TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ŞEM'Î ŞEM'ULLAH
ŞERH-İ MANTIKU'T-TAYR

Muhittin TURAN

DOKTORA TEZİ

ADANA / 2014

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ŞEM'Î ŞEM'ULLAH
ŞERH-İ MANTIKU'T-TAYR

Muhittin TURAN

Danışman: Prof. Dr. İ. Çetin DERDİYOK
DOKTORA TEZİ

ADANA / 2014

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. İbrahim Çetin DERDİYOK
(Danışman)

Üye : Doç. Dr. Haluk GÖKALP

Üye : Doç. Dr. Nuran ÖZTÜRK

Üye : Doç. Dr. Ozan YILMAZ

Üye : Doç. Dr. İbrahim KAYA

ONAY

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

……/……/2014

Prof. Dr. Yıldırım Beyazıt ÖNAL
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

ŞEM'Î ŞEM'ULLAH - ŞERH-İ MANTIKU'T-TAYR

Muhittin TURAN

Doktora Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. İ. Çetin DERDİYOK

Haziran 2014, 1283 sayfa

Bu çalışmanın amacı, meşhur İranlı Feridüddin-i Attâr (1119-1221)'ın Mantıku't-Tayr isimli eserinin 16. yüzyıl şarihlerinden Şem'î Şem'ullah tarafından yapılmış olan Şerh-i Mantıku't-Tayr isimli şerhinin Latin harflerine aktarımı ve incelemesi olacaktır. Attâr'ın Mantıku't-Tayr'ı Türk şairleri tarafından tercüme edilmiş, içerisindeki hikâyeler yeniden uyarlanarak kaleme alınmış, fakat şu ana kadar Şem'î Şem'ullah'ın şerhi dışında bir şerhe rastlanmamıştır. Şem'î Şem'ullah'ın şerhi, bu bakımdan da ayrı bir önem arz etmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde esere yön veren unsurlardan kısaca söz edilmiştir.

İkinci bölümde öncelikle Şem'î Şem'ullah, Feridüddin-i Attâr ve eserleri hakkında hatırlatıcı bilgiler verilmiştir. Mantıku't-Tayr'ın genel özelliklerinin tespit edilmesine çalışılmıştır. Özellikle Attâr'ın Türk edebiyatındaki etkileri ana hatlarıyla belirlenmiş ve çalışmaya dâhil edilmiştir.

Üçüncü bölümde metindeki hikâyeler belirlenmiş, ardından metnin genel şerh metodu hakkında bilgi verilmiştir. Metinde şârihin öne çıkan özelliklerinden birinin de Farsçaya aşinalığı artırmak, Farsçayı öğretmek olduğu görülmüştür. Gerek derkenarlarda gerekse metin içerisinde eserin bu özelliğine dikkat çekilmiştir. Bilindiği gibi şerhler, pek çok bilgi ve kültür unsuru taşırlar. Tespit edebildiğimiz kültür unsurları bu bölümde başlıklar halinde verilmiştir. Çalışmada, Şem'î Şem'ullah'ın yararlandığı, inceleme konumuz olan şerhin dayanağını oluşturan kaynaklar da liste hâlinde verilmiştir.

Dördüncü bölümde eserin nüshaları, nüsha tavsifleri hakkında bilgiyle birlikte tenkitli ve transkripsiyonlu metin yer alır.

Çalışmanın sonuç kısmında ise, Şem'î Şem'ullah üzerine yapılmış araştırmaların muhtasar bir listesine yer verilmiştir. Eserde üç süzlük hazırlanmıştır: Özel adlar sözlüğü ve dizinine yer verilmiştir. Metinde geçen dil bilgisi ve edebiyat terimlerinden oluşan bir sözlük ve Şem'î ile Attâr'ın kavramlara yüklediği tasavvufi anlamları

gösteren birer sözlük hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler:

Şerh, Şerh-i Mantıku't-Tayr, Şem'î Şem'ullah, Feridüddin-i Attâr.

ABSTRACT

ŞEM'Î ŞEM'ULLAH – ŞERH-İ MANTIKU'T-TAYR

Muhittin TURAN

Doctorate Thesis, Department of Turkish Language and Literature

Supervisor : Prof. Dr. İ. Çetin DERDİYOK

June 2014, 1283 page

The aim of this study is the well-known Iranian mystic Feridüddin-i Attâr (1119-1221) 's work is Mantıku't-Tayr 16th century Şem'ullah century poets made by Sem View Serh-i Mantıku't-Tayr annotation will review the transfer and the Latin alphabet . Poets have been translated into Turkish by Mantıku't-Tayr of Attar, her stories were written adapted to re- work the body, but there is not any on the annotation . Therefore, this commentary, the occasion of Turkish literature, it is important to have both the first and the only.

Scientific basis for the first part of this study that draws works of art are mentioned elements.

The second section, the Şem'î Şem'ullah, Feridüddin-i Attâr and provides information about the work of the reminder . Attar is worth considering the effects of Turkish literature as outlined , and they were included in the study. We also tried to assess the general characteristics of Mantıku't-Tayr.

The third section of the text for the investigation of the annotation given the modern Turkish. Identified in the text stories . Then the text are given general information about the annotated method . One of the outstanding features of the text to increase familiarity with Persian express or is to teach, both in the text derkenarlarda well taken care of at this property. Comments for the product, as it is known in other literary and cultural contain more information. Therefore, a considerable degree of cultural elements in the text are given in these topics. Commentary is one of the important elements that sustain resources and commentary Şem'î'nin used are listed hereafter.

Copies of the fourth chapter of the work , given the features and transcribed text. Then the results are given and proper names in the text index has been prepared for the convenience of finding specific names.

Therefore, the first and only Turkish literature annotation text Mantıku't - Tayr

attempted to give the world of literature .

Keywords: Mantıku't-Tayr, Şerh-i Mantıku't-Tayr, Şem'î Şem'ullah, Feridüddin-i Attâr.

ÖN SÖZ

Tasavvufun Anadolu'da yayılışından itibaren bu konuda eserler kaleme alınmaya başlanmıştır. Fars, Arap ve Türklerin yaşadıkları havzada her biri diğerinden bir başka yönüyle üstün olan bu eserler vahdet-i vücut anlayışını anlatıyorlardı. Fars edebiyatında bu konuda akla gelen ilk eserlerden biri de Feridüddin-i Attâr'ın *Mantıku't-Tayr*'ıdır. Seyr ü sülukun mertebelerini *talep, aşk, marifet, istiğna, tevhit, hayret* ve *fena vadisi* olarak sembolleştiren Attâr'ın 4725 beyitlik bu eseri, hem kendi devrinde hem de sonraki devirlerde revaç bulmuştur. Kendisinden sonraki eserleri de büyük ölçüde etkileyen bu eser özellikle Mevlânâ'da büyük etki bırakmıştır.

İslâm kültür dairesi içinde Arapça, Farsça ve Türkçe pek çok şerh kaleme alınmıştır. Bu eserlerin büyük kısmı dini ve tasavvufi niteliktedir. Şârihler ilim ve kültürü geleceğe taşırlar. Şarihlerin hazırladığı araştırılmayı bekleyen pek çok eser vardır. Bunların ortaya çıkması, üzerinde çalışmalar yapılması, diğer ilmi sahalarda yapılacak çalışmalara da ışık tutacaktır.

Biz de bu duygu ve düşüncelerle bir şerh metni üzerine yoğunlaşıp çalışmayı, alanımıza katkıda bulunmayı istedik. Katalog arama ve tarama çalışmalarından sonra Şem'î Şem'ullah'ın *Mantıku't-Tayr'ı* üzerinde karar kıldık. *Mantıku't-Tayr'ın* tespit ettiğimiz şerhi XVI. yüzyıl şârihlerinden Şem'î Şem'ullah'a aittir. Mantıku't-Tayr'ın başka şerhinin olmaması da bizim için ilgi çekiciydi.

Kültür tarihimiz açısından büyük öneme sahip bu eserde Attâr, dini, tasavvufi, kelâmî bilgiler vermiş, İslâm dininin diğer veçhelerini izaha çalışmış, böylece kendisinden sonra da eserinin okunmasında etkili olmuştur. Bu eserin meydana gelişinden sonraki zamanlarda yoğun olarak eseri anlama, izah etme çabaları kendisini göstermiş, sonuçta Ortadoğu, Hindistan ve havzası, Anadolu ve batıda değerli bir eser haline gelmiştir.

Araştırmalarımıza göre pek çok tercümesi olan bu eserin Türkçe şerhini sadece Şem'î Şem'ullah'ın yaptığını görüyoruz. Bu, *Mesnevî*'nin Mevlevilik tarikatı sayesinde daha uzaklara taşınıp, daha çok rağbet görmesinden ileri gelebilir. Mevlânâ'nın derin hissiyatının insanlar üzerinde yankı bulması da olabilir. Bilindiği gibi Mevlânâ'nın Mesnevî'si hem Türk kültüründe hem de diğer kültürlerde önemli bir yer tutar. *Mantıku't-Tayr* tercüme ve genişletilmiş hikâyeleriyle insanlık tarihine damgasını vurmuştur. Şem'î Şem'ullah da şerhiyle Türk dilinin konuşulduğu geniş coğrafyada

tasavvuf düşüncesini, ilkelerini anlatmaya çalışmıştır.

Hayatına 11 şerh eseri sığdıran Şem'î Şem'ullah, Attâr'ın, ibn-i Arabi'nin vahdet-i vücut öğretisiyle yoğurduğu bu eserini kendi kalemiyle Anadolu insanına sunmuştur. Biz de Şem'î Şem'ullah'ın bu eserini tenkitli metin hâlinde hazırladık; metin kısmından önce *Metnin Kuruluşunda İzlenen Yöntem* başlığı altında verilen ilmi metotlar ışığında eseri anlamaya ve anlatmaya çalıştık.

Çalışmamız, Giriş/Birinci bölüm ve ardından gelen beş bölümden oluşmaktadır.

Giriş/Birinci bölümde araştırmanın amacı, önemi, sınırları üzerinde durduk.

İkinci bölümde Şem'î Şem'ullah ve Attâr'ın hayatları, eserleri hakkında kısa bilgi vermeye çalıştık. Çalıştığımız eserde Attâr'ın Türk kültüründe bıraktığı izleri de belirlemeye çalıştık. Çalışmamızı bu konularda yapılmış tez, kitap, makalelerle destekledik ve konuyu güncel hale getirmeye çalıştık. Attâr'ın bu eserini, sadece kendine has unsurlardan oluştuğu düşüncesinin yeterli olmadığını, ondaki birçok inanç, kültür ve anlayışın kendisinden önce de var olduğunu belirtmeye çalıştık. Bu, daha çok kuşların öyküsü konulu eserlerle kendisini gösterdi.

Üçüncü bölümde şerhin mukaddime kısmındaki bilgileri aktarmaya çalıştık. Metindeki şerh metoduna örnekler verdik. Ayrıca eserde dikkati çeken kültür unsurlarını belirlemeye çalıştık.

Dördüncü bölümde üç nüshanın karşılaştırılmasına dayanan metnin kuruluşunda ne gibi yöntemler izlediğimizi belirttik. Metinden önce transkripsiyon sistemi hakkında bilgi verdik.

Beşinci ve son bölümde metinde ne anlatıldığı konusunda tespitlerde bulunmaya çalıştık.

Doktora eğitimim süresince ilgisini benden esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. İbrahim Çetin DERDİYOK'a ve çalışmam sırasında bana yol gösteren, bilgileriyle katkıda bulunan bütün hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Muhittin TURAN

Mersin/2014

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET……..i
ABSTRACT…….…….....….ii
ÖN SÖZ……..……..…....iii
KISALTMALAR…….……...…….....vii

BÖLÜM I 1
GİRİŞ..... 1
1.1. Attâr'ın Mantıku't-Tayr'ı..... 1
1.1.1. Konusu, Bölümleri, Yapısı ve Adı Geçen Kuşlar 2
1.1.2. Mantıku't-Tayr'da Türkçe Unsurlar 8
1.1.3. Attâr'ın Mantıku't-Tayr Hakkında Verdiği Bilgiler 14
1.1.4. Mantıku't-Tayr'da Şathiye..... 18
1.2. Mantıku't-Tayr'ın Etkisiyle Türk Edebiyatında Yazılmış Belli Başlı Eserler 20
1.2.1. Deh Murg..... 21
1.2.2. Gülşen-âbâd 21
1.2.3. Gülşen-i Simurg..... 22
1.2.4. Gülşen-i Vahdet 22
1.2.5. İnşirahu's-Sadr..... 22
1.2.6. Lisânu't-Tayr 23
1.2.7. Mantık-ı Esrâr 24
1.2.8. Mantıku't-Tayr..... 24
1.2.9. Ravzatu't-Tevhid 25
1.2.10. Tuhfetu'l-Uşşâk 25
BÖLÜM II 27
FERİDÜDDİN-İ ATTÂR VE ŞEM'Î ŞEM'ULLAH 27
2.1. Şem'î Şem'ullah 27
2.1.1. Hayatı..... 27
2.1.2. Eserleri..... 28
2.1.2.1. Şerh-i Gülistân 28
2.1.2.2. Şerh-i Dîvân-ı Hâfız..... 28
2.1.2.3. Şerh-i Dîvân-ı Şâhî 28
2.1.2.4. Şerh-i Baharistân..... 29
2.1.2.5. Şerh-i Pend-i Attâr (Saâdetnâme) 29
2.1.2.6. Şerh-i Bostân..... 29
2.1.2.7. Şerh-i Mantıku't-Tayr..... 29
2.1.2.8. Şerh-i Tuhfetü'l-Ahrâr..... 29
2.1.2.9. Şerh-i Subhatü'l-Ebrâr..... 29
2.1.2.10. Şerh-i Mahzen-i Esrâr..... 29

2.1.2.11. Şerh-i Kasîde-i Emâlî ... 30
2.1.2.12. Tercüme-i Kasîde-i Nûniyye ... 30
2.1.2.13. Tercüme-i Şurûtu's-Salât ... 30
2.1.2.14. Tuhfetü'l-Âşıkîn ... 30
2.2. Feridüddin-i Attâr ... 31
2.2.1. Hayatı ... 31
2.2.2. Eserleri ... 35
2.2.2.1. Dîvân ... 35
2.2.2.2. Esrârnâme ... 35
2.2.2.3. Hüsrevnâme (Gül ü Hüsrev / Gül ü Hürmüz) ... 36
2.2.2.4. İlâhînâme ... 36
2.2.2.5. Mantıku't-Tayr ... 36
2.2.2.6. Muhtarnâme ... 36
2.2.2.7. Musîbetnâme (Cevâbnâme) ... 36
2.2.2.8. Tezkiretü'l-Evliyâ ... 36
BÖLÜM III ... 38
ŞERH-İ MANTIKU'T-TAYR'IN İNCELENMESİ ... 38
3.1. Metindeki Genel Şerh Metodu ... 41
3.1.1. Mısra Şerhi ... 42
3.1.2. Beyit Şerhi ... 43
3.1.3. Şem'î'nin Mantıku't-Tayr Nüshalarını Karşılaştırması ... 44
3.1.4. Şem'î'nin İşaret Ettiği Muhtemel Cümle Çevirileri ... 45
3.1.5. Şem'î'nin Eklediği Hikâyeler ... 46
3.1.6. Farsça ve Dil Bilgisi Öğretimi ... 47
3.1.7. Şerhteki Türkçe Şiirler ... 49
3.1.8. Arapça ve Farsça Kelimelerin Türkçe Karşılıkları ... 51
3.1.9. Değişik Okuyuşlarla Beyte/Mısraa Verilen Farklı Anlamlar ... 52
3.1.10. Tercüme Niteliğinde Yapılan Şerhler ... 54
3.1.11. Farsça ve Arapça Kelimelerin Farklı Yazımlarına İşaret Etmesi ... 56
3.1.12. Konu Başlıklarının Tercümesi ... 56
3.2. Genel Kültür Unsurları ... 56
3.2.1. Din Dışı Akımlar ... 56
3.2.2. Halk İnanışları, Âdet ve Gelenekler ... 57
3.2.3. Şem'î'nin Yaşadığı Devirle İlgili Düşünceleri ... 63
3.3. Şerhin Kaynakları ... 65
3.3.1. Ayet ... 65
3.3.2. Hadis ... 65
3.3.3. İslâm Tarihi ... 65
3.3.4. Evliya Menakıbı ... 67
3.3.5. Tasavvufi-Edebi Eserler ... 67
3.4. Metinde Geçen Halklılaşmış Kelimeler ... 73
3.5. Şeyh San'ân Hikâyesi ... 74

3.6. Bazı İmla Özellikleri 76
BÖLÜM IV 78
ŞERH-İ MANTIKU'T-TAYR'IN METNİ 78
4.1. Nüsha Tavsifi 78
4.2. Metnin Kuruluşunda İzlenen Yöntem 80
4.2.1. Metnin Tertibiyle İlgili Hususlar ve İşaretler Sistemi 80
4.2.2. Vezinle İlgili Hususlar 81
4.2.3. Nüsha Farklarının Gösterilmesi ve İmlâyla İlgili Hususlar 81
4.3. Transkripsiyon Alfabesi 83
4.4. Tenkitli Metin 1
BİʾSMİʾL-LĀHİʾR-RAḤMĀNİʾR-RAḤĪM 1
NAᶜT-I SEYYİDÜʾL-MÜRSELĪN ṢALLAʾL-LĀHU ᶜALEYHİ VE SELLEM 2
MEDḤ-İ ĀL-İ RESŪL 3
VAṢF-I ÇEHĀR-YĀR-I GÜZĪN 3
SEBEB-İ ŞERḤ ŞUDEN-İ MANṬIḴUʾṬ-ṬAYR-I ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ᶜAṬṬĀR ḴADDESAʾL-LĀHU SIRRAHUʾL-ᶜAZĪZ 3
ᶜİZZET Ü CELĀL VE DEVLET Ü İḴBĀL VE ḤÜSN-İ ḤĀL VE ḤÜSN-İ MEʾĀL ṢĀḤİBİ ṢĀḤİB- SAᶜĀDET YEÑİÇERİ AĠASI ḤASAN AĠA ḤAŻRETLERİNÜÑ VAṢF-I ŞERĪFİ VE MEDḤ-İ LAṬĪFİ BEYĀNINDADUR 4
BİʾSMİʾL-LĀHİʾR-RAḤMĀNİʾR-RAḤĪM 6
ḤİKĀYET 21
ḤİKĀYET 22
DER-BEYĀN-I İẒHĀR-I ᶜACZ-İ ḪᶜĪŞ DER-MAᶜRİFET-İ KİRDİGĀR 69
ḤİKĀYET 76
MÜNĀCĀT 78
DER-NAᶜT-I SEYYİDÜʾL-MÜRSELĪN VE ḪĀTEMÜʾN-NEBİYYĪN 87
DER-MEDḤ-İ SULṬĀNÜʾL-ENBİYĀ ṢALĀTUʾL-LĀHİ VE SELĀMUHU ᶜALEYH 118
ḤİKĀYET 127
DER-MENḴABET-İ EBŪ BEKR-İ ṢIDDĪḴ RAḌIYAʾL-LAHU ᶜANH 131
DER-MENḴABET-İ ᶜÖMER-İ FĀRŪḴ RAḌIYAʾL-LĀHU ᶜANH 134
DER-MENḴABET-İ ᶜOṠMĀN-I ᶜAFFĀN RAḌIYAʾL-LĀHU ᶜANH 139
DER-MENḴABET-İ ŞĪR-İ ḪÜDĀ İBN-İ ᶜAMM-İ MUṢṬAFĀ ᶜALĪ KERREMAʾL-LĀHU VECHEHU 143
DER-BEYĀN-I BĪ-EDEBĪ-İ REVĀFIŻ-I BĪ-DĪN 146
ḤİKĀYET 161
ḤİKĀYET 164
ḤİKĀYET 169
ḤİKĀYET 176
ḤİKĀYET-İ HÜDHÜD 182
ḤİKĀYET-İ MŪSĪÇE 183
ḤİKĀYET-İ ṬŪṬĪ 185

ḤİKĀYET-İ KEBK 187
ḤİKĀYET-İ BĀZ 188
ḤİKĀYET-İ DÜRRĀC 190
ḤİKĀYET-İ ʿANDELĪB 192
ḤİKĀYET-İ ṬĀVUS 194
ḤİKĀYET-İ TEẔERV 195
ḤİKĀYET-İ ḲUMRĪ 197
ḤİKĀYET-İ FĀḪTE 199
ḤİKĀYET-İ ÇERĠ 200
ḤİKĀYET-İ MURĠ-I ZERRĪN 201
MEŞVERET KERDEN-İ MURĠĀN BĀ-HÜDHÜD 203
CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD MURĠĀN-RĀ 205
ĀMEDEN-İ SĪMURĠ BE-ḪITṬA-İ ÇİN 221
MECLİS ĀRĀSTEN-İ MURĠĀN PĪŞ-İ HÜDHÜD VE ĀMEDEN-İ BÜLBÜL BE-DAʿVĀ-YI ʿIŞḲ-I GÜL 225
CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD 230
ḤİKĀYET 232
BE-GÜFTĀR ĀMEDEN-İ ṬŪṬĪ BE-DAʿVĀ VE PİNDĀR 238
CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD 240
ḤİKĀYET-İ DİVĀNE 242
ĀMEDEN-İ ṬĀVUS 244
CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD BE-ṬĀVUS 246
ḤİKĀYET 249
SUʾĀL-İ BAṬ 251
CEVĀB-I HÜDHÜD 254
ḤİKĀYET 255
SUʾĀL-İ KEBK 257
CEVĀB-I HÜDHÜD 262
ḤİKĀYET 264
SUʾĀL-İ HÜMĀY 268
CEVĀB-I HÜDHÜD 270
ḤİKĀYET-İ SULṬĀN MAḤMŪD 272
SUʾĀL-İ BĀZ 276
CEVĀB-I HÜDHÜD 279
ḤİKĀYET 281
SUʾĀL-İ BŪTĪMĀR 284
CEVĀB-I HÜDHÜD 286
ḤİKĀYET 289
SUʾĀL-İ KŪF 290

CEVĀB-I HÜDHÜD 292
ḤİKĀYET 294
SUʾĀL-İ ṢAʿVE 295
CEVĀB-I HÜDHÜD 298
ḤİKĀYET 299
ʿÖZR ĀVERDEN-İ SĀʾİR MURĠĀN 303
ḤİKĀYET-İ CEMĪʿ-İ MURĠĀN 307
CEVĀB-I HÜDHÜD 309
ḤİKĀYET 315
ḤİKĀYET 324
ḤİKĀYET 326
SUʾĀL-İ MURĠĀN BĀ-HÜDHÜD 332
CEVĀB-I HÜDHÜD BĀ-MURĠĀN 333
ḤİKĀYET-İ ŞEYḪ ṢANʿĀN 341
ḤİKĀYET-İ DER-BEYĀN-I TERSĀ ŞUD-İ ĀN ŞEYḪ 366
DER-BEYĀN-I MÜSÜLMĀN ŞUDEN-İ ĀN DUḪTER 418
TEʾŞĪR KERDEN-İ NAṢĪḤAT-İ HÜDHÜD BER-HEME MURĠĀN VE İTTİFĀḲ KERDEN-İ HEME DER-ṬALEB-İ SĪMURĠ ḲURʿA ZEDEN-İ MURĠĀN Kİ REH-BER-İ ĪŞĀN Kİ ḪˇĀHED BŪD VE ḲURʿA BE-NĀM-I HÜDHÜD-İ ĀŞIḲ ÜFTĀDEN VE HÜDHÜD PĪŞVĀ-YI ĪŞĀN ŞUDEN 431
ḤİKĀYET 437
TERSĪDEN-İ MURĠĀN EZ-HAVL VE BĪM-İ ĀN RĀH VE EZ-HÜDHÜD NAṢĪḤAT ṬALEB KERDEN VE BER-MİNBER ŞUDEN-İ HÜDHÜD BERĀY-I NAṢĪḤAT-I ĪŞĀN 440
SUʾĀL KERDEN-İ MURĠĪ EZ-HÜDHÜD 445
CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD BE-SĀʾİL-RĀ 446
ḤİKĀYET-İ ENBĀZĪ KERDEN-İ SULṬĀN MAḤMŪD BĀ-KŪDEKĪ MĀHĪ-GĪR 448
ḤİKĀYET 452
ḤİKĀYET 456
ʿÖZR ĀVERDEN-İ MURĠĪ DĪGER EZ-REFTEN BE-ḤAŻRET-İ SĪMURĠ 461
CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD ĀN MURĠ-RĀ 463
ḤİKĀYET 469
ḤİKĀYET 473
ḤİKĀYET-İ RĀBİʿA-İ ʿADEVİYYE 476
ḤİKĀYET 478
SUʾĀL KERDEN-İ MURĠĪ DĪGER EZ-HÜDHÜD 479
CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD 480
HİKĀYET 481
ḤİKĀYET 484
ḤİKĀYET 488
ḤİKĀYET 490

ḤİKĀYET 492
ḤİKĀYET 498
SUʾĀL KERDEN-İ MURĠĪ DĪGER EZ-HÜDHÜD 500
CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD BE-ĀN MURĠ 501
ḤİKĀYET 502
ḤİKĀYET 507
ḤİKĀYET 509
ʿÖZR ĀVERDEN-İ MURĠ-I DĪGER EZ-REFTEN-İ BE-ḤAŻRET-İ SĪMURĠ 512
CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD 513
ḤİKĀYET 516
ḤİKĀYET 517
ḤİKĀYET 520
ḤİKĀYET 524
ʿÖZR-İ ĀVERDEN-İ MURĠĪ DĪGER EZ-REFTEN BE-ḤAŻRET-İ SĪMURĠ 525
CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD Ū-RĀ 526
ḤİKĀYET 527
ḤİKĀYET 529
ḤİKĀYET 533
ḤİKĀYET 535
ʿÖZR ĀVERDEN-İ MURĠ-I DĪGER EZ-REFTEN BE-ḤAŻRET-İ SĪMURĠ 536
CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD Ū-RĀ 537
ḤİKĀYET 543
ḤİKĀYET 546
ḤİKĀYET 550
ḤİKĀYET 555
ḤİKĀYET 558
ḤİKĀYET 559
ḤİKĀYET 564
ḤİKĀYET 567
ḤİKĀYET 569
ʿÖZR ĀVERDEN-İ MURĠĪ DĪGER EZ-REFTEN BE-ḤAŻRET-İ SĪMURĠ 569
CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD 572
ḤİKĀYET 575
ḤİKĀYET 577
ḤİKĀYET 579
ḤİKĀYET 584
ḤİKĀYET 587
ʿÖZR ĀVERDEN-İ MURĠĪ DĪGER EZ-REFTEN BE-ḤAŻRET-İ SĪMURĠ 589
CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD 590

ḤİKĀYET 592
ḤİKĀYET 599
ḤİKĀYET 600
ḤİKĀYET 603
ḤİKĀYET 606
ʿÖZR ĀVERDEN-İ MURĠĪ DĪGER DER-REFTEN-İ BE-ḤAŻRET-İ SĪMURĠ 607
CEVĀB GÜFTEN-İ HÜDHÜD 608
ḤİKĀYET 609
ḤİKĀYET 613
ḤİKĀYET 616
ḤİKĀYET 618
ḤİKĀYET 619
ḤİKĀYET 623
SUʾĀL-İ MURĠĪ DĪGER 625
CEVĀB-I DĀDEN-İ HÜDHÜD 626
ḤİKĀYET 628
ḤİKĀYET 634
ḤİKĀYET 638
ḤİKĀYET 640
SUʾĀL-İ MURĠĪ DĪGER EZ-HÜDHÜD 641
CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD 642
ḤİKĀYET 645
ḤİKĀYET 647
ḤİKĀYET 650
ḤİKĀYET 654
SUʾĀL-İ MURĠĪ DĪGER EZ-HÜDHÜD 655
CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD 655
ḤİKĀYET 657
ḤİKĀYET 660
ḤİKĀYET 662
ḤİKĀYET 665
SUʾĀL-İ MURĠĪ DĪĠER 666
CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD 667
ḤİKĀYET 668
ḤİKĀYET 670
ḤİKĀYET 674
ḤİKĀYET 679
SUʾĀL-İ MURĠĪ DĪGER 686
CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD 687

ḤİKĀYET 690
ḤİKĀYET 693
ḤİKĀYET 694
ḤİKĀYET 697
ḤİKĀYET 698
ḤİKĀYET 701
SUʾĀL-İ MURĠĪ DĪGER EZ-HÜDHÜD 702
CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD 704
ḤİKĀYET 705
ḤİKĀYET 709
ḤİKĀYET 712
ḤİKĀYET 718
ʿÖZR ĀVERDEN-İ MURĠ-I DĪGER EZ-REFTEN BE-ḤAŻRET-İ SĪMURĠ 720
CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD 721
ḤİKĀYET 726
ḤİKĀYET 730
ḤİKĀYET 732
ḤİKĀYET 734
ḤİKĀYET 736
ḤİKĀYET 739
ḤİKĀYET 742
SUʾĀL-İ MURĠĪ DĪGER EZ-HÜDHÜD 744
CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD 745
ḤİKĀYET 746
ḤİKĀYET 748
ḤİKĀYET 750
ḤİKĀYET 752
ḤİKĀYET 754
ḤİKĀYET 757
SUʾĀL-İ MURĠĪ DĪGER EZ-HÜDHÜD 758
CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD 758
ḤİKĀYET 759
ḤİKĀYET 763
ḤİKĀYET 765
ḤİKĀYET 770
ḤİKĀYET 772
ḤİKĀYET 775
ḤİKĀYET 779
SUʾĀL-İ MURĠ-I DĪGER EZ-ĀDĀB-I ḤAŻRET-İ SĪMURĠ 784

CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD 785
ḤİKĀYET 787
ḤİKĀYET 791
ḤİKĀYET 793
ḤİKĀYET 796
SUʾĀL-İ MURĠĪ DĪGER EZ-HÜDHÜD 798
CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD 799
DER-BEYĀN-I VĀDĪHĀST 800
DER-BEYĀN-I VĀDĪ-İ ṬALEB 801
ḤİKĀYET 805
ḤİKĀYET 810
ḤİKĀYET 813
ḤİKĀYET 814
ḤİKĀYET 817
ḤİKĀYET 821
ḤİKĀYET 823
DER-BEYĀN-I VĀDĪ-İ ʿIŞḴ Kİ BĪ-PĀYĀNEST 824
ḤİKĀYET 829
ḤİKĀYET 831
ḤİKĀYET 836
ḤİKĀYET 844
ḤİKĀYET 850
ḤİKĀYET 853
DER-BEYĀN-I VĀDĪ-İ SİVUM Kİ VĀDİ-İ MAʿRİFETEST 856
ḤİKĀYET 861
ḤİKĀYET 864
ḤİKĀYET 865
ḤİKĀYET 868
ḤİKĀYET 874
ḤİKĀYET 877
DER-BEYĀN-I VĀDĪ-İ İSTİĠNĀ Kİ VĀDĪ-İ BĪ-PĀYĀNEST 878
ḤİKĀYET 883
ḤİKĀYET 886
ḤİKĀYET 890
ḤİKĀYET 892
ḤİKĀYET 894
ḤİKĀYET 898
ḤİKĀYET 901
ḤİKĀYET 905

DER-BEYĀN-I VĀDĪ-İ TEVḤĪD Kİ VĀDĪ-İ PENCÜMEST 906
ḤİKĀYET 908
ḤİKĀYET 909
ḤİKĀYET 911
ḤİKĀYET 919
ḤİKĀYET 921
ḤİKĀYET 923
DER-BEYĀN-I VĀDĪ-İ ḤAYRET Kİ VĀDĪ-İ ŞEŞÜMEST 931
ḤİKĀYET 934
ḤİKĀYET 949
ḤİKĀYET 952
ḤİKĀYET 956
ḤİKĀYET 959
DER-BEYĀN-I VĀDĪ-İ FAḲREST VE FENĀ Kİ VĀDĪ-İ HEFTÜMEST 961
ḤİKĀYET 965
ḤİKĀYET 966
ḤİKĀYET 972
ḤİKĀYET 975
ḤİKĀYET 979
ḤİKĀYET 1001
BĀZ MĀNDEN-İ MURĠĀN EZ-RĀH MEGER MURĠĪ ÇEND MAʿẒŪR 1003
RESĪDEN-İ SĪ TEN EZ-MURĠĀN BE-DERGĀH-I ḤAŻRET-İ ʿİZZET 1007
BĀZ PÜRSĪDEN ÇĀVUŞ-I ḤAŻRET-İ ʿİZZET ĀN MURĠĀN-RĀ 1009
CEVĀB DĀDEN-İ MURĠĀN VE ĀGĀH GERDŪN-I ÇĀVUŞ ĪŞĀN-RĀ EZ-ʿAẒAMET-İ ĀN PĀDİŞĀH-I MUṬLAḲ 1010
ḤİKĀYET 1013
SUʾĀL KERDEN-İ MURĠĀN BĀ-PERVĀNE VE CEVĀB DĀDEN-İ PERVĀNE BĪŞĀN 1015
ḲURBET YĀFTEN-İ MURĠĀN BE-ḤAŻRET-İ SĪMURĠ 1016
ḤİKĀYET 1018
ḤİKMET 1023
SUʾĀL-İ MURĠĀN EZ-ḤAŻRET-İ SĪMURĠ 1027
BĪ-ZEBĀN CEVĀB ĀMEDEN EZ-ḤAŻRET-İ SĪMURĠ 1027
ḤİKĀYET 1032
DER-BEYĀN-I BAʿD EZ-FENĀ 1034
ḤİKĀYET 1039
ḪĀTİME-İ KİTĀB 1071
ḤİKĀYET 1083
ḤİKĀYET 1087
ḤİKĀYET 1093

ḤİKĀYET 1100
ḤİKĀYET 1104
ḤİKĀYET 1107
ḤİKĀYET 1111
ḤİKĀYET 1114
ḤİKĀYET 1117
ḤİKĀYET 1118
ḤİKĀYET 1120
ḤİKĀYET 1121
BÖLÜM V 1125
SONUÇ 1125
ŞEM'Î VE ESERLERİ ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALARIN LİSTESİ 1128
KAYNAKLAR 1129
ÖZEL ADLAR SÖZLÜĞÜ VE DİZİNİ 1136
DİL BİLGİSİ VE EDEBİYAT TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ 1161
TASAVVUFÎ KAVRAMLAR SÖZLÜĞÜ 1168

KISALTMALAR LİSTESİ

age.	: adı geçen eser
bk.	: bakınız
C	: cilt
H	: hicri
haz.	: hazırlayan
İSAM	: İslam Araştırmaları Merkezi
M	: miladi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MÖ	: milattan önce
öl.	: ölümü
ör.	: örneğin
s.	: sayfa
S	: Süleymaniye Kütüphanesi
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
TDEAD	: Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
TDED	: Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDVİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TDVY	: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
terc.	: tercüme
TTKB	: Türk Tarih Kurumu Basımevi
vb.	: ve benzeri
Ü	: İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Attâr'ın Mantıku't-Tayr'ı

Feridüddin-i Attâr tarafından H 20 Recep 583/ M 25 Eylül 1187'de tamamlanan *Mantıku't-Tayr*, vahdet-i vücud inancını yansıtmaktadır. Kuşlar sâlik, hüthüt mürşid, Simurg Tanrı'nın zuhurudur. Aslında bu zuhur kuşların ta kendileridir. Attâr bu yolculuğu hikâyeler şeklinde anlatır. Bu hikâyelerin büyük bir kısmı *Tezkiretü'l-Evliyâ* isimli eserinde, bir kısmı da seyahat ettiği sıralarda sufilerden, dervişlerden duyduğu, sohbetinde bulunduğu kişilerden derlediği hikâyelerdir.

Bu hikâyeler bir bütünlük içerisinde kimi kısa kimi uzun bir şekilde karşımıza çıkar. Mevlânâ'daki konudan konuya geçme ve sonra başa dönüp hikâyeyi tamamlama Attâr'da yoktur. Attâr anlattığı hikâyeyi tam olarak bitirdikten sonra diğerine geçer. Bununla birlikte Mevlânâ bu eserdeki bazı hikâyelerden etkilenmiş ve *Mesnevî'*yi aynı vezinde yazmıştır.

Daha çok İslamî dönemde kendisini gösteren kuşların öyküsü, Attâr'dan önceye, hatta İslâmiyet öncesine kadar dayanmaktadır. Bunun sonucu olarak İslâm tasavvufu, gelenek, şairlerin hayal dünyası gibi etkilerle hikâye yeni bir kimlik kazanmıştır. Attâr'ın *Mantıku't-Tayr*'ını İslâmî devrin ilk teliflerinden sayabiliriz.

İslâm düşüncesinde varlık bulan ve kuşların hikâyesini anlatan eserlerin ilki ibn-i Sinâ'nın (öl. 428/1037) *Risâletü't-Tayr* isimli eseridir.[1] Daha sonra Ahmed-i Gazzâlî (öl. 250/1126)'nin *Risâletü't-Tuyûr*'u gelir.[2] Ebu'r-Recâ-yı Çâçî (öl. 516/1122)'nin *Ravzatü'l-Ferîkayn* isimli eseri de kuşların Simurg'a olan yolculuğunu konu edinir.[3]

[1] Hikâyenin metni için bk. *İslam Felsefesinde Sembolik Hikayeler İbn Sina-Sühreverdi-A. Gazzali-N. Razi (2004)*, (haz. Derya Örs ve diğerleri), İstanbul: İnsan Yayınları, s.123.
[2] Hikâyenin metni için bk. *İslam Felsefesinde Sembolik Hikayeler*, s. 193.
[3] Ayrıntılı bilgi için bk. Muhammed Rıza Şefîi Kedkenî (1389). *Attâr-ı Nişaburî Mantıku't-Tayr*. Tahran: Sühan Yayınları, s. 32.

Aynü'l-Kudât-ı Hemedânî (492-525/1098-1131) mektuplarının birinin sonunda kuşların Simurg'un makamına ulaşmalarıyla ilgili bilgi verir.[4] Şeyh Şihâbüddin-i Sühreverdî (öl. 587/1191) *Safîr-i Simurg* isimli eserinde Simurg'u ve yaşadığı yeri betimler.[5] Necmeddin-i Râzî'nin (573-654/1117-1256)[6] *Risâletü't-Tuyûr* isimli eseri hakkında Muhammed Emin-i Reyyâhî şunları söyler[7]:

> *Risâletü't-Tuyûr* hayalî ve temsili (analotik) bir eserdir, sembol ve işaret diliyle, yazarın deyişiyle kuşların diliyle yazılmıştır. Bu eser derin bir felsefî ve irfanî payeye sahip değilse de Moğol dönemi öncesi ünlü bir arifin kaleminden çıkmış Fars nesrinin önemli bir yadigârıdır. O günün Rey halkının sıkıntılarının ve hayatının bir örneği olarak da okunmaya değer bir eserdir (Örs 2004: 204).

İzzeddin-i Makdisî (öl. 678/1280)'nin *Keşfü'l-Esrâr an Hiketi't-Tuyûr ve'l-Eşcâr* isimli eserinde ise kuş ve çiçekleri sembolik olarak kullanarak Simurg'un sırları anlatılır.[8]

Aynı zamanda Muhammed Emin-i Reyyâhî Necmeddin-i Râzî, Attâr, Sühreverdî, Gazzâlî'nin ilgili eserleri arasındaki benzerlik ve farklılığı geniş bir şekilde ortaya koymuştur (Örs 2004: 206-207).

Görülüyor ki İslâm dünyasında benzer konu etrafında şekillenen birçok eser vardır. Bunlar aynı havzanın ürünü olmasının yanı sıra bu hikâyelere farklı hayal dünyalarının bazen de farklı sosyal konuların dâhil edilmesi bir çeşitlilik meydana getirmiştir.

Yutiçi ve yurtdışında yaklaşık yüz nüshası bulunan eser birçok defa basılmış olmakla beraber ilk taş basması Civanpûr'da yapılmıştır. Bedî Muhammed Cuma, eseri Arapça'ya tercüme etmiştir. Türkiye'de ise Abdülbaki Gölpınarlı 1944'te Türkçeye çevirmiştir.[9] Eseri Avrupa'ya ilk defa tanıtan da Hammer olmuştur.[10]

1.1.1. Konusu, Bölümleri, Yapısı ve Adı Geçen Kuşlar

---

[4] Ayrıntılı bilgi için bk. *Attâr-ı Nişaburî Mantıku't-Tayr*, s. 33.
[5] Ayrıntılı bilgi için bk. age., s. 33.
[6] Necmeddin-i Râzî hakkında geniş bilgi için bk. *İslam Felsefesinde Sembolik Hikayeler*, s. 203-210. Hikâyenin metni için s. 211.
[7] Muhammed Rızâ, *Attâr-ı Nişaburî Mantıku't-Tayr* isimli eserinde *Risâletü't-Tuyûr* isimli bu eserin kendisine aidiyetinden şüphelidir. İlgili eser s. 34-35.
[8] Ayrıntılı bilgi için bk. *Attâr-ı Nişaburî Mantıku't-Tayr*, s. 37.
[9] Abdülbaki Gölpınarlı (1944). *Mantık al-Tayr*. Ankara: MEB Doğu Klasikleri Dizisi. Bizim faydalandığımız baskısı ise Abdulbaki Gölpınarlı (2010). *Feridüddin Attar Mantık al-Tayr*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
[10] Ayrıntılı bilgi için bk. Günay Kut (1986). Mantıku't-Tayr, *TDEA, C VI, s. 142-143, Dergah Yayınları, İstanbul*; Ahmet Sevgi (2003), Mantıku't-tayr, *TDVİA, C 28, s. 29-30.*

Eserin konusu kısaca şöyledir:

Yüzlerce kuş toplanıp aralarında konuşarak hiçbir ülkenin padişahsız olmadığını, bir padişah seçmenin gerektiğini söylerler. Bu arada hüthüt[11] gelir ve onlara zaten bir padişahlarının olduğunu haber verir. O padişahın kendilerine yakın fakat onların o padişahtan uzak olduğunu, adının Simurg olduğunu ve ona ulaşmanın o kadar da kolay olmadığını söyler. Kuşlar hüthüdün bu sözlerine karşı birer özür getirirler ama hüthüt hepsine mantıklı ve inandırıcı cevaplar verir. Onlar da bu cevaplara kanıp hüthüdün peşinden Simurg'u bulmak için yola düşerler. Gittikleri bu zorlu yolda kuşlar karşılaştıkları engeller sebebiyle hüthüde itirazlarını sunarlar. Hüthüt hiç bıkmadan usanmadan onlara mantıklı cevap vermeye devam eder. Önlerine *talep, aşk, marifet, istiğna, tevhit, hayret* ve *fena* vadilerinin çıkacağını ve bu vadilerin ardında o istedikleri padişahı bulacaklarını söyler. Buna rağmen kuşların çoğu mazeret bildirip yolda kalırlar. Yüzlerce kuştan sadece 30 kuş bu vadileri aşar ve Simurg'un bulunduğu yere varabilir. Orada Simurg'u nasıl bulacaklarını sorarken bir postacı gelir ve her bir kuşun önüne birer kâğıt parçası vererek onları okumalarını ister. Onlar da bu yolculuk boyunca yaptıkları her şeyi orada yazılı hâlde bulurlar. O sırada Simurg'un tecelli etmesiyle mana bakımından kendilerinin yani 30 kuşun Simurg ve Simurg'un da kendileri yani 30 kuş olduğunu görürler. Hemen ardından Simurg'dan bir ses gelir: Siz 30 kuş geldiniz ve 30 kuş gördünüz. Daha fazla veya daha az kuş olarak gelseydiniz ancak o kadar kuş görürdünüz, yani burası bir aynadır. Dolayısıyla bu 30 kuş Simurg'da fani olur.

Eser 31 bölümden/makaleden oluşmaktadır. Bu bölümler, seyr ü sülukta katedilen, sâlikin geçirdiği merhaleler ve bu yolun kilometre taşlarıdır. Bunların kısaca ortaya konması ve özetlenmesinin eseri daha iyi kavramaya yardımcı olacağı düşüncesindeyiz.

1. Kuşların kendilerine padişah aramaları (678-737).[12]
2. Simurg'un tanıtımı ve kuşların özür beyan etmeleri (738-1077).
3. Kuşların Simurg'a nasıl kavuşacaklarını sormaları (1078-1173).
4. Kuşların bu yolu ne ile aşacaklarını sorması (1174-1607).
5. Kuşların kura ile kendilerine Hüthüt'ü kılavuz yapmaları (1608-1633).
6. Kuşların yola çıkması (1634-1643).
7. Kuşların, müşkillerini anlatması (1644-1670).

[11] Aslı "hüdhüd" olan bu kelime, metnin inceleme bölümünde TDK'nin imlâ kılavuzuna uygun olarak "hüthüt" şeklinde yazılmıştır.
[12] Beyit numaraları *Şerh-i Mantıku't-Tayr*'daki nüsha esas alınarak verilmiştir.

8. Kuşların Hüthüt'e bu makamı nasıl bulduğunu sormaları (1671-1750).

9. Kuşların, kuvvetsiz ve aciz olduklarını söylemeleri (1751-1836).

10. Tövbe ve ümit üzerine (1837-1930).

11. İnsan tabiatının günah işlemeye yatkın olması üzerine (1931-1985).

12. Nefis üzerine (1986-2046).

13. Şeytanın hileleri üzerine (2047-2098).

14. Dünya, para ve altın sevdası üzerine (2099-2241).

15. Dünyadaki saltanat ve köşklerin geçiciliği üzerine (2242-2328).

16. Beşeri aşk üzerine (2329-2413).

17. Ölümün elbette her nefise geleceği üzerine (2414-2493).

18. Dünyadan kâm almak ve dünyanın geçiciliği üzerine (2494-2563).

19. Simurg'un emrine uymak konusunda (2564-2622).

20. Simurg yolunda infak ve kalp temizliği üzerine (2623-2674).

21. Himmetin yüceliği üzerine (2675-2766).

22. İnsaf ve merhametin yüceliği üzerine (2767-2843).

23. Aşka mahrem olanla olmayanın küstahlığının farklı olduğu konusunda (2844-2922).

24. Simurg yolunda her şeyden vazgeçmek konusunda samimiyetin önemi üzerine (2923-3020).

25. Benlik ve kibrin insanı ne tür zor durumlara sokacağı konusunda (3021-3078).

26. Simurg'u hatırlayarak mutlu olmanın güzelliği konusunda (3079-3193).

27. İnsanın her iki cihanda isteyeceği tek şeyin Allah olması gerektiği konusunda (3194-3256).

28. Simurg'un yanına, O'nunla yanıp yakılmış bir gönülle varmanın gerektiği konusunda (3257-4161).

29. Seyr ü sülûkun yedi vadiden ibaret olduğu konusunda (4162-4300).

a) Talep/İstek

b) Aşk

c) Marifet

ç) İstiğna

d) Tevhit

e) Hayret

f) Fakr u fena

30. Simurg'a kavuşmaları üzerine (4301-4487).

31. Simurg'da yok olmak, Simurg'ın zatının tasvirden uzak olduğu konusunda ve Attâr'ın, eseri hakkındaki son sözü (4488-4725).

Eserde 17 kuşun ismi anılır: Mûsiçe[13] (yusufçuk, mezgeldek), tûtî (papağan), kebk (keklik), bâz (doğan), dürrâc (turaç), andelîb (bülbül), tâvûs (tavuskuşu), tezerv (sülün), kumrî (kumru), fâhte (üveyik), çerg (çakır), murg-ı zerrîn (sarıasma kuşu), bat (kaz), hümây (hüma), bûtîmâr (alaüveyik kuşu), kûf (baykuş, puhu) ve sa've (kuyruksalan)'dir. Bu kuşların her biri seyr ü sülûk yolunda gider birer sâliği sembolize eder. Her birinin özelliği farklıdır. Bu, insanların tabiatlarının farklı olduğuna, her insanın birer zayıf yönünün bulunduğuna işaret eder. Tasavvuf ise Allah yolunda arınmayı hedef edindiğinden bu eksiklikleri birer soru-cevap şeklinde, sâliğin şuur seviyesini artırarak ortadan kaldırmayı amaçlar. Yukarıda sayılan 31 makaledeki/bölümdeki soru-cevaplar da başta kuşların (sâliklerin) anlatılan bu eksikliklerinin giderilme yollarını aramaktan ibarettir. Her makalede/bölümde bir kuş tasavvufi konulardan biri hakkında soru sorar ve hüthüt bu soruyu cevaplandırır. Ardından kuşun sorduğu soruyla ilgili birkaç hikâye anlatılır. Bu hikâyeler sufi menkabelerinden, İslam tarihinden, Kuran-ı Kerim'deki bir kıssadan, duyulmuş bir kıssadan, bir devlet büyüğünün başından geçen bir olaydan, bir gözlemden vb. oluşabilir. Önemli olan sorulan soruya uygun, müridi terbiye edici, onun tasavvuf hakkındaki şüphelerini giderici bir cevap vermektir. Dersin akılda kalıcı olmasının, müridin iyi bir şekilde yetişmesinin yöntemlerinden biri de konunun hikâyeleştirilerek ve sembolize edilerek anlatılmasıdır. Bunun kullanılmış olması eseri etkili kılmaktadır.

Bülbül, tûtî (papağan), tâvûs (tavuskuşu), bat (kaz), kebk (keklik), hümây (hüma), bâz (doğan), bûtîmâr (alaüveyik kuşu), kûf (baykuş, puhu), sa've (kuyruksalan) kuşları hüthütle soru-cevap şeklinde konuşan kuşlardır. Olay örgüsü bu 10 kuşun sordukları sorular etrafında şekillenir. Ondan sonra adı anılmaksızın diğer bazı kuşlar yukarıda 31 makalede/bölümde sorular sormakta ve bu sorular hüthüt tarafından tatminkar bir biçimde ve her kuşun seviyesine göre cevaplanmaktadır. Burada soruların hep hüthüte sorulmasının ya da hüthütün rehber olarak seçilmesinin sebebi olarak onun Hz. Süleyman'ın yanında yetişmesini gösterebiliriz. Dolayısıyla ilmin (vehbi ilim) her alanda olduğu gibi tasavvufi alanda da önem arz ettiği ortaya konmuştur. Burada bilmek ve muhabbetin, varlığın iki temel unsurunu oluşturduğu da belirtilmelidir. Anlatılan bu

[13] Kuşların ilk yazılan şekli metinde geçtiği şeklidir. Parantez içindekiler ise bizim eklediğimiz eş anlamlılarıdır.

mesnevide verilen mesajlardan belki de en önemlisi, kişinin kendisini bilmesinin yaratıcısını bilmesine basamak teşkil ettiğidir. Bu da bir hadise dayandırılır: *Men arefe nefsehu fekad arefe Rabbehu.*[14] Yunus Emre'nin

İlim ilim bilmektir ilim kendin bilmekdir
Sen kendini bilmezsin ya nice okumakdır

Okumakdan mana ne kişi Hakk'ı bilmekdir
Çün okudun bilmezsin ha bir kuru emekdir (Tatçı 1991: 92)

demesi de buna işaret etmektedir.

Konunun aktarım tarzında dikkati çeken bir noktayı da belirtelim. Eserimiz 31 makaleden/bölümden oluşmaktadır. Her makale/bölümde hüthüt, bir kuşun sorduğu sorulara verdiği akilâne ve tatminkâr cevaplarla onu seyr ü sülûk hakkında bilgilendirmekte ve hiçbir soruyu cevapsız bırakmamaktadır. Burada dikkati çeken nokta, hüthütün soruyu soran kuşa sabır ve bilgece verdiği cevapların mürit-mürşit ilişkisini hatırlatmasıdır. Soru-cevap yöntemiyle müride seyr ü sülûk yolunun tehlikelerini, fıkhi ve tasavvufi bilgilerin gerekliliğini bildirmek amaçlanmıştır denebilir. Dolayısıyla soru-cevap muhaveresi şerhlerin kaleme alınmasında didaktik gailelerin de rol oynadığını göstermekle birlikte, şarihin kimi zaman tasavvufî ve kelamî mevzular gibi anlaşılması güç konuların taliminde, kimi zaman da üzerinde durulan meseleyle dolaylı yollardan ilgisi bulunan bir malumatın aktarılmasında münasebet düşürmek üzere faydalandığı bir anlatım özelliği olarak karşımıza çıkar. (Ceylan 2000: 437) Bu konu ile ilgili birkaç örnek verelim.

Soru:

Bir ġayrı murġ hüdhüde didi ben bisyār günāh ṭutaram. Bir kimse günāh ile oraya nice yol iledür. Günāh ḫod mānicˁ-i ḳavīdür. Çün meges ālūde ola ḫilāfsız yaˁnī hergiz kūh-ı Ḳāf'da sīmurġa ḳaçan irişür. Murād budur ki meges kūh-ı Ḳāf'da sīmurġa vuṣūl bulmaḳ muḥāl olduġı gibi günāhkār hem cenāb-ı İlāhī'ye vuṣūl bulmaḳ muḥāldür çünki ziyāde günāhkār kimse ˁiṣyān sebebi ile ṭarīḳ-i Ḥaḳ'dan baş çevirdi. Pādişāhuñ ḳurbını bulmaġa ḳaçan ḳādir olur.

Cevap:

[14] "Nefsini bilen Rabbini bilir."

Hüdhüd aña cevāb virüp didi iy ġāfil andan nevmīd olma. Niteki kendüsi dimişdür. Belki andan dāʾimā luṭf u kerem iste. Eger āsānlıḳ ile cenāb-ı İlāhī'den iʿrāż u ferāġat eyleyesin iy bī-ḫaber senüñ işüñ düşvār olur. Ẕünūbdan tevbe idici kimseye eger Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ḥużūrında ḳabūl olmaya idi her gice anuñ içün dünyā gögine ḳaçan nüzūl olurdı. Eger bir dem ṣıdḳ ile bu dergāha gelesin tevbe eyle. Zīrā bu ḳapu tevbe idiciye baġlanmayısardur. Ol dergāhdan elbette senüñ öñüñe yüz rūḥānī fütūḥ gelür. Eger günāh eyledüñ ise ġam degüldür. Zīrā bāb-ı tevbe bāz u meftūḥdur. (S191b-S191a)

Soru:

Bir murġ daḫı hüdhüde ḫiṭāb idüp didi ki ben mevtden ḫavf eylerem. Zīrā bu vādī ki aña gitmek lāzımdur dūr u dırāz bir vādīdür ve ben zād u bergsizem yaʿnī benüm zādum yoḳdur. Benüm göñlüm ki mevtden buncılayın ḫavf eyler. Evvelki menzilde benüm cānum çıḳar yaʿnī helāk oluram. Farażā eger ben kār u bār ve ʿaẓamet ve şevketle ulurek emīr olam līkin çünki ecel gele zār zār ve bī-dermān ölürem. Her kim ki o ecelüñ elinden bir tīġ yidi ol kimsenüñ hem tīġı ḳalem ve iki pāre oldı ve hem eli ṣındı. İy dirīġā dest ü tīġ cihāndan yaʿnī cihānda ecelüñ dest ü tīġından iy dirīġ elde bir ḫayf u dirīġden ġayrı yoḳdur. Niteki ẓāhirdür bir kimseye ecel irişse aña dermān eylemege ḳādir olmayup hemān 'iy dirīġ' dirler.

Cevap:

Çünki hüdhüd ol murġdan bu sözleri işitdi aña cevāb virüp didi iy nā-tüvān ve bī-ḳudret żaʿīf. İy bir avuç üstüḫˇān. Niçeye dek ḳalısarsın yaʿnī iy kimse ki senüñ cesedüñ üstüḫˇāndandur ʿāḳıbet helāk olursın. Senüñ vücūduñ terkīb ü tertīb olunmış birḳaç üstüḫˇāndur. Ol üstüḫˇānlarda maġzlar ḳonmışdur yaʿnī ol üstüḫˇānlaruñ içinde maġzlar ḳonmış. Sen bilmez misin ki senüñ ʿömrüñ keşīr ve ḳalīl iki nefesden bāḳī degüldür pes ḳīl ü ḳāl ve daʿvādan niçeye dek yaʿnī çünki mevt muḳarrerdür pes mevtden ḫavfuñ fāʾidesi ne olur. Sen bilmez misin ki her kim ki ṭoġdı öldi. Ḫāke gitdi ve anuñ her nesnesi ki var idi anı bād iletdi yaʿnī kendüsi ḳabre girüp mā-meleki maḥv u münʿadim oldı. Hem seni mevt içün beslemişlerdür. Hem seni ol cihāna iletmek içün bu cihāna getürmişlerdür. Zīrā Ḫüdāy ʿazze ve celle *vemā ḫalaḳtu'l-cinne ve'l-inse illā li-*

yaʿbudūni[15] ḥasebinde egerçi cinn ü insi ṭāʿat içün ḫalḳ eyledi līkin *li-yebluvekum eyyukum aḥsenu ʿamelā*[16] ḥasebince müʾmin ve kāfir ve ṣāliḥ ve fāsıḳ biri birinden mümtāz olsun içün dünyāda her birisine bir miḳdār ʿömr virüp ʿāḳıbet ʿuḳbāya iledür. Yedi felek başı aşaġa olmış ṭaşt gibidür ve bu ṭaşt ki murād heft felekdür her şeb şafaḳdan ḫūndan pürdür yaʿnī ḫūn gibi sürḫ şafaḳıla memlūdur. Tīġ urıcı āfitāb anuñ geşt ü eṭrāfında bu cümle başı anuñ ṭaştı içinde keser. Sen eger ālūde veger pāk geldüñ yaʿnī eger küfr ü maʿṣıyetile ālūdesin veger bunlardan pāksın ḥaḳīḳatde bir ḳaṭre ābsın ki ḫāke geldüñ pes ne sebebden mevtden ḫavf u ibā eylersin ammā ḳademinden farḳına degin derd bir ḳaṭre-i āb deryā(da) ceng ü neberd eylemege ḳaçan ḳādir olur yaʿnī sen ki maʿnāda bir ḳaṭre ābsın pes mevt ü ecel ve ḳażā ve ḳaderile muḳābele idüp kendüñi anlardan ḫalāṣ eylemege nice ḳādir olursın. Farażā sen eger cihānda bir ʿömr fermān iledesin yaʿnī çoḳ zamān ḥükm ü ḥükūmet eyleyesin ʿāḳıbet hem mevt āteşi ile yanarsın hem derd ü fiġānile cān virürsin. (S241a-S242b)

1.1.2. Mantıku't-Tayr'da Türkçe Unsurlar

Türkçe Kelimeler

12. yüzyıl İran'ında yazılan *Mantıku't-Tayr*'da geçen Türkçe kelimeler, Türkçe'nin yayılım sahasını ve tesirini göstermesi açısından önemlidir.[17] Aşağıdaki kelimeler yüzyıllarca Farslar tarafından kullanılmış ve artık ünlülerin uzatılması yoluyla aruza uygun hale getirilmiştir. Bizim metindeki tavrımız, bu kelimeleri en son alındığı dilin kurallarına göre kullanmak olacaktır. Örneğin *kilit* kelimesi Türkçe'den Farsça'ya geçmiş ve her iki dilde de kullanılır olmuştur. Bize en son Farsça'dan girdiği için bu kelime *kilīd* şeklinde yazılmıştır. Bu bölüm ise kelimelerin aslen Türkçe olduğunu belirtmekten ibarettir. Eserde tespit edebildiğimiz Türkçe kelimeler şunlardır:

---

[15] "Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım." Zâriyât/56.

[16] "O, hanginizin daha güzel amel yapacağını sınamak içinḳ" Mülk/2.

[17] Türkçe'nin Farsça'ya tesiriyle ilgili bk. M. Fuad Köprülü (1942). Yeni Farisîde Türk Unsurları, *Türkiyat Mecmuası, C 7, s. 1-16. İstanbul*; Günay Karaağaç (2004), *V. Lefke Edebiyat Buluşması Türkçenin Dünya Dillerine Etkisi*, Ankara: Akçağ Yayınları. Günay Karaağaç bu konuda şu eserleri de kaynak olarak göstermektedir: Al Sayyid 'Addi Shir (1980). *Mucemu'l-Elfazu'l-Farisiyyetu'l-Muarrebiye* (A Dictionary of Persian Loan-Words in the Arabic Laguages), Beyrut; Gerhard Doerfer (1963-1975). Turkische und Nongolische Elemente im Neupersischen *I-IV, Wiesbaden, C III; A.* Ershadi Fard (?). *Farhang-i Vajgan-i Turki der-Zeban u Edebiyyat-i Farisi* (Turkish Lexicon in Persian Literature), Erdebil. Ayrıca Türkçe ve Farsça'daki ortak kelimelerle ilgili olarak hazırlanan şu sözlüğe de bakılabilir: A. Dilberipur (1995). *Türkçe-Farsça Ortak Kelimeler Sözlüğü*, Ankara.

vuşak: Taze hizmetkâr; çocuk anlamlarına gelen bu kelime aslında uvşak şeklindedir.

Ger be-rāh āyed vuşaḳ-ı aᶜcemī

Eger aḥvālden bī-ḫaber bir vuşaḳ yola gele yaᶜnī bir küstāḫlıḳ eyleye (S277a)

kılavuz: Rehber

Pīr der-rāhet ḳılavuz-ı rehest

Pīr senüñ yoluñda yoluñ ḳulavuzıdur. Bu hem-maᶜnādur pīr yolda senüñ yoluñuñ ḳılavuzı. (S180a)

otak/otağ

Be-otaḳeş burd desteş beste bāz

ᶜAyyār eli bağlanmış anı āşikāre ḫānesine iletdi. *Bāz ḫured*, *rāst geldi* ve *şataşdı* maᶜnāsınadur. *Bāz*-ı ṣānī ise āşikāre olmaḳ maᶜnāsına rūşendür. Egerçi mā-baᶜdında vāḳiᶜ olan beytüñ maᶜnāsına merhūn ve maᶜrūf olmaḳ mümkindür. (S32a)

tek : eşsiz, tek

Nīst cüfteş ṭaḳ būden kār-ı ūst

Anuñ cüfti yoḳdur tek olmaḳ anuñ kārıdur yaᶜnī ġayrı murġlar gibi cüft degüldür. (S242b)

Çin

Huy-ı ū tā Çin bereftī müşk-bār

Anuñ hūyı Çin'e degin müşk-bār giderdi.

büt : put; sevgili

Secde kun pīş-i büt ü Ḳur'ān büsūz

Bütüñ öñinde secde eyle ve Ḳur'ān'ı yaḳ.

Tatar

Müşk kerdī nāf-ı āhū-yı Tatar

Tatar āhūsınuñ nāfını müşk eylerdi yaʿnī gūyā ol āhūnuñ nāfınuñ müşk olması bunuñ hūyından idi. *Āhū*ya nisbet *hūy* ḫūb vāḳiʿ olmışdır. *Tatar*dan murād bunda Çin ve Maçin ve Ḫıṭa ve Ḫoten'dür. Bu kelimede üç vech cāʾizdür Tātār ve Tatār ve Tatar. (S54b)

çavuş

Çün şunūdī bāng-ı çāvuş ān gedā

Ol gedā çünki çāvuşlaruñ bāng u ṣadāsını işideydi (S383a)

kilid: anahtar

Zūd yābed her dü ʿālem-rā kilīd

Her iki ʿālemüñ miftāḥını tīz bulur yaʿnī cemīʿ aḥvāl aña āsān olur. Zīrā ʿışḳ-ı İlāhī cemīʿ müşkilātı ḥall ve rūşen idicidür. (S342a)

ateş

Āteşī bāşed fusurde merd-i īn

Bu vādīnüñ merdi fusurde bir āteş olur. (S324b)

bagatur/bahādur: yiğit, cesur

Ġāzīʾī ez-kāfirī bes ser-firāz

Bir ġāzī ziyāde bahādur bir kāfirden (S272a)

Deyimler ve Atasözleri

Attâr'ın *Mantıku't-Tayr*'ında 12. yüzyıldan kalan, aynen devam etmiş, kullanımdan düşmüş ya da şekil değiştirerek günümüze kadar ulaşmış, hem Anadolu'da hem de Fars coğrafyasında kullanılan deyimler vardır. Bunlar aslında Farsça ve Türkçe'nin ortak deyimleridir.[18] Onlardan belli başlı olanları şunlardır:

Der ü bâba düşmek: Gücü yetmemek; ayağa düşmek; atıl olmak.

ʿAḳl īncā kīst üftāde be-der

ʿAḳl bunda kimdür der ü bāba düşmişdür yaʿnī ʿaḳl bu sırruñ ıṭṭılāʿına ḳādir

[18] Türkçe ve Farsça'da geçen ortak deyimler için bk. A. Naci Tokmak (2001). *Telaffuzlu Türkçe-Farsça Ortak Deyimler Sözlüğü*, İstanbul: Simurg Yayınları.

degüldür. (S359b)

Hırkasına ateş vurmak: Kendini ateşe atmak; yanlış yola girmek; hata yapmak.

Ḫırḳa-rā āteş zed ü der-kār şud

Ḫırḳasına āteş urdı ve tersālıḳ işinde oldı. Bu hem-vechdür şeyḫ ḫırḳasını āteşe urdı ve tersālığuñ işinde oldı. Bu vech üzere *bāteş* taḳdīrinde olur. (S151a)

Kılı kırk yarmak: Gerçeği derinlemesine araştırmak.

Mūy mībişkāft merd-i maʿnevī

Der-kerāmāt u maḳāmāt-ı ḳavī

Ol maʿnevī merd ki murād Şeyḫ Ṣanʿā'dur kerāmātda ḳavī ve ʿālī maḳāmātda ḳıl yarardı yaʿnī ziyāde muḥaḳḳiḳ ve müdaḳḳiḳ idi. (S134a)

Toprağa yağ dökmek: Yararlı sözleri kimsenin dinlememesi, boşa konuşmak.

Bes ki mā der-rīg revġan rīḫtīm

Ziyāde ki biz rīge revġan dökdük yaʿnī kelimātumuzdan kimse ḥışṣe-pezīr olmadı. (S418b)

Cehveri domuzun boynuna asmak: Sözün hedefini bulmaması, boşa gitmesi

Bes güher kez-ḥalḳ-ı ḫuk āvīḫtīm

Çok güher ki ḫınzīruñ boġazına aṣduḳ. Zīrā laṭīf kelimāt ki maḥallinde olmaya ḫınzīruñ boynına gevher aṣmaḳ gibidür. (S418b)

Eğri oynamak: Nefsine uymak, sözünden dönmek.

Büt-perestī rāst nāyed kej mebāz

Büt-perestlik rāst gelmez kej oynama yaʿnī muḥabbet-i mā-sivāyı terk idüp zerḳ ü nifāḳdan pāk ol. Zīrā çünki ḳalbüñde Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ʿışḳ u muḥabbetinden başḳa zerre ḳadar bir ḥālet ola erbāb-ı ḥaḳīḳat ḳatında büt-perestdür. (S260b)

Her çi pezruftī vefā kun kej mebāz

ʿĀlem-i ervāḥda her ne ki ḳabūl eyledüñ bu ʿālemde vefā eyle kej oynama yaʿnī

elestde olan ʿahde muḫālif efʿāl ve aḥvālden ictināb eyle. (S307b)

Kendini acemi eylemek: Bilmezden gelmek, ilgilenmemek.

Ḫ̆īşten-rā aʿcemī sāzī mesāz

Kendüñi aʿcemī eylersin aʿcemī eyleme yaʿnī benüm kār u ḥālüm saña rūşen ve ẓāhir iken teġāfül eylersin. (S182b)

Şeş penç vurmak: Zahirle, bilinen şeylerle uğraşmak.

Tu nedānī īn suḫan şeş penç zed

İy mā-sivāya giriftār olan bu sözi bilmezsin şeş penç ur yaʿnī çün bu sözden murād ne idügini fehm ü idrāk eylemege ḳādir degülsin pes sen hemān maḥsūsāta muḳayyed ol. (S22b)

Gönül kaldırmak: Gönlünü uyanık tutmak, teyakkuzda olmak.

Şeb bereftī dil zi-ḫod berdāştī

Gice giderdi kendüsinden göñül ḳaldururdı yaʿnī ḫ̆āb-ı rāḥatı terk idüp Ḫüdāyī gibi olup (S63a)

El ve ayak vurmak: Çırpınıp durmak.

Der-taḥayyür ṭıfl mīzed dest ü pā

Ṭıfl anuñ içinde taḥayyürde dest ü pā urdı ve ḥareket ve ıżṭırāb eyledi. (S52b)

Topu kapmak: Üstün gelmek.

Der-nikūyī gūy bürbūd ez-şumā

Līkin ḥüsn ü leṭāfetde sizden ṭopı ḳapdı yaʿnī size ġālib oldı. (S275b)

Cana *hat çekmek*: Canını vermek, feda etmek.

Vaḳt-i ān āmed ki ḫaṭ der-cān keşem

Anuñ vaḳti geldi kim cāna ḫaṭṭ çekem yaʿnī cānumı cānāna niṣār eyleyem. (S282a)

Ayağını kilimden taşra eylemek/Ayağını yorganına göre uzatmak: Haddini bilmek.

Yek nefes bīrūn kunī pāy ez-gilīm

Bir nefes ayaġuñı gilīmden ṭaşra eyleyesin yaʿnī ḥaddüñden tecāvüz idüp bī-edeblik eyleyesin. (S285b)

Gönül bırakmak: Aşık olmak.

Ez-çi bā-ū der-fikendī ez-güzāf

Ne sebebden aña bī-hūde göñül bıraḳduñ yaʿnī ʿāşıḳ olduñ. (S284a)

Işk oynamak: Birlikte, beraber olmak

Anuñ cemāli ile ʿışḳ oynamaḳ mümkin olmadı. Bu sebebden Mūsā peyġām-ber ʿalā nebiyyinā ve ʿaleyhi's-selām cenāb-ı İlāhī'den *len terānī*[19] ḫiṭābı irişdi. (S123b)

Çerağı sönmek: Ölmek.

Kān çerāġ-ı ū beküş berḫīz rev

Ve bāda dir ki es anuñ ol çerāġını söndür yüri. (S196a)

Tilkinin dönüp dolaşacağı yer kürkçü dükkanıdır atasözü de eserde yer almaktadır:

Der-dükkān-ı pūstīn dūzān-ı şehr

Erkek dilkü dişi dilküye cevāb virüp didi eger bize ʿömrden naṣīb ola yaʿnī eger ʿömrden behre olmaya şehr kürkcilerüñ dükkānında biri birimüze irişürüz. Zīrā postlarımız anlara ṣatarlar. (S210b)

Kendi pazarına baş koymak: Ahiret için çalışmak.

Ser binih ber-tīzī-i bāzār-ı ḫʿīş

Kendü bāzāruñuñ tīzligine baş ḳo yaʿnī kendüñe ki mensūb olan uḫrevī aḥvālde küllī saʿy u ihtimām eyle. (S110a)

[19] "Beni (dünyada) katiyen göremezsin." A'râf/143.

Başına toprak saçmak: Feryat etmek, çok üzülmek.

Ḫāk ber-ser der-miyān-ı ḫūn devīd

Başı üzere ḫāk ṣaçdı ve ḫūn içinde yildi yaʿnī çeşmlerinden ḳan revān oldı. (S167a)

Ekler

Türkçe'den Farsça'ya geçmiş olduğunu düşündüğümüz ve daha anlamı veren -rek eki tespit edebildiğimiz kadarıyla *Mantıku't-Tayr*'da 4 defa geçmektedir.

Bihte*rek* āyed ki ʿazm-i men turā

Eyürek gelür ki saña benüm ʿazmüm yaʿnī baña ḳaṣd eylemekden bihterek ve evlādur saña kefen tedārik eylemek. (S147b)

Nefs-i bed*rek*-rā ḫar-ı ḫod sāḫtem

Sifle ve ḫabīṯ nefsi kendü ḫarum düzdüm yaʿnī anı ḫar gibi zebūn ve maġlūb eyledüm. (S208a)

Ber-sarāy-ı tu riyem iy ḫām*rek*

İy ḫāmrek ve denī senüñ sarāyuña ṣıçam tā ki sen ṣūretlü aḥmaḳuñ sarāyı ḫelā olmaġa lāʾıḳ idügi ḫalḳ-ı ʿāleme rūşen ve ẓāhirdür. (S226a)

Ḥükm-i men īncā revān*rek* yāftem

Benüm ḥükmümi bunda revānrek buldum. (S257a)

1.1.3. Attâr'ın Mantıku't-Tayr Hakkında Verdiği Bilgiler

Attâr, kendi eseri hakkında kitabın en sonunda bir değerlendirme yapar. Bu değerlendirmede kendisinin bu kitapta neler anlattığı, bunların kimlere faydasının olacağı, nasıl anlaşılması gerektiği vb. konularda bilgi ve öğüt verir. Bu bölüm bir anlamda sonuç bölümüdür. Biz bunları toplu bir şekilde şöylece verebiliriz:

İy ʿAṭṭār ʿālem ḫalḳı üzere her dem ṣad hezār esrār nāfesini niṯār eyledüñ yaʿnī esrār-ı tevḥīdden bisyār ʿıyān eyledüñ. Cihānuñ āfāḳ ve iḳlīmi senden pür-ʿıṭrdur yaʿnī

ḫalḳ-ı ʿālem senüñ laṭīf kelimātuñdan müntefiʿ olmışdur ve cihānuñ ʿuşşāḳı senden pür-şūrlardur yaʿnī ʿuşşāḳ senüñ ẕevḳ ü ḥālet virici sözlerüñden sūz u güdāzdadur ve mestlerdür. Gāhī ıṭlāḳ üzere olan ʿışḳuñ demini ur yaʿnī gāhī muṭlaḳ ʿışḳuñ ḥālātını beyān eyle ur yaʿnī gāhī ʿuşşāḳuñ aḥvālini beyān eyle. Senüñ ḥayāt-baḫş şiʿrüñ ʿuşşāḳa ser-māye virdi yaʿnī ʿuşşāḳ bu kitābdan çoḳ esrār ve sūz u güdāz ḥāṣıl. Bu kitāb ʿāşıḳlara dāʾim başdan yaʿnī nev-be-nev māye virdi. Ḫurşīd üzere nūr ḫatm ü müsellem olduġı gibi Manṭıḳu't-Ṭayr ve ṭuyūruñ maḳāmātı senüñ üzere ḫatm oldı yaʿnī saña müsellem oldı. Bu kitābda vāḳiʿ olan ʿışḳ ve sırr-ı tevḥīd kelimātı ḥayrānlıḳ ṭarīḳ ve resminüñ maḳāmātıdur. Yā meger ḥayret ve ser-gerdānlıġuñ dīvānıdur. Zīrā her kim ki bu kitābda olan esrār-ı ʿışḳa vuṣūl bula be-her ḥāl ol kimseye ḥayret ve ser-geştelik irişür. Bu deftere ziyāde derd ucından gel yaʿnī bu kitāba sūz u güdāzla naẓar ve iltifāt eyle. Cānuñı siper eyle ve bu meydāne gel yaʿnī eger bu kitāb sebebi ile aḥvāl-i ʿışḳdan behrever olup ṭarīḳ-i ʿışḳa sālik olmaḳ ister iseñ cāndan ferāġat idüp andan ṣoñra ṭālib-ı ʿışḳ ol. Buncılayın meydānda ki cān nābedīd ve bī-iʿtibār oldı. Belki meydān daḫı hem nābedīd oldı. Zīrā ʿışḳuñ muḳteżāsı mā-sivānuñ inʿidāmıdur. Eger ʿışḳ meydānına derd ü sūz ucından gelmeyesin anda saña bir gubār yüz göstermez yaʿnī ʿışḳ-ı İlāhī'den ẕerre ḳadar hergiz behrever olmazsın. Çünki derdüñ düldüli gām-zen ve pūyān ola. Eger bir gām ve ḫaṭve urur isen cemīʿīsini kām ve murād üzere yaʿnī çünki derdile ṭālib-i ʿışḳ olduñ cemīʿ murādātdan iʿrāż eyle. Mādām ki senüñ ḳūt ve ġıdāñ nā-murādlıḳ olmaya yaʿnī mādām ki murādātuñı terk eylemeyesin senüñ mebhūt ve murde-dilüñ ḳaçan zinde olur. Derd ḥāṣıl eyle. Zīrā saña dermān senüñ derdüñdür. Her iki ʿālemde senüñ cānuñuñ dārū ve dermānı senüñ derdüñdür. İy merd-i rāh benüm kitābuma kibr ucından ve hemān şiʿr ucından naẓar eyleme yaʿnī bu kitābda olan hemān ṣāfī şiʿrdür dime. Belki benüm kitābuma ziyāde derd ucından naẓar eyle tā benüm yüz derdümden bir derde bāver ve iʿtiḳād ṭutasın yaʿnī tā benüm bisyār derdümden saña aḳall-i ḳalīle rūşen ola tā ṣadra devlet ṭopını ol kimse iledür yaʿnī cenāb-ı Eḥadiyyet'e ol kimse vuṣūl bulur ki bu kitāba ziyāde derd ucından naẓar eyleye. Zāhidlikden ve bönlükden geç. Zīrā ṭarīḳ-i ʿışḳda derd gerek ve kār-üftādelik gerek. Ṭarīḳ-i ʿışḳda merd teşne ve ḫurd u ḫˇābsız gerek yaʿnī ten-perverlikden ferāġat eylemek gerek ammā ol bir teşne gerek ki o tā ebedī āba irişmeye yaʿnī ḥarāret-i ʿışḳa giriftār iken dem-be-dem anuñ ḥarāreti ziyāde

olup *hel min mezīd*[20] diye. Her kim ki bu güne sūznāk sözden bir derd bulmadı yaʿnī benüm bu sözlerümden aña bir şevḳ u ḥālet ve bir sūz u güdāz irişmedi ol kimse ʿāşıḳlaruñ ṭarīḳinden bir ġubār bulmadı yaʿnī ʿışḳdan hīç behre ve naṣīb bulmadı. Her kim ki bu kitābı oḳudı merd-i kār oldı yaʿnī ʿışḳuñ aḥvāl ve esrārından ḫaber-dār olup ṣāḥib-baṣīret oldı ve ʿışḳ-ı İlāhī'den behre buldı ve ol kimse ki bu kitābuñ içinde olan esrār u maʿārifi fehm eyledi ve andan behrever oldı ol kimse ṭarīḳ-i ʿışḳda ber-ḫur-dār oldı. Ehl-i ẓāhir benüm güftāruma ġarḳ ve ṭāliblerdür. Zīrā bu kitābdan anlara bisyār fevāʾid ḥāṣıl olur. Ehl-i maʿnā benüm esrārumuñ merdleridür. Zīrā esrāra aṣḥāb-ı ḥaḳīḳat vuṣūl bulur. Bu kitāb eyyāmuñ ārāyiş ve zīnetidür. Bu kitāb ḫāṣ u ʿāma naṣīb virmişdür. Zīrā bu kitābda ḫavāṣṣ u ʿavām behrever olurlar. Farażā eger yaḫ gibi müncemid bir kimse bu kitābı gördi ise āteş gibi ḥicābdan ḫoş ṭaşra geldi yaʿnī çünki bir efsurde-dil benüm kitābumı muṭālaʿa eyleye bu kitābda olan esrār u maʿārif sebebi ile efsurde-dillikden ḫalāṣ olup āteşīn-ṭabʿ olur. Benüm naẓmum ʿacīb bir ḫāṣiyyet ṭutar. Zīrā ki her dem ziyāderek naṣīb baġışlar muṭālaʿa iden kimseye. Zīrā muṭālaʿa eyleyen kimse tāze-be-tāze intifāʿa vuṣūl bulur. Bu kitābı eger çoḳ oḳumaḳ saña müyesser gele hīç şeksiz her bār saña ḫoşrek gelür. Zīrā her defʿada bir maʿnā-yı āḫire muṭṭaliʿ olursın. Nāz ṣadrında ḳarār idici bu ḫānegī ve nāzenīn ʿarūsdan bir tedrīcden ġayrı ile perde girü düşmez yaʿnī bu kitābda olan esrār u maʿārife fevrī vuṣūl müyesser olmaz. Hem ḳıyāmete degin bencileyin bir bī-ḫod ve maḥv-ı muṭlaḳ sözde bir kāġıẕ üzere ḳalem ḳomaz yaʿnī ʿışḳuñ ziyade fenāsından behrever bencileyin bir āşıḳ ẓāhir olup böyle sūz-baḫş bir kitāb söylemez. Ben deryā-yı ḥaḳīḳatden dürr niṣār idiciyem yaʿnī sırr-ı tevḥīd ve esrār u maʿārif-i İlāhīyye beyān idiciyem. Bu güne söz baña ḫatm ü müsellem oldı nişān işte bu kitābdur ki daʿvāsında ṣādıḳ idügine ḳavī ve rūşen delīldür. Farażā eger ben kendüme çoḳ medḥ ü s̱enā diyem bu s̱enāyı bir kimse benden ḳaçan begenür yaʿnī begenmez. Zīrā kişi kendüsini medḥ eylemek ʿuḳalā maḳbūli degüldür līkin muṣannif olan kimse benüm ḳadrümi bilür. Zīrā ki benüm bedrümüñ nūrı pinhān degüldür belki *aẓharu mine'ş-şems*[21] idügi rūşendür. Zīrā bu kitāb ḥadden bīrūn laṭīf ve şerīf bir kitābdur. Kendü ḥālümi birazacıḳ ser-beste ve mestūr didüm. Hīç şeksiz ḫod suḫan-dān anuñ dād u ḥaḳḳını virür yaʿnī bu ḫuṣūṣda medḥ eyler. Ol nesneyi ki esrār u

[20] "O gün cehenneme 'Doldun mu?' deriz. O da '**Daha var mı**?' der." Kāf/30.
[21] "Güneşten daha açık."

maᶜārifdürler andan ben ḫalḳuñ başı üzere niṩār eylemişem. Ḳıyāmete degin ḫalḳuñ dilinde benüm yād u teẕekkürüme bu yādigār kāfīdür. Egerçi ṣūret iᶜtibārı ile cihānda ḳalmaz ol ᶜāleme rıḥlet eylerem līkin bu kitābum sebebi ile ḳıyāmete degin ḳalmışam. Zīrā bu kitāb benüm ḫayrile yād u teẕekkürüme sebebdür. Farażā eger bu ṭoḳuz dāᵓire yaᶜnī nüh felek bir birinden cüdā olup zemīn üzere dökile bu teẕkireden bir noḳṭa güm ü münᶜadim olmaz. Bu kitāb eger bir kimseye yol göstere pes anuñ öñinden ḥicābı refᶜ eyler yaᶜnī her kim ki bu kitābda vāḳiᶜ olan esrār u maᶜārifden behrever ola ḳurb u viṣāl-i İlāhī'ye vuṣūl bulur. Çünki bu yādigār sebebinden rūḥānī āsāyiş ve ẕevḳ ü ṣafāya irişe. Aña di duᶜāsından bu kitābı söyleyiciyi yād ṭutsun yaᶜnī duᶜāsından beni hem ḫayrile yād eylesün. Bu būstāndan gül niṩār idicilik eylemişem yaᶜnī ᶜālem-i ġayb būstānından ḥalḳa esrār u maᶜārif güllerini niṩār eylemişem. İy dostlar beni ḫayrile yād ṭutuñuz ve teẕekkür eyleñüz. Ehl-i cihāndan her birisi ol nevᶜ ü ḥālde ki idi yaᶜnī her bir kimse kendünüñ hüner ve ḥāline münāsib bir miḳdār ve bir zamān cilve eyledi ve tīz geçdi. Lā-cerem ben hem cihāndan benden evvel rıḥlet idüp gitmiş kimseler gibi cān murġına cilve virdüm ḫufteler üzere yaᶜnī ehl-i ẓāhire ḥayāt-baḫş esrār u maᶜārif beyān idüp rūḥānī ḥālāt āşikār eyledüm. Bir ḫufte eger ᶜömr-i dırāzda bu sözden yaᶜnī bu kitābda olan ḥayāt-baḫş kelimāt sebebi ile rāz u niyāzda bir nefes bīdār-dil ola yaᶜnī mā-sivādan iᶜrāż idüp cān u dilden cenāb-ı Eḥadiyyet'e mütevecciih olup rūz u şeb ṭāᶜat ve ᶜibādetden ḫālī olmaya hīç şeksiz benüm kārum dāᵓim ẓāhir olur. Ol ḥālet sebebi ile benüm ġam u tīmārum munḳaṭıᶜ ve münᶜadim olur. Zīrā bu kitābı bī-hūde teᵓlīf eylemiş oluram. Zīrā bu kitābuñ teᵓlīfinden murād nām u şöhret degüldür belki hemān ḫalḳa nefᶜ ü naṣīḥatdür. Ziyāde ki kendümi bir çerāġ gibi yaḳdum tā bu cihānı şemᶜ gibi rūşen eyledüm yaᶜnī şemᶜüñ nūr u żiyāsı sebebi ile muẓlim ve tārīk olan maḥall rūşen olduġı gibi benüm kelimātumdan cihān ḫalḳına küllī laṭīf ḥālet ve rūşen-dillik irişdi līkin bu kitābuñ teᵓlīfinde bisyār zaḫmet çekdüm. Rūḥānī dūddan benüm dimāġum bir mişkāt gibi oldı yaᶜnī benüm dimāġumda kudūretden bir eṯer ḳalmadı. Ben cennet şemᶜiyem çerāġuñ tüninden ḳaçana degin yaᶜnī dūd-ı çerāġdan ḫalāṣ olmışam. Rūzda ekl ü şürbüm gitdi ve şebde ḫˇābum ḳalmadı yaᶜnī rūzda ṣāᵓim ve şebde ḳāᵓimem. Cigerüm üzere ḫūn-ı dilden ġayrı ābum ḳalmadı yaᶜnī ᶜışḳ sebebi ile sūḫte-dil oldum. Göñlüme didüm ki iy çoḳ söyleyici niçe bir söylersin ḫāmūş ol ve esrār ṭaleb eyle. Zīrā efᶜalüñ ḳavl üzere şerefi bisyārdur. Göñlüm baña cevāb virüp didi ben ᶜışḳ āteşine ġarḳam bisyār-gūyluḳdan

ötürü beni taᶜyīb eyleme. Eger söz söylemeyem yanaram. Zīrā hīç şeḳḳ ü reyb yoḳdur ki söz söylemek ile derūnda olan sūz u ḥarāret noḳṣān-peẕīr olur. Benüm deryā miṣāli cānum yüz güne cūş urur ve dem-be-dem ḥurūş. Bir sāᶜat ḫāmūş olmaġa nice ḳādir oluram cesed cāna tābiᶜdür ve anuñ maḥkūmıdur. Bunuñ ile bir kimse üzere faḫr getürmezem ve tefāḫür eylemezem. Bunuñla kendümi meşġūl ṭutaram. Zīrā bu kitābuñ teᵓlīfi tefāḫür ṭarīḳi ile degüldür belki hemān intifāᶜ içündür. Egerçi göñülden ḫālī degüldür bunuñ derdi yaᶜnī egerçi suḫan-gūyluġa meyl ü raġbetüm vardur. Niçeye degin söyleyem çünki ben bunuñ merdi degülem yaᶜnī çünki bunuñ ḥaḳḳından gelmege ḳudretüm yoḳdur. Bu ḳīl ü ḳāl ve teᵓlīf kitāb cemīᶜan efsāne ve bī-hūdelikdür. Zīrā merdān-ı ᶜışḳuñ kār u ᶜādeti kibr ü enāniyyetden pālūdelikdür yaᶜnī ṣāf ve pāk olmaḳlıḳdur. Göñül ki o bu bī-hūdeye meşġūl oldı. Andan yaᶜnī göñülden ne ḥālet gelür çünki söz fersūde ve perīşān oldı. Cānı terk eylemek zinhār eylemek gerek yaᶜnī Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ yolında cānı niṣār idüp nefsüñ şerrinden ḫalāṣ olmaḳ içün ḥażret-i Ḫaḳ'dan ᶜazze ismuhu ᶜişmet ve emān ṭaleb eylemek gerek. Bu cemīᶜ bī-hūdeden istiġfār eylemek gerek. Cānum deryāsı niçeye dek cūşda olmaḳ ister. Bu yolda cān niṣār eylemek ve ḫāmūş olmaḳ gerek. (S413a-S417a)

1.1.4. Mantıku't-Tayr'da Şathiye

*Mantıku't-Tayr'*da şathiye türüne de örnekler vardır. Tasavvufta önemli bir konuyu alaysı ve iğneleyici bir üslupla ifade etmek olarak tanımlayabileceğimiz şathiyede Allah ile senli-benli olma, şakalaşma, çok yakın bir arkadaş gibi konuşma vardır. Daha çok tekke şairleri tarafından kullanılan bu tür, şeriata aykırı veya manasız gibi söylenen düşüncelerin aslında vahdet-i vücûd felsefesindeki ileri bir görüşü bildirdiği kesindir. (Pala, 2010: 421) Bu düşünceler sonraki yüzyıllarda Bektaşi fıkralarının malzemesi olarak dilden dile dolaşacaktır. Nitekim *Mantıku't-Tayr* ve diğer birçok tasavvufi eserdeki bu hikâyeler günümüze kadar Bektaşi fıkrası olarak da söylenegelmiştir. Bunlardan birkaç tanesini örnek olarak vermeye çalışalım.

Ḫorāsān'da devlet ber-mezīd idi. Yaᶜnī Ḫorāsān'uñ revnaḳ ve leṭāfeti ziyāde oldı. Zīrā ki Ḫorāsān'uñ ᶜamīdi peydā oldı. Anuñ yüz maḥbūb māh-rūy maḥbūb ġulāmı var idi. Serv boylu sīm-sāᶜidlü siyāh ṣaçlu. Her birinüñ ḳulaġında şebi rūşen idici dürr

var idi. Ol dürrüñ pertevinden şeb rūz gibi rūşen olmış idi. Külāh-ı şūşe ile ve altun ṭavḳla cemīʿīsi sīmīn sīnelü altun ḳuşaḳlu idi. Bellerinde muraṣṣaʿ kemerler ile her birinüñ uyluġı altında bir nuḳre ḫınk var idi. Yaʿnī sīm ile müzeyyen esb var idi. Her kim ol bir leşkerüñ yüzini gördi fi'l-ḥāl ʿāşıḳ olurdı ve andan faẕla hem cān virürdi yaʿnī her kim ki ol dil-berleri göreydi fi'l-ḥāl ʿāşıḳ olup helāk olurdı. İttifāḳen nā-gāh ziyāde gursene ve faḳīr bir dīvāne eski geymiş başı ve ayaġı ʿüryān ve bürehne dīvāne ol ġulāmlaruñ bölüġini ıraḳdan gördi didi: Bu ḥūr cemāʿati kimüñ tevābiʿ ve bendeleridür? Ol şehre mensūb bir ḫˇāce çünki ol dīvānenüñ suʾālini istimāʿ eyledi rāst ve ṣaḥīḥ cevāb virdi. Didi: Bu cemāʿat bizüm şehrümüz ʿamīdinüñ ġulāmlarıdur. Ol dīvāne çünki bu ḳıṣṣayı işitdi fi'l-ḥāl dīvānenüñ başına tüten vāḳıʿ oldı. Yaʿnī ziyāde muẕṭarib olup āh eyledi. Eyitdi: İy ʿarş-ı mecīdi ḥıfẓ idici! Yaʿnī iy Ḫüdā ki sen *ẕu'l-ʿarşi'l-mecīd*sin.[22] Bende beslemegi ʿamīdden ögren. (S278b-S278a)

Ol teni ʿüryān dīvāne didi. Yoluñ ortasında aç giderdi. İttifāḳen ol zamānda ʿaẓīm bir sermā ve bir bārān idi. Ol ser-geşte ki murād ol dīvānedür bārān ve berfden ışlandı. Orada ol dīvāneye ne berf ve bārāndan pinhān olacaḳ bir maḥall ve ne bir ḫāne var idi. Ol dīvāne ʿāḳıbet bir vīrāneye gitdi çünki dīvāne yoldan vīrāneye gām ḳodı. Yaʿnī çünki vīrāneye dāḫil oldı. Ṭamdan anuñ başı üzere bir kerpiç geldi. Ol dīvānenüñ başı yarıldı, başından ḳan ırmaḳ gibi revān oldı. Merd ki murād ol dīvānedür yüzini āsumān cānibine eyledi. Ḳaçana degin sulṭānlıḳ kūsını çalmaḳ. Yaʿnī sulṭān eylemek. Bundan eyürek. Ḫışt urmaġa ḳādir degül misin? Ḫiṭāb Ḫüdā'yadur. (S279b-S279a)

Mıṣr'da nā-gehān bir ḳaḥṭ peydā oldı. Ḫalḳ açlıḳdan ölürlerdi ve nān dirlerdi. Yoluñ cümlesinde ḫalḳ açlıḳdan biri biri üzere ölmiş idi. Henüz ölmeyüp diri olan ölmişi yimiş idi. Nā-gehān çünki bir dīvāne anı gördi. Ḫalḳ açlıḳdan öldiler ve nān ẓāhir gelmedi. Yaʿnī nān yoḳ. Eyitdi: İy dünyā ve dīni ḥıfẓ idici! Çünki rızḳ ṭutmazsın azrek ḫalḳ eyle. Her kim ki o bu dergāhuñ küstāḫı ola çünki o küstāḫlıġından ḫaber-dār ola yine anuñ ʿöẕrini diler. (S280a-S281b)

Ol dīvānenüñ göñlinden ḳan ṭamlayıcı idi. Yaʿnī ḥadden bīrūn perīşān ve ġam-

[22] "Arş'ın sahibidir, şanı yüce olandır." Burūc/15.

gīn idi. Zīrā ki kūdekler aña ṭaş atdılar. Yaʿnī urdılar. Eṭfālüñ elinden ḫalāṣ olmaḳ içün āḫir tā bir külḫān bucaġına gitdi. Ol dīvāne külḫānuñ bucaġında bir revzen gördi. Ol revzenden bisyār tegerg āşikāre oldı. Dīvānenüñ başı üzere niṣāra geldi. Yaʿnī ol tegergler dīvānenüñ başı üzere ṣaçıldı. Çünki tegergi sengden farḳ ve temyīz eylemedi. Kendünüñ zebānını bī-hūde dırāz eyledi. Didi ki: Neden benüm üzerüme ṭaş ve kerpiç atarsız? Dīvāne ẓann eyledi ki anı atan eṭfāldür. Ol sebebden zişt düşnāmlar dirdi. Ol ḫāne ki murād külḫāndur ol zamānda tīre ve tārīḳ idi. Lā-cerem aña ẓann vāḳiʿ oldı. Pes kendüsine didi: Meger bu zamān hem eṭfāldür ki baña seng ü ḫışt atarlar. Nā-gehān bād bir yirden bir ḳapu açdı. Yaʿnī bir aralıḳ ẓāhir oldı. Ol aralıḳdan külḫān ḫānesine aydıñlıḳ vāḳiʿ oldı. Dīvāne orada ol aydıñlıḳ sebebiyle ṭoluyı ṭaşdan farḳ ve temyīz eyledi. Pes düşnām virdüginden anuñ göñli teng ve perīşān oldı. Pes Ḥaḳḳ teʿālā ḥażretine celle şānuhu ḫiṭāb idüp didi: Yā Rabbe'l-ʿālemīn! Bu külḫenüm tīre ve tārīḳ idi bu sebebden ḫaṭā ve ḳabāḥat eyledüm. Sehv eyledüm, her ne ki didüm, o benüm. Yaʿnī ol düşnāmlardan sen pāk ve berīsin. Ol düşnāmlar benüm ṣıfat ve ḥālümdür. (S281b-S281a)

1.2. Mantıku't-Tayr'ın Etkisiyle Türk Edebiyatında Yazılmış Belli Başlı Eserler

Attâr'ın söz konusu eseri Batı edebiyatı ve Fars edebiyatı gibi birçok edebiyatta yankı bulmuştur. Bunların en başında Türk edebiyatı gelmektedir. Gerek tarihi geçmiş, gerekse coğrafi bakımdan mevcut olan bu yakınlık *Mantıku't-Tayr*'ın edebiyatımıza tercüme, şerh, uyarlama gibi türlerle girmesine vesile olmuştur.

Yazıldığı tarihten bu zamana kadar birçok esere kaynaklık etmiş olan bu eserin gerek mazmun, gerek hayal dünyası, gerekse diğer yönlerden üstünlüğü teslim edilmiştir. Divan şairlerinin eserlerinde Attâr ve *Mantıku't-Tayr* oldukça değer görmüş ve çokça anılmıştır.

Hâk-i pây-i Şeyh Attâr'ım ki oldı himmeti
Tab'ıma üstâd-ı ders-i müşkilât-ı Mesnevî[23] (Şeyh Gâlip)

Şairlerin özellikle bahar tasvirlerinin, hikmetli sözlerin, tasavvufi öğretilerin, Hz.

[23] "Şeyh Attâr'ın ayağının tozuyum ki Mesnevi'nin zor yerlerinin derslerini bana anlattı."

Süleyman'ın, tecelligâh olan gönlün, gönül kuşunun söz konusu edildiği yerlerde ve Sa'dî-i Şîrâzî'nin *Gülistân* isimli eseriyle birlikte anılan *Mantıku't-Tayr,* daha çok telmih ve teşbih yoluyla anılmıştır.

Kitâb-ı Mantıku't-Tayr'ı tamâm idüp ezber

Aceb mi şimdi Gülistân okursa cümle hezâr[24] (Sünbülzâde Vehbî)

Mesnevî'den sonra en çok okunan ve araştırılan bu eserin Batı medeniyetindeki *fabl* türünün gelişmesinde rol oynadığını düşünmek de ilmi açıdan doğru kabul edilebilir.

*Mantıku't-Tayr'*ın etkisiyle Türk edebiyatında yazılan belli başlı eserler şunlardır:

1.2.1. Deh Murg

Şemsî diye tanınan Derviş Şemseddin'in (öl. 1514'ten sonra) 919/1514'te yazdığı dini-tasavvufi bir eseridir. Attâr'ın *Mantıku't-Tayr*'ında geçen münazara ile aynı yapıdadır. 974 beyitten oluşan ve Yavuz Sultan Selim'e sunduğu eserde bir bahçedeki baykuş, karga, tuti, kerkes, bülbül, hüthüt, kırlangıç, tavus, keklik ve leyleğin arasında geçen konuşmalar anlatılır. Dolayısıyla eser *Mantıku't-Tayr*'dan etkilenerek yazılmış bir mesnevidir. Eser fâilâtün, fâilâtün fâilün kalıbında kaleme alınmıştır.[25]

1.2.2. Gülşen-âbâd

Şemseddin-i Sivasî'nin (1520-1597) çiçeklerin birbirleriyle olan münazarasını anlattığı eseridir. Aruzun mefâîlün mefâîlün feûlün kalıbıyla yazdığı eserini 986/1578'de tamamlamıştır. 557 beyitten oluşan mesnevide müritlik ve şeyhliğin adabı ve vahdet-i vücut anlatılmıştır. Tarikat çevresinde işlendiği için didaktik mahiyet göstermektedir. Hayal unsurlarını kullanış şekli bize Şeyh Gâlib (1758-1799)'in *Hüsn ü*

[24] "Mantıku't-Tayr kitabının tamamını ezberleyen bütün bülbüller şimdi de Gülistân'ı okusalar şaşılır mı buna?"

[25] Ayrıntılı bilgi için bk. Mahmut Kaplan (2003). *Deh-Murg-ı Şemsî (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Yüksek Öğrenim Vakfı Yayınları; Hasan Aksoy (1998). *Derviş Şemseddin, Kuşların Münazarası, Deh Murg*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yayınları; İ. Güven Kaya (1997), *Derviş Şemsi and his Mesnevi Deh Murg, Textual Analysis, Critical Edition and Facsimile (Derviş Şemsi ve Deh Murg Mesnevisi, İnceleme, Tenkitli Metin ve Tıpkıbasım)*, The Department of Near Eastern Languages&Civilizations Harvard University; Sıddık Karadüz (2000), *Derviş Şemsî'nin Deh Murg'unun Karşılaştırmalı Metni ve Benzeri Eserlerle Genel Bir Mukayesesi*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, SBE, TDEAD, Erzurum.

Aşk'ını hatırlatmaktadır. Sivasî'nin alegorik olarak kaleme aldığı eser Attâr'ın *Mantıku't-Tayr*'ındaki kuşların münazarasına benzer şekilde hazırlanmıştır.[26]

1.2.3. Gülşen-i Simurg

Za'îfî Pîr Mehmed bin Evrenos bin Nureddin'nin (1495-1557) *Mantıku't-Tayr* tercümesidir. Bu eser bu döneme kadar yazılmış *Mantıku't-Tayr* tercümelerinin tam ve manzum ilk tercümesidir. Za'îfî, Attâr'ın eserini beyit beyit ve bölüm bölüm tercüme etmiş ve küçük değişiklikler dışında her yönden Attâr'ın eserini takip etmiştir. Eserini 694/1556 yılında bitiren şair fâilâtün fâilâtün fâilün kalıbını kullanmıştır.[27]

1.2.4. Gülşen-i Vahdet

Şâhidî İbrahim Dede'nin (1427-1536) 457 beyitlik tasavvufi mesnevisidir. Attâr'ın *Mantıku't-Tayr*'ında salik konumundaki kuşların yerine, insan yüzündeki unsurları getirir. Konu, yapı ve teknik olarak aynıdır. Eserde ayrıca rint ve zahit arasındaki farkları da anlatır. Aruzun fâilâtün fâilâtün fâilün kalıbıyla yazılmış ve 943/1536'da tamamlanmıştır.[28]

1.2.5. İnşirahu's-Sadr

Kadıoğlu Şeyh Mehmed'in (16. yy) kaleme aldığı bu eser de manzum bir *Mantıku't-Tayr* tercümesidir. Mehmed, Attâr'ın beyitlerindeki temel kelime ve tamlamaları, çoğu yerde olduğu gibi çeviri metnine aktarmış; yardımcı fiilleri, ek ve takıları, edatlardan kimilerini Türkçeleştirmekle yetinmiştir. Bu durum fazlasıyla 'çeviri kokan' bir metnin ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur. Başka bir deyimle Mehmed,

---

[26]Ayrıntılı bilgi için bk. Hasan Aksoy (1990), *Şemseddin Sivasî Gülşen-âbâd*, İstanbul: İslâm Medeniyeti Vakfı Yayınları.

[27] Ayrıntılı bilgi için bk. Berrin Uyar Akalın (2001). *Za'îfî, Gülşen-i Si-Murg (İnceleme-Metin)*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, SBE, TDEAD, Ankara; Ali Rıza Özuygun (1993). *Za'îfî Pir Mehmed ve Gülşen-i Si-murg (Tenkitli Metin ve İnceleme)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, SBE, TDEAD, Erzurum; Kamil Akarsu (1993). *Rumelili Za'îfî Hayatı, Sanatı, Eserleri ve Divanından Seçmeler*. İstanbul: MEB Yayınları; Abdülhakim Koçin (1991). *Za'îfî ve Bostân-ı Nesâyih'i (İnceleme-Tenkitli Metin)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, SBE, TDEAD, Ankara; Ümit Tokatlı (1996). *Pîr Mehmed b. Evrenos b. Nureddin Za'îfî, Kitâb-ı Bostân-ı Nesâyih*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.

[28] Ayrıntılı bilgi için bk. Numan Külekçi (1996). *Şâhidî İbrahim Dede Gülşen-i Vahdet*, Ankara: Akçağ Yayınları; Mustafa Çıpan (1985). *Muğlalı İbrahim Şahidi Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Eserleri, Divan ve Gülşen-i Vahdet (Tenkitli Metin).* Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, SBE, Ankara.

Attâr'ın *Mantıku't-Tayr*'ını, Türkçe sözcüklerle Farsça söylemiştir. (Dilçin 1993, 35-36) 986/1578'de yazılan bu eser 4859 beyittir.[29]

1.2.6. Lisânu't-Tayr

Eser, Ali Şîr Nevâî'nin (1441-1501) Attâr'ın *Mantıku't-Tayr*'ına yaptığı naziredir. Nevâî eserine bazı bölümleri almamış, gerekli gördüğü yerde de bazı bölümler ilave etmiştir. Nevâî manzum eserlerinin sonuncusu olan bu eseri ömrünün son yıllarında yazmış ve onu Hüseyin Baykara'ya sunmuştur. Eserini yazma macerasını Mustafa Canpolat şu şekilde dile getirir:

> *Bu kitâb nazmıda öz münasebetinin takrîbi* başlıklı bölümde Nevâî, daha çocukluğunda *Mantıku't-Tayr*'a olan düşkünlüğünü anlatır. Burada anlattığına göre, Nevaî daha çocukken, bu eseri elinden bırakmazmış. Öyle ki, sonunda başka insanlarla ülfeti kesmiş, yalnız başına kalıp hep onu okurmuş. Bu aşk onu deliye çevirmiş, bu anlamsız dünyadan kaçıp uzlete çekilmeyi düşünmüş. Ana-babası bunu işitince, deli olacak diye korkularından, *Mantıku't-Tayr*'ı ortadan kaldırıp, Nevâî'ye onunla uğraşmayı yasaklamışlar. Fakat o, ezbere bildiği için, yine de kendi kendine tekrar edermiş. Nevaî zamanla olgunlaşıp, dört Dîvân ve Penc-Genc adını verdiği hamsesi ile Türk şiirinde bayrak çekince de, *Mantıku't-Tayr*'ın hayali hatırından çıkmamış. Aslında eseri olduğu gibi Türkçeye çevirmek istiyormuş, fakat söz güç, kendisi ise güçsüz olduğu için kaleme eli varmıyormuş. Sonunda bakmış ki, ömür geçip gidiyor, fakat arzusunu gerçekleştirecek zaman yok, yaş gelip altmışına dayanınca (gerçekte 57), kuş dilini şerh etmek için kalemini yontmuş. Her gecede ancak 40-50 beyit yazabiliyormuş. Attâr'ın ruhu ona yardım etmiş ve kısa zamanda eseri bitirmiş. (Canpolat 1995, 4)

3598 beyitten oluşan eser Nevâyî'nin hamsesi dışında kalan bir eseridir. Farsça eserlerinde Fânî mahlasını kullanan şair bunu Attâr'ın eserindeki 7 vadiden *Fenâ* vadisinin varlığına bağlamaktadır. Eserin işleniş bakımından Attâr'ınkinden üstünlüğü şu şekilde dile getirilir:

> *Mantıku't-Tayr*'da plan bakımından bir dağınıklılık göze çarpar. Arka arkaya sıralanan öyküler, eserin akışını aksatacak, asıl çerçeve öyküyü unutturacak

[29] Ayrıntılı bilgi için bk. Vesile Albayrak Sak (2009). *Kadıoğlu Şeyh Mehmed ve İnşirahu's-Sadr Mesnevisi (İnceleme-Metin).* Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, SBE, TDEAD, Konya.

> niteliktedir. Nevaî'de ise çerçeve öykü içerisine alınan küçük öyküler, daima, eserde verilmek istenen bir durumu daha kuvvetle belirtmek için birer vesile olarak kabul edildiklerinden her bölümden sonra sadece bir öykü alınmıştır. (Canpolat 1995, 5)

Mustafa Canpolat'ın verdiği bilgiye göre Rus edebiyatçılarından Bertel's, Attâr'ın *Mantıku't-Tayr*'ı ile Nevâî'nin Lisânü't-Tayr'ını karşılaştırmıştır (Canpolat 1995, 6).

1.2.7. Mantık-ı Esrâr

Fedâyî Dede'nin (öl. 1635) bu eseri, hem Farsça öğretmek hem de hayır dua ile anılmak için Attâr'ın *Mantıku't-Tayr* isimli eserinin mesnevi nazım şekliyle tercümesidir. 1045/1635'te 4609 beyit olarak yazılan eser aruzun fâilâtün fâilâtün fâilün kalıbıyla kaleme alınmıştır. Şair, Attâr'ın 11 hikâyesini çıkarmış ve Hikâyet-i İskender-i Zülkarneyn başlıklı bir hikâye eklemiştir.[30]

1.2.8. Mantıku't-Tayr

Gülşennâme adıyla da bilinen 717/1317 yılında 4437-8 beyit olarak Gülşehrî (öl. 1317'den sonra) tarafından yazılan eser Attâr'ın aynı adı taşıyan eserinin yeniden telifidir. Telifidir diyoruz çünkü hikâyelerin ve olay örgüsünün tekrar inşası söz konusudur. Gülşehrî, Attâr'daki hikâyelerden ekleme ve çıkarma yapmış, dolayısıyla eser üzerinde tasarrufta bulunarak eseri tekrar telif etmiş gibi görünmektedir. Şair eserinde geçen hikâyelerden dördünü *Mesnevî'*den, birini *Kelîle ve Dimne, Gülistân,* ve *Leme'ât*'tan almıştır (Kartal 2008: 506). Attâr'ın eserinden de 7 hikâye alarak bunları genişletir ve insicamlı bir şekilde eserine dâhil eder. *Altı Erenler Hikâyeti* isimli hikâyeyi de başka yerden almamış, kendisi yazmış ve eserine eklemiştir. Attâr, eserinde 10 kuşa yer vermesine rağmen Gülşehrî eserinde 8 kuşa yer verir. Eski Anadolu Türkçesi özelliği gösteren bu eser Gülşehrî'nin ilk eseri olan *Feleknâme*'den on altı sene sonra yazılmıştır. Gülşehrî Türk edebiyatında bunu Türkçeye ilk tercüme eden kişi olmuştur. Eserin beyit sayısı nüshalara göre 4931 ile 5029 arasında değişir. Sonuç olarak Gülşehrî, *Mantıku't-tayr* adlı eserini, Attâr'ın aynı adı taşıyan eserinden aynen

[30] Ayrıntılı bilgi için bk. Tacettin Şimşek (1993). *Fedâyî Dede Mantık-ı Esrâr (Tenkitli Metin-İnceleme)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, SBE, TDEAD, Erzurum.

tercüme etmemiş, çeşitli eserlerden aldığı hikâyelerle birlikte 59 bölüm eklemiş, Attâr'ın anlattığı birçok hikâyeyi eserine almamıştır. Böylece eserdeki asıl fikri işleyerek yeni telifî ve özgün bir eser ortaya koymuştur. (Kartal, 2003, 297-329.)[31] Eser Ali Gündüz tarafından Attâr'ın *Mantıku't-Tayr'*ı ile karşılaştırmak suretiyle çalışılmıştır.[32] Prof. Dr. Kemal Yavuz da Âşık Paşa'nın *Garibnâme'*si ile Gülşehrî'nin *Mantıku't-Tayr'*ını karşılaştırmıştır.[33]

1.2.9. Ravzatu't-Tevhid

Ârif Mehmet Efendi (Ârifî)'nin (16. yy) 1540'ta Attâr'ın *Mantıku't-Tayr*'ını kendisine örnek alarak yazdığı dini-tasavvufî mesnevisidir. Bu eseri nasihatnâme türü içerisinde sayabiliriz. Ârifî ezel meclisini anlatır. Bu mecliste farklı farklı meşrepleri temsil eden rüzgar, yağmur, çimen, jale, sünbül, reyhan, şebboy, gonca, bülbül, karga, leylek, baykuş, şahin, tuti, kumru, nergis, menekşe, lale, tavus, bülbül, gül vardır. Bunlar lisan-ı halleriyle konuşturulurlar. Ayrıca eserde Kelimât-ı İlâhiye adlı bir bölüm de mevcuttur.[34]

1.2.10. Tuhfetu'l-Uşşâk

Hamdullah Hamdî'nin (1450-1503) aruzun mefâîlün mefâîlün feûlün kalıbında yazdığı 950 beyitten oluşan mesnevisidir. Eserde Hoca-zade adlı Kayserili bir Müslüman tüccarın kervanıyla beraber ticaret için İstanbul'a gitmesi, Hıristiyan bir vezirin kızına aşık olması, ona kavuşmak için önce eğlence meclislerinde girmesi, sonra

---

[31]Ayrıntılı bilgi için bk. Kemal Yavuz (2007). *Gülşehrî'nin Mantıku't-Tayr'ı (Gülşen-nâme), Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarma*. C 2, Ankara: Kırşehir Valiliği Yayınları; Günay Kut (1985). Gülşehrî. *Büyük Türk Klasikleri, C I, s. 273-274, İstanbul: Ötüken Yayınları*; Ahmet Kartal (2004). Attâr'ın Mantıku't-Tayr'ı İle Gülşehrî'nin Mantıku't-Tayr'ının Mukayesesi. *I. Kırşehir Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu-Bildiriler, Kırşehir*; Agâh Sırrı Levend (1957). *Gülşehrî-Mantıku't-Tayr (Tıpkıbasım)*. Ankara: TTKB; Müjgân Cunbur (1957). *Gülşehrî ve Mantıku't-Tayr'ı.* Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, DTCF, Ankara; Cem Dilçin (1993). Mantıku't-Tayr'ın Manzum Çevirileri Üzerine Bir Karşılaştırma. *Ankara Üniversitesi, DTCF Dergisi, Ankara*; Ahmet Atillâ Şentürk-Ahmet Kartal (2008). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları; Hasan Kavruk (1998). *Eski Türk Edebiyatında Mensûr Hikâyeler*. İstanbul: MEB Yayınları, s. 103-104; Aziz Merhan (2003). *Die 'Vogelgespräche' Gülşehris und die Anfänge der türkischen Literatur [Gülşehrinin Mantıkuttayrı ve Anadoluda Türk Edebiyatının Başlangıcı]*. Göttingen: Pontus Verlag.

[32] Ali Gündüz (1937). *Gülşennâme, Mantıku't-Tayr Karşılaştırması.* İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, TDEAD, Bitirme tezi, 31 s., İstanbul.

[33] Kemal Yavuz (2004). Çeşitli Yönleri İle Mantıku't-Tayr ve Garib-nâme Mesnevileri. *İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, TDED, C XXXI, İstanbul, s. 345-356.*

[34] Ayrıntılı bilgi için bk. Kezban Gündüz (2006). *Ravzatü't-Tevhid Adlı Mesnevinin İncelenmesi ve Tenkidli Metni*. Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, SBE, TDEAD, Konya.

içki içmesi ve nihayet dinden çıkıp onunla evlenmesi en sonunda da beraberce Müslümanlığa geçmeleri konu edinir. Dolayısıyla eser işlenen konu itibarıyla her ne kadar tercüme değil telif bir eser görünümündeyse de Attâr'ın *Mantıku't-Tayr*'ındaki *Şeyh San'ân Hikâyesi*'nden izler taşımaktadır. (Özyıldırım 1999, 34)

BÖLÜM II

FERİDÜDDİN-İ ATTÂR VE ŞEM'Î ŞEM'ULLAH

2.1. Şem'î Şem'ullah

2.1.1. Hayatı

Kaynaklarda Şem'î, Şem'ullah, Muhammed bin Mustafa eş-şehîr Şem'î Halîfe, Mustafa Şem'î, Şem'î Mustafa Çelebi bin Muhammed, Şem'ullah Mustafa bin Muhammed el-İstanbulî, Molla Şem'î, Şem'î Çelebi, Şem'î er-Rumî, Şem'î Dede gibi farklı şekillerle anılan müellifimiz, genellikle Şem'î Şem'ullah (?-1602) olarak anılmaktadır.[35] Kanuni, III. Murat, II. Selim ve III. Mehmet dönemlerinde yaşamış Mevlevî tarikatının mensup, mutasavvıf, âlim bir şârihtir. Kendisinin nerede ve ne zaman doğduğu bilgisine şu an itibariyle ulaşamadık. Sadece Bağdatlı İsmail Paşa *Hediyyetü'l-Ârifîn* isimli eserinde babasının adını Mehmed ve doğduğu yeri İstanbul olarak verir (Bağdatlı İsmâil Paşa, 1967: 438).

Şem'î'nin metfun olduğu yer hakkında Sahih Ahmed Dede Üsküdar'da Rumî Mehmed Paşa Camii civarında bir evin altında gömüldüğünü yazar (Sahih Ahmed Dede, 2003: 282).

Bursalı Mehmed Tahir'in verdiği bilgiye göre mezar taşında

Rûşen etsün hâne-i kalbin Hudâ

Şem'î'nin rûhuna kim kıla duâ yazmaktadır (Bursalı Mehmet Tahir, 1333: 258).

Şem'î Şem'ullah, Prizrenli Şem'î ile karıştırılmış ve bazı biyografik eserlerde Prizrenli Şem'î hakkındaki bilgiler Şem'î Şem'ullah'a isnat edilmiştir.[36] Söz konusu olan Şem'î hakkındaki en tutarlı bilgiyi veren Nev'îzâde Atâî'ye göre ilimde kendisini yetiştirmiş ve tasavvufta ilerlemiş olmakla birlikte kendisini öğrenci yetiştirmeye

[35] Biz de bu incelemede Şem'î Şem'ullah ismini kullanacağız.
[36] Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Murat A. Karavelioğlu (2004). Klasik Türk Edebiyatında Şem'i Mahlaslı Şairler ve Prizrenli Şem'i. *TDED, C 32, s. 65-80.*

adamıştır (Nev'îzâde Atâî, 1989: 332).

Şem'î'ye şöhretini kazandıran eser *Şerh-i Mesnevî*'dir. Mevlânâ'nın bu eserini şerh etmesi devrinde kendisine büyük yardım ve saygınlığın vesilesi olmuştur. Şu beyti, eseri hakkında görüşünü yansıtır:

Ölmedi ol kim kodu dünyada bir hûb eser

Eseri olmayanın gör ki yerinde yel eser (Şem'î Efendi, *Şerh-i Mesnevî, IV* vr.117a)

Aynı zamanda Sahih Ahmed Dede Şem'î'nin Farsçayı iyi bildiğini ve hocası olduğunu kaydeder (Sahih Ahmed Dede, 2003: 272). Nitekim Fars edebiyatının klasiklerinden olan *Gülistan, Bostan, Mantıku't-Tayr, Mahzenü'l-Esrar, Baharistan* gibi eserleri şerh etmesi ve *Şerh-i Dîvân-ı Hâfız*'ı kaleme alması bu konuda bir delil olacak niteliktedir.

2.1.2. Eserleri

Şem'î'nin 11'i şerh, ikisi tercüme ve biri telif olmak üzere 14 eseri vardır. Bu eserleri şu şekilde tasnif edebiliriz:

Şerh Eserleri

2.1.2.1. Şerh-i Gülistân [37]: Eser Sa'dî-i Şîrâzî (1213-18 ?/1292)'nin *Gülistân* isimli eserinin şerhidir. Şem'î'nin kaleme aldığı ilk eserdir. 1568'de Şem'î'nin Farsça derslerinde bulunan Muhammed Çelebi'nin talebi üzerine şerh edilmiştir. Eser üzerine bir yüksek lisans çalışması vardır.[38]

2.1.2.2. Şerh-i Dîvân-ı Hâfız [39]: Eser Hâfız-ı Şîrâzî (1317/26-1389/90)'nin *Dîvân*'ının şerhidir. Şem'î, eserini Feridûn lakaplı Ahmed ismindeki zatın isteği üzerine 1574'te tamamlamıştır. Abdülbaki Gölpınarlı Şem'î'nin, *Şerh-i Dîvân-ı Hâfiz*'ını, Hâfız'ın birçok mazmununu anlamadığı gerekçesiyle eleştirmiştir.

2.1.2.3. Şerh-i Dîvân-ı Şâhî [40]**:** Bu eser ibn-i Melik Cemâleddin b. Fîrûz Kûhî (öl. 830)'nin *Dîvânı*'nın şerhidir. Eser, Şem'î'nin iyiliklerini gördüğü Ahmed b. Muhammed adına 1574'te hazırlanmıştır.

---

[37] Ayrıntılı bilgi için bk. Şeyda Öztürk (2011). *Şem'î Efendi ve Mesnevî Şerhi*. İstanbul: İsam Yayınları.
[38] Seyhan Dündar (1998). *Şem'î Şem'ullah'ın Şerh-i Gülistan'ı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, SBE, TDEAD, İzmir.
[39] Ayrıntılı bilgi için bk. Öztürk age.
[40] Ayrıntılı bilgi için bk. Öztürk age.

2.1.2.4. Şerh-i Baharistân [41]: Eser Molla Câmî (1414-1492)'nin *Bahâristân*'ına yapılan şerhtir. 1578'de döneminin önemli sadrazamlarından Sokullu Mehmed Paşa'ya (öl. 1579) ithaf edilmiştir. Şem'î, eserini ekonomik darlık çektiği bir dönemde rahatlamak amacıyla şerh etmiştir. Eser üzerine bir yüksek lisans tezi yapılmıştır.[42]

2.1.2.5. Şerh-i Pend-i Attâr (Saâdetnâme) [43]: Eser İranlı meşhur şair Feridüddin-i Attâr (1145-46/1221-22)'ın, kendisine aidiyeti şüpheli olan *Pendnâme*'nin şerhidir. Eser 1578'de tamamlanmış olup III. Murad'ın musahiplerinden Zeyrek Ağa'ya ithaf edilmiştir. Bir insanın arkasında ancak eserlerinin kalacağı ve bunun en hayırlı işlerden biri olduğu düşüncesiyle bu eserine *Saâdetnâme* adını vermiştir. Eser üzerinde iki yüksek lisans çalışması yapılmıştır.[44]

2.1.2.6. Şerh-i Bostân [45]: Eser ünlü İranlı şair Sa'dî-i Şîrâzî (1213-18 ?/1292)'ye ait olan *Bostan*'ın şerhidir. Kütüphanelerde birçok yazması bulunan eser 1581'de dostlarının ricası üzerine şerh edilmiştir.

2.1.2.7. Şerh-i Mantıku't-Tayr: Eser hakkında bilgi için bu kitapta bk. *Şerh-i Mantıku't-Tayr'ın İncelenmesi*.

2.1.2.8. Şerh-i Tuhfetü'l-Ahrâr [46]: Eser, Molla Câmî (1414-1492)'nin *Heft Evreng* adını verdiği mesnevi külliyatının içindeki mesnevilerden birisi olan ve 1481'de yazılan *Tuhfetü'l-Ahrâr*'ın şerhidir. Tasavvufi sohbet ve makalelerden oluşan eser Câmî'nin şeyhi Hâce Nasirüddin Ubeydullah (öl. 1490)'a ithaf edilmiştir. Bu eser üzerine ilk şerh Bursalı Rahmi Çelebi (öl. 1566), ikincisi Şem'î tarafından 1597'de yapılmıştır. Şerhi III. Mehmed'in Eğri Seferi (1595) sırasında İstanbul kaymakamı olan Hadım Hasan Paşa (öl. 1599) sunmuştur.

2.1.2.9. Şerh-i Subhatü'l-Ebrâr [47]: Eser, Molla Câmî (1414-1492)'nin *Heft Evreng*'inin içerisinde bulunan ve Timurlu hükümdarı Hüseyin Baykara (öl. 1506)'ya sunulan *Subhatü'l-Ebrâr*'ın şerhidir. Birçok hikmet içeren eser Şem'î tarafından 1600'de Bâbüssaâde Ağası Gazanfer Ağa (öl. 1602) adına şerh edilmiştir.

2.1.2.10. Şerh-i Mahzen-i Esrâr [48]: Nizâmî-i Gencevî (1141-1214?)'nin 1178'de

---

[41] Ayrıntılı bilgi için bk. Öztürk age.
[42] Davut Akat (1999). *Şem'î Şerh-i Baharistan (Giriş-Metin)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi, SBE, TDEAD, Bursa.
[43] Ayrıntılı bilgi için bk. Öztürk age.
[44] Elif Keyik (2001). *XVI. Yüzyıl Sanatçılarından Şem'î'nin Şerh-i Pendnâmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, SBE, TDEAD, İzmir; Şükrü Akkoyun (1999). *Şem'î Saâdetnâme (Giriş-Metin)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi, SBE, TDEAD, Bursa.
[45] Ayrıntılı bilgi için bk. Öztürk age.
[46] Ayrıntılı bilgi için bk. Öztürk age.
[47] Ayrıntılı bilgi için bk. Öztürk age.
[48] Ayrıntılı bilgi için bk. Öztürk age.

Mengücekoğulları'ndan Behram Şah (öl.1225)'a sunduğu tasavvufi hikmetler anlatılan ve hamsesinin içerisinde yer alan *Mahzen-i Esrâr*'ın şerhidir. Şem'î tarafından 1603'te Gazanfer Ağa (öl. 1602) için şerh edilmiştir. Şem'î bu eserinde yaşadığı dönemin eksikliklerine, aksayan yönlerine eleştirel bir bakış açısı da getirmiştir.

2.1.2.11. Şerh-i Kasîde-i Emâlî [49]: Ali b. Osman el-Ûşî (öl. 1179) tarafından Maturidiyye akaidine dair bilgilerin yer aldığı bir eser olan *el-Emâlî* (el-Kasîdetü'l-Lâmiyye fi't-Tevhîd, Kasîdetü Yekûlü'l-Abd, Bed'ü'l-Emâlî adlarıyla da bilinir)'nin şerhidir. Şem'î, eseri tespit edemediğimiz bir tarihte şerh etmiştir.

Tercüme Eserleri

2.1.2.12. Tercüme-i Kasîde-i Nûniyye [50]: Osmanlı âlimi Hızır Bey (öl. 1459)'in 105 beyitten oluşan manzum akâid risalesi olan *Kasîde-i Nûniyye* (Cevâhirü'l-Akâid) tercümesidir. Eser devrin padişahı Fatih Sultan Mehmed'e sunulmuştur. Kelâm meselesinin izah edilmeye çalışıldığı eser Şem'î tarafından tercüme edilmiştir.

2.1.2.13. Tercüme-i Şurûtu's-Salât [51]: Molla Fenârî (öl. 1431)'ye nispet edilen, namaz, gusül ve abdestin rükünlerinin manzum olarak özetlendiği Arapça bir risale olan *Şurûtu's-Salât* (Mukaddimetü's-Salât)'ın tercümesidir. Şem'î bu eseri yine manzum olarak Türkçeye tercüme etmiştir.

Telif Eserleri

2.1.2.14. Tuhfetü'l-Âşıkîn [52]: Bu eser, Şem'î'nin diğer eserlerinde farklı olarak kaleme aldığı tek Türkçe telif mensur eserdir. 1578'de tamamlanan eser III. Murad'a ithaf edilmiştir. III. Murad'la tanışmak için hazırlanan eserde tasavvufun kaideleri 30 bab üzere anlatılmıştır.[53]

---

[49] Ayrıntılı bilgi için bk. Öztürk age.
[50] Ayrıntılı bilgi için bk. Öztürk age.
[51] Ayrıntılı bilgi için bk. Öztürk age.
[52] Ayrıntılı bilgi için bk. Öztürk age.
[53] Şem'î Şem'ullah ve eserleri hakkında geniş bilgi için istifade ettiğimiz şu eserlere bakılabilir: Şeyda Öztürk (2011). *Şem'î'Efendi ve Mesnevî Şerhi*. İstanbul: İsam Yayınları; Abdülkadir Dağlar (2009). *Şem'î Şem'ullâh Şerh-i Mesnevî (C I) (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük)*. Yayınlanmamış doktora tezi, Erciyes Üniversitesi, SBE, TDEAD, Kayseri; Seyhan Dündar (1998). *Şem'î Şem'ullah'ın Şerh-i Gülistan'ı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, SBE, TDEAD; Davut Akat (1999). *Şem'î Şerh-i Baharistan (Giriş-Metin)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi SBE, TDEAD; Şükrü Akkoyun (1999). *Şem'î Saâdetnâme (Giriş-Metin)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Uludağ Üniversitesi, SBE, TDEAD; Elif Keyik (2001). *XVI. Yüzyıl Sanatçılarından Şem'î'nin Şerh-i Pendnâmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, SBE, TDEAD; İsmail Ünver (1985), Şem'î Şem'ullah, *Türk Dili, C XLIX (yıl;34), Sayı 397, Ankara, s.38-43*; Murat A. Karavelioğlu (2004). Klasik Türk Edebiyatında Şem'i Mahlaslı Şairler ve Prizrenli Şem'i. *TDED, C 32, s. 65-80.*

2.2. Feridüddin-i Attâr[54]

2.2.1. Hayatı

Feridüddin Ebû Hâmid Muhammed[55] b. Ebû Bekr İbrahim b. Ebû Ya'kûb İshak b. İbrahim ya da kısa adıyla Feridüddin-i Attâr (540/1145-46 - 618/1221-22), Horasan Selçukluları zamanında, çeşitli kaynaklardaki farklı bilgilerin varlığıyla birlikte 1145-46 yıllarında İran'ın Nişabur kentinin Kedken köyünde dünyaya geldi.[56] Attâr, nerede ve ne zaman dünyaya geldiği konusunda bilgi vermemiştir (Kedkenî, 1358: 24). *Devletşah Tezkiresi*'nde Attâr'ın doğumu 6 Şaban 513/12 Kasım 1119-20 ve vefatı ise 10 Cemaziyelahir 626 / 6 Mayıs 1229 olarak verilmiştir (Devletşah, 1990: 296). Attarlıkla uğraştığı için Attâr lakabını almıştır.[57] O zamanlar Doğu bölgelerinde daha birçok kişi bu işle uğraşıyordu.[58] Çocukluğunda Nişabur yakınlarındaki Şâdyâh bölgesinde babasının attar dükkanına devam etmiştir. *Muhtarnâme* isimli eserinden bir oğlunu kaybettiğini söylemesi onun evlendiğinin göstergesidir denebilir. Uzun zaman tasavvufla ilgilenmiş ve mutasavvıflarla beraber olmuştur. Attâr'ın babasının adı İbrahim'dir. İbrahim, Kutbeddin-i Haydar'ın dervişi olarak gösterilmiştir fakat bu bilginin doğru olmadığı Helmuth Ritter tarafından ortaya konmuştur (Ritter, 1993: 7). Aynı zamanda Kutbeddin-i Haydar'ın ismi bile Attâr'ın hiçbir eserinde zikredilmemiştir. Bugün elimizde olmayan *Haydarnâme* isimli eserini bu şahıs için yazdığı söylenir. Irak, Şam, Mısır, Mekke, Medine, Türkistan ve Hindistan'a seyahat

---

[54] Biz, birçok kaynakta "Feridüddin Attâr" şeklinde yer alan bu ismin "Feridüddin-i Attâr" şeklinde izafet ile yazılmasının daha doğru olacağı kanaatindeyiz çünkü "Farsça tamlamaların özel ad olarak kullanılması durumunda bu özel adları Farsça tamlama kurallarını ihmal etmeden çevirmek zorundayız. Farsçada bir kişi adının herhangi bir ülke, millet, kabile, şehir, tarikat, meslek, mahlas vb. adlarla ilgisi gösterilmek istendiğinde kişi adı veya onun yerini tutan kelime ile bu kelimeler izafetli okunur." (Ünver, 2008: 23)

[55] *Mantıku't-Tayr* isimli eserinin Hz. Peygamber'e övgü bölümünde Hz. Muhammed'le aynı ismi taşıdığını yani adının Muhammed olduğunu açıkça ifade eder:

"Ḥaḳḳ-ı hem-nāmī-i men dārī nigāh

Benüm hem-nāmlıġumuñ ḥaḳḳını nigāh ṭutasın. *Hem-nām* adaş. Şeyḫ ʿAṭṭār ḥażretinüñ nām-ı şerīfi Muḥammed'dür." (Şerh-i Mantıku't-Tayr, Süleymaniye, 51a)

[56] Uludağ, *Mecalisu'l-Uşşâk* isimli eserde, Attâr'ın Kedken'de değil Kandişnân'da doğduğu bilgisinin verildiğini söyler (Uludağ, 2012: 11). Sadece bu kaynakta öğrendiğimiz bu bilgi ihtilaflıdır.

[57] Attarlık mesleğiyle uğraştığını eserinde açıkça görmekteyiz:

"**Gerçi ʿaṭṭāram men ü tiryāk dih**

Egerçi ben ʿaṭṭāram ve ġayrıya tiryāk viriciyem" (Şerh-i Mantıku't-Tayr, Süleymaniye, 421a)

[58] Uludağ, *Mu'cemu'l-Müellifîn* ismli eserde "Attâr" lakabıyla meşhur olmuş 40'a yakın kişinin varlığından bahsedildiğini söyler (Uludağ, 2012: 11). Bu bilgi bizi, Attâr'ın eserlerini, diğer "Attâr" mahlaslı şairlerin eserlerinden ayırma konusunda bazı ihtilafa sürüklemiştir. Biraz sonra belirtileceği üzere, Attâr'ın olmayıp da diğer Attâr mahlaslı şairlerin eserlerinin, üzerinde çalıştığımız Attâr'a isnat edilmesi söz konusudur.

sonrası Nişabur'a döner ve hayatının sonuna kadar orada kalır.[59] Bu seyahatleri sonucunda birçok şeyh ve dervişle tanışır, onların sohbetlerinde bulunur. Bu birikim sonunda da günümüze kadar varlığını koruyan eserler vücuda getirir.

Esrarnâme isimli eserinde Ebu Said-i Ebu'l-Hayr'a manen intisap ettiğini ve onun kendisinin terbiyecisi olduğunu söyler ve üveysi olduğunu ortaya koyar.

Tasavvufla yakından ilgilenmiş, şeyhlerin ve mutasavvıfların meclislerinden aldığı feyizle kendisi de yavaş yavaş bu yolda ilerlemiştir. Tarikat sahipleri tarafından yazılmış 400 cilt kitap okuduğu söylenir (Devletşah, 1990: 289). Bu durum kendisinden sonra gelen şairlerin eserlerinde de yankı bulmuştur. Dolayısıyla Attâr, sadece devrinde değil kendisinden sonra da fikri ve edebi yönden örnek alınır olmuştur. Bunların başında Mevlânâ Celaleddin-i Rumî, Hâfız, Sa'dî, Molla Câmî, Mahmud-ı Şebüsterî gibi İran edebiyatının öncüleri gelir. Özellikle Mevlânâ, Attâr'ı şu sözlerle yüceltir:

Heft şehr-i ışk-râ Attâr geşt

Mâ henüz ender-pey-i yek kûçeîm

Attâr yedi aşk şehrini dolaştı ama biz hâlâ bir sokağının köşesindeyiz

Attâr rûh bûd u Senâî dü çeşm-i û

Mâ kıble-i Senâî vü Attâr âmedîm

Attâr ruh idi Senâî onun iki gözü, biz Attâr ve Senâî'nin kıblesine geldik.

Men ân Molla-yı Rûmem ki ez-nazmem şeker rîzed

Velâkin der-suhan güften gulâm-ı Şeyh Attârem

Ben, manzumelerinden şeker dökülen Rum mollasıyım ama söz söylemede Şeyh Attâr'ın kölesiyim

Ân çi güften der-hakikat ey aziz

Ân şünidenestem men ez-Attâr nîz

Ey aziz! Ben her ne söyledimse gerçekte onu Attâr'dan duymuşumdur.

diyerek Attâr'a olan saygısını gösterir ve yüceliğini teslim eder.

Mantıku't-Tayr'da geçen,

Īn cihān u ān cihān der-cān-ı tust

Ten zi-cān u cān zi-ten pinhān-ı tust (Süleymaniye, 338a)

beyti Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sindeki 8. beyti hatırlatır:

Ten zi-cān u cān zi-ten mestūr nīst

Līk kes-rā dīd cān destūr nīst

[59] Birçok kaynakta, özellikle Devletşah'ta da geçen bu bilgi Süleyman Uludağ'a göre yanlıştır (Uludağ, 2012: 12).

Bununla birlikte *Nefahatu'l-Üns*'te Attâr'ın *Esrarnâme* isimli eserini Mevlânâ'ya verdiği, Mevlânâ'nın onu hiç yanından ayırmadığı bilgisi yer almakla birlikte şu beyit de yer alır:

Mevlânâ'yı kandırdı Attâr suya

Şems elinden içti şerbet doya doya (Molla Câmi, 2011: 1060)

Mahmud-ı Şebüsterî;

Esasen bana şairlikten âr gelmez

Zira yüz karnda hazret-i Attâr gibi bir zât zuhur etmez

Fi'l-vaki bu nevden yüz âlem kadar esrâr

Hazret-i Attâr'ın dükkânından bir şemme olur

diyerek onun büyüklüğünü ve ona olan saygısını belirtir (Mahmud-ı Şebüsteri, 2011: 79).

Attâr'ın ayağının tozu olduğunu söyleyen Şeyh Gâlip de bunu şu şekilde dile getirir:

Hâk-i pây-i Şeyh Attâr'ım ki oldu himmeti

Tab'ıma üstad-ı ders-i müşkilât-ı mesnevi (Şeyh Galip, 2011)

Hellmut Ritter'e göre Attâr'ın edebi hayatı üç devreye ayırır:

1. Bütün edebi sanatlara hakim, verimli, üstat bir hikâyecidir. Çerçeve hikâyeleri bir plana göre, intizamlı bir şekilde kaleme alınmıştır. *Mantıku't-Tayr* ve *Esrarnâme* bu devrede yazılmıştır.

2. Hikâyelerindeki plan ve tertip gevşemeye başladığı devre. Bu devrede Attâr aksettirilmemiş hayaller (bikr-i mana) yerine çok sık tekrara düşer ve hikâyelerinin akıcılığı bozulmaya başlar.

3. Bu sonuncu devrede ise eserlerinde artık plan ve tertip dağılır, kendinden sıkça bahsetmeye başlar. (Ritter 1993: 8)

Attâr, eserlerinin verdiği bilgiye göre Ehl-i Beyt'e saygılı bir Sünnîdir. Hayatının sonlarına doğru kaleme aldığı söylenen ama kendisine aidiyeti kesin olmayan *Mazharu'l-Acaib*[60] isimli eserde, Şiiliği ön plana çıkardığı iddiasıyla Semerkandî isimli

[60] Çocukluğunun Tûn'da geçtiğinden bahseden eserde Türkler hakkında da olumsuz düşünceler yer almaktadır. Oysa kaynaklar ve eserleri gösteriyor ki Attâr, doğum yeri ve doğum tarihi hakkında herhangi bir bilgi vermemektedir. Ayrıca biz onun Nişabur'da doğduğunu ve civarında çocukluğunun geçtiğini kaynaklardan öğrenmekteyiz. Bununla birlikte, Kur'an'a ve sünnete sıkı sıkıya bağlı olan ve bunu eserlerinde aksettiren Attâr'ın bir kavim için olumsuz düşünceler ileri sürmesi de beklenemez. Dolayısıyla bütün bunlar *Mazharu'l-Acaib* ve *Lisanu'l-Gayb* isimli eserlerin Attâr'a ait olmadığı düşüncesini ortaya koymaktadır. Aynı şekilde, Ritter'in verdiği bilgiye göre Lahor Üniversitesi

bir müftü tarafından eserinin yaktırıldığı ve evinin yağma edildiği bilgisi vardır. Hayatının sonlarına doğru Şiî olduğu iddiası, yanlış olarak ona isnat edilen eserlerden kaynaklanmaktadır. (Şahinoğlu, 1991: 95)

Gençliğinden itibaren mutasavvıf ve alimlerle birlikte olan, onların sohbetlerinde bulunan Attâr, bir tarikat ehli olarak görülmüyor. Onu tam anlamıyla mutasavvıf biri olarak değil de daha çok, tasavvufa aşık biri olarak anlatmak daha doğru görünüyor. Çünkü ne bir şeyhinin[61] olduğu kesindir ne de birilerinin nisbesinin Attâr'a çıktığı bellidir. Tek başına tasavvufu anlamaya ve anlatmaya çalışan tasavvuf muhibbidir diyebiliriz.[62]

Attâr, bütün nazım şekillerini kullanmasına rağmen daha çok gazel ve mesnevide ön plana çıkmıştır. Daha ziyade tasavvufi gazelleri, kendisinden sonra da etki yaratacak şekilde kuvvetlidir. Bu tür gazellerinde vahdet-i vücut anlayışını çok net ve ustalıkla yansıtmış, temsillere ve çerçeve hikâyelere başvurarak anlatımı etkili kılmaya çalışmıştır. Mevlânâ'daki dağınık anlatımlar Attâr'da yoktur. Konular tek parça halinde verilmiş ve konu bütünlüğü sağlanmıştır. Attâr'da mana lafızdan önce gelir. Hiçbir eserinde hiçbir makam sahibini övmemiştir. Eserlerinin genelinde bir nasihat üslubu vardır. Dolayısıyla ahlakçı kimliği ile ön plandadır. Dünyanın geçiciliği, insan-ı kâmil olmak, nefsini bilmek, şehvetini yenmek gibi konular, Attâr'ın yüz bin beyit civarında olan (Devletşah, 1990: 294) eserlerindeki ana konulardır denebilir. Tabii

---

profesörlerinden Hafız Mahmud, *Mazharu'l-Acaib* ve *Lisanu'l-Gayb* isimli eserlerin Attâr'a ait olmadığını da söylemiştir (Ritter, 1993: 11). Abdülbaki Gölpınarlı da bu konuda aynı fikirdedir ve sert bir dille şunları söyler: "Bütün bunlardan açıkça anlaşılıyor ki, Hicri dokuzuncu yüzyılda (M XV) belki de bu yüzyılın sonlarında kendisini Attâr diye tanıtan, yahut Attâr'ın adına kitaplar yazarak Şii-Batıni propagandası yapan müthiş ve korkunç bir yalancıyla karşı karşıyayız. *Mazharu'l-Acaib, Mazharu'z-Zât, Lisanu'l-Gayb, Hayyâtnâme, Bîsetnâme, Üştürnâme, Bülbülnâme* gibi gaalî Şiiliği terennüm eden ve Attâr adına yazılmış olan kitaplar, bu yalancının düzmeleridir." (Gölpınarlı, 2011: XVII)

[61] Bu konudaki sınırlı kaynaklardan biri olan *Nefahâtu'l-Üns*'te Molla Câmi, Attâr'ın Mecdüddin-i Bağdadi'nin müridi olduğunu söyler fakat bu ilişkinin üveysi olduğunu da ekler (Molla Cami, 2011: 1059). Bunun yanında kendisinin "Şeyh Attâr" olarak da anılması, onun tasavvufla çok yakından ilgili olmasından, tasavvuf öğretilerini yaymaya gayret göstermesinden veya hakkındaki bazı kaynaklarda mevcut olan muhtelif bilgiden kaynaklanması muhtemeldir.

[62] Attâr'ın tasavvuf hayatını anlamaya şu meşhur olayla başladığı söylenir: "Babasının Şâdyâh şehrinde pek mükellef bir aktariye mağazası vardı. Şeyh de onun ölümünden sonra bu mesleği devam ettirdi… Şeyh, bu mağazanın önünde büyük tacirlere yakışacak bir tavır ile oturmuş ve çalışanları da bellerinde kemerleri olduğu halde önünde el pençe divan duruyorlardı. Bu sırada birden bire orada görünüşte bir divane fakat tarikatte aklı tam bir adam peyda oldu. Mağazanın kapısının önüne gelerek içeri bakmaya başladı. Gözleri dolarak bir ah çekti. Şeyh bu dervişe 'Neden öyle abdal abdal bakınıp duruyorsun. Yürü çabuk geç, git işine, senin için hayırlısı budur.' dedi. Derviş 'Ben yükü hafif bir adamım. Dünyada bu hırkadan başka bir şeye malik değilim.' cevabın verdi… Ben bu dünya pazarından çabuk ve kolaylıkla geçip giderim. Fakat sen bu ağır yüklerini derleyip topla. Kendi başının çaresine bak!' dedi. Şeyh 'Sen bu dünyadan nasıl geçip gidersin?' diye sordu. Derviş 'Bu hırkayı sırtımdan çıkarır başımın altına yastık yapar canımı hakka teslim ederim' dedi. Şeyh'in yüreği bu divanenin sözlerinden dert ile doldu. Dünyadan tamamıyla soğudu. Mağazanın bütün eşyalarını dağıttı. Dünya pazarından el çekti." (Devletşah, 1990: 290)

mensur eserleri de aynı konular etrafında şekillenmiştir. Bunu net bir şekilde *Mantıku't-Tayr*'da geçen ve tasavvuftaki şeriat, tarikat, hakikat, marifet mertebelerine denk gelen talep, aşk, marifet, istiğna, tevhit, hayret ve fena vadisinde görebilmekteyiz. Eserlerinde süssüz ve yalın anlatımı tercih eden Attâr eserlerinde daha çok sufi vaizlerin anlattıkları ve kökeni eski Yunan'a kadar giden hikâyelere yer vermiştir.

Attâr, Ahmed el-Gazzâlî'den gelen aşk anlayışına ve Hallâc'da görülen fenâ telakkisine bağlı kalmakla yetinmemiş, vahdet-i vücudun en üst seviyesine ulaşmış ve belki de farkına varmadan bazen ittihad bazen da hulûl akidelerine yaklaşmıştır. (Şahinoğlu, 1991: 96)

1221'de Moğollar'ın Nişabur'a yaklaşık 15 gün süren saldırısında bir Moğol askeri tarafından 1221-22 yıllarında öldürülmüş[63] buraya yakın Şâdyâh şehrinin Bezirgan bölgesine defnedilmiştir. Attâr'ın mezarına da Kâdu'l-Kudât Yahya bin Said tarafından bir türbe yaptırılmış[64] ve daha sonra H 891/ M 1486'da Ali Şir Nevai tarafından bir bina yaptırmıştır. Babası İbrahim de Kedken'de metfundur.

2.2.2. Eserleri

2.2.2.1. Dîvân: Tasavvufi fikirlerini lirik bir tarzda ifade ettiği eserdeki gazel ve kasidelerinin beyit sayısı 10000 civarındadır.

2.2.2.2. Esrârnâme: 26 makaleden ve küçük irfani hikâyelerden oluşmaktadır. Attâr'ın *Esrarnâme* isimli eserini Mevlânâ'ya verdiği, Mevlânâ'nın onu hiç yanından ayırmadığı ve buradaki konuların *Mesnevi*'de yankı bulduğu bilinmektedir. Senâî-i

[63] Bu olay, Devletşah tarafından şu şekilde anlatılır: "Bir Moğol onu öldürmek istedi fakat diğer bir Moğol ötekine 'Bu ihtiyarı öldürme, ben sana onun kanının pahası olarak bin dirhem vereyim' dedi. Bu Öoğol da parayı alıp Şeyh'in katlinden vazgeçmek istedi. Şeyh 'Beni bu kadar paraya satma, beni daha pahalıya satabilirsin' dedi. Başka bir Moğol da 'Bunu öldürme, ben sana onun mukabiline bir torba saman vereyim' dedi. Şeyh bunu işitince Moğol'a 'Hiç durma sat, çünkü ben bundan fazla etmem' dedi. Bu suretle Şeyh şehadet şerbetini içti." (Devletşah, 1990: 296)

[64] "Anlatılır ki, Şeyh (Attâr) vefat ettiği sıralarda Nişabur'un en büyük adamlarından Kadi'l-Kudât Yahya b. Said'in oğlu da öldü. Ahali onu şeyhin mezarının ayak ucuna gömülmesini uygun gördü. Kadı Yahya bunu kabul etmedi ve 'Benim oğlumun böyle masallar söyleyen ihtiyar bir herifin ayağının dibine yatması uygun değildir' dedi. Bunun üzerine kadının çocuğunu başka bir yere gömdüler. O gece kadı rüyasında kendisini Şeyh Attâr'ın mezarının baş ucunda gördü. Orada bütün ebrar kutuplar ve Tanrı erleri ellerinde her tarafı nurlandıran meşaleler tutuyorlar ve hidayet ufuklarından Tanrı'nın inayet yıldızları her tarafı parlatıyordu. Bütün bu büyük adamlar şeyhin kabri etrafında tam bir hürmetle murakabeye varmışlardı. Şeyh bunu görünce utandı, o meclisin hiç yanına varmadan çekip gitti ve oğlu da iki gözü yaşlar içinde babasına 'Ey baba! Büyük bir kusur ettin. Beni Tanrı erlerinin mübarek ayaklarının feyz ve bereketinden mahrum ettin. Çabuk bunu telafi et. Benim cennetim ebrarın ayaklarının altındadır. Benim mezarım Şeyh Attâr'ın ayağının altıdır' dedi. Kadı bu rüyayı gördükten sonra sabahleyin uyanır uyanmaz Şeyh'in akrabasının yanına gitti. Ricalarda bulundu. Nihayet onların muvafakatı üzerine çocuğu şeyhin ayak ucuna gömdüler…Şeyh'in kabri üzerine bir türbe yaptırdı." (Devletşah, 1990: 292)

Gaznevî'nin *Hadîkatu'l-Hakîkat* isimli eseri, *Esrârnâme*'nin yazılmasında etkili olmuştur.

2.2.2.3. Hüsrevnâme (Gül ü Hüsrev / Gül ü Hürmüz): Mesnevi tarzında yazılan bu eser Rum Kayserinin bir cariyeden doğan oğlu Hüsrev ile Hûzistân şahının kızı Gül'ün macerasını anlatan dünyevi bir aşk hikâyesidir. Attâr, bu aşk hikâyesini, hakkında hiçbir bilgi bulunmayan Bedr-i Ahvāzî'nin mensur olarak yazdığı eserinden nazma çekmiştir. (Akalın 2009: 26)

2.2.2.4. İlâhînâme: Yaklaşık 6500 beyitten oluşan bu mesnevi, bir çerçeve hikâye ve altında küçük hikâyelerden oluşan tasavvufi ve zühdi bir eserdir. Bir babanın çocuklarına sorduğu sorular ve aldığı cevaplardan oluşur. Bir padişah altı oğluna dünyada hangi şeyi daha çok sevdiklerini söylemelerini ister. Birinci çocuk periler padişahının kızını,ikincisi sihirbazlık, üçüncüsü câm-ı Cem'i, dördüncüsü âb-ı hayatı, beşincisi Hz. Süleyman'ın yüzüğünü ve altıncısı da kimya ilmini ister. Babaları onları sıra ile bu dünyevi isteklerden vaz geçirmeye ve kendilerine daha yüksek hedefler göstermeye çalışır.

2.2.2.5. Mantıku't-Tayr: Bu eser hakkında bu kitapta bk. *Attâr'ın Mantıku't-Tayr'ı.*

2.2.2.6. Muhtarnâme: Çeşitli konulara ayrılmış bir rubai mecmuasıdır. Bu rubailerin sayısı yaklaşık 2300'ü aşan mecmua, günümüze kadar gelebilen rubai mecmualarının en eskisi olma özelliği taşır.

2.2.2.7. Musîbetnâme (Cevâbnâme): Bu manzum eserde bir salik, pirinin emriyle Allah'ı aramak için sıra ile İsrafil, Mikail, Azrail, hamele-i arş, arş ,kürsî, levh, kalem, cennet, cehennem, gök, güneş, ay, anasır-ı erbaa, dağ, deniz, maden, nabatat, vahşi hayvanlar, kuşlar, ehli hayvanlar, İblis, cin, insan, Âdem, Nûh, İbrahim, Mûsâ, Davud, İsâ, Muhammed, his, hayal, akıl, kalp ve canı ziyaret eder fakat hepsi birer birer, hüsn-i ta'lil mahiyetinde cevaplar ile salikin ümidini boşa çıkarır. Sonunda aradığını kendinde bulur. Bu konunun arasına da birçok hikâye serpiştirilmiştir. Bu eser, Attâr'ın fikri yapısının çeşitlilik gösterdiği zamanın ürünüdür. Dolayısıyla önemli bir eseridir.

2.2.2.8. Tezkiretü'l-Evliyâ: Tek mensur eseridir. Büyük sufilerin hal tercümelerini, kerametlerini ve dünya görüşlerini anlatır. Ölümünden bir sene önce bitmiştir. Son olarak eklediği evliya Hallâc-ı Mansûr'dur.

Mazharü'l-Acaib, Pendnâme, Lisanü'l-Gayb, Haydarnâme, Üştürnâme, Nüzhetü'l-Ahbâb, Rumûzu'l-Âşıkîn, Mihr ü Müşterî, Bülbülnâme, Cümcümenâme, Vuslatnâme, Kenzü'l-Esrâr, Miracnâme, Cevherü'z-Zât, Basarnâme, Heft Vadi, Hayyâtnâme, Vasiyetnâme, Kenzu'l-Hakâyık, İhvânu's-Safâ, Velednâme, Miftahu'l-

Fütûh, Siyahnâme, Esrâru'ş-Şuhûd Attâr'a isnat edilen eserlerdir. Dolayısıyla ona aidiyeti şüpheli hatta bazıları kesin olarak onun değildir.[65] Adı geçen eserlerin pek çoğu XV. yüzyılda yaşayan Attâr-ı Tûnî tarafından yazılmış, bir kısmı da yine Attâr adlı veya mahlaslı diğer kişilerce kaleme alınmıştır. (Şahinoğlu, 1991: 98)

[65] Attâr hakkında istifade ettiğimiz şu eserlere bakılabilir: Helmuth Ritter (1993). Attâr. *İslâm Ansiklopedisi, C 2, MEB Yayınları, s. 7-12*; Devletşah (1990). *Tezkire-i Devletşah*. İstanbul: MEB Yayınları; Feridüddin-i Attâr (2012). *Evliya Tezkireleri*, (haz. Süleyman Uludağ), İstanbul: Kabalcı Yayıncılık; M. Nazif Şahinoğlu (1991). Feridüddin Attâr. *TDVİA, C 4, İstanbul, s. 95-98*; Berrin Akalın (2009). Attâr, Hayatı, Eserleri ve Eserleriyle İlgili Çalışmalar. *International Journal of Central Asian Studies,Volume 13, s. 18-36.*

BÖLÜM III

ŞERH-İ MANTIKU'T-TAYR'IN İNCELENMESİ

Tasavvufi bir eser şerhi olan *Şerh-i Mantıku't-Tayr* şerh geleneğinin hemen bütün unsurlarını kendisinde toplayan bir eserdir. Ayet, hadis, menakıp, gramatikal bilgi, İslâm tarihi, dini-tasavvufi eserler vb. şerhin temel unsurlarını içerir.

Bilindiği gibi şerhler ya kısmen bir şiire, ya eserin bir bölümüne ya da daha küçük boyutlu eserlere yapılabilir. İncelediğimiz eseri değerli kılan en önemli konulardan biri de işte Attâr'ın *Mantıku't-Tayr* isimli eserinin **tamamına** yapılmış bir şerh olmasıdır. 431 yaprak ve 4725 beyitten oluşan bu şerh, Türk edebiyatında, hem hacim hem de içerik bakımından önemli bir yere sahiptir. Şerh metodları içerisinde en yaygın olan geleneksel şerh yöntemine uygun olarak kaleme alımıştır. Çoğunlukla mısra şerhi olarak karşımıza çıkan eser, yer yer beyit şerhi olarak da yazılmıştır.

Gerek mısra gerekse beyit şerhi olsun metin, mensur şekilde yazılmış ve sayfanın içerisinde herhangi bir boşluğa yer vermemiştir. Beyitler, Arapça ibareler ve başlıklar kırmızı mürekkeple yazılarak okunması kolaylaştırılmıştır.

Eserde ayet, hadis, Arapça ibareler ve Farsça beyitler dışında yani şerh bölümünde hareke kullanılmamıştır.

M 1596-97/ H 1005- M 1598-99/ H 1007 yılları arasında yazılan eserde Şem'î'ye göre, tarikat ve hakikat ehli kişilerin halleri anlatılmış ve daha çok zâhir ehlinin faydalanacağı bilgiler yer almıştır. Şem'î, Seyr ü sülukun mertebelerini *talep, aşk, marifet, istiğna, tevhit, hayret* ve *fena vadisi* olarak sembolleştiren Attâr'ın vahdet-i vücut düşüncesini ele alan bu eserini şerh etmiş oluyor.

Hemen her şerhte olan besmele, Allah'a hamt, tevhit, Hz. Peygamber ve ailesine, sonra dört halifeye övgü, sebeb-i telif, incelediğimiz eserde de mevcuttur. Eserin kaleme alınmasında önemli yeri olan Yeniçeri Ağası Tırnakçı[66] Hasan Ağa'ya da övgü yer alıyor.

[66] Tırnakçı tabiri, padişahın tırnaklarını kesen memur hakkında kullanılır bir tabirdir. Has odalılardan olan tırnakçı, padişahın tırnaklarını perşembe günleri keserdi. Tırnakçı aynı zamanda mabeyinci olduğu için padişahın diğer hizmetlerinde de bulunurdu. I. Abdülhamit devrinin sonlarına kadar devam etmiş, ondan sonra tarihe karışmıştır (Pakalın 1983:495).

Sebeb-i Teşrih

Sebeb-i teşrih, yazarın kitabı neden ve kim için kaleme aldığını belirttiği bölümdür. Bir şarih bir eseri farklı sebeplerden dolayı şerh eder. Bir metnin daha iyi anlaşılsın diye, o metni başkalarından daha iyi anladığı kanaatinde olması (Kortantamer 1994: 1), okuyucuların yazarla bu konuda aynı seviyede olmaması, zaten açık ve biliniyor olduğu düşüncesi, veya bir başka ilim dalını ilgilendirdiği için bazı ön bilgilerin verilmemesi, lafzın birden çok anlama yorulacak tarzda mecazlı ve kinayeli bir üslupla yazılmış olması, metnin yazarının insan olmasıhasebiyle yanılması, meseleleri ve bilgileri karıştırması (Saraç 2007: 123) eserin şerh edilme sebepleri arasında anılabilir. Ayrıca şiirin şer'-i şerife mugayir olmadığını bildirmek; şathiye türü eserlerin anlaşılmasında yanlışlar olacağı düşüncesinden, şiiri okuyup 'berzahta' kalanların yardımına koşmak; bir mutasavvıfın hangi makama yükseldiğini belirtmek için (Bilgin 2001: 170) de şerhler kaleme alınabilir. Bunlara ek olarak zamanın sultanı ya da başka bir devlet büyüğü, yabancı dilde yazılmış beğendiği bir eserin Türk diline kazandırılmasını şairden isteyebilir. (Ünver 1986: 437)

Şem'î de eserini şu sebepten şerh ettiğin açıklıyor: Bir gün Şem'î'nin dostları kendisinden *Mantıku't-Tayr*'ı şerh etmesini ısrarla ister. Aradan zaman geçtikten sonra Yeniçeri Ağası Tırnakçı Hasan Ağa'nın sohbetinde tasavvuftan söz açılınca Attâr'ın *Mantıku't-Tayr*'ından övgüyle bahsedilir. Hasan Ağa o esnada Şem'î'den eserin Türkçe olarak kaleme alınmasını rica eder. Şem'î de bunu emir telakki ederek söz konusu eseri 1005 (1597) Ramazan'da şerh etmeye başlar.

Ardından eserin kaleme alınmasında etken olan Tırnakçı Hasan Ağa'nın özelliklerini ve methini anlatan bölüm gelir. Devlet erbabı arasında tanınan, izzet ve şeref sahibi, isminin ve huyunun hasan (güzel) olduğunu, cömert ve yumuşak huylu olduğunu anlatır. Sonra da Sultan Murat'ın tırnaklarını kestiğinden kendisine Tırnakçı lakabının verildiğini bildirir.

Eserimiz Farsça tasavvufi bir esere yapılan şerhtir. Dolayısıyla aynı konumdaki diğer bilinen belli başlı eserlere göz atmak yerinde olacaktır.

***Mantıku't-Tayr dışında Farsça tasavvufi bir esere yapılan şerhlerin başlıcaları şunlardır*[67]:**

[67] Bu konuda istifade ettiğimiz şu kaynaklara bakılabilir: İsmail Güleç (2008). *Türk Edebiyatında Mesnevî Tercüme ve Şerhleri*. İstanbul: Pan Yayıncılık; Ozan Yılmaz (2007). Klâsik Şerh Edebiyatı Literatürü. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt 5, Sayı 9. s. 271-304*; Şener Demirel (2007). Mevlânâ'nın Mesnevî'sinin Türkçe Şerhleri Üzerine Bir Literatür Çalışması. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Eski Türk Edebiyatı Özel Sayısı, Cilt 5, Sayı, 10, GÜZ*; Abdülkadir Dağlar (2009).

*Baharistan (Abdurrahman-ı Câmî öl. 1492)***:** Şerh-i Baharistan (Şemi Şemullah öl.1602'den sonra), Şerh-i Baharistan/Hidayetül İrfan (Şakir er-Rumi öl. 1801), Şerh-i Dibace-i Baharistan (Lamii Çelebi öl. 1532), Şerh-i Müşkilat-ı Dibace-i Baharistan (Himmetzade Abdi Efendi öl. 1710)

Bostan (Sa'dî öl. 1292): Şerh-i Bostan (Sûdî-i Bosnevi öl. 1600), Şerh-i Bostan (Şemî Şem'ullah öl. 1602'den sonra), Şerh-i Bostan (Mustafa b. Muslihiddin Surûrî öl. 1561)

Dîvân-ı Hâfız (Hâfız-ı Şîrâzî öl. 1390): Şerh-i Dîvân-ı Hâfız (Şem'î Şem'ullah öl. 1602'den sonra), Şerh-i Dîvân-ı Hâfız (Mustafa b. Muslihiddin Surûrî öl. 1562), Şerh-i Dîvân-ı Hâfız (Mehmet Vehbî Konevî öl. 1828), Şerh-i Dîvân-ı Hâfız (Sûdî-i Bosnevî öl. 1599 ?)

*Gülistan (Sa'dî öl. 1292)***:** Şerh-i Gülistan (Sûdî-i Bosnevi öl. 1596), Şerh-i Gülistan (Şemi Şem'ullah öl. 1602'den sonra), Şerh-i Dibace-i Gülistan (Lamii Çelebi öl. 1532), Bostan-efruz-ı Cinan der-Şerh-i Gülistan (Kefevi Hüseyin Çelebi öl. 1601), Şerh-i Gülistan (Mustafa bin Muslihiddin Surûrî öl. 1561), Şerh-i Gülistan (Yakub b. Seyyid Ali Bursevî öl. 1524), Gülistan Şerhi (Şâhidî İbrahim Dede öl. 1550), Şerh-i Gülistan (Hüseyin-i Kefevî öl. 1577)

Gülşen-i Raz (Mahmud-ı Şebüsteri öl. 1319/20/21): Şerh ü Terceme-i Gülşen-i Râz (Töre Ahmed Nazmi), Şerh-i Gülşen-i Raz (Hüseyin Bey), Gülşen-i Raz Şerhi (A. Gölpınarlı öl. 1982)

*Mahzenü'l-Esrar (Genceli Nizami öl. 1214 ?)***:** Şerh-i Mahzenü'l-Esrar (Şemî Şemullah öl. 1602'den sonra)

*Mesnevi-i Manevi (Mevlana Celaleddin-i Rumi öl. 1273)***:** (*Mesnevi*'nin tamamına yapılan şerhler) Şerh-i Mesnevî (Muslihiddin Mustafa bin Şaban Sururi öl. 1561), Şerh-i Mesnevî (Şemi Şem'ullah öl. 1602'den sonra), Mecmuatü'l-Letâyif ve Matmuratu'l-Maârif (İsmail Rusûhî-yi Ankaravî öl. 1631), Şerhü'l-Kitabi'l-Mesnevî (Şifayi Mehmed Dede öl. 1671), Hulasatu'ş-Şurûh (Şeyh Murad-ı Buharî öl. 1848), Mesnevi-i Şerif Şerhi (Ahmed Avni Konuk öl. 1938), Mesnevî Şerhi (Tahirü'l-Mevlevî öl. 1951), Mesnevî Şerhi (Abdülbaki Gölpınarlı öl. 1982)

Şem'î Şem'ullâh Şerh-i Mesnevî (I. Cilt) (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük). Yayınlanmamış doktora tezi, Erciyes Üniversitesi, SBE, TDEAD, Kayseri; Hasibe Mazıoğlu (1973). Mesnevi'nin Türkçe Manzum Tercüme ve Şerhleri. *Mevlânâ'nın 700. Ölüm Yıldönümü Dolayısıyla Uluslararası Mevlâna Semineri, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, s. 258-267*; Ahmet Kartal (2001). Sa'dî-i Şîrâzî'nin Gülistan İsimli Eserinin Türkçe Tercümeleri. *Bilig Dergisi, 16/Kış, s.99-124;* Ahmet Topal (2007). Mesnevî'nin Türkçe Manzum Tercüme ve Şerhleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, sayı 32, 2007, s. 41-50.*

*Pendname-i Attâr***:** Şerh-i Pend-i Attâr/Saadetname (Şemi Şemullah öl. 1602'den sonra), Şerh-i Pend-i Attar (İsmail Hakkı Bursevi öl. 1724-25), Şerh-i Pend-i Attar (Muhammed Murad el-Nakşibendi), Şerh-i Pend-i Attar (Ömer bin Hüseyin), Rûhu'ş-Şuruh (Rûhî Mustafa b. İsmail b. Ömer b. Yusuf-ı Kilisi öl. 1798), Müfid (Vakanüvis Abdurrahman Abdi Paşa öl. 1691), Şerh-i Nazm-ı Miftah-ı Pend-i Attar (Müellifili belli değil), Vesiletü'l-Meram (Hulusi), Berk-i Dervişan (Mustafa Refia öl. 1746), Mâhazar (Muhammed Murad el-Nakşibendi öl. 1847)

*Subhatul-Ebrâr (Abdurrahman-ı Câmî öl. 1492)***:** Şerh-i Subhatul Ebrar li'l-Câmî (Şemi Şemullah öl. 1602'den sonra)

*Şebistan-ı Hayâl (Fettâhî-i Nişaburî öl. 1450)***:** Şerh-i Şebistan-ı Hayal (Muslihiddin Mustafa bin Şaban Surûrî öl. 1561)

*Şehname (Firdevsi öl. 1020)***:** Şerh-i Lugat-ı Şehname-i Firdevsi (Abdulkadir bin Ömer el-Bağdadi)

*Tuhfetul Ahrâr (Abdurrahman-ı Câmî öl 1492)***:** Şerh-i Tuhfetül-Ahrar li'l-Câmî (Şemi Şemullah öl. 1602'den sonra)

*Yusuf u Züleyhâ (Abdurrahman-ı Câmî öl. 1492)***:** Şerh-i Yusuf u Züleyha (Şemi Mustafa Prizreni öl. 1529-30)

3.1. Metindeki Genel Şerh Metodu

İncelediğimiz eserde bir şerhte bulunması gereken unsurların hemen hepsi vardır. Bu unsurlar Farsça beyit, Türkçe tercüme, genel yorum, mahsul-i beyt/hulasa-i kelam, kelimenin metindeki anlamı, kelimenin sözlük anlamı, iktibaslar, dini-tasavvufi-edebi eserler, tarihi şahıslar, nüsha karşılaştırması, ayet, hadis, kelam-ı kibar, menakıb-ı evliya, İslam tarihi vb. şeklinde sıralanabilir. Bir şerhteki beyitte bu unsurların hepsinin bir arada bulunması zordur. Bunlardan bir kısmının bir beyitte bir kısmının başka bir beyitte bulunması genelde görülen şekildir. Bu durum beytin yüklendiği anlamla doğrudan ilgilidir. Beyitteki malzeme ne kadar çoksa şerh de o kadar geniş olacaktır. Aynı zamanda bir şarih şerh edeceği eserin barındırdığı ilmi konulara da vakıf olabilmelidir. Bu ilimler tasavvufi derslerin verilmesine yardımcı olur. Buradaki sembolik ifadelerin tasavvufi literatürde birer karşılığı olduğundan şarih bunların hemen hepsini kucaklamalıdır: Tefsir, hadis, fıkıh, kelam, hikmet, ilm-i nücum, ilm-i nakd, intikad, meani, beyan, bedii, iktibas, tıp, ilm-i tabir-i rüya, kimya, ebced, kültür tarihi,

sarf ve navih, vb.

Şerhlerdeki beyti veya mısraı özetleyen, toparlayan cümleyi ve yoruma başladığını anlatmak için hülasa-i kelâm budur, ya'nî, hâsıl-ı kelâm vb. ifadeler kullanır.

Āteş senüñ sūz u şevḳüñden āteş gibi olmış **yaʿnī** āteşüñ pür-ḥarāret ve sūzān olması iy Ḫüdā senüñ sūz u muḥabbetüñdendür. **Ḫulāṣa-i kelām budur** ki gūyā āteş evvel āteş degül idi ve anda bu sūz yoḳ idi. Senüñ sūz u şevḳüñ sebebi ile bu ḥālete irişdi. (S18a)

Şem'î, beyitlerin ardındaki bir alt manayı (mazmun) verirken murâd, işâret vardur ki vb. ifadeler kullanır:

*Kūh*dan murād ṣaḫradur ki ḥażret-i Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem fermān-ı şerīfi ile oldı havāda muʿallaḳ ṭurdı ve kūh-ı Ḥirā ṭaġına **işāret vardur ki** ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem anuñ üzerinde iken ḥareket eyledi sākin ol didi fevrī sākin oldı. (S48b)

Kendüñi fehm ü idrāk eyle ki sen yüz ol ḳadarsın. **Murād** insān zāʾidü'l-vaṣf ʿuluvv-ḳadr ve ʿaẓīm-şān ṣāḥibi idügin işʿārdur. (S20b)

3.1.1. Mısra Şerhi

Metindeki şerhlerin hemen hepsi mısra mısra şerh edilmiştir. Beyitteki anlam kaymalarını önlemek ya da kavramları gereği gibi derinlemesine açıklayamama endişesi bunun sebebi olabilir.

Bī-ṣıfat geştem negeştem bī-ṣıfat

Ṣıfatsız oldum līkin ber-iʿtibār ṣıfatsız olmadum. Zīrā bu ḥālet hem bir ṣıfatdur.

ʿĀrifem ammā nedārem maʿrifet

Egerçi ʿārifem ammā maʿrifet ṭutmazam. Zīrā ʿışḳ-ı İlāhī'nüñ mecnūnları erbāb-ı ʿirfāndandur. Zīrā maḳbūlān-ı dergāh-ı Eḥadiyyet zümresindendür ammā ʿaḳldan dūr olduḳları içün maʿrifetu'l-lāhdan bī-behrelerdür. (S360b)

Baʿd çendīn sāl īmān-ı dürüst

Bu ḳadar yıldan ṣoñra dürüst īmān yaʿnī şeyḫ bisyār zamān īmān-ı vuṣūl bulmışken

Īn çünīn nev-bāveʾī rūyeş büşüst

Buncılayın bir nev-bāve anuñ yüzini yudı yaʿnī henüz tāze bir duḫter şeyḫi kendüsine tābiʿ idüp ʿırż u vaḳārını maḥv u münʿadim eyledi. *Nev-bāve*den murād ol duḫterdür egerçi *tāze* ve *ṭurfānda* maʿnāsınadur. (S151a)

Beyitlerin anlamlarını mısra mısra vermenin yanı sıra bir mısradaki kelimenin anlamını diğer mısrada da verebiliyor:

Güft hest īn ḫāne-i pür-nām ü neng

Ol hūşyār mecnūn ol ʿazīzden çünki bu suʾāli istimāʿ eyledi aña cevāb virüp didi bu nām u nengile memlū ḫāne

Hemçü naḫlī beste ez-ṣad gūne reng

Yüz güne rengden beste ve terkīb olunmış bir naḫl gibidür. *naḫl* egerçi *ḫurmā aġacı* maʿnāsınadur līkin bunda murād ol naḫldür ki gün-ā-gün bal mūmından ḥāṣıl olur ʿavām taḥrīf idüp *naḳl* dir. *hest* kelimesinüñ maʿnāsı mıṣrāʿ-i şānīnün maʿnāsına ḳayd olunmışdur. (S355a)

3.1.2. Beyit Şerhi

Bu şekilde yaptığı şerhler mısra şerhlerine göre çok daha azdır.

Cümle güftend ān çi güftī bīş ez-īn

Bārhā güftīm bā-ū pīş ez-īn

Çünki mürīdler ol mürīdden bu ḳadar levm ü melāmet istimāʿ eylediler cemīʿan aña cevāb virüp didiler ol sözleri ki sen didüñ aña bundan ziyāde niçe kerre didüñ aña bundan evvel maḥalle enseb olan budur ki evvelki *bīş* ola. Bā-i ʿArabī ile ʿaksi olmaḳ hem mümkindür. (S160b)

Ber-der-i Ḥaḳ her yekī-rā ṣad hezār

Geh şefāᶜat gāh zārī būd kār

Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ ḳapusı üzere her birinüñ işi gāhī ṣad hezār şefāᶜat gāhī ṣad hezār zārī ve fiġān oldı yaᶜnī rūz u şeb tażarruᶜ ve niyāz ve nāle ve fiġān ve duᶜāya meşġūl oldılar. (S161b)

3.1.3. Şem'î'nin Mantıku't-Tayr Nüshalarını Karşılaştırması

Güvenilir, daha doğrusu müellifin elinden çıkan bir metnin vücuda getirilmesi onu diğer nüshalarıyla karşılaştırmak, eksik, fazla veya farklı yönlerini belirtmekle mümkündür. Şem'î de bu şerhi hazırlarken tek nüsha üzerinden hareket etmemiş, birden çok *Mantıku't-Tayr* nüshasını görmüş ve eserinde kullanmıştır.

Bu mıṣrāᶜ baᶜżı nüsaḫda böyle vāḳiᶜdür, Baᶜżı nüsaḫda mıṣrāᶜ-i evvel böyle vāḳiᶜdür vb. ifade edilen, bazen derkenarda bulunan ama çoğu kez de metne dahil edilen bu farklılıklar, bazen bir kelime, bir tamlama, bir mısra olarak verilir, bazen de beyit olarak karşımıza çıkar. Çoğu kez de anlamları beraberinde verilir:

Baᶜżı nüsaḫda bu beyt vāḳiᶜdür:

Ger be-ᶜayb-ı ḫ ̌īşten meşġūlīʾī

Gerçi bes maᶜyūbīʾī maḳbūlīʾī

Eger sen kendü ᶜaybuña meşġūl olasın egerçi ziyāde maᶜyūbsın lī̇kin maḳbūl olursın. (S298a)

Baᶜżı nüsaḫda bu beyt böyle vāḳiᶜdür: *Ger ez-īn sevdā tu dil deryā kunī*. Eger sen bu sevdā sebebinden göñlüñi deryā eyleyesin yaᶜnī ᶜışḳ-ı İlāhī sebebi ile eger deryā-yı dil olasın. (S185b)

Baᶜżı nüsaḫda mıṣrāᶜ-i s̱ānī böyle vāḳiᶜdür: *Ġam derāmed gird-i ān bī-ġam-küsār*. Ol yār u ġam-küsārsuzuñ eṭrāfına ġam geldi yaᶜnī anı ġam iḥāṭa eyledi. (S170b)

Baᶜżı nüsaḫda *rüsvā* yirine *şeydā* vāḳiᶜdür. (S95a)

Baᶜżı nüsaḫda *müştī* yirine *müs̱ennā* vāḳiᶜ olmışdur ki maᶜnā böyle olur Eyāz'dan ġamı müs̱ennā dirüz. (S330b)

Baʿżı nüsaḫda mışrāʿ-i s̱ānīde *āb-dār* vāḳiʿdür ki *laṭīf* maʿnāsınadur. (S136a)

Baʿżı nüsaḫda mışrāʿ-i evvelde *giryān* ve mışrāʿ-i s̱ānīde *ḥayrān* vāḳiʿdür ki maʿnā aña göre olur. (S370a)

Baʿżı nüsaḫda *Ṣırāṭ*dan ṣoñra vāv-ı ʿāṭıfe yoḳdur maʿnā aña göre olur. (S377a)

Baʿżı nüsaḫda *cefākārī* yirine *giriftārī* vāḳiʿdür ki maʿnāsı ẓāhirdür. (S112b)

Baʿżı nüsaḫda *dīn* yirine *Ḥaḳḳ* vāḳiʿdür. (S419a)

Baʿżı nüsaḫda *bāl* yirine *pā* vāḳiʿdür ki maʿnāsı ziyāde rūşendür. (S120a)

Baʿżı nüsaḫda *vey* yirine *vīn* vāḳiʿdür. (S14b)

Baʿżı nüsaḫda *nām-dār* yirine *āşikār* vāḳiʿdür ki maʿnā ne vechile olduġı rūşen ve āşikārdur. (S57b)

3.1.4. Şem'î'nin İşaret Ettiği Muhtemel Cümle Çevirileri

Şem'î, beytin/mısraın tercümesini verdikten sonra, bunların başka şekilde de çevrilebilceğini bu hem-ma'nâdur, bu ma'nâ hem mümkindür şeklinde ifade eder.

Her kirā dil der-taʿaṣṣub beste şud

Her kimüñ ki ḳalbi taʿaṣṣuba muḳayyed ve giriftār oldı

Bā-ḍalālet kār-ı ū peyveste şud

Anuñ kār u ḥāli ḍalālete peyveste ve ḳarīn oldı ve mışrāʿ-i s̱ānīde bu hem-maʿnādur anuñ kār u ḥāli dāʾim ḍalāletle oldı. (S73a)

Çün ḫarī tā çend bāşī bī-fisār

Niceye degin yularsız bir ḫar gibi olursın. Zīrā herkes ki ṭalebden berīdür maʿnāda ḫar-sīretdür. Bu hem-maʿnādur niçeye degin bir ḫar gibi yularsız olursın. (S337a)

Ān çi men dīdem ʿıyān mest ü ḫarāb

Ol nesneyi ki mest ü ḫarāb iken ben ʿıyān gördüm. Bu hem-maʿnādur ol nesneyi ki ben mest ü ḫarāb ve ʿıyān gördüm. (S369b)

Çün birūn rāndī sūy-i meydān feres

Ol püser çünki feresi meydān cānibine sürdi. Bu hem-maʿnādur ol püser çünki meydān cānibine feres sürdi. (S382a)

Ṣad cihān der-yek zamān mīsūẖtī

Fevrī yüz cihānı yaḳardı. Bu hem-maʿnādur fevrī yüz cihān yanardı. (S391a)

Farsça beyit ve mısraların çevirisinde uzak anlam taşıyanların varlığına da işaret eder:

Senüñ kāruñ bu maḥalde iki cev iʿtibārı ile geldi yaʿnī bu māl iki cev miḳdārıdur. Bu maʿnā baʿīddür. (S308a)

Ser-be-ser cūyā-yı şāhī āmedend

Cemīʿan kendülerden ötürü bir şāh ṭaleb idici geldiler. *Şāhī*nüñ *yā*sı maṣdariyye olup şāhlıḳ maʿnāsına olmaḳ ziyāde baʿīddür. (S84b)

3.1.5. Şem'î'nin Eklediği Hikâyeler

Şem'î'nin Hikâyet başlığı altında metni zenginleştirmek için kendisinin başka eserlerden görüp ya da birilerinden duyup eklediği hikâyeler de vardır.

ḤİKĀYET

İskender ẓulumātda ʿasker ile giderken anlaruñ ayaġı altında ḫurde ṭaşlar ṣadāsı geldi. İskender didi: Anlaruñ ayaġı altında olan cevāhirdür. Ol ʿaskerden İskender'e ḥiss-i iʿtiḳādı olan bir miḳdār aldı ve İskender'e ḥiss-i iʿtiḳādı olmayanlar almadılar. Çünki ẓulumātdan ḫalāṣ oldılar. Ol cevherden alanlar niçün ziyāde almadıḳ diyü peşīmān oldılar ve ol almayan ṭāʾife ḫod niçün almadıḳ diyü ḥadden bīrūn peşīmān oldılar. (S338a)

ḤİKĀYET

Ẕü'n-nūn-ı Mıṣrī ḥażreti ḳaddesa'l-lāhu sırrahu'l-ʿazīz dimişdür ki: Rūḥānī üç sefer

eyledüm. Evvelki seferden her ne ki ingār eyledüm aṣḥāb-ı şerīʿat ve erbāb-ı ṭarīḳat cemīʿan ḳabūl eylediler ve sefer-i s̱ānīden her ne ki getürdüm ehl-i şerʿ ḳabūl eylemeyüp aṣḥāb-ı ṭarīḳat ḳabūl eylediler. Sefer-i s̱āliṣden her ne ki ẓāhir eyledüm ne aṣḥāb-ı şerīʿat ve ne erbāb-ı ṭarīḳat ḳabūl eylediler. Zīrā sefer-i s̱āliṣde ḥāṣıl olan esrār aṣḥāb-ı ḥaḳīḳatüñ esrār-ı ġavāmıżından idi. Bunuñ sebebi budur ki evliyāu'l-lāhuñ merātibinde tefāvüt vardur, enbiyānuñ merātibinde tevāfüt olduġı gibi. Niteki bu maʿnā bu āyet-i kerīmeden ẓāhirdür: *Tilke'r-rusulu faḍḍalnā baʿḍehum ʿalā baʿḍin.*[68] Lā-cerem her birisi kendünüñ ḥāl ve serinden söyler. Pes anuñ ki mertebesi andan dündur, aña inkār üzere olur. (S349b)

ḤİKĀYET

Evliyāu'l-lāhdan bir kimse dimiş: Otuz yıldur ki benüm mükāleme ve müṣāḥabetüm Ḫüdāy ʿazze ve celle iledür, ḫalḳ ẓann eyler ki kendüler iledür. Bunuñ sırrı aṣḥāb-ı dile ziyāde rūşendür. (S356a)

3.1.6. Farsça ve Dil Bilgisi Öğretimi

Şem'î'nin bu eseri şerh etme sebebi her ne kadar Tırnakçı Hasan Ağa'nın ısrarları olsa da o, öncelikle bir Farsça hocasıdır. 15 eserinden 11 tanesi şerhtir ve bu şerhlerin hepsi de Farsça eserlere yapılmıştır. Dolayısıyla bunlar, okurlarına gerek cümle bazında gerekse dil bilgisi bazında Farsçayı öğretmek istediğinin kanıtıdır. Aşağıda verdiğimiz örnekler bunlardan birkaçıdır:

Mühdāt ifʿāl bābından ism-i mefʿūldür ki nāḳıżdur aṣlı *mühdeyetün*dür. *Yā* ḥarf-i müteḥarrik mā-ḳabli meftūḥ elife ḳalb olunup *mühdātün* oldı līkin bu güne tā'lar Fārisī'de uzun yazıldıġı içün bunda *mühdāt* yazılmışdur. (S38b)

Günc ve *güncāyī* kāf-ı Fārisīnüñ żammesiyledür. (S297b)

Ferseng Fārisī ve fersaḫ anuñ muʿarrebidür ki *on iki biñ adım* maʿnāsınadur. (S383a)

Günc kāf-ı Fārisīnüñ żammesiyledür ki *güncīden* maʿnāsınadur. (S120b)

[68] "İşte peygamberler! Biz, onların bir kısmını bir kısmına üstün kıldık." Bakara/253.

Mülk Fārisīde burçaḳ maʿnāsına gelür. (S227a)

Gejem kāf-ı Fārisīnüñ fetḥi ile *kelem* maʿnāsınadur. (S240b)

Gerd kāf-ı Fārisīnüñ fetḥi ile bunda *gerdīd* maʿnāsınadur. (S249b)

Kāf-ı Fārisīnüñ żammı ile *güm şeved* yoḳ oldı maʿnāsına olmaḳ hem mümkindür. (S345a)

Gird kāf-ı Fārisī'nüñ kesri ile ki *eṭrāf* maʿnāsınadur. (S34a)

Bunların yanında pek duyulmamış bir Farsça dil bilgisi kuralını, Hest kelimesindeki hâ ve estin birleşiminden oluşan yapıya hest mürekkebi dendiğini de Şem'î'den öğreniyoruz:

Hest ḥāl-i mā heme zīn bīş ne

Hest bunda *hā* ve*est*den mürekkebdür ki *hā* zāʾidedür. Buña hest mürekkebi dirler. (S298a)

Şem'î, masdar-ı murahham, mâzî, muzârî, zemm, emir, gâ'ib, hâzır, mütekellim, müfred, cem', vasıf-ı terkîbî, harf-i tenbih, teşdid, tahfif vb. dil bilgisine ait terimleri[69] metin içinde, kelimenin hangi anlam ve görevde kullanıldığı konusunda okuyucuyu bilgilendirmektedir:

Bīst men cevher beyāmed ez-miyānş

Menn bunda *batman* maʿnāsınadur ki nūn'uñ teşdīdi iledür līkin vezn içün bu nuñ teşdīdsiz oḳunur. (S306a)

Çün hemī güftī ḥaḳīḳat ber-zebānş

Ez-reʾā ḳalbī Ḫüdā güftī ʿıyānş

Çünki ḥażret-i ʿÖmer raḍıya'l-lāhu ʿanh reʾā ḳalbīden zebānı üzere ḥaḳīḳat dirdi. Ḫüdāy ʿazze ve celle anı ʿıyān ve āşikāre dirdi. Murād ekser vaḥy ḥażret-i ʿÖmer'üñ raḍıya'l-lāhu ʿanh reʾy-i şerīfi üzere nāzil olurdı. *Reʾā ḳalbī, benüm ḳalbüm gördi* maʿnāsınadur. Ḫażret-i ʿÖmer'den raḍıya'l-lāhu ʿanh reʾy-i ṣāʾibe muṣīb olduġına sebeb nedür diyü suʾāl eylediler reʾā ḳalbī diyü cevāb virdi. *ʿıyān* ʿaynuñ kesri ile müfāʿale bābından maṣdardur. (S57b)

---

[69] Bu terimlerin anlamını toplu olarak görmek için bu kitapta bk. *Dil Bilgisi ve Edebiyat Terimleri Sözlüğü*.

Demed ki fiʿl-i muẕāriʿ-i ġāʾibdür. Bunda egerçi ẓāhir maʿnā iʿtibārile *üfürür* maʿnāsınadur. (S10a)

elleẕī ism-i işāretdür. (S20a)

Gū bizen kū çüst ü zībā mīzened

Ursun di. Zīrā ol dīv laṭīf ve zībā urur ol pīrden bu ḥālet ʿacīb degüldür. Zīrā çünki bir kimse hidāyetden dūr ve bī-behre ola küfr ü ḍalālet aña ʿayn-ı hidāyet ve fısḳ u maʿṣıyet maḥż-ı ṭāʿat ve ʿibādet görinür bir maḥalde iki emr-i ḥāżır cemʿ olsa ṣānī emr-i ġāʾib maʿnāsına istiʿmāl olunur *gū bizen* gibi. *Dīv*den murād şeyṭāndur. (S142a)

Şem'î, aşağıdaki kelimelerin vasıf terkibiyle yazıldığı bilgisini verir. Dikkat edileceği üzere bunların hepsi birleşik kelimelerdir. Bu tür kelimelerin yazımı, yazım birliği konusunda da bir fikir vermesi açısından önemlidir:

ser-keş, reh-ber, suhan-dân, reh-şinâs, cân-fişân, ser-endâz, bâd-peymây, ciger-ḫˇâr, mevc-zen, râh-rev, özr-âmûz, reh-nümây, hûşe-çîn, hırka-dâr, kâr-fermây, gevher-fişân, müşk-bâr, büt-şiken, Tûbâ-nişîn, dûr-bîn, dil-nüvâz, kâr-sâz, şeker-rîz, râz-cûy, âlem-fürûz, jende-pûş, âteş-perest, Leylâ-dûst vb.

3.1.7. Şerhteki Türkçe Şiirler

İktibasların kimi Hâfız'dan, kimi Sa'dî'den, kimi Câmî'den, kimi Mevlânâ'dan kimi de tespit edemediğimiz şairlerden yapılmıştır. İktibas olarak gösterdiğimiz bu manzumelerin bir kısmının Şem'î'ye ait olabileceği de göz ardı edilmemelidir. Şerhte Sa'dî'den, Câmî'den ve Mesnevî başlığını verdiği Mevlana'dan yaptığı iktibaslarda şiirlerin söz konusu kişilere ait olduğunu belirtmiştir fakat geriye kalan ekser beyitlerin kimlere ait olduğu belirtilmemiştir. Bu iktibasların hemen tümü Farsça'dan, çok az bir kısmı da Türkçe ve Arapça'dan yapılmıştır. Arapça'dan yapılanlar ayet, hadis ve kelam-ı kibardır. Türkçe iktibasların hepsi manzumdur. Bunlardan birisi 16. yüzyıl divan şairi Bâkî'ye aittir fakat Bâkî'ye ait olduğu belirtilmemiştir. Şem'î'nin şerhe bu şekilde

Türkçe şiirler eklemesi Türkçeye olan hassasiyetini gösterir. Şiirler oldukça sade ve anlaşılır bir dille yazılmıştır.

Cānlar fedā muḥabbet-i cānāna ser degül
Erbāb-ı ʿışḳa terk-i ser itmek hüner degül (S35b)[70]

Eserdeki diğer Türkçe şiirler şunlardır:

Çehre-i cāndan ḥicābı refʿ iderseñ Şemʿīyā
Şemʿ-i maḳṣūduñ ruḫ-ı cānān gibi rūşen olur
Çünki nār-ı ʿışḳıla sūzān olup maḥv olasın
Hīç şeksiz ki maḳāmuñ cennet ü gülşen olur (S2a)

ʿİnāyet hüdhüdi hādī olursa
İrem sīmurga biñ vādī olursa (S2a)

Ger metāʿı çoḳ olan irerse vaṣla dāmeni
ʿĀṣıḳuñ cānıdur metāʿı innehu ṣeyʾun ḳalīl[71] (S305a)

Vaṣl-ı cismānīyi menʿ itse ʿaṭāyīden raḳīb
Vaṣl-ı rūḥānīye ḫod kevn ü mekān ḫāʾil degül (S128b)

Ḥayreti çoḳdur hüner gerçi velī ʿayb olmasun
Görmedüm ben kimse ʿaybın görmemek gibi hüner (S299b)

Heyhāt ḳanı ḳanda olur vuṣlat-ı cānān
Düşümde daḫı olmadı hīç bir gice mihmān (S372b)

Ṣanurdum āteş-i fürḳatden özge bir belā yoḳdur
Seni aġyārile gördüm ışındum nār-ı hicrāne (S407a)

[70] Baki divanı, 290. gazel.
[71] *innehu ṣeyʾun ḳalīl*: "Günahım ne kadar büyük olsa da gam yemem çünkü Allah'ın rahmeti ondan daha büyüktür."

3.1.8. Arapça ve Farsça Kelimelerin Türkçe Karşılıkları

Beyitteki Farsça kelimelerin manasınadur şeklinde Türkçe, Farsça veya Arapça olarak anlamı verilir.

Mūsīçe ügeyik ve mezgeldek didükleri ḳuşdur. (S46a)

Diremne yavşan didükleri otdur. (S63a)

Fāḫte ügeyik didükleri ḳuşdur. (S81a)

Murġ-ı zerrīn ṣarı aşma didükleri ḳuşdur. (S82a)

Gül-gūne ḳızılca didükleri rengdür ki yüze sürerler. (S112a)

*Muḥannes*den murād bunda puşt didükleri kimsedür ki merdlikden sāḳıṭdur ol şenīᶜ fiᶜli iḫtiyār eyledügi içün ve zen hem degüldür. Zīrā ẕekeri vardur. Lā-cerem ne merd ne zendür. (S200a)

Üşnān çoġan didükleri otdur ki ṣābūnı köpüklendürür. (S295b)

Şest bunda *aġ* ve *olta* maᶜnāsınadur ki baᶜżı maḥalde altmış maᶜnāsına gelür. (S382b)

Dīnār, filori maᶜnāsına ve *aḳçe* maᶜnāsına gelür. (S65b)

Mulk Fārisīde *burçaḳ* maᶜnāsına gelür. (S227a)

Pūstīn, kürk ve *ġıybet* maᶜnāsına gelür. (S310a)

Ṭayr baᶜżı maḥalde *murġ* ve baᶜżı maḥalde *murġān* maᶜnāsına gelür. (S86b) vb.

Dolayısıyla Farsça beyitteki Farsça kelimenin anlamı sadece Türkçe olarak verilmez. Bu durum kelimenin ya o zamanki yani 16. yüzyıl Osmanlı Türkçesi'ndeki kullanıldığı şeklinden, ya Şem'î'nin bir dilci hassasiyeti içerisinde olmasından ya da başka bir sebepten kaynaklanıyor olmalıdır. Nitekim şerhte, Farsça kelimenin hemen ardından genellikle Türkçe değil de Arapça ve yine Farsça karşılığının verilmesi bunu gösterir. Ardından Arapça ve Farsça kelimelerin Be-Türkî şeklinde sadece Türkçe karşılıkları verilir.

Nūn, māhī maᶜnāsınadur. Be-Türkī balıḳ. (S81b)

Vech-i s̱ānī iᶜtibārı üzere *pey, pes* maᶜnāsınadur. Be-Türkī ard. (S88b)

Ḳısm ḳāfuñ kesri ile *ḥiṣṣe* maᶜnāsınadur. Be-Türkī pay (S88a)

Nigīn, faḍḍ maᶜnāsınadur. Be-Türkī yüzük ḳaşı. (S106a)

Günc kāf-ı Fārisīnüñ żammesiyledür ki *güncīden* maʿnāsınadur. Be-Türkī ṣıġmaḳ. (S120b)

*Merdüm*den murād ebrūsı üzere vāḳiʿ olmış ḫāldür. Be-Türkī beñ. (S136a)

Gejem kāf-ı Fārisīnüñ fetḥi ile *kelem* maʿnāsınadur. Be-Türkī laḥana. (S240b)

Şuḳba, sūrāḫ maʿnāsınadur. Be-Türkī delik. (S242b)

Gerd kāf-ı Fārisīnüñ fetḥi ile bunda *gerdīd* maʿnāsınadur. Be-Türkī oldı. (S249b)

Gām kāf-ı Fārisī ile *ḫaṭve* maʿnāsınadur. Be-Türkī adım. (S279a)

Kef, zebed maʿnāsınadur. Be-Türkī köpük. (S351b)

Şūḫ, denes maʿnāsınadur. Be-Türkī kir. (S429a)

3.1.9. Değişik Okuyuşlarla Beyte/Mısraa Verilen Farklı Anlamlar

Şem'î, mısraın veya beytin yapılacak farklı okumalarla (tamlamalar, kelimeleri farklı okuma, farklı anlama gelebilecek kelimeler) farklı anlamlar taşıyacağını bildirir.

Cūş bisyārī zened deryā-yı jerf

Jerf deryā cūş u ḫurūşı ziyāde çoḳ ve uzaḳ yirden istimāʿ olunur. Lā-cerem çünki anuñ ḳalb-i şerīfi deryā-yı bī-pāyān gibi idi. Pes anuñ cūş u ḫurūşı bisyār baʿīd maḥalden istimāʿ olunur. *Cūş* mużāf olmaḳ cāʾizdür ki maʿnā böyle olur: ʿAmīḳ-i deryā ziyāde çoḳ cūş urur ve ḫurūş eyler. (S46b)

Merd-i bī-gevher kücā āyed be-kār

Zīrā gevhersiz merd ḳanda işe gelür ve şeref ve iʿtibār bulur. *Merd* mużāf iʿtibār olunmazsa maʿnā böyle olur: Merd gevhersiz ḳanda işe gelür ve nice ḳadr ü şeref bulur. (S105a)

Şāh güfteş nīstī maḥrem der-īn

Şāh çünki ḫādimden bu sözleri işitdi aña didi iy ḫādim sen bu ḫuṣūṣda maḥrem degülsin.

Key burī tu rāh iy ḫādim der-īn

İy ḫādim sen bu sırra ḳaçan yol iledürsin yaʿnī sen bu sırra vuḳūf bulmaġa ḳādir

degülsin. Baᶜżı kimse *maḥrem* yirine *mücrim* oḳur ki maᶜnā böyle olur: Şāh aña didi iy ḫādim sen bu ḫuṣūṣda mücrim degülsin. (S129b)

Hem-nişīnī güfteş iy şeyḫ-i kibār

Bir muṣāḥibi aña didi iy ulu şeyḫ.

Ḫīz īn vesvās-rā ġuslī berār

Ḳalḳ bu vesvās içün bir ġusl getür yaᶜnī bu vesveseden ḥalāṣ olmaḳ içün ġusl eyle. *Kubbār* käf'uñ żammı ve bā'nuñ teşdīdi ile müfreddür ki *ulu* maᶜnāsınadur līkin bunda bā'nuñ taḫfīfi ile oḳunur żarūret-i şiᶜr içün ve *kibār* käf'uñ kesri ve bā'nuñ taḫfīfi ile olmaḳ mümkindür ki cemᶜ-i kebīr olup maᶜnā böyle olur: İy ulularuñ şeyḫi. (S141a)

Gerçi mā-rā kār-ı bisyār ūftād

Egerçi bize bisyār kār u ṣaᶜb ḥāl vāḳiᶜ oldı.

Saḫtter ez-cümle īn kār ūftād

Līkin cemīᶜ kārdan saḫt u ṣaᶜbrek bu kār vāḳiᶜ oldı. Zīrā mevt kendüsi ṣaᶜb u müşkil olduġından ġayrı andan ṣoñra vāḳiᶜ olan aḥvāl ziyāde ṣaᶜb u müşkildür. Mıṣrāᶜ-i evvelde *kār* mużāf olmaḳ hem mümkindür ki maᶜnā böyle olur: Eger cihānda bize kār u ṣaᶜb aḥvāl bisyār vāḳiᶜ oldı. (S244a)

Cān kunend īṯār yek ḫūn-rīz-i ū

Ol Ḫüdā'nuñ ᶜazze ismuhu bir ḳan dökmesine cānlarını īṯār ve fedā eyler. Zīrā bu ḥālet anlaruñ ebedī ḥayāt ve sermedī saᶜādetlerine sebebdür. *īṯār* mużāf olmamaḳ hem mümkindür ki maᶜnā böyle olur: Cānlarını īṯār ve fedā eylerler anuñ bir ḳan dökmesiçün. *yek ḫūn-rīz-i ū-rā* taḳdīrindedür. (S264b)

Hem zi-dünyā der-güẕeştend hem zi-dīn

Pes hem dünyā hem dīnden geçdiler yaᶜnī *ve humā ḥarāmāni ᶜalā ehli'l-lāh*[72] ḥasebince dünyā ve āḫiretden ferāġat idüp hemān Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ tāᶜat ve ᶜibādetine meşġūl oldılar. *Dīn*den murād bunda āḫiret olmaḳ rūşendür ve dīn-i maᶜrūf olmaḳ hem mümkindür ki maᶜnā böyle olur: Anlar bir mertebeye vuṣūl buldılar ki rūz u şeb ṭāᶜat ve

[72] "Ehlullaha her iki dünya da haramdır."

ʿibādetde olup dünyā ve dīn ḳayd ü fikrinden berī oldılar. (S267a)

3.1.10. Tercüme Niteliğinde Yapılan Şerhler

Bir şerhi şerh yapan unsurların başında dil, tarih, din, gelenek vb. kültürel unsurlar gelir. Bir şerhte bu unsurlardan ne kadar varsa şerhin değeri de o derece artar. Bunu belirleyen iki temel unsur vardır: Şerh edilen metnin malzemesi ve şârihin kültür birikimi. Diğer taraftan bu unsurlar bir şerhte aynı derecede yer almaz. Beyitlerin/mısraların taşıdıkları anlam yoğunluğunun seviyesi, şârihin eseri bitirememe kaygısı, malzemeyi önceki bölümlerde kullandığından tekrara düşme korkusu vb. sebeplerle bazı beyitleri/mısraları bazen tercüme niteliğinde bir çeviriye de mahkûm bırakabilir. Nitekim genel olarak Şem'î'nin bu eseri de özellikle eserin sonlarına doğru şerh görünümünden çıkıp birer tercüme görünümü arz etmektedir. Bunu birkaç örnekle görelim.

Sī ten bī-bāl ü per rencūr u süst

Ḫaste ve żaʿīf bāl ü persiz otuz ten

Dil-şikeste cān şude ten nā-dürüst

Ḳalbi ṣınmış cānı gitmiş teni mecrūḥ (S391a)

Ṣad hezārān āfitāb-ı muʿteber

Ṣad hezārān muʿteber āfitāb

Ṣad hezārān māh u encüm bīşter

Ṣad hezārān māh u encümden ziyāderek (S391a)

Ṣad hezārān cān-ı çün mā bī-ḳarār

Ṣad hezārān bizcileyin bī-ḳarāruñ cānı

Her nefes bādā bedīn ḥażret nis̱ār

Her nefes bu ḥażrete nis̱ār olsun. (S393a)

Cān-ı ān murġān zi-teşvīr ü ḥayā

Çünki bunı işitdiler ol murġlaruñ cānı ḫacālet ve ḥayādan

Şud fenā-yı maḥż u ten şud tūtiyā

Fenā-yı maḥż oldı ve tenleri sürme ve maḥv oldı. (S397b)

Çün sūy-ı sīmurġ kerdendī nigāh

Çünki anlar sīmurġ cānibine naẓar eylerlerdi.

Būd ān sīmurġ ḫod īn cāygāh

Ol sīmurġ ḫod burada idi. (S398b)

Ān heme ġarḳ-ı taḥayyür māndend

Ol cemīᶜ murġlar taḥayyürde ġarḳ ḳaldılar.

Bī-ḫod īşān der-tefekkür māndend

Anlar bī-ḫod ve bī-ᶜaḳl tefekkürde ḳaldılar. (S398a)

Cümle güftend iy ᶜaceb çün āfitāb

Ol dergāha vuṣūl bulan sālikler cemīᶜan didiler çünki āfitāb

Ẕerre-ī maḥvest pīş-i īn cenāb

Bu dergāh ḳātında maḥv u münᶜadim bir ẕerredür. (S391a)

Çün şumā sī murġ ḥayrān māndeīd

Çünki siz sī murġ ḥayrān ḳalmışsız.

Bī-dil ü bī-ṣabr u bī-cān māndeīd

Dilsiz ve ṣabrsız ve cānsız ḳalmışsız. (S400b)

Geh zi-derd-i ᶜışḳ çün bārān zi-mīġ

Ber-ruḫ-ı ḫod eşk rāndī bī-dirīġ

Gāhī pādişāh ᶜışḳ derdinden kendünüñ yüzi üzere seḥābdan bārān gibi çeşminden gözyaşını revān eylerdi. (S405a)

Īn bügüft u emr kerd ān şehriyār

Pādişāh bunı didi ve emr eyledi.

Tā bibestend ān püser-rā üstüvār

Tā ol püseri muḥkem bağladılar. (S407b)

3.1.11. Farsça ve Arapça Kelimelerin Farklı Yazımlarına İşaret Etmesi

Şem'î, kelimelerin farklı şekillerde yazılabileceğine de işaret eder.

Eyāz ve Eyās luġatdur. (S127a)

Ṣanʿā ve Ṣanʿān luġatdur. (S133a)

Bu kelimede üç vech cāʾizdür Tātār ve Tatār ve Tatar. (S54b)

3.1.12. Konu Başlıklarının Tercümesi

Şem'î, konu başlıklarının bazılarını tercüme etmiştir.

MECLİS-İ ĀRĀSTEN-İ MURĠĀN PĪŞ-İ HÜDHÜD VE ĀMEDEN-İ BÜLBÜL BE-DAʿVĀ-YI ʿIŞḴ-I GÜL

Hüdhüdüñ ḥużūrında murġlaruñ meclis tezyīn eylemesi ve cemīʿan ol meclisde ḥāżır olmasıdur ve gülüñ ʿışḳı daʿvāsı ile bülbülüñ ilerü gelmesidür. (S92b)

TERSĪDEN-İ MURĠĀN EZ-HAVL VE BĪM-İ ĀN RĀH VE EZ-HÜDHÜD NAṢĪḤAT ṬALEB KERDEN VE BER-MİNBER ŞUDEN-İ HÜDHÜD BERĀY-I NAṢĪḤAT-I ĪŞĀN

Murġlaruñ ol yoluñ hevl ü bīminden ḫavf eylemesidür ve murġlaruñ hüdhüdden naṣīḥat ṭaleb eylemesidür ve hüdhüdüñ minber üzere gitmesidür anlara naṣīḥat içün. (S174a)

3.2. Genel Kültür Unsurları

3.2.1. Din Dışı Akımlar

Hululi ve Rafızilik eserde söz konusu edilir.

Ḥulūlī dirler bir bī-dīn ṭāʾife vardur dirler ki Ḫüdāy ʿazze ve celle bize ḥulūl eyler. Bu ḫod küfr-i maḥżdur. (S23b)

Bir bī-dīn ṭāʾife vardur ki ḥulūlīdürler el-ʿiyāẕubi'l-lāh ol ṭāʾifedür ki ḥażret-i

Ḥaḳḳ ʿazze ismuhu bizümdür ve tenümüze ḥulūl eyler dirler. (S122b)

Revāfıż-ı bī-dīn zişt ve ḫabīṯ bir ṭāʾifedür ki Ḫüdāy ʿazze ve celleden ve ḫalḳdan şerm ṭutmaz. Zīrā bunlar gibi nā-pāk ve bed-ḫıṣāl cihānda yoḳdur. (S62a)

Revāfıżuñ ḳabāḥat ve bī-edebligi vaṣf u beyāndan bīrūndur. ʿAceb ḥāletdür ki ʿamelleri böyle zişt iken *vehum yaḥsebūn ennehum yuḥsinūne ṣunʿan*[73] ḥasebince kendülerini ḫūb kirdār ve her iki cihānda ber-ḫur-dār ẓann eylerler. (S69a)

3.2.2. Halk İnanışları, Âdet ve Gelenekler

Türk, Arap ve Acemlerin ortak kültür havzasında sürekli olarak birbirlerini etkiledikleri bir gerçektir (Konuyla ilgili olarak bu eserde bk. *Mantıku't-Tayr'da Türkçe Unsurlar*). Bu, doğal olarak inanış, âdet ve geleneklere yansımıştır. Şem'î'nin açıkladığı bu birikim, zengin bir kaynak olarak karşımızda durmaktadır.

1. Aklı başında olmayanların kendine gelmesi için kulağının geceden sabaha kadar ovulduğu bilgisi şöyle yer alır:

Hūşı gelsün içün her bir gice rūz u ṣabāḥa degin anuñ ḳulaġını ovarlar. Niteki ʿādetdür hūşı gitmişlere böyle eylerler. (S18b)

2. Kerevizin akrep sokmalarına karşı iyi gelmesi hakkında şu bilgi verilir:

ʿAḳrebüñ zaḫmına kerefs ẓāhir geldi mi yaʿnī gelmedi mi. Murād budur ki ʿaḳrebüñ zaḫmına kerefs dermān olmaduġı gibi nefsden ḥāṣıl olan nūruñ sālike nefʿi olmaz. *Kerefs* ʿavām taḥrīf idüp kereviz dir. (S288a)

3. İnanışa göre meleklerin Hz. Adem'e secde etmesi, şeytanın Hz. Adem'e nazar etmelerine sebep olur. Şeytan da Hz. Adem'e nazarlık olarak görülmeye başlanır. Bu inanış üzerine insanlar göz değmemesi için nazarlık taşırlar:

Andan ṣoñra yarın rūz-ı ḥaşrda senüñ dūzaḫ āteşine yanmaġuñ anuñ sipendidür. Zīrā melāʾikenüñ bisyār naẓarından *el-ʿaynu ḥaḳḳ* ḥāsebince ḥażret-i Ādem'e ʿaleyhi's-

[73] "İyi iş yaptıklarını sandıkları halde, dünyâ hayatındaki çabaları kaybolup giden kimseleri size haber verelim mi?" Kehf/104.

selām göz degmek muḳarrer idi. Lā-cerem şeyṭānuñ iġvāsı sebebi ile çünki ḥażret-i Ādem'den ʿiṣyān ṣādır oldı melāʾikenüñ naẓarından dūr olup andan ḥalāṣ oldı. Pes bu iʿtibārla şeyṭān ḥażret-i Ādem'e ʿaleyhi's-selām çeşm-ārūy olur. *Çeşm-ārūy* düzgünlü ṣūretdür ki göz degmemek içün ḳorlar. *Sipend* yüzerlikdür ki göz degmemek içün yaḳarlar. (S23a-24b)

4. Arapların aydınlık gecelerde ayın gölgesinde otururak sohbet etme geleneği olduğu bildirilir:

ʿArablaruñ ʿādetidür ki ay aydını gicelerde eşbāḥdan baʿżı şebeḥüñ altında ḳarār idüp biri biri ile muṣāḥabet eylerler. (S8a)

5. Eskiden şikayeti olan insanlar bunu bir kağıda yazarlar ve sopanın ucuna asarlardı. Bunu o dönemin hükümdarının görmesini sağlarlar ve isteklerini dile getirirlerdi. Sonraları bu ifade tarzı biraz değişmiş ve kağıttan yapılmış bir elbiseyi giyerek başlarına toprak saçma şekline dönüşmüştür:

Cemīʿmüz kāġıẕdan pīrehen giyelüm Niteki ʿAcem memleketlerinde ʿādetdür ki şikāyet idenler ḳāġıẕdan cāme giyerler şikāyet idiciler idügi maʿlūm olsun içün ve başlarına ḫāk ṣaçarlar. Murād budur ki bisyār taẕarruʿ ve duʿāya ve nāle ve fiġān idüp Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā ḥażretine yalvaralum. (S161b)

6. Okun ucundaki demirin kana batırılarak, kanın içinde saklandığını görüyoruz:

Eger bir kimse peykānı ḫūn içinde pinhān ide maḥall-i taʿaccüb degüldür. Zīrā bu ḥālet emr-i sehldür ve ʿādet-i nāsdur. (S12b)

7. Aklı başından gitmiş olanların parmağını dişlerinin arasına koyup ısırmaları bilinir:

ʿAcz sebebinden cān barmaġını dendānında ḳodı. Mıṣrāʿ-i ṯānīde bu vech hem-laṭīfdür ʿaczi sebebinden cān barmaġını dişinde ḳodı. Nitekim müteḥayyirlerüñ bu ḥālde ʿādetidür. (S21b)

8. Eskiden kölelere sahibi tarafından kölelik nişanı bırakılırdı. Bu genellikle tenin dağlanması şeklinde yapılırdı:

Bu sebebden Ḥabeşīler gibi senden dāġ ṭutaram. Ḥabeşīlerüñ yüzlerinde dāġ vardur. Ol ṭāʾifenüñ mā-beyninde bu ḥālet ḳadīmü'z-zamāndan ʿādet ḳalmışdur. Bunı İskender-i Ẕü'l-Ḳarneyn'e isnād itdiler. Ḥabeş'i fetḥ itdügi zamānda anlaruñ yüzlerine dāġ urdı. Ḥaḳḳ budur ki ol ṭāʾife nīk-ḫuy ve laṭīf-sīretdür. (S35b)

9. Eskiden köle alındığında talihinin iyi olması ve sahibine yararlı olması için ona Mukbil, Beşaret, Mübarek gibi isimler koyma adeti vardı:

Eger senüñ hindūñ degül isem pes niçün muḳbil oldum. (S35b)

10. Rafızilerin bir davada sadece bir tarafı dinleyerek adil olmayan bir adetinin olduğunu öğreniyoruz:

Şerʿ-i şerīfde ḫod ḫaṣmuñ bile olsa sen yalıñuz ḳāḍīnuñ ḥużūrına varup söz söyleseñ sözüñ maḳbūl degüldür. Çünki şerʿ-i şerīfüñ ḥükmi böyledür pes ḥażret-i Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem yārāndan anlar ḥāżır degül iken ne söz söylersin iy bī-dīn ve bī-edeb Rāfıżī anlar ḥāżır olsa saña cevāb virmekden ʿāciz olmazlardı ḥālā ki ʿulemā bu Revāfıż'uñ zişt ḥālini ʿayn-ı ḍalālet ve maḥż-ı cehāletdür diyü laṭīf cevāb virüp anları bu ḳabīḥ ʿādetden menʿ ve nehy eylemişlerdür līkin ol ʿaḳılsız ṭāʾife pend-peẕīr olup andan memnūʿ olmazlar. (S74b)

11. Kadınların yüzlerini siyah kılla örülmüş bir örtü ile gizledikleri bilgisi verilir:

Yüzi üzere siyāh mūydan örülmiş burḳaʿ ṭutar idi. Niteki bu ḥālet zenlerüñ ʿādetidür. (S137a)

12. Eski Arap adetinde bir üzücü olayda para ile ağıt okuyucu tutulur ve o üzücü olayla ilgili bir mersiye veya ağıt okuması istenirdi. Aşağıdaki bilgiler bunu örneklemektedir:

Zamān-ı cāhiliyyetde ʿArab ṭāʾifesinüñ ʿādeti idi ki muṣībetlerde ücret ile nevḥa-gerler ṭutarlar idi. Lā-cerem gelüp nevḥa ve fiġān eylerler idi. (S311b)

13. Acemlerde, bekçilerin sabaha kadar uyanık durabilmesi için ellerindeki davulları tokmakla sürekli olarak dövmeleri adeti vardır:

ᶜAcemlerde ᶜādetdür ki pāsbānlaruñ ellerinde küçük ṭabl vardur ḫᵛāb gelmesün içün anı çūpekile ṣabāḥa degin çalup ḥareket eyler. (S340a)

14. Üzerlik denen otun yakılarak nazardan korunulacağından bahsedilir:

Çeşm-i bedüñ żararını defᶜ eylemek içün yüzerlik yaḳmaḳ isterem. Zīrā yüzerlik çeşm-i bedüñ żararını defᶜ eyler. (S327a)

15. Eskiden okuma-yazma öğrenmeye giden çocuklar yanlarında bir okuma-yazma tahtası taşırmış. Bu durum, aşk ile tanışmaya yeni başlayan kişinin durumuna benzetilir:

Kaᶜbe'nüñ puḫte ve kāmili ᶜışḳuñ ebced-ḫᵛānıdur yaᶜnī çünki bir kāmil ᶜāşıḳ oldı ebced-ḫᵛān ṭıfl meṣābesinde olup kendünüñ ᶜulūmından bī-behre ḳalur. (S152a)

16. Öküzlere burçak yedirme âdeti makam sevgisi münasebetiyle ele alınmış mulk (burçak) ve mülk (saltanat) arasındaki ses benzerliğinden yararlanılmış ve makam sevgisinin aslında boş olduğu ifade edilmeye çalışılmıştır:

Eger eşegüñ beynisini yemedüñ yaᶜnī eger ziyāde aḥmaḳ degül iseñ mülk ü pādişāhlıḳ ṭaleb eyleme. Zīrā iy bī-ḫaber mulkı gāvlara virürler yaᶜnī cihānda salṭanat ve ḥükm ü ḥükūmet ekṣer gāv-sīret ve bī-baṣīret kimselere virilmişdür. (S227a)

17. Eskiden köpekleri öldürmek için yemeğinin arasına iğne koyarlardı ve eğer ölmezse onu kılıç ya da bir aletle öldürürlerdi. Aşağıdaki ifade bu âdeti hatırlatmaya yöneliktir:

Ol kelb ṣad hezār igne yiyeydi (S237b)

18. Eskiden padişahlar, gizlediği hazineyi gören kimseleri öldürtürlermiş:

Çün genci ki nihān ḳodum gördüñ yaᶜnī çünki ol nihān genci gördüñ. Seni dilerem tā cihānda āşikāre söylemeyesin ve fāş eylemeyesin. (S317a)

19. Eskiden düşünürler, tahtanın üzerine kum dökerek, yıldızlara bakarak şekiller yapar ve insanların gelecekleriyle ilgili kehanetlerde bulunurlarmış:

Görmiş olasın ki ol pür-ḫıred ḥakīm ki murād remmāldür. Reml taḫtasını kendünüñ öñine getürür yaʿnī ol taḫtanuñ içine bir miḳdār ḳum ḳoyup öñine ḳor. Reml itdürmek ṭāliʿ ve murādını görmek içün. (S349a)

20. Eskiden insanlar yeryüzünü baştanbaşa Kaf Dağı'nın kapladığını düşünürlermiş. Aşağıdaki bilgi bunu destekler niteliktedir:

Cihānuñ Ḳāf'dan Ḳāf'a degin ādemīsi anuñ leşkeri ve ḫademi idi. (S403b)

21. Eskiden padişahtan aman dileyen veya padişahın apansız çağırttığı kimseler padişahın huzuruna kefen ve kılıç ile çıkarlardı. Bu, padişahın öldürmek veya bağışlamak konusunda özgür olduğunu göstermesi bakımından dikkate değerdir:

Kefen ve tīġıla pādişāhuñ öñine gitdi. (S412b)

22. Eskiden attarlar miskin içine hile ile yanmış ciğer kanı karıştırırlarmış:

Egerçi ben ʿaṭṭāram ve ġayrıya tiryāk viriciyem. Cigerüm yanmışdur bāña cemīʿan ḳan vir. (S421a)

23. Eskiden gelin alaylarının önünde bal mumundan yapılmış, süslü mumlar olurmuş. Bu adetin Hıristiyanlar aracılığıyla bize geçmiş olması veya tenasül aletini temsil etmesi olasıdır:

Bir ʿazīz merd ol dīvāneye didi. Di bu ʿālem bu ḫāne daḫı nedür. Ol hūşyār mecnūn ol ʿazīzden çünki bu suʾāli istimāʿ eyledi aña cevāb virüp didi bu nām u nengile memlū ḫāne yüz gūne rengden beste ve terkīb olunmış bir naḫl gibidür. *Naḫl* egerçi *ḫurmā aġacı* maʿnāsınadur līkin bunda murād ol naḫldür ki gūn-ā-gūn bal mūmından ḥāṣıl olur. (S355a)

24. Eskiden nala bazı şeyler yazılır ve bu, ateşe atılarak sevilen kişinin kararsız hale gelmesine sebep olurmuş:

Lā-cerem āteşde aña hilālden naʿl eyler. (S12b)

25. Mısır halkı bir isteğini gerçekleştirmek için bir kadını süsler ve onu Nil'e bırakırlardı. Hz. Ömer devrinde bu adet değişerek yerini Hz. Ömer'in yazdığı bir kağıdın Nil'e atılmasına bırakmıştır:

Nīl ırmağı cünbiş ve cereyān buldı zelzele ārām ve sükūn buldı. Ḫulāṣa-i kelām budur ki zamān-ı cāhiliyyetde Mıṣr ḫalḳınuñ ᶜādeti bu idi ki Nīl ırmağınuñ cereyānı murādları üzere bir bikr ᶜavrat tedārik idüp anı envāᶜ-ı zīnet ile müzeyyen idüp Nīl ırmağına bıraġurlar. Ḥażret-i ᶜÖmer zamānında raḍıya'l-lāhu ᶜanh ᶜAmr bin el-ᶜĀṣ Mıṣr'uñ ḥākimi idi. İttifāken ol yıl Nīl ırmağınuñ cereyānı murādları üzere olmadı pes Mıṣr'uñ ḫalḳı cemᶜ olup ᶜAmr bin el-ᶜĀṣ'uñ ḥużūrına gelüp ᶜādetleri beyān eylediler. ᶜAmr bin ᶜĀṣ rıżā virmeyüp ḥażret-i ᶜÖmer'e mektūb ile aḥvāli iᶜlām eyledi pes ḥażret-i ᶜÖmer bir kāġıẕa yazup aña irsāl eyledi ki iy Nīl eger senüñ cereyānuñ kendüñden ise cereyānuñ üzere ol veger senüñ cereyānuñ Allāhu teᶜālānuñ emr-i şerīfi ile ise pes anuñ emr-i şerīfi ile cārī ol. Bir vechile ki anlaruñ murādı üzere ola. ᶜAmr bin ᶜĀṣ'a irsāl eyledügi mektūbda yazdı ki ol kāġıẕı Nīl ırmağına bıraġasın. ᶜAmr bin ᶜĀṣ çünki mektūbı oḳıdı fevrī ol kāġıẕı Nīl ırmağınuñ içine atdı. Bi-iẕni'l-lāhi teᶜālā ᶜazze ismuhu Nīl ırmağı üslūb-ı sābıḳdan ziyāde cārī olup ol nā-maᶜḳūl ᶜādet refᶜ oldı ve bir memleketde bisyār zelzele vāḳiᶜ olduġı içün ḫalḳı ḥażret-i ᶜÖmer'e gelüp aña dermān ṭaleb eylediler. Ḥażret-i ᶜÖmer raḍıya'l-lāhu ᶜanh hemçünān bir kāġıẕa yazdı ki yā arż eger sen kendü iḫtiyāruñla ḥareket eyler iseñ murāduñ üzere ḥareket eyle veger Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ emr-i şerīfi ile ḥareket eylerseñ ḥareketden ferāġat eyle çünki bu kāġıẕda olanı bir kimse ol arż üzere oḳudı. Ol arż zelzeleden ferāġat eyledi. (S56b)

26. Eski bir inanca göre yeryüzünün suyun üstünde, suyun kayanın üstünde, kayanın öküzün boynuzunun üstünde, öküzün kum yığınının üstünde, kum yığınının balığın sırtında, balığın sırtının rüzgarın üstünde, rüzgarın karanlığın üstünde, karanlığın da toprağın üstünde bulunduğu inancı varmış. Aşağıdaki bilgiler bu inanca işaret eder:

Māhīnüñ arḳası üzere olandan māha degin ẕerrātuñ cemīᶜsi anuñ ẕātına şāhiddür. Zīrā mevcūdātdan nesne kendüsinden vücūd bulmaḳ muḥāldür pes bi'ż-żarūre anı vücūda getürici bir mūcid lāzımdur. (S13b)

27. Anlatıldığına göre Medine'de Hz. Ömer'in halifeliği döneminde güçlü bir deprem olmuş ve Hz. Ömer Ey yeryüzü, sakinleş! demiş ve deprem durmuş. Medine'de bir daha da deprem olmamış. Aşağıdaki bilgiler buna işaret eder niteliktedir:

Nīl ırmağı cünbiş ve cereyān buldı zelzele ārām ve sükūn buldı. (S56b)

28. Mavi renk, yas tutanların giydikleri elbiselerin rengidir. Eserde bununla ilgili bilgi şöyledir:

Cemīʿīsi anlaruñ ḫuṣūṣından ötürü mātemde kebūd geydiler yaʿnī melāʾike mātem-zedeler gibi gök renglü câme geydiler. (S161a)

29. Eskiler, ateşin yüce bir varlık olduğunu biliyor ve aslanın bile ondan korktuğuna inanıyorlarmış. Aşağıdaki bilgiler bu inanışı destekler niteliktedir:

Dünyā ḥaḳīḳatde şuʿlelenmiş bir āteşdür. Her zamān bir vāfir ḫalḳı yaḳmışdur. Zīrā ehl-i cihānuñ ekṣeri dünyā-perestdür. Lā-cerem bu sebebden dūzaḫ āteşine giriftārlardur çünki bu yaḳıcı āteş tīz ve ziyāde ola. Şīr-merd ve rūşen-dilsin eger andan gurīz ṭutar iseñ yaʿnī çünki dünyānuñ żararlarını müşāhede eyleyesin eger ziyāde ṣāḥib-ʿaḳl iseñ dünyādan iʿrāż eylersin. (S213a)

30. Katırın ferci dar olduğundan doğum sırasında bazı katırlar ölmektedir. Dolayısıyla ölümle sonuçlanan bu doğumu engellemek için eskiden katırın fercine bir halka kilit konurmuş. Bu kilit genellikle altından olurmuş. Aşağıdaki bilgi bunu anlatır:

Altun egerçi bir yirde ġāyetile lāʾıḳ ve zībādur yaʿnī *niʿme'l-mālü'ṣ-ṣāliḥi'r-racüli'ṣ-ṣāliḥ*[74] ḥasebince altun egerçi ḥayrātda ġāyet ḫūb ve laṭīfdür ve sebeb-i vuṣūl cennetdür. Hem esterüñ fercinüñ ḳuflı içündür. (S216b)

31.Baygın olan bir kişiye şekerli suyun verilerek kendine getirilmesinden de bahsedilir:

Nā-gehān ḥażret-i ʿAlī'ye raḍıya'l-lāhu ʿanh ol zaḫmı urdı. Ol ṣāḥib-saʿādeti ol ḥālde ḥażret-i ʿAlī içün bir şerbet rāst ve ḥāżır eylediler. (S66b)

32. Kölelerin kulağına küpe takılması adeti söz konusu edilmiştir:

Belki bendeñüñ ḳulaġına sen bir ḥalḳa eyle. Murād bendeñi sen iy Ḫüdā dergāhuñdan dūr eyleme dimekdür. (S35b)

3.2.3. Şem'î'nin Yaşadığı Devirle İlgili Düşünceleri

[74] "Salih bir insanda helal ve çok mal olması ona ne kadar yakışır."

Gördüğü olumsuzluklar karşısında her insan gibi Şem'î Şem'ullah da tepkisini göstermiş ve bunu dile getirmiştir. Şem'î'ye göre halkın bidatler karşısındaki duyarsızlığı, insafsızlık, kibir, cehalet, kendi eksiğini görmeyip başkasının eksikliğini görmek, liyakatsizlik vb. konularda görüşlerini dile getirir. Bu biraz da devrin bulunduğu ahlaki yapı hakkında bilgi verebilir.

Bu zamānda olan bed-baḫtlaruñ ʿādetleridür ki kendü ʿayblarından ġāfil olup biri birinüñ ʿayblarına nāẓır ve meşġūllerdür. (S298a)

Bu zamānda ekṣer ḫalḳ erbāb-ı sülūka raġbet ve iltifāt eylemedüklerine sebeb budur ki erbāb-ı sülūkı kendüler gibi dünyā-perest ve tābiʿ-i nefs ü hevā ve maġlūb-ı ekl ü şurb görürler. (S295a)

Ziyāde ʿaceb ḥāletdür ki bu zamānda mürşid nāmında olan nāḳışlar henüz aḥvāl-i ṭarīḳatden bī-ḫaber ve bī-behre iken murdesini kāmil diyü ḫalīfe eyler ve bir cānibe irşāda gönderür. Āh bu vādī-i ḍalāletden necāṭ bulmamış ṭāʾife ki bisyār selīm ve sāde-dilleri ṭarīḳ-i sedāddan dūr idüp ḍalālete mübtelā eylediler. (S315a)

Ammā cabbār ve mütekebbirleri nerm ü teʾdīb eylemege lāzımdur ḫuṣūṣen bu zamānda ziyāde lāzımdur. (S244b)

Ziyāde ʿaceb ḥāletdür ki bu zamānda mürşid nāmında olan nāḳışlar henüz aḥvāl-i ṭarīḳatden bī-ḫaber ve bī-behre iken murdesini kāmil diyü ḫalīfe eyler ve bir cānibe irşāda gönderür. Āh bu vādī-i ḍalāletden necāṭ bulmamış ṭāʾife ki bisyār selīm ve sāde-dilleri ṭarīḳ-i sedāddan dūr idüp ḍalālete mübtelā eylediler. (S315a)

Bu zamānda olan aṣḥāb-ı devlet ve erbāb-ı ġınānuñ ekṣeri bu sīret üzeredür. Ḥużūrında şerʿ-i şerīfden söz söyleyenlere bī-ḥużūr olur ḥiddet ve ġażab āşikār eyler ḫaberi yoḳdur ki bu ḥālāta sebeb vücūdında olan aḫlāḳ-ı ẕemīmedür. (S357a)

Ḫuṣūṣan bu zamānda ki inṣāf ve mürüvvet ḳalmayup ḥased ve taʿaṣṣub ve ġaraż ʿālemi iḥāṭa eylemişdür. (S398a)

Bu zamānda her bidᶜat ki ẓāhir olur ḫalḳ-ı cihān bu bidᶜatdür diyü andan iᶜrāż eylemezler belki cān u dilden aña bir vechile raġbet eylerler ki ferāᵓiż ve sünene ol ḳadar raġbet eylemezler. (S421a)

Ehl-i dünyānuñ ḥāli hem böyledür ki rüşvetile ᶜālī manṣıblar alurlar eger anlara ol ḥāletüñ żararı ẓāhir olaydı ol manṣıbdan ḫalāṣ olmaḳ içün iki evvelki ḳadar māl virürdi. (S352b)

3.3. Şerhin Kaynakları

3.3.1. Ayet

Eserde hemen her beyitte bir ayet delil olarak sunulmuştur. Onlardan iki tanesini buraya alıyoruz.[75]

Hażret-i Ḥaḳḳ ᶜazze ismuhu kāfirleri ḥayvānāta teşbīh eylemişdür. Niteki bu āyet-i kerīmeden rūşendür: *Ulāᵓike ke'l-enᶜāmi bel hüm ażall.*[76] (S7a)

ᶜArşuñ bünyādını āb üzere o ḳodı. *Ve kāne ᶜarşuhu ᶜale'l-mā.*[77] *(S5b)*

3.3.2. Hadis

Şerhlerin dayanaklarından biri de hadislerdir. Eserdeki hadislerin bir kısmı da hadis-i kutsi olarak verilmiştir.

Her iki cihān ol Resūl'üñ vücūdı sebebinden nām u vücūd buldı. Bu maᶜnā bu ḥadīṯ-i ḳudsīden rūşen ve ẓāhirdür ki şeb-i miᶜrācda vāḳiᶜ olmışdur *levlāke levlāk lemā ḫalaḳtü'l-eflāk.*[78] (S38b)

3.3.3. İslâm Tarihi

[75] Mantıku't-Tayr'daki ayet ve hadisler için bk. Nusretullah Furûher (1995-Yaz). Mantıku't-Tayr'da Ayet ve Hadisler 1. *Nâme-i Âşinâ, Yıl: 1, Sayı 2, s. 25-38*; Nusretullah Furûher (1995-Güz). Mantıku't-Tayr'da Ayet ve Hadisler 2. *Nâme-i Âşinâ, Yıl: 1, Sayı 3, s. 31-43.*

[76] "İşte bunlar hayvanlar gibi, hatta daha da aşağıdadırlar." A'râf/179.

[77] "**Henüz Arş'ı su üstünde iken** gökleri ve yeri altı gün içinde (altı evrede) yaratandır." Hûd/7.

[78] "(Habibim!) Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım."

Eserde İslam tarihinden kıssalarla konu genişletilmeye ve daha anlaşılır hale getirilmeye çalışılmıştır.

Ḫüdāy ᶜazze ve celle bir ᶜaṣādan ṣuᶜbān ẓuhūra getürür. *ᶜAṣā*dan murād ḥażret-i Mūsāᶜnuñ ᶜaṣāsıdur ki ṣunᶜ-ı İlāhī ile ejderhā olup aña muᶜcize virilmişdür. *Feelḳā ᶜaṣāhu feiẕā hiye ṣuᶜbānun mübīn.*[79] (S11a)

Murād āteş-i Nemrūd'dur ki İbrāhīm peyġām-beri ᶜaleyhi's-selām ol āteşe atduḳlarında Ḫüdāy ᶜazze ve celle anı Ḥażret-i İbrāhīm'e gülistān eyledi. *Yā nāru kūnī berden ve selāmen ᶜalā İbrāhīm.*[80] (S7a)

Murād budur ki Mūsā peyġām-ber ᶜaleyhi's-selām ḳavmi ile Firᶜavn-ı laᶜīnden firār idüp Nīl ırmaġından ᶜubūr eylerken Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ emr-i şerīfi ile Nīl ırmaġınuñ ābı köpri gibi kemer ve göz göz olup Mūsā peyġām-ber ᶜaleyhi's-selāmuñ ḳavmi biri biri ile muṣāḥabet idüp oradan güẕer eylediler ve ol göz göz olan yirlerde pencereler ẓāhir oldı tā ki biri birini göreler. (S7a)

Ḫüdāy ᶜazze ve celle düşmeninüñ başı üzere leng ve żaᶜīf bir sivrisiñegi ḥavāle eyledi. Ol peşşeyi Ḫażret-i Ḥaḳḳ ᶜazze ismuhu dört yüz yıl düşmeninüñ başı içinde ṭutdı. *Nīm-peşşe* egerçi *yarım peşşe* maᶜnāsınadur līkin bunda aḳsaḳ peşşe maᶜnāsına istiᶜmāl olunmışdur. Zīrā ol laᶜīnüñ dimāġında ḳarār ṭutan peşşe aḳsaḳ idi. Bunda *düşmen*den maḳṣūd Nemrūd-ı laᶜīndür ki *cezāu seyyi'etin bi-miṣlihā*[81] ḥasebince andan ṣādır olan ḳabāḥat ve edebsizliginden ötürü dünyāda hem bu ᶜaẕāb ve belāya giriftār oldı kendünüñ kemāl-i ᶜaczini bilmek içün. Bu ḳıṣṣanuñ şöhreti ḥadden bīrūn olduġı içün tafṣīl olunmadı. (S8b)

Ḫüdāy ᶜazze ve celle ḥikmeti ile bir ᶜankebūta dām virdi ki anuñ sebebi ile kendüsine ġıdā içün baᶜżı ḥayvānāt şikār eyler. Ṣadr-ı ᶜāleme anda ḳarār ve ārām virdi. *Ṣadr-ı ᶜālem*den murād ḥażret-i Resūl'dür ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve selem ki ol dām sebebi ile kāfirlerden ḫalāṣ olup bir zamān ol maġārada ḳarār eyledi. Zīrā hicret gicesi çünki

[79] "Bunun üzerine Mûsâ, asasını attı, bir de ne görsünler, asa açıkça kocaman bir yılan olmuş." Şu'arâ/32.
[80] " 'Ey ateş! İbrahim'e karşı serin ve esenlik ol' dedik." Enbiyā/69.
[81] "Bir kötülüğün cezası misliyledir." Yūnus/27.

Seyyidü'l-kevneyn Ebū Bekr Ṣıddīḳ ḫażretile raḍıya'l-lahu ʿanh Mekke-i Mükerreme'den Medīne-i Münevvere'ye gitmege ḳaṣd eylediler. Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ emr-i şerīfi ile ʿankebūt fevrī ol maġāranuñ ḳapusına aġ peydā eyledi ve bir cüft gügercin āşiyān peydā idüp yumurdalar ẓāhir eyledi. Kāfirler çünki ḥażret-i Resūl'i ʿaleyhi's-selām ṭaleb iderek ol maġāraya geldiler. Ol ḥāli görüp bunda degüldür diyüp ṭalebden ferāġāt idüp şehre gitdiler egerçi ḥased deryāsı laʿīn İblīs bundadur didi ve bisyār ibrām u ilḥāḥ eyledi. *İnne evhene'l-buyūti lebeytü'l-ʿankebūt*[82] ḥasebince ḫāne-i ʿankebūt cemīʿ ḫānelerden żaʿīfrek iken Ḫüdāy ʿazze ve celle ḥikmet ve ḳudretini āşikār idüp anı ḥışn-ı ḥaṣīnden muḥkemrek eyledi. Bir vechile ki İblīs-i pür-telbīsüñ mekrinüñ aña ẕerre ḳadar teʾşīri olmadı. (S8a)

3.3.4. Evliya Menakıbı

Şeyḫ yaʿnī Bāyezīd-i Bisṭāmī ḥażreti ḳaddesa'l-lāhu sırrahu'l-ʿazīz ṣaḥrāda ol gice geşt ü devr eyledi. Ṣaḥrā ve deştde kimse ḥareket eylemedi. Bu ḥālet sebebinden aña zūr ile yaʿnī ziyāde bir şūriş ẓāhir geldi yaʿnī bir söz ve ḥālet peydā oldı. Pes ḥażret-i Şeyḫ Ḫüdāy ʿazze ve celleye ḫiṭāb idüp didi yā Rabbī benüm göñlüme şūr u ıżṭırāb düşdi. Buncılayın ʿuluvv u ʿizzet ki bu dergāh içündür. Bu dergāh müştāḳlardan niçün böyle ḫālīdür. Bu hem-maʿnādur mıṣrāʿ-i ṣānīde bu dergāh müştāḳlardan böyle ḫālī niçündür. Bir hātif Bāyezīd-i Bestāmī ḥażretlerine cevāb virüp didi ki iy ṭarīḳ-i ʿışḳuñ mest ü ḥayrānı. Pādişāh kendünüñ ḫużūrına her bir kimseye rāh ve icāzet virmez. Zīrā Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ʿizzeti böyle iḳtiżā eyledi. (S173a-174b)

3.3.5. Tasavvufi-Edebi Eserler

Şerh-i Mantıku't-Tayr'a kaynaklık eden ve isimleri anılan eserler ve müellifleri şunlardır:

1. Kur'an-ı Kerim
2. Mevlânâ Celaleddin-i Rumî[83] (1207-1273)-*Mesnevî*[84] (S48b)

[82] "Evlerin en dayanıksızı ise şüphesiz örümcek evidir." Ankebūt/41.

[83] Mevlânâ Celâleddîn-i Rumî 1207'de Horasan'ın Belh şehrinde doğdu. Mevleviyye tarikatının kurucusu, âlim ve şairdir. Eserleri: *Divan-ı Kebîr, Mesnevî, Fihi mâ fih, Mecâlis-i Seb'a, Mektûbât*.

Eserde Mesnevî başlıklı beyit/beyitler vardır. Bunların hepsi Mevlânâ'ya ait değildir. Eserde zikredilen başka şairlerin şiirlerine de aynı ismi vermiştir. Şem'î bu ma'nâ bu beytden zâhir ve rûşendür şeklinde ve buna benzer ifadelerle, kaynak belirtmeden Mesnevî başlığıyla bazı beyit/beyitler de verir. Bunların şairi Şem'î de olabilir, başka bir şair de olabilir.

Ayrıca eserde Mevlânâ, Hazret-i Mevlânâ şeklinde anılmaktadır.

Şimdi Mevlânâ'ya ait olan şu beyti örnek olarak verebiliriz:

"Meşnevî-i Şerîf'den bu beyt bunda ketb olundı bu maḥalle münāsib olduġı eclden.

Beyt

Ān be-gîtî zān sūy-ı vaṣfest ü ḥāl

Cüz düyî n'āyed be-meydān-ı maḳāl" [85] (S17a)

3. Şeyh Nizamî-i Gencevî[86] (1141-1214 ?)-*Mahzenu'l-Esrâr*[87] (S399b)

Eserde bir yerde, Hz. Peygamber'in miraç hadisesinin anlatılıdığı yerde geçer:

Şeyḫ Niẓāmî ḳaddesa'l-lāhu sırrahu'l-ʿazîz Maḫzen-i Esrār nām kitābında getürmişdür ki bu beytler andadur ki miʿrāc-ı şerîf vaṣfındadur.

Meşnevî

---

[84] Mevlânâ Celâleddin-i Rumî'nin altı cilt ve mesnevi nazım şekliyle yazılmış yaklaşık 26000 beyitlik tasavvufî eseridir. Mevlânâ'nın ilk halifesi Hüsameddin Çelebi müritleri irşat için Senâî'nin *Hadîkatü'l-Hakîka*'sı ve Feridüddin-i Attâr'ın *Mantıku't-Tayr*'ı gibi aynı vezinde yani aruzun Remel bahrinin fâilâtün fâilâtün fâilün kalıbında hakikat sırlarını ve vahdet-i vücudu alatan bir eser kaleme almasını istemiş. O da ilk 18 beytini kendisi, diğer yerleri Hüsameddin Çelebi'ye yazdırmak suretiyle eserini tamamlamıştır.

[85] "O'nun vasfını ve halini dünyada anlatmak mümkün değildir."

[86] 1141'de Gence'de Türk bir baba ile Kürt bir annenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Bir saray şairi olmayıp, genellikle halk ile beraber oldu ve böylece herkesçe sevilen biri haline geldi. Farsça, Arapça, Pehlevice, Süryanice, İbranice, Ermenice ve Gürcüce öğrendi. Manzum aşk hikâyelerinin büyük üstatlarından biri ve Fars edebiyatında hamse edebi türünün kurucusu oldu. Kendisinin ortaya koyduğu yeni mazmunlar, yeni kavram ve terkipler, onun anlaşılmasını zorlaştırmış, eserlerinin şerhe ihtiyacını artırmıştır. Firdevsî ve Senaî'den etkilenmiştir. Fars ve Türk edebiyatında da örnek alınır bir şair olmuştur. Bunların başında Mevlânâ, Sa'dî-i Şirazî, Hâfız-ı Şirazî, Fuzulî, Molla Camî ve Emir Hüsrev-i Dehlevî sayılabilir. UNESCO, şairin doğumunun 850. yılına rastlayan 1991 senesini Nizamî yılı ilan etmiştir. Mezarı Gence şehrindedir. Günümüze kadar gelebilen tek eseri *Hamse*sidir. Bu eserdeki mesneviler şunlardır: *Mahzenü'l-Esrâr, Hüsrev ü Şîrîn, Leylâ vü Mecnûn, Heft Peyker, İskendernâme*. Şairin 20.000 beyitlik bir divanının olduğundan söz edilmekte ise de bu eser henüz bulunamamıştır.

[87] Müellifin *Hamse*'sinin içinde olan *Mahzenu'l-Esrâr*, 1174/76'da Mengücekliler'den Erzincan hakimi Fahreddin Behram Şah adına yazılan, "müfteilün müfteilün fâilün" kalıbında, yaklaşık 2400 beyitten oluşan bir mesnevidir. Gazneli Senaî'nin *Hadîkatu'l-Hakîka* isimli tasavvufî mesnevisinden ilham almış ve eserini "makale" adını verdiği 20 bölüme ayırmıştır. Eseri Türkçeye ilk çeviren 16. yy. edibi Haydar Hârizmî'dir.

Muṭlaḳ ez-āncā ki pesendīde nīst

Dīd Ḫüdā-rā vü Ḫüdā dīd nīst

Dīd Muḥammed ne be-çeşmī diger

Belki bedīn çeşm-i ser ān çeşm-i ser[88] (S399a)

4. *Işknâme (Mihr ü Müşteri*)[89] (S404b)

Şeyh San'ân Hikâyesi'nde, Şeyh San'ân'ın sevgiliyi vasfettiği yerde geçer:

ʿIşḳ-Nāme'nüñ ki yaʿnī Mihr ü Müşterī nāmı ile meşhūr kitābuñ bu beytinde vāḳiʿdur.

Beyt

Ki men miṯl-i tu iy gül-berg-i ḫandān

Hemī cūyem ḥarīf-i āb-ı dendān[90] (S149b)

5. Mevlânâ Câmî/Molla Câmî/Abdurrahman-ı Câmî[91] (1414-1492) - *Nefahâtü'l-Üns min Hadarâti'l-Kuds*[92] (S5b), *Silsiletü'z-Zeheb*[93] (S11b), *Ney Risâlesi* (S389b).

---

[88] "Mutlaka kimse oraya (miraca) varamadı, O'nu görmedi/ Hz. Muhammed ise başka gözle değil, baş gözüyle gördü, baş gözüyle."

[89] İran kaynaklı Mihr ü Müşteri mesnevilerinin ilkini Assâr-ı Tebrizî (öl. 784/1382) kaleme almıştır. Eser 778/1377 yılında yazılmış ve Celayir sultanı Sultan Şeyh Üveys'e sunulmuştur. Eserin asıl adı *Işknâme*'dir. Mefâîlün mefâîlün feûlün vezninde kaleme alınan eser 5120 beyittir. Eser Türk edebiyatında da yankı bulmuştur. Ayrıntılı bilgi için bk. Mustafa Arslan (2009). Türk Edebiyatında Mihr ü Müşterî Mesnevileri ve Mîrî'nin Mihr ü Müşterî'si. *Turkısh Studies, Volume 4/7 Fall, s. 113-132.*

[90] "Ey açılmış gülyaprağı! Ben senin gibi ziyadesiyle nazik bir gülü aradım."

[91] Horasan'ın Câm şehrinde 1414'te dünyaya geldi. İlk eğitimini babasından aldı sonra Herat'ta Nizamiye Medresesi'nde devam etti. Astronomi ve matematiği iyi derecede öğrendi. Hatta Herat'ta Ali Kuşçu, astronomi ile ilgili kendisine sorduğu sorulara dikkat çekici cevaplar verdiğinden, Ali Kuşçu tarafından takdir edilmiştir. Semerkant'ta bulundu. Herat'ta Hüseyin Baykara'nın kendisi için yaptırdığı medresede Arap dili ve edebiyatı, hadis ve tefsir dersleri verdi. Hüseyin Baykara ve Ali Şir Nevâî, onun cenazesinde bulundular. Ali Şir Nevâî, Câmî'nin hayatına dair *Hamsetu'l-Metahayyirîn* isimli mesnevisini yazmıştır. II. Mehmet'in oğlu II. Bayezit ile mektuplaşarak Osmanlı devlet ricali ile ilişkide bulunmuştur. Süheylî ile yakın dostluk kurdu. Nakşî tarikatına mensuptur. anzum ve mensur olmak üzere 40'ın üzerinde eseri vardır. Eserleri daha çok tasavvuf, edebiyat ve dini ilimler alanındadır. *Nefahatu'l-Üns* isimli mensur eserinde, büyük sufîlerin hal tercümelerini anlatır ve tasavvuf terimlerini açıklar. *Sisiletu'z-Zeheb* isimli manzum eseri de *Selâmân ü Absâl, Tuhfetu'l-Ahrâr, Subhatu'l-Ebrâr, Yûsuf u Züleyhâ, Leylâ vü Mecnûn, Hırednâme-i İskenderî* isimli toplam yedi mesnevisinin toplandığı eserin ismi olan *Heft Evreng*'in içindedir. *Silsiletu'z-Zeheb*'in üçüncü kısmı II. Bayezit için yazılmıştır.

[92] Eser, Ali Şir Nevâî'nin isteği üzerine 883/1478'de Farsça olarak kaleme alınmıştır. Eser aslında Muhammed b. Hüseyin es-Sülemî'nin ilk sufi tabakat kitaplarından olan *Tabakâtü's-sûfiyye*'sine dayanır. Hâce Abdulah-ı Herevî eseri Farsça olarak tercüme etmiştir ve Câmî de bu eseri sadeleştirerek ve kendi devrine kadar yetişen sufilerin hal tercümelerini de ekleyerek oluşturmuştur. Bazı tasavvufî kavramların da açıklandığı esere Feridüddin-i Attâr'ın *Tezkiretü'l-Evliyâ*'sı, Kuşeyrî'nin *er-Risâle*'si gibi eserler kaynaklık etmiştir. Hal tercümeleri Sülemî'de 103, Herevî'de 120 ve nihayet *Nefahâtü'l-Üns*'de 600'ü bulmuştur. Türk edebiyatında da Ali Şir Nevâî 170 kadar hal tercümesi ekleyerek yaklaşık 770 hal

Nefahâtü'l-Üns isimli eserde Şeyh Ferec-i Zencânî'nin kıssası anlatılır:

ḤİKĀYET

Şeyḫ Aḫī Ferec-i Zencānī ḥażretlerinüñ bir gurbesi var idi ki şeyḫ ḥażretine mihmān gelmezden evvel ol gurbe ḳaç kerre mavlasa aña göre ṭaʿām tedārik olunurdı. Zīrā aḫlāfı vāḳiʿ olmazdı. İttifāken bir gün ol gurbe mavladuġından ziyāde bir mihmān geldi. Ol mihmānlar otururken ol gurbe gelüp mihmānları bir bir ḳoḳuladı ve anlardan birinüñ dizi üzere tebevvül eyledi çünki tefaḥḥuş eylediler. Anuñ Naṣrānī idügi maʿlūm oldı. Aşcı bir gün ocaḳda sütlü birinc bişürmek içün süt ḳaynadurken aşcı görmedin ocaġuñ yuḳarusından sütüñ içine bir siyāh ılan düşdi. Ol gurbe bunı görür. Aşcı bu ḥāletden ḫaber-dār olsun diyü ol gurbe ol maḥalde evżāʿ-ı ġarībe ve ḥarekāt-ı ʿacībe eyledi. Gurbe gördi ki o aşcı bu ḥāletden mütenebbih olmadı. Kendüsini ol sütüñ içine atup helāk eyledi çünki ol süti yabāna dökdiler gördüler ki anuñ içinden helāk olmış bir ılan çıḳdı. Şeyḫ ḥażreti çünki bu ḥāletden ḫaber-dār oldı eyitdi ki gurbenüñ bu ḥaḳīḳatini görüñüz ki kendüsini bizüm içün helāk eyledi. Şeyḫ ḥażreti buyurdı anı defn eylediler. Mevlānā Cāmī ḥażretinüñ Nefaḥātü'l-Üns nām kitābında böyle mesṭūrdur. (S11b)

Silsiletü'z-Zeheb ise Allah'ın sonsuz kudretinin anlatıldığı bir yerde geçer:

Silsiletü'z̲-Z̲eheb'üñ bu iki beytinde bu maʿnāya işāret vardur.

Meṣnevī

Mülk fī-nefsihi buved sākin

Nīst cünbiş der-ū ez-ū mümkin

Cünbişī kefkened ber-ū sāye

Melekūteş dehed der-ān māye[94] (S5b)

---

tercümesiyle 901/1495'te Çağatay Türkçesi'ne çevirmiştir. Lâmiî Çelebi de 927/1521'de *Fütûhu'l-Mücâhidîn* (*Tercüme-i* Nefahât) adıyla Anadolu Türkçesi'ne çevirmiştir.

[93] Altınkol Silsilesi de denen bu kelimenin anlamı "en güvenilir isnat"tır. Bunlar hadis literatürüne göre en güvenilir râvîlerin rivayetlerinden oluşur. *Sisiletu'z-Zeheb* isimli manzum eseri *Selâmân ü Absâl, Tuhfetu'l-Ahrâr, Subhatu'l-Ebrâr, Yûsuf u Züleyhâ, Leylâ vü Mecnûn, Hırednâme-i İskenderî* isimli toplam yedi mesnevisinin toplandığı eserin ismi olan *Heft Evreng*'in içindedir. Eser, Ehl-i Beyt imamlarını anlatır. Nisbesi Hz. Ali'ye çıkan imamlar hakkında bilgi verilir. *Silsiletu'z-Zeheb*'in üçüncü kısmı II. Bayezit için yazılmıştır.

[94] "Varlık O'nun kudretiyle ayakta duruyor. O izin vermedikçe varlıkta bir hareketlilik olmaz/O gölge (gibi durgun ve mat olan varlığın) üzerine bir hareketlilik salar ve bu âlem de ondan faydalanır."

6. Karamanî -*Künh-i Zât* (S21a)

7. Şeyh Sa'dî-i Şirâzî[95] (1213-18 ?/1292)-*Bostan*[96] (S120b)*, Gülistan*[97] (S397b)

Bostân isimli eser *Şerh-i Mantıku't-Tayr*'da birçok yerde geçer. Eser daha çok, bir kelimenin hangi anlamda kullanıldığını veya nasıl yazıldığını beyan etmek için anılır. Dolayısıyla Şem'î, *Mantıku't-Tayr*'ı şerh ederken bu tür durumlarda *Bostân*'a bu eserden referans alacak kadar ona güvenmiştir. Örneğin *Bostān*'ın bu beytinde **akça** manāsınadur. (S65b), Bu beyt ki *Bostān*'dandur **'inān** ve **fitrāk** vākidür ve **vey**den murād Hüdāy azze ve celledür. (S119a), **Kafā**dan murād bunda kafāsına vāki olan sille manāsınadur. Niteki *Bostān*'un bu beytinde vākidür. (S289a), **Pīç pīç** ḳabīlü'l-eżdāddandur ki gāhī medḥ içün istiᶜmāl olunur. Niteki Būstān'uñ bu beytinde ... ve gāhī zemm içün istimāl olunur. Niteki Bostān'un bu beytinde ... (S305a)

Gülistān için de aynı durum söz konusudur. Kelimenin rumuzu, hangi anlamda kullanıldığı konusunda bu esere başvurulur:

Kār-üftāde umūr-dīde ve aḥvāl-şināş maᶜnāsına istiᶜmāl olunduġı bu mışrāᶜdan ẓāhirdür ki Gülistān'dadur. (S13b), **Bügüyem** bunda *eyleyem* maᶜnāsınadur *terk* lafẓı ile istiᶜmāl olunur. Niteki Gülistān'uñ bu beytinde *güft* ki maṣdar-ı muraḫḫamdur *eylemek* maᶜnāsınadur. (S99b)

8. *Vâmık u Azrâ*[98] (S365a)

---

[95] Şiraz'da doğan şair ilk eğitimini babasından aldı ve sonra Bağdat'ta Nizamiye Medresesi'nde ders gördü ve tekrar Şiraz'a dödü. İbnu'l-Cevzî ve Şehabeddin-i Suhreverdî'den etkilendi. Son yıllarında münzevi bir hayat yaşadı. Gazel şairi olarak bilinen Sa'dî eserlerinde, o dönemin şairlerinin aksine, bilinen terkip ve tamlamaları kullandı. Sehl-i mümteniyi çokça kullanan şair, şiirlerinde Türkçe kelimelere de yer verdi. Çokça kullandığı atasözleri ve veciz sözler, günümüze kadar kullanılagelmiştir. *Külliyât* adı altında toplanan manzum ve mensur eserleri şunlardır: (Manzum olanlar) *Bostan, Kasâyid-i Arabî, Kasâyid-i Farsî, Merâsî, Mülemma'ât ve Müsellesât, Tercî'ât, Tayyibât, Bedâyi', Havâtim, Gazeliyyât-ı Kadîm, Sahâbiyye, Hubsiyyât, Rubâ'iyyât, Müfredât*. (Mensur olanlar) *Gülistân, Takrîr-i Dîbâce, Nasîhatu'l-mulûk, Risâle-i Akl u Işk, Risâle-i Enkiyânû, Mecâlis-i Pencgâne, Risâle-i selâse*.

[96] Eser 1257'de tamamlanmış olup İran'ın Fars bölgesindeki Salgurlular'dan Ebu Bekir b. Sa'd b. Zengî'ye ithaf edilmiştir. Yaklaşık 5000 beyittir. Çeşitli kaynaklardan derlediği hikâyeler, şahit olduğu olaylar ve duyduğu rivayetlerden oluşturduğu eserinde daha çok kahramanlık hikâyelerini anlatır. Adalet, ihsan, aşk, tevazu, rıza, kanaat, terbiye, şükür, tövbe,münacat, şeklinde 10 bölümden oluşur. Eser Türk edebiyatında da ilgi görmüş ve şerhleri yapılmıştır. Türk edebiyatında bilinen ilk tercümesi Hoca Mesut tarafından *Ferhengnâme-i Sa'dî* (755/1354) adıyla yapılmıştır.

[97] 656/1258'de kaleme alınan eser, *Bostân* gibi Salgurlular'dan Ebu Bekir b. Sa'd b. Zengî'ye ithaf edilmiştir. Eser, padişahın hal ve hareketlerini, dervişlerin ahlakını, kanaatin yüceliğini, susmanın faydalarını, aşk ve gençliği, güçsüzlük ve ihtiyarlığı, terbiyeyi ve sohbet adabını konu alan sekiz bölümden oluşmaktadır. Hikâye ve nüktelerle süslenen eser, Türk edebiyatında da akis bulmuştur. İlk defa Seyf-i Sarâyî tarafından 793/1391'de Kıpçak Türkçesi'ne çevrilmiştir.

[98] Eserin aslı Helenistik döneme (I. yy) ait Yunanca mensur bir aşk romanına dayanır. Baş kahramanları Mètiokhos ile Parthenopè olan bu hikâyenin İslamî versiyonu *Vâmuk u* Azrâ adını alır. Bugün elimizdeki

Vāmık u Azrâ bir yerde telmih unsuru olarak kullanılmıştır:

Vāmıḳ u ʿAẕrā nāmı ile meşhūr bir kitāb vardur ki anda bunlaruñ cemīʿ aḥvāli beyān olunmışdur. (S365a)

9. *Enisü'l-Uşşâk*[99] (S158b)

Enīsü'l-ʿUşşāḳ nām kitābda mesṭūrdur ki maḥbūblaruñ mūy u zülf ü gīsūsı vaṣfı yüz bāb üzere tertīb olunmışdur ve bu maʿnādan herkes āgāh degüldür. (S158b)

10. Sofyalı Nimetullah b. Ahmed b. Mübârek[100] (öl. 1561/62) -*Lugat-ı Nimetullah*[101] (S382b)

Dil bilgisi açısından bu esere başvurulur:

Şest bunda *aġ* ve *olta* maʿnāsınadur ki baʿżı maḥalde altmış maʿnāsına gelür. Ṣaḥīḥ budur ki s̱ānī sīn-i mühmele iledür Niʿmetu'llāh nām kitābda mesṭūrdur bu beytde vāḳiʿ olan *şest* hem buña delālet eyler. (S382b)

11. Ebu Osman-ı Mekkî/Amr b. Osman el-Mekkî (öl. 910)-*Genc-nâme*[102] (S317b)

Osman el-Mekkî'yi tanıtmak amaçlı bir eserinin olduğunu belirtmek için bir yerde kullanılır:

---

nüsha, Gazneli Mahmud'un meliku'ş-şuarâsı Unsurî'nin (öl. 431/1039-40) "feûlün feûlün feûlün feûl" vezninde kaleme aldığı Farsça bir eserdir. Eserde *Vâmık* ve *Azrâ* dışındaki bütün şahıs ve yer isimleri Yunanca'dır. Hikâye, sonradan bulunan parçalarıyla birlikte 513 beyittir. Ayrıca eser Kanunî Sultan Süleyman'ın emriyle Lâmiî Çelebi tarafından, altı aylık bir sürede Türkçe'ye 5879 beyit olarak tercüme edilmiştir. Bu çeviride, hikâyedeki bütün kişiler mutlu sona ulaşırlar.

[99] *Enîsü'l-Uşşâk* isimli eser, İranlı şair Şerefeddin-i Râmî (öl. 795/1393 ?)'nin Celâyirliler'den Sultan Mu'izzüddîn I. Üveys Bahâdır (1356-1374) adına kaleme aldığı ve alanında bir ilk olan Farsça eseridir. Her bölüm, sevgili için kullanılan teşbih, istiare ve mazmunlardan oluşur. Sevgilinin çeşitli unsurları ve beden güzellikleri anlatılmıştır. Daha doğrusu bu mazmunların neler olabileceği üzerinde durulmuştur. Boy, kaş, göz, ağız, yanak, saç, hat çene, dudak, gerdan, diş, kirpik, alın gibi sevgiliyi en güzel şekilde ifade eden kavramlar, teşbih ve istiarelerle anlatılır. Osmanlı sahasında da bu esere benzer eserler yazılmıştır. Gelibolulu Muslihiddin Mustafa (Gelibolulu Sururî)'nın *Bahru'l-Maârif* (956/1540)'i, Muîdî'nin *Miftahu't-teşbih* (16. yy)'i, Kutbeddin Ahmed'in *Hevesnâme* (891/1486)'si buna örnek olarak gösterilebilir.

[100] Asıl adı Halil Sûfî'dir. Sofya'da doğmuştur. İstanbul'da Nakşibendi tarikatına intisap etmiş ve Emir Buhârî zaviyesinde şeyh olan Abdüllatif Efendi'nin yanında yetişmiştir.

[101] 1550'de kaleme alınan eser Farsça-Türkçe mensur bir sözlüktür. Farsça bir girişle başlayan eser fiillerin, dil bilgisinin ve isimlerin anlatıldığı üç bölümden oluşur.

[102] *Gencnâme* yazarı Amr b. Osman el-Mekkî aslen Yemenli'dir fakat daha çok Mekke'de yaşadığından Mekkî nisbesini almıştır. Bazı sözlerinden dolayı Mekke'den kovulur ve Cidde'de kadı olur. Hallâc-ı Mansur'un hocasıdır. *Gencnâme* isimli eseri, tasavvufî konuda gizli bilgileri ihtiva eder. Ayrıca bu eserde iblis, İlâhî sıra aşina bir ârif olarak gösterilmektedir. Hallâc-ı Mansur'un bu kitabı halka ifşa etmesinin asılmasına asılmasına sebep olduğu ileri sürülmektedir. Başka bir sebep de şu şekilde gösterilmektedir: Mekkî, bir gün Hallâc'ın Kur'ân'a nazire yazdığını görünce ona beddua etmiş ve o beddua Hallâc'ın asılmasına sebep olmuştur. Osman el-Mekkî Bağdat'ta M 910'da vefat etmiştir.

Bū ʿOs̱mān-ı Mekkī̄ ki ismi ʿAmr'dur. Bu Genc-nāme'yi Ḥarem'de (12) ḳaleme gördi. (S317b)

12. İbn-i Melik Cemâleddin Firuz Gûhî (Emir Şâhî) (öl.1426)-*Dîvân-ı Şâhî*[103]

13. *Şerh-i Dîvân-ı Alî*[104] (S5b)

Görülüyor ki şerhe kaynaklık eden, şerhi besleyen eserler ve müellifler, çeşitli sebeplerle anılıyorlar. Hemen hepsi telmih unsuru olması hasebiyle şerhe konu olmuştur. Yalnız aralarından Sa'dî'nin *Bostân* ve *Gülistân* isimli eserleri müstesna bir yere sahiptir. Bunun bir sebebi, diğerlerine göre çokça anılmasından kaynaklanıyor. Daha da önemlisi Şem'î'nin onu, gramatikal ve kavramsal açıdan referans olarak kabul etmesi, ona müstesna bir yer veriyor.

13. Hâfız-ı Şîrâzî[105] (1317/26-1389/90)-*Dîvân-ı Hâfız*[106]

3.4. Metinde Geçen Halklılaşmış Kelimeler

Halk tarafından kelimeler, sözlükteki asıl şekilleriyle kullanılmayabilir. Bu, genellikle başka dillerden alınan kelimelerde görülür. Halk o kelimeye kendine uygun bir şekil verir.[107] Şem'î de buna dikkat çekerek kelimelerin, avam şeklinde tarif ettiği halk ağzındaki karşılıklarına da değinmiştir.

Kerefs ʿavām taḥrī̄f idüp kereviz dir. (S288a)

---

[103] Emîr Şâhî'nin kaleme aldığı Farsça divanıdır. Eser Şem'î Şem'ullah tarafından 1574 yılında şerh edilmiştir.

[104] Eserin kaynağını tespit edemedik. Şerh-i Nehcü'l-Belaga veya Şerh-i Divan-ı Ali şeklinde kayıtlar var. Tarih bakımından birbirine yakın olan bu eserlerden, Şem'î'nin sözkonusu ettiği eserin hangisi olduğunu belirleyemedik.

[105] Künyesi Hâce Şemseddin Muhammed'dir. Hüdâ-yı Şiir yani "şiirin efendisi" olarak bilinir. Şiirleri rindane ve liriktir. Ailesiyle birlikte Isfahan'dan Şîrâz'a yerleşti. Kuran hâfızı oldu. İran'ın Yezd şehrinden başka yere gitmedi. Gençlik yıllarında şiire yöneldi. Şiirleri akıcı, tekellüfsüz ve vecizdir. Gazelleriyle ün salmıştır. Hâcû-yı Kirmânî, Selmân-ı Sâvecî, Ömer Hayyâm'dan etkilenmiştir.

[106] Bu esere *Lisânü'l-Gayb* veya *Tercümânü'l-Esrâr* adları da verilir. Üç kaside, 495 gazel vardır. Fal kitabı olarak da kullanılır. Falını öğrenmek isteyen kişi, divanı eline alıp bir türtekerlemeye benzeyen, "Ey Hâfız-ı Şîrâzî/Ber-mâ nazar endâzî/Men tâlib-i yek fâlem/Tû kâşif-i her râzî (Ey Hâfız-ı Şîrâzî!/ Bana bir nazar et/ Ben bir fal bakmak istiyorum/ Sen her sırrı keşfedensin) cümlelerini söyledikten sonra açtığı divanın sağ veya sol sayfasını falı olarak kabul eder ve o sayfadaki gazelden kendi davranışlarıyla ilgili sonuçlar çıkarır.

[107] Halklılaştırma: "Başka dillerden alınmış kelimerdeki sesçe yabansı yanların bir dili konuşan halk tarafından kendi dilinin ses düzenine uygun hale getirilmesidir." (Tulum, 2011: 5)

Dırre[108] ʿavām taḥrīf idüp türre dir ki lafẓ-ı ʿArabīdür. (S62b)

Mūsīḳār bir sāzuñ ismidür ki ʿavām taḥrīf idüp miṣḳāl dir. (S75b)

Tābe ʿavām taḥrīf idüp tāva dir. (S192b)

Ḫeyzurān[109] ʿavām taḥrīf idüp *ḫizrān* dir. (S333a)

Naḫl egerçi *ḫurmā aġacı* maʿnāsınadur līkin bunda murād ol naḫldür ki gün-ā-gün bal mūmından ḥāṣıl olur ʿavām taḥrīf idüp *naḳl* dir. (S355a)

Kelāve[110] ʿavām kelebe dir. (S266a)

Tūbre ʿavām taḥrīf idüp torba dir. (S294b)

3.5. Şeyh San'ân Hikâyesi

Künyesi Ebû Bekr Abdurrezzak b. Hemmâm b. Nâfi' es-San'ân el-Himyerî olan Şeyh San'ân (743/44-826/27) Yemenli ünlü bir muhaddistir. Yaptığı seyahatlerde Süfyanü's-Sevrî (715-778), Süfyan b. Uyeyne (725/26-814) gibi döneminin önemli âlimlerinden hadis dersleri almıştır. Hadis ilminde söz sahibi olduğundan kendisine el-Hıfzu'l-Kebîr, Allâme, Şeyhü'l-İslâm, Muhaddisü'l-Vakt unvanları verilmiştir. Ahmed b. Hanbel onun öğrencilerindendir. Ömrünün sonlarına doğru gözlerini kaybetmiştir. *el-Musannef fil-Hadîs, et-Tefsîr, Kitâbu's-Salât, e-Emâlî, fî-Âsâri's-Sahâbe, es-Sahîfe* eserlerinin arasında sayılabilir.

Ne zaman kaleme alındığını bilemediğimiz ve elimizde şu an için bulunmayan *Şeyh San'ân Hikâyesi*, Feridüddin-i Attâr'dan daha önce, İmam Gazzâlî (1058-1111)'ye atfedilen *Tuhfetu'l-Mulûk* isimli eserde geçtiği bildirilmektedir.[111] Müridin mürşidine olan sadakatinin, aşkın üstünlüğünün, dini bilgilere güvenmenin hatalı olabileceğinin anlatıldığı hikâye, Türk edebiyatında tercüme veya uyarlama olarak yankı bulmuştur. Türkçeye *Dâsitân-ı Şeyh Abdurrezzak* başlığıyla ilk çeviren 1317'de Gülşehrî olmuştur.[112] Ardından Ali Şir Nevâî (1441-1501)'nin *Lisânu't-Tayr*'ında[113]; Kadıoğlu Şeyh Mehmed (16. yy.)'in *İnşirâhu's-Sadr* isimli mesnevisinde[114] bu hikâye anlatılmıştır. *Menâkıb-ı Kethüdâzâde*'de bu hikâyenin muhtasar çevirisine yer

[108] Kamçı.
[109] Bambu ağacı, hazaran.
[110] Halka şeklindeki iplik yumağı.
[111] İskender Pala (2010). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, s. 430.
[112] Agâh Sırrı Levend (1957). *Gülşehrî, Mantıku't-Tayr (İnceleme-Tıpkıbasım).* Ankara: TDK Yayınları.
[113] Mustafa Canpolat (1995). *Ali Şir Nevâî, Lisânu't-Tayr*. Ankara: TDK Yayınları.
[114] Vesile Albayrak Sak (2009). *Kadıoğlu Şeyh Mehmed ve İnşirahu's-Sadr Mesnevisi (İnceleme-Metin),* Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, SBE, TDEAD, Konya.

verilmiştir.[115] Ahmet Talât Onay da hikâyeyi kısaca özetlemiş ve Fuzulî, Hâfız, Yunus Emre gibi şairlerden Şeyh San'ân ile ilgili örnekler vermiştir.[116] Hikâye, yukarıda sayılanlardan başka Divan edebiyatında bir çok aşk mesnevisinde, menakıp kitaplarında telmihte bulunularak söz konusu edilmiştir.

Hikâye kısaca şöyledir: Zamanının en iyi ve ünlü şeyhlerinden biri olan Şeyh San'ân elli yıl şeyhlik yapmıştır. Bütün sırlara vakıf, birçok keramet gösteren biridir. Bir gece rüyasında Kâbe'den Anadolu'ya gittiğini ve devamlı olarak bir puta taptığını görür. Uyandığında müritlerine gördüğü rüyanın tabirini öğrenmek için Anadolu tarafına gitmesinin gerekli olduğunu söyledi. Yanında dört yüz müridiyle yola çıktılar. Kâbe'den Anadolu'ya gittiler ve Anadolu'da her yeri dolaştılar. Bir yüksek yapının önünde bir pencerenin kenarında oturan bir kız gördüler. Bu kız Hıristiyan rahibin kızıydı ve çok güzeldi. Yüzündeki peçeyi kaldırınca şeyhin aklı başından gitti. Şeyh kızın güzelliğinden sarhoş olmuştu ve ne gecesi ne de gündüzü kalmıştı. Müritleri bu vesveseden kurtulmasını, tövbe etmesini, namaz kılmasını, Kâbe'ye dönmesini, dostlarla olmasını, bu yolun cehenneme çıkacağını, Allah'tan utanmasını, imanının tazelemesini istediler ama şeyh bunların tam tersini yaptı ve Hıristiyanlığa adım attı. Şeyh Hıristiyan kızın mahallesinden ayrılmaz oldu. O mahallenin köpekleriyle arkadaş olmaya başladı. Yaklaşık bu bir ay bu hal üzere gitti ama Hıristiyan kızın yüzünü göremeyince hasta oldu. Kız şeyhin bu halini bilmeden gelerek ona neden bu kadar sevdalandığını sordu ve kendisini bırakmasını istedi. Şeyh de aşkının esiri olduğunu o sebepten her şeyden vazgeçtiğini söyledi. Kız, şeyhin ciddi olduğunu görünce puta secde etmesini, Kuran'ı yakmasını, şarap içmesini ve imanını terketmesini istedi. Şeyh de bunların hepsini yaptı, kiliseye gidip zünnar kuşandı ve Hıristiyan oldu. Oysa şeyhin İslam dini üzerine yüze yakın eseri vardı ama artık ne onların hükmü kaldı ne de müritlerine öğüt verecek yüzü. Kız, şeyhten mehri için altın ve gümüş istedi ama şeyh ona olan aşkından başka bir varlığının olmadığını söyledi. Kız, şeyhin çektiği ıstırabı görünce mehir olarak kendisinden bir yıl boyunca domuz çobanlığı yapmasını istedi ve şeyh bunu da yerine getirdi. Şeyhin bu durumu Anadolu'da duyuldu ve artık onun arkasında duran kimse kalmadı. Yalnız bir dostu şeyhe gelip gittiği bu yolun kendisini de olumsuz yönde etkilediğini ve bir an önce Kâbe'de itikafa çekilmesini istedi. Şeyh yine bunu reddetti. Sonra şeyhin Kâbe'deki dirayetli bir öğrencisi durumu şeyhin diğer

[115] Hasan Gürkan-Hür Mahmut Yücer (2009). *Emin Efendi, Kethüdâzâde Mehmet Ârif Efendi, Osmanlı Hayatından Kesitler.* İstanbul: İnsan Yayınları, s. 181-183.
[116] Ahmet Talât Onay (2007). *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü (hz. Cemal Kurnaz)*. Ankara: Birleşik Yayınları, s. 375.

müritlerinden öğrendi. O öğrencisi diğer müritlere şeyhlerini yalnız bıraktıkları için kızdı. Ona gerçek anlamda dost olmadıklarını, şeyh ne yaparsa aynısını yapmış olmaları gerektiğini söyledi. Dostluğun kötü günde belli olduğunu hatırlattı. Hak'tan ayrıldıklarını, olgun bir tavır takınmadıklarını söyledi. Bu sözleri dinleyen müritler hak verdiler ve hep beraber Arap yarımadasında Anadolu'ya gittiler. İtikafa girip Allah'tan kırk gün kırk gece yüzbinlerce kere yardım istediler. Bu yardım isteyenlerden birisine gayp âlemi açıldı ve Hz. Peygamber göründü. Ondan şeyhini kurtarması için niyazda bulundu. Hz. Peygamber de şefaat ederek şeyhin bu durumdan kurtulduğunu haber verdi. Müritler bu müjdeyi durunca şeyhin yanına gittiler ve Hz. Peygamber'in yardımının karşılık bulduğunu gördüler. Ardından şeyh gusletti, hırkasını giydi ve hepbirlikte Hicaz'a doğru yol aldılar. Bu arada kız da rüyasında kucağına bir güneşin düştüğünü gördü ve şeyhin peşinden gidip onun dinine yani Müslümanlığa girmesini söyledi. Kız uyanınca şeyhin ve müritlerinin gittiği yola doğru koştu. O sırada şeyhin içine de Hıristiyan kızın Müslüman olduğu ilhamı verildi. Şeyh ve müritleri kızı almak için geri döndü. Şeyh onu bulup ona Müslümanlığı telkin etti ve kız Müslüman oldu. Şeyhe yaptıklarının verdiği vicdan azabı, Müslümanlığın verdiği vectle birleşince kız kendinden geçti, feryat ve figan eyledi ve hemen oracıkta can verdi. (S134b-S171a)

3.6. Bazı İmla Özellikleri

*Arapça ve Farsça kelimelerin ön, iç ve özellikle son seslerinde, Eski Türkiye Türkçesi dönemindeki bazı eserlerde de rastlanan, hemze (ء) işaretinin yükleme (akuzatif) durumu eki görevini üstlenmesi söz konusudur. Osmanlı Türkçesi döneminin sonlarına doğru azalma gösteren bu duruma eserimizden örnek vardır:
شهزادهٔ şeh-zāde**yi** (S383b-17), پرد ه perde**yi** (S30a-19).

*İzafet yâ'sının (yâ-yı izafet), izafet vav'ının (vâv-ı izafet) yerine kullanıldığı görülür:
درد و عشق derd-i ʿışḳ (S373b-2); کمال و قدرت kemāl-i ḳudret (S88b-9), فتح و باب feṯḥ-i bāb (S288a-18).

*Türkçe kelimelerde metnimizde kalınlık-incelik uyumuna riayet edilmiştir fakat yine de bu duruma aykırı kelimelere rastlanmaktadır:

خواجه لق ḫˇāceli**ḳ** (S64a-19), محبتسزلق muḥabbetsizli**ḳ** (S94b-5), ضعیفلق żaʿīfli**ḳ** (S116a-18), کافرلق kāfirli**ḳ** (S132a-16).

*Kişi ekinin kelimeden ayrı bir şekilde yazıldığınız görüyoruz:

یاپشه ایم yapışa**yum** (S36a-5), **ویره ایم** vire**yüm** (S271b).

*Çok az da olsa bazı kelimelerde, yükleme durumu eki hareke ile gösterilmiştir:

تگرگ tegerg**i**[117] (S281b-10)

*Elif-i meksure ile yazılan bazı kelimeler elif ile yazılabilmektedir:

موسا Mūsā (S293a-1)

[117] "dolu"

BÖLÜM IV

ŞERH-İ MANTIKU'T-TAYR'IN METNİ

4.1. Nüsha Tavsifi

Süleymaniye Kütüphanesi Nüshası: *Şerh-i Mantıku't-Tayr, Carullah, 01716.* (Müellif nüshasından istinsah edilmiş.)

Vişne çürüğü, ebruli sağlam kapak, siyah mürekkeple yazılmış ta'lik hat, satır sayısı 21, 429 varak, 200×*145-150×80 mm.* ölçülerinde, başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmış.

Baş:

2b *Bi'smi'l-lāhirraḥmāni'r-raḥīm*

Ve bihi ṣiḳatī ve ʿaleyhi't-tüklān

Ḥamd-ı bī-ḥadd ü ṣenā-yı bī-ʿadd ve sipās-ı bī-nihāyet ve şükr-i bī-ġāyet evṣāf-ı imkānī ve şerīk ü naẓīrden ʿārī Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā ḥażretine olsun ki luṭf u kereminden nevʿ-i insānı eşref-i kāʾināt idüp elem terā enna'llāhe saḫḫara leküm māfi'l-arż ḥasebince cemīʿ mevcūdātı ve cemīʿ aḥvāl ü ḥālātı aña musaḫḫar eyledi.

Son:

431a

Temme şerḥu senedi'l-kitābi'ş-şerīf bi-ʿavni'l-lāhi'l-laṭīf. (20) Bu kitāb-ı şerīf Şemʿī Efendī'nüñ ḥamden ve muṣalliyen evvelen ve āḫiren ... eżʿaf ḥāṭṭı ile olan... 1128

İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Nüshası: *Şerh-i Mantıku't-Tayr, T 6329.*

431 varaklık, ciltli, sağlam vişne rengi meşin ve şemseli kapak, 250×*150* mm. ölçülerinde, 2. sayfada metninin çevresi işlemeli, 2b sayfasında mavi ve altın renkli bir

serlevha, siyah mürekkeple yazılmış nesih hat, Farsça beyitler kırmızı mürekkeple yazılmış, her varakta 21 satır, İshak b. Ahmed tarafından H 1007 (M 1598/1599)'de istinsah edilmiş. Yazının kağıtta kapladığı alan altın renkli cetvelle çevrelenmiş. Eserin sonunda temellük kaydı 431a'da Ali Bey ibn-i Abdi Paşa olarak geçilmiştir.

Baş:

2b *Bi'smi'l-lāhirraḥmāni'r-rahīm*

Ve bihi ṣiḳatī ve ʿaleyhi't-tüklān

Ḥamd-ı bī-ḥadd ü ṣenā-yı bī-ʿadd ve sipās-ı bī-nihāyet ve şükr-i bī-ġāyet evṣāf-ı imkānī ve şerīk ü naẓīrden ʿārī Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā ḥażretine olsun ki luṭf u kereminden nevʿ-i insānı eşref-i kāʾināt idüp elem terā enna'llāhe saḫḫara leküm māfi'l-arż ḥasebince cemīʿ mevcūdātı ve cemīʿ aḥvāl ü ḥālātı aña musaḫḫar eyledi.

Son:

430a *Ḳad vaḳaʿa'l-ferāġ min-tenmīḳ hāẕihi'l-kitābi'ṣ-ṣerīf bi-ʿavni'l-lāhi'l-Meliki'l-laṭifi mezīdün eżʿafu ʿibādu'l-lāhi İsḥaḳ bin Aḥmed ʿan ??? fī-evāʾili şehre Ramażāni'l-mübāreki min-şuhūri sene sebʿa ve elf.*

Millet Kütüphanesi Nüshası: *Şerh-i Mantıku't-Tayr, Ali Emiri 1185.*

268 varaklık, ebru işlemeli, şemsesiz sağlam kapak, kuru açık vişne renkli, sırtı siyah, kapağın içinde mücellid Ahmed Efendi yazısı var, 207×*140* - *148×84 mm.* ölçülerinde, ayet, hadis ve başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmış, siyah mürekkeple yazılmış ta'lik hat, her varakta 21 satır, yazının kağıtta kapladığı alan kırmızı renkli cetvelle çevrelenmiş.

Baş:

2b *Bi'smi'l-lāhirraḥmāni'r-rahīm*

Ve bihi ṣiḳatī ve ʿaleyhi't-tüklān

Ḥamd-ı bī-ḥadd ü ṣenā-yı bī-ʿadd ve sipās-ı bī-nihāyet ve şükr-i bī-ġāyet evṣāf-ı imkānī ve şerīk ü naẓīrden ʿārī Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā ḥażretine olsun ki luṭf u kereminden nevʿ-i insānı eşref-i kāʾināt idüp elem terā enna'llāhe saḫḫara leküm māfi'l-arż ḥasebince cemīʿ mevcūdātı ve cemīʿ aḥvāl ü ḥālātı aña musaḫḫar eyledi.

Son:

291a-b *Zîrā ki anlara bir maḫlūḳ güẕer eyledi. Maḫlūḳdan murād ḥażret-i Yūsuf'dur ki ol* (sonu eksik).

4.2. Metnin Kuruluşunda İzlenen Yöntem

4.2.1. Metnin Tertibiyle İlgili Hususlar ve İşaretler Sistemi

*Her beyte numara verilmiştir.

*Nüshalar şu rumuzlarla gösterilmektedir:

Süleymaniye Kütüphanesi: (S)

Millet Kütüphanesi: (M)

İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi: (Ü)

*Arapça ve Farsça iktibaslar, ibareler, kelâm-ı kibarlar vb. Lâtin harfleriyle transkribe edilerek *italik* olarak yazılmıştır. Ana metindeki beyitler, hikâyelerin başlıkları ve diğer bölüm başlıkları **koyu siyah** yazılmıştır.

*Farsça bölüm başlıkları büyük harfle yazılmış ve dipnotta tercümeleri verilmiştir.

*Üç nüshada da olmayan Farsça beyit veya mısraları Muhammed Rıza Şefii Kedkenî'nin tenkitli olarak hazırladığı *Attâr-ı Nişaburî Mantıku't-Tayr* [118] adlı eserinden alarak tamamladık.

*Üç nüshada da Farsçası verilip anlamı verilmeyen beyitler veya mısraların Türkçe anlamları Abdülbaki Gölpınarlı'nın *Feridüddin Attâr Mantık al-Tayr* [119] isimli eserinden alınarak tamamlanmıştır.

*Anlam veya vezin gereği yapılması zaruri olan türlü eklemeler, metin tamirleri ( ) işaretiyle gösterilmiştir. Okunamayan kelimeler (???) şeklinde gösterilmiştir. Okunduğu halde anlamlandırılamayan kelimeler ise (?) şeklinde gösterilmiştir.

*Çalıştığımız bu tenkitli metne yazma eserle karşılaştırmak amacıyla satır numaraları koyduk. Bu sayede çevirdiğimiz metnin kontrol edilmesine ve daha güzel çevirilere kapı aralamasına imkan sağlanmıştır.

[118] Muhammed Rıza Şefîi Kedkenî (1389). *Attâr-ı Nişaburî Mantıku't-Tayr*. Tahran: Sühan Yayınları.
[119] Abdülbaki Gölpınarlı (2011). *Feridüddin Attâr Mantık al-Tayr*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

* Çalıştığımız eser üç nüshaya dayanmaktadır. Biz, Süleymaniye nüshasını esas alarak diğer iki nüshayı dipnotta gösterdik. Her nüshaya bir rumuz koyduk ve bunları metinde gösterdik. Böylece her üç nüshanın da takibi mümkün olmakta ve daha sağlıklı bir metin ortaya konmaktadır.

*Üç nüshada da derkenar bulunmaktadır. Bunlar genellikle kelime etimolojisine dayanmaktadır. Bunun yanında kelime anlamı da bulunmaktadır. Bir nüshada metin içerisinde olan bir kelime diğer nüshada derkenar olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bütün nüshalarda derkenarlar aynen yazılmıştır. Bazen de aralarındaki tek farkın kelimenin sonundaki -dır/-dir eklerinde olduğu görülmektedir. Bir nüshada diğer nüshalarda olmayan derkenarlar olabilmekte ve bunun tam tersiyle de karşılaşılabilmektedir. Derkenarlar dipnotta (*) işaretiyle gösterilmektedir.

*Metinde beyitlere numara verilmiş her numara beytin üstüne konulmuştur.

* Yaprak başındaki ilk kelimeye eğer bir önceki yapraktan bir son veya ön ek bağlanmışsa biz bu ekleri birbirinden ayrı yazmadık yani kelime bütünlüğünü bozmayarak yaprağın başında bu eklerle birlikte yazdık.

*Beyitteki mısraların ilk harfleri büyük yazılmıştır.

4.2.2. Vezinle İlgili Hususlar

*Vezin bozukluğu, vezin farklılığı gibi durumlar dipnotta belirtilmiştir.

*Metnin mukaddimeden sonraki asıl bölümünün başına şiirin vezni yazılmıştır.

*Kelimelerin zihaflı, medli, ulamalı veya imaleli olup olmamalarına bakılmaksızın kelimenin metindeki orijinal şekli yazılmıştır.

*Vezin gereği kısaltılarak yazılmış kelimeler kesme işareti (‘) ile ayrılmamıştır. : **kez, zenfâs, zârızû** gibi.

4.2.3. Nüsha Farklarının Gösterilmesi ve İmlâyla İlgili Hususlar[120]

*Metni oluşturduğumuz üç nüshadan Süleymaniye nüshası (S) metinde esas alınmış diğer nüshalar dipnotta gösterilmiştir.

*Nüsha farkları aparatta belirtilmiştir. Nüsha farkları belirtilirken aynı ibarenin varyantları virgül (,), farklı ibarelerin varyantları ise noktalı virgül (;) işaretiyle

[120] Çevriyazıda İsmail Ünver’in şu makalesine kısmen uyulmuştur: İsmail Ünver (1993). Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler, *Türkoloji Dergisi, C 2, Sayı 1, İstanbul, s. 51-89.*

gösterilmiştir.

*Nüsha farkları gösterilirken kelimenin önce esas kabul ettiğimiz nüshadaki şekli verilmiş, iki nokta (:) işaretinden sonra nüshalardaki varyantlar gösterilmiş, boşluktan sonra da asıl metne alınmayan şeklin bulunduğu nüshanın/nüshaların rumuzuna/rumuzlarına yer verilmiştir: bidād vāḳiʿdür: bidāddur Ü. gibi.

*خوی, خود, خورشید, خوش, خور gibi kelimelerdeki labial hı'nın sadece yuvarlaklaştırma özelliği olduğundan bu tür kelimeler kısa ünlü ile yazılmıştır: ḫur, ḫurşīd, ḫod, ḫuy, ḫoş gibi.[121]

* Farsça fiillerin önüne ve sonuna gelen ve fiilin çekiminde rol oynayan ekler, fiile bitişik yazılmış ve herhangi bir işaretle ayrılmamıştır: bergeşten, bergîrî gibi.

* Vezin gereği kısaltılan kelimeler olduğu gibi yazılmış ve herhangi bir işaretle ayrılmamıştır: vey (ve ey), vez (ve ez) gibi.

* Hâ-i resmiye ile biten kelimeler -i ile bağlanmıştır: hâme-i gibi. Son harfleri sakin bir y olduğu halde, hafifletilmiş biçimleri (muhaffef) uzun â veya û olan kelimelerin tamlamalarında y ünsüzü kelimeye aitmiş gibi yazılmıştır: pây-i taht, bûy-ı gül gibi. Bunların dışında kalan ve son harfi uzun â veya û ile biten kelimelere y sesi, kısa çizgiden sonra yazılmıştır: bâlâ-yı taht, deryâ-yı sefîd gibi.

* Farsça ve Arapça isimlerin önüne gelen ekler (-) işretiyle ayrılmış, sonlarına gelen ekler (-râ yönelme eki, zaman anlamında olan -gâh eki ve fiillerin geniş ve geçmiş zaman kökleri hariç) bitişik yazılmıştır.

*Şem'î'nin Farsça fiillerin çekimindeki (olumsuzluk hariç) harekelemelerine uyulmuş ve bir önek olan be- kendisinden sonraki ünlüye uyumlu bir şekilde yazılmıştır. Bu açıdan fiil çekimlerinde bir ünlü uyumu ve birlik sağlanmıştır: bünmūd, bidān, bişkest, büfrūş gibi.

* Bunun yanında Farsça ne- ve me- ile yapılan olumsuz fiillerde bu kurala uyulmamıştır. Bir anlamda Şem'î bu tür kelimelerin imlasında da kendi içinde bir birlik sağlamıştır: neḫurd, neburd, mepürs gibi.

* Kesmek anlamındaki *bürīden* mastarı ile götürmek, iletmek anlamındaki *burden* mastarının geniş zaman kökleri aynı şekilde yazılmaktadır: بر Her iki mastarın da fiil çekimlerinde karışıklık olmaması için kesmek anlamındaki *bürīden* mastarını bür yani ü ünlüsü ile, götürmek, iletmek anlamındaki *burden* mastarını da bur yani u ünlüsü

[121] Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Fatma Tulga Ocak (1997), "Labial Hı'nın Çeviriyazıda Yazımı Sorunu. *Çağdaş Türk Edebiyatında Eleştirel Bir Bakış, Nevin Önberk Armağanı, s.167-172.*

ile yazdık.

*Arapça'da ecvef köklerin ism-i faillerinde hemze kullanılmıştır: kâ'im, nâ'ib gibi. Kelimelerin fevâ'il veznindeki çokluklarında da aynı yöntem uygulanmıştır: dekâ'ik, hakâ'ik gibi.

*Dâvud ve tâvus kelimeleri, ikinci bir vav harfi varmış gibi okundu: Dâvûd, tâvûs gibi.

*Farsça kelimelerin günümüz harflerine aktarımında o yerine u-ü kullanılmıştır: goft yerine güft, konem yerine kunem gibi.

*Sonu şeddeli biten kelimelere ünsüz geldiğinde şeddeli harfin biri düşürülmüştür: reddden yerine redden, mahallden yerine mahalden gibi.

*Farsça bölümlerde hâ-i resmiye ile biten kelimeden sonra gelen yâ-i vahdet, yâ-i mastarlardan önce –metinde de bildirildiği gibi- hemze (') işareti konulmuştur: bende'î, üftâde'î gibi.

* Aynı kelimeler bütün metinde aynı şekilde okunmuştur.

*hazret-i gibi büyüklük ve saygı bildiren kelimeler küçük yazılmış sadece özel isimler büyük harfle yazılmıştır.

*Günümüzde sıkça kullanılan kelimelerin Farsça asılları beyitte orijinal şekliyle yazılmış fakat şerh bölümünde bu kelimelerin günümüzdeki okunuşları tercih edilmiştir. dūst/dost gibi.

*Metinde klâsik transkripsiyon sistemi kullanılmıştır.

4.3. Transkripsiyon Alfabesi

ء : ʾ

ا : A, a; E, e

آ : Ā, ā; A, a.

ب : B, b

پ : P, p

ت : T, t

ث :S̲, s̲

ج : C, c

چ : Ç, ç

ح : Ḥ, ḥ

خ : Ḫ, ḫ

د : D, d

ذ : Z̲, z̲

ر : R, r

ز : Z, z

ژ : J, j

س : S, s

ش : Ṣ, ṣ

ص : Ṣ, ṣ

ض : Ż, ż

ط : Ṭ, ṭ

ظ : Ẓ, ẓ

ع : ʿ

غ : Ġ, ġ

ف : F, f

ق : Ḳ, ḳ

ک : K, k, Ñ, ñ

گ : G, g

ل : L, l

م : M, m

ن : N, n

و : V, v

ه : H, h

ئ : Y, y; I,ı; İ, i; Ī

4.4. Tenkitli Metin

[Ü2b] [M2b] [S2b] (1)

BİʾSMİʾL-LĀHİʾR-RAḤMĀNİʾR-RAḤĪM

Ve bihī ṣiḳatī ve ʿaleyhi't-tuklān[1]

Ḥamd-ı bī-ḥadd ve ṣenā-yı bī-ʿadd ve sipās-ı bī-nihāyet ve şükr-i bī-ġāyet evṣāf-ı (2) imkānī ve şerīk ü naẓīrden ʿārī Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā ḥażretine olsun ki luṭf (3) u kereminden nevʿ-i insānı eşref-i kāʾināt idüp *elem terā enna'llāhe saḫḫara leküm māfi'l-arż*[2] (4) ḥasebince cemīʿ mevcūdātı ve cemīʿ aḥvāl ü ḥālātı aña musaḫḫar eyledi. Zihī Ḫüdāy ʿazze ve celle (5) ve Ṣāniʿ-i ecell ki[3] ʿālem-i ḳuds gülşeninüñ destān-zen-i ḥamd ü ṣenā murgları manṭıḳ-ı (6) gün-ā-gün ile anuñ esrār-ı tevḥīdi naġamātınuñ terennüminden bir nefes ḫālī olmazlar (7) ve üns ü ḳurb bezminüñ şarāb-ı ʿışḳıla mest olmış ḫoş-elḥān ʿandelībleri (8) anuñ cemālinüñ müşāhedesi sebebi ile ẕevḳ ü vecd ü ḥāletden bir ān ḫālī olmaġa (9) mecāl ve furṣat bulmazlar. Lā-cerem hemīşe ḥayrān ve sekrānlardur. Zihī sulṭān-ı bī-hemtā ki (10) *küntü kenzen maḫfiyyen fe-aḥbebtu en uʿrafe fe-ḫalaḳtu'l-ḫalḳa liuʿrafe*[4] ḥasebince (11) kendünüñ ʿışḳ u muḥabbet ve sırr-ı Eḥadiyyet ü maʿrifetine [Ü2a] vuṣūl müyesser olsun içün (12) vücūd-ı insānī kişverinüñ Süleymān'ı melek-sīret rūḥ-ı insānīyi pādişāh-ı (13) ṣāḥib-iḳtidār idüp Āṣaf-ṣıfat rūşen-rāy[5] ʿaḳl-ı meʿādı aña vezīr müşīr taʿyīn (14) eyledi ve rumūz-ı esrār-ı Sübḥānī ve maʿārif ü ʿavārıf-ı Rabbānī ve nikāt-ı Raḥmānī (15) ve aḥvāl-i [M2a] rūḥānī ṣāḥibi müşkil-küşāy ve maḥrem-i rāz-ı ʿışḳı hüdhüd-i hādī ve mürşid-i (16) mühtedī ḳıldı tā rūḥ-ı insānī bunlaruñ meded ve muʿāveneti ile bu rūḥānī (17) sülūk ṭarīḳinde riyāżet ve mücāhede idüp vādīleri ḳatʿ u tayy idüp (18) ḳurb u viṣāl ü müşāhede-i cemāl-i Ẕü'l-Celāl'den behrever ola.

Beyt

ʿİnāyet [S2a] (1) hüdhüd-i hādī olursa

İrem sīmurga biñ vādī olursa

---

[1] "Güvencem ve dayanağım O (Allah)'dur."
[2] "Görmüyor musun ki Allah yerde ne varsa hepsini size ram etti." Hacc/65.
[3] ecell ki : ecell Ü.
[4] "Ben gizli bir hazine idim, bilinmeyi istedim, halkı yarattım."
[5] rūşen-rāy: rūşen Ü.

Lā-cerem herkes ki (2) rūḥ-ı insānī ve ʿaḳl-ı meʿādden behrever degüldür ḳurb u viṣāl ü müşāhede-i Cemāl'den (3) maḥrūm ve bī-naṣībdür.

Ḳıṭʿa

Çehre-i cāndan ḥicābı refʿ iderseñ Şemʿíyā
(4) Şemʿ-i maḳṣūduñ ruḫ-ı cānān gibi rūşen olur
Çünki nār-ı ʿışḳıla sūzān olup maḥv olasın
(5) Hīç şeksiz ki maḳāmuñ cennet ü gülşen olur

Meşnevī

Tüvānāyī ki der-yek ṭarfatü'l- (6) ʿayn
Zi-kāf u nūn pedīd āverd kevneyn

Çü ḳāf-ı ḳudreteş (7) dem ber-ḳalem zed
Hezārān naḳş ber-levḥ-i ʿadem zed

Ez-ān dem geşt peydā (8) her dü ʿālem
Vez-ān dem şud hüveydā cān-ı Ādem

NAʿT-I SEYYİDÜ'L-MÜRSELĪN ṢALLA'L-LĀHU ʿALEYHİ VE SELLEM[6]

Ve ṣalāt-i ṣalavāt-i ẕākiyyāt ve tuḥef-i taḥiyyāt-ı (10) nāmiyyāt seyyidü'l-kevneyn ve Resūlü'ş-şaḳaleyn Muḥammed Muṣṭafā'nuñ rūḥ-ı şerīfi (11) üzere olsun ki āfitāb-ı sipihr-i risālet ve māh-ı gerdūn-ı celālet (12) ve Müşterī-i [Ü3b] saʿādet ve ḳuṭb-ı āsumān-ı siyādetdür. Zihī ḥabīb-i Rabbü'l-ʿālemīn (13) ki cemīʿ ʿuṣāt belki cemīʿ kāʾināt ol Resūl'üñ şefāʿati Kevşer'inüñ ʿaṭşān (14) ve teşneleridür.

Meşnevī

Ḥabīb-i ḥażret-i yektā-yı bī-yār
Nedīm-i ḫalvet-i Dārā-yı Dādār

(15) Cihān-ı ḥamd Ebu'l-Ḳāsım Muḥammed
Maḥall-i feyż-i ʿışḳ u nūr-ı sermed

[6] "Hz. Peygamber sallallâhu aleyhi ve selleme naat."

Ruḫ-ı çün māh-ı ū (16) māḥiyyet-i ḥüsn

Cemāleş maẓhar-ı ḫāṣiyyet-i ḥüsn

[M3b]

MEDḤ-İ ĀL-İ RESŪL[7]

Ve hezārān (17) leṭāʾif-i ḳurb u rıḍvān ve ʿavārıf-ı üns ü ġufrān anuñ pākter ve rūşen-dil (18) āli üzere olsun ki ol Resūl'üñ[8] ādāb ve ʿulūmı mişkātınuñ muḳtebisleridür.

(19) Beyt

Selāmun ʿalā ālī Ṭā-Ḥā vü Yāsīn

Selāmun ʿalā ālī Ḫayru'n-nebiyyin

[S3b] (1)

VAṢF-I ÇEHĀR-YĀR-I GÜZĪN[9]

Ve eṣniye-i mütekāṣire ve edʿiye-i mütevāfire (2) Çehār-Yār-ı bā-ṣafā üzere olsun ki ḫilāfet ve şerīʿat eyvānınuñ (3) çār erkānıdur.

Beyt

Binā-yı şerʿ ü dīn-i üstüvāreş

Metīn ez-çār (4) rükn-i çār-yāreş

Ve anuñ cemīʿ aṣḥāb-ı ʿiẓāmı üzere olsun ki *aṣḥābī (5) k'en nucūmi bi eyyihim iḳtedeyhüm ihtedeyhüm*[10] ḥasebince her birisi irşād ve hidāyet (6) āsumānınuñ kevkeb-i raḫşānıdur. Bu ḥālet cihānda āfitābdan rūşen iken (7) inṣāf u diyānet ve fehm ü dirāyetden bī-behre zişt-sīret ve ḳabīḥ-ṣūret (8) ve şeyṭān-ṣıfat Revāfiż'uñ cenāb-ı İlāhī'den dūr olması içün şihāb-ı āteş- (9) fişānīdür raḍıya'l-lāhu teʿālā ʿanhum ecmaʿīn.

SEBEB-İ ŞERḤ ŞUDEN-İ MANṬIḲU'Ṭ-ṬAYR-I ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ʿAṬṬĀR ḲADDESA'L-LĀHU SIRRAHU'L-ʿAZĪZ[11]

Ḫullān-ı ṣıdḳ u ṣafā ve dostān-ı (11) mihr ü vefā ve aṣḥāb-ı devlet ü ʿulādan egerçi bisyār kimse bu kitābuñ şerḥ (12) olunmasını bu ḥaḳīrden ḥadden [Ü3a] bīrūn istidʿā ve ricā eylediler līkin bu ḥālet (13) müyesser olmayup bir zamān mürūr eyledi.

---

[7] "Hz. Peygamber'in ailesine övgüsü."
[8] Resū'üñ: Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem Ü, M.
[9] "Dört Halifenin Vasfı."
[10] "Ashabım yıldızlar gibidirler. Artık herhangi birisine tabi olsanız hidayete ermiş olursunuz."
[11] "Şeyh Attār Hazretinin Mantıku't-Tayr'ının Şerh Edilme Sebebi."

İttifāḳen bir gün ʿizzet ü saʿādet-i dü cihānī[12] (14) ve ʿavārif ü ʿavāṭıf-ı Sübḥānī ṣāḥibi ṣāḥib-saʿādet Yeñiçeri Aġası Ḥasan Aġa (15) ḥażretlerinüñ ḥużūr-ı şerīflerinde ḥāżır olup esrār u maʿārifden muṣāḥabet (16) olunurken eṣnāʾ-i muṣāḥabetde Şeyḫ ʿAṭṭār [M3a] ḥażretlerinüñ Manṭıḳu't-Ṭayr nām[13] kitābı teẕekkür (17) olunup bisyār medḥ ü vaṣf[14] olunduḳda ẕikr olunan ṣāḥib-devlet kitāb-ı mezbūruñ (18) lisān-ı Türkī ile şerḥ olunmasını murād idinüp bu ḥaḳīre bisyār ibrām u ilḥāḥ eyledi. (19) Lā-cerem bu Şemʿī-i ḥaḳīr emr-i ʿālīye imtiṯāl idüp hicret-i nebeviyyenüñ biñ beş tārīḫinüñ[15] Ramażān-ı [S3a] (1) şerīfinde esrār-ı ḥafiyye-i Rabbānī ve maʿārif-i ʿaliyye-i Sübḥānī ve rumūz u nikāt-ı Samedānī (2) ve daḳāʾiḳ u ḥaḳāʾiḳ-ı Yezdānī ve mezāyā vü işārāt-ı nihānī ve müşāhedāt ü tecelliyyāt-ı (3) Raḥmānī ve ḥayāt-efzā neṣāʾiḥ-i rūḥānī ve aḥvāl-i ṭarīḳat ve esrār-ı ḥaḳīḳat ve sebeb-i (4) ḥayret ü baṣīret ve ḥiṣṣe-baḫş ḥikāyātile memlū meẕkūr kitāb-ı şerīfi şerḥ eylemege şurūʿ (5) idüp, ibrām u ilḥāḥı bunuñ ẓuhūrına sebeb olan ʿuluvv[16] ve ʿiẓam-şān ṣāḥibinüñ (6) nām-ı şerīfi ile dībācesini muʿanven ve vaṣf-ı laṭīfī ile müzeyyen eyledüm, tā ki bu kitāb-ı (7) pür-fevāʾidden müstefīd ve müntefiʿ olanlar aña ḫayr duʿā eyleyeler. Bu kitāb-ı müsteṭāb (8) egerçi ḥaḳīḳat iʿtibārı ile aṣḥāb-ı ṭarīḳatüñ sülūk u aḥvāli ve aṣḥāb-ı ḥaḳīḳatüñ (9) ḥüsn-i sīret ve ḥüsn-i ḥāli beyānındadur ve hem anda bisyār esrār-ı Sübḥānī (10) mündericdür līkin şerḥi sebebi ile [Ü3a] ehl-i ẓāhire hem bu kitābdan bisyār (11) rūḥānī fevāʾid müyesser olur. Lā-cerem ḫavāṣ ve ʿavām mā-beyninde meşhūr olup (12) küllī ḳadr ü raġbet bulur. Bu kitāb-ı şerīfüñ şerḥine ʿillet-i müstaḳille olan (13) ṣāḥib-saʿādetüñ evṣāf-ı ḥamīdesi ve elḳāb-ı pesendīdesi beyānındadur.

ʿİZZET Ü CELĀL VE DEVLET Ü İḲBĀL VE ḤÜSN-İ ḤĀL VE ḤÜSN-İ ME'ĀL ṢĀḤİBİ ṢĀḤİB- SAʿĀDET YEÑİÇERİ AĠASI ḤASAN AĠA ḤAŻRETLERİNÜÑ VAṢF-I ŞERĪFİ VE MEDḤ-İ LAṬĪFİ BEYĀNINDADUR[17]

[M4b] *Edāma'l-lāhu teʿālā devletehu ve saʿādetehu (17) ilā-intehāi'z-zamān. Āmīn yā mucībe's-sāʾilīn.*[18] Bu vaṣf u beyān olunan (18) ṣāḥib-saʿādet ʿilm ü maʿrifet ve kemāl ü hünerden ber-vech-i kemāl behrever ve aṣḥāb-ı (19) maʿārif ve erbāb-ı devlet

[12] ʿizzet ü saʿādet-i dü cihānī: ʿizzet-i dü cihānī Ü.
[13] nām: -Ü.
[14] medḥ ü vaṣf: vaṣf u medḥ Ü.
[15] M 1597.
[16] ʿuluvv: ʿuluvv-ḳadr Ü.
[17] "Yeniçeri Ağası Hasan Ağa'nın Vasfı ve Ona Övgü"
[18] "Allah onun devletini, mutluluğunu kıyamete kadar sürdürsün. Amin."

mā-beyninde meşhūrter devlet ü iḳbāl ü ʿizzet ü iclāl [S4b] (1) ü saʿādet-i dāreyn ṣāḥibi bir ṣāḥib-ʿizzetdür ki cihānda ziyāde nām-ı nīk ile meşhūrdur (2) zihī laṭīf ḥālet ki ism-i şerīfi Ḥasan ve ẕāt u ḫalḳı ḥasen ve ḫuy u ḫulḳı ḥasendür.*

(3) Beyt

Ḥasan nām u ḥasen-rūy u ḥasen-ḫuy

Be-gītī derneyābī der-bihişt (4) cūy

Menbaʿ-ı ḥilm ü cūd u kerem maʿden-i faẕl u rāy ü himem ṣāḥibü'l-ḳadri'l-aʿlā (5) ve'ş-şerefi'l-etemm cāmiʿü'l-ḥüsni'ṣ-ṣūrī ve'l-maʿnevī ve'n-niʿam ʿumdetü ehli'l-faẕli (6) ve'l-yaḳīn ṣāḥibü'l-ʿizzeti'l-kāmileti ve't-temkīn muʿīnü'l-fuḳarāʾi ve'l-mesāḳīn (7) el-müctehid fī-aḥvāli'ṭ-ṭāʿatihi ve'd-dīn güzīdeterīn-i ekābir-i cihān büzürgterīn-i (8) erbāb-ı devlet-i zamān el-müşārun ileyh bi'l-benān maḳbūl-i ḥ̌āṣṣ u aʿyān.

(9) Beyt

Seḫāvet be-nāmeş mükerrem şude

[Ü4a] Şecāʿat be-ẕāteş müsellem şude

(10) Ṣāḥib-i ḥüsn-i ḥāl ve ḥüsn-i ḳāl ve ḥüsn-i meʾāldür. *Yessera'l-lahu teʿālā fi'd-dāreyni (11) cemīʿa'l-āmāl.*[19]

Beyt

ʿİnān-ı saʿādet be-desteş be-dād

Ḫüdāyī ki zū şud (12) heme luṭf u dād

Bu elḳāb-ı pesendīde ve evṣāf-ı ḥamīde ile mevṣūf (13) ʿiẓam-şān ve ʿuluvv-ı himmet ü ḥaşmet ve saʿādet-i dāreyn ṣāḥibi Ḥasan Aġa (14) ḥażretleridür ki merḥūm u maġfūrunleh Sulṭān Murād Ḫān ʿaleyhi'-r-raḥmeti ve'l-ġufrān (15) ḥażretlerinüñ ṭırnaġını keserdi ki bu ṣāḥib-saʿādet Ṭırnaḳçı Ḥasan Aġa (16) nāmı ile meşhūrdur. ʿİnāyet-i Sübḥānī ile az zamānda pāye pāye merātib ḳaṭʿ (17) idüp silāḥ-dār aġa oldı. Sulṭān-ı selāṭīn-i cihān [M4a] Süleymān-ı zamān ṣāḥib-ḳırān-ı (18) devrān bāsiṭü'l-ʿadli ve'l-emān Ebu'l-feṭḥ Sulṭān Muḥammed Ḫān ḥażretlerinüñ edāma'l-lāhu (19) ḫilāfetehu ve salṭanatahu ilā-inḳırāżi'd-duhūr ve'l-ezmān culūs-ı hümāyūnlarında[20] [S4a] (1) hem bu şerīf ve ʿālī manṣıbda idi. Baʿde zamān büyük mīr-āḫūr olup saʿādet ile sefer-i hümāyūna (2) saʿādetlü pādişāh-ı ʿālem-penāh ḥażretleri ile revān oldılar. Egerçi

---

* *ḫalḳ* bunda ẕāt maʿnāsınadur.

[19] "Allah onun dileklerini iki cihanda kolay kılsın."

[20] hümāyūnlarında: hümāyūnlara Ü.

anda bisyār (3) zen-sīret muḫanneṯler nā-merdlik idüp küffār-ı ḫāksāruñ ḫavfından (4) maᶜreke-i ḫarb ü ḳıṭāl ve cāy-ı ceng ü cidālden ᶜavratlar gibi gurīzān (5) oldılar līkin va'l-lāhu'l-ᶜaẕīm bu ṣāḥib-şecāᶜatüñ ġayret ve ḥamiyyet-i ẕātı (6) ḫuy ve ḫaṣleti olduġı[21] içün *keennehüm bünyānun merṣūṣ*[22] ḥasebince sedd-i (7) İskender ve cibāl-i şāhiḳa gibi ṯābit-ḳadem olup ancılayın maḥall-i havlnāk ve (8) cāy-ı ḫaṭarnākda saᶜādetlü pādişāh-ı ᶜālem-penāh ḥażretlerinüñ ḥużūr-ı (9) şerīfinde[23] bir ḳadem dūr u cüdā olmayup cān u dilden [Ü5b] anda küllī saᶜy (10) u iḳdām ve cehd ü ihtimām idüp dilīrlik gösterdiler. Lā-cerem ol sefer-i (11) hümāyūnda ḥüsn-i iltifāt-ı pādişāhīye maẓhar olup saᶜādetle[24] Yeñiçeri (12) Aġası oldılar. Ḫüdāy ᶜazze ve celleden rūz u şeb ricāmuz budur ki vezāret (13) ṣadrı ᶜaḳıbet bu ṣāḥib-devletüñ ḥüsn-i rāy u tedbīri ve ḥüsn-i (14) ḥükm ü ḥükūmeti ile müzeyyen ve pīrāste ola. *Bi'n-nebiyyi ve ālihi'l-emcād.*

Beyt

Cihānet (15) be-kām u felek yār bād

Cihān-āferīnet nigeh-dār bād

Beyt

(16) Ve ercū mina'l-lāhi neyle'l-mevāhib

Ve Rabbī limā yenbaġı'l-ᶜabdu (17) vāhib

BİʾSMİʾL-LĀHİʾR-RAḤMĀNİʾR-RAḤĪM

1

fāʾilātün/ fāʾilātün /fāʾilün

_•_ _/ _•_ _ / _•_

(18) Āferīn cān-āferīn-i pāk-rā

Şerīk ve şebīhden pāk ve münezzeh cān (19) ḫalḳ idici Ḫüdā'ya āferīn ve taḥsīn.

Ān ki cān-baḫşīd ü īmān ḫāk-rā

[S5b] (1) Cān-āferīn ol Ḫüdā'dur ki ḫāke yaᶜnī ḫākden ḫalḳ olunmış insāna cān u īmān iḥsān (2) eyledi [M5b] *vemā kāne li-nefsin en-temūte illā bi-iẕni'l-lah.*[25] Bu āyet-i

---

[21] olduġı : -Ü.

[22]"Hiç şüphe yok ki Allah, kendi yolunda, duvarları birbirine kenetlenmiş bir **bina gibi saf bağlayarak çarpışanları sever**." Saff/4.

[23] şerīfinde: şerīfinden Ü.

[24] saᶜādetle: -Ü.

[25]"Hiçbir kimse Allah'ın izni olmadan ölmez." Āl-i İmrān/145.

kerīmeden īmān eşref-i (3) niᶜam ve sebeb-i saᶜādet-i dāreyn idügi ziyāde ẓāhir ve rūşendür. Bu iḥsān Ḫüdāy ᶜazze ve (4) celleye maḥṣūṣ idügi bu āyet-i kerīmeden maᶜlūmdur: *İnneke lā tehdī men aḥbebte (5) velikenne'l-lāhe yehdī men yeşāu ve huve aᶜlemu bi'l-muhtedīn.*[26] Bu āyet-i kerīmede olan (6) ḫiṭāb-ı müsteṭāb ḥażret-i Resūl'edür ᶜaleyhi's-selām. Evvelki *āferīn, taḥsīn* maᶜnāsınadur. (7) *cān-āferīn* vaṣf-ı terkībīdür ki *Ḫüdāy-ı cān-āferīn* taḳdīrindedür. *pāk* lafẓı (8) anuñ ṣıfatıdur.*

2

ᶜArş-rā ber-āb bünyād ū nihād

ᶜArşuñ bünyādını āb üzere (9) o ḳodı. *Ve kāne ᶜarşuhu ᶜale'l-mā.*[27]**

Ḫākiyān-rā ᶜömr ber-bād ū nihād

Ḫākīlerüñ (10) ᶜömrini bād [Ü4a] üzere o ḳodı. Niteki Dīvān-ı ᶜAlī şerḥinde mesṭūrdur kerrema'l-lāhu vechehu (11) ki insānuñ ᶜömri nefese nisbet[28] taḳdīr olunmışdur rūz u şebe nisbet[29] taḳdīr olunmamışdur. (12) *bād*dan murād nefesdür. Mışrāᶜ-i şānīnüñ maᶜnāsı ᶜömrüñ inᶜidām ve ifnāsından (13) ᶜibāret olunmaḳ maḥalle münāsib degüldür. Egerçi baᶜżı nüsaḫda *nihād* yirine *bidād* vāḳiᶜdür.[30] (14) *Ḫākiyān*dan maḳṣūd insāndur. Beytde vāḳiᶜ olan iki *ū*dan murād[31] Ḥaḳḳ (15) Sübḥāne ve teᶜālā ḥażretidür ᶜazze ismuhu.

3

Āsumān-rā der-zeber-destī bidāşt

Ḫüdāy ᶜazze (16) ve celle āsumānı zeber-destlikde[32] ṭutdı. Yaᶜnī *refaᶜa's-semāvāti bi-ġayrı ᶜamed*[33] ḥasebince anı ᶜālī (17) ve bülend ḫalḳ eyledi.

Ḫāk-rā der-ġāyet-i pestī bidāşt

---

[26]"Şüphesiz sen sevdiğin kimseyi doğru yola iletemezsin. Fakat Allah, dilediği kimseyi doğru yola eriştirir. O, doğru yola gelecekleri daha iyi bilir." Kasas/56.

* *baḫşīd* fiᶜl-i māżīdür ki iḥsān eyledi maᶜnāsınadur.

[27]"**Henüz Arş'ı su üstünde iken** gökleri ve yeri altı gün içinde (altı evrede) yaratandır." Hūd/7.

** *nihād* fiᶜl-i māżīdür.

[28] nisbet: -Ü.

[29] nisbet: -Ü.

[30] bidād vāḳiᶜdür: bidāddur Ü.

[31] murād: maḳṣūd Ü.

[32] zeber-destlikde: zīr-destlikde M.

[33]"Gökleri herhangi bir direk olmadan yükselten." Ra'd/2.

Ḫāki ki murād arżdur (18) pestligüñ ġāyetinde ṭutdı. Yaʿnī zemīni ziyāde pest ḫalḳ eyledi ki[34] *hüve'l-leẕīne (19) ceʿale lekümu'l-arża ẕelūlen femşū fī-menākibihā*[35] ḥasebince benī Ādem ve ḥayvanātuñ pāyimāli olmışdur.[*]

4

[S5a] (1) Ān yekī-rā cünbiş-i mādām dād

Ḫüdāy ʿazze ve celle ol birine ki murād āsumāndur cünbüş-i (2) mādām ve devr-i dāʾim virdi ki ḫalḳ olalı bir nefes ārām ve sükūn bulmadı.[**]

(3) Vīn diger-rā dāʾimā ārām dād

Ve bu ġayra ki murād zemīndür dāʾimā ārām ve sükūn (4) virdi. [M5a] Bunda işāret vardur ki cemīʿ ḫuṣūṣda aḥvāl-i zemīn aḥvāl-i felege tābiʿdür. (5) Niteki Silsiletü'ẕ-Ẕeheb'üñ bu iki beytinde bu maʿnāya işāret vardur:

Meṣnevī

Mülk (6) fī-nefsihi buved sākin

Nīst cünbiş der-ū ez-ū mümkin

Cünbişī kefkened (7) ber-ū sāye

Melekūteş dehed der-ān māye

Felek ve āsumān hem ʿālem-i melekūtdandur.

5

(8) Āsumān[***] çün ḫayme-i ber-pāy kerd[36]

Ḫüdāy ʿazze ve celle āsumānı ḳurulmış bir çāder gibi eyledi.

(9) Bī-sütūn kerd ü [Ü6b] zemīneş cāy kerd

Anı sütūnsız eyledi ve zemīni aña cāy (10) ü maḥall eyledi. Bir vechile ki gūyā āsumān zemīn üzere ḳurulmış bir ḫaymedür. Mışrāʿ-i (11) evvelde bu hem-maʿnādur: Āsumānı bir ḳurulmış bir çāder gibi ṭurġurdı. *sütūn, direk* maʿnāsınadur.

6

(12) Kerd der-şeş rūz heft encüm pedīd

---

[34] eyledi ki: eyledi Ü.

[35] "O, yeryüzünü sizin ayaklarınızın altına serendir" Mülk/15.

[*] *zeber-destī* ve *pestī*de *yā* maṣdar içündür.

[**] *cünbiş* ḥareket maʿnāsınadur.

[***] *āsumān-rā* taḳdīrindedür.

[36] kerd: zed Ü.

Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teᶜālā ḥażreti ᶜazze ismuhu altı günde (13) sebᶜa-i seyyāreyi peydā ve ẓāhir eyledi.*

Vez-dü ḥarf-i emr nüh ṭārem pedīd

(14) Ve emr-i ḥāżır olan iki ḥarfden ki murād *kün*dür ṭoḳuz felegi ẓāhir ve hüveydā eyledi. (15) Ḫulāṣa-i kelām budur ki Ḫüdāy ᶜazze ve celle bu āyet-i kerīme ḥasebince *hüve'l-leẕī ḫalaḳa's-semāvāti (16) ve'l-arż ve mā beynehumā fī sitteti eyyām*[37] egerçi bunları bu beyān olunan zamān-ı muᶜayyende (17) ḫalḳ eyledi līkin *iẕā erāde şeyᵓen eyyeḳūle lehu kün fe-yekūn*[38] mūcibince cemīᶜ (18) mevcūdātı ve ṣad hezār mevcūdāt gibi bir nefesde vücūda getürmege ḳādirdür.

Beyt

(19) Tekvīn-i her murād ki ḫᵛāhed be-ḳavl-i kün

Ḳavl-i kün ü vücūd-ı mükevven maᶜan maᶜāst

[S6b] (1) Bu āyet-i kerīmenüñ mażmūnından murād irādet ve īcād-ı muḳayyedle[39] olduġın işᶜārdur. Niteki (2) Mevlānā Cāmī'nüñ ānfen ẕikr olunan beyti ile bu maᶜnāya işāret eylemişdür ve illā Ḫüdāy ᶜazze ve (3) celle ḥarf ü ṣavtile olan tekellümden berīdür. *nüh ṭārem şeş rūz*da dāḫildür ve *heft (4) encüm, dü ḥarf-i emr*de dāḫildür. Zīrā vücūd bulmaḳda cemīᶜ mevcūdāt müsteviyyetü'l-aḳdāmdur. [M6b] (5) Baᶜżısı ṣuᶜūbet ve baᶜżısı suhūletle degüldür belki her şeyᵓüñ vücūdına ki irādet (6) taᶜalluḳ [Ü6a] eyleye eger murād-ı şerīfi hemān ẓuhūr bulmaḳ ise hemān-dem ẓuhūr bulur. Rūz-ı ḥaşrda (7) ki cemīᶜ ẕī-rūḥ tekrār ḥayāt bulup cesedleri evvelki gibi olısardur. Bu ḥālet (8) Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ ḳudretine nisbet nefs-i vāḥidenüñ iḥyāsı meṣābesindedür. (9) Niteki bu maᶜnā bu āyet-i kerīmeden rūşendür: *Mā-ḫalḳukum velā baᶜṣüküm illā ke-nefsin vāḥide.*[40] (10) Āyet-i kerīmede olan *sitteti eyyām*dan her bir gün biñ yıl ḳadar idi. Ḫüdāy ᶜazze ve (11) celle anları bir nefesde vücūda getürmege ḳādir iken ol ḳadar zamānda vücūda getürmesi (12) bendelerine taᶜlīm ve tenbīh içündür ki her ḫuṣūṣda teᵓennī ve teᵓemmül ṭarīḳine sālik (13) olup istiᶜcāl ve ᶜaceleden iᶜrāż eyleyeler. Niteki bu maᶜnā bu ḥadīṣ-i şerīfden ẓāhirdür: (14) *Et-teᵓennī mine'r-Raḥmān*

* *şeş* ve *heft* ve *rūz* ẕikri bize nisbetdür ve illā Ḫüdāy teᶜālā ḥażreti ᶜazze ismihu aᶜdād ve eyyām ve ezmāndan münezzehdür.

[37] "Gökleri ve yeryüzünü ve ikisi arasındakileri altı gün içinde yaratan." Furkan/59.

[38] "Bir şeyi dilediği zaman O'nun emri o şeye ancak 'Ol!' demektir. O da hemen oluverir." Yasin/82.

[39] S nüshasında "muḳayyetle" yazılmıştır.

[40] "(Ey insanlar!) Sizin yaratılmanız ve öldükten sonra tekrar diriltilmeniz, ancak bir tek insanı yaratmak ve diriltmek gibidir." Lokman/28.

ve'l-ᶜaceletü mine'ş-şeyṭān.[41*]

7

Mühre-i encüm zi-zerrīn ḥoḳḳa sāht

(15) Ḫüdāy ᶜazze ve celle mühreye müşābih olan encümi altun ḥoḳḳadan düzdi. Yaᶜnī andan peydā (16) ve āşikār eyledi.[**]

Bā-felek der-ḥoḳḳa her şeb mühre bāḫt

Her gice felek ile ḥoḳḳa (17) içinde mühre oynadı. *zerrīn ḥoḳḳa*dan murād āfitābdur ki anuñ şuᶜāᶜ (18) ve nūrı sebebi ile rūzda encüm ẓāhir olmaduġı içün güyā ki encüm mühresi ḥoḳḳa içindedür (19) ve gice āfitābuñ ġurūbı sebebi ile hüveydā ve āşikār olur ve ḥoḳḳa içinde oynamaḳdan murād [S6a] (1) anuñ luᶜbı[42] ṣunᶜı ẓāhir olmaduġıdur. Egerçi *mühre-i encüm* ẓāhirdür. Murād, Ḫüdāy ᶜazze (2) ve cellenüñ ṣanāyiᶜ-i ġarībesini işᶜārdur. Felek ile oynamaḳdan murād ṣanāyiᶜ-i ᶜacībenüñ (3) ẓuhūrı anuñ vāsıṭasıyla olduġıdur [Ü7b] ve ḥoḳḳa münāsebeti ile *mühre* bunda (4) ḥoḳḳa-bāz yuvalaġı olmaḳ rūşendür ki Ḥażret-i Şeyḫ ᶜAṭṭār encümi mühreye teşbīh (5) eylemişdür.[***]

8

Dām-ı ten-rā muḫtelif aḥvāl kerd

Ḫüdāy ᶜazze ve celle ten dāmınuñ aḥvālini (6) muḫtelif [M6a] eyledi. Bu hem-vechdür: Ten dāmını muḫtelif aḥvāl eyledi.

Murġ-ı cān-rā (7) ḫāk ber-dünbāl kerd

Güyā cān murġınuñ dünbāli üzere ḫāk eyledi. Ḫulāṣa-i (8) kelām budur[43] rūḥ-ı nūrānī ki ᶜālem-i lāhūtdandur ve ḥadden bīrūn laṭīfdür. (9) Taᶜyīn olunan zamāndan evvel ol cānibe firār eylemesün içün anı ten dāmına giriftār (10) idüp ḫākī teni aña peyveste eyledi. Lā-cerem mādām ki cānuñ cesedden cüdā olması içün (11) cenāb-ı İlāhī'den *irciᶜī*[44] ḫiṭābı irişmeye murġ-ı cān ol dām u ḫākden ḫalāṣ olup (12) ᶜālem-i ᶜulvī cānibine pervāz eylemege ḳādir olmaz. *Dām* bunda *ṭuzaḳ* maᶜnāsınadur ki (13)

---

[41] "Dikkatli hareket etmek Rahman'dan, acele hareket etmek şeytandandır."

[*] *ṭārem* oba maᶜnāsınadur ki bunda murād felekdür.

[**] *sāḫt* fiᶜl-i māżīdür.

[42] luᶜbı: luᶜbı yaᶜnī Ü.

[***] *bāḫt* fiᶜl-i māżīdür.

[43] budur: budur ki Ü.

[44] "Sen O'ndan razı, O da senden razı olarak Rabbine **dön**." Fecr/28.

murād tendür ve *ḫāk*den murād hem tendür. *Dām* meṣābesinde[45] olan tenüñ aḥvāli muḫtelif (14) olduġı anuñ envāᶜ-ı ḥālātla muttaṣıf olmasıdur.*

9

Rūḥ-rā der-ṣūret-i pāk ū (15) nümūd

Rūḥı pāk ve laṭīf ṣūretde ol Ḫüdā gösterdi.**

Īn heme kār ez-kefī ḫāk ū (16) nümūd

Bir avuç ḫākden bu cemīᶜ kārı ol Ḫüdā gösterdi. *Īn heme kār*dan murād (17) nevᶜ-i insāndan ẓuhūr bulan efᶜāl ve aḥvāl-i pesendīde ve envāᶜ-ı ṭāᶜat (18) ve esrār u maᶜārif-i ᶜacībe ve ᶜulūm u rumūz u daḳāᵓıḳ u ḥaḳāᵓıḳ-ı ġarībe ve bunlaruñ emṣāli (19) ḥālāt ve āṣārdur ki maḥall-i istiġrābdur. *ū*dan murād ḥażret-i Ḫaḳ'dur.[46]***

10

ᶜAḳl-ı ser-keş-rā be-şerᶜ efkende kerd

[S7b] (1) Ser-keş ᶜaḳlı Ḫüdāy ᶜazze ve celle şerᶜle efkende ve zebūn eyledi.****

[Ü7a] **Ten be-cān u cān (2) be-īmān zinde kerd**

Ḫüdāy ᶜazze ve celle cismi rūḥla ve rūḥı īmānla zinde ve laṭīf (3) eyledi. Zīrā cānsız cism cīfedür ve īmāndan bī-behre olan cān Ḫüdāy (4) ᶜazze ve cellenüñ ṭāᶜat ve muḥabbetinden maḥrūm olduġı içün hīçden hīç ḳadr ü şerefsiz (5) bir nesnedür. Bu sebebden ḥażret-i Ḫaḳḳ ᶜazze ismuhu kāfirleri [M7b] ḥayvānāta teşbīh eylemişdür.[47] Niteki (6) bu āyet-i kerīmeden rūşendür: *Ulāᵓike ke'l-enᶜāmi bel hüm ażall.*[48] ᶜAḳluñ ser-keşligi (7) bu iᶜtibārladur[49] ki her ṣāhib-ᶜaḳl(a) kendünüñ ᶜaḳlı laṭīf ve kāmil görinür pes (8) bi'ż-żarūre kimseye tābiᶜ olmayup cemīᶜ ḫuṣūṣda müstaḳil olmaḳ ister kendüsine şeref (9) ve ᶜuluvv-ḳadr ḥāṣıl olsun içün ammā şerᶜ-i şerīf ki aḥkām-ı Sübḥānī'dür. ᶜAḳl-ı ser-keş (10) ṭavᶜen ve kerhen anuñ zebūn ve maḥkūmı olup pāyine başın ḳodı. Şerᶜ-i şerīf (11) ve ᶜaḳl-ı laṭīfüñ luṭflarında[50] bu ḥālet rūşendür. Zīrā ᶜaḳluñ başı ki ᶜayndur

---

[45] meṣābesinde: meṣābesine Ü.
* *dünbāl* ḳuyruḳ.
** *nümūd* fiᵓl-i māżī-i ġāᵓibdür.
[46] Ḫaḳ'dur: Ḫaḳ'dur ᶜazze ismuhu Ü, M.
*** *kefī* de olan *yā* vaḥdet içündür.
**** *ser-keş* vaṣf-ı terkībīdür.
[47] eylemişdür: eylemiş Ü.
[48] "İşte bunlar hayvanlar gibi, hatta daha da aşağıdadırlar." Aᶜrāf/179.
[49] iᶜtibārladur: iᶜtibār iledür Ü.
[50] luṭflarında: lafżlarında Ü, M.

şerʿüñ ayaġıdur. (12) Pes bu iʿtibārla[51] ʿaḳl şerʿüñ ayaġına baş ḳomış olur ve ʿayn-ı rūşen (13) ṣāḥibi olan ṣāḥib-dile bu nükte muʿāyene ṭarīḳi ile ẓāhirdür.[*]

Şiʿr

Ser-i ʿaḳlest (14) pāy-i şerʿ ver der-maʿrıż-ı daʿvā

Keşed ser ʿaḳl ez-īn maʿnā be-ser keş (15) ḫaṭṭ-ı buṭlāneş

Dükān-ı şerʿ-rā āmed dükān dār Aḥmed-i Mürsel

Ki bāşed (16) ʿaḳl tā sāzed dükān bālā-yı dükkāneş

Ez-ū şud ʿaḳl-ı küll dānā zihī ümmī-i (17) nā-ḫᵛānā

Ki ḫᵛānend ebced İbrāhīm ü Ādem der-debistāneş

11

Baḥr-rā (18) bügdāḫt der-teslīm-i ḫᵛīş

Deryā-yı ḥaḳīḳat deryāyı kendünüñ teslīminde eritdi. (19) Yaʿnī deryā cemīʿ ḫuṣūṣda [Ü8b] Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ emr-i şerīfine muṭīʿ ve münḳād oldı.[**]

[S7a] (1) Kūh-rā efsürde kerd ez-bīm-i ḫᵛīş

Kūhı kendünüñ ḫavf u heybetinden[52] (2) müncemid eyledi. Lā-cerem anuñ emr-i şerīfinsiz hergiz ḥarekete ḳādir olmadı.[53][***]

12

(3) Baḥr-rā ez-teşnegī leb ḫuşk kerd

Ḫüdāy ʿazze ve celle ʿaṭş u teşnelik sebebinden (4) deryānuñ kenārını ḫuşk eyledi.[****]

Seng-rā yāḳūt u ḫūn-rā müşk kerd

(5) Ṭaşı yāḳūt ve ḳanı müşk eyledi. Murād, Ḫıṭa ve Ḫoten āhūsınuñ nāfesidür.

13

[M7a] (6) Gāh gül ber-rūy-ı āteş deste kerd

---

[51] iʿtibārla: iʿtibār ile Ü.

[*] *kerd* fiʿl-i māżī-i ġāʾibdür.

[**] *bügdāḫt* fiʿl-i māżīdür.

[52] heybetinden: heybetinde Ü

[53] olmadı: degüldür Ü.

[***] *kūh* ṭaġ maʿnāsınadur.

[****] *leb* bunda kenār maʿnāsınadur. *ḫuşk* ḳurı.

Ḥaḳḳ teᶜālā ḫażreti ᶜazze ismuhu gāhī āteşüñ[54] yüzi üzere (7) güli deste[55] ẓāhir eyledi

Mıṣrāᶜ

Gülistān kuned āteşī ber-Ḫalīl

Murād, āteş-i Nemrūd'dur ki (8) İbrāhīm peyġām-beri ᶜaleyhi's-selām ol āteşe atduḳlarında Ḫüdāy ᶜazze ve celle anı ḥażret-i İbrāhīm'e (9) gülistān eyledi. *Yā nāru kūnī berden ve selāmen ᶜalā İbrāhīm.*[56]

Gāh pül ber-rūy-ı deryā beste kerd

(10) Gāhī deryānuñ yüzi üzere cisr beste ve ẓāhir eyledi. Yaᶜnī deryānuñ içinde anı (11) köpri gibi eyledi. Murād budur ki Mūsā peyġām-ber ᶜaleyhi's-selām ḳavmi ile Firᶜavn-ı laᶜīnden (12) firār idüp Nīl ırmaġından ᶜubūr eylerken Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ emr-i şerīfi ile Nīl (13) ırmaġınuñ ābı köpri gibi kemer ve göz göz olup Mūsā peyġām-ber ᶜaleyhi's-selāmuñ (14) ḳavmi biri biri ile muṣāḥabet idüp oradan güẕer eylediler ve ol göz (15) göz olan yirlerde pencereler ẓāhir oldı tā ki biri birini göreler. *deryā*dan murād (16) ḳavl-i eṣaḥḥ budur ki Nīl ırmaġıdur aña deryā ıṭlāḳı keşret-i ābı iᶜtibārı iledür. [Ü8a] *Fe-evḥaynā (17) ilā Mūsā eniżrib bi-ᶜaṣāke el-baḥr fenfelaḳa fe-kāne küllü firḳin ke'ṭ-ṭavdi'l-ᶜaẓīm.*[57] (18) *pül* ki *köpri* maᶜnāsınadur andan murād ẓāhir köpri olmaġa *gāh* lafẓı māniᶜ-i ḳavīdür.

14

(19) Kūh-rā hem tīġ dād u hem kemer

Ṭaġa hem tīġ ve hem kemer virdi.*

Tābe-serhengī-i ū [S8b] (1) efrāḫt ser

Tā ki ṭaġ anlaruñ sebebi ile anuñ serheng[58] ile başın[59] yüceltdi ve bülend (2) oldı. *Ve ceᶜalnā el-cibāl evtādā*[60] ḥasebince egerçi cibāl zemīnüñ sükūn ve ḳarārına sebeb (3) olmışdur līkin Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ ᶜaẓamet ve celāline[61] delālet idicidür. *tīġ*dan

---

[54] āteşüñ: āteş Ü.
[55] deste: deste ve Ü.
[56] " 'Ey ateş! İbrahim'e karşı serin ve esenlik ol' dedik." Enbiyā/69.
[57] "Bunun üzerine Mūsā'ya, 'Asan ile denize vur' diye vahyettik. Deniz derhal yarıldı. Her parçası koca bir dağ gibiydi." Şu'arā/63.
* *dād* fiᶜl-i māżīdür.
[58] serheng: serhengligi Ü, M.
[59] başın: baş Ü.
[60] "Dağları birer kazık yapmadık mı?" Nebe'/7.
[61] celāline: celāline hem Ü.

murād (4) bunda ṭaġuñ keskin yiridür. *kemer* bunda *ḳuşaḳ* maʿnāsınadur ki ṭaġuñ miyānı aña (5) teşbīh olunmışdur. Egerçi ṭaġuñ yumrı yirine hem kemer ıṭlāḳ olunur.*

15

(6) Nīm-peşşe ber-ser-i düşmen gümāşt

Ḫüdāy ʿazze ve celle düşmeninüñ [M8b] başı üzere leng (7) ve żaʿīf bir sivrisiñegi ḥavāle eyledi.**

Der-ser-i ū çār ṣad ṣāleş bidāşt

(8) Ol peşşeyi Ḥażret-i Ḥaḳḳ ʿazze ismuhu dört yüz yıl düşmeninüñ başı içinde ṭutdı. (9) *Nīm-peşşe* egerçi *yarım peşşe* maʿnāsınadur līkin bunda[62] aḳsaḳ peşşe maʿnāsına istiʿmāl (10) olunmışdur. Zīrā ol laʿīnüñ dimāġında ḳarār ṭutan peşşe aḳsaḳ idi. Bunda (11) *düşmen*den maḳṣūd Nemrūd-ı laʿīndür ki[63] *cezāu seyyi'etin bi-miṣlihā*[64] ḥasebince andan ṣādır olan (12) ḳabāḥat ve edebsizliginden ötürü dünyāda hem bu ʿaẕāb ve belāya giriftār oldı (13) kendünüñ kemāl-i ʿaczini bilmek içün. Bu ḳıṣṣanuñ şöhreti ḥadden bīrūn oldugı (14) içün tafṣīl olunmadı.

16

ʿAnkebūtī-rā be-ḥikmet [Ü9b] dām dād

Ḫüdāy ʿazze ve celle ḥikmeti ile (15) bir ʿankebūta dām virdi ki anuñ sebebi ile kendüsine ġıdā içün baʿżı ḥayvānāt (16) şikār eyler.***

Ṣadr-ı ālem-rā der-ū ārām dād

Ṣadr-ı ʿāleme anda ḳarār ve ārām virdi. (17) *Ṣadr-ı ʿālem*den murād ḥażret-i Resūl'dür ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve selem ki ol dām sebebi ile kāfirlerden ḫalāṣ (18) olup bir zamān ol maġārada ḳarār eyledi. Zīrā hicret gicesi çünki Seyyidü'l-kevneyn (19) Ebū Bekr Ṣıddīḳ ḫażretile raḍıya'l-lahu ʿanh Mekke-i Mükerreme'den Medīne-i Münevvere'ye gitmege ḳaṣd eylediler.[65] Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ [S8a] (1) emr-i şerīfi ile ʿankebūt fevrī ol maġāranuñ ḳapusına aġ peydā eyledi ve bir cüft (2) gügercin āşiyān peydā idüp yumurdalar ẓāhir eyledi. Kāfirler çünki ḥażret-i (3) Resūl'i ʿaleyhi's-selām

---

* *efrāḫt* fiʿl-i māżīdür.
** *peşşe* sivrisiñek maʿnāsınadur. *Gümāşt* fiʿl-i māżīdür.
[62] bunda: -Ü
[63] ki: -Ü.
[64] "Bir kötülüğün cezası misliyledir." Yūnus/27.
*** *ankebūt* örümcek cemʿi ʿanākibdür. *dām* bunda ṭuzaḳ maʿnāsınadur.
[65] ḳaṣd eylediler: ḳaṣd eylediler. Evvel ol maġāraya varup anuñ içinde ḳarār eylediler Ü.

ṭaleb iderek[66] ol maġāraya geldiler. Ol ḥāli görüp bunda degüldür (4) diyüp[67] ṭalebden ferāġāt idüp şehre gitdiler egerçi ḥased deryāsı laᶜīn (5) İblīs bundadur didi ve bisyār ibrām u ilḥāḥ eyledi. *İnne evhene'l-buyūti lebeytü'l-ᶜankebūt*[68] (6) ḥasebince ḫāne-i ᶜankebūt cemīᶜ ḫānelerden żaᶜīfrek iken Ḫüdāy ᶜazze ve celle ḥikmet ve ḳudretini (7) āşikār idüp [M8a] anı ḥışn-ı ḥaṣīnden muḥkemrek[69] eyledi. Bir vechile ki İblīs-i pür-telbīsüñ (8) mekrinüñ aña ẕerre ḳadar teᵓsīri olmadı.*

17

Best mūrī-rā [Ü9a] kemer çün mūy ser

Ḫüdāy ᶜazze (9) ve celle bir mūra ser-i mūy gibi kemer baġladı. Yaᶜnī anuñ miyānını mūy gibi ince eyledi.**

Kerd ū-rā (10) bā-Süleymān der-semer

Süleymān peyġām-ber ᶜaleyhi's-selām ile anı muṣāḥabetde eyledi. Yaᶜnī Süleymān (11) peyġām-ber ᶜaleyhi's-selām ol mūrı ḥużūrına daᶜvet idüp andan baᶜżı aḥvāl suᶜāl eyledi. (12) *Ḫattā iẕā etev ᶜalā vādi'n-neml ḳālet nemletun yā eyyühe'n-nemlü'd-ḫulū mesā kineküm lā-yaḥṭımenneküm (13) Süleymānu ve cunūduh.*[70]

Beyt

Naẓar kerden be-dervīşān menāfī-i büzürgī nīst

(14) Süleymān bā-çünān ḥaşmet-naẓar hā būd bā-müreş

*mūy ser*de mūy mużāf (15) degüldür. Zīrā *ser-i mūy* taḳdīrindedür ki *ser* mużāfdur. *ser* bunda *uç* maᶜnāsınadur (16) baş maᶜnāsına degüldür. *semer* bunda muṣāḥabet maᶜnāsınadur. Egerçi aṣl-ı meh-tābda şebeḥden ḥāṣıl (17) olan sāyeye ıṭlāḳ olunmışdur. Zīrā ᶜArablaruñ ᶜādetidür ki ay aydını gicelerde eşbāḥdan (18) baᶜżı şebeḥüñ altında ḳarār idüp biri biri ile muṣāḥabet eylerler. Pes *semer* gice ile olan (19) muṣāḥabet ve muṭlaḳā muṣāḥabet ve meşhūr olmaḳ maᶜnāsına istiᶜmāl olunur.

Beyt

Gurīzed [S9b] (1) raᶜiyyet zi-bī-dād-ger

---

[66] iderek: idüp Ü.
[67] diyüp: diyü Ü.
[68] "Evlerin en dayanıksızı ise şüphesiz örümcek evidir." Ankebūt/41.
[69] muḥkemrek: muḥkem Ü.
* *ṣadr* bunda ulu maᶜnāsınadur.
** *best* fiᶜl-i māżīdür. *mūrī*de *yā* vaḥdet içündür.
[70] "Nihayet karınca vadisine geldikleri vakit bir karınca 'Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin, Süleyman ve ordusu farkına varmadan sizi ezmesinler." Neml/18.

Kuned nām-ı zişteş be-gīti semer

Bu beytde *semer, meşhūr* maʿnāsınadur.[***]

18

(2) Ḫilʿat-i evlād-ı ʿAbbāseş bidād

Ḫüdāy ʿazze ve celle ol mūra evlād-ı ʿAbbās hilʿatini virdi ki (3) murād siyāh renkdür.[****]

Ṭā vü Sīn bī-zaḥmet-i ṭāseş bidād

[Ü10b] Ṭās zaḥmetinsiz (4) aña Ṭā ve Sīn virdi. Murād, sūre-i Ṭā-Sīn olmaḳ rūşendür ki murād sūre-i Neml'dür. (5) Zīrā Süleymān peyġām-ber aleyhi's-selāmla[71] olan muṣāḥabet ve ḳıṣṣası anda meẕkūrdur ve (6) cevdāneye işāretdür. Zīrā *Ṭā* [M9b] *vü Sīn*'den murād mektūbīdür. Yaʿnī murād (7) Ṭā ve Sīn'dür ki altmış ṭoḳuzdur cevdāne[72] hem altmış ṭoḳuzdur. *Ṭā vü Sīn*'de elif (8) ve vāv iʿtibār olunmaz. Zīrā murād olunan bu ṣūretdür. *Ṭā-Sīn bī-zaḥmet-i ṭās*dan (9) murād egerçi ḥabs zaḥmetinsiz maʿnāsına olması meşhūrdur līkin ḫacālet zaḥmetinsiz maʿnāsına (10) olmaḳ enseb ve rūşendür[73] ve *ṭās*dan murād budur ki Mıṣr'da Yūsuf peyġām-ber ʿaleyhi's-selām (11) ḥużūr-ı şerīflerinde ḥāżır bir ṭās sebebi ile bürāderlerine Kenʿān'dan anuñ ḥużūrına gelüp (12) buġday ṭaleb eylediler. Bisyār cefālar idüp ḥadden ziyāde ḫacil ve rüsvāy eyledi. Bu ḥikāyet (13) yine bu kitābda meẕkūrdur ki anuñ evveli bu beytdür:

Beyt[74]

Deh bürāder ḳaḥṭşān kerde (14) nüfūr

Pīş-i Yūsuf āmedend ez-rāh-ı dūr

Beyt[75]

Kem şinev āvāze-i ṭās-ı (15) felek Cāmī ki būd

Īn heme rüsvāyī-i Kenʿāniyān zāvāz-ı ṭās

*(16) ṭāseş*de olan żamīr-i ġāʾib mūya rāciʿdür ve dirler ki ol mūruñ ismi (17) Ḳumbar'dur.

19

[***] *şebeh* ḳaraltı. *Kerd* fiʿl-i māżīdür.
[****] *bidād* fiʿl-i māżīdür.
[71] ʿaleyhi's-selāmla: ʿaleyhi's-selām ile Ü.
[72] Bu kelime ebced hesabı ile 69 sayısına denk gelir.
[73] rūşendür: rūşen Ü.
[74] Beyt: -Ü.
[75] Beyt: -Ü.

Sūzenī çün dīd bā-ʿĪsā behem

Ḫüdāy ʿazze ve celle çünki ʿĪsā peyġām-berle[76] (18) bile bir sūzen gördi āsumāna refʿ olunduḳda.*

Baḫye ber-rūyeş fikend ū lā-cerem

O ki murād Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā ḥażretidür[77] [Ü10a] (19) lā-cerem anuñ yüzine baḫye bıraḳdı. Yaʿnī anı [S9a] (1) şermsār eyledi tevekkülde sūzen miḳdārı ḳuṣūr ve noḳṣānı oldūġı içün (2) sūzen sebebi ile.[78] Zīrā *bel refeʿahu'l-lah* [79] ḥasebince çünki zemīnden āsumāna refʿ olundı, (3) felek-i rābiʿde ḳaldı ve illā ḳarārgāhı taḥte'l-ʿarş idi.**

20

Kūh-rā ez-lāle (4) ḫūn-ālūd kerd

Ḥaḳḳ teʿālā ḥażreti[80] ṭaġı lāleden ḫūn-ālūd eyledi.*

Gülşen-i nīlūferī (5) ez-dūd kerd

Āsumānı dūddan eyledi. Yaʿnī *ṣümme's-tevā ile's-semāiʾ ve hiye duḫān*[81] (6) ḥasebince Ḫüdāy ʿazze ve celle āsumānı duḫāna müşābih buḫārdan ḫalḳ eyledi.

Ḳıṭʿa[82]

(7) Kefī-rā münbasiṭ sāzed ki īn ferşīst bes lāʾıḳ

Buḫārī-rā berefrāzed (8) ki īn saḳfīst bes zībā

Ez-ān saḳf-ı muʿallaḳ ḥüsn-i taṣvīreş [M9a] buved (9) ẓāhir

Berīn ferş-i muṭabbaḳ luṭf-ı tedbīreş şeved[83] *peydā*

*Gülşen-i nīlūferī*den *(10)* murād āsumāndur.

21

Pāre pāre ḫāk-rā der-ḫūn girift

Pāre pāre ḫāki (11) ḳan içinde ṭutdı.

---

[76] peyġām-berle: peyġām-ber ile Ü.
* *sūzen* iğne.
[77] ḥażretidür: ḥażretidür ʿazze ismuhu Ü, M.
[78] sūzen sebebi ile: -Ü.
[79] "Allah onu kendisine yükseltmiştir." Nisā/158.
** *baḫye* nigende.
[80] ḥażreti: ḥażreti ʿazze ismuhu Ü, M.
* Murād ṭaġuñ üzerinde lālelerüñ ẓāhir olmasıdur.
[81] "Sonra duman hālinde bulunan göğe yöneldi." Fussilet/11.
[82] Ḳıṭʿa: Şiʿr Ü.
[83] şevend: şeved Ü, M.

Tā ʿaḳīḳ ü laʿl ez-ū bīrūn girift

Tā ki andan (12) ʿaḳīḳ ve laʿl ṭaşra ṭutdı, yaʿnī ẓāhir eyledi. *ʿaḳīḳ* hemān ḫākden ḥāṣıl (13) olur ve *laʿl* hem ḫāk ve ḫūndan ve hem sengden ẓuhūr bulur.

22

(14) Der-sücūdeş rūz u şeb ḫurşīd ü māh

Ḫurşīd ü māh rūz u şeb Ḫüdāy (15) ʿazze ve cellenüñ ʿubūd[84] u ʿubūdiyyetinde

Kerde pīşānī-i ḫod ber-ḫāk-i rāh

(16) Kendünüñ alnını ḫāk-i rāh üzere eylemişdür. *pīşānī* bunda *alın* maʿnāsınadur.[**]

23

(17) Hest ān sīmā-yı īşān ez-sücūd

Anlaruñ ol sīmāsı ki nūr-ı maḥżdur. (18) Cenāb-ı Kibriyā'ya eyledükleri sücūd ve ʿubūdiyyet sebebindendür.[***]

Key buved bī-secde sīmā-rā (19) vücūd

Zīrā secde ve ʿubūdiyyetsiz sīmāya ḳaçan vücūd ve nūrāniyyet olur? Yaʿnī olmaz.

[S10b] Beyt

(1) Şeref-i nefs be-cūdest ü kerāmet be-sücūd

[Ü11b] Her ki īn her dü nedāred ʿademeş (2) bih zi-vücūd

24

Rūz ez-basṭeş sepīd efrūḫte

Rūz anuñ basṭ u luṭfı (3) sebebinden şuʿlelenmiş. Yaʿnī rūz Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ṣıfat-ı cemāline maẓhar olduġı (4) içün ziyāde rūşen ve nūrānī oldı.

Şeb zi-ḳabżeş der-siyāhī sūḫte

(5) Şeb anuñ ḳabż u ḳahrı sebebinden siyāhlıḳda yanmışdur. Yaʿnī şeb Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ (6) ṣıfat-ı Celāl'inüñ maẓharı olduġı içün ziyāde tārīk ve ẓulmānīdür.

25

(7) Ṭūṭī-rā ṭavḳī-ī ez-zer sāḫte

---

[84] ʿubūd: sücūd Ü.

[**] *ḫāk* muẓāfdur.

[***] *sīmā* rūy maʿnāsınadur.

Bir ṭūṭīye altundan ṭavḳ (8) düzmiş. Murād, sebz-i ṭūṭīnüñ boynında olan[85] ṣarı nesnedür.*

Hüdhüdī-rā (9) peyk-i reh-ber sāḫte

Bir hüdhüdi reh-ber ve reh-nümāy peyk düzmiş. Murād, (10) ol hüdhüddür ki Belḳīs'uñ Sebeᵓ şehrinde[86] gelüp Süleymān peyġām-ber ᶜaleyhi's-selāmuñ (11) ḫatunı olmaġa sebeb olmışdur. [M10b] Hüdhüd, ḥażret-i Süleymān[87] ᶜaleyhi's-selām ḥużūr-ı (12) şerīfinden ġāᵓib olup Sebeᵓ şehrine gitdükde ḥażret-i Süleymān ᶜaleyhi's-selām (13) bī-ḥuẕūr olup anuñ ḥaḳḳında didügi kelimāt bu āyet-i kerīmeden ẓāhirdür: (14) *Ve tefeḳḳade'ṭ-ṭayra fe-ḳāle māliye lā-era'l-hüdhüde emkāne mine'l-ġāᵓibīn. Le-ᶜaẕẕibennehu ᶜaẕāben şedīdā.*[88]**

26

Murġ-ı gerdūn der-reheş (15) per mīzened

Murġ-ı gerdūn anuñ yolında per urur ve pervāz eyler.***

Ber-dereş (16) çün ḥalḳa ser bermīzened

Başını ḥalḳa gibi anuñ ḳapusı üzere urur. (17) Murād, ḥalḳa-i bābdan cüdā olmadıġı gibi felek hem Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ (18) ᶜubūdiyyeti bābından bir nefes cüdā olmaz dimekdür. *gerdūn* bunda (19) *felek* maᶜnāsınadur ki[89] murġa teşbīh olunmışdur.

27

Çarḫ-rā devr-i şebān-rūzī [Ü11a] dehed

[S10a] (1) Çarḫa devr-i dāᵓim virür ḳıyāmete degin*

Şeb bered rūz āvered rūzī dehed

(2) Ḫüdāy ᶜazze ve celle şebi iledür, rūzı getürür. Rızḳ ve rūzī lāzım olanlara (3) rızḳ ve rūzī virür. Çünki Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teᶜālā ḥażretinüñ[90] ẕāt-ı pākinüñ hīç (4) bir

---

[85] olan: -Ü.

* *ṭūṭī*'de hemze vaḥdet içündür.

[86] şehrinde: şehrinden Ü.

[87] Süleymān: Süleymān'uñ Ü.

[88] "Süleyman, kuşlara göz atıp yokladı ve şöyle dedi 'Hüthüt'ü niçin göremiyorum? Yoksa kayıplara mı karıştı?'" Neml/20-21.

** *reh-ber* vaṣf-ı terkībīdür.

*** *gerdūn* kāf-ı Fārisī'nüñ fetḥiyledür.

[89] ki: -Ü.

* *rūzī*'bunda rızḳ maᶜnāsınadur. *Çarḫ* ki baᶜżı maḥalde dönmek maᶜnāsına gelür *devr* aña nisbet ḫūb vāḳiᶜ olmışdur.

vechile künh ü ḥaḳīḳatinden ġaber müyesser degüldür. Pes baʿżı evṣāf ve ṣunʿ (5) u ḳudretini beyān eyler, anuñ sebebi ile ṭālibīne maʿrifetu'l-lāhdan bir miḳdār behre müyesser (6) olsun içün. Tā ki *mālā yudreku külluhu lā-yutreku külluhu*[91] ḥasebince bu ḥāletden[92] bi'l-külliyye maḥrūm (7) olmayalar.

28

Çün demī der-gil demed ādem kuned

Çünki Ḫüdāy ʿazze ve celle gile bir nefes üfürür, (8) ol gili ādem eyler. *gil*den murād Ādem peyġām-ber ʿaleyhi's-selāmuñ[93] cism-i laṭīfidür. (9) Bu maʿnā bu āyet-i kerīmeden ẓāhirdür: *Ve nefaḫtu fīhi mirrūḥi* .[94**]

Vez kef-i (10) dūdī çünīn ʿālem kuned

Ve bir avuç duḫāndan buncılayın ʿālem eyler. *duḫān*dan *(11)* murād buḫārdur ki yuḳaruda beyān olunmışdur. Baʿżı nüsaḫda *vez keff ü* (12) *dūdī* vāḳiʿdür ki vāv-ı ʿāṭıfe iledür ki *vez kefī* [M10a] *vez dūdī* taḳdīrinde olup (13) maʿnā böyle olur: Ve bir miḳdār köpük[95] ve bir miḳdār buḫārdan[96] buncılayın ʿālem eyler. (14) *kef* zemīne ve *dūd* āsumāna göre olur. Vech-i evvele göre *kef, avuç* ve vech-i (15) sānīye göre *köpük* maʿnāsınadur ve hem vech-i sānī maḥalle enseb idügi rūşendür. (16) *demed* ki fiʿl-i muẕāriʿ-i ġāʾibdür. Bunda egerçi ẓāhir maʿnā iʿtibārile[97] *üfürür* maʿnāsınadur (17) lākin bunda anuñ cüzvī ṣunʿ u ḳudretinden ʿibāretdür.

29

Geh segī-rā reh (18) dehed tā pīşgāh

Ḫüdāy ʿazze ve celle gāhī bir kelbe tā ṣadra yol virür. Yaʿnī anı [Ü12b] (19) maḳbūlān-ı dergāhdan eyler Aṣḥāb-ı Kehf'üñ kelbi gibi ki ḳıyāmetde ādemī-ṣūret olup cennete dāḫil olısardur.*

[S11b] (1) Geh kuned ez-gurbeʾī mekşūf rāh

---

[90] ḥażretinüñ: ḥażretinüñ ʿazze ismuhu Ü, M.
[91] "Bir şey tamamıyla yapılamazsa bile onu tamamıyla terk etmemek gerekir."
[92] bu ḥāletden: -Ü.
[93] Ādem peyġām-ber ʿaleyhi's-selāmuñ: Ādem peyġām-berüñ ʿaleyhi's-selām Ü.
[94] "Ona ruhundan üfledi." Secde/9.
[**] *demī*de *yā* vaḥdet içündür.
[95] köpük: köpükden Ü.
[96] buḫārdan: dūddan Ü.
[97] iʿtibārile: iʿtibārı ile Ü.
[*] *pīşgāh* ṣadr maʿnāsınadur.

Gāhī bir gurbe sebebinden yolı mekşūf eyler. Yaʿnī anuñ sebebi ile (2) esrār ʿıyān eyler.[**]

ḤİKĀYET[98]

Şeyḫ Aḫī[99] Ferec-i Zencānī ḥażretlerinüñ bir gurbesi var idi ki (3) şeyḫ ḥażretine mihmān gelmezden evvel ol gurbe ḳaç kerre mavlasa aña göre ṭaʿām tedārik (4) olunurdı. Zīrā aḫlāfı vāḳiʿ olmazdı. İttifāken bir gün ol gurbe mavladuġından (5) ziyāde bir mihmān geldi. Ol mihmānlar otururken ol gurbe gelüp mihmānları (6) bir bir ḳoḳuladı ve anlardan birinüñ dizi üzere tebevvül eyledi. Çünki tefaḥḥuṣ (7) eylediler, anuñ Naṣrānī idügi maʿlūm oldı. Aşcı bir gün ocaḳda[100] sütlü (8) birinc bişürmek içün süt ḳaynadurken aşcı görmedin[101] ocaġuñ (9) yuḳarusından sütüñ içine bir siyāh ılan düşdi.[102] Ol gurbe bunı (10) görür. Aşcı bu ḥāletden ḫaber-dār olsun diyü ol gurbe ol maḥalde evżāʿ-ı (11) ġarībe ve ḥarekāt-ı ʿacībe eyledi. Gurbe gördi ki o aşcı bu ḥāletden mütenebbih olmadı. (12) Kendüsini ol sütüñ içine atup helāk eyledi. Çünki ol süti yabāna[103] dökdiler (13) gördüler ki anuñ içinden helāk [M11b] olmış bir ılan çıḳdı. Şeyḫ ḥażreti çünki (14) bu ḥāletden ḫaber-dār oldı, eyitdi ki[104]: Gurbenüñ bu ḥaḳīḳatini görüñüz ki kendüsini (15) bizüm içün helāk eyledi. Şeyḫ ḥażreti buyurdı, anı defn eylediler.

Mevlānā (16) Cāmī ḥażretinüñ Nefaḥātü'l-Üns nām kitābında böyle mesṭūrdur.

30

Çün segī-rā (17) merd-i ān ḳurbet kuned

Ḫüdāy ʿazze [Ü12a] ve celle çünki bir kelbi ol ḳurbetüñ merdi (18) eyler. Yaʿnī anı muḳarrebān-ı dergāhdan olmaġı lāʾıḳ görür.[***]

Şīr-merdī-rā be-seg (19) nisbet kuned

Bir şīr-merdi kelbe nisbet eyler. *seg*den murād Aṣḥāb-ı Kehf'üñ kelbidür ve[105] [S11a] (1) *şīr-merd*den murād bunda Belʿam bin Bāʿūr olmaḳ ziyāde rūşendür ki bu

---

[**] *gurbe*'de hemze vaḥdet içündür. *Mekşūf* mużāf degüldür.
[98] "ḤİKĀYET" başlığı S nüshasında yok.
[99] Aḫī: Ebū Ü.
[100] ocaḳda: -Ü.
[101] görmedin: görmeden Ü.
[102] düşdi: düşer Ü.
[103] yabāna: -Ü.
[104] ki: -Ü.
[***] *segī*de *yā* vaḥdet içündür.
[105] ve: -Ü.

āyet-i kerīme (2) anuñ ḥaḳḳındadur[106] ki Mūsā peyġām-ber ʿaleyhi's-selāmuñ[107] bed-duʿāsı sebebi ile īmānsız (3) ölmişdür: *Fe-meşeluhu kemeşeli'l-kelbi in taḥmil ʿaleyhi yelheş.*[108*]

31

Gāh dīvī-rā (4) Süleymānī dehed

Ḫüdāy ʿazze ve celle ki Mālikü'l-Mülk'dür. Gāhī bir dīve Süleymānlıḳ virür. (5) Bunda *dīv*den murād ṣaḫr-ı cinnīdür ki[109] Süleymān peyġām-ber[110] ḫelāda iken salṭanat ḫātemini (6) ol yaʿnī laʿīn ḥīle ile cāriyenüñ elinden alup fevrī ḥażret-i Süleymān'uñ (7) ṣūret ve şekline girüp bir zamān Süleymānvār ḥükm ü ḥükūmetde oldı. Zīrā (8) ḥażret-i Süleymān'uñ[111] ʿādeti bu idi ki ol ḫātemle[112] ḫelāya varmazdı.[**]

Gāh be-mūrī (9) suḫan-dānī dehed

Gāhī bir mūra suḫan-dānlıḳ virür ki ḥażret-i Süleymān ile (10) bisyār muṣāḥabet eyler. Niteki yine bu kitābda meẕkūrdur.[***]

ḤİKĀYET[113]

Çün Süleymān kerd (11) bā-çendīn kemāl
Pīş-i mūrī leng ez-ʿacz īn suʾāl

Güft ber-güy (12) iy zi-men āġışteter
Tā küdāmīn [M11a] gil be-fem besrişteter

Dād ān sāʿat (13) cevāb ān mūr-ı leng
Güft ḫışt-ı vā-pesīn der-gūr-ı teng

(14) Vā-pesīn ḫıştī ki peyvended be-ḫāk

---

[106] anuñ ḥaḳḳındadur: anuñdur Ü.
[107] peyġām-ber ʿaleyhi's-selāmuñ: peyġām-berüñ ʿaleyhi's-selām Ü.
[108] "Onun durumu köpeğin durumu gibidir. Üzerine varsan da dilini sarkıtıp solur." A'rāf/176.
[*] *şīr-merd*de *yā* vahdet içündür.
[109] ki: -Ü.
[110] peyġām-ber: peyġām-ber ʿaleyhi's-selām Ü.
[111] Süleymān'uñ: Süleymān'uñ ʿaleyhi's-selām Ü.
[112] ḫātemle: ḫātem ile Ü.
[**] *dīv*de *yā* vaḥdet ve *Süleymān*da maṣdar içündür.
[***] *mūr*da *yā* vaḥdet içündür. *suḫan-dān* vaṣf-ı terkībīdür aña muttaṣıl olan *yā* maṣdariyyedür.
[113] Ḥikāyet: Meşnevī Ü.

Münḳaṭıᶜ kerded heme ümmīd-i pāk

32

(15) Ez-ᶜaṣāyī āvered ṣuᶜbān pedīd

Ḫüdāy ᶜazze ve celle bir ᶜaṣādan ṣuᶜbān ẓuhūra getürür.[114] (16) *ᶜaṣā*dan murād ḥażret-i Mūsāᶜnuñ ᶜaṣāsıdur ki ṣunᶜ-ı İlāhī ile ejderhā olup aña muᶜcize (17) virilmişdür.[115] [Ü13b] *Feelḳā ᶜaṣāhu feiẕā hiye ṣuᶜbānun mübīn.*[116*]

Vez-tenūrī āvered ṭūfān pedīd

(18) Ve bir tenūrdan ehl-i cihānuñ ġarḳ u helākine sebeb ṭūfān ẓuhūra getürür. *Ḥattā iẕācāe emrunā (19) vefāre't-tenūr.*[117] Mıṣrāᶜ-i evvelle[118] ḥażret-i Mūsā'nuñ ᶜaṣāsına ve mıṣrāᶜ-i ṯānī ile ḥażret-i Nūḥ'uñ zamānında vāḳiᶜ olan ṭūfāna işāret olunur.[**]

33

[S12b] (1) Çün felek-rā kürre-i ser-keş kuned

Ḫüdāy ᶜazze ve celle çünki felegi ser-keş kürre eyler

(2) Ez-hilāleş naᶜl der-āteş kuned

Lā-cerem āteşde aña hilālden naᶜl eyler. Murād budur (3) ki *felek kürre*ye ve *hilāl naᶜl*e ve şafaḳ *āteş*e teşbīh olunmışdur. *kürre*ᵓ ki *ṭay* (4) maᶜnāsınadur anda olan hemze vaḥdet içün olmaḳ hem mümkindür.

34

Nāḳa ez-sengī (5) bedīd ez-āvered

Peder ve mādersiz ṭarfatü'l-ᶜaynda bir ṭaşdan nāḳa ẓuhūra (6) getürür. *Nāḳa*dan murād nāḳa-yı Ṣāliḥ peyġām-berdür ki ḳavmi andan muᶜcize ṭaleb eyledüklerinde (7) ẓuhūr bulmışdur. Līkin baᶜde zamān ḳavmi anı siñirleyüp helāk eylediler. Pes Ḫüdāy ᶜazze (8) ve celle andan ötürü anları ᶜaẕāba giriftār idüp helāk eyledi. Bu maᶜnā bu āyet-i (9) kerīmeden ẓāhirdür: *Fe-keẕebūhu fe-ᶜaḳarūhā fe-demdeme ᶜaleyhim rabbuhum bi-ẕenbihim fe-sevvāhā velā yeḫāfu ᶜuḳbāhā* .[119***]

---

[114] getürür: -Ü.
[115] virilmişdür: virilmişdi Ü.
[116] "Bunun üzerine Mūsā, asasını attı, bir de ne görsünler, asa açıkça kocaman bir yılan olmuş." Şu'arā/32.
[*] *ṣuᶜbān* ejderhā.
[117] "Nihayet emrimiz gelip tandır kaynamaya başlayınca." Hūd/40.
[118] evvelle: evvel ile Ü.
[**] *pedīd* bā-i Fārisīyle ve bā-i ᶜArabīyle cāīzdür. *tenūr*de *yā* vaḥdet içündür.
[119] "Fakat onlar, onu yalanladılar ve deveyi boğazladılar. Bunun üzerine Rableri, suçlarından dolayı onları helāk etti ve kendilerini yerle bir etti. Allah, bunun sonucunda çekinmez de!" Şems/14-15.

(10) Gāvized der-nāle-i zār āvered

Bed-baḫt Sāmirī'nüñ ṣunʿı ile peydā olmış altun (11) gāvı rūḥdan bī-behre iken zār nāleye getürür. *ʿİclen ceseden lehu ḫuvār.*[120] (12) Bu ḳıṣṣanuñ şöhret ve iştihārı ḥadden bīrūn olduġı içün tafṣīl olunmadı.[****]

35

(13) Der-zimistān sīm āred der-niṣār

Ḫüdāy ʿazze ve celle zimistānda niṣāra sīm (14) getürür. *sīm*den [M12b] murād ḳardur ki sīm ü zer niṣārı gibi ʿazīzdür. Anuñ nefʿi keṣīr (15) olup ḫuṣūṣen tābistānda ḫalḳ-ı ʿālemüñ aña iḥtiyācı olduġı içün[*]

[Ü13a] Zer (16) fiṣāned der-ḫazān ez-şāḫsār

Ḫazānda şāḫsārdan rūy-ı zemīne zer (17) niṣār eyler. *zer*den murād ṣarı yapraḳlardur ki faṣl-ı ḫazānda budaḳlardan dökilür.[**]

36

(18) Ger kesī peykān be-ḫūn pinhān kuned

Eger bir kimse peykānı ḫūn içinde pinhān ide, maḥall-i (19) taʿaccüb degüldür. Zīrā bu ḥālet, emr-i sehldür ve ʿādet-i nāsdur.

Ū zi-ġonçe ḫūn der-peykān [S12a] (1) kuned

O ki murād Ḫüdāy ʿazze ve celledür ġonçeden peykānda ḫūn eyler. (2) Yaʿnī peykāna müşābih, ġonçenüñ derūnını ḫūn ile memlū eyler. Bu ḥālet (3) ziyāde ġarīb ve ʿacībdür.[121] Zīrā ḫilāf-ı ʿādetdür ve bu ḥālde[122] (4) hemān Ḫüdāy ʿazze ve celleye maḫṣūṣdur. *peykān*dan murād ġonçedür ve *ḫūn*dan (5) murād anuñ derūnında olan sürḫ varaḳlardur. Bu mışrāʿ (6) baʿżı nüsaḫda böyle vāḳiʿdür: *Ū zi-ġonçe ḫūneş der-peykān kuned.*[123] (7) Vezn içün *ḫūneş*de nūn, hem sākindür. Ve baʿżı nüsaḫda böyle (8) vāḳiʿdür: *Ū zi-ġonca ḫūn der-ān peykān kuned* . Maʿnāları ziyāde (9) rūşendür.[***]

37

[***] *Nāḳa* dişi deve.

[120] "Buzağı heykeli yaparak ilāh edindiler." A'rāf/148.

[****] *Gāv*dan murād bunda buzaġıdur. *Gāv* ẕikri cinsiyyet iʿtibārı iledür.

[*] *zimistān* ḳış. *Niṣār* ṣaçı ve ṣaçmaḳ.

[**] *fiṣāned* fiʿl-i mużāriʿ-i ġāʾibdür.

[121] ʿacībdür: ʿacīb Ü.

[122] ḥālde: ḥālet Ü, M.

[123] M nüshasında bu mısraın tercümesi şöyle yapılmıştır: "Ol ġonçeden ol ġonçenüñ peykānında ḳan eyler."

[***] *zi-ġonca*da *zi* beyān içündür.

Yāsemīn-rā çār terkī bernehed

Yāsemīne dört (10) terkī ḳor. *Yāsemīn* ḫoş-būy bir sepīd şükūfedür ki dört yapraġı (11) vardur.[****]

Lāle-rā ez-ḫūn küleh ber-ser nehed

Lālenüñ başı üzere (12) olan ḳırmızı varaḳlardur ki ḫūn rengindedür.[124] *terkī*ye nisbet (13) *küleh* ḫūb vaḳiᶜ olmışdur. Murād, Ṣāniᶜ-i Lemyezel'üñ ṣunᶜ-ı ᶜacībi ile ẓuhūr (14) bulmış ṣanāyiᶜ-i ġarībesini beyāndur. Tā ki bu kitāb-ı şerīfden (15) behrever[125] aṣḥāb-ı naẓar *feᶜtebirū yā uli'-lebṣār* [126] ḥasebince cemī eşyāya (16) ᶜayn-ı ᶜibretle naẓar idüp Ṣāniᶜ-i bī-naẓīrüñ kemāl-i ḳudretini idrāk (17) ve müşāhede eyleyeler.

38

[M12a] Geh nehed ber-farḳ-ı nergis tāc-ı zer

Ḫüdāy ᶜazze ve celle (18) gāhī[127] [Ü14b] nergisüñ farḳ u seri üzere altun tāc ḳor[*]

Geh kuned (19) der-tāceş ez-şebnem güher

Gāhī anuñ tācında şebnemden güher eyler ki (20) muraṣṣaᶜ olur. *nergis*den murād zerrīn ḳadeḥdür. *şebnem*den murād[128] bunda (21) lüᵓlüᵓye teşbīh olunmışdur. Zīrā ki[129] *güher*den murād lüᵓlüᵓdür ki ẕikr-i muṭlaḳ [S13b] (1) ve irāde-i muḳayyed ḳabīlindendür. *ez-şebnem*de olan *ez* beyān içündür (2) ki güherden murād[130] şebnemdür.

39

ᶜAḳl kār-üftāde vü cān-dāde zūst

(3) ᶜAḳl ki kār-üftāde ve cān-dādedür Ḫüdāy ᶜazze ve celledür.[131] Yaᶜnī (4) ᶜaḳluñ umūr-dīde ve aḥvāl-şināş olması ve ṭāᶜat ve (5) ᶜibādet sebebi ile ḥayāt ve nūrāniyyet bulması kendüsinden degüldür. (6) Belki ber-vech-i yaḳīn, Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ ᶜināyet ve luṭf u keremindendür. (7) Pes iy ṣāḥib-ᶜaḳl! Çünki ᶜaḳluña fehm ü

[****] *nehed* fiᶜl-i mużāriᶜ-i ġāᵓibdür.

[124] Lālenüñ başı üzere olan ḳırmızı varaḳlardur ki ḫūn rengindedür: Lālenüñ başı üzere ḫūndan külāh ḳor. Murād lālenüñ üzerinde olan ḳırmızı varaḳlardur ki ḫūn rengindedür Ü, M.

[125] behrever: behrever olan Ü, M.

[126] "Ey basiret sahipleri, ibret alın." Haşr/2.

[127] gāhī: gāhī bir Ü, M.

[*] *tāc-ı zer*den murād anuñ üzerinde olan ṣarı nesnedür.

[128] *şebnem*den murād: *şebnem* Ü, M.

[129] . Zīrā ki: . Zīrā Ü, M.

[130] murād: -Ü.

[131] celledür: celledendür Ü.

idrāk ve nūrāniyyet (8) ve rūḥānī ḥayāt cenāb-ı İlāhī'den idügi saña rūşen ve (9) ẓāhir oldı, zinhār bu ziyāde laṭīf niᶜmet ve iḥsānuñ (10) şükrinden ġāfil olma. *kār-üftāde* umūr-dīde ve aḥvāl-şinās (11) maᶜnāsına istiᶜmāl olunduġı bu mıṣrāᶜdan ẓāhirdür ki Gülistān'dadur:**

Mıṣrāᶜ[132]

(12) Zi-kār-üftāde bişnev tā bidānī

Āsumān-ı gerdān zemīn-i istāde (13) zūst

Āsumān-ı gerdān, zemīn-i istāde andandur. Yaᶜnī (14) āsumānuñ[133] gerdān ve devvār olması ve zemīnüñ devrden dūr (15) olup zemin ḳalması Ḫüdāy ᶜazze ve celledendür. *gerdān* devr (16) idici *istāde, ṭurmış*, yaᶜnī *devr*[134] *ḥareket eylemez* maᶜnāsınadur.

40

Her çi (17) hest ez-püşt-i māhī tābe-māh

Māhīnüñ arḳası üzere olandan (18) māha degin

Cümle-i ẕerrāt ber-ẕāteş güvāh

Ẕerrātuñ cemīᶜsi anuñ (19) ẕātına şāhiddür. Zīrā mevcūdātdan[135] [Ü14a] nesne kendüsinden (20) vücūd bulmaḳ muḥāldür. Pes bi'ż-żarūre anı vücūda getürici bir mūcid[136] (21) lāzımdur.*

41

Bād ü ḫāk ü[137] **āteş ü ḫūn āvered**

Ṣāniᶜ-i Bīçūn [M13b] bunları [S13a] (1) ᶜademden vücūda getürür. ᶜAnāṣır-ı erbaᶜaya işāretdür ve ḫūn (2) ābdan ᶜibāretdür.**

Sırr-ı ḫ̌īş ez-cümle bīrūn āvered

** *ᶜAḳl*uñ mużāf olması ziyāde rūşen ve ẓāhirdür.
[132] "Mıṣrāᶜ" S nüshasında yoktur.
[133] āsmānuñ: āsumān Ü.
[134] devr: devr ü Ü.
[135] mevcūdātdan: mevcūdātdan bir Ü, mevcūdātdan her M.
[136] mūcid: mevcūd Ü.
* *güvāh* şāhid maᶜnāsınadur.
[137] ü: -Ü.
** *āvered* fiᶜl-i mużāriᶜdür.

Cümlesinden (3) kendünüñ sırrını ṭaşra ve ẓuhūra getürür. Ḥuṣūṣen insān ki (4) bu biri birinüñ żıddı dört nesneden mürekkebdür ki murād ne idügi (5) bu beytden rūşen ve ẓāhirdür:[138]

Beyt

Mizācet ter ü ḫuşk u (6) germest ü serd

Mürekkeb ez-īn çār ṭabʿest merd

Murād ṣafrā ve sevdā ve (7) balġam ve ḫūndur ki ḥükmen çār ʿunṣurdurlar.[139]

42

Ḫāk-i mā gil kerd der-çil (8) bāmdād

Ḫüdāy ʿazze ve celle ḳırḳ ṣabāḥda bizüm ḫākümüzi gil ve taḫmīr (9) eyledi. Niteki bu ḥadīṯde[140] rūşendür: *Ḫammertü ṭıyneti Ādeme bi-yedeyye erbaʿīne (10) ṣabāḥān*[141]. Bu mışrāʿ, ẕikr-i ferʿ ve irāde-i aṣl iʿtibārı iledür ki (11) murād ḥażret-i Ādem.[142]***

Baʿd ez-ān cān-rā der-ū ārām dād

Andan (12) ṣoñra anda cāna ḳarār ve ārām virdi ve *nefaḫtu fīhi min rūḥi*.[143]****

43

Cān (13) çü der-ten reft ten zū zinde şud

Rūḥ çünki cesede dāḫil (14) oldı, cesed anuñ sebebinden diri[144] oldı.

ʿAḳl dādeş tābedū (15) bīnende şud

Ḥażret-i Ḥaḳḳ ʿazze ismuhu rūḥa ʿaḳl virdi, tā ki rūḥ (16) anuñ sebebi ile görici oldı.

44

ʿAḳl-rā çün dīd bīnāyī girift

(17) Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā ḥażreti ʿazze ismuhu ʿaḳlı çün gördi ki bīnālıḳ (18) ṭutdı.

ʿİlm dādeş tā şināsāyī girift

---

[138] rūşen ve ẓāhirdür: ẓāhir ve rūşendür Ü.
[139] ʿunṣurdurlar: ʿunṣurdur Ü, M.
[140] ḥadīṯde: ḥadīṯ-i ḳudsīden Ü.
[141] "Âdem'in çamurunu kırk sabah elimle yoğurdum." bk. Ceylan (2000), *Tasavvufî Şiir Şerhleri*, s. 166.
[142] Ādem: Ādem'dür Ü, M.
*** *çil* ḳırḳ maʿnāsınadur ki çihil'den muḫaffefdür.
[143] "Onu düzenleyip içine ruhumdan üflediğim zaman." Hicr/29.
**** *dād* fiʿl-i māżīdür.
[144] diri: zinde Ü.

ᶜAḳla ᶜaḳl[145] virdi, (19) tā ki ᶜaḳl anuñ sebebi ile şināsālıḳ ṭutdı. *bīnā, görici; şināsā,* (20) *fehm idici* maᶜnāsınadur.

45

Çün şināsā şud be-ᶜacz iḳrār kerd

ᶜAḳl çünki (21) ḥażret-i Ḥaḳḳ'ı ᶜazze ismuhu fehm ü idrāk eyledi,[146] idici oldı, kendünüñ [Ü15b] [S14b] (1) ᶜaczine iḳrār eyledi.

Ġarḳ ḫayret geşt ü ten der-kār kerd

ᶜAḳl ḫayrete (2) ġarḳ oldı ve (ten), ᶜubūdiyyet ve ḫıdmete şurūᶜ[147] eyledi.

46

Ḫᵛāh düşmen gīr (3) īncā ḫᵛāh dūst

Burayı gerekse düşmen dut ve gerekse[148] [M13a] (4) dost dut.[149] Cenāb-ı İlāhī'ye nisbet bu ḥālet[150] ᶜale's-seviyyedür. (5) Zīrā ne ᶜadāvetüñden ᶜazze ismuhu Ḥaḳḳ'a[151] ziyān ve noḳṣān (6) vardur ve ne muḥabbetüñden aña bir nefᶜ[152] vardur.*

Cümle-rā gerden be-zīr-i bār-ı (7) ūst

Cümlenüñ boynı anuñ bār u minneti altındadur. Lā-cerem (8) bi'-ż-żarūre anuñ irādet-i şerīfinden ṭaşra ḥareket eylemege (9) ḳādir olmazlar.

47

Ḥikmet-i ū mīnehed bār-ı heme

Cemīᶜīsine (10) ḥikmeti anuñ yüki[153] ḳor.

Vey ᶜaceb kū ḫod nigeh-dār-ı heme

Vāy ᶜaceb ki cemīᶜīsini (11) ḫıfż idici o kendüsidür. Bu hem-maᶜnādur: Vāy ᶜaceb ki cemīᶜsinüñ (12) ḫāfıẓı ḫod odur. Murād, cemīᶜ aḥvāl irādet-i Yezdānī (13) ile ẓuhūr bulduġı[154] işᶜārdur. Baᶜżı nüsaḫda *vey* yirine (14) *vīn* vāḳiᶜdür.[155*]

---

[145] ᶜaḳl: ᶜilm Ü, M.
[146] idrāk eyledi: idrāk Ü, M.
[147] şurūᶜ: şurūᶜ ve saᶜy Ü, M.
[148] dut ve gerekse: ṭut gerekse Ü, M.
[149] dut: ṭut Ü, M.
[150] ḥālde: ḥālet Ü, M.
[151] ᶜazze ismuhu Ḥaḳḳ'a: ḥażret-i Ḥaḳḳ'a ᶜazze ismuhu Ü, M.
[152] nefᶜ: nefᶜ ü fāʾide Ü, M.
* İster iseñ düşmen ṭut ister iseñ dost ṭut. Bu hem-maᶜnādur.
[153] ḥikmeti anuñ yüki: yüki anuñ ḥikmeti Ü, M.
[154] bulduġı: bulduġun Ü, M.
[155] vīn vāḳiᶜdür: īn vāḳiᶜ Ü.
* *kū* ki ū'dan mürekkebdür.

48

Pestī-i ḫāk ü ʿindī-i[156] felek

Ḫak ü zemīnüñ (15) pestligi ve āsumān u felegüñ bülendligi[**]

Dü güvāheş (16) bes buved ber-yek be-yek

Biri biri üzere aña iki şāhid (17) kāfīdür.

Beyt[157]

Her ẕerre zi-māh tābe-māhī

Ber-vaḥdet-i ū dehed güvāhī

49

(18) Kūh-rā miḫ zemīn kerd ez-nuḫust

Ḫüdāy ʿazze ve celle evvelden ṭaġı (19) zemīne miḫ eyledi. Bu maʿnāya[158] bu āyet-i kerīmeden rūşendür: *Ve ceʿalnā (20) ve'l-cibāle evtāda.*[159]

Pes zemīn-rā rūy ez-deryā büşüst

Pes (21) deryādan zemīnüñ yüzini yudı. Murād, deryāyı ḫalḳ idüp[160] [S14a] (1) anuñ sebebi ile zemīne leṭāfet ve ḥālet virdi dimekdür.[***]

50

Çün zemīn (2) ber-püşt-i gāv istāde rāst

Çünki iy ʿāḳıl! Şeksiz (3) bi'l-ittifāḳ zemīn baḳaruñ arḳası üzere ṭurmışdur.

Gāv (4) ber-māhī vü māhī ber-hevāst

Gāv māhī üzere ve māhī hevā üzere (5) ṭurmışdur.

51

Pes hevā ber-çīst ber-hīçest ü bes

Pes hevā ne üzeredür, (6) ancaḳ hīç üzeredür.

[Ü15a] Hīç ber-hīç īn heme hīçest pes

Pes bu cemīʿ (7) mevcūdāt ve ʿālem hīç-ber-hīç hīçdür.[161] [M14b] *Hīç*-i evvelden murād hevādur. (8) *hīç*-i ṡānīden murād hevādan ṣoñra olan hīçdür ki andan (9) ism ü

---

[156] ʿindī-i: bülendī-i Ü, M.

[**] *ḫāk*den murād arżdur.

[157] "Beyt" S nüshasında yoktur.

[158] maʿnāya: maʿnā Ü, M.

[159] "Biz dağları birer kazık yapmadık mı?" Nebe'/7.

[160] M nüshasında "ḫalḳ idüp" sözü "yir üzere peydā eyledi dimekdür" şeklinde açıklanarak derkenar düşülmüştür.

[***] *büşüst* fiʿl-i māżīdür.

resm ẓāhir ve mevcūd degüldür. *hīç*-i şālişden murād ʿālemdür. (10) Murād *küllü şeyʾin hālikün illā vechehu* [162] ḥasebince mā-sivā ber-vech-i yaḳīn (11) ḥükm-i ʿademde idügin işʿārdur.

52

Fikr kun der-ṣanʿat-ı ān pādişāh

(12) Pes imdi bu beyān olunan aḥvālden[163] ḫaber-dār olan ṣāḥib-naẓar. (13) Ol pādişāhuñ ṣanʿat ve ḳudretinden fikr eyle ve gör.*

Kīn heme (14) ber-hīç mīdāred nigāh

Ki bu cemīʿ mevcūdātı hīç üzere ḫıfẓ u nigāh (15) ṭutar, bu sırrı işʿār ve āşikāre[164] eylememek içün ki mevcūdāt (16) ʿāḳıbet hīç olısardur. Egerçi aṣḥāb-ı dile nisbet el'ān (17) hīç-ender-hīçdür.[165]**

53

Cüzv ü kül bürhān-ı ẕāt-ı pāk-i üst

Cihānda mevcūdātdan (18) cüzv ü küll anuñ pāk ve bī-naẓīr ẕātınuñ bürhānıdur. Zīrā bu (19) cemīʿ mevcūdāt Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ vücūd-ı şerīfine ḳavī ve rūşen (20) delīldür. *bürhān, ʿaḳl*[166] maʿnāsınadur.

ʿArş u ferş iḳṭāʿ-ı müştī (21) ḫāk-i üst

ʿArş u ferş anūn bir avuç ḫākinüñ iḳṭāʿıdur. [S15b] (1) *iḳṭāʿ, zeʿāmet* maʿnāsınadur. Yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve celle ḥadden bīrūn bir (2) ʿaẓīm pādişāhdur ki cemīʿ mevcūdāt anuñ ʿaẓīm-şānına[167] nisbet (3) bir zeʿāmet meşābesindedür,[168] lā-şeyʾdür. Nitekim[169] pādişāhlara (4) nisbet zeʿāmet, hīç ve nā-çīz olduġı içün bir ḥaḳīr ḫiẕmetkārına (5) virür.*

54

---

[161] hīç-ber-hīç hīçdür: hīç-ber-hīçdür M.
[162] "O'nun zatından başka her şey yok olacaktır." Kasas/88.
[163] aḥvālden: -Ü.
* *kun* emr-i ḥāżırdur.
[164] āşikāre: āşikār Ü, M.
[165] M nüshasında "Remz budur ki ʿāḳıbet hīç olsa gerekdür. Ol sebebden hīç üzere ḥıfẓ eyler." şeklinde açıklayıcı bir derkenar düşülmüştür.
** *Kīn* bunda *ki īn*den mürekkebdür.
[166] ʿaḳl: delīl-i ʿaḳlī Ü, M.
[167] ʿaẓīm şānına: ʿiẓam-şānına Ü, M.
[168] meşābesindedür: meşābesinde Ü, M.
[169] Nitekim: Niteki Ü, M.
* *müştī*de *yā* vaḥdet içündür.

ᶜArş u ᶜālem cüz ṭılsmī bīş nīst

ᶜArş u ᶜālem (6) ḥaḳīḳatde bir ṭılsımdan ziyāde degüldür. Yaᶜnī Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ (7) ẕāt-ı pākine nisbet hemān bir ṭılsımdur.

Ūst bes īn (8) cümle ismī bīş nīst

Ḥaḳīḳatde mevcūd hemān odur. (9) Bu cümle mevcūdāt [Ü16b] bir ismden ziyāde degüldür. Yaᶜnī hemān bir (10) ismdür andan ġayrı degüldür.

Beyt

Vücūd-ı mā nihānīst[170] *Ḫāfıẓ*

Ki (11) taḥḳīḳeş füsūnest ü fesāne

55

Derniger kīn ᶜālem ü ān ᶜālem ūst

(12) Ḫüdāy-bīn çeşmile naẓar eyle, tā saña āfitābdan rūşenrek (13) ẓāhir ola ki bu ᶜālem [M14a] ve ol ᶜālem hemān odur.**

Nīst gayr-ı ū vü ger hest (14) ān hem ūst

Leyse fi'd-dāri ġayruhu deyyār[171] ḥasebince andan ġayrı yoḳdur. (15) Veger farażā var ise ḥaḳīḳat iᶜtibārı ile ol ġayr hem odur. (16) Zīrā cemīᶜ mevcūdāt Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ tecelliyyātınuñ āṣārıdur. (17) Sāye, ẕātuñ ᶜaks ü eṣeri olup anuñ fī-nefsihi (18) müstaḳillen vücūdı olmaduġı gibi.

56

Çün heme ber-hīç bāşed ez-yekī

Çünki (19) cemīᶜ mevcūdāt bi'l-ittifāḳ hīç üzeredür. Niteki beyān olunmışdur.

(20) Īn heme pes hīç bāşed bī-şekī

Pes bu cemī mevcūdāt şekk (21) ü reybsiz hīçdür.

57

ᶜArş ber-ābest ü āb ender-hevāst

[S15a] (1) ᶜArş, āb üzeredür ve āb, hevādadur.

Begẕer ez-āb u hevā cümle Ḫüdāst

---

[170] nihānīst: muᶜammāīs Ü.

** *Der-niger* emr-i ḥāżırdur.

[171] "Her iki evin (dünyanın) içindeki, ev sahibinden (Allah) başkası değildir."

(2) Pes iy sırr-ı Eḥadiyyet'den ġaber-dār olan rūşen-dil! Āb u hevādan (3) güẕer eyle ki cümle Ḫüdā'dur. Bu iʿtibārla[172] ki, vücūd ḥaḳīḳatde Ḫüdāy (4) ʿazze ve celleye maḫṣūṣdur. Muḥyī'ddīn-i ʿArabī ḥażretleri[173] ḳaddesa'l-lāhu sırrahu'l-ʿazīz (5) bu sebebden Ḥaḳḳ Ṣübḥāne ve teʿālā ḥażretine ʿazze ismuhu vücūd-ı muṭlaḳ dimişdür. (6) Meşāyiḫ-i ʿiẓāmdan bisyār kimse bundan murād ne idügin[174] fehm (7) eylemeyüp anı ikfār eylediler.[175*]

58

İy dirīġā hīç kes-rā nīst tāb

(8) İy dirīġā! Hīç kimseye tāb u ṭāḳāt yoḳdur.[**]

Dīdehā kūr u cihān (9) pür-āfitāb

Çeşmler kūrdur ve cihān pür-āfitābdur. Ḫulāṣa-i kelām (10) budur ki, cihān cānān-ı [Ü16a] ezelüñ tecelliyyātı ile bir vechile memlūdur ki (11) mümkinātuñ vücūdı anuñ sebebi ile aṣḥāb-ı dilüñ naẓarında maʿdūm (12) meṣābesinde olmışdur. Egerçi ʿavām, mümkinātdan ġayrı nesne müşāhede (13) eylemege ḳādir degüldür. Bu sebebden kendülerini ṣāḥib-vücūd ẓann eylerler.

59

(14) Cümle yek ẕātest ammā muttaṣıf

Ḥaḳīḳatde cümle mevcūdāt (15) bir ẕātdur ammā, bi-ḥasbi'ẓ-ẓāhir envāʿ-ı ṣıfātla muttaṣıfdur. Lā-cerem (16) bu iʿtibārile[176] bi'ż-żarūre muġāyeret vāḳiʿ olmışdur. [M15b] Līkin ol muġāyeret (17) ṣıfāt iʿtibārı ile degüldür.[***]

Cümle yek ḥarf ü ʿibāret muḫtelif

(18) Cümle kelām ve kelimāt ḥaḳīḳatde bir ḥarf ü kelimedür ve bi-ḥasbi'ẓ-ẓāhir ʿibāret (19) muḫtelifdür. Bu ḥālde[177] ziyāde emr-i ʿasīr ve nihān olduġı içün server-i (20) kāʾināt ʿaleyhi efḍalü'ṣ-ṣalavāt cenāb-ı Eḥadiyyet'e tażarrūʿ idüp dirdi: (21) *Allāhumme erine'l-eşyāʾe kemā hiye.*[178****]

---

[172] iʿtibārla: iʿtibār ile Ü.
[173] ḥażretleri: ḥażretlerinüñ Ü.
[174] idügin: idügini Ü, M.
[175] eylediler: eylemişdür Ü.
[*] *Beġẕer* emr-i ḥāżırdur.
[**] *tāb* bunda tāḳāt maʿnāsınadur.
[176] iʿtibārile: iʿtibār ile Ü.
[***] *muttaṣıf* ism-i fāʿildür bāb-ı iftiʿālden.
[177] ḥālde: ḥālet Ü, M.
[178] "Allah'ım bana eşyayı olduğu gibi göster."

Meşnevī

Reh-i ʿaḳl cüz pīç-ber-pīç nīst

[S16b] (1) Ber-ʿārifān cüz Ḫüdā hīç nīst

Tüvān güften īn bā-ḥaḳḳāʾıḳ-şinās

(2) Velī ḫurde gīrend ehl-i ḳıyās

60

Merd mībāyed ki bāşed (3) şeh-şinās

Merd, gerek şāh-şinās ola[179*]

Ger bübīned şāh-rā der-ṣad (4) libās

Farażā şāhı eger[180] yüz libāsda göre

61

Der-ġalat nebved çü (5) mīdāned ki kīst

Şāhı yüz libāsda gördükde ġalaṭda olmaya, (6) çün bile ki kimdür[181]

Çün heme üst īn[182] ġalaṭ kerden zi-çīst[183]

(7) Çünki cemīʿan odur.[184] Pes bu ġalaṭ eylemek. Yaʿnī çünki *leyse fi'd-dāri (8) ġayruhu deyyār*[185] ḥasebince ḥaḳīḳatde mevcūd hemān Ḫüdāy ʿazze ve celledür (9) pes ġalaṭa sebeb nedür.[186]

62

Der-ġalaṭ üftāden aḥvel-rā buved

Ġalaṭa (10) düşmek aḥvele olur. Zīrā biri iki gördügi içün naẓar-ı ṣaḥīḥden (11) maḥrūmdur.[**]

Vīn naẓar murd-ı muʿaṭṭal-rā buved

Ve bu naẓar muʿaṭṭal ve (12) bī-ʿaḳl murde olur.

[****] *muḫtelif* ism-i fāʿildür bāb-ı ifʿālden.

[179] şāh-şinās ola: şāh-şinās ola yaʿnī şāhı fehm idici ola M.

[*] *şeh-şinās* vaṣf-ı terkībīdür.

[180] şāhı eger: eger şāhı Ü, M.

[181] kimdür: kimdür. Murād şāhı yüz libāsda görürse daḫı fehm ide dimekdür M.

[182] üst īn: ū şud Ü, M.

[183] ġalaṭ kerden zi-çīst: ṭılsım ez-behr-i çīst Ü.

[184] odur: o oldı M, Ü.

[185] "Her iki evin (dünyanın) içindeki, ev sahibinden (Allah) başkası değildir."

[186] çünki *leyse fi'd-dāri ġayruhu deyyār* ḥasebince ḥaḳīḳatde mevcūd hemān Ḫüdāy ʿazze ve celledür pes ġalaṭa sebeb nedür: -M. Ü nüshasında bu mısraın şerhi yapılmamıştır.

[**] *aḥvel* şaşı.

63

Ger bübīnī īn ḫıred-rā güm kunī

Eger āfitāb-ı ḥaḳīḳīyi (13) göresin bu ʿaḳlı güm ü żāyiʿ eylersin.

Cümle ū bīnī vü ḫod-rā güm kunī

(14) Cümle anı görürsin ve kendüni güm ü żāyiʿ eylersin. Zīrā mādām ki (15) Cenāb-ı Kibriyā'nuñ cemāli müşāhedesi müyesser[187] olmaya, mā-sivā ḥükm-i ʿademde (16) idügi āşikāre[188] olmaḳ muḥāldür.

64

Cümle dārend (17) iy ʿaceb dāmen be-dest

İy ʿaceb ḥāldedür[189] ki cemīʿan dāmeni elde ṭutarlar.

ʿÖẕr mīārend ü (18) mīgūyend cest

ʿÖẕr getürürler andan ṣıçradı dirler. Ḫulāṣa-i kelām (19) budur ki *va'l-lahu meʿaküm*[190] *eynemā küntüm*[191] ve hem *ve naḫnu aḳrabu ileyhi* [192] ḥasebince egerçi cenāb-ı (20) İlāhī bendelerinden cüdā degüldür, līkin herkes bundan ḫaber-dār ve ḥiṣṣe-peẕīr (21) olmaġa istiʿdād [M15a] ve liyāḳāt ṭutmaz.*

65

İy zi-peydāyī-i ḫod bes nābedīd

[S16a] (1) İy kendü ẓuhūruñ sebebinden ziyāde nābedīd ve pinhān

Cümle ʿālem (2) tuyī vü kes nābedīd

Ḥaḳīḳatde cümle ʿālem sensin ve kimse ẓāhir (3) ve āşikār degüldür. Bu maʿnā Eḥadiyyet sırrınuñ iʿtibārı iledür.[193]

66

Cān (4) nihān der-cism ü tu der-cān nihān

Cān cismde nihāndur ve (5) sen iy Ḫüdā cānda nihānsın.

İy nihān-ender-nihān iy cān-ı (6) cān[194]

---

[187] müyesser: -Ü.
[188] āşikāre: āşikār Ü, M.
[189] ḥāldedür: ḥāletdür Ü, M.
[190] "Allah sizinle beraberdir." Muhammed/35.
[191] "Nerede olsanız o sizinle beraberdir." Hadīd/4.
[192] "Biz ise ona sizden daha yakınız." Vākı'a/85.
* *cest* fiʿl-i māżīdür.
[193] iledür: ile M.
[194] iy cān-ı cān: ender-nihān Ü.

İy nihān içinde nihān, iy cānuñ cānı! Ḫüdāy ᶜazze ve celleye (7) cān ıṭlāḳı bu iᶜtibāriledür[195] ki cisme ḥayāt rūḥdan olduġı (8) gibi rūḥa ḥayāt hem Ḫālıḳ-ı rūḥdandur.

67

Hem zi-cümle pīş ü hem bīş (9) ez-heme

Hem vücūd iᶜtibārı ile cümleden ilerüsin. Zīrā Ḳadīm-i (10) Muṭlaḳ'sın ve bāḳīsi ḥādiṯdür ve ẕāt iᶜtibārı ile hem (11) cemīᶜsinden ziyādesin. Zīrā cemīᶜ mevcūdāt ẕāt-ı pāküñe nisbet (12) ẕerre meṯābesinde degüldür.*

Cümle ez-ḫod dīde vü ḫ̌īş ez-heme

Cemīᶜ (13) mevcūdātı kendüsinden görmiş ve kendüsini cemīᶜīsinden görmiş. (14) Zīrā cemīᶜ mevcūdāt andan vücūd bulmışdur ve cemīᶜ mevcūdāt (15) anuñ meẓāhiri olmışdur.[196]

68

[Ü17a] Bām-ı tu pür-pāsbān u pür-ᶜases

İy Ḫüdā (16) senüñ[197] pür-pāsbān ve pür-ᶜasesdür.**

Sūy-ı tu çün rāh yābed hīç (17) kes

Hīç kimse senüñ cānibüñe nice yol bulur? Zīrā şeyāṭīn (18) senüñ yoluñı tamām iḫāṭa eylemişlerdür. Pes mādām ki senden ᶜināyet (19) ve hidāyet olmaya, bir kimse senüñ dergāhuña vuṣūl bulmaġa ḳādir olmaz.

69

(20) ᶜAḳl u cān-rā gird-i ẕātet rāh nīst

İy Ḫüdā senüñ ẕāt-ı (21) pāküñ eṭrāfına ᶜaḳl u cāna yol yoḳdur. Yaᶜnī ᶜaḳl u cān ẕāt-ı [S17b] (1) Bārī'yi idrāk[198] eylemege ḳādir degüldür *ve yuḥaẕẕirukumu'l-lāhu nefsehu* [199] āyeti bu maᶜnāya [M16b] (2) ḳavī rūşendür ve şāhiddür.[200]

---

[195] iᶜtibāriledür: iᶜtibār iledür Ü.

* *pīş* evvel *bīş* ziyāde maᶜnāsına.

[196] Cemīᶜ mevcūdātı kendüsinden görmiş ve kendüsini cemīᶜīsinden görmiş . Zīrā cemīᶜ mevcūdāt andan vücūd bulmışdur ve cemīᶜ mevcūdāt anuñ meẓāhiri olmışdur: Cemīᶜīsini kendüsinden ve kendüsini cemīᶜīsinden görmiş *kāna'l-lāhu ve lem yekun maᶜahu şeyᵓun* ḥasebince cemīᶜīsinden kendüsini görmişdür . Zīrā cemīᶜīsini kendüsi ḫalḳ eylemişdür ve kendüsini cemīᶜīsinden görmişdür . Zīrā hīç bir mevcūd yoḳdur ki anuñ irādetinsiz bir ḥareket itmege ḳādir ola M, -Ü.

[197] senüñ: senüñ bāmuñ Ü, M.

** ᶜAcem pādişāhlaruñ ve baᶜżı pādişāhlaruñ ᶜādetleridür ki pās-bānlar ve ᶜasesler ṭam üzere nevbetle her gice pādişāhı ḥıfẓ eylerler ve der-bānlar ḳapu üzere. *Bām* bunda ṭam maᶜnāsınadur.

[198] idrāk: iḫāṭa Ü.

[199] "Allah, asıl sizi kendinize karşı dikkatli olmanız hakkında uyarmaktadır." Āl-i İmrān/28.

[200] ḳavī rūşendür ve şāhiddür: ḳavī ve rūşen şāhiddür M; ḳavī şāhiddür Ü.

Vez-ṣıfātet hīç kes āgāh nīst

(3) Ve senüñ ṣıfātuñdan hīç kimse āgāh degüldür.

Beyt

Ne ber-evc-i ẕāteş pered (4) murġ-ı vehm

Ne der-ẕeyl-i vaṣfeş resed dest-i fehm

70

Gerçi der-cān (5) genc-i pinhān hem tuyī

Egerçi[201] cānuñ içinde pinhān genc hem sensin

Āşikārā (6) ber-ten ü cān hem tuyī

Cism ü cān üzere āşikārā hem sensin.

71

Cümle-i (7) cānhā zi-künhet bī-nişān

Cānlarun cemīʿīsin[202] senüñ künhüñden bī-nişāndur. (8) Yaʿnī anlara senüñ künh[203] ḥaḳīḳatüñden nişān müyesser olmamışdur.

Enbiyā (9) ber-ḫāk-i rāhet cān-fişān

Enbiyā senüñ ḫak-i rāhuñ üzere (10) cān niṯār idicidür.[204*]

72

ʿAḳl eger ez-tu vücūdī pey bered

ʿAḳl egerçi senden (11) bir vücūda iz iledür, yaʿnī senüñ vücūduñdan ḫaber-dār olur

Līk (12) hergiz reh be-künhet key bered

Līk[205] senüñ künh ü ḥaḳīḳatüñ[206] ʿaḳl hergiz ḳaçan (13) yol iledür? Yaʿnī ʿaḳl senüñ künh[207] ḥaḳīḳatüñden ḫaberdür. [208**]

---

[201] Egerçi: Eger Ü.
[202] cemīʿīsin: cemīʿsi Ü, M.
[203] künh: künh ü Ü.
[204] Enbiyā senüñ ḫak-i rāhuñ üzere cān niṯār idicidür: Enbiyā senüñ ḫak-i rāhuñ üzere cān niṯār idicidür. Murād Ḥaḳḳ teʿālā ḥażretinüñ ʿuluvv şānını beyāndur ki cemīʿ ʿaẓīmü'ş-şānlar anuñ ḫāk-i rāhıdur M.
[*] *cān-fişān* vaṣf-ı terkībīdür.
[205] Līk: Līkin Ü.
[206] ḥaḳīḳatüñ: ḥaḳīḳatüñe Ü, M.
[207] künh: künh ü Ü.
[208] ḫaberdür: bī-ḫaberdür Ü.

Rubāʿī

İʿtiṣāmü'l-verā bi-maġfiretik
ʿAceze'l-verā vāṣıfun ʿan vaṣfik

73

Çün tuyī (14) cāvīd der-hestī tamām

Çünki vücūdda tamām cāvīd sensin. Yaʿnī hergiz (15) fenā-pezīr degülsin.

Desthā küllī fürū bestī tamām

[Ü18b] Cemīʿan elleri tamām muḥkem (16) baġladuñ. Yaʿnī vücūd saña müsellem oldı.[209]

74

İy derūn-ı cān birūn-ı cān (17) tuyī

İy cānān-ı ezel! Cānuñ derūnında[210] cānuñ bīrūnında sensin. (18) Bu hem-vechdür: İy mevcūdātı vücūda getürici! Cānuñ ẓāhiri sensin (19) ve bāṭını sensin.[211]

[M16a] Her çi gūyem ān neʾī hem ān tuyī

Her ne dirsem bir iʿtibārile[212] (20) sen o degülsin ve bir iʿtibārile[213] o hem sensin. Bu sırr-ı tevḥīddür. Bunda (21) taḥrīr ü maḳāle mecāl yoḳdur. Zīrā bu ḥālde[214] vaṣf u ḥāldür, be-her ḥāl [S17a] (1) riyāżet ve mücāhede lāzımdur. Meṯnevī-i Şerīf'den bu beyt bunda ketb (2) olundı, bu cümle ziyāde münāsib oldugı eclden:[215]

Beyt

Ān (3) be-gītī zān sūy-ı vaṣfest ü ḥāl

Cüz düyī nāyed be-meydān-ı maḳāl

75

(4) İy ḫıred ser-geşte-i dergāh-ı tu

İy Ḫüdā! ʿAḳl senüñ dergāhuñuñ (5) ser-geştesidür. Yaʿnī dergāhuña vuṣūl bulmaġa ḳādir degüldür. Mādām ki (6) senden ʿināyet ve hidāyet olmaya*

ʿAḳl-rā ser-rişte güm der-rāh-ı tu

Tub ʿaleynā fe-innenā beşerun

Mā-ʿarefnāke ḥaḳḳe maʿrifetik

Bu ruba'i S ve Ü nüshalarında yoktur.

** *bered* fiʿl-i mużāriʿdür.

[209] müsellem oldı: müsellem oldı yaʿnī sen Ḳadīm ve Bāḳī'sin senden ġayrısı ḥādiṯ ve fānīdür pes bunlar senüñ vücūduñı iḥāṭa itmege nice ḳādir olurlar M.

[210] derūnında: derūnında ve Ü.

[211] ẓāhiri sensin ve bāṭını sensin: bāṭını cānuñ ẓāhiri sensin Ü, M.

[212] iʿtibārile: iʿtibār ile Ü.

[213] iʿtibārile: iʿtibār ile Ü.

[214] ḥālde: ḥālet Ü, M.

[215] cümle ziyāde münāsib oldugı eclden: maḥalle münāsib oldugı eclden Ü, M.

* *ser-geşteʾī*de hemze iżāfet içündür.

(7) Senüñ yoluñda ʿaḳluñ ser-riştesi gümdür. Yaʿnī ʿaḳl[216] kemāl-i ḫayretinden (8) senüñ yoluñda idrāk ve tedārikden ḳalmışdur.

76

Cümle ʿālem-rā be-tu (9) bīnem ʿıyān

Cümle ʿālemi senüñ ile[217] ʿıyān ve āşikāre görürem.

Vez-tu (10) der-ʿālem nemībīnem nişān

Velīkin ʿālemde senden nişān görmezem. Zīrā (11) aṣlda ferʿi müşāhede eylemek mümkindür ammā ferʿde aṣlı müşāhede eylemek (12) müşkildür.

77

Her kesī ez-tu nişānī dād bāz

Egerçi her bir kimse fehm ü idrāk itdügi (13) miḳdār[218] senden[219] bir nişān virdi[**]

Ḫod nişān kū ez-tu iy dānā-yı rāz

(14) Lākin iy dānā-yı rāz! Senden ḫod nişān ḳanı? Yaʿnī senden nişān (15) virmek müyesser [Ü18a] degüldür.

78

Gerçi çendīn çeşm gerdūn bāz kerd

Felek (16) egerçi bu ḳadar yaʿnī bisyār çeşmin açdı, tā ki senden bir ḥālet müşāhede eyleye[*]

(17) Hem nedīd ez-rāh-ı tu yek ẕerre gerd

Felek senüñ yoluñdan bir ẕerre ġubār ve (18) eṣer[220] görmedi. *çendīn çeşm*den [M17b] murād kevākibdür.

79

Nī zemīn hem dīd (19) hergiz gerd-i tu

Ne zemīn kim[221] hergiz senüñ ġubār u eṣerüñ gördi yaʿnī (20) hergiz görmedi

Gerçi ber-ser kerd ḫāk ez-derd-i tu

---

[216] ʿaḳl: -Ü.
[217] senüñ ile: senüñile Ü, M.
[218] idrāk itdügi miḳdār: idrāki miḳdārı Ü, M.
[219] senden: senden āşikāre Ü, M.
[**] *dād* fiʿl-i māżīdür.
[*] *gerdūn* felek. *çendīn* ve çendān bunuñ gibi maḥalde bisyār maʿnāsına istiʿmāl olunur.
[220] eṣer: eṣer-i niʿam M.
[221] kim: hem Ü, M.

Egerçi zemīn senüñ (21) derdüñden başı üzere ḫāk eyledi, mātem-zede ve muṣībet-resīdeler gibi.

80

[S18b] (1) Āfitāb ez-şevḳ-i tu refte zi-hūş

Āfitāb senüñ şevḳüñden hūşdan (2) gitmiş

Her şebī tā rūz mīmālend gūş

Hūşı gelsün içün her (3) bir gice rūz u ṣabāḥa degin anuñ ḳulaġını ovarlar. Niteki ᶜādetdür, (4) hūşı gitmişlere böyle eylerler.

81

Māh nīz ez-mihr-i tu begdāḫte

Māh daḫı senüñ (5) muḥabbetüñden erimiş ve lāġar olmış.[222]

Her meh ez-ḫayret siper endāḫte

Her māh (6) ḫayretinden siper atmış. Yaᶜnī tedārikden ḳalmış. Murād, māh her ayda bedr iken muḥāḳda (7) ol ḥālet andan refᶜ olduġı[223] işᶜārdur. *mihr* egerçi bunda (8) *muḥabbet* maᶜnāsınadur. Līkin[224] *mihr* hem āfitāb maᶜnāsına olduġı iᶜtibārla (9) leṭāfetden ḥālī degüldür. *siper endāḫte*(de) ṣanᶜat-ı tecrīd vardur (10) *māh*uñ *siper*e müşābeheti olduġı iᶜtibārla. *Māh*-ı evvel *ḳamer* maᶜnāsınadur (11) ve *māh*-ı s̱ānī otuz günden ᶜibāretdür.

82

Baḫr der-şūret ser-endāz (12) āmede

Deryā iy Ḫüdā senüñ şūr u muḥabbetüñde ser-endāz gelmişdür. (13) Yaᶜnī cūşān ve ḫurūşāndur.*

Dāmeneş ter ḫuşk-leb bāz āmede

Anuñ (14) dāmeni ter āşikāre ḫuşk-leb gelmişdür. [Ü19b] Yaᶜnī deryā egerçi bu evṣāfladur (15) līkin z̲āt-ı Bārī'den bir ḥālde[225] müşāhede eylememişdür. *Baḫr* ki telḫdür (16) aña nisbet *şūr* ḫūb vāḳiᶜ olmışdur.

83

Kūh-rā ṣad ᶜaḳbe (17) der-rāh āmede

---

[222] olmış: olmışdur Ü.
[223] olduġı: olduġun Ü, M.
[224] līkin: ammā Ü.
* *ser-endāz* vaṣf-ı terkībīdür.
[225] ḥālde: ḥālet Ü.

Ṭaġuñ[226] yüz ʿaḳabe gelmişdür.

Pāy der-gil tā kemergāh āmede

(18) Kemergāhına degin ayaġı balçıḳda gelmişdür. Yaʿnī miyānına degin gile garḳ olmışdur. (19) *ʿaḳbe, yoḳuş* maʿnāsınadur. Murād, kūh hem bisyār mertebe cemāl-i İlāhī (20) müşāhedesinden [M17a] dūr idügin beyāndur.

84

Āteş ez-sūz-ı tu çün (21) āteş şude

Āteş senüñ sūz[227] şevḳüñden āteş gibi olmış.[228] Yaʿnī [S18a] (1) āteşüñ pür-ḥarāret ve sūzān olması iy Ḫudā senüñ sūz u muḥabbetüñdendür. (2) Ḫulāṣa-i kelām budur ki, gūyā āteş, evvel āteş degül idi ve anda bu sūz (3) yoḳ idi. Senüñ sūz u şevḳüñ sebebi ile bu ḥālete irişdi.[**]

(4) Pāy ber-āteş çünīn ser-keş şude

Ayaġı āteş üzere böyle ser-keş (5) olmışdur. *āteş*den murād bunda cemerātdur. Āteş ser-keşlik[229] cevher-i ʿulvī olduġı (6) iʿtibārladur.[***]

85

Bād bī-tuyī ser ü pāy āmede

İy Ḫudā! Bād sensiz (7) ser ü pāsız gelmişdür.

Ḫāk der-kef bād-peymāy āmede

Kef ü destinde (8) ḫāk[230] ölçüci gelmişdür. Ḫulāṣa-i kelām budur ki, bād egerçi iy Ḫudā senüñ (9) yoluñda vezān ve pūyān ve her cānibe senüñ ṭaleb ve vuṣūlüñ içün (10) revāndur, līkin cemālüñ müşāhedesinden bī-behredür.[*]

86

Āb-rā ābī (11) nemānde der-ciger

Senüñ sūz u şevḳüñ sebebinden ābuñ cigerinde bir āb[231] (12) ve bir ḥālet ḳalmamış.[232**]

---

[226] Ṭaġuñ: Ṭaġuñ yolında Ü, M.
[227] sūz: sūz u Ü.
[228] olmış: olmışdur Ü.
[**] *çün* bunda teşbīh içündür.
[229] ser-keşlik: ser-keşligi Ü, M.
[***] *ser-keş* vaṣf-ı terkībīdür.
[230] ḫāk: ḫāk bād Ü, M.
[*] *bād-peymāy* vaṣf-ı terkībīdür.
[231] āb: āb ve Ü, M.
[232] ḳalmamışdur: ḳalmamış Ü, M.

Vābeş ez-şevḳ-i tu begẕeşte [Ü19a] zi-ser

Ve senüñ (13) şevḳüñden āb anuñ başından geçmiş. Murād, āb hem Ḫüdāy ᶜazze (14) ve cellenüñ sūz u şevḳüñden ziyāde mużṭarib ve perīşān ḥāl idügin (15) işᶜārdur.

87

Ḫāk der-kūy-ı tu ber-der mānde

Senüñ kūyuñda ḫāk (16) ḳapuñ üzere ḳalmış.

Ḫāksārī ḫāk ber-ser mānde

Baş[233] (17) üzere ḫāk ḳomış bir ḫāksār ve ḥaḳīrdür yaᶜnī cemāl-i İlāhī müşāhedesinden (18) bī-behre olduġı içün muṣībet-zedelerüñ başı üzere (18) ḫāk ḳomışdur. Mışrāᶜ-i şānīde *mānde* ḳomış maᶜnāsına olmaḳ ensebdür (19) ḳalmış maᶜnāsına olmaḳdan. *kūy, maḥalle* maᶜnāsınadur ki murād cenāb-ı İlāhī'dür. (20) Şeyḫ ᶜAṭṭār ḥażretleri [M18b] ḳuddise sırrahu'l-ᶜazīz[234] ᶜanāṣır-ı erbaᶜayı laṭīf teşbīh ile beyān [S19b] (1) idüp didi ki: Egerçi her birisi ṭālib-i Ḥaḳ'dur līkin hīç birisi (2) müşāhede-i Cemāl'den behre-dār[235] olmadı.

88

Çend gūyem çün neyāyī der-ṣıfat

(3) Senüñ evṣāfuñı iy Ḫüdā niçe bir söyleyeyüm?[236] Çünki ṣıfata gelmezsin. (4) Yaᶜnī çünki senüñ vaṣfuñ ḥadd-i imkāndan bīrūndur.

Çün kunem çün (5) men nedārem maᶜrifet

Bu ḫuṣūṣda nice eyleyem? Çünki ben maᶜrifet ṭutmazam. (6) Yaᶜnī bende ol maᶜrifet ve ḥālet yoḳdur ki seni kemā yenbaġī vaṣf (7) u beyān eylemege ḳādir olam ve ᶜıyān idem.

89

Ger tu iy dil ṭālibī (8) der-rāh rev

İy dil! Eger ḳurb u viṣāl-i İlāhī'ye ṭālib iseñ (9) ẕāt u ṣıfāt vaṣfından ferāġat idüp ṭarīḳ-i Ḥaḳḳ'a revān (10) ol ve saᶜy u ihtimām eyle.*

Mīniger ez-pīş ü pes āgāh rev

** *Āb*a nisbet *ābī* ḫūb vāḳiᶜ olmışdur.

[233] Baş: Başı Ü, M.

[234] ḳuddise sırrahu'l-ᶜazīz: ḳaddesa'l-lāhu sırrahu'l-ᶜazīz Ü.

[235] behre-dār: behrever Ü, M.

[236] söyleyeyüm: söyleyem Ü, M.

* *ṭālibī*de *yā* ḫiṭāb içündür. *rev* emr-i ḥāżırdur.

Öñüñden (11) ve arduñdan naẓar eyle ve āgāh yüri. Murād sülūk[237] riyāżet ü (12) mücāhededе başīret ve ġayret üzere olup ġafletden [Ü20b] iʿrāż (13) eyle dimekdür.[**]

90

Sālikān-rā bīn be-dergāh āmede

Dergāh-ı Eḥadiyyet'e (14) gelmiş sālikleri gör.[***]

Cümle püşt-ā-püşt hem-rāh āmede

Cemīʿan püşt-ā-püşt (15) ve müctemiʿ hem-rāh gelmiş. Murād, mürşidsiz sülūk müyesser degül idügin (16) beyāndur[238] ve hem tenbīhdür ki ruhbāniyyetden iḥtirāz eylemek ve ṣuleḥānuñ (17) rāh-revişinden dūr olmamaḳ lāzımdur.

91

Hest bā-her ẕerre dergāhī diger

(18) Her ẕerre ile bir ġayrı dergāh vardur.

Pes zi-her ẕerre bedū rāhī diger

(19) Pes her ẕerreden aña bir ġayrı ṭarīḳ[239] *et-ṭarīḳu ila'l-lāhi bi-adedi enfāsi'l-(20) ḫalāʾıḳ*[240] ḥasebince anuñ dergāhına vesīle olur. Ṭuruḳa[241] ḥadd ü ḥaṣr (21) yoḳdur.

92

Tu çi dānī tā küdāmīn reh revī

Pes iy ṭālib! Sen ne bilürsin, [S19a] (1) tā yoluñ ḳanḳısına gidersin? Yaʿnī bu ḳadar bisyār ṭarīḳden ḳanḳı ṭarīḳe (2) revān olursın, tā aña[242] vuṣūl bulasın?

Vez-küdāmīn reh bedān (3) dergeh revī

Yoluñ ḳanḳısından ol dergāha gidersin? Murād, [M18a] (4) cenāb-ı İlāhī'ye[243] vuṣūl ḥadden bīrūn emr-i ʿasīr idügin işʿārdur. (5) *küdāmīn, ḳanḳısın*[244] ve *küdām, ḳanḳı* maʿnāsınadur.

93

---

[237] sülūk: sülūk u Ü, M.
[**] *mīniger* emr-i ḫāżırdur.
[***] *bīn* emr-i ḫāżırdur.
[238] beyāndur: beyān Ü.
[239] ṭarīḳ: ṭarīḳ vardur . Zīrā Ü, M.
[240] "Allah'a giden yollar, yaratılmışların nefesleri sayısıncadır."
[241] Ṭuruḳa: Ṭarīḳe Ü.
[242] tā aña: tā ki aña Ü.
[243] cenāb-ı İlāhī'ye: cenāb-ı İlāhī Ü.
[244] ḳanḳısın: ḳanḳısı Ü, M.

Ān zamān kū-rā ʿıyān (6) cūyī nihānst

Zīrā ol zamān ki anı ʿıyān istersin[245*]

Vān zamān (7) kū-rā nihān cūyī ʿıyānst

Ve ol zamān ki anı nihān istersin, ʿıyāndur. (8) Pes aña nice vuṣūl bulursın.[**]

94

Ger ʿıyān cūyī nihān ān geh[246] buved

Eger Ḫüdāy (9) teʿālā ḥażretini ʿazze ismuhu ʿıyān ṭaleb eyleyesin, ol vaḳt nihān olur.

(10) Ver nihān cūyī ʿıyān ān geh buved

Veger nihān ṭaleb eyleyesin, (11) ol vaḳt ʿıyān olur.

95

Ver be-hem cūyī çü Bīçūnest ū

Veger[247] yaʿnī (12) hem nihān ve hem ʿıyān ṭaleb eyleyesin, çünki [Ü20b] Ḫüdāy ʿazze ve celle Bīçūn'dur.[***]

Ān (13) zamān ez-her dü bīrunest[248] ū

Ol zamān Ḫüdāy-ı Bīçūn her ikisinden (14) yaʿnī ʿıyān ve nihāndan bīrūndur.

96

Tu nekerdī hīç güm çīzī mecūy

İy ʿāḳıl! (15) Sen hīç bir nesne żāyiʿ eylemek ṭaleb eyleme.[****]

Her çi gūyī nīst ān (16) çīzī megūy[249]

Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ẕat u ṣıfātı ḫuṣūṣında her ne (17) dirseñ[250] o degüldür. Pes andan ferāġat idüp bir nesne (18) söyleme. Murād, Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ẕāt u ṣıfātından baḫṣ (19) u muṣāḥebet hīç bir vechile maʿḳūl ve maḳbūl degül idügin tenbīhdür.

97

---

[245] istersin: istersin nihāndur Ü.

[*] *nihānst*da nūn-ı ṣānī sākindür.

[**] *ʿıyānst*da nūn sākindür.

[246] S nüshasında "ān geh nihān" olarak yazılmıştır fakat böyle yazılırsa vezin bozulmaktadır.

[247] Veger: Veger maʿan Ü, M.

[***] *ū*dan murād ḥażret-i Ḫaḳ'dur ʿazze ismuhu.

[248] bīrunest: bīrūnest M.

[****] *mecūy* nehy-i ḥāżırdur.

[249] ne-gūy: me-gūy Ü, M.

[250] dirseñ: dir iseñ Ü, M.

(20) Ān çi gūyī vān çi cūyī ān tuyī

O nesne ki dirsin ve ol nesne (21) ki istersin, o sensin.

Ḫ̆īş-rā bişnās ki ṣad çendān tuyī

[S20b] (1) Kendüñi fehm ü idrāk eyle ki sen yüz ol ḳadarsın. Murād, insān (2) zāʾidü'l-vaṣf ʿuluvv-ḳadr ve ʿaẓīm-şān[251] ṣāḥibi idügin işʿārdur.*

98

(3) Tu bedū bişnās ū-rā ne be-ḫod

İy ʿāḳıl! Ḫüdāy ʿazze ve celleyi (4) sen yine anuñla añla, kendüñle añlama! Yaʿnī Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā ḥażreti (5) ʿazze ismuhu kendüsini ne vechile vaṣf u tavṣīf eyledi ise (6) sen hem anı hemān ol vaṣf ile tavṣīf eyle. Zinhār ol (7) ḥadden tecāvüz eyleme.

Rāh ez-ū ḫīzed bedū ne ez-ḫıred

Aña ṭarīḳ andan (8) ḳalḳar, ʿaḳldan ḳalḳmaz. Yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve celleye ḳurb u vuṣūl (9) anuñ ʿināyet [M19b] ü tevfīḳi ile müyesser olur. ʿAḳluñ cidd ü (10) cehdi ile müyesser olmaz.

99

Vāṣıfān-rā vaṣf-ı ū derḫurd (11) nīst

Anuñ yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ vaṣfı, anı vaṣf (12) idicilere lāʾıḳ degüldür. Zīrā maḫlūḳ, Ḫālıḳ'ı kemā yenbaġī vaṣf (13) eylemege hīç bir vechile ḳādir degüldür.**

Lāʾıḳ-ı her [Ü21b] merd ü her nā-merd nīst

(14) Her merde ve her nā-merde lāʾıḳ degüldür. *derḫurd, lāʾıḳ* maʿnāsınadur.

100

(15) Ger be-ġāyet nīk ü ger bed güfteend

Zīrā Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā (16) ḥażreti ʿazze ismuhu vaṣf idiciler[252] anuñ vaṣfını eger ġāyetile (17) nīk ü rāst dimişlerdür, veger ġāyetile bed ü nā-rāst dimişlerdür

(18) Her çi ez-ū güftend ez-ḫod güfteend

Her ne ki ol Ḫüdā'dan didiler, (19) kendülerinden dimişlerdür. Pes ol evṣāf ḥaḳīḳatde anuñ (20) evṣāfı olmaz.***

---

[251] ʿaẓīm-şān: ʿiẓam-şān Ü, M.

* *bişnās* emr-i ḥāżırdur.

** *der-ḫurd*da *ḫā* fetḥile oḳunmaḳ lāzımdur.

[252] vaṣf idiciler: vaṣf idici Ü.

101

ʿAcz ez-ān hem-şīre şud bā-maʿrifet

Ol sebebden (21) ʿacz, maʿrifete ḳarīn ve muṣāḥib oldı.[****]

Kū ne der-şerḥ āyed ü ne [S20a] (1) der-ṣıfat

Zīrā Ḫüdāy ʿazze ve celle ne şerḥ ü beyān ve ne ṣıfat u ʿıyāna (2) gelür.

102

Ḳısm-ı ḫalḳ ez-vey ḫayālī bīş nīst

Ḫüdāy ʿazze ve celleden (3) ḫalḳuñ naṣībi bir[253] ḫayālden ziyāde degüldür. Yaʿnī anuñ ẕāt (4) u ṣıfātından ḫalḳa maʿlūm olan ḥālet hemān ṣāfī ḫayāldür.[*]

(5) Zū ḫaber dāden muḥālī bīş nīst

Pes Ḫüdāy ʿazze ve celleden ḫaber (6) virmek bir muḥālden ziyāde degüldür. Yaʿnī ṣāfī muḥāldür.

103

Berter (7) ez-ʿilmest ü bīrūn ez-beyānst

Ḫalḳuñ ʿilminden bülendrekdür (8) ve beyāndan bīrūndur.

Zān ki der-Ḳuddūsī-i ḫod bī-nişānst

Zīrā ki (9) Ḫüdāy ʿazze ve celle kendünüñ Ḳuddūs'luḳda bī-nişāndur ve miṯl ü naẓīri (10) yoḳdur.[**]

104

Zū nişān cüz bī-nişānī kes neyāft

Kimse andan bī-nişānlıḳdan ġayrı nişān bulmadı. Zīrā andan nişān yoḳdur.

Çāreʾī cüz (12) cān-fişānī kes neyāft

Kimse cān-fişānlıḳdan ġayrı bir çāre (13) bulmadı. Enbiyā ve evliyānuñ [M19a] yolında cān[254] olduḳlarına ḥikmet budur: (14) Egerçi bir cān niṯār eylerler ammā ʿivażı[255] hezār cān alurlar.[***]

105

[***] *ḫod*da *ḫā* feṭḥile oḳunmaḳ lāzımdur.
[****] *hem-şīre* bunda muṣāḥib ü ḳarīn maʿnāsınadur.
[253] bir: -Ü.
[*] *Ḳısm* naṣīb maʿnāsınadur.
[**] *Ḳuddūsī*de *yā* maṣdar içündür.
[254] cān: cān-fişān Ü, M.
[255] ʿivażı: ʿivaż Ü, M.
[***] *cān-fişān* vaṣf-ı terkībīdür.

Hīç (15) kes-rā der-ḫodī [Ü21a] vü bī-ḫodī

Ḫodluḳda bī-ḫodluḳda hīç kimseye

(16) Zū naṣībī nīst cüz[256] *ille'l-leẕī*

Ol Ḫüdā'dan bir naṣīb yoḳdur, *ille'l-leẕī* (17) vardur. Yaʿnī *ille'l-leẕī,* ġāʾibāna işāretdür. Nitekim *elleẕī* ism-i işāretdür, (18) ġāʾib içündür. Bu āyet-i kerīmeye işāretdür ki sūre-i Enʿām'dadur ki (19) Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā ḥażreti ʿazze ismuhu Ḥabīb-i Ekrem ḥażretlerine ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem (20) ḥażret-i İbrāhīm'üñ ʿaleyhi's-selām ḥālinden ḫaber virür: *İnnī veccehtu (21) vechiye'l-leẕī faṭara's-semāvāti ve'l-arḍ ḥanīfen vemā ene mine'l-müşrikīn.*[257]

106

Ẕerre [S21b] (1) ẕerre der-dü gītī fehm-i tust

İki cihān da ẕerre ẕerre senüñ fehmüñdür.

(2) Her çi dānī ne Ḫüdā ān vehm-i tust

Her ne ki bilürsin, Ḫüdā degüldür. (3) O, senüñ vehmüñdür. Zīrā sen ẕerrātı kemā yenbaġī bilmege ḳādir degülsin. (4) Ḫüdāy ʿazze ve celleyi bilmege ḳanda ḳādir olursın? Pes her neyi ki Ḫüdāy (5) ʿazze ve cellenüñ ẕāt u ṣıfātında beyān eylersin, anlar cemīʿan iy (6) bī-çāre senüñ vehm ü ḫayālüñdür.

107

Nīst āvāz-ı kesī āncā ki ūst

(7) Ol arada ki bir kimsenüñ āvāzı yoḳdur

Key resed cān-ı kesī (8) āncā ki ūst

Pes bir kimsenüñ cānı ḳaçan irişür oraya ki (9) odur. Yaʿnī cenāb-ı İlāhī ki ḥudūd u cihāt u emkineden ʿālī ve bīrūndur. (10) Ḫudūd u cihātda olanlar aña ne vechile vuṣūl bulur?

Beyt

(11) İy bürāder bī-nihāyet dergehīst

Ber-her āncā mīresī bi'l-lāh māyist

---

[256] S ve M nüshalarında "cüz" kelimesi yoktur fakat bu kelimenin olmaması vezni aksatmaktadır.

[257] "Ben, hakka yönelen birisi olarak yüzümü, gökleri ve yeri yaratana döndürdüm. Ben, Allah'a ortak koşanlardan değilim." En'ām/79.

(12) *āncā* ẕikri tefhīm içündür andan mekān iṯbātı lāzım gelmez. Bunuñ (13) gibinüñ vuḳūᶜı bisyārdur.*

108

Ṣad hezārān ṭavr ez-cān berterest

(14) Cenāb-ı İlāhī ḫafāda cāndan ṣad hezārān[258] ᶜālīrekdür. [Ü22b] Ḥālen (15) mümkinātda rūḥ-ı insāndan aḫfā bir nesne yoḳdur.**

Her çi ḫᵛāhī (16) güft ū zān berterest

Her ne dimek isterseñ[259] o, yaᶜnī (17) Ḫüdāy ᶜazze ve celle, andan ᶜālīrekdür.

109

ᶜAkl der-sevdā-yı ū ḥayrān (18) bimānd

ᶜAḳl anuñ [M20b] fikr ü sevdāsından ḥayrān ḳaldı.

Cān (19) zi-ᶜacz engüşt der-dendān bimānd

ᶜAcz sebebinden cān barmaġını dendānında (20) ḳodı. Mıṣrāᶜ-i ṯānīde bu vech hem-laṭīfdür: ᶜAczi sebebinden (21) cān barmaġını dişinde ḳodı. Nitekim[260] müteḥayyirlerüñ bu ḥālde[261] [S21a] (1) ᶜādetidür.[262] Vech-i ṯānī iᶜtibārı[263] üzere *bimāned* binihād maᶜnāsına[264]. (2) Niteki Būstān'da *nehed*[265] maᶜnāsınadur.

Beyt

Berend ez-cihān bā-ḫod aṣḥāb-ı rāy

Fürū-māye māned be-ḥasret be-cāy

110

ᶜAḳl-rā der-genc-i vaṣleş (4) dest nīst

Anuñ vaṣl gencine ᶜaḳluñ dest-i vuṣūli yoḳdur.

Cān-ı (5) pāk ān cāygeh kū hest nīst

Ol cāygehde ki odur, pāk cān nīst.[266]*

---

* *ū*lardan murād ḥażret-i Ḥaḳ'dur.

[258] hezārān: hezārān mertebede Ü.

** *ṭavr* üslūb maᶜnāsınadur.

[259] isterseñ: ister iseñ Ü, M.

[260] Nitekim: Nitekim ᶜāciz ü Ü, M.

[261] ḥālde: ḥālet Ü, M.

[262] ᶜādetidür: ᶜādeti idügi ziyāde rūşendür Ü, M.

[263] iᶜtibārı: -Ü.

[264] maᶜnāsına: maᶜnāsına olur Ü.

[265] Būstān'da: Būstān'uñ bu beytinde *māned* Ü, M.

[266] nīst: nīstdür Ü, M.

111

(6) Çīst cān der-rāh-ı ū ser-geşteʾī

Cān anuñ yolında nedür? Bir (7) ser-geştedür.

Dil ciger-ḫˇārī be-ḫūn āġışteʾī

Gönül ḫūna bulaşmış[267] (8) bir ciger-ḫˇārdur. Yaʿnī ziyāde ġam yiyicidür.[**]

112

Hey mekun çendīn ḳıyās iy Ḥaḳ-şinās

(9) Zinhār iy Ḥaḳ-şinās! Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ḫuṣūṣında bu ḳadar (10) ḳıyās eyleme.

Zān ki nāyed kār-ı Bīçūn der-ḳıyās

Zīrā ki Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ (11) kārı ḳıyāsa gelmez. Yaʿnī ḳıyās ile ḥāṣıl olmaz.

113

Der-celāleş ʿaḳl u (12) cān fertūt şud

Ol Allāh'uñ celālinde ʿaḳl u cān fertūt (13) oldı. Yaʿnī ziyāde żaʿīf ve bī-idrāk oldı, bunamış[268] pīrler (14) gibi.[*]

ʿAḳl ḥayrān geşt ü cān mebhūt şud

ʿAḳl ḥayrān oldı[269] (15) ve cān mebhūt oldı. Ḫālbuki ḥālet ve leṭāfet ve revnaḳ (16) ve kerr ü [Ü22a] ferr hemān bunlardadur.[**]

114

Çün neburd ez-enbiyā vü ez-rusül

Çünki enbiyā (17) ve rusülden hīç kimse

Hīç kes yek cüzv ez-ān deryā-yı kül

(18) Ol deryā-yı külden bir cüzv iletmedi. Yaʿnī çünki Künh-i Ẕāt'dan[270] ḫaber-dār (19) olmadı. Cihānuñ meşhūrı Ḳaramanī ki zuʿm-ı fāsidi iʿtibārı ile[271] [M20a] (20)

---

[*] *ān cāygeh* hem cāʾizdür. *kū* ki ū'dan mürekkebdür.
[267] bulaşmış: bulanmış Ü.
[**] *ciger-ḫˇār* vaṣf-ı terkībīdür.
[268] bunamış: buñamış Ü.
[*] *fertūt* bunamış maʿnāsınadur.
[269] ḥayrān oldı: ḥayrān Ü.
[**] *mebhūt* ḫāmūş maʿnāsınadur.
[270] Künh-i Ẕāt'dan: Künh-i Ẕāt'dan hīç Ü.
[271] iʿtibārı ile: iʿtibārile Ü.

egerçi Künh-i Ẕāt nām bir kitāb dimişdür, līkin bu ḥaḳīrden istimāᶜ (21) eyleñüz ki bi'l-lahi'l-ᶜaẕīm anuñ kendüsinden ḫaberi yoḳ. Ḥadden bīrūn [S22b] (1) bir edebsiz idi ve ḥāl[272] behresi yoḳ bir bed-ḥāl idi.

115

Cümle ᶜāciz (2) rūy ber-ḫāk āmedend

Cemīᶜīsi ᶜāciz olup rūy ber-ḫāk (3) geldiler. Yaᶜnī yüzlerini ḫāk üzere ḳodılar.

Der-ḫiṭāb-ı (4) *mā ᶜarefnāk* āmedend

Mā ᶜarefnāk ḫiṭābına geldiler. Yaᶜnī ẕāt-ı Bārī'nüñ (5) maᶜrifeti ḫuṣūṣında ḳuṣūr ve ᶜaczlerine muᶜterif olup *mā ᶜarefnāke (6) ḥaḳḳa maᶜrifetike*[273] didiler.

116

Men ki bāşem tā zenem lāf-ı şināḫt

Çünki enbiyā (7) ve evliyānuñ ḥāli çünki beyt-i sābıḳdan nice idügi rūşen (8) ve ẓāhir olmışdur. Pes ben kim olam ki[274] anuñ maᶜrifeti lāfını uram.[***]

(9) Ū şināsā şud ki cüz bā-ū nesāḫt

Ḫüdāy ᶜazze ve celleyi ol (10) kimse fehm ü idrāk eyledi ki andan ġayrı ile taᶜalluḳ ve ᶜalāḳa eylemedi. (11) Bu mışrāᶜ-i sānīden murād ne idügi bu beytden maᶜlūmdur.[****]

117

Çün (12) cüz ū der-her dü ᶜālem nīst kes

Çünki her iki ᶜālemde andan ġayrı (13) kimse yoḳdur.

Bā-ki sāzed īnt sevdā vü heves

Pes Ḫüdāy ᶜazze (14) ve celle kime taᶜalluḳ ve ᶜalāḳa eyler, pes bu ḥālet saña sevdā ve (15) hevesdür. Yaᶜnī ḫuṣūli mümteniᶜdür.

118

Hest deryāyī zi-cevher (16) mevc-zen

Mevc-zen bir deryā vardur. *cevher*den murād vücūd-ı Bārī'dür. [Ü23b] (17) *cevher* ẕikri vücūd-ı Bārī[275] ile Ḳā'im ve Bāḳī olduġı iᶜtibārladur.[***]

---

[272] ḥāl: ḥālden Ü, M.
[273] "Allah'ım, seni eksiklikten tenzih ederiz, seni hakkıyla bilemedik."
[274] ki: kim Ü.
[***] *şināḫt* maᶜrifet maᶜnāsınadur.
[****] *şināsā* ṣīġa-i mübālaġadur.
[275] Bārī: Bārī ẕatı Ü, M.

(18) Tu nedānī īn suḫan şeş penç zen

İy mā-sivāya[276] giriftār olan![277] (19) Bu sözi bilmezsin, şeş penç ur. Yaʿnī çün bu sözden murād (20) ne idügini fehm ü idrāk eylemege ḳādir degülsin. Pes sen hemān (21) maḥsūsāta muḳayyed ol. *şeş* ile cihāt-ı sitte ve *penç* ile ḥevās-ı [S22a] (1) ḫamseye işāretdür[278] egerçi nerde hem işāret olunmaḳ mümkindür.

119

Her (2) ki ū īn cevher ü deryā neyāft

Her kim ki[279] o bu cevheri ve bu deryāyı bulmadı, (3) yaʿnī fehm ü idrāk idüp aña [M21b] vuṣūl bulmadı

Lā şud ū vü *lā* vü *illā*-rā (4) neyāft

Ol kimse lā ve münʿadim oldı ve *lā* ve *illā*[280]yı bulmadı. (5) Yaʿnī sırr-ı tevḥīde vuṣūl bulmadı. Murād, vücūd-ı Bārī'den bī-ḫaber (6) olan kimse Vācibü'l-Vücūd'uñ vücūdından ve mümkinātuñ vücūdından (7) bī-ḫaber olup tevḥīd-i Bārī'nüñ sırrından bī-behre idügin işʿārdur.

120

(8) Her ki ū mevṣūf şud ān key buved

Her kim ki o mevṣūf oldı, (9) o ḳaçan olur. Yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ʿaẓīm-şānı mevṣūfluḳ (10) mertebesinden ʿālīdür. Niteki bu āyet-i kerīmeden rūşendür: (11) *Sübḥāne rabbike rabbi'l-ʿizzeti ʿammā yeṣifūn ve selāmün ʿale'l-mürselīn (12) ve'l-ḥamdüli'l-lahi rabii'l-ʿālemīn.*[281]

Bā-menet ān güften āsān key buved

(13) Anı saña dimek baña ḳaçan āsān olur? Yaʿnī āsān olmaz. Zīrā (14) senüñ esrār-ı Sübḥānī ve maʿārif-i Yezdānī'den behre ve naṣībüñ (15) yoḳdur.*

121

Ān megū çün der-işāret nāmedest

*** *mevc-zen* vaṣf-ı terkībīdür. Bu mışrāʿ-ı şānīde *zen* emr-i ḥāżırdur.

[276] mā-sivāya: mā-sivā Ü.

[277] olan: -Ü.

[278] işāretdür: işāret olunmaḳ ensebdür Ü, M.

[279] kim ki: kim Ü.

[280] Kelime-i tevhid olan "**Lâ** ilâhe **illa**llah" kastedilmektedir.

[281] "Senin Rabbin; kudret ve şeref sahibi olan Rab, onların nitelendirdiği şeylerden uzaktır, yücedir. Peygamberlere selām olsun. Hamd, ālemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur." Sāffāt/180-181-182.

* *key* ḳaçan maʿnāsınadur.

Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ (16) ḥaḳḳında o dime, çünki sāʾir eşyā gibi[282] işārete gelmemişdür.[**]

Dem mezen (17) çün der-ʿibāret nāmedest

Anuñ ẕāt-ı pāki vaṣfında söz söyleme, (18) çünki ʿibārete gelmemişdür.

122

Ne işāret mīpeẕīred ne beyān

[Ü23a] Ẕāt-ı Bārī (19) ne işāret, ne beyān ḳabūl eyler. Yaʿnī ḳabūl eylemez. Zīrā ikisinden hem (20) ʿālīdür.

Ne kesī zū ʿilm dāred ne nişān

Bir kimse ol Ḫüdā'dan ne ʿilm, (21) ne nişān ṭutar. Zīrā ẕāt-ı pāki hergiz bir kimsenüñ maʿlūmı degüldür ve bir kimse[283] [S23b] (1) her dem andan nişān virmemişdür.

123

Tu mebāş aṣlā kemāl īnest ü bes

(2) İy sālik! Aṣlā ve ḳaṭʿā sen olma. Saña kemāl ve sebeb-i ḳurb u viṣāl (3) hemān ancaḳ budur. Yaʿnī saña kemāl hemān[284] ifnā-yı vücūda vuṣūl bulmaḳdur.[*]

(4) Tu zi-tu güm şev viṣāl īnest ü bes

Sen senden güm ü münʿadim ol. (5) Viṣāl[285] ancaḳ budur. Yaʿnī çünki sende vücūd ve kibr ü enāniyyetden eṣer (6) ḳalmaya, saña viṣāl-i İlāhī müyesser olur. Zīrā maʿiyyet-i ʿāmmeden [M21a] ḫalāṣ (7) olup maʿiyyet-i ḫāṣṣaya vuṣūl bulursın.[**]

124

Tu der-ū güm şev ḥulūlī īn (8) buved

Sen andan güm ü maḥv ol. Ḥulūlī budur.

Her çi īn nebūd fażūlī (9) īn buved

Zirā her ne ki[286] bu beyān olunan ḥālde[287] olmaya, bu ḥālde[288] fużūlluḳ (10) olur. Ḥulūlī dirler bir bī-dīn ṭāʾife vardur. Dirler ki: Ḫüdāy ʿazze ve celle (11) bize ḥulūl eyler. Bu[289] ḫod küfr-i maḥżdur.[***]

---

[282] gibi: gibi o Ü.

[**] *megū* nehy-i ḥāżırdur.

[283] degüldür ve bir kimse her hem: olmamışdur ve kimse Ü, M.

[284] hemān: -Ü.

[*] *mebāş* nehy-i ḥāżırdur.

[285] viṣāl: viṣāl hemān Ü, M.

[**] *şev* emr-i ḥāżırdur.

125

Der-yekī rev vez-düyī yek (12) sūy bāş

Birlige git ve ikilikden bir cānibe[290] ol. Yaʿnī mevcūdātı (13) münʿadim ve mevcūd hemān Ḫüdāy ʿazze ve celleyi bil.[****]

Yek-dil ü (14) yek-ḳıble vü yek rūy bāş

Yek dil ol. Yaʿnī ḳalbüñden Ḫüdāy (15) ʿazze ve cellenüñ ʿışḳından ġayrısını iḫrāc eyle. Ve yek ḳıble ol. (16) Yaʿnī ṭāʿat ve ʿibādetüñ[291] ḥażret-i Ḥaḳḳ içün olsun. Ve yek (17) rūy ol. Yaʿnī cemīʿ ḫuṣūṣda teveccühüñ cenāb-ı İlāhī'ye olsun.[*]

126

(18) İy ḫalīfe-zāde-i bī-maʿrifet

İy maʿrifetsiz ḫalīfe-zāde!

(19) Bā-peder der-maʿrifet şev hem-ṣıfat

Maʿrifetde pederüñle hem-ṣıfat [Ü24b] (20) ol. Senüñ pederüñ ki murād, ḥażret-i Ādem'dür ʿaleyhi's-selām, maʿrifet (21) ve muḥabbetde melāʾikeye ġālib oldı. Sen ḫod anuñ ferzendisin. [S23a] (1) Pes ne sebebden maʿrifete saʿy u cehdüñ yoḳdur?

127

Her çi āverd ez-ʿadem (2) Ḥaḳ der-vücūd

Ḥażret-i Ḥaḳḳ ʿazze ismuhu ʿademden her neyi ki vücūda getürdi (3) ki murād mevcūdātdur

Cümle üftādend pīşeş der-sücūd

Cemīʿsi[292] anuñ (4) öñinde sücūda düşdiler. Yaʿnī ḥażret-i Ādem'e secde eylediler. Sen (5) ki anuñ ferzendisin[293] ġayra secde eylersin.

128

Çün resīd āḫir (6) be-Ādem fıṭrateş

---

[286] ne ki: nesne ki Ü.
[287] ḥālde: ḥālet Ü, M.
[288] ḥālde: ḥālet Ü, M.
[289] Bu: Bu söz Ü, M.
[***] *fażūlī*de *fā* meftūḥdur.
[290] cānibe: cāniblü Ü, M.
[****] *rev* emr-i ḥāżırdur.
[291] ʿibādetüñ: ʿibādetüñ hemān Ü.
[*] *bāş* emr-i ḥāżırdur.
[292] Cemīʿsi: Cümle Ü.
[293] ferzendisin: ferzendi M.

Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ fıṭrat u īcādı çünki āḫir ḥażret-i (7) Ādem'e irişdi. Yaᶜnī çünki Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teᶜālā ḥażreti ᶜazze ismuhu[294] Ādem'i (8) ḫalḳ eyledi.[**]

Der-pes-i [M22b] ṣad perde burd ez-ġayreteş

Ġayretinden anı yüz (9) perdenüñ ardına iletdi. Yaᶜnī anı ziyāde nihān eyledi. Bu sebebden (10) ḥaḳīḳat-ı insāndan enbiyā ve evliyādan ġayrı bir kimse ḫaber-dār degüldür.

129

(11) Güft iy Ādem tu baḥr-ı cūd bāş

Ḫüdāy ᶜazze ve celle ḥażret-i Ādem'e ḫiṭāb (12) idüp didi: İy Ādem! Sen cūd u kerem deryāsı ol.

Sācidend (13) īn cümle tu mescūd bāş

Bu cemīᶜ mevcūdāt saña secde idicilerdür. (14) Sen mescūd ol. Zīrā seni cemīᶜ mevcūdātdan ᶜazīz[295] şerīf (15) ḫalḳ eyledüm.[*]

130

Vān yekī kez-secde-i ū ser bitāft

Ve ol bir ki murād (16) şeyṭāndur, anuñ secdesinden baş çevirdi. Yaᶜnī aña secde (17) eylemekden iᶜrāż eyledi.

Mesḫ ü melᶜūn geşt ü ān sırr derneyāft

(18) Mesḫ ve melᶜūn oldı ve[296] ol sırrı fehm eylemedi. Lā-cerem laᶜnetden ebedī (19) ḫalāṣ olmadı. Deryā-yı ḥased ki murād şeyṭān-ı laᶜīndür, istikbār (20) idüp ḥażret-i Ādem'e ᶜaleyhi's-selām secde eylemedügi bu āyet-i kerīmeden [Ü24a] (21) rūşen ve ẓāhirdür: *Fe-secede'l-melāʾiketu kulluhum ecmaᶜūn illā iblīs istekbere* [S24b] (1) *ve-kāne mine'l-kāfirīn*[297] ve mesḫ olduġı budur ki, cinnden iken ṭāᶜat (2) ve ᶜibādet sebebile[298] melekiyyet mertebesine vuṣūl bulup muᶜallim-i melāʾike (3) oldı. ᶜAḳıbet

---

[294] ismuhu: ismuhu ḥażret-i Ü.

[**] İnsānuñ ḫilḳati cemīᶜ mevcūdātdan āḫirdür.

[295] ᶜazīz: ᶜazīz ve Ü, M.

[*] *bāş* emr-i ḥāżırdur.

[296] ve: -Ü.

[297] "Derken bütün melekler topluca saygı ile eğildiler. Ancak İblis eğilmedi. O büyüklük tasladı ve kāfirlerden oldu." Sād/73-74.

[298] sebebile: sebebi ile Ü, M.

kibri sebebi ile ol ʿālī mertebeden dūr u cüdā oldı: (4) *Kāne mine'l-cinni fe-seḳa ʿan emri Rabbi.*[299]**

131

Çün siyeh-rū geşt güft iy bī-niyāz

(5) Çünki şeyṭān siyeh-rūy ve ḫacil oldı. Ḫüdāy ʿazze ve celleye tażarruʿ (6) idüp didi: İy bī-niyāz!

Żāyiʿem megẕār ḳār-ı men bisāz

Beni żāyiʿ (7) ve bī-hūde ḳoma. Benüm işümi düz. Yaʿnī *fe-enẓirnī ilā yevmi yubʿaṯūn*[300] (8) didi. Bundan murādı bu idi ki, ḳıyāmete degin ölmeyüp ḫalḳı (9) iḍlāl ide ve mevtüñ sekerāt[301] [M22a] ālāmından ḫalāṣ ola. (10) Ḫüdāy ʿazze ve celle aña ḫiṭāb idüp didi: *Ḳāle fe-inneke (11) mine'l-munẓarīn ilā-yevmi'l-vaḳti'l-maʿlūm.*[302]***

132

Ḥaḳ teʿālā güft iy melʿūn-ı (12) rāh

Ḥaḳḳ teʿālā ḥażreti ʿazze ismuhu şeyṭāna didi: İy melʿūn-ı rāh!

Hem (13) ḫalīfest Ādem ü hem pādişāh

Ādem[303] ḫalīfedür ve hem pādişāhdur.

133

(14) Bāş çeşmārūy-ı ū imrūz tu

Bugün sen anuñ çeşm-ārūyı (15) ol.

Baʿd ez-ān ferdā sipendeş sūz-ı tu

Andan ṣoñra yarın rūz-ı (16) ḥaşrda senüñ dūzaḫ āteşine yanmaġuñ anuñ sipendidür. Zīrā (17) melāʾikenüñ bisyār naẓarından *el-ʿaynu ḥaḳḳ* ḥāsebince ḥażret-i Ādem'e ʿaleyhi's-selām (18) göz degmek muḳarrer idi. Lā-cerem şeyṭānuñ iġvāsı sebebi (19) ile çünki ḥażret-i Ādem'den[304] ʿiṣyān ṣādır oldı. Melāʾikenüñ naẓarından (20) dūr olup andan ḫalāṣ oldı. Pes bu iʿtibārla[305] şeyṭān (21) ḥażret-i Ādem'e ʿaleyhi's-selām

---

[299] "İblis ise cinlerdendi de Rabbinin emri dışına çıktı." Kehf/50.

** *der-ne-yāft* fehm eylemedi maʿnāsınadur.

[300] "İblis 'Rabbim! Öyle ise onların tekrar diriltilecekleri güne kadar bana mühlet ver' dedi." Hicr/36.

[301] sekerāt: sekerāt ve Ü, M.

[302] "Allah da, 'O hālde , sen vakti (yalnızca benim tarafımdan) bilinen güne (kıyamete) kadar mühlet verilenlerdensin' dedi." Hicr/37-38.

*** *megẕār* nehy-i ḫāżırdur. *bisāz* emr-i ḫāżırdur.

[303] Ādem: Ādem hem Ü, M.

[304] Ādem'den: Ādem'den ʿaleyhi's-selām Ü.

[305] iʿtibārla: iʿtibār ile Ü.

çeşm-ārūy olur. *çeşm-ārūy* düzgünlü [S24a] (1) ṣūretdür ki göz [Ü25b] degmemek içün ḳorlar. *sipend* yüzerlikdür ki (2) göz degmemek içün yaḳarlar.*

134

Cüzv küll şud çün fürū şud cān be-cism

(3) Cüzv küll oldı, çünki cān cisme dāḫil oldı. Yaʿnī cesed cān (4) sebebi ile küll oldı.**

Kes nesāzed zīn ʿacāʾibter ṭılsım

Kimse bundan (5) ʿacāʾibrek ṭılsım düzmez.

135

Cān bülendī dāşt u ten pestī-i ḫāk

(6) Cān bülendlik ṭutdı ve ten ḫāk pestligini ṭutdı. Zīrā rūḥ (7) ʿulvī ve ten süflīdür.

Müctemiʿ şud ḫāk-i pest ü cān-ı pāk

Lā-cerem (8) ḫāk-i pest ve cān-ı pāk müctemiʿ oldı.

136

Çün bülend ü[306] **pest bāhem (9) yār şud**

Çünki bülend ve pest biri biri ile yār oldı.[307]

Ādemī uʿcūbe-i (10) esrār şud

Ādemī esrāruñ uʿcūbesi oldı. Zīrā egerçi [M23b] Ādemī (11) esrār-ı Raḥmānī'den bir sırdur, līkin cāmiʿ-i esrār bī-pāyāndur.*

137

Līk (12) kes vāḳıf neşud zesrār-ı ū

Līkin anuñ esrārından kimse vāḳıf (13) ve ḫaber-dār olmadı.

Nīst kār-ı her gedāyī kār-ı ū

Zīrā Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ (14) kār u ṣunʿı her bir gedānuñ kār u ḥāli degüldür. Pes herkes aña nice (15) vāḳıf olur?

138

Ne bidānistīm ü ne şināḫtīm

---

* *sūz* yanmaḳ.
** *Cüzv* mużāf degüldür.
306 bülend ü: bülendī Ü.
307 Çünki bülend ve pest biri biri ile yār oldı: -Ü.
* *uʿcūbe* ziyāde ʿacīb maʿnāsınadur.

Ne bir zamān[308] Ḫüdāy ᶜazze (16) ve cellenüñ künh ü ḥaḳīḳatini ne bildük ve ne añladuḳ.

Ne zamānī nīz dil (17) perdāḫtīm

Ne bir zamān ḳalbümüzi mā-sivādan ḫālī eyledük.

139

Çend gūyī cüz ḫamūşī (18) rāh nīst

Bu ḫuṣūṣda niçe bir söylersin. Ḥālbuki ḫāmūşluḳdan[309] (19) ġayrı ṭarīḳ yoḳdur.

Zān ki kes-rā zehreʾī yek āh nīst

Kimsenüñ (20) bir āh eylemege zehre ve mecāli yoḳdur.

Beyt

Īn çi istiġnāst yā Rab (21) vīn çi ḳādir ḥākimest

Kīn heme zaḫm-ı nihān hest ü mecāl-i āh nīst

140

[S25b] (1) Āgehend ez-rūy-ı īn deryā besī

Bu deryānuñ rūy u ẓāhirinden ziyāde (2) çoḳ kimse āgāhlardur.

Līk āgeh nīst ez-ḳaᶜreş kesī

Līkin ol deryānuñ (3) ḳaᶜrından bir kimse āgāh ve ḫaber-dār degüldür. Zīrā esrār nihāndur, bisyār (4) rūşen-dil [Ü25a] āgāhdur. Līkin ᶜilm-i İlāhī'de pinhān olan aḥvālden, (5) bir kimse ḫaber-dār degüldür.[**]

141

Genc der-ḳaᶜrest ü gītī çün ṭılsım

(6) Genc deryānuñ ḳaᶜrındadur[310] ve cihān ol gence ṭılsım gibidür.

Bişken (7) āḫir īn ṭılsım bend-i cism

Āḫir cismüñ bend ü ḳaydı olan bu ṭılsımı (8) şı. *Īn ṭılsım*dan[311] murād cihāndur ki anuñ ḥubbı ve taᶜalluḳı cāna ᶜaẓīm ḳayddur. (9) Zīrā mādām ki cihāndan ḫalāṣ olmayasın, ol ᶜālemde olan gence (10) vuṣūl bulmaġa ḳādir olmazsın. Niteki bu beytle[312] aña işāret olunur:[*]

---

[308] Ne bir zamān: -Ü, -M.
[309] ḫāmūşluḳdan: ḫamūşluḳdan Ü.
[**] *Līk* mużāf degüldür.
[310] ḳaᶜrındadur: ḳaᶜrında Ü.
[311] *Īn ṭılsım*dan: *Īn* Ü.
[312] beytle: beyt ile Ü.

142

(11) Genc yābī çün ṭılısm ez-pīş reft

Çünki ṭılsım öñüñden [M23a] gitdi, (12) yaʿnī çünki cihānuñ ʿalāʾıḳından ḫalāṣ olasın, gence vuṣūl (13) bulursın.[**]

Cān şeved peydā çü cism ez-pīş reft

Cān peydā (14) ve āşikāre[313] olur. Çünki cism ü cānuñ öñinden gitdi. Zīrā (15) çünki cismāniyyet münʿadim[314] rūḥāniyyet ẓāhir olur

143

Baʿd ez-ān (16) cānet ṭılısm-ı dīgerest

Andan ṣoñra senüñ cānuñ bir ġayrı (17) ṭılsımdur.

Ġayb-rā cān-ı tu cism-i dīgerest

Senüñ cānuñ ġayb (18) içün bir ġayrı cismdür. *ġayb*dan murād cenāb-ı İlāhī'dür ki cān[315] (19) anuñ vuṣūline māniʿdür.

144

Hemçünīn mīrev be-pāyāneş meres

Bu ṭarīḳde (20) böyle git ve anuñ pāyānına irişme.

Der-çünīn derdī be-dermāneş (21) meres

Buncılayın bir derde[316] anuñ dermānına irişme. Zīrā bu derd [S25a] (1) bir derddür ki yüz dermāndan evlādur.[***]

145

Der-bün-i īn baḥr-ı bī-pāyān besī

(2) Bu pāyānsız deryānuñ ḳaʿrında

Ġarḳa geştend ü ḫaber nī ez-kesī

Ziyāde (3) çoḳ kimse ġarḳ oldılar ve bir kimseden ḫaber yoḳdur.

Beyt

Der-īn baḥr (4) keştī fürū şud hezār

Ki peydā neşud taḥtaʿī der-kenār

---

[*] *bişken* emr-i ḥāżırdur.
[**] *yābī* fiʿl-i mużāriʿ-i muḫāṭabdur.
[313] āşikāre: āşikār Ü, M.
[314] münʿadim: münʿadim ola Ü.
[315] cān: cān-ı ezelī Ü.
[316] derde: derdde M.
[***] Buncılayın bir derdde sen anuñ dermānına irişme. Bu hem-maʿnādur.

bün bunda (5) *ḳaʿr* maʿnāsınadur.

146

Der-çünīn baḥrī ki baḥr-ı aʿẓamest

[Ü26b] Buncılayın bir deryāda (6) ki deryā-yı aʿẓamdur

ʿĀlemī ẕerrest ü ẕerre ʿālemest

Bir ʿālem (7) ẕerredür ve ẕerre ʿālemdür. Bu beyt, beyt-i sābıḳa tefsīr meṣābesinde vāḳiʿdür.[317]

147

(8) Hest ʿālem ẕerreʾī der-ḳudreteş

Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ḳudretindedür, (9) yaʿnī ḳudretine nisbet[318] Ḫüdā'nuñ ʿālem bir ẕerredür

Bāz ẕerre ʿālemī der-ḥikmeteş

(10) Girü ẕerre Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ḥikmetinde, yaʿnī anuñ ḥikmetine nisbet (11) bir ʿālemdür *ve huve'l-Ḳādiru ʿalā mā-yeşā.*

148

Kūpelest īn baḥr-rā ʿālem (12) bidān

Bil ki ʿālem bu baḥruñ ḥabābıdur.

Ẕerre hem yek kūpelest īn hem bidān

(13) Ẕerre hem ḥabābdur, bunı hem bil. Zīrā bu deryā [M24b] bir deryādur ki (14) anuñ ḥabābları gün-ā-gündur. Bu sebebden cemīʿ mevcūdāt (15) anuñ ḥabābları meṣābesindedür. *deryā*dan murād Ḫüdāy ʿazze (16) ve celledür. *kūpele, ḥabāb* maʿnāsınadur.

149

Ger nemāned ʿālem ü yek ẕerre hem

(17) Eger ʿālem veger bir ẕerre hem[319] ḳalmaya

Gū beşev dü kūpele zīn baḥr kem

Di, bu deryādan (18) iki ḥabāb kem ve nāḳıṣ olsun. İki ḥabābuñ noḳṣānından deryāya (19) ẕerre ḳadar tefāvütden[320] ve noḳṣān lāzım.[321] Murād, mevcūdātuñ inʿidāmından (20) ẕāt-ı Bārī'ye ẕerre ḳadar noḳṣān müterettib olmaduġın işʿārdur.*

[317] meṣābesinde vāḳiʿdür: meṣābesindedür Ü.
[318] yaʿnī: anuñ Ü, M.
[319] hem: -Ü.

150

Kes çi dāned tā der-īn baḥr-ı ʿamīḳ

(21) Kimse ne bilür ki[322] derin deryāda[**]

Seng-i ḫurde ḳadr dāred yā ʿaḳīḳ

Ḫurde [S26b] (1) seng mi ḳadr ü iʿtibār ṭutar, yā[323] ʿaḳīḳ mi ḳadr ü iʿtibār ṭutar? Murād, ḥużūr-ı (2) Ḥaḳ'da kim maḳbūl ve kim merdūd idügi kimsenüñ maʿlūmı olmaduġın (3) beyāndur. Baʿżı nüsaḫda *ḫurde* yirine *rīze* vāḳiʿdür ki yine ol maʿnāyadur.

151

(4) ʿAḳl u cān u dīn ü dil derbāḫtīm

Bu ḫuṣūṣda ʿaḳl u cānumuzı (5) ve dīn ü dilümizi fedā eyledük.

Tā kemāl-i ẕerreʾī bişnāḫtīm

Tā bir (6) ẕerre kemāl fehm [Ü26a] ü idrāk eyledük.

152

Leb büdūz ez-ʿarş u ez-kürsī (7) mepürs

Çünki ḥaḳīḳat-i ḥāl saña maʿlūm oldı, pes lebüñi dik. (8) Yaʿnī ḫāmūş ol. ʿArşdan ve kürsīden suʾāl eyleme.[***]

Ger heme yek (9) ẕerre mīpürsī mepürs

Eger dükeli bir ẕerreyi suʾāl eylerseñ[324] hergiz (10) suʾāl eyleme.

153

ʿAḳl-ı tu çün ber-ser-i müyī büsūḫt

Çünki senüñ (11) ʿaḳluñ çünki bir ser-i müyīde yandı. Yaʿnī çünki senüñ ʿaḳluñ bir ser-i (12) müyuñ ḥaḳīḳatini idrāk eylemekde ʿāciz ve zebūn oldı.

Her (13) dü leb bāyed zi-pürsīden bedūḫt

Pes her iki lebüñi suʾālden (14) dikmek gerek. Yaʿnī suʾālden ferāġat idüp ḫāmūş (15) olmaḳ lāzımdur.

154

---

[320] tefāvütden: tefāvüt Ü.
[321] lāzım: lāzım gelmez Ü, M.
[*] *beşev* emr-i ḥāżırdur.
[322] ki: -Ü.
[**] *ʿamīḳ* deriñdür.
[323] yā: yāḫud Ü.
[***] *mepürs* nehy-i ḥāżırdur.
[324] eylerseñ: eyler iseñ Ü, M.

Kes nedāned künh-i yek ẕerre tamām

Bir ẕerrenüñ künh ü (16) ḥaḳīḳatini kimse tamām bilmez.*

Çend gūyī çend pürsī ve's-selām

Çünki (17) ḥaḳīḳat-i ḥālden ḫaber-dār olduñ, pes niçe bir söylersin [M24a] niçe (18) suʾāl eylersin ve's-selām? Niçe nüsaḫda[325] *çend pürs muḳaddem*[326] vāḳiʿ (19) olmışdur.

155

Çīst gerdūn ser-nigūn-ı pāyidār

Felek nedür?[327] (20) Pāyidār ser-nigūndur. Yaʿnī dāʾimā ser-nigūndur.**

Bī-ḳarārī dāʾimā (21) ber-yek ḳarār

Dāʾimā bir ḳarār üzere bir bī-ḳarārsızdur.[328] Yaʿnī devr ü [S26a] (1) ḥareketi devām üzeredür.

156

Der-reh-i ū pā vü ser güm kerdeʾī

Felek (2) Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ yolında pā ve serini güm ü maḥv eylemiş bir nesnedür.

(3) Perdeʾī der-perdeʾī der-perdeʾī

Perde içinde perde içinde[329] perdedür. (4) Yaʿnī felek cenāb-ı İlāhī'ye ḳat ḳat perdedür. Bu sebebden (5) ḥükemādan bisyār kimse ve müneccimler, efʿāl ve āṯārı aña isnād (6) eylerler. O ḫod gūy-miṯāl ḳażā çevgānınuñ ser-geşte ve ser-gerdānıdur.

(7) Beyt

Güftem ez-gūy-ı felek ṣūret-i ḥālī pürsem

Güft ān (8) mīkeşem ender-ḫam-ı çevgān ki mepürs

157

Ḥall ü ʿaḳd-ı īn çünīn sulṭānīʾī

(9) Buncılayın bir sulṭānuñ [Ü27b] ḥall ü ʿaḳdını

Key tüvān kerden be-ser-gerdānīʾī

---

* *künh* ḥaḳīḳat.

[325] Niçe nüsaḫda: Baʿżı nüsaḫdaÜ, M.

[326] "Çend gūyī **çend pürsī ve's-selām"** beytinde ikinci "çend"den sonrası kastedilmiştir.

[327] Felek nedür: Gerdūn nedür Ü, -M.

** *gerdūn* bunda felek maʿnāsınadur.

[328] bī-ḳarārsızdur: bī-ḳarārdur Ü, M.

[329] içinde: içinde bir Ü, M.

(10) Ser-gerdānlıḳ ile eylemek ḳaçan mümkindür? Yaʿnī felek ki ser-nigūn (11) ve ser-gerdāndur. Aña müʾeşşir-i ḥaḳīḳī dimek ve anı Ṣāniʿ ẓann eylemek (12) ḥudūd-ı ʿaḳldan bīrūndur. ʿUḳalā ki ʿāḳıllardur,[330] buña rāżī degüllerdür. (13) *sulṭānīʾī* salṭanat maʿnāsına olmaḳ[331] mümkindür.

158

Çarḫ mīḫ ʿāhed ki īn (14) sır pey bered

Felek ister ki bu sırra iz ilede. Yaʿnī vāḳıf[332] (15) muṭṭaliʿ ola.*

Ān be-ser-gerdānī īn ser key bered

O yaʿnī felek (16) ser-gerdānlıḳ ile bu sevdā ve hevesi[333] ḳaçan iledür? Yaʿnī ol sırra (17) vuṣūl bulmaġa ḳādir olmaz. Mışrāʿ-i ṣānīde *ser* olmaḳ rūşendür (18) ki sevdā ve heves maʿnāsına olur. Egerçi sīn'üñ kesri ile olmaḳ (19) hem mümkindür[334] maʿnāsı rūşendür.

159

Çarḫ cüz ser-geşteʾī pey-kerde (20) çīst

Felek siñirlenmiş bir ser-geşteden ġayrı nedür?**

Ū çi dāned (21) tā derūn-ı perde kīst

O ne bilür ki perdenüñ içinde kimdür?[335] Felegüñ [M25a] [S27b] (1) pey-kerde olması, seyr ü reftārdan dūr u cüdā olup devr ü gerdişde (2) ḳalduġı iʿtibārladur.[336]

160

Ū ki çendīn sāl ber-ser geşteest

O ki (3) bu ḳadar yıl başı üzere devr[337] geşt eylemişdür

Bī-ser ü pā (4) gerd-i īn der geşteest

Bī-ser ü pā bu ḳapunuñ eṭrāfına devr eylemişdür.***

161

---

[330] ki ʿāḳıllardur: -Ü, -M.
[331] olmaḳ: olmaḳ hem Ü, M.
[332] vāḳıf: vāḳıf ve Ü, M.
* *Çarḫ* felek maʿnāsınadur.
[333] hevesi: heves M.
[334] mümkindür: mümkindür ki Ü, M.
** *Çarḫ* bunda felek maʿnāsınadur.
[335] kimdür: kim vardur Ü.
[336] iʿtibārladur: iʿtibār iledür Ü.
[337] devr: devr ü Ü, M.
*** Baʿżı nüsaḫda *bī-ser ü ten* vāḳiʿ olmışdur.

(5) Minedāned ū derūn-ı perde rāz

O felek bu ḳadar ḥālātla[338] perdenüñ (6) içinde olan rāzı bilmez. Yaʿnī cenāb-ı İlāhī'den ḫaber-dār degüldür.

(7) Key şeved ber-çün tuyī īn perde bāz

Pes bir sencileyine bu perde ḳaçan (8) bāz u küşāde olur? Yaʿnī sen ẕāt-ı Bārī'den ḳaçan ḫaber-dār (9) olmaġa ḳādir olursın? Bu ḫod muḥāldür.

162

Kār-ı ʿālem ʿibret-ender-ʿibretest

(10) ʿĀlemüñ kārı ve aḥvāli ʿibret içinde ʿibretdür.

(11) Ḥayret-ender-ḥayret-ender-ḥayretest

Ḥayret içinde ḥayret içinde ḥayretdür. [Ü27a] (12) Yaʿnī aḥvāl-i ʿālem ser-ā-ser ʿibret ve ḥayretdür. Bu sebebden cihānda (13) bisyār tedārik ve bī-şumār baṣīret lāzımdur, tā ki ʿömr-i ʿazīz (14) bī-hūde güẕer eylemeye.

163

Her zamān īn rāh bī-pāyānterest

Bu ṭarīḳ her zamān (15) bī-pāyānrekdür.*

Ḫalḳ her sāʿat der-ū ḥayrānterest

Her (16) sāʿat ḫalḳ anda ḥayrānrekdür.

164

Hīç dānī rāh-rev çün dīd rāh

(17) Hīç bilür misin rāh-rev yolı nice gördi?**

Her ki efzūn reft (18) efzūn dīde[339] rāh

Her kim[340] ziyāde gitdi, yolı ziyāde gördi.

165

(19) Bī-nihāyet (ger) kenārī dāştī

Bī-nihāyet eger bir kenār ve nihāyet (20) ṭutaydı

Bī-ʿaded ḥaṣr u şumārī dāştī

---

[338] ḥālātla: ḥālāt ile Ü.

* *ter* lafẓı bu beytde tafḍīl içündür.

** *rāh-rev* vaṣf-ı terkībīdür.

[339] dīde: dīd Ü, M.

[340] kim: kim ki Ü, M.

Bī-ʿaded ḥaṣr ve bir şumār (21) ṭutardı. Līkin o muḥāl olduġı gibi bu hem muḥāldür. Murād [S27a] (1) ṣunʿ-ı İlāhī bī-nihāyet ve bī-pāyān idügin beyāndur.

166

Kārgāhī (2) bes ʿacāʾib dīdeem

Ziyāde ʿacāʾib bir kārgāh görmişem.[341]

Cümle-rā (3) ez-ḫ̌īş ġāʾib dīdeem

[M25a] Cemīʿīsini kendülerinden[342] ġāʾib ve bī-ḫaber (4) görmişem. Bu beytden murād ne idügi bu beytden rūşendür[343] (5) ve ẓāhirdür:

167

Sūy-ı künh-i ḫ̌īş kes-rā rāh nīst

Kendünüñ künh (6) ü ḥaḳīḳati cānibine kimseye yol yoḳdur. Yaʿnī hīç kimse kendünüñ (7) künhinden āgāh ve ḫaber-dār degüldür.

Ẕerreʾī ez-ẕerreʾī āgāh nīst

Bir ẕerre, (8) bir ẕerreden āgāh ve ḫaber-dār degüldür.

168

Hest kārī püşt ü rū ne (9) ser ne pāy

Bir iş vardur ki püşt ü rūydur, ser degül[344] pāy degüldür. (10) Bundan murād ne idügi mışrāʿ-i ṣānīden ẓāhirdür. Zīrā mışrāʿ-i ṣānī (11) aña tefsīr vāḳiʿ olmışdur.

Rūy der-dīvār u püşt-i dest ḫāy

(12) Yüzüñi dīvāra eyle ve elüñüñ arḳasını çeyne. Niteki baʿżı müşkil ḫuṣūṣda (13) ziyāde taḥayyür ve ġamından yüzi[345] dīvāra idüp [Ü28b] tamām-ı ıżṭırābından (14) elünüñ arḳasın ışırur.*

169

Pīşvāyānī ki reh-bīn āmedend

Ol (15) pīşvālar ki reh-bīn geldiler. Yaʿnī reh-bīnlerdür.

Gāh u bī-gāh ez-pey-i (16) īn āmedend

---

[341] görmişem: gördüm Ü.
[342] kendülerinden: kendülerden Ü.
[343] rūşendür: rūşen Ü, M.
[344] degül: degüldür Ü, M.
[345] yüzi: yüzini Ü.
* *ḫāy* emr-i ḥāżırdur.

Dāʾimā bundan ötüri geldiler. *Pīşvāyān*dan murād bunda enbiyā (17) ve mürselīndür.

170

Cān-ı ḫod-rā ʿayn-ı ḥasret sāḫtend

Ol pīşvālar (18) kendülerüñ cānını ʿayn-ı ḥasret düzdiler. Yaʿnī ḥadden bīrūn ḥasrete (19) giriftār oldılar.

Hem-reh-i cān ʿacz ü ḥayret sāḫtend

ʿAcz ü ḥayreti cānlarına (20) hem-rāh eylediler. Yaʿnī ʿacz ü ḥayretden ḫalāṣ olmadılar[346] enbiyā ve mürselīne[347] (21) ʿacz ü ḥayret ne vechile idügi bu beytlerden ẓāhirdür ve rūşendür.[348]

171

[S28b] (1) Der-niger evvel ki bā-Ādem çi reft

Naẓar eyle gör ki evvel ḥażret-i Ādem'e ne (2) vāḳiʿ oldı.*

ʿÖmrhā bā-vey der-īn mātem çi reft

Bu mātemde bisyār (3) ʿömr ü zamān aña ne vāḳiʿ oldı. Murād, andan ṣādır olan ʿiṣyān (4) sebebi ile cennetden iḫrāc olunup cihānda bisyār müddet (5) giryān ve nālān [M26b] olduġın işʿārdur.

172

Bāz binger Nūḥ-rā ġarḳ-āb-kār

(6) Girü ġarḳ-āb-kār ḥażret-i Nūḥ'a naẓar eyle gör ki ne ḳadar derd ü miḥnet (7) ve elem çekdi.

Tā çi burd ez-kāfirān sāl-i hezār

Ki kāfirlerden biñ (8) yıl ne iletdi. Yaʿnī kāfirlerden[349] bisyār cevr ü cefā ve zaḥmet (9) ü ʿanā gördi. *ġarḳ-āb, girdāb* maʿnāsınadur.

173

Bāz İbrāhīm-rā (10) bīn dil-şude

Girü dil-şude ḥażret-i İbrāhīm'i gör.

Mancınīḳ ü (11) āteşeş menzil şude

---

[346] olmadılar: olmadılar ve Ü.
[347] mürselīne: mürselīne ḥasret ve M.
[348] ẓāhirdür ve rūşendür: ẓāhirdür Ü, M.
* *Der-niger* emr-i ḥāżırdur.
[349] kāfirlerden: kāfirlerden aña Ü, M.

Mancınīḳ ve āteş aña menzil olmış. Yīrā Nemrūd-ı laᶜīnüñ (12) emri ile anı mancınīḳa ḳoyup āteşüñ[350] atdılar.

174

Bāz (13) İsmāᶜīl-rā bīn sūgvār

Girü mātem-zede ḥażret-i İsmāᶜīl'i gör.[**]

Kebş-i (14) ū ḳurbān şude der-kūy-ı yār

[Ü28a] Anuñ kebşi yārüñ maḥallesinde (15) ḳurbān olmış. Yaᶜnī anuñ pederi ḥażret-i İbrāhīm ᶜaleyhi's-selām anı (16) Minā'ya iledüp boġazlamaġa ḳaṣd eyledükde ḥażret-i Cebrāʾil ᶜaleyhi's-selām (17) Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ emr-i şerīfi ile cennetden bir ḳoç getürüp (18) ḥażret-i İbrāhīm'e teslīm eyledi. İbrāhīm peyġām-ber ᶜaleyhi's-selām ḥażret-i (19) İsmāᶜīl'den ᶜaleyhi's-selām ferāġat idüp ol ḳoçı fi'l-ḥāl (20) boġazladı. *yā*rdan murād Ḫüdāy ᶜazze ve celledür.[*]

175

Bāz der-Yaᶜḳūb-ı (21) ser-gerdān niger

Girü ser-gerdān ḥażret-i Yaᶜḳūb ᶜaleyhi's-selāma[351] naẓar eyle.

[S28a] (1) Çeşm kerde der-ser-i kār-ı püser

Püserinüñ kār u muḥabbeti sevdāsında çeşmini (2) fedā eylemiş. Yaᶜnī Yūsuf peyġam-ber aleyhi's-selāmuñ firāḳında bisyār girye eyledügi (3) içün ve ḥüzni ḥadden ziyāde olduġından ötürü aᶜmā oldı ki[352] (4) bu āyet-i kerīmeden rūşendür[353] ve ẓāhirdür: *Ve'b-yeżżet ᶜaynāhu (5) mine'l-ḥuzni fe-huve keẓīm.*[354] *Çeşm-rā fedā kerde* taḳdīrindedür.[**]

176

Bāz Yūsuf-rā (6) niger der-dāverī

Girü ḥażret-i Yūsuf'a naẓar eyle. Ḥükm ü ḥükūmetde

Bendegī (7) vü çāh zindān [M26a] ber-serī

---

[350] āteşüñ: āteşüñ içine: Ü, M.
[**] *sūgvār* yaslu.
[*] *Kebş* ḳoç.
[351] ᶜaleyhi's-selāma: ᶜaleyhi's-selām M.
[352] ki: Niteki bu maᶜnā Ü, ki bu maᶜnā M.
[353] rūşendür: rūşen Ü, M.
[354] "Üzüntüden iki gözüne ak düştü. O artık acısını içinde saklıyordu." Yūsuf/84.
[**] Baᶜżı nüsaḫda *ser ü kār* vāḳiᶜdür.

Bendelik[355] ve andan faẕla çāh ve zindān. Murād budur ki (8) bürāderleri Mālik'e bendemüzdür diyüp ṣatdılar. Bu maʿnā bu āyet-i (9) kerīmeden rūşendür: *Ve şerevhu bi-ṯemenin baḫsis derāhime maʿdūde*[356] ve (10) ʿAzīz-i Mıṣr Mālik'den ṣatun alup ḫıdmetkārları zümresine dāḫil (11) eyledi. ʿAḳıbet, Züleyḫā'nuñ bühtānı sebebi ile bisyār zamān zindānda ḳaldı. (12) *ber-serī, faẕla* maʿnāsınadur.[357]

177

Bāz Eyyūb-ı belā-keş-rā niger

Girü belā-keş ḥażret-i (13) Eyyūb'a naẓar eyle.[***]

Mānde [Ü29b] der-āsīb-i kirmān cān-siper

Kirmlerüñ āsīb[358] (14) hücūmında cān teslīm idici ḳalmış. Yaʿnī kirmlerüñ keṯret ve ġalebesinden (15) ziyāde żaʿīf ve naḫīf olup helāk olmaġa ḳarīb olmış.[*]

178

(16) Bāz binger Yūnus-ı güm kerde rāh

Girü naẓar eyle yolını yitürmiş ḥażret-i (17) Yūnus'a.

Āmed ez-meh tābe-māhī çend gāh

Çend gāh māhdan māhīye geldi. Yaʿnī (18) çoḳ zamān māhīnüñ ḳarnında maḥbūs olup zaḥmet ve meşaḳḳatde ḳaldı. (19) Yūnus peyġām-ber ʿaleyhi's-selāmuñ[359] güm kerde rāh olması bu iʿtibārladur[360] ki, (20) ḳavmi īmān getürmedügine ġāyetde bī-ḥużūr olup anları (21) terk idüp bir cānibe revān oldı.

179

Bāz Mūsā-rā niger zāġāz-ı ʿahd

Girü [S29b] (1) ḥażret-i Mūsā'ya naẓar eyle gör ki ʿahdinüñ ibtidāsından

Dāyeeş (2) Firʿavn şud u tābūt mehd

Anuñ dāye ve mürebbīsi Firʿavn oldı. Zīrā (3) Firʿavn'uñ yanında beslendi ve Mehdī-i Tābūt oldı. Zīrā māderi anı tābūt (4) içine ḳoyup Nīl'e atdı. Nitekim bu āyet-i

---

[355] bendelik: bende Ü.
[356] "Onu ucuz bir fiyata, birkaç dirheme sattılar." Yūsuf/20.
[357] maʿnāsınadur: -Ü.
[***] *belā-keş* vaṣf-ı terkībīdür.
[358] āsīb: āsīb ve Ü, M.
[*] *Kirmān* küçük ḳurcaġızlar maʿnāsınadur.
[359] peyġām-ber ʿaleyhi's-selāmuñ: peyġām-berüñ ʿaleyhi's-selām Ü, M.
[360] iʿtibārladur: iʿtibār iledür Ü.

kerīmeden rūşendür: *İẕ evḥeynā (5) ilā ümmike mā yūḥā eniḳẕi fīhi fi'-t-tābūti faḳẕi fīhi fi'l-yemm.*[361]

180

Bāz Dāvūd-ı (6) zirihger-rā niger

Girü zirih düzici ḥażret-i Dāvūd'a[362] naẓar eyle.

Mūm kerde āhen (7) ez-tef-i ciger

[M27b] Cigerinüñ tef ü ḥarāretinden āheni mūm olmış. Yaʿnī mūm (8) gibi nerm ü mülāyim olmış. *Ve elennālehu'l-ḥadīd.*[363] Bu maʿnā hem mümkindür: Cigerinüñ sūz u (9) ḥarāretinden āheni mūm eylemiş. Yaʿnī mūm gibi nerm ü mülāyim eylemiş. Bu vech (10) üzere *kerde* kāf-ı ʿArabī iledür.

181

Bāz binger kez-Süleymān-ı ḫidīv

Girü (11) naẓar eyle gör ki ḫidīv Süleymān'dan

Mülk-i ū ber-bād çün bigrift dīv[364]

[Ü29a] Anuñ (12) mülkini dīv, bī-hūde nice aḫẕ eyledi. *dīv*den murād ṣaḫr-ı cinnīdür ki ḥīle ile salṭanat (13) ḫātemini bir cāriyenüñ elinden aldı ve[365] ḥażret-i Süleymān'uñ ṣadrında ḳarār (14) idüp bir zamān Süleymānlıḳ eyledi.[366] *ḫidīv, pādişāh-ı ʿaẓīm* maʿnāsınadur.

182

(15) Bāz Zekeriyyā ki dil pür-cūş şud

Girü ḥażret-i Zekeriyyā'ya naẓar eyle gör ki (16) ḳalbi pür-cūş u ḫurūş oldı.

Erre ber-ser dem nezed ḫāmūş şud

(17) Mübārek (başı) üzere erre dem urmadı, ḫāmūş oldı. Yaʿnī Cuhūd'lar (18) erre ile anı ve pinhān olduġı aġacı iki biçdiler. Zekeriyyā (19) peyġām-ber ʿaleyhi's-selām[367] errenüñ zaḫmına ṣabr idüp ḫāmūş (20) oldı. *Erre* destere[368] ve bıçḳı.

183

---

[361] "'Hani annene ilham edilmesi gereken şeyleri ilham etmştik. Onu (bebek Mūsā'yı sandığın içine koy ve denize (Nil'e) bırak" Tā Hā/38-39.
[362] ḥażret-i Dāvūd'a: Dāvūd ḥażretine Ü.
[363] "Demiri ona yumuşattık." Sebe'/10.
[364] Mülk-i ū ber-bād çün bigrift dīv: Mülk-i ū ber-bād bigrift dīv Ü, M.
[365] aldı ve: alup varup Ü, M.
[366] eyledi: idüp M.
[367] ʿaleyhi's-selām: ʿaleyhi's-selām anuñ içinde Ü, M.
[368] destere: testere M.

Bāz Yaḥyā-rā niger der-pīş-i cemᶜ

(21) Girü Yaḥyā peyġam-bere naẓar eyle gör cemᶜ öñinde*

Zār ser bübrīde [S29a] (1) der-ṭaştī çü şemᶜ

Teraḥḥumsız mübārek başı şemᶜ gibi bir ṭaştda (2) kesilmiş. Zīrā bir melᶜūnenüñ iġvāsı sebebi ile bir ẓālim pādişāhuñ (3) emri ile anuñ ḥużūrında Yaḥyā peyġām-berüñ bir legenüñ[369] içinde (4) mübārek başını cesedinden cüdā eylediler.**

184

Bāz ᶜĪsā-rā niger kez-pāy-i (5) dār

Girü ḥażret-i ᶜĪsā'ya naẓar eyle gör ki dār dibinden

Çün (6) girīẖt ū ez-Cuhūdān çend bāz

O Cuhūd'lardan niçe kerre firār (7) eyledi .Yaᶜnī ol melᶜūnlar bir ḳaç kerre ṣalb eylemege ḳaṣd eylediler, līkin (8) ᶜāḳıbet *bel refaᶜahu'l-lah*[370] ḥasebince emr-i İlāhī ile ḥażret-i [M27a] Cebrāᵓil[371] anı (9) felek-i rābiᶜe iletdi.

185

Bāz binger tā ser-i peyġam-berān

Girü naẓar eyle gör ki (10) seyyidü'l-enbiyāᵓi ve'l-mürselīn ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu teᶜālā ᶜaleyhi ve sellem

(11) Çi cefā vü cevr dīd ez-kāfirān

Kāfirlerden ne cefā ve [Ü30b] cevr gördi. Yaᶜnī (12) bisyār cevr ü cefā ve ᶜināد[372] gördi. Bu maᶜnā bu ḥadīṯ-i şerīfden (13) rūşen ve ẓāhirdür: *Mā ūẕiye nebiyyi miṯle mā ūmā ūẕiytu.*[373] Bu fānī cihānda (14) enbiyāya bu ḥālet ᶜaceb degüldür. Zīrā eşedd belā enbiyā içündür. Nitekim[374] (15) bu maᶜnā bu ḥadīṯ-i şerīfden ẓāhirdür: *Eşeddü'n-nāsi belāen el- (16) enbiyāᵓu ṯumme'l-evliyāᵓu ṯumme'l-emṯelu fe'l-emṯel.*[375]

186

Tu çünān dānī ki (17) īn āsān buved

---

* *niger* emr-i ḥāżırdur.
[369] legenüñ: legen Ü.
** *taşt* baḳır legen. Ṭast anuñ muᶜarrebidür.
[370] "Allah onu kendisine yükseltmiştir." Nisā/158.
[371] Cebrāᵓil: Cebrāᵓil ᶜaleyhi's-selām M, -Ü.
[372] ᶜināد: ᶜanā Ü.
[373] "Kimseye nebilere olduğu kadar eziyet olunmadı."
[374] Nitekim: Niteki Ü, M.
[375] "İnsanlar arasında belaya en çok tutulanlar nebilerdir ve sonra derecesine göre diğerleri gelir."

Sen ancılayın bilürsin ki bu ḥālet āsān (18) ola.

Belki kemter çīz terk-i cān buved

Belki ednā nesne cān terkidür. (19) Zīrā ḳurb-ı İlāhī'den behrever olan kimseler belālardan ḫalāṣ (20) olmaḳ muḥāldür.*

187

Çend gūyem çün diger güftem nemānd

Çünki artuḳ sözüm (21) ḳalmadı, niçe bir söyleyem.

Ger gülī ez-şāḫ mīreftem nemānd

Eger bir[376] budaḳdan [S30b] (1) bir gül ḳopardum ise artuḳ ḳalmadı mı? Yaʿnī ḳaldı. Līkin bende tekrār gül (2) ḳoparmaġa ṭāḳat ḳalmadı. Murād, esrār-ı Sübḥānī'den ol ḳadar (3) söyledüm ki ṭāḳat ve mecālüm ḳalmadı dimekdür. *güftem nemānd* söylemem (4) ḳalmadı maʿnāsına olmaḳ[377] cāʾizdür. Yaʿnī söylemege ṭāḳatüm ḳalmadı.

188

(5) Küşte-i ḥayret şudem yek-bāregī

Bu ḫuṣūṣda bir uġurdan ḫayretüñ (6) maḳtūli oldum.

Mīnedārem çāre cüz bī-çāregī

Çünki benüm ḥālüm bu günedür. (7) Lā-cerem bī-çārelikden ġayrı çāre bilmezem. Murād, ḥayretden (8) ḫalāṣ olmaġa hergiz bir[378] çāre ve dermān müyesser olmaduġın (9) işʿārdur.*

DER-BEYĀN-I İẒHĀR-I ʿACZ-İ ḪʷĪŞ DER-MAʿRİFET-İ KİRDİGĀR

Ḫüdāy (10) ʿazze ve cellenüñ maʿrifetinde kendü ʿaczinüñ iẓhārı beyānındadur.

189

İy (11) ḫıred [M28b] der-rāh-ı tu ṭıflī be-şīr

İy Ḫüdāy ʿazze ve celle ḫıred senüñ (12) yoluñda [Ü30a] şīr ile bir ṭıfldur. Yaʿnī süd[379] emer ṭıfluñ (13) aḥvālden ḫaberi olmaduġı gibi ḫıredüñ hem senüñ maʿrifetüñ (14) ḫuṣūṣında olan ḥāletden ḫaberi yoḳdur.

---

* *çīz* nesne.
[376] bir: -Ü, -M.
[377] olmaḳ: olmak hem Ü.
[378] bir: -Ü.
* *cüz* ġayr maʿnāsınadur.
[379] süd: süt Ü, M.

Güm şude (15) der-cüst ü cūyet ʿaḳl-ı pīr

Pīr[380] aḥvāl-şinās ʿaḳl senüñ (16) ṭalebüñde güm ü bī-ḫod olmışdur. *şīr* bunda *süd*[381] maʿnāsınadur.[**]

190

(17) Der-çünān ẕātī men ebleh key resem

Çünki ḫıred ve ʿaḳluñ ḥāli böyledür. (18) Pes ben ebleh ancılayın bī-miṯl ü bī-naẓīr bir[382] ẕāta ḳaçan irişürem ve (19) nice fehm ü idrāk eylerem?

Māndeem tā ḫod be-menzil key resem

(20) Ḳalmışam[383] ḫod menzile ḳaçan irişürem? Yaʿnī ḳurb u viṣāl ve müşāhede-i (21) cemāl-i İlāhī'den ḳaçan behrever oluram?

191

Ne tu der-ʿilm āyī vü ne [S30a] (1) der-ʿıyān

İy Ḫüdā sen ne ʿilme ve ne ʿıyāna gelürsin. Yaʿnī ẕāt-ı (2) pāküñ[384] ne bir kimse bilmege ve ne müşāhede eylemege ḳādirdür.[***]

Ne ziyān u (3) sūdet ez-sūd u ziyān

Ne sūd ve ziyāndan saña ne[385] sūd (4) ve ziyān vardur. Zīrā sūd ve ziyān ġayrı içündür. Murād ne idügi (5) bu beytden rūşen ve ẓāhirdür.

192

Ne zi-Mūsā hergizet sūdī (6) resīd

Zīrā ne ḥażret-i Mūsā'dan ʿaleyhi's-selām saña bir nefʿ (7) ü sūd irişdi

Ne zi-Firʿavnet ziyān būdī resīd

Ne Firʿavn'dan (8) saña bir ziyān olmaḳ irişdi. Zīrā sen sūd ve ziyāndan münezzeh (9) ve ʿārīsin.

193

İy Ḫüdāy-ı bī-nihāyet cüz tu kīst

İy Ṣāniʿ-i (10) bī-naẓīr! Senden ġayrı nihāyetsiz Ḫüdā kim vardur.[386]

---

[380] Pīr: Pīr ve Ü, M.
[381] süd: süt Ü, M.
[**] *cüst ü cūy* ṭaleb maʿnāsınadur.
[382] bir: -Ü.
[383] Ḳalmışam: Ḳalmışam ʿaceb Ü, M.
[384] pāküñ: pāküñi Ü, M.
[***] *ʿıyān* maṣdardur müfāʿale bābından.
[385] ne: -Ü, M.

Çün tuyī bī-ḥadd ü (11) ġāyet cüz tu kīst

Senden ġayrı bir sencileyin bī-ḥadd ü ġāyet (12) kim vardur?[387] Yaʿnī cemīʿ mevcūdātuñ Ḫālıḳ'ı sensin [M28a] ki ne evvelüñ nihāyet-peẕīr (13) ve ne āḫirüñ [Ü31b] ġāyet-peẕīrdür. Lā-cerem hem evvelsin ve hem āḫirsin.

194

Hīç (14) çīz ez-bī-nihāyet bī-şekī

Çün be-ser nāyed kücā māned yekī

Bī-nihāyetden (15) hīç nesne çünki başa gelmeye, yaʿnī nihāyet-peẕīr olmaya, bir şeksiz (16) ḳanda bir ḳalur? Yaʿnī aʿdāddan ʿadd olunmaġa imkān olmaz.

195

İy (17) cihānī ḫalḳ ḥayrān mānde

İy Ḫüdā! Cihānuñ cemīʿī ḫalḳı ḥayrān ḳalmış.

(18) Tu be-zīr-i perde pinhān mānde

Sen perdenüñ altında, yaʿnī ardında (19) pinhān[388] ḳalmışsın.*

196

Perde bergīr āḫir ü cānem mesūz

Āḫir perdeyi (20) refʿ eyle ve benüm cānum[389] yaḳma.**

Īn çünīn der-perde pinhānem mesūz

Perde (21) içinde beni böyle pinhān yaḳma. Murād, keşret-i şevḳ u iştiyāḳ sebebi ile [S31b] (1) cenāb-ı Eḥadiyyet'den müşāhede-i Cemāl ṭaleb eyledügin işʿārdur.

197

(2) Güm şudem der-baḥr-ı ḥayret nā-gehān

Nā-gehān ḥayret deryāsında güm (3) ü maḥv oldum.

Zīn heme ser-geştegī bāzem rehān

Girü beni bu dükeli ser-geştelikden (4) ḫalāṣ eyle.*

198

---

[386] kim vardur: kimdür Ü, M.
[387] kim vardur: kimdür Ü, M.
[388] pinhān: nihān Ü, M.
* Mıṣrāʿ-ı şānīde *māndeʾī* taḳdīrindedür.
[389] cānum: cānumı Ü, M.
** *mesūz* nehy-i ḥāżırdur.
* *rehān* emr-i ḥāżırdur.

Der-miyān-ı baḥr-ı gerdūn māndeem

Felek[390] deryāsınuñ (5) miyān ve derūnında ḳalmışam.

Vez-derūn-ı perde bī̇rūn māndeem

(6) Ve perdenüñ içinden ṭaşra ḳalmışam. Yaʿnī̇ iy[391] saña vuṣūl bulmadum.

199

(7) Bende-rā zī̇n baḥr-ı nā-maḥrem berār

İy Ḫüdāy ʿazze ve celle bendeñi bu nā-maḥrem[392] (8) deryādan ḫalāṣ eyle.

Tu derefkendī̇ merā tu hem berār

Beni bu nā-maḥrem (9) deryāya sen bıraḳduñ, yine sen[393] ḫalāṣ eyle.

200

Nefs-i men bigrift (10) ser-tā-pāy men

Benüm nefsüm başdan ayaġa beni iḥāṭa eyledi.

Ger (11) negī̇rī̇ dest-i men iy vāy men

Eger benüm elüm ṭutmayasın, [M29b] iy vāy baña (12) ki senüñ ḳurb u viṣālüñden bī̇-behre oluram.

201

Cānem ālūdest (13) ez-bī̇-hūdegī̇

Canum bī̇-hūdelikden ālūdedür. Yaʿnī̇ cānum senüñ (14) ʿışḳ u muḥabbetüñden dūr [Ü31a] olup bī̇-hūde ḥālāta giriftār olmışdur.

(15) Men nedārem ṭāḳat-i ālūdegī̇

Ben ālūdelige ṭāḳatüm[394] ṭutmazam. Zī̇rā (16) bu ālūdelik benüm buʿd u ḫiẕlānuma sebebdür.

202

Yā ez-ī̇n ālūdegī̇ pākem (17) bikun

İy Ḫüdā![395] Bu ālūdelikden beni pāk ve ḫalāṣ eyle

Yā ne derḫūnem (18) küş ü ḫākem bikun

Eger pāk eylemez iseñ bārī̇ beni helāk eyle ve (19) ḫāk eyle.*

---

[390] Felek: Felegüñ Ü.
[391] iy: iy Ḫüdā Ü, M.
[392] nā-maḥrem: maḥrem Ü.
[393] sen: -Ü.
[394] ṭāḳatüm: ṭāḳat Ü, M.
[395] Ḫüdā: Ḫüdā yā Ü, M.

203

Ḫalḳ tersend ez-tu men tersem zi-ḫod

İy Ḫüdā! Ḫalḳ (20) senden ḫavf eyler,[396] ben kendümden[397] ḫavf eylerem.[**]

Kez-tu nīkū dīdeem (21) ez-ḫ ̌īş bed

Zīrā senden nīk ü nefᶜ görmişem, kendümden żarar ve bed [S31a] (1) görmişem.

204

Murdeᵓīem mīrevem ber-rūy-ı ḫāk

Bir murdeyem, yiryüzi (2) üzere yürürem.

Zinde kerd ān cānem iy cān-baḫş-ı pāk

İy şerīk (3) ü naẓīrden pāk cān-baḫş! Benüm cānumı ᶜışḳ u muḥabbetüñ ile zinde eyle.

205

Müᵓmin ü (4) kāfir be-ḫūn āġışteend

Müᵓmin ve kāfir ḫūna bulaşmışlardur.

Yā heme (5) ser-geşte yā bergeşteend

Yā cemīᶜīsi dergāhuñdan dūr, ser-geşte ve müteḥayyirlerdür (6) yāḫud merdūdlardur.

206

Ger beḫ ̌ānī īn buved ser-geştegī

Eger hidāyet (7) idüp dergāhuña daᶜvet eyleyesin, bu ḥayret ve ser-geşteliḳdür. (8) Zīrā dergāhuña daᶜvet olunduḳda[398] vuṣūl bulmaġa ḳādir olmayup (9) ser-geşteliḳ[399] ḫalāṣ olmazlar.

Ver berānī īn buved bergeştegī

(10) Veger hidāyetden maḥrūm idüp dergāhuñdan süresin, bu (11) ḥālet merdūdluḳ ve bergeşteliḳdür.

207

Pādişāhā dil be-ḫūn āġışteem

---

[*] *bikun* emr-i ḥāżırdur.
[396] eyler: eylerler Ü, M.
[397] kendümden: kendüm M.
[**] *ḫod*da *ḫā* feṯḥile oḳunmaḳ lāzımdur.
[398] daᶜvet olunduḳda: -Ü, -M.
[399] ser-geşteliḳ: ser-geşteliḳden Ü, M.

(12) İy pādişāh! Gönlüm derd ü ġamuñ sebebi ile [M29a] ḳana bulaşmışdur.*

(13) Pāy-tā-ser çün felek ser-geşteem

Pāy-tā-ser felek gibi ser-geşteyem.

208

(14) Güfte-ī men bā-şumāyem rūz u şeb

İy Ḫüdā![400] Dimişsin ki, rūz u şeb (15) ben sizüñleyem. Niteki bu āyet-i kerīmeden rūşendür: *Va'l-lahu meᶜaküm*[401] *eynemā (16) kuntum.*[402]

Yek nefes ġāfil mebāşīd ez-ṭaleb

[Ü32b] Beni ṭaleb eylemekden (17) bir nefes ġāfil ve fārıġ olmañuz.**

209

Çün çünīn mā yek-diger hem-sāyeīm

(18) İy Ḫüdāy Rabbü'l-ᶜālemīn! Çünki biri birimüz ile böyle hem-sāyeyüz

Tu çü (19) ḫurşīdī vü mā çün sāyeīm

Sen āfitāb gibisin ve biz sāye gibiyüz.

210

(20) Çibved iy muᶜṭī-yi bī-ser-māyegān

İy ser-māyesizlere iḥsān (21) idici Ḫüdā! Ne olur, yaᶜnī keremüñden ne noḳṣān olur.

Ger nigāh dārī [S32b] (1) ḥaḳ-ı hem-sāyegān

Eger hem-sāyelerüñ ḥaḳḳını nigāh ṭutasın? Murād, cenāb-ı (2) İlāhī'den ᶜuṣāta raḥmet ve maġfiret ṭaleb eyledügin beyāndur. (3) Baᶜżı nüsaḫda mışrāᶜ-i evvel böyle vāḳiᶜdür: *Çibved iy muᶜṭī-yi (4) bī-māyegān.* Bu vech üzere *çi* lafẓı bir miḳdār çekilür.

211

Bā-dilī (5) pür-derd ü cānī pür-dirīġ [403]

Pür-derd bir gönül ile ve pür-dirīġ bir cānla[404]

(6) Ziştiyāḳat eşk mībārem çü mīġ

---

* *āġışte* bulaşmış maᶜnāsınadur.
[400] Ḫüdā: -Ü.
[401] "Allah sizinle beraberdir." Muhammed/35.
[402] "Nerede olsanız o sizinle beraberdir." Hadīd/4.
** *mebāşīd* nehy-i ḥāżırdur.
[403] Bā-dilī pür-derd ü cānī pür-dirīġ: Bā-dilī pür-derd ü cān-ı bī-dirīġ Ü.
[404] cānla: cān ile Ü.

Senüñ iştiyāḳuñdan (7) iy Ḫüdā, seḥāb gibi gözyaşını yaġdururam. Yaʿnī bisyār girye eylerem.

212

(8) Ger dirīġ-i ḫ̌īş bergüyem turā

İy Ḫüdā! Eger saña kendü dirīgümi diyem

(9) ʿÖmr-i men şud tābe-key cüyem turā

Benüm ʿömrüm gitdi, seni ḳaçana degin ṭaleb (10) eyleyem?

213

Rehberem şev zān ki güm-rāh āmedem

Baña reh-ber ve delīl ol. Zīrā (11) ki güm-rāh geldüm, yaʿnī güm-rāhem.

Devletem dih gerçi bī-gāh āmedem

Baña ḳurb (12) u viṣālüñ devletini vir, egerçi vaḳtsız geldüm.

214

Her ki der-kūy-ı tu (13) devlet yār şud

Her kim ki senüñ kūyuñdadur,[405] devlet aña yār (14) oldı

Der-tu güm geşt ü zi-ḫod bīzār şud

Sende güm ü maḥv oldı ve (15) kendüsinden bīzār ve dūr[406] oldı. Yaʿnī senüñ ʿışḳ u muḥabbetüñ (16) sebebi ile ifnā-yı vücūddan behrever olup, andan irādet [M29b] ve (17) taṣarruf refʿ oldı.

215

Nīstem nevmīd hestem bī-ḳarār

Nevmīd degülem bī-ḳarāram.*

(18) Bū ki dergīred yekī ez-ṣad hezār

Ṣad hezār tażarruʿ [Ü32a] ve niyāz ve nāle vü efġānumdan (19) ola ki birisi teʾşīr eylemez.[407]

216

Tābe-key ʿAṭṭār ez-şerḥ-i niyāz

---

[405] kūyuñdadur: kūyuñda Ü.
[406] bīzār ve dūr: bīzār Ü.
* *bī-ḳarāram* taḳdīrindedür.
[407] eylemez: ide Ü, M.

İy ᶜAṭṭār! Taẕarruᶜ (20) ve niyāzuñ şerḥinden ḳaçana degin, yaᶜnī niçe bir niyāzuñı şerḥ ü beyān eylersin?

(21) Çünki mīdānī ki hest ū bī-niyāz

Çünki bilürsin ki o, yaᶜnī Ḫüdāy ᶜazze [S32a] (1) ve celle bī-niyāzdur.

ḤİKĀYET[408]

217

Būd merdī ᶜāḳıl ü bes bā-niẓām

(2) ᶜĀḳıl ve ziyāde niẓām u intiẓām ile bir merd var idi.

Gird-i ᶜālem (3) der-hemī geştī müdām

Müdām ᶜālemüñ eṭrāfını geşt[409] seyr eylerdi. Yaᶜnī (4) seyāḥatden ḫālī olmazdı.

218

Ḫurd ᶜayyārī bedān dil-ḫaste bāz

(5) İttifāḳen bir ᶜayyār ol merde rāst geldi.

Be-otaḳeş burd desteş (6) beste bāz

ᶜAyyār eli baġlanmış, anı āşikāre ḫānesine (7) iletdi. *bāz ḫurd, rāst geldi* ve *ṣataşdı* maᶜnāsınadur. *bāz*-ı ṣānī (8) ise[410] āşikāre olmaḳ maᶜnāsına[411] rūşendür. Egerçi mā-baᶜdında vāḳiᶜ (9) olan beytüñ maᶜnāsına merhūn ve maᶜrūf[412] olmaḳ mümkindür.*

219

(10) Şud ki tīġ āred zened ber-gerdeneş

ᶜAyyār gitdi ki tīġ getüre, (11) ol merdüñ boynın[413] ura

Pāreyī nān dād ān sāᶜat (12) zeneş

Henüz ᶜayyār gelmedin, ᶜayyāruñ ḫatunı ol sāᶜat (13) aña bir pāre nān virdi.

220

Çün beyāmed merd bā-tīġ ān zamān

(14) Çünki merd ki murād ᶜayyārdur ol zamān tīġıla geldi.

---

[408] Ḥikāyet: -Ü.
[409] geşt: geşt ü Ü, M.
[410] ise: -Ü, -M.
[411] olmaḳ maᶜnāsına: maᶜnāsına olmaḳ Ü, M.
[412] maᶜrūf: maṣrūf Ü, M.
* *otaḳ* ḫücre.
[413] boynın: boynını Ü, M.

Dī̆d ān (15) dil-ḫaste-rā der-dest nān

Ol dil-ḫastenüñ elinde nān (16) gördi.

221

Güft ī̆n nānet ki dād iy hī̆ç-kes

ʿAyyār (17) çünki anuñ elinde[414] nān gördi, aña didi: İy hī̆ç-kes! Bu nānı (18) saña kim virdi?

Güft ī̆n nānem ʿıyālet dād ü bes

(19) Ol merd [M30a] ʿayyārdan çünki bu suʾāli istimāʿ eyledi aña cevāb (20) virüp didi: Bu nānı baña[415] senüñ ʿıyālüñ virdi. *ʿıyāl*den (21) murād bunda ol ʿayyāruñ ʿavratıdur. Egerçi *ʿayyil*üñ cemʿidür *ciyād* [S33b] (1) cemʿi *ceyyid* olduġı gibi. Bu[416] ḥālde[417] ẕikr-i cemʿ ve irāde-i vāḥid ḳabīlinden (2) olur. *hī̆ç-kes, denī̆* maʿnāsınadur.

222

Merd çün bişnī̆d ān pāsuḫ tamām

Merd (3) yaʿnī̆ ʿayyār, çünki ol dil-ḫasteden ol cevābı ve kelāmı tamām istimāʿ (4) eyledi*

Güft ber-mā şud turā küşten ḥarām

ʿAyyār ol dil-ḫasteye (5) didi: Seni ḳatl ü helāk[418] eylemek bize ḥarām oldı.

223

Zān ki her (6) merdī̆ ki nān-ı mā şikest

Zī̆rā her bir merd ki bizüm nānumuzı ṣıdı (7) yaʿnī̆ yidi

Sūy-ı ū bā-tī̆ġ netvān burd dest

Anuñ cānibine (8) tī̆ġa eli[419] iletmek lāʾıḳ degüldür. Yaʿnī̆ anı tī̆ġıla urup helāk (9) itmek[420] inṣāf[421] degüldür.

224

Nīst ez-nān-ḫ̌āre-i mā cān dirī̆ġ

---

[414] anuñ elinde: elinde anuñ M.
[415] baña: baña hemān Ü, M.
[416] Bu: Pes bu Ü.
[417] ḥālde: ḥālet Ü, M.
* *pāsuḫ* söz.
[418] didi seni ḳatl ü helāk: ḫiṭāb idüp didi seni ḳatl eylemek Ü.
[419] eli: el Ü.
[420] itmek: eylemek Ü, M.
[421] inṣāf: inṣāf ve mürüvvet Ü, M.

(10) Bizüm nānumuzı yiyiciden cānumuz dirīġ degüldür.[**]

Men çi güne ḫūn-ı tu rīzem (11) be-tīġ

Çünki benüm ʿādetüm[422] ve sīretüm bu günedür. Pes tīġ ile ben senüñ (12) ḳanuñ nice dökem?[423] Yaʿnī seni helāk eylemezem. Şeyḫ ʿAṭṭār ḥażreti (13) ḳaddesa'l-lāhu sırrahu'l-ʿazīz ḥiṣṣe beyānına şurūʿ eyledi.

225

Ḫālıḳā tā ser (14) be-rāh āverdeem

İy Ḫālıḳ! Tā ki yola baş getürmişem

Nān-ı (15) tu ber-ḫˇān-ı tu mīḫurdeem

Senüñ ḫānuñ[424] üzere senüñ (16) nānuñı yimişem. Murād sülūk idelden[425] Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ (17) rūḥānī niʿmetlerinden mütemettiʿ oldugın beyāndur. Egerçi (18) vücūd bulalı Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā ḥażretinüñ ʿazze ismuhu niʿmetinden (19) bir gün ḫālī olmamışdur.[*]

226

Çün kesī mībişkened nān-ı kesī

Çünki (20) bir kimse bir kimsenüñ nānını ṣıya, yaʿni nān u niʿmetini yiye

Ḥaḳ-güẕārī (21) mīkuned ān kes besī

Ol kimse aña çoḳ ḥaḳ-güẕārlıḳ eyler ve aña riʿāyet [S33a] (1) üzere olur.

227

Çün tu baḥr-ı cūd dārī [Ü33a] ṣad hezār

[M31b] İy Ḫüdāy-ı bī-naẓīr! (2) Çünki sen, ṣad hezārān cūd u kerem deryāsını ṭutarsın.

Nān-ı (3) tu bisyār ḫurdem ḥaḳ-güẕār

Senüñ nānuñı çoḳ yidüm, anuñ[426] (4) ḥaḳḳını edā eyle.[**]

MÜNĀCĀT

[**] *nān-ḫˇāre* vaṣf-ı terkībīdür.
[422] ʿādetüm: ʿādet Ü, M.
[423] dökem: dökerem Ü, M.
[424] ḫānuñ: ḫˇānuñ Ü.
[425] idelden: idelden berü Ü.
[*] *ḫūrdeem*de *ḫā* fetḥile oḳunmaḳ lāzımdur.
[426] anuñ: -Ü.
[**] *güẕār* emr-i ḥāżırdur.

228

Yā İlāhe'l-ᶜālemīn dermāndeem

Yā İlāhe'l-ᶜālemīn! (5) Müteḥayyir ve ᶜāciz[427] ḳalmışam.

Ġarḳ-ı ḫūn der-ḫuşk keştī rāndeem

(6) Ḫūna ġarḳ olup, ḫuşkda keştī sürmişem. Yaᶜnī bisyār zaḥmet (7) ve meşaḳḳat çeküp ḥuṣūli muḥāl bir nesneye ṭālib olmışam.

229

Dest-i (8) men gīr ü merā feryād res

İy Ḫüdā! Baña Muᶜīn ol ve baña feryād ırış.[***]

(9) Dest ber-ser çend dārem çün meges

Niçe bir meges gibi taḥayyürden[428] (10) elümi başum üzere ṭutaram?

230

İy günāh-āmuz-ı[429] ᶜöẕr-āmūz-ı men

(11) İy baña ᶜöẕr taᶜlīm idici, günāhumı ᶜafv u maġfiret idici Ḫüdā'm![****]

Sūḫtem (12) ṣad reh çi ḫᵛāhī sūz-ı men

ᶜIşḳuñ āteşi ile yüz kerre yandum. (13) Min-baᶜd benüm sūzumı ne istersin? Ḥālbuki bu ḳadar yanmaḳ ḫod kāfīdür.

231

(14) Ḫūnem ez-teşvīr-i tu āmed be-cūş

Benüm ḳanum iy Ḫüdā,[430] senüñ teşvīr ve (15) ḥacāletüñden cūşa geldi.

Nā-cüvān-merdī besī kerdem bepūş

(16) Çoḳ ḳabāḥat ve bī-edeblik eyledüm. Sen luṭfuñdan ᶜafv (17) ü setr eyle.[*]

232

Men zi-ġaflet ṣad güneh-rā kerdeem

Ben ġaflet (18) sebebinden yüz günāh sāz u irtikāb eylemişemdür.[431]

Tu ᶜivaż (19) ṣad güne raḥmet dāde bāz

---

[427] müteḥayyir ve ᶜāciz: ᶜāciz ü müteḥayyir Ü.

[***] *res* emr-i ḥāżırdur.

[428] taḥayyürden: taḥayyürümden Ü, M.

[429] günāh-āmuz: günāh-āmurz Ü.

[****] *ᶜöẕr-āmūz* vaṣf-ı terkībīdür. *Günāh-āmurz* vaṣf-ı terkībīdür.

[430] iy Ḫüdā: -Ü.

[*] *bepūş* emr-i ḥāżırdur.

[431] eylemişemdür: eylemişem Ü, M.

Sen āşikāre ṣad gūne raḥmet ʿivaż (20) virmişsin. Ḫulāṣa-i kelām budur ki, bendeden egerçi bisyār (21) ẕenb ü ʿişyān ṣādır olur, līkin raḥmeti bī-pāyān Ḫüdāy [S34b] (1) ʿazze ve celle cemīʿ ẕenb ü ʿişyānı ʿafv idüp iḥsānlar eyler.

233

Pādişāhā (2) der-men-i miskīn niger

İy pādişāh! Ben miskīne naẓar eyle.[**]

Ger zi-men (3) bed dīdi ān şud īn niger

Eger evvel benden bed [Ü34b] ü ʿişyān gördüñ (4) ise o gitdi. Buña, yaʿnī bu demde olan [M31a] ḥālüme naẓar eyle. Mışrāʿ-i (5) sānīde bu maʿnā hem mümkindür: Egerçi evvel benden ẕenb ü ḳabāḥat (6) gördüñ o gitdi. Benüm bu demde olan ḥālüme naẓar eyle.

234

Çün nedānistem (7) ḫaṭā kerdem bübaḫş

Çünki bilmedüm ḫaṭā eyledüm ʿafv idüp bağışla.[***]

(8) Ber-dil ü ber-cān-ı pür-derdem bübaḫş

Benüm derdle[432] memlū dilüme ve cānuma teraḥḥum (9) eyle.

235

Çeşm-i men ger mīnegiryed āşikār

Egerçi benüm çeşmüm ẓāhiren girye (10) āşikāre[433] eylemez

Cān nihān mīgiryed ez-ʿışḳ-ı tu zār

Līkin cānum (11) senüñ ʿışḳuñ sebebinden nihān bisyār girye eyler.

236

Ḫālıḳā (12) ger nīk ü ger bed kerdeem

İy Ḫālıḳ-ı mevcūdāt! Eger nīk ü ṭāʿat (13) veger bed ü maʿṣıyet eylemişem

Her çi kerdem bā-ten-i ḫod kerdeem

Her ne ki eyledüm, (14) kendü cism ü[434] vücūduma eylemişem.

237

ʿAfv kun dūn himmetīhā-yı merā

[**] *niger* emr-i ḥāżırdur.
[***] *bübaḫş* emr-i ḥāżırdur.
[432] derdle: derd ile Ü.
[433] girye āşikāre: āşikāre girye Ü, M.
[434] ü: -Ü.

(15) İy ẕünūbı ʿafv idici Ḫüdā! Benüm dün himmetliklerümi ʿafv eyle.*

(16) Maḥv kun bī-ḥürmetīhā-yı merā

Benüm edebsizliklerümi maḥv eyle.

238

Mübtelā-yı (17) ḫˇīş ü ḥayrān-ı tuem

Kendüme mübtelā ve giriftārem ve senüñ ḥayrānuñam.

Ger (18) bedem ger nīk hem ān-ı tuem

Eger bed ve günāhkāram, eger nīk (19) ve perhīzkāram, hem senüñ ān u maṣnūʿuñam. Zīrā Ṣāniʿ'üm sensin (20) ve cemīʿ levāzımum[435] senden irişür.

239

Nīm-cüzvem bī-tu men der-men niger

(21) İy Ḫüdā! Sensiz ben nīm-cüzvem. Baña naẓar eyle.**

Kül şevem ger tu kunī [S34a] (1) ber-men naẓar

Zīrā eger sen baña naẓar eyleyesin, küll oluram. Zīrā vücūd-ı (2) Bāḳī'ye vuṣūl buluram ve hem ol naẓar sebebi ile senüñ aḫlāḳuñ (3) ile müteḫallıḳ oluram.

240

Yek naẓar sūy-i dil-i pür-ḫūnem ār

Benüm pür-ḫūn (4) göñlüm cānibine bir naẓar getür. Yaʿnī bir naẓar eyle.[436]*

Vez-miyān-ı īn heme bīrūnem (5) ār

Ve beni bu [Ü34a] dükeliden ṭaşra getür. Yaʿnī beni mā-sivā ḳaydından (6) ḫalāṣ eyle.

241

Ger tu ḫˇānī [M32b] nā-kes-i ḫˇīşem demī

Eger bir nefes beni (7) kendü nā-kesüñ oḳuyasın, yaʿnī bu ḳadar ḥāletle beni kendüñe nisbet (8) eyleyesin

Hīç kes der-gerd-i men nersed hemī

---

* *kun* emr-i ḥāżırdur.

[435] levāzımum: levāzımum hem Ü; levāzımum hem cemīʿan M.

** *niger* emr-i ḥāżırdur.

[436] yaʿnī bir naẓar eyle: -Ü.

* *ār* emr-i ḥāżırdur.

Ol ḳadar iltifāt (9) sebebi ile bir şeref ve ʿizzete vuṣūl buluram ki hīç kimse benüm tozuma (10) irişmez. *gird* kāf-ı Fārisī'nüñ kesri ile ki *eṭrāf* maʿnāsınadur (11) bunda münāsib degüldür.**

242

Men ki bāşem tā kesī bāşem turā

Ben kim olam (12) tā senüñ bir kes ve maḳbūlüñ olam.

Īn besem ger nā-kesī bāşem turā

Ben (13) kim olam ve[437] bu baña kāfīdür, eger senüñ bir nā-kesüñ ola. Zīrā benüm (14) saña bu ḳadar intisābumuñ ḥadden bīrūndur ve ʿizzet ve şerefdür.

243

(15) Key tüvānem güft hindū-yı tuem

Senüñ ġulāmuñam dimege ḳaçan ḳādirem? (16) Yaʿnī ḳādir degülem. Zīrā bu ḥālet bu ḥaḳīrüñ ḥaddinden bīrūndur.

(17) Hindū-yı hindū-yı hindū-yı tuem

Senüñ[438] ġulāmuñuñ ġulāmuñuñ (18) ġulāmıyam. Yaʿnī her kim ki senüñ ʿabduñdur, ben anuñ ʿabdınuñ (19) ʿabdıyam. *Hindū* bunda *bende* maʿnāsınadur.

244

Hindū-yı cān der-miyān (20) dārem zi-tu

Cān hindūsını senüñ sebebüñden ortada (21) ṭutaram. Yaʿnī senüñ ʿışḳuñ sebebi ile bir ḥālete irişdüm ki cānum der-miyāndur. [S35b] (1) Yaʿnī senden dirīġ degüldür.

Beyt

Cānlar fedā muḥabbet-i cānāna ser degül

(2) Erbāb-ı ʿışḳa terk-i ser itmek hüner degül

Dāġ hemçün Ḥabeşīān[439] (3) dārem zi-tu

Bu sebebden Ḥabeşīler gibi senden dāġ ṭutaram. Ḥabeşīlerüñ (4) yüzlerinde dāġ vardur. Ol ṭāʾifenüñ mā-beyninde bu ḥālet (5) ḳadīmü'z-zamāndan ʿādet ḳalmışdur. Bunı İskender-i Ẕü'l-Ḳarneyn'e (6) isnād itdiler. Ḥabeş'i feṭḥ itdügi [Ü35b] zamānda anlaruñ yüzlerine dāġ (7) urdı. Ḥaḳḳ budur ki ol ṭāʾife nīk-ḫuy ve laṭīf-sīretdür.

** *gerd* ġubār.

[437] Ben kim olam ve: -Ü, -M.

[438] Senüñ: Ben senüñ Ü.

[439] Mısrada vezin aksamaktadır. "Ḥabeşīān" yerine "Ḥabeşān" yazılması bu aksaklığı düzeltecektir.

245

(8) Ger neem [M32a] hindūt çün muḳbil şudem

Eger senüñ hindüñ degül isem (9) pes niçün muḳbil oldum.*

Tā şudem hindūt zengī-dil şudem

Tā ki senüñ (10) hindüñ oldum, zengī-dil oldum. Yaʿnī *min ʿibādina'l-muḫlaṣīn*[440] mūcibince çünki (11) ʿışḳuñ sebebi ile ʿuşşāḳ zümresinden oldum. Bir nesneye (12) ser-fürū eylemezem. *zengī*[441], *mütekebbir* ve *müstaġnī* ve *göñülli* maʿnāsınadur.

246

Bende-i bā-dāġ-rā (13) mefrūş tu

Dāġ ile olan bendeyi sen ṣatma. Yaʿnī ʿışḳuñ (14) dāġı ile dāġ-dār olan ʿāşıḳı ḥużūruñdan dūr u cüdā eyleme.**

(15) Ḥalḳaʾī kun bende-rā der-gūş tu

Belki bendeñüñ ḳulaġına sen (16) bir ḥalḳa eyle. Murād, bendeñi sen iy Ḫüdā dergāhuñdan dūr eyleme (17) dimekdür.

247

İy zi-faẓlet nāşude nevmīd kes

İy Ḫüdāy ʿazze ve celle (18) ki senüñ faẓl u iḥsānuñdan kimse nevmīd olmamışdur.

Ḥalḳa vü dāġ-ı (19) tuem cāvīd bes

Senüñ ḥalḳa ve dāġuñ baña cāvīd ve ebedī (20) kāfīdür.

248

Her kirā ḫoş nīst dil bā-derd-i tu

İy Ḫüdā! Her kimüñ (21) ki ḳalbi senüñ derdüñle ḫoş ve mesrūr degüldür

Ḫoş mebādeş [S35a] (1) zān ki nīst ū merd-i tu

Ol kimse ḫoş ve mesrūr olmasun. (2) Zīrā ki ol kimse senüñ ʿāşıḳ ve lāʾıḳuñ degüldür.

249

---

* *muḳbil* devletlü.

[440] "Çünkü o, ihlāsa erdirilmiş kullarımızdandı." Yūsuf/24.

[441] zengī: zengī-dil Ü.

** *mefrūş* nehy-i ḥāżırdur.

Ẕerreʾī (3) derdem dih iy dermān-ı men

İy benüm dermānum! Baña bir ẕerre derdüñ (4) vir.*

Zān ki bī-derdet bümīred cān-ı men

Zīrā ki senüñ derdüñsiz (5) benüm cānum ölür. *derd*den murād bunda ʿışḳ u muḥabbetdür. Her kim ki (6) bu ʿışḳ u muḥabbetden bī-behredür, anuñ ḳalbi ve rūḥı murdedür.

250

Küfr (7) kāfir-rā vü [M33b] dīn dīn-dār-rā

Küfri kāfire ve dīni dīn-dāra [Ü35a] vir.

Ẕerreʾī (8) derdet dil-i ʿAṭṭār-rā

Bir ẕerre derdüñi ʿAṭṭār'uñ göñline (9) vir. Bu maʿnā *dih* taḳdīr olunduġı iʿtibārladur. Bu hem-maʿnādur: Küfr (10) kāfir içün ve dīn dīn-dār içün olsun. Senüñ bir ẕerre ḳadar (11) derdüñi ʿAṭṭār'uñ göñli içün olsun. Bu vech üzere *bād* (12) taḳdīr olunur ammā vech-i evvel evlādur. *derd*den murād bunda (13) ʿışḳ u muḥabbetdür ki Şeyḫ ʿAṭṭār ḥażretleri ḳaddesa'l-lāhu sırrahu'l-ʿazīz Ḫüdāy (14) ʿazze ve celleden anı ṭaleb eyler tā ki anuñ sebebi ile ḳurb u viṣāl-i Sübḥānī (15) ve müşāhede-i Cemāl-i Ṣamedānī'ye vuṣūl bula. Bu ḥālet ḫod maḥżā (16) dīn-dārlıḳ ile ḥāṣıl olmaz. Zīrā bu bābda cemīʿ ehl-i īmān (17) müsteviyyetü'l-aḳdāmdur. Ehl-i şerīʿat ve erbāb-ı ṭarīḳat ve aṣḥāb-ı (18) ḥaḳīḳat ki vardur, egerçi cemīʿsi ehl-i īmāndur. Līkin bunlaruñ (19) mā-beynlerinde merātib iʿtibārı iledür ve farḳ-ı fāḥiş vardur. Zīrā (20) erbāb-ı ṭarīḳatüñ ḳadr ü mertebesi ehl-i şerīʿatden ʿālīdür (21) ve aṣḥāb-ı ḥaḳīḳatüñ ḳadr ü şānı erbāb-ı ṭarīḳatden ʿālīdür. [S36b] (1) Zīrā ḥaḳīḳatden murād Ḫüdāy ʿazze ve celleye vuṣūldür. Bu ḥālet (2) ḫod ʿışḳ u muḥabbet ü[442] İlāhī'den ġayrı ile müyesser olmaz. Bu (3) beytüñ ve bu[443] mānendi ebyātuñ maʿnāsından bī-ḫaber olan ġāfiller aṣḥāb-ı (4) ḥaḳīḳati ikfār eylerler ammā ḫaberleri yoḳ kendüleri[444] kāfir olurlar.

251

Yā Rab (5) āgāhī zi-Yā Rabhā-yı men

İy benüm Rabb'üm! Sen benüm yā Rabb'lerümden āgāhsın.

---

* *dih* emr-i ḥāżırdur.

[442] muḥabbet ü: muḥabbet-i Ü.

[443] bu: bunuñ Ü, M.

[444] yoḳ kendüleri: yoḳdur ki kendüler Ü, yoḳdur kendüler M.

(6) Ḥāżırī der-mātem-i şebhā-yı men

Benüm şeblerde vāḳiᶜ olan nevḥa ve mātemümde (7) ḥāżırsın ve saña āşikāredür. *Yā Rabhā*dan murād duᶜālardur.[**]

252

(8) Mātemem ez-ḥad güẕeşt sūrī firist

Benüm mātemüm [Ü36b] geçdi. Ḥadden[445] bir sūr gönder.

(9) Der-miyān-ı ẓulmetem nūrī firist

Vücūd ẓulmeti içinde baña bir nūr [M33a] gönder. *sūr* (10) bunda *dügün* maᶜnāsınadur ki andan murād ceẕbe ve nefḥadur ve[446] *ẓulmet*den (11) murād ẓulmet-i vücūddur ki[447] ḳurb u viṣāle māniᶜ-i ḳavīdür.

253

Pāy-merd-i men (12) der-īn mātem tu bāş

Bu mātemde benüm pāy-merd ve Muᶜīn'üm iy Ḫüdā sen ol.[*]

(13) Kes nedārem dest-gīrem hem tu bāş

Kimse ve muᶜīn ṭutmazam. Dest-gīr (14) ve hem Muᶜīn'üm[448] sen ol. *Pāy-merd, dest-gīr* ve *şefīᶜ* ve *muᶜīn* maᶜnāsınadur.

254

(15) Leẕẕet-i nūr-i müsülmānīm dih

İy Ḫüdā! Baña müsülmānlıḳ nūrınuñ leẕẕetini[449] (16) ve ḥāletini vir.

Nīstīᵓī nefs-i ẓulmānīm dih

Benüm ẓulmānī nefsüme nīst[450] (17) ve fenā vir. Yaᶜnī nefsümi aḫlāḳ-ı ẕemīmeden pāk eyle.

255

Ẕerreᵓīem (18) güm şude der-sāyeᵓī

Bir sāyede güm ü maḥv olmış bir ẕerreyem.

Nīst (19) ez-hestī merā ser-māyeᵓī

[**] *Ḥāżırī*de *yā* ḫiṭāb içündür.
[445] geçdi ḥadden: ḥadden geçdi Ü, M.
[446] ve: -Ü, -M.
[447] ki: -Ü.
[*] *bāş* emr-i ḥāżırdur bāşīden'den.
[448] hem Muᶜīn'üm: Muᶜīn'üm hem Ü, M.
[449] leẕẕetini: leẕẕet Ü, M.
[450] nīst: nīstlik Ü, M.

(20) Vücūddan benüm bir ser-māye ve ḳudretüm yoḳdur.[**]

256

Sāʾilem zān ḥażret-i (21) çün āfitāb

Ol āfitāb gibi ḥażretden suʾāl ve ṭaleb idiciyem.

[S36a] (1) Bū ki zān tābem resed yek rişte tāb

Ola ki āfitāb-ı ḥaḳīḳīden irişen (2) pertev sebebinden baña bir rişte, yaʿnī bir rişte miḳdārı ṭāḳat[451] (3) ḳudret irişe. *rişte, iplik* maʿnāsınadur.[452]

257

Tā meger çün ẕerre-i ser-geşte (4) men[453]

Tā meger ben bir ser-geşte ẕerre gibi[454]

Berçehem destī zenem der-rişte (5) men

Ṣıçrayam, ben rişteye bir el urayum, yaʿnī yapışayum.

258

Pes birūn (6) āyem ez-īn revzen ki hest

Pes ṭaşra gelem bu revzenden ki vardur

(7) Pīş gīrem ʿālem-i rūşen ki hest

ʿĀlem-i rūşen ki vardur, öñüme ṭutam. (8) Yaʿnī bu ʿālem-i süflīden ferāġat idüp ʿālem-i ʿulvīye sefer eyleyem.

259

Tā (9) neyāmed ber-lebem īn cān ki būd

Mādām ki [Ü36a] lebüm üzere gelmedi, bu cān ki (10) var idi.

Dāştem āḫir dilī zīn sān ki būd

Āḫir bunuñ gibiden bir göñül (11) ṭutdum ki var idi. Ḫulāṣa-i kelām budur ki, Şeyḫ ʿAṭṭār ḥażreti[455] [M34b] ḳuddise (12) sırrahu'l-ʿazīz kendünüñ ḥālini beyān idüp dir: Mādām ki ḥayātda (13) idüm, ḳalbüm senüñ ʿışḳuñ ile pür ve mālī ve mā-sivādan tehī ve ḫālī (14) idi

260

[**] *hestī* vücūd maʿnāsınadur.
[451] ṭāḳat: ṭāḳat ve Ü, M.
[452] maʿnāsınadur: -Ü, -M.
[453] men: -Ü.
[454] Tā meger ben bir ser-geşte ẕerre gibi: Tā meger ser-geşte ẕerre gibi ben Ü, Tā meger bir ser-geşte ẕerre gibi ben M.
[455] ḥażreti: ḥażretleri Ü.

Çün berāyed cān nedārem cüz tu kes

(15) Cānum[456] cesedümden yuḳaru gele, yaʿnī mevt irişe iy Ḫüdā hemçünān (16) senden ġayrı kimse ṭutmazam.

Hem-reh-i cānem tu bāş u hem-nefes

(17) Cānuma hem-rāh ve hem-nefes yine sen ol.

261

Çün zi-men ḫālī bimāned cāy-ı (18) men

Çünki mevt sebebi ile benüm cānum[457] benden ḫālī ḳala.

Ger tu ḫod destem (19) negīrī vāy-ı men

İy Ḫüdā! Eger sen kendüñ benüm destüm[458] ṭutmayasın, (20) baña veyl ü helāk. Yaʿnī baʿde'l-mevt eger sen baña dest-gīr olmayasın, (21) benüm ḥālüm ziyāde ḫarāb olur[459] ve perīşān olur.

262

Rūy-ı ān dārem ki hem-rāhī kunī

[S37b] (1) Anı ümīd ṭutaram ki cānuma hem-rāhlıḳ eyleyesin.

Mītüvānī kerd eger (2) ḫˇāhī kunī

Hem-rāhlıḳ eylemege ḳādirsin, eger isterseñ[460] eylersin. Murād (3) baʿde'l-mevt Ḫüdāy ʿazze ve celleden ḳurb u rıżā ṭaleb eyledügin (4) işʿārdur. *rūy* ki bunda *ümīd* maʿnāsınadur, mużāf olmaḳ rūşendür.*

DER-NAʿT-I SEYYİDÜ'L-MÜRSELĪN VE ḪĀTEMÜ'N-NEBİYYĪN[461]

263

Ḫˇāce-i dünyā vü dīn genc-i vefā

Dünyā (6) ve dīnüñ ḫˇācesi vefā genci

Ṣadr u bedr-i her dü ʿālem Muṣṭafā

(7) Her iki ʿālemün ṣadr u bedri Muṣṭafā'dur ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve selem.

264

---

[456] Cānum: Çünki cānum Ü, M.
[457] cānum: cāyum Ü.
[458] destüm: destümi Ü, M. S nüshasında "düşmenüm ve destümi" şeklinde anlaşılması zor bir "düşmenüm" kelimesi eklenmiştir.
[459] olur: -Ü, -M.
[460] isterseñ: ister iseñ Ü, M.
* *kerd* bunda kerden maʿnāsınadur.
[461] "Hz. Peygamber hakkındadır."

Āfitāb-ı (8) şerᶜ ü deryā-yı yaḳīn

Şerᶜüñ āfitābıdur ve deryā-yı yaḳīndür.

(9) Nūr-ı ᶜālem raḥmetenli'l-ᶜālemīn

ᶜĀlemüñ nūrı. Zīrā ᶜālemüñ īcādına ol[462] (10) sebeb olduġı [Ü37b] gibi hemçünān ᶜālemüñ hidāyet nūrı ile münevver olmasına (11) sebebdür.

265

Cān-ı pākān ḫāk-i cān-ı pāk-i ū

Pāklerüñ cānı anuñ (12) pāk ve münevver cānınuñ ḫākidür.[**]

Cān rehā kun āferīneş ḫāk-i ū

(13) Cānı terk eyle. Yaᶜnī hemān pāklerüñ cānı anuñ pāk cānınuñ ḫāki degüldür. (14) Belki cemīᶜ mevcūdāt anuñ ḫākidür. [M34a] Zihī şeref ve ᶜizzet sāᵓir (15) ümmetlerden bir ümmete ki peyġām-berümüz server-i kāᵓināt ve eşref-i (16) mevcūdāt Muḥammed Muṣṭafā'dur ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem. Zīrā peyġām-berüñ[463] (17) enbiyā ve mürselīnden şeref ve ᶜuluvv-ḳadrı niçe ise cemīᶜ ümmetlerden (18) biz ümmetüñ şerefi ḳadrı[464] ancılayındur.[*]

266

Ḫˇāce-i kevneyn ü (19) sultān-ı heme

İki ᶜālemüñ ḫˇācesidür ve cemīᶜīsinüñ sulṭānıdur.

(20) Āfitāb-ı cān u īmān-ı heme

Cemīᶜīsinüñ cānınuñ āfitābıdur. Zīrā (21) cemīᶜ mevcūdāt ve[465] ervāḥa nūr ve ḥālet anuñ nūr-ı şerīfindendür [S37a] (1) ve cemīᶜīsinüñ īmānı.[466] Zīrā herkes ki aña inkār üzeredür, ol (2) kimse andan berī ve īmāndan maḥrūmdur. Bu hem-vechdür: Cemīᶜsinüñ (3) cānınuñ ve īmānınuñ āfitābıdur. Vech-i evvele nisbet īmān āfitāba (4) maᶜṭūfdur ve vech-i ṯānīye nisbet cāna maᶜṭūfdur.[467]

267

Ṣāḥib-i (5) miᶜrāc ü ṣadr-ı kāᵓināt

---

[462] ol: -Ü, -M.

[**] *pākān*dan murād enbiyā ve evliyādur.

[463] peyġām-berüñ: peyġām-berümüzüñ Ü.

[464] şerefi ḳadrı: şeref ve ᶜuluvv-ḳadrı Ü, M.

[*] *āferīneş* mevcūdāt maᶜnāsınadur.

[465] mevcūdāt ve: -Ü, M.

[466] īmānı: īmānıdur Ü, M.

[467] ve vech-i ṯānīye nisbet cāna maᶜṭūfdur: -Ü.

Āfitābdan meşhūr miʿrāc-ı şerīfüñ (6) ṣāḥibidür ve bu pāye aña maḫṣūṣdur. Zīrā enbiyāʾi mürselīnden[468] bir (7) kimsenüñ pāyi ol pāyeye irişmemişdür ve kāʾinātuñ ṣadrıdur. (8) Zīrā hīç bir kimse hīç bir cihetden anuñ üzerine taṣaddur eylemedi.

Sāye-i (9) Ḥaḳ ḫᵛāce-i ḫurşīd-i ẕāt

Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ sāyesidür, ḫurşīd-i (10) ẕāt-ı ḫᵛācedür. Zīrā bu ʿālem āfitābdan rūşen oldugı gibi (11) ehl-i İslām, anuñ hidāyeti nūrı ile rūşen[469] [Ü37a] ve nūrānī olmışlardur.

268

(12) Her dü ʿālem beste ber-fitrāk-i ū

Her iki ʿālem anuñ fitrākine bagḫlanmışdır. (13) Yaʿnī her iki ʿālem anuñ maḥkūmıdur.[**]

ʿArş u kürsī ḳıble kerde ḫāk-i (14) ū

ʿArş u kürsī anuñ ḫākini ḳıble eylemişdür.

269

Pīşvā-yı īn cihān (15) u ān cihān

Bu cihānuñ ve ol cihānuñ pīşvāsıdur.

Muḳtedā-yı (16) āşikār-ı ū nihān

Āşikār o nihānuñ muḳtedāsıdur. *Pīşvā,* (17) *muḳtedā* maʿnāsınadur.

270

Mihterīn ü bihterīn-i enbiyā

Enbiyānuñ ulureki (18) ve eyürekidür.

Reh-nümāy-ı [M35b] evliyā vü aṣfiyā

Evliyānuñ ve aṣfiyānuñ (19) reh-nümāy ve reh-nümūnıdur.[*]

271

Mehdī-i İslām ü hādī-i sübül

İslām'uñ (20) mehdīsi ve sebīllerüñ hādīsidür. Zīrā İslām'uñ ve ehl-i İslām'uñ (21) ẓuhūr ve ḳuvvetine sebeb odur ve cenāb-ı İlāhī'ye irişür ṭarīḳlerüñ [S38b] (1) āşikār ve ʿıyān olması andandur.

---

[468] enbiyāʾi mürselīnden: enbiyā ve mürselīnden Ü.
[469] rūşen: rūşen-dil Ü, M.
[**] *fitrāk* terki maʿnāsınadur.
[*] *Reh-nümāy* vaṣf-ı terkībīdür.

Müftī-i ġayb u imām-ı cüzv ü küll

(2) Ġaybuñ müftīsidür. Zīrā ġuyūba andan ziyāde muṭṭaliᶜ olmış (3) kimse yoḳdur. Ve cüzv ü küllüñ imāmıdur. Zīrā cemīᶜan anuñ maḥkūmıdur.

272

(4) Ḫˇāceᵓī kez-her çi güyem bīş būd

Server-i kāᵓināt ᶜaleyhi (5) efḍalü'ṣ-ṣalavāt bir ḫˇācedür ki anuñ vaṣfından her ne ki direm, andan (6) ziyādedür. Yaᶜnī andan ziyāde idi.[470**]

Der-heme çīz ez-heme der-pīş būd

(7) Cemīᶜ nesnede cemīᶜ kimseden ilerüde idi. Yaᶜnī cemīᶜ ve hüner ve kemāl (8) ve laṭīf evṣāf u aḫlāḳ ve aḥvāl u ḥālātda cemīᶜ kāᵓinātdan (9) muḳaddem ve füzūn idi.

273

Ḫˇīşten-rā ḫˇāce-i ᶜaraṣāt (10) güft

Ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu teᶜālā ᶜaleyhi ve sellem kendüsine ḫˇāce-i (11) ᶜaraṣāt didi. Zīrā enbiyā ve mürselīn ḳıyāmet güninüñ (12) hevl ü heybetinden [Ü38b] *nefsī nefsī* diyeler ve server-i kāᵓināt ᶜaleyhi efḍalü'ṣ-ṣalavāt (13) *ümmetī ümmetī* diye ve şefāᶜatüñ ḳapusını hem ol fetḥ eyleye.[*]

***İnnemā (14) en raḥmetun muhdāt* güft**

Taḥḳīḳ ben degülem, illā ḫalḳa armaġan (15) ve hediyye irsāl olunmış raḥmetem didi. Niteki bu maᶜnā[471] bu āyet-i kerīmeden (16) rūşendür: *Vemā erselnāke illā-raḥmeten lil-ᶜālemīn.*[472] *muhdāt* ifᶜāl (17) bābından ism-i mefᶜūldür ki nāḳıżdur, aṣlı *muhdeyetun*dür[473] *yā* (18) ḥarf-i[474] müteḥarrik mā-ḳabli meftūḥ elife ḳalb olunup *muhdātun* oldı.[475] (19) Līkin bu güne *tā*lar Fārisī'de uzun yazılduġı içün bunda (20) *muhdāt* yazılmışdur.[**]

274

---

[470] ᶜaleyhi efḍalü'ṣ-ṣalavāt bir ḫˇācedür ki anuñ vaṣfından her ne ki direm andan ziyādedür yaᶜnī andan ziyāde idi: bir ḫˇācedür ki ᶜaleyhi efḍalü'ṣ-ṣalavāt vaṣfında her neden ki yaᶜnī her ne ki direm andan ziyāde idi Ü, ᶜaleyhi efḍalü'ṣ-ṣalavāt bir ḫˇācedür ki anuñ vaṣfında her neden ki yaᶜnī her ne ki direm andan ziyāde idi M.

[**] *bīş* ziyāde maᶜnāsınadur.

[*] *ᶜaraṣāt* ᶜarṣanuñ cemᶜīdür.

[471] bu maᶜnā: -M.

[472] "(İy Muhammed!) Seni ancak ālemlere rahmet olarak gönderdik." Enbiyā/107.

[473] mühdeyetündür: mühdeyetün Ü.

[474] ḥarf-i: ḥarf-i ᶜillet-i Ü, M.

[475] oldı: -Ü.

[**] *ene* ẓarāfetle oḳunmaḳ lāzımdur.

Her dü gītī ez-vücūdeş nām yāft

(21) Her iki cihān ol Resūl'üñ vücūdı sebebinden nām ve vücūd [S38a] (1) buldı. [M35a] Bu maʿnā bu ḥadīṯ-i ḳudsīden rūşen ve ẓāhirdür ki şeb-i (2) miʿrācda vāḳiʿ olmışdur: *Levlāke levlāk lemā ḫalaḳtü'l- (3) eflāk.*[476]

ʿArş nīz ez-nām-ı ū ārām yāft

ʿArş-ı ʿaẓīm daḫı ol (4) Resūl'üñ ʿaleyhi's-selām nām-ı şerīfi sebebinden ārām buldı. (5) Zīrā mādām ki anuñ ism-i şerīfi anda yazılmadı, aña ḳarār müyesser (6) olmadı.[***]

275

Nūr-ı ū maḳṣūd-ı maḫlūḳāt būd

Anuñ nūrı maḫlūḳātuñ (7) maḳṣūdı oldı. Zīrā maḫlūḳātuñ ḫalḳ olunmasına[477] maḳṣūd (8) anuñ nūrı idi.

Aṣl-ı mevcūdāt ü maʿdūmāt būd

Mevcūdātuñ (9) ve maʿdūmātuñ aṣlı oldı. Yaʿnī cemīʿ eşyāya sebeb anuñ nūr-ı (10) şerīfi oldı.

276

Hemçü şebnem āmedend ez-baḥr-ı cūd

Her dü ʿālem ez-ṭufeyleş (11) der-vücūd

Her iki ʿālem Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ cūd u keremi deryāsından (12) anuñ ṭufeyli sebebinden[478] vücūda geldiler. Yaʿnī mevcūdātuñ [Ü38a] vücūdına sebeb, (13) ḥażret-i Resūl olmışdur ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem.

277

Ḥaḳ çü dīd ān (14) nūr-ı muṭlaḳ der-ḥużūr

Ḫüdāy ʿazze ve celle rūz-ı ezelde henüz (15) lā-ʿaynen tecellī eylememiş iken çünki ol nūr-ı muṭlaḳı ḥużūrda gördi.

(16) Āferīd ez-nūr-ı ū ṣad baḥr-ı nūr

Anuñ nūrından yüz nūr deryāsını (17) ḫalḳ eyledi.

278

---

[476] "(Habibim!) Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım."

[***] *nīz* daḫı maʿnāsınadur.

[477] olunmasına: olunmasından Ü, M.

[478] sebebinden: sebebinden şebnem gibi Ü, M.

Behr-i ḫ ̌ī̆ş ān pāk-cān-rā āferī̆d

Ḫüdāy ᶜazze ve celle ol (18) pāk-cānı kendüsinden ötürü ḫalḳ eyledi.*

Behr-i ū ḫalḳ-ı cihān-rā (19) āferī̆d

Cihānuñ ḫalḳını andan ötürü ḫalḳ eyledi. Bu maᶜnā[479] (20) bu ḥadī̆s̱-i ḳudsī̆den rūşen ve ẓāhirdür: *Ḫalaḳtuke li-ecli (21) ve ḫalaḳtü'l-ḫalḳa li-eclike.*[480]

279

Āferī̆neş-rā cüz ū maḳṣūd nī̆st

[S39b] (1) Āferī̆neşüñ andan ġayrı maḳṣūdı yoḳdur. Yaᶜnī̆ mevcūdātuñ (2) vücūdından murād hemān ḥażret-i Resūl[481] ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem

(3) Pāk-dāmenter ez-ū mevcūd nī̆st

Andan pāk-dāmenrek mevcūd yoḳdur. (4) Yaᶜnī̆ cemī̆ᶜ mevcūdātdan ᶜazī̆z [M36b] ve şerī̆frekdür.

280

Ān çi şud (5) evvel pedī̆d ez-ceyb-i ġayb

Ol nesne ki ceyb-i ġaybdan cemī̆ᶜ nesneden (6) evvel ẓāhir ve āşikār oldı[482]**

Būd nūr-i pāk-i ū bī̆-hī̆ç reyb

(7) Hī̆ç şeksiz anun pāk nūrı idi. Niteki bu ḥadī̆s̱den[483] bu maᶜnā (8) rūşendür: *Evvelu mā-ḫalaḳa'l-lāhu nūrī̆*.[484]*

281

Baᶜd ez-ān ān nūrī̆ (9) ᶜālī̆ zed ᶜalem

Andan ṣoñra ol ᶜālī̆ nūr ᶜalem urdı ve āşikār (10) oldı.

Geşt ᶜarş ü kürsī̆ vü levḥ ü ḳalem

Bunlar oldı, yaᶜnī̆ bunlar (11) ḥażret-i Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu teᶜālā ᶜaleyhi ve sellem nūrınuñ bir ᶜalem (12) urmasından ḫalḳ olundılar.

---

* *āferī̆d* fiᶜl-i māżī̆dür.

[479] Bu maᶜnā: yaᶜnī̆ Ü.

[480] "Eşyayı senin için, seni de benim için yarattım." Abdürraūf el-Münāvī, *Feyzü'l-Kadīr* [Kahire: Matbaatu Mustafa Muhammed, 1356], V, 366. (Kaynak, Semih Ceyhan'ın *Osmanlı Tācnāme Literatürüne Göre Derviş Tacı ve Abdullah Salāhaddīn-i Uşşākī'nin Cevāhir-i Tāc-ı Hilāfet Risālesi s.155* isimli makalesinden alınmıştır.)

[481] Resūl: Resūl'dür Ü, M.

[482] āşikār oldı: āşikār Ü.

** *ceyb* ḳoyun maᶜnāsınadur.

[483] Niteki bu ḥadī̆s̱den: Niteki bu ḥadī̆s̱-i şerī̆fden Ü.

[484] "Allah önce nūrumu yarattı."

* *reyb* şekk maᶜnāsınadur.

282

Yek ʿalem ez-nūr-ı pākeş ʿālemest

(13) Anuñ pāk nūrından bir ʿalem ʿālemdür.[485] Anuñ pāk nūrınuñ [Ü39b] bir (14) ʿaleminden ḫalḳ olunmışdur.

Yek ʿalem ẕürriyyetest ü Ādemest

(15) Ol pāk[486] bir ʿalem ḥażret-i Ādem'dür ve anuñ ẕürriyyetidür ki ḳıyāmete (16) degin cihāna gelürler. *ʿalem*den murād bunda ol nūruñ pertevidür.

283

(17) Çün şud ān nūr-ı muʿaẓẓam āşikār

Çünki ol muʿaẓẓam nūr āşikār (18) oldı

Der-sücūd üftād pīş-i Kirdigār

Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ (19) ḳurb u ḥużūrında secdeye düşdi. Yaʿnī secde eyledi.**

284

(20) Ḳarnhā ender-sücūd üftāde būd

Ḫadden bīrūn zamānlar secdede (21) düşmiş oldı.

ʿÖmrhā ender-rükūʿ istāde būd

Bī-ḥadd [S39a] (1) zamānlar rükūʿda ṭurmış oldı.

285

Sālhā hem būd meşġūl-i ḳıyām

(2) Niçe yıllar hem ḳıyāma meşġūl oldı.

Der-teşehhüd būd hem ʿömr-i tamām

Tamām (3) bir ʿömr hem teşehhüdde oldı.

286

Ez-namāz-ı nūr-i ān deryā-yı rāz

Ol deryā-yı (4) rāzuñ nūrınuñ namāzı sebebinden

Farż şud ber-cümle-i ümmet (5) namāz

Ümmetüñ cemīʿīsine namāz farż oldı.

287

---

[485] ʿālemdür: yaʿnī ʿālem Ü.
[486] pāk: pāk nūrdan Ü, M.
** *Kirdigār* faʿʿāl maʿnāsınadur.

Ḥaḳ bidāşt ān nūr-rā (6) çün mihr ü māh

Der-ber-ā-ber bī-cihet tā dīr gāh

Ol nūrı çoḳ (7) zamān Ḫüdāy ᶜazze ve celle mihr ü māh [M36a] gibi cihetsiz ber-ā-berinde ṭutdı.*

288

(8) Pes be-deryā-yı ḥaḳīḳat nā-gehī

Pes nā-gehān deryā-yı ḥaḳīḳate

(9) Berküşād ān nūr-rā ẓāhir rehī

Ol nūra ẓāhir ve āşikāre bir (10) yol açıldı. Yaᶜnī ẕāt-ı Bārī'den ḫaber-dār oldı. *deryā-yı ḥaḳīḳat*den (11) murād Ḥaḳḳ teᶜālā ḥażretidür ᶜazze ismuhu.

289

Çün bedīd ān nūr rūy-ı (12) baḥr-ı rāz

Çünki ol nūr rāz deryāsınuñ rūyını gördi

Cūş (13) der-vey ūftād ez-ᶜizz ü nāz

ᶜİzz ü nāzdan aña cūş düşdi.

290

(14) Der-ṭaleb ber-ḫod bigeşt ū heft bār

Ol nūr ṭaleb ve şevḳde (15) kendü üzere yedi kerre geşt eyledi [487] ve devr eyledi.

[Ü39a] Heft (16) pergār-ı felek şud āşikār

Lā-cerem ol sebebden felegüñ heft (17) pergārı āşikār oldı.

291

Her naẓar kez-Ḥaḳ sūy-ı ū mīresīd

(18) Her naẓar ki Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teᶜālā ḥażretinden ᶜazze ismuhu ol nūruñ (19) cānibine irişdi

Kevkebī geşt ü felek āmed pedīd

Bir kevkeb oldı (20) ve felek ẓāhir geldi. Yaᶜnī ḫalḳ olundı.

292

Baᶜd ez-ān (ān) nūr-i pāk (21) ārām yāft

Andan ṣoñra ol pāk nūr ārām buldı.

---

* *dīr gāh* çoḳ zamān maᶜnāsınadur.

[487] eyledi: -Ü, M.

[S40b] (1) ᶜArş-ı ᶜālā geşt ü kürsī nām yāft

ᶜArş-ı ᶜalā oldı ve kürsī (2) nām buldı.*

293

ᶜArş ü kürsī ᶜaks-i ẕāteş ḫāstend

Pes ᶜarş (3) ü kürsī anuñ ẕātınuñ ᶜaksi ḳalḳdılar. Yaᶜnī andan ẓāhir ve ḥāṣıl (4) oldılar.

Pes melāʾik ez-ṣıfāteş ḫāstend

Pes melāʾik anuñ (5) ṣıfātından ẓāhir ve ḥāṣıl oldılar. Murād, Ḫüdāy ᶜazze ve celle ᶜarş (6) u kürsīyi anuñ ẕātınuñ ᶜaks ü eserinden ve melāʾikeyi[488] anuñ ṣıfātından (7) ḫalḳ eyledi dimekdür.

294

Geşt ez-enfāseş envār āşikār

(8) Anuñ enfāsından envār āşikār oldı.**

Vez-dil-i pür-fikreş (9) esrār āşikār

(10) Anuñ ensāfından envār āşikār oldı ve anuñ fikr-i İlāhī ile esrār āşikār oldı.[489]

295

Sırr-ı [M37b] rūḥ (11) ez-ᶜālem-i emrest ü bes

Rūḥuñ sırr u ḥaḳīḳati ancaḳ ᶜālem-i (12) emrdendür, ᶜālem-i ḫalḳdan degüldür. Bu ikisi bu āyet-i kerīmede (13) mezkūrdur: *Alā lehu'l-ḫalḳu ve'l-emr.*[490]

Pes *nefaḫtü fīhi min rūḥī* (14) nefes

Pes maᶜlūm oldı ki *nefaḫtü fīhi min rūḥī*[491] nefesdür (15) ve ol enfāsdandur ki envār olmışdur. Niteki mā-ḳablinde vāḳiᶜ (16) olmışdur. Niteki mā-ḳablinde vāḳiᶜ olan beytüñ maᶜnāsından[492] ẓāhirdür.

296

(17) Çün şud ez-enfāseş ān envār cemᶜ

---

* *ᶜArş*uñ *ᶜalā*ya mużāf olması rūşendür.

[488] melāʾikeyi: melāʾiki Ü.

** *envār* cemᶜ-i nūrdur.

[489] Anuñ ensāfından envār āşikār oldı ve anuñ fikr-i İlāhī ile esrār āşikār oldı: Ve anuñ fikr-i İlāhī ile memlū ḳalbinden esrār āşikār oldı Ü, M.

[490] "Buyruğuna tabi olarak yaratan Allah'tır." A'râf/54.

[491] "Onu şekillendirip içine ruhumdan üflediğim zaman…" Sâd/72.

[492] maᶜnāsından: maᶜnāsından bu maᶜnā Ü, M.

Çünki anuñ enfāsından (18) envār cemᶜ oldı.

Zīn sebeb ervāḥ şud bisyār cemᶜ

Bu sebebden (19) bisyār ervāḥ [Ü40b] cemᶜ oldı.

297

Çün ṭufeyl-i nūr-ı ū āmed ümem

Çünki (20) ümmetler yaᶜnī ḫalāᵓıḳ anuñ nūrınuñ ṭufeyli geldi. Yaᶜnī çünki (21) anlaruñ vücūdına anuñ nūrı sebeb oldı*

Sūy-i kül mebᶜūṯ [S40a] (1) ez-ān şud lā-cerem

Lā-cerem ol sebebden ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu (2) teᶜālā ᶜaleyhi ve sellem kül cānibine mebᶜūṯ oldı. Yaᶜnī cemīᶜ ḫalāᵓıḳa peyġam-ber (3) irsāl olundı. Niteki bu maᶜnā bu āyet-i kerīmeden rūşendür:[493] *Vemā (4) erselnāke illā kāffeten linnās.*[494] Bu āyet-i kerīmeden hem *liyunẕire men (5) kāne ḥayyan*[495] rūşen ve[496] ẓāhirdür.

298

Geşt ū mebᶜūṯ tā rūz-ı şumār

(6) Ol Resūl ṣalla'l-lāhu teᶜālā ᶜaleyhi ve sellem rūz-ı şumāra degin mebᶜūṯ (7) oldı.**

Ez-berāy-ı küll-i ḫalḳ-ı rūzigār

Zamāne ḫalḳınuñ cemīᶜīsinden (8) ötürü. Zīrā anuñ dīn ü şerīᶜati ġayrı edyān ve şerāyiᶜ gibi mensūḫ (9) olmaz. Belki ḳıyāmete degin bāḳī ḳalur.

299

Çün be-daᶜvet kerd şeyṭān-rā (10) ṭaleb

Çünki ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu teᶜālā ᶜaleyhi ve sellem şeyṭānını (11) daᶜvete ṭaleb eyledi

Geşt şeyṭāneş müsülmān zīn sebeb

Bu (12) sebebden anuñ şeyṭānı müsülmān oldı.

300

Kerd daᶜvet hem be-iẕn-i (13) Kirdigār

---

* *ṭufeyl* uyundı maᶜnāsınadur.
[493] rūşendür: -M.
[494] "Biz, seni ancak bütün insanlara müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik." Sebe'/28.
[495] "(Aklen ve fikren) diri olanları uyarması..." Yāsīn/70.
[496] rūşen ve: -Ü.
** *rūz-ı şumār* ḳıyāmet güni maᶜnāsınadur.

Cinniyān-rā leyletü'l-cin āşikār

Hem Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ (14) iẕn ü icāzeti ile leyle-i cinde cinnīleri āşikāre daᶜvet (15) eyledi. İbn-i Mesᶜud [M37a] ḥażreti raḍıya'l-lāhu ᶜanh ḥażret-i Resūlu'l-lāh[497] ṣalla'l-lāhu (16) teᶜālā ᶜaleyhi ve sellem ile[498] bile idi. *leyle-i cinn* ol leylüñ ismidür.

301

(17) Ḳudsiyān-rā bā-rusül binşānd nīz[499]

Ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu teᶜālā (18) ᶜaleyhi ve sellem melāʾikeyi ve[500] enbiyā ve mürselīn ile daḫı bir maḥalde oturtdı. (19) Yaᶜnī emr-i İlāhī ile şeb-i miᶜrācda Mescid-i Aḳsā'da [Ü40a] melāʾike ve rusül (20) cemᶜ oldılar.*

Cümle-rā yek şeb be-daᶜvet ḫˇānd nīz

Cemīᶜīsini bir gice (21) daᶜvete daḫı oḳudı. Yaᶜnī cemīᶜīsini daᶜvet eyledi. Lā-cerem anlar hem [S41b] (1) daᶜvet ḳabūl idüp didiler ki: Sen seyyidü'l-enbiyāʾi ve'l-mürselīn (2) ve sen[501] ḫātemü'n-nebiyyinsin. Lā-cerem senüñ dīn ü şerīᶜatüñ (3) ḳıyāmete degin bāḳīdür.

302

Daᶜvet-i ḥayvān çü kerd ū āşikār

Ol (4) Resūl ᶜaleyhi's-selām çünki ḥayvānı daᶜvet eyledi.

Şāhideş (5) buzġāle būd u sūsmār

Buzġāle ve sūsmār aña āşikāre (6) şehādet ve iḳrār eylediler.[502] *buzġāle* oğlaḳ ve *sūsmār* keler. (7) *āşikār* mışrāᶜ-i evvele hem ṣarf olunmaḳ mümkindür ki maᶜnā aña göre (8) olur.

303

Dāᶜī-i büthā-yı ᶜālem būd hem

Ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu teᶜālā (9) ᶜaleyhi ve sellem ᶜālemüñ ṣanemlerini hem daᶜvet idici oldı.**

---

[497] Resūlu'l-lāh: Resūl ile Ü, M.
[498] ile: -Ü, -M.
[499] nīz: ū Ü.
[500] ve: -Ü, -M.
* *Mescid-i Aḳsā*'da anlara imāmet eyledi.
[501] sen: -Ü.
[502] ve iḳrār eylediler: idici oldı yaᶜnī büzġāle ve sūsmār anuñ peyġām-ber idügine āşikāre şehādet ve iḳrār eylediler Ü, M.

Ser-nigūn geştend pīşeş lā-cerem

Lā-cerem anuñ öñinde (10) ser-nigūn oldılar. Bu ḥālet ḫod ḥaḳīḳatde ḳabūl-i daᶜvetdür.

304

Dāᶜī-yi (11) ẕerrāt būd ān pāk ẕāt

Ol pāk ẕāt ki murād ḥażret-i (12) Resūl'dür ṣalla'l-lāhu teᶜālā ᶜaleyhi ve sellem, ẕerrātı hem daᶜvet idici oldı.

(13) Der-kefeş tesbīḥ ez-ān kerdī ḥaṣād

Ol sebebden (14) ḫurde-seng anuñ kefinde tesbīḥ eyledi ve hem risālete[503] muᶜterif (15) oldı. *ḥaṣād, küçük ṭaş* maᶜnāsınadur.

305

Zenbiyā īn rütbet (16) ü īn ᶜizz ki yāft

Enbiyādan bu mertebeyi ve bu ᶜizzeti kim buldı.*

Daᶜvet-i (17) küll-i ümem hergiz ki yāft

[M38b] Cemīᶜ ümmetlerüñ daᶜvetini hergiz kim buldı? (18) Yaᶜnī [Ü41b] bu ḥāletler enbiyādan[504] bir kimseye müyesser olmadı.

306

Nūr-i ū (19) çün aṣl-ı mevcūdāt būd

Anuñ nūr-ı şerīfi çünki mevcūdātuñ (20) aṣlı idi.

Ẕāt-ı ū maᶜnā-yı küll-i ẕāt būd

Anuñ ẕāt-ı (21) şerīfi cemīᶜī ẕātuñ maᶜnā ve ḥaḳīḳati idi.**

307

Vācib āmed daᶜvet-i [S41a] (1) her dü cihān

Lā-cerem bu sebebden her iki cihānuñ daᶜveti

(2) Daᶜvet-i ẕerrāt-ı peydā vü nihān

Āşikār ve nihān ẕerrātuñ (3) daᶜveti hem ḥażret-i Resūl[505] ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem vācib ve lāzım geldi.

** *Dāᶜī* ism-i fāᶜildür.

503 risālete: risāletine Ü, M.

* *rütbet* mertebe.

504 enbiyādan: -Ü.

** Baᶜżı nüsaḫda *maᶜnā* yirine muᶜṭī vāḳiᶜdür.

505 Resūl: Resūl'e Ü, M.

308

(4) Cüzv ü kül çün ümmet-i ū āmedend

Cüzv ü küll çünki ol Resūl'üñ (5) ümmeti geldiler.

Ḫūşe-çīn-i himmet-i ū āmedend

Lā-cerem anuñ himmetinüñ (6) ḫūşe-çīni geldiler. Baʿżı nüsaḫda *himmet* yirine *daʿvet* vāḳiʿdür ammā (7) münāsib degüldür.[***]

309

Rūz-ı ḥaşr ez-behr-i müştī bī-ʿamel

***Ümmetī* ū güyed ü (8) bes zīn ḳıbel**

Bu sebebden ḳıyāmet güninde bir bölük ʿamelsizden (9) ötürü enbiyā ve mürselīnden ancaḳ *ümmetī* o dir, ġayrısı *nefsī* dir.[*]

310

(10) Ḥaḳ berāy-ı cān-ı ān şemʿ-i hüdā

Lā-cerem rūz-ı ḥaşrda Ḫüdāy ʿazze (11) ve celle ol hidāyet şemʿinüñ cānı içün

Mīfiristed ümmet-i (12) ū-rā fidā

Ümmetine[506] fedā gönderür.[507] Yaʿnī anuñ ümmetinüñ ʿuṣātı içün Ḫüdāy (13) ʿazze ve celle şeyāṭīn ve kefereden bisyār kimseyi dūzaḫa ḳor.

311

(14) Der-heme kārī çü ū būd üstād

Çünki cemīʿ kār u ḫuṣūṣda üstād-ı[508] (15) kāmil o oldı.

Kār-ı üst ān-rā ki kārī üftād

Pes ḥaḳīḳatde (16) ol Resūl'üñ kārıdur, ol kimseye ki bir kār vāḳiʿ oldı. (17) Murād budur: Herkes ki ṣāḥib-kār ve üstād u kāmildür, ol (18) ḥālde[509] anda ḥażret-i Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem sebebindendür.[**]

312

(19) Der-penāh-ı üst mevcūdī ki hest

Ol Resūl'üñ penāhındadur, her (20) bir mevcūd ki vardur

[***] *Ḫūşe-çīn* vaṣf-ı terkībīdür.

[*] *zīn ḳıbel* bu sebebden maʿnāsınadur.

[506] Ümmetine: Anuñ ümmetine Ü, M.

[507] gönderür: gönderdi Ü.

[508] üstād: üstād u Ü, M.

[509] ḥālde: ḥālet Ü, M.

[**] *üftād* fiʿl-i māżīdir.

Vez-rıżā-yı ūst [Ü41a] maḳṣūdī ki hest

[M38a] (21) Ve ol Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem rıżāsındandur, bir maḳṣūd ki vardur. [S42b] (1) Yaʿnī her maḳṣūduñ ḥuṣūli anuñ rıżāsınuñ muḳteżāsı iledür.

313

(2) Gerçi ū hergiz be-çīzī nengerīst

Cihānda o ki murād ḥażret-i (3) Resūl[510] ṣalla'l-lāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem egerçi bir nesneye raġbet ve iltifāt (4) eylemedi*

Behr-i her çīzeş mībāyed girīst

Līkin ol Resūl'üñ[511] ʿaleyhi (5) ve sellem her bir nesnesinden ötürü girye eylemek gerek. Zīrā anuñ (6) cemīʿ dünyevī aḥvāli ḥadden bīrūndur[512] faḳr u ḳıllet ile olmışdur.**

314

Pīr-i (7) ʿālem ūst der-her resteʾī

Her bir ṣaff u ṣadrda ʿālemüñ (8) pīr ü kāmili ve ṣadr-nişīni odur.

Her ki zū begẕeşt ḫādim desteʾī

(9) Her ne ki andan geçdi, yaʿnī anuñ ġayrıdur, bir bölük ḫādimdür. (10) Yaʿnī cihānda her mürşid ve mürebbī ki vardur, ḥaḳīḳatde ḥażret-i (11) Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellemüñ ḫıdmetkārlarıdur. *reste* (12) ṣaff ve *ḫādim desteʾī, bir bölük ḫıdmetkār* maʿnāsınadur.***

315

Ān çi ez-ḫāṣiyyet-i (13) ū būd u bes

Ol nesne ki ancaḳ ol Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi (14) ve sellem ḫāṣiyyetinden idi. Yaʿnī ol ḥālāt ki aña maḫṣūṣ idi

Ez-kücā (15) der-ḫˇāb bīned hīç kes

---

[510] Resūl: Resūl'dür Ü, M.

* *nengerīst* caḥd-ı muṭlaḳdur.

[511] Resūl'üñ: Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu Ü.

[512] bīrūndur: bīrūn M, -Ü.

** *girīst* bunda girīsten maʿnāsınadur.

*** *resteʾī* ve *desteʾī*de hemze vaḥdet içündür.

Hīç kimse ol ḥālātı ḳanda (16) düşinde görür? Yaʿnī görmez. Zīrā ol ḥalāt hemān aña (17) maḫṣūṣdur. Murād anuñ pākinde[513] olan aḫlāḳ-ı ḥamīde ve (18) ḫˇaṣṣ-ı pesendīde bir kesde olmaduġın işʿārdur.

316

Ḫˇīş-rā (19) kül dīd ü kül-rā ḫˇīş dīd

Ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem (20) kendüsini küll ve külli kendü gördi. Zīrā cemīʿ mevcūdāt (21) anuñ vücūd-ı şerīfinden vücūd ve ẓuhūr bulmışdur. *kül*den murād [S42a] (1) ḥażret-i Bārī olmaḳ iʿtibārı [Ü42b] üzere murād Ḫüdāy ʿazze (2) ve celle ile anuñ mā-beyninde olan ittiḥād-ı rūḥānī ber-vech-i kemāl idügin (3) işʿār ve[514] beyāndur.[****]

Ān çünān kez-pes bedīd ez-pīş dīd

(4) Ancılayın ki öñinden görürdi ardından görürdi.

317

Ḫatm kerde (5) Ḥaḳ nübüvvet-rā ber-ū

[M39b] Ḫüdāy ʿazze ve celle nübüvveti anuñ üzere ḫatm eylemiş. (6) Bu sebebden aña ḫātemü'n-nebiyyin dimişdür.

Muʿciz ü ḫulḳ u fütüvvet-rā (7) ber-ū

Muʿcizi ve ḫulḳ u ḫaṣleti ve fütüvvet ve mürüvveti anuñ üzere (8) ḫatm eylemiş.[515] Zīrā andan ṣoñra muʿcize ṣādır olmadı. *Lā-nebiyye baʿdī*[516] (9) ḥasebince andan ṣoñra nebī gelmedügi içün ve anuñ ḫulḳı gibi laṭīf (10) ḫulḳa bir kimse vuṣūl bulmadı. Bu sebebden Ḫüdāy ʿazze ve celle (11) anuñ ḥaḳḳında *inneke leʿalā ḫuluḳin ʿaẓīm*[517] didi ve fütüvvet ve mürüvvet (12) ve inṣāf ve keremde ḫod bir vechile idi ki vaṣf u beyān (13) ḥaddinden bīrūn idi.

318

Daʿveteş fermūde behr-i ḫāṣ u ʿām

---

[513] pākinde: ẕāt-ı pākinde Ü.
[514] işʿār ve: -Ü, -M.
[****] *dīd* fiʿl-i māżīdür.
[515] Muʿcizi ve ḫulḳ u ḫaṣleti ve fütüvvet ve mürüvveti anuñ üzere ḫatm eylemiş: -Ü.
[516] "Benden sonra nebi gelmeyecektir." Tirmizī Ebu İsā Muhammed b. İsa, *es-Sünen*, Menākıb, 20.
[517] "Sen elbette yüce bir ahlāk üzeresin." Kalem/4.

(14) Ḫāṣ u ʿāmdan ötürü Ḫüdāy ʿazze ve celle aña daʿvet buyurmış. (15) Yaʿnī anı cemīʿ ḫalḳa peyġām-ber göndermiş*

Niʿmet-i ḫod-rā bedū kerde (16) tamām

Kendünüñ[518] aña tamām ve müdām eylemiş. Lā-cerem cemīʿ niʿmete ber-vech-i (17) kemāl ve ṣavāb[519] bulmış idi.

319

Kāfirān-rā dāde mühlet der-ʿaẕāb

(18) Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā ḥażreti ʿazze ismuhu ʿaẕābda kāfirlere mühlet (19) virmiş. Yaʿnī ḥażret-i Resūl'üñ ḥürmetine ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem āsumāndan (20) anuñ zamānıñda olan kāfirlere ʿaẕāb nāzil olmadı. Nitekim[520] bu maʿnā (21) bu āyet-i kerīmeden rūşendür: *Vemā kāna'l-lahu liyuʿaẕẕibehüm ve ente fīhim.*[521]

[S43b] (1) Nāfiristāde be-ʿahd-i ū ʿiḳāb

Anuñ zamānında[522] kāfirlere ʿaẕāb (2) ve ʿiḳāb göndermemişdür.[523]**

320

Dü nebī-rā der-penāh-ı himmeteş

Ḫüdāy ʿazze ve celle (3) anuñ himmeti penāhında iki peyġām-bere ki murād ḥażret-i ʿĪsā ve (4) ḥażret-i Ḫıżr'dur

Zindegī dāde zi-behr-i ümmeteş

Ḥayāt [Ü42a] (5) virmişdür, anuñ ümmetinden ötürü, yaʿnī ümmetinden olsunlar içün.*

321

(6) Kerde der-şeb sūy-ı miʿrāceş revān

Ḫüdāy ʿazze ve celle şebde (7) anı miʿrāc cānibine revān eylemiş. Yaʿnī anı ol cānibine (8) daʿvet eylemiş

Sırr-ı ḫod bā-ū nihāde der-miyān

---

* *fermūde* fiʿl-i māżīdür.
[518] Kendünüñ: Kendünüñ niʿmetini Ü.
[519] ve ṣavāb: vuṣūl Ü, M.
[520] Nitekim: Niteki Ü, M.
[521] "Oysa sen onların içinde iken, Allah onlara azap edecek değildi." Enfāl/33.
[522] zamānında: -Ü.
[523] göndermemişdür: göndermemiş Ü, M.
** *ʿahd* zamān maʿnāsınadur.
* *Zindegī* ḥayāt maʿnāsınadur.

Kendünüñ (9) sırrını aña keşf [M39a] ü āşikār eylemiş. Bu ḥālet enbiyā ve mürselīnden (10) kime müyesser oldı.

322

Būd ez-ᶜizz ü şeref ẕü'l-ḳıbleteyn

(11) Ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem ᶜizz ü şerefi cihetinden iki ḳıble ṣāḥibi (12) oldı. Birisi Ḳudüs-ı şerīf idi ve baᶜde zamān Kaᶜbe oldı.

(13) Ẓıll-ı bī-ẓıllī-i ū der-ḫāfiḳayn

Ol Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi (14) ve sellem ẓılsızlıḳ ẓıll-ı şerīfi[524] maşrıḳ ve maġribdedür. Yaᶜnī anuñ (15) şerīᶜati maşrıḳ ve maġribde revān ve cārīdür. *ḫāfiḳayn* (16) maşrıḳ ve maġrib.[**]

323

Hem zi-Ḥaḳ bihter kitābī yāfte

Hem Ḫüdāy ᶜazze ve celleden (17) bihter ve laṭīf[525] bir kitāb bulmışdur. Murād Ḳur'ān-ı ᶜĀẓīm'dür ki (18) kütüb-i āsumānīnüñ aᶜlāsıdur.

Hem ᶜaṭiyyet bī-ḥisābī (19) yāfte

Hem ziyāde ḥisābsız ᶜaṭiyye ve iḥsān bulmışdur.[***]

324

Ümmehāt-ı (20) müᵓminīn ezvāc-ı ū

Anuñ ezvāc-ı ṭāhiresi müᵓminlerüñ (21) vālideleridür.

İḫtirām-ı mürselīn miᶜrāc-ı ū

Anuñ miᶜrācı cemīᶜ[526] [S43a] (1) mürselīnüñ iḫtirāmıdur. Zīrā şeb-i miᶜrācda cemīᶜ enbiyā ve mürselīn (2) aña iḫtirām ve taᶜẓīm eylediler.

325

Enbiyāeş pes-rev[*] ü ū pīşvā

Enbiyā anuñ (3) ardınca gidicidür ve o pīşvādur.

ᶜĀlimān-ı ümmeteş çün enbiyā

---

[524] ẓılsızlıḳ ẓıll-ı şerīfi: ẓılsızlıġı ẓıllı Ü; ẓılsızlıḳ ẓıllı M.

[**] *bī-ẓıll* ile anuñ ẕāt-ı pākinüñ sāyesi olmaduġına işāret olunur.

[525] laṭīf: laṭīf-ter Ü, M.

[***] *ᶜaṭiyye* baḫşiş.

[526] cemīᶜ: -Ü, -M.

[*] Baᶜżı nüsaḫda *pey-rev* vāḳiᶜdür.

Anuñ (4) ümmetinüñ ʿālimleri ḳadr ü şerefde enbiyā gibidür. Bu maʿnā bu ḥadīṯ-i (5) şerīfden ẓāhirdür *ʿulemāʾu ümmeti ke-enbiyāʾi Benī İsrāīl.* [527]

326

Ḥaḳ teʿālāş (6) ez-kemāl-i iḥtirām

Ḥaḳḳ teʿālā ḥażreti ʿazze ismuhu kemāl-i iḥtirāmından

Burde (7) der-Tevrīt ü der-İncīl nām

[Ü43b] Anuñ nām-ı şerīfini Tevrīt'de (8) ve İncīl'de iletmiş. Yaʿnī bu iki kitābda anı laṭīf evṣāfla (9) vaṣf eylemiş. *Ḥaḳḳ teʿālā nāmeş* taḳdīrindedür.

327

Seng ez-vey ḳadr ü (10) rifʿat yāfte

Seng ki murād Ḥacerü'l-Esved'dür, ol Resūl'üñ (11) sebebinden ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem şeref ve ḳadr ü rifʿat bulmış.

Pes (12) yemīnu'l-lāh ḫilʿat yāfte

Pes yemīnu'l-lah ḫilʿatini bulmış. Zīrā ḥażret-i (13) Resūl ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem [M40b] anuñ ḥaḳḳında dimişdür: *El-Ḥacerü'l-Esved (14) yemīnu'l-lah.*[528] Lā-cerem[529] bu sebebden aña küllī ʿizzet ü şeref ve raġbet (15) bulmışdur.[**]

328

Ḳıble geşte ḫāk-i ū ez-ḥürmeteş

Anuñ ḫāki ḳıble (16) olmış, anuñ ḥürmeti sebebinden. Yaʿnī anuñ ḥürmetine anun şehri ehl-i (17) İslām'a ḳıble olmışdur. Zīrā namāzda ehl-i İslām'uñ teveccühi ol (18) cānibedür.[***]

Mesḫ mensūḫ āmede der-ümmeteş

Anuñ ümmetinde mesḫ (19) mensūḫ gelmişdür. Yaʿnī ġayrı ümmetde ki mesḫ vāḳiʿ olmışdur. Ol ḥālet (20) bu ümmetden refʿ olunmışdur. *Mesḫ* ve *mensūḫ*uñ cemīʿ leṭāfetden (21) ḫālī degüldür.

329

Biʿşet-i ū ser-nigūnī-i bütān

---

[527] "Ümmetimin ālimleri Benī İsrāīl peygamberleri gibidir."
[528] "Hacerü'l-esved Allah'ın sağ elidir."
[529] Lā-cerem: -Ü.
[**] *ḫilʿat-i yemīnu'l-lāh* taḳdīrindedür.
[***] *ḫāk*den murād bunda Mekke-i Mükerreme'dür.

Ol Resūl'üñ [S44b] (1) ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem biʿs̱eti bütlerüñ sernigūnlugıdur. Zīrā ṣanemler ol (2) zamānda baş[530] aşaġa yüzler[531] üzere düşdiler.

Ümmet-i (3) ū bihterīn-i ümmetān

Anuñ ümmeti ümmetlerüñ bihterīn ve şerīfrekidür. (4) Zīrā çünki bizüm peyġām-berümüz enbiyā ve mürselīnün seyyididür. Pes (5) bi'ż-żarūre lāzım gelür ki anuñ ümmeti ümmetlerüñ bihterīn ve eşrefi (6) ola.

330

Kerde çāh-ı ḫuşk-rā der-ḫuşk-sāl

Ḳaṭre-i āb-ı dehāneş (7) pür-zülāl

Ḫuşk-sālde ol Resūl'üñ ṣallal'lāhu ʿaleyhi ve sellem mübārek (8) dehānınuñ bir ḳaṭre ābı, ābdan eṣer yoḳ çāhı pür-zülāl eylemiş. (9) Yaʿnī anuñ dehān-ı [Ü43a] şerīfinden ābsız çāhuñ içine bir ḳaṭre āb (10) düşdügi içün ol çāh leẕīẕ ve şīrīn ābile memlū ve (11) māl-ā-māl oldı. Ol ḳaṭre-i āb[532] ḥayātla memlū olduġına bu ḥaḳīr (12) bisyārdayam.[533] *çāh-ı ḫuşk, ābsız ḳuyu* maʿnāsınadur. *(13) ḫuşk-sāl* ḳaḥṭ yıl maʿnāsınadur.[534*]

331

Māh ez-engüşt-i ū bişkāfte

Māh (14) ol Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem mübārek barmaġından şaḳḳ olmış. (15) Yaʿnī mübārek barmaġıla[535] işāret eyledügi gibi māh fi'l-ḥāl iki (16) pāre oldı. [M40a] Niteki bu maʿnā bu āyet-i kerīmeden rūşendür: *İḳterabeti's- (17) sāʿatü ve'n-şaḳḳu'l-ḳamer.*[536]

Mihr der-fermān-ı ū biştāfte

Āfitāb (18) ol Resūl'üñ fermānında oldı.[537] Yaʿnī āfitāb ġurūbdan ṣoñra (19) anuñ emr-i şerīfi ile fevrī ṭulūʿ idüp yine ikindi (20) yirine geldi. Ḥażret-i ʿAlī raḍıya'l-

---

[530] baş: başı Ü, M.
[531] yüzler: yüzleri Ü, M.
[532] ḳaṭre-i āb: ḳaṭre-i āb sebebi ile ol çāh āb-ı Ü, M.
[533] bisyārdayam: bisyār taʿaccübdeyem Ü, M.
[534] maʿnāsınadur: maʿnāsına Ü.
[*] *zülāl* āb-ı şīrīn maʿnāsınadur.
[535] barmaġıla: barmaġı ile Ü, M.
[536] "Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı." Kamer/1.
[537] oldı: istiʿcāl eylemiş Ü, M.

lāhu ʿanh ol gün ikindi namāzını edā (21) eylememiş idi. Çünki namāzını edā eyledi āfitāb fevrī ġurūb eyledi.*

332

[S44a] (1) Der-miyān-ı kitf ū ḫurşīdvār

Mübārek kitfi ortasında (2) ol Resūlu'l-lāh ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem

Dāşte mühr-i nübüvvet āşikār

(3) Āşikāre āfitāb gibi nübüvvet mührini[538] ṭutmış idi. Yaʿnī kitfi (4) ortasında āfitāb gibi raḫşān nübüvvet mührі var idi.

333

Geşte (5) der-Ḫayri'l-Bilād ū reh-nümūn

Ol Resūlu'l-lāh ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem (6) şehrlerüñ ḫayr u güzīde[539] reh-nümāy[540] mebnī[541] olmış.**

Vehve ḫayru'l-ḫalḳi (7) fī-ḫayri'l-ḳurūn

Ve ol Resūlu'l-lāh ʿaleyhi's-selām ḫalḳuñ ḫayr u bihterīnidür, ḳarnlaruñ (8) ḫayr u laṭīfrekinde. Yaʿnī ol Resūl ḫalḳuñ eşref ve bihterīnidür (9) ve anuñ zamān[542] ḳarnı cemīʿ ḳurūn[543] ezminenüñ eşrefidür ve bihterīnidür.[544] *(10) Ḫayrü'l-bilād*dan murād Mekke olmaḳ rūşendür. Zīrā [Ü44b] peyġam-berlik içün vaḥy (11) anda iken[545]. *ḳarn*da ʿulemā mā-beyninde iḫtilāf vardur.***

334

Kaʿbe (12) zū teşrīf Beytu'l-lāh yāft

Kaʿbe-i Mükerreme anuñ sebebinden Beytu'l-lāh (13) teşrīfini buldı. Yaʿnī Kaʿbe-i Muaʿẓẓama'nuñ Beytu'l-lāh olmasına (14) sebeb anuñ ʿizzeti ve şerīf şerīfidür.[546]

Geşt īmin her ki (15) der-vey rāh yāft

---

* *Mihr* bunda āfitāb maʿnāsınadur.
[538] mührini: mührini āşikāre Ü.
[539] ḫayr u güzīde: ḫayrlısında ve güzīdesinde Ü.
[540] reh-nümāy: reh-nümāy ve Ü.
[541] mebnī: nebī Ü.
** *Bilād* cemʿ-i beleddür.
[542] zamāñ: zamān ve Ü, M.
[543] ḳurūn: ḳurūn ve Ü, M.
[544] eşrefidür ve bihterīnidür: eşref ve bihterīnidür Ü, M.
[545] iken: iken gelmiştür Ü.
*** *ḳurūn* cem-iʿ ḳarndur.
[546] ʿizzeti ve şerīf şerīfidür: ʿizzet ve şerefidür Ü.

Ḫaṭfdan ve aʿdānuñ şerr ü żararından[547] (16) oldı, her kim ki anda rāh ve cāy buldı. Niteki bu maʿnā bu āyet-i (17) kerīmeden rūşendür: *Ve men daḫalahu kāne āminen.*[548] Mekke'nüñ eṭrāfından (18) insān ḳapılup nābedīd olurdı. Ammā Mekke'de ol ḥālet (19) yoḳ idi. Niteki bu maʿnā bu āyet-i kerīmeden ẓāhirdür: *Ve yutaḫaṭṭefu'n-nāsu min- (20) ḥavlihim* .[549]

335

Cebraʾīl ez-dest-i ū şud ḫırḳa-dār

Ḥażret-i Cibrīl (21) ʿaleyhi's-selām anuñ elinden ḫırḳa-dār oldı. Yaʿnī aña mürīd oldı. [S45b] (1) Bu ḥālet ʿaceb degüldür. Zīrā ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem (2) *raʾeytu Rabbī fī-ṣūreti şābbin ḳaṭaṭin*[550] ḥasebince müşāhede-i cemāl-i (3) İlāhī teşrīfi ile müşerref oldı ve ḥażret-i Cibrīl'e Sidre (4) olup, anı ol devletden bī-behre ve bī-naṣīb eyledi.*

(5) Der-libās-ı Dıḥye zān şud āşikār

Ol sebebden ḥażret-i Cebrāʾil (6) ʿaleyhi's-selām Dıḥye'nüñ libās ve ṣūretinde āşikār ve ẓāhir (7) olurdı. Dıḥye-i Kelbī, aṣḥābdan ḫūb-ṣūret (8) ve pākize-kisvet bir kimse idi ve ticāretden ḫālī olmazdı. Ḥażret-i (9) Cebrāʾil ʿaleyhi's-selām anuñ şekline girüp gelürdi.**

336

Ḫāk (10) der-ʿahdeş ḳavīter çīz yāft

Ḥażret-i Resūl'üñ zamānında ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi (11) ve sellem ḳavī[551] nesne buldı***

Mescidī yāft ü ṭuhūrī nīz yāft

Mescidlik (12) buldı ve pāklik daḫı buldı. Zīrā sāʾir ümem namāzlarını [Ü44a] hemān (13) mescidlerinde edā eylerdi.[552] Ammā Ḫüdāy ʿazze ve celle ḥażret-i Resūl'üñ (14) ḥürmetine ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem cemīʿ yiryüzini mescid eyledi. Yaʿnī

---

[547] żararından: żararından emīn Ü, M.
[548] "Oraya kim girerse, güven içinde olur." Āl-i İmrān/97.
[549] "Çevrelerindeki insanlar kapılıp götürülürken, bizim, onların yurtlarını saygın ve güvenlikli bir yer kıldığımızı görmediler mi?" Ankebūt/67.
[550] "Doğrusu ben Rabbimi kısa saçlı delikanlı suretinde gördüm."
* *ḫırḳa-dār* vaṣf-ı terkībīdür.
** *Dıḥye*de dāl meksurdur.
[551] ḳavī: ḳavīrek Ü.
*** *ʿahd* zamān maʿnāsınadur.
[552] eylerdi: eylerler idi Ü, M.

mescidde namāz (15) edā eylemek ne vechile cāʾiz ise cemīʿ yiryüzinde ve her maḥalde namāz edā eylemek (16) cāʾizdür.

337

Sırr-ı her yek ẕerre çün būdeş ʿıyān

Çünki her bir ẕerrenüñ (17) sırr u ḥaḳīḳati aña ʿıyān ve āşikāre idi.

Ümmī āmed gū zi-defter (18) bermeḫˇān

Ümmī geldi di, defter[553] oḳumasun. Yaʿnī çünki[554] ʿulūm u esrār ki aña ẓāhir (19) ve rūşendür. Pes kimseden oḳumaḳ iʿtibārı ile olan ümmīlikden (19) aña ʿayb u noḳṣān yoḳ.[555] Zīrā[556] ümmīdür ki anuñ kimseden oḳumaġa (20) hergiz muḥtāc degüldür. Līkin cemīʿ[557] aña muḥtācdur.*

338

[M41a] Çün zebān-ı ḥaḳ zebān-ı [S45a] (1) ūst bes

Çünki ḥaḳḳ ve maḳbūl zebān ancaḳ anuñ zebānıdur.**

Bihterīn (2) ḳarnī zamān-ı ūst bes

Çünki ḥaḳḳ ve maḳbūl zebān ancaḳ anuñ zebānıdur.[558] Eyürek (3) bir ḳarn u zamān ancaḳ[559] zamānıdur.

339

Rūz-i maḥşer maḥv kerded ser-be-ser

Cüz (4) zebān-ı ū zebānhā-yı diger

Pes ḳıyāmet güni anuñ lisānından ġayrı lisān[560] (5) ser-be-ser ve cemīʿan maḥv u münʿadim olur. Ḥażret-i Resūl'üñ ʿaleyhi's-selām zebānından (6) murād zebān-ı[561] ʿArabī'dür ki rūz-ı ḥaşrda hemān anuñ[562] tekellüm olunur. Ammā (7) ehl-i cennetüñ

---

[553] defter: defterden Ü.
[554] cemīʿ: cemīʿ ʿulūm Ü, M.
[555] yoḳ: yoḳdur Ü, M.
[556] . Zīrā: . Zīrā o bir Ü, M.
[557] cemīʿ: cemīʿ ʿālem Ü, M.
* *meḫˇān* egerçi nehy-i ḥāżırdur ammā bunda *gū*dan ötürü nehy-i ġāʾib maʿnāsı virilür.
** *Zebān*dan murād bunda maḥall degüldür ḥāldür.
[558] Çünki ḥaḳḳ ve maḳbūl zebān ancaḳ anuñ zebānıdur: -Ü.
[559] ancaḳ: ancaḳ anuñ Ü, M.
[560] lisān: lisānlar Ü, M.
[561] zebān-ı: lisān-ı Ü, M.
[562] anuñ: anuñ ile Ü.

lisānı ikidür ki birisi ʿArabī ve birisi Fārisī'dür. Niteki bu maʿnā (8) bu ḥadīṯ-i şerīfden ẓāhirdür: *Lisānü ehli'l-cenneti'l-ʿArabiyye ve'l-Fārisiyyetü'd- (9) deriyye*.[563]***

340

Tā dem-i āḫir ki bermīgeşt ḥāl

Āḫir nefese degin ki ḥāli[564] mütebeddil (10) oldı. Yaʿnī mevt irişdi

Şevḳ kerd ez-ḥażret-i ʿİzzet suʾāl

Ḫüdāy (11) ʿazze ve celleden şevḳ ṭaleb[565] suʾāl eyledi. Murād budur ki Ḫüdāy ʿazze ve celleden (12) dünyevī ve uḫrevī hīç bir nesne ṭaleb eylemezdi, hemān şevḳ ṭaleb (13) eylerdi.****

341

[Ü45b] Çün dileş bī-ḫod şudī der-baḥr-ı rāz

Çünki anuñ (14) āfitābdan rūşenrek ḳalbi rāz deryāsında bī-ḫod olurdı.

Cūşī (15) ū mīlī bereftī der-namāz

Namāzda anuñ cūş[566] ḫurūşı bir (16) mīl giderdi, deryānuñ cūş u ḫurūşı gibi

342

Çün dil-i ū būd (17) deryā-yı şigerf

Çünki anuñ ḳalb-i şerīfi ʿaẓīm deryā idi. Yaʿnī deryā-yı (18) bī-pāyān gibi idi.*

Cūş bisyārī zened deryā-yı jerf

(19) Jerf deryā cūş[567] ḫurūşı ziyāde çoḳ idi urur[568] uzaḳ (20) yirden istimāʿ olunur. Lā-cerem çünki anuñ ḳalb-i şerīfi deryā-yı (21) bī-pāyān gibi idi. Pes anuñ cūş u ḫurūşı bisyār [S46b] (1) baʿīd maḥalden istimāʿ olunur. *Cūş* mużāf olmaḳ cāʾizdür ki (2) maʿnā böyle olur: ʿamīḳ deryā ziyāde çoḳ cūş urur [M42b] ve ḫurūş eyler. *şigerf,* (3) *ʿaẓīm* ve *jerf, ʿamīḳ* maʿnāsınadur.

343

---

[563] "Farsça ve Arapça cennet ehlinin lisanlarıdır."
*** *diger* ġayrı maʿnāsınadur.
[564] ḥāli: ḥāl Ü.
[565] ṭaleb: ṭaleb ve Ü.
**** *ḥażret-i ʿİzzet*den murād Ḫüdāy ʿazze ve celledür.
[566] cūş: cūş u Ü.
* *Çün deryā-yı şigerf* taḳdīrinde olmaḳ baʿīddür.
[567] cūş: cūş u Ü.
[568] çoḳ idi urur: çoḳ urur ve Ü.

Derşuden güfte *eriḫnā yā Bilāl*[569]

(4) ʿĀlem-i İlāhī cānibine gitmekde *eriḫnā yā Bilāl* dimiş.[570**]

Tā birūn (5) āyīm ez-īn żīḳ ḫayāl

Tā bu ḫayālüñ tengliginden ṭaşra gelelüm. (6) Yaʿnī bu ḫayālāt meşābesinde olan mevcūdātuñ elem ve ġamından (7) ḫalāṣ bulalum. Lā-cerem çünki Bilāl ḥażreti raḍıya'l-lāhu ʿanh laṭīf āvāz (8) ile esrār-ı Yezdānī ve sırr-ı tevḥīd-i Sübḥānī'yi terennüm eylerdi, ol (9) ḥāletden ḥażret-i Resūl'e ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem miʿrāc-ı rūḥānī (10) ḥāṣıl olurdı.

344

Bāz-der-bāz āmeden āşüfte ū

***Kellimīnī yā Ḥümeyrā*[571] (11) güfte ū**

Yine o yaʿnī ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem āşüfte (12) girü bu ʿāleme gelmekde, o yaʿnī ḥażret-i Resūl ʿaleyhi's-selām ḥażret-i (13) ʿĀyişe'ye ḫiṭāb idüp dimiş: Söyle baña yā Ḥümeyrā! (14) *Eriḫnā*da mütekellim-i maʿal-ġayr ve *Kellimīnī*de mütekellim-i vaḥde żamīri vāḳiʿ olmışdur. (15) Egerçi *Eriḫnī* olmaḳ laṭīfdür. *Ḥümeyrā* ḥażret-i ʿĀyişe'nüñ laḳabıdur (16) raḍıya'l-lāhu ʿanhā. *Kellimī* bāb-ı tefʿīlden emr-i ḫāżır ve müfred-i müʾennes-i ḫāżırdur (17) aña muttaṣıl olan *nī*de olan *yā* maḥallen menṣūb anuñ mefʿūlidür. (18) Ol ḥālde ḥażret-i ʿĀyişe'ye ḫiṭāb eylerdi[572] aña sebeb budur ki (19) anuñ vāsıṭasıyla ʿālem-i İlāhī'den bu ʿāleme gelürlerdi.[573] Zīrā ol (20) ḥālde aḥvāl-i dīn itmām bulmamış idi, tā ki *el-yevmü ekmeltü leküm (21) dīneküm*[574] āyeti nāzil oldı. Pes baʿde zamān bu fānī cihāndan rıḥlet [S46a] (1) eylediler.

345

Zān şud āmed ger biyendīşed ḫıred

Eger ʿaḳl fikr ide ol gidüp gelmekden*

Mīnedānem (2) yek zi-ṣad cān pey bered

---

[569] "Bizi rahatlat ya Bilal!"

[570] ʿĀlem-i İlāhī cānibine gitmekde eriḫnā yā Bilāl dimiş: -M.

[**] *şuden* bunda reften maʿnāsınadur. *eriḫnā*da *eriḫ* emr-i ḫāżırdur bāb-ı ifʿālden. *nā* maḥallen menṣūb anuñ mefʿūlidür.

[571] "Söyle bana ya Hümeyra!"

[572] eylerdi: eylediklerine Ü, M.

[573] gelürlerdi: geleler Ü, M.

[574] "Bugün sizin için dininizi kemāle erdirdim." Māide/3.

[*] *şud* şuden ve *āmed* āmeden maʿnāsınadur.

Bilmezem yüz cāndan biri iz iledür mi? Yaʿnī ol ḥāleti (3) fehm eyler mi?

346

ʿAḳl-rā der-ḫalvet-i ū rāh nīst

Anuñ ḫalvetinde ʿaḳla yol (4) yoḳdur. Yaʿnī miʿrāc-ı rūḥānīnüñ sırr u ḥaḳīḳatini ʿaḳl fehm eylemege ḳādir olmaz.

ʿİlm (5) nīz ez-vaḳt-i ū āgāh [M42a] nīst

ʿİlm daḫı anuñ vaḳt[575] ḥālinden āgāḥ degüldür. Niteki (6) bu maʿnā bu ḥadīṯ-i şerīfden rūşendür: *Li-maʿallāhi vaktün lā-yese'unī fīhi melekun (7) muḳarrebun velā Nebiyyun mürsel.*[576]

347

Çün be-ḫalvet çeşn sāzed bā-Celīl

Ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem (8) çünki Ḫüdāy ʿazze ve celle ile çāşnī düze, yaʿnī çünki miʿrāc-ı rūḥānī sebebi ile ḥużūr-ı Ḥaḳḳ'a (9) vuṣūl bula**

Per büsūzed dernegünced Cebrāʾīl

Farażā ḥażret-i Cebrāʾil ʿaleyhi's-selām eger ḳanadunı (10) yaḳa, ol ḫalvetde aña yir yoḳdur. Zīrā ol ḳurb u ḥālet hemān aña maḫṣūṣdur. (11) *çeşn, bayrām* ve *bezm* maʿnāsınadur, bunda murād ṣānīdür. Būstān'uñ bu beytinde *çeşn, bezm* maʿnāsına idügi (12) mıṣrāʿ-i ṣānīsinden rūşendür:***

Beyt

Şinīdem ki çeşnī mülūkāne sāḫt

Çü çend (13) ender-ān bezm ḫalḳī nevāḫt

348

Çün şeved sīmurġ-ı [Ü46b] cāneş āşikār

Çünki anuñ (14) sīmurġveş cānı āşikār ola

Mūsā ez-heybet şeved mūsīçevār

---

[575] vaḳt: vaḳt ü Ü.

[576] "Benim Rabb'im ile bir vaktim olur. İşte o vakit ne mukarreb meleği ve ne gönderilmiş Nebī o anda benimle bulunurlar."

** *sāzed* fiʿl-i mużāriʿdür.

*** *büsūzed* fiʿ-i mużāriʿdür.

Anuñ (15) rūḥ-ı şerīfinüñ heybetinden Mūsā peyġām-ber ʿaleyhi's-selām ve mürselīnden iken mūsīçe gibi olur. (16) *mūsīçe* ügeyik ve mezgeldek didükleri ḳuşdur.[****]

349

Reft Mūsā ber-bisāṭ-ı ān cenāb

(17) Mūsā peyġām-ber ʿaleyhi's-selām ol cenābuñ bisāṭı üzere gitdi.

***Ḫelʿ-i naʿlīn* āmed (18) ez-ḥażret ḫiṭāb**

Ol maḥalde Ḫüdāy ʿazze ve celleden *ḫelʿ-i naʿlīn* ḫiṭābı geldi. Bu āyet-i (19) kerīmeye işāretdür *faḫlaʿ naʿleyke inneke bi'l-vādi'l-muḳaddesi Ṭuvā.*[577]

350

Çün be-nezdīkī şud (20) ez-naʿlīn dūr

Çünki ḥażret-i Mūsā ʿaleyhi's-selām Ḫüdāy ʿazze ve celleye teḳarrub sebebi ile naʿlīnden (21) dūr u cüdā oldı.

Geşt der-Vādī-i Maḳdis ġarḳ-ı nūr

Vādī-i Maḳdis'de nūra [S47b] (1) ġarḳ oldı.

351

Bāz der-miʿrāc şemʿ-i Ẕü'l-Celāl

Miʿrāc-ı şerīfde Ẕü'l-Celāl'üñ (2) şemʿi ki murād ḥażret-i Resūl'dür ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem

[M43b] Mīşunūd āvāz-ı naʿlīn-i Bilāl

(3) Bilāl ḥażretinüñ naʿlīninüñ āvāzını āşikāre işitdi.[*]

352

Mūsā-yı ʿİmrān egerçi būd (4) şāh

ʿİmrān oġlı Mūsā ʿaleyhi's-selām egerçi şāh ve mürsel peyġām-ber idi

Hem nebūd (5) āncāş bā-naʿlīn rāh

Naʿlīni ile aña hem oraya yol olmadı.

353

Īn ʿināyet (6) bīn ki behr-i cāh-ı ū

[****] *vār* teşbīh içündür.

[577] "Hemen ayakkabılarını çıkart çünkü sen mukaddes vadi Tuvā'dasın." Tā Hā/12.

[*] *mīşeved* fiʿl-i māżīdür.

Lī̇kin Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ bu ᶜināyetini gör ki ḥażret-i Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem (7) ᶜizzet ü cāhından ötürü[**]

Kerd Ḥaḳ bā-çāker-i dergāh-ı ū

Ḥażret-i Ḥaḳḳ ᶜazze ismuhu (8) ol Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem dergāhınuñ çāker ü ḫıdmetkārına eyledi. *çāker*den murād ḥażret-i (9) Bilāl'dür raḍıya'l-lāhu ᶜanh ki naᶜlī̇ni ile ᶜarş-ı ᶜaẓī̇m üzere[578] çıḳdı.

354

Çākereş-rā kerd merd-i kūy-ı (10) ḫˇīş

Anuñ çākerini Ḫüdāy ᶜazze ve celle kendünüñ [Ü46a] kūy u dergāhına lāᵓıḳ eyledi. Bu hem-vechdür: (11) Ḫüdāy ᶜazze ve celle ḥażret-i Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem çākerlerini kendü kūy u dergāhınuñ (12) merd ü lāᵓıḳı eyledi.[*]

Dād bā-naᶜlī̇n rāheş sūy-ı ḫˇīş

Naᶜlī̇n ile kendü cānibine (13) yol virdi.

355

Mūsā-yı ᶜİmrān çü ān rütbet bedī̇d

ᶜİmrān oġlı Mūsā ᶜaleyhi's-selām çünki (14) ol mertebeyi gördi

Çāker-i ū-rā çünān ḳurbet bedī̇d

Ol Resūl'üñ çākerinüñ (15) ancılayın ḳurbet ve teḳarrubını gördi.

356

Güft yā Rab zümmet-i ū kun merā

Yā Rabbī̇ beni anuñ (16) ümmetinden eyle didi.

Der-ṭufeyl-i himmet-i ū kun merā

Beni anuñ himmetinüñ ṭufeyl ü sāyesinde eyle.[**]

357

(17) Gerçi Mūsā ḫˇāst ī̇n ḥācet müdām

Egerçi bu ḥāceti müdām Mūsā peyġām-ber ᶜaleyhi's-selām (18) istedi

Lī̇k ᶜĪsā yāft ī̇n ᶜālī̇ makām

Lī̇kin bu ᶜālī̇ maḳāmı ḥażret-i ᶜĪsā buldı.

** *cāh* ᶜizzet.

578 üzere: -Ü.

* *merd* bunuñ gibi maḥallerde lāᵓıḳ maᶜnāsına istiᶜmāl olunur.

** *kun* emr-i ḥāżırdur.

358

(19) Lā-cerem çün terk-i ān ḫalvet kuned

Bu sebebden çünki ol ḫalveti [M43a] terk eyler, yaʿnī çünki ḳıyāmete (20) ḳarīb āsumāndan nüzūl eyler[***]

Ḫalḳ-rā ber-dīn-i ū daʿvet kuned

Ḫalḳı anuñ yaʿnī (21) ḥażret-i Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem dīnine daʿvet[579] ve anuñ şerīʿatine tābiʿ olur.

359

Bā-zemīn āyed (22) zi-çārem āsumān

Dördinci āsumāndan zemīne gelür.

Rūy ber-ḫākeş nehed cān der-miyān

[S47a] (1) ʿĪsā peyġām-ber ʿaleyhi's-selām cān miyān[580] yüzini anuñ mezār-ı şerīfi üzere ḳor.

360

Hindū-yı (2) ū şud Mesīḥ-i nām-dār

Nām-dār Mesīḥ anuñ yaʿnī ḥażret-i Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem hindū[581] (3) ġulāmı oldı.

Zān *mübeşşir* nām kerdeş Kirdigār

Ḫüdāy ʿazze ve celle ol sebebden (4) anuñ nāmını *mübeşşir* eyledi. Yaʿnī ḥażret-i ʿĪsā'ya ʿaleyhi's-selām *mübeşşir* didi. Bu āyet-i kerīmeye işāretdür: (5) *Ve mübeşşiran bi-resūlin yeʾtī min-baʿdismuhu Aḥmed.*[582]

361

Ger kesī gūyed kesī mībāyedī

[Ü47b] Eger (6) bir kimse dirse bir kimse gerek idi

Kū çü reftī zān-cihān bāz āmedī

Ki o çünki gitdi, (7) ol cihāndan girü geldi. Yaʿnī ol cihāndan bu cihāna rücūʿ ideydi

---

[***] *ḫalvet*den murād felek-i çārumdur.

[579] daʿvet: daʿvet eyler Ü.

[580] cān miyān: cān der-miyān Ü.

[581] hindū: hindū ve M.

[582] "Benden sonra gelecek, Ahmed adında bir peygamberi müjdeleyici (olarak gönderdiği) peygamberiyim demişti." Saff/6.

362

Berküşādī müşkil-i mā (8) yek-be-yek

Bizüm müşkilümüzi bir bir keşf ü ḥall ideydi*

Tā nemāndī der-dil-i mā hīç şekk

Tā āḫiret (9) cānibinden bizüm ḳalbümüzde hīç şekk ḳalmayaydı.

363

Bāz nāmed kes zi-peydā vü nihān

Der-dü ʿālem (10) cüz Muḥammed zān-cihān

İki ʿālemde āşikār ve nihāndan ol cihāndan ḥażret-i Resūl'den ġayrı (11) ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem kimse girü gelmedi. Zīrā ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem miʿrāc-ı cismānīde bu ʿālemden (12) ol ʿāleme vardı ve ol ʿālemden bu ʿāleme geldi.

364

Ān çi ū āncā be-bīnāyī resīd

Ol (13) nesne ki o yaʿnī ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem orada bīnālıḳ ile irişdi.

Kem kesī (14) īncā be-dānāyī resīd

Burada bir kimse aña dānālıḳ ile irişmedi. Ḫulāṣa-i kelām budur ki, [M44b] (15) ol ʿālemüñ aḥvālinden ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem çeşm-i yaḳīn ile her ne müşāhede eyledi, (16) bu ʿālemde ol aḥvāl cemīʿan bir kimsenüñ maʿlūmı olmadı. *Kem resīd* taḳdīrindedür ki bunuñ (17) gibi maḥallerde *neresīd* maʿnāsına[583] istiʿmāl olunur. Bunu gibinüñ istiʿmāli bisyār idügi (18) bu fennüñ ehline rūşen ve ẓāhirdür.[584]

365

Ūst sulṭān u ṭufeyl-i ū heme

Ḥaḳīḳatde (19) cemīʿ kāʾinātuñ üzerine sulṭān odur ve cemīʿīsi anuñ ṭufeylidür.[585]

Ūst dāʾim şāh u ḫayl-ı (20) ū heme

---

* *Ber* zāʾiddür.
[583] maʿnāsına: maʿnāsınadur Ü.
[584] *Resīd* fiʿl-i māżīdür.
[585] ṭufeylidür: ṭufeyli Ü.

Şāh odur ve cemīʿan anuñ ʿaskeridür. *ū*dan murād ḥażret-i Resūl'dür ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem.

366

Çün *leʿamruk* (21) tāc āmed ber-sereş

Çünki *leʿamruke* anuñ mübārek başı üzere tāc geldi. Yaʿnī çünki Ḫüdāy (22) ʿazze ve celle Ḥabīb-i Ekrem ḥażretlerinüñ ʿaleyhi's-selām ẕāt u beḳāsı ile ḳasem eyledi. Bu āyet-i kerīmeye işāretdür: *Leʿamruke innehum lefī-sekratihim yaʿmehūn.*[586]

Kūh ḥālī der-kemer şud ber-dereş

Ṭaġ fi'l-ḥāl anuñ ḳapusı üzere kemer ve ḫıdmetde oldı. *Kūh*dan murād ṣaḫradur ki ḥażret-i Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem fermān-ı şerīfi ile oldı[587] ve hevāda muʿallaḳ ṭurdı ve kūh-ı Ḥirā ṭaġına işāret vardur ki ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem anuñ üzerinde iken [S48b] (1) ḥareket eyledi sākin ol didi fevrī sākin oldı.*

367

Çün cihān ez-būy-ı ū pür-müşk şud

(2) Çünki cihān anuñ būyından pür-müşk oldı. Yaʿnī çünki cihān anuñ rāyiḥa-i ṭayyibesinden ziyāde (3) ḫoş-būy oldı.

Baḥr-rā ez-teşnegī leb ḫuşk şud

ʿAtş u teşneliginden deryānuñ (4) lebi ḫuşk oldı. Yaʿnī anuñ dīdārınuñ teşnesi olduġı içün lebi ḳurudı deryā zemīn gibi (5) anuñ ḳarārgāhvār mekānı olmaduġı içün.[588]**

368

Kīst kū ne teşne-i dīdār-ı ūst

Kimdür ki ol (6) Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem [M44a] āfitābdan envār[589] cemāl-i şerīfine ṭālib ve teşne degüldür?

Tābe-çūb u (7) seng ġarḳ-ı kār-ı ūst

Çūb u senge degin anuñ kārınuñ ġarḳıdur. Yaʿnī cemīʿ mevcūdāt (8) anuñ dīdārına[590] ṭālib ve teşnedür.

---

[586] "(Melekler, Lūt'a) 'Ömrüne andolsun ki onlar (şehvetten) gözleri dönmüş halde sarhoşlukları içinde bocalayıp duruyorlar (Bu durumda asla seni dinlemezler)' dediler." Hicr/72.

[587] oldı: -Ü, M.

* *şud* fiʿl-i māżīdür.

[588] Deryā, zemīn gibi anuñ ḳarārgāhvār mekānı olmaduġı içün: -Ü.

** *teşnegī*de *yā* maṣdar içündür.

[589] envār: enver Ü.

369

Çün be-minber berşud ān deryā-yı nūr

Çünki ol deryā-yı (9) nūr ki murād ḥażret-i Resūl'dür ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem minber üzere gitdi

Nāle-i Ḥannāne (10) mīşud dūr dūr

Ḥannāne'nüñ ḥanīn ve enīni ziyāde ıraḳ gitdi. *Ḥannāne* ki meşhūrdur (11) ol sütūnuñ nāmıdur ki minber binā olunmazdan evvel ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu (12) ʿaleyhi ve sellem vaʿẓ u ḫuṭbede mübārek arḳasını aña ṭayandururdı. [Ü48b] Çünki[591] minber peydā olup anuñ (13) üzerine çıḳdı, ol *Ḥannāne* nām sütūn anuñ firāḳından nāle ve ḥanīn eyledi. Bir (14) vechile ki, anda ḥāżır olan ḫalḳ anuñ nālesini istimāʿ eyledi. Ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem (15) minberden inüp anı tesellī[592] eyledi. Bunuñ ḥikāyeti Meṣnevī-i Şerīf'üñ defter-i evvelinde ber-vech-i (16) tafṣīl mesṭūrdur.

370

Āsumān-ı bī-sütūn pür-nūr şud

Bī-sütūn āsumān anuñ münevver cemālinden[593] (17) pür-nūr oldı.*

Vān sütūn ez-fürḳateş rencūr şud

Ve ol sütūn ki murād Ḥannāne'dür (18) anuñ firāḳından rencūr oldı. Yaʿnī[594] rencūrlar gibi nāle ve ḥanīn ẓāhir oldugına sebeb budur.

371

(19) Vaṣf-ı ū der-güft çün āyed merā

Benüm güftümde anuñ vaṣfı nice gelür? Yaʿnī ben (20) anı sözümle vaṣf eylemege ḳādir degülem. Bu hem-vechdür: Sözde anuñ vaṣfı baña nice gelür, (21) yaʿnī nice müyesser olur. Bu ḫod muḥāldür.**

Çün ʿaraḳ ez-şerm ḫūn āyed merā

Şermümden (22) ʿaraḳ gibi gelür baña ḫūn. Yaʿnī ḥacāletümden benden ʿaraḳ yirine ḫūn gelür.[595] Zīrā hīç bir vechile (23) kemā yenbaġī anuñ vaṣf-ı şerīfi mümkin degüldür.

---

[590] dīdārına: dīdār-ı şerīfine Ü, M.
[591] çünki: çün Ü.
[592] tesellī: teskīn Ü.
[593] münevver (cemālinden): nūr-ı cemālinden Ü, M.
* *sütūn* direkdür.
[594] yaʿnī: andan Ü, M.
** Anuñ vaṣfı çünki benüm sözümde gele yaʿnī çünki anı vaṣf idem. Bu maʿnā baʿīddür.

372

Ū faṣīḥ-i ᶜālem ü men lāl-i ū

O yaᶜnī (24) ḥażret-i [M45b] Resūl ᶜaleyhi's-selām[596] ᶜālemüñ faṣīḥidür ve ben anuñ lāliyem. Yaᶜnī dilsüz hīç bir vechile nuṭḳ u güftāra ḳādir olmaduġı gibi ben hem anuñ vaṣfını tamām edā eylemege ḳādir degülem.

Key tüvānem dād şerḥ-i ḥāl-i ū

Pes anuñ ḥālinüñ şerḥini virmege ḳaçan ḳādir oluram? Yaᶜnī anuñ ḥālini şerḥ eylemege ḳādir degülem. *lāl, dilsüz*[597] [S48a] (1) *dād* bunda *dāden* maᶜnāsınadur.

373

Vaṣf-ı ū key lāʾıḳ-ı her nā-kesest

Anuñ (2) yaᶜnī ḥażret-i Resūl'üñ ᶜaleyhi's-selām[598] vaṣfı ḳaçan her nā-kese lāʾıḳdur?

Vāṣıf-ı ū (3) Ḫālıḳ-ı ᶜālem besest

Anuñ vāṣıfı ᶜālemüñ [Ü48a] Ḫālıḳ'ı kāfīdür. Zīrā çünki bir kimseyi (4) Ḫüdāy ᶜazze ve celle vaṣf eyleye, anuñ hīç kimsenüñ vaṣf u medḥine iḥtiyācı (5) olmaz. Şeyḫ ᶜAṭṭār ḥażretleri ḳuddise sırrahu[599] ḥażret-i Resūl'i ᶜaleyhi's-selām[600] ḫiṭāb (6) ṭarīḳi ile medḥ ü vaṣf eylemege şurūᶜ eyledi.*

DER-MEDḤ-İ SULṬĀNÜ'L-ENBİYĀ ṢALĀTU'L-LĀHİ VE SELĀMUHU ᶜALEYH

Sulṭānü'l-enbiyānuñ medḥi beyānındadur. (8) Allāh teᶜālānuñ celle şānuhu ṣalāt u selāmı anuñ üzerine olsun.

374

(9) İy cihān bā-zīnet-i ḫod ḫāk-i tu

İy Ḥabīb-i Rabbü'l-ᶜālemīn! (10) Cihān kendünüñ zīb ü zīneti ile senüñ ḫāküñdür.

Ṣad cihān-ı (11) cān ḫāk-i cān-ı pāk-i tu

---

[595] gelür baña ḫūn yaᶜnī ḥacāletümden benden ᶜaraḳ yirine ḫūn gelür: baña ḫūn gelür Ü, M.
[596] ᶜaleyhi's-selām: ṣalla'l-lahu ᶜaleyhi ve sellem M.
[597] dilsüz: dilsüz ve Ü, M.
[598] ᶜaleyhi's-selām: ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem Ü, M.
[599] ḳuddise sırrahu: ḳaddesa'l-lāhu sırrahu'l-ᶜazīz Ü, M.
[600] ᶜaleyhi's-selām: ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem Ü, M.
* *Vāṣıf* ism-i fāᶜildür bāb-ı ṣānīden.

Yüz cān cihānı senüñ pāk cānuñuñ (12) ḫākidür. Yaʿnī ḥadden bīrūn cānlar senüñ pāk ve münevver cānuña nisbet (13) ḫāk meṣābesindedür. Bu hem-vechdür: Yüz cihān cān.

375

Enbiyā der-vaṣf-ı tu (14) ḥayrān şude

İy server-i kāʾināt! Enbiyā senüñ vaṣfuñda ḥayrān olmış, (15) ʿuluvv-ḳadr ve ʿiẓam-şānuñ bī-pāyān olduġı içün.

Sırr-şināsān (16) nīz ser-gerdān şude

Sırr-şināslar daḫı senüñ vaṣfuñda ser-gerdān (17) olmış.[**]

376

İy ṭufeyl-i ḫande-i tu āfitāb

İy Ḥabīb-i [M45a] Ḫālıḳ-ı kevneyn! (18) Āfitāb senüñ ḫandeñüñ ṭufeylidür. Yaʿnī āfitābuñ vücūd (19) u ẓuhūrı senüñ ḥayāt-baḫş ḫandeñ sebeb olmışdur.

Girye-i tu [S49b] (1) kār-fermāy-ı seḥāb

Senüñ girye ve bükāñ seḥāba iş buyurıcıdur. Yaʿnī sehābuñ giryān olması (2) senüñ girye ve bükāñ iʿtibārı iledür.[601] Lā-cerem çünki sen girye eyleyesin, bi'ż-żarūre (3) sehāb hem girye eyler.[***]

377

Her dü gītī gerd-i ḫāk-i pāy-ı tust

Yā Resūla'l-lah her iki cihān (4) senüñ ḫāk-i pāyüñüñ ġubārıdur.

Der-gilīmī ḫufteʾī çi cāy-ı tust

Bu ḳadar ʿuluvv-ḳadr (5) ve ʿiẓam-şānla bir gilīmüñ içinde yatup uyumışsın. Bu ḥālet senüñ (6) ne maḥall ü lāʾıḳuñdur.[*]

378

Ser berāver ez-gilīmet iy kelīm

İy Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ kelīm (7) ve Ḥabīb'i! Gilīmüñden başuñı yuḳaru getür.

Bes fürū kun pāy der-ḳadr-i gilīm

[**] *nīz* daḫı maʿnāsınadur.

[601] iledür: ile Ü.

[***] *kār-fermāy* vaṣf-ı terkībīdür.

[*] *ḫufteʾī*de hemze ḫiṭāb içündür.

(8) Bu zamāna gelince kāfīdür, ayaġuñı uzatmayup gilīmüñ miḳdārı eylemeñ. Yaʿnī (9) bu zamāna degin çünki fuḳarā kisvetinde olup ʿuluvv-ḳadr ve ʿiẓam-şānuñı āşikāre eylemedüñ, (10) şimden ṣoñra āşikār eyle. *kun* ki emr-i ḥāżır ṣīġasındadur *kerden* maʿnāsına olmaḳ ensebdür. (11) Baʿżı nüsaḫda *der-ḳadr* yirine *der-ḫurd* vāḳiʿdür ki *lāʾıḳ* maʿnāsınadur.[**]

379

Maḥv şud şerʿ-i (12) heme der-şerʿ-i tu

Yā Resūla'l-lāh cemīʿ enbiyānuñ şerʿi senüñ şerʿ-i şerīfüñde (13) maḥv oldı.

Güm beşud aṣl-ı heme der-ferʿ-i tu

Cemīʿ enbiyānuñ aṣlı senüñ ferʿüñde (14) maḥv u münʿadim oldı. Zīrā ṣūret iʿtibārı ile egerçi cemīʿ enbiyā aṣl u muḳaddemdür (15) ve sen anlardan ferʿ ü muaḫḫarsın. Līkin senüñ ḥālüñ sebebi ile anlaruñ cemīʿ aḥvāli (16) münʿadim oldı.[***]

380

Tā ebed şerʿ-i tu vü aḥkām-ı tust

Yā Resūla'l-lāh senüñ (17) şerʿ ü aḥkāmuñ ebed ve ḳıyāmete degindür.

Hem-ber-i nām-ı İlāhī nām-ı tust

(18) Senüñ nām-ı şerīfüñ Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ nām-ı şerīfine ḳarīndür.[****]

381

[M46b] Her ki būd (19) ez-enbiyā vü ez-rusül

Enbiyā[602] ve rusülden her kim ki var idi

Cümle bā-dīn-i tu [S49a] (1) āyend ez-sübül

Cemīʿīsi kendülerinüñ ʿādet ve ṭarīḳlerinden ferāġat idüp (2) senüñ dīn ü ʿādetüñe gelürler.[*****]

382

Çün neyāmed pīş hemçün tu yekī

Yā Resūla'l-lah! (3) Çünki senden evvel sencileyin bir kimse gelmedi.

Ez-pes-i tu hem neyāyed (4) bī-şekī

Senden ṣoñra hem sencileyin bir [Ü49a] kimse gelmez, hīç şeksiz.[*]

[**] *Bes* bā-yı ʿArabī ile bunda kāfī maʿnāsınadur.
[***] Baʿżı nüsaḫda mışrā-yı s̱ānī böyledür zaṣl-ı cümle ber-ter āmed ferʿ-i tū.
[****] *Hem-ber* ḳarīn maʿnāsınadur.
[602] Enbiyā: Enbiyādan Ü.
[*****] *sübül* cemʿ-i sebīldür.

383

Hem pes ü (5) hem pī̆ş ez-ᶜālem tuyī̆

ᶜĀlemden hem ṣoñra ve hem öñ sensin.

Sābıḳ u (6) lāḥıḳ be-yek-cā hem tuyī̆

Bir maḥalde yaᶜnī̆ maᶜan sābıḳ ve lāḥıḳ hem sensin.

384

(7) Nī̆ kesī̆ der-gerd-i tu hergiz resī̆d

ᶜUluvv-ḳadr ve ᶜiẓam-şān ve merātibde (8) ne bir kimse hergiz** senüñ tozuña irişdi

Nī̆ kesī̆-rā nīz çendān (9) ᶜizz resī̆d

Ne bir kimseye hem Ḫüdāy ᶜazze ve celleden ol ḳadar ᶜizzet (10) irişdi. Yaᶜnī̆ saña müyesser olan ᶜizzet bir kimseye müyesser olmadı.

385

(11) Ḫᵛācegī̆-i her dü ᶜālem tā ebed

Her iki ᶜālemüñ ḫᵛāceligini tā ebed

Kerd (12) defn-i[603] Aḥmed-i mürsel Eḥad

Ḫüdāy ᶜazze ve celle Aḥmed-i mürsele vaḳf u maḫṣūṣ (13) eyledi. Bu sebebden ḥażret-i Resūlu'l-lāh ᶜaleyhi's-selām[604] hem ḫᵛāce-i (14) kāᵓināt ve hem ḫᵛāce-i ᶜaraṣātdur. *Eḥad*dan murād Ḫüdāy ᶜazze ve celledür. (15) *Aḥmed-i mürsel*den murād ḥażret-i Resūl'dür ᶜaleyhi's-selām.[605]

386

Yā Resūla'l-lāh besī̆ (16) dermāndeem

Yā Resūla'l-lāh ziyāde ᶜāciz ve müteḫayyirem.

Bād der-kef ḫāk (17) ber-ser māndeem

Kef ü destümde bād başum üzere ḫāk ḳalmışam. Yaᶜnī̆ ᶜamelden (18) bī̆-behre mużṭarib ḳalmışam. Mışrāᶜ-i şānī̆de bu maᶜnā hem mümkindür: Kef ü destümde bād

---

* *Rusül* cemᶜ-i Resūldür.

** Ne hergiz bir kimse. Bu hem-maᶜnādur.

[603] defn-i: vaḳf-ı Ü.

[604] Resūlu'l-lāh ᶜaleyhi's-selām: Resūl ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem Ü; Resūlu'l-lāh ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem M.

[605] ᶜaleyhi's-selām: ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem Ü, M.

başum üzere ḫāk ḳomışam, muṣībet-zedeler gibi. Bu vech üzere (19 *māndeem, nihādeem* maʿnāsınadur.

387

[S49b] [S50b] (1) Bī-kesān-rā kes tuyī der-her nefes

Her nefesde bī-keslerüñ [M46a] kes (2) ü Muʿīn'i sensin.*

Men nedārem der-dü ʿālem cüz tu kes

Yā Resūla'l-lāh iki ʿālemde (3) ben (senden başka) kes ü Muʿīn ṭutmazam.

388

Yek naẓar sūy-ı men-i ġam-ḫˇāre kun

Yā Resūla'l-lāh (4) ben ġam-ḫˇār ve ġamnāküñ cānibine bir naẓar eyle.

Çāreʾī kār-ı men-i bī-çāre kun

(5) Ben bī-çārenüñ kārına bir çāre eyle.

389

Gerçi żāyiʿ kerdeem ʿömr ez-günāh

(6) Egerçi günāh sebebinden ʿömrümi[606] żāyiʿ eylemişem

Tevbe kerdem ʿöẕr-i men ez-Ḥaḳ (7) biḫˇāh

[Ü50b] Bu dem tevbe eyledüm benüm ʿöẕrümi ḥażret-i Ḥaḳ'dan iste, tā[607] ki māżī (8) iʿtibārı ile olan günāhlarumı ʿafv eyleye.**

390

Ger zi-[608] ***lā-yeʾmen*** **buved tersī (9) merā**

Egerçi *lā-yeʾmen*[609]den baña bir ḫavf olur

Hest ez-*lā-yeyʾesu* (10) dersī merā

Līkin *lā-yeyʾesu*[610]den baña bir ders vardur. Yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve (11) cellenüñ rūḥ u raḥmetinden nevmīd olmazam. *lā-yeʾmen* ile bu āyet-i kerīmeye (12) işāretdür: *Efeʾe minū mekra'l-lāhi felā-yeʾmen mekra'l-lāhi illa'l-ḳavmu'l-ḫāsirūn*[611] (13) ve bu

---

* *kes* bunuñ gibi maḥallerde Muʿīn maʿnāsınadur.
[606] ʿömrümi: ʿömri Ü.
[607] tā: -Ü.
** *biḫˇāh* emr-i ḥāżırdur.
[608] Ger zi-: Gerçi Ü.
[609] "Allah'ın tuzağından emin mi oldular?" A'rāf/99.
[610] "Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin." Yūsuf/87.
[611] "Yoksa Allah'ın tuzağından emin mi oldular? Ziyana uğrayan kavimden başkası Allah'ın tuzağından emin olamaz." A'rāf/99.

āyet-i kerīmeye işāretdür: *Lā-yeyʾesu min rauḥi'l-lāhi ille'l-ḳavmu'l-kāfirūn*[612] *(14)* ve[613] bu vechile olmaḳ ensebdür egerçi *lā-teʾmen*[614] *velā-teʾyesū*[615] vāḳiᶜ olur.

391

(15) Rūz u şeb binşiste der-ṣad mātemem

Rūz u şeb yüz mātemde (16) oturmışam.*

Tā şefāᶜat-ḫᵛāh bāşī yek demem

Tā ḥażret-i Ḥaḳ'dan[616] (17) bir nefes baña şefāᶜat ṭaleb idici olasın.

392

Ez-deret ger yek şefāᶜat (18) derresed

Yā Resūla'l-lāh! Eger senüñ bāb-ı saᶜādetüñden bir şefāᶜat irişe

(19) Maᶜṣıyet-rā mühr-i ṭāᶜat derresed

Maᶜṣıyete ṭāᶜat mühri irişür. [S50a] (1) Yaᶜnī maᶜṣıyetüm ṭāᶜate mübeddel[617] olur.

393

İy şefāᶜat-ḫᵛāh-ı müştī (2) tīre-rūz

İy bir bölük tīre-rūz ve[618] ᶜāṣīnüñ şefīᶜ ü şefāᶜat-ḫᵛāhı!**

(3) Luṭf kun şemᶜ-i şefāᶜat [M47a] berfürūz

Luṭf eyle. (4) Şefāᶜat şemᶜini şuᶜlelendür, tā ki Şemᶜī-i bī-dil hem[619] ol şefāᶜat (5) sebebi ile cürm ü ᶜiṣyāndan pāk ola.

394

Tā çü pervāne (6) miyān-ı cemᶜ-i tu

Tā pervāne gibi senüñ cemᶜüñüñ miyān ve derūnına

(7) Per zenān āyem be-pīş-i şemᶜ-i tu

Pervāz iderek senüñ şemᶜüñi göre.[620]

395

---

[612] "Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin çünkü kāfirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümidini kesmez." Yūsuf/87.
[613] ve: -Ü.
[614] "Yūsuf hakkında bize neden güvenmiyorsun?" Yūsuf/11.
[615] "Allah'ın rahmetinden umut kesmeyin." Yūsuf/87.
* *binşisteem der-ṣad mātem* taḳdīrindedür.
[616] Ḥaḳ'dan: Ḥaḳ'dan ᶜazze ismuhu Ü, M.
[617] mübeddel: mütebeddil Ü.
[618] ve: -Ü.
** *müştī* bir avuç yaᶜnī bir bölük maᶜnāsınadur.
[619] hem: -Ü.
[620] şemᶜüñi göre: şemᶜüñüñ öñine gelem Ü, M.

Her ki şemᶜ-i tu bübīned āşikār

Her kim ki āşikāre senüñ şemᶜüñi göre[621]

(8) Cān be-ṭavᶜ-ı dil dehed pervānevār

Pervāne gibi ṭavᶜ-ı dil ile (9) cān virür. [Ü50a] Yaᶜnī pervāne ḥüsn-i iḫtiyārī ile şemᶜüñ öñinde (10) cān virdügi gibi ol kimse hem senüñ āfitābdan rūşen-rek (11) yüzüñ öñinde ḥüsn-i iḫtiyārī ile cān virür. *şemᶜ*den (12) murād ḥażret-i Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu teᶜālā ᶜaleyhi ve sellem cemāl-i şerīfidür. (13) *ṭavᶜ, iḫtiyār* maᶜnāsınadur.*

396

Dīde-i cān-rā likā-yı tu besest

(14) Cānuñ çeşmine yā Resūla'l-lāh senüñ cemālüñ kāfīdür, ġayrı nesne (15) lāzım degüldür.**

Her dü ᶜālem-rā rıżā-yı tu besest

Her iki ᶜāleme senüñ (16) rıżāñ kāfīdür. Zīrā senüñ rıżāñ ḥaḳīḳatde Ḫüdāy ᶜazze (17) ve cellenüñ rıżāsıdur.

397

Dārūy-ı derd-i dil-i men mihr-i tust

İy (18) ṭabībe'l-ḳulūb! Benüm derd-i dilümüñ dārūy u dermānı senüñ (19) muḥabbetüñdür. Zīrā senüñ muḥabbetüñ sebebi ile aḫlāḳ-ı ẕemīmeden ḫalāṣ (20) olup melek-sīret oluram.

Nūr-ı cānem āfitāb-ı çihr-i tust

Benüm (21) cānumuñ nūrı senüñ āfitāb gibi enver rūyuñdur.***

398

Ber-deret [S51b] (1) cān der-miyān dārem bübīn

İy şefīᶜü'l-müẕnibīn! Senüñ ḳapuñ (2) üzere[622] cānumı der-miyān ve bī-dirīġ ṭutaram naẓar idüp (3) gör.

Gevher-i tīġ-ı zebān dārem bübīn

Zebāñ tīġınuñ gevherini (4) ṭutaram naẓar [M47a] idüp gör. *Gevher*den murād ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ (5) ᶜazze ismuhu ḥamd u tevḥīdi degüldür. Belki ḥażret-i Resūl'üñ

---

[621] Bu mısra ve şerhi S'de yok.

* v*ār* teşbīh içündür.

** *bes* kāfīdür.

*** *çihr* cīmüñ kesri ile çehre maᶜnāsınadur.

[622] üzere: -Ü.

ʿaleyhi's-selām[623] (6) vaṣf u medḥidür. Niteki mā-baʿdında vāḳiʿ olan beytden (7) bu maʿnā ẓāhirdür.

399

Her güher kān ez-zebān efşāndeem

(8) Her gevher ki anı zebānumdan niṯār eylemişem.

Der-rehet ez-ḳaʿr-ı (9) cān efşāndeem

Senüñ yoluñda cānumuñ ḳaʿr u derūnından (10) niṯār eylemişem. Murād ḥażret-i Resūl'üñ ʿaleyhi's-selām[624] vaṣf u medḥini ṭarf-ı (11) lisāndan eylemeyüp dil ü cāndan eyledügin işʿārdur.

400

Zān (12) şudem ez-baḥr-ı cān gevher-fişān

Ol sebebden cānum deryāsından (13) gevher niṯār idici oldum.*

Kez-tu baḥr-ı cān-ı men dāred nişān

(14) Zīrā benüm cānum deryāsı senden nişān ṭutar. Zīrā rūḥ-ı (15) şerīfi ḥażret-i Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem[625] nūr-ı şerīfindendür (16) ve hem ismi Muḥammed'dür.

401

Tā nişānī yāft cān-ı men zi-tu

Yā Resūla'l-lāh (17) tā ki benüm cānum senden bir nişān buldı

Bī-nişānī şud nişān-ı (18) men zi-tu

Senüñ sebebüñden benüm nişānum nişānsızlıḳ oldı. (19) Murād budur ki ḥażret-i Resūl'e ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem ḫiṭāb idüp (20) dir ki: Senüñ ʿışḳ u muḥabbetüñ sebebi ile aḫlāḳ-ı ẕemīmeden (21) ḫalāṣ olup ifnā-yı vücūda vuṣūl buldum ki sebeb-i ḳurb [S51a] (1) u viṣāl-i Yezdānī'dür.

402

Ḥācetem ānest iy ʿālī güher

İy ʿālī ẕāt! (2) Benüm ḥācetüm odur

Kez-ser-i luṭfī kunī ber-men naẓar

---

[623] ʿaleyhi's-selām: ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem M.
[624] ʿaleyhi's-selām: ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem Ü, M.
* *gevher-fişān* vaṣf-ı terkībīdür.
[625] ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem: ʿaleyhi's-selām M.

Ki bir luṭf cānibinden (3) baña naẓar eyleyesin.[**]

403

Zān naẓar der-bī-nişānī dāriyem

Ol (4) naẓardan beni bī-nişānlıḳda ṭutasın. [626]

Bī-nişānī cāvidānī (5) dāriyem

Yaʿnī bī-nişānlıġumı benüm ebedī[627] ṭutasın.

404

Zīn heme pindār (6) u şirk türrehāt

Bu cemīʿ kibr ü pindārdan ve şirk-i ḫafīden (7) ve türrehāt ve bī-hūde güftārdan

Pāk kerdānī merā iy pāk (8) ẕāt

İy pāḳ ẕāt! Beni pāk eyleyesin.

405

Ez-güneh rūyem nekerdānī (9) siyāh

[M48b] Günāhum sebebinden benüm yüzümi[628] siyāh eylemeyesin.

Ḥaḳḳ-ı hem-nāmī-i (10) men dārī nigāh

Benüm hem-nāmlıġumuñ ḥaḳḳını nigāh ṭutasın. *Hem-nām* adaş. (11) Şeyḫ ʿAṭṭār ḥażretinüñ nām-ı şerīfi Muḥammed'dür.

406

Ṭıfl-ı rāh-ı tu menem (12) ġarḳa şude

Yā Resūla'l-lāh! Senüñ ġarḳa olmış ṭıfl-ı rāhuñam.

(13) Gird-i men āb-ı siyeh ḥalḳa şude

Benüm eṭrāfumda siyāh āb, ḥalḳa (14) olmış. [Ü51a] Yaʿnī ẕünūb ve maʿāṣī ābı beni iḥāṭa eylemiş.

407

Çeşm-i ān (15) dārem kez-īn āb-ı siyāh

Anı ümīd ṭutaram ki bu siyāḥ (16) ābdan[*]

Dest-i men gīrī vü bāz ārī be-rāh

[**] Ki bir luṭf ucından. Bu hem-maʿnādur.

[626] Bu mısraın Ü nüshasında şerhi yok.

[627] Yaʿnī bī-nişānlıġumı benüm ebedī: Yaʿnī bī-nişānlıġumı benüm cāvidānī Ü, Benüm bī-nişānlıġumı cāvidānī ṭutasın M.

[628] benüm yüzümi: yüzümi benüm Ü.

[*] *Çeşm* bunda ümīd maʿnāsınadur.

Benüm destümi (17) ṭutasın ve girü yola getüresin. Yaʿnī beni cihānuñ ḳaydından (18) ve ẕünūb u maʿāṣīden ḫalāṣ eyleyesin.

ḤİKĀYET

408

Māderī-rā (19) ṭıfl der-āb ūftād

Bir māderüñ ṭıflı āb içine düşdi.*

(20) Cān-ı māder der-teb ü tāb ūftād

O ṭıfluñ ġarḳ olmaḳ (21) ḫavfından māderinüñ cānı teb ü tāba düşdi. Yaʿnī ziyāde müteᵓellim [S52b] (1) ve mużṭarib oldı.

409

Der-taḥayyür ṭıfl mīzed dest ü pā

Ṭıfl anuñ (2) içinde taḥayyürde dest ü pā urdı ve ḥareket ve ıżṭırāb eyledi.

(3) Āb burdeş tābe-nāv-ı āsiyā

Nā-gāh āb anı āsiyābuñ oluġına (4) iletdi. *Nāv, oluḳ*; *āsiyā, degirmen* maʿnāsınadur.

410

Ḫˇāst şud (5) der-nāv māder kān bedīd

Ol ṭıfl ābuñ cereyānı sebebi ile oluġuñ içine (6) gitmek istedi, anuñ māderi ki anı gördi.

Şud be-sūy-ı nāvdān (7) u pes keşīd

Nāvdānuñ cānibine gitdi ve ṭıflı girüsine çekdi.

411

Āb (8) ez-pes reft ü ān ṭıfl-ı ʿazīz

Ol nāvdānuñ ābı ol ṭıfluñ (9) altından gitdi ve ol ʿazīz ṭıfl daḫı

Ber-ser-i ān āb ez-pes reft nīz

(10) Ol ābuñ başı üzere ābuñ ardından gitdi.**[629]

412

Mādereş der-cest (11) ū-rā bergirift

---

* *ūftād* fiʿl-i māżīdür.

** *nīz*üñ maʿnāsı mışrāʿ-ı evvele ḳayd olundı.

[629] *Daḫı* kelimesini kastetmektedir.

Anuñ māderi çünki ṭıflı[630] gördi ṣıçradı ve ol ṭıflı (12) ṭutdı.

Şīr dādeş ḥālī vü der-ber girift

Fi'l-ḥāl aña süt (13) virdi ve sīnesinde ṭutdı. Ḥażret-i Şeyḫ ḳaddesa'l-lāhu sıru'l-(14) ᶜazīz ḳıṣṣadan ferāġat idüp ḥiṣṣe beyānına şurūᶜ eyledi.[***]

413

(15) İy be-şefḳat dāde mihr-i māderān

İy şefḳatda māderlerüñ (16) muḥabbeti virilmiş Resūl! Yaᶜnī yā Resūla'l-lāh! Şefḳatüñ ziyādedür. Zīrā (17) māderlerüñ püserlerine olan muḥabbeti gibi Ḫüdāy ᶜazze ve celle saña muḥabbet (18) virmişdür. Bu sebebden cihān ḫalḳına peder ve māderlerinden (19) müşfiḳreksin.[*]

Hest īn girdāb-rā nāvī girān

Bu girdābuñ (20) ṣaḳīl ve müşkil bir nāvı vardur.[**]

414

Çün der-ān girdāb-ı ḥayret (21) ūftīm

Çünki ol ḥayret girdābına düşeyüz.[631]

Pīş-i nāv-ı [S52a] (1) āb-ı ḥasret ūftīm

Ḥasret ābınuñ nāvı öñine düşeyüz. Murād çünki (2) mevt irişür, ol ḥālde ḥayret ve ḥasrete giriftār olavüz dimekdür.

415

(3) Mānde ser-gerdān çün ān ṭıfl-ı der-āb

Ol ābda olan ṭıfl (4) gibi ser-gerdān ḳalmış.

Dest ü pāyī mīzenīm ez-ıżṭırāb

Bir dest (5) ü pāy uravüz sekerāt-ı mevtüñ[632] ıżṭırābından.

416

Ān nefes iy müşfiḳ-i (6) ṭıflān-ı rāh

Ol nefesde ol ṭarīḳ-i Ḥaḳḳ ṭıfllarına şefḳat idici.

(7) Ez-kerem der-ġarḳa-i ḫod kun nigāh

---

[630] ṭıflı: ṭıflı ol ḥālde Ü, M.

[***] *der-ber*de *ber* sīne maᶜnāsınadur.

[*] Baᶜżı nüsaḫda böyle vāḳiᶜdür *iy be-şefḳat ṣad çü mihr-i māderān.*

[**] *nāvī*de *yā* vaḥdet içündür.

[631] düşevüz "düşeyüz" olarak yazılmıştır.

[632] mevtüñ: mevtüñ elem ve Ü, M.

Yā Resūla'l-lāh! Keremüñden kendü ġarīḳ[633] (8) muḥibbüñe naẓar eyle. *Ān nefes*den murād ḥālet-i nezᶜdür.

417

Raḥmetī kun ber-dil-i (9) pür-tāb-ı mā

Bizüm pür-ḥarāret ḳalbümüze bir merḥamet eyle.

Berkeş ez-luṭf (10) u kerem ez-āb mā

Lutf u keremüñden yā Resūla'l-lāh bizi ābdan (11) çek ḫalāṣ eyle.[***]

418

Şīr dih mā-rā zi-pistān-ı kerem

Keremüñ (12) pistānından bize şīr vir, ol ṭıfla māderi şīr virdügi gibi. *pistān* meme.

Bermegīr ez-pīş-i mā (13) ḫˇān-ı kerem

Keremüñ [M49b] ḫˇānını bizüm öñümüzden refᶜ [Ü52a] eyleme. Belki keremüñe (14) ġarḳ eyle.

419

Dest-i kes nersīd ber-fitrāk-i tu

Yā Resūla'l-lāh! (15) Senüñ fitrāküñe kimsenüñ eli irişmedi. Bu sebebden ki ᶜuluvv-ḳadr (16) ve ᶜiẓam-şānda senüñ naẓīrüñ yoḳdur.

Lā-cerem hestīm ḫāk-i (17) ḫāk-i tu

Lā-cerem senüñ ḫāküñ ḫākiyüz.[*]

420

Ḫāk-i tu yārān-ı (18) pāk-i tu şudend

Yā Resūla'l-lāh! Senüñ pāḳ yārānuñ senüñ ḫāküñ (19) oldılar.

Ehl-i ᶜālem ḫāk-i ḫāk-i tu şudend

Bu sebebden ehl-i īmān (20) ve ᶜālem[634] senüñ ḫāküñ ḫāki oldılar. Meger bī-ᶜaḳl u bī-dīn Revāfıż (21) ki bu devlet ü saᶜādetden maḥrūm olup, Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ [S53b] (1) ġażab ve laᶜnetine giriftār oldılar. *Fezādehumu'l-lāh.*[635]

---

[633] ġarīḳ: ġarīḳ ve Ü, M.

[***] *Berkeş* emr-i ḥāżırdur.

[*] *ḫāk-i tūyīm* taḳdīrindedür.

[634] ehl-i īmān ve ᶜālem: ehl-i ᶜālem Ü, M.

[635] "Kalplerinde münafıklıktan kaynaklanan bir hastalık vardır. Allah da onların hastalıklarını artırmıştır." Bakara/10.

421

Her ki ḫākī nīst (2) yārān-ı turā

Her kim ki senüñ yā Resūla'l-lāh senüñ[636] yārānuña ḫāke mensūb (3) degüldür, yaʿnī her kim ki cān u dilden senüñ yārānuña raġbet ve muḥabbeti (4) yoḳdur belki buġż u ʿadāveti vardur

Düşmenest ū dūst-dārān-ı (5) turā

Ol kimse yā Resūla'l-lāh dost[637] ṭutıcılara düşmendür, (6) Revāfiż gibi.

422

Evveleş Bū Bekr ü āḫir Murtażā

Ol yārānuñ evveli Ebū Bekr'dür (7) raḍıya'l-lāhu ʿanh ve anuñ āḫiri Murtażā'dur. Yaʿnī[638] ḥażret-i ʿAlī[639] kerrema'l-lāhu vechehu.

(8) Çār rükn-i Kaʿbe-i ṣıdḳ u ṣafā

Ol yārān ṣıdḳ u ṣafā Kaʿbe'sinüñ (9) çār rüknidür.

423

Ān yekī der-ṣıdḳ hem-rāz āmede

O birisi ki murād ḥażret-i (10) Ebū Bekr'dür raḍıya'l-lāhu ʿanh, ṣıdḳda hem-rāz gelmişdür. Yaʿnī deryā-yı ṣıdḳdur.

Vān (11) diger der-ʿadl mümtāz āmede

Ve ol birisi ki murād ḥażret-i ʿÖmer'dür raḍıya'l-lāhu (12) ʿanh, ʿadlde mümtāz ve bī-naẓīr gelmişdür. Yaʿnī deryā-yı ʿadldür.*

424

(13) Vān yeki deryā-yı āzerm ü ḥayā

Ve ol birisi ki murād [Ü53b] ḥażret-i (14) ʿOs̱mān'dur raḍıya'l-lāhu ʿanh, āzerm ve ḥayā deryāsıdur.

Vān (15) yekī şāh-ı ulu'l-ʿilm ü seḫā

Ve ol birisi ki murād ḥażret-i (16) ʿAlī'dür raḍıya'l-lāhu ʿanh, ʿilm ü seḫā ṣāḥibi şāhdur ve *ene medīnetü'l- (17) ʿilmi ve ʿAlīyyun bābuhā*[640] ḥadīs̱-i şerīfine işāretdür.[641]**

---

[636] senüñ yā Resūla'l-lāh: yā Resūla'l-lāh senüñ Ü, M.
[637] dost: seni dost Ü.
[638] Murtażā'dur yaʿnī: -Ü, M.
[639] ʿAlī: ʿAlī'dür Ü, M.
* *mümtāz* ism-i mefʿūldür.
[640] "Ben ilmin şehriyim, Ali de onun kapısıdır."

[M49a] **Beyt**

Cüvān-merd (18) eger rāst ḫˇāhīˇ velīst

Kerem pīşeˀī Şāh-ı Merdān ᶜAlīst

DER-MENḲABET-İ EBŪ BEKR-İ ṢIDDĪḲ RAḌIYA'L-LAHU ᶜANH[642]

425

Ḫˇāce-i evvel ki evvel yār ūst

(20) Ḫˇāce-i evvel ki evvel yār odur. Zīrā cemīᶜīsinden evvel īmāna (21) gelen odur.[***]

***Ṣāni yeṣneyn iẕ-hümāfi'l-ġār*-ı ūst**

Mekke-i Mükerreme'den [S53a] (1) Medīne-i Münevvere'ye hicret vāḳiᶜ olduḳda maġārada ḥażret-i Resūl ile (2) ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem odur ki bu āyet-i kerīmeden bu maᶜnā ẓāhirdür: *İẕ aḫracehu'l- (3) leẕīne keferū ṣānīˇ yeṣneyni iẕ-hümā fi'l-ġār.*[643]

426

Ṣadr-ı dīn Ṣıddīḳ-ı Ekber (4) ḳuṭb-ı Ḥaḳ

Ebū Bekr ḥażreti raḍıya'l-lāhu ᶜanh dīn ü ehl-i dīnüñ[644] ṣadrıdur, (5) Ṣıddīḳ-ı Ekber'dür. Ḥaḳḳ teᶜālānuñ ᶜazze ismuhu ḳuṭbıdur raḍıya'l-lāhu ᶜanh.

Der-heme (6) çīz ez-heme burde sebaḳ

Cemīᶜ nesneden cemīᶜ kimseden sebḳ ü sebḳat (7) iletmiş idi.[645] Lā-cerem enbiyādan ṣoñra ḫalḳuñ eşref ü efḍali oldı.

427

(8) Her çi Ḥaḳ ez-bārigāh-ı kibriyā

Ḫüdāy ᶜazze ve celle bārigāh-ı kibriyāsından

Rīḫt (9) der-ṣadr-ı şerīf-i Muṣṭafā

Esrār-ı İlāhī ve maᶜārif ü şevḳ u muḥabbetden (10) her ne ki[646] ḥażret-i Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem şerīf ve münevver ṣadr u ḳalbine (11) dökdi

---

[641] işāretdür: işāret vardur Ü, M.

[**] *ulu* ṣāḥib maᶜnāsınadur.

[642] "Hz. Ebubekir'in menkabesi hakkındadır."

[***] *ū*dan murād ḥażret-i Ebū Bekr'dür.

[643] "İnkār edenler onu iki kişiden biri olarak (Mekke'den) çıkardıkları zaman, ona bizzat Allah yardım etmişti. Hani onlar mağarada bulunuyorlardı." Tevbe/40.

[644] dīnüñ: dīnānuñ Ü.

[645] iletmiş idi: iletmişdür Ü.

428

Ān heme der-sīne-i Ṣıddīḳ rīḫt

Ḫüdāy ᶜazze ve celle ol (12) cümleyi Ebū Bekr ḥażretinün raḍıya'l-lāhu ᶜanh [Ü53a] ṣadr u ḳalb-i şerīfine dökdi.*

(13) Lā-cerem tā būd ez-ū taḥḳīḳ rīḫt

Bu sebebden mādām ki cihānda oldı, (14) andan taḥḳīḳ ve esrār döküldi.**

429

Çün dü ᶜālem-rā be-yek dem derkeşīd

(15) Çünki bir demde iki ᶜālemi derūnına çekdi. Yaᶜnī çünki her iki ᶜālemüñ esrār (16) u aḥvāline vāḳıf ve muṭṭaliᶜ oldı.

Leb bibest ez-seng ü ḫoş (17) dem berkeşīd

Seng sebebinden lebini bağladı ve ḫoş ḫāmūş oldı. (18) Zīrā Ebū Bekr Ṣıddīḳ ḥażreti raḍıya'l-lāhu ᶜanh [M50b] ḫalḳuñ muṣāḥebetinden iᶜrāż (19) eyledügi içün mübārek dehānında bir ṭaş ḳomışıdı.

430

Ser-fürū burdī (20) heme şeb tābe-rūz

Dükeli gice rūz ve gice[647] ṣabāḥa degin başını aşağa (21) iledürdi. Yaᶜnī murāḳabeye varup ḫāmūş otururdı.

Nīm [S54b] (1) şeb hūyī ber-āverdī be-sūz[648]

Līkin nıṣfu'l-leylde sūzla (2) bir hūy getürürdi. Yaᶜnī sūz u şevḳle bir kerre hūy dirdi.

431

Huy-ı (3) ū tā Çin bereftī müşk-bār

Anuñ hūyı Çin'e degin müşk-bār giderdi.*

(4) Müşk kerdī nāf-ı āhū-yı Tatar

Tatar āhūsınuñ nāfını (5) müşk eylerdi. Yaᶜnī gūyā ol āhūnuñ nāfınuñ müşk olması (6) bunuñ hūyından idi. *Āhū*ya nisbet *hūy* ḫūb vāḳiᶜ olmışdır. (7) *Tatar*dan

---

[646] her ne ki: her neyi ki Ü, M.

* Mıṣrāᶜ-ı evvelde *rīḫt* müteᶜaddīdür.

** *rīḫt* bunda mechūldür egerçi mıṣrāᶜ-ı evvelde müteᶜaddīdür.

[647] gice: -Ü, -M.

[648] be-sūz: zi-sūz Ü.

* *müşk-bār* vaṣf-ı terkībīdür müşk yağdırıcı maᶜnāsınadur.

murād bunda Çin ve Maçin ve Ḫıṭa ve Ḫoten'dür. Bu kelimede (8) üç vech cāʾizdür: Tātār ve Tatār ve Tatar.

432

Zīn sebeb güft āfitāb-ı (9) şerʿ ü dīn

Şerʿ ü dīnüñ āfitābı ki murād ḥażret-i Resūl[649] ṣalla'l-lāhu (10) ʿaleyhi ve sellem bu sebebden didi:

ʿİlm bāyed cüst ez-īncā tābe-Çin

ʿİlm (11) ṭaleb eylemek gerek[650] Çin'e degin. Bu ḥadīṯ-i şerīfe işāretdür[651]: *Uṭlubu'l- (12) ʿilme velev bi'ṣ-Ṣīn*[652] yaʿnī *ṭalebü'l-ʿilmi farīḍatun ʿalā killi müslimin ve* [Ü54b] *müslime*[653] ḥasebince (13) ṭaleb-i ʿilm farżdur. Farażā eger üstād ziyāde mesāfe-i baʿīdede olursa (14) da. *Ṣīn* Çin lafẓınuñ muʿarrebidür.[**]

433

Seng ez-ān būdī be-ḥikmet (15) der-dehānş

Anuñ dehānuñda seng ol sebebden ḥikmetle idi.

(16) Tābe-seng ü heng bergüyed zebānş

Tā anuñ zebānı ʿırż u vaḳārī (17) ve ʿaḳl u kemālle söyleye. Mışrāʿ-i şānīde *seng, ʿırż u vaḳār* maʿnāsınadur. (18) *heng, ʿaḳl u kemāl.*

434

Nī ki sengeş ber-zebān begrift rāh

Böyle (19) degüldür ki dehānında olan seng anuñ zebānı üzere yol (20) ṭutdı.[*]

Tā [M50a] negüyed hīç nāmī cüz İlāh

Tā anuñ zebānı Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ (21) nām-ı şerīfinden ġayrı bir nām söylemeye. Ḫulāṣa-i kelām budur ki, Ebū Bekr [S54a] (1) Ṣıddīḳ ḥażreti raḍıya'l-lāhu teʿālā ʿanh dehānında seng ṭutduġına sebeb budur ki, (2) sözi ʿırż u vaḳār ve ʿaḳl u kemālile[654] söyleye. Anuñ içün degüldür ki Ḫüdāy ʿazze (3) ve cellenüñ nām-ı şerīfinden ġayrı bir kimsenüñ nāmını teẕekkür eylemeye.

---

[649] Resūl: Resūl'dür Ü, M.
[650] gerek: bunda Ü.
[651] işāretdür: işāret olunur Ü, M.
[652] "İlim Çin'de bile olsa onu arayınız."
[653] "İlmi aramak her müslüman erkeğe ve müslüman kadına farzdır."
[**] *cüst* bunda maṣdar-ı muraḫḫamdur cüsten maʿnāsınadur.
[*] *ber-zebāneş* taḳdīrindedür.
[654] kemālle: kemāl ile Ü.

435

Seng bāyed tā (4) pedīd āyed vaḳār

Kişide seng ü ᶜarż gerekdür, tā ki aña vaḳār ve ᶜizzet (5) ẓāhir gele ve ḥāṣıl ola.[**]

Merdüm-i bī-seng key āyed be-kār

Seng (6) (ü) ᶜarżsız merdüm ḳaçan kāra gelür. Yaᶜnī ᶜarżdan bī-behre olan kimse ᶜizzet (7) ve vaḳār ve ḳadr ü iᶜtibārdan bī-naṣīb ü ḫᵛārdur.

436

Çün ᶜÖmer mūyī bedīd (8) ez-ḳadr-i ū

Ḥażret-i ᶜÖmer raḍıya'l-lāhu ᶜanh çünki anuñ ḳadrinden bir mūy gördi. (9) Yaᶜnī çünki Ebū Bekr Ṣıddīḳ ḥāżretinüñ raḍıya'l-lāhu ᶜanh bülend-ḳadrinden bir mūy (10) ḳadar müşāhede eyledi.

Güft kāş ān mūyemī ber-ṣadr-ı ū

Kāşkī (11) anuñ ṣadrı üzere ben ol [Ü54a] mūy olaydum. Murād Ebū Bekr ḥażretinüñ (12) raḍıya'l-lāhu teᶜālā ᶜanh Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ ḥużūrında ḳadri ziyāde ᶜālī (13) idügin işᶜārdur. *Ān mūy būdemī* taḳdīrindedür.[***]

437

Çün tu kerdī (14) *ṯānī yeṯneyn* ḳabūl

Çünki sen[655] *ṯānī yeṯneyn* ḳabūl eyledüñ ki.[656] Zīrā çünki bu (15) āyet-i kerīme ḥasebince *ṯānī yeṯneyni iẕ-hümā fi'l-ġār*[657] anuñ *ṯānī eṯneyn* (16) idügi ḫod ṯābit oldı.

***Ṯāni eṯneyn* ū būd baᶜd ez-Resūl**

(17) Pes[658] Ḥażret-i Resūl'den ṣoñra hem ṣalla'l-lāhu teᶜālā ᶜaleyhi ve sellem *ṯānī eṯneyn* (18) o olur.

DER-MENḲABET-İ ᶜÖMER-İ FĀRŪḲ RAḌIYA'L-LĀHU ᶜANH[659*]

438

Ḫᵛāce-i şerᶜ āfitāb-ı (19) cemᶜ-i dīn

[**] *Seng* ᶜarż maᶜnāsınadur.
[***] *Kāş* kāşkī maᶜnāsınadur.
[655] sen: sen anı Ü, M.
[656] ki: -Ü, -M.
[657] "İnkār edenler onu iki kişiden biri olarak (Mekke'den) çıkardıkları zaman, ona bizzat Allah yardım etmişti. Hani onlar mağarada bulunuyorlardı." Tevbe/40.
[658] Pes: -Ü.
[659] "Hz. Ömer'in menkabeti hakkındadır."
[*] *Fārūḳ* ziyāde farḳ idici maᶜnāsınadur.

Şerʿüñ ḫˇācesidür, dīn cemʿinüñ āfitābıdur.

Ẓıll-ı Ḥaḳ (20) Fārūḳ-ı aʿẓam şemʿ-i dīn

Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ ʿazze ismuhu sāyesidür, (21) Fārūḳ-ı aʿẓamdur, dīnüñ şemʿidür, ḥażret-i ʿÖmer raḍıya'l-lāhu ʿanh.

439

Ḫatm kerde [S55b] (1) ʿadl ü inṣāfeş [M51b] be-Ḥaḳ

ʿAdl ü inṣāfını Ḥaḳḳ'la ḫatm eylemiş. Yaʿnī ʿadl ü inṣāfda (2) ḳuṣūr ḳomamış.

Der-firāset burde ber-vaḥyeş sebaḳ

Firāsetde (3) Ḥaḳḳ teʿālānuñ vaḥyi üzere sebaḳ ve sebḳat iletmiş. Zīrā vaḥy-i (4) ekṣer anuñ rāy ü tedbīrine muvāfıḳ nāzil olurdı. Bu sebebden (5) ḥażret-i Resūl[660] ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem didi: Yā ʿÖmer! Eger ben peyġām-ber gelmeyeydüm, (6) sen peyġām-ber gelürdüñ.

440

Ān ki Ḥaḳ Ṭā-Hā ber-ū ḫˇānd ez-nuḫust

Ḥażret-i (7) ʿÖmer raḍıya'l-lāhu ʿanh ol kimsedür ki evvelden yaʿnī daʿvet ḳabūl eylemezden (8) evvel[**]

Tā muṭahhar şud zi-Ṭā-Hā ū dürüst

Tā ki o yaʿnī ḥażret-i (9) ʿÖmer raḍıya'l-lāhu ʿanh Ṭā-Hā sebebinden dürüst ve tamām muṭahhar oldı. Zīrā (10) Ebū Cehl-i laʿīnüñ sözi ile tīġ ḳuşanup ḥażret-i Resūl'üñ (11) ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem helāki ḳaṣdına giderken [Ü55b] ḳız ḳardaşınuñ ḫānesine (12) geldi ve işitdi, içerüden ġāyet laṭīf kelām oḳunur. (13) Ḳız ḳardaşı çünki[661] ʿÖmer'üñ raḍıya'l-lāhu ʿanh geldügini gördi. Ḫavfından Ḳur'ān-ı (14) ʿaẓīmi pinhān eyledi. Ol oḳunan maḥall sūre-i Ṭā-Hā'nuñ evveli idi. (15) Ḥażret-i ʿÖmer raḍıya'l-lāhu ʿanh bisyār ibrām u ilḥāḥ itdükden ṣoñra (16) ḳız ḳardaşı iḳrār eyledi, çünki ḥażret-i ʿÖmer anı ṭaleb eyledi. (17) Ḳız ḳardaşı aña ġusl itdürdi ve andan ṣoñra eline virdi. Pes (18) ḥażret-i ʿÖmer raḍıya'l-lāhu ʿanh anı eline alup naẓar eyledi ve ḳız ḳardaşına (19) virüp ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem aṣḥābı ile ḳarār eyledügi (20) ṭaġ cānibine revān oldı. Çünki mülāḳāt müyesser oldı. Ol fāsid (21)

---

[660] Resūl: Resūlu'l-lāh Ü.

[**] *nuḫust* evvel.

[661] çünki: çünki ḥażret-i Ü, M.

fikrinden ferāġat idüp[662] müsülmān oldı. Bu laṭīf ḥālete sebeb *Ṭā-Hā*'da [S55a] (1) olan āyāt-ı beyyinātuñ nūrı[663] oldı.

441

[M51a] Hā-i Ṭā-Hā der-dil-i ū hā-i (2) hūst

Ṭā-Hā'nuñ hā'sı anuñ ḳalbinde hū'nuñ hā'sıdur. Bu sebebden (3) küllī ʿışḳ u muḥabbete vuṣūl bulmışdur.

Ferruḫ ān kez-hā-i *hū* der-hā-i (4) *hū*st

Ferruḫ ve saʿādetmend ol kimse ki *hū*nuñ hāsından rūḥānī (5) hāy u *hūy* ve cūş u ḫurūşdadur. Evvel ve s̱ānī *hū*dan murād (6) *huve'l-Evvelu ve'l-Āḫiru*[664]'dür.

442

Ān ki evvel ḫilʿat ez-dārü's-selām

Ū be-dest (7) āred zihī ʿālī maḳām

Ḥażret-i ʿÖmer raḍıya'l-lāhu teʿālā ʿanh ol kimsedür ki dārü's-selāmdan (8) evvel ḫilʿat ol ele getürür. Zihī ʿālī-maḳām ve bülend-ḳadrdur. (9) Murād, cenāb-ı İlāhī'den cennet ḫilʿati evvel ḥażret-i ʿÖmer'e müyesser olduġın (10) işʿārdur. Baʿżı nüsaḫda mıṣrāʿ-i evvel böyle vāḳiʿdür: *Ān ki [Ü55a] evvel ḫalḳa-i (11) dārü's-selām.*[*]

443

Ān ki dāred ber-Ṣırāṭ evvel güẕer

Ol kimse ki Ṣırāṭ üzere (12) cemīʿ ḫalḳdan evvel güẕer ve ʿubūr ṭutar.

Hest ū ez-ḳavl-i peyġām-ber ʿÖmer

(13) Ḥażret-i Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem ḳavlinden ol kimse ḥażret-i ʿÖmer'dür. (14) Yaʿnī bu ḥālet ḥadīs̱-i şerīf ile s̱ābitdür.[**]

444

Çün nuḫusteş Ḥaḳ nehed (15) der-dest dest

Çünki evvel Ḫüdāy ʿazze ve celle dest-i ḳudretini anuñ (16) destine ḳor. Yaʿnī anuñ destini ṭutar.

Āḫireş āncā bered bā-ḫod ki (17) hest

---

[662] idüp: idüp cān u dilden daʿvet ḳabūl idüp Ü, M.
[663] nūrı: nūr Ü.
[664] "O, ilk ve sondur." Hadīd/3.
[*] *zihī* bunda taḥsīn içündür.
[**] *ʿÖmerest* taḳdīrindedür.

Āḫir anı kendüsi ile bir yire iledür ki vardur. Yaʿnī bir yire iledür (18) ki anı hemān Ḫüdāy ʿazze ve celle bilür. Murād, müşāhede-i cemāl-i İlāhī'nüñ devām (19) üzere vāḳiʿ olduġın beyāndur.

445

Kār-ı dīn ez-ʿadl-i ū encām (20) yāft

Dīn-i mübīnüñ kār u aḥvāli anuñ ʿadli sebebinden encām (21) ve istiḥkām buldı.

Nīl cünbiş zelzele ārām yāft

Nīl [S56b] (1) ırmaġı cünbiş ve cereyān buldı, zelzele ārām ve sükūn buldı. (2) Ḫulāṣa-i kelām budur ki zamān-ı cāhiliyyetde Mıṣr ḫalḳınuñ ʿādeti bu (3) idi ki Nīl [M52b] ırmaġınuñ cereyānı murādları üzere[665] bir bikr ʿavrat (4) tedārik idüp anı envāʿ-ı zīnet ile müzeyyen idüp[666] Nīl ırmaġına (5) bıraġurlar.[667] Ḥażret-i ʿÖmer zamānında raḍıya'l-lāhu ʿanh ʿAmr bin el-ʿĀṣ (6) Mıṣr'uñ[668] ḥākimi idi. İttifāken ol yıl Nīl ırmaġınuñ cereyānı (7) murādları üzere olmadı. Pes Mıṣr'uñ ḫalḳı cemʿ olup (8) ʿAmr bin el-ʿĀṣ'uñ ḥużūrına gelüp ʿādetleri[669] beyān eylediler. ʿAmr bin (9) ʿĀṣ rıżā virmeyüp ḥażret-i ʿÖmer'e mektūb ile aḥvāli iʿlām (10) eyledi. Pes ḥażret-i ʿÖmer bir[670] kāġıẕa yazup aña irsāl eyledi ki: İy (11) Nīl! [Ü56b] Eger senüñ cereyānuñ kendüñden ise cereyānuñ üzere ol, veger (12) senüñ cereyānuñ Allāhu teʿālānuñ emr-i şerīfi ile ise pes anuñ (13) emr-i[671] şerīfi ile cārī ol. Bir vechile ki anlaruñ murādı üzere ola. (14) ʿAmr bin ʿĀṣ'a irsāl eyledügi mektūbda yazdı ki: Ol kāġıẕı (15) Nīl ırmaġına bıraġasın. ʿAmr bin ʿĀṣ çünki mektūbı oḳıdı, (16) fevrī ol kāġıẕı Nīl ırmaġınuñ içine atdı. Bi-iẕni'l-lāhi teʿālā (17) ʿazze ismuhu Nīl ırmaġı üslūb-ı sābıḳdan ziyāde cārī olup ol (18) nā-maʿḳūl ʿādet refʿ oldı ve bir memleketde bisyār zelzele vāḳiʿ (19) olduġı içün[672] ḫalḳı ḥażret-i ʿÖmer'e gelüp aña dermān ṭaleb (20) eylediler. Ḥażret-i ʿÖmer raḍıya'l-lāhu ʿanh hemçünān bir kāġıẕa yazdı ki:[673] Yā arż! (21) Eger sen kendü iḫtiyāruñla ḥareket eyler iseñ murāduñ üzere [S56a] (1) ḥareket eyle, veger Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ emr-i şerīfi

---

[665] üzere: üzere olmasa Ü, M.
[666] idüp: eylerler ve Ü, M.
[667] bıraġurlar: bıraġurlar idi Ü.
[668] Mıṣr'uñ: Mıṣr Ü.
[669] ʿādetleri: ʿādetlerini Ü, M.
[670] bir: bir pāre Ü.
[671] emr-i: -Ü.
[672] olduġı içün: olduġıçün Ü.
[673] ki: -Ü.

ile ḥareket eylerseñ,[674] (2) ḥareketden ferāġat eyle, çünki bu kāġıẕda[675] olanı bir kimse ol arż[676] (3) üzere oḳudı, ol arż zelzeleden ferāġat eyledi.*

446

Şemᶜ-i (4) cennet būd vender-hīç [M52a] cemᶜ

Ḥażret-i ᶜÖmer raḍıya'l-lāhu ᶜanh sīretinüñ nūrı iᶜtibārı ile (5) cennet şemᶜi idi. Zīrā ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem şemᶜ-i cennet (6) dimişdür ve[677] Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ bī-pāyān raḥmet ve bī-kerān maġfiretinden (7) mercūdur ki bu kitāb-ı şerīfüñ lisān-ı Türkī ile şāriḥi[678] Şemᶜī-i (8) ḥaḳīr hem cennet şemᶜi ola.

Hīç kes-rā sāyeᵊī nebved zi-şemᶜ

Ve hīç (9) bir[679] kimseye şemᶜden sāye olmaz, nūruñ sāyesi olmaduġı gibi.[680] [Ü56a] Niteki (10) bu maᶜnāya işāretdür.[681] *vender-hīç cemᶜ* kelimelerinüñ maᶜnāsı mışrāᶜ-i (11) şānīnüñ maᶜnāsına ḳayd olundı.

447

Şemᶜ-rā çün sāyeᵊī nebved zi-nūr

(12) Çünki nūrı sebebinden şemᶜüñ sāyesi olmaz.*

Çün girīḫt (13) ez-sāye-i ū dīv dūr

Pes şeyṭān anuñ sāyesinden niçün (14) ıraḳ[682] ḳaçdı? Zīrā ḥażret-i ᶜÖmer raḍıya'l-lāhu teᶜālā ᶜanh şehr içinde giderken (15) ittifāḳen şeyṭān ḳarşusından ẓāhir olsa ḫavfından bir ġayrı (16) ṭarafa revān olurdı.[683] Zīrā şeyṭān dimiş ki: Her ḳaçan ki ḥażret-i (17) ᶜÖmer'i görem, cismüm mūm gibi erir.

448

Geh zi-derd-i ᶜışḳ cān mīsūḫteş

(18) Gehī[684] ᶜışḳ-ı İlāhī'nüñ derdinden anuñ cānı yanardı.**

---

[674] eylerseñ: eyler iseñ Ü, M.
[675] kāġıẕda: kāġıẕda mesṭūr Ü, M.
[676] ol arż: -Ü.
* *cünbiş* ḥareket.
[677] ve: -M.
[678] şāriḥi: şāriḥi olan Ü, M.
[679] Ve hīç bir: Ve hīç bir cemᶜde hīç Ü, M.
[680] gibi: içün Ü, M.
[681] işāretdür: işāret olunur Ü, M.
* Baᶜżı nüsaḫda *çün* yerine ḫod vāḳiᶜdür. Maᶜnā aña göre olur.
[682] ıraḳ: -Ü.
[683] olurdı: olur M.
[684] Gehī: Gāhī Ü, M.

Geh zi-nuṭḳ-ı (19) Ḥaḳ zebān mīsūẖteş

Gāhī Ḥaḳḳ nuṭḳdan anuñ zebānı (20) yanardı. Yaʿnī şemʿ yanduġı vaḳt zebānından nūr ẓāhir olduġı (21) gibi anuñ zebānından ṣādır olan kelimāt ḥaḳḳ idügi ḥadden [S57b] (1) bīrūn rūşen idi.[***]

449

Çün nebī dīdeş ki çün mīsūẖt zār

(2) Çünki ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem gördi ki, ḥażret-i ʿÖmer raḍıya'l-lāhu (3) ʿanh ʿışḳ-ı İlāhī āteşi ile nice yanardı

Güft şemʿ-i cennetest īn nām-dār

(4) Didi ki: Bu nām-dār, cennet şemʿidür. *mīsūẖtī* taḳdīrinde olmaḳ (5) rūşendür. [M53b] Baʿżı nüsaẖda *nām-dār* yirine *āşikār* vāḳiʿdür ki maʿnā (6) ne vechile olduġı rūşen ve āşikārdur.[*]

450

Çün hemī güftī ḥaḳīḳat (7) ber-zebānş

Ez-reʾā ḳalbī Ḫüdā güftī ʿıyānş

Çünki ḥażret-i (8) ʿÖmer raḍıya'l-lāhu ʿanh reʾā ḳalbīden zebānı üzere ḥaḳīḳat dirdi. (9) Ḫüdāy ʿazze ve celle anı ʿıyān ve āşikāre dirdi. Murād, ekşer vaḥy [Ü57b] (10) ḥażret-i ʿÖmer'üñ raḍıya'l-lāhu ʿanh reʾy-i şerīfi üzere nāzil olurdı. (11) *Reʾā ḳalbī, benüm ḳalbüm gördi* maʿnāsınadur. Ḫażret-i[685] ʿÖmer'den raḍıya'l-lāhu (12) ʿanh reʾy-i ṣāʾibe muṣīb olduġına sebeb nedür? diyü suʾāl (13) eylediler, reʾā ḳalbī diyü cevāb virdi. *ʿıyān* ʿaynuñ kesri ile (14) müfāʿale bābından maṣdardur.

DER-MENḲABET-İ ʿOŞMĀN-I ʿAFFĀN RAḌIYA'L-LĀHU ʿANH[686]

451

(15) Ḫˇāce-i sünnet ki nūr-ı muṭlaḳest

Ḫˇāce-i sünnet ki nūr-ı muṭlaḳdur. (16) Yaʿnī ḥażret-i ʿOşmān raḍıya'l-lāhu ʿanh ki nūr-ı maẖżdur.

Bel ḫüdāvend-i dü nūr (17) ber-ḥaḳest

[**] *cāneş* taḳdīrindedür.
[***] *zebāneş* taḳdīrindedür.
[*] *nām-dār* vaṣf-ı terkībīdür.
[685] Ḫażret-i: -Ü.
[686] "Hz. Osman'ın Menkabeleri Hakkındadır."

Belki şekk ü reybsiz Ḥaḳḳ üzere iki nūruñ (18)[687] ṣāḥibidür. İki nūrdan murād ḥażret-i Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu aleyhi ve sellem (19) iki kerīmesidür ki ḥażret-i ʿOs̱man'a raḍıya'l-lāhu ʿanh ʿaḳd u nikāḥ idüp (20) virmişdür. Ḥażret-i ʿOs̱mān'a raḍıya'l-lāhu ʿanh Ẕü'n-Nūreyn dimege sebeb (21) budur. Zīrā ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu leyhi ve sellem evvel bir kerīmesin [S57a] (1) virdi, çünki o[688] vefāt eyledi. Baʿde zamān ol bir kerīmesin virdi, (2) baʿde zamān o[689] hem vefāt eyledi. Buyurdılar ki: Eger bir daḫı olaydı, (3) daḫı ʿOs̱mān'a virürdüm.

452

Ān ki ġarḳ-ı nūr-ı ʿirfān āmedest

O ki ʿirfān (4) nūrına ġarḳ gelmişdür.

Ṣadr-ı dīn ʿOs̱mān-ı ʿAffān āmedest

Dīnüñ (5) ṣadrı ʿOs̱mān-ı ʿAffān gelmişdür. Yaʿnī ḥażret-i ʿOs̱mān raḍıya'l-lāhu ʿanh (6) ġarīḳ-ı nūr-ı ʿirfāndur. *ʿİrfān*dan murād maʿrifetu'l-lāhdur ki andan (7) behrever olan kimseye ʿārif bi'l-lāh dirler. *ʿAffān* pederinüñ ismidür.

453

(8) Rifʿatī kān rāyet-i īmān girift

Ol rifʿat ve ḳuvvet [M53a] ki anı īmān (9) sancaġı ṭutdı.*

Ez-emīrü'l-müʾminīn ʿAffān[690] girift

Emīrü'l-müʾminīn ʿOs̱mān'dan [Ü57a] (10) ṭutdı. Yaʿnī ḥażret-i ʿOs̱mān'uñ raḍıya'l-lāhu ʿanh zamānında ehl-i (11) īmān bisyār olup dīn-i mübīne[691] revnaḳ ḥāṣıl oldı.

454

Revnaḳī (12) kān ʿarṣa-i kevneyn yāft

Ol revnaḳ ve leṭāfet ki anı iki ʿālemüñ (13) ʿarṣası buldı.**

Ez-dil-i pür-nūr-ı Ẕü'n-Nūreyn yāft

Ẕü'n-nūreynüñ (14) pür-nūr ḳalbinden buldı. Murād, ehl-i īmān bu ʿālemde tamām münḳatıʿ (15) olduġın ve ol ʿālemde hem ḥażret-i ʿOs̱mān'dan raḍıya'l-lāhu ʿanh

---

[687] nūruñ: nūr Ü.
[688] o: -M.
[689] bir kerīmesin virdi baʿde zamān o: -Ü.
* *rāyet* sancaḳ.
[690] ʿAffān: ʿOs̱mān Ü, M.
[691] mübīne: mübīne küllī Ü, M.
** *kān* ki ān'dan mürekkebdür.

ehl-i īmāna (16) intifāᶜ muḳarrer[692] idügin işᶜārdur. *Ẕü'n-Nūreyn*den murād ḥażret-i (17) ᶜOs̱mān idügi ānfā ẕikr ü beyān olunmışdur.

455

Yūsuf-ı s̱ānī be-ḳavl-i Muṣṭafā

(18) Ḥażret-i ᶜOs̱mān raḍıya'l-lāhu ᶜanh Yūsuf-ı s̱ānīdür, ḥażret-i Resūl'üñ (19) ḳavli ile ṣalla'l-lāhu teᶜālā ᶜaleyhi ve sellem. Zīrā ḥażret-i Resūl ᶜaleyhi's-selām aña (20) Yūsuf-ı s̱ānī dimişdür.

Baḥr-ı taḳvā vü ḥayā kān-ı vefā

Ḥażret-i ᶜOs̱mān raḍıya'l-lāhu (21) ᶜanh taḳvā ve ḥayā deryāsıdur vefā maᶜdenidür.[***]

456

Kār-ı ẕi'l-ḳurbā [S58b] (1) be-cān perdāḫte

Ẕi'l-ḳurbānuñ işini cānla[693] düzmiş ve bī-ḳuṣūr tamām (2) eylemiş ve muḳayyed[694] olmış.

Cān-ı ḫod der-kār-ı īşān bāḫte

Ziyāde (3) luṭf u mürüvvetinden kendünüñ cānını anlaruñ işinde fedā eylemiş. (4) Zīrā ḥażret-i ᶜOs̱mān'ı raḍıya'l-lāhu ᶜanh aḳrābāsından ötürü şehīd eylemişlerdür.

457

(5) Ser bürīdendeş ki ū benşiste būd

Ol edebsizler anuñ mübārek (6) başını kesdiler. Ḥālbuki o, yaᶜnī ḥażret-i ᶜOs̱mān raḍıya'l-lāhu ᶜanh, (7) Ḳur'ān-ı ᶜaẓīm'üñ tilāvetine meşġūl olup oturmış idi.

Gerçi (8) peyveste be-Ḥaḳ peyveste būd

Egerçi her dem ve muttaṣıl Ḫüdāy ᶜazze ve celleye (9) muttaṣıl ve ḳarīn idi.

458

Hem hidāyet der-cihān ü hem hüner

Cihānda hem [Ü58b] (10) hidāyet ve hem hüner

Münteşir der-ᶜahd-i ū şud bīşter

Anuñ zamānuñda (11) ziyāderek münteşir oldı.

---

[692] muḳarrer: -Ü.
[***] *kān* maᶜden.
[693] cānla: cān ile Ü.
[694] muḳayyed: muḳayyed ve meşġūl Ü, M.

459

Seyyid-i sādāt güftī ber-felek

(12) Şerm dāred dāʾim ez-ʿOs̱mān melek

Seyyid-i sādāt ki murād ḥażret-i (13) Resūl'dür ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem, didi: Felek üzere melek, dāʾim (14) ḥażret-i ʿOs̱mān'dan[695] şerm ṭutar.

460

Hem Nebī güftet ki der-keşf-i (15) ḥicāb

Hem ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem[696] dimişdür ki: Keşf-i (16) ḥicābda

Ḥaḳ neḫˇāhed kerd bā-ʿOs̱mān ḫiṭāb

Ḥażret-i ʿOs̱mān'a raḍıya'l-lāhu (17) ʿanh [M54b] Ḫüdāy ʿazze ve celle ḫiṭāb eylemeyiserdür.

461

Çün nebūd ū tā kuned[697] (18) beyʿat ḳabūl

Ḥīn-i beyʿatda çünki ḥażret-i ʿOs̱mān raḍıya'l-lāhu ʿanh ḥāżır (19) degül idi, tā beyʿāt ḳabūl eyleye.*

Bud be-cāy-ı dest-i ū dest-i (20) Resūl

Anuñ eli yirine ḥażret-i Resūl'üñ ʿaleyhi's-selām mübārek eli oldı. (21) Zīrā ʿOs̱mān ḥażreti raḍıya'l-lāhu ʿanh Mekke-i Mükerreme'de maḥbūs idi. Çünki [S58a] (1) Mekke'ye ḳarīb bir maḥalde bir muġaylān aġacınuñ altında ḥażret-i (2) Resūl ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem oturup anda ḥāżır olanlar cemīʿan (3) beyʿat eylediler. Çünki ḥażret-i ʿOs̱mān raḍıya'l-lāhu ʿanh[698] anda ḥāżır degül idi. Pes (4) ḥażret-i Resūl ʿaleyhi's-selām ḥażret-i ʿOs̱mān'uñ raḍıya'l-lāhu ʿanh eli yirine[699] (5) kendünüñ mübārek elini öbür eli üzere ḳodı.**

462

Ḥāżırān güftend (6) mā pür-sūdemī

---

[695] dāʾim ḥażret-i ʿOs̱mān'dan: ʿOs̱mān'dan dāʾim Ü, M.
[696] ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem: ʿaleyhi's-selām M.
[697] kuned: -M.
* *ū*dan murād ḥażret-i ʿOs̱mān'dur.
[698] ḥażret-i ʿOs̱mān raḍıya'l-lāhu ʿanh: ʿOs̱mān ḥażreti S.
[699] raḍıya'l-lāhu ʿanh eli yirine: eli yirine raḍıya'l-lāhu ʿanh Ü.
** *Bud* būd'dan muḫaffefdür.

Anda ḥāżır olanlar çünki ḥażret-i ʿOs̱mān[700] raḍıya'l-lāhu ʿanh (7) ḥaḳḳında bu iltifātı ve bu ʿināyeti gördiler, pes didiler: Biz pür-sūd olurduḳ. (8) Yaʿnī bize küllī rūḥānī nefʿ ü sūd ḥāṣıl olurdı.[***]

Ger çü Ẕü'n-nūreyn (9) ġā'ib būdemī

Eger Ẕü'n-nūreyn gibi ġā'ib olayduḳ, yaʿnī bunda (10) ḥāżır olmayayduḳ.[701] Zīrā biz daḫı bu iḥsāna [Ü58b] maẓhar olurduḳ.[****]

DER-MENḲABET-İ ŞĪR-İ ḪÜDĀ İBN-İ ʿAMM-İ MUṢṬAFĀ ʿALĪ KERREMA'L-LĀHU VECHEHU[702]

463

Ḫˇāce-i ḥaḳ pīşvā-yı rāstīn

(12) Ḥażret-i ʿAlī raḍıya'l-lāhu ʿanh ḫˇāce-i ḥaḳḳdur, ṣaḥīḥ[703] rāstīn pīşvādur.[*****]

(13) Kūh-ı ḥilm ü baḥr-ı ʿilm ü ḳuṭb-ı dīn

Ḥilm ṭaġıdur ve ʿilm deryāsıdur ve dīn-i (14) mübīnüñ ḳuṭbıdur. *Ḫˇāce-i ḥaḳḳ* ile işāret ve tenbīh olunur ki, ḫilāfet (15) şekk ü reybsiz ḥaḳḳ üzere ḥażret-i ʿAlī'nüñdür raḍıya'l-lāhu ʿanh, ḥażret-i (16) Muʿāviye'nüñ degüldür.

464

Sāḳī-i Kevs̱er imām-ı reh-nümāy

Ḥażret-i ʿAlī raḍıya'l-lāhu (17) ʿanh cennetde olan Kevs̱er'üñ sāḳīsidür. Ḍalāletde olan kimselere (18) Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ dergāhına yol göstericidür.

İbn-i ʿamm-ı Muṣṭafā (19) şīr-i Ḫüdāy

Ḥażret-i Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem ibn-i ʿammdur, (20) Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ arslanıdur.

465

[M54a] **Murtażā vü müctebā cüft-i Betūl**

Ḥażret-i (21) ʿAlī kerrem'al-lāhu vechehu Murtażā ve müctebādur, Betūl'üñ cüftidür.[*]

---

[700] ʿOs̱mān: ʿOṣmān'uñ Ü, M.
[***] *pür-sūd būdīm* taḳdīrindedür.
[701] olmayayduḳ: olmaya idük Ü.
[****] *ger ġā'ib būdīm* taḳdīrindedür.
[702] "Hz. Ali'nin Menkabeleri Hakkındadır."
[703] ṣaḥīḥ: ṣaḥīḥ ve Ü, M.
[*****] *pīşvā* muḳtedā.

Ḫˇāce-i maᶜṣūm [S59b] (1) u dāmād-ı Resūl

Cemīᶜ maᶜāṣī ve ẕünūbdan maᶜṣūm ve pāḳdur, ḥażret-i (2) Resūl'üñ[704] dāmādıdur. *Betūl*den murād ḥażret-i Fāṭımatü'z-Zehrā'dur raḍıya'l-lāhu (3) ᶜanhā.

466

Der-beyān-ı reh-nümūnī āmede

Ḥażret-i ᶜAlī raḍıya'l-lāhu ᶜanh reh-nümūnluġuñ (4) beyānına gelmişdür. Yaᶜnī ḥaḳīḳatde reh-nümūnluḳdan murād ne idügin (5) beyān ve ᶜıyān eylemişdür.

Ṣāḥib-i sırr-ı[705] *selūnī* āmede

Selūnī (6) sırrınuñ ṣāḥibi gelmişdür. Murād budur ki, vaᶜẓ eylerken müstemiᶜlere (7) ḫiṭāb idüp didi: *Selūnī mā-şiᵓtüm mine'l-ᶜarşi ile'l-ferş.* (8) Yaᶜnī bāña suᵓāl eyleñüz, ol nesneyi ki siz isteñüz, ᶜarşdan (9) ferşe degin. *Sülūnī* emr-i ḥāżırdur[706] ki müfredi *sel*dür.[707]

467

(10) Muḳtedā-yı dīn be-istiḥḳāḳ ūst

Muḳtedā-yı şālişden[708] ṣoñra (11) istiḥḳāḳla dīnüñ muḳtedāsı odur. Yaᶜnī ḫilāfet anuñ ḥaḳḳıdur.[709]

(12) Müftī-i millet ᶜale'l-ıṭlāḳ ūst

ᶜAle'l-ıṭlāḳ ḫalḳuñ[710] (13) müftīsi odur. Yaᶜnī bu ḥāletler aña müsellemdür.*

468[711]

***Hel etā* der-şān-ı (14) ū āmed tamām**

Hel etā[712] sūresi tamām anuñ şān u vaṣfında (15) geldi. Yaᶜnī anda Ḫüdāy ᶜazze ve celle ḥażret-i ᶜAlī'yi[713] vaṣf eylemişdür.

---

* *Betūl* ḳabūl vezni.
[704] Resūl'üñ: Resūl'üñ ᶜaleyhi's-selām Ü, M.
[705] sırr: esrār Ü.
[706] emr-i ḥāżırdur: cemᶜ-i müẕekkerdür M.
[707] Bu mısraın şerhi Ü'de yok.
[708] Muḳtedāy-ı şālişden: Üç muḳtedādan M.
[709] Bu mısraın şerhi Ü'de yok.
[710] ḫalḳuñ: milletüñ Ü, M.
* *Müftī* ism-i fāᵓildür.
[711] 467 ile 468. beyitler arasında S ve M nüshalarında olmayıp Ü nüshasında olan beyitler şunlardır:
Çün ᶜAlī ez-ġaybhā-yı Ḥaḳ yekīst
ᶜAḳl-rā der-bīneş-i ū key şekīst

Hem zi-ūṣākum ᶜAlī cān āgehīst
Hem ᶜAlī mesᵓūl fī-ẕātu'l-lāh est

(16) Hem velīyy-i Ḥaḳ bud ez-naṣṣ-ı kelām

[Ü59b] Hem Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ velīsi (17) idi, naṣṣ-ı kelāmdan. Yaᶜnī anuñ velīliği Ḳur'ān-ı ᶜaẓīm ile s̱ābitdür.[714]

471

(18) *Laḥmuke laḥmī* çü güfteş Muṣṭafā

Çünki ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem (19) aña *laḥmuke laḥmī*[715] didi.

***Ente minnī*[716] güft hem sırr (u) melā**

Nihān ve ᶜıyānda (20) hem sen bendensin didi. Murād, ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem (21) ḥażret-i ᶜAlī'nüñ raḍıya'l-lāhu ᶜanh kemāl-i ḳurb u iᶜtimādı[717] olduġın işᶜārdur.**

472

[S59a] (1) Ez-dem-i ᶜĪsā kesī ger zinde ḫāst

ᶜĪsā peyġām-ber ᶜaleyhi's-selāmuñ [M55b] dem[718] nefesinde (2) eger bir kimse murde iken zinde ḳalḳdı ise yaᶜnī eger anuñ nefesinden (3) murde zinde oldısa

Ū be-dem dest-i būrīde kerde rāst

O ki (4) murād ḥażret-i ᶜAlī'dür raḍıya'l-lāhu ᶜanh ḥayāt-baḫş nefesi ile kesilmiş (5) eli rāst eyledi. Yaᶜnī Fātiḥa sūresin oḳudı ve üfürdi (6) bi-iẕni'l-lāhi teᶜālā evvelki gibi oldı.

473

Geşte[719] ender-Kaᶜbe ān ṣāḥib-ḳabūl

(7) Büt-şiken bā-püştī-i dūş-ı Resūl

Ol ṣāḥib-ḳabūl Kaᶜbe'nüñ (8) içinde ḥażret-i Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem dūşınuñ muᶜāveneti (9) ile büt ṣıcı oldı. Zīrā ḥażret-i ᶜAlī raḍıya'l-lāhu teᶜālā ᶜanh

---

[712] "İnsan" veya "Dehr" ismiyle de anılan bu sure Kur'an'ın 76. suresidir.
[713] ᶜAlī'yi: ᶜAlī'yi raḍıya'l-lāhu ᶜanh Ü, M.
[714] s̱ābitdür: s̱ābit oldı Ü, M.
[715] "Etin etimdir."
[716] Hadisin tamamı şu şekildedir: "**Ente minnī** bi-menzileti Harūne min-Mūsā" (Senin bana yakınlığın Harun'un Musa'ya olan yakınlığı gibidir.)
[717] iᶜtimād: ittiḥād Ü, M.
** *melā* āşikāre.
[718] dem: dem ve Ü, M.
[719] Bu kelime üç nüshada da "Geşt" şekilde yazılmıştır fakat vezin gereğince kelimenin "Geşte" şeklinde yazılmasının daha doğru olacağı kanaatindeyiz.

ḥażret-i Resūl'üñ (10) ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem fermān-ı şerīfi[720] omuzına çıḳup Kaʿbe'nüñ içinde (11) yüksek yirlerde[721] olan ṣanemleri ḳoparup aşaġa bıraḳdı.*

474

Der-żamīreş (12) būd meknūnāt-ı ġayb

Meknūnāt-ı ġayb anuñ żamīr ve ḳalbinde idi.

(13) Zān berāverdī yed-i beyżā zi-ceyb

Ol sebebden Mūsā peyġam-ber ʿaleyhi's-selām (14) gibi ḥażret-i ʿAlī raḍıya'l-lāhu ʿanh ḳoynından yed-i beyżā çıḳardı. *Meknūnāt-ı (15) ġayb*dan murād esrār-ı Raḥmānī'dür.

475

Gāh ez[722]-cūş āmedī ez-kār-ı (16) ḫˇīş

ʿAlī ḥażreti[723] raḍıya'l-lāhu ʿanh gāhī kendünüñ kār u sırrından (17) cūşa geldi.[724]

Geh fürū güftī be-çeh esrār-ı ḫˇīş

Gāhī kendünüñ (18) esrārını çāha dir idi. Niteki ʿan-ḳarīb geliserdür.**

476

Der-heme (19) āfāḳ kes maḥrem neyāft

Cemīʿ ʿālemde kendüsinüñ maḥrem[725] bulmadı.

(20) Der-derūn mīgeşt çün hem-dem neyāft

Derūnda devr ü seyrān[726] (21) eyledi. Çünki ẓāhirde kendüsine münāsib hem-dem bulmadı. Murād, [S60b] (1) kendüsine meşġūl ve muḳayyed oldı dimekdür.

DER-BEYĀN-I BĪ-EDEBĪ-İ REVĀFIŻ-I BĪ-DĪN[727]

477

İy giriftār-ı taʿaṣṣub mānde

İy taʿaṣṣuba giriftār ḳalmış (3) kimse!

---

[720] şerīfi: şerīfi ile Ü, M.
[721] yirlerde: yirde Ü.
* *Büt-şiken* vaṣf-ı terkībīdür.
[722] ez-: der- Ü, M.
[723] ʿAlī ḥażreti: Ḥażret-i ʿAlī Ü, M.
[724] geldi: gelürdi Ü, M.
** *çeh* ḳuyu maʿnāsınadur ki çāh'dan muḫaffefdür.
[725] kendüsinüñ maḥrem: kendüsine maḥrem kimse Ü, M.
[726] seyrān: seyr Ü, M.
[727] "Dinsiz Rāfızīlerin Edebsizliği Hakkındadır."

Dāʾimā der-buġż u der-ḥubb mānde

Taᶜaṣṣub [M55a] sebebinden dāʾimā buġżda (4) ve ḥubbda ḳalmış! *Buġż* ḥażret-i Ebū Bekr ve ḥażret-i ᶜÖmer'e ve ḥażret-i ᶜOs̱mān'a (5) nisbetdür raḍıya'l-lāhu teᶜālā ᶜanhum ve *ḥubb* ḥażret-i ᶜAlī'ye nisbetdür raḍıya'l-lāhu (6) teᶜālā ᶜanh.*

478

Ger tu lāf ez-ᶜaḳl u ez-lübb mīzenī

Eger sen ᶜaḳldan ve (7) lübbden lāf urur iseñ, yaᶜnī eger kendüñi ᶜuḳalā[728] ulu'l-elbāb (8) zümresinden ẓann eyler iseñ**

Pes çirā dem der-taᶜaṣṣub mīzenī

(9) Pes niçün taᶜaṣṣubdan dem ursın? Ḥaḳḳ budur ki, bu ᶜaḳl (10) u dīnden berī ṭāʾife gibi bed-baḫt ve ḫabīs̱ bir ṭāʾife yoḳdur.

479

(11) Der-ḫilāfet meyl nīst iy bī-ḫaber

Çehār-Yār-ı Güzīn'üñ ḫilāfete (12) meyli yoḳdur. İy anlaruñ aḥvālinden bī-ḫaber!

Meyl key āyed zi-Bū Bekr ü (13) ᶜÖmer

Ḥażret-i Ebū Bekr'den ve ḥażret-i [Ü60b] ᶜÖmer'den ḫilāfete ḳaçan meyl ü (14) raġbet gelür? Yaᶜnī anlaruñ ḫilāfete meyl ü raġbeti cümlesinüñ yoḳdur.[729] Zīrā (15) anlaruñ ḫilāfeti ḳabūl eyledüklerine sebeb budur ki, ḥażret-i Resūl'üñ (16) ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem işāret-i şerīfi ile ḫilāfet ḫidmeti vāḳiᶜ olduġı (17) tertīb üzere anlara farż u lāzım olmışdur.

480

Meyl eger būdī (18) der-ān dü muḳtedā

Zīrā eger ol iki muḳtedāda ḫilāfete meyl ü raġbetleri[730] (19) olaydı

Her dü kerdendī püser-rā pīşvā

Her ikisi (20) kendülerinüñ püserini pīşvā eylerdi.[731]***

481

---

* *Ḥubb* muḥabbet.
[728] ᶜuḳalā: ᶜuḳalā ve Ü.
** *lübb*den murād hem ᶜaḳldur.
[729] raġbeti cümlesinüñ yoḳdur: raġbetleri yoḳdur Ü, M.
[730] raġbetleri: raġbet Ü, M.
[731] eylerdi: eylerlerdi Ü, eyler idi M.
*** *kerdendī*de *yā* ḥikāyet-i ḥāl-i māżīye içündür.

Her dü ger burdend ḥaḳ ez-ḥaḳ-verān

(21) Her ikisi eger ḫilāfete müstaḥaḳḳ ve elyaḳ olanlardan ḥaḳḳ [S60a] (1) iletdiler ise, yaʿnī ḫilāfet ġayrılaruñ ḥaḳḳı iken bunlar ḳuvvet-i ḳāhire ile (2) aldılar ise

Menʿ vācib āmedī ber-dīgerān

Ġayrlar üzere anları ḫilāfetden (3) menʿ eylemek vācib gelürdi. Ḥālbuki menʿ eylemediler. Belki beyʿat (4) eylediler. Ḥażret-i ʿAlī raḍıya'l-lāhu ʿanh hergiz[732] beyʿat eylemezdi.[733] *Her dü*den (5) murād ḥażret-i Ebū Bekr ve ʿÖmer ḥażreti[734] raḍıya'l-lāhu ʿanhumā.

482

Menʿ-rā ger nābe-dīdār āmedend

(6) Ġayrılar anları ḫilāfetden menʿ içün eger nābe-dīdār [M56b] geldiler ise, (7) yaʿnī anları menʿ eylemek içün eger aṣḥāb[735] cemīʿsi müttefiḳ oldılar[736] ise

(8) Terk-i vācib-rā revā-dār āmedend

Pes anlardan ġayrı anda ḥāżır (9) olan aṣḥāb-ı Resūl raḍıya'l-lāhu ʿanhum vācibüñ terkin[737] revā ṭutıcı (10) geldiler. Bu ḥālet ḫod aṣḥāb-ı Resūl'den ṣādır olmaḳ ḫilāf-ı (11) ʿaḳldur. Zīrā ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem buyurmışdur: *lā-tectemiʿu ümmetī (12) ʿale'd-ḍalāle.*[738] Aṣḥāb-ı Resūl ḫod ümmetüñ ḫavāṣıdur.*

483

Ger nemīāmed (13) kesī der-menʿ yār

Anları ḫilāfetden menʿde eger bir kimse yār ve muʿīn (14) gelmedi ise, ḥālbuki aṣḥābdan bir kimse anlaruñ ḫilāfetine münkir olmadılar[739]**

(15) Cümle-rā tekẕīb kunī yā iḫtiyār

---

[732] hergiz: hem Ü.
[733] eylemezdi: eylemezdi. Ḫilāfet eger anlaruñ ḥaḳḳı olmayaydı ḥażret-i ʿAlī raḍıya'l-lāhu ʿanh hergiz beyʿat eylemezdi Ü.
[734] ʿÖmer ḥażreti: ve ḥażret-i ʿÖmer'dür Ü, M.
[735] aṣḥāb: -Ü.
[736] cemīʿsi müttefiḳ oldılar: cemʿ ü müttefiḳ olmadılar Ü, M.
[737] terkin: terkini Ü, M.
[738] "Topyekün herkes hata yapamaz."
* *Revā-dār* vaṣf-ı terkībīdür.
[739] olmadılar: olmadı Ü, M.
** *menʿ* mużāf degüldür.

Pes cümlesin[740] tekẕīb eyle, yāḫud (16) iḫtiyār eyle. Cemīᶜ aṣḥābı tekẕīb eylemek ḫod muḥāldür. Pes anlaruñ (17) ittifāḳ ve iḫtiyārını iḫtiyār eylemek lāzım geldi.

484

Ver kunī tekẕīb-i (18) aṣḥāb-ı Resūl

Veger ḥażret-i Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem aṣḥābını (19) tekẕīb eyleyesin

Ḳavl-i peyġam-ber nekerdestī ḳabūl

Pes ḥażret-i Resūl'üñ (20) ᶜaleyhi's-selām ḳavlini ḳabūl eylemedüñ. Ḥadīṯ-i şerīfden[741] ne idügi bu beytden (21) ẓāhirdür.

485

Güft her yārīm necm-i rūşenest

Ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu [S61b] (1) ᶜaleyhi ve sellem yārlarumdan benüm her bir yārum rūşen ve raḫşān kevkebdür (2) didi. Bu ḥadīṯ-i şerīfe işāretdür: *Aṣḥābi kennücūmi bi-eyyihim īktedeytüm (3) ihtedeytüm.*[742] Revāfıż-ı bī-dīn *ḫāẕālehumu'l-lāhu ve ḳātelehumu'l-lāh* bir ṭā'ifedür (4) ki āyāt-ı kerīme ve eḥādīṯ-i şerīfe münkirlerdür. Laṭīf ve maᶜḳūl (5) ṭarīḳle anlara[743] cevāb virmek murād idinsen, istimāᶜ eylemezler ve (6) rıżā göstermezler *ulā'ike hümü'l-keferatü'l-fecera.*[744*]

Bihterīn-i ḳarnhā ḳarn-ı (7) menest

Ḳarn u zamānuñ eyüregi benüm ḳarn u zamānumdur. Bu ḥadīṯ-i (8) şerīfe işāretdür: *Ḫayru'l-ḳurūni ḳarnī.*[745]

486

Bihterīn-i ḫalḳ yārān-ı menend

(9) Hem ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem [M56a] didi: Ḫalḳuñ eyüregi (10) benüm yārlarumdur.

Aḳrabā vü dūst-dārān-ı menend

Benüm aḳrabāmdur (11) ve beni dost ṭutıcılardur.

---

[740] cümlesin: cümlesini Ü, M.
[741] şerīfden: şerīfden murād Ü, M.
[742] "Ashabım yıldızlar gibidir hangisine yönelseniz sizi hidayete götürür."
[743] anlara: -Ü.
[744] "İşte onlar kāfirlerdir, günaha dalanlardır." Abese/42.
[*] *Necm* yılduz.
[745] "En hayırlı asır, şu içinde bulunduğum asırdır."

487

Bihterīn çün nezd-i tu bāşed beter

Çünki (12) eyürek senüñ ḳatuñda yaramazrek ola**

Key tüvān [Ü61b] güften (13) turā ṣāhib-naẓar

Pes saña ṣāḥib-naẓar dimek ḳaçan mümkindür?

488

(14) Key revā bāşed ki aṣḥāb-ı Resūl

Ḳaçan revā olur ki aṣḥāb-ı (15) Resūl

Merd-i nā-ḥaḳ-rā kunend ez-cān ḳabūl

Nā-ḥaḳḳ merdi yaᶜnī ḫilāfete (16) istiḥḳāḳ ve liyāḳati[746] yoḳ kimseyi cāndan ḳabūl ve iḫtiyār eyleyeler

489

(17) Yā nişānendeş be-cāy-ı Muṣṭafā

Yāḫud ol nā-ḥaḳḳ merdi ḥażret-i (18) Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem yirine naṣb eyleyeler?*

Ber-ṣaḥābe nīst (19) īn bāṭıl revā

Ṣaḥābe üzere bu bāṭıl revā ve lāᵓıḳ degüldür. Pes (20) ḥażret-i Ebā Bekr'üñ ve ḥażret-i ᶜÖmer'üñ ve ḥażret-i ᶜOs̱mān'uñ ḫalīfe[747] (21) ber-vech-i yaḳīn ḥaḳḳ üzeredür. Pes Revāfıż-ı bī-dīn ḳıyāmetde [S61a] (1) siyeh-rūy ve ḫᵛār u ḫacil olduġına hīç şekk ü reyb yoḳdur.

490

İḫtiyār-ı (2) cümleşān ger nīst rāst

Anlaruñ cümle iḫtiyārı eger rāst (3) ve ṣavāb degül ise**

İḫtiyār-ı cemᶜ-i Ḳur'ān pes ḫaṭāst

Pes ḥażret-i[748] (4) Ḳur'ān-ı ᶜaẓīm cemᶜinüñ iḫtiyārı ḫaṭādur. Maᶜa-z̤ālik ki[749] ṣavāb-ı maḥżdur. (5) Zīrā ḥażret-i ᶜOs̱mān raḍıya'l-lāhu teᶜālā ᶜanh eger Ḳur'ān-ı ᶜaẓīm'i cemᶜ eylemese, Ḳur'ān-ı (6) ᶜaẓīmi tamām oḳumaḳ kimseye müyesser olmaz idi.

** *beter* bed-ter iken dāl ḥaz̤f olunmışdur.
[746] liyāḳati: -M.
* *niş̱ānend* fiᶜl-i mużāriᶜ-i cemᶜ-i ġāᵓibdür.
[747] ḫalīfe: ḫalīfe olduḳları Ü, M.
** *ş̱ān*dan murād aṣḥābdur.
[748] ḥażret-i: ḥażret-i Os̱mān'uñ Ü, M.

491

Belki her çaṣḥāb-ı peyġam-ber kunend[750]

(7) Belki ḥażret-i Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem aṣḥābı her ne ki eylerler

Ḥaḳ kunend ü (8) lāʾıḳ-ı ḥaḳver kunend

Ḥaḳḳ ve maʿḳūl eylerler ve ḥaḳlunuñ lāʾıḳını eylerler. (9) Yaʿnī ḫilāf-ı şerʿ bir iş idüp kimseye ẓulm eylemezler.

492

Tā kunī maʿzūl yek (10) ten-rā zi-kār

Tā bir kimseyi kārdan maʿzūl eyleyesin.

Mīkunī tekẕīb (11) sī vü se hezār

Otuz üç biñ kimseyi tekẕīb eyler misin? Zīrā (12) Ebū Bekr Ṣıddīḳ ḥażretinüñ raḍıya'l-lāhu ʿanh ḫilāfetinde aṣḥāb-ı [Ü61a] Resūl'den[751] (13) otuz üç biñ kimse beyʿat eylediler. *Yek ten*den murād ḥażret-i ʿÖmer'dür[752] raḍıya'l-lāhu (14) ʿanh. Revāfiż-ı bī-dīnüñ buġżı ve sebbi buña cemīʿīsinden ziyādedür.

493

Ān ki (15) kār ū cüz be-ḥaḳ yek dem nekerd

O ki kār u ḫilāfeti o bir dem ḥaḳḳdan (16) ġayrı ile eylemedi. Yaʿnī ḥażret-i ʿÖmer ki ḫilāfetinde cemīʿ efʿāli ḥaḳḳ üzere (17) idi.

Tābe-zānū-bend-i üştür kem nekerd

Devenüñ dizi bağına degin kem (18) ve bī-hūde eylemedi. Yaʿnī andan hergiz[753] ḳalīl ü keşīr bir nā-maʿḳūl ve bir ḫaṭā (19) ve noḳṣān ṣādır olmamışdur. Ḥażret-i ʿÖmer raḍıya'l-lāhu ʿanh Ḥacc-ı şerīf (20) ḳaṣdına giderken nā-gāh bir kimse çağırup didi ki: Benüm üştürümüñ zānūsı[754] (21) żāyiʿ oldı. Ḥażret-i ʿÖmer raḍıya'l-lāhu ʿanh çünki anı işitdi didi ki:[755] [S62b] (1) Be-her-ḥāl bulunmaḳ lāzımdur ve illā Ḥacc cāʾiz olmaz. Muḥkem ihtimām idüp (2) buldurdı.*

---

[749] ki: -Ü.

[750] Mısrada vezin aksamaktadır. Mısraın "Belki her çaṣḥāb-ı peyġam-ber kunend" şeklinde yazılması vezne uymaktadır.

[751] Resūl'den: Resūl'den ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem M.

[752] ʿÖmer'dür: ʿÖmer Ü.

[753] andan hergiz: hergiz andan Ü, M.

[754] zānūsı: zānū-bendi Ü.

[755] ki: -Ü.

* *zānū-bend-i üştür*den murād deve köstegidür.

494

Ū çü çendīnī derāvīzed be-kār

O yaʿnī ḥażret-i ʿÖmer raḍıya'l-lāhu (3) ʿanh çünki ḫalḳuñ kār u ḫidmetine bu ḳadar taʿalluḳ ve ihtimām eyler.[**]

Ḥaḳ (4) zi-ḥaḳver key bered īn ẓan medār

Ḥaḳludan yaʿnī ḥaḳḳ[756] ṣāḥibinden ḥaḳḳı (5) (ḳaçan) iledür. Yaʿnī ḥaḳḳ ṣāḥibinden ḥaḳḳı menʿ idüp ġayra virmez. Çünki (6) böyledür. Pes zinhār anuñ ḥaḳḳında bu ẓannı ṭutma.

495

Meyl der-Ṣıddīḳ (7) eger cāʾiz budī

Ḥażret-i Ebū Bekr'de raḍıya'l-lāhu ʿanh eger ḫilāfete (8) meyl ü raġbet cāʾiz olaydı

***Uḳtulūnī* der-kücā hergiz budī**

(9) Hergiz ḳanda *uḳtulūnī*de olurdı. Yaʿnī *uḳtulūnī*[757] dimezdi.[758] (10) Zīrā āgāhī ol. ʿĀleme şevḳ u işti yāḳı ḥadden bīrūn (11) olup *uḳtulūnī yā ṣiḳatī* dirdi.[759] Yaʿnī iy benüm dostlarum, (12) beni ḳatl ü helāk eyleñüz, tā ki bu ʿālemden ḫalāṣ olup ʿālem-i (13) İlāhī'ye [M57a] vuṣūl bulam. *Der-uḳtulūnī* taḳdīrindedür.[*]

496

Der-ʿÖmer ger meyl [Ü62b] (14) būdī ẕerreʾī

Ḥażret-i ʿÖmer'de raḍıya'l-lāhu ʿanh eger ḫilāfete bir ẕerre (15) yaʿnī bir ẕerre ḳadar meyli[760] olaydı

Key püser küştī be-zaḫm-ı (16) dırreʾī

Bir dırre zaḫmı[761] ile püserini ḳaçan depelerdi.[762] Yaʿnī depelemezdi.[763] (17) *Dırre* ʿavām taḥrīf idüp türre dir ki lafẓ-ı ʿArabī (18) dür.

[**] *derāvīzed* fiʿl-i mużāriʿdür.

[756] ḥaḳḳ: -Ü.

[757] Hallac-ı Mansur'un Divanında geçen bu sözün tamamı şöyledir: "Uktulūnī yā sikatī! İnne fī-katli hayātī." (Ey fedakār dostlarım! Beni öldürün, çünkü benim hayatım ölümümdedir.) HALLAJ (H. Mansur), *Diwan*, (terc. ve takdim) Louis Massignon, Cahiers du Sud, Paris, 1955. s. 26.

[758] dimezdi: dimez idi Ü.

[759] dirdi: dir idi Ü.

[*] *budī* būdī'den muḫaffefdür.

[760] meyli: meyl Ü, M.

497

Dāʾimā Ṣıddīḳ merd-i rāḥ būd

Ebū Bekr Ṣıddīḳ ḥażreti raḍıya'l-lāhu (19) ʿanh dāʾimā merd-i rāh idi. Yaʿnī ṭāʿat ve ʿibādete meşġūl (20) idi.

Fārıġ ez-kül lāzım-ı dergāh būd

Cemīʿ ḫalḳ u māsivādan (21) fārıġ ve Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ dergāhına lāzım ve mülāzım [S62a] (1) idi.[**]

498

Māl ü duḫter kerd ü cān ber-ser niṣār

Ḥażret-i Ebū Bekr raḍıya'l-lāhu (2) ʿanh ḥażret-i Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem yolına māl ve duḫterini ve (3) bunlardan fażla cānını niṣār eyledi.

Ẓulm nekuned īn-çünīn kes şerm (4) dār

Buncılayın kimse kimseye[764] ẓulm eylemez, anuñ[765] ḥaḳḳında böyle iʿtiḳād eyleme, (5) şerm ṭut. Yaʿnī utan. Revāfıż-ı bī-dīn zişt ve ḫabīṣ bir (6) ṭāʾifedür ki Ḫüdāy ʿazze ve celleden ve ḫalḳdan şerm ṭutmaz. Zīrā (7) bunlar gibi nā-pāk ve bed-ḫıṣāl cihānda yoḳdur. *Ber-ser* bunuñ (8) gibi maḥallerde *fażla* maʿnāsınadur.[*]

499

Pāk ez-ḳışr-ı rivāyet būd ū

(9) O ki murād ḥażret-i Ebū Bekr'dür raḍıya'l-lāhu ʿanh, rivāyet ḳışrından pāk (10) idi. yaʿnī ḥażret-i Resūl'den ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem ḥadīṣ rivāyet (11) eylemege muḳayyed olmadı.

Zānki der-maġz-ı dirāyet būd ū

Zīrā ki o yaʿnī (12) Ebū Bekr Ṣıddīḳ ḥażreti[766] raḍıya'l-lāhu ʿanh, dirāyetüñ maġzında idi. Yaʿnī ʿilm-i (13) İlāhī'den behrever olmış idi.[**]

---

[761] Bu kelimeyi Gölpınarlı şu şekilde çevirmiştir: "Ömer, zerre kadar batıla meyletseydi bir **zerrecik** suç için oğlunu öldürür müydü?" Dolayısıyla bizim metnimizde "dırre" (kamçı) olan bu kelime Gölpınarlı'da "zerre" olarak yer alıyor. İki okunuş şekli de anlamı vermektedir (Gölpınarlı, 2010: 32).
[762] depelerdi: depeler idi Ü.
[763] depelemezdi: depelemez idi Ü.
[**] *kül*den murād māsivādur.
[764] kimseye: -Ü.
[765] anuñ: iken M.
[*] *dār* emr-i ḥāżırdur.
[766] ḥażreti: -Ü.
[**] *maġz-ı dirāyet*den murād ʿilm-i İlāhī'dür.

500

Ān ki ber-minber edeb dāred nigāh

(14) Ol kimse ki minber üzere edeb nigāḥ ṭutar, yaʿnī edebi terk (15) idüp ḥadden tecāvüz [M58b] eylemez[***]

Ḫˇāce-rā nenşīned ū ber-cāygāh

[Ü62a] (16) Ol kimse ḫˇācenüñ cāygāh u ṣadrında oturmaz. Bundan (17) murād ḥażret-i Ebū Bekr'dür raḍıya'l-lāhu ʿanh ki çün ḫalīfe olup (18) cumʿa namāzında ḫuṭbe oḳumaġa çıḳdı. Minberde ḥażret-i Resūl (19) ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem ḫuṭbe oḳuduġı pāyeden aşaġa pāyede (20) oturdı, edeb riʿāyet eyledügi içün. *Ḫˇāce*den murād (21) server-i kāʾinātdur ʿaleyhi efḍalü'ṣ-ṣalavāt.

501

Çün bübīned [S63b] (1) īn heme ez-pīş ü pes

Çünki Ebū Bekr ḥażreti raḍıya'l-lāhu ʿanh pīş (2) ü pesden bu cemīʿ aḥvāli görür. Yaʿnī çünki cemīʿ ḫuṣūṣda (3) tamām tedārik ve küllī edeb ve inṣāf üzeredür.

Nā-ḥaḳ ū- (4) rā key tüvāned güft kes

Pes kimse aña nā-ḥaḳḳ dimege ḳaçan ḳādir (5) olur? Meger ḫanāzīr Revāfıż ki ḥaḳḳa rāżī olmayup nā-ḥaḳḳ (6) ve ḫilāfete müstaḥaḳḳ degüldür dir. *Ḳātelehumu'l-lāh.*[767]

502

Bāz Fārūḳī ki ʿadleş (7) būd kār

Girü ol ʿaẓīmü'ş-şān Fārūḳ ki anuñ kār u ḥāli (8) ʿadl idi.[*]

Gāh mīzed ḫışt ü geh mīkend ḫār

Ḥażret-i ʿÖmer (9) raḍıya'l-lāhu ʿanh gāhī kerpiç keserdi ve gāhī ḫār ḳoparur idi, kendüsine (10) vech-i kefāf ḥāṣıl olsun içün.

503

Būd her rūzī der-īn ḥabs-i heves

(11) Heft loḳma nān ṭaʿāmeş būd u bes

Bu heves ḥabsinde ki murād (12) dünyādur, her bir günde anuñ hemān[768] (ṭaʿāmı) yedi loḳma nān idi.[**]

[***] *nigāh* ḫıfẓ maʿnāsınadur.

[767] "Allah onları kahretsin." Tevbe/30.

[*] *kāreş* taḳdīrindedür.

504

Sirke (13) būdī bā-nemek der-ḫˇān-ı ū

Anuñ ḫˇānında nemek ile sirke (14) idi.

Ne zi-beytü'l-māl būdī nān-ı ū

Anuñ nānı beytü'l-māldan (15) degül idi. Zīrā beytü'l-māldan bir ḥabbe ḳabūl eylemezdi.[769]

505

(16) Rīg būdī çün büḫuftī bistereş

Çünki yatup uyuyaydı, (17) anuñ döşegi ḳum idi. Yaʿnī ḳum üzere yaturdı.[***]

Dırre (18) būdī bālişī-i zīr sereş

[M58a] Anuñ başı [Ü63b] altınuñ bālişi, kendünüñ (19) türresi idi.

506

Bā-diremne şehr der-berḫāstī

Diremne ile (20) şehrde ḳalḳardı. Yaʿnī ṣaḥrādan vāfir dirmene cemʿ idüp (21) arḳasına ururdı ve şehre gelürdi.

Mīşudī der-şehr ü [S63a] (1) reh mīḫˇāstī

Şehrde giderdi ve öñinde olanlardan (2) yol ṭaleb eylerdi. Ben ḫalīfeyem diyü ḥiddet idüp yoldan (3) ṣavuluñuz dimezdi. *Diremne* yavşan didükleri otdur. Mıṣrāʿ-i (4) evvelde *der-şehr* taḳdīrindedür.[***]

507

Bergiriftī hemçü saḳḳā meşk-i (5) āb

Ābile memlū meşki saḳḳā gibi omuzında ṭutar idi.

Pīr-zenān- (6) rā āb burdī vaḳt-i ḫˇāb

Ḫˇābda yaʿnī ḫˇāb vaḳtinde pīre-zenlere[770] (7) āb iledürdi. Yaʿnī yatsu namāzından ṣoñra meşki ābile (8) pür idüp ʿacūzlara āb iledürdi.

508

Şeb bereftī dil zi-ḫod (8) berdāştī

---

[768] hemān: ṭaʿāmı Ü, ṭaʿāmı hemān M.

[**] *rūzī*de *yā* vaḥdet içündür.

[769] eylemezdi: eylemez idi Ü.

[***] *bister* döşek.

[***] *mīşudī* mīreftī maʿnāsınadur bunda.

[770] Ḫˇābda yaʿnī ḫˇāb vaḳtinde pīre-zenlere: Ḫˇāb vaḳtinde pīr-zenlere Ü, M.

Gice giderdi, kendüsinden göñül ḳaldururdı. Yaʿnī (9) ḫˇāb-ı[771] rāḥatı terk idüp Ḫüdāyī[772] gibi olup

Tā seḥer ki pās (10) leşker dāştī

Seḥer vaḳtine degin leşkerini[773] ṭutardı. Yaʿnī düşmenden (11) żarar irişmesün diyü ṣabāḥa degin ʿaskerini ḥıfẓ eylerdi.*

509

(12) Bā-Ḫuẕeyfe güft ki iy ṣāḥib-naẓar

Ḥażret-i ʿÖmer raḍıya'l-lāhu ʿanh Ḫuẕeyfe (13) ḥażretine[774] didi ki: İy ṣāḥib-naẓar!

Hīç mībīnī nifāḳī der-ʿÖmer

ʿÖmer'de[775] (14) bir nifāḳ görür misin? Zīrā ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem münāfıḳları (15) cümle[776] Ḫuẕeyfe ḥażretine raḍıya'l-lāhu ʿanh dimiş idi: Bir kimse vefāṭ eylese (16) eger Ḫuẕeyfe ḥażreti raḍıya'l-lāhu ʿanh anuñ namāzına ḥāżır olursa, ḥażret-i (17) ʿÖmer hem [M59b] raḍıya'l-lāhu ʿanh anuñ namāzına ḥāżır olurdı ve illā anuñ namāzına (18) varmazdı.[777]

510

Kū kesī kū ʿayb-ı men [Ü63a] der-rūy-ı men

Ḥażret-i[778] raḍıya'l-lāhu (19) ʿanh āşikāre dirdi: Ḳanı bir kimse ki o[779] benüm ʿaybumı benüm yüzüme diye, meyl ü riʿāyet (20) eylemeye.[780]

Meyl nekned tuḥfe āred sūy-ı men

Ol kimse ki maʿnāda benüm cānibüme tuḥfe [S64b] (1) getürür.

511

Ger ḫilāfet ber-ḫaṭā mīdāşt ū

---

[771] ḫˇāb: ḫˇāb u Ü, M.
[772] Ḫüdāyī: fedāyī Ü, M.
[773] leşkerini: leşkerini pās Ü, M.
* *pās* bunda ḥıfẓ maʿnāsınadur.
[774] ḥażretine: ḥażretine raḍıya'l-lāhu ʿanh Ü, M.
[775] ʿÖmer'de: ʿÖmer'de hīç Ü, M.
[776] münāfıḳları cümle: cemīʿan münāfıḳları Ü; münāfıḳları cemīʿan M.
[777] varmazdı: varmaz idi Ü.
[778] Ḫażret-i: Ḫażret-i ʿÖmer Ü, M.
[779] o: -Ü.
[780] İkinci *kū* ki ū taḳdīrindedür.

O ki murād ḥażret-i (2) ʿÖmer'dür raḍıya'l-lāhu teʿālā ʿanh, eger ḫilāfeti ḫaṭā üzere ṭutaydı ve mülūk (3) u selāṭīn gibi hevā ve hevesde ve zīb ü zīnetden ẕevḳ ide (4) idi

Hef-deh men delḳī çirā mīdāşt ū

Pes o ki murād ḥāżret-i (5) ʿÖmer'dür raḍıya'l-lāhu ʿanh niçün on yedi[781] batman bir delḳ ṭutardı. Yaʿnī ol (6) delḳüñ aġırlığı on yedi batman miḳdārı idi*

512

Çün ne cāme dest (7) dādeşt ne gilīm

Çünki ḥażret-i ʿÖmer'e raḍıya'l-lāhu ʿanh ne cāme ne gilīm (8) ve ʿabā müyesser ve ḥāṣıl oldı.

Ber-muraḳḳaʿ dūḫt deh pāre edīm

(9) Kendünüñ muraḳḳaʿ üzere on pāre saḫtiyān dikdi. *muraḳḳaʿ*, (10) *yamalu ḫırḳa* maʿnāsınadur.**

513

Ān ki zīnān şāhīʾī ḫaylī kuned

Ol (11) kimse ki[782] bunuñ gibi bir şāhlıḳdan ʿaskerlik eyler. Yaʿnī pādişāh (12) iken ʿasker gibi dirlik eyler ve ben pādişāhum diyüp fāḫir (13) libāslar geymez ve laṭīf ṭaʿāmlar yimez ve ḫūb ḫānelerde ḳarār idüp (14) zībā esbāb döşenmez.***

Nīst mümkin kū be-kes meylī kuned

Mümkin (15) degüldür ki o kimseye bir meyl ü muḥābā eyleye. Belki Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ emr-i (16) şerīfine meyl ü raġbeti hemān aña.[783] Mışrāʿ-i evvelde bu (17) hem-vechdür: Ol kimse ki bir ʿaskerüñ şāhlıġını bunuñ gibiden (18) eyler. Yaʿnī pādişāh iken [M59a] efʿāl ve aḥvāli[784] pādişāhlar gibi degüldür.

514

(19) Ger ḫilāfet ber-hevā mīrāndī

---

[781] Üç nüshada da "on" yazmaktadır fakat beyte göre "hef-deh" yani "on yedi" olmalıdır.

* *men* bunda batman maʿnāsına idi.

** *edīm* bunda saḫtiyān maʿnāsınadur.

[782] ki: -Ü.

*** *ḫayl* bunda ʿasker maʿnāsınadur.

[783] aña: añadur Ü, M.

[784] aḥvāl ü efʿāli: efʿāl ü aḥvāli Ü.

Ḥażret-i ʿÖmer raḍıya'l-lāhu teʿālā ʿanh eger (20) ḫilāfeti[785] üzere süre idi ve heves [Ü64b] ve ārzūya giriftār olaydı

(21) Ḫˇīş-rā ber-salṭanat benşāndī

Kendüsini mülk ü salṭanat [S64a] (1) üzere naṣb eylerdi. Yaʿnī aḥvāl ve efʿāli mülūk u selāṭīn gibi (2) olurdı.

515

Ān ki gāhī ḫışt u gāhī gil kuned

Ol kimse ki murād (3) ḥażret-i ʿÖmer'dür raḍıya'l-lāhu ʿanh gāhī kerpiç ve gāhī balçıḳ eyler.*

Īn heme saḫtī (4) ne ber-bāṭıl kuned

Bu cümle zaḥmet ve saḫtlıġı bāṭıl üzere eylemez. Yaʿnī anuñ (5) bu ḥāleti bī-hūde degüldür.

516

Şehrhā-yı münkirān ez-nām-ı ū

Şud (6) tehī ez-küfr der-eyyām-ı ū

Münkirlerüñ şehrleri anuñ zamānında ehl-i (7) küfrden ḫālī oldı, anuñ nāmı sebebinden. Yaʿnī ol şehrler ehl-i küfrden (8) ḫālī olup ehl-i īmānile mālī oldı.[786]**

517

Ger taʿaṣṣub mīkunī ez-behr-i (9) īn

İy inṣāf ve dīnden bī-behre olan Rāfıżī! Eger bundan (10) ötürü taʿaṣṣub eyler iseñ

Çend mīrī çün neḫurdī zehr-i īn

Ölmekden (11) niceye degin cān çekişür ve ölürsin, eger bunuñ zehrini yemedüñ ise. (12) *Īn*den murād ḥażret-i ʿÖmer'dür ki bir ṭās zehri içmişdür.

518

(13) Nī mekun iy cāhil-i nā-ḥaḳ-şinās

Īn ḫilāfet ḫˇācegī-i ḫod (14) ḳıyās[787]

---

[785] ḫilāfeti: ḫilāfeti hevā Ü, M.

* *ḫışt* kerpiç.

[786] mālī oldı: ṭoldı Ü.

** *münkirān*dan murād ehl-i küfrdür.

[787] ḫod-ḳıyās: ḫod-şinās Ü.

Sen iʿtiḳād eyledügüñ gibi degüldür pes iy nā-ḥaḳḳ-şinās[788] (15) cāhil! Bu ḫilāfeti kendü ḫˇācelügüñe ḳıyās eyleme. Ḫiṭāb, seg-sīret (16) Rāfıżī'yedür ki ḥażret-i Ebū Bekr'üñ ve ḥażret-i Ebū Bekr'den (17) māʿada ḥażret-i ʿÖmer'üñ[789] raḍıya'l-lāhu teʿālā ʿanhümā ḫilāfetine rāżī degüldür.*

519

(18) Ber-tu ger īn ḫˇācegī āyed be-ser

Zīrā bu ḫˇācelik eger senüñ (19) üzerüñde başa gele, yaʿnī manṣıb ve ḫˇāceliḳ senden cüdā (20) ola

[M60b] Zīn ġamet ṣad āteş üfted der-ciger

Bu ġam sebebinden (21) senüñ cigerüñe yüz āteş düşer. Yaʿnī ziyāde müteʾellim ve perīşān.[790]

520

[S65b] (1) Ger kesī zīşān ḫilāfet bestedī

[Ü64a] Ol kimse yaʿnī eger bir kimse (2) anlardan ḫilāfeti alaydı**

ʿUhde-i ṣad güne āfet bestedī

Ol[791] (3) maʿnāda yüz āfet ve miḥnetüñ ʿuhdesinden, yaʿnī ʿuhdesini alurdı. (4) Zīrā ḫilāfet ḥadden bīrūn ve bir müşkil bir ḥāletdür.

Beyt

Nigeh-bānī-i mülk ü devlet belāst
Gedā pādişāhest ü nāmeş gedāst[792]

521

(5) Nīst āsān tā ki cān der-ten buved

ʿUhde-i ḫalḳī ki (6) der-gerden buved

Mādām ki cān tendedür, bir vāfir ḫalḳuñ ʿuhdesi (7) ki anuñ boynındadur, āsān degüldür. Ḫulāṣa-i kelām budur ki, (8) ḫalīfe olup ḫalḳı ḥıfẓ u ḥirāset eylemek ziyāde müşkildür.

522

---

[788] nā-ḥaḳḳ-şinās: ḥaḳḳ-şinās M.
[789] Ebū Bekr'den māʿadā ḥażret-i ʿÖmer'üñ: ʿÖmer'üñ raḍıya'l-lāhu ʿanhumā M, -Ü.
* *nā-ḥaḳḳ-şinās* vaṣf-ı terkībīdür.
[790] perīşān: perīşān ḫāṭır olursın Ü, M.
** *īşān*dan murād ḥażret-i Ebū Bekr ve ḥażret-i ʿÖmer'dür.
[791] Ol: Ol kimse Ü, M.
[792] S nüshasında bu beyt yoktur.

(9) Çün ᶜÖmer pīş-i Üveys āmed be-cūş

Çünki ḥażret-i ᶜÖmer raḍıya'l-lāhu ᶜanh (10) Üveys-i Ḳaranī ḥażretlerinüñ ḥużūr-ı şerīflerinde ḫilāfet ḫuṣūṣından (11) ötürü cūşa geldi.

Güft efkendem ḫilāfet-rā zi-dūş

(12) Ḫilāfeti omuzumdan bıraḳdum didi. Yaᶜnī ḫilāfetden ferāġat (13) eyledüm.[***]

523

Īn ḫilāfet ger be-dīnārī buved

Mīfürūşem ger ḫarīdārī (14) buved

Farażā eger bir dīnāra ola bu ḫilāfeti ṣataram eger bir müşterī (15) ola. *Dīnār* filori maᶜnāsına[793] ve aḳçe maᶜnāsına gelür. Niteki Būstān'uñ (16) bu beytinde *aḳçe* maᶜnāsınadur:

Beyt

Şinīdem ki dīnārī (17) ez-müflisī

Beyüftād ü miskīn be-cüsteş besī

Bunda hem (18) aḳçe maᶜnāsına olmaḳ rūşendür.[794] Murād, ḫilāfetüñ ḥażret-i ᶜÖmer ḳatında (19) ḳadr ü iᶜtibārı olmaduġın beyāndur.

524

Çün Üveys (20) īn ḳıṣṣa bişnīd ez-ᶜÖmer

Çünki Üveys ḥażreti raḍıya'l-lāhu ᶜanh (21) ḥażret-i ᶜÖmer'den bu ḳıṣṣayı işitdi

[M60a] Güft tu begẕār u fārıġ [S65a] (1) der-güẕer

Ḥażret-i Üveys ḥażret-i ᶜÖmer'e didi: Sen fārıġ olup[795] (2) ḫilāfeti ḳo. Yaᶜnī andan ferāġat eyle ve fārıġ geç aña hīç muḳayyed olma.

525

[Ü65b] (3) Çün ḫilāfet ḫˇāst efkenden emīr

Çünki Emīr yaᶜnī ḥażret-i (4) ᶜÖmer raḍıya'l-lāhu ᶜanh ḫilāfeti bıraḳmaḳ ve terk eylemek istedi.[*]

Ān zamān (5) berḫˇāst ez-yārān nefīr

[***] *dūş* bunda omuz maᶜnāsınadur.

[793] maᶜnāsına: -Ü, M.

[794] rūşendür: rūşen ve ensebdür Ü, M.

[795] fārıġ olup: -Ü, -M.

[*] *ḫˇāst* fiᶜl-i māżīdür.

Bu ḫuṣūṣdan ötürü ol zamān (6) yārāndan nefīr ve fiġān ḳalḳdı.

526

Cümle güftendeş mekun iy pīşvā

(7) Ḫalḳ-rā ser-geşte ez-behr-i Ḫüdā

Anda ḥāżır olan yārān cemīʿan (8) ḥażret-i ʿÖmer'e didiler: İy pīşvā! Allāh içün ḫalḳı ser-geşte ve perīşān-ḫāṭır (9) eyleme.[**]

527

ʿUhdeʾī der-gerdenet Ṣıddīḳ kerd

Senüñ gerdenüñde (10) Ṣıddīḳ ḥażreti bir ʿuhde eyledi. Yaʿnī bu ḫilāfet saña Ebū (11) Bekr ḥażretinüñ emr-i şerīfi ile olmışdur.

Ū ne ber-ʿamyā ki ber-taḥḳīḳ kerd

(12) Ḫażret-i Ebū Bekr raḍıya'l-lāhu ʿanh bunı körlük ile eylemedi. Belki taḥḳīḳ üzere (13) eyledi. Yaʿnī anuñ bu ḥāleti küllī baṣīret ile olmışdur. Bī-hūdelik (14) ile olmamışdur.[*]

528

Ger hemī pīçī ser ez-fermān-ı ū

Eger anuñ fermānından (15) baş çeviresin

Īn zamān ez-tu berenced cān-ı ū

Bu zamān (16) anuñ cānı senden rencīde ve bī-ḥużūr olur.

529

Çün şinīd (17) īn ḥüccet-i muḥkem ʿÖmer

Çünki ʿÖmer ḥażreti raḍıya'l-lāhu ʿanh yārāndan bu muḥkem (18) ḥücceti istimāʿ eyledi

Kār ez-īn ḥüccet ber-ū şud saḫtter

Bu ḥüccet (19) sebebinden kār anuñ üzere muḥkemrek oldı. Yaʿnī ḫilāfeti cān u (20) dilden ḳabūl eyledi.

ḪİKĀYET

530

Güft ān bed-baḫt āḫir ez-ḳażā

[**] *mekun* nehy-i ḥāżırdur.

[*] *ʿamyā* körlük.

(21) Tārīḫ ṣāḥibi didi: Āḫir ḳażā sebebinden ol bed-baḫt ki murād [S66b] (1) ibn-i Mülcem'dür ki ḥażret-i ʿAlī'nüñ raḍıya'l-lāhu ʿanh rikāb-dārı idi.

Nā-gehān (2) ān zaḫm zed ber-Murtażā

Nā-gehān ḥażret-i ʿAlī'ye [M61b] raḍıya'l-lāhu ʿanh ol (3) zaḫmı urdı.

531

Murtażā-rā şerbetī kerdend rāst

Ol ṣāḥib-saʿādeti (4) ol ḥālde ḥażret-i ʿAlī içün[796] bir şerbet rāst ve ḥāżır (5) eylediler.

Murtażā güftā ki ḫūn-rīzem kücāst

Ḥażret-i ʿAlī (6) raḍıya'l-lāhu ʿanh şerbet getüren kimselere didi ki: Benüm ḫūn-rīzüm ḳandadur? (7) *Ḫūn-rīz*den murād ibn-i Mülcem'dür ki ḥażret-i ʿAlī raḍıya'l-lāhu ʿanh (8) anuñ zaḫmı sebebi ile bu ʿālem-i fānīden rıḥlet eylemişdür.

532

Şerbet (9) ū-rā dih nuḫust ān ki merā

İy[797] şerbet getüren kimse! Şerbeti (10) evvel aña vir, andan ṣoñra baña vir.

Zān ki ū ḫˇāhed şuden hem-reh (11) merā

Zīrā ki o baña hem-rāh olsa gerekdür.

533

Şerbeteş dādend (12) güft ū īnt ḳahr

Ḥażret-i ʿAlī'nüñ raḍıya'l-lāhu ʿanh emr-i şerīfi ile (13) aña şerbet virdiler. Ol bed-baḫt eyitdi: İşte bu taḥḳīḳ ḳahr-ı[798] (14) helākdur.

Ḥayder īncā ḫˇāhedem küşten be-zehr

Ḥayder beni bunda (15) zehrile helāḳ eylemek ister. Ḫulāṣa-i kelām budur ki, ol bed-baḫt (16) şerbeti zehirli ẓann idüp içmedi.

534

Murtażā güftā be-ḥaḳḳ-ı Kirdigār

(17) Ḥażret-i ʿAlī raḍıya'l-lāhu ʿanh çünki anuñ ol şerbeti içmedügin gördi (18) didi: Allāh ḥaḳḳıçün

Ger büḫurdī şerbetem* ān nābe-kār

---

[796] içün: içün raḍıya'l-lāhu ʿanh Ü.
[797] İy: İy baña Ü, M.
[798] ḳahr: ḳahr u Ü, M.

Ol nābe-kār (19) eger benüm şerbetümi içeydi

535

Men hemī nenhādemī bī-ū be-hem

Pīş-i (20) Ḥaḳ der-cennetü'l-meʾvāy ḳadem

O benümle bile olmaḳsuz Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ (21) ḥużūrında cennetü'l-meʾvāya ḳadem ḳomazdum. Yaʿnī bihişte dāḫil [S66a] (1) olmazdum mādām ki[799] o hem benümle bile olmayaydı.

536

Murtażā-rā çün (2) beküşt ān merd-i zişt

Ol zişt merd çünki ḥażret-i ʿAlī'yi raḍıya'l-lāhu ʿanh (3) öldürdi.

Murtażā bī-ū nemīşud der-bihişt

Ḥażret-i (4) ʿAlī raḍıya'l-lāhu ʿanh ansız cennete gitmedi. Yaʿnī cennete gitmek istemedi.

537

(5) Ber-ʿadū çün şefḳateş çendīn buved

Çünki ḥażret-i ʿAlī'nüñ raḍıya'l-lāhu ʿanh (6) ʿadūsına bu ḳadar şefḳati ola.

Bā-çü [M61a] Ṣıddīḳīş hergiz kīn buved

Hergiz (7) anuñ bir Ṣıddīḳ gibiye kīn ve ʿadāveti olur mı? Bu hem-maʿnādur: [Ü66b] (8) Çünki ḥażret-i ʿAlī'nüñ raḍıya'l-lāhu ʿanh ʿadūsına şefḳati bu ḳadar ola, (9) Ṣıddīḳ gibiye anuñ hergiz kīn ve ʿadāveti olur mı? *Ṣıddīḳ*'dan (10) murād ḥażret-i Ebū Bekr'dür raḍıya'l-lāhu ʿanh.*

538

Ān ki çendīneş ġam-ı düşmen buved

(11) Ol kimse ki[800] bu ḳadar düşmeninüñ ġamı ola

Bā-ʿAtīḳeş düşmenī key (12) ẓan buved

Anuñ Ebū Bekr Ṣıddīḳ ḥażretine düşmenligi ḳaçan ẓann olunur? (13) *ʿAtīḳ*'den murād Ebū Bekr Ṣıddīḳ ḥażretidür raḍıya'l-lāhu ʿanh.

539

---

* *şerbet-i merā* taḳdīrindedür.

[799] Mādām ki: -Ü.

* *Buved*de istifhām-ı inkārī maʿnāsı vardur.

[800] ki: ki aña Ü, M.

Bā-miyān (14) nāred cihānī Kirdigār

Çün ᶜAlī Ṣıddīḳ-rā yek dūst-dār

Ḫüdāy (15) ᶜazze ve celle bu cihānuñ içine ḥażret-i Ebū Bekr'e ḥażret-i ᶜAlī gibi bir dost-dār (16) ve ṣādıḳ yār getürmez.[**]

540

Çend gūyī Murtażā maẓlūm būd

İy (17) inṣāf ve dīnden bī-behre Rāfıżī! Niçe bir dirsin ki ḥażret-i ᶜAlī (18) raḍıya'l-lāhu ᶜanh[801] maẓlūm oldı.

Vez-ḫilāfet rānden maḥrūm būd

(19) Ve ḫilāfet sürmekden maḥrūm oldı.

541

Çün ᶜAlī Şīr-i Ḥaḳest (20) ü tāc-ı ser

Çünki ḥażret-i ᶜAlī raḍıya'l-lāhu ᶜanh Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ (21) arslanıdur ve tāc-ı serdür. Yaᶜnī ziyāde ᶜālī-ḳadrdur.

[S67b] (1) Ẓulm netvān kerd ber-Şīr iy püser

İy püser! Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ arslanına (2) ẓulm eylemek mümkin degüldür.[***]

ḤİKĀYET

542

Muṣṭafā cāyī fürūd āmed be-rāh

(3) Ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem yolda bir yirde ḳondı.

Güft (4) āb ārīd leşker-rā zi[802]-çāh

Leşkere çāhdan āb getürüñüz didi. (5) Çünki ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem emr eyledi.

543

Reft merdī (6) bāz āmed bā-şitāb

Pes bir merd çāhdan āb getürmege gitdi, girü şitāb (7) ve sürᶜatle geldi.

Güft pür-ḫūnest çāh u nīst āb

[**] *dūst-dār* vaṣf-ı terkībīdür.

[801] raḍıya'l-lāhu ᶜanh: raḍıya'l-lāhu teᶜālā ᶜanh Ü.

[***] *kerd* bunda kerden maᶜnāsınadur. *Ẓulm netvān kerd* bunda kerden maᶜnāsınadur.

[802] S nüshasında "ez-" olan bu eki aruza uygun hāle getirmek için diğer iki nüshadaki gibi "zi-" yazdık.

Ol (8) kimse [M62b] didi: Çāh pür-ḫūndur ve çāhda āb [Ü66a] yoḳdur.

544

Muṣṭafā güftā (9) zi-derd-i kār-ı ḫ̌īş

Ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem çünki ol (10) merdden bu sözi işitdi didi: Murtażā kendü kārınuñ (11) derdinden

Murtażā der-çāh güft[803] esrār-ı ḫ̌īş

Kendünüñ (12) esrārını çāha didi. *Çāh, ḳuyu* maʿnāsınadur.[804]

545

Çāh çün büşnūd (13) ān tābeş nebūd

Çāh çünki ḥażret-i ʿAlī'den ol esrārı (14) işitdi, aña ṭāḳat ve taḥammül[805] olmadı.*

Lā-cerem pür-ḫūn şud (15) u ābeş nebūd

Lā-cerem ol çāh pür-ḫūn oldı ve anuñ ābı olmadı. (16) *Esrār*dan murād şeb-i miʿrācda ḥażret-i Resūl'e ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem (17) iḥsān olunan esrārdandur ki andan bir miḳdārını ḥażret-i (18) ʿAlī'ye didi. Çünki ḥażret-i ʿAlī'nüñ ḥıfẓ u setr eylemege ṣabr u ṭāḳati (19) ḳalmadı, bi'ż-żarūrī anı bir[806] çāha söyledi.

546

Ān ki der-cāneş (20) çünīn şūrī buved

Ol kimse ki anuñ cānında buncılayın bir şūr (21) u sūz ola*

Der-dileş key kīne-i mūrī buved

Anuñ ḳalbinde [S67a] (1) ḳaçan bir mūruñ kīnesi olur? Murād, ḥażret-i ʿAlī'nüñ ḳalb-i şerīfi kīn (2) ve ʿadāvetden pāk idügin işʿārdur.

547

Der-taʿaṣṣub mīzened cān-ı (3) tu cūş

İy Rāfıżī! Egerçi senüñ cānuñ taʿaṣṣubda cūş üzere[807] (4) ve tenüñ ölür

Murtażā-rā cān çünīn nebūd ḫamūş

---

[803] S nüshasında "güft der-çāh" şeklinde yazılan bu ibare, aruza uydurmak için diğer iki nüshada olduğu gibi "der-çāh güft" şeklinde yazılmıştır.
[804] maʿnāsınadur: maʿnāsına Ü.
[805] taḥammül: taḥammüli Ü, M.
* *tāb* bunda ṭāḳat maʿnāsınadur.
[806] bir: -Ü.
* *şūr*dan murād ʿışḳ u muḥabbetdür.
[807] üzere: üzere urur Ü,M.

Ḥażret-i (5) ʿAlī'nüñ raḍıya'l-lāhu ʿanh cānı[808] buncılayın ḫāmūş olmaz. Yaʿnī senüñ bu ḳabāḥat (6) ve bī-edebligüñden anuñ cānı hem cūş ve elemdedür.

548

Murtażā-rā hey (7) mekun ber-ḫod ḳıyās

İy taʿaṣṣub idici sefīh! Ḥażret-i ʿAlī'yi raḍıya'l-lāhu ʿanh (8) kendüñe ḳıyās eyleme.

Zān ki der-Ḥaḳ ġarḳ būd ān Ḥaḳ-şinās

Zīrā ki (9) ol Ḥaḳ-şinās Ḥaḳ'da[809] idi. [M62a] Yaʿnī ʿışḳ-ı İlāhī sebebi ile ifnā-yı (10) vücūd idüp ittiḥād-ı rūḥānīye vuṣūl bulmış idi. Senüñ ḫod (11) ḥażret-i Ḥaḳ'dan ʿazze ismuhu hergiz ḫaberüñ yoḳdur.

549

[Ü67b] Hemçünān müstaġraḳ-ı kārest (12) ū

O ki murād ḥażret-i ʿAlī'dür raḍıya'l-lāhu ʿanh henüz kāra müstaġraḳdur. (13) Yaʿnī ḥāl-i ḥayātında Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ʿışḳ u muḥabbetinde müstaġraḳ (14) olduġı gibi, hemçünān anuñ rūḥ-ı şerīfi henüz ol ḥāl üzeredür.[**]

(15) Ez-ḫayālāt-ı tu bīzārest ū

O yaʿnī ḥażret-i ʿAlī raḍıya'l-lāhu ʿanh senüñ (16) nisbet ve ḫayālātuñdan bīzārdur. Pes iy Rāfıżī taʿaṣṣubdan (17) ferāġat idüp ḫāmūş ol.[***]

550

Ger çü tu pür-kīne būdī Murtażā

(18) Ḥażret-i ʿAlī raḍıya'l-lāhu ʿanh eger sencileyin pür-kīne olaydı

Ceng (19) cüstī pīş-i ḫayl-i Muṣṭafā

Ol zamānda ḫilāfetden ötürü (20) ḥażret-i Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem ʿaskerinüñ ḥużūrında ceng (21) isterdi. Līkin ceng eylemeyüp beyʿat eyledi. *Ḫayl* ki *ʿasker* maʿnāsınadur [S68b] (1) murād aṣḥābdur.

551

Ū zi-tu merdāneter būdī besī

O yaʿnī ḥażret-i (2) ʿAlī raḍıya'l-lāhu ʿanh senden çoḳ merdānerek ve ḳavīrek idi.

---

[808] cānı: cānı hem Ü, M.
[809] Ḥaḳ'da: Ḥaḳ'da ġarḳ Ü, M.
[**] *Hemçünān* henüz ve ancılayın maʿnāsına gelür.
[***] *ū*dan murād ḥażret-i ʿAlī'dür.

(3) Pes çirā cengī nekerd ū bā-kesī

Pes ḫilāfetden ötürü oniçün (4) bir kimse ile bir ceng eylemedi.

552

Çün be-nā-ḥaḳ būd Ṣıddīḳ iy ᶜaceb

(5) İy ᶜaceb kimse! Çünki Ebū Bekr ḥażreti raḍıya'l-lāhu ᶜanh nā-ḥaḳḳ ile idi. (6) Yaᶜnī çünki ḫilāfet anuñ ḥaḳḳı degül idi.

Ū çü ber-ḥaḳ būd ḥaḳ kerdī (7) ṭaleb

O ki murād ḥażret-i ᶜAlī'dür raḍıya'l-lāhu ᶜanh çünki ḥaḳḳ (8) üzere idi,[810] ṭaleb eylerdi. *Ḥaḳḳ*dan murād ḫilāfetdür.*

553

Pīş-i (9) Ḥayder ḫayl-i ümmü'l-müᵓminīn

Ḥażret-i ᶜAlī'nüñ ḳatında ḥażret-i (10) ᶜĀyişe'nüñ raḍıya'l-lāhu ᶜanhā ᶜaskeri

Çün ne ber-minvāl-i dīn cüstend (11) kīn

[M63b] Çünki ceng ve kīni dīn üslūbı üzere ṭaleb eylemediler. (12) Yaᶜnī ḫilāf-ı şerᶜ ṭaleb eylediler. Bu hem-vechdür: Çünki dīn üslūbı (13) üzere degül, ceng ve kīn ṭaleb eylediler. [Ü67a] Vech-i evvele göre *necüstend* (14) taḳdīrindedür.**

554

Lā-cerem çün dīd çendān ceng ü şūr

Defᶜ kerd ān (15) ḳavm-rā Ḥayder be-zūr

Ḥażret-i ᶜAlī raḍıya'l-lāhu ᶜanh çünki ol ḳadar, (16) yaᶜnī bisyār ceng ve ġavġā ve fitne gördi, lā-cerem ol ḳavmi zūr (17) ve ḳuvvetle defᶜ eyledi. *Ceng ü şūr*dan murād ḥażret-i Muᶜāviye (18) sebebi ile ẓāhir olan ceng ve şūrdur.

555

Ān ki bā-duḫter tüvāned (19) ceng kerd

Ol kimse ki duḫteri ile ceng eylemege ḳādir olur

(20) Hem tüvāned bā-peder āheng kerd

Anuñ pederi ile hem ceng ve āheng (21) eylemege ḳādir olur. Līkin pederi ile ceng eylemedi. Zīrā pederi [S68a] (1) ḥaḳḳ ve ṣavāb üzere idi. *Ān ki*de olan *ān*dan

---

[810] idi: idi ḥaḳḳını Ü, M.

* Baᶜżı nüsaḫda *çün ne nā-ḥaḳḳ* vāḳiᶜdür.

** *minvāl* üslūb maᶜnāsınadur.

murād (2) ḥażret-i ᶜAlī'dür raḍıya'l-lāhu ᶜanh. *Duḫter*den murād ḥażret-i ᶜĀyişe'dür (3) raḍıya'l-lāhu[811] ᶜanhā. *Peder*den murād ḥażret-i Ebū Bekr'dür raḍıya'l-lāhu ᶜanh.*

556

(4) İy püser tu bī-nişānī ez-ᶜAlī

İy püser! Sen ḥażret-i ᶜAlī'den (5) bī-nişān ve bī-ḫabersin.

ᶜAyn u yā vü lām dānī ez-ᶜAlī

ᶜAlī'den hemān (6) ᶜayn ve yā ve lām bilürsin. Ammā anuñ ḥaḳīḳat ve ᶜuluvv-ḳadr ve ᶜiẓam-şānından (7) ḫaber-dār degülsin.

557

Tu zi-ᶜışḳ-ı cān-ı ḫˇīşī bī-ḳarār

(8) Sen kendü cānınuñ ᶜışḳ u muḥabbetinden bī-ḳarār ve lerzānsın.

(9) Ū nişiste tā kuned ṣad cān niṯār

Ammā o oturmışdur, tā yüz (10) cān niṯār eyleye. *Bī-ḳarārī* taḳdīrindedür.

558

Ez-ṣaḥābe ger şudī küşte (11) kesī

Cengde aṣḥāb-ı Resūl'den eger bir kimse maḳtūl olaydı**

Ḥayder-i (12) Kerrār ġam ḫurdī besī

Andan ötürü Ḥayder-i Kerrār çok ġam (13) yirdi ve dirdi:***

559

Ki çirā men [M63a] hem neküştem küşte nīz

Ki niçün ben daḫı (14) hem depelenmiş olmadum.

Ḫˇār şud der-çeşm-i men cān-ı ᶜazīz

ᶜAzīz cānum (15) benüm çeşmümde ḫˇār oldı. *Nīz, daḫı* maᶜnāsınadur.

560

Ḫˇāce güfteş çi (16) fütādest iy ᶜAlī

Ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem çünki ḥażret-i [Ü68b] (17) ᶜAlī'yi raḍıya'l-lāhu ᶜanh ziyāde ġam-gīn gördi. Ḥażret-i ᶜAlī'ye didi: (18) İy ᶜAlī! Saña ne vāḳiᶜ olmışdur?

---

[811] raḍıya'l-lāhu ᶜanhā: raḍıya'l-lāhu teᶜālāᶜanhā Ü.

* *āheng* bunda cengden ᶜibāretdür.

** *küşte* maḳtūl maᶜnāsınadur.

*** *Kerrār* ḥamle idici. Murād cengde ṯābit-ḳadem olmaḳdan ᶜibāretdür.

Kān-ı tu yaḫnī-nihādest iy ʿAlī

(19) Ki iy ʿAlī! Senüñ ān u vücūduñ yaḫnī-nihāddur. Yaʿnī yaḫnī gibi erimişdür. (20) *Ḫᵛāce*den murād ḥażret-i Resūl'dür ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem. *Nihād* bunda (21) *ṭabīʿat* maʿnāsınadur.*

ḤİKĀYET

561

Ḫurd nā-gāhī meger rūzī [S69b] (1) Bilāl

Ber-ten-i bārīk ṣad çūb devāl

Nā-gāh meger bir gün Bilāl (2) ḥażreti raḍıya'l-lāhu ʿanh lāġar ve naḥīf teni üzere yüz devāl çūbını (3) yidi. Yaʿnī bir Cuhūd'uñ bendesi iken ol laʿīn, aña yüz ḳırbaç urdı.**

562

(4) Ḫūn revān şud zū zi-çūb-ı bī-ʿaded

Ḥażret-i Bilāl'den raḍıya'l-lāhu (5) ʿanh bī-ʿaded çūb sebebinden ki ol laʿīn, aña urdı, ḳan revān (6) oldı.

Hemçünān mīgüft Eḥadī güft Eḥad[812]

563

Ger ḫaled der-pāy ḫārī nā-gehet[813]

Farażā eger senüñ (7) ayaġuña nā-geh bir ḫār bata

Ḥubb u buġż āncā nemāned der-rehet

(8) Ol ḫāruñ elemi sebebinden orada yolda senüñ ḥubb u buġżuñ (9) ḳalmaz. Yaʿnī ḥubb u buġżı ferāmūş idüp kendüñe meşġūl ve muḳayyed (10) olursın.***

564

Çün çünān būdend īşān tu çünīn

Çünki anlar (11) ancılayın idiler, sen buncılayınsın.

Çend ḫᵛāhī mānd ḥayrān tu (12) çünīn

---

* *Kān-ı tu* ki ān-ı tū taḳdīrindedür.

** *bārīk* ince.

[812] Bu mısraın S ve M nüshalarında şerhi yoktur ve M nüshasında beyit şu şekilde yazılmıştır: "Mīgüft Eḥad mīgüft Eḥad. Ü nüshasında ise şu şekilde şerh edilmiştir: "Henüz ancılayın Eḥad didi Eḥad didi."

[813] M ve S nüshalarında bu mısra yoktur.

*** Senüñ ḥubb u buġżuñ yolda hemān orada ḳalur. Bu vech üzere *be-māned* ki fiʿl-i mużāriʿdür.

Niceye degin sen böyle ḥayrān ḳalmaḳ istersin ve ḥayrān (13) ḳalısarsın?

565

Ān ki ū der-dest-i ḫārī mübtelāst

Ol kimse (14) ki bir ḫāruñ elinde mübtelādur, yaʿnī bir ḫāruñ veceʿ[814] zaḥmetinden müteʾellim [M64b] (15) ve mużṭaribdür.

Zū taṣarruf der-çünīn ḳavmī ḫaṭāst

(16) Buncılayın ʿuluvv-ḳadr ve ʿiẓam-şān ṣāḥibi olan bir ḳavme ol (17) kimseden ḥükm ü taṣarruf ḫaṭādur. Līkin bu zamānda bu Revāfiż-ı (18) bī-dīnüñ anlaruñ[815] ḫuṣūṣında vāḳiʿ olan aḳvāli küfr-i maḥżdur.*

566

(19) Ez-zebānet [Ü68a] büt-perestān resteend

İy Rāfiżī! Senüñ (20) zebānuñdan büt-perestler ḳurtulmışdur.[816]

Vez-zebān-ı tu ṣaḥābe (21) ḫasteend

Ve senüñ zebānuñdan ṣaḥābe mecrūḥ ve ḫastelerdür.[817] [S69a] (1) Revāfiżuñ ḳabāḥat ve bī-edebligi vaṣf u beyāndan bīrūndur. (2) ʿAceb ḥāletdür ki, ʿamelleri böyle zişt iken *vehum yaḥsebūn ennehum (3) yuḥsinūne ṣunʿan*[818] ḥasebince kendülerini ḫūb kirdār ve her iki cihānda (4) ber-ḫur-dār ẓann eylerler.

567

Der-fużūlī mīkunī dīvān siyāh

Fużūlīlüḳde[819] (5) yaʿnī aṣḥāb-ı güzīnüñ ḥaḳḳında nā-maʿḳūl sözler söylemekde (6) dīvānuñı siyāh eylersin. Yaʿnī seyyiʾātuñ defterine bisyār günāh[820] yazılur.

(7) Gūy burdī ger zebān dārī nigāh

Devlet meydānında saʿādet (8) ṭopını iletdüñ, eger zebānuñı nigāh ṭutar iseñ. Yaʿnī eger ṣaḥābenüñ (9) ḥaḳḳında nā-maʿḳūl söz söylemeyesin[821] saʿādete vuṣūl bulursın.**

---

[814] veceʿ: veceʿ ve Ü, M.
[815] anlaruñ: anlar Ü.
* *ḳavmī*de *yā* vaḥdet içündür.
[816] ḳurtulmışdur: ḳurtulmışlardur Ü, M.
[817] ḫastelerdür: ḫastedür Ü.
[818] "Onlar iyi iş yaptıklarını sandıyorlar." Kehf/104.
[819] Fużūlīlüḳde: Fużūllüḳde Ü, M.
[820] S nüshasında "bī-günāh" yazılmaktadır.
[821] söylemeyesin: söylemeyesin sen M.
** *Gūy* bunda ṭop maʿnāsınadur.

568

Ger ᶜAlī (10) būd u eger Ṣıddīḳ būd

Eger ḥażret-i ᶜAlī idi, veger ḥażret-i Ebū Bekr (11) idi raḍıya'l-lāhu ᶜanhā.

Cān-ı her yek ġarḳa-ʾī taḥḳīḳ būd

Her birinüñ (12) cānı taḥḳīḳ ve ᶜışḳ-ı İlāhī'ye ġarīḳ idi. Bir vechile ki, māsivā (13) ḳaydından fārıġ ve āzād idi.

569

Çün be-sūy-ı ġār mīşud Muṣṭafā

(14) Ḥażret-i Resūl ᶜaleyhi's-selām[822] hicret gicesinde, çünki Ebū Bekr Ṣıddīḳ (15) ḥażreti ile ġār cānibine gitdi ve ġārda bir zamān ḳarār eyledi*

(16) Ḫufte ān şeb der-firāşeş [M64a] Murtażā

Ḥażret-i ᶜAlī raḍıya'l-lāhu ᶜanh (17) (kendüni) ol gice ḥażret-i Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem mübārek döşeginde ḳodı. (18) Yaᶜnī yatdı[823] ve ẕerre ḳadar ḫavf eylemedi.**

570

Kerd cān-ı ḫ ̌īş-rā (19) Ḥayder nis̱ār

Ḥażret-i ᶜAlī raḍıya'l-lāhu ᶜanh kendünüñ cānını nis̱ār eyledi. (20) Yaᶜnī cān u dilden kendünüñ helākine rāżī [Ü69b] oldı.

Tā bimāned (21) cān-ı ān ṣadr-ı kibār

Tā ol ṣadr-ı kibāruñ cānı ḳala. Yaᶜnī ḥażret-i Resūl'e[824] [S70b] (1) ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem kāfirlerden bir żarar irişmeye. *Ṣadr-ı kibār*dan murād Seyyidü'l- (2) Enbiyā ve'l-Mürselīn'dür ki ṣadr-ı ṣudūr.[825] *Kibār* cemᶜ-i kebīrdür.

571

Pīş-i (3) mār-ı ġār Ṣıddīḳ-i cihān

Hem berāy-ı cān-ı ū mīdāşt cān

Cihānuñ (4) Ṣıddīḳ'ı hem Ebū Bekr ḥażreti raḍıya'l-lāhu ᶜanh, anuñ cān u ḥayātı içün (5) kendünüñ cān u ḥayātını ol sākin olduḳları ġāruñ mārı öñinde (6) ṭutdı. Yaᶜnī

---

[822] ᶜaleyhi's-selām: ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem M.

* *ġār* maġāra maᶜnāsınadur.

[823] ḳodı yaᶜnī yatdı: yatdı Ü, M.

** *firāş* döşek maᶜnāsınadur.

[824] "Resūl'e" kelimesinde yönelme eki olan "ō̈e", İ'de hareke ile gösterilmiştir.

[825] ṣudūr: ṣudūrdur Ü, M.

mārdan ḥażret-i Resūl'e ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem[826] Ebū Bekr ḥażreti raḍıya'l-lāhu ʿanh (7) mübārek ayaġını māruñ öñinde ḳodı,[827] anuñ mübārek ayaġını ṣoḳdı.[***]

572

(8) Her dü cān-bāzān-ı rāh-ı ū şudend

Her ikisi ki murād[828] ḥażret-i (9) Ebū Bekr ve ḥażret-i ʿAlī'dür raḍıya'l-lāhu ʿanhumā Ḥażret-i Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu (10) ʿaleyhi ve sellem yolunuñ cān-bāzları oldılar.

Cān-fişānān der-penāh-ı ū (11) şudend

Anuñ penāh ve sāyesinde cān-niṯār idici oldılar.

573

(12) Tu taʿaṣṣub kun ki īşān merdvār

İy taʿaṣṣuba giriftār olan (13) kimse! Sen taʿaṣṣub eyle ki anlar merd gibi[*]

Her dü cān kerdend (14) ber-cānān niṯār

Her iki[829] cānāna cānlarını niṯār eylediler. *Cānān*dan (15) murād ḥażret-i Resūl'dür ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem ki cānān-ı ezelüñ (16) cānānıdur.

574

Ger tu hestī merd-i īn yā merd-i ān

İy taʿaṣṣub idici! (17) Eger sen bunuñ merdi iseñ, yaʿnī eger sīretde [M65b] bunlara müşābehetüñ (18) var ise

Kū turā yā derd-i īn yā derd-i ān

Senüñ (19) içün bunuñ derdi yā anuñ derdi ḳanı? Yaʿnī bunlara olan (20) söz ve ḥālet [Ü69a] sende yoḳdur. Pes sen anlardan lāf urmaḳ (21) inṣāf ve mürüvvet[830] degüldür.

575

Hemçü īşān cān-fişānī pīşe kun

[S70a] (1) Anlar gibi cān niṯār idiciligi kendüñe pīş ü ḫuy eyle.

Yā ḫamūş u (2) terk-i īn endīşe kun

---

[826] sellem: sellem żarar irişmesün diyü Ü.
[827] ḳodı: ṭutdı ve mār fevrī Ü, M.
[***] *ū*dan murād ḥażret-i Resūl'dür.
[828] murād: -Ü.
[*] *vār* bunda teşbīh içündür.
[829] iki: ikisi Ü, M.
[830] ve mürüvvet: -Ü.

Yā ġāmūş ol ve bu fikr ü endīşeyi terk (3) eyle.

576

Tu ʿAlī dānī vü Bū Bekr ü ʿÖmer

Sen ʿAlī'yi ve Ebū Bekr'i ve ʿÖmer'i (4) bilürsin.

Vez-Ḫüdā vü ʿaḳl u cānī bī-ḫaber[**]

Velīkin Ḫüdāy ʿazze (5) ve celleden ve cihāndan bī-ḫabersin. Çünki bunlardan ġāfilsin (6) pes lāʾıḳ degüldür ki sen anlara müteʿallıḳ söz[831] söylemeyesin.

577

(7) Tu rehā kun ser-be-mühr īn vāḳıʿa

İy edebsiz! Sen bu vāḳıʿayı (8) mestūr terk eyle. Yaʿnī ol vāḳıʿada vāḳiʿ olan aḥvālden (9) ötürü anlaruñ ḥaḳḳında nā-maʿḳūl söz söyleme.

Merd-i Ḥaḳ şev rūz (10) u şeb çün Rābiʿa

Rābiʿa ḥażreti gibi rūz u şeb merd-i Ḥaḳḳ ol. (11) Murād, ḫalḳdan ferāġat idüp cān u dilden rūz u şeb (12) Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ṭāʿat ve ʿibādetine meşġūl ol[832] dimekdür. (13) *Ser-be-mühr* mestūr maʾnāsınadur. Niteki Ḫᵛāce Ḫāfıẓ'uñ (14) raḥmetu'l-lāhi ʿaleyh bu beytinde vāḳiʿdür:[*]

Beyt

Tersem ki ʿışḳ der-ġam-ı (15) mā perde der-şeved

Vīn rāz-ı ser-be-mühr be-ʿālem semer şeved

578

(16) Ū ne yek zen bud ki ū ṣad merd būd

O ki murād ḥażret-i Rābiʿa'dur, (17) bir zen degül idi. Belki o yüz merd idi. ʿUluvv-ḳadr ve ʿiẓam-şān (18) maʿnāsınadur.[833**]

Ez-ḳadem tā farḳ ġarḳ-ı derd būd

Zīrā ḳademinden (19) farḳına degin derd ü ʿışḳa ġarḳ idi.

579

Būd dāʾim ġarḳ-ı nūr-ı Ḥaḳ (20) şude

[**] *bī-ḫaberī* taḳdīrindedür.

[831] söz: -Ü.

[832] ol: -Ü.

[*] *şev* emr-i ḫāżırdur.

[833] maʿnāsınadur: sebebi ile Ü, M.

[**] *Bud* būd'dan muḫaffefdür.

Rābiᶜa ḥażreti dāᵓim Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ nūrına ġarḳ (21) olmış idi.

Vez-fużūlī reste müstaġraḳ şude

Ve [S71b] füżūlluḳdan (1) ḳurtulmış ᶜışḳ u muḥabbet-i İlāhī sebebi ile müstaġraḳ olmış (2) idi. Yaᶜnī istiġrāḳ mertebesine vuṣūl bulmış idi.

580

Zū yekī pürsīd [M65a] (3) kiy ṣāḥib-ḳabūl

[Ü70b] Bir kimse Rābiᶜa ḥażretinden suᵓāl eyledi, didi: (4) Ki iy ṣāḥib-ḳabūl! Yaᶜnī dergāh-ı Eḥadiyyet'de ḳurb u ḳabūle (5) vuṣūl bulmış.[***]

Tu çi mīgūyī zi-yārān-ı Resūl

Pes[834] ḥażret-i (6) Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem yārlarından ne dirsin?

581

Güft (7) men ez-Ḥaḳ nemīāyem be-ser

Rābiᶜa ḥażretleri suᵓāl iden kimseye (8) cevāb virüp didi: Ben ḥażret-i Ḥaḳ'dan ᶜazze ismuhu başa gelmezem. (9) Yaᶜnī Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ ᶜışḳ u muḥabbeti sebebi ile ben kendü vücudumdan (10) ve mā-sivā fikrinden fārıġ olmışam.

Key tüvānem dād ez-yārān ḫaber

(11) Resūl ḥażretinüñ yārānına[835] ḫaber virmege ve anlaruñ aḥvālini söylemege ḳaçan (12) ḳādir oluram?[*]

582

Ān ne men būdem ki der-secdegehī

Ḫār (13) der-çeşmem ḫalīd-ender rehī

Ben ol degül miyem ki bir yolda bir (14) secde-gāhda, yaᶜnī benden secde vāḳiᶜ olduġı bir maḥalde benüm çeşmüme ḫār (15) batdı

583

Ber-zemīn ḫūnem revān şud ez-baṣar

Çeşmümden benüm (16) ḳanum yir üzere revān oldı.

Men zi-ḫūn-ı ḫˇīş būdem bī-ḫaber

(17) Ben ol ḥālde kendü ḳanumdan bī-ḫaber idüm.

[***] *kiy* ki ĭy taḳdīrindedür.

[834] Pes: Sen Ü, M.

[835] Resūl ḥażretinüñ yārānına: Pes yārān-ı Resūl'den Ü, M.

[*] *dād* bunda dāden maᶜnāsınadur.

584

Ān ki ū-rā īn çünīn (18) derdī buved

Ol kimse ki anuñ buncılayın bir derd ü ḥāli ola

(19) Key zi-kes ber-dāmeneş gerdī buved

Ol kimseden anuñ (20) dāmeni üzere ḳaçan bir ġubar olur? Yaʿnī hergiz kimsenüñ fikr ü (21) ḳaydından ḫaberi olmaz.[836]

585

Tu der-īn reh ne Ḫüdāyī ne Resūl

[S71a] (1) İy Rāfıżī! Bu yolda sen ne Ḫüdā'sın, ne Resūl'sin, tā ki anlaruñ (2) aḥvāli ḫuṣūṣında bir ḥükm ü taṣarruf eylemege ḳādir olasın.

Dest (3) kūteh kun ez-īn redd ü ḳabūl

Pes fużūlluḳdan ferāġat idüp (4) bu redd ü ḳabūlden elüñi ḳıṣa eyle. Yaʿnī yārān-ı Resūl'den ötürü (5) nā-sezā ve nā-maʿḳūl söz söylemekden iʿrāż eyle.

586

Ez-tevellā (6) vü teberrā pāk şev

Tevellā ve teberrādan pāk ol. Yaʿnī [M66b] ḥubb [Ü70a] u buġżı (7) terk idici ol.

Tu kefī ḫākī der-īn reh ḫāk şev

Sen bir avuç (8) ḫāksin. Pes bu yolda ḫāk ol. Murād, yārān-ı Resūl'e cān (9) u dilden muḥabbet eyle dimekdür.*

587

Çün kefī ḫākī suḫan ez-ḫāk (10) gūy

Çünki bir avuç ḫāksin,sözüñi ḫākden söyle. Yaʿnī (11) *raḥima'l-lāhu imrien ʿarefe ḳadrehu ve lem yeteʿadde ṭavrahu*[837] ḥasebince ḥaddüñden (12) efzūn ḥareket idüp eşrāfdan ötürü nā-maʿḳūl kelimāt (13) eylemekden iḥtirāẓ eyle.

Cümle-rā pākīze dān u pāk gūy

Aṣḥāb-ı (14) Resūl'üñ cemīʿīsini pākīze bil ve anlaruñ ḥaḳḳında pāk ve laṭīf söz (15) söyle. Bu hem-vechdür: Aṣḥāb-ı Resūl'üñ cemīʿīsini pākīze bil ve pāk (16) di ve illā ḥüsn-i ẓātimeden maḥrūm olmaḳ ḫavfı vardur.[838]

---

[836] fikr ü ḳaydından ḫaberi olmaz: fikr ü ḳaydında olmaz Ü, fikrinde ve ḳaydında olmaz M.

* *ḫākī*de *yā* ḫiṭāb içündür.

[837] "Değerini bilip haddini aşmayan kimseye Allah merhamet etsin." Isbahānī, *Hilyetü'l-Evliyā*, C 5, Dārü'l-Kütübi'l-'Arabī, Beyrut 1405, s. 306.

ḤİKĀYET

588

Seyyid-i ʿālem beḫ˘āst ez-Kirdigār

Ḥażret-i Resūl (18) ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem, Ḫüdāy ʿazze ve celleden istedi.

Güft (19) kār-ı ümmetem bā-men güẕār

Didi kim:[839] Benüm ümmetümüñ kārını baña ḳo.

589

Tā neyābed (20) ıṭṭılāʿī hīç kes

Ber-günāh-ı ümmet-i men yek-nefes

Tā hīç[840] benüm ümmetümüñ (21) günāhı üzere bir nefes bir ıṭṭılāʿ ve vuḳūf bulmaya.

590

Ḥaḳ teʿālā [S72b] (1) güfteş iy ṣadr-ı kibār

Ḥaḳḳ teʿālā ḥażreti ʿazze ismuhu ḥażret-i Resūl'e (2) ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem didi: İy ṣadr-ı kibār,

Ger tu bīnī ān günāh-ı (3) bī-şumār

İy benüm ḥabībüm! Eger sen anlaruñ ol şumār ve ḥisābsız (4) günāhını göresin

591

Tu neyārī tāb-ı ān ḥayrān şevī

Sen (5) aña ṭāḳat getürmezsin, ḥayrān olursın.*

Şerm dārī (6) vez-miyān pinhān şevī

Anlaruñ bu ḥāleti sebebi ile şerm (7) ṭutarsın ve ortadan pinhān olursın.

592

ʿĀyişe kū būd (8) hemçün cān turā

ʿĀyişe ki o senüñ cānuñ gibi idi ve aña (9) ziyāde muḥabbetüñ var idi. Bu hem-vechdür: [M66a] [Ü71b] ʿĀyişe ki[841] o saña (10) cān gibi idi. Yaʿnī[842] ziyāde maḳbūlüñ idi.

---

[838] vardur: var M.
[839] kim: ki Ü, M.
[840] hīç: hīç kimse Ü, M.
* *tāb* bunda ṭāḳat maʿnāsınadur.
[841] ki: -Ü.
[842] yaʿnī: -Ü.

Dil girift (11) ez-vey be-yek bühtān turā

Bir bühtān sebebi ile senüñ ḳalbüñ (12) andan nefret ve[843] iʿrāż eyledi.

593

Çün şinīdī īn suḫan (13) zehl-i mecāz

Ḥayvān-sīret ehl-i mecāzdan çünki bu sözi (14) işitdüñ[**]

Pes be-cāy-ı ḫod firistādīş bāz

Pes anlaruñ (15) sözine iʿtiḳād idüp anı yaʿnī ʿĀyişe'yi girü kendünüñ (16) cāy u ḫānesine gönderdüñ. *cāy-ı ḫod*dan murād Ebū Bekr (17) ḥażretinüñ raḍıya'l-lāhu ʿanh saʿādet-ḫāneleridür. Zīrā anuñ duḫteri.[844]

594

(18) Çün bigeştī ez-kirāmīter kesī

İy benüm ḥabībüm! Çünki ʿazīz ve muḥteremrek (19) bir kimseden nefret ve iʿrāż eyledüñ[***]

Pür-güneh hestend der-ümmet (20) besī

Senüñ ümmetüñde ḫod ziyāde günehkār bisyārdur. (21) *Kirāmīter kesī*den murād ḥażret-i ʿĀyişe'dür raḍıya'l-lāhu ʿanhā.

595

Tu neyārī [S72a] (1) tāb çendānī günāh

İy benüm ḥabībüm! Sen ol ḳadar bisyār günāha (2) ṭāḳat getürmezsin.

Ümmet-i ḫod-rā rehā kun bā-İlāh

Pes kendü (3) ümmetüñi Ḫüdāy ʿazze ve celleye rehā ve ḥavāle eyle.[845]

596

Ger tu mīḫˇāhī ki (4) kes-rā der-cihān

Ber-günāh-ı ümmetet nebved nişān

Eger sen (5) ister iseñ ki cihānda senüñ ümmetüñüñ günāhı üzere (6) hergiz kimseye nişān ve vuḳūf olmaya

597

Men çünān mīḫˇāhem (7) iy ʿālī-güher

---

[843] nefret ve: nefrete M.

[**] *ehl-i mecāz*dan murād Ḫüdāy ve Resūl'den ġāfil ve bed-baḫt ḳavmdür.

[844] duḫteri: duḫteri idi Ü, duḫteridür M.

[***] *kirāmī* ʿazīz ve muḥterem maʿnāsınadur.

[845] eyle: -Ü.

İy ʿālī ẕāt, ben ancılayın isterem.*

Ger güneh (8) şān hem turā nebved ḫaber

Ki anlaruñ günāhından senüñ hem ḫaber (9) ve vuḳūfuñ olmaya. Zihī Settāru'l-ʿuyūb, zihī Ġaffārü'ẕ-ẕünūb, (10) zihī Erḥame'r-Rāḥimīn.

598

Tu menih pā der-miyān rev ber-kenār

İy (11) benüm ḥabībüm! Bu ḫuṣūṣda sen ayaġunı ortaya ḳoma, kenāra git. (12) Yaʿnī sen ümmetüñüñ aḥvāline ıṭṭılāʿ ve vuḳūf ṭaleb eyleme (13) ve anlardan[846] ötürü perīşān[847] bī-ḥużūr olup ġam yime.

[M67b] Kār-ı ümmet (14) rūz u şeb bā-men güẕār

Ümmetüñüñ kār u ḥālini rūz u şeb (15) baña ḳo.**

599

Kār-ı ümmet çün ne kār-ı Muṣṭafāst

Çünki ümmetüñ (16) kār u ḥāli ḥażret-i [Ü71a] Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem kār u ḥaddi (17) degüldür.

Key şeved īn kār ez-ḥükm-i tu rāst

Pes bu kār senüñ (18) ḥükmüñden ḳaçan rāst ve ṣaḥīḥ olur? Çünki aḥvāl-i ümmet bu vechile (19) idügi saña rūşen oldı. Pes anuñ ümmetinüñ eşrāfı ḫuṣūṣında (20) ḥükm ü taṣarruf eylemekden ferāġat idüp edeb ve vaḳārla ḫāmūş (21) ol.

600

Mīmekun ḥükm ü zebān kūtāh kun

Yārān-ı Resūl'üñ ḥāli sen ẓann [S73b] (1) ve iʿtiḳād eyledügüñ gibi degüldür. Pes zinhār anlaruñ ḫuṣūṣında (2) ḥükm eyleme ve ḥükmden zebānuñı ḳıṣa eyle.

Bī-taʿaṣṣub bāş u ʿazm-i rāh (3) kun

Bu ḫuṣūṣda taʿaṣṣubsız ol ve[848] ṭarīḳ-i Ḥaḳḳ'a ʿazm ü teveccüh (4) eyle. Zīrā mādām ki bu taʿaṣṣubdan pāk[849] olmayasın, ṭarīḳ-i Ḥaḳ'dan (5) hergiz behrever olmazsın ve dergāh-ı Eḥadiyyet'e vuṣūl bulmazsın.*

---

* *güher* bunda ẕāt maʿnāsınadur.
[846] anlardan: anlar Ü.
[847] perīşān: perīşān ve Ü, M.
** *güẕār* emr-i ḥāżırdur.
[848] ve: -M.
[849] pāk: -Ü.

601

(6) Ān çi īşān kerdeend tu pīş gīr

Ol nesneyi ki anlar eylemişlerdür, (7) sen öñüñde ṭut. Yaʿnī anlara tābiʿ olup anlar gibi (8) laṭīf ʿamel eyle.

Der-selāmet rev ṭarīḳ-i ẖ ̔īş gīr

Pes (9) selāmete git, kendü ṭarīḳüñi ṭut. Yaʿnī ṭāʿat ve ʿibādete (10) meşġūl ol.

602

Yā ḳadem der-ṣıdḳ nih Ṣıddīḳvār

Yā Ṣıddīḳ (11) gibi ṣıdḳa ḳadem ḳo, yaʿnī Ebū Bekr Ṣıddīḳ ḥażreti gibi raḍıya'l-lāhu ʿanh (12) ṣıdḳda s̱ābit-ḳadem ol[**]

Yā ne çün Fārūḳ kun ʿadl iẖtiyār

(13) Yā ne[850] ḥażret-i ʿÖmer-i Fārūḳ[851] gibi raḍıya'l-lāhu ʿanh ʿadl iẖtiyār eyle. Yaʿnī sen (14) hem ancılayın ʿādil ol.

603

Yā çü ʿOs̱mān pür-ḥayā vü ḥilm bāş[***]

Yā ḥażret-i ʿOs̱mān gibi raḍıya'l-lāhu ʿanh pür-ḥayā ve pür-ḥilm ol[852]

Yā çü Ḥayder baḥr-ı cūd u ʿilm bāş

Ya ḥażret-i (15) ʿAlī gibi raḍıya'l-lāhu ʿanh cūd u ʿilm deryāsı ol.[*]

604

Yā mezen dem (16) pend-i men bepẕīr ü rev

Yāẖud yüri, anlaruñ [M67a] ḥaḳḳında söz söyleme. (17) Benüm pendümi istimāʿ ve ḳabūl eyle.

Pāy ber-dār u ser-i ẖod (18) gīr (ü) rev

Bu iʿtikād ve ẓann maḥallinden ayaġuñı ḳaldur ve kendü [Ü72b] başuñı (19) ṭut ve kendü işüñe git.

605

---

[*] *kun* emr-i ḥāżırdur.
[**] *vār* bunda teşbīh içündür.
[850] ne: ne ẖod Ü, M.
[851] Fārūḳ: -Ü, -M.
[***] *bāş* emr-i ḥāżırdur.
[852] Bu mısra S nüshasında yoktur.
[*] *bāş* emr-i ḥāżırdur.

Tu çi merd-i ṣıdḳ u ʿilm-i[853] **Ḥayderī**

Sen (20) Ḥayder'üñ ṣıdḳ u ʿilminüñ ne merd ü lāʾıḳısın. Yaʿnī anda olan (21) ṣıdḳ u ʿilmden sende eṯer yoḳdur.

Merd-i nefsī her nefes kāfir-terī

[S73a] (1) Sen nefsüñ merdisin, yaʿnī nefs-perestsin ve her (2) zamān kāfirreksin.

606

Nefs-i kāfir-rā beküş müʾmin bübāş

Kāfirlikden (3) ḫalāṣ olmaḳ ister iseñ, kāfir nefsüñi depele, müʾmin ol.

Çün (4) be-küştī nefs-rā emīn bübāş

Çünki riyāżet ile nefsüñi ve mücāhede (5) ile[854] depeledüñ. Nefs ü şeyṭānuñ şerr ü żararından emīn ve fārıġ ol.

607

(6) Der-taʿaṣṣub īn fażūlī mīkunī

İy fużūl! Taʿaṣṣubda bu fużūlluġı (7) eylersin.[**]

Ez-ser-i ḫod īn Resūlī mīkunī

Kendü cānibüñden (8) bu[855] Resūlluġı eylersin. Zīrā ʿulemā ve fużalādan bir kimse yārān-ı Resūl'üñ (9) ḥaḳḳında bu vechile kelimāt eylemege icāzet virmemiş iken sen (10) kendüñden fużūlāne böyle nā-maʿḳūl sözler söylersin ve anları sebb (11) eylersin.

608

Her kirā dil der-taʿaṣṣub beste şud

Her kimüñ ki ḳalbi taʿaṣṣuba (12) muḳayyed ve giriftār oldı

Bā-ḍalālet kār-ı ū peyveste şud

(13) Anuñ kār u ḥāli ḍalālete peyveste ve[856] ḳarīn oldı. Ve mıṣrāʿ-i (14) sānīde bu hem-maʿnādur: Anuñ kār u ḥāli dāʾim ḍalāletle oldı.[*]

---

[853] Üç nüshada da "hilm" olarak geçen bu kelime, beytin anlamı düşünülerek "ilm" olarak yazılmıştır. Ayrıca mısraın şerhinde yine bu kelime S ve M nüshalarında "ilm", Ü nüshasında "hilm" olarak yazılmıştır. Halbuki bir önceki beyitte Hz. Ali'nin ilim ile anıldığı yazılmıştı. Dolyısıyla bu kelimenin istinsahında bir tutarsızlık vardır.

[854] ile nefsüñi ve mücāhede ile: mücāhede ile nefsüñi Ü, M.

[**] *fażūl*de *fe* meftūḥdur.

[855] bu: bir Ü.

[856] ve: -Ü.

609

(15) Ṣad hezārān āferīn ber-cān-ı ān

Ol kimsenüñ cānına ṣad hezārān (16) taḥsīn olsun.

Kū taᶜaṣṣub-rā nerāned ber-zebān

Ki ol kimse (17) zebānı üzere taᶜaṣṣub sevḳ eylemeye. Yaᶜnī ḳalb ve lisānı taᶜaṣṣubdan (18) bir vechile pāk ola ki taᶜaṣṣuba [M68b] müteᶜallıḳ bir söz söylemeye. *Āferīn bād* taḳdīrindedür.[857]

610

(19) Nīst der-şerᶜat suḫan tenhā ḳabūl

Şerᶜ-i şerīfde ḫod (20) ḫaṣmuñ bile olsa sen yalıñuz ḳāḍīnuñ [Ü72a] ḥużūrına varup söz söyleseñ (21) sözüñ[858] maḳbūl degüldür.

Çi suḫan gūyī zi-yārān-ı Resūl

Çünki şerᶜ-i [S74b] (1) şerīfüñ ḥükmi böyledür. Pes ḥażret-i Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem (2) yārānından anlar[859] ḥāżır degül iken ne söz söylersin? İy bī-dīn (3) ve bī-edeb[860] Rāfıżī! Anlar ḥāżır olsa[861] saña cevāb virmekden (4) ᶜāciz olmazlardı. Ḥālā ki ᶜulemā bu Revāfıż'uñ zişt (5) ḥālini ᶜayn-ı ḍalālet ve maḥż-ı cehāletdür diyü laṭīf (6) cevāb virüp anları bu ḳabīḥ ᶜādetden menᶜ ve nehy eylemişlerdür. (7) Līkin ol ᶜaḳılsız ṭāᵓife pend-peẕīr olup andan memnūᶜ (8) olmazlar.

611

Nīst der-men īn fużūlī iy İlāh

Bende bu dem[862] bu (9) fużūlluḳ yoḳdur.

Ez-taᶜaṣṣub dār peyvestem nigāh

Pes (10) iy İlāh beni[863] taᶜaṣṣubdan nigāh ṭut yaᶜnī taᶜaṣṣubdan beni pāk (11) ve berī ṭut. Bu kitāb-ı şerīfüñ lisān-ı Türkī ile şāriḥi (12) olan Şemᶜī-i ḥaḳīri hem bu taᶜaṣṣubdan pāk ve berī ṭut.[864] (13) İy Ḫüdā! Bu ḥaḳīri dāᵓim bu laṭīf ḥālet üzere ṭut.*

---

* *ṣud* fiᶜl-i māżīdür.

[857] taḳdīrindedür: taḳdīrinde olmaḳ rūşendür Ü, M.

[858] sözüñ: -Ü.

[859] anlar: anda Ü.

[860] bī-dīn ve bī-edeb: bī-edeb ve bī-dīn Ü.

[861] olsa: olsalar Ü, M.

[862] bu dem: -Ü.

[863] beni: beni dāᵓimā Ü, M.

[864] berī ṭut: berīdür Ü, M.

* *dār* emr-i ḥāżırdur.

612

(14) Pāk kerdān ez-taᶜaṣṣub cān-ı men

Benüm cānumı taᶜaṣṣubdan (15) pāk eyle.

Gū mebāş īn ḳıṣṣa der-dīvān-ı men

Di: Bu ḳıṣṣa (16) benüm dīvānumda olmasun. *dīvān*dan murād bunda defter-i aᶜmāldür.**

ḤİKĀYET-İ HÜDHÜD[865]

613

Merḥabā iy hüdhüd-i hādī şude

Merḥabā iy mühtedī (18) ve hādī olmış hüdhüd!

Der-ḥaḳīḳat peyk-i her vādī şude

(19) Ḥaḳīḳatde her vādīnüñ peyk ve reh-beri olmış. *hüdhüd*den (20) murād mürşid-i [M68a] kāmildür ki ṭarīḳat ve ḥaḳīḳat menāzilinde olan (21) vādīlerüñ delīl ve reh-beridür ki mürīd, ansız hīç bir ṭarīḳ ile ol [S74a] (1) vādīlerden güẕer ve ᶜubūr eylemege ḳādir degüldür.

614

İy püser ḥadd-i Sebe (2) seyr-i tu ḫoş

İy hüdhüd! Sebe şehrinüñ ser-ḥaddinde senüñ (3) seyrüñ ḫoş ve laṭīfdür.

Bā-Süleymān *Manṭıḳu'ṭ-Ṭayr*-ı tu ḫoş

[Ü73b] (4) Ḥażret-i[866] Süleymān'a[867] senüñ *Maṭıḳu'ṭ-Ṭayr*[868]'uñ ḫoş ve laṭīfdür. (5) Murād, mürşid-i kāmilüñ cenāb-ı İlāhī'ye vuṣūl bulup Ḫüdāy (6) ᶜazze ve celle ile esrār-ı ledünnīden mükāleme vāḳiᶜ olduġın (7) işᶜārdur. *Sebe* Belḳīs'üñ memleketinüñ ismidür ki hüdhüd Süleymān (8) peyġām-ber ᶜaleyhi's-selāmdan aña mektūb iletmişdür. *Süleymān*'dan (9) murād ḥażret-i Ḥaḳ'dur.

615

Ṣāḥib-esrār-ı Süleymān āmedī

Süleymān (10) peyġām-ber ᶜaleyhi's-selāmuñ esrārınuñ ṣāḥib ve maḥremi geldüñ.

** *mebāş* bunda nehy-i ġā'ib maᶜnāsınadur istiᶜmāl ḥasebi ile egerçi ki nehy-i ḥāżır sīġasıdur.

865 "Hüthütün Hikāyesi"

866 Ḥażret-i: -Ü.

867 Süleymān'a: Süleymān ile Ü, M.

868 "Ey insanlar, bize **kuş dili** öğretildi…" Neml/16.

(11) Ez-tefāḫür tācver zān āmedī

Ol sebebden tefāḫür cihetinden (12) tācver geldüñ. Murād, mürşid-i kāmildür ve anuñ esrār-ı İlāhī'ye (13) maḥrem olduġından ötürü velāyet ve irşād tācı ile (14) ser-efrāz ve ʿālī-ḳadr[869] olduġın beyāndur.*

616

Dīv-rā (15) der-bend ü zindān bāz dār

Dīvi bend ü zindānda ṭut. (16) Yaʿnī riyāżet ve mücāhede ile nefsüñi maġlūb ve zebūn ṭut.

(17) Tā Süleymān-rā tu bāşī rāz-dār

Tā Süleymān peyġām-berüñ (18) ʿaleyhi's-selām rāz-dār ve maḥremi olasın. Murād budur her kim (19) ki nefsini hevā ve mā-sivādan pāk eyleye cenāb-ı Eḥadiyyet'e vuṣūl (20) bulup esrār-ı Sübḥānī'den behrever olur. *Dīv*den murād (21) nefs-i emmāredür. *Süleymān*'dan murād Ḫüdāy ʿazze ve celledür.**

617

[S75b] (1) Dīv-rā vaḳtī ki der-zindān kunī

Ol vaḳtde ki, dīvi zindāna [M69b] (2) eyleyesin

Bā-Süleymān ḳaṣd-ı şādırvān kunī

Ḥażret-i Süleymān (3) ile şādırvān ḳaṣdın eylersin. Yaʿnī ḥażret-i Süleymān'a (4) muṣāḥib ve ḳarīn olmaġa lāʾıḳ olursın. *Dīv*den murād (5) nefsdür[870] ve *Süleymān*'dan murād cenāb-ı Eḥadiyyet idügine (6) tenbīh vāḳiʿ olmışdur. *Şādırvān*dan murād bunda muḳārenet (7) ve muṣāḥebetdür. Egerçi luġatde[871] *otaġ* [Ü73a] maʿnāsınadur.

ḤİKĀYET-İ MŪSĪÇE[872]

618

Ḫe ḫe iy mūsīçe-i Mūsā-ṣıfat

Merḥabā iy (9) Mūsā-ṣıfat mūsīçe!

Ḫīz ü mūsīḳār zen der-maʿrifet

---

[869] ʿālī-ḳadr: ʿālī-miḳdār Ü.

* *zān* ol sebebden maʿnāsınadur.

** *dār* emr-i ḥāżırdur *rāz-dār* vaṣf-ı terkībīdür.

[870] nefsdür: nefs Ü, M.

[871] luġatde: luġatde büyük Ü, M.

[872] "Üveyik Kuşunun Hikāyesi"

(10) Ḳalḳ, maʿrifetde mūsīḳār çal. Yaʿnī maʿrifetden esrār (11) u nikātdan beyān eyle. *Ḫe ḫe, merḥabā* maʿnāsınadur. *Mūsīḳe*den (12) murād bunda ügeyik didükleri ḳuş[873] olmaḳ rūşen (13) egerçi mezgeldek didükleri ḳuş maʿnāsına[874] gelür. *Mūsīḳār* (14) bir sāzuñ ismidür ki ʿavām taḥrīf idüp misḳāl dir.

619

(15) Kerd ez-cān merd-i mūsiḳī-şinās

Laḥn-ı mūsīḳār (16) ez-ḫalḳat ḳıyās

Mūsiḳī-şinās olan merd, mūsīḳāruñ (17) laḥn u ṣadāsını cāndan senüñ ẕāt u vücūduñdan ḳıyās (18) ve peydā eyledi. Zīrā insān cemīʿ ḥālātı cāmiʿdür.[875]

620

Hemçü Mūsā (19) dīdeʾī āteş zi-dūr

Mūsā peyġām-ber ʿaleyhi's-selām *innī ānestü (20) nāran*[876] ḥasebince ıraḳdan āteş gördügi gibi sen hem ıraḳdan (21) āteş görmişsin.

Lā-cerem mūsīçeʾī ber-kūh-ı Ṭūr

Lā-cerem Ṭūr [S75a] (1) ṭaġı üzere mūsīceksin. Murād, ḳurb u viṣāl-i İlāhī müyesser (2) olmazdan evvel sāliküñ Ḫüdāy ʿazze ve celleyi[877] müşahede eyledügin (3) işʿārdur. *Āteş*den murād nūrdur ki bir dıraḫtuñ üzerinde (4) idi. Bunda[878] *āteş* ẕikri ḥażret-i Mūsā'nuñ ʿaleyhi's-selām ol (5) nūrı āteş ẓann eyledügi [M69a] iʿtibār üzeredür. *Mūsīçe* (6) bunda *mūsīcek* maʿnāsınadur ki murād sālikdür ve erbāb-ı (7) sülūkı envāʿ-ı ṭuyūra teşbīh eyledügin anlaruñ mā-beynlerinde vāḳiʿ (8) olan merātib iʿtibārı iledür.*

621

Hem zi-Firʿavn-ı behīmī dūr şev

(9) Hem ḥayvāniyyet Firʿavn'ından dūr ol.**

Hem be-mīḳāt āy ü merd-i (10) Ṭūr şev

---

[873] üveyik didikleri ḳuş: üveyik ḳuşı Ü.
[874] maʿnāsına: maʿnāsına daḫı Ü, M.
[875] *Mūsiḳī-şinās* vaṣf-ı terkībīdür.
[876] "Ben bir ateş gördüm." Tā-Hā/10; Neml/7; Kasas/29.
[877] celleyi: cellenüñ nūrını Ü.
[878] Bunda: -Ü.
* *mūsīçeʾī* de hemze ḫiṭāb içündür.
** *behīmī* Firʿavn-ı laʿīne teşbīh olunmışdur.

Hem mīḳāta gel ve Ṭūr'uñ [Ü74b] merdi ol. Murād budur ki Fir'avn (11) gibi merdūd-ı Ḥaḳḳ olan ḥayvāniyyet ve nefsāniyyetden 'ārī (12) olup mīḳāt[879] Ṭūr'a vuṣūl bulmaġa ve anda münācāt (13) eylemege liyāḳātı īcāb eyler ışḳ-ı İlāhī'ye sa'y ü ihtimām eyle.

622

(14) Pes kelām-ı bī-zebān u bī-ḫurūş

Çün rūḥānī mīḳāt (15) ve Ṭūr'a vuṣūl bulasın, anda zebānsız ve ḫurūşsız. (16) Ya'nī ḥarf ü ṣavtsız kelāmı.

Fehm kun bī-'aḳl u bişnev nī (17) be-güş

Fehm eyle 'aḳlsız ve istimā' eyle. Ammā güş ile (18) degül. Zīrā kelām-ı İlāhī'nüñ fehm ü istimā'ı cemī' a'żā ile (19) olur. Niteki ḥażret-i Mūsā'ya öyle olmışdur. Ḫulāṣa-i kelām budur ki, (20) çünki bu 'ālī mertebeye vuṣūl bulup münācāta meşġūl olasın, (21) ḥarf ü ṣavtsız kelām-ı İlāhī'yi fehm ü istimā' eylersin. Līkin 'aḳl u [S76b] (1) fikrüñ ile[880] degül. Ba'żı nüsaḫda mışrā'-i evvel böyle vāḳi'dür ki (2) ma'nā böyle olur: Ol münācātda bilā-kelām[881] ve zebānsız (3) ḫurūş eyle. Pes kelām-ı İlāhī'ye 'aḳlsız fehm eyle ve gūşsız (4) istimā' eyle.

ḤİKĀYET-İ ṬŪṬĪ[882]

623

Merḥabā iy ṭūṭī-i Ṭūbā-nişīn

(5) Merḥabā iy Ṭūbā-nişīn ṭūṭī![*]

Ḫulle der-pūşīde ṭavḳ-ı (6) āteşīn

Yaşıl ḫulle geymişsi,n boynuña āteş renglü (7) ṭavḳ ḳomışsın. Niteki sebzenüñ ṭūṭīleri[883] bu üslūb (8) üzeredür. [M70b] *Pūşīde'ī* taḳdīrinde olmaḳ maḥalle ensebdür ve (9) ẓāhirdür.[884]

624

Ṭavḳ-ı āteş ez-berāy-ı dūzaḫīst

---

[879] mīḳāt: mīḳāt ve Ü, M.
[880] fikrüñ ile: sem'le Ü, M.
[881] bilā-kelām: kelāmsız Ü.
[882] "Papağanın Hikāyesi"
[*] *Ṭūbā-nişīn* vaṣf-ı terkībīdür.
[883] sebzenüñ ṭūṭīleri: sebz renglü ṭūṭīler Ü, M.
[884] ensebdür ve ẓāhirdür: idügi ẓāhirdür Ü.

Āteş ṭavḳ (10) dūzaḫlıkdan ötürüdür. Zīrā ehl-i dūzaḫuñ[885] boynında (11) bu ḥālet muḳarrerdür.

Ḥulle ez-behr-i bihiştī vü seḫīst

(12) Ḥulle cennetlüden ve seḫīden ötürüdür. Zīrā insān (13) bi'l-ḳuvve iᶜtibārı ile bihiştī ve dūzaḫī olmaġa ḳābildür. Bu (14) sebebdendür ki bir kimse bihiştīlige liyāḳat bulmış iken [Ü74a] (15) bir ḥālet sebebi ile dūzaḫī olur ve bir kimse dūzaḫīlige (16) müstaḥaḳḳ olmışken bir ḥālet sebebi ile bihiştī olur.

625

(17) Çün Ḫalīl ān kes ki ez-Nemrūd rest

Ol kimse ki İbrāhīm (18) peyġām-ber ᶜaleyhi's-selām gibi Nemrūd'dan ḳurtuldı, yaᶜnī ḥażret-i (19) İbrāhīm ᶜaleyhi's-selām Nemrūd'dan ḫalāṣ olduġı gibi her kim ki (20) Nemrūd-sīret nefsinden ḫalāṣ oldı

Ḫoş (21) tüvāned kerd der-āteş nişest

Ol kimse ḫoş ve bī-bāk [S76a] (1) āteşüñ içinde oturmaġa ḳādir olur. Zīrā āteş aña gülistān (2) olur. *Nemrūd* dan murād nefs-i emmāredür ki anuñ şerrinden (3) ḫalāṣ olan dergāh-ı Eḥadiyyet'üñ maḳbūlarından olur. *Nemrūd* (4) nūnuñ feṭḥi iledür Fārisī'de nūnuñ żemmi ve ẕāl-i muᶜceme anuñ muᶜarrebidür (5) ve İbrāhīm peyġām-ber münāsebeti ile ḫūb vāḳiᶜ olmışdur.*

626

Ser (6) bizen Nemrūd-rā hemçün ḳalem

Çünki vücūduñda olan Nemrūd'uñ (7) saña żarar-ı maḥż idügi ẓāhir oldı. Pes evvel ol Nemrūd'uñ (8) başını ḳaṭᶜ eyle, ḳalem gibi.

Çün Ḫalīlu'llāh ber-āteş nih ḳadem

Andan (9) ṣoñra ḥażret-i İbrāhīm ᶜaleyhi's-selām gibi[886] āteş üzere ḳadem ḳo. (10) Zīrā ol ḥālde saña āteşden ẕerre ḳadar ziyān irişmez. *Ser* (11) *bizen, başını [M70a] ḳaṭᶜ eyle* maᶜnāsınadur ki murād, cemīᶜ ḫuṣūṣda (12) nefs-i emmāreye muḫālefet eyle dimekdür.**

627

---

[885] nāruñ: dūzaḫuñ Ü, M.

* *nişest* bunda nişisten maᶜnāsınadur.

[886] ᶜaleyhi's-selām gibi: gibi ᶜaleyhi's-selām Ü.

** *nih* emr-i ḥāżırdur.

Çün şudī (13) ez-vaḫşet-i Nemrūd pāk

Çünki iy sālik! Nemrūd'uñ vaḫşetinden (14) pāk olduñ. Murād budur ki çün nefs-i emmāreñi mā-sivā (15) ḳaydından āzād idüp ṭāᶜat ve ᶜibādete muᶜtād eyledüñ. (16) Nefs-i emmāre[887] bi'ż-żarūrī vaḫşet ve muḫālefeti terk eyleyüp (17) saña bi'ṭ-ṭavᶜ rām ve mūnis olur.

Ḥulle pūş ez-āteş-i (18) ṭavḳet çi bāk

Pes cennet ḥulle[888] gey. Ol vaḳt saña āteş (19) renglü ṭavḳdan ne bāk. Yaᶜnī [Ü75b] bāk ve ḫavf yoḳdur. Zīrā (20) ol ḥālde beyān olunan ṭavḳ ṣāfī nūr olur.[***]

ḤİKĀYET-İ KEBK[889]

628

Ḫe ḫe iy kebk-i ḫırāmān derḫırām

Merḥabā iy kebk-i [S77b] (1) ḫırāmān! Ṣalın.[*]

Ḫoş ḫoşī ez-kūh-ı ᶜirfān der-ḫırām

(2) ᶜİrfān ṭaġından ḫoş ḫoş ṣalın. Murād, tenbīhdür ki (3) sālike maᶜrifetu'l-lāhdan behrever olmaḳ lāzımdur. *ᶜİrfān*dan[890] (4) murād maᶜrifetu'l-lāhdur. *Kebk, keklik* maᶜnāsınadur ki murād (5) sālikdür.

629

Ḳahḳaha ber-şīve-i īn rāh zen

Bu yolūn (6) kār[891] şīvesi üzere ḳahḳaha ur. Yaᶜnī ṭarīḳatda (7) riyāżet ve mücāhedeye saᶜy u kūşiş idüp şādān (8) ve ḫandān ol.

Ḥalḳa ber-sindān dār Allāh zen

Ḥalḳayı (9) sindān üzere ṭut, Allāh ur. Yaᶜnī mā-sivādan iᶜrāż (10) idüp Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ ḳapusında s̱ābit-ḳadem ol ve her nefesde (11) cān u dilden Allāh di ve devām üzere cenāb-ı Eḥadiyyet'üñ ẕikrine (12) meşġūl ol. *Sindān* ki *örs* maᶜnāsınadur.[892] Bunda murād ḥalḳanuñ altında (13) olan demürdür.[**]

---

[887] Nefs-i emmāre: -Ü.
[888] ḥulle: ḥullesi Ü, M.
[***] *pūş* emr-i ḥāżırdur.
[889] "Kekliğin Hikāyesi"
[*] *derḫırām* emr-i ḥāżırdur.
[890] *İrfān*dan: *İrfān* Ü.
[891] kār: kār u şīvesi Ü.
[892] maᶜnāsınadur: maᶜnāsına Ü.
[**] *zen* emr-i ḥāżırdur.

630

Kūh-ı ḫod der-hem güẕār ez-fāḳeʾī

Kendü ṭaġuñı faḳr-ı (14) iḫtiyārīden tamām erit ve maḥv eyle. Yaʿnī *mūtū ḳabl en-temūtū*[893] ḥasebince (15) ḥayvāniyyet ve cismāniyyetden ḫalāṣ olup ifnā-yı vücūddan behrever (16) ol.

Tā birūn āyed zi-kūhet nāḳaʾī

Tā kūhdan saña bir nāḳa ṭaşra gele, (17) Ṣāliḥ peyġam-bere geldügi gibi. *Nāḳa* ẕikri Ṣāliḥ peyġam-ber[894] münāsebeti iledür ve illā murād (18) rūḥānī ḥāletden bir ḳavī ḥāletdür.

631

Çün müsellem nāḳaʾī yābī cüvān

Çünki (19) müsellem ve cüvān ve laṭīf bir nāḳa bulasın

Cūy-i şīr ü engübīn yābī revān

Revān (20) ve cārīleyin [Ü75a] ve ʿasel ırmaġını bulursın. Murād, çünki velāyet sebebi ile ittiḥād-ı rūḥānī (21) müyesser ola. Esrār u maʿārif-i Sübḥānī[895] bisyār behre bulursın dimek.[896] Baʿżı nüsaḫda *revān* [S77a] (1) yirine *ʿıyān* vāḳiʿdür ki laṭīfdür.

632

Nāḳa mīrān ger meṣāliḥ bāyedet

Eger saña rūḥānī meṣāliḥ gerek (2) ve lāzım ise nāḳayı sür.

Ḫod be-istiḳbāl Ṣāliḥ āyedet

Ol ḥālde Ṣāliḥ peyġam-berüñ[897] kendüsi (3) istiḳbāle gelür. Zīrā erbāb-ı ḥaḳīḳat vereşe-i enbiyā oldıġı iʿtibārile cemīʿ enbiyānuñ aḥvālinden (4) behre bulur. *Nāḳa mīrān* saʿy u kūşişden ʿibāretdür. *Nāḳa, dişi deve* maʿnāsınadur.

ḤİKĀYET-İ BĀZ[898]

633

Merḥabā iy tund-bāz tīz-çeşm

Merḥabā iy ziyāde görici ve çeşmile naẓar (6) idici tund ve ġażabnāk ṭoġan![*]

---

[893] "Ölmeden önce ölün."
[894] peyġam-ber: peyġam-ber ʿaleyhi's-selām Ü.
[895] Sübḥānī: Sübḥānī'den M, Ü.
[896] dimek: dimekdür M, Ü.
[897] peyġam-berüñ: peyġam-berüñ ʿaleyhi's-selām Ü.
[898] "Doğanın Hikāyesi"

Çend ḫˇāhī būd tund u tīz ḫışm

Niçeye degin tund ve ziyāde (7) ġażablu olsañ gerek? *Bāz*dan murād ol sālikdür ki henüz ḥiddet ve ġażabdan (8) ᶜārī olmamışdur.

634

Nāme-i ᶜışḳ-ı ezel ber-pāy bend

ᶜIşḳ-ı ezel nāmesini ayaġuñ üzere (9) baġla. Niteki ḥażret-i Süleymān'dan hüdhüd ile Belḳīs'a nāme ileden ṭoġan ol nāmeyi ancılayın (10) eyledi.

Tā ebed ān nāme-rā mekşāy bend

Tā ebedī[899] ol nāmenüñ bendini çözme. Ḫulāṣa-i (11) kelām budur ki, kendüñi ᶜışḳ-ı İlāhī ile muḳayyed eyle ve cān u dilden aña [M71a] meşġūl ve muḳayyed[900] ol (12) ve hergiz andan dūr u cüdā olma.[**]

635

ᶜAḳl-ı māder-zād bā-dil kun bedel

Māder-zād ᶜaḳluñı (13) ḳalbe[901] ve ᶜışḳa tebdīl eyle.

Tā yekī bīnī ebed-rā bā-ezel

Tā ᶜışḳ[902] sebebi ile ebedī ezel ile bir göresin. (14) Zīrā çünki *küllü şeyʾin hālikun illā vechehu*[903] ḥasebince vaḥdet-i vücūduñ sırr u ḥaḳīḳatine vuṣūl (15) bulup mevcūdātuñ [Ü76b] vücūdı ḥükm-i ᶜademde idügini müşāhede eyleyesin. Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ (16) vücūd-ı pākine nisbet ezel ve ebed bir idügi saña rūşendür[904] ve ẓāhir olur. *ᶜAḳl-ı māder-zād*dan (17) murād ᶜaḳl-ı maᶜāşdur ve *dil* ki *ḳalb* maᶜnāsınadur andan murād ᶜışḳ-ı İlāhī'dür.

636

Çār-çūb-ı (18) ṭabᶜ bişken merdvār

---

[*] *bāz* ṭoġan.
[899] ebedī: ebed Ü.
[900] meşġūl ve muḳayyed: meşġūl Ü.
[**] *bend* bunda emr-i ḥāżırdur.
[901] ḳalbe: ḳalb M.
[902] ᶜışḳ: ᶜışḳ-ı İlāhī Ü.
[903] "O'nun zatından başka her şey yok olacaktır. Hüküm yalnızca O'nundur ve kesinlikle O'na döndürüleceksiniz." Kasas/88.
[904] rūşendür: rūşen M, Ü.

Ṭabᶜ çār-çūbını merd gibi ṣı. Yaᶜnī vücūduñı ᶜanāṣır-ı erbaᶜanuñ ḥükm ü teᵓsīrinden (19) ḫalāṣ eyle.*

Der-derūn-ı ġār-ı vaḥdet kun ḳarār

Pes vaḥdet ġārında ḳarār eyle. Ḫulāṣa-i kelām[905] budur ki, çün ṭabᶜ ve ṭabīᶜat ḥükminden ḫalāṣ olup, ᶜışḳ-ı İlāhī'ye vuṣūl bulasın, pes hīç şeksiz sırr-ı vaḥdetden āgāh ve ḫaber-dār olursın. *Çār-çūb* egerçi çer-çīve didikleridür lākin bunda murād ṭabᶜdur ve ᶜanāṣır-ı erbaᶜaya hem işāretdür.[906**]

(20) Beyt

Tu ger sarāy-ı ṭabīᶜat nemīrevī bīrūn

Kücā be-kūy-ı ḥaḳīḳat güẕer tüvānī kerd

637

Çün (21) be-ġār-ender* ḳarār āyed turā**

Çünki vaḥdet ġārında saña ḳarār gele, yaᶜnī çünki ittiḥād-ı rūḥānī [S78b] (1) sebebi ile vaḥdetden behrever olasın

Ṣadr-ı ᶜālem yār-ı ġār āyed turā

Ol ḥālde (2) ṣadr-ı ᶜālem ki murād ḥażret-i Resūl'dür ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem saña yār-ı ġār [M72b] gelür. Yaᶜnī çünki (3) ol mertebeye vuṣūl bulasın.[907] Ḥażret-i Resūl ile ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem muṣāḥabet eylemege lāᵓıḳ (4) olursın. *ġār, maġāra* maᶜnāsınadur.

ḤİKĀYET-İ DÜRRĀC[908]

638

Ḫe ḫe iy dürrāc-ı miᶜrāc-ı elest

(5) Merḥabā iy elest miᶜrācınuñ dürrācı!

Dīde ber-farḳ-ı *belā* tāc-ı elest

*Belā*nuñ (6) farḳı üzere elestüñ tācını görmiş! Yaᶜnī *elestü bi-Rabbiküm*[909] ḫiṭābında *belā* diyüp (7) anuñ ᶜuhdesinden gelmegi ḳabūl eylemiş kimse. [Ü76a] *Dürrāc*dan murād sālikdür (8) egerçi keklik-miṣāl bir ḳuşdur.

---

* *vār* bunda teşbīh içündür.
[905] Ḫulāṣa-i kelām: Ḫulāṣa Ü.
[906] işāretdür: işāret vardur Ü.
** *ḳarār* bunda teşbīh içündür.
*** *ender-ġār* taḳdīrindedür.
[907] bulasın: müyesser ola Ü.
[908] "Turaç Kuşunun Hikāyesi"

639

Çün elest-i ʿışḳ büşnūdī be-cān

Çünki elest (9) ʿışḳını cānile istimāʿ ve ḳabūl eyledüñ.*

Ez-*belā*-yı nefs bīzārī sitān

Pes nefsüñ (10) *belā*sından bīzārlıḳ ṣatun al. Ḫulāṣa-i kelām budur ki, çün ʿālem-i ervāḥda (11) *elestü bi-Rabbikum*[910] ḫiṭābında *belā* didüñ. Pes bu ʿālemde hem saña vācibdür ki ol ḥāl (12) üzere olup nefse *belā* dimeyüp anun emr[911] ārzūlarına tābiʿ olmayasın. Belki cemīʿ ḫuṣūṣda (13) aña muḫālefet eyleyesin ve illā cenāb-ı İlāhī'nüñ ḫiṭāb-ı müsteṭābından senden ṣādır (14) olan *belā*nuñ ḥaḳḳını edā eylemege ḳādir olmayup şermende ve ḫacil olursın.

640

Çün belā-yı nefs (15) girdāb-ı belāst

Zīrā çünki nefsüñ belāsı belā girdābıdur.**

Key şeved kār-ı tu (16) der-girdāb rāst

Senüñ işüñ ḫod girdābda ḳaçan rāst ve ḥāṣıl olur? (17) Yaʿnī olmaz. Zīrā kes ki nefsine tābiʿ ve muṭīʿ oldı, ol kimse her iki cihānda Ḫüdāy ʿazze (18) ve celleden dūr olup bisyār belāya giriftār olur.

641

Nefs-rā hemçün ḫar-ı ʿĪsā büsūz

[M72a] Nefsüñ[912] (19) ḥażret-i ʿĪsā'nuñ ḫarı gibi yaḳ. Yaʿnī ʿĪsā peyġam-berüñ ʿaleyhi's-selām ḥımārını yaḳup maḥv eyledükleri gibi, sen hem riyāżet (20) ve mücāhede āteşi ile nefsüñi yaḳup münʿadim eyle. Murād, hīç bir ḫuṣūṣda nefsüñile mütābaʿat eyleme (21) dimekdür.***

Pes çü ʿĪsā cān şev ü cān berfürūz

Pes ʿĪsā peyġam-ber ʿaleyhi's-selām gibi cān ol ve ġayrılaruñ cānını münevver ve rūşen eyle. [S78a] (1) Çünki bu ḥālet saña müyesser ola. Ḫażret-i ʿĪsā ʿaleyhi's-selām (2) rūḥ olduġı gibi, sen hem rūḥ olursın. Zīrā ḥażret-i (3) ʿĪsā'ya ʿaleyhi's-selām

---

[909] "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" A'rāf /172.

* *büşnūdī* fiʿl-i māżīdür.

[910] "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" A'rāf/172.

[911] emr: emr ü Ü.

** *girdāb* maʿrūfdur.

[912] Nefsüñ: Nefsüñi Ü.

*** *büsūz* emr-i ḥāżırdur.

Rūḥu'llāh dirler,[913] ḥażret-i [Ü77b] Mūsā'ya ʿaleyhi's-selām (4) Kelīmu'llāh didükleri gibi.*

642

Ḫar büsūz u murġ-ı cān-rā kār-sāz

(5) Ḫarı yaḳ ve cān murġınuñ işini düz. Yaʿnī nefsānī aḥvāli (6) cemīʿan terk idüp rūḥa mensūb olan aḥvālüñ tedārikine (7) meşġūl ol.**

Tā ḫoşet Rūḥu'llāh āyed pīş bāz

Tā (8) Rūḥu'llāh ḫoş ve ʿizzetile āşikāre senüñ pīş ü ḥużūruña gele. Zīrā çünki (9) sālik nefsānī aḥvālden pāk olup merātib ḳaṭʿ eyleye. Enbiyā (10) ile muṣāḥabet eylemege ve anlardan ʿizzet ve taʿẓīm görmege lāʿıḳ olur.

ḤİKĀYET-İ ʿANDELĪB[914]

643

Merḥabā iy ʿandelīb-i bāġ-ı ʿışḳ

Merḥabā iy ʿışḳ (12) bāġınuñ ʿandelībi!***

Nāleʾī mīkun zi-derd ü dāġ-ı ʿışḳ

ʿIşḳuñ (13) derd ü dāġından[915] bir nāle ve fiġān eyle. Zīrā çünki ʿışḳdan behre bulmışsın. (14) Pes saña lāzımdur ki nāle ve fiġāndan ḫālī [M73b] olmayasın.

644

Ḫoş (15) be-nāl ez-derd-i dil Dāvūdvār

İy ʿandelīb! Göñül derdinden (16) Dāvūd peyġām-ber ʿaleyhi's-selām gibi[916] nāle eyle. Yaʿnī laṭīf āvāz ile terennüm eyle.[917]

(17) Tā kunendet her nefes ṣad cān niṯār

Tā istimāʿ idenler her nefesde (18) saña yüz cān niṯār eyleyeler. Niteki Dāvūd peyġām-ber ʿaleyhi's-selām Zebūr oḳurken (19) bisyār kimse anuñ meclisinde cān virürdi. Ḫulāṣa-i kelām (20) budur ki, çün sālik-i müntehī ʿışḳ-ı İlāhī'den kelimāt idüp

---

[913] dirler: dirler ve Ü, M.

* *berfürūz* emr-i ḥāżırdur.

** *sāz* emr-i ḥāżırdur.

[914] "Bülbülün Hikāyesi"

*** *ʿandelīb* bülbül gibi bir ḳuşdur ki cemʿi ʿanādildür.

[915] derd ü dāġından: dāġ u derdinden Ü.

[916] ʿaleyhi's-selām gibi: gibi ʿaleyhi's-selām M.

[917] terennüm eyle: terennüm Ü.

esrār-ı (21) tevḥīdden nikāt beyān ve ʿıyān[918] eyleye, anda ḥāżır olan [S79b] (1) rūşen-dillerden bisyār kimse ziyāde ẕevḳinden cān teslīm eyler. (2) Evliyāu'l-lāhdan[919] bisyār kimse vaʿẓ idüp esrār-ı ʿışḳdan beyān (3) eylerken vāḳiʿ olmışdur.*

645

Ḥalḳ-ı Dāvūdī be-maʿnā berküşāy

Maʿnā ve sırr-ı (4) tevḥīd ile Dāvūd peyġām-bere ʿaleyhi's-selām mensūb [Ü77a] olan boġazuñı aç. Yaʿnī (5) esrār-ı ʿışḳ kelimātını laṭīf ve ḫoş-ṣūretle beyān eyle.**

Ḫalḳ-rā ez-laḥn-ı (6) ḥalḳat reh nümāy

Senüñ ḥalḳuñuñ laḥn u ṣavtından ḫalḳa yol (7) göster. Yaʿnī ḳurb u viṣāl-i İlāhī'nüñ vuṣūline vesīle olur aḥvāli (8) ḫalḳa taḳrīr ve beyān eyle. Ḥā-i ḥikmetle *ḥalḳ, boġaz* maʿnāsınadur.***

646

(9) Çend peyvendī zirih ber-nefs-i şūm

Şom ve ḫabīṯ nefsüñ (10) üzere niçeye dek zirih urur ve ulaşdurursın? Yaʿnī niçeye dek (11) nefsüñi ṭāʿat ve riyāżet ve mücāhededen dūr idüp anuñ hevāsına (12) tābiʿ olup murādātını ḥāṣıl eylersin.

[M73a] Hemçü Dāvūd āhen-i ḫod kun (13) çü mūm

Dāvūd peyġām-ber ʿaleyhi's-selām āheni mūm gibi nerm eyledügi gibi (14) sen hem kendü āhenüñi mūm gibi eyle. Yaʿnī nefsüñ ki āhen gibi saḫtdur, (15) anı riyāżet ve mücāhede āteşi ile mūm gibi nerm eyle, tā ki ṭāʿat (16) ve ʿibādete muʿtād ola.

647

Ger şeved īn āhenet çün mūm nerm

(17) Senüñ bu āhenüñ eger mūm gibi nerm ola

Tu şevī der-ʿışḳ çün (18) Dāvūd germ

Bu ḥālet sebebi ile ʿışḳ-ı İlāhī'de sen Dāvūd peyġām-ber (19) ʿaleyhi's-selām gibi germ ve şevḳnāk olursın. Murād, nefsüñi zebūn (20) idüp ṭāʿat ve ʿibādete rām ve

---

[918] beyān ve ʿıyān: ʿıyān ve beyān Ü.
[919] Evliyāu'l-lāhdan Evliyāu'l-lāh Ü.
* *niṣāret* taḳdīrindedir.
** *berküşāy* emr-i ḥāżırdur.
*** *nümāy* emr-i ḥāżırdur.

muᶜtād eyler iseñ, ᶜālī mertebeye (21) vuṣūl bulursın dimekdür. *Āhen*den murād nefsdür. Ḥażret-i Dāvūd [S79a] (1) münāsebeti ile *zirih* ve *āhen* ġūb vāḳiᶜ olmışdur.[***]

ḤİKĀYET-İ ṬĀVUS[920]

648

(2) Ḫe ġe iy ṭāvūs-ı bāġ-ı heşt der

Merḥabā iy sekiz ḳapulı bāġuñ ṭāvūsı![*]

(3) Sūḫtī ez-zaḫm-ı mār-ı heft ser

Yedi başlu māruñ zaḫmından yanduñ. Yaᶜnī (4) ṭāvūs cennetden mār sebebi ile çıḳduġı gibi sen hem[921] [Ü78b] mār-sīret (5) nefs sebebi ile ṭāᶜat ve ᶜibādetden[922] dūr olup bī-ᶜamel (6) ḳalduñ. *Bāġ-ı heşt der*den murād cennetdür. *Mār-ı heft ser*den (7) murād nefsdür ki ejderhādur. Niteki ḥażret-i Mevlānā ḳaddesa'l-lāhu sırrahu'l-ᶜazīz bu beytile bu maᶜnāya (8) işāret eylemişdür:

Beyt

Nefset ejderhāst ū key murdeest

[M74a] (9) Zān ki ez-bī-āletī efsürdeest

649

Ṣoḥbet-i īn mār der-ḫūnet fikend

Bu māruñ (10) ṣoḥbet ve muḳāreneti seni ḫūn içine bıraḳdı. Yaᶜnī senüñ helāküñe sebeb oldı.[**]

(11) Vez-bihişt-i ᶜAdn bīrūnet fikend

Ve ᶜAdn cennetinden seni ṭaşra bıraḳdı. (12) Yaᶜnī ḥażret-i Ādem'üñ ᶜaleyhi's-selām cennetden çıḳduġına sebeb mār olmışdur. (13) Zīrā şeyṭān-ı laᶜīn anuñ aġzına girdi ve ḥażret-i Ādem'üñ ḫużūrına vardı. (14) Pes seni hem bu mār cennetden dūr u cüdā eyler, eger tābiᶜ olur iseñ. *Mār*dan (15) murād nefsdür.[***]

650

Bergiriftet Sidre vü Ṭūbā zi-rāh

[***] *āhen*e nisbet germ laṭīfdür.

[920] "Tavus Kuşunun Hikāyesi"

[*] *heşt der*de *der* ḳapu maᶜnāsınadur.

[921] hem: -M.

[922] ᶜibādetden: ᶜibādet Ü.

[**] *fikend* fiᶜl-i māżīdür.

[***] *bihişt-i ᶜAdn* bir cennetüñ ismidür.

Ol mār ki murād nefsdür, (16) yaʿnī[923] Sidre ve Ṭūbā'nuñ yolından ḳaldurdı. Yaʿnī seni dergāh-ı Eḥadiyyet (17) ve cennetden dūr eyledi.

Kerdet ender-ṣad ṭabīʿat dil siyāh

Yüz (18) ṭabīʿatda, yaʿnī bisyār nefsānī ārzūlara meyl ü raġbet sebebi ile (19) senüñ ḳalbüñi siyāḥ eyledi. *Ez-rāh-ı Sidre vü Ṭūbā turā bergirift* (20) taḳdīrinde olmaḳ üzere şerḥ olundı, bu maʿnā rūşen olduġı (21) içün.

651

Tā nekerdānī helāk īn mār-rā

Mādām ki bu mārı helāk [S80b] (1) eylemeyesin, yaʿnī mādām nefsüñi hevā ve hevesden pāk idüp ṭāʿat (2) ve ʿibādetde ṣābit-ḳadem eylemeyesin[924]

Key şevī şāyesteʾī esrār-rā

(3) Esrār-ı Sübḥānī'ye ḳaçan lāʾıḳ olursın? Yaʿnī ḳurb u esrār-ı İlāhī'den (4) behrever olmazsın.*

652

Ger ḫalāṣī bāşedet zīn mār-ı zişt

(5) Bu zişt [Ü78a] mārdan ki murād nefsdür, eger saña [M74a] ḳurtulmaḳlıḳ ola

Ādemet (6) bā-ḫāṣ gīred der-bihişt

Ḥażret-i Ādem ʿaleyhi's-selām seni ḫāṣ ile (7) ṭutar. Yaʿnī saña küllī riʿāyet idüp seni kendüsine ḫāṣ ve maḥrem eyler.

ḤİKĀYET-İ TEẔERV[925]

653

Merḥabā iy ḫoş teẕerv-i dūr-bīn

Merḥabā iy (9) dūr-bīn ḫoş ve laṭīf teẕerv![**]

Çeşme-i dil ġarḳ-ı baḥr-ı nūr bīn

(10) Dil çeşmesini nūr deryāsına ġarḳ gör. Yaʿnī nūr-ı Sübḥānī ile (11) ḳalbüñi memlū ve pür eyle. Līkin bu ḥālet ʿışḳ u muḥabbet-i İlāhī ile müyesser olur. (12) *Teẕerv, süglün* maʿnāsınadur ki murād sālikdür.[***]

---

[923] yaʿnī: yaʿnī seni Ü.
[924] eylemeyesin: olmayasın Ü.
* *şāyesteʾī* lāʾıḳ maʿnāsınadur.
[925] "Sülünün Hikāyesi"
** *dūr-bīn* vaṣf-ı terkībīdür.
*** Mıṣrāʿ-ı ṣānīde olan *bīn* emr-i ḥāżırdur.

654

İy miyān-ı çāh-ı ẓulmet (13) mānde

İy ẓulmet çāhınuñ içinde ḳalmış! Yaʿnī iy taʿalluḳ-ı mā-sivā ẓulmetine (14) giriftār olup Ḫüdāy ʿazze ve celleden dūr u cüdā ḳalmış.

Mübtelā-yı ḥabs-i (15) nehmet mānde

Ḥırṣ ḥabsinüñ mübtelāsı ḳalmış. Yaʿnī ḥırṣa mübtelā olmış. (16) *Nehmet, ḥırṣ* maʿnāsınadur.

655

Ḫ̆īş-rā zīn çāh-ı ẓulmānī berār

Bu ẓulmānī (17) çāhdan kendüñi ḫalāṣ eyle. Yaʿnī vücūduñı cismāniyyet ve aḫlāḳ-ı ẕemīmeden (18) pāk eyle.

Ser zi-evc-i ʿarş-ı Raḥmānī berār

Pes ʿarş-ı Raḥmānī'nüñ (19) evcinden başuñı yuḳaru getür. Yaʿnī çünki çāh-ı ẓulmānīden saña (20) ḫalāṣ müyesser ola, bir mertebede ʿālī-ḳadr olur ki ʿarş-ı Raḥmānī'den (21) güẕer idüp Ḫüdāy ʿazze ve celleye vuṣūl bulursın.*

656

Hemçü Yūsuf begẕer [S80a] (1) ez-zindān u çāh

Yūsuf peyġām-ber ʿaleyhi's-selām gibi zindān ve çāhdan güẕer (2) eyle. Yaʿnī vücūduñ [M75b] çāh ve zindānından saña ḫalāṣ müyesser olup aḫlāḳ-ı (3) ẕemīmeden ʿārī ve pāk ol.

Tā şevī der-Mıṣr-ı ḳurbet pādişāh**

Tā ḳurbet-i (4) Ḥaḳḳ Mıṣr'ında pādişāḥ olasın. Yaʿnī Yūsuf peyġām-ber ʿaleyhi's-selām zindāndan (5) ḫalāṣ olup ʿAzīz-i Mıṣr'uñ cāh ve manṣıbına vuṣūl bulup [Ü79b] pādişāh-ı (6) Mıṣr'uñ maḳbūl ve muḳarrebi olduġı gibi, sen hem Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ maḳbūl (7) ve muḳarrebi olursın.[926]

657

Ger çünīn mülkī müsellem āyedet

Eger buncılayın bir mülk (8) saña müsellem gele, yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ḳurbeti saña müyesser ola

---

* *berār* emr-i ḥāżırdur.

** *ḳurbet-i Ḥaḳḳ* taḳdīrindedür.

[926] olduġı gibi sen hem Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ maḳbūl ve muḳarrebi olursın: olursın Ü.

Yūsuf-ı (9) ṣıddīḳ hem-dem āyedet

Yūsuf-ı ṣıddīḳ saña hem-dem gelür. Yaʿnī Yūsuf (10) peyġām-ber ʿaleyhi's-selām ʿālem-i maʿnāda saña hem-dem ve muṣāḥib olur. Murād (11) budur ki çün sālik terk-i mā-sivā idüp merātib seyr ide, enbiyāya (12) ʿālem-i maʿnāda ḳarīn ve muṣāḥib olur.

ḤİKĀYET-İ ḲUMRĪ[927]

658

Ḫe ḫe iy ḳumrī-i (13) dem-sāz āmede

Merḥabā iy dem-sāz ve muṣāḥib gelmiş ḳumrī!

Şād (14) refte teng-dil bāz āmede

Şād ve mesrūr gitmiş[928] girü teng-dil (15) ve ġam-gīn gelmiş. Murād, sālikdür ki riyāżet ve mücāhedesine iʿtimādı (16) olduġı[929] içün ḳurb u viṣāl ve müşāhede-i cemāl-i İlāhī'den behrever (17) olmaḳ ümīdi ile şād idi. Līkin henüz taʿalluḳ-ı mā-sivādan (18) pāk olmaduġı içün, andan maḥrūm olduġından ötürü[930] teng-dil (19) ve ġam-gīn olmışdur.

659

Teng-dil zānī ki der-ḫūn māndeʾī

Ol (20) sebebden teng-dilsin ki ḳan içinde ḳalmışsın.*

Der-mażīḳ-i ḥabs-i (21) ẕü'n-nūn māndeʾī

Ẕü'n-nūn'uñ [M75a] ḥabsi ṭarlığında ḳalmışsın. Yaʿnī [S81b] (1) ḳasvet-i ḳalbe giriftār olduġuña sebeb budur ki, cismāniyyet ve hevā ve heves sebebi ile (2) nefsüñ zebūn ve maġlūbı olup, rūḥānī sürūr ve ḥużūrdan dūr (3) u cüdā olmışsın. *Mażīḳ, ṭarlıḳ* maʿnāsınadur. *Ẕü'n-nūn* ki *māhī (4) ṣāḥibi* maʿnāsınadur. Bu iʿtibārla ki, māhī ṣayd idicidür. Bunda murād nefsdür. (5) *Ḫūn*dan murād vücūd ve cismāniyyetdür. Ḫulāṣa-i kelām budur ki, ḳumrī bir ṣayyād-ı (6) māhīnüñ dāmına giriftār olup, ġarḳ-ı ḫūn olduġı gibi [Ü79a] sen (7) hem nefsüñ dāmına giriftār olup cismāniyyetden ḫalāṣ bulmamışsın. (8) Mışrāʿ-i evvelde bu maʿnā hem ḫūb ve laṭīfdür: Teng-dil ve ġam-gīn ol sebebden (9) sen ki ḫūn içinde ḳalmışsın. Vech-i evvele nisbet *teng-dilī* taḳdīrinde olur.

---

[927] "Kumrunun Hikāyesi"
[928] gitmiş: gitmiş ve Ü.
[929] iʿtimādı olduġı: iʿtimādı Ü.
[930] ötürü: -M.

* *zānī*de *yā* ḫiṭāb içündür. *māndeʾī*de hemze ḫiṭāb içündür.

660

(10) İy şude ser-geşte-i māhī-i nefs

İy nefs māhīsinüñ ser-geşte (11) ve zebūnı olmış kimse!

Çend ḫˇāhī dīd bed-ḫˇāhī-i nefs

Nefsüñ (12) żarar ve bed-ḫˇāhlıġını niçeye dek görmek istersin? Yaʿnī niçe[931] görseñ (13) gerekdür. Zīrā mādām ki nefsüñ ser-geştesisin nefsüñ envāʿ-ı (14) żararından ḫalāṣ olmazsın. Şeyḫ ʿAṭṭār ḥażretleri ḳuddise sırrahu[932] nefsi gāhī (15) ẕü'n-nūna ve gāhī nūna teşbīh eyledi. *Nūn, māhī* maʿnāsınadur.[933] Be-Türkī balıḳ.[**]

661

Ser (16) biken īn māhī-i bed-ḫˇāh-rā

Bu bed-ḫˇāh māhīnüñ başını [M76b] ḳopar. Zīrā *aʿdā (17) ʿaduvvike nefsuke'lletī beyne cenbeyk*[934] ḥasebince nefsüñ senüñ ḳavī düşmenüñdür.[935] (18) Pes riyāżet ve mücāhede ile bir ḥālete irişdür ki Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ (19) emr-i şerīfine hīç bir vechile muḫālefet eylemege ḳādir olmaya.

Tā tüvānī sūd (20) farḳ-ı māh-rā

Tā māhuñ farḳını aşındırmaġa ḳādir olasın. Zīrā çünki (21) zinde-dil olup nefsüñi zebūn ve murde eyleyesin. Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ [S81a] (1) ḥużūrında mertebe ve ḳadrüñ felekden ʿālī olup māh senüñ ayaġuñ altında (2) ḳalur.[*]

662

Ger buved ez-māhī-i nefset ḫalāṣ

Eger nefs māhīsinden (3) saña ḫalāṣ ola

Mūnis-i Yūnus şevī der-ṣadr-ı ḫāṣ

Ḫāṣ ṣadrda (4) Yūnus peyġām-ber ʿaleyhi's-selāmuñ mūnis ve muṣāḥibi olursın. Zīrā (5) herkes ki nefsinüñ zebūn ve maġlūbı ola, şeref ve ʿizzetden aña naṣīb (6) yoḳdur. *Nefs* māhīye teşbīh olundı. Zīrā[936] *fe'l-teḳamehu'l-ḥūt*[937] ḥasebince māhī (7)

---

[931] niçe: niçe bir Ü.
[932] ḥażretleri ḳuddise sırrahu: ḥażretleri Ü.
[933] maʿnāsınadur: maʿnāsına Ü.
[**] *dīd* dīden maʿnāsınadur. *bed-ḫˇāh* düşmen maʿnāsınadur.
[934] "Düşmanınızın en kuvvetlisi, içinizde bulunan nefsinizdir."
[935] nefsüñ senüñ ḳavī düşmenüñdür: senüñ ḳavī düşmenüñ nefsüñdür Ü.
[*] *Tā tüvānī sūd* sūd bunda aşındırmaḳ maʿnāsınadur ki sūden taḳdīrindedür.
[936] . Zīrā: -M.
[937] "Böylece Yūnus kendini kınayıp dururken balık onu yuttu." Sāffāt/142.

nefs seni [Ü80b] yuṭup helāk eyler, ḥażret-i Yūnus'ı yutduġı gibi. Eger (8) sen anı zebūn ve helāk eyleyesin.[**]

ḤİKĀYET-İ FĀḪTE[938]

663

Merḥabā iy fāḫte (9) bükşāy laḥn

Merḥabā iy fāḫte! Laḥn aç. Yaʿnī esrār u maʿārif-i Sübḥānī'den (10) söyle.

Tā güher ber-tu fişāned heft ṣaḥn

Tā heft āsumān (11) taʿẓīmen senüñ üzerüñe gevher niṣār eyleye. Zīrā *men erāde en yeclise maʿallāhi (12) felyeclis maʿa ehli't-taṣavvuf*[939] ḥasebince çünki bir maḥalde esrār-ı tevḥīd ve kelimāt-ı (13) ʿışḳdan [M76a] muṣāḥabet vāḳiʿ ola. Heft āsumān ve melāʾike-i Raḥmān ol (14) maḥalle taʿẓīm idüp nūr niṣār eylerler. *Fāḫte* ügeyik didükleri ḳuşdur (15) ki bunda murād sālikdür. *Heft ṣaḥn*dan murād heft āsumāndur.

664

(16) Çün buved ṭavḳ-ı vefā der-gerdenet

İy fāḫte! Çünki senüñ (17) boynuñda vefā ṭavḳı ola.

Zişt bāşed bī-vefāyī kerdenet

(18) Pes vefāsızlıḳ eylemek saña zişt ve bī-edeblikdür. Ḫulāṣa-i (19) kelām budur ki, çün *elestü bi-Rabbiküm*[940] ḫiṭābında cān u dilden ʿışḳ (20) ve vefā-dārlıġa müteʿahhid olup *belā*[941] didüñ. Pes bu ʿālemde andan ġāfil (21) ve fārıġ olmaḳ ʿişyān ve saña ʿayn-ı ḫüsrāndur. Mışrāʿ-i sānīde [S82b] (1) bu maʿnā hem-laṭīfdür: Pes senüñ bī-vefālıḳ eylemegüñ zişt ve terk-i edebdür. (2) *Fāḫte*nüñ boynında ṭavḳ-miṣāl bir nesne vardur.[*]

665

Ez-vücūdet tā buved mūyī (3) be-cāy

Mādām ki senüñ vücūduñdan bir mūy yirinde ola, yaʿnī mādām ki ifnā-yı (4) vücūddan tamām behrever olmayasın

Bī-vefāyet ḫˇānem ez-ser-tābe-pāy

[**] Ḥażret-i Yūnus'a nisbet *māhī* ḫūb vāḳiʿ olmışdur. *Mūnis* ism-i fāʿildür.

[938] "Üveyik Kuşunun Hikāyesi"

[939] "Bir kimse Allah ile oturmak isterse tasavvuf ehli ile otursun"

[940] "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" A'rāf/172.

[941] En'ām/30; A'rāf/172.

[*] *bāşed* fiʿl-i mużāriʿdür.

(5) Başdan ayaġa degin seni bī-vefā oḳuram. Yaʿnī saña ḥadden bīrūn (6) vefāsızsın direm. Zīrā çünki sen ʿışḳ [Ü80a] daʿvāsın[942] idüp ifnā-yı (7) vücūddan dūr ve bī-behre olasın, vücūdda şirket daʿvāsın eylemiş (8) olursın. Bu ḥālet ḫod ṣāfī bī-vefālıḳdur belki küfre ḳarīb (9) bir ḥāletdür.[**]

666

Ger tu iy ġāfil birūn āyī zi-ḫod

İy vücūduñ [M77b] saña żarar-ı maḥż (10) idüginden ġāfil! Eger kendüñden ṭaşra gelesin, yaʿnī eger vücūduñı tamām ifnā eyleyesin

(11) Sūy-ı maʿnā rāh yābī ez-ḫıred

ʿAḳl-ı meʿād sebebinden maʿnā cānibine yol bulursın. (12) Yaʿnī mā-sivādan ḫalāṣ olup cenāb-ı İlāhī'ye vāṣıl olursın.[***]

667

Çün (13) ḫıred sūy-ı maʿānīt āvered

Çünki ʿaḳl-ı meʿād, seni maʿānī cānibine getürür. Yaʿnī (14) çünki anuñ sebebi ile Ḫüdāy ʿazze ve celleye vuṣūl bulasın.

Ḫıżr āb-ı (15) zindegānīt āvered

Ḫıżr peyġām-ber ʿaleyhi's-selām saña āb-ı ḥayāt getürür. (16) *Āb-ı zindegānī* ki *āb-ı ḥayāt* maʿnāsınadur. Andan murād ʿilm-i ledün ser-çeşmesinden (17) ẓāhir olan āb-ı ḥayātdur ki sebeb-i beḳā-yı ebedīdür.

ḤİKĀYET-İ ÇERĠ[943]

668

(18) Ḫe ḫe iy çerġ-i be-pervāz āmede

Merḥabā iy pervāza gelmiş![944*]

Refte ser-keş (19) ser-nigūn bāz āmede

Havāya ser-keş gitmiş, zemīn cānibine havādan girü ser-nigūn (20) gelmiş! Zīrā murġlaruñ ʿādetleridür ki havāya ser-keş giderler ve havādan başı (21) aşaġa gelürler. *Çerġ* cīmüñ fetḥile ve rānuñ sükūnile *çaḳır* maʿnāsınadur.

---

[942] daʿvāsın: daʿvāsını M.

[**] *Bī-vefāyet*de *te* ḫiṭāb içündür.

[***] *yābī* fiʿl-i mużāriʿ-i muḫāṭabdur.

[943] "Çakır Kuşunun Hikāyesi"

[944] gelmiş: gelmiş çaḳır Ü, M.

[*] *çerġ* çaḳır.

669

Ser mekeş [S82a] (1) çün ser-nigūnī māndeʾī

Emr-i İlāhī'den baş çekme. Çünki ziyāde ser-nigūn (2) ḳalmışsın.

Ser binih çün ġarḳ-ı ḫūnī māndeʾī

Baş ḳo. Çünki (3) ziyāde ḳana ġarḳ ḳalmışsın. Yaʿnī çünki ġarīḳ-i maʿāṣī olmışsın andan (4) iʿrāż idüp [Ü81b] ṭāʿat ve ʿibādete meşġūl ol.[**]

670

[M77a] Besteʾī murdār-ı (5) dünyā āmedī

Dünyā cīfesine muḳayyed ve meşġūl geldüñ.

Lā-cerem mehcūr-ı maʿnā (6) āmedī

Lā-cerem maʿnānuñ mehcūrı geldüñ. Yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve celleden dūr u cüdā (7) olduñ. *Maʿnā*dan murād ḥażret-i Ḥaḳ'dur ʿamme nevāluhu.

671

Hem zi-dünyā hem zi-ʿuḳbā (8) dergüẕer

Hem dünyādan hem ʿuḳbādan geç ve ferāġat eyle.[*]

Pes külāh ez-ser (9) bigīr ü derniger

Pes başuñdan külāhuñı ṭut. Yaʿnī elüñe al ve naẓar eyle. (10) Yaʿnī çünki dünyā ve ʿuḳbāyı terk eyleyesin, bir ʿālī mertebeye vuṣūl bulursın (11) ki aña naẓar eylemek isteseñ külāhuñ başuñdan düşer. Murād, ziyāde ʿālī (12) mertebeye irişürsin dimekdür.[**]

672

Çün begerded ez-dü gītī rāy-ı tu

(13) Çünki iki cihāndan senüñ rāy u fikrüñ döne, yaʿnī çünki iki cihānı (14) terk eyleyesin

Dest-i Ẕü'l-Ḳarneyn bāşed cāy-ı tu

Senüñ cāy (15) u maḥallüñ Ẕü'l-Ḳarneyn'üñ dest ü ṣadrı olur. Yaʿnī ziyāde ʿālī mertebeye (16) vuṣūl bulursın. Mışrāʿ-i ṣānīde bu vech hem-laṭīfdür: Ẕü'l-Ḳarneyn'üñ (17) dest ü ṣadrı senüñ cāy u mekānuñ olur. *Dest* bunda ṣadr (18) maʿnāsına olmaḳ rūşendür.

ḤİKĀYET-İ MURĠ-I ZERRĪN[945]

[**] *māndeʾī*de hemze ḫiṭāb içündür.

[*] *dergüẕer* emr-i ḥāżırdur.

[**] *derniger* emr-i ḥāżırdur.

673

Merḥabā iy murġ-ı (19) zerrīn ḫoş derāy

Merḥabā iy murġ-ı zerrīn! Ḫoş geldüñ.[***]

Germ şev der-kār u (20) çün āteş derāy

Ṭāᶜat ve ᶜibādet ve ᶜışḳ u muḥabbetde germ (21) ve şevḳnāk ol ve āteş gibi gel. *Murġ-ı zerrīn* ṣarı[946] aşma didükleri [S83b] (1) ḳuşdur ve bunda murād sālikdür.[****]

674

Her çi der-pīş āyed ez-germī büsūz

[M78b] (2) Her ne ki senüñ öñüñe gelür, ᶜışḳ-ı İlāhī āteşinüñ ḥarāretinden anı yaḳ (3) ve maḥv ü münᶜadim eyle.

Zāferīneş çeşm-i [Ü81a] cān küllī büdūz

Āferīneş (4) ve mevcūdātdan cānuñ çeşmini bi'l-külliyye dik. Yaᶜnī ḥażret-i Resūl (5) ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem çünki mā-sivādan iġmāż-ı ᶜayn eyledi. Ḫüdāy ᶜazze (6) ve celle anı bu āyet-i kerīme ile vaṣf eyledi *māzaġa'l-baṣar vemā ṭaġā.*[947] Pes (7) sen hem her iki ᶜālemden iġmāż-ı ᶜayn eyle, tā Ḫüdāy teᶜālānuñ ᶜazze ismuhu (8) maḳbūli olasın.[*****]

Beyt

Serem be-dünyā vü ᶜuḳbā fürū nemīāyed

Tebāreka'l-lāh (9) ez-īn şīvehā ki der-ser-i māst

675

Çün büsūzī her çi der-pīş āyedet

(10) Çünki ᶜışḳ āteşi ile yaḳasın, her ne ki mā-sivādan senüñ öñüñe gelür (11) ve[948] münᶜadim eyleyesin.

Nuzl-i Ḥaḳ her laḥẓaᵓī pīş āyedet

Her bir laḥẓada (12) Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ rūḥānī nuzl ü ṭaᶜāmı saña ziyāde gelür. Pes *ebītu (13) ᶜinde Rabbī yuṭᶜimunī ve yesḳīnī*[949] żiyāfetinden behrever olursın.[*]

---

[945] "Sarı Asma Kuşunun Hikāyesi"

[***] *derāy* emr-i ḫāżırdur.

[946] ṣarı: ṣaru Ü.

[****] *āy* emr-i ḫāżırdur.

[947] "Göz (gördüğünden) şaşmadı ve (onu) aşmadı." Necm/17.

[*****] *büsūz ve büdūz* emr-i ḫāżırdur.

[948] ve: -M.

[949] "Doğrusu ben herhangi biriniz gibi değilim; Rabbimin yanında gecelerim; O, beni yedirir, içirir."

676

Çün dilet (14) şud vāḳıf-ı esrār-ı Ḥaḳ

Çünki ʿışḳ u muḥabbet sebebi ile senüñ ḳalbüñ (15) Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ esrārına vāḳıf ve muṭṭaliʿ oldı.

Ḫ̄işten-rā vaḳf (16) kun der-kār-ı Ḥaḳ

Pes kendüñi ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ ʿazze ismuhu kārına vaḳf (17) eyle. Yaʿnī cemīʿ ʿömrüñi Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā ḥażretinüñ celle ẕikruhu ṭāʿat (18) ve ʿibādet ve ʿışḳ u muḥabbetine ṣarf eyle.**

677

Çün şevī der-kār-ı Ḥaḳ (19) merdī tamām

Çünki [M78a] Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ kār u ḫıdmetinde ʿışḳ u muḥabbet (20) sebebi ile kāmil bir merd olasın ki[950] sende vücūddan bir eṣer ḳalmaya.

(21) Tu nemānī Ḥaḳ bimāned ve's-selām

Ol ḥālde sen ḳalmazsın, Ḥaḳḳ Sübḥāne [S83a] (1) ve teʿālā ḥażreti ḳalur. Pes ol demde vaḥdet-i vücūduñ sırrı saña āşikār (2) olup sırr-ı tevḥīdden tamām ḫaber-dār olursın. Ḫulāṣa-i kelām budur,[951] mādām [Ü82b] (3) ki sālik nefḥa ve ceẕbe ve ʿışḳ u muḥabbetden behrever olmaya, sırr-ı tevḥīd (4) ve sırr-ı Eḥadiyyet'den ḫaber-dār olup vaḥdet-i vücūddan murād ne idügi (5) aña rūşen ve ẓāhir olmaz ve esrār-ı Sübḥānī'den bir sırra vuṣūl (6) bulmaz. Ḥażret-i Şeyḫ-i büzürgvār çünki Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā ḥażretini ʿazze ismuhu[952] (7) sīmurġa teşbīh eyledi. Bu iʿtibārla ki egerçi ʿālemde sīmurġuñ nāmı dünyāda[953] (8) fāş ve ḫalḳ-ı ʿālem mā-beyninde meşhūrdur. Līkin bir kimse anı görmemişdür. (9) Niteki Ḫüdāy ʿazze ve celle cihānda cemīʿ mevcūdātdan fāş ve meşhūrdur. Līkin (10) ḥażret-i Resūl'den ġayrı ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem kimse anı çeşm-i ẓāhirle görmemişdür. (11) Bu sebebden erbāb-ı sülūkı ṭuyūra teşbīh eylemişdür.*

MEŞVERET KERDEN-İ MURĠĀN BĀ-HÜDHÜD[954]

---

* *nuzl* mā-ḥażarī.
** *kun* emr-i ḥāżırdur.
[950] ki: -M.
[951] budur: budur ki Ü.
[952] ʿazze ismuhu: celle şānuhu Ü.
[953] dünyāda: ziyāde Ü.
* *nemānī* fiʿl-i nefydür.
[954] "Hüthüt İle Kuşların Meşveret Etmesi."

678

Mecmaʿī kerdend murġān-ı cihān

Ān çi būdend āşikārā vü nihān

(13) Cihānuñ murġları ol murġlar ki āşikārā ve nihān idiler, bir mecmaʿ eylediler. Yaʿnī (14) cihānuñ cemīʿ murġları cemʿiyyet idüp bir maḥalde cemʿ oldılar.

679

[M79b] Cümle (15) güftend īn zamān der-rūzigār

Cemīʿ murġlar didiler: Bu zamān-ı rūzigārda

(16) Nīst ḫālī hīç şehr ez-şehriyār

Şehriyārdan ḫālī hīç şehr (17) yoḳdur. Yaʿnī her şehrüñ şehriyārı vardur. Bu hem-vechdür: Hīç bir şehr, şehryārdan (18) ḫālī degüldür.

680

Çün buved kiḳlīm-i mā-rā şāh nīst

Pes niçündür (19) ki bizüm iḳlīmümüzüñ şāhı yoḳdur?

Bīş ez-īn bī-şāh būden rāh (20) nīst

Bundan ziyāde, yaʿnī min-baʿd bizüm iḳlīmümüz şāhsız olmaḳ rāh (21) ve münāsib degüldür. Pes iḳlīm-i dil ki cemīʿ aḳālīm ve zemīn ve [Ü82a] āsumān ve ʿarş-ı ʿaẓīm [S84b] (1) ve cemīʿ mevcūdāt anuñ vüsʿatine nisbet bir ẕerre meṣābesindedür.[955] Hīç mümkin midür ki (2) ʿışḳ-ı İlāhī şehriyārsız ol iḳlīm rūşen ve maʿmūr ola?[**]

681

Yek-diger-rā (3) şāyed ez-yārī kunīm

Çünki bizüm ḫālümüz budur. Pes lāʾıḳ ve lāzımdur eger (4) biri birimüze muʿāvenet eyleyelüm.[*]

Pādişāhī-rā ṭalebkārī kunīm

Bir pādişāh (5) içün ṭalebkārlıḳ[956] eyleyelüm. Yaʿnī biri birimüze muʿāvenet eyleyevüz tā ki kendümüz (6) içün bir pādişāh ṭaleb eyleyevüz.

682

Zān ki çün kişver şeved ḫālī zi-şāh

---

[955] meṣābesindedür: meṣābesinde Ü.

[**] *Bīş* bunda bā-yı ʿArabī iledür.

[*] *yārī*de *yā* maṣdariyyetdür.

[956] ṭalebkārlıḳ: ṭalebkār Ü.

(7) Zīrā ki çün kişver şāhdan ḫālī ola, yaʿnī çünki bir kişverüñ şāhı olmaya

(8) Naẓm u tertībī nemāned der-sipāh

ʿAskerde bir naẓm u tertīb ḳalmaz. Zīrā (9) hergiz[957] vażīʿ ve şerīf mā-beyninde ḳadr ü şeref iʿtibārı olmaz ve raʿiyyet hem ḥużūr (10) ve rāḥatdan [M79a] behre bulmaz.[**]

683

Pes heme der-cāygāhī āmedend

Pes cemīʿ murġlar (11) bir cāygāha geldiler.

Ser-be-ser cūyā-yı şāhī āmedend

Cemīʿan kendülerden (12) ötürü bir şāh ṭaleb idici geldiler. *Şāhī*nüñ *yā*sı maṣdariyye olup (13) şāhlıḳ maʿnāsına olmaḳ ziyāde baʿīddür.[958***]

CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD MURĠĀN-RĀ[959]

684

Hüdhüd-i āşufte-dil pür-intiẓār

Pür-intiẓār āşüfte-dil[960] hüdhüd

(15) Der-miyān-ı cemʿ āmed bī-ḳarār

Murġlar cemʿinüñ içine bī-ḳarār geldi. *Hüdhüd*den (16) murād[961] mürşid-i kāmil idügi mā-baʿdında vāḳiʿ olan beytüñ maʿnāsından (17) rūşendür. Mıṣrāʿ-i ṣānīde bu maʿnā hem-laṭīfdür: Ṭuyūr cemʿinüñ ortasına (18) bī-ḳarār geldi.

685

Ḥulleʾī būd ez-ṭarīḳat der-bereş

Anuñ üzerinde (19) ṭarīḳatden bir ḥulle var idi.

Efserī būd ez-ḥaḳīḳat ber-sereş

(20) Anuñ başı üzere ḥaḳīḳatdan bir tāc var idi. *Der-bereş* anuñ [Ü83b] egninde (21) maʿnāsına hem-laṭīfdür.[*]

686

---

[957] hergiz: ger Ü.
[**] *sipāh* ʿasker.
[958] maṣdariyye olup şāhlıḳ maʿnāsına olmaḳ ziyāde baʿīddür: maṣdariyye olmaḳ ziyāde baʿīddür Ü.
[***] *şāhī*de *yā* vaḥdet içündür.
[959] "Hüthütün Kuşlara Verdiği Cevap"
[960] āşüfte-dil: āşüfte M.
[961] murād: -Ü.
[*] *Efser* tāc.

Tīz-fehmī būd der-rāh āmede

Sülūk-ı ṭarīḳatda [S84a] (1) ziyāde tīz-fehm gelmiş idi.

Ez-bed ü ez-nīk āgāh āmede

Yaramazdan (2) ve eyüden ḫaber-dār gelmiş idi. Murād, ṭarīḳ-i sülūkuñ cemīʿ aḥvālinden (3) ber-vech-i yaḳīn ḫaber-dār idi dimekdür.

687

Güft iy murġān menem bī-hīç (4) reyb

Hem berīd-i ḥażret ü hem peyk-i Rab

Hüdhüd murġlara ḫiṭāb (5) idüp didi: İy murġlar! Hīç şeksiz Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā ḥażretinüñ (6) ʿazze ismuhu hem berīdi, Ḫüdāy Rabbü'l-ʿālemīnüñ hem peyki benem. [M80b] *Hüdhüd*den murād mürşid-i (7) kāmildür ki Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ḳurb u viṣāline ṭālib olanlara vesīle (8) ve vāsıṭadur.

688

Hem zi-her ḥażret ḫaber-dār āmedem

Hem her ḥażretden ḫaber-dār geldüm. (9) Yaʿnī erbāb-ı ḥaḳīḳat mā-beyninde ḥażarāt-ı ḫams ki meşhūrdur, andan (10) ḫaber-dār ve āgāhum. Zīrā rūḥānī sülūk sebebi ile ʿālem-i maʿnāda anı (11) müşāhede eyledüm.[**]

Hem zi-fıṭrat ṣāḥib-esrār āmedem

Hem fıṭrat[962] (12) esrār ṣāḥibi geldüm. Yaʿnī benüm bu laṭīf ḥāletüm[963] baḫşāyiş-i İlāhī'dür ki (13) ezelīdür kesbī ve ʿārıżī degüldür. *Her ḥażret*den murād ḥażarāt-ı ḫams[964] (14) olmaḳ rūşendür. *Fıṭrat* ḫilḳat maʿnāsınadur.[***]

689

Ān ki bi'smi'l-lāh der-minḳār (15) yāft

O ki minḳārında bi'smi'l-lāḥ buldı. Yaʿnī ben[965] ḥażret-i Süleymān'dan Belḳīs'a (16) iletdügüm mektūbda bi'smi'l-lāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm yazılmış idi. Anı aġzumla

---

[**] *ḫaber-dār* vaṣf-ı terkībīdür.
[962] fıṭrat: fıṭratdan Ü.
[963] ḥālātum: ḥāletüm Ü.
[964] murād ḥażarāt-ı ḫams: murād ḥażret-i ḫams Ü, ḥażarāt-ı ḫams M.
[***] *ṣāḥib* mużāf degüldür.
[965] ben: benüm Ü.

(17) iletdüm. Bu āyet-i kerīmeye işāretdür: *İnnehu min-Süleymāne ve innehu bi'smi'l-lāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm.*[966]

(18) Dūr nebved ger besī esrār yāft

Baʿīd ve ʿacīb degüldür ve gerçi[967] çoḳ (19) esrār buldı ise. Zīrā bi'smi'l-lāhi'r-raḥmāni'r-raḥīmüñ muḳārenetüñden aña (20) bisyār ġarīb ḥālāt [Ü83a] ḥāṣıl olmışdur. *Minḳār, ḳuşuñ burnı* (21) maʿnāsınadur.[968]

690

Mīgüẕārem der-ġam-ı ḫod rūzigār

Rūzigārı kendü ġamumda [S85b] (1) geçürürem.*

Hīç kes-rā nīst bā-men hīç kār

Zīrā hīç kimsenüñ benümle[969] (2) hīç işi yoḳdur. Niteki evliyāu'l-lāhuñ [M80b] ḥāli hem bu üslūb üzeredür.

691

(3) Çün men āzādem zi-ḫalḳān lā-cerem

Çünki ben, ḫalāʾıḳdan āzād (4) ve fārıġam.**

Ḫalḳ āzādend ez-men nīz hem

Lā-cerem ḫalḳ daḫı hem benden (5) āzād ve fārıġlardur. Murād Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ṭāʿat ve ʿibādetine ziyāde (6) işti ġāl ve teḳayyüdi olduġı içün[970] mā-sivādan fārıġ olduġın (7) işʿārdur. Niteki bu maʿnā bu beytden ẓāhirdür:

692

Çün şudem meşġūl-i (8) derd-i pādişāh

Çünki pādişāhuñ derd ü ʿışḳına meşġūl oldum.***

(9) Hergizem derdī nebāşed ez-sipāh

Sipāhdan hergiz baña bir[971] derd ü ġam (10) olmaz. Murād Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā ḥażretine[972] meşġūl olup mā-sivādan (11) ferāġat eyledüm dimekdür. *Pādişāh*dan murād Ḫüdāy ʿazze ve celledür ve *sipāh*dan (12) murād ḫalāʾıḳdur.

---

[966] "Mektup, Süleyman'dan gelmiştir. O, 'Bismillahirrahmanirrahim' diye başlamakta." Neml/30.
[967] ve gerçi: eger Ü.
[968] maʿnāsınadur: maʿnāsına Ü.
* *rūzigār* eyyām maʿnāsınadur.
[969] hīç: -Ü.
** *lā-cerem*üñ maʿnāsı mışrāʿ-ı sānīnüñ maʿnāsına ḳayd olundı.
[970] olduġı içün: olduġıçün Ü.
*** *derd*den murād ʿışḳ u muḥabbetdür.

693

Āb bünmāyem zi-vehm-i[973] **ḫ̌īşten**

Yirde pinhān (13) olan āblar baña ẓāhir ve āşikār olduġı içün kendü vehmümden (14) ḫalḳa ābı gösterürem tā ki yiri bir miḳdār ḳazmaḳla ẓāhir ve āşikār olur.

(15) Rāzhā dānem besī zīn bīş men

Bundan ziyāde yaʿnī bundan (16) ġayrı ben çoḳ rāzlar[974] bilürem.

694

Bā-Süleymān der-suḫan bīş āmedem

(17) Sözde ḥażret-i Süleymān'la ziyāde geldüm. Yaʿnī anuñla bisyār muṣāḥabet (18) eyledüm.

Lā-cerem ez-ḫayl-i ū pīş āmedem

Lā-cerem anuñ ʿaskerinden (19) pīş ü maḳbūl geldüm.*

695

Her ki ġāʾib şud zi-ḫayleş iy ʿaceb

(20) İy ʿaceb ḥāletdür ki, her kim ki anuñ ḫayl u ʿaskerinden anuñ [M81b] ḥużūrından (21) ġāʾib [Ü84b] oldı.

Ū nepürsīd ü nekerd ū-rā ṭaleb

Süleymān peyġām-ber ʿaleyhi's-selām [S85a] (1) anı nice oldı diyüp suʾāl eylemedi[975] ve ṭaleb eylemedi.

696

Men çü ġāʾib (2) geştem ez-vey yek zamān

Līkin çünki ben andan bir zamān ġāʾib (3) oldum.**

Kerd her sūyī ṭalebkārī revān

Benden ötürü her bir ṭarafa bir ṭalebkār (4) revān eyledi, tā ki beni bulup ḥużūrına getüreler. Bu āyet-i kerīmeye (5) işāretdür: *Ve tefaḳḳade'ṭ-ṭayra fe-ḳāle māliye lā-ere'l-hüdhüdem kāne mine'l-ġāʾibīn.*[976]

---

[971] baña bir: baña Ü.
[972] ḥażretine: ḥażretine ʿazze ismuhu Ü.
[973] zi-vehm-i: be-vehm-i Ü, ez-vehm-i M.
[974] rāzlar: rāz Ü.
* Mışrāʾ-ı şānīdeki bā-yı Fārisī iledür bā-yı ʿArabī ile olmaḳ hem-laṭīfdür.
[975] eylemedi: -M.
** *geştem* bunda şudem maʿnāsınadur.

697

(6) Zān ki mī̇neşküft bī̇-men yek nefes

Zī̇rā ki Süleymān peyġām-ber ʿaleyhi's-selām (7) bensiz bir nefes ṣabr eylemedi.

Hüdhüdī̇-rā tā ebed īn ḳadr bes

Tā ebedī̇ (8) bir hüdhüde bu ḳadr u şeref yeter.*

698

Nāme-i ū burdem ü bāz āmedem

Anuñ[977] yaʿnī̇ Süleymān (9) peyġām-ber ʿaleyhi's-selāmuñ nāmesini Belḳī̇s'a iletdüm ve andan yine anuñ (10) ḥużūrına geldüm.

Pī̇ş-i ū der-perde hem-rāz āmedem

Ḥażret-i Süleymān'uñ (11) ḥużūrında perde ve ḫalvetinde hem-rāz ve maḥrem geldüm. Zī̇rā Belḳī̇s'dan (12) geldükde Süleymān peyġām-ber ʿaleyhi's-selāmuñ ḫalvetine varup Belḳī̇s'dan (13) aña ḫaber virdi. Niteki bu āyet-i kerī̇meden rūşendür: *Fe-mekeṯe ġayra baʿī̇din (14) fe-ḳāle eḥaṭtu bi-mālem tuḥiṭ bihī̇ ve ciʾtuke min Sebeʾ.*[978]

699

Her ki ū maṭlūb-ı peyġam-ber buved

Her kim ki (15) o peyġām-berüñ maḳbūl ve maṭlūbı ola

Zī̇bedeş ber-ser eger efser buved

(16) Yaraşur ve lāʾıḳdur, eger anuñ başı üzere tāc ola. Niteki hüdhüdüñ başı (17) üzere tāc [M81a] gibi bir nesne vardur.

700

Her ki ū meẕkūr-ı Ḥaḳ āmed be-ḫayr

(18) Her kim ki o Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ḫayr ile ẕikr ü yād olunmış(ı) geldi, yaʿnī̇ (19) her kimi ki Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā ḥażreti ḫayr ile ẕikr ü yād eyledi. Niteki bu āyet-i (20) kerī̇meden rūşen ve ẓāhirdür: *Ḳāle* [Ü84a] *senenẓuru eṣadaḳte em künte mineʾl-kāẕibī̇n. (21) İẕ heb bi-kitābī̇ hāẕā* ilā āya.[979]**

---

[976] "Süleyman, kuşlara göz atıp yokladı ve şöyle dedi 'Hüthüt'ü niçin göremiyorum? Yoksa kayıplara mı karıştı?'" Neml/20.

[*] *bes* kāfī̇ maʿnāsınadur.

[977] Anuñ: -M.

[978] "Çok geçmeden (Hüthüt) geldi ve dedi ki: "Senin bilgin dışındaki bir şeyi gördüm ve sana Sebe'den kesin bir haber ile geldim." Neml/22.

[979] "Süleyman, Hüthüt'e şöyle dedi 'Doğru mu söylüyorsun, yoksa yalancılardan mısın, göreceğiz.'" Neml/27.

Key resed der-gerd-i seyreş hīç ṭayr

Hīç bir murġ [S86b] (1) anuñ seyrinüñ tozına ḳaçan irişür? Yaʿnī irişmez. Zīrā anuñ seyri tevfīḳ-i (2) Sübḥānī ile olur. Baʿżı nüsaḫda mıṣrāʿ-i s̱ānī böyle vāḳiʿdür: *Key resed der-gerd-i (3) ṭayreş hīç seyr*. Maʿnā böyle olur: Murġlardan hīç bir murġuñ seyri anuñ ṭayr (4) u pervāzınuñ tozına ḳaçan irişür? Yaʿnī irişmez. Bu vech üzere *ṭayr* bunda pervāz (5) maʿnāsına olur. Zīrā *ṭayr* baʿżı maḥalde murġ ve baʿżı maḥalde murġān maʿnāsına gelür. Niteki (6) bu āyet-i kerīmede bu maʿnāyadur: *Ṭayran ebābīl*[980] ve baʿżı maḥalde pervāz maʿnāsına gelür.[*]

701

Sālhā (7) der-baḥr ü ber mīgeşteem

Baḥr u berde niçe yıllar seyr ü geşt eylemişem.

Pāy ender- (8) reh be-ser mīgeşteem

Ayaġum yolda başumla seyr ü geşt eylemişem. Murād, bisyār (9) zamān riyāżet ve mücāhededе olup ṭāʿat ve ʿibādete meşġūl olmışam dimekdür. (10) *Baḥr* deryā ve *berr, ḳurı* maʿnāsınadur ki *baḥr*uñ muḳābilidür.

702

Vādī vü kūh u beyābān (11) refteem

Vādī ve kūha ve deşt ü beyābāna gitmişem.

[M82b] ʿĀlemī der-vaḳt-i ṭūfān refteem

(12) Ṭūfān zamānında bir ʿāleme gitmişem. *ʿĀlem*den murād kūh-ı Ḳāf'dur.

703

Bā-Süleymān der-seferhā (13) būdeem

Seferlerde Süleymān peyġām-ber ʿaleyhi's-selām ile[981] olmışam.

ʿArṣa-i ʿālem (14) besī peymūdeem

ʿĀlemüñ ʿarṣa ve meydānını bisyār ḳaṭʿ ü ṭayy eylemişem ve görmişem.

704

(15) Pādişāh-ı ḫ̆īş-rā dānisteem

Kendü pādişāhumı bilmişem.

[**] *meẕkūr* ism-i mefʿūldür.

[980] "Sürü sürü kuşlar." Fīl/3.

[*] *gerd* gubār maʿnāsınadur *gird* eṭrāf maʿnāsınadur bunda maḥalle münāsib degüldür.

[981] ʿaleyhi's-selām ile: ile ʿaleyhi's-selām M.

Çün revem tenhā (16) çü netvānisteem

Yalıñuz nice gideyüm? Çünki ḳādir olmamışam.

705

Līk bā-men (17) ger şumā hem-reh şevīd

Līkin eger siz baña hem-rāh ve yār olasız[**]

Maḥrem-i ān şāh u (18) ān dergeh şevīd

Ol [Ü85b] şāhuñ ve ol dergāhuñ maḥremi olursız. *Şāh*dan (19) murād Ḥaḳḳ teʿālā ḥażretidür ʿazze ismuhu.

706

Vā-rehīd ez-neng-i ḫod-bīnī-i ḫ ̌īş

(20) Kendü kibr ü ḫod-bīnlügüñüzüñ neng ü ʿārından ḳurtulursız.

Tā key ez-teşvīr-i (21) bī-dīnī-i ḫ ̌īş

Ḳaçana degin kendü dīnsizligüñüzüñ ḫacāletinden. Yaʿnī [S86a] (1) niçeye degin bu ḫacālete giriftār olursuñuz.[982] *Teşvīr, ḫacālet* maʿnāsınadur.

707

(2) Her ki derdī yāft cān ez-ḫod berest

Her kim ki bir derd buldı, anuñ cānı (3) kendüsinden ḳurtuldı. Yaʿnī her kim ki ʿışḳ-ı İlāhī'den behrever oldı, kibr ü vücūd (4) ve ṣıfāt-ı reddiyyeden ḫalāṣ olup pāk oldı.[*]

Der-reh-i cānān zi-nīk ü (5) bed berest

Ol kimse cānān yolında nīk ü bedden ḳurtuldı, yaʿnī mā-sivādan (6) ḫalāṣ olup istiġrāḳdan[983] behre buldı. *Derd*den murād ʿışḳ [M82a] u muḥabbetdür. (7) *Cānān*dan murād Ḫüdāy ʿazze ve celledür.[**]

708

Cān fişānīd ü ḳadem der-reh nihīd

(8) İy ḳurb u viṣāl-i Ḫüdā'ya cān u dilden ṭālib olan murġlar! Cānān içün (9) cānuñuzı niṯār eyleñüz ve cānānuñ yolına ḳadem ḳoñuz.[***]

[**] *şevīd* fiʿl-i mużāriʿ-i cemʿ-i muḫāṭabdur.

[982] olursuñuz: olursız Ü.

[*] *berest* emr-i ḥāżırdur.

[983] istiġrāḳdan: istiġrāḳ Ü.

[**] *berest* fiʿl-i māżīdür.

[***] *nihīd* emr-i ḥāżır cemʿdür. *fişānīd* emr-i ḥāżır cemʿdür.

Pāy-kūpān ser bedān (10) dergeh nihīd

Raḳṣ iderek ol dergāha baş ḳoñuz. Yaʿnī cenāb-ı İlāhī'ye (11) cān u dilden şevḳle müteveccih ve pūyān oluñuz. *Dergeh*den murād dergāh-ı (12) Eḥadiyyet'dür. *Pāy-kūpān, raḳṣ iderek* maʿnāsınadur.

709

Hest mā-rā pādişāhī (13) bī-ḫilāf

İy murġlar! Ḫilāf ve şeksiz bizüm bir pādişāhımuz vardur.

Der-pes-i (14) kūhī ki hest ān kūh-ı Ḳāf

Bir ṭaġuñ ardında ki ol ṭaġ kūh-ı (15) Ḳāf'dur. *Pādişāh*dan murād sīmurġdur ve andan murād Ḫüdāy ʿazze ve celledür. (16) Ḳāf ṭaġınuñ mā-verāsından murād cenāb-ı İlāhī'dür ki mekān ve ḥudūd ve cihātdan (17) bīrūndur.*

710

Nām-ı ū sīmurġ u sulṭān-ı ṭuyūr

Ol pādişāhuñ (18) nāmı sīmurġdur ve murġlaruñ sulṭānıdur.

Ū be-mā nezdīk ü mā zū dūr dūr

(19) O bize ḳarībdür ve biz andan ziyāde baʿīdüz. Murād, Ḫüdāy ʿazze ve celledür ki *va'l-lāhu meʿakum (20) eynemā kuntum*[984] ve hem *ve naḥnu aḳrabu ileyhi min-ḥabli'l-verīd*[985] anuñ vaṣfıdur.**

Ḳıṭʿa

Dūst (21) nezdīkter ez-men be-menest

Vīn ʿacebter ki men ez-vey dūrem

Çi kunem bā ki tüvān güft [S87b] (1) ki ū

Der-kenār-ı men ü men mehcūrem

711

Der-ḥarīm-i ʿizzetest ārām-ı ū

Anuñ [M83b] ārām (2) ve ḳarārı ʿizzet ḥarīmindedür. *Fe-li'l-lāhi'l-ʿizzetü cemīʿan*[986] ḥasebince bir ʿazīzdür ki ẕillet (3) hergiz aña yol bulmaz.

Nīst ḥadd-i her zebānī nām-ı ū

---

* *kūh* kāf-ı ʿArabī'nüñ żammesiyle ṭaġ maʿnāsınadur.

984 "Nerede olsanız, O sizinle beraberdir." Hadīd/4.

985 "Çünkü biz, ona şah damarından daha yakınız." Kāf/16.

** *dūr dūr* ziyāde ıraḳ maʿnāsınadur.

986 Metinde *Ve li'l-lāhi* yazılmıştır. "Şan ve şeref bütünüyle Allah'a aittir." Fātır/10.

Anuñ nām-ı şerīfi her bir zebānuñ (4) ḥaddi degüldür. Zīrā anuñ nām-ı şerīfi bir vechile ʿiẓam-şān ṣāḥibidür ki herkes (5) anı lisānına getürmege liyāḳatı yoḳdur. Līkin kemāl-i kereminden nām-ı şerīfini (6) yād u teẕekkür eylemege icāzet virmişdür. Mevlānā Cāmī'nüñ Nefaḥātü'l-Üns nām (7) kitābında mesṭūrdur ki evliyāu'l-lāhdan bir kimse dimişdür ki: Otuz yıldur ki erbāb-ı (8) ṭarīḳatden bisyār kimse ile muṣāḥabet eyledüm, Allāh dimege lāʾıḳ bir kimseye (9) muḳārin olmadum.

712

Ṣad hezārān perde dāred bīşter

Ḫüdāy ʿazze ve celle ʿizzet-i (10) ḥarīminde ṣad hezārān belki andan ziyāderek perde ve ḥicāb ṭutar.

Hem zi-nūr u (11) hem zi-ẓulmet pīş-i der

Hem nūrdan hem ẓulmetden ḳapusı öñünde. Pes (12) mādām ki ol perdelerden güẕer vāḳiʿ olmaya, anuñ ḳurb u viṣālinden (13) behre müyesser olmaḳ muḥāldür.*

713

Der-dü ʿālem nīst [Ü86b] kes-rā zehreʾī

İki ʿālemde (14) kümsenüñ bir zehre ve ḳudreti yoḳdur.

Kū tüvāned yāft ez-vey behreʾī

(15) Ki ol kimse andan bir behre bulmaġa ḳādir ola. Yaʿnī bir kimse Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ (16) ẕāt-ı pākinden āgāḥ olmaġa ḳādir degüldür. Bu sebebden Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā (17) ḥażreti ʿazze ismuhu ʿibādeti bu maʿnādan nehy idüp [M83a] taḥẕīr eylemişdür. Niteki (18) bu maʿnā bu āyet-i kerīmeden ẓāhirdür: *Ve yuḥaẕẕirukumu'l-lāhu nefsehu*[987] ve ḥażret-i Resūl (19) ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem menʿ eylemişdür ki bu maʿnā bu ḥadīṯ-i şerīfden (20) rūşendür: *Tefekkerū fī-ālāi'l-lāhi ve lā-tefekkerū fī-ẕāti'l-lāh.*[988] *Vey*den murād (21) Ḫüdāy ʿazze ve celledür. *Behre, naṣīb* maʿnāsınadur.**

Beyt

Ne ber-evc-i ẕāteş pered [S87a] (1) murġ-ı vehm

Ne der-ẕeyl-i vaṣfeş resed dest-i fehm

---

* *der* bunda ḳapu maʿnāsınadur.

[987] "Allah, asıl sizi kendisine karşı dikkatli olmanız hakkında uyarmaktadır." Āl-i İmrān/28.

[988] "Siz Allah'ın zatını tefekkür etmeyin yalnızca sıfatlarını tefekkür edin."

** *Kū* bunda ki ū'dan mürekkebdür.

714

Dāʾimā ū pādişāh-ı muṭlaḳest

(2) O ki murād Ḫüdāy ʿazze ve celledür ki dāʾimā pādişāh-ı muṭlaḳdur. Yaʿnī anuñ pādişāhlıġında (3) hīç ḫilāf ve kelām yoḳdur.

Der-kemāl-i ʿizz-i ḫod müstaġraḳest

Kendünüñ (4) kemāl-i ʿizzetinde müstaġraḳdur. Yaʿnī anuñ ʿizzeti bir mertebededür ki cemīʿ ṣāḥib- (5) ʿizzetlerüñ ʿīzzeti anuñ bī-nihāyet ʿizzetine nisbet ẕerre ḳadar degüldür *fe-li'l-lāhi'l- (6) ʿizzetü cemīʿan.*[989]

715

Ū be-ser nāyed zi-ḫod āncā ki üst

O ki murād Ḥaḳḳ (7) Sübḥāne ve teʿālā ḥażretidür ʿazze ismuhu kendüsinden başa gelmez, ora ki[990] (8) odur. Yaʿnī ẕāt-ı pāki müntehā-peẕīr[991] degüldür ve iḥāṭadan bīrūndur. (9) Bu sebebden ẕāt-ı pākini hemān kendüsi bilür.*

Key resed ʿaḳl u (10) ḫıred āncā ki üst

Pes ʿaḳl u ḫıred ḳaçan irişür oraya ki[992] odur? (11) Yaʿnī çünki Ḫüdāy ʿazze ve celle mekān ve cihetden bīrūndur. Pes ʿaḳl anı (12) fehm ü idrāk eylemege nice ḳādir [Ü86a] olur?

Beyt

ʿAḳl derāmed ki ṭaleb kerdemeş

(13) Cāy-ı edeb būd edeb kerdemeş

716

[M84b] Nī bedū reh nī şekībāyī ez-ū

(14) Ne ol Ḫüdā'ya yol vardur ki ẕāt-ı pāki maʿlūm ola, ne ol Ḫüdā'dan ṣabr (15) u şekībālıḳ vardur.

Ṣad hezārān ḫalḳ sevdāyī ez-ū

Ṣad hezārān (16) ḫalḳ, ol Ḫüdā'dan sevdāyīdür. Yaʿnī anuñ ʿışḳı sebebi ile bisyār kimse (17) dīvāne olmışdur.

717

---

[989] "Şan ve şeref bütünüyle Allah'a aittir." Fātır/10.
[990] ora ki: orada ki Ü.
[991] nihāyet-peẕīr: müntehā-peẕīr Ü.
* *āncā* ẕikri tefehhüm içündür ve illā cenāb-ı İlāhī *cā*dan berīdür.
[992] ki: -Ü.

Vaṣf-ı ū çün kār-ı cān-ı pāk nīst

(18) Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ vaṣfı çünki pāk cānuñ kār u ḥāli degüldür.[**]

ᶜAḳl-rā ser-māye-i (19) idrāk nīst

Çünki ᶜaḳluñ anuñ idrāk ser-māyesi yoḳdur. (20) Ḫulāṣa-i kelām budur ki, çün pāk cānuñ anı vaṣf eylemege liyāḳat ve iḳtidārı ve (21) ᶜaḳluñ anı fehm ü idrāk eylemege ḳudret ve ṭāḳati yoḳdur.

718

Lā-cerem hem ᶜaḳl u [S88b] (1) hem cān ḫīre mānd

Lā-cerem bu ḫuṣūṣda hem ᶜaḳl u hem cān ḫīre ve ḥayrān (2) ḳaldı.

Der-ṣıfāteş bā-dü çeşm-i tīre mānd

Ol Ḫüdā'nuñ ṣıfātında (3) iki tīre ve bī-nūr çeşmi ile ḳaldı. Yaᶜnī ᶜaḳl u cān Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ vaṣf (4) u müşāhedesinden bī-behre ve maḥrūm oldı.[993] *Lā-tudrikuhu'l-ebṣāru vehuve (5) yudriku'l-ebṣār.*[994]

719

Hīç dānāyī kemāl-i ū nedīd

Hīç bir dānā anuñ kemālini görmedi. (6) Yaᶜnī hergiz bir ᶜālim Ḫüdāy ᶜazze ve cellenün kemālini fehm ü idrāk eylemege ḳādir degüldür.

(7) Hīç bīnāyī cemāl-i ū nedīd

Hīç bir bīnā anuñ, yaᶜnī Ḫüdāy teᶜālānuñ celle şānuhu (8) cemālini görmedi.[*]

720

Der-kemāleş āferīneş reh neyāft

Āferīneş ki murād [M84a] (9) ḫalḳ-ı ᶜālemdür, anuñ kemāl ü ḳudretine[995] yol bulmadı. Yaᶜnī kemālini fehm eylemege ḳādir olmadı.

(10) Dāniş ez-pey reft ü pīşeş reh neyāft

[Ü87b] ᶜİlm ü dāniş (11) hem egerçi anuñ kemālinden ötürü gitdi velīkin anuñ ḥużūrına yol bulmadı. (12) Yaᶜnī Ḫüdāy ᶜazze ve cellenün kemālinden ḫaber-dār olmadı. Bu hem-vechdür: ᶜİlm ü dāniş (13) egerçi Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ kemālinüñ[996]

[**] *ū*dan murād ḥażret-i Ḥaḳ'dur.
[993] oldı: ḳaldı M.
[994] "Gözler O'nu idrak edemez ama O, gözleri idrak eder." En'ām/103.
[*] *bīnā* ṣīġa-i mübālaġadur.
[995] kemāl ü ḳudretine: kemāl-i ḳudretine Ü.
[996] kemālinüñ: -M.

ardından ve öñinden gitdi, līkin (14) aña yol bulmadı. Yaʿnī ʿilm ü dāniş ṣāḥibleri egerçi bisyār cidd ü cehd (15) ve saʿy u ihtimām idüp anuñ kemālinden ḫaber-dār olmaġa ḳaṣd eylediler. (16) Līkin hīç bir ṭarīḳile andan behrever olmaġa ḳādir olmadılar. Murād, kemāl-i İlāhī (17) ʿilm ü dāniş ile maʿlūm olmaḳ hergiz hīç bir ṭarīḳile müyesser ve mümkin olmaduġın (18) işʿārdur. Vech-i ṣānī iʿtibārı üzere *pey, pes* maʿnāsınadur. Be-Türkī ard.

721

(19) Ḳısm-ı ḫalḳān zān kemāl u zān cemāl

Muḥaṣṣal-ı kelām ol kemālden ve ol (20) cemālden ḫalāʾıḳuñ naṣīb ve ḥiṣṣesi

Hest eger ber-hem nihī müştī (21) ḫayāl

Eger bir yire cemʿ eyleyesin, bir avuç yaʿnī eḳall-i ḳalīl-i ḫayāldür. Zīrā anlaruñ [S88a] (1) ḥaḳīḳatlerinden behrever olmaḳ muḥāldür. *Ḳısm,* ḳāfuñ kesri ile *ḥiṣṣe* maʿnāsınadur.[997] (2) Be-Türkī pay.

722

Ber-ḫayālī key tüvān īn reh siperd

Maḥżā hemān bir ḫayāl ile bu yola (3) gitmek ve murāda irişmek ḳaçan mümkindür?*

Tu be-māhī key tüvānī meh siperd

Māhī ile[998] (4) māha gitmege ḳaçan ḳādir olursın? Yaʿnī sen ki taḫte'ş-şerādasın āsumāna (5) ʿurūc eylemege niçe ḳādir olursın. [M85b] Ḫulāṣa-i kelām budur, sen ki Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ (6) cemāl ü kemālinden bī-behre olup hemān bir miḳdār ḫayāle vuṣūl bulmışsın. (7) Sen bu ḥālde iken anuñ kemāl ü cemālinden behreverlik daʿvāsın (8) eylemeñ. Hemān şu ki beñzer ki taḫte'ş-şerāda [Ü87a] iken āsumāna ṣuʿūd eylemege (9) ḳaṣd eyleyesin.[999] Bu ḥālet ḫod muḥāldür. *Tu be-māhī* sen māhīde.[1000] Bu maʿnā (10) hem-laṭīfdür.

723

Bes ki deryā bes ki ḫuşkī der-rehest

---

[997] maʿnāsınadur: maʿnāsına Ü.

* *siperd* gitmek maʿnāsınadur.

[998] ile: ile sen Ü.

[999] eyleyesin: eyleye Ü.

[1000] māhīde: māhīdesin Ü.

Bu yolda (11) ki ziyāde[1001] baḥr vardur, ziyāde ki berr vardur.[1002] Yaʿnī bisyār baḥr u berr vardur. (12) Bunlaruñ cemīʿīsinden güẕer eylemek lāzımdur, tā ki ḳurb u viṣāl-i İlāhī (13) müyesser ola.[**]

Tā nepindārī ki īn reh kūtehest

Zinhār ṣanma sen ki (14) bu yol kūtāh ve āsāndur. Belki ziyāde dūr u dırāz ve ziyāde ṣaʿb u (15) müşkildür.

Beyt

Her şebnemī der-īn reh ṣad baḥr-ı āteşīst

Derd ān ki īn (16) muʿammā şerḥ ü beyān nedāred

Beyt

Īn rāh-rā nihāyet ṣūret kücā tüvān best

(17) Keş ṣad hezār menzil bīşest der-bidāyet

724

Ṣad hezārān ser çü gūy (18) īncā buved

Bunda ki murād Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ṭarīḳidür ṣad hezārān ser (19) ṭop gibi olur. Yaʿnī bisyār ʿuşşāḳ[1003] İlāhī sebebi ile başlarını Ḫüdāy (20) ʿazze ve cellenüñ yolında ṭop gibi ġalṭān eylerler.

Hāy hāy u hūy hūy (21) īncā buved

Ṣad hezārān hāy hāy ve hūy hūy bunda olur. Zīrā egerçi [S89b] (1) ġayrı yirde hem başlar ṭop gibi ġalṭān ve ḥay hāy ve hūy hūy (2) bī-pāyān olur. Līkin ṭarīḳ-i İlāhī'de olan[1004] nisbet [M85a] anlar ẕerre meṡābesinde (3) degüldür.

725

Şīr-merdī bāyed īn rāh-ı şigerf

Bu şigerf ve müşkil yola bir (4) şīr-merd gerek.[*]

Tā kuned ġavvāṣī-i īn baḥr-ı jerf

[1001] ki ziyāde: ziyāde ki Ü.
[1002] ziyāde ki berr vardur: -M.
[**] *Bes* bunda ziyāde maʿnāsınadur.
[1003] ʿuşşāḳ: ʿuşşāḳ ʿışḳ-ı: Ü.
[1004] olan: olana Ü.
[*] *şigerf* ʿaẓīm ve müşkil maʿnāsınadur.

Tā bu ʿamīḳ ve bī-pāyān (5) deryānuñ ġavvāṣlıġını eyleye. Zīrā rāh-ı ʿışḳ ziyāde ḫaṭarnākdur. (6) Pes bu yolda şīr-dil ve cān-bāz gerekdür, tā ki müşkilātından iʿrāż (7) eyleye.[1005]**

Beyt

Ez-her ṭarf ki reftem cüz ḥayretem neyefzūd

Zinhār ez-īn beyābān (8) vīn rāh-ı bī nihāyet

726

[Ü88b] Rūy ān dāred ki ḥayrān mīrevīm

Bu ṭarīḳde mertebe (9) yā[1006] imkān ve ḥadd-i mecāl odur ki ḥayrān gidelüm.

Der-reheş üftān u (10) ḥayrān mīrevīm

Anuñ yolında düşerek ve ḳalḳaraḳ gidelüm. Zīrā (11) bu ʿışḳ-ı İlāhī ṭarīḳi[1007] sāʾir ṭarīḳler gibi degüldür.

Beyt

Şīr der-bādiye-i ʿışḳ-ı (12) tu rūbāh şeved

Āh ez-īn rāh ki der-vey ḫaṭarī nīst ki nīst

(13) *Rūy* bunda *imkān* maʿnāsınadur.[1008] *Rūy* muẕāf olmaḳ mümkindür ki (14) maʿnā böyle[1009] olur anı imkān ṭutar.

727

Ger nişān yābīm ez-ū kārī (15) buved

Eger andan nişān bulavüz, bir kār olur ve murād ḥāṣıl olur.***

(16) Ver ne bī-ū zīsten ʿārī buved

Veger andan bir nişān bulmaḳ (17) müyesser olmaya, pes ansız dirilmek ziyāde ʿār ve ʿaybdur. *Ū*dan murād (18) Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā ḥażretidür celle şānuhu.

728

Cān-ı bī-cānān kücā āyed (19) be-kār

Zīrā cānānsız cān ḳanda işe gelür? Yaʿnī cān ki cānāna (20) vuṣūl bulmaya ḳadr ü şerefden ḫālī hīç meṣābesinde.[1010]

[1005] eyleye: eylemeye Ü.

** *jerf*ʿamīḳ maʿnāsınadur. Be-Türkī derin.

[1006] mertebe yā: mertebe-i Ü.

[1007] ṭarīḳi: -M.

[1008] imkān maʿnāsınadur: imkāndur Ü.

[1009] böyle: -Ü.

*** *kār*īde *yā* vāhdet içündür.

Ger tu (21) merdī[1011] cān-ı bī-cānān medār

Eger sen [M86b] merd iseñ cānānsız [S89a] (1) cān ṭutma. *Cān* mużāf olmayup maʿnā bu vechile olmaḳ hem-laṭīfdür: (2) Cān cānānsız ḳanda işe gelür? Yaʿnī ḳanda laṭīf ve maḳbūl olur? (3) Pes eger sen merd iseñ cānuñı cānānsız ṭutma. *Cānān*dan murād (4) Ḫüdāy ʿazze ve celledür ki cān anuñ ʿışḳ u muḥabbeti sebebi ile ḥayāt ve[1012] zinde (5) ve nūrānīdür ve illā tīre ve bī-nūr bī-cemāddur.*

729

Merd mībāyed tamām īn (6) rāh-rā**

Bu rāha ki murād rāh-ı ʿışḳdur kāmil ve şīr-dil merd gerek.

(7) Cān fişānden bāyed īn dergāh-rā

Bu dergāha ki murād dergāh-ı Eḥadiyyet'dür (8) cān niṯār eylemek gerek.[1013] Zīrā ʿāşıḳ [Ü88a] Ḫüdāy ʿazze ve celle içün cān (9) niṯār eylemegi cānına minnet bilür.

Beyt

Ne rūzī be-bī-çāregī cān dihī

(10) Hemān bih ki der-pāy-ı cānān dihī

730

Dest[1014] bāyed şüst ez-cān merd- (11) vār

Merd gibi saña cāndan el yumaḳ gerek. Yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ (12) yolında cānuñı niṯār eylemek gereksin.***

Beyt

Cān ez-berāy-ı tuḫfe-i cānān (13) buved ʿazīz

Ġāfil gümān bered ki bedīn muḫtaṣar ḫoşīm

Tā tüvān (14) güften ki hestī merd-i kār

'Tā merd-i kārsın' dinmek mümkin ola. (15) Yaʿnī çünki cānuñı cānān-ı ezele niṯār eyleyesin, hīç şekk ü reyb ḳalmayup (16) ẓāhir ve āşikār olup merd-i kār ve ʿāşıḳ-ı dīdār olursın.*

[1010] meṯābesinde: meṯābesindedür Ü.
[1011] S nüshasında sehven "zedī" yazılmıştır.
[1012] ḥayāt ve: cān Ü.
* *medār* nehy-i ḥāżırdur.
** *Merd-i tamām* taḳdīrindedür ki *tamām* kāmil maʿnāsınadur.
[1013] gerek: gerekdür Ü.
[1014] Dest: -M.
*** *vār* bunda teşbīh içündür.

731

Cān-ı bī-cānān (17) neyerzed hīç çīz

İy zinde-dil! Cān cānānsız hīçe degmez. Yaʿnī ʿışḳ u ḳurb-ı (18) İlāhī'den bī-behre olan [M86a] murde-dilüñ cānı nā-çīzdür. Bu vech hem-laṭīfdür: (19) Cānānsız cān hīç nesneye degmez. Yaʿnī ḳurb u ʿışḳ-ı İlāhī'den maḥrūm (20) olan denīnüñ cānı hīçden hīçdür. Bu vech üzere *cān* mużāfdur.

(21) Hemçü merdān berfişān cān-ı ʿazīz

Çünki beyān olunan maʿnādan [S90b] (1) behre-gīr olduñ. Pes ḳurb u viṣāl-i cānāna cān u dilden ṭālib iseñ ṭarīḳ-i (2) ʿışḳuñ merdleri gibi ʿazīz cānuñı cānāna niṯār eyle.[**]

Beyt

Cānlar fidā muḥabbet-i (3) cānāna ser degül

Erbāb-ı ʿışḳa terk-i ser itmek hüner degül

*Cānān*dan murād (4) Ḫüdāy ʿazze ve celledür.

732

Ger kunī cānī niṯār-ı dil-nüvāz

İy ʿāşıḳ! Sen eger dil-nüvāz yāre (5) bir cān niṯār eyleyesin[***]

Ṣad hezārān cānet āyed pīş bāz

Senüñ (6) ol bir cānuñuñ ʿivażı içün dil-nüvāz yārdan senüñ ḥużūruña elbette (7) ṣad hezārān cān gelür. *Cānet*de olan *tā-i* ḫiṭāb *pīş* lafẓına maṣrūfdur (8) ki pīşet taḳdīrindedür. *Yār-ı dil-nüvāz* [Ü89b] taḳdīrindedür ki murād Ḫüdāy ʿazze ve celledür. (9) *Bīş* bā-i ʿArabī ile ziyāde maʿnāsına olup maʿnā bu vechile olmaḳ hem-laṭīfdür: (10) Ol bir cānuñuñ bedeli dil-nüvāz yārdan saña elbette ṣad hezārān, belki andan (11) ziyāde cān gelür.

733

Ger tu cānī berfişānī merdvār

Eger sen merd gibi cānāna (12) bir cān niṯār eyleyesin[****]

Pes ki cānān cān kuned ber-tu niṯār

---

[*] *merd-i kārī* taḳdīrindedür ki *hest-i*de olan *yā* aña mużāfdur ve *hest* zāʾiddür.

[**] *berfişān* emr-i ḫāżırdur.

[***] *dil-nüvāz* vaṣf-ı terkībīdür ḳalbe tesliyet ve meserret virici maʿnāsınadur.

[****] *vār* bunda teşbīh içündür.

Ol bir cānuñ (13) içün bisyār cān ki cānān saña niṯār eyler. Yaʿnī Ḫüdāy [M87a] ʿazze ve celle bu ḥāllü (14) bendesine cān gibi laṭīf nesneler iḥsān eyler. Ḫuṣūṣen müşāhede-i dīdār-ı (15) Sübḥānī ki anuñ miṯl ü naẓīri yoḳdur.

Mıṣrāʿ

Yek deme dīdār-ı dūst her dü cihāneş (16) behāst

ĀMEDEN-İ SĪMURĠ BE-ḪITṬA-İ ÇİN[1015]

Ḫıṭṭa, şehrüñ eṭrāf-ı dāʾiresi maʿnāsınadur.

Sīmurġuñ Çin şehrinüñ Ḫıṭṭa'sına geldügidür. (17) Murād, Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ tecellī eyledügidür. Ḫulāṣa-i kelām budur ki, Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā (18) ḥażreti ʿazze ismuhu *kāne'l-lāhu ve lem yekun maʿahu şeyʾun*[1016] ḥasebince mevcūdātdan bir eṯer ẓāhir ve hüveydā (19) degül iken irādet-i ezeliyye teḳāżā idüp *küntü kenzen maḫfiyyen fe-aḥbebtu en uʿrafe (20) fe-ḫalaḳtu'l-ḫalḳa li-uʿrafe*[1017] mūcibince esmāʾ ve ṣıfātı ile tecellī eyledi. Lā-cerem esmāʾ (21) ve ṣıfāt-ı Sübḥānī ẕāt-ı pākine meẓāhir olup [S90a] (1) cemīʿ mevcūdāt esmāʾ ve ṣıfātınuñ meẓāhiri oldı.

Beyt

Heme esmāʾ (2) meẓāhir-i ẕātend

Heme eşyāʾ meẓāhir-i esmā

Eger[1018] ẕāt-ı pāküñ meẓāhiri (3) olaydı, ʿadem aña ṭārī olup hergiz fenā-peẕīr olmazdı.

734

İbtidā-yı (4) ḥāl-i sīmurġ (iy) ʿaceb

Sīmurġuñ ibtidā-yı ḥāli iy ʿaceb

Cilve-ger begẕeşt (5) ber-Çin nīm-şeb

Nıṣfu'l-leylde Çin üzere cilve-ger geçdi. (6) *Ḥāl*üñ mużāf olması ziyāde rūşendür. *Çin* egerçi ism-i şehrdür (7) līkin bunda murād bu ʿālem-i ḥüsndür [Ü89a] ki Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ tecellīsi sebebi ile (8) vücūd ve ẓuhūr bulmışdur ki *cilve-ger begẕeşt* bu maʿnādan ʿibāretdür. (9) *nīm-şeb*den murād Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ irādet-i

[1015] "Simurgun Çin Şehrinin Hıtta'sına Gelmesi"
[1016] "Allah vardı ve onunla beraber başka bir şey yoktu. Şimdi de böyledir."
[1017] "Ben gizli bir hazine idim, bilinmeyi istedim, halkı yarattım."
[1018] Eger: Mevcūdāt eger Ü.

ezeliyyesinüñ [M87a] (10) ẓuhūrı zamānından kināyetdür. *Sīmurġ*dan murād[1019] Ḫüdāy ᶜazze ve celledür (11) miṯāl iᶜtibārı ile degül.

735

Der-miyān-ı Çin fütād ez-vey perī

Sīmurġ (12) Çin şehrinüñ üzerinden cilve-ger güẕer eylerken andan Çin (13) şehrinüñ içinde bir per düşdi.*

Lā-cerem pür-şūr şud her kişverī

(14) Lā-cerem ol per sebebi ile her bir kişver şūr u ġavġā ile memlū ve pür oldı.

736

(15) Her kesī naḳşī ez-ān per bergirift

Pes cihānda her bir kimse ol (16) perden bir naḳş ṭutdı.

Her ki dīd ān naḳş kārī dergirift

(17) Her kim ki ol naḳşı gördi, bir kār ṭutdı. Yaᶜnī Ḫüdāy ᶜazze ve celleden (18) ḫaber-dār olup ṭāᶜat ve ᶜibādete meşġūl oldı. *Per*den (19) murād ᶜilm-i Sübḥānī'dür ve *naḳş-ı per*den murād ol ᶜilmüñ āṯārıdur (20) ki ḫalḳ-ı cihān anuñ sebebi ile ẕāt-ı Bārī'nüñ vücūdına ᶜilm ḥāṣıl olup (21) herkes nevᶜle fehm ü idrāk idüp aña münāsib ṭāᶜat ve ᶜibādete [S91b] (1) muḳayyed oldı. Lā-cerem herkesüñ ki ᶜilm ü dirāyeti ṣunᶜ iᶜtibārı ile oldı, (2) ol kimse hidāyete vuṣūl buldı. Ve ol kimsenüñ ki naẓīri hemān maṣnūᶜa (3) oldı, ol kimse ḍalāletde ḳaldı.

737

Ān per eknūn der-Nigāristān-ı (4) Çinst

Ol per bu dem henüz Çin'üñ nigāristānındadur.

(5) *Uṭlubū'l-ᶜilme velev bi'ṣ-Ṣīn*[1020] ez-īnst

Bu ḥadīṯ-i şerīf bu sebebdendür. (6) Yaᶜnī buña işāretdür. *Nigāristān-ı Çin*'den murād bu ᶜālemdür ki nuḳūş-ı (7) maṣnuᶜātla memlū ve pürdür.

738

[M88b] Zīn sebeb fermūd ān sulṭān-ı dīn

(8) Ol sulṭān-ı dīn ki murād, ḥażret-i Resūl'dür ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem (buyurdı):

[1019] murād: -M.

* *per* ki ḳanad maᶜnāsınadur. Murād ḳanaddan pertevidür.

[1020] "İlim Çin'de bile olsa onu arayınız."

ʿİlm bāyed (9) cüst ez-īncā tābe-Çin

Buradan Çin'e degin ʿilm ṭaleb [Ü90b] eylemek gerek. (10) Murād taḥṣīl-i ʿilm içün mesāfe-i baʿīdeye gitmek lāzım idügin işʿārdur.[1021]

739

(11) Ger bigeşt̄ naḳş-ı per-i ū ʿıyān

Eger anuñ ḳanadınuñ naḳşı ʿıyān ve ẓāhir (12) olaydı

Īn heme ġavġā nebūd̄ der-cihān

Cihānda bu cemīʿ (13) ġavġā olmazdı.[1022] Ol naḳş sebebi ile herkes Ḫüdāy ʿazze ve celleden (14) ber-vech-i yaḳīn ḫaber-dār olup müʾmin olurdı.

740

Īn heme āṯār-ı ṣunʿ (15) ez-ferr-i üst

Ṣunʿuñ bu cemīʿ āṯārı anuñ fer ve leṭāfetindendür.

(16) Vīn nümūdārī zi-naḳş-ı perr-i üst

Ve bu cemīʿ āṯār, anuñ[1023] naḳşından (17) bir nümūdārdur. Yaʿnī andan bir eṯer ve miṯāldür. Vücūd ve ẓuhūr bulan (18) eşyā ʿilm-i İlāhī'de olan eşyāya nisbet eḳall-i ḳalīldür. Zīrā (19) bu eşyāya kerān ve nihāyet var idügi ziyāde rūşen ve ẓāhirdür.[1024] (20) Līkin ʿilm-i İlāhī'de olan eşyāya pāyān ve ġāyet yoḳdur, cemīʿ ṣıfātı (21) zāʾidü'l-vaṣf ve ḥadden bīrūn olduġı içün.

741

Çün ne ser peydāst [S91a] (1) naḳşeş-rā ne bün

Çünki anuñ naḳşınuñ ne ser ve[1025] evveli ve ne bün ve ne āḫiri peydā (2) ve ẓāhir ve hüveydā degüldür.

Nīst lāʾıḳ bīş ez-īn güften suḫan

Bu ḫuṣūṣda (3) bundan ziyāde söz söylemek lāʾıḳ degüldür. Zīrā vaṣf u beyān ile nihāyet-peẕīr (4) olmaḳ muḥāldür. *Ser* bunda *evvel* ve *bün, āḫir* ve *nihāyet* maʿnāsınadur.

742[1026]

[1021] işʿārdur: beyāndur Ü, M.
[1022] olmazdı: olmazdı . Zīrā Ü, M.
[1023] anuñ: anuñ ḳanadınuñ Ü, M.
[1024] rūşen ve ẓāhirdür: ẓāhir ve rūşendür Ü.
[1025] ve: ve ne M.
[1026] 742-836. beyitler M nüshasında yoktur.

Her ki (5) eknūn ez-şumā merd-i rehīd

Pes şimdi sizden her ki merd-i rehsiz, yaʿnī yola (6) gitmege ḳādirsiz

Ser be-rāh ārīd ü pāy ender nihīd

Yola baş getürüñüz (7) ve ayaḳ ḳoñuz. Yaʿnī yola gitmege ḥāżır oluñuz.

743

Cümle-i murġān şudend (8) ān cāygāh

Bī-ḳarār ez-ʿizzet-i ān pādişāh

Murġlaruñ cemīʿīsi çünki (9) hüdhüdden bu laṭīf sözleri istimāʿ eylediler orada ol pādişāhuñ (10) ʿizzetinden bī-ḳarār [Ü89a] oldılar.

744

Şevḳ-i ū der-cān-ı īşān kār-kerd

Ol (11) pādişāhuñ şevḳ u iştiyāḳı anlaruñ cānına teʾsīr eyledi.

Her yekī (12) bī-ṣabrī-i bisyār kerd

Her bir murġ bisyār ṣabrsızlıḳ.[1027] Yaʿnī[1028] bir murġ (13) şevḳ gösterüp bī-ṣabr oldı.*

745

ʿAzm-i reh kerdend ü der-pīş āmedend

Pes (14) murġlar ʿazm-i rāh eylediler ve ilerü geldiler.

ʿĀşıḳ-ı ū düşmen-i ḫˇīş āmedend

(15) Ḫüdāy ʿazze ve celleye ʿāşıḳ, kendülerine düşmen geldiler. Zīrā ʿāşıḳ-ı ṣādıḳ (16) ol kimsedür ki maʿşūḳınuñ rıżāsı içün kendünüñ vücūdını ifnā (17) eyleye.

746

Līk çün rāhī dırāz u dūr būd

Līk çünki anlaruñ yolı (18) dırāz ve dūr bir yol idi.

Cāneşān der-refteneş rencūr būd

(19) Ol yola gitmekde anlaruñ cānı rencūr ve ḫavfnāk oldı. *Rāh*dan (20) murād ṭarīḳ-i sülūkdur ki dūr u dırāz[1029] ḫaṭarnākdur.

Beyt

[1027] ṣabrsızlıḳ: ṣabrsızlıḳ eyledi Ü.
[1028] yaʿnī: yaʿnī her Ü.
* *ṣabr*de *yā* maṣdariyyedür.
[1029] dırāz: dırāz ve Ü.

(21) Īn rāh-rā nihāyet ṣūret kücā tüvān best

Keş ṣad hezār [S92b] (1) *menzil bīşest der-bidāyet*

747

Gerçi her yek būd reh-rā kār-sāz

Egerçi (2) murġlardan her birisi yoluñ kār ve levāzımını düzici ve gitmek (3) içün ḥāżır olıcı idi**

Her yekī ʿöẕrī diger güftend bāz

Līkin[1030] (4) girü her birisi āşikāre bir ʿöẕr didiler, bu murġlardan ki ẕikr (5) olunur. Murād, sülūkdan iʿrāz idüp muḥabbet-i mā-sivāya (6) giriftār olup dünyevī eşġāle meşġūl olan ḫalḳdur ki ḳurb (7) u viṣāl-i Sübḥānī'den maḥrūm olmışdur.

MECLİS ĀRĀSTEN-İ MURĠĀN PĪŞ-İ HÜDHÜD VE ĀMEDEN-İ BÜLBÜL BE-DAʿVĀ-YI ʿIŞḲ-I GÜL

Hüdhüdüñ ḥużūrında murġlaruñ (9) meclis tezyīn eylemesi ve cemīʿan ol meclisde ḥāżır olmasıdur ve gülüñ ʿışḳı (10) daʿvāsı ile bülbülüñ ilerü gelmesidür.

748

Bülbül-i şeydā derāmed mest mest

Şeydā bülbül [Ü91b] (11) ziyāde mest geldi.

Vez-kemāl-i ʿışḳ ne nīst ü ne hest

Ve kemāl-i ʿışḳından ne (12) nīst ve ne hest. Yaʿnī mest ü ḥayrān ilerü geldi.

749

Ṣad maʿānī zīr-i her āvāz (13) dāşt*

Her āvāz ve naġmesinüñ altında yüz maʿānī ṭurdı.[1031]

Zīr-i her maʿnā cihānī (14) rāz dāşt

Her maʿnānuñ altında cihān ḫalḳınuñ rāzını ṭutardı. *Rāz-ı (15) cihānī* taḳdīrindedür.

750

Şud der-esrār-ı maʿānī naʿra-zen

Bülbül maʿānīnüñ[1032] (16) esrārında naʿra urucı oldı.

** *kār-sāz* vaṣf-ı terkībīdür.

[1030] girü: -Ü.

* *dāşti* taḳdīrindedür.

[1031] ṭurdı: ṭutardı Ü.

Kerd murġān-rā zebān[**] bend ez-sühen

(17) Murġlaruñ zebānını sözden bend eyledi. Yaʿnī çünki bülbül güftāra geldi, anda ḥāżır (18) olan murġlaruñ cümlesi ḫāmūş oldılar.[1033]

751

Güft ber-men ḫatm şud esrār-ı ʿışḳ

(19) ʿIşḳuñ esrārı bende ḫatm oldı.

Şeb heme şeb mīkunem tekrār-ı ʿışḳ

(20) Bu sebebden cemīʿ şeb ṣabāḥa degin ʿışḳı tekrār eylerem. Yaʿnī gül zamānında (21) aḫşamdan ṣabāḥa degin ʿışḳ derdinden nāle ve feryād u fiġān [S92a] (1) eylerem. Hergiz nāle ve fiġāndan ḫālī olmazam.[1034***]

Beyt

İy murġ-ı seḥer (2) ʿışḳ zi-pervāne beyāmūz

Kān sūḫte-rā cān şud u āvāz (3) neyāmed

752

Nīst çün Dāvūd yek üstād-ı kār

Dāvūd peyġam-ber (4) ʿaleyhi's-selām gibi bir kār u ʿışḳ üstādı yoḳdur.

Tā Zebūr-ı ʿışḳ (5) ḫ̬ānem zār zār

Tā ki[1035] zār zār ʿışḳ Zebūr'ını oḳıyam. (6) Yaʿnī bir ʿāşıḳ-ı ṣādıḳ isterem ki tā aña ʿışḳuñ aḥvāl ü (7) esrārını fāş ve beyān eyleyem. *Zebūr* ḥażret-i Dāvūd ʿaleyhi's-selām (8) ḥażretlerine nāzil olan kitāb-ı şerīfüñ ismidür.

Beyt

Be-nāl bülbül eger (9) bā-menest ser-i yārīst

Ki mā dü ʿāşıḳ-ı zārīm ü kār-ı mā zārīst

753

(10) Zārī ender-ney zi-güftār-ı menest

Neyde olan zārī (11) ve fiġān benüm güftārumdandur.

Zīr-i çeng ez-nāle-i zār-ı menest

[1032] maʿānīnüñ: maʿānī Ü.

[**] *zebān-ı murġān-rā* taḳdīrindedür.

[1033] murġlaruñ cümlesi ḫāmūş oldılar: murġlar ḫāmūş oldı Ü.

[1034] fiġān eylerem hergiz nāle ve fiġāndan ḫālī olmazam: fiġāndan ḫālī olmazam Ü.

[***] *heme şeb* teʾkīd içündür.

[1035] ki: -Ü.

(12) [Ü91a] Çengüñ zīr ve naġmeleri benüm zār ve bisyār nāle ve feryādumdandur. (13) *Zīr* bunda *çengüñ alt ḳılı* maʿnāsınadur üst ḳılına bam (14) dirler.*

754

Gülsitānhā pür-ḫurūş ez-men buved

Gülistānlar benüm ḫurūş (15) u fiġānumdan pürdür.

Der-dil-i ʿuşşāḳ cūş ez-men buved

ʿUşşāḳuñ (16) göñlinde cūş u ḫurūş bendendür. *Ez-men buved* benden olur (17) maʿnāsına hem olur.

Beyt

Bülbül zi-şevḳ naʿra zenān der-ḥarīm-i (18) bāġ

Gül her zamān be-meclis-i nā-maḥremī diger

755

Bāz-güyem her zamān (19) rāzī dīger

Her zamān āşikāre bir rāz direm.

Der dehem her (20) laḥẓa āvāzī dīger

Her laḥẓa bir ġayrı āvāz direm. Yaʿnī benden (21) envāʿ-ı naġamāt-ı rāz ve gūn-ā-gūn terennümāt ve āvāz ṣādır olur.*

756

[S93b] (1) ʿIşḳ çün ber-cān-ı men zūr āvered

ʿIşḳ çünki benüm cānum üzere (2) zūr getürür.

Hemçü deryā cān-ı men şūr āvered

Lā-cerem benüm cānum (3) deryā gibi şūr ve ıżṭırāb getürür.

757

Her ki şūr-i men (4) bedīd ez-dest reft

Pes her kim ki benüm şūr ve cünūnumı (5) gördi, elden gitdi. Yaʿnī[1036] bī-ṣabr u bī-ṭāḳat oldı.

(6) Gerçi bes hüşyār āmed mest reft

Ol kimse egerçi (7) ziyāde hüşyār geldi, līkin mest gitdi. Yaʿnī egerçi ziyāde hüşyār (8) idi mest oldı.

---

* *Zīr*e nisbet *zār* ḫūb vāḳiʿ olmışdur.

* *rāzī* ve *āvāzī*de *yā* vaḥdet içündür.

[1036] yaʿnī: -Ü.

758

Çün nebīnem maḥremī sāl-i dırāz

Çünki (9) kendünüñ[1037] sırr u rāzına bir maḥrem görmezem.[**]

Ten zenem bā-kes negūyem (10) hīç rāz

Sāl-i dırāzda ḫāmūş oluram kimseye rāzum[1038] (11) dimezem.

759

Çün kuned maᶜşūḳ-ı men der-nev-bahār

Çünki benüm maᶜşūḳum (12) nev-bahārda

Būy-ı misk-i ḫ̌īş der-gītī niṯār

Kendünüñ (13) müşk gibi laṭīf rāyiḥasını cihānda niṯār eyler. Baᶜżı (14) nüsaḫda *būy-ı müşk* yirine *müşk-būy* vāḳiᶜdür.

760

Çün beperdāzem [Ü92b] (15) ḫoşī bā-ū dilem

Gönlümü gülüñ ᶜışḳ u muḥabbetinden (16) nice ḫālī oldı, ne nice ḫālī eylerem?[1039] Ḥālbuki anuñıla baña ḫoşluḳ (17) ve ẕevḳ ü ḥālet vardur.

Ḥal şeved der-ṭalᶜat-i ū (18) müşkilem

Anuñ ṭalᶜat ve cemāli üzere benüm müşkilüm ḥall ü rūşen (19) olur. Zīrā ṣādıḳ ᶜāşıḳuñ müşkili firāḳ-ı maᶜşūḳdur. (20) Çünki anuñ cemālini müşāhede eyleye ẕerre ḳadar müşkili ḳalmaz. (21) Zīrā anuñ murādı hemān müşāhede-i cemāl-i cānāndur. *Ū*dan [S93a] (1) murād güldür.[*]

761

Bāz maᶜşūḳam çü nā-peydā şeved

Benüm maᶜşūḳum çünki (2) yine pinhān olur. Yaᶜnī çünki gülüñ devri güẕer eyler.

(3) Bülbül-i şūrīde kem-gūyā şeved

Bülbül-i şūrīde ḫāmūş olur.

762

(4) Zān ki rāzem der-neyābed her yekī

[1037] kendünüñ: kendü Ü.

[**] *sāl-i dırāz*uñ maᶜnāsı mışrāᶜ-ı ṯānīnüñ maᶜnāsına ḳayd olundı.

[1038] rāzum: hīç rāz Ü.

[1039] ḫālī oldı ve nice ḫālī eylerem: ḫālī eylerem Ü.

[*] *ṭalᶜat*dan murād rüydur.

Zīrā ki her bir kimse benüm rāzumı fehm ü (5) idrāk eylemez.

Rāz-ı bülbül gül bidāned bī-şekī

Zīrā bülbülüñ (6) rāzını hīç şeksiz gül bilür. Pes çünki gül ḥāżır (7) olmaya ʿışḳuñ rāz ve rumūzı beyānında ferāġat idüp (8) ḫāmūş oluram.

763

Men çünīn der-ʿışḳ-ı gül müstaġraḳam

(9) Ben gülüñ ʿışḳında buncılayın müstaġraḳam.[1040]

Kez-vücūd-ı ḫˇīş (10) maḥv-ı muṭlaḳam

Ki anuñ ʿışḳı sebebi ile kendü vücūdumdan (11) maḥv-ı muṭlaḳ. Yaʿnī bi'l-külliyye maḥv ü münʿadim olmışam.

764

Der-serem (12) ez-ʿışḳ-ı gül sevdā besest

Benüm başumda gülüñ ʿışḳından (13) sevdā kāfīdür.[**]

Zān ki maʿşūḳam gül-i raʿnā besest

Zīrā ki gül-i raʿnā (14) baña maʿşūḳ ve[1041] kāfīdür. Ben sīmurġuñ sevdāsından fārıġam. (15) Murād, dünyā-perestlerüñ aḥvālini beyāndur ki taʿalluḳ-ı mā-sivā sebebi (16) ile cenāb-ı İlāhī ve uḫrevī aḥvālden fārıġlardur.

765

Ṭāḳat-ı (17) sīmurġ nāred bülbülī

Bir bülbül sīmurġa ṭāḳat getürmez.[*]

(18) Bülbülī-rā bes buved [Ü92a] ʿışḳ-ı gülī

Bir bülbüle gülün ʿışḳı kāfīdür.

766

(19) Çün buved ṣad berg-i dil-dār-ı merā

Çünki benüm dil-dārumuñ baña yüz (20) berg ve muḥabbeti ola.

Key buved bī-bergī-i kār-ı merā

Pes benüm işüm (21) ḳaçan bir muḥabbet ile yaʿnī muḥabbetsizlik olur. Çünki gülüñ baña [S94b] (1) bisyār muḥabbet ve iltifātı vardur. Pes inṣāf mıdur ki ben (2)

[1040] müstaġraḳam: yaʿnī bu beyān olunan üslūb üzere müstaġraḳam Ü.

[**] *besest* kāfī maʿnāsınadur.

[1041] ve: -Ü.

[*] *nāred* neyāred'den muḫaffefdür.

anuñ ʿışḳ u muḥabbetinden ferāġat eyleyem? *Berg* bunda egerçi *muḥabbet* (3) ve *ṣad berg, bisyār muḥabbet* maʿnāsınadur. Līkin *ṣad berg* bir şükūfenüñ (4) ismidür bunda īhām ṭarīḳiyle aña işāretdür.[1042] (5) *Bī-bergī, muḥabbetsizlik* maʿnāsınadur.

767

Gül ki ḥālī büşküfed çün (6) dil-keşī

Gül ki ḥālā bir dil-keş gibi açıla

Ez-heme der-rūy-ı men (7) ḫanded ḫoşī

Cemīʿīsinden benüm yüzüme luṭf u ḫoşluḳla (8) güler.

768

Çün zi-zīr-i perde gül ḥāżır şeved

Çünki nev-bahār irişüp (9) perdenüñ ardından gül ḥāżır ve ẓāhir ola

Ḫande der-rūy-ı (10) meneş ẓāhir şeved

Benüm yüzüme anuñ ḫandesi ẓāhir ve āşikār (11) ola.[1043]

769

Key tüvāned būd bülbül yek şebī

Ḫālī ez-ʿışḳ çünān (12) ḫandān lebī

Pes bülbül ḳaçan ḳādir olur, ancılayın bir ḫandān (13) lebüñ ʿışḳuñdan bir gice ḫālī olmaġa?

CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD

(14) Hüdhüdüñ cevāb virmesidür.

770

Hüdhüdeş güft iy be-ṣūret- (15) mānde bāz

Hüdhüd çünki ol bī-hūde-gūy bülbülden ol bī-hūde (16) kelimātı istimāʿ eyledi añā didi: İy āşikāre ṣūretde (17) ḳalmış! Yaʿnī iy giriftār-ı ṣūret olup ḫūb-sīret ve laṭīf (18) maʿnādan maḥrūm ḳalmış.

Bīş ez-īn der-ʿışḳ-ı raʿnāyī (19) menāz

Bir raʿnānuñ ʿışḳ u muḥabbetinde bundan ziyāde nāz u (20) tefāḫür eyleme. Yaʿnī yeter nāz ve tefāḫür eyledüñ. *Raʿnā* ḳaḥbe maʿnāsınadur (21) ki cemʿi [Ü93b]

[1042] işāretdür: işāret vardur Ü.
[1043] ola: olur Ü.

erʿan gelür lafẓ-ı ʿArabī'dür ammā şuʿarāʾ ḫūb ve zībā [S94a] (1) maʿnāsına istiʿmāl eyledi.*

771

ʿIşḳ-ı rūy-ı gül besī ḫāret nihād

(2) İy bülbül! Egerçi sen gülüñ ʿışḳı ile nāz u tefāḫür eylersin, (3) līkin andan ġāfilsin ki gülüñ yüzinüñ ʿışḳ u muḥabbeti saña (4) çoḳ ḫār ḳodı. Yaʿnī anuñ ʿışḳı ve muḥabbetinden dūr u cüdā eyledi.

(5) Kār-ger şud ber-tu vü kāret nihād

İy bülbül! Egerçi sen gülüñ (6) ʿışḳı ile anuñ yüzinüñ ʿışḳı ve muḥabbeti saña kār-ger oldı ve saña kār (7) ḳodı. Yaʿnī seni elem ve derd ü belāya uġratdı. Murād, Ḫüdāy ʿazze ve celleden (8) ġayrıya olan ʿışḳ u muḥabbet sebeb-i ḥırmān ve miḥnet ve vesīle-i (9) buʿd u laʿnet idügin işʿārdur.**

772

Gül egerçi hest bes ṣāḥib- (10) cemāl

Zīrā gül egerçi ziyāde ṣāḥib-cemāldür.

Hüsn-i ū (11) der-hefteʾī gīred zevāl

Līkin anuñ ḥüsn ü vücūdı bir haftada (12) zevāl ṭutar. Yaʿnī ziyāde az zamānda maḥv ü münʿadim olur.

(13) Mısrāʿ

Gül hemīn penç rūz u şeş bāşed

773

ʿIşḳ-ı çīzī (14) kān zevāl āred pedīd

Bir nesnenüñ ʿışḳı ki ol nesne (15) zevāl ẓāhir getürür. Yaʿnī zevāl-peẕīr olur.

Kāmilān-rā zū (16) melāl āyed pedīd

Kāmillere andan yaʿnī anuñ ʿışḳından melāl ẓāhir (17) gelür. Yaʿnī kāmiller aña muḥabbet eylemekden iʿrāż eylerler.

774

Ḫande-i (18) gül gerçi der-kāret keşīd

---

* *Bīş* bunda bā-yı ʿArabī iledür.
** *nihād* filʿ-i māżīdür.

İy bülbül! Egerçi gülüñ ḫandesi (19) seni kāra çekdi. Yaʿnī egerçi ol ḫande sebebi ile seni kendüsine (20) ʿāşıḳ ve meftūn eyledi.

Rūz u şeb der-nāleʾī zāret keşīd

[S95b] (1) İy bülbül! Egerçi rūz u şeb seni zār bī-zār nāleye çekdi. Yaʿnī rūz u şeb firāvān nāle ve fiġān (2) eylersin.

775

Der-güẕer ez-gül ki gül her nev-bahār

İy bülbül! Gülden ferāġat eyle. (3) Zīrā [Ü93a] gül her nev-bahārda*

Ber-tu mīḫanded ne der-tu şerm-dār

Seni masḫara (4) ve istihzā eyler, saña luṭf u muḥabbet iẓhār idüp ḫande eylemez ve raġbet ve (5) iltifāt göstermez, şerm ṭut. Gülüñ baña muḥabbet ve iltifātı vardur diyüp (6) lāf urmaḳdan ferāġat eyle. Pes saña enfaʿ ve evlā budur ki gülden ferāġat (7) idüp cān u dilden sīmurġa ṭālib olasın ki murād Ḫüdāy ʿazze ve celledür. Murād, (8) mā-sivāya muḥabbet żarar-ı maḥż idügin beyāndur. *Ḫandīden*den müştaḳ olan kelime (9) *ber* lafẓı ile istiʿmāl olunursa temesḫur ve istihzā maʿnāsınadur. Eger *der* lafẓı ile (10) istiʿmāl olunursa yine *kendü* maʿnāsınadur. Līkin gāhī olur ki *ber* ve *der*den ʿārī (11) istiʿmāl olunur, ol vaḳt maḥall ḳarīne olur. Niteki Şāhī'nüñ bu beytinde temesḫur ve istihzā (12) maʿnāsınadur egerçi *ber* lafẓı yoḳdur:

Beyt

Kārem be-sīne tuḫm-ı vefā-yı tu kişтenest

(13) Ḫod ʿaḳl ḫande mīzened ez-kār u kişt-i mā

ḤİKĀYET

776

Şehriyārī (14) duḫterī çün māh dāşt

Bir pādişāh māh gibi ṣāḥib-cemāl bir duḫter ṭutardı. (15) Yaʿnī ziyāde ḫūb-rū bir ḳızı varidi.**

ʿĀlemī pür-ʿāşıḳ-ı güm-rāh dāşt

Tamāmet (16) ʿālem ḫalḳını güm-rāh ʿāşıḳ ṭutardı. Yaʿnī ḫalḳ-ı ʿālem anuñ ʿāşıḳı idi.

---

* *Dergüẕer* emr-i ḥāżırdur.

** *duḫterī*de *yā* vaḥdet içündür.

777

Fitne-rā (17) bīdārīʾī peyvest būd

Ol duḫter fitnenüñ dāʾim ve muttaṣıl bīdārlıġı (18) idi. Yaʿnī anuñ devrinde fitne dāʾimā bīdār idi. *El-fitnetü nāʾimetün leʿana'l-lāhu limen (19) eyḳaẓahā.*[1044]

Zān ki çeşm-i nīm-ḫˇābeş mest būd

Zīrā ki anuñ ḫˇāb[1045] çeşmi mest (20) idi, bir dil-berüñ çeşminde. Ki bu iki ḥālet ola, anda küllī leṭāfet olmaḳ muḳarrerdür. (21) *Çeşm-i nīm-ḫˇābeş*den murād ol çeşmdür ki [Ü94b] ziyāde nāz ve şīvesinden dil-ber çeşmini [S95a] (1) ziyāde açmaz.

778

ʿĀrıż ez-kāfūr u zülf[1046] **ez-müşk dāşt**

Ol duḫter kāfūrdan (2) ʿārıż ve müşkden zülf ṭutardı. Yaʿnī ʿiẕārı kāfūr gibi sefīd ve zülfi (3) müşk gibi siyeh[1047] idi.*

Laʿl-i sīrāb ez-lebeş leb ḫuşk būd

Nāzik ve laṭīf laʿl (4) anuñ lebi sebebinden ḫuşk leb idi, anuñ lebi ḥürmet ve leṭāfetde laʿlden ḫūb ve laṭīf idi. (5) Baʿżı nüsaḫda mışrāʿ-i sānī böyle vāḳiʿdür: *Āb-ı ḥayvān ez-lebeş leb ḫuşk būd.* Āb-ı (6) ḥayāt anuñ lebi sebebinden, yaʿnī anuñ lebine teşne olduġından ötürü lebi ḫuşk idi.

779

Ger cemāleş (7) ẕerreʾī peydā şudī

Eger anuñ ḥüsn ü cemālinüñ bir ẕerresi peydā ve ẓāhir olaydı

(8) ʿĀḳıl ez-lā-yaʿḳilī rüsvā şudī

ʿĀḳıl lā-yaʿḳıllıġından rüsvāy olurdı. (9) Murād, ol duḫter zāʾidü'l-vaṣf zībā ve raʿnā ve ḥüsn ü cemāl ve ġonce zelāl ṣāḥibi idügin (10) işʿārdur. Baʿżı nüsaḫda *rüsvā* yirine *şeydā* vāḳiʿdür.**

780

Ger şeker ṭaʿm-ı lebeş beşnāḫtī

Eger (11) şeker anuñ lebinüñ ṭaʿm ve leẕẕetini fehm ü idrāk ideydi***

[1044] "Fitne uykudadır; onu uyandırana Allah lanet etsin."
[1045] ḫʿāb: nīm-ḫˇāb Ü.
[1046] S nüshasında "zülfet" yazmaktadır fakat aruz veznine uymamaktadır. Biz de Ü nüshasındakini esas alarak "zülf" yazdık.
[1047] siyeh: siyāh Ü.
* *dāşt* bunda dāştī taḳdīrindedür.
** *lā-yaʿḳil*de *yā* maṣdariyyet içündür.

Ez-ḫacil büfsürdī vü bügdāḫtī

(12) Ḫacāletinden müncemid olurdı ve erir idi. Egerçi terkīb maʿnāsı budur. Līkin murād (13) olunan maʿnā budur: Şeker ḫacāletinden erirdi ve müncemid olurdı. Zīrā taḳdīr böyledür. *(14) ez-ḫacil bügdāḫtī* ve *büfsürdī* līkin ḳāfiye içün *bügdāḫtī* teʾḫīr olunmışdur. Maḥalle enseb olan (15) maʿnā bu idügi ṣāḥib-ẕevḳ olan erbāb-ı ṭabʿa ziyāde rūşendür. Zīrā şeker ḫod (16) el-ān müncemid ve efsürdedür.[1048] Pes taḥṣīl-i ḥāṣıl lāzım gelür bu ḥālet ḫod muḥāldür. *Ḫacel* [Ü94a] ḫalel (17) vezni üzere cehālet maʿnāsınadur.

781

Ez-ḳażā mīreft dervīş-i esīr

Şehrüñ (18) içinde esīr ve ḥaḳīr bir dervīş giderdi.

Çeşm üftādeş bedān māh-ı münīr

Ḳażādan yaʿnī (19) ittifāḳen nā-gāh dervīşüñ çeşmi ol münīr ve rūşen māha düşdi. Yaʿnī ol duḫtere naẓar (20) eyledi. *Münīr* bunda rūşen maʿnāsınadur.

782

Girdeʾī der-dest dāşt ān bī-nevā

Ol bī-nevā (21) ittifāḳen elinde bir girde ṭutardı.*

Nān-ı ū ān mānde bud ez-ān nānvā

Etmekciden anuñ [S96b] (1) nānı hemān ol girde ḳalmış idi. Zīrā ol faḳīr çünki ol duḫtere ʿāşıḳ oldı, ḫˇāb ve ḫurdan (2) fārıġ oldı. *Girde* maʿrūfdur. *Nānvā* etmekci maʿnāsınadur.

783

Çeşm-i ū çün ber-ruḫ (3) ān meh fütād

Ol dervīşüñ çeşmi çünki ol māh üzere vāḳiʿ oldı, yaʿnī çünki ol duḫteri (4) gördi.

Girde ez-desteş beşud der-reh fütād

Ol dervīşüñ elinden girde (5) gitdi, yola düşdi.**

784

Duḫter ez-pīşeş çü āteş der-güẕeşt

*** *ṭaʿm* bunda leẕẕet maʿnāsınadur.

[1048] müncemid ve efsürdedür: efsürde müncemiddür Ü.

* *bī-nevā* faḳīr ve ḳudretsiz maʿnāsınadur.

** *beşud* bunda bereft maʿnāsınadur.

Ol ḥālde pādişāhuñ (6) duḫteri ol dervīşüñ öñünden āteş gibi gitdi. Yaʿnī sürʿatle geçdi.

Ḫoş (7) ber-ū ḫandīd ü ḫoş ḫoş der-güẕeşt

Duḫter ol dervīş (8) üzere ḫoş-ḫande eyledi ve oradan ḫoş geçdi. *Ber-ū ḫandīd* anı (9) temesḫur ve istihzā eyledi maʿnāsınadur.

785

Ān gedā ḫoş ḫande-i ū çün bedīd

Ol (10) gedā çünki ol duḫterüñ laṭīf ḫandesini gördi

Ḫīşten-rā (11) der-miyān-ı ḫūn bedīd

Kendüsini ḫūnuñ içinde gördi. Yaʿnī ʿāşıḳ (12) olup çeşminden ḫūn revān eyledi.

786

Nīm-nān dāşt ān gedā vü nīm-cān

(13) Ol gedā nīm-nān ve nīm-cān ṭutar idi.

Zān dü nīme pāk şud (14) der-yek zamān

Fevrī bir ān ve bir zamānda ol iki nīmeden pāk ve berī (15) oldı. Yaʿnī ʿāşıḳ olmaġla ekl ü şürb[1049] fārıġ olup [Ü95b] cānından (16) bīzār oldı.

787

Ne ḳarāreş būd şeb ne rūz u hem

Ḳarārı ol gedānuñ (17) ne şeb ve ne rūz oldı.[1050] Bu hem-vechdür: Ol gedāya ne şeb ve ne rūz (18) hem-ḳarār oldı.

Dem nezed ez-girye vü ez-sūz hem

Bī-çāre gedā giryesinden ve sūzından (19) hem-dem urmadı. Yaʿnī giryān ve sūzān olup ḫāmūş oldı.

788

Yād kerdī (20) ḫande-i ān gül-ʿiẕār

Ol gül-ʿiẕāruñ ḫandesini yād eylerdi.*

Girye üftādī (21) ber-ū çün ebrvār

Lā-cerem ol gedā üzere seḥāb gibi zār ve bisyār [S96a] (1) girye vāḳiʿ olurdı. Yaʿnī çünki ol gedā ol duḫteri yād ideydi, bisyār girye (2) eylerdi.

[1049] şürb: şürbden Ü.

[1050] Ḳarārı ol gedānuñ ne şeb ve ne rūz oldı: Ol gedānuñ ne şeb ne rūz hem-ḳarār oldı Ü.

* *Yād kerd*de *yā* ḥikāyet-i ḥāl-i māżīye içündür.

789

Heft sāl el-ḳıṣṣa bes āşüfte būd

Muḥaṣṣal-ı kelām, ol gedā yedi yıl (3) āşüfte ve perīşān-ḥāl[1051] oldı.

Bā-segān der-kūy-ı duḫter ḫüfte būd

Duḫterüñ (4) maḥallesinde kelbler ile yatmış uyumış idi.

790

Çākerān-ı duḫter ü ḫıdmet-gerān

(5) Duḫterüñ çākerleri ve ḫıdmetkārları[**]

Cümle geştend[1052] iy ᶜaceb vāḳıf ber-ān

İy ᶜaceb (6) cemīᶜān anuñ üzere vāḳıf oldılar.

791

ᶜAzm kerdend ān cefākārān be-cemᶜ

Ol (7) cefākārlar cemᶜ[1053] ittifāḳla ḳaṣd eylediler.

Tā bübürrend ān gedā-rā ser çü şemᶜ

(8) Tā şemᶜ gibi ol gedānuñ başını keserler.

792

Der-nihān duḫter gedā-rā ḫᵛānd (9) ü güft

Duḫter çünki bu ḥāle vāḳıf oldı, gedāyı nihānī daᶜvet (10) eyledi ve didi:

Çün tuyī-rā çün menī key būd cüft

Bir sencileyin bir (11) bencileyin ḳaçan cüft oldı? Pes ne sebebden sen baña cān u dilden ṭālib (12) ve rāġıb olduñ?

793

Ḳaṣd-ı tu dārend bigrīz ü berev

Baña müteᶜallıḳ olan (13) kimseler senüñ ḳatl ü helāküñ ḳaṣdın ṭutarlar, buradan ḳaç ve git.

(14) Ber-derem menşīn berḫīz ü berev

Benüm ḳapum üzere oturma, buradan (15) ḳalḳ.[1054]

794

[1051] perīşān-ḥāl: perīşān Ü.

[**] *ḫıdmet-gerān* ḫıdmet-kārān maᶜnāsınadur.

[1052] S nüshasında "güftend" yazmaktadır fakat vezne Ü nüshasıundaki "geştend" uygun düşmektedir.

[1053] cemᶜ: cemᶜ ve Ü.

[1054] ḳalḳ: ḳalḳ ve git Ü.

Ān gedā güftā ki men ān rūz dest

Ol gedā çünki duḫterden (16) bu sözleri işitdi duḫtere [Ü95a] cevāb virüp didi ki: Ben ol gün

Şüsteem (17) ez-cān ki geştem ez-tu mest

Cān u ḥayātumdan el yumışam. Yaʿnī nevmīd (18) ve meʾyūs olmışam ki senden mest oldum. Murād, iy duḫter senüñ ʿışḳuña giriftār (19) ve esīr olduġum gibi ḥayāt u cānumdan ümīdi ḳaṭʿ eylemişem dimekdür.

Beyt

(20) ʿAceb ez-küşte nebāşed be-der-i ḫayme-i dūst

ʿAceb ān zinde ki çün cān be-der (21) āverd selīm

795

Ṣad hezārān cān-ı çün men bī-ḳarār

Ṣad hezārān bencileyin bī-ḳarār [S97b] (1) ve ʿāşıḳun cānı

Bād ber-rūy-ı tu her sāʿat niṯār

Her sāʿatda senüñ (2) yüzüñe niṯār ve fedā olsun.*

796

Çün merā ḫ̌āhend küşten nā-ṣavāb

Çünki senüñ (3) ḫıdmetkārlaruñ beni nā-ṣavāb ve bī-günāh ḳatl ü helāk eylemek isterler.

Yek suʾālem- (4) rā be-luṭfī dih cevāb

Benüm bir suʾālüme bir luṭfile cevāb vir.

797

Çün merā ser mībürīdī (5) rāygān

İy duḫter! Çünki benüm başumı rāygān ve bī-sebeb isterdüñ kesmek.[1055]

Ez-çi (6) ḫandīdī tu ber-men ān zamān

Pes ol zamānda ne sebebden sen baña ḫande (7) eyledüñ?

798

Güft çün mīdīdemet bes bī-hüner

---

* *Bād* bunda emr-i ġāʾibdür.

[1055] isterdüñ kesmek: kesmek isterdüñ Ü.

Duḫter çünki gedādan bu suʾāli (8) işitdi aña didi: İy gedā! Çünki seni ziyāde ḫˇār ve hünersiz gördüm[**]

(9) Ber-tu zān ḫandīdeem iy bī-ḫaber

İy bī-ḫaber! Ol sebebden saña ḫande eylemişdüm. (10) Yaʿnī ol zamānda benden ṣādır olan ḫande seni temesḫur ve istihzā (11) ṭarīḳi iledür saña muḥabbet ve āşinālıḳ içün degül idi.

799

Ber-ser ü rūy-ı (12) tu ḫandīden revāst

Zīrā kim iy[1056] gedā, senüñ ser ve rūyuñ (13) üzere ḫande eylemek revādur. Yaʿnī seni bu ḥālüñden ötürü (14) temesḫur ve istihzā eylemek revādur.

Līk der-rūy-ı tu ḫandīden ḥaṭāst

(15) Līkin senüñ yüzüñe[1057] eylemek ve āşinālıḳ ve muḥabbet göstermek [Ü96b] ḫaṭādur.

800

(16) Īn bügüft ü reft ez-pīşeş çü dūd

Duḫter[1058] ol gedāya bu sözleri didi (17) ve anuñ pīş ü ḥużūrından dūd gibi ziyāde sürʿat[1059] ve şitāb ile gitdi.[*]

Her çi (18) būd aṣlā heme ḫod hīç būd

Ol derdmend gedāda hüner ne ki var idi aṣlā (19) cemīʿan hīç oldı. Ḫulāṣa-i kelām budur ki, ol ʿışḳıla zār olmış bī-çāre (20) gedāda egerçi vücūddan bir ḥālet ve bir eṣer var idi. Līkin çünki ol (21) duḫterden bu cānsuz cevābı ve ʿitāb-āmīz ḫiṭābı istimāʿ eyledi [S97a] (1) ol derdmende vücūddan ḳaṭʿen hīç bir eṣer ḳalmayup hīç oldı. Belki hīçden hīçter oldı.

BE-GÜFTĀR ĀMEDEN-İ ṬŪṬĪ BE-DAʿVĀ VE PİNDĀR

Ṭūṭīnüñ güftāra gelmesidür, daʿvā ve (3) pindār ile.

801

[**] *dīdemet*de *te* ḫiṭāb içündür.
[1056] kim iy: iy Ü.
[1057] yüzüñe: yüzüñe ḫande Ü.
[1058] Duḫter: -Ü.
[1059] sürʿat: sürʿatile Ü.
[*] *Dūd* tütün.

Ṭūṭī-ʾ āmed bā-dehān-ı pür-şeker

Ṭūṭī pür-şeker dehān şeker[1060] ile geldi.

Der-libās-ı (4) fıstıḳī bā-ṭavḳ-ı zer

Fıstıḳī libāsda altun ṭavḳıla. *Ṭavḳ-ı zer*den murād (5) boynında olan ṭavḳ-miṣāl bir nesnedür.[**]

802

Pāşe geşte peşşe-ʾī ez-fer-i ū

Pāşe anuñ ferrinden bir peşşe (6) olmış idi.[1061] Yaʿnī anuñ kerr ü ferr ü revnaḳ ve leṭāfetine nisbet pāşe bir peşşe meṣābesinde (7) idi.

Her kücā ser-sebzī-ʾī ez-perr-i ū

Her ḳanda bir ser-sebzlük var idi, (8) anuñ ḳanadından idi. Murād, ṭūṭīnüñ ziyāde sebz idügin işʿārdur. *Pāşe, atmaca*; (9) *peşşe, sivri siñek*.

803

Der-suḫan güften şeker-rīz āmede

Ṭūṭī söz söylemekde (10) şeker-rīz ve şeker-fişān gelmiş. Yaʿnī şīrīn-gūydur.[***]

Der-şeker ḫurden be-geh-ḫīz (11) āmede

Şeker yimekde vaḳtinde ḳalḳıcı gelmiş. Bu hem-vechdür: (12) Şeker yimekde vaḳti ile ḳalḳıcı gelmişdür. Yaʿnī başīret ve tedārik üzeredür.[****]

804

Güft (13) her sengīn- [Ü96a] dil ü her hīç kes

Ṭūṭī ol meclisde eyitdi: Her bī-raḥm ve bī-dili

(14) Çün menī-rā āhenīn sāzed ḳafes

Bir bencileyin içün āhenīn ḳafes düzer. (15) Yaʿnī beni āhenīn ḳafesde ḥabs eyler.

805

Men der-īn zindān-ı āhen mānde bāz

Ben (16) bu āhen zindānda bāz ve mübtelā ḳalmışam.

Zār rūy-ı āb-ı Ḥażram der-güdāz

[1060] pür-dehān şeker: pür-şeker dehān Ü.

[**] *fıstıḳ*de *yā* nisbet içündür.

[1061] idi: -Ü.

[***] *şeker-rīz* vaṣf-ı terkībīdür.

[****] *be-geh ḫīz* erken ḳalḳıcı maʿnāsına olmaḳ mümkindür.

(17) Āb-ı ḥayātuñ ārzūsından sūz u güdāzdayam. *zindān-ı āhen*den murād (18) demür tellü ḳafesdür. *āb-ı Ḫıżr*'dan murād āb-ı ḥayātdur. *der-güdāzem* taḳdīrindedür.[1062]

806

(19) Ḫażr-ı murġānem ez-ānem sebz-pūş

Ben murġlaruñ Ḫıżr'ıyam, ol sebebden sebz-pūşem.

(20) Bū ki dānem kerd āb-ı Ḫażr nūş[1063]

Ola ki āb-ı ḥayāt nūş eylemegi (21) bilem. Yaʿnī āb-ı ḥayāt nūş eylemege ḳādir olam.*

807

Men neyārem der-ber-i sīmurġ tāb

[S98b] (1) Ben sīmurġuñ ḳatına gitmege ve anuñ ḥużūrında olmaġa ṭāḳat getürmezem.

Bes buved (2) ez-çeşme-i Ḫażram yek āb

Āb-ı ḥayāt çeşmesinden baña bir içim āb aña[1064] kāfīdür. (3) Zīrā ol ḳadar āb benüm ḥayātuma sebebdür.

808

Mīziyem der-rāh çün (4) sevdāyī-ī

Āb-ı ḥayātuñ ṭalebi yolında bir sevdāyī gibi dirilürem.

(5) Mīrevem her cāy çün her-cāyī-ī

Āb-ı ḥayāta vuṣūl bulmaḳ ümīdi ile her-cāyī (6) gibi her cāy ve ṭarafa giderem.

809

Çün nişān yābem zi-āb-ı zindegī

Çünki bisyār (7) saʿy u ṭalebden ṣoñra āb-ı ḥayātdan nişān bulam.*

Salṭanat destem dihed (8) der-bendegī

Pes anuñ sebebi ile bendelikde baña salṭanat el virür yaʿnī müyesser olur.

CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD

[1062] taḳdīrindedür: taḳdīrinde Ü.

[1063] S nüshasında "pūş" yazmaktadır fakat anlam gereği Ü nüshasındaki "nūş" kelimesi esas alınmıştır.

* *Bū ki* leʿalle maʿnāsınadur.

[1064] aña: -Ü.

* *āb-ı zindegī* āb-ı ḥayāt maʿnāsınadur.

Hüdhüdüñ ṭūṭīye cevāb virmesidür.

810

Hüdhüdeş güft (10) iy zi-devlet bī-nişān

Hüdhüd çünki ṭūṭīden bu bī-hūde kelimātı istimāᶜ (11) eyledi aña ᶜitāb idüp didi: İy devletden bī-nişān ve bī-behre!

(12) Merd nebved her ki nebved cān-fişān

Her kim ki cān-fişān olmaya, [Ü97b] ol kimse merd olmaz. (13) Yaᶜnī her kim ki cānını cānāna niṯār eylemeye ol kimse[1065]ol ᶜuşşāḳ ḳatında merd degüldür, (14) nā-merddür.[**]

811

Cān zi-behr-i īn be-kār āyed turā

Cānuñ saña bundan ötürü (15) işe.[1066] Yaᶜnī canuñ ki senüñ ḳatında ziyāde ᶜazīzdür saña andan ötürü (16) virilmişdür.

Tā demī derḫurd-ı yār āyed turā

Tā bir nefes senüñ yār ki lāʾıḳ (17) gele. Yaᶜnī cān sebebi ile ḥażret-i Ḥaḳḳ'a lāʾıḳ olasın. Mışrāᶜ-i evvelde bu hem-maᶜnādur: Senüñ (18) cānuñ bundan ötürü işe gelür. Yaᶜnī maḳbūl olur. *īn*den murād mışrāᶜ-i (19) ṣānīnüñ mażmūnıdur. *der-ḫurd, lāʾıḳ* maᶜnāsınadur.

812

Āb-ı ḥayvān ḫᵛāhī (20) ez-cān dūstī

İy ṭūṭī! Cān dostluḳ sebebinden āb-ı ḥayāt (21) istersin. Yaᶜnī cān u cihāna[1067] ziyāde muḥabbet ve ḥırṣuñ oldugı içün cān u [S98a] (1) dilden āb-ı ḥayāta ṭālib ve rāġıbsın.

Rev ki tu maġzī nedārī pūstī

Yüri iy (2) ṭūṭī ki sen bir maġz ve maᶜnā ṭutmazsın, hemān ṣūret[1068] postsun. Zīrā

Beyt

Şeref-i nefs (3) be-cūdest ü kerāmet be-sücūd

Her ki īn her dü nedāred ᶜademeş bih zi-vücūd

[1065] ol: -Ü.

[**] *cān-fişān* vaṣf-ı terkībīdür.

[1066] işe: işe gelür Ü.

[1067] cihāna: ḥayāta Ü.

[1068] ṣūret: ṣüret ve Ü.

ḥasebince (4) çünki bir kimsede cūd ve ʿışḳ u muḥabbet ve ṭāʿat ve ʿibādet olmaya, ol kimse post gibi hīç (5) ḳadr ü iʿtibārı yoḳdur[1069] ve iki cihānda şeref ve ʿizzet bulmaz. *cān dūst* maḥbūb dost (6) gibidür. Anda olan *yā* maṣdar içündür. *pūstī*de olan *yā* ḫiṭāb içündür.

813

Cān çi (7) ḫˇāhī kerd ber-cānān fişān

İy cān! Dost cānuñı neylesüñ, gerek cānāna niṯār (8) eyle.

Der-reh-i cānān çü merdān cān-fişān

Cānānuñ yolında merdler gibi cānuñı (9) niṯār eyle.

Beyt

Cān ez-berāy-ı tuḫfe-i cānān buved ʿazīz

Ġāfil gümān bered ki (10) bedīn muḫtaṣar ḫoşīm

[Ü97b]

ḤİKĀYET-İ DİVĀNE[1070]

814

Būd ān dīvāneʾī ʿālī maḳām

ʿĀlī maḳām ol (11) bir dīvāne var idi.

Ḫażr bā-ū güft iy merd-i tamām

Ḫıżr peyġām-ber ʿaleyhi's-selām aña (12) didi: İy ʿışḳ-ı İlāḥī'de kāmil merd!

815

Reʾy ān dārī ki bāşī yār-i men

Ol reʾy ü (13) fikri ṭutar mısın ki baña[1071] yār ü ḳarīn olasın? Bu hem-vechdür: Anı reʾy ü ārzū (14) ṭutar mısın ki benüm yār ü ḳarīnüm olasın?[1072]

Güft bā-tu berneyāyed kār-ı men

Ol ʿālī (15) ḳadr dīvāne aña didi: Benüm kār u murādum senüñile ḥāṣıl olmaz.

816

Zān ki ḫurdī (16) āb-ı ḥayvān çend gāh

[1069] iʿtibārı yoḳdur: iʿtibār ṭutmaz Ü.
[1070] ḤİKĀYET-İ DĪVĀNE: ḤİKĀYET Ü.
"Divanenin Hikāyesi"
[1071] baña: benüm Ü.
[1072] Bu hem-vechdür anı reʾy ü ārzū ṭutar mısın ki benüm yār ü ḳarīnüm olasın Ü.

Zīrā ki[1073] çoḳ zamāndur ki sen āb-ı ḥayāt içdüñ

(17) Tā bimāned cān-ı tu tā dīr-gāh

Tā senüñ cān u ḥayātuñ çoḳ zamāna degin (18) ḳala.

817

Men ber-ānem tā bügüyem terk-i cān

Ammā ben ol fikr üzereyem ki[1074] tā cānumı terk eyleyem

(19) Çün ki bī-cānān nedārem berg-i cān

Çünki cānānsız cānuma raġbet ve muḥabbet (20) ṭutmazam. Zīrā cānān[1075] ki cānānuñ cemāli müşāhedesinden maḥrūm ola, ol cānuñ[1076] (21) hīçdür. *bügüyem* bunda *eyleyem* maʿnāsınadur, *terk* lafẓı ile istiʿmāl olunur.[1077] Niteki Gülistān'uñ [S99b] (1) bu beytinde *güft* ki maṣdar-ı muraḫḫamdur[1078] *eylemek* maʿnāsınadur:

Beyt

Ḫoşest zīr-i muġaylān be-rāh-ı bādiye (2) ḫüft

Şeb-i raḥīl velī terk-i cān be-bāyed güft

Beyt-i meşrūḥuñ mıṣrāʿ-i s̱ānīsinde (3) *berg, muḥabbet* maʿnāsınadur.

818

Çün tu ender-ḥıfẓ-ı cānī mānde bāz

İy Ḫıżr! Çünki sen bir cānuñuñ (4) ḥıfẓında girü ḳalmışsın. Yaʿnī cānuñı niṣ̱ār ve terk eylemege ḳādir degülsin.

Men be-nev (5) her rūz cān efşānde bāz

Ben her gün nev-be-nev cānumı āşikāre niṣ̱ār eylemişem.

819

(6) Bihterān bāşed ki çün murġān zi-dām

İy Ḫıżr! Çünki mā-beynümüzde münāsebet yoḳdur. Pes (7) evlā oldur ki dāmdan murġlar gibi

Dūr mībāşīm ez-hem ve's-selām

[1073] ki: -Ü.
[1074] ki: -Ü.
[1075] cānān: cān Ü.
[1076] cānuñ: cān Ü.
[1077] olunur: olunduġı içün Ü.
[1078] muraḫḫamdur: muraḫḫam Ü.

Biri birümüzden (8) dūr u cüdā olalum ve’s-selām. [Ü98b] Yaʿnī murġlara ṭuzaḳdan ıraḳ olmaḳ evlā olduġı (9) gibi, biri birümüzden ıraḳ olmaḳ evlādur. *ve’s-selām* kelāmı hemān ḳāfiye içündür.

ĀMEDEN-İ ṬĀVUS[1079]

820

Baʿd ez-ān ṭāvūs āmed zer-nigār

Andan ṣoñra zer-nigār ṭāvūs geldi.

Naḳş-ı (11) her pereş çi ṣad bel ṣad hezār

Anuñ ḳanadınuñ naḳşı yüz degül idi. Belki yüz (12) biñ idi. Ṭāvusuñ zer-nigār olması bu iʿtibārladur ki ayaḳlarından ġayrı cemīʿ cismi (13) ḫūb ve zībādur.

821

Çün ʿarūsī cilve kerden sāz kerd

Ol maḥalde bir gelin (14) gibi cilve eylemege sāz ve şurūʿ eyledi.

Her per-i ū cilveʾī āġāz kerd

Anuñ her peri (15) bir cilve āġāz eyledi. Murād, *ziyāde laṭīf cilve*[1080] *eyledi* dimekdür. Ṭāvusuñ (16) cilvesi ḫod ne vechile idügi ziyāde rūşen ve meşhūrdur.

822

Güft tā naḳḳāş-ı ġaybem (17) naḳş best

Anda ḥāżır olanlara tefāḫür ṭarīḳi ile didi: Tā ki ġayb naḳḳāşı (18) benüm naḳşumı bağladı. Yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve celle beni bu zībā naḳşıla vücūda getürelden beri

(19) Çinān-rā şud ḳalem engüşt-i dest

Çin naḳḳāşlarınuñ ellerinüñ barmağı (20) ḳalem oldı. Yaʿnī benüm vücūdumda olan nuḳūş gibi naḳş eylemege ḳādir olmayup (21) kendülerinüñ ḳuṣūrlarına iʿtirāf eylediler. Zīrā ṭāvūsuñ naḳşı naḳḳāş-ı ezelüñ [S99a] (1) naḳşıdur ki bir naḳḳāş farażā eger Mānī ola, aña mānend bir naḳḳāş ẓuhūra getürmege ḳādir olmayup ʿāciz (2) olmışdur. *ḳalem* ki beytde *vāḳiʿ* maʿnāsınadur ki bu beytde ḳalem bu maʾnāyadur.

Beyt

Ḳalem zen ki bed kerd (3) bā-zīr dest

Ḳalem bihter ū-rā be-şemşīr dest

[1079] “Tavusun Gelmesi.”

[1080] cilve: -Ü.

Bu ḥadīṯ-i şerīfde hem vāḳiʿdür: *Ḳallimū (4) aẕfārekum bi's-sünneti ve'l-edeb yemīnuhā ḫˇābisu yesāruhā evḥaseb.*

823

Gerçi men Cibrīl-i murġānem (5) velīk

Egerçi ben murġlaruñ Cibrīl'iyem ammā

Reft ber-men ez-ḳażā kār ne nīk

Ḳażādan (6) benüm üzerüme zişt bir kār vāḳiʿ oldı. *kār-ı zişt*den murād ne idügi bu beytden (7) rūşendür:

824

Yār şud bā-men be-yek cā mār-ı zişt

Zişt mār benümile bir yirde yār ve muṣāḥib oldı.

Tā büyüftādem be-ḫˇārī ez-bihişt[1081]

Tā anuñ muḳāreneti sebebi ile cennetden düşdüm. Yaʿnī andan dūr u cüdā olup bu süflī ʿāleme geldüm.

825

Çün bedel kerdend ḫalvet cāy-ı men

Pes çünki benüm ḫalvet cāyumı tebdīl eylediler. Yaʿnī çünki ol ḳażā sebebi ile cennetden çıḳup bu ʿāleme geldüm.

Taḫta-bend pāy-ı men şud pāy-ı men

Pes hem[1082] pāyum benüm pāyuma taḫta-bend oldı. Yaʿnī cennetde iken ayaḳlarum ġāyet ḫūb ve laṭīf idi, bu dem zişt ve siyāh oldı. Lā-cerem benüm ayaḳlarum baña maʿnāda ayaḳ bağı oldı. (8) *Taḫta-bend* bunuñ gibi maḥallerde *mānic* ve *ayaḳ bağı* maʿnāsına istiʿmāl olunur.

826

ʿAzm-ı ān dārem (9) ki zīn tārīk cāy

Bu dem anuñ ḳaṣdını ṭutaram ki bu tārīk cāydan

Reh-berī (10) bāşed be-ḫuldem reh-nümāy

[1081] Der-kenarda bu beytin manasına yakın olan ve muhtemelen bir başka Mantıku't-Tayr nüshasından alınmış şu beyit yazılıdır:
Ṣoḥbet-i ān mār der-ḫˇ(ā)nem fikend
Vez bihişt-i ʿAdn bīrūnem fikend
[1082] benüm hem S.

Bir delīl baña cennete yol gösterici ola, tā ki anuñ delāleti sebebi ile cennete (11) vuṣūl bulup āsūde-ḥāl olam.

827

Men ne ān murġem ki der-sulṭān resem

Bes buved īnem ki der-derbān resem[1083]

828

Key buved sīmurġ-rā pervā-yı men

Çünki benüm ḥālüm (12) budur. Pes sīmurġa ḳaçan benüm pervā ve teḳayyüdüm olur?

Bes buved Firdevs-i aʿlā cāy-ı men

(13) Benüm cāy u maḳāmum Firdevs-i aʿlā kāfīdür.

829

Men nedārem der-cihān kārī diger

(14) Ben cihānda bir ġayrı iş ṭutmazam.

Tā bihiştem reh dehed bārī dīger

Tā bihişt baña bir (15) defʿa daḫı yol vire. Yaʿnī bihişte [Ü99b] vuṣūl müyesser ola. Bu hem-maʿnādur: Tā bihişte (16) bir kerre daḫı baña yol virile.

CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD BE-ṬĀVUS[1084]

830

Hüdhüdeş güft iy zi-ḫod güm kerde rāh

Hüdhüd (17) çünki ṭāvūsdan bu kelimātı istimāʿ eyledi aña cevāb virüp didi: İy (18) kendüsinden yolı güm ü żāyiʿ eylemiş!

Her ki ḫˇāhed ḫāne-i ān pādişāh

Her kim ki (19) ol pādişāhuñ ḫānesini ister yaʿnī her kim ki Ḫüdāy ʿazze ve celleden ferāġat idüp (20) cennete ṭālib olur

831

Gūyiyā nezdīk-i ū īn zān bihişt

[1083] Bu beyit, Mantıku't-Tayr'ın beyitlerinden biridir. Fakat sadece "Ü" nüshasında, tercüme ve şerhi olmaksızın derkenar olarak bulunmaktadır. Biz beyti metne dahil ettik. Beyte Gölpınarlı şu anlamı verir: "Ben padişaha ulaşacak adam değilim.. kapıcısına erişeyim, bu yeter!" (Gölpınarlı 2011: 57)

[1084] "Hüthütün Tavusa Verdiği Cevap."

Gūyiyā ol kimsenüñ (21) ḳatında bu, yaʿnī cennet andan, yaʿnī cenāb-ı İlāhī'den evlādur.[1085]

Ḫāne-ī ez-ḥażret-i sulṭān mihest

[S100b] (1) Bir ḫāne sulṭān ḥażretinden bih ve evlādur. Ḫulāṣa-i kelām budur, her kim ki Ḫüdāy ʿazze ve celleden (2) iʿrāż idüp cennete ṭālib ola, anuñ ḳatında cennet Ḫüdāy ʿazze ve celleden ʿazīz ve şerīfdür. (3) Ḥālbuki aña nisbet heft[1086] bihişt ve anuñ ḥūr u ġılmānı ve bī-pāyān naʿīm ve niʿmeti bir (4) ẕerre meṯābesindedür. *sulṭān*dan murād cenāb-ı Eḥadiyyet'dür.

832

Ḫāne-i nefsest ḫuld-ı (5) pür-heves

Heves ve ārzū ile memlū cennet, nefsüñ ḫāne ve murādıdur.

Ḫāne-i dil (6) *maḳʿadı ṣıdḳ*est ü bes

Ammā ḫāne-i dil ancaḳ maḳʿad-ı ṣıdḳdur. Yaʿnī ḳalb naẓargāh-ı Sübḥānī (7) ve maḥall-i tecelliyāt-ı Yezdānīdür. Pes herkes ki ṭālib-i cennetdür bu ḥāletden bī-behredür.[1087] *maḳʿadı (8) ṣıdḳ* ile bu āyet-i kerīmeye işāret olunur: *Fī-maḳʿadı ṣıdḳin ʿinde melīkin muḳtedirin.*[1088]

833

(9) Ḫażret-i Ḥaḳ hest deryā-yı ʿaẓīm

Ḥażret-i Ḥaḳḳ celle şānuhu deryā-yı ʿaẓīmdür.

Ḳaṭre-i (10) ḫurdest cennāti'n-Naʿīm

Cennāt[1089] aña nisbet ḫurd bir ḳaṭredür. Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ (11) ʿaẓametini [Ü99a] beyān[1090] eylemek içün deryā-yı ʿaẓīm didi: Ve illā hezārān deryā-yı ʿaẓīm anuñ (12) ẕāt-ı pākine nisbet ḳaṭre[1091] degüldür.

834

Ḳaṭre cüyed her kirā deryā buved

[1085] evlādur: bih ve Ü.
[1086] heft: heşt Ü.
[1087] bī-behredür: bī-behre ve bī-naṣībdür Ü.
[1088] "Muktedir bir hükümdarın katında, doğruluk meclisindedirler." Kamer/55.
[1089] Cennāt: Cennāti'n-Naʿīm Ü.
[1090] beyān: beyān ve ʿıyān Ü.
[1091] ḳaṭre: ḳaṭre ḳadar Ü.

Her kimüñ içün deryā (13) ola, ol kimse ḳaṭre ṭaleb eyler mi? Yaʿnī eylemez. Murād, cenāb-ı İlāhī'ye vuṣūl bulan (14) kimse mā-sivādan cemīʿan müstaġnī olur dimekdür.

Her çi cüz deryā buved sevdā buved

Pes her ne ki (15) deryānuñ ġayrıdur, sevdā ve nā-çīzdür. Murād, Ḫüdāy ʿazze ve celleye nisbet mā-sivā ḥükm-i ʿademde (16) idügin işʿārdur.

Mıṣrāʿ[1092]

Siva'l-lāhi va'l-lāhi zūr u bāṭıl

Pes herkes ki mā-sivāya ṭālibdür (17) ḥaḳīḳatde hīçe ṭālibdür ki sebeb-i ḫüsrān-ı ʿaẓīm ve ʿaẕāb-ı elīmdür. *Deryā*dan murād (18) cenāb-ı ʿizzetdür.[1093]

835

Çün be-deryā mītüvānī rāh yāft

Çünki deryāya yol bulmaġa yaʿnī cenāb-ı (19) İlāhī'ye vuṣūl bulmaġa ḳādirsin.

Sūy-ı yek şebnem çirā bāyed şitāb

Bir şebnem (20) cānibine niçün ivmek gerek. Murād, çünki ḳurb u viṣāl-i İlāhī'den behrever (21) olmaḳ mümkindür. Mā-sivāya muḥabbet ve taʿalluḳ eylemek ḍalālet ve żarar-ı maḥż idügin işʿārdur.

836

[S100a] [M88a] (1) Her ki dāned güft bā-ḫurşīd rāz

Her kim ki ḫurşīde rāz dimegi (2) bilür yaʿnī āfitābla hem-rāz olmaġa ḳādirdür*

Ḥayf bāşed māned ez-ḫurşīd (3) bāz

Ḥayf ve dirīġdür. Ol kimse āfitābdan bāz ve dūr ḳala. Yaʿnī (4) vuṣūl-i Ḫüdāy ʿazze ve celle müyesser iken ẕerre ile ḳanāʿat idüp (5) andan ferāġat eylemek ḥayfdur.

837

Her ki kül şud cüzv-rā bā-ū (6) çi kār

Her kim ki küll oldı, cüzvüñ anuñıla ne işi vardur? [Ü100b] Yaʿnī her kim ki (7) Ḫüdāy ʿazze ve celleye vuṣūl buldı, cemīʿ mā-sivādan berī ve müstaġnī (8) oldı.

Her ki cān şud ʿużv-rā bā-ū çi kār

[1092] Bu başlık S nüshasında yoktur.

[1093] cenāb-ı ʿazzedür: Ḥaḳḳ teʿālā ḥażretidür ʿazze ismuhu Ü.

* *ḫurşīd* mużāf degüldür.

Her kim ki cān (9) oldı, ʿużvuñ anuñıla ne işi vardur? Cānuñ ḫod ʿużva hīç iḥtiyācı (10) yoḳdur. Līkin ʿużvuñ cāna küllī iḥtiyācı vardur.

838

Ger tu hestī merd-i (11) kül kül-rā bübīn

Eger sen merd-i kāmil iseñ, külle naẓar eyle.

Kül ṭaleb (12) kül[1094] **bāş kül şev kül güzīn**

Küll ṭaleb eyle, küll ol, küll ol,[1095] küll iḥtiyār (13) eyle. Murād, ifnā-yı vücūd idüp ḥükm-i vāridātuñ[1096] bi'l-külliyye (14) ʿārī ve pāk olup cān u dilden cenāb-ı İlāhī'ye müteveccih ol (15) dimekdür. *merd-i küllī* taḳdīrindedür ki *hestī*de olan *yā*-i ḫiṭāb (16) aña maṣrūfdur.[**]

ḤİKĀYET

839

Kerd şākirdī suʾāl (17) ez-ūstād

Bir şākird üstādından suʾāl eyledi ve didi:

(18) Kez-bihişt Ādem çirā bīrūn fütād

Ki Ādem peyġām-ber ʿaleyhi's-selām (19) cennetden niçün ṭaşra düşdi? Yaʿnī anuñ cennetden (20) çıḳmasına sebeb ne oldı?

840

Güft Ādem būd bes ʿālī güher

(21) Üstādı aña cevāb virüp[1097] didi ki: Ḥażret-i Ādem ʿaleyhi's-selām [M89b] [S101b] (1) ziyāde ʿālī ẕāt idi.[*]

Çün be-Firdevsī fürūd āverd ser

Çünki (2) kendüsinden dūn olan Firdevs ve bihişte muḥabbet (3) idüp ser-fürū ve tenezzül eyledi.

841

Hātifī berdāşt āvāzī belend

[1094] Bu kelime S nüshasında yoktur.
[1095] küll ol: -M.
[1096] vāridātuñ: vāridātuñdan Ü.
[**] *ṭaleb* bunda emr-i ḫāżırdur.
[1097] aña cevāb virüp -Ü.
[*] *güher* bunda ẕāt maʿnāsınadur.

(4) Bir hātif-i bülend bir āvāz ḳaldurdı. Yaʿnī bülend-i āvāzıla ḥażret-i Ādem'e (5) ʿaleyhi's-selām ḫiṭāb idüp didi:

Kiy bihişţet kerde ez-ṣad (6) güne bend

Ki iy Ādem ki cennet seni yüz nevʿden bend ü ḳayd eylemiş. Yaʿnī[1098] (7) aña ziyāde muḥabbet eylemişsin. Mışrāʿ-i ş̱ānīde bu maʿnā hem mümkindür ki: (8) İy Ādem ki cennet saña yüz nevʿden [Ü100a] bend ü ḳayd olmış. Yaʿnī (9) cennete ziyāde muḳayyed ve giriftār olmışsın.

842

Her ki der-her dü cihān (10) bīrūn-ı mā

Ser-fürūd āred be-çīzī dūn-ı mā

Her kim ki her iki cihānda (11) bizden ġayrı bizden dūn[1099] bir nesneye baş ege yaʿnī raġbet ve muḥabbet[1100] (12) eyleye cemīʿ mevcūdāt ḫod Ḫüdāy ʿazze ve celleye nisbet dünter, belki (13) hīçden hīçdür. *bīrūn* bunuñ gibi maḥallerde *ġayrı* maʿnāsına istiʿmāl (14) olunur.

843

Mā zevāl ārīm ber-ū her çi hest

Her ne ki vardur biz aña (15) zevāl getürürüz. Yaʿnī anı anuñ maḥbūb ve maḳbūli olan nesneden (16) dūr u cüdā eylerüz.

Zān ki netvān zed be-ġayr-ı dūst dest

Zīrā ki (17) dostdan ġayrıya el urmaḳ mümkin degüldür. Yaʿnī dostdan (18) ġayrı bir nesneye raġbet ve muḥabbet eylemek lāʾıḳ ve maʿḳūl degüldür.[**]

Beyt

(19) Ḫilāf-ı ṭarīḳat buved kevliyā

Temennā kunend ez-Ḫüdā cüz Ḫüdā

*dūst*dan (20) murād bunda Ḫüdāy teʿālā ḥażretidür [M89a] ʿazze ismuhu.

844

Her ki cüz cānān (21) be-çīzī zinde şud

[1098] aña: -Ü.
[1099] dūn: -Ü.
[1100] ve muḥabbet: -M.
[**] *zed* bunda zeden maʿnāsınadur.

Zīrā her kim ki cānāndan ġayrı bir nesne ile [S101a] (1) zinde oldı yaʿnī aña muḥabbet idüp andan ẕevḳ ü ṣafā ḥāṣıl eyledi*

Ger (2) heme Ādem buved efkende şud

Ol kimse farażā eger biʾẕ-ẕāt ḥażret-i Ādem (3) ola, ḫˇār ve bī-iʿtibār oldı.

845

Cān çi bāşed pīş-i cānān (4) ṣad hezār

Yüz biñ cān cānānuñ pīş ü ḥużūrında ne olur? Yaʿnī (5) hīç ve nā-çīzdür.

Cān bī-cānān kücā āyed[1101] be-kār

Zīrā cān cānānsız (6) ḳanda işe gelür? Yaʿnī ḳanda ḳadr ü iʿtibār bulur? *cānān*dan murād Ḫüdāy (7) ʿazze ve celledür.

846

Ehl-i cennet-rā çünīn āmed ḫaber

Ḫaber böyle geldi yaʿnī ḥażret-i Resūl (8) ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem didi ki: Ccennet ḫalḳına

Kevvelīn çīzī dehend āncā (9) ciger

[Ü101b] Ki cemīʿ nesneden[1102] evvel anda cigerden[1103] virürler. *ciger*den murād balıḳ (10) cigeridür ki şeyʾ-i ḥaḳīrdür.

847

Ehl-i cennet çün nebāşend ehl-i rāz

Zīrā (11) ehl-i cennet çünki ʿışḳ u rāz ehli olmazlar yaʿnī çünki ʿışḳ u rāzdan (12) behre ve naṣībleri yoḳdur

Zān ciger ḫurden zi-ser-gīrend bāz

(13) Ol sebebden girü ciger yimegi başdan ṭutarlar. Yaʿnī cemīʿ nesneden (14) evvel balıḳ cigerini yirler, dünyāda ʿışḳ u muḥabbet ve rāzdan behrever olmaduḳları (15) içün. Zīrā ehl-i cennete evvel balıḳ cigerini yidürmek riʿāyet içün degüldür.*

SUʾĀL-İ BAṬ[1104]

848

---

* *çīzī*de *yā* vaḥdet içündür.
[1101] āyed: āmed Ü.
[1102] nesneden: nesne Ü.
[1103] cigerden: ciger Ü.
* *Zān* ol sebebden maʿnāsınadur.
[1104] "Kazın Sorusu."

Baṭ be-ṣad pākī birūn āmed zi-āb

Ḳaz yüz pāklik ile (17) ābdan ṭaşra geldi.[**]

Der-miyān-ı cemᶜ bā-ḫayri'ş-şiyāb

[M90b] Cemᶜüñ ortasına (18) cāmelerüñ ḫayr u laṭīfi ile ki murād cāme-i sepīddür. *şiyāb* cemᶜ-i şevbdür. (19) *Baṭ, ḳaz* maᶜnāsınadur.

849

Güft der-her dü cihān nedhed ḫaber

Ḳaz anda ḥāżır (20) olan ṭuyūra ḫiṭāb idüp didi: Her iki cihānda

Kes zi-men (21) pākīzeter yek cānver

Kimse benden pākīzerek bir cānver ḫaber virmez. [S102b] (1) Zīrā bu rūşendür ki: Pāklik ābiledür ben ḫod ābdan dūr olmazam.

850

(2) Kerdeem her laḥẓa ġuslī ber-ṣavāb

Zīrā her laḥẓa ṣavāb üzere bir ġusl (3) eylemişem.

Bes ki men seccāde efkendem ber-āb

Ziyāde ki ben āb üzere (4) seccāde bıraḳdım. Murād, āb üzere şināverlik eyledügidür.

851

Hemçü (5) men ber-āb çün isted yekī

Āb üzere bir kimse bencileyin niçe (6) ṭurur? Yaᶜnī āb üzere ben ṣābit-ḳadem olduġum gibi bir kimse ṣābit-ḳadem (7) olmaġa ḳādir olmaz.

Nīst der-bāḳī kerāmātem şekī

Pes benüm (8) bāḳī kerāmetlerümde hem bir şekk yoḳdur.

852

Men reh-i vādī kücā (9) dānem būrīd

Çünki ben ābda [Ü101a] olmaġa muᶜtād olmışam. Pes vādīnüñ (10) yolını ḳaṭᶜ eylemege ben ḳanda bilürem? Yaᶜnī ḳanda ḳādir oluram?

Zān ki (11) bā-sīmurġ netvānem perīd

Zīrā ki sīmurġa pervāz eylemege ve aña vuṣūl bulmaġa (12) ḳādir degülem.[*]

[**] *pākī*de *yā* maṣdar içündür.

[*] *perīd* bunda perīden maᶜnāsınadur.

853

Ān ki bāşed ḳulle-i ābeş tamām

Ol kimse ki aña bir ḳulle-i āb (13) tamām ve kāfīdür

Key tüvāned yāft ez-sīmurġ kām

Sīmurġdan murād (14) bulmaġa ḳaçan ḳādir olur? Murād, zaḫārif-i dünyeviyyeden baʿżı nesne ile mesrūr (15) olup [M90a] cenāb-ı İlāhī'den fārıġ olan kimsenüñ ḥālini işʿārdur.

854

Zāhid-i (16) murġān menem bā-rāy-ı pāk

Pāk ve laṭīf rāy ile ben murġlaruñ zāhidiyem.

(17) Dāʾimā hem câme pāk u cāy pāk

Bu sebebden dāʾimā hem câme ve hem cāyum (18) pākdur.

855

Men neyārem der-cihān bī-āb būd

Ben cihānda ābsız (19) olmaġa ḳādir degülem.[**]

Zān ki zād u būd-ı men der-āb būd

Zīrā ki benüm zād (20) u būdum ābda oldı. Pes ben ābdan ferāġat idüp vādīler (21) ḳaṭʿ eylemek hīç bir vechile mümkin degül idügi ziyāde ẓāhirdür. *zād* bunda *ṭoġmaḳ* [S102a] (1) maʿnāsınadur.

856

Gerçi der-dil ʿālemī ġam dāştem

Gerçi göñlümde ʿālemüñ (2) ġamını ṭutdum. Yaʿnī egerçi ziyāde ġamnāk idüm.

Şüstem ez-dil kāb hem-dem (3) dāştem

Līkin cemīʿ ġamı göñlümden[1105] yudum Zīrā ābı hem-dem ve ḳarīn ṭutdum. (4) Yaʿnī ābuñ leṭāfetinden cemīʿ ġamlardan ḫalāṣ oldum.

857

Āb (5) der-cūy-ı menest īncā müdām

Burada āb, dāʾim benüm cūy ve ḥükmümdedür. (6) Yaʿnī yaʿnī hergiz ābdan dūr olmazam.

[**] *neyārem* bunda ne-tüvānem maʿnāsınadur.

[1105] göñlümden: göñlüm Ü.

Men be-ḫuşkī key tüvānem yāft (7) kām

Pes ben ḫuşkī ve berde murād bulmaġa ḳaçan ḳādir oluram.*

858

Çün (8) merā bā-āb üftādest kār

Çünki benüm kār u bārum [Ü102b] ile vāḳiʿ olmışdur.

(9) Ez-miyān-ı āb çün gīrem kenār

Ābuñ içinden niçe kenār ṭutaram. (10) Yaʿnī ābdan iʿrāż eylemege ḳādir degülem.

CEVĀB-I HÜDHÜD[1106]

859

Hüdhüdeş güft (11) iy be-ābī ḫoş şude

Çünki hüdhüd baṭdan bu sözleri işitdi (12) aña [M91b] cevāb virüp didi: İy bir miḳdār[1107] ābile ḫoş ve mesrūr olmış!

(13) Gird-i cānet āb çün āteş şude

Senüñ cānuñuñ çevresinde (14) āb āteş gibi olmışdur. Lā-cerem ol ābuñ muḥabbeti sebebi ile (15) cenāb-ı İlāhī'den dūr olup[1108] dūzaḫuñ āteşine ḳarīn ve giriftār (16) olursın.

860

Der-miyān-ı āb ḫoş ḫˇābet büburd

Ābuñ içinde (17) ḫˇāb-ı ġaflet seni ḫoş iletdi.**

Ḳaṭre-i āb āmed ü ābet (18) büburd

Bir ḳaṭre āb geldi, senüñ rūḥānī ʿırż u vaḳāruñı iletdi. (19) Zīrā muḥabbet-i āb sebebi ile nefsüñüñ pāyimāli olup dergāh-ı (20) Eḥadiyyet'den mehcūr olduñ. *ābet*de olan *āb,*[1109] *ʿırż u vaḳār* maʿnāsınadur.

861

(21) Āb hest ez-behr-i her nā-şüste-rūy

Āb, ḥaḳīḳatde her nā-pāk [S103b] (1) ve yüzi yunmamış içündür.

---

* *kām* murād maʿnāsınadur.
[1106] "Hüthütün Cevabı."
[1107] bir: -Ü.
[1108] dūr: -Ü.
** *büburd* fiʿl-i māżīdür.
[1109] āb: bā Ü.

Ger tu bes nā-şüste-rūyī āb cūy

(2) Eger sen ziyāde nā-pāk ve nā-şüste-rūy iseñ, āb ṭaleb eyle. (3) İy baṭ! Çünki ābuñ żararını fehm eyledüñ, pes eger cān u dilden (4) ābdan ābī olup, ṭaleb-i sīmurġ olsañ, saña ʿayn-ı ʿizzet (5) ve nefʿ-i bī-nihāyetdür. *cūy* bunda emr-i ḥāżırdur.

862

Çend bāyed hemçü āb-ı (6) rūşenet

Rūy her nā-şüste-rūyī dīdenet

Saña niçeye degin (7) rūşen-āb gibi her[1110] bir nā-şüste-rūyuñ rūyini saña[1111] görmek (8) gerek. Zīrā herkes ki āb-ı revānda yüzini yur, anuñ ʿaksi [M91a] ol (9) ābda münʿakis olur.*

863

Āb ez-behr-i ṭahāret kerdenest

Āb, ṭahāret 10) eylemekden ötürüdür.

Ne berāy-ı bīş-i ez-ḥadd burdenest

(11) Ḥadden ziyāde iletmek içün ve aña muḥabbet eylemek[1112] içün degüldür. (12) Sen ḫod iy baṭ! [Ü102a] Aña mübtelā ve giriftār olmışsın.

864

Dān ki (13) ger tu geşte-i maġrūr-ı āb

Bes ki ber-ābet firībānet serāb

(14) Egerçi sen āba maġrūr ve firīfte olmışsın. Līkin bil ki, serāb (15) seni āb üzere ziyāde firīfte eyler. Yaʿnī çoḳ vāḳiʿ olur ki (16) sen serābı āb ẓann idüp firīfte olursın. Ḥālbuki (17) cenāb-ı İlāhī'nüñ ḳurb u viṣāline nisbet āb serāb meşābesindedür.**

ḤİKĀYET

865

Kerd ez-dīvāneʾī merdī suʾāl

Bir merd bir dīvāneden (19) suʾāl eyledi ve didi:

[1110] bir: -Ü.
[1111] saña: -Ü.
* *rūşenet*de *tā* ḫiṭāb içündür.
[1112] eylemek: -M.
** *dān* emr-i ḥāżırdur.

Kīn dü ᶜālem çīst bā-çendīn ḫayāl

(20) Ki bu ḳadar ḫayālile bu iki ᶜālem nedür?

866

Güft īn her dü cihān (21) bālā vü pest

Hüşyār dīvāne ol merde cevāb virüp [S103a] (1) didi: Bālā ve pest bu her iki cihān

Ḳaṭreᶜī ābest ne nīst ü (2) ne hest

Ne münᶜadim ve ne mevcūd bir ḳaṭre ābdur. *bālā*dan murād (3) ᶜālem-i ᶜulvī ve *pest*den murād ᶜālem-i süflīdür. Bu iki ᶜālem maḥsūs olduġı (4) iᶜtibārladur mevcūddur. *Ve küllü şeyᵓin hālikun illā vechehu*[1113] ḫasebince ḥaḳīḳat (5) iᶜtibārı ile maᶜdūmdur.*

867

Geşt ez-evvel ḳaṭre-i āb āşikār

Evvelden (6) bir ḳaṭre āb āşikār oldı.

Ḳatreᶜī ābest bā-çünīn nigār

[M92b] Pes (7) evvel āb olduġı iᶜtibārla bu ḳadar naḳşıla[1114] el'ān bir ḳaṭre ābdur.**

868

(8) Her bināyī kān buved ber-rūy-ı āb

Lā-cerem her binā ki ol ābuñ rūyı (9) üzere ola yaᶜnī āb üzere vāḳiᶜ olan binā

Ger heme zāhen buved (10) kerded ḫarāb

Ol binā egerçi[1115] cemīᶜan āhenden ola ḫarāb olur. (11) Zīrā āb üzere binānuñ hīç sebāt ve beḳāsı yoḳdur.

869

Hīç (12) çīzī nīst zāhen saḫtter

Āhenden muḥkemrek egerçi hīç bir nesne (13) yoḳdur.

Hem binā ber-āb dāred der-niger

Naẓar eyle gör ki āhen [Ü103b] hem bināyı (14) āb üzere ṭutar. Yaᶜnī anuñ vücūd u bināsı hem āb üzeredür. (15) Zīrā cihān hem āb üzeredür. Lā-cerem cibāl aña

---

[1113] "O'nun zatından başka her şey yok olacaktır." Kasas/88.

* *Ḳaṭreᶜī*de hemze vaḥdet içün olmaḳ rūşendür.

[1114] naḳşıla: naḳşıla hem Ü.

** *nigār* bunda naḳş maᶜnāsınadur.

[1115] egerçi: eger Ü.

evtād vāḳiᶜ olmışdur. (16) *Ve-ceᶜalnā ne'l-cibāle evtāden*[1116] āyetinden bu maᶜnā rūşendür.

870

Her çirā (17) bünyād ber-ābī buved

Her nesnenüñ ki bünyādı bir āb üzere ola.

Ger heme (18) zāteş buved ḫˇābī buved

Farażā ol nesne eger[1117] cemīᶜan āteşden ola, bir ḫˇāb[1118] (19) bī-şebāt olur.

871

Kes nedīdest āb hergiz pāyidār

Kimse hergiz ābı pāyidār (20) ve ber-ḳarār görmemişdür.

Key buved ber-āb bünyād üstüvār

Āb üzere bünyād ve binā[1119] (21) ḳaçan üstüvār ve muḥkem olur? Murād, bu ᶜālem-i fānī bī-şebāṭ ve bī-beḳā idügin işᶜārdur. * [S104b] (1)

SUᵓĀL-İ KEBK[1120]

872

Kebk bes ḫurrem ḫırāmān der-resīd

Kebk ziyāde (2) ḫurrem ḫırāmān irişdi.

Ser-keş ü ser-mest ez-kān der-resīd

Kān (3) ve kūhdan ser-keş ve ser-mest irişdi. [M92a] *Kebk, keklik* ve *kān, maᶜdin* (4) maᶜnāsınadur.

873

Sürḫ minḳār u siyeh-pūş āmede

Sürḫ minḳār (5) ve siyeh-pūş gelmiş. Yaᶜnī burnı ḳızıl ve cāmesi siyāh idi.

(6) Ḫūn-ı ū der-dīde der-cūş āmede

Anuñ ḳanı çeşminde cūşa (7) gelmiş ve ẓāhir olmış idi. Zīrā anun çeşmi ḳızıldur.

874

Gāh (8) mīperrīd ber-tīġ u kemer

[1116] "Dağları da birer kazık yapmadık mı?" Nebe'/7.
[1117] eger: -Ü.
[1118] ḫˇāb: ḫˇābdur yaᶜnī Ü, M.
[1119] bünyād ve binā: bünyād Ü.
* *üstüvār* muḥkem maᶜnāsınadur.
[1120] "Kekliğin Sorusu"

Kebk gāhī tīġ ve kemer üzere pervāz eylerdi.[**]

Gāh (9) mīpīçīd pīş-i tīġ ser

Gāhī tīġuñ öñinde başını bükerdi. Yaʿnī (10) reftārdan ferāġat idüp başını büküp tīġ üzere ḳordı. (10) *tīġ u kemer*den murād bunda ṭaġuñ keskin ve yumrı ve düz yiridür. *tīġ* (11) ve *ser* ḫūb vāḳiʿ olmışdur.

875

Güft men peyveste der-kān geşteem

(12) Kebk anda ḥāżır olan murġlara ḫiṭāb idüp didi: Ben dāʾim (13) kān ve kūhda [Ü103a] olmışam.

Ber-ser-i gevher firāvān geşteem

Gevherüñ (14) başı üzere firāvān olmışam. *peyveste* bunda *dāʾim* maʿnāsınadur.

876

Būdeem (15) peyveste bā-tīġ u kemer

Dāʾim tīġ ve kemerle olmışam.

Tā tüvānem būd ser-heng-i (16) güher

Tā gevherüñ ser-hengi olmaġa ḳādir olam. Kebküñ[1121] tīġ ve kemerle (17) olmaḳdan murād, anuñ her dem ṭaġda oldugıdur.

877

ʿIşḳ-ı gevher (18) āteşī zed der-dilem

Gevherüñ ʿışḳ u muḥabbeti benüm gönlüme ziyāde āteş (19) urdı.[*]

Bes buved īn āteş-i ḫoş ḥāṣılem

Bu laṭīf ve ḫoş (20) āteş baña ḥāṣıl yeter. Bu maʿnā hem-laṭīfdür: Ḫoş āteş benüm ḥāṣılum yeter.

878

[S104a] (1) Āteşī dīdī ki çün teʾşīr kerd

[M93b] Benüm vücūdumda olan ʿışḳ āteşini gördüñ mi ki (2) nice teʾşīr eyledi?

Seng-rā ḫūn kerd ü bī-teʾḫīr kerd[1122]

[**] *mīperrīd* fiʿl-i māżīdür.

[1121] Kebküñ: Kebk -Ü.

[*] *zed* fiʿl-i māżīdür.

[1122] kerd: -Ü.

Sengi ġūn eyledi (3) ve teʾġīrsiz eyledi. Yaʿnī fevrī eyledi. Murād, kendünüñ ġıdāsı olan (4) ṭaşuñ ḳan olduġıdur.

879

Der-miyān-ı seng ü āteş māndeem

(5) Seng ve āteşüñ miyān ve derūnında ḳalmışam.

Hem muʿaṭṭal (6) hem müşevveş mandeem

Hem muʿaṭṭal hem müşevveş ḳalmışam.

880

Seng-rīze (7) mīġurem der-tef ü tāb

Sūz ve ḥarāretde rīze ve ġurde ṭaş yirem.

(8) Dil pür-āteş mīkunem ber-seng ġˇāb

Ḳalbüm āteşle memlū, ṭaş (9) üzere ġˇāb eylerem. Anuñ ṭaş üzere yatup uyuması rūşendür.

881

(10) Çeşm bükşāyīd iy aṣḥāb-ı men

İy benüm aṣḥābum! Çeşmüñüzi açuñuz.[1123]

(11) Bingerīd āġir be-ġurd u ġˇāb-ı men

Āġir benüm ġurd ve ġˇābuma naẓar eyleñüz. (12) Yaʿnī ġıdām seng-rīzedür ve seng üzere yatup uyuram.

882

Ān ki ber-sengī (13) büġuft u seng ġurd

Ol kimse ki[1124] hemān ṭaş üzere yatdı (14) ve ṭaş yidi

Bā-çünīn kes ez-çi bāyed ceng kerd

Buncılayın kimse (15) ile niçün ceng ü ḥuṣūmet eylemek [Ü104b] gerek?

883

Dil derīn saġtī (16) besī endūh ġest

Bu saġtlıḳda göñlümi çoḳ ġuṣṣa ve ġam (17) mecrūh eyledi. Yaʿnī göñlüm bu ġuṣūṣda bisyār ġam ve eleme mübtelā ve giriftār[1125] (18) oldı.*

[1123] İy benüm aṣḥābum çeşmüñüzi açıñuz: -Ü.
[1124] ki: -Ü.
[1125] ve giriftār: -Ü.
* *endūh* ġuṣṣa maʿnāsınadur.

Zān ki ʿışḳ-ı gevherem der-kūh best

Zīrā ki gevherüñ ʿışḳı (19) beni ṭaġa ḳayd[1126] ü muḳayyed eyledi. Lā-cerem gevhere vuṣūl sebebi ile ṭaġda (20) sākin [M93a] olmışam. *Dil-rā* taḳdīrindedür.[**]

884

Her ki çīzī dūst dāred cüz (21) güher

Zīrā her kim ki gevherden ġayrı bir nesneyi dost ṭuta

[S105b] (1) Mülket[1127]-i ān çīz bāşed der-güẕer

Ol nesnenüñ milketi güẕer ve fenāda olur. (2) Yaʿnī ol nesnenüñ beḳāsı olmaz. Ammā gevherüñ beḳāsı mümtedd ve bisyār (3) zamān olur. Hergiz ḫalel-peẕīr olmaz.

885

Milk-i gevher cāvidān dāred niẓām

(4) Ammā gevherüñ mülk ü vücūdı ebedī niẓām ṭutar.

Cān-ı ū bā-kūh peyveste[*] (5) müdām

Zīrā anuñ cān u vücūdı müdām ṭaġa muttaṣıl ve peyvestedür (6) Çünki ṭaġ[1128] s̱ebāt üzeredür. Lā-cerem gevher hem s̱ebāt üzeredür.

886

Men (7) ʿayār-ı kūhem ü merd-i güher

Ben ṭaġuñ ʿayārı ve gevherüñ merdiyem.

(8) Nīstem yek laḥẓa bī-tīġ u kemer

Bu sebebden bir laḥẓa tīġ ve kemersiz (9) degülem. Yaʿnī çünki benüm ḳarār ve ārāmum ṭaġdadur ve anda hem gevher vardur. Pes (10) anı ḥıfẓ eylemek içün serheng gibi tīġ ve kemersiz olmazam.

887

(11) Çün buved ber-tīġ gevher ber-devām

Çünki tīġda gevher devām üzere (12) olur.

Zān güher der-tīġ mīcüyem müdām

Ol sebebden tīġ ve kūhda (13) müdām gevher ṭaleb eylerem. Evvelki *tīġ*dan murād şemşīrdür ve *gevher*den (14) murād anun yüzinde olan gevherdür ki ʿAcem

---

[1126] ḳayd: bend Ü.

[**] *best* fiʿl-i māżīdür.

[1127] Mülket: Milket Ü.

[*] *peyvesteest* taḳdīrindedür.

[1128] ṭaġ: -Ü.

*perend*dir ki, anuñ muᶜarrebidür. [Ü104a] (15) *tīġ*-ı sānīden murād ṭaġdur, ẕikr-i cüzv ve irāde-i küll iᶜtibārile (16) ve *gevher*den murād maᶜrūf gevherdür.[**]

888

Ne çü gevher hīç gevher yāftem

(17) Ne gevher gibi hīç bir ẕāt ve bu nesne buldum

Ne zi-gevher gevherī ter yāftem

[M94b] (18) Ne gevherden ter ve laṭīf bir ẕāt ve şey buldum. Zīrā gevher cemīᶜ nesneden (19) laṭīf ve ẕī-ḳıymetdür.[***]

889

Çün reh-i sīmurġ rāhī müşkilest

(20) Çünki sīmurġuñ ṭarīḳi müşkil ve ṣaᶜb bir ṭarīḳdür. Yaᶜnī çünki (21) cenāb-ı İlāhī'ye vuṣūl ziyāde ṣaᶜb u müşkildür.

Pāy-ı men ber-seng ü [S105a] (1) gevher der-dilest

Pes bi'ż-żarūre benüm pāy[1129] u ḳarārum seng üzeredür (2) ve gevher göñlümdedür. Yaᶜnī gevhere ᶜışḳ u muḥabbetüm olduġından ötürü (3) ṭaġdan dūr u cüdā olmazam.

890

Men be-sīmurġ-ı ḳavī-dil key resem

(4) Ben ḳavī-dil ve ᶜaẓīmü'ş-şān sīmurġa ḳaçan irişürem?

Dest (5) ber-ser pāy der-gil key resem

Destüm başum üzeredür, muṣībet-zedeler (6) gibi, pāyum gildür. Bir vechile ki, bir cānibe revān olmaġa ḳādir degülem. Pes (7) sīmurġuñ ḥużūrına ḳaçan irişürem.

891

Hemçü āteş bernetābem ser (8) zi-seng

Āteş gibi sengden iᶜrāż ve ferāġat eylemezem. Yaᶜnī sengden (9) āteş dūr u cüdā olmadıġı gibi ben hem kūh ve sengden dūr (10) u cüdā olmazam.

Yā bümīrem yā güher ārem be-çeng

Yā ölürem yāḫud elüme gevher (11) getürürem.

892

[**] *Zān* bunda ol sebebden maᶜnāsınadur.

[***] *gevher*de *yā* vaḥdet içündür.

[1129] pāy: pāyum M.

Gevherem bāyed ki gerded āşikār

Bu ḥāleti cān u dilden iḫtiyār (12) eyledügüme sebeb budur ki, benüm gevher ve ẕātum āşikār ve ẓāhir ola.*

Merd-i bī-gevher (13) kücā āyed be-kār

Zīrā gevhersiz merd ḳanda işe gelür ve şeref ve iʿtibār (14) bulur? *Merd* mużāf [Ü105b] iʿtibār olunmazsa maʿnā böyle olur: Merd gevhersiz (15) ḳanda işe gelür ve nice ḳadr ü şeref bulur.

CEVĀB-I HÜDHÜD[1130]

893

[M94a] Hüdhüdeş (16) güft iy çü gevher cümle reng

Çünki hüdhüd kebkden bu bī-hūde (17) ve bī-maʿnā kelimātı istimāʿ eyledi aña cevāb virüp didi: İy gevher gibi cümle reng! Yaʿnī iy kebk ki hemān gevher gibi cemīʿan rengsin ve ṣūret-perestlikde (19) ḳalup ḫūb-sīret ve laṭīf maʿnādan bī-behresin.

(20) Çend lengī çend ārī ʿöẕr-i leng

Bu lenglik niçe bir niçeye degin (21) ʿöẕr-i leng getürürsin? Yaʿnī senüñ ḫod sīmurġuñ ḥużūr-ı şerīfine [S106b] (1) vuṣūl bulmaġa[1131] anuñ ṭarīḳine revāne olmaġa küllī ṭāḳat ve ḳudretüñ vardur ve bu maʿnā bu āyet-i (2) kerīmeden ẓāhirdür: *Lā-yükellifu'l-lāhu nefsen illā vüsʿahā.*[1132] Pes sen sebebden bī-hūde ʿöẕr ü bahāneye (3) sālik olup saña nefʿ-i maḥż olan ḥāletden iʿrāż ve ictināb eylersin. *lengī* (4) aḳsaḳlıḳ ve *leng* aḳsaḳ maʿnāsınadur.*

894

Pā vü minḳār-ı tu pür-ḫūn-ı ciger

İy kebk! (5) Senüñ pā ve minḳāruñ cigerüñ ḳanı ile pür ve ālūdedür. Yaʿnī senüñ ayaḳlaruñ (6) ve burnuñ cigerüñ ḳanı ile ḳızıl olmışdur.

Tu be-sengī bāz-mānde ** **(7) bī-güher**

Sen gevhersiz bir sengile gīrü ḳalmışsın. Yaʿnī gevherden maḥrūm (8) olup ḳadr ü iʿtibārsız sengile ḳalmışsın.

---

* *gerded* bunda şeved maʿnāsınadur.

[1130] "Hüthütün Cevabı."

[1131] bulmaġa: bulmaġa ve Ü.

[1132] "Allah, bir kimseyi ancak gücünün yettiği şeyle yükümlü kılar." Bakara/286.

* *leng*de *yā* maṣdar içündür.

** *mānde*'*ī* taḳdīrindedür.

895

Aṣl-ı gevher çīst sengī (9) kerde reng

Gevherüñ aṣlı nedür? Āfitābuñ teʾşīrinden reng ẓāhir eylemiş (10) bir sengdür. Yaʿnī āfitāb-ı ʿālem-tābuñ perverişi ile rengīn olmış (11) bir ṭaşdur.

Tu çünīn sengīn-dil* ez-sevdā-yı seng**

[M95b] Sen sengüñ (12) sevdā ve muḥabbetinden böyle sengīn-dilsin. Lā-cerem sīmurġdan [Ü105a] iʿrāż (13) idüp senge giriftār olmışsın, ehl-i cihān gibi ki[1133] uḫrevī aḥvālden (14) fārıġ olup fānī dünyāya giriftār olmışlardur.

896

Ger nemāned reng-i ū (15) sengī buved

Farażā eger anuñ rengi ḳalmaya, ġayrı ṭaşlar gibi bir ṭaş olur.

(16) Hest bī-seng ān ki der-rengī buved

ʿIrż u vaḳārsızdur ol kimse ki (17) bir rengde ola. Yaʿnī hemān reng ve būya giriftār olan kimsede (18) ʿırż u vaḳār olmaz.

897

Her kirā būyīst ū rengī neẖˇāst

Her kimüñ ki (19) ʿışḳ u muḥabbet-i Sübḥānī ve ḳurb u maʿrifet-i Ṣamedānī'den bir būy ve behresi (20) vardur, ol kimse cihānda bir reng ve zīnet istemedi.

Zān ki merd-i gevherī (21) sengī neẖˇāst

Zīrā ki gevherī olan merd bir seng istemedi. Zīrā gevherīnüñ [S106a] (1) ḳatında sengüñ ḳadr ü iʿtibārı olmadıġı gibi, merd-i Ḫüdā'nuñ ḳatında gevherüñ (2) ḳadr ü iʿtibārı yoḳdur. Zīrā anuñ ḳatında seng ü gevher ber-ā-berdür. (3) *būy*dan murād bunda ʿışḳ u muḥabbet ve nefḥa ve maʿrifetdür ki bu maʿrifetden (4) behrever olana ʿārif dirler.*

898

Ger çünīn māndī tu der-seng ü güher

(5) Eger sen seng ü gevherde böyle ḳalduñ ise yaʿnī eger sen seng ü gevherüñ (6) muḥabbetine böyle giriftār ḳalduñ ise

Hergiz ez-senget güher nāyed be-der

*** *sengīn-dilī* taḳdīrindedür.
[1133] ki: -Ü.
* *gevherī*de *yā* nisbet içündür.

Hergiz (7) sengden saña güher ṭaşra gelmez. Yaʿnī sen egerçi gevher ümīdi ile seng ve kūhda (8) sākinsin. Līkin sen hergiz seng ve kūhda [M95a] gevhere vuṣūl bulmaġa (9) ḳādir degülsin.

ḤİKĀYET

899

Hīç gevher-rā nebūd ān serverī

Hīç bir gevhere ol (10) serverlik ve ol ḳadr ü şeref yoḳ idi

Kān Süleymān dāşt (11) der-engüşterī

Ki Süleymān peyġām-ber ʿaleyhi's-selām ol [Ü106b] gevheri ki[1134] engüşterīsinde (12) ṭutardı. Yaʿnī Süleymān peyġām-ber ʿaleyhi's-selāmuñ ḫāteminde olan gevher (13) gibi şerīf ve laṭīf gevher yoḳ idi.[**]

900

Zān nigīneş būd çendān (14) nām u neng

Süleymān peyġām-ber ʿaleyhi's-selāmuñ ol ḳadar nām u neng ve salṭanatı (15) ol nigīnden idi.

Vān nigīn ḫod būd sengī nīm-dāng

Ve ol (16) nigīn ḫod nīm-dāng bir ṭaş idi. *nigīn* faḍḍ maʿnāsınadur. Be-Türkī (17) yüzük ḳaşı.

901

Çün Süleymān kerd ān gevher nigīn

Çünki Süleymān (18) peyġām-ber ʿaleyhi's-selām ol gevheri ḫātemine nigīn eyledi

Zīr-i ḥükmeş (19) şud heme rūy-ı zemīn

Ol nigīn sebebi ile cemīʿ yiryüzi anuñ ḥükminde oldı. (20) Yaʿnī cemīʿ ehl-i cihān aña rām ve muṭīʿ oldılar.[1135]

902

Çün Süleymān mülk-i ḫod (21) çendīn bedīd

[1134] ki: -Ü.

[**] *Kān* ki ān'dan mürekkebdür.

[1135] oldılar: oldı Ü.

Süleymān peyġām-ber ʿaleyhi's-selām çünki[1136] kendünüñ mülk ü salṭanatı [S107b] (1) ol ḳadar gördi*

Cümle-i āfāḳ der-fermān bedīd

Āfāḳuñ cemīʿīsini (2) kendünüñ[1137] fermānında gördi. *āfāḳ*dan murād ḫalḳ-ı ʿālemdür. Egerçi (3) ki ufḳuñ cemʿidür ki *gögüñ kenārı* maʿnāsınadur.

903

Būd çil ferseng (4) şādırvān-ı ū

Anuñ şādırvānı ḳırḳ ferseng idi.**

Bād hem mībūd (5) der-fermān-ı ū

Bād hem anuñ femānında idi. *Ġuduvvuhā şehrun ve revāḥuhā (6) şehr*[1138] ḥasebince Süleymān peyġām-ber ʿaleyhi's-selāmuñ [M96b] taḫtını bād iledürdi.

Beyt

(7) Bādet be-dest bāşed eger dil nihī be-hīç

Der-miʿrażī ki taḫt-ı Süleymān (8) reved be-bād

904

Gerçi şādırvān-ı çil ferseng dāşt

Süleymān (9) peyġām-ber ʿaleyhi's-selām egerçi ḳırḳ ferseng şādırvān ṭutardı

Hem (10) binā ber-nīm-dāngī seng dāşt

Hem anuñ binā ve esāsını nīm-dāng (11) bir ṭaş üzere ṭutardı. Zīrā anuñ salṭanatına sebeb ol nīm-dāng (12) gevher idi. Mıṣrāʿ-i evvelde bu vech [Ü106a] hem mümkindür: Süleymān peyġām-ber ʿaleyhi's-selām (13) egerçi şādırvānını ḳırḳ ferseng ṭutardı. *şādırvān*dan (14) murād ḥażret-i Süleymān'uñ bād ile revān olan taḫtıdur ki anda bisyār ḫāneler (15) binā olunmış ve cemīʿ levāzım ḳonmışdur.[1139] Egerçi luġatde birḳaç maʿnā içün (16) mesṭūrdur.

905

Güft çün īn milket ü īn kār u bār

[1136] çünki: -Ü.

* *mülk*den murād bunda salṭanatdur.

[1137] kendünüñ: kendüsinüñ Ü.

** *çil* çihilden muḫaffefdür.

[1138] "Süleyman'ın emrine de, sabah esişi bir ay, akşam esişi de bir ay(lık yol) olan rüzgārı verdik." Sebe'/12.

[1139] ve cemīʿ levāzım ḳonmışdur: -Ü.

Süleymān peyġām-ber (17) ʿaleyhi's-selām didi: Çünki bu milket bu kār u bār ki murād salṭanat ve ḥükm ü ḥükūmetdür.

(18) Zīn ḳadar sengest dāʾim pāyidār*

Bu ḳadar sengden dāʾim pāyidār (19) ve ber-ḳarārdur. *seng*den murād salṭanat ḫāteminüñ ḳaşı olan gevherdür.

906

(20) Men nemīḫᵛāhem ki der-dünyā vü dīn

Ben istemezem ki dünyā ve dīnde

Bāz māned (21) kes be-mülkī īn çünīn

Kimse buncılayın bir mülk sebebi ile Ḫüdāy ʿazze ve celleden [S107a] (1) bāz ve dūr ḳala.

907

Pādişāhā men be-çeşm-i iʿtibār

İy pādişāh! Ben iʿtibār ve ʿāḳıbet-bīn (2) çeşmile

Āfet-i īn milk dīdem āşikār

Ben bu mülk ü salṭanatuñ āfet ve żararını [M96a] (3) āşikār gördüm. *Pādişāh*dan murād Ḫüdāy teʿālā ḥażretidür ʿazze ismuhu.

908

Hest īn der-cenb-i ʿuḳbā (4) muḫtaṣar**

Bu mülk ü salṭanat, ʿuḳbānuñ yanında muḫtaṣar ve muḥaḳḳardur. Yaʿnī bu mülk ü salṭanat (5) āḫiretde olan mülk ü salṭanata nisbet ziyāde ḥaḳīrdür.

Baʿd ez-īn kes-rā (6) medih hergiz diger

Bundan yaʿnī benden ṣoñra bu mülki hergiz girü kimseye virme. Bu maʿnā (7) bu āyet-i kerīmeden rūşen ve ẓāhirdür: *Rabbiġfirlī ve heblī mulken lā-yenbaġī li-eḥadin min-baʿdī.*[1140]

909

(8) Men nedārem bā-sipāh u mülk kār

Min-baʿd ben sipāh ve mülk ile iş ṭutmazam.

---

* *pāyidārest* taḳdirindedür.

** *muḫtaṣarest* taḳdīrindedür.

1140 "Süleyman, 'Ey Rabbim! Beni bağışla. Bana, benden sonra kimseye lāyık olmayacak bir mülk (hükümranlık) bahşet!" Sād/35.

(9) Mīkunem zenbīl-bāfī iḫtiyār

Ehl-i kesb gibi zenbīl öriciligi iḫtiyār eylerem. Yaʿnī ben (10) hem fuḳarā ve mesākīn zümresindenem.

910

Zān [107b] be-pānṣad sāl pes ez-enbiyā

Ol sebebden (11) enbiyādan ṣoñra biş yüz yılda yaʿnī[1141] enbiyādan ṣoñra biş yüz yıl güẕer eyledükde

(12) Bā-bihişt-i ʿAdn mīşud āşinā

ʿAdn cennetine āşinā oldı. Yaʿnī ol cennete (13) dāḫil oldı.

911

Gerçi zān gevher Süleymān şāh şud

Süleymān peyġām-ber ʿaleyhi'ş-selām (14) ol gevher sebebinden şāh oldı.

Ān güher būdeş ki bend-i rāh şud

(15) Līkin yine ol güher idi ki anuñ yolına bend ü māniʿ oldı.

912

Gevherī çün (16) bā-Süleymān īn kuned

Çünki bir gevher Süleymān peyġām-bere ʿaleyhi'ş-selām bunı (17) eyler ki murād ne idügi beyān olunmışdur.

Key çü tu ser-geşte-rā temkīn (18) kuned

Pes sencileyin derdmend ve ser-geşteye ḳaçan tevḳīr ve temkīn eyler? Yaʿnī (19) saña andan ḳaçan ʿizzet ve ḥürmet irişür.*

913

[M97b] Çün güher sengest çendīn (20) kān meken

Çünki gevher aṣl iʿtibārı ile sengdür. Pes gevhere vuṣūl (21) bulmaḳ ümīdi ile bisyār zaḥmet ve meşaḳḳat iḫtiyār idüp bu ḳadar kān ḳazma. [S108b] (1) Zīrā bu ḥālet derd ü belāsına degmez.**

Cüz berāy-ı rūy-ı cānān cān meken

Cānānuñ (2) yüzinden ġayrı içün cān çekişme. Yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ cemāl-i (3) şerīfinüñ müşāhedesinden ġayrı içün zaḥmet ve meşaḳḳat çekme.

[1141] yaʿnī: -M.

* *kuned* fiʿl-i mużāriʿdür.

** *meken* nehy-i ḥāżırdur.

914

Dil (4) zi-gevher berken iy gevher-ṭaleb

İy gevher ṭaleb idici! Gevherden ferāġat (5) ve iʿrāż eyle.

Cevherī-rā bāş dāʾim der-ṭaleb

Dāʾim cevherinüñ ṭalebinde (6) ol yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve celleye cān u dilden ṭālib olup mā-sivādan (7) ferāġat eyle.

SUʾĀL-İ HÜMĀY[1142]

915

Pīş-i cemʿ āmed hümāy-ı sāye-baḫş

Sāye (8) ve devlet [Ü107a] baġışlayıcı hümā, murġlar cemʿinüñ pīş ü ḥużūrına geldi.

Ḫüsrevān-rā (9) ẓıll-ı ū ser-māye-baḫş

Anuñ sāyesi pādişāhlara ser-māye ve saʿādet (10) baġışlayıcı

916

Zān hümāyī bes hümāyūn āmede

Bülend-pervāz hümāy ol sebebden (11) hümāyūn gelmişdür. Yaʿnī ol sebebden hümāyūndur.*

Kez-heme der-himmet efzūn (12) āmede

Zīrā himmetde cemīʿ murġlardan efzūn gelmişdür yaʿnī efzūndadur.

917

(13) Güft iy perrendegān-ı baḥr u berr

Didi: İy baḥr u berrüñ perrendeleri! Yaʿnī (14) murġları

Men neyem murġī çü murġān-ı diger

Ben ġayrı murġlar gibi bir murġ (15) degülem. Yaʿnī cemīʿ murġlardan şerīfem.

918

Himmet-i ʿālīm der-kār āmedest

(16) Benüm ʿālī [M97a] himmetüm işe gelmişdür. Yaʿnī himmetümüñ baña teʾsīri olmışdur.

(17) ʿUzlet ez-ḫalḳem bedīdār āmedest

[1142] "Hümanın Sorusu"

* *hümāyūn* ḳutlu ve mübārek maʿnāsınadur.

Lā-cerem ḫalḳdan benüm ʿuzletüm bedīdāra (18) gelmişdür. Yaʿnī benüm ḫalḳdan iʿrāż idüp ʿuzlet iḫtiyār eyledügüm (19) ziyāde ẓāhirdür.[**]

919

Nefs-i seg-rā ḫ̌ār dārem lā-cerem

Kelb nefsi ḫ̌ār (20) ṭutaram.

ʿİzzet ez-men yāft Efrīdūn u Cem

Lā-cerem Ferīdūn (21) ve Cem devlet ve ʿizzeti benden buldı. Efrīdūn ve Cem'üñ ḥikāyāt [S108a] (1) ve aḥvāli ber-vech-i tafṣīl tamām Şeh-nāme'de meẕkūrdur. *Cem*'den murād bunda Cemşīd'dür.[*]

920

(2) Pādişāhān sāye-perverd-i menend

Pādişāhlar benüm sāye-perverdlerümdür. (3) Yaʿnī pādişāhlaruñ ʿizz ü devletine sebeb benüm sāye ve ẓıllumdur.

Her gedā-ṭabʿān (4) kücā merd-i menend

Her faḳīr ve gedā-ṭabʿlar ḳanda benüm merd ü lāʾıḳumdur? Yaʿnī benüm anlarla (5) münāsebetüm yoḳdur.

921

Nefs-rā çün üstüḫ̌ān dādem müdām

Çünki (6) nefsüme müdām üstüḫ̌ān virdüm.

Cān-ı men mīyāft īn ʿālī maḳām

Lā-cerem (7) benüm nefsüm bu ʿālī maḳāmı buldı.

Beyt

[Ü108b] *Hümāy ber-heme murġān ez-ān şeref dāred*

(8) Ki üstüḫ̌ān ḫured ü cānver neyāzāred

922

Ān ki şeh ḫīzed zi-ẓıll-ı perr-i ū

Ol murġ ki (9) anuñ ḳanadınuñ sāyesinden şāh ḥāṣıl olur yaʿnī ben ki hümāyem benüm ḳanadumuñ (10) sāyesi sebebi ile devlet ve ʿizzetden dūr olanlar[1143] şāh olup devlet (11) ve[1144] ʿizzete vuṣūl bulurlar.

[**] Ḫalḳdan baña ʿuzlet ẓāhir gelmişdür. Bu hem-vechdür.

[*] *yāft* fiʿl-i māżīdür.

Çün tüvān pīçīd ser ez-ferr-i ū

Anuñ ferr ü fermānından (12) baş çevirmek nice mümkindür? Pes lāzım olan budur ki, siz baña (13) iṭāᶜat ve muvāfaḳat eyleyesiz.

923

Cümle-rā der-ferr-i ū bāyed nişest

Çünki (14) benüm bu ḳadar ᶜizz ü şerefüm vardur, pes [M98b] cemīᶜüñüze anuñ yaᶜnī benüm ferr ü sāye-i (15) devletümde oturmaḳ gerek.*

Tā zi-ẓılleş ẕerreᵓī āyed be-dest

Tā anuñ (16) sāyesinde bir ẕerre ele gele yaᶜnī benüm devlet-baḫş sāye ve ẓıllumdan behrever (17) olup devlet ve ᶜizzete vuṣūl bula

924

Key şeved sīmurġ-ı ser-keş yār-ı men

(18) Ser-keş ve müstaġnī sīmurġ ḳaçan benüm yārüm olur?**

Bes buved ḫüsrev-nişānī (19) kār-ı men

Benüm işüm ḫüsrev-nişānlıḳ yeter. Yaᶜnī hemān bu ḥālet (20) baña yeter ki benüm sāyem sebebi ile pādişāhlıḳ ḫüsrev-nişānī. *ḫüsrev,* (21) *manṣıb*[1145] *idicilik* maᶜnāsınadur.

CEVĀB-I HÜDHÜD[1146]

925

Hüdhüdeş güft [S109b] (1) iy ġurūret gerde bend

Çünki hümādan hüdhüd bu kelimātı istimāᶜ eyledi aña (2) cevāb virüp didi: İy hümā ki ġurūr seni bend ü muḳayyed eylemiş.

Sāye (3) der-çīn bīş ez-īn ber-ḫod meḫand

Sāyeñi dir, bundan ziyāde kendüñi (4) temesḫür ve istihzā eyleme. Zīrā sāyeñi vaṣf u medḥ eylemek maᶜnāda kendüñi (5) istihzā eylemekdür. Mıṣrāᶜ-i evvelde bu hem-maᶜnādur: Hüdhüd çünki hemān bu sözleri (6) işitdi aña cevāb virüp didi: İy hümā ki

---

[1143] olanlar: olan Ü.
[1144] ve: -Ü.
* *nişest* maṣdar-ı muraḫḫamdur.
** *ser-keş* vaṣf-ı terkībīdür.
[1145] manṣıb: naṣb Ü.
[1146] CEVĀB-I HÜDHÜD: CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD Ü.
"Hüthütün Cevabı"

ġurūr saña bend ü ḳayd olmış. Bu vech [Ü108a] (7) üzere *gerde* kāf-ı Fārisī'nüñ fetḥi iledür ki *olmış* maʿnāsınadur.

926

Nīstet ḫüsrev- (8) nişānī īn zamān

Bu zamān senüñ ḫüsrev-nişānlıġuñ yoḳdur.

Hemçü seg (9) bā-üstüḫˇānī īn zamān

Līkin bu zamān kelb gibi üstüḫˇānilesin. Zīrā hümānuñ (10) ʿādeti üstüḫˇān yimekdür.[***]

927

Ḫüsrevān-rā kāşkī nenşānīʾī

Kāşkī (11) pādişāhları [M98a] pādişāhlıġa naṣb eylemeyesin.

Ḫˇīş-rā ez-üstüḫˇān berhānīʾī

(12) Kendüñi üstüḫˇāndan ḫalāṣ eyleyesin.

928

Men giriftem ḫod ki şāhān-ı cihān

(13) Ben ḫod farż eyledüm ki cihānuñ şāhları

Cümle ez-ẓıll-ı tu ḫīzend īn zamān

(14) Bu zamān senüñ sāye ve ẓılluñdan neşv ü nemā bulup ḥāṣıl olurlar.[*]

929

Līk (15) ferdā der-belā ʿömr-i dırāz

Līk yarın rūz-ı ḫaşrda ziyāde çoḳ zamān

(16) Cümle ez-şāhī-i ḫod mānend bāz

Cemīʿīsi kendü şāhlıġından bāz ve cüdā ḳalurlar.

930

(17) Sāye-i tu ger nedīdī şehriyār

Şehriyār eger cihānda senüñ sāyeñi görmeyeydi yaʿnī (18) eger senüñ sāye ve ẓılluñ sebebi ile pādişāh olmayaydı

Der-belā key māndī rūz-ı şumār

[***] *üstüḫˇān*de *yā* ḫiṭāb içündür.

[*] *ẓıll* sāye maʿnāsınadur.

(19) Rūz-ı şumārda o ḳaçan belāda ḳalurdı? Zīrā fuḳarānuñ cennete duḫūli aġniyādan çoḳ zamān (20) evvel vāḳiᶜ olısardur ve hem *el-mevtu rāḥatu'l-fuḳarāᵓ*[1147] ḥasebince ḳıyāmetde fuḳarānuñ rāḥat (21) ve ḥużūrı aġniyādan ziyādedür. *rūz-ı şumār* ḳıyāmet güni maᶜnāsınadur.

ḤİKĀYET-İ SULṬĀN MAḤMŪD[1148]

931

[S109a] Pāk-dīnī būd der-rāh-ı ṣavāb

Ṣavāb ve ṣalāḥ ṭarīḳinde bir pāk-dīn var idi.

(2) Yek şebī Maḥmūd-rā dīd ū be-ḫˇāb

Ol pāk-dīn bir gice Sulṭān Maḥmūd'ı düşinde (3) gördi. *Pāk-dīn*den murād ṣāliḥdür.

932

Güft iy sulṭān-ı nīkū rūzigār

Aña (4) ḫiṭāb idüp didi: İy eyü ḥāllü sulṭān![*]

[Ü109b] Ḥāl-i tu çünest der-dārü'l-ḳarār

(5) Dārü'l-ḳarār ve āḫiretde senüñ [M99b] ḥālüñ nicedür, beyān eyle?

933

Nām-ı tu Maḥmūd-ı Ġāzī dāştend

(6) Senüñ nāmıñı Ġāzī Maḥmūd ṭutdılar.[**]

Rāst būd ān yā be-bāzī dāştend

Ol (7) ism rāst ve ṣādıḳ mı oldı? Yāḫud āḫiretde anı[1149] bāzī ile mi ṭutdılar? Yaᶜnī ol (8) cihānda hem ismüñ Maḥmūd-ı Ġāzī mi oldı? Yāḫud bu nām senden refᶜ mi oldı?

934

(9) Güft ten zen ḫūn-ı cān-ı men merīz

[1147] Metinde "mevtü'l-fuḳarāᵓ rāḥatun" yazılıdır fakat anlam gereği tamlama "*el-mevtu rāḥatu'l-fuḳarāᵓ*" şeklinde yapılmıştır.

[1148] "Sultan Mahmut'un Hikāyesi."

[*] *nīkū rūzigār* nīkū ḥāl maᶜnāsınadur.

[**] *Maḥmūd* mużāfdur.

[1149] anı: -Ü.

Çünki Sulṭān Maḥmūd ol kimseden bu sözleri (10) işitdi aña didi: Ḫāmūş ol! Benüm cānumuñ ḳanını dökme.[***]

Dem mezen (11) çi cāy-ı sulṭānest ḫīz

Söyleme, ḳalḳ, ne sulṭān yiridür. Yaʿnī baña ki (12) sulṭān dirsin benüm cānumuñ ḳanını dökersin.

935

Çünki sulṭān-ı cihān-dār (13) āmedest

Zīrā ḥażret-i Ḥaḳḳ ʿazze ismuhu ki cihān-dār sulṭān gelmişdür.

Salṭanat (14) ū-rā sezāvār āmedest

Salṭanat aña lāyıḳ gelmişdür. Yaʿnī sulṭānlıḳ (15) ve pādişāhlıḳ hemān aña lāyıḳ ve müsellemdür.

936

Būd sulṭānīm pindār u ġalaṭ

(16) Benüm sulṭānlıġum hemān ẓann u ġalaṭ idi.

Salṭanat key zībed ez-müştī (17) saḳaṭ

Bir bölük ḥaḳīr ve saḳaṭdan salṭanat ḳaçan yaraşur?

937

Salṭanat güm (18) geşt ü şāhī bād burd

Benüm salṭanatum güm ü nā-peydā oldı ve şāhlıġumı bād (19) iletdi.

Ḫurrem ān kes kez-cihān āzād murd

Ḫurrem ve saʿādetmend ol kimse ki (20) cihāndan āzād ve fārıġ oldı.[*]

938

Her çi der-ʿahdem ḫalāyıḳ kerdeend

Benüm ʿahd (21) ü zamānumda ḫalāyıḳ her ne ki eylemişlerdür

Yek-be-yek der-pīş-i men āverdeend

[S110b] (1) Cemīʿīsini benüm pīş ü ḥużūruma getürmişlerdür.

939

[M99a] Çün bedīdem ʿacz ü ḥayrānī-i (2) ḫīş

Çünki bu ʿālemde kendü ʿacz ü ḥayrānlıġumı gördüm

[***] *merīz* nehy-i ḥāżırdur.

[*] *murd* fiʿl-i māżīdür.

Neng mīdārem (3) zi-sulṭānī-i ḫ ̌īş

[Ü109a] Kendü sulṭānlıġumdan neng ü ʿār ṭutaram (4) ve şermendeyem. Pes zinhār baña sulṭān dime. Niteki buña işāret olunur:

940

(5) Ger tu ḫ ̌ānī cüz perīşānem meḫ ̌ān

Eger sen beni bir nesne oḳumaḳ ister iseñ, (6) beni perīşāndan ġayrı oḳuma. Yaʿnī baña iy perīşān ve iy ḥayrān di.[**]

(7) Ūst sulṭān nīz sulṭānem meḫ ̌ān

Sulṭān odur, baña daḫı sulṭān (8) oḳuma. Yaʿnī min-baʿd baña sulṭān dime Zīrā sulṭān hemān Ḫüdāy (9) ʿazze ve celledür. *Ū*dan murād Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā ḥażretidür ʿazze ismuhu.

Beyt

Kesānī (10) ki sulṭān u şāhenşehend

Ser-ā-ser gedāyān-ı īn dergehend

941

Salṭanat (11) ū-rāst men pür-sūdemī

Zīrā salṭanat anuñ içündür. Yaʿnī Ḫüdāy (12) teʿālā ḥażretine müsellem ve lāʾıḳdur. Ben pür-sūd olurdum. Yaʿnī ben bisyār (13) sūd ve fāʾide ṣāḥibi olurdum.[***]

Ger be-dünyā der-gedāyī būdemī

Dünyāda (14) eger gedālıḳda olaydum. Yaʿnī eger faḳīr ve gedā olaydum.

942

Kāşkī çendān (15) ki mühlet yāftī

Der-cihān Maḥmūd külḫen tāftī

Ol ḳadar ki Maḥmūd cihānda (16) mühlet ve ḥayāt buldı kāşkī külḫen[1150] ḳızduraydı, yaʿnī külḫāncı olaydı, (17) cihānda sulṭān olmayaydı. Sulṭān Maḥmūd ki ʿādil idi ḥāli böyle (18) perīşān.[1151] Pes maʿlūm oldı ki, ẓālimlerüñ ḥāli ḥadden bīrūn perīşān (19) ve ḫarāb ve tebāhdur.

943

[**] *meḫ ̌ān* nehy-i ḥāżırdur.

[***] *pür-sūdemī* pür-sūd būdemī taḳdīrindedür.

[1150] külḫen: -Ü.

[1151] perīşān: perīşāndur Ü.

Kāşkī ṣad çāh būdī cāh nī

[M100b] Kāşkī dünyāda yüz çāh (20) olaydı, cāh olmayaydı. Yanī cihānda çāh ve zindānda olaydum, cāh ve salṭanatda (21) olmayaydum.

Ḫūşe-çīnī būdemī vü şāh nī

Bir ḫūşe-çīn ve faḳīr olaydum [S110a] (1) şāh olmayaydum.*

Beyt

Çü raḫt ez-memleket ber-best ḫᵛāhī

[Ü110b] Gedāyī bihterest ez-pādişāhī

(2) Çāh ḳuyu ve *cāh* ʿizzet ve manṣıb maʿnāsınadur. *Ḫūşe-çīn* vaṣf-ı terkībīdür başaḳ (3) dirici maʿnāsına.[1152]

944

Kāşkī hergiz nebūdī īn serem

Kāşkī benüm bu başum olmayaydı.**

Tā nebūdī (4) tāc-ı şāhī ber-serem

Tā benüm başum üzere şāhlıḳ tācı olmayaydı.

945

Nīst īn (5) dem hīç bīrūn şev merā

Bu dem baña hīç ḫalāṣ yoḳdur.

Bāz mīḫᵛāhend yek yek (6) cev merā

Bir bir āşikāre benüm cevümi isterler. Yaʿnī çünki dünyāda ben pādişāh idüm pes benüm (7) zamānumda vāḳiʿ olan cemīʿ aḥvāli yek-be-yek ve cev-be-cev benden suʾāl ve teftīş eylerler.

946

Ḫuşk bādā (8) perr ü bāl-i ān hümāy

Ol hümānuñ ḳanadı ḫuşk ve pāre pāre olsun.*

Ki merā (9) der-sāye-i ḫod dād cāy

Ki kendünüñ sāyesinde baña cāy virdi.

947

---

* *Ḫūşe-çīnī*de *yā* maṣdar içündür.

1152 maʿnāsına: maʿnāsınadur M.

** Baʿżı nüsaḫda *serem* yirine *efserem* vāḳiʿdür.

* *bādā* emr-i ġāʾibdür.

Şeh megū dervīş gū (10) Maḥmūd-rā

İy kimse! Maḥmūd'a şāh dime ve dervīş di.

Rev selām-ı mā resān Mesʿūd-rā

(11) Yüri ferzendüm, Mesʿūd'a bizüm selāmumuzı irişdür. *Mesʿūd* Sulṭān Maḥmūd'uñ püserinüñ (12) ismidür. *resān* emr-i ḫāżırdur.

948

[M100a] Gū pes iy ferzend eger dārī ḫaber

Aña di: 'İy Sulṭān (13) Maḥmūd'uñ ferzendi! Eger āḫiretüñ aḥvālinden ḫaber ṭutar iseñ yaʿnī eger ḫaber-dār iseñ'

(14) İʿtibārī gīr ez-ḥāl-i peder

'Pederüñüñ ḥālinden bir iʿtibār ve ʿibret ṭut.'[1153**]

949

Hemçü men ġāfil (15) meşev der-kār-ı ḫˇīş

'Kendü kār ve ḫuṣūṣuñda bencileyin ġāfil olma.'

Ser binih (16) ber-tīzī-i bāzār-ı ḫˇīş

'Kendü bāzāruñuñ tīzligine baş ḳo! Yaʿnī kendüñe ki mensūb (17) olan uḫrevī aḥvālde küllī saʿy u ihtimām eyle.

950

Ger bemānī der-hevā-yı ḫˇīşten

'Eger sen [Ü110a] kendü (18) ẕevḳ u hevāñda ḳalasın'

Dūr mānī ez-Ḫüdāy-ı ḫˇīşten

'Kendü Ḫüdā'ñdan dūr u cüdā (19) ḳalursın.'

951

Çend rūz ez-bende-i fermān şevī

'Birḳaç gün eger Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ (20) fermān-ı şerīfine bende ve muṭīʿ olasın'

Baʿd ez-īn sulṭān-ı cāvīdān şevī

'Andan ṣoñra (21) ebedī sulṭān olursın.' *cāvīdān* ve *cāvidān, ebedī* maʿnāsınadur.

SUʾĀL-İ BĀZ[1154]

[1153] ṭut: -Ü.

[**] *gīr* emr-i ḫāżırdur.

[1154] "Doğanın Sorusu"

952

Bāz (22) pīş-i cemᶜ āmed der-ḫurūş

Ṭoġan murġlar cemᶜinüñ pīş ü ḥużūrında ḫurūşa geldi.

Kerde (23) ez-sırr-ı maᶜānī cānş cūş

Maᶜānīnüñ sırrından anuñ cānı cūş eylemiş.

953

Sīne mīkerd [S111b] (1) ez-sipeh-dārī-i ḫˇīş

Kendünüñ ḳuvvet ve sipeh-dārlıġından kibr ü tefāḫür idüp gögsini gerdi ve mehābet (2) gösterdi.

Lāf mīzed ez-küleh-dārī-i ḫˇīş

Kendünüñ küleh-dārlıġından lāf urdı. (3) Niteki ᶜādetdür, ṭoġanuñ başı üzere ḳorlar.

954

Güft men ez-şevḳ-i dest-i şehriyār

Eyitdi: (4) Ben şehriyāruñ desti şevḳinden

Çeşm ber-bestem zi-ḫalḳ-ı rūzigār

Zamānuñ ḫalḳından iġmāz-ı (5) ᶜayn eyledüm.*

955

Çeşm ez-ān bigrifteem zīr-i külāh

Ol sebebden çeşmümi külāhuñ altında (6) ṭutmışam.

Tā resed pāyem be-dest-i pādişāh

Tā benüm pāyum pādişāhuñ eline irişe.

956

Der-edeb (7) ḫod-rā besī perverdeem

Edebde kendümi bisyār beslemişem. Yaᶜnī terbiyet eylemişem.

Hemçü Murtāżān (8) riyāżet burdeem

Murtāżālar gibi riyāżet eylemişem.

957

Tā eger rūzī ber-i şāhem berend

Eger bir gün (9) beni şāhuñ ḳatına iledeler

---

* *bestem* fiᶜl-i māżīdür.

Ez-rusūm-i ḫıdmet āgāhem berend

Beni ḫıdmetüñ resmlerinden āgāh (10) iledeler. Lā-cerem benden bī-edebāne bir ḥareket ṣādır olmaz.

958

Men kücā sīmurġ-rā bīnem be-ḫᵛāb

(11) Çünki benüm ḥālüm böyledür, [Ü111b] pes ben sīmurġı ḳanda düşümde görürem?

Çün kunem bī-hūde sūy-ı ū şitāb

(12) Pes anuñ cānibine niçün bī-hūde ve bī-fāʾide şitāb eyleyem?

959

Ṭuᶜmeʾ-i ez-dest-i şāhem bes buved

(13) Baña ḳadr ü şeref şāhuñ elinden bir ṭuᶜme besdür.

Dest-i sulṭān pāygāhem bes buved

Sulṭānuñ (14) eli baña pāygāh ve mertebe besdür.

960

Çün nedārem reh becüz īn pāygāh

Çünki bu pāygāhdan (15) ġayrıya yol ṭutmazam. Yaᶜnī çünki mecāl ve ḳudretüm hemān bu mertebeye vuṣūl bulmaḳdur.*

(16) Ser-firāzī mīkunem ber-dest-i şāh

Lā-cerem şāhuñ eli üzere ser-firāzlıḳ ve tefāḫür (17) eylerem.

961

Her ki ū şāyeste-i sulṭān buved

Her kim ki o sulṭānuñ şāyeste ve maḳbūlı (18) ola**

Pīş-i sulṭān her çi güyed ān buved

Ol kimse sulṭānuñ ḥużūrında her ne dirse (19) ol olur. Yaᶜnī sözi redd olunmaz.

962

Men eger şāyeste-i sultān şevem

Pes ben (20) eger sulṭānuñ şāyeste [M101a] ve maḳbūlı olam

Bih ki der-vādī-i bī-pāyān şevem

---

* *pāygāh* mertebe maᶜnāsınadur.
** *şāyeste* lāʾıḳ.

Yeg ki (21) bī-pāyān vādīde olam. Yaʿnī sulṭānuñ maḳbūlı olup anuñ ḥużūrında olmaḳ (22) baña evlādur. Bī-pāyān vādīde olmaḳdan murād, dünyānuñ cāh u celāline firīfte (23) ve maġrūr olup uḫrevī aḥvālden ġāfil ve fārıġ olan aṣḥāb-ı devletüñ ḥālini beyāndur.

963

[S111a] (1) Rūy-ı ān dārem ki men īn cāygāh

Anı rūy ve ümīd ṭutaram ki burada

ʿÖmr bügẕārem ḫoşī (2) bā-rūy-ı şāh

Şāhuñ yüzi ile ʿömri ḥużūr ve ḫoşluḳ ile geçürem. *be-ḫoşī* (3) taḳdīrindedür.

964

Gāh şeh-rā intiẓārī mīkunem

Gāhī şāha bir intiẓār eylerem yaʿnī (4) aña muntaẓır oluram

Gāh ber-desteş şikārī mīkunem

Gāhī şāhuñ eli üzere (5) bir şikār eylerem. Yaʿnī kendü eli ile beni şikāra ṣalar.

CEVĀB-I HÜDHÜD[1155]

965

[Ü111a] Hüdhüdeş güft (6) iy giriftār-ı mecāz

Hüdhüd çünki ṭoġandan bu sözleri istimāʿ eyledi aña cevāb virüp (7) didi: İy Ḫüdā ve ḥaḳīḳatden dūr olup mecāz ve mā-sivāya giriftār ve esīr olmış,

(8) Ez-ṣıfat dūr u be-ṣūret mānde bāz

Ṣıfat ve sīretden dūr u cüdā olup (9) ṣūrete bāz ve giriftār ḳalmış![*]

966

Şāh-rā der-mülk eger hemtā buved

Şāhuñ mülk ü salṭanatda (10) eger hemtā ve naẓīri[1156] ola[**]

Pādişāhī key berev zībā buved

Pādişāhlıḳ aña ḳaçan zībā ve lāʾıḳ (11) olur? Zīrā ḥaḳīḳatde pādişāh odur ki anuñ miṯl ü naẓīri olmaya, [M102b] Ḫüdāy ʿazze ve celle (12) gibi. Pes pādişāhlıḳ hemān aña müsellemdür.

[1155] "Hüthütün Cevabı."

[*] *ṣıfat*dan murād bunda sīret ve ḥaḳīḳatdur.

[1156] naẓīri: naẓīr Ü.

[**] *mülk* salṭanat.

967

Salṭanat-rā nīst cüz sīmurġ kes

(13) Salṭanat içün sīmurġdan ġayrı kimse yoḳdur.

Zān ki bī-hemtā be-şāhī üst (14) bes

Zīrā ki şāhlıḳda naẓīr ve hemtāsız ancaḳ odur.

968

Şāh nebved ān ki der-her kişverī

(15) Şāh olmaz yaʿnī şāh degüldür, ol kimsedür[1157] ki her bir kişverde

Sāzed ū ez-ḫod (16) be-bī-maġzī serī

Ol kimse ʿaḳlsızlıġı sebebi ile kendüsinden ululuḳ düze. Yaʿnī (17) pādişāhum diyüp mülk ü salṭanat daʿvāsın eyleye. *serī* bunda *ululuḳ* maʿnāsınadur (18) ki murād pādişāhlıḳdur. Baʿżı nüsaḫda *be-bī-maġzī* yirine *zi-bī-berkī* vāḳiʿdür[1158] *ḳudretsizliḳ* (19) *sebebinden* maʿnāsınadur.

969

Şāh ān bāşed ki hemtā nebvedeş

Belki ḥaḳīḳatde şāh (20) odur ki anuñ hemtā ve naẓīri olmaya.

Cüz vefā vü cüz mudārā nebvedeş

Anuñ luṭf (21) u vefādan ġayrı ve mudārā ve keremden ġayrı olmaya Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā ḥażreti (22) gibi celle ve şānuhu. *mudārā*dan murād ʿināyet ve keremdür.

970

Şāh-ı dünyā ger vefādārī kuned

(23) Yek zamān [Ü112b] dīger cefākārī kuned

Dünyā pādişāhı farażā eger bir[1159] zamān vefā-dārlıḳ eyleye [S112b] (1) girü cefākārlıḳ eyler. *Ve men evfā bi-ʿahdihi mina'l-lāh.*[1160] Baʿżı nüsaḫda *cefākārī* yirine *giriftārī* (2) vāḳiʿdür ki maʿnāsı ẓāhirdür.

971

Her ki bāşed pīş-i ū nezdīkter

[1157] kimsedür: kimse Ü, M.
[1158] vāḳiʿdür: vāḳiʿdür ki Ü, M.
[1159] bir: -Ü.
[1160] "Kimdir sözünü Allah'tan daha iyi yerine getiren?" Tevbe/111.

Her kim ki cihān pādişāhınuñ (3) pīş ü ḥużūrında ḳarīb ve muḳarrebrek [M102a] ola*

Kār-ı ū bī-şek buved bārīkter

(4) Şeksiz ol kimsenüñ kār u ḥāli bārīkrek ve müşkilrek olur.

972

(5) Dāʾimā ez-şāh bāşed ber-ḫaẕer

Ol kimse dāʾimā şāhdan ḫavf u ḫaẕer (6) üzere olur.

Cān-ı ū peyveste bāşed ber-ḫaṭar

Anuñ cānı dāʾimā ḫaṭar (7) üzere olur, dünyā pādişāhlarında ḥaḳīḳat ve vefā olmadıġı içün.

973

Şāh-ı dünyā (8) fi'l-meṯel çün āteşest

Dünyā pādişāhı fi'l-meṯel āteş gibidür.

Dūr bāyed būd ez-ū (9) çün ser-keşest

Pes andan dūr olmaḳ gerek çünki ser-keşdür.*

974

(10) Ḳurb-ı sulṭān āteş-i sūzān buved[1161]

Zān buved der-pīş-i şāhān (11) dūr bāş

Şāhlaruñ ḥużūrında çāvuş ol sebebden (dūr) olur.

(12) Kiy şude nezdīk-i şāhān dūr bāş

Ki iy şāhlara ḳarīb olmış kimse! (13) Şāhlaruñ ḥużūrından dūr ol ve illā ʿāḳıbet peşīmān olursın.

ḤİKĀYET

975

Pādişāhī būd bes ʿālī güher

Ziyāde ʿālī ẕāt bir pādişāh (15) var idi.

Geşt ʿāşıḳ ber-ġulāmī sīm-ber

---

* *ū*dan murād dünyā pādişāhıdur.

* *būd* bunda būden maʿnāsınadur.

[1161] Bu mısra üç nüshada da bulunmaktadır fakat şerh edilmemiştir. Aynı zamanda beyit düzenine de aykırı bir şekilde bulunmaktadır. Muhammed Şefii Kedkeni'nin tenkitli metninde de bulunmamaktadır.

Kendünüñ sīm sīnelü yaʿnī (16) maḥbūb bir ġulāmına ʿāşıḳ oldı.

976

Şud çünān ʿāşıḳ ki bī-ān büt (17) demī

Pādişāh aña ancılayın ʿāşıḳ oldı ki ol maḥbūbsız bir nefes

Ne nişestī (18) vü ne āsūdī hemī

Ne otururdı ve ne diñlenürdi. *büt*den murād ol ġulāmdur.

977

(19) Şāh çün der-ḳaṣr tīr endāḫtī

Şāh çünki ḳaṣrında oḳ atardı.[**]

Ān ġulām (20) ez-bīm-i ū bügdāḫtī

[Ü112a] Ol ġulām anuñ bīm ü ḫavfından erirdi.

978

Zān ki sībī-rā (21) hedef kerdī müdām

[M103b] Zīrā ki pādişāh oḳ atduḳda dāʾim bir sībi hedef (22) eylerdi.[*]

Pes nihādī sīb ber-farḳ-ı ġulām

Pes ol sībi ġulāmuñ (23) başı üzre ḳordı. *hedef, oḳ nişānı* maʿnāsınadur ki cemʿi ehdefdür.

979

[S112a] (1) Sīb-rā bişkāftī ḥālī be-tīr

Pādişāḥ ol sībi tīr ile fevrī iki pāre eylerdi.

(2) Vān ġulām ez-bīm geştī çün zerīr

Ve ol ġulām helāk olmaḳ ḫavfından zerīr gibi ṣarı olurdı.[**]

980

(3) Zū meger pürsīd merdī bī-ḫaber

Anuñ aḥvālinden bī-ḫaber bir merd meger ol ġulāmdan (4) suʾāl eyledi ve didi:

Kez-çi şud gül-güne-i rūyet çü zer

Ki senüñ yüzüñüñ (5) gül-günesi neden zer gibi oldı? Yaʿnī senüñ gül-güne gibi sürḫ ʿiẕāruñ (6) ne sebebden altun gibi ṣaru oldı. *gül-güne* ḳızılca didükleri rengdür ki (7) yüze sürerler.

[**] *ḳaṣr* köşk.

[*] *sīb* elma.

[**] *zerīr* zerde çūb z*erīr* ṣarı.

981

Īn heme ḥürmet ki pīş-i şeh turāst

Şāhuñ ḥużūrında (8) bu deñlü ḥürmet ki senüñ içündür.

Şerḥ dih kīn zerdī-i rūyet (9) çirāst

Şerḥ vir de ki senüñ yüzünüñ bu ṣarılığı[1162] niçündür.[***]

982

(10) Güft ber-ser şeh nehed sībī merā

Ġulām ol kimseye cevāb virüp didi: (11) Pādişāh benüm başum üzere bir sībi ḳor.

Ger resed ez-tīr āsībī merā

Pādişāhuñ (12) tīrinden eger baña bir āsīb ve żarar irişe

983

Güyed engārem ġulāmī ḫod nebūd

Pādişāh (13) ol ḥālde dir: ‘Farż idem ki ḫod bir ġulāmum olmadı’[*]

Der-sipāhem nā-tamāmī (14) ḫod nebūd

‘Benüm ʿaskerümde ḫod bir nā-tamām olmadı.’ Yaʿnī ʿaskerümden bir kemter (15) ġulām yoḳ oldı diyüp ,[M103a] benüm helāküm içün ġam yimez ve elem çekmez.

984

Ver çünān (16) bāşed ki āyed tīr rāst

‘Veger ancılayın ola ki tīr hedefe rāst gele ve baña andan (17) żarar irişmeye.’

Cümle güyend īn zi-baḫt-ı pādişāst

‘Cümle ḫalḳ dirler ki: (18) ‘Bu ḥālet pādişāhuñ [Ü113b] baḫt u ṭāliʿindendür.’

985

Men miyān-ı īn dü ġam der-pīç (19) pīç

‘Ben bu iki ġamuñ miyānında pīç pīç ıżṭırābda’[**]

Māndeem cān (20) ber-ḫaṭar ber-hīç hīç

‘Hīç hīç üzere cānumı ḫavf u ḫaṭar üzere ḳomuşam.’ (21) Mıṣrāʿ-i s̱ānīde bu vech hem-laṭīfdür: Hīç hīç üzere cānum ḫavf u ḫaṭar (22) üzere ḳalmışam. *ber-ḫaṭar*da

---

[1162] ṣarılığı: ṣarulığı Ü.

[***] *dih* emr-i ḥāżırdur.

[*] *engārem* fiʿl-i mużāriʿ-i mütekellim-i vaḥdedür.

[**] *pīç pīç* keş-ā-keş maʿnāsınadur.

bā-i Fārisīnüñ żammesiyle olup maʿnā böyle (23) olmak mümkindür: Hīç hīç üzere cānum ḫaṭarla memlū ve pür ḳalmışdur.

SUʾĀL-İ BŪTĪMĀR[1163]

986

[S113b] (1) Pes derāmed zūd būtīmār pīş

Pes būtīmār fevrī murġlaruñ pīş ü ḥużūrına (2) geldi.

Güft iy murġān men ü tīmār-ı ḫ̌īş

Eyitdi: İy murġlar! Ben ve kendü tīmār (3) ve ġamum. Yaʿnī ben kendü ḥālüme meşġūlem. Lā-cerem cihānda hīç kimseye muḳayyed degülem. (4) *būtīmār* balıḳçıl maʿnāsınadur.

987

Ber-leb-i deryāst ḫoşter cāy-ı men

Benüm cāy (5) u mekānum leb-i deryāda ḫoşrekdür.

Neşneved hergiz kesī āvā-yı men

Tā ki hergiz (6) bir kimse benüm āvāzumı işitmeye. *āvā,* āvāz maʿnāsınadur.[***]

988

Ez-kem-āzārī-i men der-ʿālemī

(7) Bütün ʿālemde benüm kem-āzārluġumdan

Kes neyāzāred zi-men hergiz demī

Benden (8) hergiz kimse bir dem incinmez. Yaʿnī ben bir murġam ki cihānda bir kimse benden rencīde (9) ve bīḥużūr olmaz.

989

Ber-leb-i deryā nişīnem derdmend

Deryānuñ kenārında (10) derdmend ve āsūde otururam.

Dāʾimā endūh-gīn ü mustmend

[M104b] Dāʾimā ġuṣṣalu (11) ve maẓlūm.

990

Zārızū-yı āb dil pür-ḫūn kunem

Ābuñ ārzū ve şevḳinden (12) göñlümi pür-ḫūn eylerem.

[1163] "Balıḳçılın Sorusu"

[***] *kesī*de yā vaḥdet içündür.

Çün dirīġ āyed be-ḫ ̌īşem çün kunem

Çünki leb-cūy (13) ve deryādan dūr u cüdā olsam, benüm kendüme dirīġ gelür. Pes nice eyleyem? Baña ḫod kimseden (14) dermān ve fā᾽ide irişmez.

991

[Ü113a] Çün neyem men zehl-i deryā iy ᶜaceb

Çünki (15) ben deryānuñ ehlinden degülem, iy ᶜaceb.

Ber-leb-i deryā bümīrem ḫuşk-leb

(16) Pes deryānuñ kenārında teşne ve ḫuşk-leb ölürem.*

992

Gerçi deryā (17) mīzened ṣad güne cūş

Egerçi deryā yüz dürlü cūş urur ve ābı kenārından (18) ṭaşra vāḳiᶜ olur

Men neyārem kerd ez-ū yek ḳaṭre nūş

Līk ben andan (19) bir ḳaṭre āb nūş eylemege ḳādir olmazam.

993

Ger zi-deryā kem şeved yek ḳaṭre āb

(20) Ammā eger deryādan bir ḳaṭre āb eksük ola

Zāteş-i ġayret dilem kerded (21) kebāb

Ġayret āteşinden benüm göñlüm kebāb olur.

994

Çün menī-rā ᶜışḳ-ı deryā (22) bes buved

Çünki benüm deryāya bu ḳadar meyl ü raġbetüm vardur pes bir bencileyin[1164] (23) deryānuñ ᶜışḳ u muḥabbeti kāfīdür

Der-serem īn şīve sevdā bes buved

[S113a] (1) Benüm başumda bu şīve sevdā kāfīdür. Yaᶜnī benüm sevdām ᶜışḳ-ı deryā besdür.

995

(2) Cüz ġam-ı deryā neḫ ̌āhem īn zamān

Bu zamān deryānuñ ġamından ġayrı istemezem.

(3) Tāb-ı sīmurġem nebāşed el-emān

---

* *leb* bunda kenār maᶜnāsınadur.

[1164] bencileyin: bencileyine Ü.

El-emān! [M104a] Baña sīmurġuñ ṭāḳati olmaz. Yaʿnī (4) sīmurġuñ ḥużūr-ı şerīfine varmaġa benüm ṭāḳat ve ḳudretüm yoḳdur. Benden (5) anı ṭaleb eylemeñüz. Bundan murād ol sifledür ki dünyāya maġrūr ve firīfte olup (6) benüm riyāżet ve mücāhedeye ṭāḳat ve ḳudretüm yoḳdur diyü iʿtiẕār eyler.*

996

Ān ki (7) ū-rā ḳaṭre-i ābest aṣl

Ol kimse ki anuñ aṣl u ḫilḳati bir ḳaṭre ābdur.

(8) Key tüvāned yāft ez-sīmurġ vaṣl

Ol kimse sīmurġdan vaṣl u viṣāl bulmaġa (9) ḳaçan ḳādir olur? Egerçi bir ḳaṭre āb iken Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ viṣāline (10) vuṣūl müyesser olmaz. Līkin mücāhede ve riyāżet [Ü114b] ve ʿışḳ u muḥabbet sebebi ile (11) ol ḳaṭre deryāveş olup deryā-yı ḥaḳīḳate vāṣıl olur.**

CEVĀB-I HÜDHÜD[1165]

997

(12) Hüdhüdeş güft iy zi-deryā bī-ḫaber

Çünki hüdhüd būtīmārdan bu sözleri (13) işitdi aña cevāb virüp didi: İy deryādan bī-ḫaber!

Hest (14) deryā pür-neheng ü cānver

Deryā, neheng ve cānverle memlūdur. Pes bu deryādan (15) saña ne ḥāṣıl olur ki cān u dilden aña bu ḳadar ṭālib ve rāġıb (16) olmışsın?***

998

Gāh telḫest āb-ı ū vü gāh şūr

Deryānuñ ābı gāhī (17) acıdur ve gāhī ṭuzludur.

Gāh ārāmest ū-rā gāh zūr

Anuñ içün (18) gāhī ārām ve sükūn vardur, gāhī zūr ve cūş vardur. Yaʿnī deryā bir ḥāl (19 üzere ber-ḳarār degüldür.

999

Munḳalib çīzīst ü nā-pāyende hem

---

* *Tāb* bunda ṭāḳat maʿnāsınadur.

** *yāft* bunda yāften maʿnāsınadur.

1165 "Hüthütün Cevabı."

*** *neheng* timsāḥ.

[M105b] Deryā munḳalib hem (20) nā-pāyende bir nesnedür. Yaʿnī bir ḥāl üzere ber-ḳarār ve ṣābit degüldür. Belki (21) ānen fe-ānen munḳalib ve mütebeddildür.*

Geh şevende gāh bāz āyende hem

Gāhī gidicidür, (22) gāhī hem girü gelicidür. Baʿżı deryā vardur ki gāhī bir cānibe revān olur ve gāhī (23) yine rücūʿ idüp gelür. Deryānuñ cezr ü meddi ki ẕikr olunur murād budur. *şevende* [S114b] (1) bunda *revende* maʿnāsına idügi *āyende* kelimesinden rūşen ve ẓāhirdür.

1000

(2) Bes büzürgān-rā ki keştī kerd ḫurd

Deryā çoḳ ulularuñ ki[1166] keştīsini (3) ḫurd ve pāre ve pāre eyledi.

Bes ki der-girdāb üftādend ü murd

Çoḳ kimse ki (4) deryāda girdāba düşdiler ve helāk oldılar. *murdend* taḳdīrinde idügine (5) *üftādend* ḳarīnedür.

1001

Her ki çün ġavvāṣ reh dāred der-ū

Her kim ki ġavvāṣ gibi (6) deryānuñ içinde yol ṭutar yaʿnī her kim ki deryānuñ içine ṭalar**

(7) Ez-ġam-ı cān dem nigeh dāred der-ū

Cānınuñ ġam u ḫavfından anda nefesini (8) nigāh ṭutar. Yaʿnī anuñ içinde iken nefesi[1167] almaz. Zīrā nefes almaḳ istese [Ü114a] (9) helāk olur. Niteki aña işāret olunur.

1002

Ver zened der-ḳaʿr-ı deryā dem kesī

(10) Veger bir kimse deryānuñ dibinde dem ura yaʿnī nefes ala

Murde ez-bün ber-ser (11) üfted çün ḫesī

Deryānuñ dibinde deryānuñ başı üzere bir ḥes gibi (12) düşe.[1168] Yaʿnī deryānuñ ḳaʿrından deryānuñ yüzi üzere murde gelür. *bün* bunda (13) *ḳaʿr* maʿnāsınadur.*

---

* *Munḳalib* ism-i fāʿildür.
[1166] ki: -Ü.
** *ġavvāṣ* maʿrūfdur.
[1167] nefesi: nefes Ü, M.
[1168] düşe: düşer Ü.
* *ḫes* ḫār maʿnāsınadur.

1003

Ez-çünīn kes kes vefā-dārī nedāşt

Buncılayın kimseden (14) [M105a] kimse vefā-dārlıḳ ṭutmadı. Zīrā deryā vefā-dār degüldür. Belki ḫūn-ḫˇārdur.

Hīç kes ümmīd-i (15) dil-dārī nedāşt

Hīç kimse dil-dārlıḳ ümmīdini ṭutmadı. Zīrā deryā dil-dār (16) degüldür. Belki ziyāde bī-raḥm[1169] ve pür-āzārdur.

1004

Ger tu ez-deryā neyāyī der-kenār

Eger sen (17) deryādan kenāra gelmeyesin

Ġarḳa gerdāned turā pāyān-ı kār

Pāyān-ı kār ve ᶜāḳıbet (18) seni ġarḳ eyler.

Beyt

Be-deryā ber-menāfiᶜ bī-şumārest

Eger ḫˇāhī selāmet (19) der-kenārest

1005

Mīzened deryā zi-şevḳ-i dūst cūş

Deryā dostuñ (20) şevḳinden cūş urur.**

Gāh der-mevcest ü gāhī der-ḫurūş

Deryā gāh (21) mevcdedür ve gāhī ḫurūşdadur. Murād, deryānuñ bu ḥālātı Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ (22) şevḳinden idügin işārdur.

1006

Ū çü ḫod-rā mīneyābed kām-ı dil

O ki murād deryādur, çünki (23) kendünüñ murād-ı dilini[1170] bulmaz.

Tu neyābī hem ez-ū ārām-ı dil

Sen hem andan [S114a] (1) ārām-ı dil bulmazsın. Zīrā evvel o murād-ı diline vuṣūl bulmaḳ lāzımdur, tā ki (2) andan ārām-ı dilüñ ḥuṣūli müyesser olmaḳ mümkin ola.

[1169] bī-raḥm: bī-raḥmdur Ü, M.

** *dūst*dan murāḍ ḥażret-i Ḫaḳ'dur ᶜazze ismuhu.

[1170] murād-ı dilini: -Ü.

ḤİKĀYET

1007

Dīdever (3) merdī be-deryā şud furūd

Ṣāḥib-naẓar bir merd deryāya ṭaldı.*

Güft iy (4) deryā çirāyī tu kebūd

Pes ol merd, deryāya ḫiṭāb idüp didi: İy deryā! (5) Sen[1171] niçün kebūdsın? Yaʿnī senün kebūdlıġuña sebeb nedür? *kebūd, gök reng* (6) maʿnāsınadur.

1008

Cāme-i mātem çirā pūşīdeʾī

Mātem cāmesini niçün [M106b] geymişsin? (7) Bu ḥāl[1172] ḫod mātem-zedeler içündür.

Nīst hīç āteş çirā cūşīdeʾī

(8) Hīç āteş yoḳdur. Pes niçün ḳaynamışsın?

1009

Dād deryā ān nikū-dil-rā (9) cevāb

Çünki deryā ol kimseden bu suʾāli istimāʿ eyledi, ol nikū-dile (10) cevāb virdi ve didi:

Kez-firāḳ-ı dūst dārem ıżṭırāb

Ki dostuñ (11) firāḳından elem ve ıżṭırāb ṭutaram. *dūst*dan murād Ḫüdāy ʿazze ve celledür.

1010

Çün zi-nā-merdī (12) neyem men merd-i ū

Çünki nā-merdligüm sebebinden ben anuñ merdi degülem. Yaʿnī çünki (13) anuñ ḳurb u viṣāli[1173] ve müşāhede-i Cemāl'ine istiʿdād ve liyāḳatüm yoḳdur.

(14) Cāme nīlī kerdeem ez-derd-i ū

Lā-cerem mātem-zedeler gibi cāmemi kebūd ve nīlī[1174] (15) eylemişem. *nīl, çivid*; *nīlī, çivid rengli* maʿnāsınadur.

---

* *şud* bunda reft maʿnāsınadur *şud furūd* ṭaldı maʿnāsınadur.
[1171] sen: -Ü.
[1172] ḥāl: ḥālet Ü.
[1173] viṣāli ve: viṣāl ve Ü.
[1174] nīlī: nīl Ü.

1011

Ḫuşk-leb (16) binşisteem medhūş men

Bu sebebden ḫuşk-leb medhūş (17) oturmışam.

Zāteş-i ʿışḳ āb-ı men şud cūş-zen

Benüm ʿışḳum āteşinden (18) benüm ābum cūş urıcı oldı. Yaʿnī cūş idici oldı.*

1012

Ger beyābem ḳaṭreʾī (19) ez-Kevşereş

Eger anuñ Kevşer'inden bir ḳaṭre bulam yaʿnī eger anuñ cemāli (20) müşāhedesinden behrever olam[1175]

Zinde-i cāvīd gerdem ber-dereş

(21) Anuñ ḳapusı üzere ebedī zinde oluram.

1013

Ver ne çün men ṣad hezārān (22) ḫuşk-leb

Ve illā ṣad hezārān bencileyin ḫuşk-leb

Mībümīrend [M106a] der-reh-i ū (23) rūz u şeb

Rūz u şeb anuñ yolında ölürler. Yaʿnī çünki anuñ yolında [S115b] (1) her zamān ḥadden bīrūn kimse ḫuşk-leb olurlar. Pes [Ü115a] eger anuñ Kevşer'inden (2) bana bir ḳaṭre irişmeye, ben hem anlar gibi ḫuşk-leb helāḳ oluram. Bu hem-vechdür: (3) Ve illā ṣad hezārān kimse rūz u şeb anuñ yolında ḫuşk-leb ölürler, (4) ben hem anlar gibi ḫuşk-leb ölürem.**

SUʾĀL-İ KŪF[1176]

1014

Kūf āmed (5) pīş çün dīvāneʾī

Kūf bir dīvāne gibi anda ḥāżır olan murġlaruñ pīş (6) ü ḥużūrına geldi.

Güft men bügzīdeem vīrāneʾī

(Didi): Cihānda bir vīrāneyi (7) iḫtiyār eylemişem.

1015

ʿĀcizīem der-ḫarābī zāde men

---

* *cūş-zen* vaṣf-ı terkībīdür.

[1175] yaʿnī eger anuñ cemāli (20) müşāhedesinden behrever olam: -Ü.

** Baʿżı nüsaḫda *rūz u şeb* yirine *iy ʿaceb* vāḳiʿdür.

[1176] "Baykuşun Sorusu"

Bir virānede ṭoġmış bir ʿācizem.

(8) Der-ḫarābī mīrevem bī-bāde men

Bādesiz bir ḫarāba giderem. Yaʿnī ol (9) ḫarābīde[1177] ẕevḳ ü şevḳden berī ve dūram.

1016

Gerçi ṣad maʿmūrī-i ḫoş (10) yāftem

Egerçi cihānda yüz laṭīf maʿmūrī buldum

Hem muḫālif hem müşevveş (11) yāftem

Līkin anları cemīʿan kendüme muḫālif, hem müşevveş buldum. Bundan murād (12) ol kimsedür ki fānī ve denī dünyā aña bāḳī ve laṭīf cennetden ḫūb ve laṭīf (13) görünür. Bu sebebden ʿālī ḳaṣrlar ve laṭīf sarāylar binā eylerler.

1017

Her ki (15) der-cemʿiyyetī ḫˇāhed nişest

Her kim ki[1178] tamām cemʿiyyetde oturmaḳ ister (16) yaʿnī her kim ki cihānda cemʿiyyet-i ḫāṭıra vuṣūl bulmaḳ ister*

[M107b] Der-ḫarābī (17) bāyedeş reften çü mest

Mest gibi aña bir ḫarabeye gitmek gerek.

1018

Der-ḫarābī (18) cāy mīsāzem be-renc

Bir ḫarābede renc ü zaḥmetle cāy u mekān düzerem (19) ve ḳarār eylerem.

Zān ki bāşed der-ḫarābī cāy-i genc

Zīrā ki gencüñ cāy u maḥalli (20) ḫarābī ve vīrānede olur.

1019

ʿIşḳ-ı gencem der-ḫarābī reh nümūd

Gencüñ ʿışḳ (21) u muḥabbeti baña vīrāneye yol gösterdi. Yaʿnī gence vuṣūl bulmaḳ ümīdi ile (22) vīrānede sākin oldum.

Sūy-ı gencem cüz ḫarābī reh nebūd

Lā-cerem (23) genc[1179] cānibine baña vīrāneden [Ü116b] ġayrı yol olmadı. Bu sebebden cān u dilden (24) vīrāneyi iḫtiyār eyledüm.

[1177] ḫarābīde: ḫarābede Ü.
[1178] kim ki: ki Ü.
* *nişest* bunda maṣdar-ı muraḫḫamdur.

1020

Dūr burdem ez-heme kes renc-i ḫ̌īş

Pes [S115a] (1) vīrāneyi iḫtiyār idüp hīç[1180] kimseden kendü renc ü zaḥmetümi dūr iletdüm.

Bū ki yābem (2) bī-ṭılısmī genc-i ḫ̌īş

Ola ki bir ṭılsımsız kendü gencümi bulam. Yaʿnī bir renc ü zaḥmetsiz (3) gence vuṣūl bulam.

1021

Ger fürū-reftī be-gencī pāy-ı men

Eger benüm ayaġum bir gence bataydı

(4) Bāz restī īn dil-i ḫod-rāy-ı men

Bu benüm ḫod-rāy göñlüm gencüñ fikr ü ġamından (5) ḳurtulurdı.

1022

ʿIşḳ ber-sīmurġ cüz efsāne nīst

Sīmurġa ʿışḳ efsāneden (6) gayrı degüldür. Yaʿnī efsānedür. Bī-çāre kūf, bundan ġāfildür ki anuñ (7) ʿışḳından ġayrısı efsānedür.

ʿIşḳ-ı gencem bāyed ü vīrāneʾī

Baña gencüñ ʿışḳı (8) ve bir vīrane gerek. *kūf*dan murād baykuşdur.*

CEVĀB-I HÜDHÜD[1181]

1023

Hüdhüdeş güft (9) iy zi-ʿışḳ-ı genc mest

Çünki [M107a] hüdhüd kūfdan bu bī-hūde kelimātı istimāʿ (10) eyledi, aña cevāb virüp didi: İy cihānuñ beḳāsız gencinden mest!

Men (11) giriftem kāmedet gencī be-dest**

Ben farż eyledüm ki senüñ destüñe (12) bir genc geldi. Yaʿnī bir gence vuṣūl bulduñ.

1024

Ber-ser-i ān genc ḫod-rā murde gīr

[1179] genc: gencüm Ü.
[1180] hīç: cemīʿ Ü.
* Baña gencüñ ve bir vīrānenüñ ʿışḳı gerek. Bu hem-maʿnādur.
[1181] "Hüthütün Cevabı"
** *be-destet* taḳdīrindedür.

Ol (13) gencüñ ser ü hevesi üzere kendüñī murde farż eyle.[***]

ᶜÖmr refte reh be-ser (14) nā-burde gīr

ᶜÖmrüñ gitmiş, yolı başa iletmiş farż eyle. Yaᶜnī ᶜömrüñi gencüñ (15) sevdāsında güẕer eylemiş farż eyle. Bu ḥālet ḫod ᶜayn-ı cehālet (16) ve maḥż-ı ḍalāletdür.

1025

ᶜIşḳ-ı genc ü ᶜışḳ-ı zer ez-kāfirīst

Gencüñ (17) ᶜışḳı ve zerüñ ᶜışḳı ḫod kāfirlikdendür. Yaᶜnī her kim ki genc ü zere (18) taᶜaşşuḳ ve muḥabbet ide, ol kimse kāfirlikden behre-gīr olur.

Her ki (19) ez-zer büt kuned ez-Āzerīst

Her kim ki zerden büt eyler, ol ḥālet [Ü116a] (20) Āzerlikdendür. Zīrā Āzer ki büt-tırāş ve büt-perest idi. Maᶜnāda (21) aña müşābihdür, her kim ki zer-perestdür.

Mışrāᶜ

Çi dünyā-perest ü çi āteş- (22) perest

Āzer ḥażret-i İbrāhīm'üñ pederinüñ ismidür.

1026

[S116b] (1) Zer perestīden buved ez-kāfirī

Altuna ṭapmaḳ yaᶜnī aña cān u dilden muḥabbet (2) eylemek kāfirlikdendür.

Nīstī āḫir zi-ḳavm-i Sāmirī

Āḫir Sāmirī'nüñ (3) ḳavminden degülsin. Pes ne sebebden anlar gibi zer-perestsin.[*]

1027

Her dilī (4) kez-ᶜışḳ-ı zer gīred ḫalel

[M108b] Her bir göñül ki zerüñ ᶜışḳından ḫalel ṭuta

Der-ḳıyāmet (5) ṣūreteş gerded bedel

Ḳıyāmetde anuñ ṣūreti mütebeddil[1182] olur.

1028

Ḥaşr-ı ū (6) ber-ṣūret-i mūşī buved

Ḳıyāmetde anuñ ḥaşr u ẓuhūrı bir mūş (7) ṣūreti üzere olur.

Her zamān ez-ḥasreteş cūşī buved

[***] *gīr* emr-i ḥāżırdur.

[*] *Nīstī*de *yā* ḫiṭāb içündür.

[1182] mütebeddil: tebeddül Ü.

Pes (8) her zamān ḥasretden aña bir cūş u fiġān olur. Murād, mūş-ṣūret (9) olup ziyāde ʿaẕāb u ʿiḳāba giriftār olur dimekdür.

ḤİKĀYET

1029

Ḥoḳḳaʾī zer (10) dāşt merd-i bī-ḫaber

Zer dostluġuñ żarar ve şeʾāmetinden bī-ḫaber (11) bir merd bir ḥoḳḳa altun ṭutardı.[**]

Çün bümurd ū zū bimānd ān ḥoḳḳa zer

(12) Çünki ol kimse öldi, ol zer ḥoḳḳası andan ḳaldı.

1030

Baʿde sālī dīd (13) ferzendeş be-ḫˇāb

Bir yıldan ṣoñra ferzendi anı düşinde gördi.

(14) Ṣūreteş çün mūş u dü çeşmeş pür-āb

Anuñ ṣūreti mūş (15) gibi ve anuñ iki çeşmi ābile memlū, yaʿnī giryān idi.

1031

Pes der-ān mevżiʿ (16) ki zer benhāde būd

Pes ol mevżiʿde ki altunı ḳomış idi

Hemçü (17) mūşī gird-i ān mīgeşt zūd

Bir mūş gibi fevrī anuñ eṭrāfını devr (18) eyledi. Yaʿnī ol altunı tecessüs ve tefaḥḥuṣ eyledi.

1032

Güft ferzendeş kez-ū (19) kerdem suʾāl

Anuñ [Ü117b] ferzendi baʿżı kimseye bu ḥāli beyān idüp (20) didi ki: Andan yaʿnī pederümden suʾāl eyledüm ve didüm:

Kez-çi īncā āmedī (21) ber-gūy ḥāl

‘Ki ne sebebden buraya geldüñ, ḥālüñi di?’

1033

Güft zer binhādeem (22) īn cāygāh

[**] *ḥoḳḳaʾī*de hemze vaḥdet içündür.

Pederüm baña[1183] [M108a] cevāb virüp[1184] didi: ‘Burada altun ḳomışam.’ [S116a] (1) Yaʿnī ḫāküñ içinde bir altun ḥoḳḳa[1185] ḳomışam.

Mīnedānem tābedū kes yāft rāh

‘Bilmezem ʿaceb aña (2) kimse yol bulmadı mı ve oradan aldı mı.’

1034

Güftem āḫir ṣūret-i müşet (3) çirāst

Pederümden çünki bu sözleri işitdüm, aña didüm: ‘Āḫir saña (4) müş ṣūreti niçündür?’ Yaʿnī ne sebebden senüñ ṣūretüñ müşuñ ṣūreti (5) gibi olmışdur?*

Güft her dil-rā ki mihr-i zer beḫāst

Pederüm baña cevāb virüp (6) didi: ‘Her göñüle ki[1186] altunuñ muḥabbeti ḥāṣıl ve ẓāhir oldı’

1035

Ṣūreteş īnest (7) der-men mīniger

‘Anuñ ṣūreti budur, baña naẓar eyle.’**

Pend-gīr ü zer biyefken iy püser

(8) ‘İy püser! Benden naṣīḥat ṭut ve zeri bıraḳ.’ Yaʿnī altuna muḥabbet eyleme. Murād, sīm (9) ü zere muḥabbet eylemekden iʿrāż eyle dimekdür.

Beyt

Zer ez-behr-i ḫurden buved iy püser

(10) Zi-behr-i nihāden çi seng ü çi zer

SUʾĀL-İ ṢAʿVE[1187]

1036

Ṣaʿve āmedeş żaʿīf ü (11) cān nizār

Ṣaʿve murġlaruñ ḥużūrına geldi, cismi żaʿīf cānı lāġar.*

Pāy-tā-ser (12) hemçü āteş bī-ḳarār

[1183] baña: -Ü.
[1184] virüp: -Ü.
[1185] altun ḥoḳḳa: ḥoḳḳa altun Ü.
* *müşet*de *yā* ḫiṭāb içündür.
[1186] göñüle ki: göñül ki Ü.
** *mīniger* emr-i ḫāżırdur.
[1187] “Kuyruksalan (Yund) Kuşunun Hikāyesi”
* *nizār* lāġār maʿnāsınadur.

Pāy-tā-ser āteş gibi bī-ḳarārdur[1188] yaʿnī ziyāde ḥürmet idicidür. *Ṣaʿve,* (13) *yund kuşı* maʿnāsınadur.

1037

Güft men hayrān u fertūt āmedem

Didi: Ben ḥayrān (14) u fertūt geldüm.

Bī-dil ü bī-ḳūt u ḳuvvet āmedem

Göñülsüz ve ḳuvvet ve ḳudretsiz (15) ve ḳūt ve ġıdāsız geldüm. Yaʿnī ben bir murġam ki [M109b] ḥayrān ve zebūnem ve ḳuvvet ve ḳudret (16) ve ḳūt ve ġıdādan bī-behre ve bī-naṣībem.

1038

Hemçü mūrī bāzū-yı zūrīm nīst

(17) Benüm mūr gibi bir zūr bāzum yoḳdur. Yaʿnī bende zūr bāzū yoḳdur.

(18) Vez-żaʿīfī ḳuvvet-i mūrīm nīst

Ve żaʿīfliḳ cihetinden benüm bir mūr ḳuvvetüm (19) yoḳdur. Yaʿnī ben bir żaʿīfem ki bende mūr ḳadar ḳudret ve ḳuvvet yoḳdur.[**]

1039

(20) Men ne per dārem ne pā ne hīç çīz

Ben ne ḳanad, ne ayaḳ, ne hīç nesne ṭutaram. Yaʿnī (21) benüm ne per ve pāyum ve ne hīç bir nesnem vardur.

Key resem der-gerd-i sīmurg-ı ʿazīz

ʿAzīz (22) sīmurġuñ gerd ü ġubārına ben ḳaçan irişürem? Bunda *gird* kāf-ı Fārisīnüñ [S117b] (1) kesriyle olup maʿnā böyle olmaḳ hem-laṭīfdür: ʿAzīz ve bī-naẓīr sīmurġuñ (2) eṭrāfına ve ḥużūrına ben ḳaçan irişürem?

1040

Pīş-i ū īn murġ-ı ʿāciz key resed

(3) Bu ʿāciz murġ anuñ ḥużūrına ḳaçan irişür?[*]

Ṣaʿve der-sīmurġ hergiz key resed

(4) Ṣaʿve sīmurġa hergiz ḳaçan irişür?

1041

[1188] bī-ḳarārdur: bī-ḳarār Ü.

[**] *zūrīm* ve *mūrīm*de *yā* vaḥdet içündür.

[*] *resed* fiʿl-i mużāriʿdür.

Der-cihān ū-rā ṭalebkārān besest

(5) Cihānda anuñ ṭalebkārları bisyārdur.

Vaṣl-ı ū çün lāʾıḳ-ı çün men kesest

(6) Anuñ kurb u viṣāli ḳaçan bencileyin kimseye lāʾıḳ ve müyesserdür?

1042

Der-viṣāl-i ū çü (7) netvānem resīd

Çünki anuñ viṣāline irişmege ḳādir olmazam.

Ber-muḥal īn (8) rāh netvānem burīd

Bu rāhı muḥāl üzere ḳaṭʿ u ṭayy eylemege ḳādir olmazam. Yaʿnī (9) çünki bu rāhı ḳaṭʿ u ṭayy eylemek mümkin degül idügi bana rūşen ve ẓāhirdür.

1043

Ger (10) nehem rūyī [M109a] be-sūy-ı dergeheş

Zīrā eger anuñ dergāhı cānibine bir yüz ḳoyam yaʿnī (11) sīmurġuñ dergāhına vuṣūl bulmaḳ içün ol cānibe teveccüh eyleyem

Yā bümīrem (12) yā büsūzem der-reheş

Anuñ yolında ya ölürem, ya yanaram.

1044

Çün neyem men merd-i (13) ū īn cāygāh

Çünki ben anuñ[1189] merd ü lāʾıḳı degülem, pes bu cāygāhda.

Yūsuf-ı (14) ḫod bāz mīcūyem [Ü118b] zi-çāh

Çāhdan kendü Yūsuf'umı ṭaleb eylerem.[**]

1045

Yūsufī güm kerdeem der-çāh- (15) sār

Bisyār çāh olan maḥalde bir Yūsuf żāyiʿ eylemişem.

Bāz yābem āḫireş (16) der-rūzigār

Āḫir anı rūzigārda bulam. Yaʿnī mürūr-ı eyyām ile aña vuṣūl bulam.[*]

1046

Ger (17) beyābem Yūsuf-ı ḫod-rā zi-çāh

[1189] anuñ: -Ü.

[**] *çāh* cīm-i Fārisī ile ḳuyu maʿnāsınadur.

[*] *yābem* fiʿl-i mużāriʿdür.

Eger çāhdan kendü Yūsuf'umı bulam yaʿnī eger Yūsuf'um (18) ḫalāṣ ola ve ben aña vuṣūl bulam

Berperem bā-ū zi-māhī tābe-māh

Anuñla māhīden māha (19) degin pervāz eylerem. Yanī zemīnden āsumāna vuṣūl bulup ʿālī-kadr oluram.

CEVĀB-I HÜDHÜD[1190]

1047

Hüdhüdeş güft iy zi-şengī vü ḫoşī

Çünki hüdhüd ṣaʿveden bu sözleri işitdi (21) aña cevāb virüp didi: İy şengligüñden ve ḫoşlıġından yaʿnī bī-edebliginden (22) ve zarāfetüñden

Kerde der-üftādegī ṣad ser-keşī

Tevāżuʿ ve üftādelikde yüz kibr [S117a] (1) ü ser-keşlik eylemişsin. *şengī* bunda *nāzüklük* maʿnāsınadur. *üftādegī, tevāżuʿ* maʿnāsınadur.

1048

(2) Cümle sālūsī[**]**-i tu men key ḫıram**

[M110b] Senüñ cümle zerḳ ü sālūsluġuña ḳaçan iltifāt (3) ve iʿtibār eylerem? Yaʿnī senüñ bu cemīʿ aḥvālüñ zerḳ ü sālūs u riyādur. Bu sebebden (4) senüñ bu sözlerüñ makbūlüm degüldür.

Hest īn sālūs īn-rā nengerem

(5) Senüñ bu ḳavl ü ḥālüñ şeksiz sālūs u riyādur. Lā-cerem ben buña (6) iltifāt ve iʿtibār eylemezem.

1049

Pāy dernih dem mezen leb-rā büdūz

Sīmurġa (7) vuṣūl bulmaḳ içün bu ṭarīḳe cān u dilden pāy u ḳadem ḳo,[1191] lebüñi dik, ḫāmūş ol. Yaʿnī hergiz söyleme.[*]

Ger büsūzend īn heme (8) tu hem büsūz

Bu yolda eger bu[1192] cemīʿ murġlar [Ü118a] yanarlar ise sen daḫı yan,. (9) Bu yolda helāk olmaḳ ḫod sebeb-i ḥayāt-ı bāḳī idügi ziyāde ẓāhirdür.

[1190] "Hüthütün Cevabı."

[**] *sālūset* taḳdīrindedür.

[1191] ḳo: -Ü.

[*] *büdūz* emr-i ḫāżırdur.

1050

(10) Ger tu Yaʿḳūbī be-maʿnā fi'l-meṣel

Farażā maʿnā ve ḥaḳīḳatde eger sen Yaʿḳūb (11) iseñ hem

Yūsufet nedhend kemter kun cedel

Cedel ve ḥuṣūmeti kemter eyle. (12) Yaʿnī cedel ve huṣūmetden ferāġat eyle Yūsuf'uñı saña virmezler.

1051

Mīfürūzed (13) āteş-i ġayret müdām

Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ ʿazze ismuhu ġayreti āteşi müdām (14) şuʿlelenür. Yaʿnī dem-be-dem ġayreti ẓāhir olur.

ʿIşḳ-ı Yūsuf hest ber-ʿālem (15) ḥarām

Lā-cerem ḥażret-i Yūsuf'uñ ʿışḳı ʿālem ḫalḳına ḥarāmdur. Pes iy ṣaʿve! Sen (16) hem Yūsuf'uñ ʿışḳından ferāġat ve iʿrāż eyle.

ḤİKĀYET

1052

Çün cüdā üftād (17) Yūsuf ez-peder

Çünki Yūsuf peyġām-ber ʿaleyhi's-selām pederinden yaʿnī Yaʿḳūb (18) peyġām-ber ʿaleyhi's-selāmdan bürāderlerinüñ mekr ü ḥīlesi sebebile cüdā düşdi.

[M110a] (19) Geşt Yaʿḳūb ez-firāḳeş bī-baṣar

Ḥażret-i Yaʿḳūb ʿaleyhi's-selām (20) anuñ firāḳı sebebinden bī-baṣar oldı. Yaʿnī keṣret-i bükā sebebi ile (21) çeşmleri bī-nūr olup, görmekden kaldı.

1053

Mevc mīzed bahr-i ḫūn (22) ez-dīdegāneş

Anuñ çeşmlerinden ḫūn deryāsı mevc urdı. Yaʿnī bisyār [S118b] (1) ḳan aġladı.

Nām-ı Yūsuf mānd dāʿim der-zebāneş

Ḥażret-i Yūsuf'uñ nāmı dāʾim ve ebedī anuñ (2) zebānı üzere ḳaldı. Yaʿnī dāʾim ḥażret-i Yusuf'ı yād eylerdi.*

1054

Cebrāʾīl āmed ki ger hergiz diger

[1192] bu: -Ü.

* *mānd* fiʿl-i māżīdür.

(3) Ḫüdāy ʿazze ve celleden ḥażret-i Yaʿḳūb'a ʿaleyhi's-selām ḥażret-i Cebrāʾil ʿaleyhi's-selām geldi (4) ve didi ki: Eger hergiz girü

Be-zebān-ı tu kuned Yūsuf güẕer

Senüñ zebānuñ üzere (5) Yūsuf güẕer eyleye yaʿnī Yūsuf diyesin

1055

Maḥv ger dānīm nāmet baʿd ez-īn

(6) Ez-miyān-ı enbiyā [Ü119b] vü mürselīn

Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā ḥażreti celle şānuhu (7) didi ki: Şimden ṣoñra senüñ nāmuñı enbiyā ve mürselīn içün[1193] mahv eylerüz. Yaʿnī anlaruñ (8) zümresinden iḫrāc eylerüz.[**]

1056

Çün derāmed emreş ez-Ḥaḳ ān zamān

(9) Çünki ḥażret-i Ḥaḳ'dan ʿazze ismuhu ḥażret-i Yaʿḳūb'a ʿaleyhi's-selām emr geldi.

Geşt (10) mahveş nām-ı Yūsuf ez-zebān

Ḥażret-i Yūsuf'uñ nāmı anuñ zebānından maḥv (11) oldı. Yaʿnī min-baʿd ḥażret-i Yūsuf'uñ nāmını yād ve teẕekkür eylemedi. Baʿżı nüsaḫda *emreş* (12) yirine *vaḥyeş* vāḳiʿdür.

1057

Gerçi nām-ı Yūsufeş būdī nedīm

Egerçi Yūsuf (13) peyġām-berüñ ʿaleyhi's-selām nāmı anuñ nedīmi idi yaʿnī hergiz [M111b] ḫāṭırından gitmez idi

(14) Nām-ı ū ber-cānş mīgüftī muḳīm

Līkin anuñ nāmını dāʾim kendünün[1194] dirdi. (15) Yaʿnī[1195] egerçi zebānı ile yād ve teẕekkür eylemezdi. Līkin bir dem fikr ü ḫāṭırından gitmezdi.

1058

(16) Dīd Yūsuf-rā şebī der-ḫˇāb pīş

[1193] içün: içinden Ü.

[**] *ger dānīm* fiʿl-i mużāriʿdür.

[1194] kendünüñ: kendünüñ cānı üzere Ü.

[1195] yaʿnī: -Ü.

İttifāḳen Yaʿḳūb peyġām-ber ʿaleyhi’s-selām (17) bir gice Yūsuf peyġām-ber[1196] ʿaleyhi’s-selām düşinde pīş ü muḳābelesinde (18) gördi.

Ḫāst tā ū-rā beḫ̌āned sūy-ı ḫ̌īş

İstedi, tā anı kendünüñ (19) cānibine daʿvet eyleye.*

1059

Yādeş āmed ān çi Ḥaḳ fermūde būd

Yaʿḳūb peyġām-ber ʿaleyhi’s-selāmuñ (20) ḫāṭır u yādına geldi ol nesne ki anı Ḫüdāy ʿazze ve celle buyurmış idi.

Ten (21) zed ān ser-geşte-i fersūde zūd

Ol firāḳuñ fersūdesi olan (22) ḥayrān egerçi fevrī ḫāmūş oldı.**

1060

Līk ez-bī-ṭāḳatī ez-cān-ı pāk

(23) Berkeşīd āhī be-ġāyet derdnāk

Līkin Yaʿḳūb peyġām-ber ʿaleyhi’s-selām ṭāḳatsızlıġından [S118a] (1) pāk ve rūşen cānından ġāyetle derdnāk bir āh çekdi. Yaʿnī ziyāde [Ü119a] sūznāk bir āh (2) eyledi.

1061

Çün zi-ḫ̌āb-ı ḫoş becünbīd ū zi-cāy

Çünki Yaʿḳūb peyġām-ber ʿaleyhi’s-selām (3) ḫoş ve şīrīn ḫ̌ābdan yirinden ḥareket eyledi. Yaʿnī çünki ḫ̌ābdan (4) bīdār oldı.

Cebrāʾīl āmed ki mīgūyed Ḫüdāy

Ḥażret-i Cebrāʾil ʿaleyhis-selām geldi (5) ve ḥażret-i Yaʿḳūb’a ʿaleyhi’s-selām didi ki: Ḫüdāy ʿazze ve celle dir.

1062

Ger nerāndī nām-ı Yūsuf (6) ber-zebān

Egerçi ẓāhir[1197] Yūsuf’uñ nāmını zebānuñ [M111a] üzere sevḳ eylemedüñ yaʿnī (7) egerçi Yūsuf dimedüñ

Līk āhī berkeşīdī ez-miyān

[1196] peyġām-ber: peyġām-beri Ü.

* *Ḫ̌āst* fiʿl-i māżīdür.

** *Ten zed* ḫāmūş oldı maʿnāsınadur.

[1197] ẓāhir: -Ü.

Lākin ol zamān derunuñdan (8) bir ‘āh’ çekdüñ.

1063

Der-miyān-ı āh-ı tu dānem çi būd

Senüñ āhuñ içinde ne idi bilürem. (9) Yaʿnī āhuña sebeb Yūsuf idügi bāna maʿlūmdur.

Der-ḥaḳīḳat ʿahd bişkestī çi sūd

(10) Pes ḥaḳīḳatde ʿahdüñi ṣıduñ, ne fāʾide. Baʿżı nüsaḫda mıṣrāʿ-i evvelde *çi* yirine *ki* (11) vāḳiʿdür ki murād ḥażret-i Yūsuf’dur ʿaleyhi’s-selām.

1064

ʿAḳl-rā zīn kār sevdā (12) mīkuned

Ḥażret-i Ḥaḳḳ ʿamme nevāluhu bu kār sebebinden ʿaḳl[1198] sevdā eyler yaʿnī ʿaḳl bu kāruñ (13) fehminde müteḫayyir ve[1199] sevdāyī olur.

ʿIşḳ-bāzī bīn ki bā-mā mīkuned

Yaʿḳūb’uñ (14) ʿışḳ-bāzlıġını gör ki bizümle eyler. Ḫulāṣa-i kelām budur ki, çün ḥażret-i Yaʿḳūb ʿaleyhi’s-selām[1200] ḥażret-i (15) Yūsuf’a ʿaleyhi’s-selām ḥadden bīrūn muḥabbet idüp, nāmını lisānından gidermedi ve anuñ (16) firāḳında[1201] bisyār girye eyledügi içün aʿmā oldı. Ḫüdāy ʿazze ve celle ġayretinden ḥażret-i (17) Cebrāʾil vāsıṭasıyla tenbīh ü[1202] ʿitāb ṭarīḳi ile didi: İy Yaʿḳūb! Çünki bize ʿāşıḳlıḳ (18) daʿvāsın eylersin. Pes Yūsuf’a ki sencileyin bir maḫlūḳdur, niçün [Ü120b] bu ḳadar muḥabbet (19) idüp nāmını lisānuñdan gidermezsin? Murād, kendüsinden ġayrı bir ferde (20) ʿışḳ u muḥabbet vāḳiʿ olduġın Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ maḳbūli degül idügin işʿārdur. (21) Mıṣrāʿ-i evvelde vāḳiʿ olan *īn kār*dan murād mıṣrāʿ-i sānīnüñ mażmūnıdur.*

1065

[M112b] (22) Tā ki būd ān pīr zān pes der-cihān

Andan ṣoñra ol pīr tā ki cihānda oldı.

(23) Nām-ı Yūsuf āşikārā vü nihān

Ḥażret-i Yūsuf’uñ nāmını āşikārā ve nihān.

[1198] ʿaḳlı: -Ü.
[1199] fehminde müteḫayyir ve: fehminden Ü.
[1200] ʿaleyhi’s-selām: -Ü.
[1201] firāḳında: firāḳından Ü.
[1202] ü: -Ü.

* *bīn* emr-i ḥāżırdur.

1066

Tā nedīdeş [S119b] (1) nām-ı ū hergiz neburd

Mādām ki ḥażret-i Yūsuf'ı görmedi, hergiz anuñ nāmını iletmedi. Yaʿnī (2) lisānına getürmedi ve yād eylemedi.

Kār-ı ū-rā bā-Ḫüdāy-ı ḫod süpürd

Anuñ kār (3) u levāzımını kendünüñ Ḫüdā'sına, yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve celleye teslīm ve tevfīż eyledi. Lā-cerem (4) ʿAzīz-i Mışr olup ʿāḳıbet viṣāl ve mülāḳāt müyesser oldı.*

ʿÖẒR ĀVERDEN-İ SĀʾİR MURĠĀN[1203]

1067

Baʿd ez-ān murġān-ı diger ser-be-ser

Andan ṣoñra ġayrı murġlar başdan (6) başa yanī cemīʿan

ʿÖẓrhā güftend müştī bī-ḫaber

Bir bölük bī-ḫaber ʿöẓrler didiler.

1068

Her yekī (7) ez-cehl ʿöẓrī nīz güft

Her birisi cehlinden hem bir ʿöẓr didi.**

Kes negüft ez-sadr (8) ez-dehlīz güft

Kimse ṣadrdan dimedi, dehlīzden didi. Yaʿnī ʿöẓrini ʿıyān dimedi. (9) Belki nihān didi. *dehlīz* egerçi *mābeynü'l-bābeyn* maʿnāsınadur. Līkin bunda *nihān* (10) maʿnāsınadur. Niteki *ṣadr* bunda *ʿıyān*dan ʿibāretdür.

1069

Ger negūyem ʿöẓr yek yek (11) bā-tu bāz

Eger ol murġlaruñ ʿöẓrini saña bir bir āşikāre demeyem, maʿẕūr ṭut. (12) Zīrā cemīʿīsini dirsem dırāz ve bisyār olur.[1204]

Her yekī-rā būd ʿöẓrī līk [Ü120a] leng

(13) Egerçi ol ḥālde herbirinüñ bir ʿöẓri oldı. Līkin ol ʿöẓr leng ve bī-hūde idi.

---

* *süpürd* fiʿl-i māżīdür.

[1203] ʿÖẒR ĀVERDEN-İ SĀʾİR MURĠĀN: ʿÖẒR ĀVERDEN-İ Zİ-SĀʾİR MURĠĀN Ü.
"Diğer Kuşların Özür Getirmeleri"

** Eger murġlaruñ her bir ʿöẓrini diyem. Bu vech üzere *ʿöẓr* mużāfdur.

[1204] bisyār olur: bisyārdur Ü. Bu mısra üç nüshada da vardır fakat ikinci mısraı yoktur. Ayrıca beyit düzenini de bozmaktadır.

(14) Īn çünīn kes key kuned ᶜanḳā be-çeng

Buncılayın kimse ḳaçan ᶜanḳāyı şikār (15) eyler? [M112a] Yaᶜnī ehl-i dünyā ki bī-hūde ᶜöẕrlere giriftār olup nefsānī ārzūlara mübtelā (16) olmışlar iken cenāb-ı İlāhī'ye vuṣūl müyesser olmaḳ muḥāldür. Meger ki ceẕbe-i (17) İlāhīyye vesīle ola. *Ceẕbetun min ceẕabāti'r-Raḥmāni tuvāzī ᶜamele'ṣ-ṣaḳaleyn.*[1205] (18) *ᶜanḳā* ki *sīmurġ* maᶜnāsınadur murād cenāb-ı İlāhī'dür.

Beyt

ᶜAnḳā şikār-ı kes neşeved dām bāz (19) çīn

Kāncā hemīşe bād be-destet dām-rā

1070

Her ki ᶜanḳā-rāst ez-cān (20) ḫˇāstār

Her kim ki ᶜanḳāya cān u dilden ḫˇāstār[1206] ve ṭālibdür*

Çeng (21) ez-cān bāz dāred merdvār

Merd gibi cānından çeng ü destini girü ṭutar. (22) Yaᶜnī Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ ᶜışḳ u muḥabbeti içün cānından ferāġat eyler.**

1071

(23) Her kirā der-āşiyān sī dāne nīst

Her kimüñ ki āşiyānında otuz [S119a] (1) dāne yoḳdur, yaᶜnī her kim ki Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ ᶜışk u muhabbetinden tamām behrever (2) degüldür

Şāyed ez-sīmurġ eger dīvāne nīst

Ol kimse, eger sīmurġ cihetinden (3) dīvāne degül ise lāᵓıḳdur. Zīrā ᶜışḳ u muḥabbetu'l-lāhdan bī-behre olan kimse (4) Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ dīvānelerinden olmaḳ muḥāldür. Ammā ḥaḳīḳatde ᶜuḳalā (5) bu ṭāᵓifedür. Zīrā mā-sivādan fārıġ olup cān u dilden Ḥaḳḳ Sübḥāne (6) ve teᶜālā ḥażretine celle şānuhu ṭāliblerdür.

Mıṣrāᶜ

ᶜĀḳılān dānend ki mecnūn (7) ᶜāḳılest

*āşiyān*dan murād, ẕāt ve vücūd ve *sī dāne*den murād, kemāl-i (8) ᶜışḳ u [Ü121b] muḥabbetdür. Baᶜżı nüsaḫda mıṣrāᶜ-i ṯānī böyle vāḳiᶜdür: *Şāyed (9) ez-sīmurġ-rā hem-*

[1205] "Allah'ın kula öyle bir cezbesi vardır ki dünya halkının amellerine eşittir."

[1206] ḫˇāstār: -Ü.

* *ḫˇāstār* ḫˇāst ār'dan mürekkebdür.

** *Çeng* bunda dest maᶜnāsınadur.

ḫāne nīst. [M113b] Ol kimse eger sīmurġa hem-ḫāne degül ise (10) lāʾıḳdur. Yaʿnī ol kimse ḳurb-ı Raḥmānī ve ber-vech-i küllī ittiḥād-ı rūḥānīden (11) bī-behre ve maḥrūmdur.[1207] *Hem-ḫāne* bunuñ gibi maḥallerde küllī ḳurb (12) u tamām-ı ittiḥād-ı rūḥānīden ʿibāretdür ve illā cenāb-ı İlāhī bunuñ gibilerden (13) münezzehdür. Niteki Şeyḫ Saʿdī'nüñ ḳaddesa'l-lāhu sırrahu[1208] bu beytinde ki Būstān'dandur (14) ʿinān ve fitrāk vāḳiʿdür ve *vey*den murād Ḫüdāy ʿazze ve celledür:

Beyt

Mepindār (15) ger vey ʿinān berşikest

Ki men bāz dārem zi-fitrāk dest

1072

Çün (16) nedārī dāneʾī-rā ḥavṣala

Çünki sen bir dāneye ḥavṣala ve istiʿdād ṭutmazsın. (17) Yaʿnī çünki sende ʿışḳ u muḥabbetu'l-lāhdan behre ve eṯer yoḳdur.*

Çün tu (18) bā-sīmurġ bāşī hem-çile

Sen sīmurġla niçe hem-çile olursın? Yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve celle ile (19) saña ziyāde ḳurb u tamām-ı ittiḥād-ı rūḥānī nice müyesser olur? *dāne*den (20) murād cüzvī ʿışḳ u muḥabbetdür. *ḥavṣala, ḳurṣaḳ* maʿnāsınadur ki bunda (21) *istiʿdād*dan ʿibāretdür. *Hem-çile* olmaḳdan murād küllī ḳurb u ziyāde (22) ittiḥād-ı rūḥānīdür.

1073

Çün tehī kerdī be-yek mey pehlüvān

Çünki (23) bir mey ile pehlūlaruñı ḫālī eyledüñ. Yaʿnī çünki bir ḳadeḥ şarābile mest olup [S120b] (1) ʿaḳldan dūr olduñ.

Dūst-kāmī çün ḫurī bā-pehlüvān

Pehlüvānla dost-kāmı nice nūş (2) eylersin? Yaʿnī sen ki bir cüzvī ḥāletle mest olup cūş u ḫurūş eylersin, ʿışḳ-ı İlāhī şarabını (3) nūş idüp anı pinhān eylemege ḳaçan ḳādir olursın? *Dūst-kāmī*den [M113a] murād, bunda şarābı (4) ṭolu ṭolu nūş eylemekdür. Egerçi luġatde [Ü121a] mesṭūrdur ki maʿşūḳ ve maḥbūbla teḳadduḥ (5) eylemek maʿnāsınadur.

1074

[1207] maḥrūmdur: maḥrūm Ü.
[1208] sırrahu: sırrahu'l-ʿazīz Ü.

* *dāneʾī*de hemze vaḥdet içündür.

Çün nedārī ẕerreʾī-rā günc ü tāb

Çünki bir ẕerreye günc ü ṭāḳat (6) ṭutmazsın.

Key tüvānī yāft günc-i āfitāb

Āfitābuñ gencini bulmaġa ḳaçan ḳādir olursın? (7) Ḫulāṣa-i kelām budur ki, çünki sende[1209] ol ṭāḳat ve üsʿat yoḳdur ki ẕerre ḳadar ʿışḳ u muḥabbete (8) cāy u mecāl ola. Pes hīç mümkin midür ki sende[1210] tecellī-i ẕāta istiʿdād ve ḳābiliyyet (9) ola? *günc* kāf-ı Fārisīnüñ żammesiyledür ki *güncīden* maʿnāsınadur. Be-Türkī ṣıġmaḳ. *tāb* (10) ṭāḳat ve ḳudret maʿnāsınadur.[**]

1075

Çün şudī der-ḳaṭreʾī nā-çīz ġarḳ

Çünki nā-çīz (11) ve cüzvī bir ḳaṭrede garḳ olduñ.[***]

Çün revī ez-pāy-ı deryā tābe-farḳ

Pes deryānuñ (12) pāy u ḳaʿrından farḳına degin nice gidersin? Murād budur ki çün sen bir cüzvī ʿışḳ (13) u muḥabbet pertevi ile vücūduñdan bī-ḫaber olursın. Pes ʿışḳ u muḥabbet deryāsında (14) senüñ ḥālüñ nice olısardur?

Beyt

Çün ʿāşıḳ mīşudem güftem ki burdem gevher-i (15) maḳṣūd

Nedānistem ki īn deryā çi mevc-i ḫūn-fişān dāred

1076

Zān çi ū (16) ḫod hest būyī nīst īn

Egerçi ol nesneden ki o kendüsidür, bu bir (17) būy degüldür. Yaʿnī egerçi Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ẕāt-ı pākine nisbet mevcūdāt (18) hīçden hīçdür.

Kār-ı her nā-şüste rūyī nīst īn

Līk bu ḥālet (19) her yüzi yunmamışuñ işi degüldür. Yaʿnī [M114b] ʿışḳ-ı İlāhī'den bī-behre olan bu sırr-ı (20) raḳīḳden ḫaber-dār degüldür. Niteki Şeyḫ Saʿdī ḥażreti ḳuddise sırrahu[1211] Būstān (21) nām kitābında dimişdür:[*]

Beyt

[1209] sende: -Ü.

[1210] sende: -Ü.

[**] *yāft* yāften maʿnāsınadur.

[***] *şudī* fiʿl-i mużāriʿ-i muḥāṭabdur.

[1211] ḳuddise sırrahu: ḳaddesa'l-lāhu sırrahu'l-ʿazīz Ü.

[*] *kār* mużāfdur.

Reh-i ʿaḳl cüz pīç-ber-pīç nīst

Ber-i ʿārifān (22) cüz Ḫüdā hīç nīst

Mışrāʿ-i evvelde *ū ki* vāḳiʿdür. Murād, Ḫüdāy ʿazze ve celledür. (23) *būyī nīst, hem-çist ü çīzī nīst* maʿnāsınadur, [Ü122b] egerçi ki *būy* rāyiḥa maʿnāsınadur. [S120a] (1) *īn*den murād mevcūdātdur. *nā-şüste rūy*dan murād[1212] ʿışḳ u muḥabbetu'l-lāhdan bī-behre olan kimsedür. (2) Mışrāʿ-i sānīde olan *īn*den murād mışrāʿ-i evvelüñ mażmūnıdur.

ḤİKĀYET-İ CEMĪʿ-İ MURĠĀN[1213]

1077

(3) Cümle murġān çü büşünūdend ḥāl

Murġlaruñ cümlesi çünki hüdhüdden ṭarīḳ-i ʿışḳuñ ve bī-naẓīr (4) sīmurġun ḥālini işitdiler.

Ser-be-ser kerdend ez-hüdhüd suʾāl

Cemīʿīsi hüdhüdden suʾāl (5) eylediler ve didiler:

1078

Kiy sebaḳ burde zi-mā der-reh-berī

Ki iy reh-berlikde bizden sebāk iletmiş (6) ve tevaffuḳ bulmış!

Ḫatm kerde mihterī vü bihterī

Mihterligi ve bihterligi ḫatm eylemiş. Yaʿnī iy hüdhüd (7) ʿışḳ ṭarīḳinüñ aḥvālinde reh-ber ve mürşid sensin ve cemīʿ ḫuṣūṣda sen bizden mihter (8) ve bihtersin.

1079

Mā heme müştī żaʿīf ü nā-tüvān

Biz cemīʿan bir bölük żaʿīf ve nā-tüvānuz.

(9) Nī per ü nī bāl ü nī ten nī tüvān

Ne perümüz ve ne bālümüz ve ne tenümüz ne tüvān ve ḳudretümüz vardur. (10) Yaʿnī biz cemīʿan maʿdūm meṣābesindeyüz. Baʿżı nüsaḫda *bāl* yirine *pā* vāḳiʿdür ki maʿnāsı ziyāde (11) rūşendür. *Nī*ler yirine *bī*ler vāḳiʿ olur ki maʿnā [M114a] böyle olur: Persiz ve bālsiz ve tensiz (12) ḳudretsiz.

1080

[1212] murād: -Ü.

[1213] "Kuşların Kararı (Hikāyesi)"

Key resīm āḫir be-sīmurġ-ı refīᶜ

Āḫir ᶜālī ve bī-miṯl sīmurġa ḳaçan (13) irişürüz?

Ger resed ez-mā kesī bāşed bedīᶜ

Eger bizden bir kimse[1214] sīmurġa irişse[1215] (14) bedīᶜ ve ᶜacībdür.

1081

Nisbet-i ū çīst bā-mā bāz-gūy

Anuñ bize nisbeti nedür āşikāre (15) di?

Zān ki netvān şud be-ᶜemyā rāz-cūy

Zīrā ki körlük ile rāz ṭaleb idici (16) olmaḳ lāᵓıḳ ve mümkin degüldür ve ṭālib-i mechūl olmaḳ lāzım gelür.

1082

Ger miyān-ı mā vü ū (17) nisbet budī

Eger bizümle anuñ mā-beyninde nisbet ve münāsebet olaydı

Her yekī-rā sūy-ı ū (18) raġbet budī

Bizden her birümüzüñ anun cānibine meyl ü raġbeti olurdı.

1083

Ū Süleymānet ü (19) mā müşṯī gedā

O yaᶜnī sīmurġ ki murād cenāb-ı Eḥadiyyet'dür Süleymān'dur ve biz bir bölük gedāyuz.*

(20) Der-niger ū ez-kücā mā ez-kücā

Naẓar eyle gör ki o ḳandan ve biz ḳandan? Bu söz (21) laṭīfdür. Zīrā ḥażret-i Süleymān'a nisbet ṭuyūr ḥükm-i ᶜademde olduġı gibi Ḫüdāy (22) ᶜazze ve celleye nisbet mevcūdāt cemīᶜan hem[1216] ḥükm-i ᶜademde idügi aṣḥāb-ı dile ziyāde rūşen ve ẓāhirdür. (23) Ḫuṣūṣen ki bu maᶜnā bu āyet-i kerīmeden ziyāde ẓāhir ve āşikārdur: *Küllü şeyᵓin hālikun illā vechehu.*[1217]

1084

[S121b] (1) Gerde mūrī der-miyān-ı çāh bend

[1214] bizden bir kimse: bir kimse bizden Ü.
[1215] irişse: irse Ü.
* *müşṯī*de *yā* vaḥdet içündür.
[1216] cemīᶜan hem: cemīᶜan Ü.
[1217] "O'nun zatından başka her şey yok olacaktır." Kasas/88.

Çāhuñ içinde bend olmış bir mūr yaʿnī bir mūr ki (2) çāhuñ içinde pā-beste ve giriftār ola

Key resed der-gird-i sīmurġ-ı bülend

ʿĀlī ve bī-miṣl (3) sīmurġuñ eṭrāf ve ḥużūrına ḳaçan irişür? [M115b] *Gerd* bunda kāf-ı Fārisīnüñ fetḥiyle (4) *ġubār* maʿnāsına olup maʿnā bu vechile olmaḳ hem-laṭīfdür: ʿĀlī ve bī-naẓīr sīmurġuñ (5) ġubārına ḳaçan irişür? Mışrāʿ-i evvelde *gerde* kāf-ı Fārisīnüñ fetḥasıyla *şude* (6) maʿnāsına olmaḳ rūşendür. Egerçi kāf-ı ʿArabīnüñ fetḥi ile olup maʿnā bu vechile (7) olmaḳ hem mümkindür: Çāhuñ içinde ḳayd u bend eylenmiş bir mūr.[**]

1085

Ḫüsrevī kār-ı gedāyī (8) çün buved

Bir gedānuñ işi pādişāhlıḳ nice olur? Yaʿnī olmaz. Zīrā ki gedā, pādişāhlıġuñ (9) aḥvāl ve rüsūmından ġāfil ve bī-ḫaberdür.[***]

Īn be-bāzū-yı çü māyī key buved

Bu ḥālet ki (10) murād sīmurġa vuṣūldür [Ü123b] bir bizcileyinüñ ḳuvvet ve bāzūsı ile ḳaçan olur?[1218] Yaʿnī olmaz. (11) Zīrā mürşid-i kāmilsiz sırr-ı cenāb-ı Eḥadiyyet'e vuṣūl bulmaḳ muḥāldür. Meger nādiren ki ceẕbe ile (12) müyesser olur.

CEVĀB-I HÜDHÜD[1219]

1086

Hüdhüd ān geh güft kiy bī-ḥāṣılān

Çünki hüdhüd (13) anlardan bu kelimātı istimāʿ eyledi ol vaḳt anlara didi ki: İy ḳurb u viṣāl-i İlāhī'den (14) bī-ḥāṣıllar!

ʿIşḳ key nīkū buved ber-bed-dilān

Bed-dillere ʿışk ḳaçan ḫūb (15) ve lāʾıḳ olur? Yaʿnī mevt ü helākden ḫavf idüp cānını cānān içün (16) fedā eylemeyen kimseye ʿışḳ[1220] lāʾıḳ degüldür. Belki ḥarāmdur.

Beyt

Nāzenīn-rā ʿışḳ (17) verzīden nezībed cān-ı men

Şīr-i merdān-ı belā-keş bā-der-īn gavġā (18) nehend

[**] *gerd* mużāfdur.

[***] *Ḫüsrevī*de *yā* maṣdariyyedür.

[1218] ḳaçan olur: -Ü.

[1219] "Hüthütün Cevabı."

[1220] ʿışḳ: -Ü.

bed-dil, ḳorḳaḳ ve *yüreksiz* maʿnāsınadur.

1087

İy gedāyān çend ez-īn bī-ḥāṣılī

(19) İy ʿışḳ [M115a] u ḳurb-ı İlāhī'den bī-behre olmış gedālar! Bu bī-ḥāṣıllıḳdan niçeye degin (20) yaʿnī niçeye dek böyle bī-ḥāṣıl otursız?*

Rāst nāyed ʿāşıḳī vü bed-dilī

(21) ʿĀşıḳlıḳ ve bed-dillik rāst gelmez. Zīra bed-dil olan kimse ḳurb u viṣāl-i (22) İlāhī'den maḥrūm ve bī-ḥāṣıldur. Zīrā ʿömr-i ʿazīzüñ ḥāṣılı ʿışḳ u muḥabbet ve ṭāʿat (23) u ʿibādetdür.

1088

Her kirā der-ʿışḳ çeşmī bāz şud

ʿIşḳ-ı İlāhī'de her kime bir çeşm bāz u küşāde [S121a] (1) oldı yaʿnī her kimüñ ki çeşm-i dili rūşen ve bīnā oldı

Pāy-kūpān āmed ü cān-bāz şud

(2) Ol kimse raḳṣ u sürūr iderek geldi ve cānān yolında cānını fedā idici geldi. Zīrā (3) ʿışḳ-ı İlāhī sebebi ile mā-sivā ḥükm-i ʿademde idügi aña ẓāhir olur.

1089

Tu bidān ān geh ki sīmurġ (4) ez-niḳāb

Sen bil, ol vaḳt ki sīmurġ niḳābdan

[Ü123a] Āşikārā kerd ruḫ çün āfitāb

(5) Ruḫı āfitāb gibi āşikār eyledi. Murād *küntü kenzen maḫfiyyen fe aḥbebtu en uʿrafe fe-ḫalaḳtu'l-ḫalḳa* (6) *liuʿrafe*[1221] ḥasebince Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ tecellīsidür ki *kāna'l-lāhu velem yekün maʿahu şeyʾun*[1222] ḥasebince (7) eşyādan bir şey mevcūd degül iken mevcūdāt o tecellī sebebi ile vücūd buldı.

1090

Ṣad hezārān (8) sāye ber-ḫāk ū fikend

Ṣunʿ u tecellī sebebi ile sīmurġ ḫāk üzere ṣad hezāran (9) sāye bırākdı ki murād maṣnūʿāt dur.

Pes naẓar ber-sāye-i pāk ū fikend

---

* *bī-ḥāṣılī*de *yā* maṣdariyyedür.

[1221] "Ben gizli bir hazine idim, bilinmeyi istedim, halkı yarattım."

[1222] "Allah vardı ve onunla beraber başka bir varlık yoktu."

(10) Pes sīmurġ, pāk sāye üzere naẓar bıraḳdı. [M116b] *sāye-i*[1223] *pāk*dan murād enbiyā ve evliyādur ki (11) manẓūr-ı ʿayn-ı ʿināyet-i ezelī olup ʿālī mertebe vuṣūl bulmışlardur.*

1091

Saye-i ḫod (12) kerd ber-ʿālem niṯār

Sīmurġ kendünüñ sāyesini ʿālem üzere niṯār eyledi.

Geşt çendīn (13) murġ her dem āşikār

Lā-cerem ol sāyeden her dem bu ḳadar yaʿnī bisyār murġ āşikār (14) oldı. *Sāye*den murād ṣunʿ ve *murġ*dan murād maṣnūʿātdur.**

1092

Ṣūret-i murġān-ı ʿālem ser-be-ser

(15) Pes ʿālem murġlarınuñ ṣūretini cemīʿan. Bu maʿnā hem-laṭīfdür: Pes başdan başa (16) ʿālem murġlarınuñ ṣūretini

Sāye-i sīmurġ dān iy bī-ḫaber

İy derūnī ve nihānī (17) aḥvālden bī-ḫaber! Sīmurġuñ sāyesi bil. Zīrā maṣnūʿāt cemīʿan anuñ ṣunʿunuñ āṯārıdur.

1093

(18) İn bidān çün īn bidānistī nuḫust

Bunı bil, çünki bunı bildüñ***

(19) Sūy-ı ān ḥażret niseb kerdī dürüst

Evvel anuñ cānibine nisbetlerüñi (20) dürüst eyledüñ. Yaʿnī hīç şeksiz anuñ maṣnūʿı idügüñ saña rūşen ve ẓāhir (21) oldı.

1094

Çün bidānistī bübīn ān geh bübāş

Çünki bildüñ, diḳḳat ve imʿān-ı naẓar (22) eyle. Andan ṣoñra ol, yaʿnī [Ü124b] ifnā-yı vücūd sebebi ile aña ḳurb u ittiḥād-ı rūḥānī ḥāṣıl eyle.

(23) Çün bidanistī mekun īn rāz fāş

Çünki bildüñ bu rāzı fāş ve āşikār eyleme.

[1223] sāye: sīmurġ M.

* Sāye üzere bisyār naẓar bıraḳdı. Bu vech üzere *bes* bā-yı ʿArabī ile olur.

** *çendīn* bunuñ gibi maḥallerde bisyār maʿnāsına istiʿmāl olunur.

*** *dān* emr-i ḥāżırdur.

1095

[S122b] (1) Her ki ū der-dūst müstaġraḳ buved

Her kim ki o dostda müstaġraḳ ola yaʿnī her kim ki ʿışḳ (2) u muḥabbet [M116a] sebebi ile küllī ittiḥād-ı rūḥānīden behrever olup ḥayrān u mest ola*

(3) Ḥāşeli'l-lāh ki tu güyī Ḥaḳ buved

Ḥāşeli'l-lāh ki sen 'ol kimse Ḥaḳḳ olur' diyesin. Yaʿnī dimezsin. (4) Zīrā ol kimse maḫlūḳdur. Maḫlūḳ, ḫālıḳ olmaḳ ʿaḳlen ve naḳlen muḥāl idügi ḫod ziyāde (5) rūşen ve ẓāhirdür. Līkin ol kimse rūḥānī ḳurb u ittiḥād sebebi ile müstaġraḳdur ve vücūdından (6) belki mā-sivādan hem bī-ḫaberdür. Bunda *dūst*dan murād Ḫüdāy ʿazze ve celledür.

1096

Ger bigeştī (7) ān çi güftem ne Ḥaḳī

Anı ki didüm eger sen olduñ ise Ḥaḳḳ degülsin.**

Līk der-Ḥaḳ (8) dāʾimā müstaġraḳī

Līkin ol ḥālet sebebi ile dāʾimā müstaġraḳ ve mahv-ı muṭlaḳsın. Ḫulāṣa-i (9) kelām budur ki, çün bir kimse ittiḥād-ı rūḥānīye vuṣūl bula, ol kimse ḥażret-i Ḥaḳḳ (10) olmaz. Pes zinhār bu fikrden ferāġat idüp rūz u şeb ṭāʿat ve ʿibādetden (11) ḫālī olma.***

1097

Merd-i müstaġraḳ ḥulūlī key buved

İttiḥād-ı rūḥānī sebebi ile müstaġraḳ olan (12) merd, ḳaçan ḥulūlī olur? Yaʿnī olmaz.

Īn suḫan kār-ı fażūlī key buved ;ÜÜ

Bu söz ḳaçan (13) bir fużūlüñ kār u ḥāli olur? Yaʿnī ʿışḳ-ı İlāhī'den bī-behre olan fużūle böyle söz[1224] (14) söylemek hergiz lāʾıḳ degüldür. Evliyāuʾl-lāh, ḫod bunuñ gibi nā-maʿḳūl fikri ḥāṭırlarına (15) ve bu güne kelimātı lisānlarına getürmezler. Ammā bir bī-dīn ṭāʾife vardur ki ḥulūlīdürler [Ü124a] (16) el-ʿiyāẕubi'l-lāh. Ol ṭāʾifedür ki 'ḥażret-i Ḥaḳḳ ʿazze ismuhu bizümdür ve tenümüze ḥulūl eyler' (17) dirler.****

1098

---

* *müstaġraḳ* ism-i mefʿūldür.
** *Ḥaḳī*de *yā* ḫiṭāb içündür.
*** *müstaġraḳī*de *yā* ḫiṭāb içündür.
[1224] söz: -Ü.
**** *fażūlī*de *fe* meftūḥdur.

[M117b] Tu der-ū güm şev ḥulūlī īn buved

Ammā iy ittiḥād-ı rūḥānīye ṭālib olan kimse! (18) Sen anda güm ü maḥv ol ki ʿuşşāḳ ḳatından ḥulūlī budur. Bu ḥālete erbāb-ı ḥaḳīḳat (19) 'ifnā-yı vücūd' dir ki *mū tū ḳable en-temūtū*[1225] anuñ mażmūnıdur.

Her çi īn nebved (20) fużūlī īn buved

Her ne ki bu olmaya, bu fużūlüḳdür. Yaʿnī her kim ki 'ḥulūlīden (21) murād ifnā-yı vücūd ve maḥv-ı muṭlaḳ degüldür, bu beyān olunandan ġayrı bir ḥāletdür' (22) dir, ol kimse bed-baḫt ve fużūldür ve anuñ cemīʿ kelimātı fużūlāne ve[1226] bī-edebānedür. (23) Anuñ sözlerinden iʿrāż ve iḥtirāz eylemek lāzımdur.

1099

Çün bidānistī ki [S122a] (1) ẓıll-ı kīstī

Muḥaṣṣal-ı kelām iy ḳurb u viṣāl-i İlāhī'ye ṭālib olan kimse! Çün (2) bildüñ ki kimüñ sāyesisin.

Fārıġī ger murdī vü ger zīstī

Cemīʿ (3) ḫavf u elemden fārıġ ve berīsin, eger öldüñ veger dirildüñ. Yaʿnī çünki (4) ol Ṣāniʿ-i pāküñ maṣnūʿı idügüñ saña rūşen ve ẓāhir olup ḳurb (5) u maʿrifetden behrever olduñ, her iki cihānda āfātdan necāt (6) bulup[1227] ve ẕevḳ ü sürūra vāṣıl olduñ. Zīrā *men ʿarefe nefsehu (7) feḳad ʿarefe Rabbehu*[1228] ḥasebince ʿirfān sebebi ile ʿārifibi'l-lāh olduñ.*

1100

Ger negeştī (8) hīç sīmurġ āşikār

Eger sīmurġ, hīç āşikār olmayaydı yaʿnī Ḫüdāy ʿazze (9) ve celle eger esmāʾ ve ṣıfātı ile tecellī eylemeyeydi

Nīstī sīmurġ hergiz (10) sāye-dār

Sīmurġ hergiz sāye-dār degül idi. Ammā sāye-dār idügi (11) ḫod ṡābitdür. Zīrā bu ḳadar bī-pāyān maṣnūʿāt andandur, [Ü125b] kendüsinden (12) degüldür.

1101

Bāz eger [M117a] sīmurġ mīgeştī nihān

[1225] "Ölmeden önce ölünüz."
[1226] ve: -Ü.
[1227] bulup: bulduñ Ü.
[1228] "Nefsini bilen Rabb'ini bilir."
* *Fārıġī*de *yā* ḫiṭāb içündür.

Sīmurġ eger yine nihān olaydı (13) yaʿnī *külle yevmin huve fī-şeʾnin*[1229] ḥasebince olan tecellīsini refʿ eyleyeydi

Sāyeʾī (14) hergiz nemāndī der-cihān

Cihānda belki her iki ʿālemde bir sāye ḳalmazdı. (15) Yaʿnī cemīʿ[1230] maṣnūʿāt maḥv u münʿadim olup *kāna'l-lāhu velem yekun maʿahu şeyʾun*[1231] (16) mertebesi ẓāhir olur.

1102

Her çi īncā sāyeʾī peydā buved

Her ne ki bunda (17) bir sāye peydā ve ẓāhir olur*

Evvelā ān āşikār āncā buved

Evvelā ol (18) sāye, anda āşikār olur. Zīrā ṣuver-i ʿilmiyyede olan ḥālātdur ki (19) bu cihān, ḥissde ẓāhir ve āşikār olur. Līkin bu mevcūdātuñ (20) ẓuhūrı kendünüñ esmāʾ ve ṣıfātı muḳteżāsınca olur. *āncā*dan murād ʿālem-i (21) İlāhī'dür. *īncā*dan murād bu ʿālem-i süflīdür.

1103

Dīde-i sīmurġ-bīn ger nīstet

[S123b] (1) Senüñ eger sīmurġ-bīn yaʿnī Ḫüdā-bīn[1232] çeşmüñ yoḳ ise

Dil çü āyīne (2) münevver nīstet

Senüñ ḳalbüñ āyīne gibi münevver ve rūşen degüldür. Bu sebebden (3) senüñ Ḫüdā-bīn çeşmüñ yoḳdur. Mışrāʿ-i sānīde bu vech hem-laṭīfdür: (4) Senün çeşmüñ sīmurġ-bīn olmaduġına sebeb budur ki senün āyīne gibi (5) münevver ḳalbüñ yoḳdur. Zīrā çeşmüñ Ḫüdā-bīn olması ol vakt olur ki (6) ḳalbüñ āyīne gibi rūşen ola.

1104

Çün kesī-rā nīst tāb īn cemāl

(7) Çünki cihānda bir kimse[1233] bu cemālüñ müşāhedesine ṭāḳat ve ḳudret yoḳdur.

(8) Vez-cemāleş hest ṣabr-ı mā muḥāl

[1229] "Göklerde ve yerde bulunanlar, (her şeyi) O'ndan isterler. O, her an yeni bir ilāhī tasarruftadır." Rahmān/29.

[1230] cemīʿ: -Ü.

[1231] "Allah vardı ve onunla beraber başka bir şey yoktu."

* *buved* fiʿl-i mużāriʿdür.

[1232] yaʿnī Ḫüdā-bīn: -Ü.

[1233] kimse: kimseye Ü.

Ve anuñ cemālinden bize ṣabr ḫod[1234] muḥāldür.

1105

[M118b] (9) Bā-cemāleş ʿışḳ netvānest bāḫt

Anuñ cemāli ile ʿışḳ oynamaḳ mümkin (10) olmadı. Bu sebebden Mūsā peyġāmber ʿalā nebiyyinā ve ʿaleyhi's-selām cenāb-ı İlāhī'den (11) *len terānī*[1235] ḫiṭābı irişdi.

Ez-kemāl-i luṭf-ı ḫod āyīne sāḫt

(12) Pes Ḫüdāy ʿazze ve celle kendünüñ kemāl-i luṭfından ʿuşşāḳı ve cemīʿ (13) bendeleri içün āyīne düzdi, tā ki anuñ cemāl-i bī-naẓīrinüñ müşāhedesinden (14) mahrūm olmayalar.*

1106

Hest ān āyīne dil der-dil niger

Ol āyīne (15) insānuñ ḳalbidür. Pes ḳalbüñe naẓar eyle.**

Tā bübīnī rūy-ı cānān der-naẓar

(16) Tā naẓar ve müşāhedede cānānun vech ü cemālini göresin. *cānān*dan murād (17) Ḫüdāy ʿazze ve celledür ki çün anuñ ʿışḳ u muḥabbeti nūrı ile ḳalbüñi münevver ve rūşen (18) eyleyesin. Hīç şeksiz anuñ hezār bār āfitābdan enver cemālini müşāhede (19) eylemege ḳādir olursın. Şeyḫ ʿAṭṭār ḳaddesa'l-lāhu sırrahu'l-ʿazīz ḥażreti buña (20) münāsib bir ḥikāyet getürdi:

ḤİKĀYET

1107

Pādişāhī būd bes ṣāḥib- (21) cemāl

Ziyāde ḥüsn ü cemāl ṣāḥibi bir pādişāh var idi.

Der-cihān-ı ḥüsn [S123a] (1) bī-şibh ü miṣāl

Ḫüsn cihānında şebīh ve miṣālsiz idi. Yaʿnī ḥüsn (2) ü cemālde anun mānend ü naẓīri yoḳ idi.***

1108

Mülk-i ʿālem muṣḥaf-ı esrār-ı (3) ū

[1234] ṣabr ḫod: ḫod ṣabr Ü.

[1235] "Beni (dünyada) katiyen göremezsin." A'rāf/143.

* *sāḫt* fiʿl-i māżī-i ġāʾibdür.

** *derniger* emr-i ḥāżırdur.

*** Bu beytde *hem būd* muḳadderdür.

Mülk-i ʿālem ol pādişāhuñ esrārınuñ muṣḥafı idi. Niteki bu ʿālem Ḫüdāy (4) ʿazze ve cellenüñ esmāʾsınuñ meẓāhiridür. Eger ẕāt-ı pākinüñ maẓharı olaydı (5) hergiz fenā-peẕīr olmazdı.

Der-nikūyī āyetī dīdār-ı ū

Ḥüsn ü cemālde [M118a] anuñ (6) dīdārı bir āyet idi. Yaʿnī ḥüsnde anun miṯli yoḳ idi. *āyet* egerçi (7) *ʿalāmet* ve *nişān* maʿnāsınadur. Līkin muṣḥafa nisbet ḫūb vāḳiʿ olmışdur (8) ḥişşe iʿtibārı ile. Pādişāhdan murād ḥażret-i Ḥaḳ'dur ʿazze ismuhu.

1109

Ṣubḥ-ı ṣādıḳ (9) şuʿleʾī ez-rūy-ı ū

Ṣubḥ-ı ṣādıḳ ḥadden bīrūn rūşen ve münevver iken [Ü126b] (10) anuñ yüzinden bir şuʿle idi.

Rūḥ-ı cennet nefḥaʾī ez-būy-ı ū

Cennetüñ rūḥ (11) ve būyı anuñ būyından bir rāyiḥa idi.*

1110

Būd firdevs-i laṭīf bā-reng ü (12) bū

Laṭīf firdevs reng ve būyı ile

Nüsḫaʾī bes muḫtaṣar ez-rūy-ı ū

(13) Ānuñ yüzinden ziyāde muḫtaṣar ve cüzvī bir nüsḫa idi. Mevcūdāt ẕāt-ı (14) Bārī'ye nisbet hīç idügine işāretdür.**

1111

Mīnedānem hīç kes ān zehre (15) yāft

Bilmezem hīç kimse ol zehre ve ḳudreti buldı mı?

Kū tüvāned (16) ez-cemāleş behre yāft

Ki ol kimse anuñ cemālinden behre bulmaġa ḳādir (17) ola. Yaʿnī ḳādir degüldür. Niteki bu maʿnā bu āyet-i kerīmeden rūşendür: (18) *Lā-tudrikuhu'l-ebṣāru vehuve yudriku'l-ebṣār.*[1236]

1112

Rūy-ı ʿālem pür şud ez-ġavġā-yı ū

(19) ʿĀlemüñ rūy u derūnı anuñ gavġāsından memlū ve pür oldı.

---

* Bu beytde *hem nūr* muḳadderdür.

** *bes* bunda ziyāde maʿnāsınadur.

[1236] "Gözler O'nu idrak edemez ama O, gözleri idrak eder." En'ām/103.

Ḫalḳ-rā (20) ez-ḥad beşud sevdā-yı ū

Ḫalḳa anuñ ʿışḳ u muḥabbeti ḥadden gitdi. Yaʿnī ḫalḳ (21) anuñ ḥüsn ü cemāline ziyāde ʿāşıḳ olduḳları içün sevdāyī oldı.

1113

[S124b] (1) Gāh şeb-dīzī birūn rāndī be-kūy

Ol pādişāh gāhī bir şeb-dīz (2) süvār olup ṭaşra maḥalleye [M119b] sürerdi ve eṭrāfı geşt ü seyr eylerdi

(3) Burḳaʿ-i gül-gūn fürū hiştī be-rūy

Yüzine ḳırmızı burḳaʿ perde eylerdi. (4) Yaʿnī yüzine ḳırmızı niḳāb ṭutardı. *şeb-dīz* siyāh at maʿnāsınadur.[***]

1114

(5) Her ki kerdī sūy-ı ān burḳaʿ nigāh

Şeb-dīz üzere süvār olup (6) giderken her kim ki ol burḳaʿ cānibine naẓar eylerdi

Ser burīdendīş (7) ez-ten bī-günāh

Günāhsız anuñ başını teninden keserlerdi.

1115

Vān ki nām-ı ū (8) berāndī ber-zebān

Ve ol kimse ki anuñ nāmını zebānı üzere süreydi, yaʿnī (9) yād [Ü126a] u teẕekkür eyleyeydi

Ḳaṭʿ kerdendī zebāneş der-zamān

Anuñ zebānını (10) fevrī ḳaṭʿ eylerlerdi.[*]

1116

Ger kesī endīşe kerdī zān viṣāl

Bir kimse ol pādişāh[1237] (11) eger viṣāl fikr eyleyeydi

ʿAḳl u cān ber-bād dādī zān muḥāl

Ol kimse (12) ol muḥāl sebebinden ʿaḳl u cānını bāda virirdi. Yaʿnī mecnūn olup (13) helāk olurdı.

1117

Rūz būdī kez-ġam-ı ʿışḳeş hezār

[***] *gül-gūn* ḳırmızı maʿnāsınadur.

[*] *der-zamān* fevrī ve fi'l-ḥāl maʿnāsınadur.

[1237] pādişāh: pādişāhdan Ü.

Gün olurdı ki (14) anuñ ʿışḳı ġamından biñ ʿāşıḳ ölürlerdi.

Mībümurdend īnt ʿışḳ u (15) īnt kār

Zihī ʿışḳ ve zihī kār u ḥüsn.

1118

Ḥüsn-i ū ez-ḥadd güften[1238] **(16) bīş būd**

Anuñ ḥüsn ü cemāli güft ü beyān ḥaddinden ziyāde idi.

(17) Der-ḥicāb-ı kibriyā-yı ḫ̌īş būd

Kendünüñ ʿaẓamet ve kibriyāsı ḥicābında (18) idi. Murād, Ḫüdāy ʿazze ve celledür ki ḥüsn ü cemāli vaṣf u beyāndan (19) bīrūndur ve ḥicāb-ı kibriyāsında hezārān ʿizz ü nāzile ḳarār idicidür.**

1119

(20) Ger kesī dīdī cemāleş āşikār

Farażā eger bir kimse anuñ cemālini [M119a] āşikāre (21) göreydi

Cān bidādī vü be-murdī zār zār

Ol kimse cān virürdi [S124a] (1) ve zār zār ölürdi. Ḥaḳḳ budur ki, bir nefes dīdār-ı şerīfi ṣad hezārān (2) cāna erzāndur ve zihī saʿādet ol saʿādetmende ki bu iḥsāna erzānīdür.

(3) Mışrāʿ

Yek deme dīdār-ı dūst her dü cihāneş bahāst

1120

Murden ez-ʿışḳ-ı ruḫ-ı (4) ān dil-nüvāz

Ol dil-nüvāzuñ rūy u ruḫunuñ ʿışḳından ölmek

Bihter (5) ez-ṣad zindegānī-i dırāz

Yüz dırāz ve bisyār ḥayāt ve ʿömrden bihter (6) ve evlādur. Zīrā anun cemāl ü rūyı ʿışḳı ile helāk olan kimse (7) ebedī ḥayāt ve rāḥata vuṣūl bulup şühedā zümresinden olur. (8) *dil-nüvāz*dan murād egerçi bi-ḥasbi'ẓ-ẓāhir pādişāhdur. Līkin ḥişşe [Ü127b] iʿtibārile (9) cenāb-ı ʿizzetdür.*

1121

Nī kesī-rā ṣabr būdī zū demī

[1238] güften: güfteş Ü.

** *kibriyā* ululuḳ maʿnāsınadur.

* *zindegānī* ḥayāt ve dirlik maʿnāsınadur.

Ne andan bir nefes bir kimseye (10) ṣabr olurdı

Nī kesī-rā tāb-ı ū būdī hemī

Ne bir kimseye anuñ müşāhedesine (11) ṭāḳat ve mecāl olurdı. Yaʿnī andan ṣabr eylemek mümkin degül idi ve anuñ (12) cemālini müşāhede eylemege kimse ṭāḳat getürmeyüp helāk olurdı.[**]

1122

(13) Ḫalḳ mīmurdend dāʾim der-ṭaleb

Ḫalḳ dāʾim anuñ ṭalebinde öldiler. Yaʿnī ṣabr (14) eylemeyüp helāk oldılar.

Ṣabr ne bā-ū vü bī-ū iy ʿaceb

İy ʿaceb ḥāletdür (15) ki ne anuñla ve ne ansız ṣabr mümkin idi.

Beyt

Zi-men ṣabr-ı bī-ū tevaḳḳuʿ medār

Ki bā-ū (16) hem imkān nedāred ḳarār

1123

Ger kesī-rā tāb būdī yek zamān

[M120b] Eger bir kimseye (17) anuñ cemāli müşāhedesine ṭāḳat olaydı[1239***]

Şāh rūy-ı ḫ̌īş bünmūdī (18) ʿıyān

Şāh buḫl eyleyüp aña kendünüñ rūy u vechini ʿıyān ve āşikāre (19) gösterirdi. *Şāh*dan murād ḥażret-i Ḫaḳ'dur ʿazze ismuhu ki bir kimse anuñ cemāl-i (20) bā-kemālini müşāhede eylemege ḳādir degüldür.

1124

Līk çün kes tāb-ı rūy-ı ū (21) nedāşt

Līkin çünki kimse anuñ rūy u dīdārına ṭāḳat ṭutmadı.

(22) Lezzetī cüz der-şinīd-i ū nedāşt

Anı işitmekden ġayrıda bir lezzet [S125b] (1) ṭutmadı. Yaʿnī ḫalḳa lezzet hemān anı işitmekde oldı. Hergiz müşāhedeye imkān (2) olmadı ve işitmek ḫod görmek gibi degüldür.

Mıṣrāʿ

Şinīde key buved mānend-i dide

[**] *tāb* bunda tāḳat maʿnāsınadur.

[1239] olaydı: olaydı bir zamān Ü.

[***] *tāb* bunda tāḳat maʿnāsınadur.

1125

(3) Çün neyāmed hīç ḫalḳī merd-i ū

Çünki hīç bir ḫalḳa[1240] anuñ merd ü lāʾıḳı gelmedi. (4) Yaʿnī çünki bir kimse anuñ cemālini müşāhede [Ü127a] eylemege ḳādir olmadı.

Cümle mīmurdend (5) dil pür-derd-i ū

Cümle ḫalḳ öldiler, göñülleri anun derd ü muḥabbeti ile memlū (6) ve pür.

1126

Āyine fermūd ḥālī pādişāh

Pādişāh çünki ḫalḳuñ bu ḥālini (7) müşāhede eyledi, fi'l-ḥāl āyine buyurdı. Yaʿnī emr eyledi ki bir ʿaẓīm āyine düzeler.

(8) Kān der-āyīne tüvān kerden nigāh

Zīrā āyinede şāhuñ rūyına[1241] naẓar eylemek (9) mümkindür. Yaʿnī pādişāh āyineye naẓar ide ve ḫalḳ şāhuñ āyinede olan (10) ʿaksine naẓar eyleyeler.

1127

Şāh-rā ḳaṣrī nikū bingāştend

Şāh içün ḫūb (11) ve zībā bir ḳaṣr binā idüp naḳş eylediler.*

Vāyine ender-ber-ā-ber dāştend

(12) [M120a] Ve āyineyi anuñ ber-ā-berinde ṭutdılar, yaʿnī ḳodılar. Mışrāʿ-i evvelde bu maʿnā (13) hem-laṭīfdür: Bu[1242] ḳaṣrı şāh içün ḫūb ve laṭīf naḳş eylediler. *Şāh*dan (14) murād ḥażret-i Ḥaḳ'dur celle şānuhu. *ḳaṣr*dan murād vücūd-ı insāndur. (15) *āyine*den murād ḳalb-i insāndur.

1128

Ber-ser-i ān ḳaṣr reftī pādişāh

Pādişāh (16) ol ḳaṣr ṭarafına giderdi.*

Vān gehī der-āyine kerdī nigāh

Ve andan ṣoñra (17) āyineye[1243] naẓar eylerdi.

1129

[1240] ḫalḳa: ḫalḳı Ü.
[1241] rūyına: yüzine Ü.
* *ḳaṣr*īde *yā* vaḥdet içündür.
[1242] bu: bir Ü.
* *ḳaṣr* köşk.
[1243] āyineye: āyine Ü.

Rūy-ı ū ez-āyine mī̇tāftī̇

Anun yüzi ol (18) āyineden raḫşān ve münᶜakis olurdı.

Herkes ez-rūyeş nişānī̇ (19) yāftī̇

Lā-cerem bu ṭarī̇ḳile herkes anuñ yüzinden bir nişān bulurdı.

1130

(20) Ger tu mī̇dārī̇ cemāl-i yār dūst

Pes eger sen yārüñ cemālini dost (21) ṭutar iseñ, yaᶜnī̇ eger Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ cemāl-i şerī̇fini müşāhede (22) eylemege cān u dilden ṭālib ve rāġıb iseñ

Dil bidān kāyī̇ne-i [S125a] (1) dī̇dār-ı üst

Bil ki anuñ didārınuñ āyinesi göñüldür. *yār*dan murād Ḥaḳḳ (2) Sübḥāne ve teᶜālā ḥażretidür ᶜazze ismuhu.

1131

Dil be-dest ār u cemāl-i ū bübī̇n

(3) [Ü128b] Pes münevver ve rūşen-dil göñül ele getür ve anuñ vāsıṭasıyla anuñ (4) cemālini gör. Yaᶜnī̇ riyāżet ve mücāhede ile çünki ḳalbüñi mā-sivādan (5) pāk ve ḫālī̇ eyledüñ, yārüñ cemālini müşāhede eylemege ḳādir olursın.[1244]

(6) Āyine kun cān celāl-i ū bübī̇n

Cānuñı āyine eyle, anuñ celālini gör. Yaᶜnī̇ çünki (7) ᶜışḳ-ı İlāhī̇ nūrı ile cānuñ rūşen ve nūrānī̇ ola, anuñ celālini müşāhede (8) idüp [M121b] mā-sivādan bi'l-külliyye ḫalāṣ olursın.

1132

Pādişāh-ı tust (9) ber-ḳaṣr-ı celāl

Senüñ pādişāhuñ celāl ḳaṣrı üzeredür. Yaᶜnī̇ sī̇murġ (10) ki murād cenāb-ı İlāhī̇'dür, bir nefes celālden cüdā olmaz.

Ḳaṣr rūşen (11) zāfitāb-ı ān cemāl

Ol cemālüñ āfitābından ḳaṣr, rūşendür. Yaᶜnī̇ (12) anuñ āfitāb-miṣāl cemālinden anuñ celāli ziyāde rūşen ve ẓāhirdür.

1133

(13) Her libāsī̇ kān be-ṣaḥrā āmedest

Her bir libās ve maṣnūᶜ ki ṣaḥrā ve vücūda (14) gelmişdür

[1244] *Ār* emr-i ḥāżırdur.

Sāye-i sīmurġ zībā āmedest

Cemīʿan ol libās zībā ve bī-naẓīr (15) sīmurġuñ sāyesi gelmişdür. Yaʿnī maṣnūʿāt anuñ ṣunʿınuñ (16) āşārıdur.

1134

Ger turā sīmurġ benmāyed cemāl

Eger sīmurġ saña cemālini göstere*

(17) Sāye-rā sīmurġ bīnī bī-ġayāl

Sāyeyi ġayālsiz sīmurġ görürsin. (18) Yaʿnī çünki cemāl-i İlāhī müşāhedesi saña müyesser ola, cemīʿ mevcūdāt (19) senüñ naẓaruñda maḥv u münʿadim olup hemān anuñ vücūdı ḳalur. (20) Lā-cerem *leyse fi'd-dārī ġayrahu deyyārun*[1245] maʿnāsı saña āşikāre ʿıyān olur. (21) Evliyāu'l-lāhdan bir kimsenüñ ḥużūrında bir kimse *kāna'l-lāhu velem yekun maʿahu şeyʾun*[1246] [S126b] (1) didi. Ol velī fi'l-ḥāl [Ü128a] *el-ān kemā kāne*[1247] didi. Bu maʿnā ġāyet raḳīḳdür. (2) Bu maʿnā[1248] ʿirfāndan behrever olan rūşen-dillere rūşen ve ẓāhirdür. (3) Kibr ü vücūda giriftār olan ḫod-bīnlere bu ḥāletden behre yoḳdur.

1135

(4) Ger heme çil murġ u ger sī murġ būd

ʿĀlemde ẓuhūr bulan sāye, cemīʿan (5) eger ḳırḳ murġ veger otuz murġ idi

[M121a] Her çi dīdī sāye-i sīmurġ būd

(6) Her ne ki gördüñ, sīmurġuñ sāyesi idi. Zīrā hīç bir şey kendüsinden (7) vücūd ve ẓuhūr bulmamışdur. Ḫulāṣa-i kelām budur ki, cemīʿ maṣnūʿāt ṣunʿ-ı (8) İlāhī ile vücūd bulup anuñ ẕāt-ı pākinüñ āṣārı olup anuñ[1249] (9) vücūdına rūşen delīl olmışdur.

1136

Sāye ez-sīmurġ çün nebved (10) cüdā

Sīmurġuñ sāyesi çünki sīmurġdan cüdā olmaz.

Ger cüdā (11) güyī tüvān nebved revā

---

* *benmāyed* fiʿl-i mużāriʿ-i ġāʾibdür.

[1245] "Ālemde ondan başkası yoktur."

[1246] "Allah vardı ve onunla beraber başka bir şey yoktu."

[1247] "Şimdi de eskisi gibidir."

[1248] bu maʿnā: -Ü.

[1249] anuñ: -Ü.

Eger[1250] sen sīmurġuñ sāyesini[1251] sīmurġdan (12) cüdādur dir iseñ ol sözüñ revā ve maḳbūl olmaz. Zīrā senüñ (13) bu sözüñ ḫaṭā ve nā-maʿḳūldür. Zīrā cüdā degül idügi bu āyet-i (14) kerīmeden *va'l-lāhu meʿakum eynemā kuntum*[1252] ve bu āyet-i kerīmeden *mā-yekūnu min necvā (15) ṣelāṣetin illā huve rābiʿuhum velā-ḫamsetin illā huve sādisuhum velā-ednā (16) min-ẕālike velā-ekṣer illā huve meʿahum eynemā kānū.*[1253]

1137

Her dü çün hestend (17) bā-hem rāz-cūy

Çünki her ikisi biri biri ile rāz ṭaleb idicilerdür.*

(18) Der-güẕer ez-sāye vāngeh rāz cūy

Sāyeden güẕer ve ferāġat (19 eyle ve andan ṣoñra rāz ṭaleb eyle. Yaʿnī çünki ifnā-yı vücūd idüp (20) mā-sivāyı terk eyleyesin, beyān olunan maʿnānuñ sırrından ḫaber-dār olursın.**

1138

(21) Çün tu güm geştī çünīn der-sāyeʾī

Ammā çünki sen bir sāyede [S126a] (1) buncılayın güm ü maḥv olduñ, yaʿnī çünki maṣnūʿātdan bir maṣnūʿa giriftār ve muḳayyed (2) olduñ***

[Ü129b] Key zi-sīmurġet resed ser-māyeʾī

Sīmurġdan ḳaçan saña[1254] bir [M122b] ser-māye (3) irişür. Yaʿnī irişmez. Yaʿnī cenāb-ı İlāhī'den saña bir ceẕbe ve bir ʿināyet irişmez.

1139

Ger turā (4) peydā şeved yek feṯḥ-i bāb

Līkin Ḫüdāy ʿazze ve celleden eger saña bir feṯḥ-i bāb (5) peydā ola, yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve celleden eger saña ʿināyet irişe

Tu derūn-ı (6) sāye bīnī āfitāb

[1250] Eger: -Ü.
[1251] sāyesini: sāyesi Ü.
[1252] "Nerede olsanız, O sizinle beraberdir." Hadīd/4. Metinde, Muhammed suresi 35. ayetteki "vallahu" ibaresi ile Hadid suresi 4. ayetteki "maʿakum eynemā kuntum" ibaresi birleştirilmiştir.
[1253] "Üç kişi gizlice konuşmaz ki dördüncüleri O olmasın. Beş kişi gizlice konuşmaz ki altıncıları O olmasın. Bundan daha az, yahut daha çok da olsalar, nerede olurlarsa olsunlar, O mutlaka onlarla beraberdir." Mücādele/7. *kānū*: *kānū* rūşen ve ẓāhirdür Ü.
* Evvelki *rāz-cūy* vaṣf-ı terkībīdür.
** İkinci *rāz cūy*da *cūy* emr-i ḥāżırdur.
*** *sāyeʾ*de hemze vaḥdet içündür.
[1254] Ḳaçan saña: saña ḳaçan Ü.

Sen āfitābı sāyenüñ içinde görürsin. Yaʿnī cemīʿ maṣnūʿātda (7) Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ cemālini müşāhede eylersin.

Beyt

Cihān mirāt-ı ḥüsn-i (8) şāhid-i māst

Fe-şāhid vechehu fī-külli ẕerrāt

1140

Sāye der-ḫurşīd (9) güm bīnī müdām

Bir ḥālete irişürsin ki müdām sāyeyi āfitābda güm ü maḥv (10) görürsin. Yaʿnī maṣnūʿāt maḥv u münʿadim olur.

Ḫod heme ḫurşīd bīnī ve's-selām

(11) Ḫod ve's-selām sāyeyi cemīʿ ḫurşīd görürsin. Yaʿnī ʿışḳ u muḥabbet sebebi ile (12) bir ḥālete vuṣūl bulursın ki maṣnūʿāt çeşmüñden mahv olup hemān cemāl-i (13) İlāhī ḳalur.

ḤİKĀYET

1141

Güft çün İskender ān ṣāḥib-ḳabūl

Ṣāḥib-tevāriḫ (14) kendünüñ kitābında didi: Çünki İskender ol ṣāḥib-ḳabūl

Ḫʿāstī (15) cāyī firistāden resūl

Bir yire resūl göndermek isterdi. Yanī çünki (16) İskender-i Ẕü'l-Ḳarneyn bir pādişāha ilçi göndermek isteyeydi.*

1142

Çün resūlān (17) āḫir ān şāh-ı cihān

Āḫir ol cihānuñ şāhı resūller gibi

Cāme pūşīdī (18) vü ḫod reftī nihān

Ḳaftan giyerdi ve nihānī ol pādişāha kendüsi giderdi. (19) Yaʿnī tebdīl-i ṣūret [M122a] idüp ol pādişāha kendüsi revān olurdı.

1143

(19) Pes bügüftī ān çi kes neşnūdeest

* *Ḫʿāstī*de *yā* ḥikāyet-i ḥāl-i māżī içündür.

[Ü129a] Pes İskender-i Ẕü'l-Ḳarneyn (20) resūl ṣūretinde ol pādişāha dirdi: 'Ol nesneyi ki anı kimse işitmemişdür.'

[S127b] (1) Güftī İskender çünīn fermūdeest

'Ol pādişāha İskender buncılayın buyurmışdur' (2) dirdi.*

1144

Der-heme ʿālem nemīdānist kes

Cemīʿ ʿālemde kimse bilmezdi.

(3) Kīn resūl İskender-i Rūmīst ü bes

Ki bu resūl ancaḳ yaʿnī taḥḳīḳ (4) İskender-i Rūmī'dür.

1145

Hīç kes çün çeşm-i İskender nedāşt

Çünki (5) hīç kimse anı İskender olmaḳ iḥtimāl ve ümīdini ṭutmadı.

Gerçi güft (6) İskenderem bāver nedāşt

İskender egerçi 'ben İskender'em' didi, līkin kimse (7) anuñ sözini rāst ẓann idüp bāver ṭutmadı. Yaʿnī anuñ İskender idügine (8) hīç kimse iʿtiḳād eylemedi.

1146

Hest rāhī sūy-ı her dil şāh-rā

Her dil (9) cānibine şāh içün bir yol vardur. Yaʿnī şāh ḳulūbuñ aḥvāl ü esrārına (10) vāḳıfdur. Lā-cerem rūşen-dil olanlarla āşinālıḳ[1255] idüp anlara (11) iḥsān ve iltifāt eyler.**

Līk reh nebved dil-i güm-rāh-rā

Līkin güm-rāhuñ (12) göñline yol olmaz. Yaʿnī ʿışḳ u muḥabbetden bī-behre olan bu ḥāletden (13) ḫaber-dār degüdür. Lā-cerem ol güm-rāh şāhuñ iḥsān ve iltifāt ve āşinālıġından (14) maḥrūmdur.

1147

Ger birūn-ı ḥücre şeh bīgāne būd

Eger ḥücrenüñ ṭaşrasında şāh (15) ecnebī oldı ise [M123b] ve dostluḳ eylemedi ise

Ġam meḫur çün der-derūn (16) hem-ḫāne būd

---

* *çün* bunda teşbīh içündür.

[1255] āşinālıḳ: āşinālu Ü.

** *rāhī*de *yā* vaḥdet içündür.

Ġam yime. Çünki şāh, ḫānenüñ içinde senüñile hem-ḫāne oldı. Ḫulāṣa-i (17) kelām budur ki, egerçi *eşeddü'n-nāsi belāen el-enbiyā'u ṯumme'l-evliyā'u ṯumme'l-emṯelu fe'l-emṯel*[1256] (18) ḥasebince cihānda ẓāhirde enbiyā ve [Ü130b] evliyādan belā dūr u cüdā olmaz. Līkin ḥażret-i (19) Ḥaḳḳ'uñ ʿamme nevāluhu anlara derūnī inʿām ve iḥsānlar[1257] olur ki vaṣf u beyāndan (20) bīrūndur. Niteki bu ḥālet, bu kelāmdan rūşen ve ẓāhirdür: *Lev ʿalime'l-mülūk (21) māfīnā leḥā zebūnā bi's-suyūf*[*]

1148

Merd mībāyed ki bāşed şeh-şinās

[S127a] (1) Merd gerek ki şāh-şinās ola.

Ger bübīned şāh-rā der-ṣad libās

Farażā (2) eger şāhı yüz libāsda göre. Bu sebebdendür ki aṣḥāb-ı dil enbiyā (3) ve evliyādan her ne ṣādır olursa hergiz anlara muḫālefet eylemez. Zīrā anlardan (4) ṣādır olan aḥvāli hemān ḥażret-i Ḥaḳ'dan[1258] ṣādır olmış bilür. Bunlar (5) Ḫüdāy ʿazze ve celleye rū-pūş ve ḥicāb meṯābesinde olur.

ḤİKĀYET

1149

Çün (6) Eyāz ez-çeşm-i bed rencūr şud

Çünki Eyāz çeşm-i bed[1259] sebebinden ḫaste oldı. (7) Zīrā *el-ʿaynu ḥaḳḳ* ḥasebince herkese çeşm-i bedden ḫavf vardur.[**]

ʿĀḳıbet (8) ez-pīş-i sulṭān dūr şud

ʿĀḳıbet sulṭānuñ çeşm ü ḥużūrından dūr (9) u cüdā oldı. Zīrā iʿlāc olunmaḳdan ötürü anı bir yire iletdiler.

1150

Nā-tüvān (10) ber-pister-i zārī fütād

Eyāz zārlıḳ pisteri üzere nā-tüvān düşdi. (11) [M123a] Yaʿnī żaʿīf ve nā-tüvān olup fiġān ve zārılıġa başladı.

[1256] "İnsanlar arasında belaya en çok tutulanlar nebilerdir ve sonra derecesine göre diğerleri gelir."
[1257] iḥsānlar: iḥsānları Ü.
[*] *derūn* mużāf degüldür.
[1258] Ḥaḳ'dan: Ḥaḳ'dan ʿazze ismuhu Ü.
[1259] bed: -Ü.
[**] *rencūr* marīż maʿnāsınadur.

Der-belā vü renc ü (12) bīmārī fütād

Belā ve renc ü bīmārlıġa düşdi. Yaʿnī belā ve renc ü maraża giriftār (13) oldı.

1151

Çün ḫaber āmed be-Maḥmūd ez-Eyās

Çünki sulṭān Maḥmūd'a Eyās'dan (14) ḫaber geldi.

Ḫādimī-rā ḫˇānd şāh-ı Ḥaḳ-şinās

Ḥaḳ-şinās şāh ki murād, (15) Sulṭān Maḥmūd'dur, bir ḫādimi ḥużūrına [Ü130a] oḳudı. *Eyāz* ve *Eyās* luġatdur.*

1152

(16) Güft mīrev tābe-nezdīk-i Eyāz

Sulṭān Maḥmūd ol ḫādime didi: Tā (17) Eyāz'uñ ḥużūrına git.[1260]

Pes bedū güft iy zi-şāh üftāde bāz

(18) Pes aña di: 'İy şāhdan bāz u cüdā düşmiş!'

1153

Dūrem ez-rūy-ı (19) tu zān dūrem zi-tu

'İy Eyāz! Senüñ yüzüñden dūr u cüdāyam. Ol (20) sebebden senden dūr u cüdāyam.' Yaʿnī benüm senden ıraḳlıġum hemān (21) ṣūrīdür, derūnī degüldür. Zīrā (derūn) iʿtibārla senden dūr u cüdā degülem.**

[S128b] (1) Kez-ġam-ı renc-i tu rencūrem zi-tu

'Zīrā senüñ rencüñüñ ġamından senden rencūrem.' Yaʿnī iy (2) Eyāz! Egerçi sen rencūrsın, līkin senüñ rencūrluġuñuñ ġamı beni senden ziyāde rencūr (3) eyledi. Zīrā maʿşūḳda bir renc ü elem olsa, anuñ ʿāşıḳınuñ elem ve ıżṭırābı, maʿşūḳdan (4) ziyāde olur. Zīrā maʿşūḳuñ cesedinde olan derd ü renc, ʿāşıḳuñ cānı içindedür. (5) Baʿżı nüsaḫda *ġam u renc* vāḳiʿdür, ʿaṭf ṭarīḳi ile maʿnāsı ziyāde ẓāhirdür.

1154

(6) Tā ki rencūrīt fikret mīkunem

'Tā ki senüñ ḫasteligüñi [M124b] fikr eylerem.'***

Tā tu rencūrī (7) nedānem yā menem

---

* *Ḫaḳ-şinās* vaṣf-ı terkībīdür.

1260 tā Eyāz'uñ ḥużūrına git: -Ü.

** *zān* bunda ol sebebden maʿnāsınadur.

*** *fikret*de *tā* nefs-i kelimedendür.

‘Bilmezem ᶜaceb sen mi rencūrsın, yā rencūr ben miyem?’

1155

Ger tenem dūr ūftād (8) ez-hem-nefes

‘Egerçi benüm cismüm hem-nefesden dūr düşdi.’ Yaᶜnī egerçi ṣūretā (9) senden cüdā olmışam.

Cān-ı müştāḳam bedū nezdīk bes

‘Anuñ cemāline müştāḳ (10) olan cānum, aña ḳarīb oldugı kāfīdür.’ Ḫulāṣa-i kelām budur ki, Sulṭān Maḥmūd ol (11) ḫādime dir ki: Varup Eyāz’a benden di ki: ‘Benüm senden dūr u cüdālıġum hemān (12) ṣūrīdür ve cism iᶜtibārı iledür.’ Zīrā rūḥ iᶜtibārı ile senden bir nefes dūr (13) u cüdā degülem. *hem-nefes*den murād, bunda Eyāz’dur.

1156

Māndeem müştāḳ-ı [Ü131b] cānī ez-tu (14) men

‘Senden ben cāna mensūb müştāḳ ḳalmışam.’*

Nīstem ġāᵓib zamānī ez-tu (15) men

‘Bir zamān ben senden ġāᵓib ve dūr degülem.’

Beyt

Vaṣl-ı cismānīyi menᶜ itse (16) ᶜAṭāyīden raḳīb

Vaṣl-ı rūḥānīye ḫod kevn ü mekān ḫāᵓil degül

1157

(17) Çeşm-i bed bed-kārī-i bisyār kerd

‘Çeşm-i bed çoḳ żarar ve bed-kārlıḳ eyledi.’

Nāzenīnī-rā (18) çü tu bīmār kerd

‘Sencileyin bir nāzenīni bīmār eyledi.’ Murād, Eyāz’a bu ḥālet (19) ḥussād çeşm-i bedinden vāḳiᶜ oldugın işᶜārdur.

1158

Īn bügüft ü güft (20) der-reh zūd rev

Sulṭān Maḥmūd ol ḫādime bu sözleri didi ve tenbīh (21) ṭarīḳi ile aña didi: ‘Yolda tīz ve sürᶜatle git.’

Hemçü āteş germ ü hemçün [S128a] (1) dūd rev

* Ben senden bir cāna müştāḳ ḳalmışam. Bu maᶜnā hem mümkindür.

‘Āteş gibi germ ü tīz ve dūd gibi git.’

1159

Pes mekun der-reh tevaḳḳuf (2) zīnhār

[M124a] ‘Pes yolda zinhār[1261] tevaḳḳuf ve direng eyleme.’

Hemçü āb ez-ebr (3) mīrev berḳvār

‘Seḥābdan āb ve bārān gibi berḳ gibi git.’**

1160

Ger kunī der-rāh yek (4) sāʿat direng

‘İy ḫādim! Yolda eger bir sāʿat direng ve tevaḳḳuf (5) eyleyesin’

Mā dü ʿālem ber-tu ger dānīm teng

‘Biz iki ʿālemi saña teng eylerüz.’ (6) Yaʿnī saña ziyāde elem ve ıżṭırāb virürüz.

1161

Ḫādim-i ser-geşte der-rāh ūftād

(7) Ser-geşte ve bī-çāre ḫādim yola düşdi. Yaʿnī Eyāz cānibine revān oldı.

(8) Tābe-nezdīk-i Eyāz āmed çü bād

Ziyāde ḫavfından tā Eyāz’uñ nezdīk ve ḥużūrına (9) geldi.

1162

Dīd sulṭān-rā nişeste pīş-i ū

Sulṭān Maḥmūd[1262] anuñ ḥużūrında (10) oturmış gördi.

Mużṭarib şud ʿaḳl-ı dūr-endīş-i ū

Ol ḫādimüñ (11) dūr-endīş ʿaḳlı mużṭarib oldı. Yaʿnī Sulṭān Maḥmūd, ġażab eyleye diyü (12) ḫavfından ziyāde perīşān oldı.

1163

Lerze ber-endām-ı ḫādim ūftād

Ziyāde[1263] (13) ḫādimüñ endāmına lerze düşdi. Yaʿnī ditredi.*

Gūyiyā der-renc-i hādim ūftād

(14) Gūyiyā hedm ü ḫarāb idici rence düşdi. Yaʿnī bir mühlik maraża mübtelā oldı dirsin.**

[1261] yolda zinhār: zinhār yolda Ü.

** *vār* bunda teşbīh içündür.

[1262] Maḥmūd: Maḥmūd’ı Ü.

[1263] Ziyāde: Ziyāde ḫavfından Ü.

* *Lerze* ditremek.

1164

(15) Güft bā-şeh çün tüvān āvīẖten

Ḫādim ziyāde ḫavfnāk olup kendüsine (16) didi: Şāha cevāb virmek ve muḳābele eylemek nice mümkindür?

Īn zamān ḫūnem (17) biẖ ̌āhed rīẖten

Bu zamān benüm ḳanumı dökiserdür. Yaʿnī beni elbette helāk eyler.

1165

(18) Ḫurd sevgend ū ki der-reh hīç cāy

O ki murād ḫādimdür yemīn eyledi ve (19) didi ki: Yolda hīç bir yirde

[M124b][1264] Ne nişestem ne besitādem zi-pāy

Ne oturdum, (20) ne ayaḳdan ṭurdum. Yaʿnī oturmadum ve gitmekden ferāġat idüp tevaḳḳuf (21) eylemedüm.

1166

Şāh eger dāred vü ger ne bāverem

Ḫādim eyitdi: Şāh eger baña iʿtimād [S129b] (1) ṭuta ve eger iʿtimād ṭutmaya

Ger der-īn taḳṣīr kerdem kāfirem

Bu ḫuṣūṣda eger[1265] taḳṣīr (2) ve ihmāl eyledüm ise kāfirem.*

1167

Şāh güfteş nīstī maḥrem der-īn

Şāh çünki (3) ḫādimden bu sözleri işitdi aña didi: İy ḫādim! Sen bu ḫuṣūṣda maḥrem (4) degülsin.

Key burī tu rāh iy ḫādim der-īn

İy ḫādim! Sen bu sırra ḳaçan yol iledürsin? (5) Yaʿnī sen bu sırra vuḳūf bulmaġa ḳādir degülsin. Baʿżı kimse *maḥrem* yirine *mücrim* oḳur ki (6) maʿnā böyle olur: Şāh aña didi: İy ḫādim! Sen bu ḫuṣūṣda mücrim degülsin. (7) Bu vech üzere mücrim cīmiledür ki bāb-ı ifʿālden ism-i fāʿildür. [Ü132b] Ammā vech-i evvel enseb (8) idügi ziyāde ẓāhirdür.

1168

** *ūftād* fiʿl-i māżīdür.

[1264] M nüshasında bir önceki yaprakla aynı şekilde numaralanmıştır fakat biz yazma esere sadık kaldığımızdan eserin üzerinde hangi numara varsa çalışmamıza da o numarayı yazdık.

[1265] eger: -Ü.

* *kāfirem*de *fā* fetḥile oḳunur.

Men rehī düzdīde dārem sūy-ı ū

İy ḫādim! Ben anuñ (9) cānibine düzdīde ve ḫafī bir yol ṭutaram.[**]

Zān ki neşkībem demī bī-rūy-ı ū

(10) Zīrā ki anuñ yüzinsiz bir nefes ṣabr eylemezem. Lā-cerem ol yoldan dem-be-dem (11) aña varuram. Bu ṭarīḳ hemān ʿāşıḳ ve maʿşūḳ mā-beynindedür.

1169

Her zamān zān reh (12) bedū āyem nihān

Her zamān ol yoldan aña nihān gelürem.

Tā ḫaber nebved kesī-rā (13) der-cihān

Tā cihānda bu ḥāletden bir kimse ḫaber-dār olmaya. Murād, ʿāşıḳ ve maʿşūḳ (14) mā-beyninde ittiḥād-ı rūḥānī muḳarrer idügin işʿārdur. Mıṣrāʿ-i ṣānīde maʿnā (15) bu vechile olmaḳ hem mümkindür: Tā cihānda bu ḥāletden bir [M124a] kimsenüñ ḫaberi (16) olmaya. Bu hem-maʿnādur: Tā cihānda bu ḥāletden bir kimsenüñ ḫaber ve[1266] vuḳūfı (17) olmaz.

1170

Rāh-ı düzdīde miyān-ı mā besīst

Eyāz ile bizüm ortamuzda (18) düzdīde ve maḫfī yol bisyārdur.

Rāzhā der-żımn-ı cān-ı mā besīst

(19) Bizüm cānumuzuñ żımn u derūnında rāzlar bisyārdur. *E'ṭ-ṭarīḳu ila'l-lāhi (20) bi-aʿdedi enfāsi'l-ḫalāʾıḳ.*[1267*]

1171

Ez-birūn gerçi ḫaber ḫˇāhem ez-ū

Egerçi ṭaşradan (21) andan ḫaber ṣoraram

Der-derūn-ı perde āgāhem ez-ū

Ammā perde içinde [S129a] (1) andan āgāh ve ḫaber-dārem.

1172

Rāz eger mīcūyem ez-bīrūniyān

Egerçi ṭaşrada olanlardan (2) Eyāz'uñ aḥvālinden ḫaber ve rāẓ ṭaleb eylerem.

[**] *düzdīde* ḫafī maʿnāsınadur.

[1266] ve: -Ü.

[1267] "Allah'a giden yollar yaratılmışların nefesleri sayısıncadır."

[*] *żımn* bunda derin maʿnāsınadur.

Der-derūn bā-ūst cānem (3) der-miyān[**]

Lākin derūnda benüm cānum anuñla ortadadur. Yaʿnī aña vuṣūl (4) bulup her dem anuñla muṣāḥabetdedür. *ū*dan murād Eyāz'dur.

SUʾĀL-İ MURĠĀN BĀ-HÜDHÜD[1268]

1173

Çün heme murġān şünūdend īn suḫan

Çünki cemīʿ murġlar (6) hüdhüdden [Ü132a] bu beyān olunan sözi işitdiler

Nīk pey burdend esrār-ı kühen

(7) Kühen ve nihān rāza ziyāde iz iletdiler. Yaʿnī tamām muṭṭaliʿ oldılar ve vuḳūf (8) buldılar.[1269***]

1174

Cümle bā-sīmurġ nisbet yāftend

Pes cemīʿ murġlar sīmurġla nisbet (9) buldılar. Bu maʿnā hem mümkindür: Cemīʿ murġlar sīmurġa nisbet buldılar. Yaʿnī sīmurġla (10) kendülerüñ mā-beyninde nisbet ve münāsebet var idügi rūşen oldı. (11) Murād, Ṣāniʿ ve maṣnūʿ mā-beyninde[1270] münāsebet muḳarrer idügi ziyāde ẓāhir olduġın (12) [M125b] işʿārdur.

Lā-cerem der-seyr raġbet yāftend

Lā-cerem cemīʿ murġlar sīmurġ (13) cānibine seyr ü sülūka şevḳ u raġbet buldılar. Yaʿnī anlara şevḳ u raġbet ẓāhir (14) oldı.

1175

Zīn suḫan yek-ser be-reh bāz āmedend

Hüdhüdüñ bu sözinden cemīʿ murġlar (15) girü yola geldiler. Yaʿnī sīmurġuñ ḥużūrına gitmege ḳudretümüz yoḳ diyüp iʿtiẕār (16) iden murġlar, cemīʿan ol dergāha gitmege şevḳnāk oldılar.[*]

Cümle hem-derd ü hem-āvāz (17) āmedend

Cemīʿīsi biri biri ile hem-derd ve hem-āvāz geldiler. Yaʿnī bu ḫuṣūṣda cemīʿīsi (18) biri birisi ile ittifāḳ idici ve hem-rāz oldılar.

[**] *bā-ū der-miyānest* taḳdīrindedür.
[1268] "Kuşların Hüthüte Sorusu."
[1269] ve vuḳūf buldılar: -Ü.
[***] *Nīk pey burdend* ziyāde ve tamām muṭṭaliʿ oldılar ve vuḳūf buldılar maʿnāsına istiʿmāldür.
[1270] mā-beyninde: -Ü.
[*] *yek-ser, cemīʿan* maʿnāsınadur.

1176

Zū büpürsīdend (19) kiy üstād-ı kār

Ol ḥālde murġlar hüdhüdden suʾāl eylediler ve didiler ki: (20) İy kār ve sülūkuñ üstād ve kāmili![**]

Çün dihīm āḫir der-īn reh dād-ı kār

(21) Bu yolda āḫir bu işüñ dād ve ḥaḳḳını nice virürüz? Yaʿnī bu yolda saʿy u ihtimāmumuz [S130b] (1) ne vechile olmaḳ ve seyr ü sülūkumuz ne rūşen ve ne üslūbla ẓuhūr bulmaḳ gerekdür?

1177

(2) Zān ki nebved der-çünīn ʿālī-maḳām

Zīrā ki buncılayın ʿālī-maḳāmda

Ez-żaʿīfān (3) ān reviş hergiz tamām

Ol reviş żaʿīflerden [Ü133b] hergiz tamām ve ḥāṣıl olmaz. (4) Pes ol maḳāmuñ vuṣūline vesīle olur. Aḥvāli beyān eyle, tā ki bize (5) küllī başīret ḥāṣıl olup ol ʿālī dergāha vuṣūl suhūletle müyesser ola.

CEVĀB-I HÜDHÜD BĀ-MURĠĀN[1271]

1178

Hüdhüd-i reh-ber çünīn güft ān zamān

(7) Reh-ber ve mürşid hüdhüd çünki murġlardan [M125a] bu suʾāli istimāʿ eyledi ol zamān (8) anlara cevāb virüp böyle didi:

Kān ki ʿāşıḳ şud neyendīşed zi-cān

Ki ol kimse (9) ki ʿāşıḳ oldı, cānından endīşe ve fikr eylemez. Belki cānān yolında cānını (10) fedā eyler ve bu ḥāletden ḥadden bīrūn mesrūr olur.[*]

1179

Çün be-terk-i cān (11) bügūyed ʿāşıḳī

Çünki bir ʿāşıḳ cānını terk eyleye

Ḫᵛāh zāhid gīr ḫᵛāhī fāsıḳī

(12) İster iseñ anı zāhid, ister iseñ bir fāsıḳ farż eyle. Zīrā bir fāsıḳ (13) çünki Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ rıżāsında cānını beẕl eyledi, o hem ʿuşşāḳ (14) zümresinden

[**] *kiy* ki iy taḳdīrindedür.
[1271] "Hüthütün Kuşlara Cevabı."
[*] *Kān ki* ki ān ki taḳdīrindedür.

olup cenāb-ı Eḥadiyyet'e vuṣūl bulur. *bügüyed* bunda *bükuned* (15) maʿnāsınadur, *terk* kelimesi ile istiʿmāl olunduġı içün.

1180

Çün dil-i tu (16) düşmen-i cān āmedest

Zīrā çünki senüñ göñlüñ cānuña düşmen gelmişdür. (17) Yaʿnī çünki cānuñdan ferāġat eyledüñ.

Cān berefşān reh be-pāyān (18) āmedest

Pes cānuñı cānāna nis̱ār ve fedā eyle. Hīç şeksiz yol, pāyāna (19) gelmiş ve nihāyet bulmışdur.[**]

1181

Sedd-i reh cānest cān īs̱ār kun

Ṭarīḳ-i (20) ʿışḳda sedd-i reh cānuñdur. Pes cānuñı cānāna beẕl ü īs̱ār eyle.

Cān (21) ber-efşān dīde vü dīdār kun

Cānuñı nis̱ār eyle, dīde ve dīdār eyle. Yaʿnī müşāhede-i cemāl-i [S130a] İlāhī'ye sebeb, cānuñuñ [Ü133a] īs̱ār ve nis̱ārıdur. Çünki cānuñı īs̱ār ve nis̱ār (2) eyledüñ müşāhede müyesser olur. Cānuñuñ īs̱ār ve nis̱ārından murād (3) *mūtū ḳable en-temūtū*[1272] ḥasebince riyāżet ve mücāhede ile [M126b] ifnā-yı vücūddan (4) behrever olup aḫlāḳ-ı ẕemīmeden pāk ve ʿārī olmaḳdur.[*]

1182

Ger (5) turā gūyend ez-īmān berāy

Eger saña diyeler 'īmāndan yuḳaru gel' (6) yaʿnī çünki 'ışḳ-ı İlāhī'ye vuṣūl bulduñ' eger saña 'īmān ḳaydından berī ol' (7) diseler

Ver ḫiṭāb (āyed) turā kez-cān berāy

Veger saña ḫiṭāb gele ki 'cāndan (8) yuḳaru gel' yaʿnī eger saña 'cānuñdan[1273] ferāġat eyle' diyü cenāb-ı İlāhī'den (9) bir ḫiṭāb irişe

1183

Bī-tevaḳḳuf īn ü ān-rā ber-efşān

[**] *berefşān* emr-i ḥāżırdur.

[1272] "Ölmeden önce ölünüz."

[*] *kun* emr-i ḥāżırdur.

[1273] yuḳaru gel yaʿnī eger saña cānuñdan: -Ü.

Pes tevaḳḳufsız (10) bunı ve anı niṣār eyle. Yaʿnī īmān ve cāndan ferāġat eyle. Zīrā mertebe-i (11) istiġrāḳda bunlar nā-çīzdür. Zīrā ol ḥālde ʿayn-ı īmāna vuṣūl bulmış (12) olur. Zīrā īmān *iḳrārun bi'l-lisāni ve taṣdīḳun bi'l-cenāni*[1274]dur. Līkin (13) çünki viṣāl ve müşāhede müyesser ola, ol īmān ʿayn-ı īmāna mütebeddil (14) olur. Zīrā ki evvelki īmān *yuʾminūne bi'l-ġayb*[1275] iʿtibārı iledür. Niteki (15) ḳıbleye[1276] muḥtāc olan kimse Kaʿbe'ye vuṣūl bulduḳda ʿaynı ḳıbleye (16) vuṣūl bulur.[1277] Bu ḥālet ḥālet[1278]-i ūlādan evlā olduġı gibi īmān-ı (17) bi'l-ġaybdan viṣāl ve müşāhede hezār-bār evlādur. Zīrā bu ḥāletde (18) aña iḥtiyāc ḳalmaz.

Terk-i īmān gīr ü cān-rā ber-efşān[1279]

1184

Münkirī ger güyed īn bes münkerest

ʿIşḳ-ı İlāhī'den (19) bī-behre ve esrār-ı ʿışḳdan bī-ḫaber bir münkir 'bu söz ziyāde (20) münker [M126a] ve nā-meşrūʿdur' diye

ʿIşḳ gū kez-küfr ü īmān berterest

(21) Aña cevāb virüp di ki: 'ʿIşḳ-ı İlāhī küfr ü īmāndan ʿālīrekdür.' [S131b] (1) Yaʿnī ʿuşşāḳ bir mertebeye [Ü134b] vuṣūl bulurlar ki, anda küfr ü īmān ḥāleti iʿtibār (2) olunmaz. Zīrā ʿışḳ u müşāhadede vücūdları maḥv u münʿadim olur. (3) Küfr ü īmān ḫod vücūd ister. Dīvāne ḫod cünūn sebebi ile (4) küfr ü īmān ve cemīʿ tekālīf-i şerʿiyyeden berī olur. Ḥālbuki bu cünūn (5) sevdā sebebi ile vuḳūʿ bulur. Mecnūn-ı ʿışḳ olan, ḫod bu mecnūndan (6) ziyādedür. Niteki Ḫˇāce Ḥāfıẓ[1280] dimişdür:

Mıṣrāʿ

Kāfir-i ʿışḳ iy (7) ṣanem günāh nedāred

1185

ʿIşḳ-rā bā-küfr ü bā-īmān çi kār

ʿIşḳuñ küfr ile (8) ve īmān ile ne işi vardur?

ʿĀşıḳān-rā laḥẓaʾī bā-cān çi kār

[1274] "Dil ile ikrar, kalp ile tastiktir."
[1275] "Gayba inanırlar." Bakara/3.
[1276] ḳıbleye: Kaʿbe'ye Ü.
[1277] bulur: bulmış olur Ü.
[1278] ḥālet: -Ü.
[1279] Bu mısra üç nüshada da yoktur. Muhammed Şefii Kedkenī'nin tenkitli metninden ilgili beyitteki mısra alınmıştır.
[1280] Ḥāfıẓ: Ḥāfıẓ raḥmetu'l-lāhi ʿaleyh Ü.

(9) ᶜĀşıḳlaruñ cānile bir laḥẓa ne işi vardur? Zīrā ᶜāşıḳ ṭarīḳ-i ᶜışḳda (10) evvel ḳademde cāndan berī olmışdur.

1186

ᶜĀşıḳ āteş der-heme ġırmen (11) zened

ᶜĀşıḳ cemīᶜ ġırmene āteş urur. Yaᶜnī cemīᶜ mevcūdātdan (12) fārıġ olur.[1281]

Erre ber-farḳeş nehend ū ten zened

Anuñ farḳ u seri (13) üzere erre ḳorlar ve anı iki pāre eylerler. *ū* ki murād ᶜāşıḳdur. (14) Anuñ elemine [M127b] ṣabr u taḥammül idüp ġāmūş olur. Yaᶜnī feryād u fiġān (15) eylemez, Ẕekeriyyā peyġām-ber ᶜaleyhi's-selām gibi. *Erre, destere* ve *bıçḳı* maᶜnāsınadur. (16) Līkin bunda ṣānī olmaḳ rūşendür.

1187

Derd ü ġūn-ı dil bebāyed (17) ᶜışḳ-rā

ᶜIşḳ[1282] derd ü ġūn-ı dil gerek. Lā-cerem ᶜışḳa giriftār (18) olan derdmend ve dil-sūz ve ġūn-fişān olur.

Ḳıṣṣa-i müşkil (19) bebāyed ᶜışḳ-rā

ᶜIşḳa müşkil ḳıṣṣa gerek. Yaᶜnī ᶜāşıḳ müşkil ḥāle (20) giriftārdur.

1188

Sāḳiyā ġūn-ı ciger der-cām kun

İy sāḳī! Cāmı (21) ciger ḳanı ile memlū eyle. Zīrā ᶜāşıḳ ẕevḳ ü ṣafādan dūr olup [S131a] (1) dem-be-dem ġūn-ı ciger nūş [Ü134a] idicidür.

Ger nedārī derd ez-men vām kun

(2) İy sāḳī! Eger derd ṭutmaz iseñ benden vām eyle. Zīrā bende derd (3) bisyārdur, eger sende derd yoḳ ise benden ṭaleb eyle. Zīrā ᶜışḳa (4) derd lāzımdur.

1189

ᶜIşḳ-rā derdī bebāyed perde-sūz

ᶜIşḳa (5) perde-sūz bir derd gerek. Yaᶜnī ᶜāşıḳı bī-ṣabr u bī-ḳarār ve bed-nām idici derd (6) lāzımdur.

Cān-ı ġam-keş-rā nevāyī dil-fürūz

[1281] fārıġ olur: fārıġdur Ü.
[1282] ᶜIşḳ: ᶜIşḳa Ü.

Anuñ ġam-keş cānına (7) dil-fürūz bir nevā gerek. Yaʿnī egerçi ʿāşıḳuñ cānı ġam-gīndür. Līkin aña (8) lāzım olan budur ki, ol ġam anuñ sürūrına sebeb ola. Zīrā (9) ʿışḳ sebebi ile ġam aña sürūr görinür.

1190

Ẕerreʾī [M127a] ʿışḳ ez-heme (10) āfāḳ bih

Bir ẕerre ʿışḳ, cemīʿ āfāḳ ve mevcūdātdan evlādur.

Şemmeʾī (11) derd ez-heme ʿuşşāḳ bih

Bir şemme derd, cemīʿ ʿuşşāḳdan evlādur. (12) Zīrā ʿışḳ ve derd, saʿādet-i ebediyyeye sebeb-i ḳavīdür.

Beyt

Cism-i (13) ḫāk ez-ʿışḳ ber-eflāk şud

Kūh der-raḳṣ āmed ü çālāk şud

1191

(14) ʿIşḳ maġz-ı kāʾināt āmed müdām

ʿIşḳ-ı İlāhī müdām kāʾinātuñ (15) maġzı geldi. Yaʿnī ʿışḳ-ı İlāhī cemīʿ mevcūdātdan şerīfdür.

(16) Nīst merd-i ʿışḳ bī-derdī tamām

ʿIşḳ merdi bir derdsiz tamām (17) degüldür. Yaʿnī bī-derd olan ʿāşıḳ ʿışḳda kāmil olmaz.

1192

Ḳudsiyān-rā (18) ʿışḳ hest ü derd nīst

Ḳudsīlerüñ ʿışḳı vardur ve derdi (19) yoḳdur.

Derd-rā cüz ādemī der-ḫurd nīst

Derde ādemīden ġayrı (20) lāʾıḳ degüldür. Zīrā ḳudsīlerde derd ü elem ve miḥnet ü ġam yoḳdur. Līkin (21) bī-çāre ādemī, bir dem ġamdan ḫālī degüldür. Niteki bu maʿnā bu beytden rūşendür:

[S132b] (1) Beyt[1283]

[Ü135b] *Der-īn ʿālem kesī bī-ġam nebāşed*

Veger bāşed benī ādem nebāşed

[1283] Bu kelime S nüshasında yoktur.

(2) Mışrāᶜ-i şānīde bu maᶜnā hem-laṭīfdür: Derde ādemīden ġayrı lāᵓıḳ (3) yoḳdur.

1193

Her kirā der-ᶜışḳ muḥkem şud ḳadem

Her kimüñ ki ᶜışḳda ḳadem (4) ve şābiti muḥkem oldı

Der-güẕeşt ez-küfr ü ez-İslām hem

Ol kimse (5) küfrden ve hem İslām'dan geçdi. Yaᶜnī Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ ᶜışḳı sebebi (6) ile bir ḥālete vuṣūl buldı, girü küfr ü İslām ḳaydından ḫalāṣ olup (7) istiġrāḳ mertebesine vāṣıl oldı.

1194

ᶜIşḳ sūy-ı faḳr der bükşāyedet

(8) İy ᶜāşıḳ! Çünki ᶜışḳ-ı İlāhī'ye vuṣūl bulduñ, ᶜışḳ saña faḳr (9) cānibine ḳapu açar. Yaᶜnī seni ḥażret-i Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem [M128b] *el-faḳru (10) faḫrī ve bihi'fteḫuru*[1284] ḥadīşinüñ mażmūnı olan faḳra irişdürür.

Faḳr sūy-ı (11) küfr reh benmāyedet

Faḳr saña küfr-i memdūḥ cānibine yol gösterir. Yaᶜnī seni (12) bir küfre irişdürür ki ol küfr sebebi ile mā-sivā ve cemīᶜ mevcūdātdan (13) ḫalāṣ olup ḫāṣṣü'l-ḫāṣ olursın. *Faḳr*dan murād bunda reng (14) ü taᶜalluḳ-ı mā-sivādan āzād olup, ḳalbi Beytu'l-lāh olmaḳdan ᶜibāretdür. (15) Niteki Ḫᵛāce Ḥāfız'uñ raḥmetu'l-lāhi ᶜaleyh bu beytinde[1285] rūşendür:

Beyt

(16) Ġulām-ı himmet-i ānem ki zīr-i çerḫ-ı kebūd

Zi-her çi reng-i taᶜalluḳ-peẕīred (17) āzādest

*küfr*den murād, bunda ᶜışḳ u muḥabbet sebebi ile mā-sivāyı terk (18) eylemekdür. Bir vechile ki, mevcūd hemān Ḫüdāy ᶜazze ve celledür ve ġayrısı maᶜdūmdur. (19) Bir sālik mādām ki bu mertebeye vuṣūl bulmaya müntehī ve kāmil [Ü135a] olup (20) irşāda lāᵓıḳ olmaz. Zīrā sülūkda yidi (vādī) vardur ve yidincisi (21) faḳr u fenā vādīsidür. Nitekim bu beytden rūşen ve ẓāhirdür:

[S132a] (1) Beyt

[1284] "Fakirlik övüncümdür, onunla iftihar ederim."

[1285] beytinde: beytinden bu rengīn maᶜnā Ü.

Baᶜd ez-ān vādī-i fakrest ü fenā

Key buved īncā suḫan güften revā

(2) Küfr iki ḳısmdur küfr-i meẕmūm ve küfr-i memdūḥ.[1286] Küfr-i meẕmūm [M128a] Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ (3) vaḥdāniyyetine ve aña mensūb olan aḥvāle inkārdur ki kāfirler (4) bu küfrile muttaṣıflardur. Küfr-i memdūḥ bunuñ ᶜaksidür. Yaᶜnī Ḫüdāy ᶜazze (5) ve cellenüñ vaḥdāniyyetine ve aña mensūb olanlara iᶜtirāf ve muḥabbet (6) idüp, ṭāᶜat ve ᶜibādetde ṣābit-ḳadem olup, mā-sivāyı (7) maᶜdūm meṣābesinde bilüp andan iᶜrāż ve ferāġat eylemekdür. Bu āyet-i (8) kerīmede olan *yekfur* bu maᶜnāyadur: *Femen yekfur biṭ-ṭāyᶜūti ve yüᵓmin (9) bi'l-lāhi feḳadistemseke bi'l-ᶜurveti'l-vüṯḳā le'nfiṣāme lehā.*[1287] Maᶜnā ẓāhirī (10) iᶜtibārı ile egerçi *ṭāġūt*dan murād, eṣnāmdur ve anda olan *tā* mübālaġa (11) içündür. Līkin erbāb-ı ḥaḳīḳat ḳatında ṭāġūtdan murād, mā-sivādur (12) ve bu āyet-i kerīmede olan *yekfur* hem küfr-i memdūḥ iᶜtibārı iledür: *Yurīdūne (13) enyeteḥākemū ile'ṭ-ṭāġūti veḳad umirū enyekfurū bih.*[1288] Pes maᶜlūm oldı (14) ki, mādām ki beyān olunan küfre vuṣūl müyesser olmaya, faḳr u fenā vādīsine (15) vuṣūl müyesser olmaz.

1195

ᶜIşḳ-rā bā-kāfirī ḫōşī buved

ᶜIşḳuñ (16) kāfirliḳ ile merāṭib[1289] ve ḫışmlıġı olur. Yaᶜnī her kim ki ᶜışḳ-ı (17) İlāhī'ye vuṣūl bulur be-her ḥāl bi'ż-żarūre mā-sivāyı terk [Ü136b] idici olur.

(18) Kāfirī-rā maġz dervīşī buved

Kāfirliġüñ maġzı dervīşlik olur. Yaᶜnī çünki bir sālik bu kāfirlige vuṣūl bulur, ol kimse aṣḥāb-ı ḥaḳīḳat (19) ḳatında sülūkda kāmil olur ve faḳr u dervīş olup faḳr u dervīşlik (20) aña ṣādıḳ olur. *maġz* mużāf olup [M129b] maᶜnā bu vechile olmaḳ hem-[S133b] (1) laṭīfdür: Kāfirlik içün dervīşligüñ maġzı olur. Yaᶜnī ol kimse (2) dervīşlige lāᵓıḳ olur.

1196

Çün turā īn küfr ü īn īmān nemānd

[1286] memdūḥ: memdūḥdur Ü.

[1287] "O hālde, kim tāğūtu tanımayıp Allah'a inanırsa, kopmak bilmeyen sapasağlam bir kulpa yapışmıştır." Bakara/256.

[1288] "Tāğūt'u tanımamaları kendilerine emrolunduğu hālde, onun önünde muhakeme olmak istiyorlar." Nisā/60.

[1289] merāṭib: ḳarābet Ü.

(3) Çünki ʿışḳ-ı İlāhī sebebi ile ḥāṣıl olan istiġrāḳ sebebi ile (4) senüñ içün bu küfr ü bu īmān ḳalmadı.

Ān-ı tu hem güm şud u ān cān (5) nemānd

Senüñ ān u vücūduñ hem güm ü maḥv oldı ve ol cānuñ (6) ḳalmadı. Ḫulāṣa-i kelām budur ki, çün sālik ʿışḳ u muḥabbet[1290] sebebi (7) ile istiġrāḳ mertebesine vuṣūl bulur, ol ḥālde aña bir ḥālet (8) ḥāṣıl olur ki, dīvāne[1291] gibi küfr ü īmān ḳayd u fikrinden ḫalāṣ olur. (9) Egerçi ṭāʿat ve ʿibādet aḥvālinden andan bir nesne fevt olmaz.

1197

(10) Baʿd ez-īn merdī şevī īn kār-rā

Bundan ṣoñra bu kār içün bir (11) merd olursın. Yaʿnī ʿışḳ u derde lāʿıḳ olursın.

Merd bāyed īn çünīn (12) esrār-rā

Zīrā buncılayın esrāra merd gerek. Zīrā zen ve muḫanneṯ (13) buncılayın esrāra lāʾıḳ degüldür. *Merd*den murād bunda ol kimsedür ki (14) mā-sivāyı terk idüp ifnā-yı vücūd sebebi ile vücūdından eṯer (15) ḳalmamışdur.

1198

Pāy der nih hemçü merdān u meters

Merdān-ı ʿışḳ gibi ʿışḳ (16) meydānına ayaḳ ḳo [M129a] ve ṭarīḳ-i ʿışḳuñ ḫaṭarlarından ḫavf eyleme.

(17) Der-güẕer ez-küfr ü īmān u meters

[Ü136a] Mertebe-i istiġrāḳa vuṣūl sebebi ile (18) küfr ü īmāndan güẕer eyle ve żarar ve noḳṣāndan ḫavf eyleme. Zīrā ol (19) ḥālde ʿayn-ı īmāna vuṣūl bulup küfr ü īmān ḳaydından bir vechile (20) ḫalāṣ olursın ki anlar hergiz fikr ü ḫāṭıruña gelmez.

1199

Çend tersī dest (21) ez-ṭıflī bedār

ʿIşḳ ṭarīḳine sülūk eylemekden niçeye dek ḫavf [S133a] (1) eylersin. Ṭıfllıkdan ferāġat eyle. Yaʿnī eṭfāl, her nesneden ḫavf (2) eyledügi gibi sen ‘sülūk müşkil ve ṣaʿbdur’ diyüp andan iʿrāż (3) eyleme.

Bāz şev çün şīr-merdān pīş-i kār

[1290] u muḥabbet: -Ü.
[1291] dīvāne: dīvāneler Ü.

Belki şīr-merdler gibi (4) āşikār[1292] ve kār u ʿışḳuñ pīş[1293] serveri ol.Yaʿnī saʿy u kūşiş (5) eyle[1294] ve ʿuşşāḳ zümresinden ol. Şevket maʿnāsına olup maʿnā (6) bu vechile olmaḳ hem mümkindür: Şīr-merdler gibi elbette kār u ʿışḳuñ (7) pīş ü ḫużūrına git. *pīş* mużāf iʿtibārı olunmayup maʿnā bu (8) vechile olmaḳ ziyāde baʿīddür: ʿIşḳ ṭarīḳinde şīr-merdler gibi āşikāre (9) pīş-kār ve mesrūr[1295] ol. Zīrā bu maʿnānuñ muḳteżāsı[1296] pīş-kār yazılmaḳdur.

1200

(10) Ger turā ṣad ʿaḳbe nā-gāh ūfted

Farażā eger saña nā-gāh yüz ʿaḳabe vāḳiʿ (11) oldı ise

Bāk nebved çün der-īn rāh ūfted

[M130b] Bāk ü ḫavf olmaz. (12) Çünki bu yolda vāḳiʿ oldı. Zīrā ʿışḳ-ı İlāhī'de vāḳiʿ olan ʿaḳabātdan (13) ʿāşıḳa żarar ve noḳṣān irişmez. Niteki Manṣūr ḥażretine ḳuddise sırrahu (14) egerçi ʿışḳ-ı İlāhī ṭarīḳinde müşkil vāḳʿalar vāḳiʿ oldı. Līkin żarar (15) ve noḳṣān hemān anuñ cism-i pākine oldı, īmān ve rūḥına ẕerre (16) ḳadar żarar ve noḳṣān [Ü137b] irişmedi ve Manṣūr ḥażreti ḳaddesa'l-lāhu sırrahu'l-ʿazīz (17) dergāh-ı Eḥadiyyet'üñ maḳbūllerinden idügine hīç şekk ü reyb yoḳdur. (18) Ḥażret-i Mevlānā ḳaddesa'l-lāhu sırrahu'l-ʿazīz aña ʿöẕr olduġına bu beyt ile (19) işāret eyler:

Beyt

Çün ḳalem der-dest-i ġaddārī buved

Lā-cerem Manṣūr (20) ber-dārī buved

ḤİKĀYET-İ ŞEYḪ ṢANʿĀN[1297]

Ṣanʿā ve Ṣanʿān luġatdur.

1201

(21) Şeyḫ Ṣanʿā pīr-i ʿahd-i ḫ ͮīş būd

Şeyḫ Ṣanʿā ki meşhūrdur [S134b] (1) kendü zamānınuñ[1298] pīr ve mürşidī idi.

Der-reviş ez-her çi güyem (2) bīş būd

[1292] āşikār: āşikāre Ü.
[1293] pīş: pīş ü Ü.
[1294] kūşiş: kūşiş idüp Ü.
[1295] mesrūr: server Ü.
[1296] muḳteżāsı: -Ü.
[1297] "Şeyh San'an Hikāyesi."
[1298] zamānınuñ: zamānında Ü.

Reviş ve ʿuluvv-ḳadrda her ne[1299] ki direm ziyāde idi. Baʿżı (3) nüsaḫda mıṣrāʿ-i s̱ānī̇ böyle vāḳiʿdür: *Der-kemāleş her çi gūyem bī̇ş (4) būd.* Anuñ kemālinde her ne dirsem andan ziyāde idi. Yaʿnī̇ anuñ (5) kemāli zāyidü'l-vaṣf idi.

1202

Şeyḫ būd ū der-Ḥarem pencāh sāl

(6) Ol kimse Ḥarem'de elli yıl [M130a] şeyḫ idi.

Bā-mürī̇d-i çār ṣad ṣāḥib- (7) kemāl

Ṣāḥib-kemāl dört yüz mürī̇d ile.

1203

Her mürī̇d kān-ı ū būd (8) iy ʿaceb

Her bir mürī̇d ki aña mensūb idi iy ʿaceb.

Mī̇neyāsūd (9) ez-riyāżet rūz u şeb

Rūz u şeb riyāżetden ferāġat (10) idüp rāḥat[1300] olmazdı.

1204

Ḳurb-ı penceh ḥac be-cāy āverde būd

(11) Elli ḥacca ḳarī̇b edā eylemiş idi.

ʿUmre ʿömrī̇ būd tā (mī̇)kerd būd

(12) Çoḳ zamān oldı tā ʿumre eylemiş idi. *ʿUmre* maʿrūfdur.

1205

Hem (13) ʿamel hem ʿilm bā-hem yār dāşt

Hem ʿamel, hem ʿilm biri biri ile yār (14) ṭutardı. Yaʿnī̇ ʿilm ü ʿamel ṣāḥibi idi.

Hem ʿıyān hem keşf (15) hem esrār dāşt

Hem ʿıyān, hem keşf, hem esrār ṭutardı. [Ü137a] (16) Yaʿnī̇ bu üç ḥālet anda mevcūd idi.

1206

Hem ṣalāt u ṣavm-ı bī̇-ḥad (17) dāşt ū

Hī̇ç sünnet-rā fürū negz̲āşt ū

O hem ḥadsiz (18) namāz ve rūze yaʿnī̇ ṣavm[1301] ṭutar idi. *dāşt* bunda *hem ṭutdı* maʿnāsına (19) laṭī̇fdür.

[1299] ne: neden Ü.
[1300] rāḥat: rāḥat ve āsūde Ü.
[1301] yaʿnī̇ ṣavm: -Ü.

1207

Pīşvāyānī ki der-pīş āmedend

Ol pīşvā ve mürşidler ki (20) pīş ü ṣadra geldiler.

Pīş-i ū ez-ḫˇīş bī-ḫˇīş (21) āmedend

Anuñ pīş ü ḥużūrında kendülerinden bī-ḫˇīş geldiler. [S134a] (1) Yaʿnī anuñ ḥużūrında ḥayretden kendülerini yitürdiler. [M131b] *āmedend, gelürlerdi* (2) maʿnāsına hem-laṭīfdür.

1208

Mūy mībişkāft[1302] **merd-i maʿnevī**

Der-kerāmāt (3) u maḳāmāt-ı ḳavī

Ol maʿnevī merd ki murād Şeyḫ Ṣanʿā'dur, kerāmātda (4) ḳavī ve ʿālī maḳāmātda ḳıl yarardı. Yaʿnī ziyāde muḥaḳḳiḳ ve müdaḳḳiḳ (5) idi.

1209

Her ki bīmārī vü süstī yāftī

Her kim ki bīmārlıḳ ve süstlüḳ (6) bulaydı

Ez-dem-i ū ten-dürüstī yāftī

Anuñ nefes ve duʿāsından (7) ol kimse ṣıḥḥat bulurdı. Yaʿnī marīż ve żaʿīflere anuñ duʿāsı (8) sebebi ile ṣıḥḥat ve ḳuvvet irişürdi.

1210

Ḫalḳ-rā fi'l-cümle der-şādī (9) vü ġam

Muḥaṣṣal-ı kelām sürūr u ġamda ḫalḳa

Muḳtedāyī būd der-ʿālem ʿalem

(10) ʿĀlemde ʿalem ve meşhūr bir muḳtedā idi.

1211

Gerçi ḫod-rā ḳıdve-i aṣḥāb (11) dīd

Egerçi kendüsini aṣḥābuñ ḳıdvesi gördi

Çend şeb (12) pīr hemçünān der-ḫˇāb dīd

Ammā birḳaç gice pīr ki murād Şeyḫ Ṣanʿā'dur, ḫˇābda (13) ancılayın gördi.

1212

Ger Ḥarem der-Rūmeş üftādī maḳām

[1302] mībişkāft: bişkāft Ü.

Ki Ḥarem'den (14) Rūm'da aña maḳām vāḳiᶜ oldı. Yaᶜnī Kaᶜbe'den Rūm'a revān olmış.

(15) Secde mīkerdī būtī-rā ber-devām

Bir ṣaneme [Ü138a] devām üzere secde (16) eylerdi.

1213

Çün bedīd ān ḫᵛāb bīdār-ı cihān

Çünki cihānuñ bīdārı (17) ki murād Şeyḫ Ṣanᶜā'dur, ol düşi gördi.

[M131a] Güft derdā (18) vü dirīġā kīn zamān

Didi: Derdā ve dirīġā ki bu zamān

1214

Yūsuf-ı (19) tevfīḳ der-çāh ūftād

Tevfīḳ ve saᶜādet Yūsuf'ı çāha düşdi.

(20) ᶜAḳbeʾī düşvār der-rāh ūftād

Benüm yolumda düşvār ve müşkil (21) bir ᶜaḳabe düşdi. Yaᶜnī aḥvāl-i celālden baña ziyāde ṣaᶜb bir ḥāl [S135b] (1) vāḳiᶜ oldı. *ᶜAḳbe*-de hemze vaḥdet içün olmaḳ evlā idügi ziyāde (2) ẓāhirdür.

1215

Men nedānem tā ez-īn ġam cān berem

Ben bilmezem ve ḳādir (3) olmazam[1303] bu ġamdan cānumı ḫalāṣ eyleyem.

Terk-i cān güftem eger īmān berem

(4) Bu ḫuṣūṣda cānumı terk eyledüm, eger īmānumı ḫalāṣ eyleyem. Zīrā (5) īmān ṣad hezār cāndan hezār bār evlādur. *güftem* bunda *eyledüm*[1304] (6) *terk* kelimesi ile istiᶜmāl olunduġı içün. Şeyḫ ᶜAṭṭār ḥażretleri[1305] (7) ḥiṣṣe beyānına şurūᶜ eyledi.

1216

Nīst yek ten der-heme rūy-ı zemīn

(8) Cemīᶜ yiryüzinde yaᶜnī cihānda bir kimse yoḳdur

Kū nedāred ᶜaḳbaʾī (9) der-rāh ez-īn

Ki ol kimse yolında bunuñdan[1306] bir ᶜaḳabe ṭutar. Yaᶜnī (10) her kimsenüñ yolında böyle bir ᶜaḳabe vardur.[1307]

[1303] olmazam: olmazam tā Ü.
[1304] eyledüm: eyledüm maᶜnāsınadur Ü.
[1305] ḥażretleri: ḥażretleri ḳaddesa'l-lāhu sırrahu'l-ᶜazīz Ü.

1217

Ger kuned īn ʿaḳba ḳaṭʿ (11) īn cāygāh

Ol kimse bu ʿaḳabeyi eger burada ḳaṭʿ eyleye yaʿnī eger (12) cihānda ol ʿaḳabeden ḫalāṣ ola

Rāh rūşen gerdedeş (13) tā pīşgāh

Rāh-ı Ḥaḳḳ [M132b] aña rūşen ve ẓāhir olur, ṣadra degin. (14) Yaʿnī dergāh-ı Eḥadiyyet'e vuṣūl bulur.

1218

Ver bimānd ez-pes-i īn ʿaḳba (15) bāz

Veger bu ʿaḳabenüñ ardından girü ḳala yaʿnī ʿaḳabeyi ḳaṭʿ eylemeye

(16) Der-ʿuḳūbet reh şeved berū dırāz

[Ü138b] ʿUḳūbetde yol anuñ (17) üzere dırāz olur. Yaʿnī ʿuḳbāda bisyār ʿuḳūbete giriftār (18) olur.

1219

Āḫirü'l-emr ān be-dāniş ūstād

Āḫirü'l-emr ol ʿilmde (19) üstād ki murād Şeyḫ Ṣanʿā ḥażretidür ḳaddesa'l-lāhu sırrahu'l-ʿazīz

Bā-mürīdān (20) güft kārīm ūftād

Mürīdlerine didi ki: Baña bir kār u ḥāl vāḳiʿ (21) oldı.

1220

Mībebāyed reft sūy-ı Rūm zūd

Zūd ve fevrī Rūm [S135a] (1) cānibine gitmek gerek.

Tā şeved taʿbīr-i īn maʿlūm zūd

Tā Rūm'da bu (2) düşüñ taʿbīri tīz[1308] ve āşikār ola.

1221

Çār ṣad merd-i mürīd-i muʿteber

Dört (3) yüz muʿteber merd mürīd[1309] yaʿnī dört yüz merd ki aña mürīd olmış idiler.

[1306] bunuñdan: bunuñ gibiden Ü.
[1307] ṭutar yaʿnī her kimsenüñ yolında böyle bir ʿaḳabe vardur: vardur Ü.
[1308] tīz: tīz maʿlūm Ü.
[1309] merd mürīd: mürīd merd Ü.

(4) Pey-revī kerdend bā-ū der-sefer

Seferde aña tebaʿiyyet eylediler yaʿnī aña (5) tābiʿ olup gitmege muḳarrer eylediler.

1222

Mīşudend ez-Kaʿbe tā aḳṣā-yı (6) Rūm

Pes Kaʿbe'den aḳṣā-yı Rūm'a degin gitdiler.

Ṭavf mīkerdend (7) ser-tā-pāy-ı Rūm

Rūm'ı tamām tavāf ve devr eylediler.

1223

Ez-ḳażā-rā (8) būd ʿālī manẓarī

Ḳażādan yaʿnī ittifāḳen bir maḥalle irişdiler (9) ki anda [M132a] bir ʿālī ḳaṣr ve[1310] manẓar var idi.

Ber-ser-i manẓar nişeste duḫterī

(10) Manẓar ve ḳaṣruñ ser ve kūşesinde bir duḫter oturmış.

1224

Duḫter-i (11) tersā vü rūḥānī-ṣıfat

Tersā ve rūḥānī-ṣıfat duḫter idi.

(12) Der-reh-i Rūḥu'llāheş ṣad maʿrifet

Rūḥu'llāh'uñ yolında anuñ (13) yüz maʿrifeti var idi yaʿnī tersāluguñ aḥvālinde ziyāde kāmil (14) idi. *Rūḥu'llāh*'dan murād ḥażret-i[1311] ʿĪsā peyġām-berdür ʿaleyhi's-selām.

1225

Ber-sipihr-i (15) ḥüsn ü der-burc-ı cemāl

Ol duḫter ḥüsn felegi üzere ve cemāl burcında

(16) Āfitābī būd ammā bī-zevāl

[Ü139a] Gerçi bir āfitāb idi ammā bī-zevāl (17) yaʿnī āfitāba her gün zevāl vardur ammā aña zevāl yoḳ idi. *Āfitāb*a (18) nisbet sipihr ve burc u zevāl ḫūb vāḳiʿ olmışdur.

1226

[1310] ve: ve bir Ü.
[1311] ḥażret-i: -Ü.

Āfitāb (19) ez-reşk-i ḥüsn-i rūy-ı ū

Āfitāb anuñ yüzünüñ ḥüsni reşkinden

(20) Zerdter ez-ʿāşıḳān der-kūy-ı ū

Anuñ maḥallesinde ʿāşıḳlardan (21) zerdrek idi. Āfitābuñ[1312] ġurūba ḳarīb olduḳda ṣarı [S136b] (1) olduġı ziyāde rūşen ve ẓāhirdür. Ol duḫterüñ ḥüsn ü leṭāfeti (2) ḫuṣūṣında vāḳiʿ olan vaṣf mübālaġa ṭarīḳi ile idügi rūşendür.

1227

(3) Her ki dil der-zülf-i ān dil-dār best

Her kim ki ol dil-dāruñ zülfine (4) göñül bağladı

Ez-ḫayāl-i zülf-i ān zünnār best

Ol duḫterüñ (5) zülfinüñ fikr ü ḫayalinden zünnār ḳuşandı.

1228

[M133b] Her ki cān ber-laʿl-i (6) ān dil-ber nihād

Her kim cānını ol dil-berüñ lebi üzere ḳodı yaʿnī (7) her kim ki anuñ lebine muḥabbet eyledi.

Pāy der-reh nā-nihāde ser nihād

(8) Anuñ yolında ayaḳ ḳonmamış iken baş ḳodı yaʿnī serini aña fedā (9) eyledi.

1229

Ū be-Rūm ender be-ḫūbī-şöhre būd

Ol duḫter Rūm'da ḥüsn (10) ü ḫūblıġıla meşhūr idi.

Der-leṭāfet hemçü Māh u Zühre būd

Leṭāfetde (11) Māh ve Zühre gibi idi.

1230

Çün ṣabā ez-zülf-i ū müşkīn şudī

Çünki (12) ṣabā anuñ zülfinden müşkīn ve ḫoş-būy olaydı

Rūm ez-ān (13) hindū-ṣıfat pür-Çin şudī

Ol hindū-ṣıfatdan Rūm (14) pür-Çin olurdı yaʿnī anuñ zülfinüñ būy u rāyiḥasından Rūm (15) ḫoş-būy olurdı. *Hindū-ṣıfat*dan [Ü139b] murād zülfdür. *Çin* (16) bunda şehr maʿnāsınadur ve büklüm maʿnāsı īhām iʿtibārı iledür (17) ki zülfe nisbet ḫūb vāḳiʿ olmışdur.

[1312] āfitābuñ: āfitāb Ü.

1231

Her dü çeşmeş fitne-i ʿuşşāk (18) būd

Ol duḫterüñ her iki gözi[1313] ʿuşşāḳuñ fitnesi idi yaʿnī ʿuşşāḳ (19) anuñ çeşmlerinüñ meftūnı[1314] idi.

Her dü ebrūyeş be-ḫūbī ṭaḳ būd

(20) Anuñ her iki ebrūsı ḫūbluḳda ṭaḳ ve lā-naẓīr idi.

1232

Çün naẓar (21) ber-cān-ı ʿuşşāḳ ūfkend

Çünki ʿuşşāḳuñ cānına naẓar ataydı

Fitne [S136a] (1) ender cümle [M133a] āfāḳ ūfkend

Cümle āfāḳ ve ʿāleme fitne bıraġurdı.

1233

Ebrūyeş (2) ber-māh ṭāḳī beste būd

Anuñ ebrūsı māh üzere bir ṭāḳ bağlamış (3) idi.

Merdümī ber-ṭāḳ-ı ū binşeste būd

Anuñ ṭāḳı üzere bir merdüm (4) oturmış idi. Mışrāʿ-i evvelde ṣanʿat-ı tecrīd vardur. Zīrā *ṭāḳ*dan (5) murād yine ebrūdur. *Māh*dan murād yüzidür. *Merdüm*den murād ebrūsı (6) üzere vāḳiʿ olmış ḫāldür. Be-Türkī beñ. *Ṭāḳ* bunda kemer maʿnāsına (7) olmaḳ ziyāde rūşendür.

1234

Merdüm-i çeşmeş çü kerdī merdümī

Çünki (8) anuñ merdüm-i çeşmi merdümlüḳ eyleyeydi

Ṣayd kerdī cān ṣad ṣad (9) ādemī

Yüz yüz ādemīnüñ cānını[1315] ṣayd u şikār eylerdi yaʿnī çünki kirişme (10) ve nāz ideydi bisyār kimseyi kendüsine ʿāşıḳ ideydi.[1316]

1235

Rūy-ı (11) ū der-zīr-i zülf-i tāb-dār

Anuñ yüzi büklümli zülfinüñ (12) altında

[1313] gözi: çeşmi Ü.
[1314] meftūnı: meftūnı olmış Ü.
[1315] cānını: -Ü.
[1316] ideydi: eylerdi Ü.

Būd āteş-pareʾī bes tāb-dār

Ziyāde tāb-dār bir āteş (13) pāresi idi yaʿnī anuñ yüzi ziyāde sürḫ idi. Mışrāʿ-i (14) evvelde *tāb-dār* büklümli maʿnāsınadur ki *tāb* büklüm maʿnāsınadur. İkinci (15) *tāb-dār*da *tāb* pertev ve şuʿle maʿnāsınadur.[1317] Baʿżı nüsaḫda mışrāʿ-i [Ü140a] (16) sānīde *āb-dār* vāḳiʿdür ki *laṭīf* maʿnāsınadur.

1236

Laʿl-i sīr-ābeş cihānī (17) teşne dāşt

Anuñ sīr-āb ve nāzik lebi cihān ḫalḳını teşne ṭutardı (18) yaʿnī ḫalḳ-ı cihān [M134b] anuñ lebine teşne ve cān u dilden ṭālib ve rāġıb (19) idi.

Nergis-i mesteş hezārān deşne dāşt

Anuñ mest çeşmi (20) hezārān deşne ṭutar idi. Zīrā anuñ her bir kirpigi ʿuşşāḳa nisbet (21) bir deşne idi lā-cerem bī-çāre ʿāşıḳları helāk eylemiş idi. *Laʿl*den [S137b] (1) murād leb ve *nergis*den murād çeşmdür ki müşebbehün bih ve irāde-i müşebbehe (2) ḳabīlindendür. *Sīr-āb* bunda egerçi nāzik maʿnāsınadur līkin teşneye (3) nisbet ḫūb vāḳiʿ olmışdur. *Deşne* bunda ḫançer maʿnāsına olmaḳ rūşendür.

1237

(4) Her ki sūy-ı laʿl-i ū teşne şudī

Her teşne ki anuñ lebi cānibine (5) giderdi anuñ lebinden sīr-āb olmaḳ ümīdi ile

Der-dil-i ū (6) her müje deşne şudī

Anuñ çeşminüñ her kirpigi ol teşnenüñ (7) göñlünde bir deşne olurdı.

1238

Güft-rā çün ber-dehāneş reh nebūd

(8) Çünki sözüñ anuñ dehānına yolı olmadı.

Ez-dehāneş her ki (9) güft āgeh nebūd

Pes anuñ dehānından her kim ki söz söyledi āgāh (10) olmadı yaʿnī her kim ki anuñ dehānını vaṣf eyledi anuñ sırrına (11) vāḳıf olup vaṣf eylemedi belki hemān kendünüñ fehm ü idrākine (12) münāsib vaṣf eyledi. Zīrā anuñ dehānı ḫadden bīrūn teng (13) olduġından maʿdūm meşābesinde idi.

1239

[1317] İkinci *tāb-dār*da *tāb* pertev ve şuʿle maʿnāsınadur: -Ü.

[M134a] Hemçü çeşm-i sūzenī (14) kūçek dehānş[1318]

Anuñ dehānı küçük idi bir sūzenüñ [Ü140b] çeşm (15) ü sūrāḫı gibi

Beste zünnārī çü zülfeyn der-miyānş[1319]

(16) Kendünüñ zülfleri gibi miyānına bir zünnār bağlamış.

1240

Çāhī sīmīn (17) der-zeneḫdān dāşt ū

Ol duḫter zeneḫdānında sīmīn bir (18) çāh ṭutar idi yaʿnī anuñ ẕeḳanında çuḳur var idi ki bu ḥālet (19) esbāb-ı ḥüsndendür.

Hemçü ʿĪsā der-suḫan cān dāşt (20) ū

Ol duḫter ḥażret-i ʿĪsā gibi sözinde cān ṭutardı yaʿnī anuñ (21) muṣāḥabetinden murdelere ḥayāt irişürdi. Bu söz [S137a] (1) mübālaġa ṭarīḳi iledür.

1241

Ṣad hezārān dil çü Yūsuf ġarḳ-ı ḫūn

Ṣad (2) hezārān göñül ḥażret-i Yūsuf gibi ġarḳ-ı ḫūn

Ūftāde der-çeh-i ū (3) ser-nigūn

Ol duḫterüñ zeneḫdānınuñ çāhına başı aşaġa düşmişdür.

Beyt

(4) *Bübīn ki sīb-i zeneḫdān-ı tu çi mīgūyed*

Hezār Yūsuf-ı Mıṣrī fütāde (5) der-çeh-i māst

1242

Gevherī ḫurşīdveş der-mūy dāşt

Ol (6) duḫter ṣaçında āfitāb gibi raḫşān bir gevher ṭutardı.

Burḳaʿ-i (7) şaʿr-ı siyeh ber-rūy dāşt

Yüzi üzere siyāh mūydan örülmiş (8) burḳaʿ ṭutar idi. Niteki bu ḥālet zenlerüñ ʿādetidür.

1243

Duḫter-i tersā (9) çü burḳaʿ bergirift

Tersā duḫter çünki yüzinden burḳaʿı ḳaldurdı.

(10) Bendbend-i şeyḫ āteş dergirift

[1318] dehānş: dehān Ü.
[1319] miyānş: miyān Ü.

[M135b] Şeyḫüñ aʿżāsını cemīʿan āteş (11) ṭutdı yaʿnī anuñ ʿışḳ u muḥabbeti şeyḫüñ vücūdını iḥāṭa eyledi.

1244

(12) Çün nümūd ez-zīr-i burḳaʿ rūy-ı ḫˇīş

Çünki duḫter burḳaʿnuñ (13) altından kendünüñ yüzüni şeyḫe gösterdi

Best ṣad zünnār (14) ez-yek mūy-i ḫˇīş

Duḫter kendünüñ bir mūyinden şeyḫe (15) yüz zünnār baġladı.

1245

Gerçi şeyḫ āncā naẓar der-pīş kerd

[Ü141a] Eger[1320] (16) şeyḫ mekr ü fitneden ḥaẕer idüp orada öñine naẓar eyledi.

(17) ʿIşḳ-ı ān büt-rūy kār-ı ḫˇīş kerd

Līk ol maḥalde ol (18) ḫūb-rūyuñ ʿışḳı kendü işin eyledi yaʿnī şeyḫi kendüsine ʿāşıḳ (19) eyledi. *Büt-rūy* ḫūb-rūy maʿnāsına istiʿmāl olunur.

1246

Şud be-kül (20) ez-dest ü der-pāy ūftād

Şeyḫ bi'l-külliyye elden gitdi ve ayaġa (21) düşdi yaʿnī şeyḫden ṣabr u ṭāḳat ve ārām gitdi.

Cāy-ı āneş [S138b] (1) būd ber-cāy ūftād

Ol ḥālde[1321] anuñ maḥalli idi maḥalline vāḳiʿ oldı (2) yaʿnī çünki şeyḫüñ aña ʿāşıḳ olması muḳarrer ve muḳadder olmış idi (3) lā-cerem ol ḥālet vuḳūʿ buldı.

1247

Her çi būdeş ser-be-ser nā-būd şud

(4) Şeyḫüñ her nesnesi ki var idi cemīʿan nā-būd ve münʿadim oldı.

(5) Zāteş-i sevdā dileş pür-dūd şud

Sevdā ve muḥabbet āteşinden (6) anuñ [M135a] göñli pür-dūd[1322] belki pür-āteş oldı.

1248

ʿIşḳ-ı duḫter kerd ġāret (7) cān-ı ū

Duḫterüñ ʿışḳı anuñ cānını ġāret ve yaġmā eyledi.

[1320] Eger: Egerçi Ü.
[1321] ḥālde: ḥālet Ü.
[1322] pür-dūd: pür-dūd ve Ü.

(8) Küfr rīẖt ez-zülf ber-īmān-ı ū

Zülfinden anuñ īmānı üzere (9) küfr dökdi. Bu hem-vechdür duẖterüñ zülfinden anuñ īmānı üzere (10) küfr döküldi yaʿnī şeyẖüñ īmānı anuñ zülfi sebebi ile küfre (11) mütebeddil oldı.

1249

Şeyẖ īmān dād u tersāyī ẖarīd

Lā-cerem (12) şeyẖ ol duẖterüñ ʿışḳı sebebi ile īmānını virdi ve tersālıḳ (13) ṣatun aldı.

ʿĀfiyet büfrūẖt u rüsvāyī ẖarīd

ʿĀfiyet (14) ve ʿırż u vaḳārını ṣatdı ve rüsvāylıḳ ṣatun aldı. Zīrā (15) maʿşūḳ ne āyīn ve dīn üzere ise ʿāşıḳ be-her ḥāl aña tābiʿ olmaḳ (16) lāzımdur.

1250

ʿIşḳ ber-cān u dil-i ū çīr şud

Duẖterüñ ʿışḳı anuñ (17) cān u dili üzere çīr ve ġālib oldı.

[Ü141b] Tā zi-dil nevmīd (18) ü ez-cān sīr şud

Tā şeyẖ gönlinden nevmīd ve cānından[1323] (19) bīzār oldı.

1251

Güft çün dīn reft çi cāy-ı dilest

(20) Şeyẖ kendüsine didi çünki dīn gitdi gönlüñ ne yiridür. (21) Zīrā dil dīnden evvel gider.

ʿIşḳ-ı tersā-zāde kār-ı müşkilest

[S138a] (1) Tersā-zādenüñ ʿışḳı müşkil işdür yaʿnī tersānuñ duẖteri[1324] ʿāşıḳ (2) olmaḳ ṣaʿb [M136b] u müşkildür.

1252

Çün mürīdāneş çünān dīdend zār

(3) Çün mürīdleri anı ol ḥālde ancılayın gördiler ki zār ve bī-ḳarār.[1325]

(4) Cümle dānistend küftādest kār

Cemīʿ mürīdler bildiler ki ḳażāʾ-yı (5) İlāhī'den kār vāḳiʿ olmışdur yaʿnī şeyẖüñ ḥüsn-i ḥāli ẖarāb (6) olduġı anlara rūşen[1326] oldı.

[1323] cānından: cānından sīr ve Ü.
[1324] duẖteri: duẖterine Ü.
[1325] gördiler ki zār ve bī-ḳarār: zār ve bī-ḳarār gördiler Ü.

1253

Ser-be-ser der-kār-ı ū ḥayrān (7) şudend

Lā-cerem cemīᶜ mürīdler anuñ kār ve ḫuṣūṣında ḥayrān oldılar.

(8) Ser-nigūn geştend ü ser-gerdān şudend

Şeyḫüñ bu ḥālinden (9) şermende ve ḫacil olduḳlarından ser-nigūn oldılar ve anuñ ḫuṣūṣında (10) tedarikden ᶜāciz olduḳları içün ser-gerdān oldılar.

1254

Pend (11) dādeneş besī sūdī nebūd

Egerçi mürīdleri aña bisyār pend (12) virdiler[1327] ve naṣiḥat eylediler līkin bir fāʾide olmadı.

Būdenī çün (13) būd bih būdī nebūd

Zīrā çünki olacaḳ oldı eyü olmaḳlıḳ (14) olmadı[1328] ve naṣīḥat ḳabūl eylemeklik olmadı.

1255

Her ki pendeş (15) dād fermāneş neburd

Her kim ki[1329] pend virdi ol duḫterden ferāġat (16) eylesün içün[1330] anuñ fermānını iletmedi.

Zān ki derdeş hīç (17) dermān mīneburd

Zīrā ki anuñ derdi hīç dermān iletmedi yaᶜnī anlaruñ (18) naṣīḥatı anuñ derdine dermān ḥāṣıl eylemedi.

1256

[M136a] ᶜĀşıḳ-ı āşüfte (19) fermān çün bered

Dīvāne ve āşüfte [Ü142a] ᶜāşıḳ fermān nice iledür.

Derd-i (20) dermān-sūz dermān çün bered

Dermān ḳabūl eyleyicidür ve dermān (21) nice iledür yaᶜnī bir derd ki aña[1331] ᶜilāc ve devānuñ teʾşīri olmaya [S139b] (1) ol derde dermān müyesser olmaz.

1257

[1326] rūşen: rūşen ve ẓāhir Ü.
[1327] virdiler: -Ü.
[1328] olmadı: -Ü.
[1329] ki: ki şeyḫe Ü.
[1330] içün: içün şeyḫ Ü.
[1331] aña: aña hīç bir vechile Ü.

Būd tā şeb hemçünān rūz-ı dırāz

(2) Şeyḫ şebe degin rūz-ı dırāzda ancılayın oldı.

Çeşm (3) ber-manẓar dehāneş mānde bāz

Çeşmi manẓarda anuñ dehānı (4) açıḳ ḳalmış. Bu vech hem-ḫūbdur. Rūz-ı dırāzda şebe (5) degin şeyḫüñ rūz-ı dırāzda[1332] ancılayın ḳaṣra manẓar idi (6) anuñ dehānı açıḳ ḳalmış idi. Bu vech üzere *būd*uñ maʿnāsı (7) mışrāʿ-i ṯānīye maṣrūf olur.

1258

Çün şeb-i tārīk der-şaʿr-ı siyāh

(8) Şud nihān çün küfr der-zīr-i günāh

Çünki leyl-i müẓlim siyāh (9) şaʿr u cāmede nihān[1333] küfr günāhuñ altında pinhān olduġı (10) gibi. *şaʿr* şīn'üñ feṯi ile bunda mūydan ḥāṣıl olmış cāme maʿnāsına.[1334] (11) Murād çünki *şeb* irişdi dimekdür.

1259

Her çerāġī kān şeb (12) aḫter der-girift

Her bir çerāġı ki ol gice aḫter ṭutdı.

Ez-dil-i (13) ān pīr-i ġam-ḫur der-girift

Ol ġam yiyici pīrüñ göñlinde ṭutdı yaʿnī (14) çerāġlar meṯābesinde görünen yıldızlar gūyā ol gice ol ʿāşıḳuñ (15) ḳalbinde olan ʿışḳ āteşinden rūşen[1335] oldılar.

1260

[M137b] Yek demeş ne (16) ḫˇāb būd u ne ḳarār

Ol duḫterüñ manẓarı muḳabelesinde (17) aña bir nefes ne ḫˇāb ve ne ḳarār oldı.

Mī̇ṭebīd ez-ʿışḳ (18) u mī̇nālīd zār

Ol duḫterüñ ʿışḳından nī̇m-bismil murġ gibi ḥareket (19) ve ıżṭırāb eyledi ve bisyār nāle ve fiġān eyledi.

1261

Güft (20) yā Rab imşebem-rā rūz nī̇st

[Ü142b] Şeyḫ ol ḥālde ziyāde (21) ıżṭırābından didi yā Rabb benüm bu gicenüñ rūzı yoḳdur.

[1332] rūz-ı dırāzda: çeşmi Ü.
[1333] nihān: nihān oldı Ü.
[1334] maʿnāsına: maʿnāsınadur Ü.
[1335] rūşen: -Ü.

[S139a] (1) Yā meger şemᶜ-i felek-rā sūz nīst

Yā var ise şemᶜ-i felegüñ[1336] rūşenligi (2) yoḳdur yaᶜnī āfitāb ṭulūᶜ eylemez ki şebden baña ḫalāṣ müyesser ola. (3) *Şemᶜ*den murād bunda āfitābdur.

1262

Der-riyāżet būdeem şebhā (4) besī

Egerçi bisyār giceler riyāżetde olmışam.

Ḫod nişān (5) nedhed çünīn hergiz kesī

Līkin[1337] buncılayın şebden ḫod hergiz bir (6) kimse nişān virmez.

1263

Hemçü şemᶜ ez-sūḫten tābem nemānd

Şemᶜ (7) gibi yanmaḳdan benüm ṭāḳatüm ḳalmadı.

Der-ciger cüz ḫūn-ı dil ābem nemānd

(8) Cigerümde ḫūn-ı dilden ġayrı āb ḳalmadı yaᶜnī ᶜışḳuñ sūz u (9) ḥarāreti sebebinden cigerümde ābdan eṣer ḳalmadı [M137a] belki hemān (10) ḫūn-ı dil ḳaldı.

1264

Hemçü şemᶜ ez-tef ü sūzem mīküşend

Şemᶜ gibi beni tef ü sūzdan depelerler yaᶜnī (11) beni ᶜışḳ āteşi ile yaḳarlar.

Şeb hemī sūzend ü rūzem mīküşend

(12) Gice beni yaḳarlar ve gündüz depelerler. Mışrāᶜ-i ṣānī mışrāᶜ-i evvele tefsīr (13) meṣābesindedür.

1265

Cümle-i şeb der-şebī-ḫūn māndeem

Cümle-i (14) şeb şebī-ḫūnda ḳalmışam yaᶜnī ṣabāḥa degin miḥnet ve elemde (15) olup rāḥat ve ḥużūrdan dūr ḳalmışam.

Pāy-tā-ser (16) ġarḳ der-ḫūn māndeem

Pāy-tā-ser yaᶜnī cemīᶜ vücūdum (17) ḳan içinde ġarḳ ḳalmışam.

1266

Her dem ez-şeb ṣad şebī-ḫūn büġzered

(18) Her dem şebden baña yüz şebī-ḫūn güẓer eyler.

[1336] felegüñ: felegüñ sūz u Ü.
[1337] Līkin: Ḫod Ü.

Mīnedārem (19) rūz ḫod çün bügẕered

Bilmezem rūz[1338] ḫod nice güẕer eyler.

1267

Her kirā yek şeb (20) çünīn rūzī buved

Her kim[1339] kime buncılayın bir gice naṣīb [Ü143a] ola (21) yaʿnī buncılayın[1340] ṣaʿb bir[1341] giceye mübtelā ola.

Rūz u şeb kāreş [S140b] (1) ciger-sūzī buved

Rūz u şeb anuñ işi ciger-sūzluḳ olur yaʿnī her dem anuñ (2) cigeri ʿışḳ āteşi ile sūzān olur.

1268

Rūz u şeb bisyār der-teb (3) būdeem

Bisyār rūz u şeb ḥummāda olmışam.

Men be-rūz-i ḫ̌īş (4) imşeb būdeem

Ben kendü günümde bu gice olmışam yaʿnī egerçi (5) cihānda ben ziyāde müʾellim belālara giriftār olmışam[1342] (6) ve bisyār derd ü zaḥmet çekmişem līkin bu gicede[1343] olan derd ü (7) miḥnet ve elem ve zaḥmet anlara cemīʿīsinden ziyādedür.

1269

[M138b] Kār-ı (8) men rūzī ki mīperdāḫtend

Ol gün ki benüm işümi düzdiler.

(9) Ez-berāy-ı imşebem mīsāḫtend

Beni bu giceden ötürü düzdiler (10) yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve celle beni bu belālardan[1344] ḫalḳ eyledi.

1270

Yā Rab (11) īn çünīn ʿalāmet kīmşebest

Yā Rabb bu ḳadar ʿalāmet (12) ki bu gicededür.

Yā meger rūz-ı ḳıyāmet imşebest

Yā var ise (13) ḳıyāmet güni bu gicedür.

[1338] rūz: rūzum Ü.
[1339] kim: -Ü.
[1340] buncılayın: buncılayın bir Ü
[1341] bir: -Ü.
[1342] olmışam: olup Ü.
[1343] gicede: gicede vāḳiʿ Ü.
[1344] belālardan: belālardan ötürü Ü.

1271

Yā Rab imşeb-rā neẖˇāhed rūz (14) būd

Yā Rabb bu gicenüñ rūzı olmayısar mı.

Şemᶜ-i gerdūn-rā (15) neẖˇāhed sūz būd

Felek şemᶜinüñ sūzı olmayısar mı (16) yaᶜnī̇ āfitāb ṭulūᶜ idüp rūz olmaz mı.

1272

Yā meger ẖod şemᶜ-i (17) gerdūn murde şud

Yā ẖod var ise felegüñ şemᶜi murde (18) ve münᶜadim oldı.

Yā zi-şerm-i dil-berem der-perde şud

(19) Yā benüm dil-berümüñ şerminden perde-i ḥicābda oldı. (20) *Dil-ber*den murād bunda beyān olunan duẖterdür.

1273

Şeb dırāzest (21) ü siyeh çün mūy-ı ū

[Ü143b] Şeb anuñ mūyı gibi dırāz ve siyāhdur.

[S140a] (1) Verni ṣad reh murdemī̇ bī̇-rūy-ı ū

Vegernī̇ anuñ yüzinsiz yüz kerre (2) ölmiş olurdum yaᶜnī̇ şeb-i dırāzlıḳda ve siyāhlıḳda ol (3) duẖterüñ mūyine müşābih olduġı içün şebden baña bir ẕevḳ (4) ve bir[1345] ḥālet ḥāṣıl olup beni helāk olmaḳdan ẖalāṣ eyledi ve illā (5) hī̇ç şeksiz ben helāk olurdum.

1274

Dil büsūzed imşeb ez-sevdā-yı (6) ᶜışḳ

ᶜIşḳuñ sevdāsından bu gice benüm göñlüm yanar.

Mī̇neyāred (7) ṭāḳat-i ġavġā-yı ᶜışḳ

Zī̇rā ᶜışḳuñ [M138a] ġavġā ve hücūmına ṭāḳat (8) getürmez.

1275

ᶜÖmr kū tā vaṣf-ı ġam-ẖˇārī̇ kunem

ᶜÖmr ḳanı? Tā ġam-ẖˇārlıġı (9) vaṣf eyleyem yaᶜnī̇ bu ᶜışḳ sebebi ile baña irişen ġamları (10) beyān eyleyem.

Yā be-kām-ı ẖˇī̇şten zārī̇ kunem

Yāẖud kendü murādumla (11) fiġān ve zārī̇lıḳ eyleyem.

[1345] bir: -Ü.

1276

Ṣabr kū tā pāy der-dāmen keşem

(12) Ṣabr ḳanı? Tā ayaġumı dāmenüme çekem yaʿnī bu ḥāletden ferāġat idüp (13) bir köşede oturam.

Yā çü merdān rıṭl-ı merd-efken keşem

(14) Yāḫud merdler gibi merd yıḳıcı rıṭl [1346]miḳdārı şarāb alur ḳadeḥ (15) ile şarāb nūş idem.[1347] Murād şarāb-ı ʿışḳı nūş eyleyem dimekdür.

1277

(16) Baḫt kū tā ʿazm-i bīdārī kuned

Baḫt u ṭāliʿ ḳanı? Tā bīdārlıġa ḳaṣd (17) eyleye.

Yā merā der-ʿışḳ-ı ū yārī kuned

Yāḫud ol duḫterüñ ʿışḳında (18) baña muʿāvenet eyleye.

1278

ʿAḳl kū tā ʿilm der-pīş āverem

ʿAḳl ḳanı? (19) Tā ʿilmi pīş ü vücūduma getürem.

Yā be-ḥīle ʿaḳl bā-ḫʷīş āverem

(20) Yā ḥīle ile ʿaḳlumı[1348] kendüme getürem.

1279

Dest kū tā ḫāk-i reh ber-ser kunem

(21) El ḳanı? Tā bu muṣībetde yoluñ ḫākini başum üzere eyleyem yaʿnī [Ü144a] [S141b] (1) başuma ḫāk ṣaçam.

Yā zi-zīr-i ḫāk u ḫūn ser berkunem

Yāḫud (2) ḫāk ve ḫūnuñ altından başumı ḳalduram.

1280

Pāy kū tā bāz cūyem (3) kūy-i yār

Pāy ḳanı? Tā girü yārüñ kūyını ṭaleb eyleyem.

Çeşm (4) kū tā bāz bīnem rūy-i yār

Çeşm ḳanı? Tā girü yārüñ [M120b][1349] yüzüni görem.

[1346] rıṭl: rıṭl çekem yaʿnī merdleri mest idici rıṭl Ü.
[1347] idem: iderem Ü.
[1348] ʿaḳlumı: ʿaḳlı Ü.

1281

(5) Yār kū tā dil dehed der-yek ġamem

Yār ḳanı? Tā bir ġamda baña tesliye (6) vire ve beni yüreklendire.

Dūst kū tā dest-gīred yek (7) demem

Dost ḳanı? Tā bir dem elümi ṭuta ve baña muᶜāvenet eyleye.

(8) Beyt

Dileş mīdād u dil-dārī hemī kerd

Ġameş mīḫurd ü ġam-ḫᵛārī (9) hemī kerd

1282

Reft ᶜaḳl u reft ṣabr u reft yār

ᶜAḳl gitdi ve (10) ṣabr gitdi ve yār gitdi.

Īn çi ᶜışḳest īn çi derdest (11) īn çi kār

Bu ne ᶜışḳdur bu ne derddür bu ne işdür yaᶜnī (12) ḥadden bīrūn müşkil ḥālāta giriftār ve mübtelā olmışam.

1283

(13) Cümle-i yārān be-dil-dārī-i ū

Yārānuñ cemīᶜīsi anuñ dil-dārlıġına (14) yaᶜnī aña dil-dārlıḳ idüp tesliye virmek içün.

(15) Cemᶜ geştend ān şeb ez-zārī-i ū

Ol gice anuñ (16) fiġānı sebebinden cemᶜ oldılar. *Yārān*dan murād mürīdleri olmaḳ (17) ziyāde ẓāhirdür.

1284

Hem-nişīnī güfteş iy şeyḫ-i kibār

Bir muṣāḥibi (18) aña didi iy ulu şeyḫ.

Ḫīz īn vesvās-rā ġuslī berār

(19) Ḳalḳ bu vesvās içün bir ġusl getür yaᶜnī bu vesveseden (20) ḫalāṣ olmaḳ içün ġusl eyle. *Kubbār* kāf'uñ żammı ve bā'nuñ (21) teşdīdi ile müfreddür ki ulu maᶜnāsınadur līkin bunda bā'nuñ [S141a] (1) taḫfīfi ile oḳunur żarūret-i şiᶜr içün ve

---

[1349] M nüshasında bir önceki sayfa "138" iken bu sayfa numaralandırılmamış sadece eski rakamlarla "120" yazılmıştır ve bundan sonraki sayfada "139" yazılmıştır. Dolayısıyla bu sayfada numara atlanmıştır.

kibār kāf'uñ kesri (2) ve bā'nuñ [M120a] taḫfīfi ile [Ü144b] olmaḳ mümkindür ki cemʿ-i kebīr olup maʿnā böyle olur (3) iy ulularuñ şeyḫi.

1285

Şeyḫ güfteş imşeb ez-ḫūn-ı ciger

Şeyḫ (4) aña didi bu gice cigerümüñ ḳanından

Kerdeem ṣad bār ġusl iy (5) bī-ḫaber

Yüz kerre ġusl eylemişem iy benüm aḥvālümden bī-ḫaber.

1286

Ān diger (6) güftā ki tesbīḥet kücāst

Ol ġayr yaʿnī yārāndan biri daḫı şeyḫe (7) didi ki senüñ tesbīḥüñ ḳandadur.

Key şeved kār-ı tu bī-tesbīḥ rāst

(8) Senüñ işüñ tesbīḥsiz ḳaçan rāst ve dürüst olur.

1287

Güft (9) tesbīḥem beyefkendem zi-dest

Şeyḫ aña didi tesbīḥümi elümden bıraḳdum.

(10) Tā tüvānem der-miyān zünnār best

Tā belüme zünnār baġlamaġa ḳādir olam. (11) Zīrā ʿāşıḳa lāzımdur ki maʿşūḳına mütābaʿat eyleye.

1288

Ān diger güftā (12) ki iy pīr-i kühen

Yārāndan ol biri daḫı eyitdi iy pīr-i kühen

(13) Ger ḫaṭāyī reft ber-tu tevbe kun

Egerçi senüñ üzerüñe bir ḫaṭā (14) vāḳiʿ oldı līkin tevbe eyle.

1289

Güft kerdem tevbe ez-zerḳ ü ḫayāl

(15) Şeyḫ aña cevāb virüp didi zerḳ ü riyā ve ḫayālden tevbe (16) eyledüm.

Tā rehem ez-şeyḫī vü ḥāl-i muḥāl

Tā şeyḫlikden ve muḥāl ḥālden (17) ḫalāṣ olam.

1290

Ān diger güftā ki iy dānā-yı rāz

Ol ġayrı kimse didi ki[1350] iy dānā-yı rāz.

Ḫīz ḫod-rā (18) cemᶜ kerdān der-namāz

Ḳalḳ namāzda kendüñi cemᶜ eyle.

1291

Güft (19) kū miḥrāb-ı rūy-ı ān nigār

Şeyḫ [M139b] aña cevāb virüp didi (20) o nigāruñ yüzi miḥrābı ḳanı.

Tā nebāşed cüz namāzem hīç kār

(21) Tā benüm namāzdan ġayrı hīç işüm olmaya.

1292

Ān diger güftā ki tā [S142b] (1) key īn suḫan

Ol bir ġayr didi ki bu söz ḳaçana degin yaᶜnī bu sözlerden (2) ferāġat eyle.

Ḫīz der-ḫalvet Ḫüdā-rā secde kun

Ḳalḳ ḫalvetde (3) Ḫüdāy ᶜazze ve celleye secde eyle.

1293

[Ü145a] Güft eger büt-rūy-ı (4) men īncāstī

Şeyḫ aña cevāb virüp didi eger benüm büt (5) yüzlüm yaᶜnī benüm ḫūb-rūy maḥbūbum bunda olaydı

Secde pīş-i (6) rūy-ı ū zībāstī

Anuñ yüzi öñinde secde zībā idi.

(7) Beyt

Çü ᶜışḳ āmed ez-ᶜaḳl dīger megūy

Ki der-dest-i çevgān (8) esīrest gūy

1294

Ān diger güfteş peşīmānīt nīst

Mürīdlerinden (9) ol birisi[1351] aña didi iy şeyḫ bu ḥāletden peşīmānlıġuñ (10) yoḳ mıdur.

Yek nefes derd-i müsülmānīt nīst

Saña bir nefes müsülmānlıḳ (11) derdi ve ġamı yoḳ mıdur.

1295

[1350] ki: -Ü.

[1351] birisi: biri Ü.

Güft kes nebved peşīmān bīş ez-īn

(12) Şeyḫ aña cevāb virüp didi kimse bundan ziyāde peşīmān (13) olmaz yaʿnī benüm peşīmānlıġum hemān bu ḳadar yeter.

Ki çirā ʿāşıḳ nebūdem (14) pīş ez-īn

Ki niçün bundan evvel ʿāşıḳ olmadum.

Mıṣrāʿ

ʿIşḳ (15) kārīst ki mevḳūf-i hidāyet bāşed

1296

Ān diger güftā ki dīvet (16) rāh zed

Ol bir ġayr didi ki [M139a] şeyṭān senüñ yoluñı urdı yaʿnī (17) seni iḍlāl idüp Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ṭarīḳinden dūr u cüdā (18) eyledi.

Tīr-i ḫiẕlān ber-dilet nā-gāh zed

Senüñ göñlüñe nā-gāh ḫiẕlān (19) tīri[1352] urdı yaʿnī seni dergāh-ı Eḥadiyyet'den dūr eyledi.

1297

Güft (20) dīvī kū reh-i mā mīzened

Şeyḫ aña cevāb virüp didi ol (21) dīv ki bizüm yolumuzı urur.[1353]

Gū bizen kū çüst ü zībā mīzened

Ursun [S142a] (1) di. Zīrā ol dīv laṭīf ve zībā urur ol pīrden bu ḥālet (2) ʿacīb[1354] degüldür. Zīrā çünki bir kimse hidāyetden dūr ve bī-behre (3) ola küfr ü ḍalālet aña ʿayn-ı hidāyet ve fısḳ [Ü145b] u maʿṣıyet maḥż-ı (4) ṭāʿat ve ʿibādet görinür. Bir maḥalde iki[1355] emr-i ḥāżır cemʿ olsa (5) ṣānī emr-i ġāʾib maʿnāsına istiʿmāl olunur *gū bizen* gibi. *Dīv*den (6) murād şeyṭāndur.

1298

Ān diger güfteş ki her kāgāh şud

Mürīdlerden (7) ol bir ġayrı[1356] şeyḫe didi ki her kim ki senüñ bu ḥālüñden āgāh ve (8) ḫaber-dār oldı.

Gūyed īn reh-rev çünīn güm-rāh şud

[1352] tīri: tīrini Ü.
[1353] urur: urdı Ü.
[1354] ʿacīb: ʿaceb Ü.
[1355] iki: -Ü.
[1356] ġayrı: ġayr Ü.

Bu reh-rev böyle (9) güm-rāh oldı dir.*

1299

Güft men bes fārıġam ez-nām u neng

Şīşe-i sālūs beşkestem be-seng[1357]

Şeyḫ (10) aña cevāb virüp didi ben nām u neng ve nāmūsdan ziyāde (11) fārıġam.

Beyt

Kirā pāy-ı ḫāṭır berāmed be-seng

Neyendīşed ez-şīşe-i (12) nām u neng

1300

Ān diger güftā ki yārān-ı ḳadīm

Ol ġayrısı didi (13) ki ḳadīm yārlar

Ez-tu rencūrend ü dil mānde dü nīm

[M140b] Senden rencūr (14) ve bī-ḥużūrlardur ve göñülleri dü nīm ḳalmışdur yaʿnī ziyāde elemlerinden (15) göñülleri iki pāre olup helāk mertebesine irişmişlerdür.

1301

(16) Güft çün tersā-peçe ḫoş-dil şeved

Şeyḫ aña cevāb virüp (17) didi çünki tersā-peçe ḫoş-dil ola yaʿnī bāña meyl ü raġbet (18) göstere.

Dil zi-renc-i īn ü ān ġāfil şeved

Göñlüm bunuñ ve anuñ (19) renc[1358] ü eleminden ġāfil ve fārıġ olur. Zīrā cihānda göñlüm andan (20) ġayrı bir kimseye muḳayyed degüldür. *Tersā-peçe*den murād şeyḫüñ maʿşūḳası[1359] (21) duḫterdür.

1302

Ān diger güfteş ki bā-yārān bisāz

Ol ġayrısı şeyḫe [S143b] (1) didi ki yārāna mütābaʿat ve muvāfaḳat eyle.

Tā revīm imşeb be-sūy-ı (2) Kaʿbe bāz

Girü bu gice Kaʿbe cānibine gidelüm.

---

* *reh-rev* vaṣf-ı terkībīdür.

[1357] Bu mısra S nüshasında yoktur ve şerhi yapılmamıştır. M ve Ü nüshalarında da şerhi yaplmamıştır fakat M ve Ü nüshalarında var olan bu mısraı metne dahil ettik.

[1358] renc: rencinden Ü.

[1359] maʿşūḳası: maʿşūḳası olan Ü.

1303

[Ü146a] Güft eger Kaʿbe nebāşed (3) deyr hest

Şeyḫ aña cevāb virüp didi eger Kaʿbe olmaya deyr (4) vardur.

Hūşyār-ı Kaʿbeem der-deyr mest

Kaʿbe'nüñ hūşyārıyam (5) deyrde mestem. *Deyr* kilīse.

1304

Ān diger güft īn zamān kun (6) ʿazm-i rāh

Mürīdlerden ol birisi didi bu zamān ʿazm-i rāh (7) eyle yaʿnī Kaʿbe cānibine gitmege ḳaṣd ü ʿazm eyle.

Der-ḥarem binşīn (8) ü ʿöẕr-i ḫod biḫᵛāh

Kaʿbe'nüñ ḥareminde otur ve Ḫüdāy ʿazze ve (9) celleden kendü ʿöẕrüñi iste tā ki evvelki mertebeñe vuṣūl bulasın.

1305

(10) Güft ser ber-āsitān-ı [M140a] ān nigār

Şeyḫ aña cevāb virüp (11) didi başumı[1360] ol nigāruñ āsitānı üzere ḳoyup

ʿÖẕr ḫᵛāhem (12) ḫᵛāst dest ez-men bedār

ʿÖẕr ṭaleb eylemek isterem benden (13) ferāġat eyle.

1306

Ān diger güfteş ki dūzaḫ der-rehest

O bir ġayrı[1361] (14) şeyḫe eyitdi[1362] dūzaḫ yoldadur vefātuñdan ṣoñra be-her ḥāl ʿāḳıbet (15) aña uġrarsın.

Merd-i dūzaḫ nīst her kū āgehest

Dūzaḫuñ (16) merd ü lāʾıḳı degüldür her kim ki o āgāhdur ammā iy şeyḫ sen ziyāde (17) ġāfilsin.

1307

Güft eger dūzaḫ şeved hem-rāh-ı men

Şeyḫ aña cevāb (18) virüp didi dūzaḫ eger baña hem-rāh ve muḳārin ola

Heft (19) dūzaḫ sūzed ez-yek āh-ı men

Yidi dūzaḫ benüm bir āhumdan yanar (20) ve maḥv u münʿadim olur.

[1360] başumı: baş Ü.
[1361] ġayrı: ġayr Ü.
[1362] eyitdi: didi ki Ü.

1308

Ān diger güfteş be-ümmīd-i bihişt

Ol (21) birisi şeyḫe didi ki cennet ümīdi eyle.

Bāz gerd ü tevbe kun [S143a] (1) zīn kār-ı zişt

Bu zişt ve nā-maʿḳūl işden ferāġat ve rücūʿ eyle ve tevbe (2) eyle.

1309

Güft çün yār-ı bihiştī-rūy hest

Şeyḫ aña cevāb virüp (3) didi çünki [Ü146b] bihiştī-rūy yārüm vardur.

Ger bihiştī bāyedem īn (4) kūy hest

Eger baña bir cennet gerekse bu kūy vardur. *Yār*dan murād (5) ol duḫterdür. *Bihiştī-rūy* cennet yüzlü[1363] maʿnāsınadur.

1310

Ān diger güftā ki (6) ez-Ḥaḳ şerm dār

Ol bir ġayr şeyḫe didi ki [M141b] Ḫüdāy ʿazze ve celleden (7) şerm ṭut yaʿnī utan.

Ḥaḳ teʿālā-rā be-ḥaḳ āzerm dār

Ḥaḳḳ teʿālā (8) ḥażretine ʿazze ismuhu ḥaḳla āzerm ṭut yaʿnī ol cānibe ḥürmet (9) ve edeble ol.[1364]

1311

Güft īn āteş ki Ḥaḳ der-men fikend

Şeyḫ aña (10) cevāb virüp didi bu āteşi ki ḥażret-i Ḥaḳḳ ʿazze ismuhu baña (11) bıraḳdı.

Men be-ḫod netvānem ez-gerden fikend

Ben anı kendü (12) ḳuvvet ve iḫtiyārumla boynumdan bıraḳmaġa yaʿnī anı kendümden refʿ eylemege (13) ḳādir degülem.

1312

Ez-diger güftā ki rev sākin bübāş

Ol bir (14) ġayrı[1365] şeyḫe didi ki bu ḥāletden ferāġat idüp yüri (15) ṭāʿat ve ʿibādetde sākin ve ṣābit ol.

[1363] cennet yüzlü: cennetli yüzi Ü.
[1364] edeble ol: edeb eyle ol Ü.
[1365] ġayrı: ġayr Ü.

Bāz īmān (16) āver ü müᵓmin bübāş

Küfrden ferāġat idüp tekrār īmān (17) getür ve müᵓmin ol.

1313

Güft cüz küfr ez-men-i ḫayrān meḫˇāh

Şeyḫ aña (18) cevāb virüp didi ben ḫayrāndan küfrden ġayrı nesne[1366] isteme.

(19) Her ki kāfir şud ez-ū īmān meḫˇāh

Zīrā her kim ki kāfir oldı (20) andan īmān isteme.

1314

Çün suḫan der-vey neyāmed kār-ger

[S144b] (1) Çünki anlaruñ güft u naṣīḥatı aña nāfiᶜ ve müᵓeṣṣir gelmedi.

Ten zedend āḫir (2) bedān tīmār der

Āḫir pend ü naṣīḥatdan ferāġat idüp ol (3) ġam ve ġuṣṣada ḫāmūş oldılar. *Der-ān* tīmār taḳdīrindedür. (4) *Tīmār*dan murāḍ ġam ve ġuṣṣadur.

1315

Mevc-zen şud çeşme-i dilşān (5) zi-ḫūn

[M141a] Aña ziyāde teraḥḥum eyledüklerinden anlaruñ göñli çeşmesi (6) ḫūndan mevc urıcı oldı yaᶜnī [Ü147a] ḫūnīn-dil oldılar ve kendülerine (7) didiler

Tā çi āyed ez-pes-i perde birūn

ᶜAceb perde ardından (8) ṭaşra ne gelür yaᶜnī biri birine didiler ki dergāh-ı Eḥadiyyet'den (9) bu bī-çāreye hidāyet irişür mi yoḫsa ḍalāletde ḳalur mı.

ḤİKĀYET-İ DER-BEYĀN-I TERSĀ ŞUD-İ ĀN ŞEYḪ[1367]

1316

Türk-i rūz āḫir çü bā-zerrīn-siper

(11) Hindū-yı şeb-rā be-tīġ efkend ser

Zerrīn siperle olan rūz (12) Türk'i çünki āḫir şeb hindūnuñ başını tīġıla bıraḳdı yaᶜnī kesdi. (13) Murād çünki āfitābuñ ṭulūᶜı sebebi ile rūẓ ẓāhir olup (14) şeb münᶜadim

[1366] nesne: -Ü.
[1367] "Şeyh San'an'ın Hıristiyan Olması Hakkında"

oldı dimekdür. *Rūz* bunda Türk[1368] ve *şeb* (15) hindūya teşbīh olunmışdur[1369] ve *Türk*den murād Tatar'dur.

1317

Rūz-ı diger (16) kīn cihān-ı pür-ġurūr

İrtesi gün ki ġaflet ve ġurūr ile memlū (17) cihān

Şud çü baḥr ez-çeşme-i ḫur ġarḳ-ı nūr

Deryā gibi āfitāb (18) çeşmesinden nūra ġarḳ oldı yaʿnī deryā-yı cihān ābile pür olduġı (19) gibi cihān ẓulmet-i şebden ḫalāṣ olup āfitābuñ nūrı ile rūşen (20) ve pür oldı. *Ḫur* bunda āfitāb maʿnāsınadur.

1318

Şeyḫ ḫalvet- (21) sāz-ı kūy-ı yār şud

[M142b] Şeyḫ yārüñ kūyınuñ ḫalvet-sāzı oldı[1370] [S144a] (1) yaʿnī cemīʿ ḥālden ferāġat idüp ol duḫterüñ maḥallesine gitdi.

Bā-segān-ı (2) kūy-ı ū der-kār şud

Anuñ maḥallesinüñ kelbleri ile kār u (3) iḫtilāṭda oldı.

1319

Muʿtekif binşest ber-ḫāk-i reheş

Anuñ (4) yolınuñ ḫāki üzere[1371] ḳarār eyledi.

Hemçü mūyī şud zi-rūy-ı çün (5) meheş

Şeyḫ anuñ māh gibi ḫūb yüzinden bir mūy gibi [Ü147b] oldı (6) yaʿnī ziyāde lāġar ve naḫīf oldı.

1320

Ḳurb-ı māḥī rūz u şeb (7) der-kūy-ı ū

Bir ay miḳdārı rūz u şeb anuñ maḥallesinde

Ṣabr (8) kerd ez-āfitāb-ı rūy-ı ū

Şeyḫ anuñ āfitāb gibi yüzinden (9) ṣabr eyledi.

1321

ʿĀḳıbet bīmār şud bī-dil-sitān

[1368] Türk: Türk'e Ü.
[1369] olunmışdur: olunmışdur. *Zerrīn siper*den (murād) āfitābdur Ü.
[1370] oldı: -Ü.
[1371] üzere üzere muʿtekif oturdı yaʿnī andan devām üzere Ü.

ᶜĀḳıbet şeyḫ (10) dil-sitānsız yaᶜnī ol duḫterüñ firāḳ ve ᶜadem-i iltifātı sebebi ile (11) ḫaste oldı.

Hīç bernegrift ser zān āsitān

Ol duḫterüñ (12) āsitānından başını hīç ḳaldurmadı.

1322

Būd[1372] ḫāk-i kūy-ı ān büt (13) pistereş

Anuñ pisteri ol bütüñ maḥallesinüñ ḫāki idi yaᶜnī (14) şeyḫ anuñ maḥallesinde ḫāk üzere yatdı.

Būd bālīn āsitān-ı (15) ān dereş

Anuñ bālīni ol ḳapunuñ āsitānı idi. (16) *Pister* döşek *bālīn* yaṣdıḳ.

1323

Çün nebūd ez-kūy-ı ū bügẕeşteneş

(17) Çünki şeyḫe anuñ maḥallesinden güẕer ve ferāġat eylemek olmadı.

(18) Duḫter āgeh şud zi-ᶜāşıḳ geşteneş

Duḫter anuñ kendüsine ᶜāşıḳ (19) olduġından āgāh oldı.

1324

Ḫ‿īşten-rā aᶜcemī sāḫt ān nigār

(20) [M142a] Ol nigār kendüsini aᶜcemī düzdi yanī şeyḫüñ kendüsine (21) ᶜāşıḳ idügin[1373] bilüp tecāhül eyledi.

Güft iy şeyḫ ez-çi geştī [S145b] (1) bī-ḳarār

Şeyḫe eyitdi iy şeyḫ ne sebebden bī-ṣabr u bī-ḳarār (2) olduñ.

1325

Key kunend iy ez-şarāb-ı şirk mest

Zāhidān der-kūy-ı (3) tersāyān nişest

İy şirk şarābından mest. Zāhidler tersālaruñ (4) maḥallesinde ḳaçan nişest ü ḳarār eylerler pes maḥallede sen (5) niçün ḳarār eylersin.

1326

Ger be-zülfem şeyḫ iḳrār āvered

Şeyḫ eger (6) benüm zülfüme iḳrār getüre

[1372] Bu kelime S nüshasında yoktur.
[1373] idügin: idügini Ü.

Her demeş dīvānegī bār āvered

Benüm zülfüm (7) her dem aña cünün mīvesini getürür yaʿnī iy şeyḫ çünki [Ü148a] sen baña ʿāşıḳ (8) olasın benüm viṣālümden behre bulmazsın meger dem-be-dem cünūnuñ (9) ziyāde olduġın[1374] görürsin.

1327

Şeyḫ güftenş çün zebūnem dīdeʾī

(10) Çünki[1375] duḫterden bu sözleri istimāʿ eyledi aña didi çünki beni zebūn (11) görmişsin.

Lā-cerem düzdīde dil düzdīdeʾī

Lā-cerem nihānī (12) gönlümi uġurlamışsın.

1328

Yā dilem dih bāz yā bā-men bisāz

Yā girü gönlümi (13) baña vir yāḫud benümle muṣāḥabet ve muḳārenet eyle.

Der-niyāz-ı men niger (14) çendīn menāz

Benüm niyāzuma naẓar eyle bu ḳadar yaʿnī bisyār nāz eyleme.

1329

(15) Ez-ser-i nāz u tekebbür der-güẕer

İy duḫter nāz ve tekebbür hevesinden (16) geç yaʿnī ferāġat eyle.

ʿĀşıḳ u pīr ü ġarībem der-niger

[M143b] ʿĀşıḳam ve pīr ve ġarībem (17) baña merḥamet ve naẓar eyle.

1330

ʿIşḳ-ı men çün ser-serī nīst iy nigār

İy (18) nigār çünki benüm ʿışḳum ser-serī ve bī-hūde degüldür.

Yā serem (19) ez-ten bübür yā ser der-ār

Yā benüm başumı tenümden kes yāḫud baña ser (20) getür yaʿnī rāżī ol.

1331

Cān fişānem ber-tu ger fermān dihī

Eger (21) buyurur iseñ cānumı saña niṯār eylerem.

Ger tu ḫˇāhī bāzem [S145a] (1) ez-leb cān dihī

[1374] olduġın: olduġını Ü.
[1375] Çünki: Çünki şeyḫ Ü.

Zīrā eger sen ister iseñ girü baña lebüñden (2) cān virürsin.

1332

İy leb ü zülfet ziyān u sūd-ı men

İy duḫter (3) senüñ leb ü zülfüñ benüm ziyān u sūdumdur.

Rūy kūyet maḳṣad u (4) maḳṣūd-ı men

Senüñ rūy kūyuñ benüm maḳṣad ve maḳṣūdumdur.

Mıṣrāᶜ

(5) *Çün tu maḳṣūd şudī kūy-ı tu maḳṣad bāşed*

*Ziyān zülf*e ve *sūd leb*e (6) göredür ve *maḳṣad kūy*a ve *maḳṣūd rūy*a göredür leff ü neşr-i ġayr-ı müretteb iᶜtibārı (7) ile.

1333

Geh zi-tāb-ı zülf der-tābem mekun

Gāhī zülfüñüñ [Ü148b] (8) tāb u ḫamından beni tāb u ıżṭırābda eyleme.

Geh zi-çeşm-i mest der-ḫˇābem (9) mekun

Gāhī mest çeşmüñden beni ḫˇābda eyleme. *Tāb*-ı evvel büklüm ve *ṭāb*-ı (10) s̱ānī ḥarāret maᶜnāsınadur.

1334

Dil pür-āteş dīde çün ebr ez-tuem

Senüñ (11) ᶜışḳuñ sebebinden göñlüm pür-āteşdür çeşmüm seḥāb gibidür yaᶜnī giryāndur.

(12) Bī-kes ü bī-yār u bī-ṣabr ez-tuem

Senüñ ᶜışḳ u muḥabbetüñ sebebinden (13) bī-kesem ve bī-yārem ve bī-ṣabrem.

Beyt

Mekun bā-men-i nā-şekībā ᶜatīb

(14) Ki der-ᶜışḳ [M143a] ṣūret nebended şekīb

1335

Bī-tu ber-cānem cihān (15) büfrūḫtem

Sensiz cihānı cānum üzere şuᶜlelendürdüm yaᶜnī (16) senüñ ᶜışḳuñ sebebi ile ehl-i cihānuñ rüsvāy ve bed-nāmı oldum.

(17) Kīse bīn kez-ᶜışḳ-ı tu berdūḫtem

Gör kī̇seyi ki senüñ ʿışḳuñdan (18) dikdüm yaʿnī̇ gör ki senüñ ʿışḳuñdan baña ne ḥāṣıl oldı (19) yaʿnī̇ derd ü miḥnet ü elem ve hezārān ġuṣṣa ve ġam ḥāṣıl oldı.

1336

(20) Hemçü bārān eşk mī̇bārem zi-çeşm

Çeşmümden bārān gibi (21) eşk yaġdururam yaʿnī̇ bisyār girye eylerem.

Zān ki bī̇-tu çeşm [S146b] (1) ī̇n dārem zi-çeşm

Zī̇rā ki sensiz çeşmümden bunı ümī̇d ṭutaram. (2) *Çeşm*-i evvel ümī̇d maʿnāsınadur.

1337

Dil zi-dest-i dī̇de der-mātem bimānd

(3) Gönlüm çeşmümüñ elinden mātemde ḳaldı. Zī̇rā dile irişen belā (4) ve derd ü eleme sebeb çeşmdür.

Beyt

Īn dī̇de-i şūḫ mī̇keşed (5) dil be-kemend

Ḫʿāhī̇ ki be-kes dil nedihī̇ dī̇de be-bend

Dī̇de rūyet (6) dī̇d dil der-ġam bimānd

Çeşm senüñ yüzüñi gördi lā-cerem (7) gönül [Ü149a] anuñ sebebi ile ġamda ḳaldı. Vech-i evvel iʿtibārı ile *mānd* (8) nihād maʿnāsınadur.

1338

Ī̇nçi men ez-dī̇de dī̇dem kes nedī̇d

Bu nesneyi (9) ki ben çeşmümden gördüm kimse görmedi. Zī̇rā bu belālara sebeb (10) çeşmüm[1376] olmışdur.

[M144b] Vān çi men ez-dil keşī̇dem ki keşī̇d

Ve ol (11) nesneyi ki ben gönlümden çekdüm kim çekdi[1377] yaʿnī̇ kimse çekmedi.

1339

Ez-dilem (12) cüz ḫūn-ı dil ḥāṣıl nemānd

Gönlümden baña gönül ḳanından ġayrı (13) ḥāṣıl ḳalmadı yaʿnī̇ ḥāṣıl hemān ḫūn-ı dil ḳaldı.

[1376] çeşmüm õÜ.
[1377] çekdi: çekmişdür Ü.

Ḫūn-ı dil (14) tā key ḫurem çün dil nemānd

Ḳaçana degin ḫūn-ı dil yiyem çünki göñül (15) ḳalmadı.

1340

Bīş ez-īn ber-cān-ı īn miskīn mezen

Bu (16) miskīnüñ cānına bundan ziyāde urma yaʿnī yeter cefā eyledüñ şimdeñ (17) ṣoñra cefā eyleme.

Der-fütūḥ-ı ū leged çendīn mezen

Dūr u mehcūr eyleme.[1378]

1341

(18) Rūzigār-ı men beşud der-intiẓār

Benüm ʿömr ü rūzigārum intiẓārda (19) gitdi.

Ger buved vaṣlī beyāyed rūzigār

Ammā eger senden (20) bir vaṣl ola güẕer iden ʿömr[1379] rūzigār gelür. Baʿżı nüsaḫda (21) *bebāyed* vāḳiʿdür ki *bulur* maʿnāsınadur. Līkin nüsḫa-i evveli evlā [S146a] (1) idügi ziyāde rūşendür.

1342

Her şebī ber-cān kemīn-sāzī kunem

(2) Her bir gice cānum üzere kemīn düzicilik eylerem yaʿnī helākümi müşāhede (3) eylerem.

Der-ser-i kūy-ı tu cān-bāzī kunem

Senüñ ser-i kūyuñda (4) cān-bāzlıḳ eylerem.

1343

Rūy ber-ḫāk-i deret cān mīdehem

Yüzümi senüñ (5) ḳapuñuñ ḫāki üzere ḳoyup cān virürem.

Cān be-narḫ-ı (6) ḫāk erzān mīdehem

Ḫāk [Ü149b] narḫı ile cānumı erzān virürem. (7) Zīrā sensiz benüm ḳatumda cānumuñ ẕerre [M144a] ḳadar ḳadr ü iʿtibārı yoḳdur. (8) *Erzān* ucuz maʿnāsınadur. *Narḫ* maʿrūfdur.

1344

[1378] Dūr u mehcūr eyleme: Anuñ fütūḥı üzere bu ḳadar depme urma yaʿnī anı viṣāl ve muṣāḥabetüñden dūr u mehcūr eyleme Ü.

[1379] ʿömr: ʿömr ü Ü.

Çend nālem ber-deret (9) der-bāz kun

Senüñ ḳapuñ üzere niçeye degin nāle ve fiġān eyleyem ḳapuñı (10) aç.

Yek demem bā-ḫ̌īşten hem-rāz kun

Bir nefes beni kendüñe (11) hem-rāz ve muṣāḥib eyle.

1345

Āfitābī ez-tu dūrī çün kunem

İy duḫter (12) sen āfitābsın senden nice ıraḳlıḳ eyleyem ḥālbuki senden (13) dūr u cüdā olmaġa ḳādir degülem.

Sāyeem bī-tu ṣabūrī (14) çün kunem

Ben sāyeyem sensiz nice ṣabūrluḳ eyleyem sāyenüñ (15) vücūd u ẓuhūrı ḫod āfitāb sebebi iledür pes sen (16) ki āfitāb ve ben ki sāye meṯābesindeyem senden dūr u cüdā olmaġa (17) imkān yoḳdur.

1346

Gerçi hemçün sāyeem ez-ıżṭırāb

Egerçi ıżṭırāb (18) ve ḥareket cihetinden sāye gibiyem.

Der-çehem der-revzenet çün (19) āfitāb

Lī̇kin āfitāb gibi senüñ revzenüñden ḳaṣruñ (20) içine[1380] ṣıçraram.

1347

Heft gerdūn-rā berārem zī̇r-i per

Yedi felegi (21) ḳanadumuñ altına getürürem yaʿnī̇ benüm ḳadrüm eflākdan ʿālī̇ olur.

[S147b] (1) Ger fürū ārī̇ bedī̇n ser-geşte ser

Eger bu ser-geşteye baş egesin (2) yaʿnī̇ beni[1381] hem-serlige ḳabūl idesin.[1382]

1348

Mī̇revem bī̇-ḫ̌īş ü cānī̇ sūḫte

(3) Bī̇-ḫ̌īş ve bī̇-hūş ve cānı yanmış giderem.

Zāteş-i cānem (4) cihānī̇ sūḫte

[M145b] Ḥālbuki benüm cānumuñ āteşinden cihān ḫalḳı (5) yanmış. Baʿżı nüsaḫda *cānem* yirine *āhem* vāḳiʿdür ki maʿnāsı rūşendür.

[1380] içine: içinde Ü.
[1381] beni: -Ü.
[1382] idesin: eyleyesin Ü.

1349

(6) Duḫtereş güft iy ḫarif ez-rūzigār

Çünki duḫter (7) şeyḫden bu sözleri işitdi aña didi iy rūzigārdan (8) bunamış.

[Ü150a] Kār-sāzī-i kefen kun şerm-dār

Bu sözleri (9) söylemekden utan kefen tedārikin eyle. Zīrā ʿömrüñ nihāyet- (10) peẕīr olmışdur. *ḫarif* ḫā-i muʿcemenüñ fetḥi ve rā-i mühmelenüñ kesri ile (11) bunamış maʿnāsınadur.

1350

Çün demet serdest dem-sāzī mekun

(12) İy pīr çünki senüñ nefesüñ serd ü bāriddür dem-sāzlıḳ eyleme (13) yaʿnī benden muṣāḥabet ṭaleb eyleme.

Pīr geştī ḳaṣd-ı dil-bāzī mekun

(14) Pīr olduñ ʿāşıḳlıḳ ḳaṣdın eyleme.

1351

Īn zamān ʿazm-i kefen kerden (15) turā

Bu zamān saña kefen ḳaṣdın eylemek

Bihterek āyed ki ʿazm-i men (16) turā

Eyürek gelür ki saña benüm ʿazmüm yaʿnī baña ḳaṣd eylemekden bihterek (17) ve evlādur saña kefen tedārik eylemek.

1352

Çün tu der-pīrī be-yek (18) nānī girev

Çünki sen pīrlikde bir nāna girev ve muḥtācsın.

(19) ʿIşḳ verzīden çi kār-ı tust rev

ʿIşḳa çalışmaḳ senüñ (20) ne işüñdür yaʿnī ʿāşıḳ olmaḳ senüñ ḥaddüñ[1383] degüldür yüri (21) benden ferāġat eyle.

1353

Key tüvānī pādişāhī yāften

[M145a] Pādişāhlıḳ [S147a] (1) bulmaġa ḳaçan ḳādir olursın.

Çün be-pīrī nān neḫˇāhī yāften

(2) Çünki pīrlikde nān bulmayısarsın yaʿnī bulmaġa ḳādir degülsin.

[1383] ḥaddüñ: -Ü.

1354

Şeyḫ (3) güfteş ger bügüyī ṣad hezār

Şeyḫ çünki duḫterden bu sözleri (4) işitdi aña didi eger[1384] ṣad hezār böyle sözler diyesin.

Men nedārem (5) cüz ġam-ı ʿışḳ-ı tu kār

Ben senüñ ʿışḳuñ ġamından ġayrı iş (6) ṭutmazam yaʿnī cihānda senüñ ʿışḳuñdan ġayrı ile[1385] degülem sen (7) her ne ister iseñ söyle.

1355

ʿĀşıḳī-rā çi cüvān çi pīr-merd

ʿĀşıḳlıġa (8) cüvān ne pīr-merd ne? Yaʿnī ʿışḳa [Ü150b] nisbet bu ikisi ber-ā-berdür.[1386]

ʿIşḳ (9) ber-her dil ki zed teᵓsīr kerd

Zīrā ʿışḳ her göñüle ki vāḳiʿ oldı (10) be-her ḥāl teᵓsīr eyledi.

1356

Güft duḫter ger der-īn kārī dürüst

(11) Duḫter çünki şeyḫden bu sözleri işitdi aña didi iy şeyḫ (12) bu kār u daʿvāda eger dürüst ve ṣādıḳ iseñ

Dest (13) bāyed pāk ez-İslām şüst

İslām'dan tamām ve bi'l-külliyye el yumaḳ (14) gerek yaʿnī İslām'dan ferāġat idüp benüm dīnümi ḳabūl eylemek (15) gereksin.

1357

Her ki ū hem-reng-i yār-ı ḫˇīş nīst

Zīrā her kim ki o kendü[1387] (16) yār u maʿşūḳınuñ[1388] hem-meşrebi degüldür.

ʿIşḳ-ı ū cüz reng (17) ü būyī bīş nīst

[M146b] Anuñ ʿışḳı bir reng ve būydan ziyāde degüldür (18) yaʿnī anuñ ʿışḳı hemān durūġ ve bī-hūdedür.

1358

Şeyḫ güfteş her çi (19) güyī ān kunem

[1384] eger: egerçi Ü.
[1385] ile: ile muḳayyed Ü.
[1386] ikisi ber-ā-berdür: iki birdür Ü.
[1387] kendü: kendünüñ Ü.
[1388] maʿşūḳınuñ: maʿşūḳınuñ hem-reng ü Ü.

Çünki şeyḫ duḫterden bu sözleri işitdi (20) aña cevāb virüp didi her ne dirseñ anı eyleyem.

Vān çi fermāyī (21) be-cān fermān kunem

Ve ol nesneyi ki buyurursın anı cānuma [S148b] (1) fermān eyleyem yaʿnī emr ü fermānuñı cān u dilden ḳabūl eyleyem.

1359

Ḥalḳa (2) der-gūş-ı tuem iy sīmīn[1389]

İy sīmīn[1390] senüñ ḥalḳa-begūşuñam.

(3) Ḥalḳa-ī ez-zülf der-ḥalḳam fiken

Züflüñden benüm ḥalḳa ve gerdenüme bir (4) ḥalḳa bıraḳ yaʿnī benü kendüñe ḳarīn ve ḳarīb eyle tā senden temettuʿ bulam.

1360

(5) Güft duḫter ger tu hestī merd-i kār

Duḫter şeyḫe didi iy şeyḫ eger sen (6) merd-i kār ve ṣādıḳ iseñ

Kerd bāyed çār kāret iḫtiyār

Saña (7) dört işi[1391] iḫtiyār eylemek gerek yaʿnī saña lāzımdur ki dört (8) nesneyi iḫtiyār eyleyesin ol dörtden murād ne idügi bu (9) beytde meẕkūrdur.

1361

Secde kun pīş-i büt ü Ḳur'ān büsūz

[Ü151a] Bütüñ (10) öñinde secde eyle ve Ḳur'ān'ı yaḳ

Ḫamr nūş u dīde ez-īmān (11) büdūz

Şarāb iç ve īmāndan çeşmüñi dik yaʿnī īmāndan ferāġat (12) eyle.

1362

Şeyḫ güftā ḫamr kerdem iḫtiyār

Şeyḫ çünki duḫterden bu sözleri (13) işitdi eyitdi şarābı iḫtiyār eyledüm yaʿnī şarāb (14) [M146a] nūş eyleyem.

Bā-se-i dīger nedārem hīç kār

Ġayrı ve bāḳī üç (15) ile hīç iş ṭutmazam yaʿnī bu üçi iḫtiyār eylemezem.

1363

[1389] sīmīn: sīm-ten Ü.
[1390] sīmīn: sīm-ten Ü.
[1391] işi: -Ü.

Ber-cemālet (16) ḫamr dānem ḫurd men

Senüñ cemālüñ şevḳine ben şarāb nūş (17) eylemegi bilürem yaʿnī̇ şarāb nūş eylemege ḳādirem.

Vān se-i (18) dīger nedārem kerd men

Ve ol ġayrı üçi eylemege[1392] ḳādir degülem.

1364

Güft (19) berḫīz ü beyā vü ḫamr nūş

Duḫter çünki şeyḫden bu sözleri işitdi (20) şeyḫe didi ḳalḳ ve gel şarāb nūş eyle.

Çün benūşī̇ (21) ḫamr āyī̇ der-ḫurūş

Çünki şarāb nūş eyleyesin cūş [S148a] (1) u ḫurūşa gelürsin.

1365

Şeyḫ-rā burdend tā deyr-i muġān

Şeyḫi tā deyr-i (2) muġāna iletdiler.

Āmedend āncā mürīdān der-fiġān

Mürīdleri orada (3) fiġāna geldiler.

1366

Şeyḫ el-Ḥaḳ meclisī̇ bes tāze dīd

Şeyḫ el-Ḥaḳḳ anda (4) tāze ve zībā bir meclis gördi.

Mīzbān-rā ḥüsn bī̇-endāze dīd

(5) Mizbānuñ ḥüsn ü cemālini endāze ve ḥadsiz gördi. Mihmān (6) ḳonuḳ. *Mīzbān* ḳonuḳ ilici. *Mīzbān*dan murād bunda ol duḫterdür. *Ḥüsn* (7) mużāf olmamaḳ maḥalle aḥsen ü enseb[1393].

1367

Āteş-i ʿışḳ āb-ı (8) kār-ı ū büburd

ʿIşḳuñ āteşi ve ġalebesi anuñ kārınuñ (9) āb u leṭāfetini ve ʿırż u nāmūsını iletdi.

Zülf-i tersā rūzigār-ı ū (10) büburd

[M147b] Tersā ve duḫterüñ [Ü151b] zülfi anuñ rūzigārını iletdi yaʿnī̇ anı (11) īmān ve taḳvādan dūr idüp maʿṣıyet ve küfre irişdürdi.

1368

[1392] eylemege: ben bilmezem yaʿnī̇ anları eylemege Ü.
[1393] enseb: ensebdür Ü.

(12) Ẕerre-ī ʿaḳleş nemānd u hūş hem

ʿIşḳ sebebi ile anuñ[1394] şeyḫüñ (13) bir ẕerre ʿaḳlı ve hūşı ḳalmadı.

Derkeşīd ān cāygeh ḫāmūş (14) dem

Orada ḫāmūş olup nefesini çekdi yaʿnī hīç bir söz (15) söylemedi.

1369

Cām bisted ū zi-dest-i yār-ı ḫˇīş

O kendü yārinüñ (16) elinden cāmı aldı.

Nūş kerded dil burīd ez-kār-ı ḫˇīş[1395]

1370

Çün be-yek cā şud şarāb u ʿışḳ-ı yār

Çünki (17) bir maḥalde şarāb ve ʿışḳ yār ve cem oldı.

ʿIşḳ-ı ān māheş (18) yekī şud ṣad hezār

Şeyḫüñ ol māha ʿışḳı biri yüz biñ (19 oldı. Bu hem-vechdür şeyḫe ol māhuñ ʿışḳ u muḥabbeti biri yüz biñ.[1396]

1371

(20) Çün ḥarīf-i āb-ı dendān dīd şeyḫ

Çünki şeyḫ ol duḫteri (21) ziyāde nāzik ve ḫūb ve zībā muṣāḥib gördi.

Laʿl-i ū der-ḥoḳḳa [S149b] (1) ḫandān dīd şeyḫ

Şeyḫ[1397] lebini dehānında ḫandān gördi. *Ḥarīf-i āb-ı (2) dendān* ziyāde nāzik ve laṭīf maʿnāsınadur istiʿmāl ṭarīḳi ile. (3) Niteki ʿIşḳ-Nāme'nüñ ki yaʿnī Mihr ü Müşterī nāmı ile (4) meşhūr kitābuñ bu beytinde vāḳiʿdur.

Beyt

Ki men miṣl-i tu iy (5) gül-berg-i ḫandān

Hemī cūyem ḥarīf-i āb-ı dendān

Yine bu kitābuñ (6) [M147a] bu beytinde vāḳiʿdür:

Beyt

Enāreş çün leb-i dil-dār ḫandān

(7) Ḥarīfān-rā ḥarīf-i āb-i dendān

[1394] anuñ: anuñ yaʿnī Ü.
[1395] Bu mısra ve şerhi S nüshasında yoktur. Diğer iki nüshada da şerhi yoktur.
[1396] biñ: biñ oldı Ü.
[1397] Şeyḫ: Şeyḫ anuñ Ü.

1372

Āteşī ez-şevḳ der-cāneş (8) fütād

Lā-cerem şevḳ cihetinden anuñ cānına ziyāde āteş vāḳiᶜ (9) oldı.

Seyl-i ḫūnīn sūy-ı müjgāneş fütād

Anuñ (10) müjgānı cānibine ḫūnīn seyl vāḳiᶜ oldı yaᶜnī kirpiklerinden [Ü152a] (11) ḫūn revān oldı.

1373

Bādeᵓī dīger beḫᵛāst u nūş kerd

(12) Ol şevḳ sebebi ile tekrār şarāb ṭaleb eyledi ve nūş (13) eyledi.

Ḥalḳaᵓī ez-zülf-i ū der-gūş kerd

Anuñ zülfinden (14) şeyḫ ḳulaġına bir ḥalḳa eyledi yaᶜnī ol demde şeyḫ anuñ (15) cān u dilden ḥalḳa-begūş bendesi oldı.

1374

Ḳurb-ı ṣad (16) taṣnīf der-dīn yād dāşt

Şeyḫ dīnde yüz taṣnīfe (17) ḳarīb yād ṭutar idi yaᶜnī ḫāṭırında idi.

Ḥıfẓ-ı Ḳur'ān nīz (18) ez-üstād dāşt

Üstāddan Ḳur'ān-ı ᶜaẓīm ḥıfẓını[1398] (19) ṭutardı yaᶜnī Ḳur'ān-ı ᶜaẓīmi hem üstāddan taᶜallüm idüp (20) ḥıfẓ eylemiş idi.

1375

Çün mey ez-sāġar be-nāf-ı ū resīd

(21) Çünki sāġardan nūş eyledügi şarāb anuñ derūn u [S149a] (1) nāfına irişdi.

Daᶜvā-yı ū reft ü lāf-ı ū resīd

Anuñ daᶜvāsı (2) gitdi ve anuñ lāfı irişdi. Bu beytden murād ne idügi (3) bu beytlerden rūşendür.

1376

Her çi ḥıfẓeş būd ez-yādeş (4) bereft

[M148b] Esrār u maᶜārif ve ᶜulūmdan her ne ki var[1399] anuñ ḥıfẓ (5) u maᶜlūmı idi anuñ yād u ḫāṭırından gitdi.

Bāde āmed ᶜaḳl (6) ber-bādeş bereft

[1398] ḥıfẓını: ḥıfẓını daḫı Ü.
[1399] var: -Ü.

Bāde geldi anuñ ʿaḳlı[1400] bāda gitdi yaʿnī çünki (7) şarāb nūş eyledi ʿaḳlı gitdi[1401] mest oldı.

1377

Ḫamr her maʿnā (8) ki būdeş ez-nüḫüst

Pāk ez-levḥ-i żamīr-i ū büşüst

Her maʿnā (9) ki evvelden anuñ var idi şarāb anuñ żamīr ve ḫāṭırı levḥinden (10) pāk ve bi'l-külliyye yudı yaʿnī şarāb nūş eyledügi gibi cemīʿan anuñ (11) żamīr ve yādından gitdi.

1378

ʿIşḳ-ı ān dil-ber bimāndeş ṣaʿbnāk

Şeyḫe hemān (12) ol dil-berüñ ṣaʿbnāk ve müşkil ʿışḳ u muḥabbeti ḳaldı.

Her çi dīger (13) būd küllī reft pāk

[Ü152b] Her ne ki ʿışḳuñ ġayrı idi bi'l-külliyye pāk (14) ve cemīʿan gitdi.

1379

Şeyḫ çün şud mest ʿışḳeş zūr kerd

(15) Şeyḫ çünki mest oldı duḫterüñ ʿışḳı aña zūr ve hücūm (16) eyledi.

Hemçü deryā cān-ı ū pür-şūr kerd

Anuñ cānını deryā gibi (17) ıżṭırāb ve şūr ile memlū ve pür eyledi.

1380

Ān ṣanem-rā dīd mey (18) der-dest ü mest

Şeyḫ ol ṣanemi gördi elinde şarāb (19) yaʿnī ḳadeḥ ve kendüsi mest

Şeyḫ şud yek-bāregī (20) āncā zi-dest

Şeyḫ orada kendünden gitdi[1402] yaʿnī ṣabr u ṭāḳati (21) ḳalmadı.

1381

Dil bidād ez-dest [M148a] ez-mey ḫurdeneş

Gönlüni [S150b] (1) elden virdi anuñ şarāb nūş eyledüginden

Ḫˇāst (2) tā destī kuned der-gerdeneş

Şeyḫ istedi tā bir elini ol (3) duḫterüñ boynına eyleye.

1382

[1400] ʿaḳlı: -Ü.
[1401] gitdi: gidüp Ü.
[1402] orada kendünden: orada bi'l-külliyye elden Ü.

Duḫtereş güft iy tu merd-i kār nī

Duḫter çünki (4) şeyḫüñ ol ḥālini gördi aña didi iy şeyḫ sen merd-i kār (5) degülsin.

Müddeʿī der-ʿışḳ u maʿnī-dār nī

ʿIşḳda müddeʿī ve kez̲z̲ābsın (6) ve maʿnā-dār ve ṣādıḳ degülsin.

1383

Ger ḳadem der-ʿışḳ muḥkem dāriʾī

İy (7) şeyḫ eger benüm ʿışḳumda ḳademüñi muḥkem ve s̲ābit ṭutar iseñ

Mez̲heb-i īn (8) zülf-i pür-ḫam dāriʾī

Bu pür-ḫam zülfüñ mez̲hebini ṭutarsan (9) yaʿnī kāfirligi iḫtiyār ve ḳabūl eyler iseñ. *Ḫam* büklüm maʿnāsınadur.

1384

Hemçü zülfem (10) ni ḳadem der-kāfirī

Benüm zülfüm gibi kāfirlige ḳadem ḳo yaʿnī tersālıġı iḫtiyār (11) eyle.

Zān ki nebved ʿışḳ kār-ı ser-serī

Zīrā ki ʿışḳ ser-seri ve bī-hūde (12) kār degüldür çünki ʿışḳ daʿvāsın eylersin pes lāzımdur maʿşūḳuñ (13) emrini cān u dilden ḳabūl eyleyesin. *Zülf*e kāfirlik isnādı (14) siyāh olduġı iʿtibāriledür.

1385

ʿĀfiyet bā-ʿışḳ [Ü153a] nebved sāz-gār

(15) ʿĀfiyet ve ḥużūr ʿışḳla sāz-gār ve mümtezic olmaz.

ʿĀşıḳī (16) bā-küfr bāşed pāy-dār

ʿĀşıḳlıḳ küfr ile pāy-dār olur. Zīrā ʿāşıḳ (17) mādām ki maʿşūḳından ġayrısını terk eylemeye anuñ [M149b] ʿışḳı dürüst olmaz. (18) *Küfr*den murād ne idügi bu ḥikāyetden evvel z̲ikr ü beyān olunmışdur.

(19) Beyt

Eger merd-i ʿışḳī güm-i ḫ ̌īş gīr

Veger ne reh-i ʿāfiyet pīş gīr

1386

(20) İḳtidā ger tu be-küfr-i men kunī

İy şeyḫ eger sen benüm küfrüme iḳtidā eyleyesin (21) yaʿnī eger tersā olasın

Bā-men āngeh dest der-gerden kunī

Ol [S150a] (1) vaḳt sen benüm boynuma el eylersin yaʿnī elüñi benüm boynuma ḳoyup benden mütemettiʿ (2) olursın.

1387

Ver neḫ͡āhī kerd īncā iḳtidā

Veger burada baña iḳitdā (3) eylemek istemez iseñ

Ḫīz ü rev īnek ʿaṣā īnek ridā

Ḳalḳ (4) buradan[1403] işte ʿaṣāñ ve işte ridāñ.

1388

Şeyḫ ʿāşıḳ-geşte (5) kār-üftāde būd

Şeyḫ ʿāşıḳ olmış kār-üftāde idi yanī (6) ʿışḳuñ aña ziyāde teʾşīri olmışidi.

Dil zi-ġaflet ber-ḳażā (7) binhāde būd

Ġaflet sebebinden ḳażāya göñül ḳomış idi yaʿnī (8) ḳażā-yı İlāhī'den gelen ḥālāta cān u dilden rıżā göstermiş (9) idi.

1389

Ān zamān kender-sereş mestī nebūd

Ol zamān ki anuñ (10) başında mestlik yoḳ idi.

Yek nefes ū-rā ser-i hestī nebūd

(11) Bir nefes anuñ vücūd u hevesi yoḳ idi yaʿnī şarāb nūş idüp (12) mest olmazdan evvel ʿışḳ sebebi ile bir ḥāletde idi (13) ki kendünüñ vücūdından bī-ḫaber idi.

1390

Ez-ḳażā çün şeyḫ-i (14) ʿāşıḳ [M149a] geşt mest

ʿĀşıḳ şeyḫ çünki ḳażādan mest oldı.

[Ü153b] Pāy (15) key dāred beşud küllī zi-dest

Ḳaçan taḥammül ve tevaḳḳuf ṭutar? Pes şeyḫ (16) bi'l-külliyye elden gitdi yaʿnī ṣabr u ṭāḳati ḳalmadı.

1391

Berneyāmed bā-ḫod u (17) rüsvā şud ū

O ki murād şeyḫdür kendüsini żabṭ eylemege ḳādir (18) olmadı ve rüsvā oldı.

Mīnetersīd ez-kes ü tersā (19) şud ū

[1403] buradan: buradan git Ü.

O yaʿnī̆ şeyḫ kimseden ḫavf eylemedi ve tersā oldı.

1392

(20) Bes kühen bud bāde der-vey kār-kerd

Şeyḫ anuñ elinden[1404] nūş (21) eyledügi şarāb ziyāde eski idi lā-cerem aña teʾsī̆r eyledi.

[S151b] (1) Şeyḫ-rā ser-geşte çün pergār kerd

Pes şeyḫi bir pergār gibi ser-geşte eyledi.

1393

Pī̆r- (2) rā mey kühne vü ʿışḳ-ı cüvān

Dil-bereş ḥāżır ṣabūrī̆ çün tüvān

Eski (3) şarāb ve cüvān ve ḳavī̆ ʿışḳ anuñ dil-beri ḥużūrında ḥāżır pī̆re yaʿnī̆ (4) şeyḫe ṣabūrluḳ nice mümkindür.

1394

Şud ḫarāb ān pī̆r ü şud küllī̆ zi-dest

(5) Ol pī̆r ḫarāb oldı ve bi'l-külliye elden gitdi.

Mest ü ʿāşıḳ (6) çün buved refte zi-dest

Mest ü ʿāşıḳ olan kimse nice olur be-her (7) ḥāl elden gider yaʿnī̆ elden gitmiş olur.

1395

Güft bī̆-ṭāḳat şudem (8) iy māh-rūy

Pes ol ḥālde şeyḫ bī̆-iḫtiyār olup duḫtere ḫiṭāb (9) idüp didi iy māh-rūy bī̆-ṭāḳat oldum.

Ez-men-i bī̆-dil çi (10) mī̆ḫˇāhī̆ bügūy

Di ben ʿāşıḳdan ne istersin tā anı hem yirine (11) getürem.

1396

[M150b] Ger be-hüşyārī̆ negeştem büt-perest

Egerçi hūşyārlıḳda büt-perest olmadum.

Büt-perestī̆dem çü geştem mest-i mest[1405]

[1404] anuñ elinden: -Ü.

[1405] S nüshasında bu beytin mısraları karıştılımış ve ilk mısraın şerhi yapılmamıştır. Yazımda diğer iki nüshadaki bu beyit esas alınmıştır.

Lī̇kin çünki ziyāde (12) mest oldum büte ṭapdum. *Mest* mużāf olup maʿnā bu vechile olmaḳ (13) mümkindür lī̇kin büte ṭapdum çünki mestüñ mesti oldum yaʿnī̇ çünki ziyāde [Ü154a] mest oldum.

1397

Duḫtereş (14) güft īn zamān merd-i menī̇

Çünki duḫter şeyḫden bu sözleri işitdi (15) aña bu zamān benüm merd ü lāʾıḳumsın.[1406]

Ḫ ̌āb ḫoş bādet ki (16) der-ḫurd-i menī̇

Saña ḫ ̌āb ḫoş olsun ki benüm lāʾıḳumsın yaʿnī̇ ḥużūr (17) ve rāḥat ol. *Ḫ ̌āb* mużāf olmamaḳ ensebdür egerçi mużāf (18) olup maʿnā bu vechile olmaḳ hem mümkindür saña laṭī̇f ḫ ̌āb olsun. (19) Zī̇rā benüm lāʾıḳumsın. *Der-ḫurd* lāʾıḳ maʿnāsınadur.

1398

Pī̇ş ez-īn (20) der-ʿışḳ būdī̇ ḫām (ḫām)

Duḫter şeyḫe ḫiṭāb idüp didi bu ḥāletden (21) evvel iy şeyḫ benüm ʿışḳumda ziyāde ḫām idüñ.

Ḫoş budī̇ [S151a] (1) çün puḫte geştī̇ ve's-selām

Çünki puḫte olduñ ḫoş ve laṭī̇f (2) olduñ ve’s-selām. Bunda hem *ḫām* mużāf olmaḳ mümkindür ki maʿnā (3) aña göre olur.

1399

Çün ḫaber nezdī̇k-i tersāyān resī̇d

Çünki tersālaruñ (4) ḳatına ḫaber irişdi.

Kān çünān pī̇rī̇ reh-i īşān güzī̇d

Ki ancılayın (5) bir pī̇r yaʿnī̇ [M150a] şeyḫ anlaruñ ṭarī̇ḳ ü dī̇nini iḫtiyār eyledi.

1400

Şeyḫ- (6) rā burdend sūy-ı deyr mest

Pes tersālar şeyḫi deyrüñ cānibine[1407] (7) iletdiler.

Baʿd ez-ān güftend tā zünnār best

Andan ṣoñra şeyḫe (8) didiler tā miyānına zünnār baġladı.

[1406] lāʾıḳumsın: lāʾıḳumsın didi Ü.
[1407] cānibine: cānibine mest Ü.

1401

Şeyḫ çün der-ḥalḳa-i zünnār (9) şud

Şeyḫ çünki zünnāruñ ḥalḳasında oldı yaʿnī çünki (10) zünnārı ḳuşandı.

Ḫırḳa-rā āteş zed ü der-kār şud

(11) Ḫırḳasına āteş urdı ve tersālıḳ işinde oldı. (12) Bu hem-vechdür şeyḫ ḫırḳasını āteşe urdı ve tersālıġuñ (13) işinde oldı. Bu vech üzere *bāteş* taḳdīrinde olur.

1402

Dil (14) zi-dīn-i ḫ̆īşten āzād [Ü154b] kerd

Gönlüni kendünüñ dīninden āzād (15) ve fārıġ eyledi yaʿnī dīnini ferāmūş eyledi.

Ne zi-Kaʿbe (16) ne zi-şeyḫī yād kerd

Şeyḫ bir ḥālete irişdi ki ne Kaʿbe'den ne (17) şeyḫlikden yād eyledi.

1403

Baʿd çendīn sāl īmān-ı dürüst

(18) Bu ḳadar yıldan ṣoñra dürüst īmān yaʿnī şeyḫ bisyār (19) zamān īmān-ı[1408] vuṣūl bulmışken

Īn çünīn nev-bāveʾī rūyeş (20) büşüst

Buncılayın bir nev-bāve anuñ yüzini yudı yaʿnī (21) henüz tāze bir duḫter şeyḫi kendüsine tābiʿ idüp ʿırż u vaḳārını [S152b] (1) maḥv u münʿadim eyledi. *Nev-bāve*den murād ol duḫterdür egerçi tāze (2) ve ṭurfānda maʿnāsınadur.

1404

Bes kesā kez-ḫamr terk-i dīn kuned

[M151b] İy (3) çoḳ kimse ki şarāb sebebinden dīnini terk eyler.

Bī-şekī (4) ümmü'l-ḫabāʾiṯ īn kuned

Hīç şeksiz ümmü'l-ḫabāʾiṯ bunı (5) eyler.

1405

Şeyḫ güft iy duḫter-i dil-ber çi mānd

Şeyḫ bī-ṣabr u (6) bī-ṭāḳat olup duḫtere didi iy dil-ber ve zībā duḫter ne (7) ḳaldı ki senüñ ṣoḥbet ve viṣālüñe mānīʿ ola.

Her çi güftī kerde (8) şud dīger çi mānd

[1408] īmān-ı: īmān-ı dürüste Ü.

Her ne ki didüñ ise eylenmiş oldı (9) girü ne ḳaldı.

1406

Ḫamr ḫurdem büt-perestīdem zi-ʿışḳ

Senüñ (10) ʿışḳuñ sebebinden şarāb içdüm büte ṭapdum.

Kes nebīned ān çi men dīdem zi-ʿışḳ[1409]

Senüñ ʿışḳuñ sebebinden cihānda ol nesneyi ki ben gördüm (11) kimse görmez.

1407

Ḫod çü men kes ʿāşıḳ-ı şeydā şeved

Kimse ḫod bencileyin (12) dīvāne ʿāşıḳ olur mı yaʿnī olmaz.

Yā çü men şeyḫī çünīn (13) rüsvā şeved

Yā ḫod bencileyin bir şeyḫ böyle rüsvāy olur mı (14) yaʿnī olmaz.

1408

Ḳurb-ı penceh sāl rāhem būd bāz

Elli yıla ḳarīb (15) dergāh-ı Eḥadiyyet [Ü155a] cānibine baña yol bāz u küşāde idi.

Mevc (16) mīzed der-dilem deryā-yı rāz

Benüm göñlümde rāz deryāsı mevc (17) urdı.

1409

Ẕerre-ī ʿışḳ ez-kemīn der-cest çüst

Kemīnden (18) bir ẕerre ʿışḳ nā-gāh fevrī ṣıçradı ve ẓāhir oldı.

(19) Burd mā-rā ber-ser-i levḥ-i nüḫüst

Bizi yine evvel levḥüñ ṭarafına (20) iletdi ol duḫterüñ ʿışḳı sebebi ile cemīʿ ʿulūm u esrār (21) u maʿārif yād u ḫāṭırumdan gitdi [M151a] lā-cerem bir ḥarf [S152a] (1) bilmez ṭıfl gibi oldum.

1410

ʿIşḳ ez-īn bisyār kerdest ü kuned

(2) ʿIşḳ cihānda bunuñ gibiden çoḳ eylemişdür ve çoḳ eyler.

(3) Ḫırḳahā zünnār kerdest ü kuned

Ḫırḳaları zünnār eylemişdür (4) ve eyler yaʿnī bisyār ṣāḥib-ḫırḳa ki ʿışḳ sebebi ile tersā (5) olmışdur.

[1409] Bu beytin mısraları karıştırılmıştır.

1411

Puḫte-i Kaʿbest ebced-ḫᵛān-ı ʿışḳ

Kaʿbe'nüñ (6) puḫte ve kāmili ʿışḳuñ ebced-ḫᵛānıdur yaʿnī çünki bir kāmil ʿāşıḳ (7) oldı ebced-ḫᵛān ṭıfl meṣābesinde olup kendünüñ (8) ʿulūmından bī-behre ḳalur.

Ser-şināsı-ı ġayb ser-gerdān-ı (9) ʿışḳ

Ġaybuñ ser-şināsı ʿışḳuñ ser-gerdānıdur yaʿnī ser- (10) şināslar ʿāşıḳ olsalar ol ḥāletden dūr olup ser- (11) gerdān ḳalurlar.

Beyt

Eger ḫod heft subʿ ez-ber-ne-biḫānī

(12) Çü āşüftī elif bī-tī nedānī

*Puḫte*den murād ʿamel ü (13) taḳvāda kāmil olup Kaʿbe'de mücāvir olan aṣḥāb-ı (14) dildür. *Ser-şināsd*an murād esrārdan behrever olan (15) aṣḥāb-ı ḥaḳīḳatdür. Baʿżı nüsaḫda *puḫte* yirine *taḫta* vāḳiʿ olur[1410] (16) ḫaṭā-yı maḥżdur.

1412

Īn heme ḫod reft bergū endekī

Bu cemīʿan (17) ḫod gitdi birazacıḳ di.[1411]

Tā tu key ḫᵛāhī şuden bā (18) -men yekī

Tā sen [Ü155b] ḳaçan benümle bir olsañ gerek.

1413

Çün binā-yı (19) vaṣl-ı tu ber-aṣl būd

İy duḫter çünki senüñ vaṣluñuñ (20) [M152b] bināsı aṣl üzre idi ki anlar edā olunmış oldı.

Her çi (21) kerdem ber-ümīd-i vaṣl būd

Ve viṣālüñ ümīdi ile idi.[1412]

1414

Vaṣl ḫᵛāhem [S153b] (1) ü şināyī yāften

Pes bu dem vaṣl u āşinālıḳ bulmaḳ (2) isterem.

Çend sūzem der-cüdāyī yāften

Cüdālıḳ (3) bulmakda niceye dek yanaram.

[1410] vāḳiʿ olur: vāḳiʿdür Ü.
[1411] di: didi Ü.
[1412] Ve viṣālüñ ümīdi ile idi : Sen murād eyledügünden her ne ki eyledüm vaṣl u viṣālüñ ümīdi ile idi Ü.

1415

Bāz duḫter güft iy pīr-i esīr

Duḫter (4) girü şeyḫe didi iy ġarīb ve esīr pīr

Men (5) girān-kābīnem ü tu bes faḳīr

Ben girān kābīnem yaʿnī benüm kābinüm girān (6) ve bisyārdur ve sen ziyāde faḳīrsin anı virmege ḳādir degülsin.

1416

(7) Sīm ü zer bāyed merā iy bī-ḫaber

İy aḥvālden bī-ḫaber kābīn (8) içün baña sīm ü zer gerek.

Key şeved bī-sīm ü zer kāret (9) çü zer

Sīm ü zersiz senüñ işüñ ḳaçan zer gibi laṭīf (10) olur.

1417

Çün nedārī zer ser-i ḫod gīr ü rev

İy pīr çünki zer (11) ṭutmazsın kendü başuñı ṭut ve yüri yaʿnī burayı terk (12) idüp kendü tedārik ve tedbīrüñ üzere ol.

Nafḳaʾī bistān (13) zi-men iy pīr rev

İy pīr bir zamān benüm āsitānumda olduġuñdan (14) ötürü benden bir nafaḳa al ve buradan git.

1418

Hemçü ḫurşīd-i (15) sebük-rev ferd bāş

Tīz-rev āfitāb gibi ferd ol.

Ṣabr (16) kun merdāne vü bes merd bāş

Merdler gibi ṣabr eyle ve ziyāde (17) merd ol. *Sebük-rev* ve *germ-rev* [M152a] tīz-rev maʿnāsınadur.

1419

Şeyḫ (18) güft iy serv-ḳadd-i sīm-ber

Şeyḫ güft yaʿnī[1413] çünki duḫterden (19) bu sözleri işitdi aña didi iy sīm sīnelü serv- (20) ḳadd.

ʿAhd-ı nīkū mīberī el-ḥaḳ be-ser

[1413] güft yaʿnī: -Ü.

El-ḥaḳḳ ʿahdı eyü başa (21) iledürsin yaʿnī ʿahdüñi [Ü156a] nüçün başa iletmezsin zamāne ḫalḳınuñ [S153a] (1) hem ʿahdi[1414] bu üslūb üzeredür pes her denīnüñ ʿahdine (2) iʿtimād idüp maġrūr olma.

1420

Kes nedārem cüz tu iy zībā (3) nigār

Şeyḫ duḫtere ḫiṭāb idüp didi iy zībā nigār (4) senden ġayrı kimse ṭutmazam.

Dest ez-īn şīve suḫan āḫir (5) bedār

Āḫir bunuñ gibi sözden ferāġat eyle.

1421

Her dem ez-nevʿī (6) diger endāziyem

İy duḫter beni bir nevʿ āḫirden ṣavuşdurursın.

(7) Der-ser-endāzī zi-ser endāziyem

ʿĀşıḳlıḳda beni serden atarsın (8) yaʿnī beni helāk eylersin.

1422

Ḫūn-ı dil ber-tu büḫurdem her çi būd

Göñül (9) ḳanını her ne ki var idi senüñ şevḳüñe nūş eyledüm.

(10) Der-ser-i kār-ı tu kerdem her çi būd

Ne ki vardur senüñ işüñ sevdāsında (11) fedā eyleyem yaʿnī fedā eyledüm.

1423

Der-reh-i ʿışḳ-ı tu her çim būd şud

Benüm her nesnem (12) ki var idi senüñ ʿışḳuñ yolında gitdi.

Küfr ü İslām ü (13) ziyān u sūd şud

[M153b] Bunlar gitdi yaʿnī senüñ ʿışḳuñ beni bir ḥālete (14) irişdürdi ki ḳalbümde bunlaruñ ḳayd u fikri ḳalmadı.

1424

Çend dārī (15) bī-ḳarārem zintiẓār

İntiẓār cihetinden niçeye dek beni bī-ḳarār ṭutarsın.

(16) Tu nedārī ān çünīn bā-men ḳarār

Evvel sen baña böyle ḳarār (17) virmedüñ yaʿnī benümle ʿahd ü ḳarāruñ böyle degül idi.

[1414] hem ʿahdi: ʿahdi hem Ü.

1425

Cümle-i yārān (18) zi-men bergeşteend

Yārānuñ cemīʿīsi benden iʿrāż ve ferāġat (19) eylemişlerdür.

Düşmen-i cān-ı men-i ser-geşteend

Bu dem cümlesi (20) ben ser-geşte ve müteḥayyirüñ[1415] düşmenleridür.

1426

Tu çünīn vīşān (21) çünān men çün kunem

Sen buncılayın ve anlar ancılayın ben nice eyleyem.

[S154b] (1) Ne dilem mānd ü ne cān men çün kunem

Ne göñlüm ḳaldı ve ne cānum ḳaldı (2) ben nice eyleyem.

1427

Dūstter dārem men iy ḥavrā-sirişt

[Ü156b] İy (3) ḥavrā ḫilḳatlü ben dostrek.[1416]

Bā-tu der-dūzaḫ ki (4) bī-tu der-bihişt

Senüñile dūzaḫda olmaġı ki sensiz cennetde (5) olmaḳdan. *Ḥavrā* ḫūruñ vāḥididür.

1428

ʿĀḳıbet çün (6) şeyḫ āmed merd-i ū

ʿĀḳıbet çünki şeyḫ anuñ merdi geldi (7) yaʿnī çünki şeyḫ ol duḫterüñ ʿışḳında ṣādıḳ ve s̱ābit- (8) ḳadem oldı.

Dil büsūḫt ān māh-rā ber-derd-i ū

(9) Anuñ derdi üzere ol māhuñ göñli yandı yaʿnī aña (10) teraḥḥum eyledi.

1429

Güft kābīn-rā künūn iy nā-tamām

Duḫter (11) şeyḫe didi şimdi kābīnüm içün iy nā-tamām

Ḫūkvānī (kun) merā (12) sālī müdām[1417]

[M153a] Bir yıl müdām ve tamām baña ḫūkvānlıḳ eyle yaʿnī bir yıl (13) benüm ḫınzīrlarumı gözedüp çobanı ol.

1430

[1415] müteḥayyirüñ: müteḥayyirüñ cānınuñ Ü.
[1416] dūstrek: dūstrek ṭutaram Ü.
[1417] müdām: tamām Ü.

Tā çü sālī bügẕered (14) her dü be-hem

Tā çünki sā geçe bir yıl her ikimüz bile

ʿÖmr bügẕārīm (15) der-şādī vü ġam

ʿÖmr geçürelüm sürūr u ġamda yaʿnī bir yıldan (16) ṣoñra seni cān u dilden ḳabūl eylerem.

1431

Şeyḫ ez-fermān-ı (17) cānān ser netāft

Şeyḫ bi'ż-żarūre cānānuñ emr ü fermānından (18) baş çevirmedi.

Kān ki ser tāft ū zi-cānān ser (19) neyāft

Zīrā ol kimse ki cānānuñ fermānından baş çevirdi (20) ol kimse cānāndan murād ve ārzūsını bulmadı. Mışrāʿ-i sānīde (21) *ser*-i sānī ārzū heves maʿnāsınadur.

1432

Reft pīr-i Kaʿbe [S154a] (1) vü şeyḫ-i kibār

Pes Kaʿbe'nüñ pīri ve şeyḫ-i kibār gitdi.

Ḫūkvānī (2) kerd sālī iḫtiyār

Bir yıl ḫūkvānlıġı iḫtiyār eyledi.

1433

Der-nihād-ı (3) her yekī ṣad ḫūk hest

Her kimsenüñ nihād ve derūnında yüz ḫınzīr (4) vardur.

Ḫūk bāyed sūḫt yā zünnār best

Derūnında olan (5) ḫūkı yaḳmaḳ gerek yāḫud[1418] zünnār ḳuşanmaḳ gerek [Ü157a] yaʿnī derūnda (6) olan ḫūklardan derūnı pāk eylemek gerekdür tā ki ḫūkvānlıḳ (7) ve zünnārdan ḫalāṣ müyesser ola ve illā āşikār ve ẓāhirde egerçi (8) zünnārdan ḫalāṣ olmışdur līkin maʿnā ve ḥaḳīḳatde ḫalāṣ (9) olmamışdur. [M154b] Zīrā mādām ki aña ol ḫūklardan ḫalāṣ müyesser olmaya (10) aña zünnārdan ḫalāṣ olmaḳ muḥāldür. *Ḫūk*lardan murād şirk-i (11) ḫafī ve aḫlāḳ-ı ẕemīmedür.

1434

Tu çünān ẓan mīberī iy hīç (12) kes

İy hīç kimse sen ancılayın ẓann iledürsin.

Kīn ḫaṭar (13) ān pīr-rā üftād ü bes

[1418] yāḫud: yā Ü.

Ki bu ḫaṭar hemān ancaḳ ol pīre (14) vāḳiᶜ oldı.

1435

Der-derūn-ı herkesī hest īn ḫaṭar

Bu ḫaṭar (15) her bir kimsenüñ derūnında vardur.

Ser birūn āred çü (16) āyed der-sefer

Çünki ol kimse sefere gele anuñ derūnında (17) pinhān olan ḫūk başını getürür yaᶜnī çünki ḥālet-i nezᶜe (18) irişür[1419] ol ḫūklar ẓāhir olup görinür.

1436

Tu zi-ḫūk-ı (19) ḫˇīş eger āgeh neᵊī

Derūnuñda[1420] olan kendü ḫūkuñdan (20) eger āgāh ve ḫaber-dār degül iseñ

Saḫt maᶜẕūrī (21) ki merd-i reh neᵊī

Ziyāde maᶜẕūrsın. Zīrā merd-i rāh[1421] [S155b] (1) degülsin.

1437

Ger ḳadem der-reh nihī çün merd-i kār

Līkin eger merd-i kār (2) gibi yola ḳadem ḳoyasın yaᶜnī eger aṣḥāb-ı ṭarīḳat gibi riyāżet (3) ve mücāhededе olasın.

Hem büt ü hem ḫūk bīnī ṣad hezār

(4) Vücūd u derūnuñda ḳarār eylemiş ṣad hezār hem ṣanem ve hem ḫınzīr (5) görürsin. *Merd-i kār*dan murād sālikdür.

1438

Ḫūk küş (6) büt sūz der-ṣaḥrā-yı ᶜışḳ

Pes iy ᶜġāfil eger vücūduñı (7) anlardan [M154a] pāk eylemek ister iseñ ᶜışḳ ṣaḥrāsında ḫūkı ḳatl (8) ü helāk eyle büti yaḳ yaᶜnī çünki [Ü157b] ᶜışḳ-ı İlāhī'ye vuṣūl müyesser (9) ola bunlardan ḫalāṣ olursın.[1422]

Verni hemçün şeyḫ şev (10) rüsvāy-ı ᶜışḳ

Vegernī şeyḫ gibi ᶜışḳuñ bed-nām ve rüsvāyı ol. (11) Murād bunlardan ḫalāṣ ᶜışḳ-ı İlāhīsiz müyesser olmaduġın (12) işᶜārdur.

Beyt

[1419] irişür: irişe ol vaḳt Ü.
[1420] Derūnuñda: Sen derūnuñda Ü.
[1421] rāh: rāh ve sālik Ü.
[1422] olursın: -Ü.

ʿIşḳet resed be-feryād ez-ḫod besān-ı (13) Ḥāfıẓ

Ḳur'ān ziber beḫ'ānī ber-çār deh rivāyet

1439

ʿĀḳıbet (14) çün şeyḫ-i dīn tersā bebūd

Çünki şeyḫ-i dīn ʿāḳıbet (15) tersā oldı.

Der-miyān-ı Rūm ser-ġavġā bebūd

Rūm (16) içinde ziyāde ġavġā oldı yaʿnī tersālar anuñ tersā (17) olduġından ziyāde mesrūr olup cūş u ḫurūş (18) eylediler.

1440

Hem-nişīnāneş çünān dermāndend

Anuñ hem-nişīnleri (19) anuñ ḫuṣūṣında ancılayın müteḥayyir ḳaldılar.

Kez-fürū-māned (20) be-cān dermāndend

Ki ʿāciz ḳalmaḳ cihetinden bile cānla yaʿnī (21) ziyāde ʿāciz ve fürū-mānde ḳaldılar.

1441

Çün bedīdend ān giriftārī-i [S155a] (1) ū

Çünki hem-nişīnleri anuñ ol ibtilā ve giriftārlıġını gördiler.

Bāz gerdīdend ez-yārī-i ū[1423]

Anuñ muʿāvenet ve yārlıġından ferāġat eylediler.

1442

Cümle (2) ez-şūmī-i ū bigrīḫtend

Cemīʿ muṣāḥibleri anuñ şeʾāmet ve şomluġından (3) firār eylediler.

Der-ġam-ı ū ḫāk ber-ser rīḫtend

[M155b] Anuñ (4) ġamında başları üzere ḫāk dökdiler yaʿnī ṣaçdılar.

1443

Būd (5) yārī der-miyān-ı cemʿ çüst

Cemīʿ muṣāḥibleri içinde şeyḫüñ (6) çüst ü ḳavī bir yārı var idi.

Pīş-i şeyḫ āmed ki iy der-kār süst

(7) Ol[1424] şeyḫüñ ḥużūrına geldi ve didi ki iy kār u ʿamelde (8) süst

[1423] S nüshasında bu beytin mısraları karıştırılmış, ilk mısraın şerhi yapılmamış ve ikinci mısra yazılmamıştır.
[1424] Ol: Ü.

1444

Mīrevīm imrūz sūy-ı Kaʿbe bāz

Bugün girü Kaʿbe (9) cānibine gidelüm.

Çīst fermān bāz gūy iy merd-i rāz

İy (10) merd-i rāz emr ü fermānuñ nedür āşikāre di.

1445

Yā heme hemçün (11) tu [Ü158a] tersāyī kunīm

Yāḫud cemīʿan sencileyin tersālıḳ mı eyleyelüm.

(12) Ḫ ʿīş-rā miḥrāb-ı rüsvāyī kunīm

Kendümüzi rüsvālıġuñ (13) miḥrābı mı eyleyelüm.

1446

Īn çünīn tenhāt nepsendīm mā

Biz (14) seni böyle tenhā begenmezüz yaʿnī senüñ bu şehrde yalıñuz olmaḳlıġı(nı) (15) lāʾıḳ görmezüz.

Hemçü tu zünnār berbendīm mā

Biz daḫı sencileyin (16) zünnār ḫuşanuruz.[1425]

1447

Yā çü netvānīm dīden īn çünīn

Yāḫud çünki (17) seni böyle görmege kādir degülüz.

Zūd begrīzīm bī-tu zīn zemīn

(18) Sensiz bu memleketden tīz firār eyleyelüm.

1448

Muʿtekif der-Kaʿbe binşīnīm mā

(19) Kaʿbe'de biz muʿtekif oturalum.

Tā nebīnīm īn ki mībīnīm mā

(20) Tā görmeyelüm bunı ki biz görürüz yaʿnī seni bu ḥālde görmeyelüm.

1449

(21) Şeyḫ güft(ā) cān-ı men pür-teft būd

Şeyḫ çünki anlardan [S156b] (1) bu sözleri işitdi anlara [M155a] eyitdi[1426] ol duḫterüñ ʿışḳından[1427] pür-ḥarāret (2) ve derd oldı.

[1425] ḫuşanuruz: ḳuşanuruz Ü.

Her kücā ḫˇāhīd bāyed reft zūd

Her ḳanda isterseñüz (3) tīz gitmek gerek yaʿnī her ḳanda gitmek isterseñüz hemān (4) fevrī buradan revān oluñuz.

1450

Tā merā cānest deyrem cāy (5) bes

Zīrā[1428] benüm cān u ḥayātum vardur baña deyr cāy u ḳarārgāh (6) kāfīdür.

Duḫter-i tersā-yı cān-efzāy bes

Baña cān (7) u ḥayāt[1429] idici tersā duḫter kāfīdür.

1451

Mīnedānīd ez-çi bes (8) āzādeīd

Siz bilmezsiz ne sebebden ziyāde āzādesiz (9) ve benüm ḥālümden ġāfilsiz.

Zān ki īncā kār nā-üftādeīd

(10) Zīrā ki burada kār-üftāde degülsiz yaʿnī siz bencileyin ʿāşıḳ (11) olmamışsız.

1452

Ger şumā-rā kār üftādī demī

Eger bir dem size (12) bencileyin kār vāḳiʿ olaydı

Hem-demī būdī merā der-her ġamī

Her (13) bir ġamda sizüñ baña hem-demligüñüz olurdı.

1453

Bāz-gerdīd (14) iy refīḳān-ı ʿazīz

İy ʿazīz [Ü158b] refīḳler buradan Kaʿbe'ye rücūʿ eyleñüz.

(15) Mīnedānem tā çi ḫˇāhed būd nīz

Bilmezem ʿaceb daḫı ne olısardur.

1454

(16) Ger zi-mā pürsend bergūyīd rāst

Eger bizden suʾāl eyleyeler (17) ṭoġrı diñüz.

Kān belā üftāde ser-gerdān kücāst

[1426] eyitdi: didi Ü.
[1427] ʿışḳından: ʿışḳından benüm cānum Ü.
[1428] Zīrā: Zīrā mādām ki Ü.
[1429] ḥayāt: ḥayāt ziyāde Ü.

(18) Dirler ki [M156b] ol belāya düşmiş ser-gerdān ḳandadur yaʿnī bizi (19) bilenler egerçi bizi suʾāl eyleyeler böyle diyü ki ol belāya düşmişsin (20) ḳandadur vāḳiʿ ne ise siz rāst diñüz.

1455

Çeşm pür-ḫūn (21) u dehān pür-zehr mānd

Çeşmi pür-ḫūn ve dehānı pür-zehr [S156a] (1) ḳaldı.

Der-dehān-ı ejdehā-yı ḳahr mānd

Ḳahr-ı İlāhī ejderhāsınuñ (2) dehānında ḳaldı.

1456

Hīç kāfir der-cihān nedhed rıżā

Cihānda hīç (3) kāfir rıżā virmez.

Ān çi kerd ān pīr-i İslām ez-ḳażā

Ol nesneyi (4) ki[1430] İslām pīri ḳażādan eyledi yaʿnī nā-gāh bu ḥālet aña vāḳiʿ (5) oldı līkin bu ḥālet *yuḍillu men yeşāʾu ve yehdī men yeşā*[1431] āyetinüñ (6) muḳteżāsı üzeredür.

1457

Rūy-ı tersāyī nümūdendeş zi-dūr

(7) Iraḳdan āgāh bir tersānuñ yaʿnī bir tersā duḫterinüñ yüzüni gösterdiler.

(8) Şud zi-ʿaḳl u dīn ü şeyḫī nā-ṣabūr

Lā-cerem ʿaḳl u dīn (9) ve şeyḫliḳden nā-ṣabūr ve nā-çār[1432] oldı yaʿnī ʿaḳl u dīn ve şeyḫliḳden (10) ferāġat idüp ol duḫterüñ ʿışḳ u muḥabbetinde bī-ṣabr u (11) bī-ḳarār oldı.

1458

Zülf-i ū çün ḥalḳa der-ḥalḳaş fikend

(12) Çünki duḫterüñ zülfi anuñ boġazına ḥalḳa bıraḳdı yaʿnī çünki anuñ (13) zülfine[1433] giriftār ve esīri oldı.

Der-zebān-ı cümle-i ḫalḳaş fikend

[1430] ki: ki bu Ü.
[1431] "Fakat O, dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir." Nahl/93.
[1432] nā-çār: -Ü.
[1433] zülfine: zülfinüñ Ü.

(14) Anı cümle-i ḫalḳuñ zebānına bıraḳdı yaʿnī cihānda bed-nām ve rüsvāy (15) oldı.

1459

Ger merā der-ser-zeniş gīrī kesī

Eger bir kimse beni bu (16) ḫuṣūṣdan ötürü ser-zenişde ṭuta yaʿnī baña ṭaʿn (17) urup melāmet eyleye.

Gū der-īn reh īn çünīn üfted besī

Ser-zeniş (18) [M156a] iden kimseye di bu yolda buncılayın çoḳ vāḳiʿ olur yaʿnī (19) ʿışḳda bu ḥālet hemān baña vāḳiʿ olmamışdur belki çoḳ kimseye (20) vāḳiʿ olmışdur ve min-b aʿd vāḳiʿ olur.

1460

Der-çünīn reh kū ne (21) bün dāred ne ser

Buncılayın yolda ki ol yol ne bün ne ser [S157b] (1) ṭutar yaʿnī aña pāyān [Ü159a] ve nihāyet yoḳdur.

Kes mebādā īmin (2) ez-mekr ü ḫaṭar

Cenāb-ı İlāhī'den olan mekr ü ḫaṭardan īmin (3) kimse ġāfil olmasun. *Īn reh*den murād Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ (4) *külle yevmin huve fī-şeʾnin*[1434] āyetinden ẓāhir olan ṣıfatıdur. Bu maḥalle (5) gelince cemīʿan şeyḫ cānibindendür ki evveli şeyḫ güftā beytidür.

1461

Īn (6) bügüft ü rūy ez-yārān bitāft

Şeyḫ yārānına bu ẕikr ü (7) beyān olunan kelimātı didi ve yārānından yüzini çevirdi yaʿnī (8) anları terk eyledi.

Ḫūkvānī-(rā) sūy-ı ḫūkān şitāft

(9) Ḫūkvānlıḳ içün ḫūklaruñ cānibine ivdi yaʿnī ḫınzīrları (10) gütmek ve gözetmek içün ḫınzīrlaruñ ṭarafına sürʿatle (11) gitdi.

1462

Bes ki yārān der-ġameş bigrīstend

Ziyāde ki yārān (12) anuñ ġamında girye eylediler.

Her zamān ez-pes hemī nigrīstend

[1434] "O, her an yeni bir ilāhī tasarruftadır." Rahmān/29.

(13) Egerçi oradan rücūᶜ eylediler lī̇kin ziyāde merḥametlerinden (14) her zamān anuñ ardından naẓar eylediler.

1463

ᶜĀḳıbet reftend (15) sūy-ı Kaᶜbe bāz

Anuñ yārānı ᶜāḳıbet girü Kaᶜbe cānibine (16) gitdiler.

Mānde cān der-sūḫten ten der-güdāz

[M157b] Anlaruñ cānları (17) yanmaḳda ḳalmış cismleri erimekde ḳalmış yaᶜnī̇ egerçi (18) şeyḫden ayrılup Kaᶜbe'ye geldiler lī̇kin ziyāde elem ve zaḥmete (19) giriftār oldılar.

1464

Şeyḫşān der-Rūm tenhā mānde

Anlaruñ (20) şeyḫi Rūm'da tenhā ḳalmış.

Dāde dī̇n der-bād u tersā (21) mānde

Dī̇nini yile virmiş yaᶜnī̇ dī̇nden cüdā olmış tersā [S157a] (1) ḳalmış.

1465

Çün resī̇dend ān ᶜazī̇zān bā-Ḥarem

Çünki ol ᶜazī̇zler (2) Ḥarem'e yaᶜnī̇ Kaᶜbe'ye irişdiler.

Leb fürū-bestend ü nekşādend dem

(3) Leblerini baġladılar ve nefeslerini açmadılar yaᶜnī̇ [Ü159b] kimse ile muṣāḥabet (4) eylemeyüp ḫāmūş oturdılar.

1466

Ez-ḥayā-yı şeyḫ-i ḫod ḥayrān (5) şudend

Kendü şeyḫlerinüñ ḥayāsından yaᶜnī̇ şeyḫlerinüñ (6) bu vāḳᶜasından anlara ḥayā ve şerm ḥāṣıl olup (7) ḥayrān oldılar.

Her yekī̇ der-kūşeʾī̇ pinhān şudend

Her birisi (8) bir köşede pinhān oldılar yaᶜnī̇ yārānuñ her birisi bir (9) köşede nihān[1435] oldı.

1467

Şeyḫ-rā der-Kaᶜbe yārī̇ çüst (10) būd

Şeyḫüñ Kaᶜbe'de çüst ve muṣāḥib-dil bir yārı var (11) idi.

[1435] nihān: pinhān Ü.

Der-irādet dest ez-kül şüst būd

İrādetde (12) cemīᶜ nesneden el yumış idi yaᶜnī mā-sivādan fārıġ (13) olup cān u dilden Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ ṭāᶜat ve ᶜibādetine (14) meşġūl olmış idi. *Şüste* iken [M157a] ḳāfiyeden ötürü hā ḥaẕf (15) olunup *tā* sākin oḳunur.

1468

Būd bes bīnende vü bes rāh-ber

(16) Ol yār ziyāde ṣāḥib-baṣīret ve ziyāde rāh-ber idi.

Zū (17) nebūdī şeyḫ-rā āgāhter

Şeyḫ-i ᶜazīzüñ[1436] andan āgāhrek (18) mürīdi yoḳ idi[1437] ol mürīd cemīᶜ mürīdlerden fāᵓiḳ ve ṣāḥib- (19) ḥāl idi.

1469

Şeyḫ çün ez-Kaᶜbe şud sūy-ı diger

Şeyḫ (20) çün Kaᶜbe'den ġayrı cānibe yaᶜnī Rūm ṭarafına gitdi.

Ū nebūd (21) ān cāygeh ḥāżır meger

Ol mürīd ol cāygāhda yaᶜnī Kaᶜbe'de ḥāżır [S158b] (1) degül idi.

1470

Çün mürīd-i şeyḫ bāz āmed be-cāy

Çünki şeyḫüñ vaṣf u beyān olunan (2) mürīdi seferden girü yirine yaᶜnī Kaᶜbe'ye geldi.

Dīd ez-şeyḫeş tehī ḫalvet- (3) sarāy

Şeyḫüñ ḫalvet-sarāyını şeyḫden ḫālī gördi.

1471

Bāz (4) pürsīd ez-mürīdān ḥāl-i şeyḫ

Şeyḫüñ ḥālini mürīdlerden suᵓāl eyledi.

(5) Bāz güftendeş heme aḥvāl-i şeyḫ

[Ü160a] Mürīdlerüñ cemīᶜīsi şeyḫüñ[1438] aḥvālini āşikāre (6) didiler.

1472

Kez-ḳażā ū-rā çi şāḫ āmed be-ber

Ki ḳażādan anuñ sīnesine (7) ne şāḫ geldi.

[1436] ᶜazīzüñ: -Ü.
[1437] idi: idi yaᶜnī Ü.
[1438] şeyḫüñ: şeyḫüñ cemīᶜ Ü.

Vez-ḳader ū-rā çi kār āmed be-ser

Ve ḳaderden anuñ (8) başına ne iş geldi yaʿnī Rūm'da[1439] duḫtere ʿāşıḳ olup tersā (9) olduġını beyān eylediler. *şāḫ* bunda boynuz maʿnāsınadur.

1473

Mūy-ı tersāyī (10) be-yek mūyeş bibest

[M158b] Bir tersānuñ mūyı ve zülfi anı bir mūy ile baġladı.

(11) Rāh ber-īmān zi-ṣad sūyeş bibest

Anuñ īmānı üzere yüz (12) cānibden yolını baġladı yaʿnī anı[1440] īmāndan dūr u cüdā eyledi.

Beyt

(13) Zülfet hezār dil be-yekī tār-ı mū bibest

Rāh-ı hezār çāreger ez-çār-sū (14) bibest

*Mūy*a nisbet *ṣad* lafẓı ġāyet[1441] vāḳiʿ olmışdur. Zīrā Enīsü'l-ʿUşşāḳ (15) nām kitābda mesṭūrdur ki maḥbūblaruñ mūy u zülf ü gīsūsı (16) vaṣfı yüz bāb üzere tertīb olunmışdur ve bu maʿnādan herkes (17) āgāh degüldür.

1474

ʿIşḳ mībāzed künūn bā-zülf ü ḫāl

Bu dem ol (18) duḫterüñ zülf ü ḫāli ile ʿışḳ oynaram.

Ḫırḳa geşte muḫraḳa ḥāleş (19) muḥāl

Ḫırḳası yanmış olmış anuñ ḥāli muḥāl olmış yaʿnī şeyḫliḳ (20) ve ḥāl andan refʿ olmış. Baʾżı nüsaḫda *muḫraḳa* vāḳiʿdür ḫā-i ḫayr ile (21) ki *yırtılmış* maʿnāsınadur.

1475

Dest küllī bāz şüst ez-ṭāʿat ū

O yaʿnī [S158a] (1) şeyḫ ṭāʿatden bi'l-külliyye el yudı yaʿnī ferāġat eyledi.

Ḫūkvānī (2) mīkuned īn sāʿat ū

Bu sāʿat Rūm'da ol duḫterüñ ḫınzīrlarınuñ (3) çobānlıġın eyle.[1442]

1476

Īn zamān ān ḫˇāce-i bisyār derd

[1439] Rūm'da: Rūm'da bir Ü.
[1440] anı: -Ü.
[1441] ġāyet: ġāyet ḫūb Ü.
[1442] eyle: eyler Ü.

Bu zamān (4) ol bisyār derdlü ḫˇāce

Der-miyān zünnār dāred çār gerd

(5) Miyānında çār gerd zünnār [M158a] ṭutar yaʿnī bir zünnār ḳuşanmışdur ki (6) miyānına [Ü160b] dört kerre ṭolanurdı. *gerd* kāf-ı Fārisīnüñ fetḥi iledür (7) ki *gerdīden*dür.[1443]

1477

Şeyḫ-rā gerçi besī der-dīn betāḫt

Şeyḫ (8) egerçi dīnde bisyār saʿy ü kūşiş ve ihtimām idüp bī-şumār (9) ṭāʿat ve riyāżet eyledi.

Ez-keşīşī bāz mīnetvān şināḫt

(10) Līkin bu dem şeyḫi bir keşīşden farḳ u temyīz eylemek mümkin degüldür.

1478

(11) Çün mürīdān ḳıṣṣa bişnīd ez-şigift

Çünki bu[1444] mürīdlerden (12) ol ḳıṣṣayı işitdi.

Rūy çün zer geşt zārī der-girift

(13) Taʿaccüb sebebinden anuñ yüzi zer gibi ṣarı oldı ve fiġān ve (14) zārīlıġa başladı.

1479

Bā-mürīdān güft iy ter-dāmenān

Mürīdlere didi (15) iy ter-dāmenler ve ġayretsizler.

Der-vefā-dārī ne merdān ne (16) zenān

Vefā-dārlıḳda ne merdler ne zenler yaʿnī sizde insāniyyetden (17) behre yoḳ ḥayvān-sīret bir ṭāʾifesiz.

1480

Yār kār-üftāde (18) bāyed ṣad hezār

Yār ṣad hezār kār-üftāde gerek yaʿnī ḥaḳīḳatde (19) yār-ı ṣādıḳ ol kimsedür ki aña ṣad hezār bār ṣaʿb u müşkil ḥālāt (20) vāḳiʿ olmış ola kendünüñ yārından ötürü.

Yār nāyed cüz (21) çünīn rūzī be-kār

[1443] gerdīden'dür: gerdīden'dendür Ü.
[1444] bu: bu mürīd Ü.

Yār-ı ṣādıḳ buncılayın bir günden ġayrı kār u [S159b] (1) ʿamele gelmez [M159b] yaʿnī işe yaramaz.

Beyt

Der-dūstī mülāḥaẓa-i merg ü zīst nīst

(2) Düşmen bih ez-kesī ki nemīred berāy-ı dūst

1481

Ger şumā būdīd yār-ı (3) şeyḫ-i ḫ̬īş

Eger siz kendü şeyḫüñüz[1445] yār u dostı olaydıñuz

(4) Yārī-i ū ez-çi negriftīd pīş

Pes ne sebebden anuñ muʿāvenetini (5) öñüñüze ṭutmadıñuz yaʿnī bunuñ gibi müşkil ḥālde niçün aña yār u (6) muʿīn olmaduñuz.

1482

Şermetān bād āḫir īn yārī buved

(7) Size şerm olsun āḫir [Ü161a] bu yārlıḳ mıdur.

Ḥaḳ-güẕārī (vü) vefā-dārī (8) buved

Ḥaḳḳ-güẕārlıḳ ve vefā-dārlıḳ mıdur belki yarlıḳ (9) ve vefā-dārlıḳ ve ḥaḳḳ-güẕārlıḳ budur ki işāret olunur.

1483

(10) Çün nihād ān şeyḫ ber-zünnār dest

Çünki ol şeyḫ zünnāra (11) el ḳodı yaʿnī çünki tersā olup miyānına zünnār bağladı.

Cümle-rā (12) zünnār mībāyist best

Cemīʿüñüze zünnār bağlamaḳ gerek idi yaʿnī (13) siz daḫı şeyḫ gibi zünnār ḳuşanmaḳ gerek idüñüz.

1484

Ez-bereş (14) ʿamden nemībāyist şud

Anuñ ḳatında[1446] gitmek gerekmez idi yaʿnī lāzım (15) gelmeyince anı terk idüp gitmemek gerek idi.

Cümle-rā tersā hemī bāyist (16) şud

[1445] şeyḫüñüz: şeyḫüñüzüñ Ü.
[1446] ḳatında: ḳatında ʿamden Ü.

Cümleñüze tersā olmaḳ gerek idi.

1485

Īn ne yārī (17) vü muvāfıḳ būdenest

Bu ḥālde[1447] ki sizden ṣādır oldı (18) yārlıḳ ve muvāfıḳ olmaḳ [M159a] degüldür yaʿnī bu ḥālde[1448] şeyḫe muʿāvenet (19) ve muvāfaḳat degüldür.

Ān çi gerdīd ez-münāfıḳ būdenest

(20) Belki ol nesneyi ki siz eyledüñüz münāfıḳ olmaḳdandur (21) yaʿnī şeyḫüñüz ḫuṣūṣında sizüñ bu ḥālüñüz münāfıḳlıḳdur.

1486

Her ki [S159a] (1) yār-ı ḫˇīş-rā yāver şeved

Her kim ki kendünüñ yārına yāver ola.

Yār (2) bāyed būd eger kāfir şeved

Aña yār u muʿīn olmaḳ gerek farażā (3) ol yār eger[1449] kāfir ola. Ḫulāṣa-i kelām budur ki çün bir kimseyi (4) yār ve dostluġa ḳabūl eyleyesin saña lāzım olan budur ki (5) cemīʿ ḫuṣūṣda aña muʿāvenet ve muvāfaḳat eyleyesin.

Ḳıṭʿa

Dūst (6) meşmār ānki der-niʿmet zened

Lāf-ı yārī vü bürāder ḫˇāndegī

(7) Dūst ān dāʾim ki gīred dest-i dūst

Der-perīşān ḥālī (8) vü dermāndegī

1487

Vaḳt-i nā-kāmīt mībāyist yār

[Ü161b] Yār saña (9) murādsızluġuñ vaḳtinde bāyist ve lāzım oldı.

Ḫod buved (10) der-kām-rānī ṣad hezār

Devlet ve kām-rānlıḳda ḫod ṣad hezār (11) yār u dost olur.

1488

Şeyḫ çün üftād der-kām-ı neheng

(12) Şeyḫ çünki nehengüñ kām u dehānına düşdi.

Cümle zū bigrīḫtend (13) ez-nām u neng

[1447] ḥālde: ḥālet Ü.
[1448] ḥālde: ḥālet Ü.
[1449] eger: -Ü.

Nām u neng cihetinden cemīʿüñüz andan firār eyledüñüz (14) yaʿnī çünki şeyḫüñüz ḳażā-yı İlāhī ile tersā oldı ḫalḳdan şerm (15) idüp andan dūr u cüdā oldıñuz. *Kām* bunda ṭamaḳ maʿnāsınadur ve (16) kāf-ı ʿArabī ile olmaḳ eṣaḥdur egerçi luġatlarda kāf-ı Fārisī (17) ile meṣtūrdur. *Neheng* timsaḥ maʿnāsınadur.

1489

ʿIşḳ-rā bünyād ber-bed- (18) nāmiyest

Şeyḫüñ bed-nāmlıġı maḥall-i taʿaccüb ve ʿayb degüldür. Zīrā ʿışḳuñ (19) kār u bünyādı bed-nāmlıḳ üzeredür.

Her ki zīn ser mīkeşed (20) ez-ḫāmīyest

Pes her kim ki bundan baş çeker ḫāmlıġındandur (21) yaʿnī ʿışḳda bed-nāmlıḳdan ḫavf u iʿrāż iden kimse ḫām [S160b] (1) ve nādāndur.

1490

Cümle güftend ān çi güftī bīş ez-īn

Bārhā güftīm bā-ū pīş ez-īn

(2) Çünki mürīdler ol mürīdden bu ḳadar levm ü melāmet istimāʿ eylediler (3) cemīʿan aña cevāb virüp didiler ol sözleri ki sen didüñ aña (4) bundan ziyāde niçe kerre didük[1450] bundan evvel. Maḥalle enseb olan budur ki (5) evvelki *bīş* evvelā bā-i ʿArabī ile[1451] egerçi ʿaksi olmaḳ hem mümkindür.

1491

(6) ʿAzm-i ān kerdīm tā bā-ū be-hem

Eger ʿazm ü ḳaṣd eyledük tā anuñile maʿan

(7) Hem-nefes kerdīm der-şādī vü ġam

Sürūr u ġamda hem-nefes ve (8) muṣāḥib olalum.

1492

Zühd büfrūşīm ü rüsvāyī ḫarīm

[Ü162a] Zühdi ṣatalum (9) ve rüsvāylıḳ ṣatun alalum yaʿnī zühd ü neng (ü) nāmı terk (10) idüp rüsvāylıġı iḫtiyār idelüm.[1452]

Dīn berendāzīm ü tersāyī (11) ḫarīm

Dīnümüzi terk idelüm tersālıġı ḳabūl eyleyelüm.

[1450] didük: didük aña Ü.

[1451] ile: ile ve s̱ānī *bīş* evvelā bā-yı Fārisī ile eger Ü.

[1452] yaʿnī zühd ü neng nāmı terk (10) idüp rüsvāylıġı iḫtiyār idelüm: -Ü.

1493

Līk (12) re'y ān dīd şeyḫ-i kār-sāz

Līkin kār-sāz ve aḥvāl-şinās (13) şeyḫ anı re'y ü maʿḳūl gördi.

Kez-ber-i ū yek-be-yek gerdīm (14) bāz

Ki anuñ ḳatından bir bir yaʿnī cemīʿan girü Kaʿbe'ye rücūʿ idelüm.

1494

(15) Çün nedīd ez-yārī-i mā şeyḫ sūd

Zīrā çünki şeyḫ bizüm (16) muṣāḥabet ve muʿāvenetümüzden kendüsine hīç nefʿ ü fāʾide (17) görmedi.

Bāz gerdānīd mā-rā şeyḫ zūd

Şeyḫ kendünüñ (18) ḫużūrından fevrī ve tīz bizi girü Kaʿbe'ye döndürdi.

1495

Mā heme (19) ber-ḥükm-i ū geştīm bāz

Biz cemīʿan anuñ ḥükm ü fermānı üzere (20) anuñ ḫużūrından bu cānibe rücūʿ eyledük.

Ḳıṣṣa nenhüftīm ü bergüftīm (21) rāz

Vāḳiʿ olan ḳıṣṣayı setr ü nihān eylemedük ve şeyḫile [S160a] (1) bizüm mā-beynümüzde ṣudūr bulan rāzı didük.

1496

Baʿd ez-ān aṣḥāb-rā (2) güft ān mürīd

Ol mürīd çünki aṣḥābdan bu sözleri işitdi (3) andan ṣoñra aṣḥāba[1453] didi

Ger şumā-rā kār būdī ber-mezīd

Eger (4) sizüñ kār u himmetüñüz ziyāde ve ʿālī olaydı

1497

Cüz der-i Ḥaḳ nīstī (5) cāy-ı şumā

Sizüñ cāy u mekānuñuz Ḥaḳḳ teʿālā ḥażretinüñ bābından (6) ġayrı degül idi.

Der-ḫużūrestī ser-ā-pāy-ı şumā

Sizüñ ser-ā-pāy (7) ve cemīʿüñüz ḫużūrda olurdı.

1498

Der-taẓallüm dāşten der-pīş-i Ḥaḳ

[1453] aṣḥāba: -Ü.

(8) Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ḥużūr vu münācātında taẕallüm ṭutmaḳda

Her (9) yekī burdī ez-ān dīger sebaḳ

Sizden her biriñüz ol birinden sebaḳ (10) ve teḳaddüm iledürdi yaʿnī cenāb-ı İlāhī'ye[1454] müteveccih olup rūz u [Ü162b] şeb (11) cān u dilden küllī niyāz ve tażarruʿ idüp fiġān ve nāle eylerdüñüz.

1499

(12) Tā çü Ḫaḳ dīdī şumā-rā bī-ḳarār

Tā çünki Ḫüdāy ʿazze ve celle sizi (13) bī-ḳarār ve bī-ṣabr göreydi

Bāz dādī şeyḫ-rā der-intiẓār

Sizüñ (14) intiẓāruñuzda şeyḫüñüzi girü size virürdi ve sizi intiẓārdan (15) ḫalāṣ eylerdi.

1500

Ger zi-şeyḫ-i ḫˇīş gerdīd iḫtirāz

(16) Eger siz kendü şeyḫüñüzden iḫtirāz ve ferāġat eyledüñüz ise

(17) Ez-der-i Ḫaḳ ez-çi mīgeştīd bāz

Pes ne sebebden Ḫüdāy ʿazze (18) ve cellenüñ ḳapusından rücūʿ eylediñüz yaʿnī çünki şeyḫüñüzden cüdā (19) olduñuz ne sebebden tażarruʿ ve niyāzdan[1455] ve nāle ve fiġānda (20) olmaduñuz.

1501

Çün şinīdend īn suḫan ez-ʿacz-i ḫˇīş

Ol mürīdden (21) çünki bu mürīdler bu güne sözler işitdiler

Berneyāverdend [S161b] (1) īşān ser zi-pīş

Kendülerinüñ ʿacz ü kemāl ve ḫacāletinden öñlerinden (2) başlarını ḳaldurmadılar.

1502

Merd güft eknūn ez-īn ḫaclet çi sūd

(3) Merd ki murād ol mürīddür çünki anlaruñ ḫacāletini gördi anlara (4) didi şimdi bu ḫacāletden ne fāʾide.

Kār çün üftād berḫīzīm (5) zūd

[1454] İlāhī'ye: Eḥadiyyete Ü.

[1455] niyāzdan: niyāzda Ü.

Çünki bize böyle bir kār vāḳiᶜ oldı tīz ḳalḳalum.

1503

Lāzım-ı (6) dergāh-ı Ḥaḳ bāşīm mā

Biz Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ dergāhınuñ mülāzımı (7) olalum.

Der-taẕallum ḫāk berpāşīm mā

Taẕallümde biz başumuza ḫāk ṣaçalum (8) yaᶜnī ṣıdḳ u sūzile tażarruᶜ ve niyāz ve nāle ve fiġān cān-güdāẕ idüp (9) cān u dilden duᶜāya meşġūl olalum.

1504

Pīrehen pūşīm (10) ez-kāġıẕ heme

Cemīᶜmüz kāġıẕdan pīrehen giyelüm. Niteki ᶜAcem memleketlerinde (11) ᶜādetdür[1456] şikāyet idenler ḳāġıẕdan cāme giyerler şikāyet (12) idiciler idügi maᶜlūm olsun [Ü163a] içün ve başlarına ḫāk ṣaçarlar. Murād (13) budur ki bisyār tażarruᶜ ve duᶜāya[1457] ve nāle ve fiġān idüp Ḥaḳḳ Sübḥāne (14) ve teᶜālā ḥażretine yalvaralum.

Der-resīm āḫir be-şeyḫ-i ḫod heme

Āḫir (15) cemīᶜmüz[1458] şeyḫümüze irişelüm.

Beyt

Kāġıẕīn cāme be-ḫun-ābe bişūyem ki (16) felek

Reh-nümūnīm be-pāy-ı ᶜilm dād nekerd

Ve Mihr ü Müşterī nāmı (17) ile meşhūr olan kitābda vāḳiᶜ olmışdur.

Beyt

(18) Zi-dest-i ẓulm-i gülgüm kerde duḫter

Ḳabā-yı kāġıẕīn hem-vāre der-ber

1505

(19) Cümle sūy-ı Rūm reftend ez-ᶜArab

Çünki anlaruñ mā-beyninde bu aḥvāl (20) bu vechile rāy u muṣāḥabet vāḳiᶜ oldı pes cemīᶜan ᶜArab'dan (21) Rūm cānibine[1459] revān oldılar.

Muᶜtekif geştend pinhān rūz u [S161a] (1) şeb

Ol şehrde ḫalḳ[1460] pinhān olup rūz u şeb muᶜtekif (2) oldılar.

[1456] ᶜādetdür: ᶜādetdür ki Ü.
[1457] duᶜāya: duᶜā Ü.
[1458] cemīᶜmüz: cemīᶜmüz kendü Ü.
[1459] cānibine: cānibine gitdiler yaᶜnī Kaᶜbe'den şeyḫ sākin olduġı Rūm şehrine Ü.

1506

Ber-der-i Ḥaḳ her yekī-rā ṣad hezār

Geh şefāᶜat gāh zārī (3) būd kār

Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ ḳapusı üzere her birinüñ işi (4) gāhī ṣad hezār şefāᶜat gāhī ṣad hezār zārī ve fiġān oldı (5) yaᶜnī rūz u şeb tażarruᶜ ve niyāzı[1461] nāle ve fiġān ve duᶜāya meşġūl (6) oldılar.

1507

Hemçünān tā çil şebān-rūz-ı tamām

Tamām ḳırḳ gün ḳırḳ (7) giceye degin ancılayın

Mīnecünbīdend hīç ez-yek maḳām

Bir maḳāmdan (8) hīç ḥareket eylemediler.

1508

Cümle-rā çil şeb ne ḫur ne ḫˇāb (9) būd

Ḳırḳ gice cemīᶜīsine ne ekl ve ne şürb ve ne ḫˇāb oldı.

(10) Hemçü meh çil rūz ne nān ne āb būd

Māh gibi anlara ḳırḳ gün (11) ne nān ne āb oldı yaᶜnī māh āb ve nāndan [Ü163b] berī olduġı gibi (12) hem tamām ḳırḳ gün nān u ābdan berī oldılar.

1509

Ez-tażarruᶜ kerden-i (13) ān ḳavm-i pāk

Ol pāk ḳavmüñ ol vechile tażarruᶜ ve niyāz (14) eyledüginden

Der-felek üftād cūşī ṣaᶜbnāk

Felekde meleklere[1462] (15) bir cūş u ḫurūş vāḳiᶜ oldı.

1510

Sebz-pūşān der-firāz (16) u der-fürūd

Sebz-pūşlar āsumān ve zemīn[1463]

Cümle pūşīdend (17) der-mātem kebūd

[1460] ḫalḳ: ḫalḳdan Ü.
[1461] niyāzı: niyāzı ve Ü.
[1462] meleklere: meleklere bir ṣaᶜbnāk ve ziyāde bir Ü.
[1463] āsumān ve zemīn: āsumānda ve zemīnde Ü.

Cemīʿīsi anlaruñ ḫuṣūṣından ötürü mātemde kebūd (18) geydiler yaʿnī melāʾike mātem-zedeler gibi gök renglü cāme geydiler. Murād (19) ol ḳavmden ötürü melāʾike ziyāde müteʾellim oldılar dimekdür.

1511

(20) Āḫirü'l-emr ān ki būdī pīş-i ṣaf

Āḫirü'l-emr ol mürīd ki ṣaff (21) u ḳavmüñ[1464] muḳtedāsıdur yaʿnī muḳtedāsı idi. Murād bunlaruñ Rūm'a gelmesine sebeb [S162b] (1) olan mürīddür.

Āmedeş tīr-i duʿāyī ber-hedef

Anuñ duʿāya (2) mensūb olan tīri hedefe irişdi yaʿnī anuñ duʿāsı maḳbūl (3) oldı anuñ teveccüh[1465] sūz u güdāẕı ziyāde olduġı içün.

1512

Baʿde (4) çil şeb ān mürīd-i pāk-bāz

Ḳırḳ giceden ṣoñra ol pāk-bāz mürīd

(5) Būd ender-ḫalvet ez-ḫod refte bāz

Ḫalvetde kendüden gitmiş (6) idi yaʿnī ziyāde ḥarāret ve eleminden ḥayrān ve bī-ḫod ṭururken

1513

Ṣubḥ-dem (7) bādī berāmed müşk-bār

Ṣabāḥ vaḳti müşk-bār ve müşk-būy bir bād (8) geldi.

Şud cihān-ı keşf ber-vey āşikār

Keşf cihānı yaʿnī (9) ʿālem-i ġayb aña āşikāre ve ẓāhir oldı.

1514

Muṣṭafā-rā dīd mīāmed (10) çü māh

Ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem düşinde gördi ki māh (11) gibi geldi.

Der-berefkende dü gīsū-yı siyāh

İki siyāh gīsūsınuñ (12) omuzlarınuñ üzerine bıraḳmış.

1515

Sāye-i Ḥaḳ āfitāb-ı rūy-ı (13) ū

[1464] ḳavmüñ: ḳavmüñ pīş ü Ü.
[1465] teveccüh: teveccüh ve Ü.

[Ü164a] Anuñ āfitāb sāyesi gibi münevver yüzi Ḥaḳḳ teᶜālānuñ sāyesidür (14) yaᶜnī anuñ nūr-ı maḥż vücūdı hīç şekk ü reybsiz Ḫüdāy (15) ᶜazze ve cellenüñ ẕāt-ı pākinüñ maẓharıdur.

Ṣad cihān cān vaḳf-ı (16) yek yek mūy-ı ū

Yüz cān cihānı anuñ bir bir mūyınuñ vaḳfıdur (17) yaᶜnī ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu teᶜālā ᶜaleyhi ve sellem bī-pāyān (18) ᶜiẓam ü şān[1466] ve ḳadr ü miḳdārdan bīrūn ᶜuluvv-ḳadr ṣāḥibi olduġı (19) içün anuñ her mūyı bī-ḥadd ü bī-ᶜadd cāndan ᶜazīz ve şerīfdür.

1516

Mīḫırāmīd ü (20) tebessüm mīnümūd

Ẓāhir olup ṣalındı ve tebessüm gösterdi yaᶜnī tebessüm (21) eyledi.

Her ki mīdīdeş der-ū güm mīnümūd

Ol ḥālde her kim ki anı [S162a] (1) gördi anda güm göründi yaᶜnī anuñ münevver cemālin[1467] müşāhede iden (2) ḥayrān olur[1468] ve bī-hūş oldı.

1517

Ān mürīd ū-rā çü dīd ez-cāy (3) cest

Ol mürīd çünki rüʾyāsında anı gördi yirinden ṣıçradı.

(4) Kiy Nebiyya'llāh destem gīr dest

Ve ḫiṭāb idüp didi ki iy (5) Allāh teᶜālānuñ peyġām-beri bana meded eyle bana muᶜāvenet eyle. Bundan murād (6) ne idügi bu beytüñ mıṣrāᶜ-i sānīsinüñ maᶜnāsından rūşen (7) ve ẓāhirdür.

1518

Reh-nümāy-ı ḫalḳ ez-behr-i Ḫüdāy

İy cemīᶜ enbiyānuñ server (8) ü mihteri ḫalḳuñ reh-nümāy ve delīlisin.

Şeyḫ-i mā güm-rāh şud rāheş (9) nümāy

Bizüm şeyḫümüz ḍāll ü güm-rāh oldı Allāh içün aña yol göster[1469] (10) anı ḍalāletden ḫalāṣ eyle.

1519

[1466] ᶜiẓam ü şān: ᶜiẓam-şān Ü.
[1467] cemālin: cemālini Ü.
[1468] olur: -Ü.
[1469] göster: göster yaᶜnī Ü.

Muṣṭafā güft iy be-himmet bes bülend

(11) Ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu teᶜālā[1470] ᶜaleyhi ve sellem ol mürīde ḫiṭāb idüp (12) didi iy himmetde ziyāde bülend.

Rev ki şeyḫet-rā birūn kerdem (13) zi-bend

Yüri [Ü164b] mesrūr ve āsūde-ḥāl ol ki senüñ şeyḫüñi bend (14) ü küfrden bīrūn ve ḫalāṣ eyledüm.

1520

Himmet-i ᶜālīt kār-ı ḫ͡ʏīş kerd

(15) Senüñ ᶜālī himmetüñ kendü işin eyledi yaᶜnī anuñ ḍalālet ve (16) küfrden ḫalāṣına sebeb senüñ ᶜālī himmetüñ oldı.

Dem mezed tā şeyḫ-rā (17) der-pīş kerd

Dem urmadı tā ki şeyḫi mürīdüñ öñinde eyledi (18) yaᶜnī ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu teᶜālā[1471] ᶜaleyhi ve sellem rüʾyāda şeyḫi fevrī (19) mürīdüñ öñine[1472] getürdi ve şeyḫüñ tersālıḳdan ferāġat idüp (20) evvelki ḥāline vuṣūl bulduġını gösterdi ve mürīde ḫiṭāb idüp (21) didi.

1521

Der-miyān-ı şeyḫ ü Ḥaḳ ez-dīr gāh

Senüñ şeyḫüñile Ḫüdāy [S163b] (1) ᶜazze ve cellenüñ ortasında çoḳ zamāndan beri

Būd gerdī vü (2) ġubārī bes siyāh

Ziyāde siyāh bir gerd ve bir[1473] ġubār varidi (3) yaᶜnī şeyḫüñden ziyāde zişt bir ḥālet ṣādır olmış idi (4) ḥażret-i Ḥaḳḳ anı ᶜafv eylememiş idi.

1522

Ān ġubār ez-rāh-ı ū (5) berdāştem

Ol ġubārı anuñ yolından ḳaldurdum.

Der-miyān-ı ẓulmeteş (6) negẕāştem

Anı küfr ẓulmetinüñ içinde ḳomadum.

1523

[1470] teᶜālā: -Ü.
[1471] teᶜālā: -Ü.
[1472] öñine: ḥużūrına Ü.
[1473] bir: -Ü.

Kerdem ez-baḥr-ı (7) şefāᶜat şebnemī

Münteşir ber-rūzigār-ı ū hemī

Deryā-yı şefāᶜatümden (8) anuñ rūzigārı üzere bir şebnemi münteşir ve niṯār eyledüm (9) yaᶜnī benüm şefāᶜatüm sebebi ile senüñ şeyḫüñ ol günāhdan pāk (10) olup Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ maḳbūli oldı.

1524

Ān ġubār eknūn (11) zi-reh berḫāstest

Ol ġubār şimdi anuñ yolından ḳalḳmışdur (12) yaᶜnī maḥv u münᶜadim olmışdur.

Tevbe binşeste güneh berḫāstest

(13) Tevbe oturmışdur yaᶜnī tersālıḳdan tevbe ve ferāġat eylemişdür (14) lā-cerem *et-tāᵓibu mine'ẕ-ẕenbi kemen lā-ẕenbeleh*[1474] ḥasebince [Ü165a] ol günāh (15) andan ḳalḳmışdur yaᶜnī refᶜ ü maḥv olmışdur.

1525

Tu yaḳīn mīdān (16) ki ṣad ᶜālem günāh

Sen yaḳīn ve daḳīḳ bil ki yüz ᶜālem günāh (17) yaᶜnī ḥadden bīrūn günāḥ

Ez-tef-i yek tevbe berḫīzed zi-rāh

Bir tevbenüñ (18) tef ü tābından yoldan ḳalḳar yaᶜnī ṣıdḳ u sūzile (19) olan tevbe sebebi ile bī-pāyān ẕünūbdan ḫalāṣ müyesser (20) olur. Zīrā Ḫüdāy ᶜazze ve celle ki ᶜAfüvv ü Ġafūr'dur günāhkār (21) bendelerine[1475] cemīᶜ günāhlarını ᶜafv u maġfiret eylemege vaᶜde eylemişdür. [S163a] (1) Bu maᶜnā bu āyet-i kerīmeden rūşen ve ẓāhirdür *inna'l-lāhe yaġfiru'ẕ-ẕunūbe (2) cemīᶜan innehu huve'l-ġafūru'r-Raḥīm.*[1476]

1526

Baḥr-ı iḥsān çün der-āyed mevc-zen

(3) İḥsān deryāsı çünki mevc urmaġa gele yaᶜnī çünki raḥmet (4) ve maġfireti bī-pāyān Ḫüdā'nuñ iḥsānı deryāsı mevvāc (5) ola

Maḥv gerdāned günāh-ı merd ü zen

[1474] "Tövbe eden hiç günah işlememiş gibi olur."
[1475] bendelerine: bendelerinüñ Ü.
[1476] "Şüphesiz Allah, bütün günahları affeder. Çünkü O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir." Zümer/53.

Merd ü zenüñ[1477] cemīᶜ (6) āṣīlerüñ günāhın maḥv u münᶜadim eyler. Zīrā ᶜuṣātuñ cemīᶜ ẕünūbı (7) anuñ deryā-yı bī-kerāndan ziyāde olan maġfiret ve iḥsānına (8) nisbet bir ḳaṭre meṣābesindedür. *Zen* ki mışrāᶜ-i evvelde (9) vāḳiᶜdür emr-i ḥāżır ṣīġasında olmaḳ iᶜtibārı (10) üzere şerḥ olundı ki taḳdīri böyledür: *Baḥr-ı iḥsān (11) çün be-mevc zeden der-āyed* ve *mevc-zen* vaṣf-ı terkībī olup (12) maᶜnā bu vechile olmaḳ hem-laṭīfdür: Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ (13) iḥsānı deryāsı çünki mevc urıcı gele. Yaᶜnī çünki mevc urup (14) ẓuhūr ide.

1527

Īn dü se ḥarfī bügüft ez-yār-ı ū

Anuñ (15) yāri sebebinden ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu teᶜālā ᶜaleyhi ve sellem ol mürīde bu (16) bir iki üç sözi didi yaᶜnī çünki ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu teᶜālā ᶜaleyhi (17) ve sellem ol mürīde ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ ᶜazze ismuhu [Ü165b] kerem ve luṭf u (18) iḥsānından beyān ve ᶜıyān eyledi.

Der-zamān ġāᵓib şud (19) ez-dīdār-ı ū

Fevrī ol mürīdüñ dīdār u ḥużūrından ġāᵓib (20) oldı.

1528

Merd ez-şādī-i ū medhūş şud

Merd ki murād ol (21) mürīddür anuñ sürūrı sebebinden medhūş oldı.

Naᶜraᵓī zed [S164b] (1) kāsumān pür-cūş şud

Ol mürīd ziyāde ẕevḳ ü sürūrından (2) bir naᶜra urdı ki ol naᶜradan āsumān pür-cūş (3) oldı.

1529

Hemçünān naᶜra zenān bīrūn fütād

Evvelki gibi henüz (4) naᶜra ururaḳ ḫalvet-ḫānesinden ṭaşra düşdi (5) yaᶜnī geldi.

Ez-dü dīde der-miyān-ı ḫūn fütād

İki çeşminden (6) ḳan içine düşdi yaᶜnī ziyāde sürūrından iki çeşminden (7) bisyār ḫūn revān oldı.[1478]

1530

[1477] zenüñ: zenüñ yaᶜnī Ü.
[1478] yaᶜnī ziyāde sürūrından iki çeşminden bisyār ḫūn revān oldı: -Ü.

Cümle-i aṣḥāb-rā āgāh (8) kerd

Ol mürīd bu ḥālden aṣḥābuñ cemīʿīsini aġah ve ḫaber- (9) dār eyledi.

Müjdegānī dād u ʿazm-i rāh kerd

Aṣḥāba (10) beşāret virdi ve rāha ʿazm eyledi.

1531

Reft bā-aṣḥāb (11) giryān u devān

Aṣḥābla ol mürīd giryān ve devān (12) Rūm semtine gitdi.

Tā resīd āncā ki şeyḫ-i ḫūkvān

(13) Tā irişdi ol yire ki ḫūkvān şeyḫ anda idi.

1532

Şeyḫ-rā (14) dīdend çün āteş şude

Orada şeyḫi gördiler küfr ü (15) ḍalālet bürūdetinden ḫalāṣ olup ẕevḳ ü sürūrından (16) āteş gibi olmış.

Der-miyān-ı bī-ḳarārī ḫoş şude

(16) Şevḳ ve ḳarārsızlıḳ içinde ḫoş olmış yaʿnī ḳasvet-i (17) ḳalb ü tīre-dillikden necāt bulup ḫoş-dil ve ḫoş- (18) ḥāl olmış.

1533

Hem fikende būd nāḳūs ān zamān

Hem ol zamānda (19) nāḳūsı elinden bıraḳmış idi.

Hem küşāde būd (20) zünnār ez-miyān

Hem belinden zünnārı çözmiş ve elinden [S164a] (1) bıraḳmış idi.

1534

Hem külāh-ı gebrekī endāḫte

Hem gebrekī külāhı [Ü166a] başından (2) atmış yaʿnī gebr ü tersālar geydügi külāhı ki geymiş idi anı (3) başından çıḳarup yabāna atdı.

Hem zi-tersāyī dileş (4) perdāḫte

Tersālıḳdan anuñ ḳalbi ḫālī ve pāk[1479] olmış.[1480]

1535

(5) Şeyḫ çün aṣḥāb-ı ḫod ez-dūr dīd

[1479] ve pāk: -Ü.

[1480] pāk olmış: pāk olmış. Bu hem-maʿnādur hem tersālıḳdan ḳalbini ḫālī ve pāk eylemiş Ü.

Şeyḫ çünki (6) ırakdan kendünüñ aṣḥābını gördi.

Ḫ͡ïşten-rā (7) der-miyān-ı nūr dïd

Ziyāde sürürından kendüsini nūruñ (8) içinde gördi yaᶜnï nūra ġarḳ oldı.

1536

Hem zi-ḫaclet (9) cāme-i ḫod çāk kerd

Hem ḫacāletinden kendünüñ cāmesini çāk (10) eyledi.

Hem zi-ᶜacz-ı ḫ͡ïş ber-ser ḫāk kerd

Hem kendünüñ (11) ᶜaczi sebebinden başı üzere ḫāk eyledi yaᶜnï başına ḫāk (12) ṣaçdı.

1537

Gāh çün ebr eşk-i ḫūnïn mïfişānd

Gāhï (13) seḥāb gibi çeşminden eşk-i ḫūnïn ṣaçdı yaᶜnï seḥābdan (14) bārān revān olduġı gibi anuñ çeşminden eşk-i (15) ḫūnïn revān oldı.

Gāh dest ez-cān-ı şïrïn (16) mïfişānd

Gāhï şïrïn cānından el silkdi yaᶜnï cānından (17) bïzār oldı.

1538

Gāh āheş perde-i gerdūn büsūḫt

Gāhï (18) anuñ āhı felegüñ perdesini yaḳdı yaᶜnï ziyāde sūznāk (19) āh eyledi.[1481]

Geh zi-ḥasret der-ten-i ū ḫūn büsūḫt

Gāhï (20) ḥasret sebebinden anuñ cisminde ḳanı yandı ve ḳurudı.

1539

(21) Ḥikmet ü esrār u Ḳur'ān u ḫaber

Şüste būdend ez-żamïreş [S165b] (1) ser-be-ser

Anuñ żamïr ü ḫāṭırından cemïᶜan yumış idiler yaᶜnï (2) emr-i İlāhï ile ki bu ẕikr olunanlar anuñ vücūdından maḥv (3) u münᶜadim olmış idi.

1540

Cümle der-yād āmedeş yekbāregï

Cemïᶜan [Ü166b] (4) bir uġurdan anuñ yād u ḫāṭırına geldi.

Bāz rest (5) ez-cehl ü ez-bï-çāregï

[1481] eyledi: eylerdi Ü.

Lā-cerem cehlden ve bī-çārelikden (6) ḫalāṣ oldı.

1541

Çün be-ḥāl-i ḫod fürū nigrīstī

Çünki (7) kendünüñ ḥāline naẓar eyledi.

Der-sücūd üftādī vü (8) bigrīstī

Sücūda düşdi ve girye eyledi yaʿnī secde idüp (9) aġladı.

1542

Hemçü gül bā-ḫūn-ı dil āġışte būd

Gül gibi ḫūn-ı dile (10) bulaşmış idi yaʿnī gül ḳırmızı olduġı gibi o hem ḫūn-ı (11) dili ile ālūde olmış idi.

Vez-ḫacālet ġarḳa (12) der-ḫey geşte būd

Ve ḫacāletinden ʿaraḳa ġarḳ olmış (13) idi.

1543

Çün bedīdend ān çünān aṣḥābunā

Çünki bizüm (14) aṣḥābumuz şeyḫi ancılayın gördiler.

Mānde der-endūh u şādī (15) mübtelā

Ġam u sürūrda mübtelā ḳalmış yaʿnī gāhī ġam-gīn (16) olur aña bu ḥālet vāḳiʿ olduġı içün ve gāhī (17) mesrūr olur bu ḥāletden ḫalāṣ müyesser olduġı (18) içün. *Aṣḥāb*dan murād mürīdlerdür.

1544

Pīş-i ū reftend (19) ser-gerdān heme

Cemīʿan ser-gerdān ve müteḥayyir anuñ (20) pīş-i ḥużūrında[1482] yaʿnī ḥużūrına gitdiler.

Vez-pey-i şükrāne (21) cān-efşān heme

Ve şeyḫlerine evvelki ḥālet ve mertebe [S165a] (1) müyesser olduġı şükrāneden ötürü cemīʿīsi cān (2) niṯār idici

1545

Şeyḫ-rā güftend iy pey burde rāz

Mürīdler şeyḫe (3) didiler iy rāza iz iletmiş yaʿnī vuṣūl bulmış.

Mīġ şud (4) ez-pīş-i ḫurşīd-i tu bāz

[1482] pīş-i ḥużūrında: -Ü

Senüñ āfitābuñ öñinden seḥāb (5) gitdi yaʿnī vuṣūl-i Ḥaḳḳ'a mānic olan ḥicābdan ḫalāṣ olduñ.

1546

(6) Küfr berḫāst ez-reh ü īmān nişest

Senüñ yoluñdan (7) küfr refc oldı ve anuñ yirine īmān oturdı.

[Ü167a] Büt- (8) perest-i Rūm şud Yezdān-perest

Rūm'uñ (9) büt-peresti Yezdān-perest oldı yaʿnī sen büt-perest (10) iken tevfīḳ-i İlāhī ile tekrār Yezdān-perest olduñ.

1547

(11) Ber-tu īn şükrāne ʿālem ʿālemest

Senüñ üzerüñe (12) bu şükrāne ʿālem ʿālemdür yaʿnī bu hidāyetden ötürü (13) saña ḥadden bīrūn şükrāne lāzımdur.

Şükr kun Ḥaḳ- (14) rā çi cāy-ı mātemest

Pes Ḥaḳḳ teʿālā ḥażretine ʿazze ismuhu[1483] (15) şükr eyle bu dem mātemüñ ne yiridür. Zīrā maḥall(i)[1484] degüldür belki[1485] sürūruñ (16) maḥallidür.

1548

Minnet Īzed-rā ki der-deryā-yı ḳār

Ḫüdāy ʿazze (17) ve celleye şükr ü minnet olsun ki bu zift deryāsında

(18) Kerd rāhī hemçü ḫurşīd āşikār

Āfitāb[1486] rūşen (19) bir yol āşikār ve ẓāhir eyledi yaʿnī zift gibi küfr ü (20) ḍalālet deryāsına ġarīḳ iken seni andan ḫalāṣ idüp (21) āfitāb gibi rūşen īmān nūrı ile nūrānī eyledi. *Ḳār* [S166b] (1) zift maʿnāsınadur.

1549

Ān ki dāned kerd rūşen- (2) rā siyāh

Ol Allāh ki rūşeni siyāh eylemegi bilür yaʿnī (3) hidāyetden devr idüp yaʿnī dūr idüp (4) ḍalālete irişdürmege ḳādir olan Ḫüdā

Tevbe (5) dāned dād bā-çendīn günāh

[1483] ʿazze ismuhu: -Ü.
[1484] maḥalli: maḥalli mātemüñ Ü.
[1485] belki: sūr ve Ü.
[1486] Āfitāb: Āfitāb gibi Ü.

Bu ḳadar günāh ile tevbe (6) virmegi bilür yaʿnī *ene't-tevvābu'r-Raḥīm*[1487] ḥasebince ziyāde (7) günāhkār bendesine tevbe virmege ḳādirdür yaʿnī tevbe (8) āteşini anuñ derūnında īḳād idüp aña tevbe itdürmege ḳādir.[1488]

1550

(9) Āteş āmed tevbe çün büfrūzed ū

Tevbe āteşi geldi (10) yaʿnī tevbe ḥaḳīḳatda āteş gibidür çünki o şuʿlelene (11) yaʿnī çünki tevbe ṣıdḳ u sūzla ẓuhūr bula.

Her çi bāşed (12) cümle ber-hem sūzed ū

Her ne ki olursa o cemīʿīsini (13) o biri biri üzere yaḳar yaʿnī cürm ü ʿiṣyān egerçi (14) ḥadden bīrūn ola tevbe sebebi ile cemīʿan [Ü167b] (15) maḥv u münʿadim olur lā-cerem ẕünūbdan (16) tevbe iden kimse *et-tāʾibu mine'ẕ-ẕenbi (17) kemen lā-ẕenbe lehu*[1489] ḥasebince günāh eylememiş gibi (18) olur.

1551

Ḳıṣṣa kūteh mīkunem zān cāygāh

(19) Ol cāygāhdan[1490] ḳıṣṣayı ḳıṣa eylerem.

(20) Būdşān el-ḳıṣṣa ān dem ʿazm-i rāh

[S166a] (1) El-ḳıṣṣa ol cāygāhdan ol dem ʿazm-i rāh oldı yaʿnī oradan (2) Kaʿbe'ye gitmege ḳaṣd eylediler.

1552

Şeyḫ ġuslī kerd ü şud der-ḫırḳa bāz

Şeyḫ (3) oradan[1491] bir ġusl eyledi ve girü ḫırḳada oldı yaʿnī kendünüñ (4) ḫırḳasını geydi. Bunda *şud* git[1492] maʿnāsına münāsib degüldür.

Reft (5) bā-aṣḥāb-ı ḫod sūy-ı Ḥicāz

Pes Rūm'dan kendünüñ aṣḥābı ile (6) Ḥicāz cānibine gitdi.

DER-BEYĀN-I MÜSÜLMĀN ŞUDEN-İ ĀN DUḪTER[1493]

Ol (7) duḫterüñ Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ hidāyet ve tevfīḳi ile müsülmān (8) olduġınuñ beyānındadur.

[1487] "Zira ben tövbeleri çok kabul edenim, çok merhamet edenim." Bakara/160.
[1488] yaʿnī tevbe āteşini anuñ derūnında īḳād idüp aña tevbe itdürmege ḳādir: -Ü.
[1489] " Tövbe eden hiç günah işlememiş gibi olur."
[1490] Ol cāygāhdan: -Ü.
[1491] oradan: orada Ü.
[1492] git: gitdi Ü.
[1493] "O Kızın Müslüman Olması Konusundadır"

1553

Dī̆d ez-ān pes duḫter-i tersā (9) be-ḫ̆āb

Andan ṣoñra ol tersā duḫter

Kū fütād ender-kenāreş (10) āfitāb

Düşinde gördi ki āfitāb kendünüñ[1494] kenārında vāḳiᶜ oldı.*

1554

(11) Āfitāb ān gāh bükşādī̆ zebān

Āfitāb anuñ kenārında iken (12) andan ṣoñra zebānını açdı yaᶜnī̆ āfitāb söze gelüp didi.**

(13) Kez-pey-i şeyḫet revān şev ī̆n zamān

Ki bu zamān senüñ şeyḫüñüñ (14) ardından revān ol.

1555

Meẕheb-i ū gī̆r ü ḫāk-i ū bübāş

Anuñ meẕhebini (15) ṭut ve anuñ ḫāki ol yaᶜnī̆ cān u dilden aña tābiᶜ ve muṭī̆ᶜ ol.[1495]

(16) İy pelī̆deş kerde pāk-i ū bübāş

İy duḫter ki sen anı pelī̆d (17) ve nā-pāk eylemişsin anuñ pāki ol yaᶜnī̆ iy duḫter ki o senüñ (18) ᶜışḳuñ sebebi ile küfr ü ḍalālet necāsetine ālūde olup nā-pāk (19) olmış idi bu dem o pākdür pes sen hem pāk [Ü168a] ol anuñ (20) zevciyyetini[1496] ḳabūl eylemekle.

1556

Ū çü şud ez-behr-i tu ender-mecāz

İy duḫter (21) çünki o senden ötürü mecāzda oldı yaᶜnī̆ tersālıġı[1497] (22) iḫtiyār eyledi.

Der-ḥaḳī̆ḳat tu reh-i ū gī̆r-bāz

Pes ḥaḳī̆ḳatde (23) sen elbette anuñ ṭarī̆ḳini ṭut yaᶜnī̆ müsülmān ol.

1557

[1494] kendünüñ: anuñ Ü.

* *Kū fütād*daki *ūftād* taḳdī̆rindedür.

** *bükşādī̆*de *yā* ḥikāyet içündür.

[1495] yaᶜnī̆ cān u dilden aña tābiᶜ ve muṭī̆ᶜ ol: -Ü.

[1496] zevciyyetini: dī̆nini Ü.

[1497] tersālıġı: tersālıġı senden ötürü Ü.

Ez-reheş burdī [S167b] (1) be-rāh-ı ū der āy

Egerçi evvel sen anı yoldan iletdüñ yaʿnī anuñ ḍalālet (2) ve küfrine sebeb olduñ līkin bu dem anuñ ṭarīḳine gel.[1498]

Çün be-rāḥ āmed (3) tu hem-rāhī nümāy

Çünki o yola geldi sen hem aña hem-rāhlıḳ göster (4) yaʿnī çünki şeyḫ küfri terk eyledi sen hem küfri terk eyle.[*]

1558

Reh-zeneş (5) būdī besī hem-reh bübāş

Aña ziyāde reh-zen olduñ yaʿnī anı īmān (6) ve İslām'dan cüdā eyledüñ pes bu dem aña hem-rāh ol yaʿnī sen hem (7) īmān ḳabūl eyle.

Çend ez-īn bī-āgehī āgeh bübāş

Bu āgāhsızlıḳdan (8) niçe bire[1499] dek āgāh ol yaʿnī küfri terk idüp Ḫüdāy ʿazze ve celleden (9) ḫaber-dār ol. Bu sözler rüʾyāsında gördügi āfitāb cānibindendür (10) ki ol duḫtere ḫiṭāb ṭarīḳi ile vāḳiʿ olmışdur.[**]

1559

Çün derāmed duḫter-i (11) tersā zi-ḫˇāb

Çünki tersā duḫter ḫˇābdan geldi yaʿnī bīdār (12) oldı.

Nūr mītāft ez-dileş çün āfitāb

Ol duḫterüñ (13) ḳalbinden āfitāb gibi nūr yıldıradı.

1560

Der-dileş derdī pedīd āmed (14) ʿaceb

Ol duḫterüñ ḳalbinde ʿaceb bir derd ẓāhir geldi yaʿnī ʿaceb (15) bir derd ü ḫālet ẓāhir oldı.

Bī-ḳarāreş kerd ān derd ez-ṭaleb

(16) Ol derd ṭaleb sebebinden anı bī-ḳarār eyledi.

1561

Āteşī der-cān-ı (17) ser-mesteş fütād

Anuñ şarāb-ı ʿışḳla ser-mest cānına ziyāde ceẕbe (18) āteşi vāḳiʿ [Ü168b] oldı.

[1498] gel: -Ü.

[*] *nümāy* emr-i ḥāżırdur.

[1499] niçe bire: niceye Ü.

[**] *bübāş* emr-i ḥāżırdur.

Dest ber-dil zed dil ez-desteş fütād

(19) Ziyāde bī-ṣabr u bī-ṭāḳat olduġından elini egerçi gönli üzere (20) ḳodı līkin anuñ gönli elinden düşdi yaʿnī bī-dil oldı.

1562

(21) Mīnedānist ū ki cān-ı bī-ḳarār

O duḫter bilmedi ki bī-ḳarār cānı

(22) Der-derūn-ı ū çi toḫm āverd bār

Ne ḥāṣıl toḫumını getürdi yaʿnī derūnında (23) ne ḥālet vāḳiʿ olduġından ve cānına ne güne derd ü miḥnet ẓuhūr [S167a] (1) bulduġından āgāh oldı.*

1563

Kāreş üftād u nebūdeş hem-demī

(2) Aña kār vāḳiʿ oldı ve aña bir hem-dem ve muṣāḥib olmadı.

Dīd (3) ḫod-rā der-ʿacāʾib ʿālemī

Ol duḫter kendüni bir ʿacāʾib ʿālemde (4) gördi.**

1564

ʿĀlemī kāncā nişān-rā rāh nīst

Ol ʿālem bir ʿālemdür ki (5) orada nişāna yol yoḳdur yaʿnī andan ḫaber ve nişān virilmek (6) muḥāldür.

Güng bāyed şud zebān-rā rāh nīst

Pes güng ü (7) ḫāmūş olmaḳ gerek. Zīrā bu ḫuṣūṣda zebāna rāh ve ḳudret (8) yoḳdur. *ʿĀlem*den murād ʿālem-i İlāhīdür.***

1565

Der-zamānī ān heme nāz u ṭarab

(9) Fevrī ol cemīʿ nāz u ṭarab

Hemçü bārān zū fürū rīḫt (10) iy ʿaceb

Ol duḫterden bārān gibi aşaġa döküldi iy ʿaceb ḥāletdür. (11) Zīrā ʿışḳ-ı İlāhī'de cismānī nāz u ṭarab olmaz lā-cerem çünki[1500] (12) ol duḫter ʿışḳ-ı İlāhī'ye vuṣūl buldı nāz u ṭarabdan cüdā (13) oldı.

---

* *bār* bunda ḥāṣıl maʿnāsınadur.
** *ʿālem*de *yā* vaḥdet içündür.
*** *Güng* dilsüz.
[1500] çünki: -Ü.

1566

Naʿra-zen cāme-derān bīrūn devīd

Pes duḫter (14) cūş u ḫurūş idüp naʿra-zen ve cāme-derān ḫānesinden (15) ṭaşra yildi yaʿnī çıḳarup cāmesini çāk eyledi ve ḫānesinden (16) ṭaşra çıḳdı.

Ḫāk ber-ser der-miyān-ı ḫūn devīd

Başı (17) üzere ḫāk ṣaçdı ve ḫūn [Ü169a] içinde yildi yaʿnī çeşmlerinden ḳan (18) revān oldı.

1567

Bā-dil-i pür-derd ü cān-ı nā-tüvān

Derd ile memlū göñül (19) ile ve żaʿīf cānla*

Ez-pey-i şeyḫ ü mürīdān şud revān

Şeyḫ ve mürīdlerüñ (20) ardından revān oldı.

1568

Hemçü ebrī ġarḳa der-ḫūn mīdevīd

(21) Ḳana ġarīḳ bir seḥāb gibi yildi yaʿnī seḥābdan bārān döküldügi (22) gibi anuñ çeşminden ḫūn revān idi.

Dil bidād ez-dest ü bīrūn (23) mīdevīd

Göñlüni elden virdi ve ṭaşra yildi yaʿnī bī-ṣabr u bī-ṭāḳat [S168b] (1) olup bī-iḫtiyār ḫānesinden ṭaşra çıḳdı ve ṣaḥrā cānibine (2) revān oldı.

1569

Mīnedānist ū ki der-ṣaḥrā vü deşt

O bilmedi ki ṣaḥrā (3) ve deştde**

Ez-küdāmīn sūy mībāyist geşt

Ḳanḳı cānibden (4) dönmek gerek yaʿnī ol ṣaḥrāda şeyḫüñ ardınca ne semte gitmek gerek (5) idügini bilmedi.

1570

ʿĀciz ü ser-geşte mīnālīd ḫoş

Lā-cerem ol duḫter (6) ol ṣaḥrāda ʿāciz ve müteḥayyir olup ḫoş iñledi.

Rūy-ı ḫod ber-ḫāk (7) mīmālīd ḫoş

---

* *nā-tüvān* żaʿīf maʿnāsınadur.

** *deşt* ṣaḥrā.

Kendünüñ yüzini ḫāke ḫoş sürdi.

1571

Zār mī̇güft (8) iy Ḫüdāy-ı kār-sāz

Zār u bisyār didi iy bendelerinüñ işini (9) düzüci Ḫüdā.

ᶜAvratī̇em mānde ez-her kār bāz

Cemīᶜ kār u ᶜamelden (10) girü ḳalmış bir ᶜavratam.

1572

Merd-i rāhī̇ çün tuyī̇-rā reh zedem

Bir sencileyin (11) pādişāhuñ merd-i rāhınuñ yolını urdum yaᶜnī̇ senüñ maḳbūlān-ı dergāhuñuñ (12) bir maḳbūlünüñ ḍalāletine sebeb oldum.

Tu mezen ber-men ki bī̇-āgeh zedem

(13) Sen baña intiḳām eyleme. Zīrā anı bī̇-āgāh urdum yaᶜnī̇ şeyḫe her ne ki (14) eyledüm anuñ ᶜuluvv-ḳadrından ḫaber-dār degül iken eyledüm.

1573

Baḥr-ı Ḳahhārī̇t-rā (15) binşān zi-cūş

İy kerem ve luṭfı bī̇-pāyān Ḫüdā senüñ Ḳahhārlıḳ (16) deryāsınuñ [Ü169b] cūşını sākin eyle yaᶜnī̇ Ḳahhārlıḳ ṣıfatuñı refᶜ eyle.*

Mī̇nedānistem (17) ḫaṭā kerdem bepūş

Bilmedüm ḫaṭā eyledüm benüm günāhlarumı setr ü ᶜafv eyle.**

1574

(18) Her çi kerdem ber-men-i miskī̇n megī̇r

Her ne ki eyledüm ben miskī̇n üzerine[1501] (19) ṭutma yaᶜnī̇ benden ṣādır olan günāhlardan ötürü beni müᵓāḫeẕe (20) eyleme.

Dī̇n peẕī̇ruftem ber-ī̇n ġam-gī̇n megī̇r

Senüñ tevfī̇ḳ ve hidāyetüñle (21) ḥaḳḳ dī̇n ḳabūl eyledüm benüm üzerüme ṭutma.

1575

Şeyḫ-rā ilhām dādend (22) ez-derūn

Yolda derūndan şeyḫe ilhām virdiler yaᶜnī̇ iᶜlām idüp (23) didiler.

---

* *binşān* emr-i ḥāżırdur.

** *bepūş* emr-i ḥāżırdur.

[1501] üzerine: üzere Ü.

Kāmed ān duḫter zi-tersāyī birūn

Ki ol duḫter tersālıḳdan [S168a] (1) ṭaşra geldi yaʿnī tersālıġı terk eyledi.

1576

Āşināyī yāft (2) bā-dergāh-ı mā

Bizüm dergāhumuzla āşinālıḳ buldı.

Kāreş üftād (3) īn zamān bā-rāh-ı mā

Bu zamān anuñ işi bizüm yolumuzda[1502] düşdi (4) yaʿnī cemīʿ nesneden ferāġat idüp cān u dilden hemān bize (5) müteveccih olmışdur. Murād maḳbūlān-ı dergāh-ı Eḥadiyyet olduġın (6) işʿārdur.

1577

Bāz gerd ü pīş-i ān büt bāz şev

Girü dön ve girü (7) ol bütüñ ḥużūrına git.

Bā-büt-i ḫod hem-dem ü hem-sāz şev

Kendü (8) bütüñe hem-dem ve hem-rāz ol yaʿnī ol duḫtere mülāḳī olup anuñla (9) muṣāḥib ve hem-rāz ol. *Büt* ki ṣanem maʿnāsınadur bunda murād ol (10) duḫterdür ki şeyḫ aña ʿāşıḳ olmışdur.

1578

Şeyḫ ḥālī bāz-geşt ez-reh (11) çü bād

Şeyḫ fevrī yoldan bād gibi girü döndi.

Bāz şūrī der-mürīdāneş (12) fütād

Şeyḫüñ bu ḥālinden anuñ mürīdlerine girü bir şūr u ıżṭırāb (13) vāḳiʿ oldı.*

1579

Cümle güftendeş diger bāzet çi būd

Cemīʿ mürīdleri aña (14) didiler tekrār girü saña ne oldı. [Ü170a]

Tevbe vü çendīn tek ü tāzet (15) çi būd

Senüñ tevbe ve inābetüñ ve bu ḳudretüñ ve tāzuñ ve mücāhede (16) ve riyāżetüñ ne oldı.

1580

Bār-ı dīger ʿışḳ-bāzī mīkunī

[1502] yolumuzda: yolumuza Ü.

* *şūr* bunda ıżṭırāb maʿnāsınadur.

Anlardan ferāġat (17) idüp tekrār ʿışḳ-bāzlıḳlıḳ mı eylersin.

Tevbeʾī bes nā-namāzī mīkunī

Ziyāde nā-pāk (18) bir tevbe eylersin. Mışrāʿ-i evvelde bu maʿnā hem mümkindür anları terk idüp (19) ʿışḳ-bāzlıḳ eylersin.

1581

Ḥāl-i duḫter şeyḫ bā-īşān bügüft

Şeyḫ (20) çünki anlardan bu sözleri[1503] işitdi anlara duḫterüñ ḥālini didi.

(21) Her ki ān bişnīd terk-i cān bügüft

Mürīdlerden her kim ki anı işitdi (22) ziyāde ẕevḳ ü sürūrından cānını terk eyledi. *bügüft* bunda eyledi (23) maʿnāsınadur *terk* lafẓı ile istiʿmāl olunduġı içün.

1582

Şeyḫ ü aṣḥābeş [S169b] (1) be-pes geştend bāz

Pes şeyḫ ve aṣḥāb girü ardlarına döndiler.

Tā (2) şudend āncā ki būd ān dil-nüvāz

Tā gitdiler oraya ki ol dil-nüvāz (3) idi yaʿnī ol duḫter nāle ve fiġān eyledügi maḥalle irişdiler.*

1583

(4) Zerd mīdīdend çün zer rūy-ı ū

Anuñ yüzüni altun gibi ṣarı (5) gördiler bu ḥālet aña ʿışḳ-ı İlāhī sebebi ile olmışdur. Şemʿī-i ḥaḳīr (6) hem bu vechile zerd-rūyluga cān u dilden ḫˇāhān ve rūz u şeb (7) sūzān u giryāndur.[1504]

Güm şude der-gerd-i reh gīsū-yı ū

Anuñ gīsūsı (8) yoluñ tozı içinde güm ü nihān olmış. *Gīsū* ṣaç bölügi.

1584

(9) Ser-bürehne pā-bürehne câme-çāk

Başı ʿüryān ayaġı ʿüryān (10) cāmesi çāk.

Ber-miṣāl-i murdeʾī ber-rūy-ı ḫāk

Ḫāk yüzi üzere (11) bir murde gibi yaʿnī ḫāk üzere yatmış.**

[1503] sözleri: söz Ü.

* *Dil-nüvāz* vaṣf-ı terkībīdür.

[1504] sūzān u giryāndur: giryān u sūzāndur Ü.

** *murdeʾī*de hemze vaḥdet içündür.

1585

Çün bedīd ān māh şeyḫ-i (12) ḫ̌īş-rā

Çünki ol māh kendünüñ şeyḫini gördi.

Ġaşy āmed (13) ān büt-i dil-rīş-rā

Ol dil-rīş büte ġaşy geldi yaʿnī ol (14) ḳalbi mecrūḥ duḫterüñ ʿaḳlı gitdi.

1586

Çün büburd ān māh-rā der-ġaşy (15) ḫ̌āb

Çünki ġaşyda ol māhı ḫ̌āb iletdi.

Şeyḫ ber-rūyeş (16) fişānd ez-dīde āb

Şeyḫ anuñ yüzi üzere çeşminden (17) āb ṣaçdı yaʿnī şeyḫüñ eşki anuñ yüzi üzere revān (18) oldı.

1587

Çün naẓar ber-şeyḫ efkend ān nigār

Çünki ol (19) nigār şeyḫe naẓar bıraḳdı[1505] yaʿnī çünki şeyḫüñ yüzüni gördi.

(20) Eşk mībārīd çün ebr-i bahār

Ebr-i bahār bārān yaġdurduġı (21) gibi o çeşminden eşk yaġdurdı yaʿnī bisyār girye eyledi.

1588

(22) Dīde ber-ʿahd ü vefā-yı ū fikend

Nigār dīdesini anuñ ʿahd ü vefāsı (23) üzere bıraḳdı yaʿnī şeyḫüñ ʿahd ü vefāda s̱ābit-ḳadem olduġını [S169a] (1) yād eyledi.

Ḫ̌īş-rā der-dest ü pāy-ı ū fikend

Kendüsini (2) anuñ dest ü pāyine bıraḳdı yaʿnī şeyḫüñ eline ve ayaġına düşdi.

1589

(3) Güft ez-teşvīr-i tu cānem büsūḫt

İʿtiẕār idüp şeyḫe (4) didi senüñ ḫacāletüñden benüm cānum yandı yaʿnī senden ḫacil (5) olduġumdan ötürü ḥālüm perīşāndur.*

Bīş ez-īn der-perde (6) netvānem büsūḫt

[1505] bıraḳdı: atdı Ü.

* *teşvīr, ḥacālet* maʿnāsınadur.

Bundan ziyāde perdede yanmaġa ḳādir degülem (7) yaʿnī bu zamāna degin egerçi küfre giriftār ve mübtelā oldum līkin (8) min-baʿd bu ḳabāḥatde olmaġa ṣabr u ṭāḳatüm ḳalmadı.

1590

Berfikendem perde (9) tā āgeh şevem

Bu dem perdeyi üzerümden bıraḳdum yaʿnī küfri terk eyledüm (10) tā Ḫüdāy ʿazze ve celleden āgāh ve ḫaber-dār olam.

ʿArża kun İslām (11) tā bā-reh şevem

İy şeyḫ baña İslām[1506] ʿarż eyle tā Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ (12) ṭarīḳine gidem.[**]

1591

[Ü171a] Şeyḫ çün İslām ber-vey ʿarża dād

Şeyḫ çünki (13) ol duḫtere İslām ʿarża virdi yaʿnī İslām ʿarż eyledi.

Ġulġulī der-cümle-i (14) yārān fütād

Yārānuñ cemīʿīsine bir ġulġul düşdi yaʿnī anlara ziyāde (15) şevḳ u ḥālet vāḳiʿ oldı.

1592

Çün şud ān büt-rūy ez-ehl-i (16) ʿıyān

Çünki ol büt-rūy yaʿnī ol ḫūb-rūy duḫter ehl-i ʿıyāndan (17) oldı.

Eşk-i yārān mevc-zen şud der-miyān

Yārānuñ eşki (18) ortada mevc urıcı oldı yaʿnī mürīdler ziyāde mesrūr olduḳlarından (19) bisyār girye eylediler.

1593

Āḫirü'l-emr ān ṣanem çün rāh yāft

Āḫirü'l-emr (20) çünki ol ṣanem yol buldı.

Ẕevḳ-i ʿirfān der-dil-i āgāh yāft

(21) Āgāh gönlüñde ʿirfānuñ ẕevḳini buldı yaʿnī maʿrifetu'l-lāhdan behrever (22) olup aṣḥāb-ı ʿirfāndan oldı.[*]

1594

[1506] şeyḫ baña İslām: şeyḫ-i İslām Ü.

[**] ʿ*arża*da *hā* zāʾiddür.

[*] Baʿżı nüsaḫda *ʿirfān* yirine *īmān* vāḳiʿdür.

Şud dileş ez-ẕevḳ-i ʿirfān (23) bī-ḳarār

Ol duḫterüñ ḳalbi ʿirfānuñ ẕevḳinden pür-cūş u bī-ḳarār oldı.

[S170b] (1) Ġam derāmed gird-i ū bī-ġam-küsār

Egerçi anuñ eṭrāfına ġam u elem geldi (2) līkin ol ḥālde anuñ ġam-ḫˇār u ġam-küsārı yoḳ idi. Baʿżı nüsaḫda (3) mışrāʿ-i ṣānī böyle vāḳiʿdür: *Ġam derāmed gird-i ān (4) bī-ġam-küsār*. Ol yār u ġam-küsārsuzuñ eṭrāfına ġam geldi yaʿnī anı ġam (5) iḥāṭa eyledi.

1595

Güft şeyḫā ṭāḳat-i men geşt ṭāḳ

Ol ʿışḳ-ı İlāhī'den (6) behrever olmış duḫter şeyḫe ḫiṭāb idüp didi iy şeyḫ benüm ṭāḳatüm (7) ṭāḳ oldı ve ṣabrum ḳalmadı.[**]

Men neyārem hīç ṭāḳat der-firāḳ

(8) Firāḳa ben hīç ṭāḳat getürmezem.

1596

Mīrevem zīn ḫāk-dān-i pür-ṣudāʿ

(9) Lā-cerem bu ṣudāʿ ve ġamile memlū ḫak-dāndan giderem tā ki [Ü171b] firāḳdan ḫalāṣ (10) olup ʿālem-i İlāhī'ye vuṣūl bulam.

El-vedāʿ iy şeyḫ-i ʿālem el-vedāʿ

(11) Pes iy ʿālemüñ şeyḫi el-vedāʿ el-vedāʿ.

1597

Çün merā kūtāh ḫˇāhed (12) şud seḫun

Çünki benüm sözüm ḳıṣa olısardur. Zīrā saña çoḳ (13) cefā eyledüm bu sebebden senüñ ḥużūruñda bir söz söylemege ḳādir (14) degülem.

ʿĀcizem ʿafvem kun u ḫaṣmī mekun

Ben ʿācizem benüm ḫaṭālarumı (15) ʿafv eyle ve ḳıyāmetde benümile ḫuṣūmet eyleme.

1598

Īn bügüft ān māh u (16) dest ez-cān-fişānd

Ol māh bunı didi ve cānından (17) el silkdi yaʿnī rūḥını teslīm eyledi.

Nīm cānī dāşt (18) ber-cānān fişānd

[**] *ṭāḳat* maʿrūfdur.

Nīm ü mā-sivādan ġalāṣ olmış bir cān (19) ṭutardı cānāna niṣār eyledi. *Cānān*dan murād Ḫüdāy ᶜazze (20) ve celledür.

1599

Geşt pinhān āfitābeş zīr-i mīġ

Anuñ āfitābı seḥābuñ (21) altında nihān oldı.*

Cān-ı şīrīn zū berāmed iy dirīġ

İy (22) dirīġ şīrīn cānı andan yuḳaru geldi yaᶜnī anuñ cānı cesedinden (23) cüdā oldı. *Mīġ* seḥāb maᶜnāsınadur.

1600

Ḳaṭreᵓī būd ū der-īn baḥr-ı mecāz

[S170a] (1) Ol duḫter bu deryā-yı mecāzda deryā-yı ḥaḳīḳatden bir ḳaṭre idi.**

(2) Sūy-ı deryā-yı ḥaḳīḳat reft bāz

Yine deryā-yı ḥaḳīḳat cānibine (3) gitdi. *Baḥr-ı mecāz*dan murād bu ᶜālemdür. *Deryā-yı ḥaḳīḳat*den murād Ḫüdāy (4) ᶜazze ve celledür.

1601

Cümle çün bādī zi-ᶜālem mīrevīm

Cemīᶜümüz ᶜālemden bir bād gibi (5) giderüz yaᶜnī bu ᶜālemden sürᶜat ile rıḥlet eylerüz.

Reft ū vü mā heme hem mīrevīm[1507]

(6) Ol duḫter bu ᶜālemden gitdi ve biz hem cemīᶜan hem bu ᶜālemden giderüz.

Meṣnevī

(7) Ne ber-bād reftī seḥer-gāh u şām

Serīr-i Süleymān ᶜaleyhi's-selām

Be-āḫir nedīdī (8) ki ber-bād reft

[Ü172a] Ḫunuk ān ki bād āneş ü dād reft

1602

Īn çünīn üfted (9) besī der-rāh-ı ᶜışḳ

ᶜIşḳ yolında buncılayın çoḳ vāḳiᶜ olur.

---

* *āfitāb*dan murād rūḥıdur.

** *ḳaṭreᵓī*de hemze vaḥdet içündür.

[1507] Ü nüshasında "Reft ū vü mā heme mī hem revīm" yazmaktadır.

Īn (10) kesī dāned ki hest āgāh-ı ʿışḳ

Lī̇kin bunı ol kimse bilür ki ʿışḳuñ (11) āgāhıdur yaʿnī̇ ʿışḳuñ aḥvāl ü esrārından ḫaber-dārdur. *Īn çünīn*den murād (12) şeyḫ ve duḫterüñ aḥvālidür.

1603

Her çi mī̇gūyend der-reh mümkinest

Bu yolda (13) her ne ki dirler mümkindür.

Raḥmetī̇ nevmī̇d ü mekrī̇ īminest

Raḥmeti nevmī̇ddür (14) ve mekri īmindür yaʿnī̇ raḥmete ümī̇dvār iken nevmī̇d olur ve mekr-i İlāhī̇'ye (15) giriftār iken emne vuṣūl bulur. Mıṣrāʿ-i s̱ānī̇de bu maʿnā hem mümkindür. (16) Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ raḥmet ü maġfireti bī̇-pāyān ve bī̇-kerān olduġı (17) içün bir kimse keş̱ret-i z̲ünūb sebebi ile kendüsini nevmī̇d bilürken (18) raḥmete vuṣūl bulur.*

1604

Nefs īn esrār netvāned şünūd

Bu esrārı (19) nefs fehm ü istimāʿ eylemege ḳādir olmaz.

Nefs ḫod der-bend-i īnhā (20) ḫod nebūd

Nefs bi-nefsihi ḫod bunlaruñ ḳayd u fikrinde olmadı. Zī̇rā (21) nefsüñ kār u bārı hemān mekr ü ḥī̇le ve telbī̇s ü şeyṭānī̇ aḥvāldür. (22) Esrār-ı ʿışḳ ve aḥvāl-i ṭāʿate muḳayyed ve mültefit degüldür. Lā-cerem herkes ki (23) giriftār-ı nefs ve hevādur, anuñ cemī̇ʿ aḥvāli nefsānī̇ ve cemī̇ʿ efkārı [S171b] (1) şeyṭānī̇dür. Baʿżı nüsaḫda mıṣrāʿ-i s̱ānī̇ böyle vāḳiʿdür: *Bī̇-naṣī̇be gūy netvāned (2) rubūd.*** Naṣī̇bsiz saʿādet ṭopını ḳapmaġa ḳādir olmaz yaʿnī̇ mādām ki baḫş̱āyiş-i (3) İlāhī̇ olmaya devlet ü saʿādete vuṣūl müyesser olmaz.

Beyt

Heme kes be-meydān-ı (4) kūşiş derend

Velī̇ gūyī̇ devlet ne herkes berend

1605

Īn be-gūş-ı [Ü172b] (5) cān u dil bāyed şinī̇d

---

* *Raḥmetī̇* ve *mekrī̇*de *yā* nisbet içündür.

** *rubūd* bunda rubūden maʿnāsınadur.

Bu ẕikr ü beyān olunan esrār u kelimātı (6) cān u dil ḳulaġı ile istimāᶜ eylemek gerek.

Ne be-güş-ı āb u gil (7) bāyed şinīd

Āb u gil ḳulaġı ile istimāᶜ eylemek gerekmez. Zīrā cismānī (8) güşla istimāᶜ eylemekden esrār-ı ᶜışḳ fehm olunmaz.

1606

Ceng-i dil bā-nefs (9) her dem saḫt şud

Göñlüñ nefs ile ceng ü ḫuṣūmeti her dem muḥkem ve ziyāde (10) oldı.

Nevḥaʾī derdih ki mātem saḫt şud

İy nefsüñ zebūn u maġlūbı (11) olmış kimse bir nevḥa vir yaᶜnī nevḥa ve fiġān eyle. Zīrā mātem muḥkem ve ṣaᶜb oldı. (12) Murād mādām ki nefs ᶜaḳl u ḳalbüñ zebūnı olmaya ṣafā-yı ḥāṭır ve ᶜışḳ u (13) maᶜrifet-i Ḥaḳḳ müyesser olmaduġın işᶜārdur.*

TEʾŞĪR KERDEN-İ NAṢĪḤAT-İ HÜDHÜD BER-HEME MURĠĀN VE İTTİFĀḲ KERDEN-İ HEME DER-ṬALEB-İ SĪMURĠ ḲURᶜA ZEDEN-İ MURĠĀN Kİ REH-BER-İ ĪŞĀN Kİ ḪʿĀHED BŪD VE ḲURᶜA BE-NĀM-I HÜDHÜD-İ ĀŞIḲ ÜFTĀDEN VE HÜDHÜD PĪŞVĀ-YI ĪŞĀN ŞUDEN[1508]

Hüdhüdün naṣīḥatinüñ teʾsīr eylemesidür cemīᶜ murġlara ve cemīᶜ murġlaruñ ittifāḳ eylemesidür sīmurġuñ ṭalebinde ve murġlaruñ ḳurᶜa urmasıdur tā maᶜlūm ola ki anlaruñ reh-ber ve reh-nümäsı kim olısardur ve ḳurᶜa ᶜāşıḳ hüdhüdüñ nāmına düşmesidür ve hüdhüd anlaruñ (20) pīşvāsı olduġıdur.

1607

Çün şünūdend īn ḥikāyet ān heme

Ol cemīᶜ (21) murġlar çünki hüdhüdden bu ḥikāyeti istimāᶜ eylediler

Ser-be-ser güftend (22) terk-i cān heme

Başdan başa cemīᶜan cān terkini didiler yaᶜnī canlarını (23) terk eylediler. Murād bu yolda cān terkine cān u dilden rāżī oldılar [Ü173a] [S171a] (1) dimekdür.*

1608

Burd sīmurġ ez-dil-i īşān ḳarār

---

* *derdih* emr-i ḥāżırdur.

1508 Metinde başlık 4 parçaya bölünerek tercümeleri başlık arasına yerleştirilmiştir. Biz başlığı ve tercümeleri ayrı ayrı yazarak okumada kolaylık sağlamaya çalıştık.

* *Güftend* bunda *kerdend* maᶜnāsınadur.

Sīmurġ yaᶜnī sīmurġuñ (2) şevḳi anlaruñ göñlinden ṣabr u ḳarārı iletdi.

ᶜIşḳ der-cānşān (3) yekī şud ṣad hezār

Sīmurġuñ ᶜışḳ u muḥabbeti anlaruñ cānında biri (4) yüz biñ oldı.

1609

ᶜAzm-i reh kerdend ü ᶜazmī bes dürüst

(5) Pes ᶜazm-i rāh eylediler ve ziyāde dürüst ve muḥkem bir ᶜazm-i rāh eylediler.

(6) Reh sipurden-rā biistādend çüst

Bu yola sülūk eylemege (7) çüst ü çāpük ṣābit-ḳadem oldılar.[**]

1610

Cümle güftend īn zamān mā-rā (8) be-naḳd

Anda ḥāżır olan murġlar cemīᶜan didiler bu zamān bize

Pişvāyī (9) bāyed ender-ḥall ü naḳd

Ḥall ü naḳda bu dem ḥāżır bir pīşvā gerek. (10) *Pīşvā*dan murād mürşid-i kāmildür ki erbāb-ı sülūka ehemm ü elzemdür. (11) Zīrā mürşid-i kāmilsiz müşkilāt-ı ṭarīḳat ḥall ü rūşen olmaz.[***]

1611

(12) Tā buved der-rāh mā-rā reh-berī

Tā ol pīşvā bize yolda bir reh-ber (13) ve delīl ola.

Zān ki netvān sāḫten ez-ḫod serī

Zīrā ki kişi (14) kendüden ululuḳ düzmek mümkin degüldür belki be-her ḥāl bir mürebbī (15) ve mürşid lāzımdur ki anuñ terbiyesi ile kemāl kesb idüp kāmil (16) ola. *Serī* bunda ululuḳ maᶜnāsınadur.

1612

Der-çünīn reh çāpükī bāyed (17) şigerf

Bu yolda şigerf ve ziyāde çāpüklük gerek.[****]

Bū ki (18) bütvān reft ez-īn deryā-yı jerf

[**] *sipurden* bunda gitmek maᶜnāsınadur.

[***] *naḳd* ḥāżır maᶜnāsınadur.

[****] *şigerf* ᶜaẓīm.

Ola ki bu jerft ve ʿamīḳ (19) deryādan reft ü ʿubūr mümkin ola. Ḫulāṣa-i kelām budur ki sülūkda (20) çüst ü çāpüklük lāzımdur. Niteki bu maʿnā Ḫˇāce Ḫāfıẓ'uñ bu beytinden (21) ẓāhirdür.[*]

Beyt

Daʿi't-tekāsüle teġnem feḳad cerā meṣelün

Ki zād-ı reh-revān (22) çüstiyest ü çālākī

*Çāpükī*de *yā* [Ü173b] maṣdar içün olmaḳ enseb ve evlādur (23) vaḥdet içün olmaḳdan. Baʿżı nüsaḫda mıṣrāʿ-i ṣānī böyle vāḳiʿdür: [S172b] (1) *Tā kuned ġavvāṣī*[**]*-i īn baḥr-ı jerf*. Bu nüsḫa iʿtibārı ile *çāpükī*de *yā* vaḥdet (2) içün olup beytüñ maʿnāsı böyle olur. Bu yolda şigerf-i ḳavī (3) bir çāpük gerek tā bu jerf ü ʿamīḳ deryānuñ ġavvāṣlıġını eyleye. Murād (4) mā-sivāyı terk idüp ifnā-yı vücūddan behrever olmış kimse (5) cenāb-ı Eḥadiyyet'e vuṣūl bulup maḳbūlān-ı dergāhdan olur dimekdür.

1613

(6) Ḥākim-i ḫod-rā be-cān fermān kunīm

Kendü ḥākimümüz fermānını cān ile (7) eyleyelüm yaʿnī anuñ ḥükm ü fermānını cān u dilden ḳabūl eyleyelüm.[***]

Nīk ü (8) bed ū her çi gūyed ān kunīm

Nīk ü bed o her ne dirse anı eyleyem (9) yaʿnī cemīʿ ḫuṣūṣda aña ṭāʿat üzere olalum.

1614

Tā buved āḫir kez-īn (10) meydān-ı lāf

Tā ʿāḳıbet ola ki bu lāf ve ḳīl ü ḳāl meydānından (11) ḫalāṣ olup

Rāh-ı mā vaḳtī füted ber-kūh-ı Ḳāf

Bir vaḳt bizüm yolumuz (12) Ḳāf ṭaġına düşe yaʿnī kūh-ı Ḳāf'a irişevüz.

1615

Ẕerre der-ḫurşīd-i vālā (13) ūfted

Ẕerre bülend ḫurşīde düşe yaʿnī vuṣūl bula.

Sāye-i (14) sīmurġ ber-mā ūfted

---

[*] *jerf* ʿamīḳ.

[**] *ġavvāṣī*de *yā* maṣdar içündür.

[***] *fermān* ḥükm ü emr.

Sīmurġuñ sāyesi bizüm üzerümüze düşe (15) yaʿnī müşāhede-i Cemāl-i İlāhī'den behrever olavuz.

1616

ʿĀḳıbet güftend (16) ḥākim nīst kes

Bisyār ḳīl ü ḳālden ṣoñra ʿāḳıbet didiler bize (17) ḥākim kimse yoḳdur.

Ḳurʿa bāyed zed ṭarīḳ īnest ü bes

Bu ḫuṣūṣdan (18) ötürü ḳurʿa urmaḳ gerek. Zīrā ṭarīḳ ancaḳ budur.

1617

Ḳurʿa ber-her ki (19) füted server buved

Ḳurʿa her kimüñ üzerine vāḳiʿ ola ol kimse bize (20) server ve ḥākim ola.

[Ü174a] Der-miyān-ı kihterān mihter buved

Kihterlerüñ ortasında (21) mihter ola yaʿnī ol kimseye cemīʿīsi tābiʿ ola.

1618

Çün resīd īncā (22) suḫan güm geşt cūş

Çünki söz bu maḥalle irişdi murġlardan cūş (23) u ḫurūş güm ü maḥv oldı.*

Cümle-i murġān şudend īncā ḫamūş

Murġlaruñ cemīʿīsi [S172a] (1) burada ḫāmūş oldılar.

1619

Çün be-dest-i ḳurʿaşān üftād kār

(2) Çünki anlaruñ kār u ḥāli ḳurʿanuñ eline düşdi yaʿnī çünki (3) ḳurʿaya rāżī oldılar.**

Dil girift ān bī-ḳarārān-rā ḳarār

(4) Ol bī-ḳarārlaruñ göñli ḳarār ve sükūn ṭutdı.

1620

Ḳurʿa efkendend (5) bes lāʾıḳ fütād

Pes ḳurʿa bıraḳdılar ziyāde ḫūb ve lāʾıḳ (6) düşdi.

Ḳurʿaşān ber-hüdhüd-i ʿāşıḳ fütād

Anlaruñ ḳurʿası (7) ʿāşıḳ hüdhüde düşdi.

1621

---

* *güm* kāf-ı Fārisīnüñ żammı ile bunda maḥv u nīst maʿnāsınadur.
** *kārşān* taḳdīrindedür.

Cümle ū-rā reh-ber-i ḫūb sāḫtend

Pes (8) cemīᶜ murġlar anı kendülerine reh-ber düzdiler yaᶜnī reh-nümā eylediler.

Ger hemī (9) fermūd ser mībāḫtend

Eger buyurdı ise baş fedā eylediler yaᶜnī (10) murġlar hüdhüdüñ ḥükm ü fermānına cān u dilden ve münḳād oldılar.

1622

(11) ᶜAhd kerdend ān zamān kū serverest

Murġlar ol zamān ᶜahd ü beyᶜat (12) eylediler ve didiler ki o serverdür yaᶜnī bizüm serverümüzdür.

(13) Hem der-īn reh pīşvā hem reh-berest

Bu yolda hem muḳtedā hem delīldür.

1623

(14) Ḥükm ḥükm-i üst fermān nīz hem

Ḥükm anuñ ḥükmidür fermān hem anuñ (15) fermānıdur yaᶜnī bizüm ḥākimümüz odur.

Zū dirīġī nīst ten cān nīz hem

(16) Andan ten belki cān daḫı hem dirīġ degüldür.

1624

Hüdhüd-i hādī çü āmed (17) pehlevān

Hādī ve reh-nümā hüdhüd çünki ṭarīḳat ve ḥaḳīḳatde pehlüvān (18) ve kāmil [Ü174b] geldi.*

Tāc ber-farḳeş nihādend ān zamān

Ol zamānda tācı (19) anuñ farḳı üzere ḳodılar. Niteki hüdhüdüñ başı üzere tāc-miṣāl bir nesne (20) vardur egerçi tācdan murād ḥaḳīḳat tācıdur.

1625

Ṣad hezārān murġ der-rāh (21) āmedend

Pes hüdhüd ile ṣad hezārān murġ yola geldiler sīmurġuñ ḥużūrına (22) vuṣūl bulmaḳ içün.**

---

* *Hüdhüd*e nisbet *hādī* ḫūb vāḳiᶜ olmışdur.

** *Ṣad hezārān* ẕikri ziyāde keṣretden kināyetdür.

Sāyebān-ı māhī vü māh āmedend

Māhī ve māhuñ sāyebānı (23) geldiler yaʿnī ol murġlaruñ keşretinden āsumān görünmez oldılar.

1626

Çün pedīd āmed [S173b] (1) ser-i vādī zi-rāh

Çünki vādīnüñ ser ve kenārı yoldan ẓāhir geldi (2) yaʿnī āşikār oldı.

En-nefīr-i ān neferhā şud be-māh

Ol neferlerüñ (3) en-nefīri māha irişdi yaʿnī çünki vādī-i sülūkuñ ziyāde cāy-i (4) havlnāk ve maḥall-i ḫaṭarnāk ve varṭa-i helāk idügi anlara maʿlūm oldı (5) ḥadden bīrūn feryād u fiġān eylediler. Murād vuṣūl-i ila'l-lāh ḥadden (6) bīrūn müşkil olduġın işʿārdur.

Beyt

Şīr der-bādiye-i ʿışḳ-ı tu rūbāh (7) şeved

Āh ez-īn rāh ki der-vey ḫaṭarī nīst ki nīst

1627

Heybetī zān rāh (8) ber-cān ūftād

Ol rāhdan anlaruñ cānına ziyāde heybet düşdi.

(9) Āteşī der-cān-ı īşān ūftād

Anlaruñ cānına ziyāde āteş düşdi.

(10) Beyt

Īn rāh-rā nihayet ṣūret kücā tüvān best

Kiş ṣad hezār (11) menzil bīşest der-bidāyet

1628

Derkeşīdend ān heme ber-yek-diger

Lā-cerem anlardan (12) bir murġ ilerü gitmeyüp cemīʿīsi bir yire cemʿ olup biri birine ṣoḳuldılar.*

(13) Çi per ü çi bāl ü çi pā vü çi ser

Perine ve bāline ve pāyine ve serine yaʿnī (14) ḫavflarından biri birine ancılayın muḥkem ṣoḳuldılar ki ḳanadları [Ü175a] ve ayaḳları (15) ve başları belürsiz oldı.

---

* *Derkeşīdend* bunda bir yire cemʿ oldılar ve biri birine ṣoḳuldılar maʿnāsınadur.

1629

Cümle dest ez-cān büşüstend pāk-bāz

(16) Ol ḥālde cemīᶜ murġlar āşikāre cān u ḥayātdan pāk ve bi'l-külliyye (17) el yudılar yaᶜnī nevmīd oldılar.

Bār-i īşān bes girān u reh dırāz (18)

Anlaruñ yüki ziyāde ṣaḳīl ve rāh dırāz idi.[**]

1630

Būd rāh-i (19) ḫālī ez-seyr īy ᶜaceb

İy ᶜaceb ol yol seyrden ḫālī bir yol idi (20) yaᶜnī ol yolda bir kimse yoḳ idi.

Ẕerreʾī ne şerr ü ne ḫayr iy ᶜaceb

(21) İy ᶜaceb ol yol bir ẕerre ne şerr ve ne ḫayr ẓāhir ve āşikār. Murād sülūk (22) ve riyāżetüñ aḥvāli ziyāde pinhān ve ḥadden bīrūn ṣaᶜb u müşkil (23) idügin işᶜārdur.

1631

Būd ḫāmūşī vü ārāmiş der-ū

Anda hemān ḫāmūşluḳ [S173a] (1) ve ārāmişliḳ ve āsāyiş var idi.

Ne fezāyeş būd u ne kāhiş (2) der-ū

Ol yolda ne fezāyiş ve ne kāhiş var idi. *Ārāmiş* ism-i (3) maṣdardur ārāmīden'den ki diñlenmek maᶜnāsınadur. *Fezāyiş* ism-i maṣdardur (4) efzūden'den ki artmaḳ maᶜnāsına ve *kāhiş* ism-i maṣdardur kāhīden'den (5) ki eskilmek maᶜnāsınadur.

1632

Sāʾilī güfteş ki reh ḫālī çirāst

Bir sāʾil (6) hüdhüde suʾāl idüp didi ki bu yol niçün ḫālīdür.

Hüdhüdeş (7) güft ān zi-ᶜizz-i pādşāst

Hüdhüd ol sāʾile cevāb virüp (8) didi ol ḥālet pādişāhuñ ᶜizzindendür ki herkes aña ḳarīn ve maḥrem (9) olmaġa lāʾıḳ degüldür.

ḤİKĀYET

1633

Bāyezīd āmed şebī bīrūn zi-şehr

[**] *Bār* bunda yük maᶜnāsınadur. Zīrā anlaruñ yüki ziyāde ṣaḳīl ve yolı ziyāde dırāz idi. Bu hem-maᶜnādur.

Bāyezīd-i Bisṭāmī (10) ḥażreti ḳaddesa'l-lāhu sıru'l-ʿazīz bir gice şehrden ṭaşra geldi.

Ān (11) ḫurūş-ı ḫalḳ ḫālī dīd dehr

Ḫalḳuñ cūş u ḫurūşından [Ü175b] dehri (12) ḫālī gördi yaʿnī ḫalḳ zebūn-ı ḫˇāb olup ṭāʿat ve ʿibādetden (13) fārıġ olmışlar.

1634

Māh-tābī būd bes ʿālem-fürūz

Ziyāde ʿālem-fürūz (14) bir māh-tāb idi.*

Şeb şude ez-pertev-i ū hemçü rūz

Anuñ pertev ve nūrından (15) şeb rūz gibi rūşen olmış idi.

1635

Āsumān pür-encüm ü ārāste

(16) Āsumān kevākib ile memlū ve müzeyyen idi.

Her yekī kār-ı diger-rā ḫāste

Anlaruñ (17) her birisi bir ġayrı iş içün ḳalḳmış yaʿnī ne ḫıdmet içün ḫalḳ olundı ise (18) ol ḫıdmetde s̱ābit-ḳadem olmış.

1636

Şeyḫ çendānī ki der-ṣaḥrā bigeşt

(19) Şeyḫ yaʿnī Bāyezīd-i Bisṭāmī ḥażreti ḳaddesa'l-lāhu sırru'l-ʿazīz ṣaḥrāda ol gice geşt ü devr (20) eyledi.

Kes nemīcünbīd der-ṣaḥrā vü deşt

Ṣaḥrā ve deştde kimse ḥareket (21) eylemedi.

1637

Şūrişī der-vey pedīd āmed be-zūr

Bu ḥālet sebebinden aña zūr ile (22) yaʿnī ziyāde bir şūriş ẓāhir geldi yaʿnī bir söz ve ḥālet peydā oldı.*

(23) Güft yā Rab der-dilem üftād şūr

Pes ḥażret-i Şeyḫ Ḫüdāy ʿazze ve celleye [S174b] (1) ḫiṭāb idüp didi yā Rabbī benüm göñlüme şūr u ıżṭırāb düşdi.

---

* *ʿālem-fürūz* vaṣf-ı terkībīdür.

* *Şūr* ıżṭırāb.

1638

(2) Īn çünīn rifʿat ki īn dergāh-rāst

Buncılayın ʿuluvv u ʿizzet (3) ki bu dergāh içündür.

Īn çünīn ḫālī zi-müştāḳān çirāst

(4) Bu dergāh müştāḳlardan niçün böyle ḫālīdür. Bu hem-maʿnādur mıṣrāʿ-i (5) s̱ānīde bu dergāh müştāḳlardan böyle ḫālī niçündür.

1639

Hātifī (6) güfteş ki iy ḥayrān-ı rāh

Bir hātif Bāyezīd-i Bestāmī ḥażretlerine (7) cevāb virüp didi ki iy ṭarīḳ-i ʿışḳuñ mest ü ḥayrānı.[**]

Her kesī-rā (8) rāh nedhed pādişāh

Pādişāh kendünüñ [Ü176a] ḥużūrına her bir kimseye (9) rāh ve icāzet virmez.

1640

ʿİzzet-i Īzed çünīn kerd iḳtiżā

Zīrā Ḫüdāy (10) ʿazze ve cellenüñ ʿizzeti böyle iḳtiżā eyledi.

Kez-der-i ū dūr bāşed (11) her gedā

Ki her gedā anuñ ḳapusından dūr ola bu ʿālī dergāhuñ (12) müştāḳlarından ḫālī olmasına sebeb budur. Baʿżı nüsaḫda *Īzed* (13) yirine *īn der* vāḳiʿdür ki maʿnāya ḫūbdur.

1641

Çün ḥarīm ʿizz-i ū (14) nūr efkened

Çünki anuñ ʿizzeti ḥaremi nūr niş̱ār ide.

Ġāfilān-ı (15) ḫufte-rā dūr efkened

Uyumış ġāfilleri dergāhından ırāḳ (16) atar yaʿnī dur eyler. *Efkend* eger çi bıraġur maʿnāsınadur līkin (17) murād[1509] meşrūḥ olan maʿnādur. Bu şerḥ olunmış beyt hem (18) hātif cānibindendür.

1642

Salhā burdend merdān intiẓār

Merdān-ı (19) rāh yıllar ve bisyār zamānlar vuṣūl-i ila'l-lāh içün intiẓārlar (20) iletdiler.

[**] *Hātif* ol kimsedür ki āvāzı işidilür ve kendüsi görünmez.

[1509] murād: murād bunda Ü.

Tā yekī-rā rāh būd ez-ṣad hezār

Tā ṣad hezār merdden birine (21) yol oldı. Bu beyt ḥiṣṣe iʿtibārı iledür.

TERSĪDEN-İ MURĠĀN EZ-HAVL VE BĪM-İ ĀN RĀH VE EZ-HÜDHÜD NAṢĪḤAT ṬALEB KERDEN VE BER-MİNBER ŞUDEN-İ HÜDHÜD BERĀY-I NAṢĪḤAT-I ĪŞĀN[1510]

Murġlaruñ ol yoluñ hevl ü bīminden ḫavf eylemesidür ve murġlaruñ hüdhüdden naṣīḥat [S174a] (1) ṭaleb eylemesidür (2) ve hüdhüdüñ minber üzere gitmesidür anlara naṣīḥat içün.

1643

Cümle-i (3) murġān zi-havl ü bīm-i rāh

Murġlaruñ cemīʿīsi ol yoluñ heybet ü (4) ḫavfından

Bāl ü per der-ḫūn berāverdend āh

Bāl ü perleri (5) ḳan içinde āh getürdiler yaʿnī āh eylediler.

1644

Derd mīdīdend (6) dermān nābedīd

Dermānı ẓāhir degül derd gördiler.

[Ü176b] Rāh mīdīdend (7) pāyān nābedīd

Pāyānı ẓāhir degül rāh gördiler.

1645

Bād-ı istiġnā (8) çünān cestī der-ū

Anda istiġnā yeli ancılayın ṣıçrar ve eserdi.

(9) Ki felek-rā püşt bişkestī der-ū

Ki bu cesāmeti ile felegüñ arḳası (10) ṣınurdı. Murād cemīʿ ḫuṣūṣda Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ istiġnāsı (11) ḥadden bīrūn idügin işʿārdur.

1646

Der-beyābānī ki ṭāvūs-ı felek

(12) Ol beyābānda ki ḥażret-i Cebrāʾil ʿaleyhi’s-selām

Hīç mīsenced der-ū bī-hīç (13) şek

Hīç şeksiz andan hīç vezn eyler yaʿnī hīç meṡābesindedür.

[1510] Metinde başlık parçalara bölünerek tercümeleri başlık arasına yerleştirilmiştir. Biz başlığı ve tercümeleri ayrı ayrı yazarak okumada kolaylık sağlamaya çalıştık.

1647

(14) Key buved murġ-ı diger-rā der-cihān

Pes cihānda ġayrı murġa

Ṭāḳat-i (15) ān rāh hergiz yek zamān

Hergiz bir zamān ḳaçan ol yoluñ ṭāḳati (16) olur yaʿnī hīç bir murġuñ bir dem aña ṭāḳati olmaz.

1648

Çün bitersīdend (17) ān murġān zi-rāh

Ol murġlar çünki ol yoldan ḫavf (18) eylediler.

Cemʿ geştend ān heme yek cāygāh

Pes ol cemīʿ murġlar bir maḥalde (19) cemʿ oldılar.*

1649

Pīş-i hüdhüd āmedend ez-ḫod şude

Ol murġlar (20) kendülerinden gitmiş olduḳları ḥālde hüdhüdüñ ḥużūrına geldiler.

(21) Cümle ṭālib geşte vü bī-ḫod şude

Cemīʿīsi sīmurġuñ viṣāline ṭālib (22) ve bī-ḫod olmış.**

1650

Pes bedū güftend kiy dānā-yı rāh

Pes aña didiler ki iy dānā-yı rāh

Bī-edeb netvān şuden der-pīş-i şāh

[S175b] (1) Şāhuñ ḥużūrına bī-edeb ve bī-baṣīret gitmek mümkin ve lāʾıḳ degüldür (2) pes bize lāzımdur ki ḫıdmet edeblerini tamām ḥıfẓ eyleyevüz.

1651

Tu (3) besī nezd-i Süleymān būdeʾī

İy hüdhüd sen ḥażret-i Süleymān'uñ (4) ḥużūrında çoḳ olmışsın.

Ber-bisāṭ-ı ḳurb-ı sulṭān būdeʾī

(5) Sulṭānuñ ḳurbı bisāṭında olmışsın.

1652

---

* *geştend* bunda oldılar maʿnāsınadur.

** *şude*-i evvel refte maʿnāsınadur.

Resm-i ḫıdmet ser-be-ser (6) dānistēī

[Ü177a] Ḫıdmetüñ resm ü ḳāʿidesini cemīʿan bilmişsin.

Mevżiʿ-i (7) ḫavf u ḫaṭar dānistēʿī

Ḫavf u ḫaṭaruñ mevżiʿ ve maḥallini bilmişsin. (8) Baʿżı nüsaḫda *emn ü ḫaṭar* vāḳiʿdür.

1653

Hem firāz ü şīb-i īn reh dīdēī

(9) Hem bu yoluñ firāz ve nişībini görmişsin yaʿnī bu ṭarīḳüñ cemīʿ (10) aḥvāli saña ẓāhirdür.

Hem besī gird-i cihān gerdīdēī

Hem cihānuñ eṭrāfını (11) çoḳ devr eylemişsin.

1654

Rāy-ı mā ānest kīn sāʿat benaḳd

Bizüm (12) rāy u tedbīrümüz oldur ki bu sāʿat fi'l-ḥāl*

Çün tuyī mā-rā imām-ı (13) ḥall ü ʿakd

Bizüm ḥall ü ʿaḳdümüzüñ imāmı çünki sensin.

1655

Ber-ser-i minber (14) şevī īn cāygāh

Bu maḥalde minber üzere çıḳasın

Pes be-sāzī (15) ḳavm-i ḫod-rā sāz-ı rāh**

Pes kendü ḳavmüñüñ sāz-ı rāhını yaʿnī bu ṭarīḳüñ (16) levāzımını bize beyān eyleyesin.

1656

Şerḥ güyī resm ü ādāb-ı mülūk

(17) Mülūkuñ resm ü ādābınuñ şerḥini di.

Zān ki netvān kerd ber-cehl (18) īn sülūk

Zīrā bu sülūkı cehl üzere eylemek mümkin degüldür (19) belki baṣīret üzere olmaḳ lāzımdur. Mışrāʿ-i evvelde bu maʿnā hem mümkindür (20) mülūkuñ resm ü ādābını şerḥ di.

---

* *benaḳd* fi'l-ḥāl maʿnāsınadur.

** Baʿżı nüsaḫda *zād-ı rāh* vāḳiʿdür.

1657

Her yekī-rā hest der-dil müşkilī

Herbirümüzüñ (21) göñlinde bir müşkil vardur.

Mībebāyed rāh-rā fārıġ-dilī

Bu ḫod (22) rūşendür ki yol içün fārıġ-dillik gerek. Zīrā sālik (23) mādām ki cemīᶜ ḳuyūddan fārıġ ve āzād olmaya sülūkda bir mertebeye [S175a] (1) vuṣūl bulmaz ve murādı ḥāṣıl olmaz.

1658

Müşkil-i dilhā-yı mā ḥal kun nuḫust

(2) İy hüdhüd evvel bizüm göñüllerümüzüñ müşkilini ḥall eyle.

Tā kunīm ez-baᶜde (3) ān ᶜazm-i dürüst

Tā andan ṣoñra dürüst ᶜazm eyleyelüm.

1659

Çün (4) büpürsīm [Ü177b] ez-tu müşkilhā-yı ḫ̌īş

Çünki senden kendü müşkillerümüzi (5) ṣoravüz.

Büstürīm ān şübhe ez-dilhā-yı ḫ̌īş

Ol şübhe ve (6) eşkāli kendü göñüllerümüzden refᶜ ve izāle eylerüz.

1660

Zān ki mīdānīm (7) kīn rāh-ı dırāz

Zīrā bilürüz ki bu dırāz ve ṣaᶜb yol

Der-miyān-ı (8) şübhe nedhed nūr bāz

Şübhe içinde elbette nūr virmez ve bir ḥālete (9) irişilmez.*

1661

Dil çü fārıġ geşt ten der-reh dihīm

Çünki göñlümüz ḳuyūddan (10) fārıġ ve āzād oldı tenümüzi yola virürüz yaᶜnī cismümüz ile yola revān oluruz.

(11) Bī-dil ü ten rū bedān dergeh nihīm

Dilsiz ve tensiz ol dergāha yüz (12) ḳoruz yaᶜnī cism ü dilden fārıġ ol ᶜāli dergāha mest ü ḥayrān (13) pūyān oluruz.**

---

* *bāz* bunda teᵓkīd içün rūşendür.

** *Bī-dil ü bī-ten* taḳdīrinde olmaḳ rūşendür.

1662

Baᶜd ez-ān hüdhüd suḫan-rā sāz kerd

Andan ṣoñra (14) hüdhüd sözi sāz eyledi yaᶜnī murġlara vaᶜẓ u naṣīḥat eylemegi tedārik (15) eyledi.

Perde ez-rūy-ı maᶜānī bāz kerd

Minber üzere ḳarār idüp (16) murġlara esrār u maᶜānīnüñ yüzinden perdeyi keşf ü bāz eyledi (17) ve bisyār rāz söyledi.

1663

Hüdhüd-i bā-tāc çün ber-taḫt şud

(18) Tācver hüdhüd çünki taḫt üzere oldı.

Her ki rūyeş dīd ᶜālī- (19) baḫt şud

Her kim ki anuñ yüzüni gördi saᶜādetmend ve ᶜālī-baḫt oldı. (20) *Hüdhüd*den murād mürşid-i kāmildür ki her kim ki aña yār u ḳarīn oldı (21) devlet-i ebedī ve saᶜādet-i sermedīye vuṣūl buldı.

1664

Pīş-i hüdhüd (22) ṣad hezārān bīşter

Hüdhüdüñ ḥużūrında ṣad hezārān belki andan ziyāderek

(23) Ṣaf zedend ez-ḫayl-i murġān ser-be-ser

Murġlar bölüginden başdan başa [S176b] (1) ṣaf urdılar.

1665

Pīş āmed bülbül ü ḳumrī behem

Bülbül ve ḳumrī maᶜan hüdhüdüñ [Ü178a] (2) ḥużūrına geldi.

Tā şevend īn her dü ten muḳrī behem

Tā bu iki ten (3) yaᶜnī bülbül ve ḳumrī maᶜan muḳrī ve terennüm idici olalar. Ḳalb-i ḳumrī (4) muḳrī ve muḳrī ḳumrī olur.*

1666

Bülbül ü ḳumrī çü hem-rāz āmedend

Bülbül ve ḳumrī ol (5) maḥalde çünki hem-rāz geldiler.

Çün dü muḳrī-i ḫoş-āvāz āmedend

---

* *behem* maᶜan maᶜnāsınadur.

(6) İki ḫoş āvāz muḳrī gibi geldiler yaʿnī anlara müşābih idiler. *Muḳrī* müʾeẕẕin (7) ve ḥāfıẓ maʿnāsınadur.

1667

Her dü elḥān berkeşīdend ān zamān

Ol zamān (8) her ikisi elḥān çekdiler ve terennüm eylediler.

Ġulġulī üftād der-heft āsumān[*]

(9) Anlaruñ elḥānından yedi āsumāna bir ġulġul ve ḥālet düşdi.

1668

Laḥn-ı īşān (10) her kirā der-güş şud

Anlaruñ laḥn u āvāzı her kimüñ ki ḳulaġına gitdi yaʿnī (11) her kim ki anlaruñ laḥn u āvāzını işitdi

Bī-ḳarārī āmed ü medhūş (12) şud

Anlaruñ laḥn u āvāzından aña bī-ḳarārlıḳ geldi ve medhūş oldı. (13) Murād mürşid-i kāmilüñ ḥayāt-baḫş meclisinüñ ʿuluvv-ḳadr ve ʿiẓam-şānını (14) beyāndur.

1669

Her yekī-rā ḥāletī āmed pedīd

Anda ḥāżır olanlaruñ her birine (15) bir ḥālet ẓāhir geldi.

Kes ne bā-ḫod būd u nī bī-ḫod pedīd

(16) Kimse ne kendü ile ve ne kendüsiz ẓāhir idi yaʿnī gūyā ki vecde irişdiler. (17) Maʿlūm ola ki ekṣer maḥall maʿnā-yı muḥaṣṣalısı iʿtibārı ile şerḥ olunsa (18) gerekdür . Zīrā her maḥalde terkīb maʿnāsına taʿarruż olunursa ziyāde çoḳ (19) olur. Bu ḥālet terkīb maʿnāsını şerḥ eylemege ʿaczümüzden degül idügi (20) ḫod ḥadden bīrūn rūşen ve ẓāhirdür.

SUʾĀL KERDEN-İ MURĠĪ EZ-HÜDHÜD[1511]

1670

(21) Sāʾilī güfteş ki iy burde sebaḳ

Anda ḥāżır olanlardan bir sāʾil (22) hüdhüde ḫiṭāb idüp didi ki iy bizden sebaḳ ve teḳaddüm iletmiş[**]

[Ü178b] Tu (23) be-çi ez-mā sebaḳ burdī be-Ḥaḳ

---

[*] *Ġulġulī üftād ez-īşān der-cihān* vāḳiʿdür baʿżı nüsaḫda.

[1511] "Diğer Kuşun Hüthüte Soru Sorması"

[**] *Sāʾilī* suʾāl idici maʿnāsınadur.

İy hüdhüd sen [S176a] (1) ne ḥālet ve ṭāʿat sebebi ile bizden ḥażret-i Ḥaḳḳ'a ʿazze ismuhuya (2) sebaḳ iletdüñ ve anuñ maḳbūli olduñ.

1671

Çün tu hemçü māyī (3) vü mā çün tu rāst

Rāst ve ṣaḥīḥ çünki sen bizcileyinsin (4) ve biz sencileyinüz.

Der-miyān-ı mā tefāvüt ez-çi ḫāst

(5) Pes bizüm mā-beynümüzde farḳ ve tefāvüt neden ẓāhir ve āşikār (6) oldı. Ṣūret iʿtibārı ile egerçi tefāvüt yoḳdur līkin (7) sīret iʿtibārı ile bisyār tefāvüt vardur. Niteki (8) kāfirler enbiyāya böyle didiler.

1672

Çi güneh āmed zi-cān u cism-i mā

Bizüm (9) cān u cismümüzden ne günāh geldi ve ne ḳabāḥat ṣādır (10) oldı.

Ḳısm-ı tu ṣāfī vü derdī ḳısm-ı mā

Ki ṣāfī senüñ ḥiṣṣe ve naṣībüñ ve derdi bizüm (11) ḥiṣṣe ve naṣībümüz oldı.

CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD BE-SĀʾİL-RĀ[1512]

1673

Güft iy sāʾil Süleymān-rā hemī

(13) Çeşm üftādest ber-men yek demī

Hüdhüd ol sāʾile cevāb (14) virüp didi iy sāʾil benüm sizden ziyādeligüme sebeb (15) budur ki Süleymān peyġām-ber ʿaleyhi's-selāmuñ bir dem baña çeşm ü (16) naẓarı vāḳiʿ olmışdur. *Süleymān*dan murād Ḫüdāy ʿazze ve celledür (17) ve *çeşm üftādest*den murād naẓar u ʿināyet-i İlāhī'dür ki ezelīdür.

1674

(18) Ne be-sīm īn yāftem men ne be-zer

Bu mertebeyi ben ne sīmile ne (19) zer ile buldum.

Hest īn devlet heme zān yek naẓar

(20) Bu devlet cemīʿan ol bir naẓardandur. *Sīm ü zer*den murād (21) ṭāʿat ve ʿibādetdür. Ḫulāṣa-i kelām budur ki saʿādet-i [S177b] (1) ebedī ve devlet-i sermedī sebeb-i ḥaḳīḳatde ṭāʿat ve ʿibādet (2) degüldür belki ʿināyet-i ezelī ve hidāyet-i Lemyezelīdür. Niteki bu maʿnā (3) bu [Ü179a] beytden ẓāhirdür.

[1512] "Soruyu Sorana Hüthütün Verdiği Cevap."

Beyt

Heme kes be-meydān-ı kūşiş derend

(4) Velī gūy-ı devlet ne her kes berend

1675

Key be-ṭāᶜat āred īn (5) devlet kesī

Bu devleti bir kimse ḳaçan ṭāᶜatla ele getürür.

Zān ki (6) kerd iblīs īn ṭāᶜat besī

Zīrā ki iblīs bu ṭāᶜati (7) çoḳ eyledi līkin bu devletden behrever olmadı.

1676

(8) Ver kesī güyed nebāyed ṭāᶜatī

Veger bir kimse hergiz ṭāᶜat gerekmez diye

(9) Laᶜnetī bāred ber-ū her sāᶜatī

Anuñ üzerine her bir sāᶜatde (10) belki her[1513] nefesde bisyār laᶜnet yaġar yaᶜnī dem-be-dem cenāb-ı (11) İlāhī'den dūr u mehcūr olup ebedī ᶜaẕāba giriftār olur.

1677

(12) Tu mekun der-yek nefes ṭāᶜat rehā

Sen zinhār bir (13) nefesde ṭāᶜati rehā ve terk eyleme.

Pes menih ṭāᶜat çü (14) kerdī ber-bahā

Pes çünki ṭāᶜat eyledüñ ṭāᶜatüñi bahā üzere (15) ḳoma yaᶜnī ṭāᶜat ve ᶜibādetden ḫālī olma ammā ṭāᶜat ve (16) ᶜibādetüñe ḳadr ü iᶜtibār ḳoma belki ṭāᶜat ve ᶜibādetüñi maᶜṣiyet (17) meṣābesinde bilüp andan her dem istiġfār eyle. Niteki Şeyḫ (18) Saᶜdī ḳaddesa'l-lāhu sırrahu'l-ᶜazīz ḥażreti buyurmışdur.

(19) Beyt

ᶜĀṣiyān ez-günāh tevbe kunend

ᶜĀrifān ez-ᶜibādet (20) istiġfār

1678

Tu be-ṭāᶜat ᶜömr-i ḫod mīber be-ser

İy Süleymān'uñ (21) naẓarına maẓhar olmaġa ṭālib olan kimse sen kendü ᶜömrüñi [S177a] (1) ṭāᶜatde başa ilet.

Tā Süleymān ber-tu endāzed naẓar

[1513] her: her bir Ü.

Tā Süleymān (2) saña naẓar ide.[1514]

1679

Çün tu maḳbūl-i Süleymān āmedī

Çünki sen (3) Süleymān'uñ maḳbūli geldüñ.

Her çi güyem bī̇şter zān āmedī

Her ne ki (4) direm andan ziyāderek geldüñ yaʿnī ḥadden bī̇rūn devlet ü (5) saʿādete vuṣūl bulursın.

ḤİKĀYET-İ ENBĀZĪ KERDEN-İ SULṬĀN MAḤMŪD BĀ-KŪDEKĪ MĀHĪ-GĪR[1515]

1680

Güft rūzī Şāh Maḥmūd ez-ḳażā

Tevārīḫ (7) ṣāḥibi didi Şāh Maḥmūd bir gün ittifāḳen

Ūftāde būd ez-leşker (8) cüdā

Leşkerinden cüdā düşmiş idi.

1681

Bād tek mī̇rānd tenhā bī̇-yekī̇

(9) Sulṭān Maḥmūd bir kimsesiz atını sürdi.

Ber-leb-i deryā bedī̇d (10) ū kūdekī̇

Sulṭān Maḥmūd deryā kenārında bir kūdekī̇ gördi. *Bād (11) tek*den murād atdur ki yel yelişli maʿnāsınadur.

1682

Kūdekī̇ endūhgī̇n binşeste (12) būd

Ol kūdek ġuṣṣalu oturmış idi.

Hem dileş āġışte hem cān (13) ḫaste būd

Hem anuñ gönli āġeşte ve pāre pāre idi hem anuñ cānı (14) ḫaste ve mecrūḥ idi.

1683

Der-bün-i deryā fikende būd şest

Ol kūdek (15) deryānuñ dibine şest atmış idi.

[1514] ide: ata Ü.

[1515] "Balıkçı Çocukla Sultan Mahmut'un Arkadaşlık Hikāyesi"

Şeh selāmeş kerd ü (16) der-pīşeş nişest

Şāh aña selām eyledi ve atından inüp (17) anuñ pīş ü ḥużūrında oturdı. *Şest*den murād bunda aġ olmaḳ (18) rūşendür.

1684

Güft iy kūdek çirāyī ġam-zede

Sulṭān Maḥmūd ol (19) kūdeke[1516] niçün ġamnāksın.

Men nedīdem çün tu yek mātem-zede

Ben (20) sencileyin bir mātem-zede ve melūl görmedüm.

1685

Kūdekeş güft iy emīr-i (21) pür-hüner

Kūdek Sulṭān Maḥmūd'a didi iy pür-hüner emīr.

Heft ṭıflīm [S178b] (1) īn zamān mā bī-peder

Bu zamān biz pedersiz yedi ṭıfluz.

1686

Māderī dārīm (2) ber-cā mānde

Ziyāde yaşlu olduġından ötürü ḥareketden ḳalmış (3) bir māderümüz vardur.

Saḫt dervīş ü zi-her cā rānde

(4) Māderümüz ḳatı faḳīrdür ve her yirden sürülmişdür yaʿnī bir kimse aña riʿāyet ve (5) iḥsān eylemez.

1687

Ez-berāy-ı māhī-ī her rūz dām

Der-yem endāzem kunem tā (6) şeb maḳām

Bir balıḳdan ötürü her gün deryāya dām ataram giceye degin (7) bunda maḳām ve ḳarār eylerem.

1688

Çün bigīrem māhī-ī bā-ṣad zeḥīr

Çünki yüz (8) derd ü elemle bir māhī ṭutam.

Kūt-ı mā ānest her şeb iy (9) emīr

İy emīr her gice bizüm ḳūt u ṭaʿāmumuz odur.

1689

[1516] kūdeke: kūdeke didi Ü.

Şāh güftā (10) ḫˇāhī iy ṭıfl-ı dejem

Sulṭān Maḥmūd çünki ol kūdekden bu (11) sözleri işitdi aña didi iy ḥaḳīr ve ġam-gīn ṭıfl ister misin.

(12) Tā kunem enbāzī-i bā-tu behem

Tā bu ḫuṣūṣda senüñile maᶜān bir (13) ortaḳlıḳ eyleyem yaᶜnī māhī-gīrlikde saña şerīk olup (14) ṭutulan māhīlerüñ baᶜżısı saña ve baᶜżısı bāña olsun.

1690

(15) Geşt rāżī kūdek ü enbāz geşt

Ol kūdek şirkete rāżī (16) oldı ve Sulṭān Maḥmūd aña şerīk oldı.

Şāh ender-baḥr (17) şest-endāz geşt

Pes Sulṭān Maḥmūd deryāya şest (18) atıcı oldı.

1691

Şest-i kūdek devlet-i şāhī girift

(19) Ol zamān ol kūdeküñ şesti şāhlıḳ devletini ṭutdı.

(20) Lā-cerem ān rūz ṣad māhī girift

Lā-cerem ol gün (21) Sulṭān Maḥmūd'uñ muᶜāveneti ile ol kūdeküñ şesti [S178a] (1) yüz māhī ṭutdı.

1692

Ān heme māhī çü kūdek dīd pīş

Çünki kūdek (2) ol cemīᶜ māhīyi öñinde gördi.

Güft īn devlet (3) ᶜaceb dārem zi-ḫˇīş

Ol kūdek kendüsine didi bu devleti (4) kendümden ᶜaceb ṭutaram . Zīrā hergiz böyle bir ḥālet vāḳiᶜ (5) olmamışdur.

1693

Şāh güftā güm nebāşī iy püser

Şāh Maḥmūd (6) ol kūdeke didi iy püser güm ü perīşān olmazsın.

Ger zi-māhī- (7) gīr ḫod yābī ḫaber

Eger kendü māhī-gīrüñden ḫaber bulasın. *Güm* kāf-ı (8) Fārisīnüñ żammı ile olup maᶜnā bu vechile olmaḳ hem-laṭīfdür [Ü180b] (9) güm ü żāyiᶜ olmazsın.

1694

Devletī dārī be-ġāyet (10) iy ġulām

Pes Sulṭān Maḥmūd ol kūdeke didi iy ġulām (11) ġāyetile yaʿnī ziyāde ʿālī bir devlet ṭutarsın.

Kīn heme (12) māhī der-üftādet be-dām

Zīrā bu deñli māhī senüñ dāmuña (13) düşdi.

1695

Devlet-i tu ez-menest īn cāygāh

Līkin bu maḥalde (14) senüñ bu devletüñ iy kūdek bendendür.

Zān ki māhī-gīret (15) āmed pādişāh

Zīrā ki pādişāh senüñ māhī-gīrüñ geldi yaʿnī (16) māhī-gīrlikde senüñ şerīküñ olan pādişāhdur.

1696

Īn (17) bügüft u geşt ber-merkeb süvār

Şāh Maḥmūd bunı didi ve merkeb ve (18) esbine süvār oldı.

Ṭıfl güftā ḳısm-ı ḫod kun der-kenār

(19) Ṭıfl Şāh Maḥmūd'a didi kendü ḳısmuñı kenāruñda eyle yaʿnī kendü ḥiṣṣeñi (20) al.

1697

Güft imrūz īn zi-hem neknem cüdā

Sulṭān Maḥmūd eyitdi (21) bu gün bu māhīleri biri birinden cüdā eylemezem.

Ān çi ferdā ṣayd [S179b] (1) bāşed ān-ı mā

Ol māhī ki yarın ṣayd olur ol māhī bizüm içündür.

1698

Ṣayd-ı mā (2) ferdā tu ḫˇāhī būd u bes

Yarın bizüm ṣaydumuz iy ṭıfl ancaḳ sen olsañ (3) gerek.

Lā-cerem men ṣayd-ı ḫod nedhem be-kes

Lā-cerem ben kendü ṣaydumı kimseye (4) virmezem.

1699

Rūz-ı dīger çün be-eyvān bāz reft

İrtesi gün çünki (5) Sulṭān Maḥmūd girü eyvān u taḫtına gitdi.

Ḫāṭır-ı ū ez-pey-i enbāz (6) reft

Anuñ ḫāṭırı enbāzdan ötürü gitdi yaʿnī ol ṭıfl (7) anuñ ḫāṭırına geldi.

1700

Reft serhengī vü kūdek-rā biḫʿānd

Bir serheng (8) gitdi ve ol püseri Sulṭān Maḥmūd'uñ ḥużūrına daᶜvet eyledi.

Şeh (9) be-enbāzīş der-mesned nişānd

Şāh Maḥmūd anı şirketle taḫtda oturtdı (10) yaᶜnī taḫt üzere yanına aldı.

1701

Herkesī mīgüft şāhā ū gedāst

(11) Her bir kimse Sulṭān Maḥmūd'a didi [Ü181a] iy şāh ol püser gedādur.

Şāh (12) güftā her çi hest enbāz-ı māst

Şāh anlara cevāb virüp (13) didi her ne ise bizüm şerīkümüzdür.

1702

Çün peẕīruftīm red netvānş (14) kerd

Çünki evvel anı māhī-gīrlikde şerīklige ḳabūl eyledük min-baᶜd anı (15) red eylemek mümkin degüldür.

Īn bügüft ü hemçü ḫod sulṭānş kerd

(16) Sulṭān Maḥmūd bunı didi ve anı kendü gibi sulṭān eyledi.

1703

Kerd (17) ez-kūdek ṭalebkārī suᵓāl

Bir ṭalebkār ol kūdekden suᵓāl (18) eyledi ve didi

Kez-kücā āverdī īn ḳadr ü kemāl

Ki bu ḳadr ü (19) kemāli ḳanda ele getürdüñ.

1704

Güft şādī āmed ü şīven (20) güẕeşt

Ṭıfl ol sāᵓile cevāb virüp didi rāḥat ve sürūr (21) geldi ve şīven ve miḥnet geçdi.

Zān ki ṣāḥib-devletī ber-men güẕeşt

[S179a] (1) Zīrā bir ṣāḥib-devlet baña uġradı[1517]

ḤİKĀYET

1705

[1517] Zīrā bir ṣāḥib-devlet baña uġradı: Zīrā ki baña bir ṣāḥib-devlet uġradı Ü.

Ḫūnīʾī-rā küşt (2) şāhī der-ʿitāb

Bir şāh bir ḫūnīyi ʿitāb ve siyāsetde depeledi.

(3) Dīd ān şeb ṣūfīʾī ū-rā be-ḫˇāb

Bir ṣūfī ol gice anı düşinde (4) gördi. *Ḫūnī*den murād yolkesicidür.

1706

Der-bihişt-i ʿAdn ḫandān (5) mīgüẕeşt

Ol ḫūnī ʿAdn cennetinde ḫandān geçdi.

Gāh ḫurrem (6) geh ḫırāmān mīgüẕeşt

Gāhī ḫurrem gāhī ḫırāmān geçdi yaʿnī ṣūfī (7) ol ḫūnīyi cennetde ziyāde mesrūr ve beşāşetde gördi.

1707

(8) Ṣūfiyeş güftā tu ḫūnī būdeʾī

Ṣūfī aña didi sen ḫūnī (9) olmışsın yaʿnī dünyāda senüñ ʿamelüñ yoḳ idi.

Dāʾimā (10) der-ser-nigūnī būdeʾī

Dāʾimā ser-nigūnluḳda olmışsın yaʿnī (11) fısḳ u maʿṣıyetden ḫālī olmaz idüñ.

1708

Ez-kücā īn devletet (12) āmed pedīd

Pes bu devlet saña ḳandan [Ü181b] ẓāhir geldi yaʿnī bu (13) devlete vuṣūl bulmaġa sebeb ne oldı.

Zān çi mīkerdī bedīn (14) netvān resīd

Zīrā dünyāda ol ʿamel ki eyledüñ andan bu (15) devlete irişmek mümkin degüldür.

1709

Güft çün ḫūnem revān (16) şud ber-zemī

Ol ḫūnī ṣūfīye cevāb virüp didi ol (17) siyāsetde çünki benüm ḳanum zemīn üzere revān oldı.

Mīgüẕeşt (18) āncā Ḥabīb-i Aʿcemī

Ḥabīb-i Aʿcemī ḥażreti ḳaddesa'l-lāhu sırrahu'l-ʿazīz (19) oraya uġradı.

1710

Der-nihān ez-zīr-i çeşm ān pīr-i rāh

Ol (20) pīr-i rāh ḫufyeten çeşmümi altından

Kerd der-men ṭarfatü'l-ᶜaynī nigāh

Bir ṭarfatü'l-ᶜayn (21) ve bir kūşe-i çeşmile baña naẓar eyledi.

1711

Īn heme teşrīf ü [S180b] (1) ṣad çendīn diger

Bu deñli teşrīfi ve bundan ġayrı yüz bu ḳadar (2) teşrīfi

Yāftem ez-ᶜizzet-i ān yek naẓar

Ol bir naẓaruñ ᶜizzetinden (3) buldum.

Beyt

Ānān ki ḫāk-rā be-naẓar kīmyā kunend

Āyā buved ki kūşe-i (4) çeşmī be-mā kunend

1712

Her ki çeşm-i devletī ber-vey fütād

Her kim ki aña (5) bir ṣāḥib-devletüñ çeşm ü naẓarı vāḳiᶜ oldı.

Cānş (6) der-yek dem be-ṣad sırr pey fütād

Anuñ cānı bir demde yüz sırra (7) vāṣıl oldı. *Devletī*den murād bunda ehlu'l-lāhdur ki cemāl-i İlāhī (8) müşāhedesinden behreverdür. Aṣḥāb-ı devlet derūnı evliyāu'l-lāhdur (9) erbāb-ı devlet bīrūnı erbāb-ı ḫaşmetdür. *Pey (10) fütād* vāṣıl oldı maᶜnāsınadur.

1713

Tā neyüfted ber-tu merdī-rā naẓar

(11) Mādām ki saña bir merdüñ naẓarı vāḳiᶜ olmaya

Ez-vücūd-ı ḫ̆īş key yābī (12) ḫaber

Kendü vücūduñdan ḳaçan ḫaber bulursın. *Merd*den murād velīdür.

1714

(13) Ger tu binşīnī be-tenhāyī besī

Farażā eger sen ᶜuzlet (14) iḫtiyār idüp çoḳ zamān ḫalvetde oturasın

Rāh (15) netvānī burīden [Ü182a] bī-kesī

Bir kimsesiz rāh ḳaṭᶜ eylemege ḳādir olmazsın (16) yaᶜnī mürşidsiz cenāb-ı İlāhī'ye vuṣūl müyesser olmaz.

1715

(17) Pīr bāyed rāh-rā tenhā merev

Yola pīr gerek tenhā (18) gitmeyesin. Bu hem-maʿnādur pīr gerek yola tenhā gitme . Zīrā mürşidsiz sülūk (19) iden kimse ʿışḳ-ı İlāhī'den behre bulmaz.

Ez-ser-i ʿamyā der-īn deryā (20) merev

Bu deryāya körlük ucından gitme yaʿnī bu deryā-yı ḫaṭarnāk (21) ṭarīḳe çünki gitmek istersin ziyāde başīret üzere ol.

1716

Tu ki [S180a] (1) īncā rāh neşnāsī zi-çāh

Sen ki bunda rāhı çāhdan farḳ (2) ve temyīz eylemezsin.

Bī-ʿaṣā-keş key tüvānī burd rāh

ʿAṣā-keşsiz (3) bu yolı iletmege yaʿnī ḳaṭʿ eylemege ḳaçan ḳādir olursın. *ʿAṣā-keş*den (4) murād mürşiddür.

1717

Ne turā çeşmest ü ne reh kūtehest

Zīrā bu (5) ḫuṣūṣda ne senüñ çeşm ü başīretüñ vardur ve ne rāh kūtāhdur (6) belki ziyāde dırāzdur.

Pīr der-rāhet ḳılavuz-ı rehest

Pīr senüñ (7) yoluñda yoluñ ḳılavuzıdur. Bu hem-maʿnādur pīr yolda senüñ yoluñuñ (8) ḳılavuzı.[1518]

1718

Pīr-i mā lā-büdd-i rāh āmed turā

Pīr senüñ yoluñuñ lāzımı (9) geldi.

Der-heme kāret penāh āmed turā

Senüñ cemīʿ kār u aḥvālüñde (10) saña penāh geldi yaʿnī mürşid senüñ delīl ü melceʾüñdür.

1719

Her ki (11) ū bā-devletī peyveste şud

Her kim ki o bir ṣāḥib-devlete muttaṣıl ve (12) muḳārin oldı.

Ḫār der-desteş heme gül-deste şud

Anuñ (13) elinde ḫār cemīʿan gül-deste oldı. Murād ṭarīḳ-i ʿışḳuñ cemīʿ müşkilātı (14) aña āsān oldı dimekdür. *Devletī*den murād mürşiddür.

[1518] ḳılavuzı: ḳılavuzıdur Ü.

1720

(15) Her ki şud der-ẓıll-ı ṣāḥib-devletī

Her kim ki bir ṣāḥib-devletüñ [Ü182b] (16) sāyesinde oldı

Nebvedeş der-rāh hergiz ḫacletī

(17) Sülūk u ʿışḳ ṭarīḳinde hergiz aña bir ḫaclet ve nedāmet olmaz. (18) *Ṣāḥib-devlet*den murād mürşid-i kāmildür.

ḤİKĀYET

1721

Nā-gehī Maḥmūd şud (19) sūy-ı şikār

Ūftād ez-leşker-i ḫod der-kenār

Sulṭān Maḥmūd (20) şikār cānibine gitdi nā-gehān kendü leşkerinden kenāra (21) düşdi yaʿnī cüdā oldı.

1722

Pīr-merdī ḫār-keş mīrānd ḫar

Ḫār-keş [S181b] (1) bir pīr-merd ḫarını sürerdi.

Ḫār-ı ū üftād u mīḫārīd ser

Nā-gehān (2) ḫarınuñ üzerinden anuñ ḫārı düşdi ve bī-çāre eleminden (3) başını ḳaşıdı anuñ yükini yüklemege muʿāvenet eyler kimse (4) olmadıġı içün

1723

Dīd Maḥmūdeş çünān dermānde

Sulṭān Maḥmūd anı (5) ancılayın dermānde ve müteḥayyir gördi.

Kez-fürū-mānden be-cān dermānde

(6) Ki ol ḫuṣūṣda ʿāciz ve müteḥayyir olduġından ḥadden bīrūn (7) ʿāciz ve dermānsız ḳalmış.

1724

Pīş şud Maḥmūd u güft iy bī-ḳarār

(8) Sulṭān Maḥmūd çünki anı ancılayın dermānde gördi aña teraḥḥum idüp (9) anuñ öñine gitdi ve aña didi iy dermānde ve bī-ḳarār

Yār (10) ḫˇāhī güft ḫˇāhem iy süvār

Bu yüküñi yükletmek içün (11) yār u muᶜīn ister misin ol pīr didi isterem iy süvār.

1725

Ger (12) merā yārī kunī çibved ez-ān

İy süvār eger baña muᶜāvenet (13) eyleyesin andan saña ne noḳṣān olur.

Men kunem sūd u turā (14) nebved ziyān

Ben bu ḫuṣūṣda fāᵓide eylerem ve saña ziyān olmaz.

1726

(15) Ez-nikū-rūyīt mībīnem naṣīb

İy süvār nikū-rūylukdan (16) senüñ içün naṣīb görürem yaᶜnī senüñ rūyuñ ḫūb u (17) nikūdur.

Luṭf nebved ez-nikū-rūyān ġarīb

Nikū-rūlardan (18) luṭf u kerem ᶜacīb [Ü183a] olmaz . Zīrā ṣūreti ḫūb olan (19) kimsenüñ sīreti merġūb olur *uṭlūbu'l-ḫayre ᶜinde ḥisāni'l- (20) vücūh*[1519] ḥadīṯ-i şerīfinden bu maᶜnā rūşendür.

1727

Ez-kerem āmed (21) be-zīr ān şehryār

Ol şehryār luṭf u kereminden esbinden aşaġa [S181a] (1) geldi.

Burd ḥālī dest çün gül sūy-ı ḫār

Gül gibi nāzik ve laṭīf (2) elini fevrī ḫār cānibine iletdi.

1728

Bār-ı ū ber-ḫar nihād ān ser-firāz

(3) Ol ser-firāz ki murād Sulṭān Maḥmūd'dur ol pīrüñ ḫār yükini ḫarı (4) üzere ḳodı.

Raḫş sūy-ı leşker-i ḫod rānd bāz

Pes raḫşını (5) āşikāre kendünüñ leşkeri cānibine sürdi.

1729

Güft leşker-rā (6) ki pīrī ḫār-keş

Leşkerine didi ki ḫār-keş bir pīr

Bā-ḫarī (7) mīāyed ez-pes bār-keş

[1519] "Hayrı, güler yüzlü insanlardan isteyin."

Benüm ardumdan bār-keş bir ḫar ile gelür.

1730

(8) Reh fürū gīrīd ez-her sūy-ı ū

Anuñ her cānibinden yolı bend ü iḥāṭa (9) eyleñüz.

Tābübīned rūy-ı men men rūy-ı ū

Tā benüm ḥużūruma gelüp (10) benüm yüzümi göre, ben anuñ yüzüni görem.

1731

Leşkereş ber-pīr (11) bigriftend rāh

Pes Sulṭān Maḥmūd'uñ leşkeri pīr üzere yolı (12) ṭutdılar.

Reh nemānd ān pīr-rā cüz pīş-i şāh

Şāh Maḥmūd'uñ (13) öñinden ġayrı ol pīre yol ḳalmadı pes bi'ż-żarūre şāhuñ öñinden (14) geçmek lāzım geldi.

1732

Pīr bā-ḫod güft be-lāġar ḫarī

Pīr bu ḥāletden (15) mużṭarib olup kendüsine didi bir lāġar ḫar ile

Çün berem (16) reh īnt ẓālim leşkerī

Sulṭān Maḥmūd'uñ öñinden nice yol (17) eyledüm yaʿnī nice güẕer eyleyem işte saña ẓālim leşker yaʿnī bu leşker ziyāde (18) ẓālimdür ki bu ıżṭırāba irişdürdiler.

1733

Gerçi mītersīd çetr-i şāh (19) dīd

Egerçi şāhuñ çetrini [Ü183b] gördi ḳorḳdı.

Hem be-sūy-ı şāh (20) reften rāh dīd

Şāh cānibine gitmegi ṭarīḳ ü münāsib gördi.

1734

(21) Ān ḫarek mīrānd tā nezdīk-i şāh

Pīr ol ḫarcugızı şāhuñ [S182b] (1) ḥużūrına degin sürdi.

Çün bedīd ū-rā ḫacil şud pīr-i rāh

Pīr-i rāh ki murād (2) ol pīrdür çünki şāhı gördi ḫacil oldı.

1735

Dīd zīr-i çetr rūy-ı āşnā

(3) Çetrüñ altında o āşnānuñ yüzüni gördi.

Der-ḫacālet ūftād u (4) der-ʿanā

Ḫacālete ve ʿanāya düşdi. *āşnā*dan murād Sulṭān (5) Maḥmūd'dur ki ol pīr anı evvel bir defʿa görmiş idi.

1736

Güft yā Rab (6) bā-ki güyem ḥāl-i ḫ̆īş

Pīr kendüsine didi yā Rabb kendü ḥālümi (7) kime diyem.

Kerdeem Maḥmūd-rā ḥammāl-i ḫ̆īş

Maḥmūd'ı kendü ḥammālum (8) eylemişem.

1737

Şāh bā-ū güft iy dervīş-i men

Çünki ol pīr (9) şāhuñ ḥużūrına irişdi şāh aña didi iy benüm (dervīşüm)

(10) Çīst kār-ı tu begū der-pīş-i men

Benüm ḥużūrumda di senüñ (11) kāruñ nedür.

1738

Güft mīdānī tu kārem kej mebāz

Pīr Sulṭān (12) Maḥmūd'a cevāb virüp didi iy şāh sen benüm kār u ḥālümi bilürsin (13) egri oynama yaʿnī tecāhül eyleme.

Ḫ̆īşten-rā aʿcemī sāzī mesāz

(14) Kendüñi aʿcemī eylersin aʿcemī eyleme yaʿnī benüm kār u ḥālüm saña rūşen (15) ve ẓāhir iken teġāfül eylersin.

1739

Pīr-merdīem muʿīl ü bār-keş

(16) Ṣāḥib-ʿıyāl ve bār-keş bir pīr-merdem.

Rūz u şeb der-deşt bāşem (17) ḫār-keş

Ruz u şeb deşt ü ṣaḥrāda ḫār-keşem. *Muʿīl* (18) ṣāḥib-ʿıyāl maʿnāsınadur.

1740

Ḫār befrūşem ḫırem (19) nān-ı tehī

Ḫārı ṣataram anuñ bahāsı ile nān-ı tehī ṣatun (20) aluram.

Mītüvānī ger merā nānī dihī

Eger baña bir nān virür iseñ (21) ḳādirsin yaʿnī eger baña iḥsān [Ü184a] eylemek ister iseñ ḳādirsin.

1741

[S182a] (1) Şehryāreş güft iy pīr-i nijend

Pes şehryār aña didi iy nijend (2) ve ḥaḳīr pīr.

Narḫ kun tā zer dehem ḫāret be-çend

Senüñ ḫāruñ niceyedür (3) tā narḫ eyle ḫāruñı ṣatun alup saña altun vireyüm.

1742

Güft (4) iy Şeh īn zi-men erzān meḫar

Ṣāhib-baṣīret pīr çünki Şāh'dan (5) bu sözleri işitdi Şāh Maḥmūd'a ḫiṭāb idüp didi iy Şāh (6) bu ḫārı benden ucuz ṣatun almaḳ isteme.

(7) Kem nebüfrūşem zi-deh hemyān-ı zer

Zīrā on kīse altundan eksüge (8) ṣatmazam.

1743

Leşkereş güftend iy ebleh ḫamūş

Sulṭān Maḥmūd'uñ leşkeri (9) aña didiler iy ebleh epsem yaʿnī bu sözden ferāġat eyle.

Īn dü (10) dāng erzed zihī erzān-fürūş

Senüñ bu ḫāruñ iki dānga (11) deger zihī ucuz ṣatıcı. Bunda *zihī erzān-fürūş* istihzā ṭarīḳi iledür.

1744

(12) Pīr güftā īn dü dāng erzed velīk

Pīr anlara cevāb virüp (13) didi bu ḫār egerçi iki dānga deger

Zīn kem üfted īn ḫarīdārīst (14) nīk

Velīkin bunuñ gibiden az vāḳiʿ olur bu şāh-ı nīk ve laṭīf (15) aña[1520] müşterīdür.

1745

Muḳbilī çün dest ber-ḫārem nihād

Bir ṣāḥib-devlet (16) çünki elini benüm ḫārum üzere ḳodı yaʿnī ḫārumı eli ile ṭutdı.

Ḫār-ı men (17) ṣad güne gülzārem küşād

[1520] aña: bir Ü.

Anuñ sebebi ile benüm ḫārum baña yüz dürlü (18) gülzār açdı yaʿnī bisyār gülzār meṣābesinde oldı.

1746

Her ki ḫˇāhed (19) kīn çünīn ḫārī ḫarid

Pes her kim isterse ki buncılayın bir ḫārı ṣatun (20) ala.

Her bün-i ḫārī be-dīnārī ḫarid

Her bir ḫār büni yaʿnī her bir ḫārı (21) bir dīnāra ṣatun alur.

1747

Nā-murādī ḫār-ı bisyārem nihād

[Ü184b] Bu [S183b] (1) zamāna degin murādsızlıḳ baña bisyār ḫār ḳodı nā-murādlıḳ sebebi ile (2) bisyār derd ü miḥnet gördüm.

Tā çü üyī dest ber-ḫārem nihād

(3) Tā bir ancılayın ṣāhib-devlet elini benüm ḫārum üzere ḳodı yaʿnī *fe-innimeʿa'l- (4) ʿusri yusran*[1521] ḥasebince bisyār ġam u elemden ṣoñra sürūr u rāḥata (5) vuṣūl buldum.

1748

Gerçi īn ḫārīst kerzān erzed īn[1522]

(6) Egerçi bu ziyāde erzān deger bir ḫārdur.

Çün zi-dest-i (7) üst ṣad cān erzed īn

Līkin bu ḫār çünki anuñ elindendür (8) bu ḫār yüz cān deger.

1749

Şeh çü büşnūd īn suḫan ez-pīr-i rāh

(9) Şāh Maḥmūd çünki pīr-i rāhdan bu sözi işitdi

Dād bisyārī (10) zereş ber-cāygāh

Orada ol pīre ziyāde çoḳ altun (11) virdi.

ʿÖZR ĀVERDEN-İ MURĠĪ DĪGER EZ-REFTEN BE-ḤAŻRET-İ SĪMURĠ[1523]

1750

[1521] "Şüphesiz güçlükle beraber bir kolaylık vardır." İnşirah/5.

[1522] S ve Ü nüshalarında "Gerçi īn ḫārīst bisyār erzān erzed īn" şeklinde yazılıdır fakat bu ne anlama ne de vezne uygun düştüğünden yukarıdaki şekilde yazılmıştır.

[1523] "Simurga Gidip Diğer Kuşun Özür Getirmesi.

(12) Dīgerī güfteş ki iy püşt ü penāh

Bir murġ daḫı hüdhüde ḫiṭāb (13) idüp didi ki iy bizüm püşt ü penāhumuz.

Nā-tüvānem rūy çün (14) ārem be-rāh

Ben żaʿīf ve nā-tüvānem yola nice teveccüh ve sülūk (15) idem.

1751

Men nedārem ḳuvvet ü bes ʿācizem

Ben ḳuvvet ṭutmazam ve (16) ziyāde ʿācizem.

Īnçünīn reh pīş nāmed hergizem

Yol (17) hergiz benüm öñüme gelmedi yaʿnī hergiz böyle müşkil ṭarīḳe (18) sālik olmadum.

1752

Vādī-i dūrest ü rāh-ı müşkileş

Ziyāde (19) dūr u baʿīd bir vādīdür ve anuñ yolı müşkildür.

Men bümīrem der-nuḫustin (20) menzileş

Anuñ evvelki menzilinde ben ölürem.

1753

Kūhhā-yı āteşīn der-reh (21) besīst

Zīrā yolda āteşīn ṭaġlar çoḳdur.

Īnçünīn rāhī [S183a] (1) ne kār-ı herkesīst

Buncılayın bir müşkil yol her bir kimsenüñ kār u ḥaddi degüldür.

(2) Beyt

Ez-her ṭaraf ki [Ü185a] reftem cüz vaḥşetem neyefzūd

Zinhār ez-īn (3) beyābān Vīn rāh-ı bi-nihāyet

1754

Ṣad hezārān ser der-īn reh (4) güy şud

Bu yolda ṣad hezārān ser güy oldı yaʿnī ṭop (5) gibi ġalṭān oldı.

Bes ki ḫūnhā zīn ṭaleb der-cūy şud

(6) Ziyāde ki bu ṭaleb sebebinden ḫūnlar cūya gitdi yaʿnī bisyār ḫūn (7) āb gibi revān olup cūya irişdi.

1755

Ṣad hezārān ʿaḳl (8) īncā ser nihād

Ṣad hezārān ʿaḳl ṣāhibi burada baş (9) ḳodı.

Kān ki ū nenhād ser ber-ser fütād

Zīrā ol ʿaḳl ṣāḥibi (10) ki burada baş ḳomadı başı üzere düşdi ve bu ʿālī (11) dergāhdan dūr oldı.

1756

Der-çünīn rāhī ki merdān bī-riyā

(12) Buncılayın bir yolda ki merdler riyāsız

Çāderī der-ser (13) keşīdend ez-ḥayā

Ḥayā sebebinden başlarına ʿavratlar gibi bir çāder (14) çekdiler. *Merdān*dan murād biri Şiblī ḥażretidür ki ʿavratlar gibi çāder geyüp oturmışdur.

1757

(15) Ez-men-i miskīn çi ḫīzed cüz ġubār

Bu yolda ben miskīnden (16) ġubārdan ġayrı ne ẓāhir ve ḥāṣıl olur.

Ger kunem ʿazmī bümīrem zār (17) zār

Bu ḫuṣūṣ içün eger bir ʿazm eyleyem bu yolda zār zār ölürem (18) *velā-tulḳū bi-eydīkum ile't-tehluketi*[1524] ḫod muḳarrerdür.

CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD ĀN MURĠ-RĀ[1525]

1758

Hüdhüdeş güft iy füsürde çend ez-īn

Hüdhüd ol murġa (20) ḫiṭāb idüp didi iy füsürde ve ḫām bu sözlerden niçeye (21) dek

Tābe-key dārī tu dil der-bend ez-īn

Tā ḳaçana degin bundan [S184b] (1) göñlüñi bende ṭutarsın yaʿnī ḳaçana degin dünyāya ve dünyānuñ ḥayātına (2) muḳayyed ve meşġūl olursın.

1759

Çün turā īn cāygeh ḳadr endekīst

Çünki (3) burada senüñ ḳadr ü ʿizzetüñ ziyāde ḳalīldür.

Ḫˇāh mīr ü [Ü185b] ḫˇāh (4) zī her dü yekīst

İster iseñ öl ve ister iseñ diri (5) ol her ikisi bir ve ber-ā-berdür.

[1524] "Kendi kendinizi tehlikeye atmayın." Bakara/195.
[1525] "O Kuşa Hüthütün Verdiği Cevap."

1760

Nīst dünyā cüz necāset ser-ber-ser

(6) Dünyā ḫod başdan necāsetden ġayrı degüldür.

(7) Ḫalḳ mīmīrend der-vey der-be-der

Ḫalḳ-ı cihān anda der-be-der (8) olup ölürler yaʿnī anuñ ḥuṣūline saʿy eylerler. *Ed-dünyā cīfetun ve (9) ṭālibuhā kilābun.*[1526]

1761

Ṣad hezārān merd hemçün kirm-i zerd

Ṣad hezārān ḫalḳ ṣarı ḳurd gibi ki necāset içinde ḥāṣıl olur.

(10) Zār mīmīrend der-dünyā be-derd

Dünyāda derd ü elemle zār (11) ölürler.

1762

Mā eger āḫir der-īn mīrīm ḫˇār

Bu yolda eger biz āḫir (12) ḫˇār helāk olavüz eyüdür.

Bih ki der-ʿayn-ı necāset zār (13) zār

Andan ki ʿayn-ı necāsetde zār zār helāk olavüz (14) . Zīrā ziyāde rūşendür ki Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ṭalebinde (15) hezār derd ü miḥnetile helāk olmaḳ hezār bār evlādur ḥubb-ı dünyā ile helāk (16) olmaḳdan.

1763

Īn ṭaleb ger ez-tu vü ez-men ḫaṭāst

Bu ṭaleb (17) eger senden veger benden ḫaṭādur.

Ger bümīrīm ez-ġameş īn hem revāst

(18) Eger anuñ ġamından helāk olavüz bu hem revādur. *Ġameş*de (19) olan żamīr-i ġāʾib Ḫüdā ʿazze ve celleye rāciʿdür.

1764

Çün ḫatāhā (20) der-cihān bisyār hest

Çünki cihānda ḫaṭālar bisyārdur. [S184a] (1) Bu hem-maʿnādur çünki cihānda bisyār ḫaṭālar vardur.

Yek ḫaṭāī (2) dīger īn engār hest

Bunı bir ḫaṭā daḫı vardur ẓann eyle. (3) *Īn*den murād ṭalebdür.

[1526] "Dünya bir leştir ve onu isteyenler köpeklerdir."

1765

Ger kesī-rā ʿışḳ bed-nāmī buved

Farażā ʿışḳ (4) eger bir kimseye bed-nāmlıḳ ola

Bih zi-kennāsī vü ḥaccāmī buved

Hīç (5) şeksiz kennāslıḳdan ve ḥaccāmlıḳdan eyüdür.

Beyt

ʿIşḳ gerçi (6) şinas-ı baḫt-ı bedest

Nezd-i ʿāşıḳān saʿādet ebedest

[Ü186a] (7) *Kennās* süpüründüci. *Ḥaccām* ḥacāmat idici ve baş tırāş idici.

1766

Ṣad (8) hezārān ḫalḳ der-tarrāriyend

Ṣad hezārān ḫalḳ yankesicilikdedür.

(9) Der-pey-i īn dünyā-yı murdāriyend

Bu murdāra mensūb dünyānuñ (10) pey ü ṭalebindedür.

1767

Gīrem īn sevdā zi-ṭarrārī kemest

Bu (11) sevdāya nisbet egerçi ṭarrārlıḳ küllī ḳabāḥat idügi ziyāde ẓāhirdür (12) līkin bu sevdānuñ ʿuluvv-ḳadrinden bī-ḫaber dünyā-perest farż idem (13) ki senüñ zuʿmuñ üzere bu sevdā ṭarrārlıḳdan kem ü dūndur.

(14) Tu kemeş gīr īn merā kemter ġamest

Sen zaʿm-ı fāsidüñ üzere ol sevdāyı (15) ṭarrārlıḳdan kem ü dūn ṭut. Bu ḥālet baña kemter ġamdur . Zīrā (16) ber-vech-i yaḳīn maʿlūmumdur ki ṭarrārlıḳ ḫabāṯet ve żarar-ı maḥżdur. (17) Bu sevdādan murād[1527] ziyāde şerīf ve nefʿ-i maḥżdur ve *sevdā*dan (18) murād Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ʿışḳ u muḥabbetidür.

1768

Key ez-īn sevdā tu dil (19) deryā kunī

Bu sevdādan sen gönlüñi ḳaçan deryā eylersin yaʿnī (20) ʿışḳ-ı İlāhī'nüñ feyżi sebebi ile sen ḳaçan deryā-yı dil olursın.

(21) Çün be-ṭarrārī hemī sevdā kunī

[1527] Bu sevdādan murād: ve bu sevdā Ü.

Çünki ṭarrārlıḳ ile sevdā ve muᶜāmele [S185b] (1) eylersin. Baᶜżı nüsaẖda bu beyt böyle vāḳiᶜdür: *Ger ez-īn sevdā tu (2) dil deryā kunī.* Eger sen bu sevdā sebebinden gönlüñi deryā eyleyesin (3) yaᶜnī ᶜışḳ-ı İlāhī sebebi ile eger deryā-yı dil olasın.

Çün be-ṭarrārī (4) hemī sevdā kunī[1528]

Ol zamān ṭarrārlıḳ ile nice sevdā ve muᶜāmele eylersin (5) yaᶜnī eylemezsin . Zīrā ᶜışḳ sebebi ile ṭarrārlıḳdan ve cemīᶜ (6) aẖlāḳ-ı ẕemīmeden pāk olursın. Mışrāᶜ-i sānīde bu maᶜnā (7) hem mümkindür. Ṭarrārlıġa [Ü186b] nice sevdā ve heves eylersin yaᶜnī eylemezsin (8) . Zīrā ᶜışḳ-ı İlāhī sebebi ile cemīᶜ ḳabāʾiḥden ẖalāṣ olursın. (9) Evvelki *sevdā*dan murād ᶜışḳ-ı İlāhī'dür ve sānī sevdādan murād meyl ü (10) ārzūdur.

1769

Ger kesī gūyed ġurūrest īn heves

Eger (11) bir kimse diye bu heves ġurūr u muḥāldür.

Çün resī āncā ki (12) nersīdest kes

Oraya nice irişürsin ki bir kimse irişmemişdür.[1529]

1770

(13) Der-ġurūr-ı īn heves ger cān dehem

Bu hevesüñ ġurūrında eger (14) cān virem bih ve evlādur.

Bih ki dil der-ẖāne vü dükkān dehem

(15) Andan ki ẖāne ve dükkāna gönül virem yaᶜnī cenāb-ı İlāhī'nüñ ṭalebinde (16) cān fedā eylemek evlādur mā-sivāya muḥabbet eylemekden.

1771

Īn heme (17) dīdīm ü bişnīdīm mā

Biz bu cemīᶜīsini gördük ve cemīᶜīsini işitdük.

(18) Yek nefes ez-ẖod negerdīdīm mā

Biz bir nefes kendümüzden (19) mütebeddil olmaduḳ yaᶜnī aẖlāḳ-ı ẕemīmeden pāk olup (20) ṭālib-i Ḥaḳḳ olmaduḳ.

1772

Kār-ı mā ez-ẖalḳ şud ber-mā dırāz

[1528] Bu beyt Ü nüshasında iki kere yazılmış.
[1529] Bu kelimeyi "irişmamişdür" şeklinde yazmış yani elif ile.

Bizüm (21) işimüz ḫalḳ sebebinden bizüm üzerimüze dırāz u ṣaᶜb oldı [S185a] (1) yaᶜnī ḫalḳa teḳayyüd sebebi ile Ḫüdāy ᶜazze ve celleden dūr u ġāfil (2) olduḳ.

Çend ez-īn müştī gedāy-ı bī-namāz

Niceye dek bu bir (3) bölük nā-pāk gedādan pes lāzım olan budur ki ḫalḳdan (4) iᶜrāż eyleyeler. *Bī-namāz* nā-pāk ve ṭāᶜatsız maᶜnāsınadur.

1773

Tā nemīrīm (5) ez-ḫod u ez-ḫalḳ pāk

Mādām ki kendümüzden ve ḫalḳdan tamām (6) ölmeyevüz yaᶜnī ifnā-yı vücūd idüp mā-sivādan fārıġ (7) ölmeyevüz

Berneyāyed cān-ı mā ez-ḥalḳ pāk

Bizüm cānumuz boġazımuzdan (8) pāk çıḳmaz.

1774

Her ki ū ez-ḫalḳ küllī murde nīst

Her kim (9) ki o ḫalḳdan küllī ve tamām murde [Ü187a] ve fārıġ degüldür.

Merd-i küfr ü maḥrem-i (10) īn perde nīst

Ol kimse merd-i küfrdür ve bu perdenüñ maḥremi (11) degüldür yaᶜnī ol kimse Ḫüdāy ᶜazze ve celleden maḥcūb ve dūrdur. *Īn (12) perde*den murād dergāh-ı Eḥadiyyet'dür.

1775

Maḥrem-i īn perde cān-ı (13) āgehest

Zīrā bu perdenüñ maḥremi cenāb-ı İlāhī'den āgāh (14) olan cāndur. Bu hem-maᶜnādur . Zīrā bu perdenüñ maḥremi cenāb-ı (15) İlāhī'den āgāh olan kimsenüñ cānıdur.

Zinde-i ez-ḫalḳ (16) nā-merd-i rehest

Zīrā ḫalḳdan zinde olan rehüñ nā-merdidür (17) yaᶜnī ḫalḳdan bi'l-külliyye fārıġ olmayan kimse ᶜışḳ-ı İlāhī ṭarīḳine (18) sālik olmaġa lāᵓıḳ degüldür.

1776

Pāy der nih ger tu hestī merd-i (19) kār

Eger sen merd-i kār ve ṭālib-i yār iseñ ᶜışḳ ṭarīḳine (20) pāy ḳo ve küllī saᶜy u ihtimām eyle.

Çün zenān dest āḫir ez-destān (21) bedār

Zenler gibi bu destān ve ḥikāyet nedür āḫir andan ferāġat [S186b] (1) eyle.

1777

Tu yaḳīn dān īn ṭaleb ger kāfirīst

Kār īnest (2) ü ne kār-ı ser-serīst

Bu ṭaleb farażā eger kāfirlik ise sen (3) yaḳīn ü taḥḳīḳ bil ki kār budur ve bu kār-ı ser-serī ve hem āsān (4) kār degüldür.

1778

Ber-dıraḫt-ı ʿışḳ bey bergīst bār

ʿIşḳ dıraḫtı (5) üzere bār ve bir ḳudretsizlikdür yaʿnī terk-i mā-sivādur.

(6) Her ki dāred berg-i īn gū ser der-ār

Her kim ki bunuñ meyl ü (7) raġbeti ṭutar aña di başını fedā eylesün. Murād ṭālib-i ʿışḳ-ı (8) İlāhī olan kimseye terk-i ser ve terk-i mā-sivā eylemek lāzım (9) idügin işʿārdur.

1779

ʿIşḳ çün der-sīneʾī menzil girift

Zīrā (10) çünki ʿışḳ bir kimsenüñ ṣadrında menzil ü ḳarār ṭutdı.

Cān-ı (11) ān kes-rā zi-hestī dil girift

Ol kimsenüñ gönli (12) vücūdından munḳabiż ve nefret idici oldı.

1780

[Ü187b] Merd-rā īn derd (13) der-ḫūn efkened

Bu derd merdi ḫūn u helāka bıraġur.

(14) Ser-nigūn ez-perde bīrūn efkened

Başı aşaġa perdeden (15) ṭaşra bıraġur yaʿnī ʿışḳ sebebi ile ʿāşıḳ rüsvāy (16) ve bed-nām olur.

1781

Yek demeş bā-ḫ ̌īşten nekned rehā

Bu (17) derd anı bir nefes kendüsine ḳomaz yaʿnī bir ḥālete irişür (18) ki hergiz kendünüñ fikr ü pervāsı olmaz.

Bükşedeş (19) Vān gāh ḫ ̌āhed ḫūn-bahā

ᶜĀşıḳı ḳatl eyler ve andan ṣoñra (20) maḳtūl ᶜāşıḳdan ḫūn-bahā ister . Zīrā ḳatīl-i ᶜışḳ olmaḳ (21) ziyāde şerīf bir ḥālet olduġı içün ṣad hezār [S186a] (1) ḫūn-bahā lāzımdur.

Beyt

Dervīş mekun nāle zi-şemşīr-i (2) eḥibbā

Kīn ṭāᵓife ez-küşte sitānend ġarāmet

1782

Ger dehed (3) ābīş nebved bī-zeḥīr

Farażā eger ᶜāşıḳa bir içim ṣu vire ol (4) āb zeḥīr ve derdsiz olmaz.

Ver dehed nāneş be-ḫūn (5) bāşed ḫamīr

Veger aña nān vire ol nān ḳan ile (6) yoġrulmış olur. Niteki bu ḥālet bu ḥikāyetden rūşen ve (7) ẓāhirdür.

1783

Ver buved ez-żaᶜf ᶜācizter zi-mūr

Veger farażā (8) o żaᶜf cihetinden mūrdan ᶜācizrek ola.

ᶜIşḳ bīş āred (9) ber-ū her laḥẓa zūr

ᶜIşḳ her laḥẓa aña zūrı ve hücūmı ziyāde (10) getürür . Zīrā cihānda derd ü elem ve miḥnet ü ġam ᶜuşşāḳ (11) içündür.

1784

Merd çün üftād der-baḥr-ı ḫaṭar

Merd çünki ḫaṭar (12) deryāsına düşdi yaᶜnī çünki ᶜışḳ-ı İlāhī'ye vuṣūl buldı (13) ve aña ḳurb-ı cenāb-ı İlāhī müyesser oldı.

Key ḫured yek (14) loḳma bī-ḫūn-ı ciger

Ciger ḳanınsız ḳaçan bir loḳma yir.

ḤİKĀYET

1785

(15) Şeyḫ Ḫırḳānī be-Nīşābūr şud

Şeyḫ Ḫırḳānī ḥażretleri ḳaddesa'l-lāhu (16) sırrahu'l-ᶜazīz çünki Nīşābūr'a gitdi.

Renc-i rāh (17) āmed ber-ū rencūr şud

[Ü188a] Aña yoluñ renc ü zaḥmeti geldi lā-cerem (18) rencūr oldı *es-seferu ḳıṭʿatun mine'ṣ-ṣaḳar.*[1530]

1786

Hefteʾī bā-jendeʾī (19) der-gūşeʾī

Bir eski cāme ile bir kūşede oturdı (20) bir hafta

Gursene binşeste bud bī-tūşeʾī

Bir azıḳsız (21) aç oturmış idi *el-cūʿ ṭaʿāmü'l-evliyāʾi.*[1531]

1787

Çün berāmed [S187b] (1) hefteʾī güft iy İlāh

Çünki bir hafta güẕer eyledi didi (2) iy İlāh

Girde-i nān kun sūy-ı men ser-be-rāh

Benüm cānuma (3) bir girde-i nān gönder.

1788

Hātifī güfteş berūb īn (4) laḥẓa pāk

Cümle-i meydān-ı Nīşābūr zi-ḫāk

Bir (5) hātif ol dem aña didi Nīşābūr'uñ cümle meydānını (6) bu laḥẓa ḫākden pāk ve tamām süpür.

1789

Çün berūbī (7) ḫāk-i meydān ser-be-ser

Çünki başdan başa (8) meydānuñ ḫākini süpüresin.

Nīm cev zer yābī zān nān cüz (9) beḫar

Yarım arpa miḳdārı altun bulursın andan yaʿnī (10) anıñla nān ṣatun al yi.

1790

Güft eger cārūb u (11) ġırbālem budī

Şeyḫ hātifden çünki bu sözleri işitdi (12) eyitdi eger benüm cārūb ve ġırbālüm olaydı.

Vech-i nānī-rā (13) çi işkālem budī

Bir nān ḫarclıġı içün baña ne (14) işkāl ve ṣuʿūbet olurdı.

1791

[1530] "Yolculuk, cehennemden bir parçadır."
[1531] "Velilerin yiyeceği, açlıktır."

Çün nedārem (15) hīç ābī der-ciger

Çünki cigerümde bir āb ṭutmazam (16) cūᶜ vü elem sebebi ile.

Bī-ciger nānem dih ü ḫūnem meḫur

(17) Ciger ve elemsiz bāña nān vir ve benüm ḳanumı içme (18) yaᶜnī bāña ziyāde elem virme.

1792

Hātifeş güftā (19) ki āsān nāyedet

Hātif añа didi ki (20) saña nān āsān gelmez.

Ḫāk-rā rūbī eger nān (21) bāyedet

Bu meydānuñ ḫākini süpürürsin eger [S187a] (1) saña nān gerek ise.

1793

Pīr reft ü kerd zārīhā besī

(2) Pīr ki murād Ḫırḳānī ḥażretidür ḳaddesa'l-lāhu sırru'l- (3) ᶜazīz çünki [Ü188b] hātifden bu sözleri istimāᶜ (4) eyledi[1532] ve çoḳ zārlıḳlar eyledi.

Tā sited cārūb u ġırbāl ez-kesī[1533]

Tā bir kimseden cārūb ve ġırbāl aldı.

1794

Ḫāk mīreft (5) ü peyāpey mīşitāft

Ol meydānuñ ḫākini (6) süpürdi ve ziyāde istiᶜcāl ve ihtimām eyledi.

(7) Āḫirīn ġırbāl ān zer pāre yāft

ᶜĀḳıbet āḫir ki ġırbālde (8) ol altun pāra seni buldı.

1795

Şādmān (9) şud nefs-i ū kān-rā bedīd

Anuñ nefsi ki anı (10) gördi şādmān ve mesrūr oldı.

(11) Reft sūy-ı nānvā vü nān ḫarīd

Şeyḫ etmekcinüñ (12) cānibine gitdi ve ol altun pārasıyla etmek (13) ṣatun aldı.

1796

Tā ki merd-i nānvā nāneş bidād

(14) Tā ki etmekci olan kimse añа etmek virdi.

[1532] eyledi: eyledi gitdi Ü.

[1533] S nüshasına bu mısra ve şerhi yok.

(15) Şud hemī cārūb u ġırbāleş zi-yād

(16) Cārūb ve ġırbāl anuñ yād u ḫāṭırından (17) gitdi.

1797

Āteşī üftād ender-cān-ı pīr

Lā-cerem (18) pīrüñ cānibine ol ḥāletden bir āteş (19) düşdi.

Der-tek üftād ü berāmed (20) zū nefīr

Tek ü pūye düşdi ve andan (21) nefīr ve fiġān geldi.

1798

Güft çün men kīst [S188b] (1) ser-gerdān künūn

Şeyḫ ziyāde eleminden (2) eyitdi şimdi bencileyin ser-gerdān kimdür.

(3) Zer nedārem çün dehem tāvān künūn

Altun (4) ṭutmazam şimdi cārūb ve ġırbālden (7) ötürü tāvān niçe vireyüm. *Tāvān* ödek.

1799

(8) ᶜĀḳıbet mīreft çün dīvāneʾī

Ḫˇīş- (9) rā efkend der-vīrāneʾī

ᶜĀḳıbet şeyḫ ziyāde (10) taḥayyürinden bir dīvāne gibi gitdi kendüsini bir (11) vīrāneye bıraḳdı.

1800

Çün der-ān vīrāne şud (12) ḫˇār u dejem

Çünki şeyḫ ḫˇār u ġam-gīn (13) ol vīrāneye gitdi.

Dīd ān ġırbāl ü ān (14) cārūb hem

Şeyḫ ol vīrānede gördi (15) ol ġırbāli ve hem ol [Ü189a] cārūbı.

1801

Şādmān (16) şud pīr ü güftā iy İlāh

Şeyḫ (17) mesrūr oldı ve didi İlāh

Īn çirā (18) kerdī cihān ber-men siyāḥ

Bu cihānı (19) baña niçün siyāh eyledüñ [S188a] (1) yaᶜnī baña niçün elem virdüñ.

1802

Zehr kerdī nān-ı men ber-cān-ı men

Benüm (2) nānumı benüm cānuma zehr eyledüñ.

Gū berev cān bāz gīr īn nān-ı men

(3) Di cānum gitsün bu nānumı girü ṭut yaʿnī ben ölmege rāżīyam baña (4) nān lāzım degüldür.*

1803

Hātifeş güftā ki iy nā-ḫoş meniş

Hātif (5) aña didi ki iy nā-ḫoş meniş.

Ḫoş nebāşed hīç nān bī-nān-ḫuriş

(6) Nān-ḫurişsiz nān hīç ḫoş ve laṭīf olmaz. *Meniş* ḫuy (7) ve *nān-ḫuriş* ḳatıḳ maʿnāsınadur.

1804

Çün nihādī nān-ı tenhā (8) der-kenār

Çünki yimek içün ḳatıḳsız nānı kenāruña ḳoduñ.*

(9) Der-füzūdem nān-ḫuriş minnet bedār

Ol nān ile yimek içün (10) bu elemleri nān-ḫuriş ziyāde eyledüm. Bu ḥāleti minnet ṭut (11) ve şükrini yirine getür *eşeddü'n-nāsi belāen el-enbiyāʾu (12) ṣumme'l-evliyāʾu ṣumme'l-emṣelu fe'l-emṣel.*[1534]

ḤİKĀYET

1805

Būd ān dīvāneʾī dil berḫˇāste

(13) Ol[1535] dīvāne yaʿnī bir dīvāne var idi ki gönli perīşān (14) ve munḳabıż idi.

Bürhene mīreft ü ḫalḳ ārāste

ʿÜryān (15) giderdi ve ḫalḳ envāʿ-ı libāsile ārāste ve müzeyyen idi.

1806

Güft (16) yā Rab cübbeʾī dih muḥkemem

Ol dīvāne Ḫüdāy ʿazze ve celleye tażarruʿ (17) idüp didi yā Rabbī baña bir muḥkem cübbe vir.**

---

* *Gū* emr-i ḥāżırdur.

* *nān-ı tenhā* ḳatıḳsız nān maʿnāsınadur.

[1534] "İnsanlar arasında belaya en çok tutulanlar nebilerdir ve sonra derecesine göre diğerleri gelir."

[1535] Ol: Ol bir Ü.

** *dih* emr-i ḥāżırdur.

Hemçü ḫalḳān-ı (18) diger kun ḫurremem

Ġayrı ḫalāʾıḳ gibi beni ḫurrem ve şād eyle.

1807

Hātifī āvāz (19) dād u güft hīn

Bir hātif ol dīvāneye āvāz virdi (20) ve didi āgāh ol.

Āfitāb-ı germ dārem der-nişīn

Germ āfitāb (21) ṭutaram yüri āfitābdan otur.[***]

1808

Güft [Ü189b] yā Rab tā keyem dārī [S189b] (1) ʿaẕāb

Dīvāne cenāb-ı İlāhī'ye ḫiṭāb idüp didi yā Rabbī (2) baña ḳaçana degin ʿaẕāb ṭutarsın.

Cübbeʾī nebved turā bih zāfitāb

(3) Senüñ āfitābdan eyü bir cübbe ve ṣevbüñ yoḳ mıdur.

1809

Güft rev deh (4) rūz dīger ṣabr kun

Hātif cevāb virüp didi yüri girü (5) on gün ṣabr eyle.

Tā turā yek cübbe baḫşem bī-seḫun

Tā suḫan (6) ve ṭalebsiz saña bir cübbe iḥsān eyleyem.

1810

Çün beşud deh rūz merd-i (7) sūḫte

Çünki on gün oldı sūḫte ve faḳīr bir merd[*]

Cübbeʾī (8) āverd ber-hem dūḫte

Köhne ve yamalu bir cübbe getürdi.

1811

Ṣad hezārān (9) pāre ber-vey bīş būd

Anuñ üzerinde ṣad hezārān pāreden (10) ziyāde idi.

Zān ki ān baḫşende bes dervīş būd

Zīrā ki ol (11) cübbeyi iḥsān idici ziyāde dervīş idi.[**]

1812

[***] *dernişīn* emr-i ḥāżırdur.

[*] *dernişīn* emr-i ḥāżırdur.

[**] *dervīş* bunda faḳīr ve muḥtāc maʿnāsınadur.

Merd-i mecnūn güft iy (12) dānā-yı rāz

Merd-i mecnūn çünki ol ziyāde eski cübbeyi (13) gördi Ḫüdāy ʿazze ve celleye ḫiṭāb idüp didi iy dānā-yı (14) rāz

Jendeʾī mīdūḫtī zān rūz bāz

Ol on günden beri hemān (15) bir eskü mi dikdüñ ve yamaladuñ.[***]

1813

Ṣad hezārān pāre ber-hem dūḫtī

(16) Yüz[1536] biñ pāreyi biri biri üzere dikdüñ.

Īn çünīn derzī (17) zi-ki āmūḫtī

Buncılayın derzi ve ṣanʿatı kimden ögrendin.

1814

Der-ḫazīne (18) cāmehā-yı nev büsūḫt

Ḫazīnede olan yeñi cāmeler yandı mı.

Kīn heme (19) jende hemī bāyist dūḫt

Ki bu cümle jendeyi dikmek lāzım geldi.

1815

(20) Kār āsān nīst bā-dergāh-ı ū

Anuñ dergāhına nisbet kār āsān (21) degüldür

Ḫāk mībāyed şuden der-rāh-ı ū

Pes anuñ yolında ḫāk [S189a] (1) olmaḳ gerek tā ki bir ḥālet müyesser ola.

1816

Bes kesā kāmed bedīn dergeh (2) zi-dūr

İy çoḳ kimse ki şevḳle ıraḳdan bu dergāha [Ü190a] geldi.

Geh (3) büsūḫt u geh fürūḫt ez-nār u nūr

Gāhī āteşden yandı (4) ve gāhī şuʿlelendi yaʿnī ol kimse gāhī ḳabża giriftār (5) oldı ve gāhī basṭa vuṣūl buldı.

1817

Çün pes ez-ʿömrī (6) be-maḳṣūdī resīd

Çünki müddet-i medīdeden ṣoñra bir maḳṣūda (7) irişdi.[*]

[***] *Jende* eski maʿnāsınadur.

[1536] S nüshasında "İki yüz" yazmaktadır fakat her iki nüshadaki beyitte "ṣad hezārān" geçmektedir. Dolayısıyla S nüshasındaki bu kelime "yüz" olmalı.

ᶜAyn-ı ḥayret geşt ü maḳṣūdī nedīd

Ol maḳṣūd (8) aña ᶜayn-ı ḥayret oldı ve bir maḳṣūd görmedi yaᶜnī aña bu ḥālet (9) vāḳiᶜ olduġından ḥadden bīrūn müteḥayyir oldı. Baᶜżı (10) nüsaḫda *ḥayret* yirine *ḥasret* vāḳiᶜdür.**

ḤİKĀYET-İ RĀBİᶜA-İ ᶜADEVİYYE[1537]

1818

Rābiᶜa (11) der-rāh-ı Kaᶜbe heft sāl

Geşt ber-pehlū zihī tācü'r-ricāl

(12) Rābiᶜa ḥażreti zihī tācü'r-ricāl ki Kaᶜbe yolında yedi yıl pehlūsı üzere (13) devr eyledi ve revān oldı.***

1819

Çün be-nezdīk-i Ḥarem āmed (14) be-kām

Çünki Rābiᶜa ḥażreti murādı ile Ḥarem'e yaḳın geldi.

Güft āḫir (15) yāftem ḥaccī tamām

Mesrūr olup didi āḫir tamām ve maḳbūl bir ḥacc (16) buldum.

1820

Ḳaṣd-ı Kaᶜbe kerd rūz-ı ḥac güzār

Rābiᶜa ḥażreti ḥacc eylemek (17) güninde Kaᶜbe'nüñ ṭavāf ve ziyāretine ḳaṣd eyledi.

Şud hemī ᶜöẕr-i zenāneş (18) āşikār

Nā-gāh aña zenlerüñ ᶜöẕri āşikār oldı yaᶜnī ḥayżı ẓāhir (19) oldı.

1821

Bāz-geşt ez-rāh u güft iy Ẕü'l-Celāl

Yoldan girü (20) döndi ve didi iy Ẕü'l-Celāl.

Rāh peymūdem be-pehlū heft sāl

(21) Yedi yıl yanumıla yol ṭayy ü ḳaṭᶜ eyledüm.

1822

Çün bedīdem rūz-ı bāzārī çünīn

---

* *maḳṣūdī*de *yā* vaḥdet içündür.
** Bu güne kelimātda dīvāne maᶜẕūrdur.
[1537] "Rabia-i Adeviye'nin Hikāyesi"
*** *zihī* bunda taḥsīn içündür.

[S190b] (1) Çünki buncılayın bir bāzāruñ rūz u devletini gördüm.

Ūfkendī (2) der-rehem ḫārī çünīn

Benüm yoluma buncılayın bir ḫār bıraḳduñ yaʿnī (3) bu ḥālet sebebi ile beni ḥaccdan maḥrūm eyledüñ.

1823

[Ü190b] Yā merā der-ḫāne-i (4) ḫod dih ḳarār

İy Ḫüdāyā baña kendü beytüñde ḳarār vir.*

Yā nih (5) ender-ḫāne-i ḫ ̌īşem güẕār

Yāḫud beni kendü beytümde ḳo baña bu ḳadar (6) zaḥmet çekdürme.

1824

Tā nebāşī ʿāşıḳī çün Rābiʿa

Mādām ki Rābiʿa (7) gibi bir ʿāşıḳ olmayasın

Key şināsī ḳadr-i ṣāḥib-vāḳıʿa

(8) Ḥażret-i Rābiʿa gibi ṣāḥib-vāḳıʿanuñ ḳadr ü ḥālini ne bilürsin.

1825

(9) Tā tu mīgerdī der-īn baḥr-ı fużūl

Mādām ki sen bu fużūl ve (10) bī-edeblik deryāsında devr eylersin*

Mevc bermīḫīzed ez-redd ü (11)ḳabūl

Redd ü ḳabūlden mevc ẓāhir olur yaʿnī eger fużūlluḳdan (12) ḫalāṣ olup teslīm-i küllī mertebesine vuṣūl bulmayasın rūḥānī (13) feyżden maḥrūm olup ziyāde derd ü eleme giriftār olursın.

1826

(14) Geh zi-pīş-i Kaʿbe bāẕet mīdehend

Gāhī seni Kaʿbe'nüñ ḥużūrından (15) menʿ ü dūr eylerler.

Geh derūn-ı deyr rāzet mīdehend

Gāhī (16) deyrüñ içinde saña rāz virürler.

1827

Ger ez-īn girdāb ser bīrūn (17) kunī

Līkin eger bu girdābdab ḫalāṣ olasın

---

* *dih* emr-i ḫāżırdur.

* *fużūl* ruḫūl vezni üzeredür.

Her nefes cemʿiyyetī (18) efzūn kunī

Tefriḳa ve perākendelikden necāt bulup (19) her nefesde bir cemʿiyyet-i ḫāṭır ziyāde eylersin. Pes bir ḥālete (20) vuṣūl bulursın ki min-baʿd hergiz perīşān-ı ḫāṭır olmazsın.

1828

(21) Ver der-īn girdāb mānī mübtelā

Veger bu girdābda mübtelā [S190a] (1) ḳalasın.

Ser besī gerded turā çün āsiyā

Cemʿiyyet-i ḫāṭırdan bi'l-külliyye (2) maḥrūm olup seng-i āsiyāb gibi çoḳ döner ve her dem (3) sergerdān ve ḥayrān olursın. *Girdāb*dan murād fużūlluḳdur.[**]

1829

(4) Būy-ı cemʿiyyet neyābī yek nefes

Bir nefes cemʿiyyetüñ rāyiḥa ve eṣerini (5) görmezsin.

Mībeşūred vaḳt-ı tu ez-yek meges

[Ü191a] Senüñ vaḳtüñ bir megesden (6) perīşān olur.[***]

ḤİKĀYET

1830

Būd der-küncī yekī dīvāne ḫˇār

Bir bucaḳda (7) bir ḫˇār dīvāne var idi.

Pīş-i ū şud ān ʿazīz-i nām-dār

(8) Ol nām-dār ʿazīz anuñ ḥużūr u ziyāretine gitdi.[*]

1831

Güft mībīnem (9) turā ehliyyetī

ʿAzīz ol dīvāneye didi senüñ bir ehliyyetüñ görürem.

(10) Hest der-ehliyyetet cemʿiyyetī

Senüñ ehliyyetüñde bir cemʿiyyet-i ḫāṭır (11) vardur.

1832

Güft key cemʿiyyetī yābem zi-kes

[**] *āsiyā* degirmen maʿnāsınadur ki āsiyāb'dan muraḫḫamdur.

[***] *mībeşūred* fiʿl-i mużāriʿdür.

[*] *şud* bunda reft maʿnāsınadur.

Ol dīvāne ol ᶜazīze (12) cevāb virüp didi ben bir kimseden ḳaçan bir cemᶜiyyet-i ḫāṭır buluram.

(13) Çün ḫalāṣem nīst ez-keyk ü meges

Çünki keyk ü megesden (14) baña ḫalāṣ yoḳdur. *Keyk* bire ve *meges* siñek.

1833

Cümle-i rūzem meges (15) dāred ᶜaẕāb

Cümle-i rūzda meges baña ᶜaẕāb ṭutar.

Cümle-i şeb (16) nāyedem ez-keyk ḫˇāb

Cümle-i şebde keykden baña ḫˇāb gelmez.

1834

(17) Nīm peşşe der-ser-i Nemrūd şud

Nemrūd-ı laᶜīnüñ başı içine aḳsaḳ (18) ve ḳanadı ṣınmış bir sivri siñek gitdi.

Maġz-ı ān ser-geşte- (19) dil pür-dūd şud

Ol ser-geşte-dilüñ maġz u dimāġı ol peşşe sebebi ile (20) pür-dūd oldı ve ᶜāḳıbet helāk oldı.

1835

Men meger Nemrūd-ı vaḳtem (21) kez-ḥabīb

Ben meger vaḳt ü zamānuñ Nemrūd'ıyam ki Ḫüdāy ᶜazze ve celleden[**]

[S191b] (1) Keyk ü sārḫek ü meges dārem naṣīb

Keyk ü sārḫek ve meges naṣīb (2) ṭutaram. *Sārḫek* bir nevᶜ sivri siñekdür.

SUᵓĀL KERDEN-İ MURĠĪ DĪGER EZ-HÜDHÜD[1538]

1836

Dīgerī güfteş güneh dārem besī

Bir ġayrı murġ (4) hüdhüde didi ben bisyār günāh ṭutaram.

Bā-güneh çün reh bered āncā (5) kesī

Bir kimse günāh ile oraya nice yol iledür. Günāh ḫod māniᶜ-i ḳavī [Ü191b] dür.[*]

1837

(6) Çün meges ālūde bāşed bī-ḫilāf

[**] *ḥabīb*den murād Ḫüdāy ᶜazze ve celledür.

[1538] "Diğer Kuşun Hüthüte Soru Sorması"

[*] *bered* fiᶜl-i mużāriᶜdür.

Çün meges ālūde ola

(7) Key resed sīmurġ-rā der-kūh-ı Ḳāf

Ḫilāfsız yaʿnī hergiz kūh-ı Ḳāf'da (8) sīmurġa ḳaçan irişür. Murād budur ki meges kūh-ı Ḳāf'da sīmurġa (9) vuṣūl bulmaḳ muḥāl olduġı gibi günāhkār hem cenāb-ı İlāhī'ye vuṣūl (10) bulmaḳ muḥāldür.

1838

Çün zi-reh ser tāft merd-i pür-günāh

Çünki ziyāde (11) günāhkār kimse ʿiṣyāñ sebebi ile ṭarīḳ-i Ḥaḳ'dan baş çevirdi.

(12) Key tüvāned yāft ḳurb-ı pādişāh

Pādişāhūn ḳurbını bulmaġa (13) ḳaçan ḳādir olur. *Pādişāh*dan murād Ḫüdāy ʿazze ve celledür.

CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD[1539]

1839

Güft iy ġāfil meşev nevmīd ez-ū

Hüdhüd (15) aña cevāb virüp didi iy ġāfil andan nevmīd olma. Niteki (16) kendüsi dimişdür *lā-taḳneṭū min Raḥmeti'l-lāh.*[1540]

Luṭf mīḫˇāh u kerem (17) cāvīd ez-ū

Belki andan dāʾimā luṭf u kerem iste. *Ū*dan murād (18) Ḫüdāy ʿazze ve celledür.[**]

1840

Ger be-āsānī biyendāzī siper

Eger āsānlıḳ ile (19) cenāb-ı İlāhī'den iʿrāż u ferāġat eyleyesin

Kār düşvāret (20) şeved iy bī-ḫaber

İy bī-ḫaber senüñ işüñ düşvār olur.

1841

Ger nebūdī merd-i (21) tāʾib-rā ḳabūl

Ẕünūbdan tevbe idici kimseye eger Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ [S191a] (1) ḥużūrında ḳabūl olmaya idi

Key şudī her şeb berāy-ı ū nüzūl

[1539] "Hüthütün Verdiği Cevap"

[1540] Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin." Zümer/53.

[**] *mīḫˇāh* emr-i ḥāżırdur.

Her gice (2) anuñ içün dünyā gögine ḳaçan nüzūl olurdı. Bu ḥadīṯ-i şerīfe (3) işāretdür *yunezzilu Rabbunā kulle leyletin ile's-semā'i'd-dunyā ḥīne beḳā (4) ṣuluṣu'l-leyli'l-āḫir fe-yeḳūlu men-yedʿūnī fe'stecību lehu men yestaġfurnī (5) fe-aġfiru lehu.*

Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ nüzūlinden ṣülṣ-i āḫīrde raḥmetinüñ (6) ve maġfiretinüñ ẓuhūrı ve duʿālaruñ ḳabūlini işʿārdur.

1842

Ger güneh kerdī der-i (7) tevbest bāz

Eger günāh [Ü192a] eyledüñ ise ġam degüldür . Zīrā bāb-ı tevbe (8) bāz u meftūḥdur.

Tevbe kun kīn der neḫ'āhed şud firāz

Tevbe eyle . Zīrā (9) bu ḳapu tevbe idiciye baġlanmayısardur.

1843

Ger be-ṣıdḳ āyī bedīn dergeh (10) demī

Eger bir dem ṣıdḳ ile bu dergāha gelesin

Ṣad fütūḥet pīş bāz (11) āyed hemī

Ol dergāhdan elbette senüñ öñüñe yüz rūḥānī fütūḥ (12) gelür.

Beyt

Mepindār ez-ān der ki hergiz ne-best

Ki maḥrūm gerded (13) berāverde dest

HİKĀYET

1844

Kerde būd ān merd bisyārī günāh

(14) Ol merd yaʿnī bir kimse ziyāde çoḳ günāḥ eylemiş idi.

Tevbe kerd (15) ez-şerm bāz āmed be-rāh

Ol merd şerm sebebinden tevbe eyledi (16) ve yine ṭāʿat ve ʿibādet ṭarīḳine geldi.

1845

Bār-ı dīger nefs çün (17) ḳuvvet girift

Anuñ nefsi çünki tekrār ḳuvvet ṭutdı.

Tevbe (19) bişkest ü pey-i şehvet girift

Tevbeyi ṣıdı ve şehvetüñ pey (20) ü rāhını ṭutdı yaʿnī şehvet-perestlige şurūʿ eyledi.*

1846

Müddetī (21) dīger zi-rāh üftāde būd

Bir müddet tekrār rāh-ı Ḥaḳ'dan düşmiş oldı.

(22) Der-heme nevʿ-i günāh üftāde būd

Günāhuñ cemīʿ nevʿine düşmiş oldı (23) yaʿnī andan günāhuñ envāʿı ṣudūr buldı.

1847

Baʿd ez-ān derdī derāmed [S192b] (1) der-dileş

Andan ṣoñra anuñ göñline bir derd ü ḥālet geldi.

Vez-ḫacālet (2) kār şud bes müşkileş

Ve ḫacālet cihetinden anuñ kār u ḥāli ziyāde (3) müşkil oldı.

1848

Çün becüz bī-ḥāṣılī behre nedāşt

Çünki ol (4) bī-çāre bī-ḥāṣıllıḳdan ġayrı behre ṭutmadı yaʿnī çünki ṭāʿat (5) ve ʿibādetden bī-naṣīb

Ḫᵛāst tā tevbe kuned zehre (6) nedāşt

[Ü192b] İstedi tā tevbe eyleye zehre ve ṭāḳat ṭutmadı.

1849

Rūz u (7) şeb çün gendümī ber-tābeʾī

Bu sebebden bir tābe üzere olan (8) bir buġday gibi

Dil ber-āteş dāşt pür-ḫūn-ābeʾī

Gönli āteş (9) üzere olan çeşmini bir pür-ḫūn-ābe ṭutardı yaʿnī ḳalbi sūz u ḫarāret ile (10) memlū olup çeşminden eşk ü ḫūn revān idi. *tābe* (11) ʿavām taḥrīf idüp tāva dir.

1850

Kān ġubārī der-reheş (12) üftāde būd

Zīrā keşret-i zünūb sebebinden ol bir ġubār ki anuñ (13) yolında vāḳiʿ olmış idi.**

---

* *bişkest* fiʿl-i māżīdür.

Zāb-ı çeşm-i ḫ̆īş ān-rā şüst (14) zūd

Kendünüñ āb-ı çeşminden ol ġubārı fevrī yudı yaʿnī (15) keşret-i bükā ol kimsenüñ maḳbūl-i dergāh-ı Eḥadiyyet olduġına sebeb (16) oldı.*

Beyt

Girye ābī be-ruḫ-ı sūḫtegān bāz āverd

Nāle feryād (17) res-i ʿāşıḳ-ı miskīn āmed

1851

Der-seḥergeh hātifīş āvāz dād

(18) Seher vaḳtinde bir hātif aña āvāz virdi.

Sāz-kāreş (19) kerd ü kāreş sāz dād

Anı sāz-kār eyledi ve anuñ (20) kārına sāz u revnaḳ virdi yaʿnī hātifüñ sözi ile tāʾib (21) olup ṭāʿat ve ʿibādete cān u dilden şurūʿ eyledi ve anuñ (22) ʿameli laṭīf ve maḳbūl oldı.

1852

Güft mīgūyed ḫüdāvend-i cihān

[S192a] (1) Hātif ol kimseye ḫiṭāb idüp didi cihānuñ ḫüdāvendi ki (2) murād Ḫüdāy ʿazze ve celledür dir.

Çün der-evvel tevbe kerdī iy fülān

(3) Çünki evvelde tevbe eyledüñ iy fülān.

1853

ʿAfv kerdem tevbe büpẕīreftemet

(4) Günāhlaruñı ʿafv eyledüm senüñ tevbeñi ḳabūl eyledüm.

Mītüvānistem (5) velī nigriftemet

Seni aḫẕ u helāk eylemege ḳādir idüm velī (6) aḫẕ u helāk eylemedüm.

1854

Bār-ı dīger çün şikestī tevbe pāk

[Ü193a] Çünki tekrār (7) tevbeñi pāk ü tamām ṣıduñ.

Dādemet mühlet negeştem ḫaşmnāk

(8) Saña mühlet virdüm ġażabnāk olmadum.

** *Kān* ki ān'dan mürekkebdür.

* *şüst* fiʿl-i māżīdür.

1855

Ger çünānest īn zamān (9) iy bī-ḫaber

İy bī-ḫaber eger bu zamān ancılayın ise

Ārızū dārī ki bāz (10) āyī diger

Ārzū ṭutar iseñ ki tekrār girü gelesin yaʿnī tevbe eyleyesin.*

1856

(11) Bāz āy āḫir ki der bükşādeīm

Girü gel āḫir ki ʿafv u raḥmetümüz bābını (12) açmışuz.

Tu ġarāmet kerde ** **mā istādeīm**

Sen cürm ü ġarāmet (13) eylemişsin biz anuñ sebebi ile seni terk eylememişüz belki belki ṭurmışuz (14) yaʿnī bizüm luṭf u keremümüz senüñ cürmüñüñ ʿöẕr-ḫˇāhı olmışdur.

(15) Beyt

Kerem bīn ü luṭf-ı ḫüdāvendigār

Güneh bende kerdest ü ū (16) şermsār

1857

Dāned ān ki hest Ḥaḳ-rā ḥak-şinās

Bilür ol kimse ki (17) Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ḥakk u ḥaḳīḳatini fehm ü idrāk idicidür.

Raḥmet-i (18) Ḥaḳ hest bīrūn ez-ḳıyās

Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ ʿazze ismuhu raḥmeti (19) ḳıyāsdan bīrūndur.

ḤİKĀYET

1858

Yek şebī Rūḥu'l-Emīn der-Sidre (20) būd

Ḥażret-i Cebrāʾil ʿaleyhi's-selām Sidretü'l-Müntehā'da idi.

Bāng-ı lebbeykī (21) zi-ḥażret mīşünūd

Bir gice Ḫüdāy ʿazze ve celleden lebbeyk āvāzını [S193b] (1) işitdi.

1859

Bendeʾī güft īn zamān mīḫˇānedeş

---

* *āyī* fiʿl-i mużāriʿdür.

** *kerdeʾī* taḳdīrindedür.

Ḥażret-i Cebrāʾil ʿaleyhi’s-selām (2) kendüsine didi bu zamān bir bende Ḫüdāy ʿazze ve celle ḥażretine tażarruʿ (3) ve niyāz eyler.

Mīnedānem tā kesī mīdānedeş

Ben ol bendeyi bilmezem (4) ʿaceb bir kimse ol bendeyi bilür mi.

1860

Īn ḳadar dānem ki ʿālī bendeest

(5) Līkin bu ḳadar bilürem ki ol bende ʿālī ve maḳbūl bendedür.

Nefs-i ū (6) murde vü ū dil-zindeest

Anuñ nefsi ölmişdür ve o dil-zindedür.

1861

[Ü193b] (7) Ḫˇāst tā bişnāsed ū-rā ān zamān

Ḥażret-i Cebrāʾil ʿaleyhi’s-selām (8) istedi tā ol zamān anı añlaya.*

Zū negeşt āgāh tā heft āsumān

(9) Heft āsumānda ol kimseden āgāh ve ḫaber-dār olmadı.

1862

Der-zemīn (10) gerdīd ü der-deryā bigeşt

Zemīnde devr eyledi ve deryāda geşt (11) eyledi.**

Ne be-kūheş bāz yāft ü ne be-deşt

Ol kimseyi ne ṭaġda (12) ve ne ṣaḥrāda buldı.

1863

Sūy-ı ḥażret bāz şud bā-ṣad şitāb

Yüz (13) şitābile girü Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ cānibine gitdi.

Hemçünān lebbeyk mīāmed ḫiṭāb

(14) Cenāb-ı ʿizzetden henüz lebbeyk ḫiṭābı gelürdi.

1864

Ez-kemāl-i ḥayret (15) ū-rā ser bigeşt

Kemāl-i ḥayretinden anuñ başı döndi.

Bār-ı dīger (16) gird-i ʿālem derbigeşt

Tekrār ʿālemüñ eṭrāfını geşt ve dūr eyledi.

---

* *Ḫˇāst* fiʿl-i māżīdür.
** *bigeşt* fiʿl-i māżīdür.

1865

(17) Hem nedīd ān bende-rā güft iy Ḫüdāy

Yine ol bendeyi görmedi (18) pes didi iy Ḫüdā

Sūy-ı ū āḫir merā rāhī nümāy

Āḫir anuñ cānibine (19) baña bir yol göster yaʿnī ol bendeyi baña iʿlām eyle.

1866

Ḥaḳ teʿālā (20) güft ʿazm-i Rūm kun

Ḥaḳḳ teʿālā ḥażreti ʿazze ismuhu didi Rūm'a ʿazm eyle.

(21) Der-miyān-ı deyr şev maʿlūm kun

Ve Rūm'da deyr içine git maʿlūm eyle (22) yaʿnī anda olur

1867

Reft Cibrīl ü bidīdeş āşikār

Ḥażret-i [S193a] (1) Cebrāʾil ʿaleyhi's-selām Rūm'a gitdi anı āşikār gördi

Kān zamān mīḫᵛānd (2) büt-rā zār zār

Ki ol zamān büte zār zār tażarruʿ ve niyāz eylerdi.*

1868

(3) Cebraʾil āmed ez-ān ḥālet be-cūş

Ḥażret-i Cebraʾīl ʿaleyhi's-selām ol (4) ḥāletden cūşa geldi.

Sūy-ı ḥażret bāz āmed bā-Ḫurūş

(5) Ḫurūşla Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ cānibine girü geldi.

1869

Pes zebān (6) bükşād u güft iy bī-niyāz

[Ü194a] Pes ḥażret-i Cebraʾīl ʿaleyhi's-selām (7) zebānını açdı ve didi iy bī-niyāz**

Perde kun der-pīş-i men (8) zīn rāz bāz

Benüm ḥużūrumda bu rāzdan perdeyi keşf ü refʿ eyle.

1870

(9) Ān ki der-deyrī kuned bā-büt ḫiṭāb

Ol kimse ki bir deyrde (10) ṣaneme ḫiṭāb ve tażarruʿ eyler.

---

* *Kān* ki ān'dan mürekkebdür.

** *bī-niyāz*dan murād Ḫüdāy ʿazze ve celledür.

Tu be-luṭf-ı ḫod dihī ū-rā cevāb

Sen (11) kendü luṭfuñla aña cevāb virürsin.

1871

Ḥaḳ teᶜālā güft hest ū (12) dil siyāh

Ḥaḳḳ teᶜālā ḥażreti ᶜazze ismuhu ḥażret-i Cebraʾīl'e ᶜaleyhi's-selām (13) cevāb virüp didi ol kimse siyāh dildür küfr sebebiyle.

Mīnedāned (14) zān ġalaṭ kerdest rāh

Ol ṣanemüñ buṭlānını ve ḥaḳḳ üzere maᶜbūd (15) hemān ben idügümi bilmez ol sebebden ṭoġrı yolı ġalaṭ eylemişdür (16) lā-cerem her dem murādını ṣanemden ister.

1872

Ger zi-ġaflet reh ġalaṭ kerd ān (17) saḳaṭ

Egerçi ġaflet sebebinden ol saḳaṭ yolı ġalaṭ eyledi.

(18) Men çü mīdānem nekerdem reh ġalaṭ

Līkin çünki ben bilürem yolı (19) ġalaṭ eylemedüm aña cevāb virdügüme ḥikmet budur.

1873

Hem künūn rāheş dehem (20) tā pişgāh

Hem bu dem aña ṣadra degin yol vireyim yaᶜnī anı küfrden (21) ḫalāṣ idüp maḳbūlān-ı dergāhumdan eylerüm.*

Luṭf-ı mā ḫᵛāhed şud ū-rā [S194b] (1) ᶜöẕr-ḫᵛāh

Bizüm luṭfumuz anuñ taḳṣīrātınuñ ᶜöẕr-ḫᵛāhı olısardur.**

1874

Īn (2) bügüft u rāh-ı cāneş berküşād

Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teᶜālā ḥażreti (3) celle şānuhu ḥażret-i Cebraʾīl'e ᶜaleyhi's-selām bunı didi ve anuñ rūḥınuñ yolını (4) açdı.

Ber-Ḫüdā güfteş zebāneş berküşād

Anuñ lisānını Ḫüdā dimege (5) açdı yaᶜnī yā Ṣamed yā Ṣamed dimege başladı.

1875

Tā bidānī tu ki īn ān (6) milletest

---

* *pīşgāh* ṣadr maᶜnāsınadur ki murād ḳurb-ı Ḥaḳ'dur.

** *şud* bunda şuden maᶜnāsınadur.

Tā sen bilesin ki bu ol [Ü194b] milletdür.

Kān çi īncā mīreved (7) bī-ʿilletest

Ki ol nesne ki bunda vāḳiʿ olur ʿilletsizdür yaʿnī (8) cenāb-ı İlāhī'nüñ ṣunʿ-ı şerīfi ile ẓuhūr bulan ḥālāt ʿillet ü ġarażdan (9) berīdür.

1876

Ger bedīn dergeh nedārī hīç tu

Eger bu dergāhdan sen hīç (10) ṭāʿat ve ʿibādet ṭutmaz iseñ

Hīç nīst efkende kemter (11) pīç tu

Hīç efkende ve ḫˇār degüldür mużṭar ve munḳabıż olma yaʿnī (12) hīçlik ki murād tevāżuʿ ve ifnā-yı vücūddur Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ (13) dergāhında maḳbūldür.

1877

Nī heme zühd-i müsellem mīḫarend

Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ (14) dergāhında cemīʿan ne hemān müsellem ve maḳbūl zühd ṣatun alurlar (15) yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ dergāhında hemān zühd ü ṭāʿat (16) degüldür.

Hīç der-dergāh-ı ū hem mīḫarend

Anuñ dergāhında belki hīçi (17) hem ṣatun alurlar yaʿnī ʿacz ü hīç ve ifnā-yı vücūd hem anuñ dergāhında (18) maḳbūldür lā-cerem luṭf u kereminden Ekremu'l-Ekremīn ʿacz ü hīçi ḳabūl (19) idüp anuñ muḳābelesinde aña bisyār iḥsān eyler.

Beyt

Berīn (20) āsitān ʿacz ü miskiniyest

Bih ez-ṭāʿat ü ḫˇīşten bīniyest

ḪİKĀYET

1878

Ṣūfīʾī mīreft der-Baġdād zūd

Der-miyān-ı rāh [S194a] (1) āvāzī şünūd

Bir ṣūfī Baġdād'da miyān-ı rāhda tīz giderdi bir āvāz (2) işitdi. Bu hem-maʿnādur bir ṣūfī Baġdād'da tīz giderdi miyān-ı (3) rāhda bir āvāz işitdi.*

1879

* *ṣūfīʾī*de hemze vahdet içündür.

Kān yekī güft engübīn dārem besī

(4) Ki ol bir kimse didi bisyār ᶜasel ṭutaram yaᶜnī bisyār ᶜaselüm (5) vardur.

Mīfürūşem saḫt erzān kū kesī

Ziyāde ucuz ṣataram (6) ḳanı bir kimse ki ᶜaseli ṣatun almaḳ isteye.

1880

[Ü195a] Şeyḫ-i ṣūfī güft (7) iy merd-i ṣabūr

Ol ṣūfī şeyḫ çünki ᶜasel-fürūşdan (8) bu sözi işitdi aña didi ziyāde ṣābir kimse

Mīdihī (9) çīzī be-hīçī güft dūr

Bir hīçe bir nesne virür misin ol (10) kimse ṣūfīye didi dūr ol yaᶜnī bu güne sözden ferāġat (11) idüp yanumdan git.[**]

1881

Tu meger dīvāne-yī bü'l-heves

Ol (12) kimse ṣūfīye didi sen meger dīvānesin böyle söz söylersin

(13) Kes be-hīçī çün dehed çīzī be-kes

Kimse bir hīçe kimseye (14) bir nesne nice virür yaᶜnī virmez. Bī-çāre ᶜasel-fürūş bundan (15) bī-ḫaberdür ki hīç bir metāᶜ-ı şerīfdür ki anuñ müşterīsi Ḥaḳḳ Sübḥāne (16) ve teᶜālā ḥażretidür ᶜamme nevāluhu ve hīç şekk yoḳdur ki ᶜasel-fürūşuñ (17) cemᶜ-i ᶜaseli ol hīçe nisbet hīçden hīçdür. Şemᶜī-i ḥaḳīre cenāb-ı (18) İlāhī'den iḥsān olunan ḥālete sebeb hemān ᶜacz ü hīçdür.

1882

(19) Hātifī güfteş ki iy ṣūfī derāy

Ol ḥālde bir hātif (20) ṣūfīye ḫiṭāb idüp didi ki iy ṣūfī gel.[*]

Yek dü gām (21) zīncā ki hestī berter āy

Buradan ki varsın bir iki adım (22) yuḳaru gel . Zīrā ki egerçi daᶜvā idüp andan lāf ursun [S195b] (1) līkin henüz anda ḳuṣūruñ vardur ammā çünki anda kāmil olup hīç noḳṣānuñ (2) ḳalmaya.[**]

1883

Tābe-hīçī mā heme çīzet dehīm

Tā bir hīçe biz saña nesne virelüm.

[**] *be-hīçī* bir hīçle maᶜnāsına hem-maᶜnādur.

[*] *derāy* emr-i ḥāżırdur.

[**] *hestī*de *yā* ḫiṭāb içündür.

(3) Ver diger ḫˇāhī besī nīzet dehīm

Veger daḫı ister iseñ saña yine daḫı (4) çoḳ virelüm. Mışrāᶜ-i evvelde bu maᶜnā hem-laṭīfdür. Tā bir hīçile biz saña daḫı (5) nesne virelüm. *Çīz*den murād rūḥānī ḥālātdur. *Be-hīçī* hīçlige maᶜnāsına (6) hem mümkindür.

1884

Hest raḥmet āfitābī tāfte

Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ bī-pāyānī (7) raḥmeti ḥaḳīḳatde tāfte ve tābān bir āfitābdur.

Cümle-i ẕerrāt-rā (8) der-yāfte

Cemīᶜ ẕerrāt ve mevcūdātı iḥāta eylemiş.

1885

Raḥmet-i ū (9) bīn ki bā-peyġam-berī

Der-ᶜitāb āmed berāy-ı kāfirī

Erḥamu'r-Rāḥimīn'üñ (10) raḥmetini gör ki bir kāfir içün ki murād Ḳārūn'dur Ḫüdāy ᶜazze ve celle (11) bir peyġām-bere ᶜitāba geldi.

ḤİKĀYET

1886

(12) Ḥaḳ teᶜālā güft Ḳārūn zār zār

Ḫˇānd iy Mūsā turā heftād (13) bār

Ḥaḳk teᶜālā ḥażreti ᶜazze ismuhu ḥażret-i Mūsā'ya didi iy Mūsā Ḳārūn (14) yetmiş kerre zār zār saña tażarruᶜ eyledi.

1887

Tu nedārī hīç bār ū-rā (15) cevāb

Sen ziyāde ḫaşm u ġażabuñdan hīç bir kerre aña cevāb virmedüñ

(16) Ger be-zārī yek demem kerdī ḫiṭāb

Ḳārūn eger bir dem baña zārlıġla (17) baña ḫiṭāb eyleyeydi

1888

Şāḫ-ı şirk ez-cān-ı ū berkendemī

Anuñ (18) cānından şirk ü küfr şāḫını ḳoparurdum yaᶜnī anı küfrden ḫalāṣ eylerdüm.

(19) Ḫilᶜat-i dīn der-bereş efkendemī

Anuñ engine dīn ü īmān ġilᶜatini (20) bıraġurdum yaᶜnī anı ehl-i īmān zümresinden eylerdüm.

1889

Kerdī iy Mūsā (21) be-ṣad derdeş helāk

İy Mūsā anı yüz derd ile helāk eyledüñ ve (22) hergiz teraḥḥum eylemedüñ.

Ḫāksāreş ser-fürū burdī be-ḫāk

Ḫˇār [S195a] (1) u ẕelīl anı başı aşaġa ḫāke virdüñ.*

1890

Ger tu ū-rā āferīde būdeᵓī

(2) İy Mūsā eger anı sen ḫalḳ eylemiş olayduñ

Der-ᶜaẕābeş āramīde (3) būdeᵓī

Anuñ ᶜaẕābında āsūde olmış olurduñ.

1891

Ān ki ber-bī-raḥmetān (4) raḥmet kuned

Ol Allāh ki raḥmetsizlere raḥmet eyler yaᶜnī kāfirlere teraḥḥum eyler.

(5) Ehl-i raḥmet-rā [Ü196a] velī niᶜmet kuned

Ehl-i raḥmeti velī niᶜmet eyler yaᶜnī ehl-i īmāna (6) inᶜām ve iḥsān eyler.

1892

Hest deryāhā-yı faẕleş bī-dirīġ

Ol (7) Ḫüdā'nuñ kerem ü faẕlı deryāları dirīġsizdür.

Der-ber-i ān cürm-i mā yek (8) eşk-i mīġ

Bizüm cürmümüz anuñ ḳatında seḥābuñ bir eşkidür yaᶜnī aña nisbet (9) bizüm cürmümüz ḳaṭre-i bārān meṣābesindedür. *Mīġ* seḥāb *eşk* egerçi (10) gözyaşı maᶜnāsınadur līkin bunda murād bārāndur.*

1893

Her kirā bāşed (11) çünān baḫşāyişī

Pes her kimüñ ancılayın bī-pāyān faẕl u baḫşāyişi (12) ola

Key taġayyür āred ez-ālāyişī

---

* *Ḫāksār* ḫˇār.

* *Der-ber-i ān*da *ber*ᶜind maᶜnāsınadur.

Bir ālāyişden ḳaçan taġayyür getürür yaʿnī (13) bendelerinüñ ẕünūbından anuñ iḥsān ve baḫşāyişi müteġayyir olmaz.

1894

Her ki (14) ū ʿayb-ı günehkārān kuned

Her kim ki o günāhkārları taʿyīb eyler.

(15) Ḫᵛīş-rā ez-ḫayl-i cabbārān kuned

Kendüsini cabbārlaruñ bölüginden eyler (16) yaʿnī ol kimse cabbārlar zümresindendür.[**]

ḤİKĀYET

1895

Çün bümurd ān merd-i (17) müfsid der-günāh

Çünki ol müfsid kimse günāhda öldi yaʿnī (18) tevbesiz vefāt eyledi.

Güft mīburdend tābūteş be-rāh

Tevārīḫ (19) ṣāḥibi didi ol müfsidüñ tābūtını yola iletdiler tā ki ḫalḳ anuñ namāzını (20) edā eyleyeler.

1896

Çün bedīd ān zāhideş kerd iḥtirāz

Çünki anuñ zamānında (21) ol zāhid anı gördi anuñ namāzına ḥāżır olmaḳdan iḥtirāz eyledi.

[S196b] (1) Tā nebāyed kerd ber-müfsid namāz

Kendüsine didi taḥḳīḳ müfsid üzere (2) namāz edā eylemek gerekmez. *Müfsid*den murād bunda fāsıḳdur.

1897

Der-şeb ān zāhid (3) meger dīdeş be-ḫᵛāb

Ol zāhid meger şebde anı düşinde gördi.

Der-bihişt-i (4) ʿAdn ruḫ çün āfitāb

ʿAdn cennetinde yüzi āfitāb gibi raḫşān

1898

(5) Merd-i zāhid [Ü196b] güfteş āḫir iy ġulām

[**] *ḫayl* bunda cemāʿat maʿnāsınadur.

Merd-i zāhid çünki anı ol ḥālde (6) gördi aña didi āḫir iy ġulām

Ez-kücā āverdī īn ʿālī maḳām

Bu ʿālī (7) maḳāmı ḳandan ele getürdüñ.*

1899

Der-güneh būdī tu tā būdī heme

Zīrā sen (8) mādām ki dünyāda idüñ cemīʿan günāhda idüñ

Pāy-tā-farḳet (9) beyālūdī heme

Pāyüñden farḳa degin cemīʿan maʿṣıyet levşine bulaşduñ (10) yaʿnī ḥadden bīrūn günāhkār idüñ.

1900

Güft ez-bī-raḥmetī-i (11) Kirdigār

Ol müfsid zāhide cevāb virüp didi senüñ (12) merḥametsizligüñden

Kerd raḥmet ber-men-i āşüfte-gār

Ḫüdāy ʿazze ve celle ben kār u ḥāli (13) perīşān ve ḫarāba raḥmet eyledi.**

1901

ʿIşḳ-bāzī bīn ki ḥikmet (14) mīkuned

Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ bendelerine olan ʿışḳ-bāzlıġını (15) gör ki ḥikmet eyler.

Mīkuned inkār u raḥmet mīkuned

Ḥikmet (16) bu iʿtibārladur ki Ḫüdāy ʿazze ve celle bendesine inkār eyler ve raḥmet eyler. (17) Meşelā ol müfsid gibi ki anuñ fesād ve cürmi maḳbūl degül iken (18) zāhidüñ inkārı anuñ raḥmetine sebeb idüp anuñ cemīʿ (19) günāhlarını ʿafv eyler.

1902

Ḥikmet-i ū der-şebī çün perr-i zāġ

Zāġuñ (20) ḳanadı gibi siyāh bir gicede anuñ ḥikmeti

Kūdekī-rā mīfiristed (21) bā-çerāġ

Bir ṭıflı çerāġ ile gönderür.

1903

Baʿd ez-ān bādī firisted tīz-rev

---

* *āverdī* fiʿl-i māżīdür.

** *āşüfte-gār* perīşān ḥāl maʿnāsına olup *gār*da olan *kāf* kāf-ı Fārisī olmaḳ mümkindür.

[S196a] (1) Andan ṣoñra muḥkem esici bir bād gönderür.

Kān çerāġ-ı ū beküş (2) berḫīz rev

Ve bāda dir ki es anuñ ol çerāġını söndür yüri.*

1904

(3) Pes be-gīred ṭıfl-rā der-reh-güẕer

Pes ol ṭıflı memerr ü reh-güẕerde (4) ṭutar.

Kez-çi küştī īn çerāġ iy bī-ḫaber

Ol ṭıfla dir ki iy (5) bī-ḫaber bu çerāġı ne sebebden söndürdüñ.

1905

Zān bigīred ṭıfl-rā (6) ender-ḥisāb

Andan ötürü ol ṭıflı ḥisābda ṭutar.

[197a] Mīkuned (7) bā-ū be-ṣad şefḳat ʿitāb

Ol ṭıfla yüz şefḳat ve luṭfile (8) ʿitāb eyler.

1906

Ger heme kes cüz namāzī nīstī

Cihānda cemīʿ kimse (9) eger ṣāliḥ ve zāhid olaydı**

Ḥikmeteş-rā ʿışḳ-bāzī nīstī

(10) Anuñ ḥikmetine ʿışḳ-bāzlıḳ olmazdı. Murād budur ki eger ḫalḳdan (11) cürm ü maʿṣıyet ṣādır olmayaydı Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ʿafv u maġfireti ẓūhur (12) bulmayup laġv olmaḳ lāzım gelürdi. *Namāzī* ṣāliḥ ve müttaḳī maʿnāsınadur.

1907

(13) Kār-ı ḥikmet cüz çünīn nebved tamām

Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ḥikmetinüñ (14) kār u sırrı buncılayınsız tamām olmaz.

Lā-cerem ḫod īn çünīn āmed (15) müdām

Lā-cerem ḫod cihānda aḥvāl müdām böyle geldi . Zīrā (16) kār-ı ḥikmetüñ muḳteżāsı be-her ḥāl budur.

1908

Der-reh-i ū ṣad hezārān (17) ḥikmetest

---

* *ḫīz* ve *rev* emr-i ḥāżırdur.

** *cüz* ġayr maʿnāsınadur.

Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ ṭarīḳ ü ṣunᶜında ṣad hezārān (18) ḥikmet vardur.

Ḳaṭreʾī-rā ḥiṣṣe baḥr-ı raḥmetest

Bir ḳaṭreye ḥiṣṣe (19) bir raḥmet deryāsıdur yaᶜnī bir ḥaḳīr ġarīḳ-i deryā-yı raḥmet olur.

1909

(20) Rūz u şeb īn heft pergār iy püser

Rūz u şeb bu yedi felek iy püser.

Ez-berāy-ı tust der-kār iy püser

İy püser senden (21) ötürü devr ü kārdadur . Zīrā cemīᶜ mevcūdāt insān içün [S197b] (1) ḫalḳ olunmışdur ve insān cāmiᶜ-i cemīᶜ-i mevcūdātdur bu sebebden (2) aṣḥāb-ı ḥaḳīḳat ḳatında insān ᶜālem-i kübrādur egerçi ḥükemā (3) ḳatında ᶜālem-i ṣuġrādur anlar rūḥānī baṣīretden maḥrūm (4) olduḳları içün hemān ṣūret ve ẓāhire naẓar eylediler. *Heft (5) pergār*dan murād yedi felekdür.

1910

Ṭāᶜat-i rūḥāniyān ez-behr-i (6) tust

Melāʾikenüñ ṭāᶜati senden ötürüdür. Niteki bu ebyātdan [Ü197b] (7) ṣoñra vāḳiᶜ olan ḥikāyetden bu maᶜnā ẓāhirdür.

Ḫuld u dūzaḫ (8) ᶜaks-i luṭf u ḳahr-ı tust

Cennet ve dūzaḫ senüñ luṭf u ḳahrınuñ (9) ᶜaks ü eşeridür (10) luṭf ḫuld ve ḳahr dūzaḫ iᶜtibārı iledür.*

1911

Ḳudsiyān cümle sücūdet (11) kerdeend

Melāʾike cemīᶜan saña secde eylemişlerdür. Murād *fesecedeʾl- (12) melāʾiketu küllühüm ecmaᶜūn*[1541] ḥasebince ḥażret-i Ādem'e olan secdedür (13) ve sen ḫod anun ferzendlerindensin.

Cüzv ü kül ġarḳ-ı vücūdet (14) kerdeend

Cüzv ü külli senüñ vücūduñuñ ġarḳı eylemişlerdür yaᶜnī cemīᶜ (15) eşyā senüñ vücūduñda mündericdür.

1912

---

* *tust* tu est'den muḫaffefdür.

[1541] "Bunun üzerine melekler saygı ile eğildiler." Hicr/30.

Ez-ḥaḳāret sūy-ı ḫod (16) menger besī

Pes kendü cānibüñe ziyāde ḥaḳāret cihetinden naẓar eyleme.

(17) Zān ki mümkin nīst pīş ez-tu kesī

Zīrā ki senden pīş (18) ü şerīf bir kimse mümkin degüldür. Niteki bu maʿnā bu āyet-i kerīmeden rūşendür *ve (19) leḳad kerremnā benī Ādeme.*[1542]

1913

Cism-i tu cüzvest cānet küll-i kül

(20) Egerçi senüñ cismüñ cüzvdür . Zīrā ki ḫākden ḫalḳ olunmışdur (21) līkin senüñ cānuñ küllüñ küllidür . Zīrā ki cenāb-ı İlāhī'ye isnād [S197a] (1) olunan rūḥdan vücūd bulmışdur. Niteki bu maʿnā bu āyet-i (2) kerīmeden ẓāhirdür *ve nefḫatu fīhi min rūḥī.*[1543]

Ḫ ̔īş-rā ʿāciz mekun der-ʿayn-ı (3) ẕül

Pes ʿayn-ı ẕülde kendüñi ʿāciz ve zebūn eyleme.

1914

Küll-i tu der-tāft (4) cüzvet şud pedīd

Senüñ küllüñ lāmiʿ ve ṭāliʿ oldı pes ṣoñra (5) senüñ cüzvüñ ẓāhir ve āşikār oldı.*

Cān-ı tu biştāft (6) ʿużvet şud pedīd

Senüñ cānuñ müsāraʿat ve sebḳat eyledi (7) pes ṣoñra senüñ ʿużvuñ ẓāhir ve peydā oldı.**

1915

Nīst ten (8) ez-cān cüdā ʿużvī ez-ūst

Cesed cāndan [Ü198a] cüdā degüldür (9) belki cesed cāndan bir ʿużvdur.

Nīst cān ez-kül cüdā cüzvī (10) ez-ūst

Cān külden cüdā degüldür belki andan bir cüzvdür.

Beyt

Ten zi-cān u cān zi-ten mestūr nīst

Līk kes-rā dīd-i cān (11) destūr nīst

[1542] "Andolsun biz insanoğlunu şerefli kıldık." İsrā/70.

[1543] "ruhumdan üflediğim zaman" Sād/72.

* *dertāft* fiʿl-i māżīdür.

** *pedīd* ẓāhir.

Cüzv ve *küll* ẕikri miṣāl iᶜtibāriyledür tefhīm içün (12) miṣl iᶜtibārı ile degüldür ki cenāb-ı İlāhī'ye cüzv ü küll isnādı (13) lāzım gele . Zīrā murād işᶜārdur *va'l-lāhu maᶜakum eynemā kuntum*[1544] ḥasebince ḥażret-i (14) Ḥaḳḳ[1545] cemīᶜ mevcūdātı ber-vech-i kemāl muḥīṭ idügini

1916

Çün ᶜaded nebved (15) der-īn rāh-ı eḥad

Çünki bu rāh-ı eḥadde ᶜaded olmaz.

(16) Cüzv ü kül güften nebāşed tā ebed

Tā ebedī cüzv ü küll dimek (17) olmaz zīra Ḫüdāy ᶜazze ve celle cüzv ü külden berīdür. *Cüzv ü kül* (18) ẕikrinden murād ne idügi bu beytden evvel beyān olunmışdur.

1917

Ṣad (19) hezārān ebr-i raḥmet fevḳ-i tu

Mībebāred tā fezāyed şevḳ-i tu

(20) Senüñ üzerüñe ṣad hezārān raḥmet seḥābı yaġdurur tā anuñ sebebi ile [S198b] (1) senüñ rūḥānī şevḳ u ẕevḳüñ ziyāde olur ve illā pür-kudūret (2) ve bī-şevḳ ḳalurduñ.

1918

Çün der-āyed vaḳt-i rifᶜathā-yı kül

Çünki küllī rifᶜatlaruñ vaḳti gele.

Ez-berāy-ı tust ḫilᶜathā-yı kül

Senüñ (3) içündür Ḥaḳḳ teᶜālānuñ küllī iḥsān ve ḫilᶜatleri*

1919

Her çi (4) çendānī melāᵓik kerdeend

Melāᵓik ṭāᶜat ve ᶜibādetden her ne (5) ki ol ḳadar bisyār eylemişlerdür.

Ez-berāy-ı tu feẕālik kerdeend

(6) Senden ötürü feẕālikleri cemᶜ eylemişlerdür yaᶜnī ṭāᶜat (7) ve ᶜibadeti ḥaḳīḳatde cemīᶜan senüñ içün eylemişlerdür. Murad ne (8) idügi ber-vech-i tafṣīl ẕikr olunmışdur. *Feẕālik* cemᶜ-i feẕlekedür [Ü198b] ki (9) murād mā-ḳablinde vāḳiᶜ olan

---

[1544] "Nerede olsanız, O sizinle beraberdir." Hadīd/4. Ayetteki "vehuve" ibaresi yerine "va'l-lāhu" ibaresi kullanılmıştır.

[1545] Ḥaḳḳ: Ḥaḳḳ ᶜazze ismuhu Ü.

* *kül* kāf-ı Fārisīyle olmaḳ küllī ḫaṭādur.

kelimātı cemᶜ idüp beyān eylemekdür (10) bu āyet-i kerīme gibi *tikle ᶜaşaratun kāmile*[1546] ki mā-ḳablinde meẕkūr olan (11) āyete feẕleke vāḳiᶜ olmışdur.

1920

Cümle-i ṭāᶜat-i īşān Kirdigār

(12) Anlaruñ cemīᶜ ṭāᶜatlerini Ḫüdāy ᶜazze ve celle

Ber-tu ḫᵛāhed kerd (13) cāvīdān niṣār

Cāvīdān saña niṣār eyleyiserdür. *Tu* lafẓı ḫiṭāb-ı (14) ᶜām ṭarīḳi iledür ki murād nevᶜ-i insānuñ ᶜāṣīleridür.

ḪİKĀYET

1921

(15) Güft ᶜAbbāse ki rūz-ı rüsteḫīz

ᶜAbbāse didi ki ḳıyāmet güninde

(16) Çün zi-heybet ḫalḳ üfted der-gurīz

Çünki ḫalḳ dūzaḫ (17) ve rūz-ı ḥaşruñ havl ü heybetinden gurīz ve ıżṭırāba düşe (18) *yevme yefirru'l-merᵓu min āḫīhi*[1547] āyetinden bu maᶜnā ẓāhirdür.*

1922

ᶜĀṣiyān u ġāfilān-rā (19) ez-günāh

Rūyhā gerded be-yek sāᶜat siyāh

Günāh sebebinden (20) ᶜāṣīlerüñ ve ġāfillerüñ bir sāᶜatde yüzleri siyāh (21) olur.

1923

Ḫalḳ-ı bī-ser-māye ḥayrān mānde

Ser-māyesiz yaᶜnī [S198a] (1) ṭāᶜat ve ᶜibādetsiz ḫalḳ ḥayrān ḳalmış.

Her yek ez-nevᶜī (2) perīşān mānde

Her bir kimse bir nevᶜden perīşān ve mużṭarr ḳalmış yaᶜnī ḫalḳ ziyāde elem ve ıżṭırābda (3) ḳalmış iken

1924

Ḫaḳ teᶜālā ez-zemīn tā nüh felek

[1546] "Tam on gün oruç tutarlar." Bakara/196.

[1547] "Kişinin kardeşinden kaçacağı gün" Abese/33.

* *ḫalḳ*uñ mużāf olması maḥalle ensebdür.

Ḥaḳḳ teᶜālā (4) ḥażreti ᶜazze ismuhu zemīnden ṭoḳuz felege degin

Ṣad hezārān sāle (5) ṭāᶜat ez-melek

Ṣad hezārān sālde vāḳiᶜ olan ṭāᶜati (6) melekden yaᶜnī cemīᶜ melāᵓikenüñ ṭāᶜatini Ḫüdāy ᶜazze ve celle meleklerden

1925

(7) Pāk bistāned heme ez-luṭf-ı pāk

Pāk ve bī-pāyān luṭfından cemīᶜan (8) pāk alur.

Vefkened ender-ser-i īn müşt ḫāk

Ve bu müşt (9) ḫāküñ başına bıraġur yaᶜnī melā'ikenüñ [Ü199a] ṭāᶜat ve ᶜibādeti sebebi ile (10) ᶜāṣīleri ᶜaẕābdan āzād idüp cennete irişdürür.[**]

1926

Ez-melāᵓik (11) bāng ḥīzed kiy İlāh

Bu ḥāletden ötürü melāᵓikeden bāng (12) u feryād ḳalḳar ve dirler ki iy İlāh

Ez-çi ber-mā mīzenend īn ḳavm rāh

(13) Bu ḳavm ne sebebden bizüm yolumuzı ururlar.

1927

Ḥaḳ teᶜālā güyed (14) iy rūḥāniyān

Ḥaḳḳ teᶜālā ḥażreti celle şānuhu meleklere (15) ḫiṭāb idüp dir iy rūḥānīler

Çün şumā-rā nīst ez-īn sūd u (16) ziyān

Çünki size bu ṭāᶜat ve ᶜibādetden sūd u ziyān yoḳdur.

1928

(17) Bih ki dervīşī berāsāyed ez-ū

Yeg ki ki anuñ sebebinden bir muḥtāc (18) raḥmete irişüp āsūde ve mesrūr ola.[*]

Reng-i bī-rengī (19) zi-ḫod benmāyed ū

Ol muḥtāc kendüsinden rengsizlik [S199b] (1) rengini göstere yaᶜnī ol ṭāᶜat sebebi ile benüm ḳurbuma vuṣūl bula.

1929

(2) Ḫākiyān-rā kār mīgerded tamām

[**] *müşt ḫāk*den murād ᶜuṣāt-ı ehl-i īmāndur.

[*] *dervīş*den murād bunda muḥtācdur.

İy rūḥānīler sizüñ ṭāᶜatüñüz ile (3) ḫākīlerüñ işi tamām ve laṭīf olur.

Nān berāy-ı gursene bāşed (4) müdām

Nān ḫod müdām aç kimse içün olur.

SUᵓĀL KERDEN-İ MURĠĪ DĪGER EZ-HÜDHÜD[1548]

1930

Dīgerī güfteş muḫanneṯ gevherem

Bir murġ (6) daḫı hüdhüde ḫiṭāb idüp didi ben muḫanneṯ ve nā-pāk ẕātum

(7) Her zamānī murġ-ı şāḫī dīgerem

Her bir zamānda bir ġayrı şāḫuñ (8) murġıyam yaᶜnī gün-ā-gün ārzūlara giriftāram.

1931

Gāh rindem gāh zāhid (9) gāh mest

Gāhī levend ve fāsıḳam gāhī zāhid ve ᶜābidem gāhī (10) mey-perest ve mestem yaᶜnī bende bir ḥāl üzere ṯebāt ve sükūn (11) yoḳdur.**

Gāh hest ü nīst gāhī nīst ü hest

(12) Gāhī hestem ve gāhī nīstem gāhī nīstem ve gāhī hestem yaᶜnī (13) ānen fe-ānen aḥvālüm mütebeddil [Ü199b] olur.

1932

Gāh nefsem der-ḫarābāt (14) efkened

Gāhī nefsüm beni mey-ḫāneye bıraġur

Gāh cānem der-münācāt (15) efkened

Gāhī cānum beni münācāta bıraġur lā-cerem gāhī fāsıḳ ve gāhī (16) ṣāliḥ oluram.

1933

Geh burd tā bifkened dīv ez-rehem

Gāhī şeyṭān (17) beni iḍlāl eyler tā ṭoġru yol bıraġur.

Geh ferişte bāz (18) āred nā-gehem

Gāhī nā-gāh beni ferişte girü ṭoġru yola getürür. (19) Her ādemīnüñ ṣaġ ṭarafında bir ferişte vardur ki anı ḫayra delālet [S199a] (1) eyler ve ṣol cānibinde bir

---

[1548] "Diğer Kuşun Hüthüte Soru Sorması"

** *rind* levend maᶜnāsınadur.

ferişte vardur ki anı şerre delālet eyler (2) ve ekşer ḫalḳuñ şeyṭāna tābiᶜ olmasına sebeb budur ki ḳalb ṣol (3) ṭarafdadur.

1934

Der-miyān-ı her dü ḥayrān māndeem

Her ikisinüñ (4) ortasında ḥayrān ḳalmışam.

Çün kunem der-çāh u zindān (5) māndeem

Nice eyleyem ki nefs ü şeyṭān sebebinden fısḳ u (6) ᶜiṣyān çāh u zindānında ḳalmışam.

CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD BE-ĀN MURĠ[1549]

1935

Güft ārī īn buved der-her kesī

(8) Hüdhüd çünki ol murġdan bu sözleri işitdi (9) aña cevāb virüp didi bu beyān olunan niᶜam her bir kimsede (10) olur.*

Zān ki merd-i yek ṣıfat nebved besī

Zīrā ki yek ṣıfat (11) ve yek ḥāl merd çoḳ olmaz . Zīrā bu ḥālet enbiyā ve evliyāya (12) maḫṣūṣdur.**

1936

Ger heme kes pāk būdī ez-nuḫust

Eger cemīᶜ (13) kimse evvelden pāk olaydı

Enbiyā-rā key şudī biᶜşet (14) dürüst

Enbiyānuñ biᶜşeti ḳaçan dürüst olurdı yaᶜnī dürüst (15) olmazı ve taḥṣīl-i ḥāṣıl lāzım gelürdi.

1937

Çün buved der-ṭāᶜat-i dil- (16) bestegī

Çünki ṭāᶜate senüñ raġbet ve muḥabbetüñ ola.

(17) Bā-ṣalāḥ āyī be-ṣad āhestegī

Bisyār rıfḳ u luṭfile [Ü200a] ṣalāḥa (18) gelürsin pes saña lāzım olmaz.

1938

Tā ki nekned kurre ᶜömrī ser-keşī

[1549] "O Kuşa Hüthütün Verdiği Cevap"

* *ārī* bunda niᶜam maᶜnāsınadur.

** *merd* mużāfdur.

(19) Zīrā mādām ki ṭay bir zamān ser-keşlik eylemeye

Ten-fürū nedhed [S200b] (1) be-ārām u ḫoşī

Ārām ve ḫoşluġıla rıżā virmez ve merkūbluġa lāʾıḳ (2) olmaz. *Kurre* ṭay.

1939

İy tenūristān-ı ġaflet cāy-ı tu

İy kimse ki (3) senüñ cāy u maḥallüñ ġaflet tenūrsitānıdur.

Kerde güm maṭlūb-ı (4) ser-tā-pāy-ı tu

Senüñ ser-tā-pāy maṭlūbuñı żāyiᶜ eylemişsin yaᶜnī ziyāde (5) ġaflet ve ġurūr sebebi ile raḥmānī ḥālātdan dūr u mehcūr olmışsın. (6) *pāy*da *yā* meksūr oḳunur *cāy* içün ve *maṭlūb* mużāf olmayup (7) maᶜnā-yı mışrāᶜ-i s̱ānī böyle olmaḳ hem-laṭīfdür sen maṭlūbuñı ser-tā-pāy (8) yaᶜnī cemīᶜan żāyiᶜ eylemişsin.

1940

Eşk-i çün şingerf esrār-ı (9) dilest

Şingerf gibi ḳırmızı gözyaşı göñlüñ esrārıdur yaᶜnī (10) çün bir kimse Ḥaḳḳ içün eşk-i ḫūnīn ni s̱ār eylese ol kimse esrār-ı (11) İlāhīyyeye vuṣūl bulur.*

Sīr ḫurden çīst jengār-ı dilest

(12) Bisyār ekl ü şurb nedür hīç şeksiz göñlüñ jengārıdur (13) yaᶜnī ḳalbe andan kudūret ve ḳasvet irişür. *Jengār* pas maᶜnāsınadur.**

1941

(14) Çün tu dāʾim nefs-i seg-rā perverī

Līkin çünki sen dāʾim (15) kelb nefsi beslersin hevā ve hevesden ötürü tek ü pū (16) eylersin.

Kem nebāyed ez-muḫanne s̱ gevherī

Pes saña muḫanne s̱ gevherlikden (17) eksük gerekmez yaᶜnī muḫanne s̱ gevherlikden ḫalāṣ olup merdān-ı (18) ṭarīḳat zümresinden olmazsın.

ḤİKĀYET

1942

Güm şud ez-Baġdād (19) Şiblī çend gāh

---

* *şingerf* maᶜrūfdur.

** *Sīr ḫurden* ṭoyunca yimek.

Şiblī ḥażreti ḳaddesa'l-lāhu sırrahu'l-ʿazīz bir zamān [S200a] (1) Baġdād'dan nā-peydā oldı.

Kes be-sūy-ı ū kücā mīburd rāh

[Ü200b] Anuñ (2) cānibine bir kimse ḳanda yol iletdi yaʿnī ḳanda idügini bir kimse (3) bilmedi.

1943

Bāz cüstendeş be-her mevżiʿ besī

Anı her mevżiʿde çoḳ (4) ṭaleb eylediler.

Der-muḫanneṣ-ḫāneʾī dīdeş kesī

ʿĀḳıbet bir kimse anı (5) bir muḫanneṣ-ḫānede gördi. *Muḫanneṣ-ḫāne* babullıḳ maʿnāsınadur.

1944

(6) Der-miyān-ı ān gürūh-ı bī-edeb

Ol edebsiz cemāʿatüñ içinde

(7) Çeşm-i ter binşeste būd u ḫuşk-leb

Giryān ve ġam-gīn ve ḥayrān (8) oturmış idi.

1945

Sāʾilī güft iy büzürg-i rāz-cūy

Bir sāʾil (9) aña didi iy rāz ṭaleb idici ulu.

Īn çi cāy-ı tust āḫir bāz (10) gūy

Bu maḥall senüñ ne cāy u mekānuñdur āḫir bunuñ sırr (11) u sebebini āşikāre di.*

1946

Güft īn ḳavmend çün ter-dāmenān

(12) Şiblī ḥażreti ol sāʾile cevāb virüp didi bu ḳavm çünki (13) bed-baḫt ve nā-pāklardur.**

Der-reh-i dünyā ne merdān ne zenān

---

* *gūy* emr-i ḥāżırdur.

** *çün* bunda teşbīh içün olmaḳ ẓāhir degüldür.

(14) Dünyā yolında ne merdler ne zenlerdür. *Muḫannes*den murād bunda puşt (15) didükleri kimsedür ki merdlikden sāḳıṭdur ol şenīᶜ fiᶜli (16) iḫtiyār eyledügi içün ve zen hem degüldür . Zīrā ẕekeri vardur lā-cerem (17) ne merd ne zendür.

1947

Men çü īşānem velī der-rāh-ı dīn

Ben hem anlar gibiyem (18) ammā dīn yolında.

Ne zenem ne merd der-dīn çend ez-īn

Dīnde (19) ben ne zenem ne merdem bunda niçeye dek yaᶜnī ne zamāna degin bir ḥāle giriftār olayum.

1948

[S201b] (1) Güm şudem der-nā-cüvān-merdī-i ḫˇīş

Lā-cerem kendü ḥabāṯet ve nā-cüvān-merdligümde (2) güm ü maḥv oldum.

Şerm mīdārem men ez-merdī-i ḫˇīş

Ben kendü (3) merdligümden şerm ṭutaram . Zīrā merdān-ı ṭarīḳate nisbet merd degülem.

1949

(4) Her ki cān-ı ḫˇīş-rā āgāh kerd

[Ü201a] Her kim ki (5) kendümüñ cānını āgāh eyledi.

Rīş-i ḫod destār-ı ḫˇān-ı (6) rāh kerd

Kendünüñ şaḳalını ḫˇān-ı rāhuñ destārı eyledi yaᶜnī (7) ziyāde tevāżuᶜ ve meskenet ṭarīḳine sālik olup aṣḥāb-ı (8) ṭarīḳatüñ ḫāk-i pāyi oldı. *Destār* bunda maḳreme maᶜnāsınadur.

1950

(9) Hemçü merdān ẕüll-i ḫod kerd iḫtiyār

Merdān-ı ḥaḳīḳat gibi kendüsine (10) ẕüll ü tevāżuᶜı iḫtiyār eyledi.*

Kerd ber-üstādegān ᶜizzet nişār

Erbāb-ı ṭarīḳat ve aṣḥāb-ı ḥaḳīḳate ᶜizzetini nişār eyledi yaᶜnī kendüsini ẕilletde ṭutup anlara (11) ziyāde ᶜizzet idici oldı. *Üstādegān*dan murād erbāb-ı sülūkuñ (12) ṣābit-ḳademleridür.

1951

---

* *ẕüll* ḫˇārlıḳ maᶜnāsınadur.

Ger tu bīş āyī zi-mūrī der-naẓar

Eger sen (13) naẓarda bir mūrdan ziyāde gelesin yaʿnī eger sen kendüñi bir mūrdan (14) ʿālī ve ziyāde bilesin[**]

Ḫ̌īşten-rā ez-bütī bīnī beter

Kendüñi bir ṣanemden (15) beter ve dünter görürsin yaʿnī çünki ʿazīz ve şerīf ẓann (16) eylersin ḥadden bīrūn denī ve ḫ̌ārsın . Zīrā ḫod-bīnlik be-her ḥāl (17) sebeb-i ẕilletdür.

Beyt

Çü ḫod-ra zi-nīkān şumurdī bedī

Nemīgünced (18) ender Ḫüdāyī ḫodī

1952

Medḥ ü ẕemmet ger tefāvüt mīkuned

(19) Ḫalḳuñ medḥ ü ẕemmi eger saña tefāvüt eyleye yaʿnī medḥden şādān [S201a] (1) u ḫandān ve ẕemmden ġam-gīn ve perīşān olasın.

Büt-gerī bāşī ki (2) ū büt mīkuned

Bir büt düzici olursın ki o büt eyler yaʿnī büt-ger (3) cenāb-ı İlāhī'den dūr u mehcūr olduġı gibi sen hem dūr (4) u mehcūr olursın. *Büt-ger* büt düzüci maʿnāsınadur.

1953

Ger tu Ḥaḳ-rā bende-ī (5) büt-ger mebāş

[Ü201b] Eger sen Ḥaḳḳ teʿālānuñ celle şānuhu bendesi iseñ yaʿnī (6) maḳbūl bendesi olmaḳ ister iseñ büt-ger yaʿnī ḫod-bīn olma.

Ver tu (7) merd-i Īzedī Āzer mebāş

Veger sen Ḫüdā'ya mensūb er iseñ Āzer olma (8) yaʿnī eger Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ḫāṣlarından olmaḳ ister iseñ (9) mā-sivādan bi'l-külliyye fārıġ ol. *Āzer* ḥażret-i İbrāhīm'ün pederinüñ ismidür (10) ki büt düzeridi.

1954

Nīst mümkin der-miyān-ı ḫāṣ u ʿām

Ez-maḳām-ı (11) bendegī berter maḳām

Ḫāṣ u ʿām ortasında bendelikden (12) ʿālī maḳām mümkin degüldür *inne ekremekum ʿinda'l-lāhi etḳākum*[1550] āyetinden bu maʿnā (13) ẓāhirdür.[*]

[**] *mūrī*de *yā* vaḥdet içündür.

1955

Bendegī kun bīş ez-īn daʿvā mecū

Ḫüdāy ʿazze ve celleye (14) ḳulluḳ eyle bundan ziyāde daʿvā isteme yaʿnī daʿvādan ferāġat eyle.

(15) Beyt

Ḳıyāmet kesī bīnī ender bihişt

Ki maʿnā ṭaleb kerd ü (16) daʿvā bihişt

Merd-i Ḥaḳ şev ʿizzet ez-ʿUzzā mecū

Merd-i Ḥaḳḳ ol ʿUzzā'den (17) ʿizzet isteme yaʿnī ʿizzeti Ḫüdāy ʿazze ve celleden iste mā-sivādan isteme . Zīrā (18) ʿizzet cemīʿan ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñdur ʿazze ismuhu. Niteki bu maʿnā bu āyet-i kerīmeden ẓāhirdür [S202b] (1) *fe-li'l-lāhi ʿizzetu cemīʿan.*[1551*]

Beyt

ʿAzīzī ki hergiz dereş ser bietāft

Beher (2) dergeh şud h ʿizzet neyāft

ʿUzzā bir ṣanemüñ ismidür.

1956

Çün turā ṣad (3) büt buved der-zīr-i delḳ

Çünki senüñ delḳüñ altında yüz büt ola (4) yaʿnī çünki mā-sivādan bisyār nesneye meyl ü taʿalluḳuñ vardur.

(5) Çün nümāyī ḫ ̌īş-rā ṣūfī be-ḫalḳ

Kendüñi niçün ḫalḳa ṣūfī (6) gösterirsin çünki senüñ ḥālüñ ḫarābdur. [Ü202a] Pes ne sebebden (7) ṣūfīliḳ daʿvāsın eylersin. *Delḳ* câme-i ṣūfiyān.

1957

İy muḫanneṯ (8) câme-i merdān medār

İy muḫanneṯ egnüñde merdler câmesini ṭutma yaʿnī erbāb-ı (9) ṭarīḳat kisvesini geyme.

Ḫ ̌īş-rā zīn bīş ser-gerdān medār

[1550] "Allah katında en değerli olanınız, O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır." Hucurāt/13.

[*] *berter* aʿlā maʿnāsınadur.

[1551] "Her kim şan ve şeref istiyorsa bilsin ki, şan ve şeref bütünüyle Allah'a aittir." Fātır/10.

[*] *mecū* emr-i ḥāżırdur.

(10) Kendüñi bundan ziyāde ser-gerdān ṭutma yaʿnī çünki anlardan degülsin (11) anlaruñ cāmesini geyme. *Muḫannes*den murād bunda mürāʾīdür.

ḤİKĀYET

1958

Der-ḫuṣūmet (12) āmedend ü der-cefā

Dü muraḳḳaʿ-pūş der-dāru'l-ḳaḍā

Ḫuṣūmetde (13) ve cefāda[1552] iki ṣūfī dārü'l-ḳaḍāya geldiler yaʿnī iki ṣūfī biri biri ile (14) ḫuṣūmet idüp ḳāḍīnuñ ḥużūrına geldiler.[**]

1959

Ḳāḍı īşān-rā (15) be-küncī burd bāz

Ḳāḍı anları oradan bir bucaġa iletdi.

Güft ṣūfī (16) ḫoş nebāşed ceng-sāz

Pes ḳāḍī anlara didi ḫuṣūmet ve ceng (17) idici ṣūfī ḫoş olmaz . Zīrā ceng ü ḫuṣūmet ṣūfīlere lāʾıḳ (18) degül idügi ziyāde ẓāhirdür.[*]

1960

Cāme-i teslīm der-ber kerdeīd

İy [S202a] (1) ṣūfīlersiz ḫod teslīm cāmesini geymişsiz.

Īn ḫuṣūmet ez-çi (2) der-ser kerdeīd

Pes ne sebebden bu ḫuṣūmeti iḫtiyār eylemişsiz (3) bu cāme ḫod teslīm ve rıżā ḫırḳasıdur. Pes bu ḫırḳayı iḫtiyār iden (4) kimseye lāzımdur ki cemīʿ belālara rıżā göstere çünki anda bu ḥāl (5) olmaya ol kimse müddeʿīdür ve ḫırḳa aña ḥarāmdur.

1961

Ger şumā hestīd ehl-i ceng ü (6) kīn

Eger siz ceng ü kīn ehli iseñüz

Īn libās ez-ser (7) beyendāzīd hīn

Zinhār bu libāsı başuñuzdan bıraġuñuz yaʿnī (8) bu ḫırḳayı geymeñüz.

1962

Ver şumā [Ü202b] īn cāme-rā ehl āmedīd

[1552] ve cefāda: cefā ve vefāda Ü.

[**] *dāru'l-ḳaḍā* maḥkeme maʿnāsınadur.

[*] *ceng-sāz* ceng ve ḫuṣūmet idici maʿnāsınadur.

İy ṣūfīler eges siz (9) bu cāmeye ehl ü lāʾıḳ geldiñüz ise

Der-ḫuṣūmet ez-ser-i cehl (10) āmedīd

Pes ḫuṣūmete cehl cihetinden geldiñüz.

1963

Men ki ḳāḍīem ne (11) merd-i maʿnevī

Ben ki ḳāḍīyam merd-i maʿnevī ve ṣūfī degülem

Zīn muraḳḳaʿ şerm (12) mīdārem ḳavī

Bu muraḳḳaʿdan ziyāde şerm ṭutaram . Zīrā bu muraḳḳaʿ (13) dergāh-ı Eḥadiyyet maḳbūllerinüñ libāsıdur.[**]

1964

Her dü-rā ber-farḳ mıḳnaʿ (14) dāşten

Bih buved zīn sān muraḳḳaʿ dāşten

İy ṣūfīler her iki (15) göze başuñuz üzere ʿavratlar gibi mıḳnaʿ ṭutmaḳ evlā ve elyaḳdur buncılayın (16) muraḳḳaʿ ṭutmaḳdan . Zīrā sizde evliyāu'l-lāhuñ sīretinden bir sīret yoḳdur. (17) Mıḳnaʿ nezkeb ve maḳreme ki ʿavratlar başları üzere ḳorlar.[*]

1965

Çün ne merdī (18) ne zenī der-kār-ı ʿışḳ

Çünki ʿışḳ-ı İlāhī'nüñ kār u ḫuṣūṣında ne merdsin (19) ne zensin belki hīçden hīçsin.

Key tüvānī kerd ḥal esrār-ı ʿışḳ

[S203b] (1) ʿIşḳ-ı İlāhī'nüñ esrārını ḥall eylemege ḳaçan ḳādir olursın.

1966

Ger be-sırr-ı rāh-ı (2) ʿışḳī mübtelā

Eger ṭarīḳ-i ʿışḳuñ sırrına mübtelā isen yaʿnī eger esrār-ı (3) ʿışḳa vuṣūl bulmaḳ ister isen

Berfiken ber-gustvānī ez-belā

(4) Kendüñ üzere belādan ber-gustvān bıraḳ yaʿnī belāya ṣabr u taḥammül eyle. (5) *Ber-gustvān* çuḳal maʿnāsınadur.

1967

[**] *ḳavī* bunda ziyāde maʿnāsınadur.

[*] *muraḳḳaʿ* bunuñ gibi ṭutmaḳdan bu maʿnā hem-laṭīfdür.

Ger be-daʿvā ʿazm-i īn meydān (6) kunī

Eger bu meydāna daʿvā ile ʿazm eyleyesin yaʿnī sende ʿışḳ olmaya hemān (7) daʿvā ola.

Ser dihī ber-bād ü terk-i cān kunī

Başuñı yile virürsin ve cānuñı (8) terk eylersin.

1968

Ser be-daʿvā bīş ez-īn mefrāz tu

İy müddeʿī çünki [Ü203a] (9) daʿvānuñ żararı saña maʿlūm oldı pes daʿvā ile bundan (10) ziyāde başuñı yüceltme yaʿnī min-baʿd ʿışḳ-ı İlāhī daʿvāsın idüp ser-firāzlıḳ (11) gösterme.

Tābe-rüsvāyī nemānī bāz tu

Tā sen girü ḫacālet ve rüsvāylıḳ ile (12) ḳalmayasın.

ḤİKĀYET

1969

Būd ender-Mıṣr şāhī nām-dār

Mıṣr'da nām-dār (13) bir şāh var idi.

Müflisī ber-şāh ʿāşıḳ geşt zār

İttifāḳen (14) bir müflis ol şāha zār u bī-ḳarār ʿāşıḳ oldı.*

1970

Çün ḫaber āmed zi-ʿışḳeş (15) şāh-rā

Çünki ol müflisüñ ʿışḳından şāha ḫaber geldi yaʿnī çünki (16) şāh anuñ ʿışḳından ḫaber-dār oldı.

Ḫʿānd ḥālī ʿāşıḳ-ı güm-rāh-rā

(17) Şāh fevrī ol güm-rāh ʿāşıḳı kendünüñ ḫużūrına daʿvet eyledi.**

1971

(18) Güft çün ʿāşıḳ şudī ber-şehriyār

Şāh-ı Mıṣr ol müflise didi (19) çünki pādişāha ʿāşıḳ olduñ.

Ez-dü kār eknūn yekī kun iḫtiyār

[S203a] (1) Şimdi iki işden birini iḫtiyār eyle.

---

* *geşt* fiʿl-i māżīdür.

** *ḥālī* fi'l-ḥāl ve fevrī maʿnāsınadur.

1972

Yā be-terk-i şehr ü īn kişver (2) bügūy

Yā bu şehr ü kişveri terk eyle

Yā ne der-ʿışḳam be-terk-i ser bügūy

Yāḫud (3) benüm ʿışḳumda başuñı terk eyle yaʿnī helāke rāżī ol.

1973

Bā-tu güftem kār-ı tu (4) yek-bāregī

Senüñ işüñi saña bī-ḳuṣūr didüm.

Ser burīden ḫˇāh (5) yā āvaregī

Gerekse helāküñ iste gerekse kişver ü şehrden āvāreliḳ (6) iste.

1974

Çün nebūd ān merd-i ʿāşıḳ merd-i kār

Ol merd-i ʿāşıḳ (7) çünki merd-i kār ve ṣādıḳ degül idi.

Kerd ū ez-şehr reften (8) iḫtiyār

Ol ʿāşıḳ şehrden gitmek iḫtiyār eyledi.

1975

Çün bereft (9) ān müflis-i bī-ḫˇīşten

Çünki ol bī-iḫtiyār müflis pādişahuñ (10) ḥużūrından gitdi.

Şāh güftā ser bübürrīdeş zi-ten

Pādişāh (11) anda ḥāżır olanlara [Ü203b] didi cesedinden anun başını kesüñüz. Anuñ (12) bī-ḫˇīştenligi ol şehrden iḫtiyārsız gitdügi iʿtibār iledür.*

1976

(13) Ḥācibī güftā ki hest ū bī-günāh

Ḥācib pādişāha didi (14) ki ol kimse günāhsızdur.**

Ez-çi ser bürrīdeneş fermūd şāh

(15) Pes ne sebebden şāh anuñ başını kesmek buyurdı.

1977

Şāh (16) güftā zān ki ū ʿāşıḳ nebūd

---

* *bübürrīd* bunda emr-i ḥāżırdur.
** *Ḥācib* derbān.

Şāh ol ḥācibe cevāb virüp (17) didi anuñ helākine sebeb budur ki . Zīrā ki ol kimse ʿāşıḳ degül idi.

(18) Der-ṭarīḳ-i ʿışḳ-ı men ṣādıḳ nebūd

Benüm ʿışḳum ṭarīḳinde ṣādıḳ (19) degül idi.

1978

Ger çünān būdī ki būdī merd-i kār

Ol müflis eger [S204b] (1) ancılayın olaydı ki ṣādıḳ ve merdi-i kār olaydı.

Ser burīden kerdī īncā (2) iḫtiyār

Burada başınuñ kesilmesini iḫtiyār eyleyeydi

1979

Her ki ser ber-vey bih (3) ez-cānān buved

Līkin her kim ki başı aña cānāndan evlā ola.

ʿIşḳ (4) verzīden ber-ū tāvān buved

Ol kimse ʿışḳa çalışmaḳ aña tāvāndur yaʿnī (5) ʿāşıḳlıḳ daʿvāsın eylemek aña ġarāmet ve żarar-ı maḥżdur.

1980

Ger zi-men ū (6) ser burīden ḫˇāstī

Eger ol müflis benden başınuñ kesilmesini isteyeydi (7) yaʿnī benden ötürü helāk olmaġa rāżī olaydı

Şehriyār ez-memleket (8) berḫˇāstī

Şehriyār memleketden ferāġat eylerdi yaʿnī ben pādişāhlıḳdan (9) ferāġat eylerdüm.

1981

Ber-miyān bestī kemer der-piş-i ū

Ḫüsrev-i ʿālem (10) şudī dervīş-i ū

Ḫüsrev-i ʿālem bendeler gibi anuñ hużūrında ḫiẕmet (11) kemerini bağlardı anuñ dervīşi olurdı yaʿnī ben anı pādişāh (12) aña ḫiẕmetkār olurdum.

1982

Līk çün der-ʿışḳ daʿvā-dār būd

Līkin (13) çünki [Ü204a] ol müflis benüm ʿışḳumda müddeʿī idi.*

* *daʿvā-dār* vaṣf-ı terkībīdür ki müddeʿī maʿnāsınadur.

Ser burīden çāreʾī (14) īn kār būd

Lā-cerem bu kāruñ çāre ve lāʾıḳı bu müddeʿīnüñ başı (15) kesilmek idi.

1983

Her ki der-ʿışḳam ser-i ser dāred ū

Her kim ki benüm (16) ʿışḳumda başınuñ meyl ü hevāsını ṭutar.**

Müddeʿīst ü dāmen-i (17) ter dāred ū

Ol kimse müddeʿīdür ve o ter dāmen ṭutar yaʿnī ʿāşıḳ (18) degüldür şehvet-perestdür.

1984

Īn bedān güftem ki tā her bī-furūġ

(19) Bunı ol sebeb ile didüm ki tā her furūġsız yaʿnī bunuñ başını kesmege [S204a] (1) sebeb budur ki her müddeʿī

Kem zened der-ʿışḳ-ı men lāf-ı durūġ

(2) Benüm ʿışḳumda durūġ lāf urmaya ve bī-hūde daʿvā eylemeye. (3) *Kem zened* bunuñ gibi maḥallerde *nezened* maʿnāsına istiʿmāl olunur.

ʿÖZR ĀVERDEN-İ MURĠ-I DĪGER EZ-REFTEN-İ BE-ḤAŻRET-İ SĪMURĠ[1553]

1985

Dīgerī güfteş (5) ki nefsem düşmenest

Bir ġayrı murġ hüdhüdüñ ḫużūrında didi (6) ki benüm nefsüm bana düşmendür.

Çün revem reh zān ki hem-reh reh-zenest

(7) Bu yola nice gideyüm yaʿnī gitmek mümkin degüldür . Zīrā ki benüm hem-rāhum ki nefsümdür (8) benüm yolum urucı ve benüm ziyān ve noḳṣānuma ḳaṣd idicidür.

1986

Nefs-i seg (9) hergiz neşud fermān-berem

Kelb nefs hergiz benüm emrüme iṭāʿat idici (10) olmadı.

Mīnedānem tā zi-düşmen cān berem

** *ser*-i evvel heves maʿnāsınadur.

[1553] "Diğer Kuşun Simurga Özür Getirmesi"

Bilmezem ʿaceb bu düşmenden (11) cānumı ḫalāṣ eyler miyem.*

1987

Āşinā şud gürg der-ṣaḥrā merā

Ḳurt (12) ṣaḥrāda baña āşinā oldı, düşmenüm iken

Vāşinā nīst (13) īn seg-i raʿnā merā

Ve bu raʿnā kelb ki murād nefsdür baña āşinā (14) degüldür.**

1988

Der-ʿacāʾib māndeem zīn bī-vefā

Bu vefāsızdan (15) ʿacāʾibde ḳalmışam yaʿnī ziyade taʿaccüb ve taḥayyürdeyem.

Tā çirā (16) mīūfted der-āşinā

ʿAceb āşināya o niçün hücūm eyler ve her dem (17) muḫālefet [Ü204b] üzere olur. Nefsüñ ʿādet ve revişi budur ki (18) ṭavʿen hergiz ṭāʿat ve ʿibādet ve ḫayrāta meyl eylemez ve bir nefes (19) inṣāfa gelmez anuñ bu ḥālāta meyl ü raġbeti kerhen ve ḳahren olur.

[S205b] (1)

CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD[1554]

1989

Güft iy seg der-cuvālet (2) kerde ḫoş

Hüdhüd aña cevāb virüp didi iy nefsüñ (3) maġlūbı olmış kimse kelb nefsini ḫoş ve tamām cuvāllık (4) içine eylemiş yaʿnī nefsüñüñ her vechile zebūn ve maġlūbı olmışsın.***

(5) Hemçü ḫākī pāyimālet kerde ḫoş

Bir ḫāk gibi seni nefs (6) ḫoş ve tamām pāyimāl ve ḫarāb eylemiş.

1990

Nefs-i tu hem aḥvel ü (7) hem aʿverest

Senüñ nefsüñ hem şaşı ve yek çeşmdür.

(8) Hemçü seg hem kāhil ü hem kāfirest

---

* Baʿżı nüsaḫda *düşmen* yirine *desteş* vāḳiʿdür.

** *raʿnā* ḳaḥbe.

1554 "Hüthütün Verdiği Cevap"

*** *İy seg*de *iy* lafẓı *seg*e ṣarf olunmaḳ enseb degüldür.

Kelb gibi hem kāhildür ve hem (9) kāfirdür.

1991

Ger kesī bistāyedet ammā durūġ

Bir kimse seni medḥ (10) ammā durūġ u keẕb ṭarīḳi ile

Ān durūġī nefs-i tu gīred furūġ

(11) Senüñ nefsüñ bir durūġdan furūġ ṭutar yaʿnī ol durūġ medḥden (12) mesrūr olup kendüsine bir ḥālet virür.

1992

Nīst (13) rūy-ı ān ki īn seg bih şeved

Çünki seg nefsüñ böyledür pes (14) aña imkān ve mecāl yoḳdur ki bu kelb ki murād nefsdür bih ve ṣalāḥ- (15) peẕīr ola.*

Kez-durūġī īn çünīn ferbih şeved

Zīrā kelb nefs hemān (16) bir durūġdan böyle ferbih ve ḫod-bīn olur.

1993

Būd der-evvel heme (17) bī-ḥāṣılī

Evvelde cemīʿan bī-ḥāṣıllıḳ oldı ki murād mıṣrāʿ-i s̱ānīdür.

(18) Kūdekī vü bī-dilī vü ġāfilī

Ṭufūliyyet ve bī-dillik ve ġāfillik (19) yaʿnī ṭufūliyyet zamānında ṭāʿat ve ʿibādetden behrever degülsin.

1994

[S205a] (1) Būd der-evsaṭ heme bīgānegī

[Ü205a] Evsaṭda cemīʿan bīgānelik oldı (2) cüvānlıḳ cihetinden

Ez-cüvānī şuʿbe-i dīvānegī

Ol cüvānlıḳ ḫod (3) dīvāneligüñ bir şuʿbesidür. Niteki meşhūrdur *eş-şebābu şuʿbetun mine'l- (4) cünūn.***

1995

Būd der-āḫir ki pīrī būd kār

Cān ḫarif dermānde (5) ten geşte nizār

---

* *rūy* bunda imkān ve mecāl maʿnāsınadur.

** *şuʿbe* budaḳ.

Āḫirde ki pīrligüñ kār u zamānı oldı cān (6) ḫarif ve ʿāciz oldı ten dermānde nizār olmış. Bu üç vaḳtde (7) ḫod ṭāʿat ve ʿibādetden eṣer yoḳdur pes ne zamānda ṭāʿat (8) eylersin. *ḫarif* rā'nuñ kesri ile bunamış maʿnāsına.

1996

Bā-çünīn (9) ʿömrī be-cehl ārāste

Cehl ile ārāste buncılayın bir ʿömr ile

Key şeved (10) īn nefs-i seg pīrāste

Bu kelb nefs ṭāʿat ve ʿibādet (11) ve aḫlāḳ-ı ḥamīde ile ḳaçan pīrāste ve müzeyyen olur.*

1997

Çün zi-evvel (12) tābe-āḫir ġāfilīst

Çünki evvelden āḫire degin ġāfilliḳdür. (13) Niteki ānfen beyān olunmış.

Ḥāṣıl-ı mā lā-cerem bī-ḥāṣılīṣt

(14) Pes lā-cerem bizüm ḥāṣılumuz bī-ḥāṣıllıḳdur.

1998

Bende dāred (15) der-cihān īn seg besī

Bu kelb cihānda çoḳ bende (16) ṭutar yaʿnī bisyār kimse nefsüñ zebūn ve maḥkūmı olmışdur.

(17) Bendegī-i seg kuned āḫir kesī

Āḫir bir kimse kelbüñ bendeligini eyler mi (18) bu ḥālet ḫod sebeb-i neng ü nāmdur.**

1999

Bā-vücūd-ı nefs būden nā-ḫuşest

(19) Nefsüñ vücūdı ile olmaḳ nā-ḫoş ve żarar-ı maḥżdur.

Zān ki nefset [S206b] (1) dūzaḫī pür-āteşest

Zīrā ki seg nefsüñ āteş ile memlū bir dūzaḫdur (2) pes nefsüñi ıṣlāḥ eyle tā ki dūzaḫdan ḫalāṣ olup rāḥat ve (3) ḥużūra vuṣūl bulasın.

2000

Geh der-ān dūzaḫ saʿīr-i şehvetest

---

* *seg*den murād nefsdür.

** *bendegī-i*de hemze iżāfet içündür.

[Ü205b] (4) Gāhī ol dūzaḫda şehvet saʿīri vardur.

Gāh der-vey zem-herīr-i (5) naḫvetest

Gāhī ol dūzaḫda kibr ü naḫvet zem-herīri vardur. (6) Nefsi dūzaḫa ve anuñ şehvet ve ārzūsı saʿīre ve kibr ü naḫveti zem-herīre (7) taşbīh olunmışdur. *Saʿīr* yalıñ maʿnāsınadur.

2001

Dūzaḫ el-ḥaḳ zān ḫoşest ü (8) dil-peẕīr

El-ḥaḳḳ ve taḥḳīḳ dūzaḫ ol nefsden ḫoş ve dil-peẕīrdür.

Kū dü (9) nevʿest āteşest ü zem-herīr

Zīrā dūzaḫ iki nevʿdür ki bir nevʿ (10) āteşdür ve bir nevʿ zem-herīr ammā nefsde āteş ve zem-herīr gibi (11) hezārān ḥālāt vardur.

2002

Ṣad hezārān dil bümurd ez-ġam hemī*

(12) Ġam ve elemden ṣad hezārān göñül öldi.

Vīn seg-i kāfir nemīmīred (13) demī

Velīkin bu kāfir kelb bir nefes ölmez belki dem-be-dem ḫabāṯet (14) ve ḳabāḥati ziyāde olup ḳavī olur.

Beyt

Nefs ejderhāst (15) ū key murdeest

Ez-ġam u bī-āletī efsürdeest

ḤİKĀYET

2003

(16) Yāft merdī gūr ken ʿömr-i dırāz

Ḳabir ḳazıcı bir merd uzun ʿömr buldı (17) yaʿnī çoḳ ʿömr sürdi.

Sāʾilī güfteş ki çīzī güy bāz

Bir saʾil (18) ol merde didi ki āşikāre baña esrārdan bir sırr di.**

2004

Çün tu ʿömrī [S206a] (1) gūr kendī der-meġāk

Çünki çoḳ zamān sen meġāk ve zemīnde ḳabr (2) ḳazduñ.

---

* *hemī bümurd* taḳdīrindedür.

** *güy* emr-i ḫāżırdur.

Çi ᶜacāʾib dīdeʾī der-zīr-i ḫāk

Ḫāk altında ne ᶜacāʾib (3) görmişsin.[***]

2005

Güft binger zīn ᶜacebter çīst ḥāl

Gūr-ken ol (4) kimseye cevāb virüp didi naẓar eyle gör ki bundan ᶜacebrek (5) ḥāl nedür.

Kīn seg-i nefsem hemī heftād sāl

Ki bu benüm (6) seg-sīret nefsüm yetmiş yıl

2006

Gūr kenden dīd ü yek sāᶜat nemurd

[Ü206a] (7) Benüm ḳabr ḳazduġumu gördi ve bir sāᶜat ölmedi ve naṣīḥat-peẕīr olmadı.

(8) Yek demem fermān-ı yek ṭāᶜat neburd

Bir dem benüm bir ṭāᶜat fermānumı (9) iletmedi yaᶜnī ṭāᶜatde baña iṭāᶜat eylemedi.

ḤİKĀYET

2007

Yek şebī (10) ᶜAbbāse güft iy ḥāżırān

Bir gice ᶜAbbase ḥużūrında olanlara (11) didi iy ḥāżırlar.

Īn cihān ger pür-şeved ez-kāfirān

Bu cihān (12) eger kāfirlerden memlū ola

2008

Pes heme īn bed-gümān-ı bü'l-fużūl

(13) Pes cemīᶜ bu bü'l-fużūl bed-gümān ki murād kāfirlerdür.

Ez-ser-i (14) ṣıdḳī kuned īmān ḳabūl

Ziyāde ṣıdḳ cihetinden īmān ḳabūl (15) eylerler bu ḥālet ki beyān olmaḳ mümkindür yaᶜnī mertebe-i imkāndadur.

2009

(16) Īn tüvāned būd ammā āmedend

[***] *dīdeʾī*de hemze ḫiṭāb içündür.

Enbiyā-yı ṣad hezār u bīst ü vend

(17) Ammā yüz yigirmi biñ ve ziyāde enbiyā geldiler. *Īn tüvāned būd* terkībinüñ (18) maʿnāsı mā-ḳablinde vāḳiʿ olan beytüñ maʿnāsına ḳayd olundı. *end* (19) nā-maʿlūm olan ʿadede istiʿmāl olunur.*

2010

Tā şeved īn nefs-i kāfir [S207b] (1) yek zamān

Yā müsülmān yā bümīred der-miyān

Tā bu kāfir nefs bir zamān (2) yā müsülmān ola yāḫud ortada öle.**

2011

Īn neyārestend kerden hīç (3) rāst

Bunı hīç rāst ve ḥāṣıl eylemege ḳādir olmadılar yaʿnī nefsi (4) ıṣlāḥ eylemege ḳādir olmadılar.

Der-miyān çendīn tefāvüt ez-çi (5) ḫāst

Ehl-i küfr ile nefs ortasında bu ḳadar tefāvüt ne sebebden (6) ḥāṣıl ve ẓāhir oldı buña sebeb budur ki nefs ü şeyṭān ḥāḳīḳatde (7) birdür şeyṭān. Niteki īmān ḳabūl eylemez nefs hem ıṣlāḥ ve ṭāʿat ḳabūl eylemez. (8) Niteki ʿaḳl-ı meʿād ve melek [Ü206b] ḥaḳīḳatde birdür.

2012

Mā heme der-ḥükm-i nefs-i kāfirīm

(9) Çünki nefsüñ ḥāli budur. Pes biz cemīʿan kāfir nefsüñ ḥükm ü fermānındayuz.

(10) Der-derūn-ı ḫˇīş kāfir-perverīm

Kendü derūnumuzda kāfir beslerüz (11) *aʿdā ʿadüvvike nefsüke'l-letī beyne cenbeyk.*[1555]

2013

Kāfirest īn nefs-i (12) nā-fermān çünīn

Bu fermān ve iṭāʿatsiz böyle kāfirdür.

(13) Küşten-i ū key buved āsān çünīn

---

* *bīst* bunda yigirmi maʿnāsınadur.

** *bümīred* fiʿl-i mużāriʿdür.

[1555] "Senin en azılı düşmanın şu iki omzunun arasındaki nefsindir."

Pes anı ḳatl ü ışlāḥ (14) eylemek ḳaçan böyle āsān olur yaʿnī nefsi ışlāḥ eylemek ziyāde (15) müşkildür.

2014

Çün meded mīgīred īn nefs ez-dü rāh

Çünki bu nefs (16) iki yoldan meded ṭutar.

Pes ʿaceb bāşed eger gerded tebāh

(17) Pes ʿacebdür eger nefs tebāh ve zebūn ola.

2015

Dil süvār-ı memleket (18) āmed muḳīm

Göñül dāʾim ʿālem-i ʿulvī memleketinüñ süvārı geldi yaʿnī göñül (19) dāʾim ol cānibden münḳabıż olur.

Rūz u şeb īn nefs-i seg [S207a] (1) ū-rā nedīm

Bu kelb nefs rūz u şeb aña nedīm ve ḳarīndür.

2016

Esb (2) çendānī ki mītāzed süvār

Süvār atını ol ḳadar sürʿatile (3) sürer.*

Der-ber-ā-ber mīdeved seg der-şikār

Kelb şikārda süvāruñ (4) ber-ā-berinde yiler andan cüdā olmaz.**

2017

Her çi dil ez-ḥażret-i cānān (5) girift

Ḫüdāy ʿazze ve celleden göñül feyż ü fütūḥdan her ne ki (6) ṭutdı.

Nefs ez-dil nīz hem çendān girift

Nefs daḫı (7) göñülden hem ol ḳadar ṭutdı yaʿnī aldı.

2018

Her ki īn seg-rā (8) zebūn-ı ḫ̌īş kerd

Pes her kim ki bu kelbi kendünüñ zebūn (9) ve maḥkūmı eyledi

Gird-i kefşeş-rā neyāyed hīç merd

---

* *mītāzed* fiʿl-i mużāriʿdür.
** *deved* fiʿl-i mużāriʿdür.

Hīç bir merd anuñ (10) kefşi çevresine gelmez yaʿnī anuñ paşmaġınuñ yanına kimse gelmez. Murād anuñ (11) ʿuluvv-ḳadrı ḥadden bīrūn idügin işʿārdur. *Gird* kāf-ı (12) Fārisīnüñ fetḥi ile ġubār maʿnāsına olmaḳ hem mümkindür yaʿnī aña göre (13) olur.

2019

Vān ki īn seg-rā nehed bend-i girān

Ve ol kimse ki (14) bu kelbe girān bend ḳor yaʿnī her kim nefsi zebūn idüp hevā (15) ve hevesden menʿ eyler

Ḫāk-i ū bihter zi-ḫūn-ı dīgerān

Anuñ ḫāki (16) ġayrılaruñ ḳanından bihter ve evlādur.

ḪİKĀYET

2020

Jendeʾī pūşīde (17) mīşud pīr-i rāh

Bir mürşid bir eski cāme geymiş giderdi.

(18) Nā-gehān ū-rā bedīd ān pādişāḥ

Nā-gehān ol pādişāh anı (19) gördi yaʿnī bir pādişāh yolda aña rāst geldi.

2021

Güft men bih [S208b] (1) yā tu hān iy jende-pūş

Aḥvālden ġāfil pādişāh aña didi (2) iy jende-pūş āgāh ol di ben mi evlā ve şerīfem yoḫsa sen mi (3) evlā ve şerīfsin.*

Pīr güft iy bī-ḫaber ten zen ḫamūş

(4) Pīr çünki pādişāhdan bu sözleri işitdi aña didi (5) iy bī-ḫaber bu sözlerden ferāġat idüp ḫāmūş ol.

2022

Gerçi (6) mā-rā ḫod sütūden rāh nīst

Gerçi kendümüzi ögmek (7) bize ṭarīḳ ü lāʾıḳ degüldür.

Kān ki ū ḫod-rā sütūd āgāh nīst

Zīrā ol (8) kimse o kendüsini medḥ eyledi Ḫüdāy ʿazze ve celleden (9) ḫaberdār degüldür.*

2023

---

* *jende-pūş* vaṣf-ı terkībīdür.

* *sütūd* fiʿl-i māżīdür.

Līk çün şud vācibem çün men yekī

Līk (10) bu ḫuṣūṣda çünki senüñ suʾālüñe cevāb virmek baña (11) vācib oldı seni kendüñden ḫaber-dār eylemek içün cevāb (12) budur ki bencileyin bir kimse

Bih zi-çün tu ṣad hezārān bī-şekī

(13) Hīç şeksiz ṣad hezārān sencileyinden evlā ve şerīfdür.

2024

(14) Zān ki cānet ẕevḳ-i dīn neşnāḫtest

Zīrā ki senüñ cānun (15) dīnüñ ẕevḳini fehm eylememişdür.

[Ü207b] Nefs-i tu ez-tu ḫarī bersāḫtest

(16) Lā-cerem senüñ nefsüñ senden bir ḫar düzmişdür.

2025

Vān gehī ber-tu (17) nişeste iy emīr

Ve andan ṣoñra iy emīr ol nefsüñ senüñ üzerüñe (18) süvār olmışdur.

Tu şude der-zīr-i bār-ı ū esīr

Sen anuñ (19) yüki altında esīr olmışsın.

2026

Ber-seret efsār kerde rūz u şeb

[S208a] (1) Rūz u şeb senüñ başuña eşek gibi yular eylemişdür.

(2) Tu be-emr-i ū fütāde der-ṭaleb

Senüñ emri ile ṭalebe düşmişsin. (3) *Rūz u şeb* mıṣrāᶜ-i ṣānīye maṣrūf olup maᶜnā bu vechile olmaḳ (4) hem-laṭīfdür belki vech-i evvelden evlādur. Rūz u şeb sen anuñ (5) emri ile ṭaleb ve hevā ve hevāsa düşmişsin.

2027

Her çi fermāyed turā iy hīç kes

(6) İy hīç kes nefsüñ saña her ne ki buyurur

Kām u nā-kām ān tüvānī kerd ü (7) bes

Ṭavᶜen ve kerhen hemān ancaḳ anı eylemege ḳādir olursın yaᶜnī hīç (8) bir vechile nefsüne muḫālefet eylemege ḳādir olmazsın . Zīrā anuñ zebūn (9) u maḥkūmı olmışsın.*

2028

---

* *kerd* bunda maṣdar-ı muraḫḫamdur.

Līk çün men sırr-ı dīn bişnāḫtem

(10) Līkin çünki ben dīnüñ sırr u ḥaḳīḳatini fehm eyledüm.

Nefs-i bedrek-rā (11) ḫar-ı ḫod sāḫtem

Sifle ve ḫabīṯ nefsi kendü ḫarum düzdüm (12) yaʿnī anı ḫar gibi zebūn ve maġlūb eyledüm.

2029

Çün ḫarem şud nefs (13) binşestem ber-ū

Çünki nefsüm benüm ḫarum oldı anuñ üzerine süvār oldum.[**]

(14) Nefs-i seg ber-tust ü men hestem ber-ū

Kelb nefsüñ (15) senüñ üzerüñdedür ve ben anuñ üzerindeyem yaʿnī nefs (16) senüñ üzerüñe binmişdür ve ben nefsüñ üzerine binmişem.

2030

Çün ḫar-ı men (17) ber-tu mīkerded süvār

Çünki benüm ḥımārum yaʿnī nefsüm senüñ üzerüñe (18) süvār olur.

Çün menī [Ü208a] bihter zi-çü tu ṣad hezār

Pes bir bencileyin (19) ṣad hezār sencileyinden evlādur.

2031

İy girifte ber-seg-i nefset ḫoşī

[S209b] (1) İy kelb nefsüñ üzere ḫoşluḳ ṭutmış kimse yaʿnī iy nefsüñ (2) cemīʿ ārzūsına tābiʿ olmış kimse.

Der-tu efkende zi-şehvet (3) āteşī

Şehvet cihetinden senüñ nefsüñ sende bir āteş bıraḳmışdur (4) ki ol āteş sebebi ile dūzaḫ āteşine vuṣūl bulursın.

2032

Āb-ı tu ān āteş-i şehvet büburd

Ol şehvet (5) āteşi senüñ dīne mensūb olan ʿırż u vaḳāruñı iletdi.

(6) Ez-dilet īmān zi-cān ḳuvvet büburd

Senüñ ḳalbüñden īmānı (7) cānuñdan rūḥānī ḳuvveti iletdi.[*]

2033

[**] Nefsüm ḫarum gibi oldı. Bu maʿnā ol maʿnādan dūndur.

[*] *büburd* fiʿl-i māżīdür.

Tīregī-i dīde vü kerrī-i güş

(8) Çeşmüñ tīreligi ve güşuñ kerligi

Pīrī vü noḳṣān-ı ʿaḳl u (9) żaʿf-ı hüş

Pīrlik ve ʿaḳluñ noḳṣānı ve hüş ve fehmüñ (10) żaʿfı. *Kerrī* kāf-ı ʿArabīnüñ fetḥiyle ṣaġırlıḳ maʿnāsınadur.

2034

(11) Īn ü ṣad çendīn sipāh u leşkerend

Bu ki ẕikr olundı ve yüz (12) bu ḳadar sipāh ve ʿasker vardur.

Ser-be-ser mīr-i ecel-rā çākerend

(13) Cemīʿan mevt ü ecel emīrinüñ çāker ve ḫıdmetkārlarıdur. Bunda (14) mevt ü *ecel* emīre ve emrāż gün-ā-gün ʿaskere teşbīh (15) olunmışdur.[**]

2035

Rūz u şeb peyveste leşker mīresed

Rūz u (16) şeb muttaṣıl ʿasker irişür yaʿnī gün-ā-gün derd ü renc ẓāhir olur.

(17) Yaʿnī ez-pes mīr-i mā dermīresed

Yaʿnī anlar lisān-ı ḥāl ile dirler ki (18) ardumuzdan bizüm emīrümüz irişür. *Mīr*den murād mevt ü eceldür.

2036

[S209a] (1) Çün derāmed ez-heme sūyī sipāh

Çünki cemīʿ cānibden sipāh (2) geldi.

Hem tu bāz üftī vü hem nefset zi-rāh

Pes ol zamānda hem sen (3) yoldan bāz u cüdā düşersin ve hem senüñ [Ü208b] nefsüñ yoldan (4) bāz u cüdā düşer yaʿnī mevt geldükde rūḥ ve nefsüñ dermānde (5) olup cesedden cüdā olursuñuz.

2037

Ḫuş ḫoşī bā-nefs-i ḫod (6) der-sāḫtī

Ziyāde ḫoşluḳ ile kendü nefsüñ ile imtizāc ve (7) iḫtilāṭ eyledüñ.

ʿİşretī bā-ū be-hem bersāḫtī

Anıñile bir ʿişret (8) ve muṣāḥabet ḥāṣıl ve peydā eyledüñ.

2038

[**] *mīr* bunda emīr maʿnāsınadur.

Pāy-best-i ʿişret-i ū (9) āmedī

Anuñ ʿişretinüñ pāy-besti geldüñ yaʿnī ṭāʿat ve ʿibādetden (10) dūr olup anıñile ʿişret ve ẕevḳ eylemege muḳayyed ve meşġūl olduñ.

(11) Zīr-dest-i ʿişret-i ū āmedī

Anuñ ḳudretinüñ zīr-desti (12) geldüñ yaʿnī nefsüñüñ zebūn ve maḥkūmı olduñ.

2039

Çün der-āyed gird-i (13) tu şāh u ḥaşem

Çünki şāh ve ʿasker senüñ eṭrāfuña gele.

(14) Tu cüdā üftī zi-seg seg ez-tu hem

Ol vaḳt sen segden (15) cüdā düşersin seg hem yaʿnī mevt sebebi ile (16) nefsüñden dūr u cüdā olursın. *Şāh*dan murād mevtdür ve *ḥaşem*den (17) murād emrāżdur.*

2040

Çün zi-hem īncā cüdā ḫˇāhīd şud

Çünki (18) bunda biri biriñüzden cüdā olısarsız.

Pes be-fürḳat mübtelā (19) ḫˇāhīd şud

Pes fürḳata mübtelā olısarsız.

2041

Ġam meḫur ger bāhem īncā neresīd

[S210b] (1) Eger bunda biri biriñüze irişmezseñüz ġam yime.

Zān ki der-dūzaḫ (2) ḫoşī bā-hem resīd

Zīrā ki dūzaḫda biri biriñüze ḫoşluḳ (3) ile irişürsüñüz.

ḤİKĀYET

2042

Ān dü rūbeh çün be-hem hem-ber şudend

(4) Ol iki rūbāh çünki biri biri ile hem-ber ve muṣāḥib oldılar.

Pes (5) be-ʿişret cüft-i yek-dīger şudend

Pes ʿişretde biri birinüñ (6) cüfti oldılar.

---

* *üftī* fiʿl-i mużāriʿ-i muḫāṭabdur.

2043

Ḫüsrevī der-deşt şud bā-yūz u bāz

İttifāḳen bir pādişāh (7) pārs ve ṭoġan ile şikār ḳaṣdına ṣaḥrāya gitdi.*

[Ü209a] Ān dü rūbeh-rā zi-hem (8) efkend bāz

Ol pādişāh ol iki rūbāhı biri birinden ayırdı.

2044

(9) Māde mīpürsīd zi-nerhā raḫne-cūy

Ol iki dilkinüñ dişisi (10) erkeginden ṣordı ve didi ki iy raḫne ve necāt ṭaleb idici.

(11) Mā kücā bā-hem resīm āḫir bügüy

Di biz āḫir ḳanda biri birümüze irişürüz.

2045

(12) Güft eger mā-rā buved ez-ᶜömr behr

Erkek dilkü dişi dilküye cevāb (13) virüp didi eger bize ᶜömrden naṣīb ola yaᶜnī eger ᶜömrden behre (14) olmaya.**

Der-dükān-ı pūstīn dūzān-ı şehr

Şehrüñ kürkçilerüñ (15) dükkānında biri birümüze irişürüz . Zīrā postlarımız anlara ṣatarlar. (16) Mıṣrāᶜ-i evvel taᶜbīr bi'n-naḳīż ṭarīḳi iledür.***

ᶜÖZR-İ ĀVERDEN-İ MURĠĪ DĪGER EZ-REFTEN BE-ḤAŻRET-İ SĪMURĠ[1556]

2046

Dīgerī güfteş ki iblīs ez-ġurūr

(18) Rāh ber-men mīzened vakt-i ḥużūr

Bir murġ daḫı hüdhüde didi ki (19) vesvese ve ġurūr sebebinden ḥużūr u cemᶜiyyet vaḳtinde iblīs benüm [S210a] (1) yolumı urur.

2047

Men çü bā-ū bernemīāyem be-zūr

Men çünki zūr u ḳuvvet ile aña (2) ġālib olmayam.

---

* *yūz* pārs *bāz* ṭoġan.
** *behr* naṣīb maᶜnāsınadur ki behre'den muḫaffefdür.
*** *pūstīn dūzān* kürkçiler maᶜnāsınadur.
[1556] "Diğer Kuşun Simurga Özür Getirmesi"

Der-dilem ez-ġabn-ı ū üftād şūr

Anuñ ġabn (3) u mekrinden benüm göñlüme şūr u perākendelik düşdi yaʿnī (4) ḳalbüme inḳıbāż ve ıżṭırāb vāḳiʿ olur.

2048

Çün kunem kez-vey (5) necātī bāşedem

Nice idem ki iblīsden baña bir necāt ola.

(6) Vez mey-i maʿnā ḥayātī bāşedem

Ve maʿnā ve ʿışḳ şarābından baña bir ḥayāt (7) ve ḥālet ola.

CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD Ū-RĀ[1557]

2049

Güft tā der-pīş-i (8) tust īn nefs-i seg

Hüdhüd aña cevāb virüp didi (9) mādām ki bu kelb nefs senüñ vücūd u ḥużūruñdadur yaʿnī mādām ki (10) sen nefsüñe tābiʿsin

Ez-beret iblīs bigrīzed be-teg

İblīs [Ü209b] (11) senüñ ḥużūruñdan teg ve şitāb ile firār eyler nefsüñden aña bir ziyān (12) ve noḳṣān irişmeye diyü*

2050

ʿİşve-i iblīs ez-telbīs-i tust

Zīrā (13) iblīsüñ mekr ü ʿişvesi senüñ telbīsüñdendür.

Der-tu yek (14) yek ārızū iblīs-i tust

Sende cemīʿ ārzū ve hevā ve heves (15) senüñ iblīsüñdür . Zīrā o iblīs ol ārzūlar sebebi ile seni (16) iḍlāl eyler çünki ārzūlaruñ terk eyledüñ iblīs saña (17) ẕerre ḳadar żarar eylemege ḳādir olmaz.**

2051

Ger kunī yek ārızū-yı ḫod tamām

(18) Eger sen bir kendü ārzūñı tamām ve ḥāṣıl eyleyesin.

Der-tu ṣad (19) iblīs zāyed ve's-selām

Ol ārzū sebebi ile sende yüz [S211b] (1) iblīs mütevellid olur ve's-selām.

2052

[1557] "Hüthütün Ona Verdiği Cevap."

* *ber* bunda ʿind maʿnāsınadur.

** *yek yek* cemīʿan maʿnāsınadur.

Külḫen-i dünyā ki zindān (2) āmedest

Külḫān meṣābesinde olan dünyā ki gelmişdür yaʿnī (3) zindāndur.

Ser-be-ser iḳṭāʿ-ı şeyṭān āmedest

Başdan başa (4) şeyṭānuñ iḳṭāʿ ve zeʿāmeti gelmişdür.

2053

Dest ez-iḳṭāʿ-ı ū kūtāh (5) dār

Anuñ iḳṭāʿ ve zeʿāmetinden destüñi ḳışa ṭut yaʿnī dünyādan (6) ferāġat eyle.

Tā nebāşed hīç kes-rā bā-tu kār

Tā hīç kimsenüñ (7) ve şeyṭānuñ seniñile hīç işi olmaya. *İḳṭāʿ* zeʿāmet maʿnāsınadur.

ḤİKĀYET

2054

Ġāfilī şud pīş-i yek ṣāḥib-çile

Bir ġāfil (9) bir ṣāḥib-çilenüñ ḥużūrına gitdi.

Kerd ez-iblīs bisyārī (10) gile

İblīsden ziyāde çoḳ şikāyet eyledi. *Ṣāḥib-çile*den (11) murād şeyḫdür *çile*den murād erbaʿīndür.*

2055

Güft iblīsem zed (12) ez-telbīs rāh

Ol ġāfil didi iblīs mekr ü telbīs cihetinden (13) benüm yolumı urdı.

Kerd ber-men dīn be-ṭarrārī tebāh

Dīni benüm (14) üzerümde ṭarrārlıḳ ile ḫarāb [Ü210] eyledi.

2056

Merd güfteş iy cüvān-merd-i (15) ʿazīz

Merd ki murād şeyḫdür çünki anuñ şeyṭāndan şikāyetini (16) istimāʿ eyledi aña didi iy ʿazīz cüvān-merd

Āmede bud bīş (17) ez-īn iblīs nīz

İblīs bundan evvel gelmiş idi.**

2057

---

* *gile* şikāyet maʿnāsınadur.

** *nīz* daḫı maʿnāsınadur *nīzek* maʿnāsı mā-baʿdında olan beytüñ maʿnāsına ḳayd olundı.

(18) Şekve mīkerd ez-tu vü āzurde būd

İblīs daḫı senden şikāyet (19) eyledi ve āzurde ve rencīde idi.

Ḫāk ez-ẓulm-i tu ber-ser kerde būd

[S211a] (1) Senüñ cevr ü ẓulmüñden başı üzere ḫāk eylemiş idi.

2058

(2) Güft dünyā cümle iḳṭāᶜ-ı menest

Şeyṭān didi dünyā (3) cemīᶜan benüm iḳṭāᶜ ve zeᶜāmetümdür.

Merd-i men nīst ānki (4) dünyā-düşmenest

Benüm merdüm degüldür ol kimse ki dünyā-düşmendür yaᶜnī (5) benüm mekr ü şerrümden ḫalāṣ olur her kim ki dünyāyı terk eyler. (6) *Dünyā-düşmen* vaṣf-ı terkībī ḳabīlindendür dünyāya muḥabbet eyle(me)yici maᶜnāsına.

2059

(7) Tu bügüy ū-rā ki ᶜazm-i rāh kun

Güyā şeyṭān bir kimseye dir sen (8) ṭālib-i dergāh-ı Eḥadiyyet olan kimseye ᶜazm-i rāh eyle.

(8) Dest ez-dünyā-yı men kūtāh kun

Benüm dünyāmdan destüñi (9) ḳıṣa eyle yaᶜnī ol kimseye di ᶜazm-i rāh idüp dünyādan (10) ferāġat ve iᶜrāż eylesün.

2060

Men be-dīneş mīkunem āheng-i saḫt

(11) Eger dünyādan ferāġat eylemezse ben anuñ dīn ü īmānına (12) muḥkem ḳaṣd eylerem.

Zān ki der-dünyā-yı men zed çeng saḫt

(13) Zīrā ki ol kimse benüm dünyāma çengini muḥkem urdı yaᶜnī dünyāya (14) muḥkem muḥabbet eyledi.*

2061

Her ki bīrūn şud zi-iṭāᶜem tamām

Her kim ki (15) benüm iḳṭāᶜumdan tamām ṭaşra gitdi yaᶜnī her kim ki dünyādan (16) bi'l-külliyye fārıġ oldı.**

---

* *çeng* bunda pençe maᶜnāsınadur.

** *aḳṭāᶜ*dan murād dünyādur.

Nīst bā-ū hīç kārem ve's-selām

(17) Anuñ ile hīç işim yoḳdur ve's-selām. Murād tārik-i dünyā şeyṭānuñ (18) şerr ü mekrinden [Ü210b] ḫalāṣ olduġın işʿārdur.

ḤİKĀYET

2062

Mālik-i [S212b] (1) Dīnār-rā güft ān ʿazīz

Ol ʿazīz yaʿnī bir ʿazīz Mālik-i Dīnār'a didi

(2) Mīnedānem ḥāl-i ḫod çūnī tu nīz

Ben kendü ḥālümi bilmezem sen daḫı nicesin

2063

(3) Güft ber-ḫˇān-ı Ḫüdā nān mīḫurem

Mālik-i Dīnār'a ḥālini beyān (4) idüp didi Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ḫˇānı üzere nān ve (5) niʿmet yirem.

Pes heme fermān-ı şeyṭān mīberem

Pes cemīʿan şeyṭānuñ (6) fermānını iledürem. Murād *ḳutile'l-insānu mā-ekferahu*[1558] ḥasebince ekṣer nās (7) küfrān-ı niʿmet ve tābiʿ-i şeyṭān olduġın beyāndur.

2064

Mālik-i Dīnār (8) güft iy nīk merd

Mālik-i Dīnār aña didi iy eyü kimse

Īnçünīn (9) şeyṭān çirāyet ṣayd kerd

Şeyṭān seni niçün böyle şikār ve zebūn (10) eyledi. Ḥişşe beyānına şurūʿ olundı.

2065

Dīvet ez-reh burd lā-ḥavlīt (11) nīst

Şeyṭān seni iḍlāl eyledi bir lā-ḥavlüñ yoḳdur yaʿnī bir kerre (12) *lā-ḥavle velā-ḳuvvete illā-bi'l-lāhi'l-ʿaliyyi'l-ʿaẓīm* dimezsen tā ki anuñ şerrinden ḫalāṣ (13) olup ṭāʿat ve ʿibādete meşġūl olasın.

Der-müsülmānī (14) becüz ḳavlīst nīst

[1558] "Kahrolacı (inkārcı) insan! Ne nankördür o!" Abese/17.

Müsülmānlıḳda bir ḳavlden ġayrı yoḳdur (15) yaʿnī ʿamelüñ yoḳdur hemān ḳavlüñ vardur.*

2066

Der-ġam-ı dünyā giriftār (16) āmedī

İy dünyā-perest dünyānuñ ġamına giriftār geldüñ.

Ḫāk (17) ber-farḳet ki murdār āmedī

Başuñ üzere ṭopraḳ . Zīrā murdār geldüñ (18) yaʿnī cīfesin.

2067

Ger turā güftem ki dünyā kun niṣār

Egerçi evvel saña didüm ki (19) dünyā ve mālüñi ḥażret-i Ḫaḳḳ içün ʿazze ismuhu beẕl ü niṣār eyle didüm.**

Īn zamān [S212a] (1) mīgüyemet muḥkem bedār

Līkin bu zamān saña dünyā ve mālüñi muḥkem (2) ṭut ki ḳābil-i pend degülsin.

2068

Çün bedū dādī tu her devlet (3) ki hest

[Ü211] Zīrā çünki sen cemīʿ uḫrevī devlet ki vardur aña virdüñ (4) yaʿnī ol devletlerden ferāġat idüp dünyāyı ḳabūl eyledüñ.

(5) Key tüvānī dādeneş āsān zi-dest

Anı āsān elden (6) virmege yanī dünyāyı āsān eylemege ḳaçan ḳādir olursun.

2069

İy (7) zi-ġaflet ġarḳa der-deryā-yı āz

İy ġaflet ve ġurūr sebebinden āz (8) u ḥırṣ deryāṣına ġarīḳ olmış kimse.

Mīnedānī kez-çi mīmānī (9) tu bāz

Bilmezsin ki dünyā sebebi ile neden ve kimden sen bāz ve cüdā (10) ḳalursın yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve celleden dūr olup uḫrevī (11) saʿādetden maḥrūm ḳalursın.

2070

Her dü ʿālem der-libās-ı taʿziyet

(12) Her iki ʿālem taʿziyet ve mātem libāsında

Eşk mībārend ü tu (13) der-maʿṣıyet

---

* *ḳavlīst*de *tā* ḫīṭāb içündür.
** *kun* emr-i ḥāżırdur.

Eşk yaġdururlar yaʿnī girye eylerler ve sen fısḳ (14) u maʿṣıyetdesin.

2071

Ḥubb-ı dünyā ẕevḳ-i īmānet büburd

Dünyānuñ (15) muḥabbeti senüñ īmānuñuñ ẕevḳini iletdi yaʿnī sende īmān (16) ve ṭāʿat ẕevḳini ḳomadı.

Ārızū vü āz-ı tu cānet büburd

Ārzū ve ḥırṣ (17) senüñ cānuñı iletdi yaʿnī sende rūḥāniyyetden eṯer ḳomadı.

2072

(18) Çīst dünyā āşiyān-ı ḥırṣ u āz

Dünyā nedür ḥırṣ u āzuñ (19) āşiyān ve mekānıdur.

Mānde ez-Firʿavn u ez-Nemrūd bāz

Firʿavn'dan [S213b] (1) ve Nemrūd'dan girü ḳalmışdur.

Beyt

Dünyā ne metāʿīst ki erzed be-nizāʿī

(2) Bā-ḫaṣm mudārā kun u bā-dūst muvāsā

2073

Gāh Ḳārūn refte vü (3) bügẕāşte

Gāhī Ḳārūn dünyādan gitmiş ve dünyā ve mālı ḳomış.

(4) Gāh Şeddādeş be-şiddet dāşte

Gāhī Şeddād anı şiddet ile (5) ṭutmış ve ʿāḳıbet terk eylemiş.

2074

Ḥaḳ teʿālā güft lā-şeyʾ nām-ı ū

(6) Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā ʿazze [Ü211b] ismuhu dünyānuñ nāmına lā-şeyʾ didi.*

(7) Tu be-cān āvīẖte der-dām-ı ū

Ammā ʿaceb ḥāletdür ki sen cānile anuñ (8) dāmına taʿalluḳ eylemişsin.

2075

Renc-i īn dünyā-yı dūn tā key turā

Bu denī (9) dünyānuñ renc ü ġamı saña ḳaçana degin

Lāşeʾī nā-būde zīn lā-şeyʾ turā

* *ū*dan murād dünyādur.

(10) Ḥālbuki bu şeyʾden saña bir lāşe ve cüzvī bir fāʾide olmamışdur.

2076

(11) Tu bimānde rūz u şeb ḥayrān u mest

Dünyāda seb rūz u şeb (12) ḥayrān ve mest ḳalmışsın.

Tā biyārī ẕerre lā-şeyʾ be-dest

(13) Tā lā-şeyʿüñ bir ẕerresini ele getüresin. *Lā-şeyʾ*den murād dünyādur (14) *ẕerre*den murād dünyevī bir cüzvī nesnedür.

2077

Her ki der-yek ẕerre (15) lā-şeyʾ güm buved

Her kim ki lā-şeyʾüñ bir ẕerresinde güm ü ḥayrān ola.

(16) Key buved mümkin ki ū merdüm buved

Ḳaçan mümkindür ki ol kimse ki merdüm ve (17) ṣāḥib-dil ola yaʿnī olmaz.

2078

Her kirā begsest der-lā-şeyʾ dem

Her kimüñ (18) ki nefsi lā-şeyʾde munḳaṭıʿ ve müntehī oldı yaʿnī her kim ki ʿömrini dünyevī aḥvāle (19) ṣarf eyledi.[**]

Ū buved ṣad bāre ez-lā-şeyʾ kem

Ol kimse yüz mertebe denī [S213a] (1) dünyādan dūn ve hīçdür.

2079

Kār-ı dünyā çīst bī-kārī heme

Dünyānuñ (2) kār ve ḥaḳīḳati cemʿian bī-kārlıḳdur . Zīrā dünyānuñ cemīʿ aḥvāli ʿāḳıbet (3) fenā ve inʿidāmdur.

Çīst bī-kārī giriftārī heme

Bī-kārlıḳ (4) nedür cemīʿan giriftārlıḳdur . Zīrā aña giriftār olmaḳ ile (5) dergāh-ı Eḥadiyyet'den dūr olur.[*]

2080

Hest dünyā āteşī efrūḫte

(6) Dünyā ḥaḳīḳatde şuʿlelenmiş bir āteşdür.

Her zamān ḫalḳī diger-rā (7) sūḫte

[**] *kun* emr-i ḥāżırdur.

[*] *bī-kārī* ve *giriftārī*de *yā* maṣdariyyedür.

Her zamān bir vāfir ḫalḳı yaḳmışdur . Zīrā ehl-i cihānuñ (8) ekṣeri dünyā-perestdür lā-cerem bu sebebden dūzaḫ āteşine [Ü212a] (9) giriftārlardur.

2081

Çün şeved īn āteş-i sūzende tīz

Çünki (10) bu yaḳıcı āteş tīz ve ziyāde ola.

Şīr-merdī ger ez-ū dārī (11) gurīz

Şīr-merd ve rūşen-dilsin eger andan gurīz ṭutar iseñ yaʿnī (12) çünki dünyānuñ żararlarını müşāhede eyleyesin eger ziyāde ṣāḥib- (13) ʿaḳl iseñ dünyādan iʿrāż eylersin.

2082

Hemçü şīrān çeşm ez-īn āteş (14) büdūz

Arslanlar gibi çeşmüñi bu āteşden dik yaʿnī arslanlar (15) āteşden iʿrāż eyledükleri gibi sen hem āteş meṣābesinde (16) olan dünyādan iʿrāż eyle.

Ver ne çün pervāne zīn āteş (17) büsūz

Ve illā bu āteşden pervāne gibi yan yaʿnī pervāne şemʿüñ (18) āteşine yanduġı gibi sen hem dünyā āteşine yanarsın.

2083

Her ki çün (19) pervāne şud āteş-perest

Her kim ki pervāne gibi āteş-perest oldı [S214b] (1) yaʿnī her kim ki dünyā-perest oldı[**]

Mıṣrāʿ

Çi dünyā-perest ü çi āteş-perest

(2) Sūḫten-rā şāyed ān maġrūr-ı mest

Ol ġaflet ve şehvet (3) şarābı ile mest-i maġrūr dūzaḫ āteşine yanmaġa lāʿıḳdur.

2084

Īnçünīn (4) āteş turā der-pīş ü pes

Senüñ pīş ü pesinden buncılayın (5) āteş vardur.

Nīst mümkin ger ne-sūzī her nefes

Eger her nefes yanmayasın (6) mümkin degüldür yaʿnī elbette yanarsın.

ḤİKĀYET

[**] *āteş-perest* vaṣf-ı terkībīdür.

2085

Ḫˇāceʾī mīgüft der-vaḳt-i namāz

(7) Ṣāḥib-ḳudret bir ġanī namāz vaḳtinde yaʿnī namāzdan ṣoñra duʿāda (8) didi.*

Kiy Ḫüdā raḥmet kun u kārem bisāz

Ki iy Ḫüdā baña raḥmet eyle ve (9) benüm kār u ḥālümi laṭīf ve munṭaẓam eyle.

2086

Īn suḫan dīvāneʾī bişnīd ez-ū

(10) Bir dīvāne ol ḫˇāceden bu [Ü212b] sözi işitdi.

Güft (11) raḥmet mīnenūşī zūd ez-ū

Ol dīvāne ḫˇāceye ḫiṭāb idüp didi (12) iy ḫˇāce sen andan tīz raḥmet nūş eylemezsin yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ (13) raḥmetine sen geç irişürsin.

2087

Tu zi-nāz-ı ḫod negüncī der-cihān

Zīrā sen (14) kendü kibr ü nāzuñdan cihāna ṣığmazsın.

Mīḫirāmī ez-tekebbür her zamān

(15) Her zamān kibr sebebinden ṣalınursın.

2088

Manẓarī ser-ber-felek efrāşte

(16) Ziyāde ʿālī bir ḳaṣr binā eylemişsin.

Çār dīvāreş be-zer bingāşte

(17) Anuñ dört dīvārını altun ile naḳş eylemişsin.

2089

Deh ġulām u (18) deh kenīzek kerde rāst

On ġulām ve on cāriye tedārik eylemişsin.

(19) Raḥmet īncā key buved der-perde rāst

Raḥmet burada perdeden ḳaçan [S214a] (1) rāst ve lāʿıḳ olur.

2090

Ḫod tu binger bā-tu bā-īn cümle kār

---

* *Ḫˇāceʾ*de hemze vaḥdet içündür.

Cāy-ı raḥmet (2) dārī āḫir şerm dār

İy ḫˇāce sen kendüñ kendüñe naẓar eyle gör ki (3) bu cümle kār u ḥālüñ ile raḥmet maḥallini ṭutar mısın āḫir raḥmet ṭaleb (4) eylemekden şerm ṭut yaʿnī eger ehl-i inṣāf iseñ maḥall-i raḥmet (5) degül idügüñ saña hem rūşen ve ẓāhir olur.*

2091

Ger çü men yek (6) girde ḳısmet dārī-ī

İy ḫˇāce eger sen bencileyin bir girde ḳısmet (7) ṭutar iseñ yaʿnī bencileyin faḳīr ve muḥtāc iseñ**

Ān gehī tu cāy-ı raḥmet (8) dārī-ī

Ol vaḳt sen raḥmetüñ maḥallini ṭutarsın yaʿnī Ḫüdāy (9) ʿazze ve cellenüñ raḥmetine lāʿıḳ olursın.

2092

Tā negerdānī zi-mülk ü māl (10) rūy

Mādām ki mülk ü mālikden iʿrāż eylemeyesin

Yek nefes (11) nenmāyedet īn ḥāl rūy

Bu ḥālet saña bir nefes yüz göstermez [Ü213a] (12) yaʿnī bu ḥāle vuṣūl bulmazsın.

2093

Rūy īn sāʿat bigerdān (13) ez-heme

Bu sāʿat cemīʿ nesneden yüzüñi döndür ve iʿrāż eyle.

(14) Tā şevī fārıġ çü merdān ez-heme

Tā merdān-ı rāh gibi cemīʿ nesneden (15) fārıġ olasın yaʿnī bu ʿālemde mā-sivāyı terk eyle tā ki ol ʿālemde (16) evliyaʾu'l-lāh gibi cemīʿ ʿaẕāb ve ʿuḳūbetden berī olup āsūde- (17) ḥāl olasın.

ḤİKĀYET

2094

Pāk-dīnī güft müştī ḫīle-cūy

(18) Bir pāk-dīn didi bir bölük ḫīle-cūy.*

---

* *binger* emr-i ḥāżırdur.

** *dār* emr-i ḥāżırdur.

* *Pāk-dīn*den murād bunda velīdür.

Murde-rā der-nezᶜ gerdānend (19) rūy

Ḥālet-i nezᶜde egerçi meyyitüñ yüzini ḳıble cānibine döndürürler.

2095

[S215b] (1) Pīş ez-īn ān bī-ḫıred-rā ber-devām

Rūy gerdānīde (2) bāyistī tamām

Līkin ol ᶜaḳlsızuñ bundan evvel yüzi ḳıble (3) cānibine devām üzere tamām dönmiş gerek idi. *Gerdānīde* döndürülmiş (4) maᶜnāsına hem-laṭīfdür.

2096

Berg rīzān şāḫ binşānī çi sūd

(5) Zemīne ki yapraġı dökülici şāḫ ve nihāl dike andan ne fāᵓide yaᶜnī (6) andan mīve ḥāṣıl olmaz . Zīrā ter ü tāze degüldür.

Rūy eknūn (7) çün bigerdānī çi sūd

Yüzüñi çünki şimdi döndüresin ne fāᵓide (8) yaᶜnī ḥālet-i nezᶜde vāḳiᶜ olan tevbeden saña fāᵓide olmaz.[**]

2097

Her kirā (9) ān laḥẓa gerdānend rūy

Her kimüñ ki ol laḥẓa yüzüni ḳıble cānibine (10) döndürürler.

Ū cünüb mīred tu zū pākī mecūy

Ol kimse cünb (11) ü nā-pāk ölür sen andan pāklik isteme yaᶜnī ol kimse pāk degüldür.

ᶜÖZR ĀVERDEN-İ MURĠ-I DĪGER EZ-REFTEN BE-ḤAŻRET-İ SĪMURĠ[1559]

2098

Dīgerī (13) güfteş ki men zer dūstem

Bir murġ daḫı hüdhüde didi ki ben [Ü213b] (14) zer dostum

ᶜIşḳ-ı zer çün maġz şud der-pūstem

Zerüñ ᶜışḳ (15) u muḥabbeti benüm cismümde olan maġzum gibi oldı yaᶜnī altuna ḥadden bīrūn (16) ᶜışḳ u muḥabbetüm vardur.

2099

[**] *sūd* fāᵓide.

[1559] "Diğer Kuşun Simurga Özür Getirmesi"

Tā merā çün gül zerī nebved be-dest

Mādām ki (17) benüm destümde gül gibi bir altun olmaya.

Hemçü gül ḫandān nebütvānem nişest

(18) Gül gibi ḫandān oturmaġa ḳādir degülem.

2100

ʿIşḳ-ı dünyā vü zer-i dünyā merā

Dünyānuñ (19) ve zerüñ ʿışḳ u muḥabbeti beni

Kerd pür-daʿvā vü bī-maʿnā merā

Pür-daʿvā [S215a] (1) ve bī-maʿnā eyledi bilmezem ki benüm ḥālüm nice olur.

CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD Ū-RĀ[1560]

2101

(2) Güft iy ez-ṣūretī ḥayrān şude

Hüdhüd ol murġa cevāb (3) virüp didi iy bir ṣūretden ḥayrān olmış.*

Ez-dilet (4) ṣubḥ-ı ṣıfat pinhān şude

Ol ṣūret sebebi ile senüñ (5) ḳalbüñden ṣıfat ve maʿnā ṣubḥı pinhān olmış yaʿnī ṣıfat ve maʿnādan (6) maḥrūm olmışsın. *Ṣıfat* bunda maʿnā maʿnāsınadur ki murād Ḫüdāy (7) ʿazze ve celleye mensūb olan ḥālātdur.

2102

Rūz u şeb tu (8) rūz-kūrī mānde'ī

Ruz u şeb sen rūz bir kūr yaʿnī bir kūr gibi ḳalmışsın.

(9) Beste'ī ṣūret çü mūrī mānde'ī

Bir mūr gibi ṣūrete beste (10) ve firīfte ḳalmışsın yaʿnī mūr ṣūrete giriftār olduġı gibi (11) sen bu ciḥāna mübtelā olup uḫrevī aḥvālden ġāfil olmışsın. (12) Mūruñ ʿādetidür ki ṣūretüñ üzerinden gitmez.

2103

Merd-i maʿnā bāş (13) der-ṣūret mepīç

İy ṣūret-perest merd-i maʿnā ol ṣūrete (14) ṣarılma yaʿnī teḳayyüd ve taʿalluḳ eyleme.

Çīst maʿnā aṣl u ṣūret (15) hīç hīç

[1560] "Hüthütün Ona Verdiği Cevap"

* *ṣūretī*de *yā* vaḥdet içündür.

Maʿnā nedür aṣldur ve sebeb-i ḳurb-ı Ḫüdāy ʿazze ve celledür (16) ve ṣūret hīçdür hīçdür ve sebeb-i ʿaẕāb u ʿiḳābdur.

(17) Beyt

Eger hūşmendī be-maʿnā girāy

Ki maʿnā bimāned ne ṣūret be-cāy

2104

[Ü214a] (18) Zer çü meşġūlet kuned ez-Kirdigār

Zer çünki seni Ḫüdāy ʿazze (19) ve celleden meşġūl ve fārıġ eyler.

Büt buved der-ḫākeş efken zīnhār

[S216b] (1) Ol altun ḥaḳīḳatde bütdür zinhār anı ḫāke bıraḳ ve terk eyle (2) ve illā büt-perest olursın.*

2105

Zer be-ṣūret reng gerdānīde (3) seng

Zer ṣūretde rengīn olmış sengdür.**

Tu çü ṭıflān (4) mübtelā geşte be-reng

Sen eṭfāl gibi renge mübtelā ve firīfte olmışsın.

(5) Beyt

Furūġ yāfte sengīest zer zi-tābeş-i ḫur

Eger be-seng (6) kunem rūy ʿābidü'l-ḥacerem

2106

Zer eger cāyī be-ġāyet der-ḫurest

Altun (7) egerçi bir yirde ġāyetile lāʾıḳ ve zībādur yaʿnī *niʿme'l-mālü'ṣ-ṣāliḥu li'r-(8) racüli'ṣ-ṣāliḥ*[1561] ḥasebince altun egerçi ḥayrātda ġāyet (9) ḫūb ve laṭīfdür ve sebeb-i vuṣūl-i cennetdür.

Hem berāy-ı ḳufl-ı (10) ferc-i esterest

Hem esterüñ fercinüñ ḳuflı içündür. Niteki Mevlānā (11) Cāmī'nüñ bu beytinden bu maʿnā rūşendür.***

Beyt

---

* *efken* emr-i ḥāżırdur.

** *sengest* taḳdīrinde idügi ẓāhirdür.

[1561] "Salih bir insanda helal ve çok mal olması ona ne kadar yakışır."

*** *ester* ḳatır.

Zer bedih (12) vez-fuḫş-i evlādu'z-zinā-rā leb be-bend

Dīde bāşī ḳufl-ı zer kez-behr-i (13) ferc-i esterest

Ester ḳatır maʿnāsınadur.

2107

Ne kesī-rā ez-zer-i tu yārīʾī

Senüñ altunuñdan (14) ne bir kimseye bir muʿāvenet ve iḥsān vardur.

Ne turā hem nīz ber-ḫur dārīʾī

(15) Ne saña hem bir temettuʿ ve intifāʿ vardur yaʿnī kimseye virmezsin ve sen hem yimezsin (16) belki hemān ḥıfẓ eylersin.

2108

Ger tu yek cev zer dehī dervīş-rā

(17) Farażā eger sen bir dervīşe bir arpa ḳadar altun viresin

Gāh ū-rā (18) ḫūn ḫurī geh ḫ ̌īş-rā

Ziyāde elem ve ıżṭırābuñdan gāhī anuñ (19) ḳanını gāhī kendü ḳanuñı [Ü214b] içersin yaʿnī gāhī ol dervīşi ziyāde bī-ḥużūr [S216a] (1) idüp cānından bīzār eylersin gāhī sen hem ḥadden bīrūn (2) perīşān ve bī-ḥużūr olursın.*

2109

Ne çü ʿAmruy[1562] u çü Zeydī bāyedet

(3) Ger cevī bedhī Cüneydī bāyedet

Eger bir cev ḳadar altun virmek (4) isteyesin saña bir ʿAmr ve bir Zeyd gibi gerekmez belki bir Cüneyd gerek yaʿnī seyyidiüṭ- (5) ṭāʾife Cüneyd ḥażretleri ve anuñ mānendi bir ʿālī-ḳadr ʿazīz gerekdür (6) tā ki sen aña bir arpa miḳdārı altun viresin.

2110

Tū be-püştī-i (7) zerī bā-ḫalḳ dūst

Sen egerçi altunuñ muʿāveneti sebebi ile (8) ḫalḳile dostsın.**

Dāġ-ı pehlū-yı tu ez-püştī-i ūst

Līkin (9) pehlūñuñ dāġı altunuñ muʿāvenet ve muḳārenetindendür (10) bu āyet-i kerīmeye işāretdür *yevme yuḥmā ʿaleyhā fī-nāri cehenneme fe-tukvā bihā (11)*

---

* *geh* bunda gāh'dan muḫaffefdür.

[1562] "ʿAmr" olarak yazılan bu kelime üç nüshada da vezin gereği "ʿAmruy" yazılmıştır.

** *zerī*de olan *yā* ḫiṭāb içündür.

cibāhuhum ve cunūbuhum ve ẓuhūruhum hāẕā mā-keneztum li-enfusikum feẕūḳū (12) mā kuntum teknizūn.[1563]

2111

Māḥ-ı nev müzd-i dükān mībāyedet

Her māh-ı nev saña (13) dükkānuñ müzd ü ücreti lāzımdur.

Çi dükān ān müzd-i cān mībāyedet

(14) Dükkān nedür ol müzd saña cān gerek yaʿnī senüñ dükkānuñda (15) sākin olan kimseden ziyāde ġırṣuñdan cān ṭaleb eylersin (16) hemān müzdile ḳāniʿ olmazsın.

2112

Cān-ı şīrīnet şud u ʿömr-i ʿazīz

(17) Senüñ şīrīn cānuñ ve ʿazīz ʿömrüñ gitdi.

Tā derāmed ez-dükānet (18) yek peşīz

Tā dükkānuñdan saña bir pul geldi yaʿnī şeyʾ-i ḳalīl (19) ḥāṣıl oldı.

2113

İy heme çīzī be-hīçī dāde tu

İy dünyāya giriftār [S217b] (1) olmış kimse sen ziyāde ġaflet ve ġurūruñdan cemīʿ nesneyi (2) bir hīçe virmişsin yaʿnī dünyā sebebi ile nefʿ-i maḥż olan devlet [Ü215a] (3) ü niʿmeti terk idüp hīç meṣābesinde olan dünyāya ḳāniʿ (4) olmışsın.

Pes çünīn dil ber-heme binhāde* tu

Pes sen (5) cemīʿ nesne üzere böyle göñül ḳomışsın yaʿnī uḫrevī niʿmetlere (6) ümīdvār olmamışsın ḥālbuki uḫrevī ārzūlaruñı īcāb eyler senden (7) bir laṭīf ʿamel ṣādır olmamışdur.

2114

Līk ṣabrem hest tā der-zīr-i (8) dār

Līkin dār altına degin benüm ṣabrum vardur.

Nerdübānt ez-zīr (9) bikşed rūzigār

[1563] "O gün bunlar cehennem ateşinde kızdırılacak da onların alınları, böğürleri ve sırtları bunlarla dağlanacak ve 'işte bu, kendiniz için biriktirip sakladığınız şeylerdir, haydi tadın bakalım biriktirip sakladıklarınızı' denilecek." Tevbe/35.

* *dāde*ʾ*ī* ve *binhāde*ʾ*ī* taḳdīrindedür.

Rūzigār senüñ altuñdan nerdübānı çeke yaʿnī (10) ecelüñ irişe ol zamān ʿāḳıbetüñ nice idügi saña ẓāhir olur (11) līkin bu demde saña nedāmet ve ḫacāletden ġayrı bir nesne (12) irişmez.

2115

Der-cihān çendān ki āvīzed buved

Cihānda dünyevī (13) aḥvāle ol ḳadar ki taʿalluḳuñ olur.

Her yekī ṣad āteş-i tīzed (14) buved

Anuñ her birisi saña bir tīz ü ḳavī āteş olur lā-cerem (15) dūzaḫa dāḫil olursın.

2116

ʿİzzet-i dünyā bebāyed dīnt nīz

(16) Saña dünyā ʿizzeti dīn ʿizzeti daḫı gerek.

Dīn be-dünyā dest nedhed (17) iy ʿazīz

İy ʿazīz dīn dünyā ile müyesser olmaz pes eger saña (18) dīn dünyādan evlā ise dünyādan ferāġat idüp dīne mensūb (19) olan aḥvāle saʿy ü ihtimām eylersin.

2117

Tu ferāġat-cūy [S217a] (1) ender-meşġale

Sen meşġale ve tefriḳada ferāġat ṭaleb idicisin.

Çün (2) neyābī der-tu üfted velvele

Çünki bulmayasın sende velvele (3) ve ıżṭırāb düşer . Zīrā ferāġat ve cemʿiyyet-i ḫāṭır meşġalede müyesser (4) olmaz pes ferāġat ve cemʿiyyet-i ḫāṭır isterseñ dünyevī (5) eşġālden iʿrāż eyle.

2118

Nafḳa kun çīzī ki dārī çār-sū

(6) Sīm ü zerden bir nesne ki ṭutarsın dört cānibe infāḳ (7) ve beẕl eyle.*

Len tenālül birra ḥattā tunfiḳū[1564]

Zīrā bu āyet-i kerīme (8) ḥasebince maḥbūb ve maṭlūbuñ olan nesneden mādām ki (9) infāḳ eylemeyesin elbette iḥsān ve saʿādete vuṣūl bulmazsın.

2119

(10) Her çi hest ān terk mībāyed girift

---

* *kun* emr-i ḥāżırdur.

[1564] "Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça iyiliğe asla erişemezsiniz." Āli- İmrān/92.

Ve ne ki vardur anı (11) terk ṭutmaḳ gerek yaʿnī terk eylemek lāzımdur.

Ger buved cān (12) terk mībāyed girift

Eger cān ise hem terk ṭutmaḳ gerek yaʿnī (13) terk eylemek lāzımdur. Murād ʿışḳ u ḳurb-ı Ḫüdāy ʿazze (14) ve celleye ṭālib olan kimseye mā-sivādan ferāġat (15) eylemek lāzımdur idügin beyāndur.[**]

2120

Çün turā der-dest (16) cān netvān güẕāşt

Çünki senüñ elüñde cānuñı (17) ḳomaḳ mümkin degüldür . Zīrā be-her ḥāl mevtden ḫalāṣ müyesser (18) degüldür.

Māl ü mülk ü īn ü ān netvān güẕāşt

(19) Māl ü mülki ve bunı anı ḳomaḳ mümkin degüldür yaʿnī çünki ʿāḳıbet [S218b] (1) cemīʿ nesneden āḫirete tehī-dest ve ʿüryān revān olursın.

2121

(2) Ger palāsī ḫᵛābgāhet āmedest

Farażā senüñ ḫᵛābgāhuñ (3) eger bir palās gelmiş ise

Ān palāset bend-i rāhet āmedest

(4) Hīç şeksiz ol palās senüñ yoluna bend gelmişdür yaʿnī ol (5) palās ḳurb-ı İlāhī'ye mānicʿdür.

2122

Ān palāset-rā büsūz iy (6) Ḥaḳ-şinās

Çünki bir palāsuñ saña bu ḳadar żarar ve ziyānı vardur (7) pes iy Ḥak-şinās ol palāsuñı yaḳ

Tā key ez-tezvīr (8) bā-Ḥaḳ hem-palās

Zīrā hem palās hem tezvīr-i Ḥaḳ'dan ḳaçana degin (9) pes mādām ki ol palāsdan ʿārī olmaya sen tezvīrden (10) ḫalāṣ olmazsın.

2123

Ger nesūzī īn palās īncā zi-bīm

Zīrā ol (11) palāsı ḫavf cihetinden eger burada yaḳmayasın.

Key rehī (12) ferdā zi-reng-i ān gilīm

Yarın ḳıyāmetde o gilīm ve palāsuñ (13) reng ü ḥisābından ḳaçan ḳurtılursın.[*]

[**] *girift* giriften maʿnāsınadur.

2124

Her ki ṣayd-ı [Ü216a] (14) vāy-ı ū şud vāy-ı ū

Her kim cihānda kendünüñ ārzūsına (15) şikār ve giriftār oldı aña vāy u nāle ve fiġān vardur.

(16) Güm şeved der-vāy ser-tā-pāy-ı ū

Anuñ cemīʿ vücūdı vāy (17) u fiġānda güm ü ġarḳ olur yaʿnī ḳıyāmetde ʿaẕāb (18) ve ʿiḳāba giriftār olup nāle ve efġān eyler. *vāy*-ı evvel (19) ārzū maʿnāsınadur ki vāye'den muḫaffefdür.[**]

2125

Vā dü ḥarf āmed [S218a] (1) elif vāv iy ġulām

İy ġulām vā iki ḥarf geldi ki elif ve (2) vāvdur. *Āmed* egerçi fiʿl-i māżīdür līkin bunuñ gibi maḥallerde (3) *est* maʿnāsına istiʿmāl olunur.

Her dü-rā der-ḫāk ü (4) ḫūn bīnem müdām

Her ikisini dāʾimā ḫāk ve ḫūnda (5) görürem . Zīrā ḫākden elif ve ḫūndan vāv hergiz dūr (6) u cüdā olmaz. *Vāy*da olan *yā* iżāfet içün (7) geldüginden ötürü aña iltifāt olunmadı.

2126

Vāv-rā bīn (8) der-miyān-ı ḫūn ḳarār

Vāvuñ ḳarār ve maḳāmını ḫūnuñ (9) miyān ve derūnında gör ki ziyāde ẓāhir ve āşikārdur.

Pes (10) elif-rā bīn miyān-ı ḫāk ḫˇār

Pes elifi ḫāküñ (11) miyān ve derūnında ḫˇār gör pes her kim ki vāv ārzūsına (12) giriftār ola ʿizzetden dūr olup her iki cihānda (13) ḫˇār u ḥaḳīr olur.

ḤİKĀYET

2127

Nev-mürīdī dāşt endek māye zer

(14) Bir yeni mürid birazcuḳ miḳdārı altun ṭutardı yaʿnī ol (15) mürīdüñ yanında var idi.[*]

---

[*] *rehī* fiʿl-i mużāriʿ-i muḫāṭabdur.

[**] *ser-tā-pāy* anuñ cemīʿ vücūdından ʿibāretdür.

[*] *māye* miḳdār.

Dāşt pinhān bā-ḫod ez-şeyḫet (16) meger

Meger anı şeyḫinden ol mürīd kendüsi ile pinhān ṭutdı (17) yaʿnī kendünüñ altunını şeyḫe iʿlām eylemedi.

2128

Şeyḫ mīdānist (18) çīzī mīnegüft

Şeyḫ egerçi anuñ altunı var idügini (19) bildi līkin bir nesne dimedi.[**]

[Ü216b] Hemçünān mīdāşt ān zer der-nühüft

[S219b] (1) Ol mürīd henüz ol altunı nühüftde ṭutdı yaʿnī āşikār (2) eylemedi.

2129

Ān mürīd-i rāh u pīr-i rāh-ber

Ol mürīd-i rāh ve ol pīr-i (3) rāh-ber

Her dü mīreftend bāhem der-sefer

Her ikisi maʿan sefere gitdiler.

2130

(4) Vādīʾī şān pīş[**] āmed bes siyāh

İttifāḳen anlaruñ (5) öñine ziyāde siyāh ve ḫaṭarnāk bir vādī geldi.[***]

Vāşikārā şud (6) der-ān vādī dü rāḥ

Ve ol vādīde iki yol āşikār (7) ve ẓāhir oldı.

2131

Merd mītersīd ān kiş būd zer

Ol merd (8) ki anuñ zeri var idi ḳorḳdı.

Merd-rā rüsvā kuned bes (9) zūd zer

Zīrā zer merdi yaʿnī ṣāḥibini ziyāde tīz rüsvāy eyler. (10) Mışrāʿ-i evvelde olan *merd*den murād mürīddür.

2132

Merd güftā çünki (11) şud peydā dü rāh

Çünki ol vādīde iki yol peydā (12) oldı merd ki murād mürīddür şeyḫine didi

Der-küdāmīn reh (13) revīm īn cāygāh

Bu maḥalde yoluñ ḳanḳısına gidelüm.[*]

[**] *çīzī*de *yā* vaḥdet içündür.

[**] *pīşşān* taḳdīrindedür.

[***] *Vādīʿī*de hemze vaḥdet içündür.

2133

Güft (14) maʿlūmet biyefken kān ḫaṭāst

Şeyḫ ol mürīde cevāb (15) virüp didi yanuñda olan altunuñı bıraḳ . Zīrā o ḫaṭā (16) ve żarar-ı maḥżdur.[**]

Pes be-her rāhī ki ḫˇāhī rev revāst

(17) Pes her bir yola ki istersen git revādur. *Rev* bunda emr-i (18) ḥāżır ṣīġasında maṣdar olup maʿnā böyle olmaḳ (19) hem-laṭīfdür pes her bir yola ki gitmek istersen revā ve laṭīfdür.

2134

[S219a] (1) Ger kesī-rā cüft gīred[1565] sīm-i ū

Eger bir kimseyi anuñ sīm ü (2) zeri cüft ṭuta yaʿnī ehl-i dünyādan bir kimsenüñ yanında (3) çünki sīm ü zer ola

Dīv bigrīzed be-tek ez-bīm-i ū

Şeyṭān (4) anuñ ḫavf u şeˀāmetinden andan tek ü şitābile firār (5) eyler.[***]

2135

[Ü217a] Der-ḥisāb-ı yek cevī zer ez-ḥarām

Ḥarāmdan bir arpa (6) ḳadar altunuñ ḥisābında

Mūy bişkāfed be-ṭarrārī müdām

(7) Ḥīle ve ʿayyārlıḳ ile müdām mūy yarar yaʿnī ziyāde diḳḳat (8) ve ihtimām eyler.

2136

Bāz der-dīn çün ḫar-ı leng āyed ū

Dīn (9) ü ṭāʿat ve ʿibādetde girü o leng ḫar gibi gelür yaʿnī (10) z̲erre ḳadar saʿy u ihtimām eylemez.

Dest zīr-i seng bī-seng (11) āyed ū

O eli ṭaş altında ʿırż u vaḳārsız gelür yaʿnī (12) ol cānibe hīç meyl ü raġbet eylemez. *Seng*-i s̲ānī (13) ʿırż u vaḳār maʿnāsınadur.

2137

---

[*] *küdāmīn* ḳanḳı maʿnāsınadur.
[**] *Kān* ki ān'dan mürekkebdür.
[1565] gīred: dāred Ü.
[***] *bīm* ḫavf maʿnāsınadur.

Çün be-ṭarrārī resed sulṭān (14) buved

Çünki ḥīle ve ṭarrārlıġa irişe sulṭān olur.

Çün (15) be-dīn-dārī resed ḥayrān şeved

Ammā çünki dīn-dārlıġa (16) irişe ḥayrān olur yaʿnī şerr ü şeḳāvetde ḳudret (17) ṣāḥibidür ṣalāḥ ve taḳvāda żaʿīf ve müteḥayyirdür.

2138

Her kirā zer (18) rāh zed güm-rāh şud

Sīm ü zer her kimüñ ki yolını urdı (19) ol kimse Ḫüdāy ʿazze ve celleden dūr olup güm-rāh ve [S220b] (1) ḍāll oldı.*

Pāy-beste der-derūn-ı çāh şud

Ḥaḳīḳatde (2) pāy-beste çāhuñ içinde oldı lā-cerem çāh içinde (3) pāy-beste olan kimse ḥareket idüp menāzil ḳaṭʿ eylemege (4) ḳādir olmaduġı gibi. Zer-dūst hem rūḥāniyyetden behrever (5) olup dergāh-ı Eḥadiyyet'e vuṣūl bulmaġa ḳādir olmaz ve (6) ʿuḳbāda ʿaẕāb u ʿiḳābdan necāt bulmaz.

2139

Yūsufī (7) perhīz kun zīn çāh jerf

İy kimse sen Yūsuf (8) iseñ bu jerf ve ʿamīḳ çāhdan perhīẕ ve ḥaẕer eyle.

(9) Dem mezen kīn çāh dem dāred şigerf

Dem urma (10) . Zīrā bu çāh ʿaẓīm [Ü217b] dem ṭutar yaʿnī dünyāya muḥabbet idüp (11) zinhār aña firīfte olma ve illā helāk olursın. *Īn çāh*dan (12) murād bu cihāndur. Çāhuñ demi vardur anuñ demini (13) baʿżı esbāb ile alurlar ve andan ṣonra içine girer (14) ve illā içine giren kimse medhūş olur veger bir miḳdār (15) ġaflet ve teẖīr vāḳiʿ ola helāk olur ammā bu ḥālet (16) her ḳuyuda olmaz.

ḤİKĀYET

2140

Reft şeyẖ-i Baṣra pīş-i (17) Rābiʿa

Baṣra şehrinüñ şeyẖi ki murād Ḥasan-ı Baṣrī (18) ḥażretleridür Rābiʿa-i ʿAdeviyye ḥażretlerinüñ ḥużūrına gitdi.

(19) Güft iy der-ʿışḳ ṣāḥib-vāḳıʿa

---

* *zed* fiʿl-i māżīdür.

Aña didi iy ʿışḳda [S220a] (1) ṣāḥib-vāḳıʿa olan kimse.

2141

Nükteʾī kez-hīç kes neşnīdeʾī

Bir nükteyi ki (2) anı hīç kimseden işitmemişsin.*

Ber-kesī ne ḫ̬ᵛāndeī ne dīdeʾī

(3) Anı bir kimseye oḳumamışsın ve kimseden taʿallüm eylememişsin (4) ve bir kitābda görmemişsin.

2142

Ān turā ez-ḫ̬ᵛīşten rūşen (5) şudest

Ol nükte saña kendüñden rūşen ve ẓāhir olmışdur.

Ān begū (6) kez-şevḳ cān-ı men şudest**

Anı di . Zīrā şevḳden benüm cānum (7) gitmişdür yaʿnī ḥālüm ḫarāb olmışdur.

2143

Rābiʿa güfteş ki iy şeyḫ̬-i (8) zamān

Rābiʿa ḥażretleri çünki Ḥasan-ı Baṣrī ḥażretlerinden bu sözleri (9) işitdi aña cevāb virüp didi ki iy zamānuñ şeyḫ̬i.

(10) Çend pāre rişte būdem rīsmān

Bir miḳdār iplik egirmiş (11) idüm.

2144

Reftem ü büfrūḫ̬tem ḫ̬oş şud dilem

Bāzāra gitdüm ve anı (12) ṣatdum benüm göñlüm ḫ̬oş ve mesrūr oldı.

Dü dürüst sīm āmed (13) ḥāṣılem

Ol rīsmānuñ bahāsından benüm ḥāṣılum iki dürüst (14) sīm geldi [Ü218a] yaʿnī ol rīsmān iki aḳçeye ṣatıldı. *Dürüst zer* (15) filori *dürüst sīm* aḳçe maʿnāsınadur.

2145

Her dü nigriftem be-yek dest (16) ān zamān

Ol zamānda her iki aḳçeyi bir destümde ṭutmadum.

Īn (17) der-īn destem giriftem ān der-ān

Bu bir aḳçeyi bu destümde (18) ol bir aḳçeyi ol destümde ṭutdum.

---

* *Nükteʾī*de hemze vaḥdet içündür.

** *şudeest* taḳdīrindedür.

2146

Zān ki tersīdem ki çün (19) şud sīm cüft

Zīrā ki ḫavf eyledüm çün sīm ü dırem [S221b] (1) cüft oldı.

Rāh-zen gerded fürū netvān nühüft

Benüm yolumı urıcı (2) olur pes anı zebūn ve defᶜ eylemek mümkin olmaz.*

2147

Merd-i dünyā (3) cān u dil der-ḫūn nehed

Çünki dirhemüñ żararı bu vechiledür (4) pes dünyā-perest kimse cān u dili[1566] ḫūn içine ḳor ve bisyār (5) derd ü elem çeker.

Ṣad hezārān dām-ı dīger-gūn nehed

Ṣad hezārān (6) dīger-gūn dām ḳor yaᶜnī gūn-ā-gūn ḥīleler ve tedārik ve ihtimāmlar[1567] eyler.**

2148

(7) Tābe-dest āred cevī zer ez-ḥarām

Tā ḥarāmdan bir arpa miḳdārı (8) altun ele getüre.

Çün be-dest āred bümīred ve's-selām

Çünki (9) bir arpa ḳadar[1568] altun ele getürür anı ḫarc eylemedin ölür ve's-selām. (10) Murād budur ki ehl-i dünyā ṣad hezār ḥīle ve meşaḳḳatile bir miḳdār māl (11) eyler ve andan mütemettiᶜ olmayup āḫirete revān olur.

2149

Vāriṣ-i ū-rā (12) buved ān zer ḥelāl

Anuñ vāriṣine ol māl ü zer ḥelāl (13) olur.

Ū bimāned der-ġam ü renc ü melāl

Ol kimse ol ᶜālemde (14) ġam u renc ve nedāmet ü vebālde ḳalur . Zīrā ol māl ü zerden (15) ötürü ᶜaẕāba giriftār olur.

2150

İy be-zer sīmurġ-rā büfrūḫte

---

* *nühüft* nehüften maᶜnāsınadur.
1566 dili: dilini Ü.
1567 ihtimāmlar: ihtimām Ü.
** *dām* bunda ṭuzaḳ maᶜnāsınadur.
1568 ḳadar: miḳdārı Ü.

İy sīmurġı (16) zere ṣatmış yaʿnī iy Ḫüdāy ʿazze ve celleden [Ü218b] ferāġat idüp (17) cān u dilden dünyāya ṭālib ve rāġıb olmış ġāfil.

(18) Dil zi-ʿışḳ-ı zer çü şemʿ efrūḫte

Zerüñ ʿışḳ u muḥabbeti sebebinden (19) göñlüni şemʿ gibi şuʿlelendürmiş yaʿnī ḳalbi rūşen ve mesrūr [S221a] (1) olmış. *Efrūḫte* şuʿlelenmiş yaʿnī rūşen olmış maʿnāsına (2) hem-laṭīfdür.

2151

Çün der-īn reh mīnegünced* mūy der

İy ġāfil (3) çünki bu yolda mūy ṣıġmaz yaʿnī çünki mā-sivādan mūy (4) ḳadar nesne Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ḳurb u viṣāline māniʿ-i (5) ḳavīdür.

Nīst kes-rā günc genc ü rūy zer

Pes kimsenüñ (6) güncine genc ü zerine rūy yoḳdur . Zīrā mādām ki ṭālib-i Ḥakk (7) genc ü zerden ʿārī ve berī olmaya mümkin degüldür ki ḳurb u viṣāl-i (8) İlāhī'den behrever ola. Evvelkisi kāf-ı Fārisīnüñ żammesiyledür (9) ki ṣıġmaḳ maʿnāsınadur ki *güncīden*dendür ve şānīsi *genc*dür ki kāf-ı (10) Fārisīnüñ fetḥi iledür ki kenz anuñ muʿarrebidür. *Rūy* bunda (11) imkān ve mecāl maʿnāsınadur.

2152

Ger ḳadem der-reh nihī iy hemçü mūr

(12) Eger mā-sivādan iʿrāż eylemeyüp bu yola ḳadem ḳoyasın (13) iy kimse**

Ez-ser-i mūyī bigīrendet be-zūr

Bir ser-i mūy cihetinden (14) seni mūr gibi zūr ve ḳuvvetile ṭutarlar yaʿnī mā-sivādan ser-i mūy (15) ḳadar bir nesneye meyl ü raġbetüñ olsa cenāb-ı İlāhī'ye vuṣūl (16) bulmaġa ḳādir olmazsın.

2153

Çün ser-i mūyī muḥābā rūy (17) nīst

Çünki bu yolda bir ser-i mūya muḥābā yoḳdur yaʿnī (18) çünki mā-sivādan ser-i mūy ḳadar nesneye meyl ü muḥabbet (19) ḳurb-ı İlāhī'ye māniʿdür.

Hīç kes-rā zehreʾī īn kūy nīst

---

* *dermīnegünced* taḳdīrindedür.

** Bu hem-maʿnādur iy mūr gibi ḥaḳīr va żaʿīf kimse bu yola eger ḳadem ḳoyasın.

[S222b] (1) Lā-cerem hīç kimsenüñ bu kūya zehre ve ṭāḳati [Ü219a] yoḳdur yaʿnī bu (2) bī-pāyān ḫalḳdan aḳall-i ḳalīl dergāh-ı Eḥadiyyet'e vuṣūl bulur. (3) *Kūy* ki maḥalle maʿnāsınadur murād dergāh-ı Eḥadiyyetdür.

ḤİKĀYET

2154

(4) ʿĀbidī kez-Ḥak saʿādet dāşt ū

Bir ʿābid ki o ḥażret-i (5) Ḥaḳ'dan ʿazze ismuhu saʿādet ṭutdı.

Çār ṣad sāle ʿibādet (6) dāşt ū

Ol ʿābid dört yüz yıl miḳdārı ʿibādet (7) ṭutdı yaʿnī ʿibādet eyledi.*

2155

Ez-miyān-ı ḫalḳ bīrūn refte (8) būd

Ḫalḳuñ içinden ṭaşra gitmiş idi.

Rāz zīr-i perde (9) bā-Ḥaḳ güfte būd

Rāzı Ḥaḳḳ teʿālā ḥażretine ʿamme nevāluhu nihānī dimiş (10) idi yaʿnī cemīʿ ḫuṣūṣda ḫalḳdan iʿrāż idüp hemān (11) Ḫüdāy ʿazze ve celleye müteveccih olmış idi.**

2156

Hem-demeş Ḥaḳ (12) būd ū hem-dem besest

Ol ʿābidüñ hem-demi hemān ḥażret-i (13) Ḥaḳḳ idi Ḥaḳḳ teʿālā ḥażreti celle şānuhu hem-dem kāfīdür.

Ger nebāşed (14) hīç kes ū hem besest

Farażā eger hīç kimse olmaya Ḫüdāy ʿazze (15) ve celle hem kāfīdür.

2157

Ḥāʾiṭī būdeş dıraḫtī der-miyān

Ol ʿābidüñ (16) bir dīvār ve ḥavlısı var idi anuñ içinde bir dıraḫt var idi.***

(17) Ber-dıraḫteş kerde murġī āşiyān

İttifāḳen anuñ dıraḫtı (18) üzere yuva[1569] eylemiş idi.

2158

Murġ-ı ḫoş elḥān u ḫoş āvāz (19) būd

---

* *sāle*de ha miḳdār içündür.
** *zīr-i perde* nihānī maʿnāsınadur.
*** *ḥāʾiṭ* dīvār.
[1569] yuva: bir murġ āşiyān Ü.

Ol murġ ḫoş elḥān ve ḫoş āvāz idi.

Zīr-i yek [S222a] (1) āvāz-ı ū ṣad rāz būd

Ol murġuñ bir āvāzınuñ altında yüz (2) rāz var idi.

2159

Yāft ʿābid ez-ḫoş-i āvāz-ı ū

Endekī (3) üns ez-dem-i dem-sāz-ı ū

Ol murġuñ āvāzınuñ leṭāfet (4) ve ḫoşluġından ʿābid ol murġuñ dem-sāz ve laṭīf deminden (4) birazcıḳ üns buldı ve ẕevḳ eyledi.[****]

2160

Ḥaḳ sūy-ı peyġam-ber-i (5) ān rūzigār

Ol zamānuñ peyġām-beri [Ü219b] cānibine Ḥaḳḳ Sübḥāne (6) ve teʿālā ḥażreti ʿazze ismuhu

Vaḥy kerd ü güft bā-ān merd-i kār

Vaḥy (7) eyledi ve didi ki ol merd-i kāra ki murād ol ʿābiddür

2161

Ez-zebān-ı (8) mā ʿitāb āġāz kun

Bizüm zebānumuzdan evvel aña ʿitāba āġāz ve şurūʿ eyle.[*]

(9) Pes der-i vā-ḫˇāst ez-vey bāz kun

Ṣoñra andan vā-ḫˇāst (10) ve ḥāl-i ʿacībī ḳapusını aç yaʿnī aña kendünüñ bu zişt ve ġarīb (11) ḥālini ve bī-edebligini beyān ve ʿıyān eyle tā ki kendünüñ (12) ḳabāḥat ve bī-edebligi aña rūşen ve ẓāhir ola.[**]

2162

Mīneyāyed (13) şermet āḫir iy ʿaceb

Aña di iy ʿaceb āḫir saña şerm (14) gelmez mi.

Īn heme ṭāʿat bikerdī rūz u şeb

Rūz u şeb (15) bu cemīʿ ṭāʿati eyledüñ.

2163

Sālhā ez-şevḳ-i mā mīsūḫtī

(16) Yıllar bizüm şevḳümüzden yanduñ.

[****] *ḫoşī* mużāfdur.

[*] *āġāz* şurūʿ.

[**] *vā-ḫˇāst* ʿaceb maʿnāsınadur.

Tābe-murġī āḫirem büfrūḫtī

(17) Ta āḫir beni bir murġa ṣatduñ yaʿnī aña meyl ü raġbet eyledüñ.

2164

(18) Gerçi būdī murg-ı zīrek ez-kemāl

Egerçi kemāl cihetinden evvel [S223b] (1) zīrek murġ idüñ yaʿnī merd-i kāmil idüñ.

Bāng-ı murġī kerd (2) āḫir der-cuvāl

Āḫir bir murġuñ āvāzı seni cuvāluñ içine (3) eyledi yaʿnī seni firīfte ve meftūn eyledi.

2165

Men turā biḫrīde vü (4) āmūḫtī

Ben seni ḳabūl eylemişem ve saña lāzım olan aḥvāli (5) taʿlīm eylemişem.

Tu zi-nā-ehlī merā büfrūḫtī*

Sen cehl ü nā-ehllügüñden (6) beni ṣatmışsın yaʿnī beni terk idüp bir murġa meyl ü raġbet (7) eyledüñ.

2166

Men ḫarīdār-ı tu tu büfrūḫtīm

Ben senüñ ḫarīdāruñam (8) ammā sen beni ṣatduñ yaʿnī benden ferāġat idüp bir murġa (9) ṭālib olduñ. *büfrūḫtī merā* taḳdīrindedür.

Mā vefā-dārī zi-tu (10) āmūḫtīm

Biz vefā-dārlıġı sen[1570] ögrendük yaʿnī sen vefā-dārlıḳ [Ü220a] (11) eyledüñ. Mıṣrāʿ-i s̱ānī levm ü ʿitāb ṭarīḳi iledür . Zīrā cemīʿ ālemüñ (12) vefā-dārlıġı ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ celle şānuhu vefā-dārlıġına nisbet (13) hīç meṣābesindedür. Niteki bu maʿnā bu āyet-i kerīmeden (14) ẓāhirdür *vemen evfā bi-ʿahdihi min-allāh.*[1571] Baʿżı nüsaḫda mıṣrāʿ-i s̱ānī böyle (15) vāḳiʿdür: *Mā vefā-dārī turā āmūḫtīm.* Biz saña vefā-dārlıḳ (16) taʿlīm eyledük sen bu vefāsızlıġı ḳandan ögrendüñ. Bu ḥālet (17) senüñ nefsündendür.*

2167

Tu bedīn erzān-fürūşī hem mebāş

---

* *büfrūḫteʾī* taḳdīrindedür yaʿnī hemze-i ḫiṭāb muḳadderdür.

[1570] sen: senden Ü.

[1571] "Kimdir sözünü Allah'tan daha iyi yerine getiren?" Tevbe/111.

* *vefā-dārī*de *yā* maṣdar içündür.

(18) Sen hem bu erzān-fürūşluḳda olma yaʿnī ehl-i dünyā (19) erzān-fürūş olduġı gibi sen hem anlar gibi olma.

Hem-demet māyīm bī-hem-dem [S223a] (1) mebāş

Senüñ hem-demüñ bizüz hem-demsiz olma ve illā çünki (2) bizi terk eyleyesin hem-demsiz olursın. Bu ebyātuñ (3) mażmūnı cemīʿan cenāb-ı İlāhī cānibindendür ki ol zamānuñ (4) peyġām-beri Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ emr-i şerīfi ile ol ʿābide dimişdür.

(5) ʿÖZR ĀVERDEN-İ MURĠĪ DĪGER EZ-REFTEN-İ BE-ḤAŻRET-İ SĪMURĠ[1572]

2168

(6) Dīgerī güfteş dilem pür-āteşest

Murġlardan bir murġ daḫı hüdhüde (7) didi benüm göñlüm āteşile memlūdur.

Zānki zād u būd-ı men cāy-i ḫoşest

(8) Zīrā ki benüm zād u būdum laṭīf cāydur. *zād u būd*dan murād (9) kendünüñ vaṭan-ı aṣlīsi ve neşv ü nemā bulduġı mekāndur. Anuñ (10) zād u būdı cāy-ı ḫoş idügi ne cihetden olduġı bu beytden (11) ẓāhirdür.*

2169

Hest ḳaṣr-ı zer-nigār u dil-küşā

Altunile münaḳḳaş ve (12) dil-küşā ve zībā benüm bir ḳaṣrum vardur.

Ḫalḳ-rā neẕẓāre-i ū (13) cān-fezā

Anuñ neẕẓāre ve müşāhede olunması ḫalḳa cān-fezā ve ḥayāt- (14) baḫşdur.

2170

ʿĀlem-i şādī [Ü220b] merā ḥāṣıl ez-ū

Ol ḳaṣrdan baña (15) sürūr ʿālemi ḥāṣıldur yaʿnī baña andan ziyāde sürūr irişür.**

(16) Çün tüvānem bergiriften dil ez-ū

Andan ferāġat eylemege nice ḳādirem. (17) Niteki ehl-i dünyā dünyevī esbābı terk idüp uḫrevī (18) aḥvāle meşġūl olmaġa ḳādir degüldür.

2171

Şāh-ı murġānem der-ān ḳaṣr-ı (19) bülend

Ol[1573] ḳaṣrda ben murġlaruñ şāhıyam.

[1572] "Diğer Kuşun Simurga Özür Getirmesi"

* *zād* bunda zāden maʿnāsınadur.

** *ʿĀlem-i şādī* keşret-i sürūrdan ʿibāretdür.

Çün keşem āḫir der-īn [S224b] (1) vādī gezend

Āḫir bu vādīde niçün żarar ve zaḥmet çekem. ᶜAvāmu'n-nās (2) bi'ṭ-ṭabiᶜ dünyāya cān ü dilden ṭālib ve rāġıblardur (3) ve ᶜuḳbādan fārıġlardur. Niteki bu āyet-i kerīmeden bu maᶜnā ẓāhirdür (4) *yuḥibbūne'l-ᶜācilete ve yeẕerūne.*[1574]

2172

Şehriyārī çün (5) dehem küllī zi-dest

Ben ḫod bunda pādişāham pes pādişāhlıġı (6) bi'l-külliyye elden nice virürem[1575] yaᶜnī nice terk eylerem.

Çün kunem bī-ān çünān (7) ḳaṣrī nişest

Ancılayın ḫūb ve zībā bir ḳaṣrsız ben nice (8) nişest ü ḳarār eylerem ve andan ġayrı yirde nice sākin oluram.

2173

(9) Hīç ᶜāḳıl reft ez-bāġ-ı İrem

Hīç ᶜāḳıl cennet bāġından (10) gitdi mi.*

Tā güzīned der-sefer dāġ u elem

Tā seferde dāġ u elem ve zaḥmet (11) iḫtiyār eyleye. Ehl-i dünyānuñ ᶜādetidür ki ṭāᶜat ve ᶜibādetden (12) iᶜrāż idüp rūz u şeb nefsānī ẕevḳ u ṣafāya saᶜy eylerler.

(13) CEVĀB-I HÜDHÜD[1576]

2174

Güft iy dūn-himmet ü nā-merd tu

(14) Hüdhüd çünki andan bu ṣavābdan dūr sözleri işitdi (15) aña didi iy murġ sen dūn-himmet ve nā-merdsin.**

Seg neʾī (16) külḫen çi ḫᵛāhī kerd tu

Kelb degülsin pes sen külḫānı ne eylemek (17) istersin dünyā ḫod ḥaḳīḳatda külḫāndur. Niteki aña işāret (18) olunur.

2175

[Ü221a] Külḫenest īn cümle-i dünyā-yı dūn

[1573] Ol: Ol ᶜālī Ü.
[1574] "Şunlar (inanmayanlar) dünyayı tercih ediyorlar." İnsān/27.
[1575] virürem: virem Ü.
* *İrem*den murād cennetdür.
[1576] "Hüthütün Cevabı"
** *dūn-himmet* vaṣf-ı terkībī ḳabīlindendür.

Bu dünyā-yı (19) dūnuñ cümlesi külḫāndur.

Ḳaṣr-ı tu çendest ez-īn külḫen künūn

[S224a] (1) Pes şimdi senüñ ḳaṣruñ bu külḫāndan ne ḳadardur yaʿnī (2) bir cüzvī maḥaldür.

2176

Ḳaṣr-ı tu ger ḫuld u cennet āmedest

(3) Senüñ ḳaṣruñ farażā ḫuld u cennet gelmiş ise

Bā-ecel (4) zindān-ı miḥnet āmedest

Līkin ecele nisbet miḥnet (5) zindānı gelmişdür yaʿnī mevt geldükde ol ḳaṣruñ saña (6) zindān-ı miḥnetdür . Zīrā ol vaḳt andan bīzār olursın.

2177

(7) Ger nebūdī merg-rā ber-ḫalḳ dest

Eger mevtüñ ḫalḳ üzere (8) ḳudreti olmayaydı yaʿnī eger ḫalḳa mevtden ḫalāṣ olaydı[*]

(9) Lāʾıḳ üftādī der-īn menzil nişest

Bu menzilde (10) nişest ü ḳarār eylemek lāʾıḳ vāḳiʿ olurdı ammā çünki (11) mevt muḳarrerdür pes bu menzilde ḳarār müyesser degüldür. (12) *menzil*den murād bu fānī dünyādur.

ḤİKĀYET

2178

Şehriyārī (13) kerd ḳaṣrī zer-nigār

Bir pādişāh zer-nigār ve zībā bir ḳaṣr (14) binā eyledi.[**]

Ḫarc şud dīnār ber-vey ṣad hezār

(15) Ol ḳaṣra[1577] pādişāh yüz biñ filori ḫarc eyledi.

2179

(16) Çün şud ān ḳaṣr-ı bihiştāsā tamām

Çünki ol (17) cennet-miṯāl ḳaṣr tamām oldı.

Dādeş ez-ferş ü zi-ārāyiş (18) niẓām

---

[*] *dest* ḳudret ve ġalebe.

[**] *nigār* naḳş maʿnāsınadur.

[1577] ḳaṣra: ḳaṣrda Ü.

Pādişāh ol ḳaṣra ferşden ve ārāyişden niẓām ve zīnet virdi.

2180

Her kesī mīāmedend ez-her diyār

[S225b] (1) Her diyārdan her bir kimse yaʿnī vāfir kimse

Pīş-i ḫıdmet (2) bā-ṭabaḳhā-yı niṯār

Niṯār ṭabaḳları ile pādişāhuñ (3) ḥużūrına geldiler yaʿnī her diyārdan bisyār niṯār getürdiler.

2181

(4) Şeh nedīmān u ḥekīmān-rā biḫˇānd

Pādişāh muṣāḥiblerini (5) ve vüzerā ve ḥükemāsını daʿvet eyledi.

Pīş-i ḫˇīş āverd ü (6) ber-kürsī nişānd

Ol [Ü221b] ḳaṣrda anları kendünüñ ḥużūrına (7) getürdi ve kürsi üzere oturtdı.

2182

Güft īn ḳaṣr-ı merā (8) der-hīç ḥāl

Anlara didi bu benüm ḳaṣrumuñ hīç bir ḫuṣūṣda

(9) Hīç bāḳī hest ez-ḥüsn ü kemāl

Ḥüsn ü kemālden (10) hīç bāḳī var mıdur yaʿnī hīç ʿayb u noḳṣānı var mıdur.

2183

(11) Her kesī güftend der-rūy-ı zemīn

Her bir kimse yaʿnī anda ḥāżır (12) olanlar didiler yiryüzinde yaʿnī cihānda

Hīç kes ne dīd ü (13) ne bīned çünīn

Hīç kimse buncılayın ne gördi ve ne görür.

2184

(14) Zāhidī bercest ü güft iy nīk-baḫt

Anda ḥāżır (15) olanlaruñ arasından bir zāhid ayaġ üzere ṣıçradı ve (16) pādişāha ḫiṭāb idüp iy nīk-baḫt didi.*

Raḫneˀī (16) māndest ān ʿaybest saḫt

Bir raḫne ḳalmışdur ki o (17) muḥkem ve ziyāde ʿaybdur yaʿnī bu ḳaṣruñ bir noḳṣānı vardur ki o (18) ziyāde ʿaybdur.**

---

* *bercest* fiʿl-i māżīdür.

** *raḫne* gedik.

2185

Ger nebūdī ḳaṣr-rā ān raḫne ʿayb

[S225a] (1) Bu ḳaṣra eger ol raḫne ʿayb olmayaydı

Bāc dādī ḳaṣr-ı Firdevseş (2) zi-ġayb

Firdevsüñ ḳaṣrı aña ġaybdan bāc virürdi yaʿnī (3) cennetüñ ḳaṣrından ḫūb olurdı.

2186

Şāh güftā men (4) nedīdem raḫneʾī

Şāh çünki zāhidden bu sözleri işitdi (5) aña ḫiṭāb idüp didi ben bu ḳaṣrda bir raḫne görmedüm.

(6) Mīberengīzī tu cāhil fitneʾī

Hemān sen cāhil bu ḫuṣūṣda (7) bir fitne ḳoparursın yaʿnī bu ḳaṣrda bir raḫne vardur dirsin.

2187

(8) Zāhideş güft iy be-şāhī ser-firāz

Zāhid pādişāha (9) cevāb virüp didi iy şāhlıḳda ʿālī-ḳadr u ser-firāz.[***]

(10) Raḫneʾī hest ān zi-ʿAzrāʾīl bāz

Bu ḳaṣrda bir raḫne vardur (11) ki ol raḫne [Ü222a] ʿAzrāʾīl'den bāz u küşādedür yaʿnī bu ḳaṣruñ hīç (12) bir ṭarafı ʿAzrāʾīl'üñ gelmesine mānīʿ olmaġa imkān yoḳdur.

2188

(13) Bū ki ān raḫne tüvānī kerd saḫt

Ola ki ol raḫneyi saḫt (14) u muḥkem eylemege ḳādir olasın[*]

Ver ne çi ḳaṣr-ı tu vü çi tāc u (15) taḫt

Veger anı muḥkem eylemege ḳādir olmayasın senüñ ḳaṣruñ ve tāc u taḫtuñ[1578] yaʿnī bunlar cemīʿan fānī ve hīç-ender-hīçdür.

2189

(17) Gerçi īn ḳaṣrīst ḫurrem çün bihişt

Egerçi bu ḳaṣr cennet (18) gibi ḫurrem ve zībā bir ḳaṣrdur

Merg ber-çeşm-i tu ḫ̌āhed kerd (19) zişt

[***] İy şāhlıḳ sebebi ile ʿālī-ḳadr. Bu hem-maʿnādur.

[*] *Bū* buved'den muḫaffefdür.

[1578] ve tāc u taḫtuñ: ne ve tāc u taḫtuñ ne Ü.

Lī̇kin mevt bu ḳaṣrı senüñ çeşmüñe zişt eyleyiserdür.[**]

2190

[S226b] (1) Ez-ser-i īn ḳaṣr çendī̇nī̇ menāz

İy ġāfil bu ḳaṣr cihetinden (2) ziyāde nāz u tefāḫür eyleme.

Raḫş-ı kibr ü ser-keşī̇ çendī̇n (3) metāz

Kibr ü ser-keşlik raḫşını bu ḳadar çapma yaʿnī̇ ziyade (4) kibr ü ser-keşlik eyleme.

2191

Ger kesī̇ ez-ḫˇācegī̇ vü cāy-ı tu

Bir kimse (5) eger senüñ ḫˇāceligüñden ve cāy u maḥallüñden

ʿAyb-ı tu (6) bā-tu bügūyed vāy-ı tu

Senüñ ʿaybuñı saña diye vāy saña yaʿnī̇ (7) ḥadden bī̇rūn perī̇şān ve bī̇-ḥużūr olursın.

ḤİKĀYET

2192

(8) Kerd ān bāzārī̇-i āşufte kār

Ol kār u ḥāli perī̇şān (9) bāzārī̇[***]

Ez-ser-i ʿucbī̇ sarāyī̇ zer-nigār

Ziyāde kibr ü ʿucb (10) cihetinden altun münaḳḳaş bir sarāy binā eyledi.

2193

ʿĀḳıbet (11) çün şud sarāy-ı ū tamām

Çünki ʿāḳıbet anuñ sarāyı (12) tamām oldı.

Daʿvetī̇ āġāz kerd ez-behr-i ʿām

ʿĀmdan (13) ötürü bir daʿvete şurūʿ eyledi.

2194

Ḫˇānd ḫalḳī̇-rā be-ṣad nāz u (14) ṭarab

Ol bāzārī̇ yüz nāz ve ṭarab ile vāfir ḫalḳı daʿvet eyledi.

(15) Tā sarāy-ı ū bübī̇nend iy ʿaceb

Tā ḫalḳ anuñ sarāyını (16) göreler iy [Ü222b] ʿaceb ḥāletdür..

[**] *kerd* bunda maṣdar-ı muraḫḫamdur.

[***] *kerd* lafẓınuñ maʿnāsı mışrāʿ-i s̱ānī̇nüñ maʿnāsına ḳayd olundı.

2195

Rūz-ı daᶜvet merd bī-ḫod (17) mīdevīd

Daᶜvet güninde merd ki murād ol bāzārīdür (18) daᶜvet güninde ziyāde ẕevḳ u sürürından eṭrāfa (19) bī-ḫod ve serāsime yildi ḫalḳı daᶜvet eylemek içün.

[S226a] (1) Ez-ḳażā dīvāneʾī ū-rā bedīd

İttifāḳen ol ḥālde bir dīvāne (2) anı gördi.*

2196

Güft ḫᵛāhem kīn zamān āyem be-tek

Dīvāne ol (3) bāzārīye ḫiṭāb idüp didi isterem ki şitābile gelem.

(4) Ber-sarāy-ı tu riyem iy ḫāmrek

İy ḫāmrek ve denī senüñ (5) sarāyuña ṣıçam tā ki sen ṣūretlü aḥmaḳuñ sarāyı ḫelā olmaġa (6) lāʾıḳ idügi ḫalḳ-ı ᶜāleme rūşen ve ẓāhir ola[1579].

2197

Līk meşġūlem merā (7) maᶜẕūr dār

Līkin meşġūlem ve işüm vardur beni maᶜẕūr ṭut.

(8) Īn bügüft ü güft zaḥmet dūr dār

Dīvāne bāzārīye (9) bunı didi ve aña ḫiṭāb idüp didi iy bāzārī bu zaḥmeti (10) kendüñden ıraḳ ṭut yaᶜnī daᶜvetden ötürü bu ḳadar zaḥmet (11) çekmekden ferāġat eyle.

ḤİKĀYET

2198

Dīdeʾī ān ᶜankebūt-ı bī-ḳarār

(12) Ol ḳarārsız ᶜankebūtı görmişsin.**

Der-ḫayālī mīgüẕāred (13) rūzigār

ᶜÖmr ü rūzigārını hemān ṣāfī ḫayālde geçürür . Zīrā (14) *inne evhene'l-buyūti le-beytü'l-ᶜankebūt*[1580]* ḥasebince ḫānesi (15) hīç meṣābesinde[1581] ve ümīdi kendünüñ dāmına düşen şikāradur.

---

* *Ez-ḳażā* ittifāḳen maᶜnāsınadur.

[1579] ẓāhir ola: ẓāhirdür Ü.

** *ᶜankebūt* örümcek maᶜnāsınadur ki cemᶜi ᶜanākibdür.

[1580] "Allah'tan başkalarını dost edinenlerin durumu, **kendine bir ev edinen örümceğin durumu gibidir.**" Ankebūt/41.

* *ᶜankebūt* örümcek maᶜnāsınadur ki cemᶜi ᶜanākibdür.

[1581] meṣābesinde: meṣābesindedür Ü.

2199

(16) Pīş gīred vehm-i dūr-endīş-rā

Ol ʿankebūt dūr-endīş (17) vehmi öñine ṭutar.

Ḫāneʾī sāzed be-küncī ḫ̌īş-rā

Bir bucaḳda (18) kendüsine bir ḫāne düzer.[**]

2200

Bu'l-ʿaceb dāmī bisāzed ez-heves[1582]

(19) Heves cihetinden ziyāde ʿacīb bir dām düzer[***]

Tā meger der-dāmeş [S227b] (1) üfted yek meges

Tā meger anuñ dāmına bir siñek düşe ki anı (2) kendüsine ġıdā ve ḳuvvet eyleye.

2201

[Ü223a] Çün meges der-dāmeş üfted (3) ser-nigūn

Çünki anuñ dāmına meges başı aşaġa düşe.

(4) Mīmeked ez-ʿırḳ-ı ān ser-geşte ḫūn

O ʿankebūt ol (5) ser-geştenüñ ṭamarından ḳanını emer.

2202

Baʿd ez-ān ḫuşkeş kuned (6) ber-cāygāh

Andan ṣoñra ol megesi dāma giriftār olduġı (7) yirde pastırma gibi ḫuşk eyler.[****]

Ḳūt-ı ḫod sāzed ez-ān tā (8) dīr gāh

Ol megesden çoḳ zamāna degin kendüsine ḳūt (9) ve ġıdā eyler.

2203

Nā-gehī bāşed ki ān ṣāḥib-sarāy

Nā-gehān olur ki ol (10) sarāyuñ ṣāḥibi

Çūb ender-dest berḫīzed zi-cāy

(11) Elinde çūb yirinden ḳalḳar.

2204

[**] *ḫ̌īş-rā* kendüsi içün maʿnāsına hem mümkindür.

[1582] Bu mısra ve şerhi Ü nüshasında yoktur.

[***] *dām* ṭuzaḳ.

[****] *ḫuşk* bunda ḳurı maʿnāsınadur.

Ḫāne-i ān ʿankebūt u ān meges

(12) Ol ʿankebūtuñ ḫānesini ve ʿankebūtı ve ol megesi

Cümle nā-peydā kuned (13) der-yek nefes

Cemīʿan bir nefesde nā-peydā ve münʿadim eyler.

2205

Hest (14) dünyā vān ki der-vey sāḫt ḳūt

Çün meges der-ḫāne-i (15) ān ʿankebūt

Dünyā ve ol kimse ki anda ḳūt düzdi ve cemʿ (16) ü ḥāżır eyledi ol ʿankebūtuñ ḫānesinde olan meges gibidür (17) lā-cerem bir gün ecel irişüp kendüsini ve ḳūt u levāzımını (18) ve ḫānesini maḥv u[1583] münʿadim eyler. *Hest* ki est maʿnāsınadur (18) bunda ʿankebūt lafẓına maṣrūfdur.

2206

Ger heme dünyā müsellem āyedet

[S227a] (1) Farażā dünyā cemīʿan saña müsellem gele yaʿnī cihānuñ pādişāhı olasın

(2) Güm şeved tā çeşm ber-hem āyedet

Anlar cemīʿan güm ü münʿadim[1584] olur tā senüñ (3) çeşmüñ biri biri üzere gele yaʿnī sen çeşmüñi yumınca murād bir laḥẓada (4) aḥvālüñ ḫarāb olur dimekdür.

Beyt

Be-yek laḥẓa be-yek sāʿat (5) be-yek dem

Diger-gūn mīşeved aḥvāl ʿālem

2207

Ger be-şāhī ser-firāzī (6) mīkunī

Egerçi şāhlıḳ sebebi ile ser-firāzlıḳ eylersin*

[Ü223b] Ṭıfl-ı rāhī (7) perde-bāzī mīkunī

Līkin ḥaḳīḳatde ṭıfl-ı rāhsın perde-bāzlıḳ (8) eylersin . Zīrā cenāb-ı İlāhī'ye vuṣūl bulmamışsın. Mıṣrāʿ-i evvelde (9) bu vech hem-laṭīfdür egerçi şāhlıḳda ser-firāzlıḳ eylersin ve (10) ʿālī-ḳadrsın.

2208

[1583] maḥv u: -Ü.

[1584] münʿadim: maʿdūm Ü.

* *şāhīde yā* maṣdariyyedür.

Mülk meṭleb ger neẖurdī maġz-ı ẖar

Eger eşegüñ (11) beynisini yemedüñ[1585] yaʿnī eger ziyāde aḥmaḳ degül iseñ mülk ü pādişāhlıḳ (12) ṭaleb eyleme.*

Mulk gāvān-rā dehend iy bī-ẖaber

Zīrā iy bī-ẖaber (13) mulkı gāvlara virürler yaʿnī cihānda salṭanat ve ḥükm ü ḥükūmet (14) ekṣer gāv-sīret ve bī-başīret kimselere virilmişdür *Mulk* (15) Fārisīde burçaḳ maʿnāsına gelür bunda īhām ṭarīḳi ile *gāv*a (16) nisbet ġāyet ẖūb vāḳiʿ olmışdur.

2209

Her ki ez-kūs u ʿalem (17) dervīş nīst

Her kim ki kūs u ʿalemden dervīş degüldür (18) yaʿnī her pādişāh ki Süleymān peyġām-ber ʿaleyhi's-selām gibi salṭanat (19) ve cāh muḥabbetinden āzād ve fārıġ degüldür

Müzd-i ū cüz bāng u bādī [S228b] (1) bīş nīst

Anuñ uẖrevī müzd ü ḥāṣılı hemān bāng (2) ü bāddan ġayrı degüldür yaʿnī pādişāhlıḳdan anuñ müzdi (3) hemān bāng u bāddur.**

2210

Hest bādī der-ʿalem der-kūs bāng

(4) Bād ʿalemdedür bāng kūsdadur.***

Bād u bāngī kemter erzed (5) nīm-dāng

Ol bād u bāng nīm-dānga degmez lā-cerem (6) bu ḥāle giriftār olan pādişāh cihāndan āẖirete bī-behre (7) gider.[1586] *kemter erzed* bunda *nemīerzed* maʿnāsınadur bi-ḥasbü'l-istiʿmāl.

2211

(8) Ablaḳ-ı bī-hūdegī çendīn metāz

Ġaflet ve bī-hūdelik (9) ablaḳını bu ḳadar çapma yaʿnī ʿömrüñi bī-hūdelik ile geçürme.

(10) Der-ġurūr-ı ẖˇācegī çendīn menāz

[1585] yemedüñ: yemedüñ ise Ü.

* *meṭaleb* nehy-i ḥāżırdur ki ṭalebīden'den müştaḳdur.

** *bāng* āvāz.

*** *ʿalem* bunda sancaḳ maʿnāsınadur.

[1586] gider: gider. *ʿAlem* bunda sancaḳ maʿnāsınadur Ü.

Cāh ve ḫˇāceliḳ ġurūrında (11) bu ḳadar nāz ve tefāḫür eyleme . Zīrā ki bunuñ beḳā ve s̱ebātı yoḳdur.[****]

2212

[Ü224a] (12) Pūst āḫir derkeşīdend ez-peleng

Āḫir ḳaplanuñ postını (13) soydılar o daḫı rūzigārdan postını ḳurtarmadı.

Derkeşend (14) ez-nefs-i tu hem bī-direng

Senüñ hem tevaḳḳufsız vücūd (15) u nefsüñden postı ṣoyarlar yaʿnī sen hem helāk olursın.

2213

(16) Çün muḥāl āmed bedīd ez-āmeden

Çünki cenāb-ı İlāhī'ye kibr (17) ü ḫod-bīnlik ile vuṣūl muḥāl geldi yaʿnī çünki (18) muḥāldür.[*]

Güm şuden bih yā nigūnsār āmeden

Pes güm olmaḳ (19) yā nigūnsār gelmek evlādur yaʿnī kendüsini maʿdūm meş̱ābesinde bilüp [S228a] (1) şerm-gīn ve niyāzmend olmaḳ enfaʿ ve evlādur.

2214

Nīst mümkin (2) ser-firāzī kerdenet

Bu yolda saña kibr ü ser-firāzlık eylemek (3) mümkin degüldür.

Ser binih tā key zi-bāz kerdenet

Pes tevāżuʿ (4) ve niyāz idüp meskenet ve bī-çārelik ile saña bāzī (5) ve bī-hūdelik eylemek ḳaçana degin yaʿnī bāzī ve bī-hūdeligi (6) terk eyle.

2215

Yā binih ser serverī dīger mekun

Yā bendeler gibi baş (7) ḳo ve cān u dilden mürşide irādet getürüp hergiz (8) serverlik ve kibr eyleme

Yā zi-ser bāzī binih der-ser mekun

(9) Yāḫud bāzīyi başuñdan ḳo başuñda eyleme yaʿnī bāzīden (10) ferāġat eyle. [**]

2216

[****] *metāz* ve *menāz* nehy-i ḥāżırdur.

[*] Baʿżı nüsaḫda *mecāl* vāḳiʿdür ki maʿnā böyle olur çünki dīdār ve ẓuhūra gelmek mecāli geldi yaʿnī çünki mümkin oldı.

[**] *mekun* nehy-i ḥāżırdur.

İy serā vü bāġ-ı tu zindān-ı tu

İy dünyā-perest (11) senüñ sarāy ve bāġuñ senüñ zindānuñdur.

Ḫānümān-ı tu belā-yı (12) cān-ı tu

Senüñ ḫānümānuñ senüñ cānuñuñ belāsıdur . Zīrā *innemā (13) emvālukum ve evlādukum fitnetun*[1587] ḥasebince bunlar ḳurb u vuṣūl-i Ḫüdāy'a (14) ḳavī māniʿlerdür.

2217

Der-güẕer zīn ḫāk-dān-ı pür-ġurūr

Bu ġurūr ve miḥnetile (15) memlū cihāndan ferāġat eyle.*

Çend peymāyī cihān-ı pür-ġurūr

(16) Ġurūrile memlū cihāna niçeye dek taʿalluḳ ve muḥabbet eylersin.

2218

(17) Çeşm-i himmet berküşā vü reh bübīn

Çünki cihānuñ [Ü224b] ṣebāt (18) ve beḳāsı yoḳdur pes himmet çeşmini aç ve cenāb-ı İlāhī'nüñ (19) vuṣūline vesīle olur ṭarīḳi getür[1588].

Pes ḳadem der-nih der ü [S229b] (1) dergeh bübīn

Pes ol ṭarīḳe ḳadem ḳo dergāh-ı Eḥadiyyet'i gör yaʿnī (2) çünki ol ṭarīḳe sālik olup himmet ve ihtimām eyleyesin (3) dergāh-ı Eḥadiyyet'e vuṣūl bulursın.

2219

Çün resānīdī (4) bedān dergāh cān

Çünki cānuñı ol dergāha irişdürdüñ.

(5) Ḫod negüncī tu zi-ʿizzet der-cihān

ʿİzzet cihetinden sen (6) kendüñ cihāna ṣıġmazsın yaʿnī bir vechile ʿizzete irüşürsin ki (7) vaṣf u beyāndan bīrūndur.

ḤİKĀYET

2220

Bes sebük (8) merdī girān-cān mīdevīd

Ziyāde girān-cān bir denī merd (9) yildi

Der-beyābānī be-dervīşī resīd

[1587] "Mallarınız ve çocuklarınız ancak birer imtihandır." Teğābun/15.

* *ḫāk-dān*dan murād bu cihān-ı fānīdür.

[1588] getür: gör Ü.

Bir beyābānda bir dervīşe (10) irişdi.[**]

2221

Güft çün dārī tu iy dervīş kār

(11) Pes dervīşe didi iy dervīş sen nice kār ṭutarsın (12) yaʿnī senüñ kār u ʿamelüñ nedür.

Güft āḫir mīçi pürsī[***] (13) şerm dār

Dervīş aña didi ne ṣorarsın āḫir utan.

2222

Māndeem (14) der-tengnāy-ı īn cihān

Aña didi bu cihānuñ ṭarlıġında (15) ʿāciz ḳalmışam.

Nīk tengest īn cihānem īn zamān

Ḫuṣūṣan (16) bu zamānda bu cihān baña ziyāde ṭardur.

2223

Merd güfteş īn ki (17) güftī nīst rāst

Ol merd çünki dervīşden (18) bu sözleri işitdi aña didi iy dervīş bu sözleri (19) ki didüñ ṣaḥīḥ ve rāst degüldür.

Der-beyābān-ı ferāḫet teng-nāst

[S229a] (1) Vāsiʿ beyābānda saña teng-nā mı vardur yaʿnī yoḳdur.

2224

Güft eger (2) īncā nebūdī teng-nā

Pes dervīş ol merde didi eger (3) bura teng-nā olmayaydı

Tu kücā üftādeʾī hergiz be-mā

Pes sen (4) hergiz bize ḳanda mülāḳī olurduñ.

2225

[Ü225a] Ger turā ṣad vaʿde-i ḫoş (5) mīdehend

Ebnāʾ-ı zamān farażā eger saña yüz laṭīf vaʿde vireler

(6) Ān heme zān sūy-ı āteş mīdehend

[**] *resīd* fiʿl-i māżīdür.

[***] *çi mīpürsī* taḳdīrindedür.

Ol cümle vaᶜdeleri (7) ol āteş cānibinden virürler yaᶜnī ol vaᶜdeler sebebi ile (8) seni dūzaḫa irişdürürler . Zīrā ol vaᶜdeler sebebi ile (9) dünyāya cān u dil[1589] olup ehl-i dünyādan olursın. Dünyā (10) ḫod maᶜnāda āteşdür. Niteki aña işāret olunur.

2226

Āteş-i tu (11) çīst dünyā der-güẕer

Senüñ āteşüñ nedür dünyādur pes andan (12) ferāġat eyle dünyānuñ āteşligi dūzaḫ āteşine sebeb (13) olduġı iᶜtibāriledür.*

Hemçü şīrān kun ez-īn āteş ḥaẕer

(14) Arslanlar gibi bu āteşden ḥaẕer eyle yaᶜnī arslanlar ẓāhir (15) āteşden ḥaẕer eyledükleri gibi sen hem āteş meṯābesinde (16) olan dünyādan ḥaẕer eyle.

2227

Çün güẕer kerdī tu dil ḫoş* (17) āyedet

Çünki dünyādan güẕer ve ferāġat eyledüñ saña ḫoş (18) ve laṭīf göñül gelür yaᶜnī ḫoş-ḥāl olup ḳalb-i selīme (19) vuṣūl bulursın.

Pes şarāb-ı naġz u dil-keş āyedet

[S230b] (1) Pes saña laṭīf ve maḳbūl şarāb gelür ki murād şarāb-ı ᶜışḳdur.[1590]

2228

(2) Āteşī der-pīş ü rāhī saḫt dūr

Öñüñde ziyāde āteş (3) ve ziyāde dūr u ṣaᶜb bir yol vardur.

Ten żaᶜīf ü dil (4) esīr ü cān nefūr

Ḥālbuki senüñ tenüñ żaᶜīfdür ve (5) göñlüñ umūr-ı dünyeviyyeye giriftārdur ve ᶜamelüñ ol(ma)duġı içün (6) cānuñ ol cānibe revān olmaḳdan ziyāde nefret ve firār (7) idicidür.

2229

Tu zi-cümle fārıġ ü perdāḫte

Sen cümleden fārıġ (7) ve ġāfilsin.

Der-miyān kārī çünīn bersāḫte

[1589] cān u dil: cān u dilden ṭālib Ü.

* *der-güẕer* emr-i ḥāżırdur.

* *dil-i ḫoş* taḳdīrindedür.

[1590] ki murād şarāb-ı ᶜışḳdur: -Ü.

Ortada (8) buncılayın bir kār düzülmişdür murād be-her ḥāl dūzaḫ āteşinüñ (9) üzerinden güẕer eylemek lāzım idügin işᶜār [Ü225b] dur.

2230

Ger besī dīdī (10) cihān cān berfişān

Eger cihānı çoḳ gördüñ ise cānuñı (11) niṯār eyle.

Kez-cihān ne nām māned ne nişān

Zīrā cihāndan (12) ne nām ne nişān ḳalur . Zīrā çünki Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ (13) yolında cānuñı niṯār eyleyesin cihāndan bi'l-külliyye fārıġ ve āzād (14) olursın.

2231

Ver nedīdī ez-cihān cüz hīç tu

Veger sen cihāndan (15) hīçden ġayrı görmedüñ ise

Çend güyem bīş ez-īn kem (16) pīç tu

Bundan ziyāde niçeye dek söyleyem dünyāya muḥabbet ve taᶜalluḳ (17) eyleme tā ki āḫirete mesrūr revān olasın.

ḪİKĀYET

2232

Eblehī-rā (18) mīve-i dil murde būd

Bir eblehüñ mīve-i dili yaᶜnī ferzendi ölmiş idi.

[S230a] (1) Ṣabr u ārām u ḳarāreş burde būd

Anuñ mevti pederinüñ ṣabr (2) u ārāmını ve ḳarārını iletmiş idi yaᶜnī anuñ firāḳında ṣabr u ārām (3) ve ḳarārdan dūr olmış idi.

2233

Ez-pes-i tābūt mīşud (4) sūgvār

Bī-ḳarār u ān gehī mīgüft zār

Ol ebleh ferzendinüñ (5) tābūtı ardından yaslu[1591] bī-ḳarār giderdi ve andan ṣoñra zār (6) dirdi.*

2234

Kīy cihān nā-dīde-i men çün şudī

Ki iy benüm cihānı (7) görmemiş ferzendüm nice olduñ.**

[1591] yaslu: yaslu ve Ü.

* *sūgvār* yaslu.

Hīç nā-dīde cihān bīrūn (8) şudī

Cihānı hīç görmemiş iken cihāndan ṭaşra gitdüñ.

2235

(9) Bī-dilī çün zū şinīd ü kār dīd

Bir ʿāşıḳ-ı Ḥaḳḳ çünki (10) ol eblehden bu sözleri işitdi ve kār u maḥall gördi (11) ki aña cevāb vire.

Güft ṣad bāre cihān engār dīd

Lā-cerem aña (12) cevāb virüp didi senüñ ferzendüñ cihānı yüz kerre gördi (13) farż eyle çünki ʿāḳıbet fenā muḳarrerdür pes cihānı görmekden (14) ise görmemek evlādur.[***]

2236

Ger cihān bā-ḫ͡ʷīş ḫ͡ʷāhī (15) burd tu

İy ebleh eger sen cihānı kendüñile iletmek [Ü226a] ister iseñ

(16) Hemçünān nā-dīde ḫ͡ʷāhī murd tu

Sen hem ol ferzendüñ gibi (17) görmemiş ölmek istersin pes hem bu (18) dünyāda aʿmā ve hem ol dünyāda aʿmā olursın.[****]

2237

Tu eger neẓẓāre-i ʿālem kunī

İy ġāfil sen (18) eger ʿāleme naẓar ve teḳayyüd eyleyesin[*]

ʿÖmr şud key derd-rā merhem kunī

[S231b] (1) Ol ḫuṣūṣda ʿömrüñ gitdi yaʿnī müntehī oldı pes derdüñe ḳaçan (2) merhem ve ʿilāc eylersin ḥālbuki cemīʿīsinden ehemm ḫod uḫrevī (3) aḥvālüñ tedārikidür zinhār bu ḫuṣūṣda ihmāli lāʾıḳ görme.

2238

(4) Tā neperdāzī tu ez-nefs-i ḫasīs

Ḫulāṣa-i kelām budur ki mādām ki (5) sen ḫasīs ve denī nefsüñden ḫalāṣ olmayasın

Der-necāset (6) güm kunī cān-ı nefīs

[**] *çün şudī* niçün gitdüñ maʿnāsına hem-mümkindür.

[***] *engār* egerçi ẓann eyle maʿnāsına emr-i ḥāżırdur ammā bunuñ gibi maḥallerde farż eyle maʿnāsına istiʿmāl olunur.

[****] *murd* bunda murden maʿnāsınadur.

[*] *neẓẓāre* naẓar maʿnāsınadur.

Nefīs ü şerīf cānuñı necāsetde güm (7) eylersin. Murād murdār ve nā-pāk ölüp ʿuḳbāda ʿaẕāb u ʿiḳābdan (8) necāt bulmazsın dimekdür.

ḤİKĀYET

2239

ʿŪd mīsūḫt (9) ān yekī ġāfil besī

Ol bir ġāfil ittifāḳen bir gün çoḳ ʿūd yaḳdı.

(10) Oḫ mīzed ez-ḫoşī āncā kesī

Orada bir kimse ẕevḳ ü ḫoşluġından (11) oḫ urdı yaʿnī oḫ oḫ didi.

2240

Merd-rā güft ān ʿazīz-i nām-dār

(12) Orada ḥāżır olan nām-dār ʿazīz oḫ diyen merde didi.

(13) Tā tu oḫ güftī büsūḫt īn ʿūd zār

Tā ki sen oḫ didüñ (14) bu ʿūd zār yandı . Zīrā bu cihān oḫ ve ẕevḳ ü ṣafā (15) yiri degül[1592] belki āh u nāle ve ʿanā yiridür.

ʿÖẔR ĀVERDEN-İ MURĠĪ DĪGER EZ-REFTEN BE-ḤAŻRET-İ SĪMURĠ[1593]

2241

Dīgerī güfteş ki iy murġ-ı (16) bülend

Murġlardan bir murġ daḫı hüdhüde ḫiṭāb idüp (17) didi iy bülend ve ʿālī-ḳadr[1594].

[Ü226b] ʿIşḳ-ı dil-bendī merā kerdest (18) bend

Bir maḥbūbuñ ʿışḳı beni kendüsine bend ü giriftār eylemişdür.

2242

[S231a] (1) ʿIşḳ-ı ū āmed merā der-pīş kerd

Anuñ ʿışḳı geldi beni esīr ve zebūn (2) eyledi.*

ʿAḳl-ı men bürbūd u kār-ı ḫ̆īş kerd

Benüm ʿaḳlumı ḳapdı (3) ve kendü işin eyledi yaʿnī beni mecnūn idüp kendüsine (4) maḥkūm eyledi.

2243

[1592] degül: degüldür Ü.
[1593] "Diğer Kuşun Simurga Özür Getirmesi"
[1594] ʿālī-ḳadr: ʿālī-ḳadr murġ Ü.
* *der-pīş kerd* öñine ḳatdı yaʿnī zebūn ve maġlūb eyledi.

Şud ḫayāl-i rūy-ı ū reh-zen merā

Anuñ yüzinüñ (5) ḫayāli benüm yolumı urıcı oldı.

Āteşī zed der-heme ḫırmen merā

Anuñ (6) ḫayāli benüm cemīᶜ ḫırmenüme yaᶜnī vücūduma bir āteş urdı.

2244

Yek nefes (7) bī-ū nemīyābem ḳarār

Anuñ ᶜışḳı beni bir ḥālete irişdürmişdür ki (8) ansız bir nefes ḳarār bulmazam.

Küfrem āyed ṣabr kerden zān nigār

(9) Lā-cerem ol nigārdan ṣabr eylemek bańa küfr gelür.

2245

Çün dilem ez-pes (10) buved der-ḫūn-ı ḫ ̌īş

Çünki benüm göñlüm ardından kendünüñ ḳanı (11) içinde ola.

Rāh çün gīrem men-i ser-geşte pīş

Ben ser-geşte (12) yolı öñüme nice ṭutaram yaᶜnī ġarḳ-ı ḫūn olan göñlüm ki ol nigāra (13) giriftār ve mübtelādur ben sīmurġuñ ḥużūrına gitmege nice ḳādirem.

2246

(14) Vādīᶜī der-pīş mībāyed girift

Bir vādīyi öñine ṭutmaḳ (15) gerek yaᶜnī bu vādī bir vādīdür ki bu vādīye revān olan (16) ṭālib

Ṣad belā ber-ḫ ̌īş mībāyed girift

Kendü üzere (17) yüz belā ṭutmaḳ gerek yaᶜnī yüz belā iḫtiyār eylemek lāzımdur (18) . Zīrā bu vādī ziyāde müşkildür.

2247

Men zamānī bī-ruḫ-ı ān māh-rūy

(19) Çün tüvānem būd hergiz rāh-cūy

Ol māh-rūyuñ ruḫınsız [S232b] (1) hergiz bir zamān rāh-cūy olmaġa nice ḳādirem yaᶜnī anı terk idüp (2) sīmurġa revān olmaġa ḳādir degülem.*

2248

Derdem ez-dārū vü dermān der-güẕeşt

* *rāh-cūy* vaṣf-ı terkībīdür.

(3) Benüm derdüm dārū ve dermāndan geçdi yaʿnī ʿilāc ve dermāna imkān [Ü227a] (4) yoḳdur.[**]

Kār-ı men ez-küfr ü īmān der-güẕeşt

Benüm kār u ḥālüm küfr (5) ü īmāndan geçdi yaʿnī ol nigāruñ ʿışḳ u muḥabbeti beni bir ḥālete (6) irişdürdi ki küfr ü īmān fikrinden ḫalāṣ oldum.

2249

Küfr-i men īmān-ı (7) men ez-ʿışḳ-ı üst

Benüm küfrüm benüm īmānum anuñ ʿışḳundandur.

Āteşī (8) der-cān-ı men ez-ʿışḳ-ı üst

Benüm cānumda bir āteş anuñ ʿışkındandur.

2250

(9) Ger nedārem men der-īn endūh kes

Bu ġuṣṣada egerçi ben yār u muʿīn (10) ṭutmazam.

Hem-dememem der-ʿışḳ-ı ū endūh bes

Līkin anuñ ʿışḳında (11) anuñ ġuṣṣası baña hem-dem ve mūnis yeter.

2251

ʿIşḳ-ı ū der-ḫāk ü (12) der-ḫūnem fikend

Anuñ ʿışḳı beni ḫāküñ içine ve ḫūnuñ içine bıraḳdı.

(13) Zülf-i ū ez-perde bīrūnem fikend

Beni[1595] perdeden ṭaşra bıraḳdı (14) yaʿnī beni rüsvāy eyledi.

2252

Men çü bī-ṭāḳat şudem der-kār-ı ū

(15) Çünki ben anuñ kār u ʿışḳında bī-ṭāḳat oldum.

Yek nefes (16) neşkībem ez-dīdār-ı ū

Lā-cerem bir nefes anuñ dīdārından bir nefes[1596] ṣabr (17) eylemezem.

2253

Ḫāk-i rāhem ġarḳa der-ḫūn çün kunem

Ben ḫūna ġarḳ (18) olmış ḫāk-i rāhum nice eyleyem yaʿnī bu ḥāletden ḫalāṣ olmaḳ (19) içün bir tedārike ḳādir degülem.[*]

[**] *der-güẕeşt* fiʿl-i māżīdür.

[1595] Beni: Anuñ zülfi beni Ü.

[1596] bir nefes: -Ü.

Ḥāl-i men īnest eknūn çün kunem

[S232a] (1) Benüm ḥālüm budur şimdi nice eyleyem. Mıṣrāᶜ-i ṣānīde bu hem-maᶜnādur şimdi (2) benüm ḥālüm budur ki beyān eyledüm nice eyleyem ki bundan ḫalāṣ olup (3) ṭālib-i sīmurġ olam.

CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD[1597]

2254

Güft iy (4) der-bend-i ṣūret mānde

Hüdhüd çünki andan bu nā-ṣavāb (5) sözleri işitdi aña didi[1598] ṣūret bendinde ḳalmış.

(6) Pāy-tā-ser der-kudūret mānde

Pāy-tā-ser kudūretde ḳalmış.[**]

2255

(7) ᶜIşḳ-ı ṣūret nīst ᶜışḳ-ı maᶜrifet

ᶜIşḳ ki ṣūret (8) içün ola maᶜrifet [Ü227b] ᶜışḳı degüldür yaᶜnī her kim ki Ḫüdāy ᶜazze (9) ve celleden ġayrıya ᶜāşıḳdur ol kimse Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teᶜālā (10) ḥażretinüñ ᶜazze ismuhu ᶜışḳ u maᶜrifetinden bī-behredür.

Hest (11) şehvet-bāzī iy ḥayvān-ṣıfat

İy ḥayvān-ṣıfat ᶜışḳ-ı (12) ṣūret şehvet-bāzlıḳdur. Bu hem-maᶜnādur iy kimse ᶜışḳ-ı ṣūret (13) ḥayvān gibi şehvet-bāzlıḳdur.

2256

Her cemālī-rā ki noḳṣānī buved

Her bir (14) ḥüsn ü cemālüñ ki bir ᶜayb u noḳṣānı ola.

Merd-rā zān ᶜışḳ (15) tāvānī buved

Ol ᶜışḳ sebebinden ᶜāşıḳ olana bir ġarāmet (16) ve ziyān olur.

Beyt

Nedādend ṣāḥib-dilān dil be-pūst

(17) Veger eblehī dādenī maġz-ı ūst

2257

---

[*] *çün* bunda nice maᶜnāsınadur.

[1597] CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD: CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD ĀN MURĠ-RĀ Ü. "Hüthütün Verdiği Cevap"

[1598] didi: didi iy Ü.

[**] *pāy-tā-ser* cemīᶜ vücūduñ maᶜnāsınadur.

Her cemālī kān bübāşed der-zevāl

(18) Her bir ḥüsn ü cemāl ki o zevālde ola

Küfr bāşed mest geşten (19) zān cemāl

Ol cemālden mest olmaḳ küfrdür bu ḥālet erbāb-ı [S233b] (1) ḥaḳīḳate göredür.

2258

Ṣūretī der-ḫılṭ u ḫūn ārāste

Ḫılṭ u ḫūnda (2) müzeyyen ve pīrāste bir ṣūret

Kerde[*] nām-ı ū meh-i nā-kāste

(3) Anuñ nāmını meh-i nā-kāste eylemişsin yaʿnī aña māh-ı bedr dirsüñ bu ḥālete (4) sebeb ḫod ṣūret-persetlikdür.

2259

Çün şeved ān ḫılṭ u (5) ān ḫūn kem ez-ū

Çünki ol ḫılṭ ve ol ḫūn andan kem (6) ola[**]

Ziştter nebved der-īn ʿālem ez-ū

Bu ʿālemde andan (7) ziştrek olmaz . Zīrā beşeresi müteġayyir olup yüzinde hergiz (8) ṣafā ve leṭāfet ḳalmaz.

2260

Ān ki ḥüsn-i ū zi-ḫılṭ u ḫūn buved

Ol (9) kimse ki anuñ ḥüsn ü cemāli ḫılṭ u ḫūndan ola

Dānī āḫir (10) kān nikūyī çün buved

Āḫir bilürsin ki ol ḥüsn ü cemāl nice (11) olur yaʿnī münʿadim olur.

2261

Çend gerdī gird-i ṣūret (12) ʿayb-cūy[***]

İy kendüsine [Ü228a] ʿayb u[1599] noḳṣān ṭaleb idici niçeye dek (13) ṣūretüñ çevresine devr eylersin yaʿnī niçe bir ṣūret-perestlik (14) eylersin.

Ḫüsn der-ġaybet ḥüsün ez-ġayb cūy

Rūḥānī cemāl (15) ü ḥüsn ʿālem-i ġaybdadur pes bu ḥüsni ʿālem-i ġaybdan iste (16) pes eger bu ḥüsne ṭālib iseñ ʿālem-i İlāhī'ye vuṣūl bulmaġa saʿy eyle.

---

[*] *Kerdeʾī* taḳdīrindedür.
[**] *kem* bunda kāf-ı ʿArabīnün fetḥi iledür.
[***] *iy ʿayb-cūy* taḳdīrindedür.
[1599] ʿayb u: -Ü.

2262

(17) Ger berüfted perde ez-pīşān-ı kār

Eger pīşān-ı kār ve esrār-ı (18) perverdigārdan perde refᶜ ola yaᶜnī anlar eger bu ᶜālemde ẓāhir (19) ve āşikār ola

Nī hemī deyyār māned nī diyār

Anuñ ẓuhūrı sebebi ile [S233a] (1) ne deyyār ne diyār ḳalur yaᶜnī ḫalḳ-ı cihān ve cihān maḥv u münᶜadim olur.

(2) Beyt

Çü sulṭān-ı ᶜizzet ᶜalem berkeşed

Cihān ser be-cabīb (3) ᶜadem derkeşed

2263

Maḥv gerded ṣūret-i āfāḳ kül

Āfāḳ ve ᶜālemüñ (4) ṣūreti tamām bi'l-külliyye maḥv u münᶜadim olur.*

ᶜİzzhā küllī bedel gerded (5) be-ẕül

ᶜİzzetler cemīᶜan ẕülle mütebeddil olur . Zīrā *fe-li'l-lāhi'l-ᶜizzetu cemīᶜan*[1600] (6) ḥasebince cemīᶜ ᶜazīzler Ḥaḳḳ teᶜālā ḥażretine nisbet ẕelīl ve ḫᵛārdur.**

(7) Beyt

Der-ḥarīm-i melekūteş nebūde cāy-ı nişest

Pādişāhān-ı (8) cihān-rā becüz ez-ṣaff-ı niᶜāl

ᶜİzz ᶜizzet ve *ẕüll* ḫᵛārlıḳ (9) maᶜnāsınadur.

2264

Dūstī-i ṣūretī dān muḫtaṣar

İy ᶜāḳıl ṣūrī (10) dostluġı muḫtaṣar ve ḥaḳīr bil.

Düşmenī gerded heme bā-yek-diger

Āḫiretde (11) ol dostluḳ cemīᶜan biri biri ile düşmenlik olur. Niteki (12) bu maᶜnā bu āyet-i kerīmeden rūşendür *el-eḫillāᵓu yevmeᵓiẕin baᶜḍuhum (13) li-baᶜḍin ᶜaduvvun ille'l-muttaḳīn.*[1601]

2265

---

* *āfāḳ* mużāf olmaḳ rūşendür.

[1600] "Şan ve şeref bütünüyle Allah'a aittir." Fātır/10.

** *küllī* cemīᶜan maᶜnāsınadur.

[1601] "O gün Allah'a karşı gelmekten sakınanlar dışında, dostlar birbirine düşman olur." Zuhruf/67.

Vānki ū-rā dūstī-i ġaybiyest

(14) Ve ammā ol kimse ki anuñ ġayba mensūb dostluġı vardur.

Dūstī [Ü228b] (15) īnest kū bī-ʿaybiyest

Dostluḳ budur . Zīrā o ʿaybsızdur (16) yaʿnī bu dostluḳ ki Ḫüdāyīdür cemīʿ ʿaybdan pākdur . Zīrā (17) bu dostluḳ beḳā üzeredür ve hem ʿadāvete mütebeddil olmaz (18) belki bu dostluḳ ebedī devlet ü saʿādete sebebdür.

2266

(19) Her çi ne īn dūstī reh gīredet

Her ne ki bu dostluḳ degüldür [S234b] (1) senüñ yoluñı ṭutar yaʿnī ṣūrī dostluḳ seni Ḫüdāy ʿazze (2) ve cellenün ʿışḳ u muḥabbetinden maḥrūm eyler.

Bes peşīmānī (3) ki nā-geh gīredet

Çoḳ peşīmānlıḳ ki nā-gāh seni ṭutar yaʿnī (4) ḳıyāmetde ziyāde nādim olursın.*

ḪİKĀYET

2267

Derdmendī pīş-i (5) Şiblī mīgirīst

Şeyḫ Şiblī ḥażretinüñ ḥużūrında bir derdmend (6) girye eyledi.

Şeyḫ ez-ū pürsīd kīn girye zi-çīst

Şeyḫ (7) ḥażreti ḳadese sırrahu[1602] ol kimseden suʾāl eyledi ve didi ki bu girye (8) nedendür yaʿnī senüñ bu giryeñe sebeb nedür.**

2268

Güft şeyḫā dūstī būd (9) ān-ı men

Ol kimse şeyḫe cevāb virüp didi iy şeyḫ (10) benüm bir dostum var idi.

Kez-cemāleş tāze būdī cān-ı men

(11) Ki anuñ cemāl ü muṣāḥabetinden benüm cānum tāze ve mesrūr idi.

2269

(12) Dī bümurd u men bümurdem ez-ġameş

Ol dostum dün öldi ve ben (13) anuñ ġamından öldüm.

Şud cihān ber-men siyāh ez-mātemeş

---

* *gīredet*de *tā* ḫiṭāb içündür.

[1602] ḳadese sırrahu: ḳaddesa'l-lāhu sırrahu'l-ʿazīz Ü.

** *kīn* bunda ki īn'den mürekkebdür.

(14) Anuñ māteminden cihān benüm üzerüme siyāh oldı yaʿnī benüm ḥālüm (15) ziyāde ḫarāb ve mükedderdür.

2270

Şeyḫ güftā çün dilet bī-ḫ͘īş (16) ez-īn

Şeyḫ ḥażreti aña didi çünki senüñ göñlüñ bundan (17) bī-ḫ͘īş ve bī-ṣabrdur.

Īn çi ġam bāşed sezāyet bīş ez-īn

(18) Bu ne ġamdur yaʿnī bu ḳadar ġam saña azdur [Ü229a] saña bundan ziyāde lāʾıḳdur.

2271

(19) Dūstī dīger güzīn īn bār tu

Bu defʿa sen bir ġayrı dost iḫtiyār eyle.

[S234a] (1) Kū nemīred tā nemīrī zār tu

Ki ol dost ölmeye tā sen hem anuñ derdinden (2) zār ölmeyesin.

2272

Dūstī kez-merg noḳṣān āvered

Bir dost ki (3) mevt sebebinden noḳṣān getürür yaʿnī helāk ölür.

Dūstiyeş (4) kāhiş-i cān āvered

Anuñ dostluġı cāna noḳṣān ve ziyān (5) getürür.*

2273

Her ki şud der-ʿışḳ-ı ṣūret mübtelā

Her kim ki ṣūretüñ (6) ʿışḳ u muḥabbetine mübtelā ve giriftār oldı.

Hem ez-ān ṣūret (7) füted der-ṣad belā

Hem ol ṣūret sebebinden yüz belāya düşer.

2274

(8) Zūdeş ān ṣūret reved bīrūn zi-dest

Zīrā ol ṣūret (9) anuñ elinden tīz ṭaşra gider.**

Ū ez-ān ḥayret kuned der-ḫūn (10) nişest

Ol ṣūret-perest ol ḥayret ve fürḳat cihetinden (11) ḳan içinde oturmaḳ eyler yaʿnī derd ü elem ve keşret-i bükā sebebi[1603] çeşminüñ (12) ḫūnına ġarḳ olur.

---

* *dūstī*-i şānīde *yā* maṣdar içündür.

** *zūd* zi-desteş taḳdīrindedür.

[1603] sebebi: sebebi ile Ü.

ḤİKĀYET

2275

Tācirī mālī vü milkī çend dāşt

(13) Bir bāzergān bir vāfir māl ü mülk ṭutardı.

Yek kenīzek bā-lebī (14) çün ḳand dāşt

Lebi ḳand u şeker gibi şīrīn bir kenīzek ṭutardı (15) yaʿnī ol tācirüñ ḫūb-rūy bir cāriyesi var idi.

2276

Nā-geheş (16) büfrūḫt tā āvāre şud

Nā-gehān tācir ol cāriyeyi (17) ṣatdı tā tācir anuñ derdinden ḥayret-zede ve āvāre oldı.

(18) Bes peşīmān geşt ü bes bī-çāre şud

O cāriyeyi (19) ṣatduġına ziyāde peşīmān oldı ve ziyāde bī-çāre oldı.

2277

[S235b] (1) Reft pīş-i ḫˇāce-i ū bī-ḳarār

Ol tācir bī-ḳarār olup ol (2) cāriyeyi ṣatun alan ḫˇācenüñ ḥużūrına gitdi.

[Ü229b] Mīḫarīdeş (3) bāz efzūn ez-hezār

Ol cāriyeyi ḫˇācesinden tekrār (4) biñ filoriden ziyādeye ṣatun almaḳ istedi.

2278

Ḫˇāce-i ū (5) bāz mīnefrūḫteş

Ol cāriyenüñ ḫˇācesi cāriyeyi yine ol (6) ḫˇāceye ṣatmadı.

Zārızū-yı ū ciger* mīsūḫteş

Lā-cerem ol (7) ḫˇācenüñ cigeri ol cāriyenüñ ārzūsından yandı.

2279

(8) Merd mīreftī miyān-ı reh müdām

Ol tācir müdām ḫānesinden (9) çıḳup yoluñ miyānına giderdi yaʿnī ṭarīḳ-i ʿāmda ḳarār eylerdi.**

(10) Ḫāk ber-ser mīfişāndī ber-devām

Devām üzere başına (11) ḫāk ṣaçardı.

---

* *cigereş* taḳdīrindedür.

** *Merd*den murād ol tācirdür.

2280

Zār mīgüftī merā īn ġam besest

Zār u bisyār (12) dirdi ki bana bu ġam kāfīdür . Zīrā bu ġam ziyāde ṣaᶜb u müşkil (13) ġamdur.

Vīn çünīn dāġī sezāy-ı ān kesest

Ve buncılayın ᶜaẓīm (14) bir dāġ ol kimseye lāʾıḳdur.

2281

Kez-ḥamāḳat reft ü çeşm-i ᶜaḳl (15) dūḫt

Ki ol kimse ḥamāḳatından gitdi ve ᶜaḳlınuñ çeşmini (16) dikdi.

Dil-ber-i ḫod-rā be-dīnārī fürūḫt

Kendünüñ dil-berini (17) bir vāfir dīnāra ṣatdı. Ḥiṣṣe beyānına şurūᶜ olundı.

2282

Rūz-ı (18) bāzārī çünīn ārāste

Müzeyyen buncılayın bir bāzār güni

Tu (19) ziyān-ı ḫˇīş-rā berḫāste

Sen kendü ziyānuña ḳalḳmışsın yaᶜnī [S235a] (1) ṣıḥḥat ve ḳudretüñ var iken ṭāᶜat ve ᶜibādetden iᶜrāż idüp (2) fısḳ u maᶜṣıyete meşġūl olmışsın.

2283

Her nefes zenfās-ı (3) ᶜömret gevherīst

Senüñ ᶜömrüñüñ nefeslerinden her nefes (4) bir gevherdür yaᶜnī bir gevher gibi ᶜazīz ve şerīfdür.

Sūy-ı Ḥaḳ her (5) ẕerre-i tu reh-berīst

Senüñ her bir ẕerre ve cüzvüñ Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ (6) cānibine reh-ber ve delīldür . Zīrā senüñ vücūd [Ü230a] u aᶜżāñ ṣunᶜ-ı (7) İlāhī ile ẓuhūr bulmışdur pes saña lāzım olan bu idi ki (8) bunlaruñ tefekküri sebebi ile Ḫüdāy ᶜazze ve celleyi teẕekkür idüp (9) cān u dilden anuñ emrine iṭāᶜat idüp ṭāᶜat ve ᶜibādetine (10) meşġūl olasın līkin sen dünyāya meşġūl olup Rabbü'l-ᶜālemīni (11) ferāmūş eyledüñ.

2284

Ez-ḳadem tā farḳ niᶜmethā-yı üst

Ḳademüñden (12) farḳuña degin anuñ niᶜmetleridür yaᶜnī vücūduñ ki envāᶜ-ı niᶜmetile müzeyyen (13) ve ārāstedür anuñ iḥsānıdur.

ᶜArża dih ber-ḫᵛīş niᶜmethā-yı (14) dūst

Dostuñ niᶜmetlerini kendüñe ᶜarża vir yaᶜnī ᶜarż eyle (15) tā ki ol niᶜmetlerüñ şükrini edā eylemege saᶜy eyleye.[1604] *ī* ve *dūst*dan (16) murād Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teᶜālā ḥażretidür mā-aᶜẓame şānuhu.*

2285

Tā bidānī kez-ki (17) dūr üftāde>ī

Tā bilesin ki kimden dūr u cüdā düşmişsin.

(18) Der-cüdāyī bes ṣabūr üftāde>ī

Anuñ cüdālığında ziyāde ṣabūr (19) düşmişsin yaᶜnī saña bī-pāyān iḥsān iden Ḫüdā'yı hīç yād u teẕekkür eylemezsin.

2286

[S236b] (1) Ḥaḳ turā perverde der-ṣad ᶜizz ü nāz

Ḫüdāy ᶜazze ve celle seni yüz (2) ᶜizz ü nāzda beslemiş ve envāᶜ-ı terbiyet eylemiş.

Tu zi-nādānī (3) be-ġayrī mānde bāz

Sen cehl ü nādānlığuñdan bir ġayrıla girü (4) ḳalmışsın yaᶜnī mā-sivāya taᶜalluḳ ve muḥabbet idüp Ḥaḳḳ teᶜālā (5) ḥażretinden fārıġ olmışsın.

ḤİKĀYET

2287

Ḫüsrevī mīreft (6) der-deşt-i şikār

Bir pādişāh şikār ṣaḥrāsına yaᶜnī şikār içün (7) ṣaḥrāya gitdi.

Güft iy segbān seg-i tāzī biyār

Pādişāh (8) segbāna didi iy segbān seg-i tāzīyi getür. *seg*üñ (9) *tāzī*ye izāfeti ᶜāmuñ ḫāṣṣa izāfeti ḳabīlindendür.

2288

Būd ḫüsrev-rā (10) segī [Ü230b] āmūḫte

Ol pādişāhuñ muᶜallem bir kelbi yaᶜnī bir tāzīsi var idi.

(11) Cülleş ez-eksūn u aṭlas dūḫte

Anuñ cülli eksūn (12) ve aṭlasdan dikilmiş idi.*

[1604] eyleye: eyleyesin Ü.

* *ᶜarża* ᶜarż maᶜnāsınadur.

2289

Ez-güher ṭavḳī muraṣṣaᶜ sāḫte

(13) Gevherden muraṣṣaᶜ düzilmiş bir ṭavḳ

Faḫr-rā der-gerdeneş endāḫte

(14) Faḫr içün anuñ boynına atılmış yaᶜnī ḳonmış idi.

2290

(15) Ez-zereş ḫalḫāl u dest-ebrenceneş

Ol tāzīnüñ (16) ḫalḫālı ve anuñ dest ebrenceni altundan idi.[**]

Rişte-i (17) ibrīşimīn der-gerdeneş

Anuñ boynında rişte-i ibrīşimīn (18) var idi yaᶜnī anuñ boynında olan rişte ibrīşīmden idi.

2291

(19) Şāh ān seg-rā seg-i biḫred girift

Pādişāh ol kelbi ki [S236a] (1) murād tāzīdür biḫred ve zīrek kelb ṭutdı yaᶜnī anı şikāra çüst (2) ü çāpük idügini bilürdi. [*]

Rişte-i ān seg be-dest-i ḫod (3) girift

Lā-cerem pādişāh ol tāzīnüñ riştesini kendünüñ (4) elinde ṭutdı yaᶜnī anı pādişāh yedüp ve yanınca bile alup gitdi.

2292

(5) Şāh mīşud der-ḳafāyeş seg devān

Şāh gitdi ve kelb ki (6) murād ol tāzīdür pādişāhuñ ḳafāsında devān

Der-reh-i seg (7) būd laḫtī üstüḫˇān[**]

İttifāḳen següñ yolında bir pāre üstüḫˇān (8) var idi. Pādişāhdan murād Ḫüdāy ᶜazze ve celledür. *seg*den (9) murād ehl-i dünyādur. Següñ üzerinde olan zīnetden murād Ḫüdāy (10) teᶜālānuñ ehl-i dünyāya eyledügi ẕātī iḥsānıdur dest ü pāy (11) ve çeşm ü ᶜaḳl ve ḳuvvet ü ṣıḥḥat gibi. *üstüḫˇān*dan murād dünyādur.

2293

(12) Seg nemīşud küstüḫˇān üftāde būd

---

[*] *eksūn bir nevᶜ ḳumaşdur.*

[**] *dest ebrencen* bilezik.

[*] *biḫred* zīrek.

[**] *ki üstüḫˇān* taḳdīrindedür.

Seg pādişāhuñ (13) ḳafāsınca gitmedi . Zīrā anuñ yolında üstüẖˇān vāḳiᶜ olmış idi (14) ki ol tāzī aña muḳeyyed olmış idi.

Bingerīst ān şāh (15) seg istāde būd

[Ü231a] Ol şāh naẓar eyledi seg ṭurmış idi (16) yaᶜnī ol üstüẖˇāna muḳayyed olup anı yimege ḳaṣd eylemiş idi.

2294

(17) Āteş-i ġayret çünān ber-şāh zed

Ol ḥāletden şāha (18) ġayret āteşi ancılayın teᵓs̱īr eyledi.

Kāteşī ender-seg-i güm-rāh zed

(19) Ki güm-rāh ve bī-edeb kelbe bir āteş urdı yaᶜnī pādişāhuñ ġażabı [S237b] (1) āteşinüñ es̱eri ol kelbe irişdi lā-cerem ol kelb pādişāhuñ ḥużūrından (2) dūr olup merdūd oldı. Niteki işāret olunur.

2295

Güft (3) āẖir pīş-i çün men pādişāh

Pādişāh bī-ẖużūr olup (4) didi āẖir bencileyin pādişāhuñ ḥużūrında

Sūy-ı ġayrī çün (5) tüvān kerden nigāh

Bir ġayrüñ cānibine naẓar eylemek nice mümkindür.

2296

(6) Rişteeş bübrīd hem ender-zamān

Pādişāh anuñ rişтesini (7) hem fevrī kesdi yaᶜnī andan ferāġat eyledi.

Ser bidād ān bī-edeb-rā (8) der-cihān

Ol bī-edebi cihāna ṣalıvirdi yaᶜnī ḥużūrından redd (9) eyledi. Niteki ehl-i dünyā dünyā sebebi ile dergāh-ı Eḥadiyyet'den dūrdur.

2297

(10) Ger büẖurdī sūzen ān seg ṣad hezār

Ol kelb eger ṣad hezār (11) igne yiyeydi

Bihtereş būdī ki bī-īn rişte kār

Anā evlā idi ki (12) kārı bu rişтesiz olmaḳdan . Zīrā sūzen yimekile merdūd olmazdı (13) pes ehl-i dünyā ṣad hezār belāya mübtelā ve giriftār olmaḳ evlādur (14) dergāh-ı Eḥadiyyet'den dūr u cüdā olmaḳdan.

2298

Merd-i segbān (15) güft seg ārāstest

Merd-i segbān çünki pādişāhdan bu sözleri (16) işitdi pādişāha didi bu kelb müzeyyendür.*

Cümle-i endām-ı ū (17) pür-ḫ̌āstest

Anuñ endāmınuñ cümlesi pür-zīnetdür. *ḫ̌āste* bunda (18) zīnet maʿnāsınadur.

2299

[Ü231b] Gerçi īn seg deşt ü ṣaḥrā-rā sezāst[1605]

Egerçi (19) bu kelb deşt ü ṣaḥrāya lāʾıḳdur**

Aṭlas ü zerr ü güher mā-rā sezāst

[S237a] (1) Līkin anuñ üzerinde olan aṭlas ve altun ve güher bize lāʾıḳdur (2) . Zīrā anı bu ḥāletile ḳomaḳ ḥayfdur.

2300

Şāh güftā hemçünān bügẕār u rev

(3) Şāh ol segbāna didi bu kelbi ancılayın zīb ü zīnet ile ḳo ve yüri.

(4) Dil zi-zerr ü sīm-i ū ber-dār u rev

Anuñ zerr ü sīmüñden ferāġat eyle (5) ve yüri.

2301

Tā eger bā-ḫ̌īş āyed baʿd ez-īn

Tā bu cüdālıḳdan (6) ṣoñra bu kelb eger kendüsine gele

Ḫ̌īş-rā ārāste bīned (7) çünīn

Kendüsini buncılayın müzeyyen göre.

2302

Yādeş āyed kāşināyī (8) yāftet

Anuñ yād u fikrine gele ki āşinālıḳ bulmışdur.

(9) Vez-çü men şāhī cüdāyī yāftet

Ve baʿde zamān bencileyin (10) bir şāhdan cüdālıḳ bulmışdur. Ḥiṣṣe beyānına şurūʾ olundı.

2303

---

* *ārāste* (ārā ve) est'den mürekkebdür.

[1605] Yazma nüshanın ilgili beytinin birinci mısraında "sezed" şeklinde yazılan bu kelime anlam olarak ikinci mısrada yazıldığı gibi "sezāst" olmalıdır. Ayrıca kelime Muhammed Rıza Şefīi Kedkenī nüshasında da "sezāst" olarak yazılmıştır.

** *deşt* ṣaḥrā.

(11) İy zi-evvel āşināyī yāfte

İy evvelden Ḫüdāy ᶜazze ve celle ile (12) āşinālıḳ bulmış kimse.

Vāḫir ez-ġaflet cüdāyī yāfte

(13) Ve āḫir ġaflet ve ġurūr sebebinden ḥażret-i ᶜizzetden cüdālıḳ bulmış (14) kimse.

2304

Pāy der-ᶜışḳ-ı ḥaḳīḳī nih tamām

Āşinālıġa vuṣūl bulmaḳ ister (15) iseñ mā-sivādan ferāġat idüp ᶜışḳ-ı ḥaḳīḳīye tamām ayaḳ ḳo (16) ve ṯābit-ḳadem ol.

Nūş kun bā-ejdehā merdāne cām

Merdāne (17) ve bī-bāk ejdehā ile cām nūş eyle yaᶜnī ṣaᶜb u müşkil belālara ṣabr (18) u taḥammül idüp ᶜışḳ-ı İlāhī şarābını nūş eyle.

2305

Zān ki īncā pāy-ı (19) dār u ejdehāst

Zīrā ki bura dāruñ pāyı ve ejderhādur yaᶜnī ḥadden bīrūn [S238b] (1) cāy-ı ḫaṭarnāk ve varṭa-i helākdur ve ᶜuşşāḳuñ bunlardan ve ṣad hezār bunuñ gibiden (2) bāk ü bīmi yoḳdur.

ᶜĀşıḳān-rā ser bürīden ḫūn behāst

Zīrā (3) ṭarīḳ-i ᶜışḳda baş kesilmek ve ber-dār olmaḳ [Ü232a] ᶜāşıḳlaruñ ḳan (4) bahāsıdur. Bu ḫod rūşendür ki e*şeddü'n-nāsi belāen el-enbiyāᵓu ṯumme'l-evliyāᵓu (5) ṯumme'l-emṯelu fe'l-emṯel*[1606] ḥasebince bu denī dünyāda enbiyā ve evliyā belādan ḫālī (6) olmamışlardur. Ḫuṣūṣen ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem ki cemīᶜ enbiyādan (7) ziyāde müteᵓeẕẕī olmışlardur. Niteki bu maᶜnā bu ḥadīṯ-i şerīfden (8) rūşen ve ẓāhirdür *mā-uẕiye nebiyyun miṯle mā-ūẕītu. Pāy-ı dā*rdan (9) murād dār aġacınuñ dibidür ki ḥīn-i ṣalbde ṣalb olunacaḳ (10) oraya gelür.*

2306

Çünki cān-ı merd-rā şūrī dehend

Egerçi müşkilāt-ı (11) ᶜışḳ bisyārdur līkin çünki şarāb-ı ᶜışḳ sebebi ile ol ᶜāşıḳ (12) merdüñ cānına bir şūr u ḥālet vireler

---

[1606] "İnsanlar arasında belaya en çok tutulanlar nebilerdir ve sonra derecesine göre diğerleri gelir."

* *bürīden* bunda mechūldür.

Ejdehā-rā ṣūret-i (13) mūrī dehend

Ejdehāya bir mūr ṣūretini virürler yaʿnī ʿāşıḳ (14) çünki ʿışḳ-ı İlāhī şarābını nūş eyleye ejdehā aña bir mūr gibi (15) żaʿīf ve ḫˇār görinür belki cemīʿ mevcūdāt aña maʿdūm görinür.[**]

2307

(16) ʿĀşıḳāneş ger yekī vü ger ṣadend

Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ʿāşıḳları (17) eger birdür veger yüzdür.

Der-reh-i ū teşneʾī ḫūn-ı ḫodend

O Allāh'uñ (18) yolında kendülerinüñ ḫūn u helākine teşnelerdür . Zīrā anuñ yolında (19) helāk olmaḳ ṣad hezār bāḳī devlet ü saʿādete sebebdür.[***]

Beyt

[S238a] (1) Ne rūzī be-bī-çāregī cān dihī

Hemān bih ki der-pāy-ı cānān dihī

ḤİKĀYET

2308

(2) Çün şud ān Ḥallāc ber-dār ān zamān

Ol Ḥallāc ki meşhūr-ı (3) ʿālemdür çünki ol zamān dār üzere gitdi.[****]

Cüz *ene'l-Ḥaḳ* (4) mīnerefteş ber-zebān

Anuñ zebānı üzere ene'l-Ḥaḳ'dan ġayrı (5) bir söz vāḳiʿ olmadı yaʿnī hemān ene'l-Ḥaḳḳ didi.

2309

Çün zebān-ı ū (6) hemī neşnāḫtend

Çünki erbāb-ı şerīʿat anuñ kelāmını fehm eylemediler.

[Ü232b] (7) Çār dest ü pāy-i ū endāḫtend

Anuñ iki elini ve iki ayaġını ḳaṭʿ (8) eylediler. *çār* ẕikri iki dest ve iki pāy iʿtibārı iledür.

Beyt

(9) Çün ḳalem der-dest-i ġaddārī buved

[**] *dehend*üñ fāʿili ḥażret-i Ḥaḳ'dur ʿazze ismuhu ve ṣīġa-i cemʿ taʿẓīm içündür.

[***] *ū*dan murād ḥażret-i Ḥaḳ'dur.

[****] *dār* maʿrūfdur.

Lā-cerem Manṣūr ber-dārī buved

(10) Manṣūr'dan ene'l-Ḥaḳḳ kelāmı ḫūb ve laṭīf kelām iken andan murād (11) ne idügi ẓāhir olmamaḳ zamānesinde olan ḥükkāmuñ cehlindendür.

2310

(12) Zerd şud çün ḫūn birīḫt ez-vey besī

Çünki andan çoḳ (13) ḳan döküldi yüzi ṣarı oldı.

Sürḫ key māned der-ān ḥālet (14) kesī

Ol ḥāletde[1607] bir kimse ḳaçan (15) sürḫ-rūy ḳalur yaʿnī ḳalmaz . Zīrā sürḫ-rūyluga sebeb ḫūndur.

2311

Zūd mīmālīd ān ḫurşīd-i rāh

(16) Dest-i bübrīde be-rūy-ı hemçü māh

Ol ṭarīḳ-i ʿışḳuñ āfitābı yaʿnī (17) kāmil ve mürşidi ḳaṭʿ olunmış elini fevrī māh gibi yüzine sürdi (18) anuñ māh-rūyluġı ʿışḳ-ı İlāhī nūrı ile münevver olduġı iʿtibār iledür.

2312

(19) Güft çün gül-güne-i merdest ḫūn

Şeyḫ Manṣūr ol ḥālde [S239b] (1) didi çünki merd-i ʿışḳuñ gül-günesi ḫūndur.*

Rūy-ı ḫod gül-güne (2) zān kerdem künūn

Şimdi ol sebebden kendü yüzüme ol ḳandan (3) gül-güne eyledüm.

2313

Tā nebāşem zerd der-rūy-ı kesī

Tā bir kimsenüñ rūy (4) u naẓarında zerd-rūy[1608] olmayam.

Sürḫ-rūyī bāyedem īncā besī

Zīrā (5) burada baña ziyāde sürḫ-rūyluḳ ve beşāşet gerekdür.*

2314

Her kirā (6) men zerd āyem der-naẓar

Her kimüñ[1609] naẓarından ben zerd-rūy gelem

[1607] ḥāletde: ḥālde Ü.

* *gül-güne* ḳızılca ki fiker dirler.

[1608] zerd-rūy: zerd Ü.

* *sürḫ-rūyī* yüz aḳlıġı maʿnāsına istiʿmāl olunur.

(7) Ẓan bered kīncā bitersīdem meger

Ẓann iledür ki meger ben burada (8) ḫavf eyledüm.

2315

Çün merā ez-ters yek ser-mūy nīst

Līkin (9) çünki bańa ḫavfdan bir ser-i mūy miḳdārı yoḳdur yaʿnī çünki (10) benüm ẕerre ḳadar ḫavfum yoḳdur.

Cüz çünīn gül-gūne īncā rūy nīst

[Ü233a] (11) Burada buncılayın gül-güneden ġayrı mümkin degüldür . Zīrā çünki ben (12) kendü ḫūnumile yüzümi rengīn eyleyem bu ḥāletden rūşen ve ẓāhir olur (13) bende hīç ḫavf olmaduġına bu hem-maʿnādur līkin çünki bańa bir ḳıl (14) ucı miḳdārı ḫavfdan yoḳdur burada buncılayın gül-güneden (15) ġayrıya imkān ve mecāl yoḳdur.

2316

Merd-i ḫūnī çün nehed ser (16) sūy-ı dār

Merd-i ḫūnī çünki dār cānibine baş ḳor yaʿnī çünki (17) ṣalb olunması muḳarrer olur.

Şīr-merdīş ān zamān āyed be-kār

(18) Anuñ şīr-merdligi ol zamān işe gelür yaʿnī ol demde ẓāhir olur.

2317

(19) Çün cihānem ḥalḳa-i mīmī buved

Çünki cihān bańa bir mīm ḥalḳasıdur [S239a] (1) yaʿnī çünki bir mīm ḥalḳası gibidür.

Key çünīn cāyī merā bīmī buved

(2) Buncılayın teng ü ḥaḳīr yirde bańa ḳaçan bir ḫavf u ġam olur.

2318

(3) Her kirā bā-ejdehā-yı heft ser

Der-temūz üftād dāʾim ḫˇāb u (4) ḫur

[1609] kimüñ: kimüñ ki Ü.

Temūzda her kime yedi başlu ejderhā ile ḫˇāb u ḫur vāḳiᶜ (5) oldı yaᶜnī anuñ ekl ü şürbi ve muṣāḥabet ve ḫˇāb u ḫulṭesi (6) ejderhā-yı heft serile ola. Murād ᶜışḳ-ı İlāhī sebebi ile her kime ki (7) ḳurb-ı dergāh-ı Eḥadiyyet müyesser ola dimekdür.*

2319

Zīn çünīn bāzīş (8) bisyār ūfted

Buncılayın kār u bāzīden aña çoḳ vāḳiᶜ olur.**

(9) Kemterīn çīzeş ser-i dār ūfted

Ana kemterīn ve sehlrek (10) nesne dāruñ seri vāḳiᶜ olur yaᶜnī ber-dār olur.

ḤİKĀYET

2320

(11) Muḳtedā-yı dīn Cüneyd ān baḥr-ı jerf

Dīnüñ muḳtedāsı (12) ol jerf ü ᶜamīḳ deryā Cüneyd***

Yek şebī mīgüft der-Baġdād (13) ḥarf

Bir gice Baġdād'da ḥarf didi ki murād ne idügi bu beytden [Ü233b] (14) rūşendür.

2321

Ḥarfhāyī kez-bülendīş āsumān

Esrār u maᶜārif-i (15) İlāhiyyeden ancılayın sözler didi ki anuñ bülendliginden yaᶜnī ziyāde (16) bülend olduġından ötürü.

Ser nihādī teşne-dil ber-āsitān

(17) Āsumān teşne-dil ve şevḳile anuñ āsitānı üzere baş ḳodı.

2322

(18) Dāşt burnāyī Cüneyd-i rāh-ber

Hemçü ḫurşīdī yekī zībā püser

(19) Mürşid Cüneyd bir civān ṭutardı yaᶜnī bir āfitāb gibi bir zībā püseri var idi.

2323

[S240b] (1) Ser bürīdend ān püser-rā zār zār

Teraḥḥumsız ol püserüñ başını kesdiler.****

---

* *temūz* maᶜrūfdur.

** *ūfted* bunuñ gibi maḥalde vāḳiᶜ olur maᶜnāsınadur.

*** *jerf* deriñ.

(2) Pes miyān-ı cemᶜeş efkendend ḫˇār

Pes ol başı anuñ cemᶜ (3) ü meclisüñ ortasına ḫˇār u bī-iᶜtibār bıraḳdılar.

2324

Çün bedīd (4) ān-rā Cüneyd-i pāk-bāz

Çünki pāk-bāz Cüneyd ol başı gördi.

Dem (5) nezed ān cemᶜ-rā dil dād bāz

Aña müteᶜallıḳ söz söylemedi belki ḥāżır olan (6) ol cemᶜ ü ṭāᵓifeye āşikāre tesliyet virdi.*

2325

Güft ān dīgī ki imşeb (7) bes ᶜaẓīm

Bernihādem men der-esrār-ı Ḳadīm

Eyitdi ziyāde ᶜaẓīm (8) ol bir dīgi ki bu gice ben esrār-ı Ḳadīm'de ḳodum.**

2326

Bā-çünān dīgī gejem (9) bāyed çünīn

Ancılayın bir dīge buncılayın bir kelem gerek***

Hem buved zīn bīş ü (10) kem nebved ez-īn

Bundan daḫı ziyāde olur ve bundan eksik olmaz. (11) Ḫulāṣa-i kelām budur ben ki bu gice setri lāzım olan esrārı (12) fāş eyledügüm içün egerçi benüm püserümüñ başını kesdiler līkin (13) esrār fāş eylemekden[1610] ötürü baᶜżısını ber-dār eylerler Manṣūr gibi. (14) Niteki bu maᶜnā Ḥˇāce Ḥāfıẓ'uñ (r.a)[1611] bu beytinden ẓāhirdür.

Beyt

Güft ān yār kez-ū (15) geşt ser-i dār bülend

Cüzmeş ān būd ki esrār hüveydā mī kerd

(16) ve baᶜżısını dergāh-ı Eḥadiyyet'den redd eylerler. *gejem* kāf-ı [Ü234a] Fārisīnüñ (17) fetḥi ile kelem maᶜnāsınadur. Be-Türkī laḥana.

2327

Ger tu merd-i ṣādıḳī der-rāh-ı Ḥaḳ

**** Anuñ başını kesenler gövündilerdür.

* *dil dād* tesliyet virdi maᶜnāsınadur.

** *ḳadīm*den murād ḥażret-i Ḥaḳ'dur celle şānuhu.

*** *dīg* çölmek.

[1610] eylemekden: eyledüginden Ü.

[1611] (r.a): raḥmetu'l-lāhi ᶜaleyh Ü.

(18) Eger sen Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ yolında ṣādıḳ iseñ

Terk-i (19) ᶜālem gīr ü bāş āgāh-ı Ḥaḳ

ᶜĀlemi terk eyle ve Ḥaḳḳ'uñ āgāhı ol yaᶜnī mā-sivādan [S240a] (1) ġāfil ve bī-ḫaber olup Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teᶜālā ḥażretinden celle şānuhu (2) āgāh ve ḫaber-dār ol *ḳuli'l-lāhu ṣümme ẕerhum.*[1612]

ᶜÖẔR ĀVERDEN-İ MURĠĪ DĪGER EZ-REFTEN BE-ḤAŻRET-İ SĪMURĠ[1613]

2328

Dīgerī güfteş ki mītersem (4) zi-merg

Bir murġ daḫı hüdhüde ḫiṭāb idüp didi ki ben mevtden (5) ḫavf eylerem.

Vādī-i dūrest ü men bī-zād u berg

Zīrā bu vādī (6) ki aña gitmek lāzımdur dūr u dırāz bir vādīdür ve ben zād u (7) bergsizem yaᶜnī benüm zādum yoḳdur. *zād u berg* azıḳ maᶜnāsınadur.

2329

Īnçünīn (8) kez-merg mītersed dilem

Benüm göñlüm ki mevtden buncılayın ḫavf eyler

(9) Cān* berāyed der-nüḫüstīn menzilem

Evvelki menzilde benüm cānum (10) çıḳar yaᶜnī helāk oluram.

2330

Ger menem mīr-i ecel bā-kār u bār

Farażā (11) eger ben kār u bār ve ᶜaẓamet ü şevketile ulurek emīr olam

(12) Çün ecel āyed bümīrem zār zār

Līkin çünki ecel gele zār zār (13) ve bī-dermān ölürem.

2331

Her ki ḫurd ū ez-ecel yek tīġ dest

(14) Her kim ki o ecelüñ elinden bir tīġ yidi

Hem ḳalem şud tīġ u (15) hem desteş şikest

Ol kimsenüñ hem tīġı ḳalem ve iki pāre oldı (16) ve hem eli ṣındı. Murād cemīᶜ aṣḥāb-ı ḥayāt mevtüñ zebūnı idügin (17) beyāndur.

2332

[1612] "(Ey Muhammed!) Allah (indirdi) de. Sonra onları bırak da oyalanıp dursunlar." En'ām/91.

[1613] "Diğer Kuşun Simurga Özür Getirmesi"

* *Cān-ı men* taḳdīrindedür.

İy dirīġā kez-cihān-ı dest ü tīġ

İy dirīġā ki (18) dest ü tīġ-ı cihāndan yaʿnī cihānda ecelüñ dest ü tīġından

(19) Cüz dirīġī nīst der-dest iy dirīġ

İy dirīġ elde bir ḥayf [S241b] (1) u dirīġden ġayrı yoḳdur. Niteki ẓāhirdür bir kimseye ecel irişse [Ü234b] aña dermān (2) eylemege ḳādir olmayup hemān iy dirīġ dirler.

CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD[1614]

2333

(3) Hüdhüdeş güft iy żaʿīf-i nā-tüvān

Çünki hüdhüd ol murġdan (4) bu sözleri işitdi aña cevāb virüp didi iy nā-tüvān ve bī-ḳudret (5) żaʿīf.*

Çend ḫˇāhī mānd müştī üstüḫˇān

İy bir avuç üstüḫˇān (6) niçeye dek ḳalısarsın yaʿnī iy kimse ki senüñ cesedüñ üstüḫˇāndandur (7) ʿāḳıbet helāk olursın.**

Beyt

Ḫaber-dārī iy üstüḫˇān-ı ḳafes

Ki (8) cān-ı tu murġīst nāmeş nefes

2334

Üstüḫˇānī çend der-hem sāḫte

(9) Senüñ vücūduñ terkīb ü tertīb olunmış birḳaç üstüḫˇāndur.

Maġzhā (10) der-üstüḫˇān endāḫte

Ol üstüḫˇānlarda maġzlar ḳonmışdur (11) yaʿnī ol üstüḫˇānlaruñ içinde maġzlar ḳonmışdur. *Maġzhā*dan murād (12) bunda iliklerdür ki üstüḫˇānlaruñ içinde olur.

2335

Tu nemīdānī (13) ki ʿömret bīş ü kem

Sen bilmez misin ki senüñ ʿömrüñ keşīr ve ḳalīl

(14) Nīst bāḳī ez-dü dem tā key zi-dem

İki nefesden bāḳī degüldür (15) pes ḳīl ü ḳāl ve daʿvādan niçeye dek yaʿnī çünki mevt muḳarrerdür (16) pes mevtden ḫavfuñ fāʾidesi ne olur.

[1614] "Hüthütün Verdiği Cevap"

* *nā-tüvān* ḳudretsiz maʿnāsınadur.

** *mānd* bunda mānden maʿnāsınadur.

2336

Tu nemīdānī ki her (17) kū zād murd

Sen bilmez misin ki her kim ki ṭoġdı öldi.

Şud be-ḫāk ü (18) her çi būdeş bād burd

Ḫāke gitdi ve anuñ her nesnesi ki (19) var idi anı bād iletdi yaʿnī kendüsi ḳabre girüp mā-meleki [S241a] (1) maḥv u münʿadim oldı.

2337

Hem berāy-ı murdenet perverdeend

Hem seni mevt (2) içün beslemişlerdür.

Hem berāy-ı burdenet āverdeend

Hem seni ol (3) cihāna iletmek içün bu cihāna getürmişlerdür . Zīrā Ḫüdāy (4) ʿazze ve celle *vemā ḫalaḳtu'l-cinne ve'l-inse illā li-yaʿbudūni*[1615] ḥasebince (5) egerçi cünn ü insi [Ü235a] ṭāʿat içün ḫalḳ eyledi līkin *li-yebluvekum eyyukum (6) aḥsenu ʿamelā*[1616] ḥasebince müʾmin ve kāfir ve ṣāliḥ ve fāsıḳ biri birinden (7) mümtāz olsun içün dünyāda her birisine bir miḳdār ʿömr virüp (8) ʿāḳıbet ʿuḳbāya iledür.

2338

Heft gerdūn hemçü ṭaştī ser-nigūn

(9) Dünyāda her bir nesne[1617] yedi felek başı aşaġa olmış ṭaşt gibidür.*

Vez-şafaḳ īn ṭaşt (10) her şeb pür zi-ḫūn

Ve bu ṭaşt ki murād heft felekdür her şeb (11) şafaḳdan ḫūndan pürdür yaʿnī ḫūn gibi sürḫ şafaḳıla memlūdur.**

2339

(12) Āfitāb-ı tīġ-zen der-geşt-i ū

Tīġ urıcı āfitāb anuñ (13) geşt ü eṭrāfında

Īn heme ser mībüred der-ṭaşt-ı ū

(14) Bu cümle başı anuñ ṭaştı içinde keser. Murād ḫalḳ-ı ʿālemüñ (15) ʿömri bunlaruñ seyr ü devr ü ḥareketi sebebi ile fenā-pezīr olduġın (16) işʿārdur līkin bu ḥālet

---

[1615] "Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım." Zāriyāt/56.
[1616] "O, hanginizin daha güzel amel yapacağını sınamak için" Mülk/2.
[1617] Dünyāda her bir nesne: -Ü.
* *ṭaşt* baḳır legen *ṭast* anuñ muʿarrebidür.
** Şuʿarānuñ ḳatında *şafaḳ*dan murād ufḳda olan ḥumretdür.

ḥaḳīḳat iᶜtibārile degüldür belki mecāzdur (17) . Zīrā cemīᶜ aḥvāl ki bu cihānda ẓāhir olur Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teᶜālā (18) ḥażretinüñ irādet-i şerīfi iledür.

2340

Ger tu ālūde vü ger pāk āmedī

(19) Sen eger ālūde veger pāk geldüñ yaᶜnī eger küfr ü maᶜṣıyet-ālūdesin[1618] (20) veger bunlardan pāksın.

Ḳaṭre-i ābī ki bā-ḫāk āmedī

Ḥaḳīḳatde (21) bir ḳaṭre ābsın ki ḫāke geldüñ* pes ne sebebden mevtden ḫavf u ibā eylersin.

2341

[S242b] (1) Ḳaṭre-i āb ez-ḳadem tā farḳ derd

Ammā ḳademinden farḳına degin derd (2) bir ḳaṭre-i āb

Key tüvāned kerd bā-deryā neberd

Deryā ile ceng (3) ü neberd eylemege ḳaçan ḳādir olur yaᶜnī sen ki maᶜnāda bir ḳaṭre ābsın (4) pes mevt ü ecel ve ḳażā ve ḳaderile muḳābele idüp kendüñi (5) anlardan ḫalāṣ eylemege nice ḳādir olursın.**

2342

[Ü235b] Ger tu ᶜömrī der-cihān (6) fermān berī

Farażā sen eger cihānda bir ᶜömr fermān iledesin (7) yaᶜnī çoḳ zamān ḥükm ü ḥükūmet eyleyesin***

Hem büsūzī hem (8) be-zārī cān dihī

ᶜĀḳıbet hem mevt āteşi ile yanarsın (9) hem derd ü fiġānile cān virürsin.

ḤİKĀYET

2343

Hest ḳuḳnus (10) ṭurfe murġī dil-sitān

Ḳaḳnus ki cihānda meşhūrdur dil-sitān (11) ᶜacīb bir murġdur.

Mevżiᶜ-i īn murġ der-Hindūsitān

Bu murġuñ (12) mevżiᶜi Hindūsitan'dadur.

[1618] maᶜṣıyet-ālūdesin: maᶜṣıyetile ālūdesin Ü.

* Bir ḳaṭre ābsın ki ḫākile geldüñ. Bu hem maᶜnādur.

** *kerd* bunda kerden maᶜnāsınadur.

*** *berī* fiᶜl-i mużāriᶜ-i muḫāṭabdur.

2344

Saḫt minḳārī ʿaceb dāred (13) dırāz

Ol ḳaḳnus ziyāde ve ʿaceb dırāz ve saḫt minḳār ṭutar (14) yaʿnī anuñ burnı ḳatı muḥkem ve ziyāde uzundur.

Hemçü ney der-vey (15) besī sūrāḫ bāz

Ney gibi anda çoḳ sūrāḫ bāzdur yaʿnī anuñ (16) burnında çoḳ delik vardur.

2345

Ḳurb-ı ṣad sūrāḫ (17) der-minḳār-ı ūst

Anuñ minḳārında yüz sūrāḫ miḳdārı vardur.

(18) Nīst cüfteş ṭaḳ būden kār-ı ūst

Anuñ cüfti yoḳdur (19) tek olmaḳ anuñ kārıdur yaʿnī ġayrı murġlar gibi cüft degüldür.

2346

(20) Hest der-her[1619] s̱uḳba āvāzī diger

Anūn her sūrāḫında bir güne (21) āvāz vardur yaʿnī ol āvāzlar biri birine beñzemez. *s̱uḳba* sūrāḫ maʿnāsınadur. [S242a] (1) Be-Türkī delik.

Zīr-i her āvāz-ı ū rāzī diger

Anuñ her āvāzınuñ (2) altında bir ġayrı rāz vardur.

2347

Çün be-her s̱uḳba bināled zār zār

(3) Çünki ol murġ her s̱uḳba ile zār zār nāle eyle*

Murġ u māhī (4) gerded ez-vey bī-ḳarār

Murġ u māhī andan bī-ḳarār olur.

2348

(5) Cümle-i derrendegān ḫāmuş şevend

Ol vaḳt sibāʿuñ (6) cemīʿīsi ḫāmūş olurlar.**

Vez-ḫoşī-i bāng-ı ū (7) bī-huş şevend

Ve anuñ bāng u āvāzınuñ leṭāfet (8) ve ḫoşluġından [Ü236a] bī-hūş olurlar.

[1619] S nüshasında “heme” yazımıştır fakat bu vezni bozmaktadır. Diğer nüshalardaki şekli olan “her” yazılmıştır.

* *bināled* fiʿl-i mużāriʿ-i ġāʾibdür.

** *derrendegān* sibāʿ maʿnāsınadur.

2349

Feylesūfī būd dem-sāzeş (9) girift

Bir feylesof var idi anı dem-sāz ṭutdı (10) yaʿnī ol ḥālde anda ḥāżır oldı.[***]

ʿİlm-i mūsiḳī zi-āvāzeş (11) girift

Mūsiḳī ʿilmini anuñ āvāzından ṭutdı yaʿnī bu fenni (12) anuñ āvāzından ḥāṣıl eyledi.

2350

Sāl-i ʿömr-i ū buved ḳurb-ı (13) hezār

Anuñ ʿömrinüñ yılı biñe ḳarīb olur.

Vaḳt-i merg-i (14) ḫod bidāned āşikār

Ol murġ āşikār ve şeksiz kendü mevtinüñ (15) vaḳt ü zamānını bilür.

2351

Çün bübürred vaḳt-i murden dil (16) zi-ḫ̌īş

Çünki ölmek vaḳtinde kendüsinden ümīdi (17) ḳaṭʿ eyleye

Hīzüm āred gird-i ḫod ṣad ḥazme bīş

Kendünüñ (18) eṭrāfına yüz ḥazmeden ziyāde hīzüm getürür yaʿnī cemʿ eyler. (19) *ḥazme* yıġın maʿnāsınadur.

2352

Der-miyān-ı hīzüm āyed bī-ḳarār

(20) Ol hīzümüñ ortasına bī-ḳarār gelür.

Der-dehed ṣad nevḥa her dem zār zār

(21) Her dem zār zār yüz nevḥa virür yaʿnī bisyār (22) nevḥa eyler.

2353

Pes bedān her s̲uḳbaʾī ez-cān-ı pāk

Pes ol [S243b] (1) her bir s̲uḳba ile pāk ve derdnāk cānından[*]

Nevḥaʾī dīger berāred derdnāk

(2) Derdnāk ve sūznāk tekrār bir nevḥa getürür.

2354

Çün bedān her s̲uḳba (3) hemçün nevḥa-ger

[***] *feylesūf*dan murād bunda ṣāḥib-ḥikmet ʿāḳıldur.

[*] *s̲uḳbaʾ*īde hemze vaḥdet içündür.

Çünki ol her ṣuḳba ile nevḥa idici gibi

Nevḥaʾī dīger (4) kuned nevʿī dīger

Bir ġayrı güne bir ġayrı nevḥa ve fiġān eyleye. *nevḥa-ger* vaṣf (5) terkībidür.

2355

Der-miyān-ı nevḥa ez-endūh-ı merg

Nevḥa içinde mevtüñ ġuṣṣasından[**]

(6) Her zamān ber-ḫod belerzed hemçü berg

Her zamān kendünüñ üzerine (7) yapraḳ gibi ditrer[1620].

2356

Ez-ḫurūş-ı [Ü236b] ū heme perrendegān

Anuñ ḫurūşından (8) cemīʿ murġlar

Vez-nefīr-i ū heme derrendegān

Ve anuñ fiġānından cemīʿ yırtıcılar

2357

(9) Sūy-ı ū āyend ez-neẕẕāregī

Naẓar idicilikden anuñ cānibine (10) gelürler.

Dil bübürrend ez-cihān yek-bāregī

Anuñ ḫurūş u nefīri (11) sebebi ile bir ḥālete irişürler ki bir uġurdan cihāndan ümīdi (12) ḳaṭʿ eylerler. Baʿżı nüsaḫda *ez-neẕẕāregī* yirine *çün neẕẕāregī* vāḳiʿdür (13) līkin evveli evlādur.

2358

Ez-ġameş ān rūz der-ḫūn-ı ciger

Ol gün (14) anuñ ġāmından ciger ḳanında

Pīş-i ū bisyār mīred cānver

(15) Anuñ ḥużūrında vuḥūş ve ṭuyūrdan çoḳ cānver ölür (16) yaʿnī anuñ ġamından cigerleri ḫūn olup helāk olurlar.

2359

(17) Cümle ez-zārī-i ū ḥayrān şevend

Cümlesi anuñ nevḥa ve fiġānından (18) ḥayrān olurlar.

[**] *endūh* ġuṣṣa.

[1620] ditrer: ditred Ü.

Baʿżī ez-bī-ḳuvvetī bī-cān şevend

Baʿżısı bī-cān[1621] (19) ḳuvvet ve ṭāḳatsızlıġından bī-cān olurlar yaʿnī helāk olurlar.

2360

(20) Bes ʿaceb rūzī buved ān rūz-i ū

Anuñ ol güni ziyāde (21) ʿaceb bir gün olur.*

Ḫūn çeked ez-nāle-i cān-sūz-ı ū

Anuñ cān (22) yaḳıcı nālesinden ḳan ṭamlar.**

2361

Bāz çün ʿömreş resed bā-yek [S243a] (1) nefes

Yine çünki anuñ ʿömri bir nefese irişe

Bāl ü per ber-hem zened (2) ez-pīş ü pes

Öñinden ve ardından bāl ü perini biri birine urur.

2362

(3) Āteşī bīrūn çehed ez-bāl-i ū

Anuñ ḳanadından bir āteş ṭaşra (4) ṣıçrar.

Baʿd ez-ān āteş bigīred ḥāl-i ū

Andan ṣoñra anuñ ḥāl ü[1622] vücūdını (5) āteş ṭutar.

2363

Zūd der-hīzüm füted āteş hemī

Hīzüme fevrī āteş (6) düşer.

Pes büsūzed hīzümeş ḫoş ḫoş hemī

Pes anuñ (7) hīzümi ḫoş ḫoş yanar.

2364

Murġ u hīzüm cümle çün [Ü237a] aḫger şeved

Murġ (8) u hīzüm cemīʿan çünki aḫger olur*

Baʿd ez-ān aḫger çü ḫākister (9) şeved

Andan ṣoñra aḫger çünki ḫākister olur.[1623]**

[1621] bī-cān: -Ü.

* *bes* ziyāde maʿnāsınadur.

** *cān-sūz* vaṣf-ı terkībīdür.

[1622] ḥāl ü: ḥāl-i Ü.

* *aḫger* köz.

2365

Çün nemāned ẕerre-ī aḫger (10) pedīd

Çünki bir ẕerre aḫger ẓāhir ḳalmaya

Ḳuḳnusī āyed zi-ḫākister pedīd

(11) Ḫākisterden bir ḳaḳnus ẓāhir gelür. (12) Bu beytde olan *ḳuḳnus*dan murād ḳaḳnus yavrusı idügi (13) bu beytden ẓāhirdür.[***]

2366

Āteş ān hīzüm çü ḫākister kuned

Āteş (14) çünki ol hīzümi yaḳup ḫākister eyler

Ez-miyān ḳuḳnus-beçe (15) ser berkuned

Ḫākisterüñ içinden bir ḳaknus yavrusı baş (16) ḳaldurur yaʿnī ẓāhir olur.

2367

Hīç kes-rā der-cihān īn ūftād

(17) Cihānda hīç kimseye bu vāḳiʿ oldı mı[****]

Kū pes ezmurden (18) bezāyed yā bezād

Ki o öldükden ṣoñra ṭoġa yā ṭoġdı.

2368

(19) Ger çü ḳuḳnus ʿömr-i bisyāret dehend

Eger ḳaḳnus gibi (20) saña bisyār ʿömr vireler

Hem bümīrī hem besī kāret dehend

(21) ʿĀḳıbet hem ölürsin hem saña çoḳ iş virürler. *besī kār*dan (22) murād baʿde'l-mevt vāḳiʿ olan aḥvādür.

2369

Ḳuḳnus-ı ser-geşte [S244b] (1) der-sāl-i hezār

Ser-geşte ve bī-çāre ḳaḳnus biñ yılda

Ṣad tene (2) ber-ḫ̌īşten nālīd zār

Kendü üzere yüz kimse ḳadar zār iñledi. (3) *tene*de olan *ha* miḳdār içündür ve *ten* kimse maʿnāsınadur.

[1623] olur: olur. *Aḫger* köz maʿnāsınadur çün bunda teşbīh içün olmaḳ münāsib degüldür Ü.

[**] *çün* bunda teşbīh içün olmaḳ münāsib degüldür.

[***] *ḫākister* kül.

[****] *īn*den murād mıṣrāʿ-ı sānīdür.

2370

Sālhā der-nāle vü (4) der-derd būd

Niçe yıllar nālede ve derde oldı.

Bī-veled bī-cüft (5) ferd-i ferd būd

Veledsiz cüftsiz ferdüñ ferdi oldı [Ü237b] yaʿnī püser ve (6) cüft ü peder ve māderden berī idi.

2371

Der-heme āfāḳ peyvendī nedāşt

(7) Cemīʿ ʿālemde bir peyvend ve taʿalluḳ ṭutmadı. *āfāḳ* egerçi āsumānuñ kenārları (8) maʿnāsınadur līkin bunda murād ʿālemdür.

Miḥnet-i cüftī vü ferzendī nedāşt

(9) Bir cüftüñ ve bir ferzendüñ elem ve miḥneti ṭutmadı.

2372

Āḫirü'l-emreş (10) ecel çün dād dād

Āḫirü'l-emr çünki ecel aña dād virdi[1624] yaʿnī çünki (11) anı helāk eyledi.

Āmed ü ḫākistereş ber-bād dād

Ecel geldi (12) ve anuñ ḫākisterini yile virdi.

2373

Tā bidānī tu ki ez-çeng-i ecel

Tā sen (13) bilesin ki ecelüñ pençesinden

Kes neḫˇāhed burd cān çendān (14) ḥiyel

Kimse cān iletmeyiserdür ḥīlelerden niçeye dek yaʿnī her ne ḳadar (15) ḥīle eyleseñ ecelüñ pençesinden ḫalāṣ olmazsın *küllü nefsin ẕāʾiḳatü'l- (16) mevt.*[1625*]

2374

Der-heme āfāḳ kes bī-merg nīst

Cemīʿ ʿālemde egerçi (17) kimse mergsiz degüldür yaʿnī herkese egerçi mevt muḳarrerdür

Īn ʿacāʾib (18) bīn ki kes-rā berg nīst

[1624] virdi: vire Ü.

[1625] "Her can ölümü tadacaktır." Ankebūt/57.

[*] *ḥiyel* cemʿ-i ḥīledür.

Ammā bu ʿacāʾibi gör ki kimseye uḫrevī aḥvāl (19) içün berg ü tedārik yoḳdur yaʿnī ehl-i cihān ziyāde ġurūr ve ġafletdedür.

2375

(20) Merg egerçi pes dürüşt ü ẓālimest

Mevt egerçi ziyāde ḫaşen ve ẓālimdür

(21) Gerdenān-rā nerm kerden lāzımest

Ammā cabbār ve mütekebbirleri nerm ü teʾdīb (22) eylemege lāzımdur ḫuṣūṣen bu zamānda ziyāde lāzımdur. *Gerdenān* bunda mütekebbirler (23) maʿnāsınadur. Niteki bu beytde vāḳiʿdür:

Beyt

Be-nāzend ferdā tevāżuʿ künān

Nigūn [S244a] (1) ez-ḫacālet ser-i gerdenān

2376

Gerçi mā-rā kār-ı bisyār ūftād

Egerçi (2) bize bisyār kār u ṣaʿb ḥāl vāḳiʿ oldı[**]

Saḫtter ez-cümle (3) īn kār ūftād

[Ü238a] Līkin cemīʿ kārdan saḫt u ṣaʿbrek bu kār vāḳiʿ (4) oldı . Zīrā mevt kendüsi ṣaʿb u müşkil olduġından ġayrı andan ṣoñra (5) vāḳiʿ olan aḥvāl hem ziyāde ṣaʿb u müşkildür. Mıṣrāʿ-i evvelde *kār* (6) mużāf olmamaḳ hem mümkindür ki maʿnā böyle olur egerçi cihānda bize kār (7) u ṣaʿb aḥvāl bisyār vāḳiʿ oldı. *īn kār*dan murād mevtdür.

ḤİKĀYET

2377

(8) Pīş-i tābūt-ı peder mīşud püser

Bir püser pederinüñ tābūtı öñinde (9) giderdi.

Eşk mībārīd ü mīgüft iy peder

Girye eylerdi ve dirdi (10) iy peder[*]

2378

Īnçünīn rūzī ki cānem kerd rīş

Buncılayın bir gün ki (11) benüm cānumı rīş ü mecrūḥ eyledi.

[**] *ūftād* fiʿl-i māżīdür.

[*] *eşk* gözyaşı.

Hergizem nāmed be-ʿömr-i ḫᵛīş pīş

(12) Kendü ʿömrümde hergiz öñüme geldi.

2379

Ṣūfīʾī güft ān ki ū būdet peder

(13) Bir ṣūfī orada çünki ol püserüñ kelimātını istimāʿ eyledi aña didi (14) ol kimse ki o senüñ pederüñ idi.

Hergizeş īn rūz hem nāmed be-ser

(15) Bugün hem hergiz anun başına gelmedi.

2380

Nīst kārī kān püser-rā (16) ūftād

Bir kār u ṣaʿb ḥāl degüldür ki ol püsere vāḳiʿ oldı.

(17) Kār-ı bes müşkil peder-rā ūftād

Belki ziyāde ṣaʿb u müşkil kār anuñ pederine (18) vāḳiʿ oldı.

2381

İy be-dünyā bī-ser ü pā āmede

İy dünyāya bī-ser ü (19) pā ve ʿüryān gelmiş.

Ḫāk ber-ser bād-peymāy āmede

Başuñ üzere ḫāk (20) ki bād-peymāy gelmişsin yaʿnī dünyāya ṭālib olmışsın dünyā ḫod (21) hīçdür ve āḫirete ḫod andan hīç bir nesne alup gitmege ḳādir olmazsın.

2382

(22) Ger be-ṣadr-ı memleket ḫᵛāhī nişest

Eger salṭanat ṣadrında hem oturmaḳ (23) ister iseñ

[Ü238b] Hem neḫᵛāhī reft cüz bādī be-dest

Hem dünyādan gitmeyisersin [S245b] (1) elüñde yilden ġayrı yaʿnī dünyādan be-her ḥāl tehī-dest gidersin.

ḤİKĀYET

2383

Nāyīʾī-rā (2) çün ecel āmed firāz

Çünki bir ney-zene ecel yaḳın geldi yaʿnī (3) çünki ol nāyī ḥālet-i nezʿe irişdi*

* *nāyī* ney-zen.

Zū yekī pürsīd kiy der-ʿayn-ı (4) rāz

Ol ḥālde andan bir kimse suʾāl eyledi ve didi ki iy ʿayn-ı rāzda (5) olmış kimse. *ʿayn-ı rāz*da olmaḳdan murād ḥālet-i nezʿde uḫrevī (6) aḥvālüñ aña āşikār olduġı iʿtibāriledür.

2384

Ḥāl-i tu çünest vaḳt-i (7) pīç pīç

Ḥālet-i nezʿde senüñ ḥālüñ nicedür.

Güft ḥālem (8) mībenetvān güft hīç

Nāyī ol kimseye cevāb virüp didi ḥālümi (9) dimek hīç mümkin degüldür.

2385

Bād-peymūdem heme ʿömrem tamām

Tamām cemīʿ ʿömrümde (10) yil ölçdüm yaʿnī ṭāʿat ve ʿibādetden ġāfil olup rūz u şeb (11) cemīʿ ʿömrümi neye ṣarf eyledüm.

ʿĀḳıbet bā-ḫāk reftem ve's-selām

(12) ʿĀḳıbet ḫāke gitdüm ve's-selām pes herkes ki ṭāʿat ve ʿibādetden (13) ġāfil ola anuñ ḥāli hem bu nāyīnüñ ḥāli gibi olur.

2386

Nīst (14) dermān merg-rā cüz merg rūy

Merge dermān mergden ġayrı imkān (15) yoḳdur yaʿnī mevtden cihānda hergiz bir kimseye ḫalāṣ olmaḳ mümkin degüldür.

(16) Rīḫten dāred be-zārī berg-i rūy

Be-her ḥāl zārlıḳ ile rūy (17) bergini dökmek ṭutar yaʿnī ʿāḳıbet mevt sebebi ile yüzden reng (18) ve leṭāfet gidüp ḫāk olısardur.[**]

2387

Mā heme ez-behr-i murden (19) zādeīm

Biz cemīʿan ölmekden ötürü ṭoġmışız.

Cān biḫˇāhed (20) reft dil nihādeīm

Cān cesedümüzden cüdā olup (21) gitse gerekdür yaʿnī mevt muḳarrerdür ve biz bu ḫuṣūṣa rıżā virmişiz.[*]

[**] *berg* yapraḳ maʿnāsınadur ki mużāf degüldür.

[*] *dil nihādeīm* rıżā dādeīm maʿnāsınadur.

2388

[Ü239a] (22) Ān ki ʿālem dāşt der-zīr-i nigīn

Ol kimse ki ʿālemi nigīn ve ḥükmi (23) altında ṭutdı yaʿnī ʿālemüñ pādişāhı oldı.

Īn zamān şud [S245a] (1) tūtiyā zīr-i zemīn

Bu zamān yir altında tūtiyā oldı yaʿnī tūtiyā ve ġubār (2) gibi oldı.

Beyt

Ber-ḳademī farḳ-ı melik-zādeʾī

Her varaḳī çehreʾī āzādeʾī

(3) nigīn egerçi yüzük ḳaşı maʿnāsınadur līkin bunda ḥükm ü ḥükūmetden (4) ʿibāretdür.

2389

Vān ki çün çarḫ-ı felek ḫūn-rīz būd

Ve ol kimse ki (5) çarḫ-ı felek gibi ḫūn-rīz ve bī-raḥm idi.

Geşt der-ḫāk-i laḥad nā-çīz (6) zūd

Ḳabrüñ ḫākinde fevrī nā-çīz ve münʿadim oldı.

2390

Cümle der-zīr-i (7) zemīn mīḫufteend

Cemīʿīsi yirüñ[1626] altında yatmışlar ve uyumışlardur.

(8) Bel neḫufte ser-be-ser āşüfteend

Belki yatup uyumamışlardur cemīʿan (9) āşüfte ve perīşānlardur uḫrevī aḥvāl cihetinden

2391

Merg binger (10) tā çi rāh-ı müşkilest

Naẓar eyle gör tā mevt ne müşkil yoldur.

Kān der-īn (11) reh gūr-ı evvel menzilest

Zīrā bu yolda āḫiret yollarından evvel (12) menzildür[1627] *el-ḳabru evvel menzilin min menāzili'l-āḫireti.*[1628**]

2392

[1626] yirüñ: yir Ü.

[1627] āḫiret yollarından evvel menzildür: gūr āḫiret menzillerinden evvel menzildür Ü.

[1628] "Ahiret menzillerinden ilk menzil kabirdir."

** *gūr* bunda ḳabr maʿnāsınadur.

Ger buved ez-telḫī-i (13) merget ḫaber*

Eger mevtüñ ṣaʿb u telḫliġinden senüñ ḫaberüñ (14) ola

Cān-ı şīrīnet şeved zīr ü zeber

Anuñ fikr ü ġamından (15) senüñ şīrīn cānuñ zīr ü zeber olur.

ḤİKĀYET

2393

Ḫurd ʿĪsā āb (16) ez-cūy-ı ḫoş āb

Ḥażret-i ʿĪsā ʿaleyhi's-selām ābı ḫoş (17) ve şīrīn ırmaḳdan ṣu içdi.

Būd ṭaʿm-ı āb ḫoşter (18) ez-cülāb

Ābuñ lezzeti cüllābdan leẕīẕrek idi.

2394

Ān (19) yekī zān āb [Ü239b] pür-ḫum kerd ü reft

Ol bir kimse ol ābdan (20) anda ḳonmış bir küpi ṭoldurdı ve gitdi.

ʿĪsā ez-ḫum nīz (21) ābī ḫurd u reft

Ḥażret-i ʿĪsā ʿaleyhi's-selām küpden (22) daḫı bir içim ṣu içdi ve gitdi.

2395

Şud zi-āb-ı ḫum hemī telḫī (23) dehān

Küpüñ ābından anuñ aġzı acı oldı.

Bāz gerdīd ü ʿacāʾib mānd ez-ān

[S246b] (1) Girü döndi ve andan ziyāde ʿacebe ḳaldı.

2396

Güft yā Rāb āb-ı īn ḫum vāb-ı (2) cūy

Ḥażret-i ʿĪsā ʿaleyhi's-selām Ḫüdāy ʿazze ve celleye ḫiṭāb idüp didi (3) yā Rabbe'l-ʿizze bu küpüñ ābı ve bu cūyuñ ābı**

Her dü yek ābest sırr-ı (4) īn bügüy

Her ikisi bir ābdur bunuñ sırrını didi[1629]. *īn*den murād bu beytdür.

2397

(5) Tā çirā telḫest āb-ı ḫum çünīn

---

* *ḫaberest* taḳdīrindedür.

** *ḫum* küp.

[1629] didi: di Ü.

Küpüñ ābı ᶜaceb niçün böyle acıdur.

(6) Vān diger şīrīnterest ez-engübīn

Ve ol ġayr yaᶜnī āb-ı cūy ᶜaselden (7) şirīnrekdür.

2398

Pīş-i ᶜĪsā ān ḫum āmed der-suḫan

Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ emr-i şerīfi ile (8) ol küp söze geldi.

Güft iy ᶜĪsā menem merdī kühen

Didi iy ᶜĪsā (9) ben bir kühen merdem yaᶜnī ben bir pīr-i merd idüm ve cihāna çoḳdan gelmiş idim.

2399

(10) Zīr-i īn nüh kāse men bār-ı hezār

Geşteem hem kāse[1630] hem ḫum hem teġār

(11) Bu nüh kāsenüñ altında ben biñ kerre hem kāse hem küp hem teġār olmışam. (12) *nüh kāse*den murād nüh felekdür.

2400

Ger kunendem ḫum hezārān bār nīz

Farażā eger beni (13) yine hezārān bār küp eyleyeler

Nīst cüz telḫī-i mergem kār nīz

Yine (14) mevtüñ acılıġından ġayrı benüm kārum yoḳdur yaᶜnī mevtüñ acılıġından (15) baña ḫalāṣ yoḳdur.

2401

Dāᵓim ez-telḫī-i mergem īn çünīn

Āb-ı men zānest (16) nā-şīrīn çünīn

[Ü240a] Mevtüñ acılıġı cihetinden ben dāᵓim böyleyem ol (17) sebebden benüm ābum buncılayın nā-şīrīndür yaᶜnī acıdur.

2402

Āḫir iy ġāfil (18) zi-ḫum bünyūş rāz

İy mevt ve uḫrevī aḥvālden ġāfil āḫir küpden (19) rāz istimāᶜ eyle.

Bīş ez-īn ḫod-rā zi-ġaflet ḫum mesāz

[1630] kāse: kūze Ü.

Ġaflet (20) cihetinden kendüñi bundan ziyāde küp düzme yaʿnī küp bir nesne (21) istimāʿ eylemege ḳādir olmadugı gibi sen hem ġaflet sebebinden küp gibi olmışsın.*

2403

(22) Ḫ͡īş-rā güm kerdeī iy rāz-cūy

İy rāz ṭaleb idici kendüñi (23) güm ü żāyiʿ eylemişsin.**

Pīş ez-ān ket cān*** berāyed bāz cūy

[S246a] (1) Andan evvel ki senüñ cānuñ cesedüñden çıḳar kendüñi girü ṭaleb eyle ve ẓāhirdür ki (2) ceẕbe ve mürşidsiz bu ḥālete vuṣūl bulmaġa ḳādir degülsin.

2404

Ger neyābī (3) zinde ḫod-rā bāz tu

Eger sen zinde iken kendüñi āşikāre[1631] bulmayasın

Çün (4) bümīrī key şināsī rāz tu

Çünki ölesin sen ḳaçan rāz añlarsın yaʿnī (5) öldükden ṣoñra kendüñi fehm idüp rāz-şināş olmaḳ mümkin degüldür.

2405

Ne (6) be-hüşyārī**** turā ez-ḫod ḫaber

Ne hüşyārlıḳda senüñ kendüñden (7) ḫaberüñ vardur

Ne be-murden ez-vücūdet hīç eṣer

Ne ölmekde senüñ (8) vücūduñdan hīç eṣer vardur yaʿnī yoḳdur.

2406

Zinde pey nāburde murde güm şude

(9) Zinde iken kendüñi bulmamış ve cenāb-ı Eḥadiyyet'e vāṣıl olmamışsın murde iken (10) güm ü żāyiʿ olmışsın.

Zāde merdüm līk nā-merdüm şude

Merdüm ṭoġmışsın (11) līkin nā-merdüm ölmişsin . Zīrā *mā min mevlūdin illā veḳadyūledu ʿalā fiṭrati'l-islāmi*[1632] (12) ḥasebince [Ü240b] insān cemīʿan bu cihāna pāk

---

* *mesāz* nehy-i ḫāżırdur.

** *rāz-cūy* vaṣf-ı terkībīdür.

*** *ki cānet* taḳdīrindedür.

[1631] āşikāre: āşikāre zinde Ü.

**** *hūşyār.*

[1632] *mā min mevlūdin illā veḳadyūled ʿalā fiṭrati'l-islāmi: mā min mevlūdin illā veḳadyūled ʿalā fiṭrati'l-islāmi ṣümme ebevāhu yuhevvidānihi ev yunaṣṣırānihi ev yumeccisānihi Ü.* "Dünyaya her gelen çocuk İslam fıtratı üzere doğar. Sonra anne ve babası onu Yahudi, Hıristiyan veya Mecusi yapar."

gelür. *nā-merdüm şude* cihāndan (13) nā-merdüm gitmişsin maʿnāsına olmaḳ hem-laṭīfdür.

2407

Ṣad hezārān perde (14) ān dervīş-rā

Ol dervīşe ṣad hezārān ḥicāb ve perde vardur (15) kendüsini bulmaġa[1633] ḥażret-i Ḥaḳḳ'a[1634] vāṣıl olmaġa

Pes çi güne bāz yābed ḫ̬ᵛīş-rā

(16) Pes ol maḥcūb dervīş kendüsini nice bulur ve nice fehm eyler.

ḤİKĀYET

2408

Güft çün Buḳrāṭ der-nezʿ ūftād

Erbāb-ı tevārīḫ didi çünki (18) Buḳraṭ-ı ḥakīm ḥālet-i nezʿe düşdi.*

Būd şākirdīş güft iy ūstād

(19) Anuñ bir şākirdi var idi aña didi iy ūstād.

2409

Çün kefen sāzīm ü (20) ten pāket kunīm

Çünki saña kefen tedārik eyleyelüm ve cismüñi yuyup pāk eyleyelüm.

(21) Der-küdāmīn cāy der-ḫ̬āket kunīm

Seni ḳanḳı maḥalde defn eyleyelüm.

2410

Güft eger (22) tu bāz yābīm iy ġulām

Buḳrāṭ şākirdine cevāb virüp didi iy ġulām eger sen beni (23) bulur iseñ

Defn kun her cā ki ḫ̬ᵛāhī ve's-selām

Her ne maḥalde ki istersin beni anda defn eyle ve's-selām.

2411

[S247b] (1) Men çü ḫ̬od-rā zinde der-ʿömr-i dırāz

Pey neburdem murde key yābī tu bāz

[1633] bulmaġa: bulmaġa ve Ü.

[1634] Ḥaḳḳ'a: Ḥaḳḳ'a ʿazze ismuhu Ü.

* *Buḳrāt* meşhūr bir ḥakīmdür.

(2) Çünki ben ʿömr-i dırāzda diri iken kendümi bulmadum ve fehm eylemedüm sen (3) beni murde iken ḳaçan bulursın.

2412

Men çünān reftem ki der-vaḳt-i güẕer

(4) Ben cihāndan ancılayın gitdüm ki güẕer vaḳtinde

Yek ser-i mūyem nebūd (5) ez-ḫod ḫaber

Bir ḳıl ucı miḳdārı baña kendümden ḫaber olmadı yaʿnī (6) bu ʿālemden ziyāde bī-ḫaber gitdüm.

ʿÖẔR ĀVERDEN-İ MURĠĪ DĪGER DER-REFTEN-İ BE-ḤAŻRET-İ SĪMURĠ[1635]

2413

Dīgerī güfteş ki iy nīk-iʿtiḳād

[Ü241a] Bir murġ daḫı (8) hüdhüde ḫiṭāb idüp didi iy eyü iʿtiḳādlu

Berneyāmed yek (9) demem ḫod yek murād

Bir nefes ḫod benüm bir murādum ḥāṣıl olmadı.*

2414

Cümle-i (10) ʿömrem çü der-ġam būdeem

Cümle ʿömrümde çünki ġamda olmışam

Müstmend-i (11) kūy-ı ʿālem būdeem

ʿĀlem kūyınuñ ġam-gīn ve maẓlūmı olmışam.**

2415

Der-dil-i (12) pür-ḫūn-ı men çendān ġamest

Benüm pür-ḫūn göñlümde ol ḳadar ġam (13) vardur

Kez-ġamem her ẕerreʾī der-mātemest

Ki her bir ẕerre benüm ġamum sebebinden (14) mātemdedür.

2416

Dāʾimā ḥayrān u ʿāciz būdeem

Dāʾimā ḥayrān ve ʿāciz (15) olmışam.

Kāfirem ger şād hergiz būdeem

[1635] "Diğer Kuşun Simurga Özür Getirmesi"

* *berneyāmed* caḥd-ı muṭlaḳdur.

** *müst* ẓulm *müstmend* maẓlūm maʿnāsınadur.

Kāfirem eger hergiz şād (16) olmış isem.

2417

Māndeem zīn cümle ġam der-ḫ̬ ̬īş men

Bu cümle ġam (17) sebebinden ben kendümde ʿāciz ḳalmışam.

Ser-serī çün rāh gīrem pīş (18) men

Pes ben ilerüye bī-hūde nice[1636] ṭutayum yaʿnī ben bu ḳadar (19) ġamuñ zebūnı iken sīmurġuñ ḥużūrına gitmege nice ḳaṣd u iḳdām eyleyem.

2418

(20) Ger nebūdī s̱ıḳl-ı çendīnī ġamem

Eger baña bu ḳadar ġam s̱ıḳlı olmayaydı

Zīn (21) sefer būdī dilī bes ḫurremem

Bu seferden baña ziyāde ḫurrem bir göñül (22) olurdı yaʿnī ḳalbüm ziyāde mesrūr olurdı. Baʿżı nüsaḫda *s̱ıḳl* yirine (23) *naḳd* vāḳiʿdür ki maʿnā böyle olur: Eger bu dem benüm naḳd ü ḥāżır bu ḳadar ġamum [S247a] (1) olmayaydı.

2419

Līk çün dil hest pür-ḫūn çün kunem

Līkin çünki göñlüm (2) pür-ḫūndur nice eyleyem.

Bā-tu güftem ḥāl eknūn çün kunem

Ḥālümi saña (3) didüm şimdi neyleyem ki gitmege bir çāre ola.

CEVĀB GÜFTEN-İ HÜDHÜD[1637]

2420

(4) Güft iy maġrūr u şeydā āmede

[Ü241b] Çünki hüdhüd ol murġdan (5) bu kelimātı işitdi aña cevāb virüp didi iy maġrūr ve şeydā (6) gelmiş yaʿnī iy murġ sen maġrūr ve dīvānesin.

Pāy-tā-ser ġarḳ-ı sevdā āmede

(7) Pāy-tā-ser sevdāya ġarḳ gelmiş yaʿnī sevdā ve ārzūya ġarīḳsin.

2421

(8) Nā-murādī vü murād-ı īn cihān

Bu cihānuñ nā-murādlıġı ve murādı*

[1636] nice: nice yol Ü.
[1637] "Hüthütün Verdiği Cevap"
* *Nā-murādī*de *yā* maṣdar içündür.

Tā (9) bübīnī bügẕered der-yek zamān

Tā naẓar eyleyesin fevrī geçer yaʿnī cihānuñ (10) beḳāsı ḥaḳīḳatde hemān bir naẓar miḳdārıdur.

2422

Her çi ān der-yek (11) nefes mībügẕered

Her nesne ki o bir nefesde geçer ve münʿadim olur.

(12) ʿÖmr hem bī-ān heves mībügẕered

ʿÖmr ol hevessiz hem geçer pes (13) bir miḳdār ṣabr idici ol tā hevā ve hevesden ḫalāṣ olasın.

2423

Çün (14) cihān mībügẕered bügẕer tu nīz

Çünki cihān geçer sen hem geç.

Terk-i ū (15) gīr ü bedū menger tu nīz

Anı terk eyle ve hem aña naẓar ve iltifāt eyleme. (16) Murād budur ki çün cihān fānī ve bī-beḳādur pes aña muḥabbet eyleme belki (17) andan ferāġat eyle.

2424

Zānki her çīzī ki ū pāyende nīst

Zīrā (18) her bir nesne ki o pāyende ve bāḳī degüldür.

Her ki dil-bended bedū ū (19) zinde nīst

Pes her kim ki aña muḥabbet eyler o diri degüldür yaʿnī zinde-dil (20) degüldür.

ḤİKĀYET

2425

Rāh-bīnī būd bes ʿālī nefes

Ziyāde ʿālī nefes (21) bir rāh-bīn var idi.

Hergiz ū şerbet neḫurd ez-dest-i kes

(22) Hergiz o kimsenüñ elinden şerbet içmedi. *Rāh-bīn*den murād velīdür.

2426

[S248b] (1) Sāʾilī güft iy be-ḥażret nisbetet[1638]

Bir sāʾil aña didi iy kimse ki (2) cenāb-ı ʿizzete senüñ nisbet ve ḳurbetüñ vardur.

[1638] nisbetet: ḳurbetet Ü.

Çün be-şerbet (3) nīst hergiz raġbetet

Niçün senüñ şerbete hergiz raġbetüñ yoḳdur.*

2427

(4) Güft [Ü242a] merdī bīnem istāde zeber

Ol ʿālī nefes ol sāʾile (5) cevāb virüp didi bir merdi üzerümde ṭurmış görürem.**

Tā ki (6) şerbet bāz gīred zūdter

Tā ki ol şerbeti tīzrek girü ṭuta (7) yaʿnī fevrī elümden ala. Baʿżı aṣḥāb-ı devletüñ ḥużūrında olan (8) edānī gibi ki bir miḳdār nūş eyledügüñ gibi fi'l-ḥāl aġzuñdan alur.

2428

(9) Bā-çūnīn merdī müvekkel ber-serem

Benüm başum üzere buncılayın bir merd ile (10) yaʿnī benüm üzerüme buncılayın bir merd ḥavāle olmış iken

Zehr-i men bāşed (11) eger şerbet ḫˇarem

Baña zehr olur eger şerbet içem benüm şerbet (12) nūş eylemege meyl ü raġbetüm olmadığına sebeb budur. *merdī müvekkel*den murād (13) mevtdür.

2429

Bā-müvekkel şerbetem çün ḫoş buved

Müvekkel ile baña şerbet (14) nice ḫoş ve şīrīn olur.

Īn ne cüllābī buved kāteş buved

(15) Pes bu şerbet cüllāb gibi şirīn olmaz taḥḳīḳ ki hemān āteş olur.

2430

(16) Her çi ān-rā pāyidārī yek demest

Her nesne ki anuñ beḳāsı bir nefesdür

(17) Nīm cev erzed eger ṣad ʿālemest

Yarım arpaya deger farażā eger yüz (18) ʿālem ise yaʿnī ḫˇār u nā-çīzdür.

2431

Ez-pey-i yek sāʿate vaṣlī ki nīst

(19) Ol bir sāʿat miḳdārı vaṣldan ötürü ki ḥaḳīḳatde nīst ü münʿadimdür

(20) Çün nihī bünyād ber-aṣlī ki nīst

---

* *çün* bunda niçün maʿnāsınadur.

** *zeber* fevḳ maʿnāsınadur.

Niçün bünyād ḳorsın ol aṣl (21) üzere ki maʿnāda nīst ü maʿdūmdur. Murād *ed-dünyā sāʿatün* ḥasebince (22) dünyā ḥaḳīḳatde bir sāʿat miḳdārı idügin işʿārdur. *sāʿat*de olan *hā* [S248a] (1) miḳdār içündür.

2432

Ger tu hestī ez-murādī ser-firāz

Eger sen bir murād (2) cihetinden ʿālī-ḳadr iseñ*

Ez-murād-ı yek nefes çendīn menāz

(3) Bir nefes miḳdārı [Ü242b] beḳāsı olan murād sebebinden bu ḳadar kibr ü tefāḫür eyleme.**

2433

(4) Ver şudest ez-nā-murādī tīre ḥāl

Veger nā-murādlıḳ sebebinden (5) senüñ ḥālüñ tīre ve perīşān oldı ise

Nā-murādī çün demī bāşed (6) menāl

Çünki nā-murādlıḳ bir nefesdür bī-ḥużūr olup nāle ve fiġān eyleme.

2434

(7) Ger turā rencī resed yā zārīʾī

Eger sañā bir derd ü renc yāḫud bir muṣībet ve elem (8) irişe

Ān zi-ʿizz-i tust ne ez-ḫᵛārīʾī

Ol senüñ ʿizzetüñdendür (9) bir ḫᵛārlıḳ cihetinden degüldür . Zīrā *eşeddü'n-nāsi belāen el-enbiyāʾu ṯumme'l-evliyāʾu ṯumme'l-emṯelu fe'l-emṯel*[1639] (10) ḥasebince saña her belā ve muṣībet ki irişür senüñ Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ḥużūrında (11) ḳurb u ʿizzetüñe sebeb-i ḳavīdür . Zīrā cenāb-ı İlāhī'den dūr u mehcūr olanlar (12) bu ḥāletlerden[1640] maḥrūmlardur.

2435

Ān çi ān ber-enbiyā reft ez-belā

Ol nesne (13) ki o belādan enbiyāya vāḳiʿ oldı.

Hīç kes nedhed nişān (14) der-Kerbelā

---

* *hest*īde olan *yā* ḫiṭāb içündür.

** *menāz* nehy-i ḥāżırdur.

[1639] "İnsanlar arasında belaya en çok tutulanlar nebilerdir ve sonra derecesine göre diğerleri gelir."

[1640] ḥāletlerden: ḥāletden de Ü.

Kerbelā'da hīç kimse andan nişān virmez ḥālbuki Kerbelā[1641] (15) bir muṣībet vāḳiᶜ olmışdur Ḥażret-i Hüseyn'e raḍıya'l-lāhu ᶜanh ve anuñ tevābiᶜine (16) ki henüz ferāmūş olunmayup ḫalḳ anuñ içün mātem-zedelerdür.

2436

(17) Ān çi der-ṣūret turā rencī nümūd

Ol nesne ki ṣūret ve ẓāhirde (18) saña bir renc ü elem göründi. *

Der-ṣıfat bīnende-rā gencī nümūd

Ṣāḥib-naẓara (19) maᶜnā ve ḥaḳīḳatde bir genc göründi . Zīrā ṣāḥib-naẓara ol renc sebebi ile (20) izdiyād-ı ḳurb-ı İlāhī ḥāṣıl olur.**

2437

Ṣad ᶜināyet mīresed (21) der-her demī

Ḫüdāy ᶜazze ve celleden her bir nefesde yüz ᶜināyet irişür.

[S249b] (1) Hest ez-iḥsān-ı ū pür ᶜālemī

Ol Allāh'uñ iḥsān ve kereminden[1642] ᶜālem cemīᶜan (2) memlūdur çünki bir derd göndere andan ᶜivaż hezārān dermān gönderür.

[Ü243a] (3) Beyt

ᶜĀşıḳ ki şud ki yār be-ḥāleş naẓar nekerd

İy ḫˇāce derd nīst (4) veger ne ṭabīb hest

2438

Mīneyārī yād ez-iḥsān-ı ū

Anuñ iḥsān (5) ve kereminden yād getürmezsin.

Mībübīnī endekī renc ān-ı ū

Anuñ ānı (6) yaᶜnī anuñ irādet-i şerīfi ile saña irişen birazcıḳ renc ü elemi görürsin. (7) Bu hem-maᶜnādur mışrāᵓ-i ş̲ānīde anuñ irādet-i şerīfi ile saña irişen (8) birazcıḳ renc ü eleme naẓar eylersin.

2439

Īn kücā bāşed ṭarīḳ-i dūstī

(9) Bu ḳanda dostluḳ ṭarīḳi olur.

[1641] Kerbelā: Kerbelā'da Ü.

* *nümūd* bunda fiᶜl-i māżī-i mechūldür.

** *nümūd* keẕālik.

[1642] iḥsān ve kereminden: kerem ve iḥsānından Ü.

Tu meger maġzī nedārī pūstī

(10) Meger sen bir maġz u lübb ṭutmazsın hemān postsın yaʿnī sende (11) ʿışḳ u muḥabbet ve ḫūb-sīret ve maʿrifet ve ʿaḳldan behre yoḳdur.

ḤİKĀYET

2440

Pādişāhī būd nīkū-şīveʾī

Nīkū-şīve ve ḫūb-sīret (13) bir pādişāh var idi.*

Çākerī-rā dād rūzī mīveʾī

Bir gün ol pādişāh (14) bir çākerine bir mīve virdi.

2441

Mīve-rā ḫoş ḫoş hemī ḫurd (15) ān ġulām

Ol ġulām ol mīveyi ancılayın ẕevḳ u leẕẕetile yidi.

(16) Güftīī[1643] ḫoşter neḫurd ū zān ṭaʿām

Dirsin ki ol ġulām andan (17) şīrīn ve leẕīẕrek ṭaʿām yimedi.

2442

Ez-ḫoşī kān çākereş mīḫurd ān

(18) Ḫoşluḳ cihetinden ki pādişāhuñ çākeri anı yidi yaʿnī ol (19) ġulām ol mīveyi pādişāhuñ ziyāde ẕevḳ u leẕẕetile[1644] yidüginden

Pādişāh-rā (20) ārızū mīgerd ān

Pādişāha hem ol mīveyi yimek ārzūsı oldı. (21) *gerd* kāf-ı Fārisīnüñ fetḥiyle bunda *gerdīd* maʿnāsınadur. Be-Türkī oldı.

2443

[S249a] (1) Güft yek nīme be-men dih iy ġulām

Pes pādişāh aña didi iy ġulām (2) ol mīvenüñ bir nışfını baña vir.

Zān ki bes ḫoş mīḫurī tu īn (3) ṭaʿām

Zīrā ki[1645] bu ṭaʿāmı ki murād ol mīvedür ziyāde ẕevḳ u leẕẕetile (4) yirsin.*

---

* *şīveʾī*de hemze hemān vezn içündür.

[1643] Nüshalarda "gūyī" şeklinde yazılan bu kelime vezin gereği "güftīī" yazılmalıdır. Muhammed Rıza Şefiî Kedkenî'nin eserinde de "güftīī" yazılmaktadır.

[1644] ziyāde ẕevḳ u leẕẕetile: ḥużūrında Ü.

[1645] ki: -Ü.

* *bes* bunda ziyāde maʿnāsınadur.

2444

[Ü243b] Dād şeh-rā mīve vü şeh çün çeşīd

Ġulām pādişāha mīveyi (5) yaʿnī ol mīvenüñ nışfını virdi ve çünki şāh anı ṭatdı

Telḫ (6) būd ebrū ez-ān der-hem keşīd

Acı idi lā-cerem pādişāh andan (7) ebrūlarını bir yire çekdi yaʿnī yüzüni burtardı.

2445

Güft hergiz iy ġulām (8) īn ḫod ki kerd

Pādişāh ol ġulāma didi bunı hergiz ḫod kim eyledi.

(9) Vīn çünīn telḫī çünān şīrīn ki ḫurd

Ve buncılayın bir acıyı ancılayın (10) şīrīn kim yidi yaʿnī sen ki bu acı mīveyi böyle ẕevḳ u leẕẕetile yidüñ cihānda (11) hergiz bir kimse böyle eylememişdür.

2446

Ān rehī bā-şāh güft iy şehriyār

(12) Ol bende çünki pādişāhdan bu kelimātı istimāʿ eyledi pādişāha (13) didi iy şehriyār[**]

Çün zi-destet tuḥfe dīdem ṣad hezār

Çünki senüñ (14) elüñden ṣad hezār tuḥfe ve iḥsān gördüm.

2447

Ger zi-destet telḫ üfted (15) mīveʾī

Pes eger senüñ elüñden baña bir acı mīve düşe

Bāz dāden-rā (16) nedānem şīveʾī

Anı girü virmegi bir şīve bilmezem yaʿnī anı ḳabūl eylemeyüp redd (17) eylemegi mürüvvet ve inṣāf bilmezem.

2448

Çün zi-destet her demem gencī resed

(18) Çünki her dem senüñ elüñden baña bir genc ü māl irişür.

Key be-yek telḫī (19) merā rencī resed

Bir acı ve elem sebebi ile baña ḳaçan bir renc ü ġam irişür.

2449

(20) Çün şudem der-zīr-i niʿmet pest-ı tu

[**] *rehī* bende.

Çünki niᶜmet ve iḥsānuñ altında senüñ pest ve zebūnuñ oldum.

[S250b] (1) Key merā telḫī buved ez-dest-i tu

Pes senüñ elüñden baña ḳaçan bir acı olur yaᶜnī (2) olmaz . Zīrā senüñ elünden cemīᶜ telḫ şīrīn olur.

2450

Ger turā der-rāh renc-i (3) ū besīst

ᶜIşḳ u ᶜibādet ṭarīḳinden eger saña anuñ renc ü elemi çoḳ ise (4) yaᶜnī Ḫüdāy ᶜazze ve celleden eger saña bisyār renc ü zaḥmet [Ü244a] irişe*

Tu yaḳīn (5) mīdān ki genc ū besīst

Sen yaḳīn ve taḥḳīḳ bil ki saña anuñ genc (6) ü iḥsānı çoḳdur . Zīrā *inna'l-lāhe lā-yuḍīᶜu ecra'l-muḥsinīn*[1646] ḥasebince be-her ḥāl (7) bisyār rūḥānī ve Raḥmānī gence vuṣūl bulursın hīç Ḫüdāy (8) ᶜazze ve celle gibi laṭīf müşterī olmaz.

2451

Kār-ı ū bes püşt ü (9) rū üftādeest

Bu fānī cihānda anuñ kārı ziyāde (10) püşt ü rū düşmişdür yaᶜnī ziyāde ṣaᶜb u müşkildür ve dāᵓire-i (11) ᶜaḳldan bīrūndur.

Çün kunī tu çün çünīn binhādeest

(12) Sen nice eylersin? Çünki böyle ḳomışdur. Yaᶜnī çünki Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ (13) irādet ve kārı böyle vāḳiᶜdür. Sen buña tābiᶜ olmamaġa neye[1647] ḳādir olursın?

2452

(14) Puḫtegān çün ser be-reh āverdeend

Puḫteler çünki ᶜışḳ (15) ṭarīḳine baş getürmişler ve sülūk eylemişlerdür.

Loḳmaᵓī bī-ḫūn-ı (16) dil key ḫurdeend

Göñül ḳanınsız ḳaçan bir loḳma yimişlerdür yaᶜnī (17) yimemişlerdür . Zīrā anlar nefsānī ẕevḳden ziyāde perhīz idicilerdür.

2453

(18) Tā ki ber-nān u nemek binşesteend

---

* *ū*dan murād ḥażret-i Ḫaḳ'dur.

[1646] "Şüphesiz Allah, iyilik yapanların mükâfatını elbette zayi etmez." Tevbe/120.

[1647] niye: nite Ü.

Tā ki bu ṭāʾife nān ve nemek üzere (19) oturmışlardur yaʿnī ṭaʿām yimege ḥāżır olmışlardur.

Bī-ciger nān-ı (20) tehī neşkesteend

Tehī nānı cigersiz şımamışlardur yaʿnī ḳatıḳsız [S250a] (1) nānı ġamsız yimemişlerdür. *nān-ı tehī* ḳatıḳsız nān maʿnāsınadur.*

ḤİKĀYET

2454

(2) Ṣūfīʾī-rā güft merdī nām-dār

Bir nām-dār merd bir ṣūfīye didi.**

(3) Kiy āḫī çün mīgüẕārī rūzigār

Ki iy āḫī rūzigāruñı[1648] nice geçürürsin (4) yaʿnī bu rūzigārda senüñ kār u ḥālüñ nicedür.

2455

Güft men der-külḫenī (5) vā māndeem

Ṣūfī ol nām-dāra [Ü244b] cevāb virüp didi (6) ben bir külḫende ḳalmışam yaʿnī ben bir külḫānda oluram.

Ḫuşk-leb (7) ter-dāmenī vā māndeem

Anda ziyāde ḫuşk-leb ter-dāmen ḳalmışam (8) yaʿnī faḳīrem ve rūḥānī ḥālātdan bir ḥālete vuṣūl bulmamışam.

2456

(9) Girdeʾī neşkesteem der-külḫenem

Külḫenümde bir girde şımamışam yaʿnī bir girdeyi (10) pāreleyüp yimemişem.

Tā ki neşkestend āncā gerdenem

Tā ki orada benüm (11) gerdenümi şımadılar. Ḫulāṣa-i kelām budur ki her bār ki külḫānda bir girde yiyem anuñ (12) muḳābelesinde bisyār derd ü elem görürem.*

2457

Ger tu der-ʿālem ḫoşī ḫ˘āhī demī

(13) Eger sen ʿālemde bir nefes rāḥat ve ḫoşluḳ isteyesin

---

* *ciger* bunda ġam maʿnāsınadur.
** *nām-dār* vaṣf-ı terkībīdür.
[1648] rūzigāruñı: rūzigārı Ü.
* Yaʿnī her bār ki bir girde yidüm boynumı şıdılar.

Ḫufteʾī (14) bā-bād mīgūyī hemī

Yatup uyumışsın bāda söylersin yaʿnī (15) ḫˇābda iken ḫaberüñ yoḳ bī-hūde ve nā-maʿḳūl kelimāt eylersin yaʿnī (16) bu ʿālemde senüñ rāḥat ve ḥużūr içün olan ṭalebüñ mışrāʿ-i şānīnüñ (17) mażmūnı meşābesindedür ki bī-hūdedür . Zīrā bu ʿālem rāḥat-ābād degüldür (18) belki miḥnet-ābāddur.[**]

2458

Ger ḫoşī cūyī der-ān kun iḥtiyāṭ

Eger bu ʿālemde (19) ḫoşluḳ ister iseñ ol ḫoşluḳdan iḥtiyāṭ ve ihtimām eyle.[***]

[S251b] (1) Tā resī merdāne zān sūy-ı Ṣırāṭ

Tā ki ol iḥtiyāṭ ve ihtimām cihetinden (2) merdāne Ṣırāṭ cānibine irişesin. Murād budur ki çün rūḥānī ḫoşluḳ (3) ḥuṣūli içün saʿy u ihtimām idici olasın anuñ saña küllī nefʿi olur.

2459

(4) Ḫoş-dilī der-kūy-ı ʿālem rūy nīst

Zīrā ʿālem maḥallesinde (5) ḫoş-dillige imkān yoḳdur.[****]

Zān ki resm-i[1649] ḫoş-dilī yek mūy nīst

(6) Zīrā ki bir mūy miḳdārı ḫoş-dilligüñ resm ü eşeri [Ü245a] yoḳdur.

2460

(7) Nefs hest īncā ki çün āteş buved

Zīrā bu ʿālemde nefs vardur (8) ki ol nefs āteş gibidür.

Der-zamāne kū dilī kū ḫoş buved

Pes (9) zamānede ḳanı bir göñül ki o ḫoş ola.

2461

Ger tu çün pergār (10) gerdī der-cihān

Farażā eger sen cihānda cemīʿ eṭrāfa pergār (11) gibi devr eyleyesin

Ez-ḫoşī yek noḳṭa kes nedhed nişān

(12) Kimse ḫoşluḳdan bir noḳṭa miḳdārı nişān virmez.

[**] *ḫufteʾī*de hemze ḫiṭāb içündür.
[***] *kun* emr-i ḥāżırdur.
[****] *rūy* bunda imkān maʿnāsınadur.
[1649] "resm" kelimesi S nüshasında yoktur.

ḤİKĀYET

2462

Güft (13) Şeyḫ-i Mihne-rā ān pīr-zen

Ol pīr-zen Şeyḫ-i Mihne ḥażretine didi.[*]

(14) Dil-ḫoşī-rā hīn duᶜāyī dih be-men

Āgāh ol dil-ḫoşluḳ (15) içün baña bir duᶜā vir yaᶜnī ḫoş-dillik müyesser olsun içün (16) baña bir duᶜā taᶜlīm eyle.

2463

Mīkeşīdem nā-murādī pīş ez-īn

(17) Bu zamāna degin bundan evvel nā-murādlıḳ çekdüm.

Men nedārem ṭāḳat (18) eknūn bīş ez-īn

Ben şimdi nā-murādlıġa bundan artıḳ ṣabr (19) u ṭāḳat ṭutmazam.

2464

Ger duᶜā-yı ḫoş-dilī āmūziyem

Eger baña [S251a] (1) ḫoş-dilliḳ duᶜāsını taᶜlīm eyleyesin

Bī-şek ān virdī buved (2) her rūziyem

Ol duᶜā şeksiz her bir günde benüm virdüm[1650] olur yaᶜnī aña (3) meşġūl oluram.

2465

Şeyḫ güfteş müddetī şud rūzigār

Şeyḫ-i (4) Mihne ḥażreti çünki ol pīr-zenden bu sözleri işitdi (5) aña cevāb virüp didi bir müddet rūzigār oldı.

Tā giriftem (6) men pes-i zānū ḥiṣār

Tā zānūmuñ ardını ḥiṣār ṭutdum yaᶜnī (7) çoḳ zamāndur ki ben ḫalvet ve ᶜuzlet iḫtiyār idüp kendü (8) aḥvālüm içün murāḳıb olmışam.[**]

2466

Ān çi mīḫˇāhī besī biştāftem

(9) Ol nesneyi ki sen benden ṭaleb eylersin anuñ ḥuṣūli içün (10) bisyār müsāraᶜat ve ihtimām [Ü245b] eyledüm.

ᶜÖmr şud ne dīdem ü ne yāftem

---

[*] *Mihne* bir maḥallüñ ismidür.

[1650] Arapça bir kelime olan "vird" ویرد şeklinde yazılmıştır.

[**] *zānū* diz.

(11) ʿÖmrüm gitdi yaʿnī pīr oldum anı ne ġayrılarda gördüm ve ne ben kendüm buldum. (12) *ʿÖmr şud* çoḳ zamān oldı maʿnāsına hem mümkindür.

2467

Tā devā nāyed bedīd (13) īn derd-rā

Mādām ki bu derde devā ẓāhir gelmeye yaʿnī mādām ki cenāb-ı (14) İlāhī'den kişinüñ maḳbūl olmasına ḳavī ve rūşen ʿalāmet ẓāhir (15) olmaya ʿAşere-i Mübeşşere gibi ki anlarda ẕerre ḳadar ḫavf u elem yoḳdur

(16) Ḫoş-dilī key rūy bāşed merd-rā

Merde ḳaçan ḫoş-dilliġüñ[1651] imkānı olur.*

(17)

ḤİKĀYET

2468

Sāʾilī binşest der-pīş-i Cüneyd

Bir sāʾil Cüneyd ḥażretinüñ (18) ḥużūrında oturdı.

Güft iy ṣayd-ı Ḫüdā bī-hīç ḳayd

Cüneyd ḥażretine (19) ḫiṭāb idüp didi iy hīç ḳaydsız Ḫüdāy teʿālānuñ ṣayd u şikārı olmış kimse [S252b] (1) yaʿnī sen hīç bir sebeb ve ārzū içün Ḫüdāy ʿazze ve celleye ṭāʿat (2) ve ʿibādet eylemezsin ve senüñ ʿışḳuñ hem bir ʿġaraż içün degüldür (3) belki hemān ʿāşıḳ-ı dīdārsın.

2469

Ḫoş-dilī-i merd key ḥāṣıl (4) şeved

Merde ḫoş-dillik** ḳaçan ḥāṣıl olur.

Güft ān (5) sāʿat ki ū der-dil şeved

Cüneyd ḥażreti ol sāʾile (6) cevāb virüp didi merde ḫoş-dillik ol sāʿatde (7) ḥāṣıl olur ki o yaʿnī anuñ ʿışḳ u muḥabbeti göñülde ola. *ū*dan (8) murād ḥażret-i Ḫaḳ'dur.[1652]

2470

Tā ki nedhed dest* vaṣl-ı pādişāh**

[1651] ḫoş-dilliġüñ: ḫoş-dillik Ü.

* *rūy* bunda imkān maʿnāsınadur.

** Merdüñ ḫoş-dilligi. Bu hem-maʿnādur.

[1652] ḥażret-i Ḫaḳ'dur: Ḫaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā ḥażretidür celle şānuhu Ü.

*** *dest nedhed* bu maʿnāya istiʿmāldür.

Mādām ki (9) pādişāhuñ vaṣlı saña müyesser olmaya

Pāy-müzd-i tust nā-kāmī-i (10) rāh

Yolun murādsızlıġı senüñ pāy-müzdüñdür yaʿnī her ne ḳadar bisyār (11) cidd ü cehd eyleseñ ṭarīḳ-i ʿışḳda saña bir ḥālet ḥāṣıl olmaz. (12) Bu hem-vechdür senüñ [Ü246a] pāy-müzdüñ yoluñ murādsızlıġıdur. Bu vech (13) üzere *tust*da olan *rāh* lafẓına maṣrūf olup *rāhest* (14) taḳdīrinde olur. *pādişāh*dan murād Ḫüdāy ʿazze ve celledür. *Pāy-(15) müzd* ücret-i ḳadem.

2471

Ẕerre-rā ser-geştegī bīnem[1653] ṣavāb

Ẕerreye (16) ser-geşteligi ṣavāb ve lāʾıḳ görürem.

Zān ki ū-rā nīst tāb-ı (17) āfitāb

Zīrā ki ẕerrenüñ āfitāba ṭāḳati yoḳdur yaʿnī ẕerrenüñ (18) ol ṭāḳati yoḳdur ki āfitāba ḳarīn olup anuñ viṣālinden (19) behre-gīr ola. Pes ẕerreye evlā budur ki āfitābdan dūr olup [S252a] (1) ser-geşte ola hemçünān ʿāşıḳa maʿşūḳından cüdā ve dūr olmaḳ evlādur . Zīrā (2) aña muḳārin olsa müşāhede-i Cemāl'e taḥammül eylemeyüp pervāne şemʿüñ cemāline ṭāḳat (3) getürmeyüp āteşe yanduġı gibi ʿāşıḳ hem maʿşūḳınuñ cemāli şemʿine yanup (4) helāk olur ve ʿāşıḳuñ maʿşūḳından buʿdı hemān ṣūrīdür.*

Şiʿr

(5) Zi-cānān laʿn-ı ʿāşıḳ bāz-gūn naʿlīst tā nā-geh

Negerded perde-i (6) dīde ḫayāl-i ḳurb-ı cānāneş

Çü der-meşhūd-ı ḫod fānī şeved maḥrūm (7) ez-ān devlet

Şeved dīd-i fenā bār-ı diger zesbāb-ı ḥırmāneş

2472

Ẕerre ger (8) ṣad bār ġarḳ-ı ḫūn şeved

Ẕerre farażā eger yüz kerre ġarḳ-ı ḫūn ola

(9) Key ez-ū ser-geştegī bīrūn şeved

Ser-geştelik andan ḳaçan ṭaşra (10) gider yaʿnī ser-geştelikden ḫalāṣ olmaz. Murād budur ki ʿāşıḳ egerçi ifnā-yı (11) vücūd idüp maḥv u münʿadim olur līkin beşeriyyet ve ʿacz-i beşeriyyet[1654] ḫalāṣ olmaḳ (12) muḥāldür.**

[1653] "bīnem" kelimesi S nüshasında "benīm" yaılmıştır.

* *tāb* bunda ṭāḳat maʿnāsınadur.

[1654] beşeriyyet: beşeriyyetden Ü.

2473

Ẕerre tā ẕerre buved ẕerre buved

Ẕerre mādām ki ẕerredür ẕerredür yaʿnī (13) ẕerreye ẕerrelikden ḫalāṣ olmaḳ müyesser degüldür.

Her ki güyed nīst ū (14) ġarra buved

Her kim ẕerre ẕerre degüldür ve ẕerrelikden [Ü246b] aña ḫalāṣ müyesserdür[1655] (15) ol kimse maġrūr ve ġāfildür . Zīrā insān her ne ḳadar dergāh-ı Eḥadiyyet'üñ maḳbūli olup (16) ḥadden bīrūn muḳarreb olsa yine insāndur hergiz aña insāniyyetden ḫalāṣ müyesser olmaz.

2474

(17) Ger bigerdānend ū-rā ān ne ūst

Farażā eger anı tebdīl eyleyeler o o degüldür (18) yaʿnī yine[1656] ẕerredür o āfitāb-ı raḫşān degüldür. Niteki aña işāret olunur.

Ẕerreest ū (19) çeşme-i raḫşān ne ūst

O yine ẕerredür çeşme-i raḫşān degüldür. Murād budur ki farażā [S253b] (1) ẕerre āfitābuñ nūrına ġarḳ olup nūr-ı maḥż olsa ol ẕerre āfitāb (2) olmaz yine ki żerredür.*

2475

Her ki ū ez-ẕerre berḫīzed nuḫust

Her kim ki o evvel ẕerreden (3) ḥāṣıl ola ve vücūdı andan ẓuhūr bula**

Cümle ū hem ẕerre-ī bāşed dürüst

(4) Ol ẕerre hem cümle taḥḳīḳ ve dürüst bir ẕerredür.

2476

Ger be-kül güm geşt der-ḫurşīd (5) ū

Farażā eger[1657] ẕerre eger āfitābda bi'l-külliyye maḥv u güm oldı ise

Hem (6) buved yek ẕerre tā cāvīd ū

** *şeved*-i ṣānī olur maʿnāsına hem olur.
[1655] müyesserdür: müyesserdür diye Ü.
[1656] yine: yine ẕerredür Ü.
* *raḫşān* yaldıracı maʿnāsınadur.
** *berḫīzed* fiʿl-i mużāriʿdür.
[1657] eger: -Ü.

Ol ẕerre yine tā ebedī bir ẕerredür . Zīrā (7) māhiyāta hergiz tebeddül ve taġayyür mümkin degüldür.

2477

Ẕerre ger bes nīk ü ger bes bed (8) buved

Ẕerre eger ziyāde nīk ü laṭīf veger ziyāde bed ü ḫabīṯ ola[***]

(9) Gerçi ʿömrī tek zened der-ḫod buved

Egerçi ol ẕerre bir ʿömr tek ura yaʿnī (10) tek ü pū ve saʿy u ihtimām eyleye ol ẕerre yine kendüsinden olur yaʿnī (11) ẕerrelikden necāt bulmaz. *Ẕerreʾī bes nīk*den murād aṣḥāb-ı (12) sülūkuñ müntehīleridür. *Ẕerreʾī bes bed*den murād riyāżet ve ʿuzletde (13) olan rāhiblerdür ki riyāżetleri ḫasebince anlara hem ʿālem-i (14) maʿnādan behre vardur līkin ol ḥālet anı ḍalāletden ḫalāṣ (15) idüp hidāyete irişdürmez ol [Ü247a] ḥālet aña istidrāc olur.

2478

Mīrevī (16) iy ẕerre çün mest-i ḫarāb

İy ẕerre sen egerçi āfitāb cānibine (17) ḫarāb mest gibi tamām şevḳile bī-bāk gidersin

Tā tu der-geştī şevī (18) bā-āfitāb

Tā sen āfitābile bir geşt ü seyr ü muṣāḥabetde olasın. (19) Ḫiṭāb ḥaḳīḳatde Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ser-mest ʿāşıḳınadur ki egerçi kemāl-i [S253a] (1) ḳurb-ı İlāhī'nüñ ḥuṣūli içün ḥadden bīrūn küllī saʿy u ihtimām idüp (2) bir nefes ṭalebden ḫālī olmaz lā-cerem ol ʿāşıḳ kendüsini egerçi ʿayn-ı (3) vaṣlda bilür līkin ʿāḳıbet ʿacz iẓhār idüp *mā ʿarafnāke ḥaḳḳa maʿrifetike*[1658] (4) dir. Niteki bu beytile bu maʿnaya işāret olunur.

2479

Ṣabr dārem iy çü ẕerre (5) bī-ḳarār

Līkin iy ziyāde şevḳinden ẕerre gibi bī-ḳarār ʿāşıḳ ṣabr ṭutaram.

(6) Tā ki ʿacz-i ḫod bübīnī āşikār

Tā ki sen kendü ʿaczüñi ʿıyān ve āşikāre göresin.

[***] *bes* bunda ziyāde maʿnāsınadur.

[1658] "Allahım! Seni gereği gibi bilemedik."

ḤİKĀYET

2480

Yek şebī ḫuffāş güft ez-hīç bāb

Yek demem çün nīst tāb-ı (8) āfitāb

Bir gice bir yarasa didi çünki bir nefes baña hīç bir bābdan (9) āfitāba ṭāḳat yoḳdur.

2481

Mīrevem ᶜömrī be-ṣad bī-çāregī

Bāri bir ᶜömr-i bī-çārelik ile (10) gideyüm.

Tā bübāşem güm der-ū yek-bāregī

Tā bi'l-külliyye andan güm ü maḥv olayum tā ki (11) bu ḥāletile anuñ firāḳından ḫalāṣ müyesser ola.

2482

Çeşm-beste mīrevem (12) der-sāl ü māh

Sāl ü māhda çeşm-beste gideyüm yaᶜnī bu seferüñ zaḥmet (13) ü żararından iġmāz-ı ᶜayn idüp revān olayum.*

ᶜĀḳıbet āḫir resem (14) ān cāygāh

Āḫir ᶜāḳıbet ol maḥalle irişürem.

2483

Tīz-çeşmī güft iy maġrūr-ı (15) mest

Meger bir ṣāḥib-naẓar ḫuffāşuñ ol sözlerini işitdi aña ḫiṭāb [Ü247b] (16) idüp didi iy ġaflet şarābı ile mest olmış maġrūr.**

Reh turā tā ū hezārān (17) sāle hest

Aña degin saña hezārān sāl miḳdārı yol vardur yaᶜnī senüñile (18) anuñ mā-beyninde ḥadden bīrūn buᶜd-ı mesāfe vardur.

2484

Ber-çü tu ser-geşte (19) īn reh key resed

Bu yol sencileyin ser-geşte ve serāsīmeye ḳaçan irişür yaᶜnī [S254b] (1) ḳaçan lāʾıḳ olur.

---

* *çeşm-beste* gözümi yumup maᶜnāsınadur.

** *tīz-çeşm* ṣāḥib-naẓar maᶜnāsınadur.

Mūr-ı derçe-mānde der-meh key resed

Ḳapunuñ içinde ḳalmış (2) mūr māha ḳaçan irişür aña irişmek ḫod muḥāldür. İy ḫuffāş senüñ (3) ḥālüñ hem bu üslūb üzeredür.

2485

Güft bākī nīst mīḫˇāhem perīd

(4) Ḫuffāş çünki ol ṣāḥib-naẓardan bu sözleri işitdi aña cevāb (5) virüp didi bu ḥāletden bana hīç bāk ve ġam yoḳdur āfitāb cānibine (6) pervāz eylesem gerek.

Tā ez-īn kārem çi naḳş āyed bedīd

Benüm bu kārumdan (7) ʿaceb ne naḳş u ḥālet ẓāhir gelür. Bu hem-maʿnādur tā görem bu kārdan baña (8) ne naḳş u ḥālet ẓāhir gelür yaʿnī ẓāhir olur.

2486

Sālhā mīreft mest ü (9) bī-ḫaber

Ḫuffāş niçe yıl āfitāb cānibine mest ü bī-ḫaber gitdi yaʿnī ziyāde (10) şevḳile pervāz eyledi.

Tā ne ḳuvvet māndeş ü ne bāl ü per

Tā ol ḫuffāşuñ (11) ne ḳuvveti ve ne bāl ü peri ḳaldı.

2487

Çün nemīāmed zi-ḫurşīdeş ḫaber

(12) Çünki āfitābdan ḫuffāşa ḫaber gelmedi ve eṣer ẓāhir olmadı

Güft ez-ḫurşīd (13) bügẕeştem meger

Ḫuffāş bir ʿömr pervāz eyledügine maġrūr olup didi muḳarrer (14) āfitābdan geçdüm.

2488

ʿĀḳılī güfteş ki tu bes ḫufteˇī

Bir ʿāḳıl çünki (15) ḫuffāşdan bu sözleri işitdi aña didi iy ḫuffāş sen ziyāde (16) ḫufte ve ġāfilsin.

Reh nemībīnī ki gāmī refteˇī

Revān olduġuñ (17) yola naẓar eylemez misin ki henüz bir adım gitmişsin.*

2489

Vān gehī gūyī kez-ū (18) bügẕeşteem

* *gām* adım.

Ve andan ṣoñra [Ü248a] dirsin ki āfitābdan geçmişem.

Zān (19) çünīn bī-bāl ü bī-per geşteem

Ol sebebden buncılayın bī-bāl [S254a] (1) ü bī-per olmışam.

2490

Zīn suḫan ḫuffāş bes nā-çīz şud

Bu söz sebebinden (2) ḫuffāş ziyāde nā-çīz ve zār oldı.

Ān çi zū ān mānde būd ān nīz şud

(3) Ḫuffāşdan o nesne ki o ḳalmış idi o daḫı gitdi yaʿnī bi'l-külliyye maḥv (4) oldı.

2491

Ez-ser-i ʿaczī be-sūy-ı āfitāb

Kerd ḥālī ān zamān ez-cān (5) ḫiṭāb

Pes ḫuffāş ziyāde ʿacz cihetinden ol ḥālde ol zamān (6) cāndan āfitāb cānibine ḫiṭāb eyledi.

2492

Güft murġī yāftī bes dīdever

(7) Didi iy āfitāb ziyāde ṣāḥib-naẓar bir murġ bulduñ.

Pāreʾī zān (8) dūrter berşev diger[**]

Ol murġdan bir pāre yol daḫı ıraḳrek git. (9) Bu beytüñ mażmūnı ẓāhir budur ki taʿbīr bi'n-naḳīż iʿtibāriledür ve bu ḥikāyetden (10) ḥışṣa budur ki āfitāb-ı ḥaḳīḳīnüñ viṣāline ṭālib olanlar ziyāde ʿaczlerinden (11) hem bu ḥālden ḫālī degüllerdür.

SUʾĀL-İ MURĠĪ DĪGER[1659]

2493

Dīgerī pürsīd ez-ū (12) kiy reh-nümāy

Bir murġ daḫı hüdhüdden suʾāl eyledi didi ki iy reh-nümāy (13) yaʿnī iy pīşvā

Çün buved ger emr mīārem be-cāy

Eger Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ (14) emr-i şerīfini yirine getürem nice olur yaʿnī ṭāʿat ve ʿibādetden baña ne şeref (15) ve ʿizzet ḥāṣıl olur.[***]

2494

[**] *şev* bunda ol maʿnāsına hem olur.

[1659] "Diğer Bir Kuşun Sorusu"

[***] *reh-nümāy* vaṣf-ı terkībīdür.

Men nedārem bā-ḳabūl ü redd kār

Ben ḳabūl ve redd ile (16) kār ṭutmazam yaʿnī ben anuñ redd ü ḳabūli ile muḳayyed degülem.

Mīkunem fermān-ı (17) ū-rā intiẓār

Belki hemān anuñ emr ü fermānına intiẓār eylerem yaʿnī emr (18) ü fermānına muntaẓır oluram.[1660]

2495

Her çi fermāyed be-cān fermān kunem[1661]

Bu bendesine (19) Ḫüdāy ʿazze ve celle [Ü248b] her ne ki buyurur cānuma fermān eylerem yaʿnī anı cān u dilden ḳabūl eylerem.

[S255b] (1) Ger zi-fermān ser keşem tāvān kunem

Eger anuñ fermānından iʿrāż eyleyem, tāvān eylerem (2) yaʿnī bāña anuñ terki sebebi ile küllī ziyān ve noḳṣān irişür. Mıṣrāʿ-i evvelde (3) bu hem-maʿnādur Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā[1662] her ne ki bu bendesine buyurur cānile (4) fermān eylerem yaʿnī aña cān u dilden iṭāʿat eylerem.*

CEVĀB-I DĀDEN-İ HÜDHÜD[1663]

2496

(5) Güft nīkū kerdī iy murġ īn suʾāl

Hüdhüd ki murād mürşid-i kāmildür (6) çünki ol murġdan ki murād mürīddür bu suʾāli istimāʿ eyledi aña cevāb virüp (7) didi iy murġ bu suʾāli ḫūb ve laṭīf eyledüñ.**

Merd-rā zīn bīşter (8) nebved kemāl

Bunı taḥḳīḳ bil ki merde bundan ziyāderek kemāl (9) ve şeref olmaz . Zīrā fermān-ı İlāhī'ye iṭāʿat sebeb-i saʿādet-i dāreyndür.

2497

(10) Key berī cān ger tu āncā cān berī

[1660] muntaẓır oluram: muntaẓıram Ü.
[1661] fermān kunem: fermān-berem Ü.
[1662] teʿālā: teʿālā ḥażreti ʿazze ismuhu Ü.
* *tāvān* ziyān.
[1663] "Hüthütün Verdiği Cevap"
** *nīk* ve *nīkū* maʿnāda birdür.

Eger sen oraya cān iledesin ḳaçan (11) cān iledürsin yaʿnī dergāh-ı İlāhī'ye farażā eger cānuñı irişdüresin (12) çünki fermān-ı İlāhī'sizdür cānuñı ʿazāb u ʿiḳābdan ḫalāṣ eylemege (13) ḳādir olmazsın.

Cān berī ger tu be-cān fermān-berī

Canuñı ʿazāb (14) ve ʿiḳābdan ḫalāṣ eylersin eger fermān-ı İlāhī'yi cānile iledür iseñ.

2498

(15) Her ki fermān burd ez-ḫizlān berest

Ammā her kim ki fermān iletdi (16) yaʿnī her kim ki Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ fermān-ı şerīfini cān u dilden (17) ḳabūl eyledi ol kimse laʿn u ḫizlāndan ḳurtuldı.

Ez-heme düşvārhā (18) āsān berest

Ṭarīḳ-i ʿışḳda olan cemīʿ düşvārlardan āsān (19) ḳurtuldı . Zīrā her dem tevfīḳ-i İlāhī aña ḳarīn olur.

2499

Ṭāʿatī ber-emr eger yek sāʿatest

[S255a] (1) Bir ṭāʿat ki emr-i İlāhī üzere ola farażā eger bir [249a] sāʿatdür.

Bihterān (2) bī-emr ʿömrī ṭāʿatī

Emr-i İlāhī'siz olan bir ʿömr ṭāʿatden evlādur (3) . Zīrā ṭāʿat ḥaḳīḳatde fermān-ı İlāhī'ye iṭāʿatdür. Pes her ḥālet (4) ki emr-i İlāhī'ye muḫālifdür ol ḥālet sebeb-i ḍalāletdür.

2500

Her ki bī-fermān (5) keşed saḫtī besī

Her kim ki fermāñ-ı İlāhī'siz bisyār miḥnet ve saḫtlık (6) çeker.

Seg buved der-kūy u seg nebved kesī

Ol kimse maʿnāda maḥallede (7) olan kelb yaʿnī sīret ve iʿtibārda kelb meṣābesindedür ve kelb (8) ḫod bir kimse olmaz pes ol denī nā-kesdür.

2501

Seg besī saḫtī keşīd ü (9) zān çi sūd

Seg egerçi çoḳ saḫtlık çekdi (10) velīkin andan aña ne fāʾide.

Cüz ziyān nebved çü ber-fermān nebūd

(11) Ol saḫtlık aña ziyāndan ġayrı olmaz çünki fermān-ı İlāhī üzere (12) olmadı. Ḫulāṣa-i kelām budur ki çün ṭāʿat ve riyāżet Ḫüdāy (13) ʿazze ve cellenüñ fermān-ı şerīfine muvāfıḳ olmaya ol ṭāʿat ve riyāżetden (14) aña ẕerre ḳadar fāʾide ḥāṣıl olmaz.

2502

Vān ki ber-fermān keşed saḫtī (15) demī

Ve ammā ol kimse ki Ḫaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā ḥażretinüñ celle şānuhu fermānı üzere (16) bir nefes zaḥmet ve saḫtlıḳ çeker.

Ez-ṣevābeş pür berāyed ʿālemī

(17) Anuñ ṣevābından bu bir ʿālem memlū olur. Murād ol bir nefesde olan (18) ṭāʿatüñ ṣevābı ḥadden bīrūn idügin işʿārdur.

2503

Kār fermān-rāst (19) der-fermān gurīz

Kār fermān içündür pes iy ʿāḳıl fermāna iltiçā eyle [S256b] (1) yaʿnī çünki ṭāʿat ve ʿibādetüñ ḳabūli fermān-ı İlāhī iʿtibārı üzeredür (2) pes zinhār fermān-ı İlāhī'den dūr u cüdā olma.

Bendeʾī tu der-taṣarruf (3) bermeḫīz

Sen bendesin iy ʿāḳıl ḥükm ü taṣarrufa ḳalḳma belki cemīʿ umūruñı (4) Ḫüdāy ʿazze ve celleye tefvīż eyle ve fermānından bir nefes dūr u cüdā [Ü249b] olma.

ḤİKĀYET

2504

Ḫüsrevī mīşud be-şehr-i ḫ̌īş bāz

Bir pādişāh bir zamān (6) şehrinden ṭaşra gidüp baʿde zamān yine kendünüñ şehrine gitdi.

(7) Ḫalḳ şehr-ārāy mīkerdend sāz

Ḫalḳ şehri zīnet eylemek tedārikin (8) eylediler.

2505

Her kesī çīzī ki ān-ı ḫ̌īş dāşt

Ol şehirde olan ḫalḳdan (9) her bir kimse ki bir nesne kendünüñ mülki ṭutardı yaʿnī her bir kimse ḳādir (10) olduġı ḳadar

Behr-i ārāyiş heme der-pīş dāşt

Cemīʿīsini öñinde (11) ṭutdı yaʿnī dükkānını tezyīn eyledi. Ḫulāṣa-i kelām budur ki bir pādişāh (12) çünki kendünüñ taḫtı olan şehrine rücūʿ eylemek istedükde ol (13) şehrüñ ḫalḳı ol şehri tezyīn eylediler.

2506

Ehl-i zindān-rā nebūd (14) ez-cüzv ü kül

Hīç çīzī dīger illā bend ü ġul

Ammā ehl-i zindānuñ (15) cüzv ü külden bir ġayrı nesne yoḳ idi meger bend ü ġull var idi lā-cerem (16) zindānı bunlarla zīnet eylediler. *Ġull* boyuna urılan bir nesnedür ki cemʿi aġlāldur.

2507

(17) Hem ser-i çendī burīde dāştend

Hem anda bir ḳaç kesilmiş baş (18) ṭutdılar.

Hem cigerhā-yı derīde dāştend

Hem orada yırtılmış ve pārelenmiş (19) cigerler ṭutdılar yaʿnī zindān ehlinüñ zīb ü zīneti bu vechile oldı.

2508

[S256a] (1) Dest ü pāyī çend nīz endāḫtend

Andan birḳaç el ve ayaḳ (2) hem atdılar yaʿnī ḳodılar.

Zīn heme ārāyişī bersāḫtend

Bu cemīʿ (3) beyān olunandan bir ārāyiş düzdiler yaʿnī zīb ü zīnet (4) eylediler.

2509

Çün be-şehr-i ḫˇīş āmed şehriyār

Çünki pādişāh (5) kendünüñ şehrine geldi.

Dīd şehr ez-zīb ü zīnet çün (6) nigār

Pādişāh şehri zīb ü zīnet cihetinden nigār gibi müzeyyen (7) gördi. *Nigār*dan murād bunda [Ü250a] maḥbūbe olmaḳ ensebdür maḥbūb (8) olmaḳdan . Zīrā nigār maḥbūb ve maḥbūbe maʿnāsına istiʿmāl olunur. Ḫˇāce (9) Ḥāfıẓ'uñ raḥmetu'l-lāhi ʿaleyh bu beytinde nigār maḥbūb maʿnāsınadur ve murād (10) Ḥabīb-i Ekrem ḥażretleridür ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem ki maḥbūb menzilesine (11) tenzīl olunmışdur.

Beyt

Nigār-ı men ki be-mekteb ne ferd ü ḫaṭ (12) ne-nüvişt

Be-ġamze mesʾele āmūz-ı ṣad müderris şud

2510

Çün resīd (13) āncā ki zindān būd şāh

Çünki pādişāh oraya irişdi ki (14) zindān idi.

Şud zi-esb-i ḫod piyāde zūd şāh

Pādişāh (15) orada fevrī kendünüñ atından piyāde oldı.

2511

Ehl-i zindān-rā (16) ber-i ḫod bār dād

Ehl-i zindānuñ bu işinden ziyāde ẕevḳ eyledüginden (17) pādişāh ehl-i zindāna bār u icāzet virdi yaʿnī anları kendünüñ ḥużūrına (18) daʿvet eyledi.

Vaʿde kerd ü sīm ü zer bisyār dād

Anlara iḥsān (19) ve ḫalāṣ vaʿde eyledi ve bisyār sīm ü zer virdi.

2512

Hem-nişīnī būd [S257b] (1) şeh-rā rāz-cūy

Pādişāhuñ rāz-cūy ve maḥrem-i esrār bir muṣāḥibi var idi.

(2) Güft şāhā sırr-ı īn bā-men bügūy

Ol muṣāḥib pādişāha (3) didi iy pādişāh bunuñ sırr u ḥaḳīḳatini baña di.

2513

Ṣad hezār ārāyiş (4) efzūn dīdeʾī

Bu şehrde yüz biñden ziyāde zīnet ve ārāyiş görmişsin.

(5) Şehr der-dībā vü eksūn dīdeʾī

Şehri dībā ve eksūnda görmişsin (6) yaʿnī şehri ḫūb ve zībā ḳumāşlar ile müzeyyen olduġını gördüñ.

2514

Gevher ü (7) zer ber-zemīn mīrīḫtend

Şehr ḫalḳı şehri tezyīn idüp yir üzere (8) gevher ve zer dökdiler.

Müşk ü ʿanber ber-hevā mībīḫtend

Havā üzere [Ü250b] müşk ü ʿanber elediler (9) yaʿnī ol ḳadar müşk ü ʿanber getürüp dükkānlarda ḳodılar ki anuñ rāyiḥasından havā (10) ve ol maḥall ḫoş-bū ve muʿaṭṭar oldı.

2515

Īn heme dīdī bikerdī iḥtirāz

Bu cümle zīb (11) ü zīneti gördüñ iḥtirāz eyledüñ.

Mengeristī sūy-ı ān yek çīz bāz

Ol bir nesnenüñ (12) cānibine āşikāre naẓar eylemedüñ.

2516

Ber-der-i zindān çirā būdet ḳarār

Zindānuñ (13) ḳapusı üzere saña niçün ḳarār oldı.

Tā ser-i bübrīde bīnī īnt kār

Tā anda (14) āşikāre kesilmiş baş göresin bu ḥālet bir laṭīf kār mıdur bu ḫod maḳbūl (15) bir nesne degüldür.

2517

Nīst īncā hīç çīzī dil-küşāy

Burada ḫod dil-küşā (16) ve ẕevḳ-baḫş hīç bir nesne yoḳdur.

Cüz ser-i bübrīde vü cüz dest ü pāy

(17) Kesilmiş başdan ġayrı ve kesilmiş dest ü pādan ġayrı bunlar ḫod dil-küşā (18) degüldür.

2518

Ḫūniyānend īn heme bürīde dest

Bu cümle elleri kesilmiş kimseler (19) ḫūnīlerdür.

Der-ber-i īşān çirā bāşed nişest

Çünki anlaruñ ḥāli böyledür [S257a] (1) pes anlaruñ ḥużūrında niçün oturmaḳ gerek bunlaruñ ḫuṣūṣında senüñ (2) bu aḥvālüñ ḫod ḫilāf-ı ʿādet idügi ziyāde rūşen ve ẓāhirdür.

2519

Şāh (3) güft ārāyiş-i īn dīgerān

Şāh çünki ol muṣāḥibinden bu sözleri (4) istimāʿ eyledi aña cevāb virüp didi benüm ehl-i zindāna iltifāṭ idüp (5) anda bir miḳdār ḳarār itdügüme sebeb budur ki bu ġayrılaruñ zīb ü ārāyişi

(6) Hest çün bāzīçe-ī bāzī-gerān

Luʿb ve bāzī idicilerüñ luʿb u bāzīçesi (7) gibidür ki ḫayālāt meṣābesindedür.

2520

Her kesī der-şīve vü der-şān-ı ḫvīş

(8) Her bir kimse yaʿnī bu ḫalāʾıḳ kendünüñ kār u şīvesinde ve kendünüñ şān (9) ve ḫuṣūṣında [Ü251a] yaʿnī kendülerine lāʾıḳ.

ʿArża mīkerdend ḫvīş ber-māl-i ḫvīş

(10) Kendülerinüñ māl ve mā-melekini bize ʿarża ve ʿıyān eylediler.*

2521

Cümle-i īn ḳavm (11) tāvān kerdeend

Bu ḳavmüñ cemīʿīsi bu ḫuṣūṣda tāvān ve ziyān eylemişlerdür.

(12) Kārem īncā ehl-i zindān kerdeend

Burada benüm işümi ehl-i zindān eylemişlerdür.

2522

(13) Ger nekerdī emr-i men īncā güẕer

Zīrā benüm emrüm eger bu arada güẕer eylemeye idi ve benüm emrüm bu maḥalde (14) revān olmayaydı.

Key cüdā geştī ser ez-ten ten zi-ser

Ser tenden ten serden (15) ḳaçan cüdā olurdı yaʿnī benüm emrümüñ nüfūzı olmayaydı bu siyāset vāḳiʿ olmazdı.

2523

(16) Ḥükm-i men īncā revānrek yāftem

Benüm ḥükmümi bunda revānrek buldum.

Lā-cerem (17) īncā ʿinān bertāftem

Lā-cerem ʿinānı buraya çevirdüm yaʿnī ehl-i zindāna teveccüh eyledüm (18) ve iltifāt eyledüm.

2524

Ān heme der-nāz-ı ḫod efzūdeend

Ehl-i zindān ġayrı (19) ol cümle ḫalḳ kendülerinüñ nāz ve ẕevḳinde ziyāde olmışlardur.

Der-ġurūr-ı ḫvīşten [S258b] (1) fersūdeend

Kendülerinüñ ġurūrında aşınmışlardur yaʿnī ziyāde maġrūrlardur.

2525

---

* *ʿArża* ʿarż maʿnāsınadur *ġarḳa* ġarḳ maʿnāsına olduġı gibi.

(2) Ehl-i zindānend ser-gerdān heme

Ammā ehl-i zindān cemīʿan ser-gerdānlardur.

Zīr-i (3) ḥükm ü ḳahr-ı men ḥayrān heme

Cemīʿan benüm ḥükm ü ḳahrum altında ḥayrānlardur.

2526

Gāh dest ü (4) gāh ser der-bāḫte

Ehl-i zindān gāhī dest ve gāhī ser fedā eylemişlerdür.

(5) Gāh ḫuşk u gāh ter der-bāḫte

Gāhī ḫuşk ve gāhi ter fedā eylemişlerdür (6) yaʿnī ġam u elem cihetinden gāhī ḫuşk-leb ve nālān ve gāhī giryān olurlar.

2527

(7) Muntaẓır binşeste* ne kār u ne bār

Tā revend ez-çāh-ı [Ü251b] zindān zīr-i dār

Ehl-i (8) zindānuñ ne kār ve ne ʿilmi vardur ve ne bārı vardur belki hemān muntaẓır oturmışlardur (9) tā zindānuñ çāhından dāruñ altına gideler. *Ḳār u bār* iş güç ve aḥvāl maʿnāsınadur. (10) *Dār*dan murād dār aġacıdur.

2528

Lā-cerem gülşen şud īn zindān merā

Bu sebebden (11) bu zindān baña gülşen oldı.

Geh men īşān-rā gehī īşān merā

Zīrā gāhī (12) ben anlar içünem gāhī anlar benüm içündür yaʿnī gāhī anlar benüm emrümle ṣalb olunurlar (13) gāhī ben hem tesliyet içün zindāna varuram.

2529

Kār-ı reh-bīnān be-fermān (14) reftenest

Reh-bīnlerüñ kār ve ṭarīḳi fermānıla gitmekdür yaʿnī fermān ḳabūl (15) eylemekdür.

Lā-cerem şeh-rā be-zindān reftenest

Lā-cerem şāhuñ zindāna gitmesidür (16) yaʿnī bu sebebden şāh zindāna varup anlara tesliyet virür.

---

* *binşesteend* taḳdīrindedir.

ḤİKĀYET

2530

(17) Ḫᵛāceʾī kez-tuḫme-i ekkāf būd

Bir ḫᵛāce ki ekkāfuñ tuḫmesinden idi.

Ḳuṭb-ı (18) ᶜālem būd u pāk-evṣāf būd

Ol ḫᵛāce ḳuṭb-ı ᶜālem idi ve pāk evṣāf (19) idi yaᶜnī aḫlāḳ-ı ḥamīde ṣāḥibi idi. *Tuḫme* nesl maᶜnāsınadur. *Ekkāf* semerci maᶜnāsınadur. [S258a] (1) *Ḫᵛāce*den murād Muḥammed-i Tirmidī'dür.

2531

Güft şeb der-ḫᵛāb dīdem nā-gehī

Ol ḫᵛāce (2) didi gice nā-gāh rüʾyāda

Bāyezīd ü Tirmidī-rā der-rehī

Bāyezīd-i Bisṭāmī (3) ve Ebū ᶜAlī-i Tirmidī'yi bir yolda gördüm. *Tirmidī*den murād Ebū ᶜAlī-i Tirmidī'dür.

2532

(4) Her dü-rā kerdem be-sebḳat serverī

Her ikisine pīş-revlikde serverlik (5) eyledüm yaᶜnī rüʾyāda her ikisinüñ öñinde yürüdüm.*

Pīş-i īşān her dü (6) kerdem reh-berī

Anlaruñ öñinde ikisine bile reh-berlik eyledüm lā-cerem anlar (7) benüm ardumca revān oldılar.

2533

[Ü252a] Baᶜd ez-ān taᶜbīr-i ān kerdem tamām

Andan ṣoñra anuñ (8) taᶜbīrini tamām eyledüm.

Kez-çi kerdend ān dü şaḫṣem iḫtirām

Pes maᶜlūm oldı ki (9) ol iki kimse rüʾyāda baña ne sebebden iḫtirām ve taᶜẓīm eylediler.

2534

Būd taᶜbīr (10) īn ki der-vaḳt-i seḥer

Rüʾyāmuñ taᶜbīri bu oldı ki seḥer vaḳtinde

---

* *her* bunuñ gibi maḥallerde teʾkīd içündür.

(11) Bī-ḫodem āhī berāmed ez-ciger

Cigerümden bī-ḫod ve bī-iḫtiyār bir āh geldi.

2535

(12) Āh-ı men mīreft tā rāhem küşād

Benüm āhum ʿālem-i ʿulvīye gitdi ve cenāb-ı (13) İlāhī'ye bana yol açdı.

Ḥalḳa mīzed tā ki dergāhem küşād

Ḥalḳa urdı (14) tā ki bana dergāh-ı Eḥadiyyet'i açdı yaʿnī āhum ḳurb-ı İlāhī'ye sebeb ve vesīle (15) oldı.

2536

Çün pedīdār āmedem ān feṯḥ-i bāb

Çünki ol feṯḥ-i bāb bana (16) ẓāhir geldi yaʿnī müyesser oldı.

Bī-zebān kerdend sūy-ı men ḫiṭāb

Benüm cānuma (17) zebānsız ḫiṭāb eylediler yaʿnī dergāh-ı Eḥadiyyet'den ilhām ṭarīḳi ile bana ḫiṭāb (18) irişdi.*

2537

Kān heme pīrān ü ān çendān mürīd

Ve didi ki ol cemīʿ (19) pīrler ve ol ḳadar mürīd ki cihānda ẓāhir olmışlardur.

Ḫˇāstend ez-mā birūn ez-Bāyezīd

[S259b] (1) Bāyezīd'den ġayrı bizden istediler yaʿnī Bāyezīd bizi istedi bizden nesne istemedi.**

2538

(2) Bāyezīd ez-cümle merdān merd ḫāst

Bāyezīd cemīʿ merdlerden merd ḳalḳdı (3) yaʿnī cemīʿ merdlerden ʿālī oldı.

Zān ki mā-rā ḫˇāst ü hīç ez-mā neḫˇāst

(4) Zīrā ki Bāyezīd bizi istedi ve bizden hīç nesne istemedi lā-cerem sulṭānü'l- (5) ʿārfīn oldı.

2539

Güft çün büşnūdem ān şeb īn ḫiṭāb

---

* *sūy* cānib maʿnāsınadur.

** *birūn* bunda ġayr maʿnāsınadur.

Tuḫme-i (6) ekkāfdan olan ḫˇāce didi ol gice dergāh-ı Eḥadiyyet'den bu ḫiṭābı (7) istimāᶜ eyledüm.

Güftem īn ü ān merā nebved ṣavāb

Pes ol maḥalde didüm (8) bu ve o baña ṣavāb ve lāʾıḳ olmaz yaᶜnī ben cemīᶜ nesneden [Ü252b] ferāġat idüp (9) hemān cenāb-ı Eḥadiyyet'e müteveccih oldum.*

2540

Men zi-tu çün ḫˇāhem ü derd-i tu ne

(10) Pes Ḫüdāy ᶜazze ve celleye ḫiṭāb idüp didüm ben senden nice bir nesne (11) isteyem ḥālbuki senüñ bende derdüñ yoḳdur.

Yā turā çün ḫˇāhem ü (12) merd-i tu ne

Yā seni nice isteyem ḥālbuki ben senüñ merd ü lāʾıḳuñ degülem (13) yaᶜnī ġayrılar gibi senden bir nesne istemezem.

2541

Ān çi fermāyī (14) merā ānest ḫˇāst

Belki ol nesneyi ki baña buyurursın benüm ḫˇāst ü murādum (15) odur.**

Kār-ı men ber-vefḳ-i fermānest rāst

Benüm kār u ᶜilmüm senüñ fermānuñuñ (16) vefḳi üzere rāst ve laṭīfdür çünki senüñ fermān-ı şerīfine (17) muvāfıḳ degüldür zişt ve nā-rāstdur.

2542

Ān çi fermāyī merā ān bes buved

(18) İy Ḫüdāy ᶜazze ve celle ol nesneyi ki baña buyurursın o baña kāfīdür andan (19) tecāvüz eylemezem.***

Bende-rā reften (3) be-fermān bes buved[1664]

Bendeye senüñ fermānuñile gitmek kāfīdür . Zīrā ᶜayn-ı saᶜādet (4) emr-i şerīfüñe muvāfaḳatdur.

Mıṣrāᶜ

Bende-rā fermān nebāşed her çi fermāyī berānem

---

* *īn ü ān*dan murād ḥażret-i Ḥaḳ'dan bir nesne istemek ve ḥażret-i Ḥaḳḳ'ı istemek.

** *ḫˇāst* irādet maᶜnāsınadur.

*** Ol nesneyi ki buyurursın baña o kāfīdür. Bu hem-maᶜnādur.

[1664] Bu mısra, şerhi ve altındaki iktibas edilen mısra, kafiye önemsenmeksizin düzensiz bir şekilde sonraki beytin altına yazılmıştır. Biz bunu düzenli bir şekilde yerine yazdık fakat mısra numaralarına dokunmadık.

2543

Ne kejī ne rāstī bāşed merā

Benüm içün ne bir egri ne bir ṭoġrı olur [S259a] (1) yaʿnī ben ṭaleb ve ʿadem-i ṭalebden fārıġam.*

Men keyem tā ḫˇāstī bāşed merā

(2) Ben kimem tā benüm bir irādetüm ola . Zīrā ben hemān fermānuña tābiʿem.

2544

(5) Zīn suḫan ān her dü şeyḫ-i muḥterem

Bu söz cihetinden ol her iki muḥterem şeyḫ

(6) Sebḳatem dādend ber-ḫod lā-cerem

Kendüler üzere baña sebḳat virdiler yaʿnī (7) beni öñlerine geçürdiler . Zīrā benüm sözüm anlaruñ sözlerinden ḫūb ve laṭīf idi.

2545

(8) Bende peyveste çü ber-fermān buved

Çünki bende daʾim fermān üzere ola.

[Ü253a] (9) Bā-ḫüdāvendeş suḫan der-cān buved

Ḫüdāvende anuñ sözi cān içinde (10) olur yaʿnī ol bendenüñ ḫüdāvendi anuñ sözini cān u dilden ḳabūl eyler (11) çünki enbiyā ve evliyā Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ emr-i şerīfini cān u dilden ḳabūl (12) eylemişlerdür lā-cerem Ḫüdāy ʿazze ve celle anlaruñ sözlerini ḳabūl idüp murādlarını (13) ḥāṣıl eyler.

2546

Bende nebved ān ki ez-rūy-ı güzāf

Bende degüldür ol kimse ki güzāf (14) yüzinden**

Mīzened der-bendegī peyveste lāf

Bendeliginde dāʾimā lāf ura (15) . Zīrā ḥaḳīḳatde bende ol kimsedür ki bendelik ḫıdmetini bī-ḳuṣūr (16) idüp ʿırż u vaḳārla ḫāmūş ola.*

2547

Bende vaḳt-i imtiḥān āyed pedīd

(17) Bende imtiḥān vaḳtinde ẓāhir gelür yaʿnī bendeligi ol vaḳtde ẓāhir olur.

---

* *kejī* ve *rāstī*de *yā* maṣdar içün olmaḳ cāʾizdür maʿnā aña göre olur.

** *güzāf* bī-hūde maʿnāsınadur.

* *peyveste* muttaṣıl ve dāʾim maʿnāsınadur.

(18) İmtiḥān kun tā nişān āyed pedīd

Pes kendüñi imtiḥān eyle tā nişān ẓāhir gele (19) yaʿnī tā bendelikde ḥālüñ nice idügi saña ẓāhir ola.

ḤİKĀYET

2548

Der-dem-i āḫir [S260b] (1) ki cān āmed be-leb

Āḫir nefesde ki cānı lebe geldi.

Şeyḫ Ḫırḳānī çünīn (2) güft iy ʿaceb

Şeyḫ Ḫırḳānī böyle didi iy ʿaceb

2549

Kāşkī (3) bişkāftendī cān-ı men

Kāşkī benüm cānumı yaralardı

Bāz kerdendī dil-i biryān-ı men

Benüm āteş-i ʿışḳla biryān olmış göñlümi açalardı.

2550

(4) Pes be-ʿālemiyān nümūdendī dilem

Pes benüm göñlümi ʿālemīlere yaʿnī ʿālemüñ ḫalḳına (5) gösterelerdi

Şerḥ dādī ū ki der-çi müşkilem

Tā benüm göñlüm ʿālem ḫalḳına (6) şerḥ vireydi ki ne müşkildeyem yaʿnī benüm göñlüm ḫalḳ-ı ʿāleme benüm derdümi āşikāre (7) ideydi tā ki ne müşkil ḥālete giriftār olduġum anlara ʿıyān olaydı.

2551

[Ü253b] (8) Tā bidānendī ki bā-dānā-yı rāz

Tā ḫalḳ-ı ʿālem bilelerdi ki dānā-yı rāz ile

(9) Büt-perestī rāst nāyed kej mebāz

Büt-perestlik rāst gelmez kej oynama (10) yaʿnī muḥabbet-i mā-sivāyı terk idüp zerḳ ü nifāḳdan pāk ol . Zīrā çünki (11) ḳalbüñde Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ʿışḳ u muḥabbetinden (başḳa) ẕerre ḳadar bir ḥālet ola (12) erbāb-ı ḥaḳīḳat ḳatında büt-perestdür.*

* *kej* egri.

Beyt

Ḫāne ḫālī kun dilā tā menzil-i (13) cānān şeved

Īn hevesnākān dil ü cān cāy-ı dīger mīkunend

*Dānā-yı (14) rāz*dan murād Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā ḥażretidür celle şānuhu.

2552

Bendegī īn bāşed ü (15) dīger heves

Bendelik budur ki beyān olundı ve bunuñ ġayrısı hevesdür.

(16) Bendegī efkendegīst iy hīç kes

Bendelik tevāżuʿ ve meskenetdür (17) iy hīç ve denī kimse bendelik lāf urmaḳ degüldür.

Beyt

Ṭarīḳat cüz (18) īn nīst dervīş-rā

Ki efkende dāred ten-i ḫˇīş-rā

2553

Tu Ḫüdāyī (19) mīkunī nī bendegī

Ammā sen iy ġāfil Ḫüdālıḳ eylersin yaʿnī Ḫüdālıḳ eylemek istersin [S260a] (1) bendelik eylemezsin.

Key turā mümkin şeved efkendegī

Pes saña tevāżuʿ ve meskenet ḳaçan (2) mümkin olur tā ki sen bendelikde behrever olasın.

2554

Tu biyefken ḫˇīş-rā (3) hem bende bāş

Sen kendüñi bıraḳ yaʿnī tevāżuʿ ve meskenet eyle hem bende ol.[**]

(4) Bende-i efkende-ī sāzende bāş

Kibr ü ʿucbı terk idüp herkes ile imtizāc (5) idici miskīn ve mütevāżıʿ bende ol.

2555

Çün şudī bende be-ḥurmet bāş nīz

(6) Çünki bende olduñ hem ḥurmet ile ol.

Der-reh-i ḥurmet be-himmet bāş nīz

[**] *bāş* emr-i ḥāżır.

(7) Ḫurmet yolında hem himmetile ol . Zīrā *ʿuluvvu'l-himmeti mine'l-īmān* ḥasebince bülend himmet (8) olan kimsenüñ himmeti ḳavī olduġı gibi īmānı hem ḳavīdür.

2556

Ger der-āyed bende (9) bī-ḥurmet be-rāh

[Ü254a] Zīrā eger bende yola bī-ḥurmet gele

Zūd üfted ez-bisāṭ-ı pādişāh

(10) Pādişāhuñ ḳurb u bisāṭından tīz düşer. Niteki şeyṭān-ı laʿīn dergāhdan (11) merdūd oldı ḫürmet ve edebi terk idüp *bimā aġveytenī*[1665] didügi içün.*

2557

(12) Şud ḥarem ber-merd-i bī-ḥurmet ḥarām

Pādişāhuñ ḥaremi ḥurmet ve edebsiz (13) merde ḥarām oldı.

Ger be-ḥurmet bāşī īn niʿmet tamām

Eger ḥurmet ve edebile (14) olasın bu niʿmet tamāmdur yaʿnī eger edeb ve ḥurmetile olasın ḥaremden dūr (15) ve niʿmetden mehcūr olmazsın.

Mıṣrāʿ

Bī-edeb maḥrūm geşt ez-luṭf-ı Rabb

ḤİKĀYET

2558

Bendeʾī-rā ḫilʿatī baḫşīd şāh

Bir bendesine bir ḫilʿat (17) baġışladı.

Bende bā-ḫilʿat birūn āmed be-rāh

Ol bende ol ḫilʿatile (18) ṭaşra yola geldi.

2559

Gerd-i reh ber-rūy-ı ū binşeste būd

İttifāḳen ol bendenüñ (19) yüzi üzere yoluñ tozı oturmışdı.**

Bāstīn-i ḫilʿat ān (20) büstürde būd

Ol bende ol ḫilʿatüñ yeñi ile ol ġubārı yüzinden (21) gidermiş idi.

[1665] (İblis dedi ki: Rabbim!) Beni azdırmana karşılık .." Hicr/39.

* *bisāṭ*dan murād ḳurbdur.

** *Gerd* ġubār.

2560

Münkirī bā-şāh güft iy pādişāh

Bir münkir ol pādişāha (22) didi iy pādişāh

Pāk kerdest ū be-ġilᶜat gerd-i rāh

Ol kimse aña iḥsān (23) olunan ġilᶜatile yaᶜnī anuñ yeñi ile yüzinden yoluñ tozunı pāk eylemişdür. *Münkir*den [S261b] (1) murād ol kimsenüñ düşmenidür.

2561

Şeh ber-ān bī-ḥurmetī inkār kerd

Pādişāh ol ḥurmetsizlik (2) üzere inkār eyledi yaᶜnī ol bī-ḥurmetüñ ḥurmetsizligine bī-ḥużūr oldı.*

(3) Ḥālī ān ser-geşte-rā ber-dār kerd

Lā-cerem fevrī ol ser-geşteyi ber-dār eyledi.

2562

(4) Tā bidānī kān ki bī-ḥurmet buved

Tā bilesin ki ol kimse ki [Ü254b] ḥurmet ve edebsiz (5) ola.

Der-bisāṭ-ı şāh bī-ḳıymet buved

Pādişāhuñ ḳurb u bisāṭında ḳıymet (6) ve iᶜtibārsız olur hemçünān herkes ki ḥurmet ve edebden berī ola Ġüdāy (7) ᶜazze ve cellenüñ dergāhından merdūd olup luṭf u kereminden maḥrūm (8) olur.

SUᵓĀL-İ MURĠĪ DĪGER EZ-HÜDHÜD[1666]

2563

Dīgerī güfteş ki der-rāh-ı Ġüdāy

(9) Bir ġayrı murġ hüdhüde ġiṭāb idüp didi ki Ġüdāy ᶜazze ve cellenüñ yolında

(10) Pāk-bāzī çün buved iy pāk-rāy

İy pāk-rāy pāk-bāzlıḳ nicedür.

2564

Hest (11) meşġūlī-i dil ber-men ḥarām

Gönlümüñ meşġūllüġi baña ḥarāmdur.

Her çi dārem (12) berfişānem ber-devām

---

* *Ān bī-ḥurmetī* bunda ol bī-ḥurmet maᶜnāsına mümkindür ki *yā* mübālaġa içün olur.

[1666] "Diğer Kuşun Hüthüte Sorusu"

Lā-cerem esbāb ve sīm ü zerden her ne ki ṭutaram anı devām (13) üzere Ḥaḳḳ teᶜālānuñ rıżāsıçün niṣār ve iḥsān eylerem.

2565

Her çi der-dest (14) āyedem güm gerdedem

Zīrā esbāb ve sīm ü zerden her ne ki elüme gelür fevrī güm ü münᶜadim (15) olur yaᶜnī bezl ü iḥsān eylerem.*

Zān ki ender-dest kejdüm gerdedem

Zīrā ol nesne (16) benüm destümde ᶜaḳreb olur yaᶜnī baña andan elem irişür.**

2566

Men nedārem ḫᵛīş-rā der-bend-i (17) hīç

Ben kendümi hīçüñ ḳayd u fikrinde yaᶜnī dünyā ki hīçdür ben aña hīç muḳayyed olmazam.

(18) Berfişānem cümle-rā bī-bend ü hīç

Lā-cerem cemīᶜ mā-melekümi ḳayd u ıżṭırābsız (19) niṣār ve iḥsān eylerem. Mıṣrāᶜ-i evvelde *bend* mużāf iᶜtibār olunmasa egerçi (20) bu maᶜnā hem mümkindür līkin evvelki maᶜnā evlā ve maḥalle ensebdür. Esbāb ve sīm ü (21) zerden ötürü ben kendümi hīç ḳayd u fikrde ṭutmazam.

2567

Pāk-bāzī mīkunem (22) der-kūy-ı ū

Anuñ maḥallesinde pāk-bāzlıḳ eylerem.

Bū ki der-pākī bübīnem rūy-ı ū

[Ü255a] (23) Ola ki pāklikde yaᶜnī pāk-bāzlıḳ sebebi ile anuñ yüzüni göre. *Ū*dan murād Ḫüdāy ᶜazze ve celledür.

[S261a] (1)

CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD[1667]

2568

Güft īn reh rāh-ı herkes key buved

---

* *güm* bunda kāf-ı Fārisīnüñ żammesiyledür.

** *kejdüm* ᶜaḳreb.

[1667] "Hüthütün Verdiği Cevap"

Hüdhüd çünki (2) ol murġdan bu suʾāli istimāᶜ eyledi aña cevāb virüp didi bu yol ḳaçan (3) her kimsenüñ yolı olur yaᶜnī herkes pāk-bāzlıḳ ṭarīḳine sālik olmaġa ḳādir olmaz.

(4) Pāk-bāzī zād-ı īn reh bes buved

Zīrā bu ṭarīḳüñ zād ve levāzımı pāk-bāzlıḳ (5) kāfīdür yaᶜnī herkes ṭarīḳ-i ᶜışḳda pāk-bāzdur be-her ḥāl dergāh-ı Eḥadiyyet'e (6) vuṣūl bulur.[***]

2569

Her ki ū der-bāḫt her çiş būd pāk

Her kim ki o anuñ (7) her nesnesi ki var idi anı pāk ve cemīᶜan Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ rıżāsı içün fedā (8) ve niṯār eyledi.

Reft der-pākī fürū āsūd ḫāk

Ol kimse gitdi pāklikde (9) pāk ve tamām diñlendi yaᶜnī mā-sivā ḳaydından ḫalāṣ olup āsūde-ḥāl oldı (10) ve Ḫüdāy ᶜazze ve celleye vuṣūl buldı. *Her çiş* her çi būdeş taḳdīrindedür.[*]

2570

(11) Dūḫte ber-der derīde bermedūz

Dikilmişi yırt, yırtılmışı dikme.

Her çi dārī (12) tā ser-i mūyī büsūz

Bir ser-i mūya degin her ne ki ṭutarsın yaḳ. Murād (13) mā-sivādan bir ser-i mūy ḳadar bir nesneye meyl ü raġbet eylemek ᶜışḳ-ı İlāhī (14) ṭarīḳinde sebeb buᶜd ü ḫıẕlān idügin beyāndur.

2571

Çün büsūzī kül (15) be-āh-ı āteşīn

Çünki āh-ı āteşīn ile küll ü cemīᶜan yaḳasın.

Cemᶜ kun ḫākistereş (16) ber-vey nişīn

Anuñ ḫākisterini cemᶜ eyle anuñ üzerinde otur. Murād (17) ṭarīḳ-i ᶜışḳda ẕerre ḳadar vücūd Ḥaḳḳ teᶜālānuñ ḳurb u viṣāline māniᶜ-i ḳavī (18) idügin işᶜārdur.

Beyt

Her şebnemī der-īn reh ṣad baḥr-ı āteşīnest

[***] *zād* azıḳ *bes* bunda kāfī maᶜnāsınadur.

[*] *pāk* bunuñ gibi maḥallerde cemīᶜan maᶜnāsına istiᶜmāl olunur.

(19) Derdā ki īn muḳamā şerḥ ü beyān nedāred

2572

[Ü255b] Çün çünīn kerdī berestī ez-heme

(20) İy Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ ḳurb u viṣāline cān u dilden ṭālib olan (21) kimse çünki böyle eyledüñ cemīᶜ mevāniᶜ ve āfātdan ḳurtılduñ.

Ver ni ḫūn (22) ḫur tā ki hestī ez-heme

Veger nī mādām ki varsın cemīᶜīsinden ḳan yi [S262b] (1) yaᶜnī cemīᶜīsi saña derd ü renc olup ḳurb u viṣāl-i İlāhī'ye māniᶜ olur.[**]

2573

(2) Çün der-īn zindān besī netvān nişest

Çünki bu zindānda çoḳ oturmaḳ (3) mümkin degüldür.[1668*]

Ḫ ̌īşten-rā bāz-keş ez-her çi hest

Pes kendüñi girü çek (4) cemīᶜ nesneden ki vardur . Zīrā çünki mevt sebebi ile bi'ż-żarūre cemīᶜ nesneden (5) cüdā olısarsın pes ḥüsn-i iḫtiyāruñile ḳable'l-mevt cemīᶜīsini terk eyle (6) tā ki saña ḥüsn-i ḫātime müyesser ola ve ᶜuḳbāda ᶜaẕāb u ᶜiḳābdan ḫalāṣ (7) olup ebedī rāḥat ve ḥużūra vuṣūl bulasın. *Ed-dünyā sicnü'l-müᵓmin*[1669]

2574

(8) Tā neburrī ḫod zi-yek yek çīz tu

Mādām ki sen kendüñi bir bir nesne ve esbābdan (9) kesmeyesin yaᶜnī mādām ki mā-meleküñi āheste āheste terk eylemeyesin

Key nihī gāmī der-īn (10) dihlīz tu

Bu dehlīze ḳaçan bir adım ḳorsın yaᶜnī mādām ki mā-sivādan fārıġ (11) olmayasın ṭarīḳ-i ᶜışḳda bir ḳadem gitmege ḳādir olmazsın.[**]

2575

Zān ki vaḳt-i merg (12) yek yek çīz-i tu

Zīrā ki mevt vaḳtinde senüñ cemīᶜ nesne ve mā-meleküñ

Key bedāred (13) dest ez-temyīz-i tu

[**] *hestī*de *yā* ḫiṭāb içündür.

[1668] degüldür: degüldür yaᶜnī çünki dünyāda ber-vech-i beḳā ḳarār müyesser degüldür Ü.

[*] *nişest* bunda maṣdar-ı muraḫḫamdur.

[1669] "Dünya müminin zindanıdır."

[**] *dihlīz* mā-beynü'l-bābeyndür.

Ol nesneler senüñ temyīzüñden ḳaçan el ṭutar yaʿnī senüñ fikr (14) ü idrāküñden gitmez pes ḥālet-i nezʿde anlara muḳayyed olursın. Bu ḥālet ḫod (15) ḫaṭā-yı maḥżdur pes iy [Ü256a] ʿāḳıl saʿy eyle ki anları terk eyleyesin.

2576

(16) Desthā evvel zi-ḫod kūtāh kun

Evvel ellerüñi kendüñden ḳıṣa eyle yaʿnī *mūtū ḳable (17) en-temūtū* ḥasebince vücūduñı aḫlāḳ-ı ẕemīmeden pāk idüp ifnā-yı vücūda (18) vuṣūl bul.

Baʿd ez-ān berḫīz ü ʿazm-i rāh kun

Andan ṣoñra ḳalḳ ve ʿazm-i rāh (19) eyle pes mādām ki bu ḥālete vuṣūl bulmayasın her saʿy u ihtimām ki eylersin (20) bī-hūde ve bī-fāʾidedür.[***]

2577

Tā der-evvel pāk-bāzī nebvedet

Mādām ki evvel ve ibtidāda (21) saña pāk-bāzlıḳ olmaya.

Īn sefer kerden namāzī nebvedet

Bu seferi eylemek saña (22) namāzī ve laṭīf olmaz . Zīrā çünki pāk-bāz olmayasın saña hergiz feyż ve feṭḥ-i (23) bāb olmaz. *Namāzī* pāk maʿnāsına istiʿmāl olunur.[*]

ḤİKĀYET

2578

Dād ez-ḫod [S262a] (1) Pīr-i Türkistān ḫaber

Pīr-i Türkistān ki murād Aḥmed-i Yesevī ḥażretleridür kendüsinden (2) ḫaber virdi.

Güft men dü çīz dārem dūster

Ben iki nesneyi dost (3) ṭutaram yaʿnī iki nesneyi ziyāde severem.

2579

Ān yekī esbest ablaḳ gām zen

(4) Ol birisi ḫoş-reftār ve rehvār ablaḳ atdur.

Vān diger hest īn (5) yekī ferzend-i men

Ve ol biri daḫı benüm ferzendümdür.

[***] *ḫīz* emr-i ḥāżırdur.

[*] *namāzī*de *yā* nisbet içündür.

2580

Ger ẖaber yābem zi-merg-i (6) īn püser

Egerçi bu ḥālet muḳarrerdür līkin eger bu püserüñ mevtinden (7) ẖaber bulam.

Esb mībaẖşem be-şükr-i īn ẖaber

Bu ẖaberüñ şükrine ol (8) ablaḳ atı aña bağışlaram.

2581

Zānki mībīnem ki hestend īn dü çīz

Çün (9) dü büt der-dīde-i cān-ı ʿazīz

Zīrā ki görürem ki benüm ʿazīz cānumuñ çeşminde (10) bu iki nesne ṣanem gibidür pes lāzım gelür ki ben bu iki nesneden ẖalāṣ olmaġa (11) saʿy u ihtimām eyleyem . Zīrā emvāl ve evlād fitne ve ʿadū idügi āyet-i kerīme ile (12) s̱ābitdür.[**]

2582

[Ü256b] Tā nesūzī vü nesāzī hemçü şemʿ

Mādām ki ʿışḳ-ı İlāhī ṭarīḳinde (13) şemʿ āteşe yanduġı gibi sen derd ü ʿışḳ āteşine yanmayasın ve cemīʿ belālara ṣabr (14) eylemeyesin.

Dem mezen ez-pāk-bāzī pīş-i cemʿ

ʿUşşāḳ ṭāʾifesinüñ ḥużūrında (15) pāk-bāzlıḳdan dem urma yaʿnī ben pāk-bāzem dime.

2583

Her ki ū ez-pāk-bāzī (16) dem zened

Zīrā her kim ki o pāk-bāzlıḳdan dem urur.

Kār-ı ẖod tā bingered ber-hem (17) zened

Ṭarfatü'l-ʿaynda kendünüñ kār u ḥālini ẖarāb ve perīşān eyler . Zīrā (18) ṭarīḳ-i ʿışḳda daʿvā olmaz.

2584

Pāk-bāzī kū be-şehvet nān ẖurd

(19) Bir pāk-bāz ki o cismānī ārzū ile nān yiye.

Hem der-ān sāʿat ḳafā-yı ān (20) ẖurd

Hem ol sāʿatde anuñ ḳafāsını yir yaʿnī andan ötürü aña teʾdīb (21) ṭarīḳiyle bir ḥālet irişür.

[**] *büt* ṣanem.

ḤİKĀYET

2585

Şeyḫ Ḫırḳānī ki ʿarş eyvānş būd

(22) Şeyḫ Ḫırḳānī ki ʿarş anuñ eyvānı idi yaʿnī maḳbūlān-ı dergāhuñ ziyāde (23) ʿālī-ḳadrı idi.*

Rūzigārī şevḳ-i bādincānş būd

Bir rūzigār aña bādincān ārzūsı oldı.**

2586

[S263b] (1) Mādereş ez-ḫaşm-ı şeyḫ āverd şūr

Şeyḫüñ māderi şeyḫe ġażab eyledüginden (2) şūr u ıżṭırāb getürdi yaʿnī şeyḫ bādincān ārzū idüp yimedügi içün (3) māderi aña ġażab idüp bī-ḥużūr oldı.

Tā bidādeş nīm bādincān be-zūr

(4) Tā ki aña zūr u ibrām ile yarım bādincān virdi.

2587

Çün büḫurd ān nīm bādincān (5) ki būd

Çünki şeyḫ ol bādincānı yidi ki var idi.

Ser zi-ferzendeş cüdā (6) kerdend zūd

Fevrī anuñ ferzendinden serini cüdā eylediler yaʿnī anuñ ferzendinüñ (7) başını kesdiler.

2588

Çün derāmed şeb ser-i ān pāk-zād

Çünki gice geldi ol pāk-zāduñ (8) başını

[Ü257a] Müdbirī ber-āsitān-ı der nihād

Bir müdbir şeyḫüñ ḳapusınuñ işigi üzere ḳodı.*

2589

(9) Şeyḫ güftā nī men-i āşüfte-kār

Şeyḫ çünki ferzendine olan ḥāli gördi eyitdi (10) ben kār u ḥāli perīşān

Güfteem pīş-i şumā bār-ı hezār

---

* Anuñ eyvānı ʿarş idi. Bu hem-maʿnādur.

** *bādincān* ʿavām taḥrīf idüp bātlıcān dir.

* *Müdbir* bed-baḫt maʿnāsınadur.

Sizüñ ḥużūruñuzda biñ (11) kerre dimişem

2590

Kīn gedā ger hīç bādincān ḫured

Ki (12) bu gedā hīç ve cüzvī bādincān yiye

Tā becünbed ḍarbetī ber-cān ḫured

(13) Ḥareket idince cānına bir ḍarb yir yaʿnī fi'l-ḥāl baña bir küllī elem ve ġam irişür.

2591

Her zamānem (14) mībüsūzed cān çünīn

Her zamān benüm cānum böyle yanar.

Nīst bā-ū kār-ı (15) men āsān çünīn

Benüm ḥal ü kārum Ḫüdāy ʿazze ve celle ile böyle āsān (16) degüldür.

2592

Her kirā ū derkeşed der-kār-ı ḫ ̌īş

Ḫüdāy ʿazze ve celle her kimi ki kendünüñ (17) kār u muḥabbetine çeke

Dem neyāred zed demī der-bār-ı ḫ ̌īş

Ol kimse kendünüñ (18) kār u bār ve ḥaḳḳında bir dem dem urmaġa ḳādir olmaz yaʿnī bir nefes kendü (19) ḫuṣūṣında mültefil ve muḳayyed olmaġa ḳādir olmaz . Zīrā maḳbūlān-ı dergāhuñ (20) bir nefes kendülerine meşġūl olması anlaruñ buʿd u ḫıẕlānına sebeb olur.[**]

2593

(21) Saḫt kārest īn ki mā-rā ūftād

Saḫt ve müşkil işdür bu ki bize vāḳiʿ (22) oldı.

Berter ez-ceng ü mudārā ūftād

Zīrā bu kār ceng ve mudārādan (23) berter vāḳiʿ oldı yaʿnī bizüm kārumuz ziyāde ṣaʿb u müşkildür Ḫüdāyī olduġı içün [S263a] (1) . Zīrā ceng ü mudārāya hīç bir vechile imkān yoḳdur.

Mıṣrāʿ

Kār-ı Ḫüdāyī ne kārīst ḫurd

2594

[**] *neyār* bunda ḳādir olmaz maʿnāsınadur.

(2) Hīç dānā-rā ne dāniş ne ḳarār

Hīç bir dānāya bu ṭarīḳde ne ʿilm ne ḳarār (3) vardur yaʿnī ʿilmüñ bunda hergiz nefʿi yoḳdur ve bunda ḳarār hem yoḳdur.

[Ü257b] Bā-heme (4) dānī büyüftādest kār

Zīrā ḥālbuki dükeli bilicilik ile iş (5) düşmişdür yaʿnī ṭarīḳ-i ʿışḳda ʿulūmuñ hīç fāʾidesi yoḳdur ve illā lāzım gelür (6) ki cemīʿ ʿulemā ʿuşşāḳ zümresinden ola.

2595

Her zamānī mīhmānī der-resed

(7) Her bir zamānda bir mihmān irişür yaʿnī cenāb-ı İlāhī'den ʿuşşāḳa derd ü belā (8) devām üzere gelür.

Kārvān-ı imtiḥānī mīresed

Bir imtiḥān kārvānı (9) irişür yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve celle dem-be-dem ʿuşşāḳını imtiḥān eyler . Zīrā (10) *eşeddü'n-nāsi belāen el-enbiyāʾu ṯumme'l-evliyāʾu ṯumme'l-emṯelu fe'l-emṯel*[1670] (11) ḥasebince dünyāda enbiyā ve evliyā belādan ḫālī olmazlar.

2596

Gerçi ṣad ġam (12) hest ber-cān-ı ʿazīz

Egerçi ʿazīz cānum üzere yüz yaʿnī bisyār ġam (13) vardur.

Nīz mīāyed çi ḫˇāhed būd nīz

Yine gelür daḫı ne olısardur (14) cānān-ı ezelden ʿuşşāḳına irişen ġam ḥaḳīḳatde hezārān rūḥānī (15) niʿam ve sürūrdur.*

2597

Her ki ez-ketm-i ʿadem şud āşikār

Her kim ki ketm-i ʿademden āşikār (16) ve mevcūd oldı.

Ser-be-ser-rā ḫūn biḫˇāhed rīḫt zār

Ḫüdāy (17) ʿazze ve celle cemīʿsinüñ ḳanını zār ve bī-dirīġ dökse gerekdür . Zīrā *küllü şeyʾen (18) hālikun illā vechehu*[1671] ḥasebince cemīʿ mevcūdāt münʿadim olup

---

[1670] "İnsanlar arasında belaya en çok tutulanlar nebilerdir ve sonra derecesine göre diğerleri gelir."

* *nīz* daḫı ve yine maʿnāsınadur.

[1671] "O'nun zatından başka her şey yok olacaktır." Kasas/88.

küllü nefsin (19) ẕāʾiḳatü'l-mevt[1672] mūcibince cemīʿ ẕī-rūḥ mevt şarābını nūş eylese gerekdür.*

2598

(20) Ṣad hezārān ʿāşıḳ-ı ser-tīz-i ū

Ḫüdāy ʿazze ve celle egerçi cemīʿīsinüñ ḳanını dökiserdür (21) līkin ol Ḫüdā'nuñ celle şānuhu hezārān ser-mest ve ṣādıḳ ʿāşıḳı

Cān kunend (22) īṯār yek ḫūn-rīz-i ū

Ol Ḫüdā'nuñ ʿazze ismuhu bir ḳan dökmesine cānlarını (23) īṯār ve fedā eyler . Zīrā bu ḥālet anlaruñ ebedī ḥayāt ve sermedī [S264b] (1) saʿādetlerine sebebdür.

Beyt

Çü bī-şekk binşest ber-ser-i helāk

Be-dest-i (2) dil-ārām ḫoşter helāk

[Ü258a] *īṯār* mużāf olmamaḳ hem mümkindür ki maʿnā böyle olur (3) cānlarını īṯār ve fedā eylerler anuñ bir ḳan dökmesiçün. *yek ḫūn-rīz-i (4) ū-rā* taḳdīrindedür.

2599

Cümle-i cānhā ez-ān āyed be-kār

Cānlaruñ cemīʿi (5) andan ötürü işe gelür ve ʿamele yarar.

Tā berīzed ḫūn-ı cānhā zār zār

(6) Tā ḥażret-i Ḥaḳḳ ʿazze ismuhu zār zār ve dirīġsiz cānlaruñ ḳanını döke.

ḤİKĀYET

2600

Güft Ẕü'n-nūn mīşudem der-bādiye

Ber-tevekkül bī-ʿaṣā vü (8) rāviye

Ẕü'n-nūn ḥażreti didi tevekkül üzere ʿaṣā ve rāviyesiz ṣaḥrāya gitdüm. (9) *Rāviye* deriden olan ṣu ẓarfıdur.**

2601

Çil muraḳḳaʿ-pūş-rā dīdem be-rāh

Cān (10) bidāde cümle der-yek cāygāh

[1672] "Her can ölümü tadacaktır." Ankebūt/57.

* *ser-be-ser-rā* cemīʿīsinüñ maʿnāsına.

** *mīşudem* mīreftem maʿnāsınadur.

Yolda ḳırḳ muraḳḳaᶜ-pūş cemīᶜan bir maḥalde (11) cān virmiş gördüm.*

2602

Şūrişī ber-ᶜaḳl-ı bī-hūşem fütād

Bu ḥāletden (12) benüm bī-hūş ᶜaḳluma bir şūriş ve perākendelik düşdi.

Āteşī der-cān-ı (13) pür-cūşem fütād

Benüm pür-cūş cānuma bir āteş düşdi.

2603

Güftem (14) āḫir īn çi kārest iy Ḫüdāy

Eytdüm iy Ḫüdāy ᶜazze ve celle āḫir (15) bu ne kār u ḥāldür.

Serverān-rā çend endāzī zi-pāy

Serverleri (16) niçeye dek ayaḳdan atarsın yaᶜnī ᶜāşıḳlaruñı niçe bir helāk eylersin.

2604

(17) Hātifī güftā kez-īn kār āgehīm

Bir hātif cevāb virüp didi ki (18) bu kārdan āgāhuz.

Ḫod küşīm ü ḫod diyetşān mīdehīm

Anları (19) kendümüz depelerüz ve anlaruñ diyetini kendümüz virürüz.

2605

Güftem āḫir çend ḫᵛāhī küşt (20) zār

Hātife ḫiṭāb idüp didüm āḫir niçeye dek zār u bī-dirīġ (21) depeleseñ gerek

Güft tā dārem diyet īnest kār

Hātif cevāb (22) virüp didi mādām diyet ṭutaram benüm [Ü258b] işüm budur.

2606

Der-ḫazīne tā diyet (23) mīmānedem**

Mādām ki benüm ḫazīne-i bī-pāyānumda diyet ḳalur

Mīküşem tā taᶜziyet [S264a] (1) mīmānedem

Anları depelerüm tā anlaruñ taᶜziyeti baña ḳalur. *Diyet*den murād bunda (2) Ḫüdāy teᶜālānuñ ᶜazze ismuhu dīdār-ı şerīfidür. *Taᶜziyet*den murād bī-nihāyet iḥsānıdur.

2607

---

* *Çil* ḳırḳ. Ḳırḳ muraḳḳaᶜ-pūşı gördüm. Yolda cümlesi bir maḥalde cān virmiş. Bu hem-vechdür.

** *der-ḫazīne-i men* taḳdīrindedür.

(3) Mīküşem vān geh be-ġūn dermīkeşem

ᶜĀşıḳlarumı depelerem ve andan ṣoñra ḳanlarına (4) bulaşdururam. *

Gird-i ᶜālem ser-nigūn dermīkeşem**

Anı başı aşaġa ᶜālemüñ (5) eṭrāfına çekerem yaᶜnī devr itdürürem.

2608

Baᶜd ez-ān çün maḥv şud eczā-yı ū

(6) Andan ṣoñra çünki vücūd ve eczāsı maḥv oldı.

Pā vü ser güm şud (7) zi-ser-tā-pāy-ı ū

Başından ayaġına degin pā vü seri güm ü münᶜadim oldı (8) yaᶜnī çünki ber-vech-i kemāl ifnā-yı vücūd mertebesine vuṣūl buldı.

2609

(9) ᶜArża dārem āfitāb-ı ṭalᶜateş

Aña āfitāb gibi ṭalᶜatümi ᶜarża ṭutaram (10) yaᶜnī gösterürem.

Vez-cemāl-i ḫ ̌īş sāzem ġilᶜateş

Ve aña kendü cemālümden (11) ġilᶜat düzerem yaᶜnī cemālümüñ nūrına ġarḳ eylerem. Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ ṭalᶜat (12) ü cemāli āfitāba teşbīh olunduġı ḫāricde āfitāb gibi nūrānī bir nesne (13) olmaduġı iᶜtibār iledür ve illā hezārān āfitāb anuñ bī-naẓīr cemāline nisbet (14) bir ẕerreden kemterdür.

2610

Ḫūn-ı ū gül-güneᵓī rūyeş kunem

Anuñ ḳanını anuñ yüzine (15) gül-güne eylerem yaᶜnī anuñ ḫūnına ġarḳ olmasını anuñ ġarḳına sebeb eylerem.

(16) Muᶜtekif ber-ḫāk-i īn kūyeş kunem

Bu maḥallenüñ ḫāki üzere muᶜtekif (17) ve muḳīm eylerem min maᶜd benüm ḥużūrumdan dūr olmaz.

2611

Sāyeᵓī gerdānemeş (18) der-kūy-ı ḫ ̌īş

Anı kendü kūy u ḥużūrumda bir sāye eylerem.***

Bes (19) berārem āfitāb-ı rūy-ı ḫ ̌īş

---

* Baᶜżı nüsaḫda *be-ḫūneş derkeşem* vāḳiᶜdür.

** *ser-nigūneş derkeşem* vāḳiᶜdür.

*** *kūy*dan murād ḥużūr-ı Ḥaḳ'dur.

Bes āfitābveş yüzümi [Ü259a] āşikār eylerem.

2612

(20) Çün berāyed āfitāb-ı rūy-ı men

Çünki benüm āfitābveş yüzüm ẓāhir (21) ola.

Key bimāned sāye-ī der-kūy-ı men

Pes benüm kūy u ḥużūrumda ḳaçan (22) bir sāye ḳalur. Murād ifnā-yı vücūddan ṣoñra ʿuşşāḳa küllī ittiḥād-ı rūḥānī (23) ḥāṣıl olduġın işʿārdur. Niteki bu beyt ile bu maʿnāya işāret olunur.

2613

[S265b] (1) Sāye çün nā-çīz şud der-āfitāb

Çünki sāye āfitābda maḥv u nā-çīz (2) oldı.

Nīst şud va'l-lāhu aʿlem bi'ṣ-ṣavāb

Ol sāye nīst ü münʿadim oldı (3) yaʿnī anuñ vücūdından bir eṯer ḳalmadı va'l-lāhu aʿlem bi'ṣ-ṣavāb.

2614

Her ki der-vey maḥv şud (4) ez-ḫod berest

Her kim ki āfitāb-ı ḥaḳīḳīde maḥv oldı kendüsinden ḳurtuldı (5) yaʿnī anda ẕerre ḳadar irādet ve taṣarruf ḳalmadı.

Zān ki netvān burd ez-ḫurşīd (6) dest

Zīrā ki āfitābdan dest ü ṣadr iletmek mümkin degüldür pes her kim ki (7) anda maḥv oldı anuñ maġlūbı oldı. *Dest* bunda ṣadr-ı meclis maʿnāsına olmaḳ (8) üzere şerḥ olundı ve ġalebe maʿnāsına olmaḳ hem-laṭīfdür.

2615

Maḥv şev vez-maḥv (9) çendīnī megūy

Āfitāb-ı ḥaḳīḳīde maḥv ol ve maḥvuñdan bu ḳadar yaʿnī çoḳ söyleme.*

(10) Ṣarf kun cān-rā vü çendīnī mecūy

Cānuñı ṣarf ü maḥv eyle ve bu ḳadar isteme (11) yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve celleden bir nesne ṭaleb eyleme belki cemīʿ umūr ve irādetüñi aña tefvīż eyle.**

2616

---

* *şev* emr-i ḥāżırdur.
** *mecūy* nehy-i ḥāżırdur.

(12) Minedānem devletī zīn bīş men

Ben merde cihānda bundan ziyāde ve ʿālī (13) bir devlet bilmezem.

Merd-rā kū güm şeved ez-ḫ ̔īşten

Ki ol merd kendüsinden (14) güm ü maḥv ola yaʿnī maḥv u ifnā-yı vücūddan ʿazīz ve şerīf bir mertebe ve devlet (15) yoḳdur . Zīrā bu ḥālet cemīʿ saʿādetlere sebebdür.

ḤİKĀYET

2617

Mīnedānem hīç kes (16) der-kevn yāft

Devletī kān seḥre-i Firʿavn yāft

Bilmezem hīç kimse (17) ol devleti buldı mı ki ol devleti Firʿavn'uñ sāḥirleri buldı. Bu hem-vechdür ki (18) bilmezem hīç kimse ʿālemde buldı mı ol devleti ki Firʿavn'uñ ol sāḥirleri buldı. (19) *Kevn* bunda ʿālem maʿnāsınadur ki maṣdar bi-maʿnā mefʿūl olmaḳ iʿtibārı ile kevneyn (20) iki ʿālem maʿnāsınadur. *Seḥre* cemʿ-i sāḥirdür ki sāḥirler maʿnāsınadur.*

2618

Ān çi devlet (21) būd kīşān yāftend

O ne devlet idi yaʿnī ziyāde ʿazīm devlet idi (22) ki anlar buldılar.

Ān zamān kān ḳavm īmān yāftend

Ol zamānda ol (23) ḳavm īmān buldılar yaʿnī küfri terk idüp ḥażret-i Mūsā'ya ʿale'n-nebiyye ve ʿaleyhi's-selām īmān getürdiler *lā-ḍayra [S265a] (1) innā ilā Rabbinā munḳalibūn.*[1673]

2619

Cān cüdā kerdend ez-īşān ān nefes

Ol nefesde (2) anlardan cānlarını cüdā eylediler yaʿnī Firʿavn anları ṣalb eyledi.

Hergiz īn devlet (3) nebīned hīç kes**

Hīç kimse hergiz bu devleti görmez . Zīrā

2620

---

* *Kān* ki ān taḳdīrindedür.

[1673] "Zararı yok, mutlaka Rabbimize döneceğiz." Şu'arā/50.

** *Kes ez-īn bihter āmed şuden ne-dīd* taḳdīrindedür.

Yek ḳadem der-dīn nihādend ān (4) zamān

Ol zamānda bir ḳademlerini dīne ḳodılar.

Pes diger bīrūn nihādend (5) ez-cihān

Pes o bir ḳademlerini cihāndan ṭaşra ḳodılar yaʿnī ṭāʿat ve (6) ʿibādetsiz şehādete vuṣūl buldılar zihī saʿādet-i cāvidānī.

2621

Kes ez-īn (7) āmed şuden bihter nedīd

Kimse cihānda bundan eyürek gelmek gitmek görmedi.

(8) Hīç şāḫī zīn nikūter ber nedīd

Hīç bir budaḳ bundan ḫūb ve laṭīfrek mīve (9) görmedi . Zīrā saʿy ü kūşişsiz Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ rıżāsına vuṣūl bulup (10) ebedī saʿādetden behrever oldılar.

SUᵓĀL-İ MURĠĪ DĪGER EZ-HÜDHÜD[1674]

2622

[Ü260a] (11) Dīgerī güfteş ki iy ṣāḥib-naẓar

Bir murġ daḫı hüdhüde ḫiṭāb idüp (12) didi iy ṣāḥib-naẓar

Hest himmet-rā der-īn maʿnā eşer

Bu maʿnāda himmetüñ eşeri (13) ve nefʿi var mıdur.

2623

Gerçi hestem men be-ṣūret bes żaʿīf

Ben egerçi ṣūretde (14) ziyāde żaʿīfem

Der-ḥaḳīḳat himmetī dārem şerīf

Līkin ḥaḳīḳatde şerīf (15) ve ʿālī bir himmet ṭutaram yaʿnī ziyāde bülend himmetem.

2624

Ger zi-ṭāʿat nīst bisyārī (16) merā

Egerçi ṭāʿat ve ʿibādetden benüm çoḳluḳ yoḳdur.

Hest ʿālī himmetī (17) bārī merā

Līkin bārī benüm ziyāde ʿālī bir himmetüm vardur.

CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD[1675]

[1674] "Diğer Kuşun Hüthüte Sorusu"

[1675] "Hüthütün Verdiği Cevap"

2625

(18) Güft mıḳnāṭīs-i ʿuşşāḳ-ı elest

Çünki hüdhüd ol murġdan bu suʾāli (19) istimāʿ eyledi aña cevāb virüp didi ʿuşşāḳ-ı elestüñ mıḳnāṭīsi

(20) Himmet-i ʿālīst keşf-i her çi hest

Cemīʿ nesne ki vardur anuñ keşf ü ḥuṣūline (21) ʿālī himmet. Ḫulāṣa-i kelām budur ki Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ʿuşşāḳı cihānda ʿālī mertebeye ve (22) cemīʿ murādāta ki vuṣūl bulmışlardur ʿālī himmet vāsıṭası iledür *himmetü'r- (23) ricāli taḳlaʿu'l-cibāl.*[1676]

2626

Her kirā şud himmet-i ʿālī pedīd

Her kime ki ʿālī himmet [S266b] (1) ẓāhir ve müyesser oldı.

Her çi cüst ān çīz ḥālī şud pedīd

Ol kimse her ne ki (2) istedi ol nesne fi'l-ḥāl ẓāhir ve ḥāṣıl oldı. Murād himmet-i ʿālī ṣaʿb u āsān (3) cemīʿ murādātuñ ḥuṣūline sebeb-i ḳavī idügin işʿārdur.

2627

Her kirā yek ẕerre himmet (4) dād dest

Her kime bir ẕerre ḳadar himmet müyesser oldı

Kerd ū ḫurşīd-rā (5) zān ẕerre pest

Ol ẕerre himmet cihetinden āfitābı pest eyledi [Ü260b] (6) yaʿnī ol ẕerre ḳadar himmet sebebi ile ḳadr ü mekānı āfitābdan bülend oldı.

2628

(7) Nuṭfe-i milk-i cihānhā himmetest

Cihānlar mülkinüñ nuṭfe ve aṣlı himmetdür (8) yaʿnī cihānda olan mülk ü salṭanatuñ ve cemīʿ emlāk ve esbābuñ ḥuṣūline (9) sebeb himmetdür.*

Bāl ü perr-i murġ-ı cānhā himmetest

Cānlar murġınuñ bāl (10) ü peri himmetdür murād *velā-ṭāʾirin yaṭīru bi-cenāḥayhi illā ümemun emṯālukum*[1677] ḥasebince himmet (11) bülend-pervāz ervāḥuñ merātib-i ʿulyāya vuṣūl bulmasına sebeb-i ḳavī idügin (12) işʿārdur.

[1676] "Erenlerin himmeti dağları yerinden oynatır."

* *mülk* salṭanat maʿnāsına olmaḳ rūşendür.

ḤİKĀYET

2629

Güft Yūsuf-rā çü mī̇büfrūḫtend

Tevārīḫ ṣāḥibi (13) kitābında didi çünki Yūsuf peyġām-beri ʿaleyhi's-selām ṣatmaḳ istediler.

(14) Mıṣriyān ān şevḳ-i ū mī̇sūḫtend

Mıṣr'a mensūb olan müşterī̇ler anuñ (15) şevḳinden yandılar yaʿnī̇ cān u dilden aña ṭālib oldılar.

2630

Çün ḫarī̇dārān (16) besī̇ berḫāstend

Çünki müşterī̇ler çoḳ peydā ve ẓāhir oldılar.

Pes (17) be-deh hem-seng müşkeş ḫˇāstend

Pes müşterī̇ler anı on aġırı miskle (18) istediler.

2631

Zān zenī̇ pī̇rī̇ be-ḫūn āġışte būd

Ḥażret-i Yūsuf'dan (19) ötürü bir pī̇r ʿavrat ḳana bulaşmış idi yaʿnī̇ Ḥażret-i Yūsuf'a cān u dilden (20) ṭālib[1678] olmış idi.

Rī̇smānī̇ çend der-hem rişte būd

Ḥālbuki (21) ol ʿavrat bir ḳaç ilik egirmiş idi yaʿnī̇ anuñ ser-māyesi hemān (22) o idi.

2632

Der-miyān-ı cemʿ āmed der-ḫurūş

Ol ʿavrat cemʿ ve müşterī̇lerüñ (23) içinde ḫurūşa geldi.

Güft iy dellāl-i Kenʿānī̇ fürūş

Dellāla ḫiṭāb idüp [S266a] (1) didi iy Kenʿānlu ġulāmın ṣāḥibi dellāl

2633

Zārızū-yı īn püser ser-geşteem

(2) Bu püserüñ şevḳ u ārzūsından ser-geşte ve ṣabrsızam.

[Ü261a] Deh kelāve (3) rī̇smāneş rişteem

[1677] "Yeryüzünde gezen her türlü canlı ve (gökte) iki kanadıyla uçan her tür kuş, sizin gibi birer topluluktan başka bir şey değildir." En'ām/38. Metinde ayet tahrif edilmiştir.
[1678] ṭālib: ʿāşıḳ Ü.

Aña on kelāve iplik egirmiş yaʿnī anuñ bahāsı içün (4) bu on kelāve ipligi bunda getürmişem.*

2634

Īn zi-men bistān ü bā-men beyʿ kun

(5) İy dellāl bu rīsmānı benden al ve bu ġulāmı baña beyʿ eyle.

Dest der-dest-i (6) meneş dih bī-seḫun

Ḳīl ü ḳālsiz anuñ elini benüm elüme vir.

2635

Ḫande āmed merd-rā (7) güft iy selīm

Ol ʿavratuñ bu sözlerinden merde yaʿnī dellāle ḫande geldi (8) ol ʿavrata didi iy selīm

Nīst der-ḫur-ı tu īn dürr-i yetīm

Bu dürr-i yetīm (9) saña lāʾıḳ degüldür yaʿnī sen bunı ṣatun almaġa ḳādir degülsin.

2636

Hest ṣad (10) genceş bahā der-encümen

Encümen ve müşterīlerde anuñ bahāsı yüz gencdür.

Meh tu vü (11) meh rīsmān iy pīr-zen

İy pīr-zen meh sen ve meh rīsmānuñ yaʿnī sen rīsmānile (12) bende ṣatun almaġa ḳādir degülsin rīsmānuñ alup buradan var git. (13) *Meh* bunda nefy maʿnāsınadur māh'dan muḫaffef olan *meh* degül idügi ẓāhirdür.

2637

(14) Pīr-zen güftā ki dānistem yaḳīn

Ol ʿavrat çünki dellālden bu sözleri (15) işitdi dellāle ḫiṭāb idüp didi ki yaḳīn ve taḥḳīḳ bildüm

Kīn püser-rā (16) kes nebüfrūşed bedīn

Ki bu püseri kimse egerçi buña ṣatmaz.

2638

Līk īnem bes ki (17) çi düşmen çi dūst

Līkin bu ḥālet baña yeter ki düşmen ne dost ne

* *kelāve* ʿavām kelebe dir.

(18) Güyed īn zen ez-ḫarīdārān-ı üst

Bu ʿavrat anuñ müşterīlerindendür diye

2639

(19) Her dilī kū himmet-i ʿālī beyāft

Her bir dil ki o ʿālī himmet buldı.*

Milket-i (20) bī-müntehā ḥālī beyāft

Ol dil fi'l-ḥāl nihāyetsiz mülk ü memleket buldı. (21) Murād ʿālī himmet sebeb-i ḥuṣūl-i murādāt-ı dü cihānī idügin işʿārdur.

2640

Ān zi-himmet (22) būd kān şāh-ı bülend

O himmetden [Ü261b] idi ki ol bülend şāh

Āteşī der-pādişāhī (23) der-fikend

Pādişāhlıġa bir āteş bıraḳdı. *Şāh*dan murād İbrāhīm ḥażretidür.

2641

[S267b] (1) Ḫüsrevī-rā çün besī ḫüsrān bedīd

İbrāhīm-i Edhem ḥażreti çünki pādişāhlıġuñ (2) çoḳ ziyānını gördi.**

Ṣad hezārān mülk-i ṣad çendān bedīd

Yüz ol (3) ḳadar ṣad hezārān mülk gördi yaʿnī çünki bu ʿālemüñ pādişāhlıġından ferāġat (4) eyledi ṣad hezār mertebe bu salṭanatdan ʿālī ve şerīf salṭanata irişdi.

2642

(5) Çün be-pākī himmeteş der-kār şud

Çünki anuñ himmeti pāklik ile (6) işde oldı yaʿnī çünki himmetinüñ teʾsīri oldı.

Zīn heme mülk-i cihān (7) bīzār şud

Cihānuñ bu cemīʿ mülk ü salṭanatından bīzār oldı.

2643

Çeşm-i himmet (8) çün şeved ḫurşīd-bīn

Himmetüñ çeşmi çünki āfitābı görici ola.

Key (9) şeved bā-ẕerre hergiz hem-nişīn

---

* *kū* ki ū'dan mürekkebdür.

** *ḫüsrān* ziyān.

Ẕerreye ḳaçan rāġıb ve hem-nişīn olur yaʿnī (10) olmaz yaʿnī herkes ki Ḫüdā-bīn ola mā-sivādan ferāġat ve iʿrāż eyler.

Beyt

(11) Ber-ānān ki şud sırr-ı Ḥaḳ āşikār

Nekerdend bāṭıl berū iḫtiyār

ḤİKĀYET

2644

Ān yekī (12) dāʾim zi-bī-ḫˇīşī-i ḫˇīş

Ol bir kimse dāʾim kendünüñ bī-ḫˇīşliginden

(13) Nāle mīkerdī zi-dervīşī-i ḫˇīş

Kendünüñ dervīşliginden nāle (14) ve fiġān eylerdi yaʿnī anuñ hergiz ḥaşmı olmayup faḳīr olduġından nālān ve giryān (15) olurdı.

2645

Güfteş İbrāhīm-i Edhem iy püser

İbrāhīm-i Edhem ḥażreti çünki (16) anuñ nāle ve feryādını istimāʿ eyledi aña didi iy püser

Faḳr-rā erzān (17) ḫarīdestī meger

Var ise faḳr u dervīşligi ucuz ṣatun alduñ ki (18) anuñ ḳadr ü şerefini bilmezsin.

2646

Merd güfteş īn suḫan nāyed be-kār

Ol (19) merd [Ü262a] İbrāhīm-i Edhem ḥażretlerinden çünki bu sözleri işitdi aña didi (20) bu iş[1679] ʿamele yaramaz yaʿnī senüñ bu kelimātuñ maʿḳūl degüldür.

Kes ḫared dervīşī (21) āḫir şerm dār

Cihānda kimse dervīşlik ṣatun alur mı āḫir (22) utan.

2647

Güft men bārī be-cān beḫrīdeem

İbrāhīm-i Edhem ḥażretleri (23) çünki ol kimseden bu kelimātı işitdi aña cevāb virüp didi bārī [S267a] (1) ve taḥḳīḳ faḳr u dervīşligi ben cān ile ṣatun almışam.

Pes zi-mülk-i (2) ʿālemeş bügzīdeem

[1679] iş: söz Ü.

Pes bu sebebden anı ʿālemüñ salṭanatından ferāġat (3) idüp anı iḫtiyār eylemişem.

2648

Mīḫarem yek dem be-ṣad ʿālem henüz

Faḳr (4) u dervīşligüñ bir demini henüz yüz ʿalemle ṣatun aluram.

Zān ki (5) bemīerzedem her dem henüz

Zīrā ki her dem baña yüz ʿalemden henüz eyürek (6) . Zīrā her demde Ḥaḳḳ teʿālānuñ cemāl-i şerīfini müşāhede eylerem.*

2649

Çün ki (7) erzān yāftem men īn metāʿ

Çünki bu metāʿ ki murād faḳr u dervīşlikdür (8) ben ucuz buldum.

Pādişāhī-rā be-kül kerdem vedāʿ

Pādişāhlıġı bi'l-külliyye (9) vedāʿ ve terk eyledüm. *Faḳr*dan murād faḳr-ı iḫtiyārīdür ki ifnā-yı vücūddan (10) ʿibāretdür. Bunda *metāʿ*dan murād bu faḳrdur.

2650

Lā-cerem men ḳadr mīdānem tu ne

(11) Lā-cerem bu faḳr u dervīşligüñ ḳadr ü şerīfini ben bilürem sen bilmezsin.

(12) Şükr īn ber-ḫ ̌īş mīḫ ̌ānem tu ne

Bu niʿmetüñ şükrini kendüm üzere (13) oḳuram sen oḳumazsın yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve celle bu niʿmeti baña iḥsān eyledü (14) diyü ben şükr eylerem ammā sen ne ḳadrini bilürsin ve ne şükr eylersin.

2651

Ehl-i (15) himmet cān u ten der-bāḫtend

Ehl-i himmet cān u cesedlerini fedā (16) eylediler.

Salhā bā-sūḫten der-sāḫtend

Niçe yıllar faḳr u ʿışḳ (17) āteşine yanmaġıla geçindiler.

2652

Murġ-ı himmetşān be-ḥażret şud ḳarīn

Lā-cerem (18) anlaruñ himmeti murġı Ḫüdāy [Ü262b] ʿazze ve celleye ḳarīn oldı.

---

* *erzed* fiʿl-i mużāriʿdür.

Hem zi-dünyā der-güẕeştend (19) hem zi-dīn

Pes hem dünyā hem dīnden geçdiler yaʿnī *ve humā ḥarāmāni ʿalā ehli'l-lāh*[1680] (20) ḥasebince dünyā ve āḫiretden ferāġat idüp hemān Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ (21) tāʿat ve ʿibādetine meşġūl oldılar. *Dīn*den murād bunda āḫiret olmaḳ (22) rūşendür ve dīn-i maʿrūf olmaḳ hem mümkindür ki maʿnā böyle olur anlar bir mertebeye (23) vuṣūl buldılar ki rūz u şeb ṭāʿat ve ʿibādetde olup dünyā ve dīn ḳayd ü fikrinden berī oldılar.

2653

[S268b] (1) Ger tu merd-i īn çunīn ḫıdmet neʾī

Eger sen buncılayın ḫıdmetüñ merd ü lāʾıḳı (2) degül iseñ*

Dūr şev kehl-i velī niʿmet neʾī

ʿUşşāḳ ṭāʾifesinden dūr (3) u cüdā ol . Zīrā velī niʿmetüñ ehli degülsin yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ḥadden (4) bīrūn niʿmetinüñ şükrini edā itmege ḳādir olmazsın.

ḤİKĀYET

2654

Şeyḫ Ġūrī (5) ān be-küllī geşte kül

Şeyḫ Ġūrī ol bi'l-külliyye küll olmış yaʿnī ifnā-yı vücūduñ (6) mertebe-i ʿulyāsına vuṣūl bulmış.

Reft bā-dīvānegān der-zīr-i pül

(7) Dīvānelerle köpri altına gitdi.

2655

Ez-ḳażā mīreft Sencer bā-şükūh

(8) İttifāḳen Sulṭān Sencer ʿaẓametile oradan gitdi yaʿnī güẕer eyledi.

Güft zīr-i (9) pül çi ḳavmend īn gürūh

Yanında olanlara didi köprünüñ altında (10) bu cemāʿat ne ḳavmdür.

2656

Şeyḫ güfteş bī-ser ü bī-pā heme

Şeyḫ ḥażreti (11) çünki Sencer'den ol kelimātı işitdi aña cevāb virüp didi cemīʿan bī-ser (12) ü bī-pāyuz yaʿnī faḳīrlerüz.

Ez-dü birūn nīst ḥāl-i mā heme

[1680] "Ehlullaha her iki dünya da haramdır."

* *ne'i*de hemze ḫiṭāb içündür.

Bizüm ḥālümüz (13) cemīʿan ikiden bīrūn ve ḫālī degüldür.

2657

Ger tu mā-rā dūst dārī (14) ber-devām

Eger sen bizi devām üzere dost ṭutar iseñ

Zūd (15) ez-dünyā ber-āriyet tamām

Seni dünyādan tamām [Ü263a] ḫalāṣ eylerüz lā-cerem cihānı (16) terk idüp ṭālib-i Raḥmān olursın.

2658

Ver tu mā-rā düşmenī ne dūst-dār* **(17)**

Veger sen bize düşmen iseñ dost-dār degül iseñ

Zūd ez-dīnet (18) berārīm īnt kār

Seni fi'l-ḥāl dīn ü īmāndan dūr u cüdā eylerüz (19) bizüm kār u ḥālümüz budur.

2659

Ger be-zīr-i pül der-āyī yek nefes

Eger bir nefes (20) bu köprinüñ altına gelesin ve bize muḳārin ve muṣāḥib olasın.

(21) Vā-rehī zīn ṭumṭurāḳ ü zīn heves

Bu fānī ve lā-şeyʾ ṭumṭurāḳ ve salṭanatdan (22) ve bu bīhūde hevesden ḳurtulursun.

2660

Dūstī vü düşmenī-i mā bübīn

Bizüm (23) dostlıġumuzı ve düşmenligümüzi gör yaʿnī bizi dost ṭutanlaruñ ḥāli ne [S268a] (1) ve düşmen ṭutanlaruñ ḥāli ne idügi çünki saña maʿlūm oldı.

Pāy der-nih ḫ̌īş-rā (2) rüsvā bübīn

Tecrübe ve imtiḥān içün bu ḫuṣūṣa iḳdām eyle kendüñi rüsvā (3) gör yaʿnī eger bize düşmenlik eyler iseñ dīn ü īmāndan berī olup rüsvāy (4) olursın.

2661

Sencereş güftā neyem merd-i şumā

---

* *ne dūstī* taḳdīrindedür.

Sulṭān Sencer çünki şeyḫden (5) bu kelimātı işitdi aña cevāb virüp didi ben senüñ merd ü lāʾıḳuñ (6) degülem . Zīrā senüñ kāruñ faḳr u dervīşlik ve benüm kārum mülk ü salṭanatdur.

(7) Ḥubb u buġżem nīst der-ḫurd-ı şumā

Size lāʾıḳ benüm muḥabbet ve buġż ve ʿadāvetüm (8) yoḳdur yaʿnī size ne muḥabbetüm ve ne ʿadāvetüm vardur.

2662

Ne şumā-rā dūstem ne düşmenem

(9) Ben size ne dostam ne düşmenem.

Reftem īnek tā nesūzed ḫırmenem

İşte ḥużūruñdan (10) gitdüm tā ki benüm ḫırmenüm yanmaya yaʿnī senüñ sebebüñ ile bir belāya giriftār olmayam.

2663

(11) Ez-şumā hem faḫr u hem ʿārīm nīst

Sizden benüm hem bir faḫrum ve hem bir ʿārum yoḳdur.

(12) Bā-bed ü nīk-i şumā kārīm nīst

Sizüñ bed ve nīküñüz ile benüm bir işüm yoḳdur.

2664

[Ü263b] (13) Himmet āmed hemçü murġ-ı tīz-per

Himmet tīz-per murġ gibi geldi yaʿnī himmet maʿnāda (14) tīz-per ve bülend-pervāz murġ gibidür.

Her zamān der-seyr-i ḫod ū tīzter

Ol (15) himmet her zamān kendünüñ seyrinde tīzter ve ḳavīterdür.

2665

Ger beperred cüz bübīneş (16) key pered

Murġ-ı himmet eger pervāz ile bīneşden ġayrı ile ḳaçan uçar yaʿnī (17) murġ-ı himmet çünki pervāz eyleye tedārik ve başīret ile pervāz eyler.

Der-derūn-ı (18) āferīneş key pered

Murġ-ı himmet āferīneş ve mümkinātuñ içinde ḳaçan uçar (19) yaʿnī mümkinātuñ derūnında pervāz eylemez belki mümkinātdan bülend pervāz eyler.

2666

(20) Seyr-i ū zāfāḳ-ı hestī berterest

Murġ-ı himmetüñ seyri vücud āfāḳından (21) berterdür yaʿnī bu imkān ʿāleminden ʿālīrekdür.

Ū zi-hüşyārī vü mestī (22) berterest

O hüşyārlıḳdan ve mestlikden bülendrekdür bu sebebdendür ki (23) ʿālī himmet ṣāḥibi māsivādan fārıġ olup hemān Ḫüdāy ʿazze ve celleye müteveccih olmışdur.

[S269b] (1)

ḤİKĀYET

2667

Nīm-şeb dīvāneʾī ḫoş mīgirīst

Bir dīvāne nıṣfu'l-leylde (2) ḫoş ve bisyār aġladı.

Güft īn ʿālem bügüyem men ki çīst

Didi (3) ben diyem ki bu ʿālem nedür. Bu hem-maʿnādur didi ben diyem mi ki bu ʿālem nedür.

2668

Ḥoḳḳaʾī (4) ser bernihāde mā der-ū

Ḳapaġı üzerinde ḳonmış bir ḥoḳḳadur biz anuñ içindeyüz (5) yaʿnī bu beyān olunan ḥoḳḳa gibidür ve biz anuñ içinde sākinüz.

Mīpezīm (6) ez-cehl-i ḫod sevdā der-ū

Kendü cehlümüzden anda sevdā ve heves bişürürüz (7) yaʿnī uḫrevī aḥvālden fārıġ olup dünyevī aḥvāle meşġūlüz.

2669

Çün ser-i (8) īn ḥoḳḳa berdāred ecel

Çünki ecel bu ḥoḳḳanuñ ḳapaġını ḳaldura.

Her ki per dāred (9) beperred tā ezel

[Ü264a] Her kim ki per ṭutar ezele degin uçar yaʿnī her kimüñ ki himmet ve muḥabbet (10) ve ṭāʿat ve ʿibādet bāl ü peri vardur anıñıla pervāz idüp cenāb-ı (11) Eḥadiyyet'e vuṣūl bulur.

2670

Vān ki ū bī-per buved bā-ṣad ʿanā

Der-miyān-ı ḥoḳḳa (12) māned mübtelā

Ve ol kimse ḳanadsızdur ḥoḳḳanuñ içinde yüz raḥmet ve ʿanā ile (13) mübtelā ve giriftār ḳalur. Murād budur ki muḥabbet ve himmet ve ṭāʿat ve ʿibādetden (14) bī-behre olan cenāb-ı İlāhī'den dūr olup bisyār ʿaẕāb u ʿiḳāba giriftār (15) olur.

2671

Murġ-ı maʿnā-rā be-himmet bāl dih

Çünki himmet sebeb-i saʿādet idügi (16) saña rūşen oldı. Pes maʿnā ve ṭāʿat ve ʿibādet murġına himmetile bāl ü per vir yaʿnī (17) ʿālī himmeti kendüñe ḳarīn eyle.

ʿAḳl-rā dil baḫş u cān-rā ḥāl dih

ʿAḳla dil bağışla (18) cāna ḥāl vir yaʿnī ʿaḳluñı ḳalb-i selīme ḳarīn idüp rūḥ-ı ḥayvānı ẕī-rūḥ insānīye (19) tebdīl eyle. Niteki Şemʿī-i ḥaḳīr ʿālī himmeti kendüsine ḳarīn idüp Meşnevī-i Şerīf'i (20) lisān-ı Türkī ile şerḥ eylemesine ihtimām eyledi. Dūn-himmet düşmenlerüm (21) bu ḥāleti muḥāl ẓann idüp bu ḥaḳīr ḥaḳḳında bī-hūde kelimāt eylemişler idi (22) līkin Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā ḥażretinün ʿavn ü ʿināyeti ve ḥażret-i Mevlānā'nuñ (23) ḳaddesa'l-lāhu sırrahu'l-ʿazīz himmeti ile itmām müyesser oldı.

2672

Pīş ez-īn kez-ḥoḳḳa bergīrend [S269a] (1) ser

Andan evvelki ḥoḳḳadan ḳapaġı refʿ eylerler.*

Murġ-ı reh gerd ü berāver (2) bāl ü per

Ṭarīḳ-i Ḥaḳḳ'uñ murġ u sāliki ol bāl ü per getür ve cenāb-ı Eḥadiyyet'e (3) pervāz eyle.

2673

Yā ne bāl ü per büsūz u ḫˇīş hem

Yāḫud bāl ü perüñi ve kendüñi (4) hem yaḳ yaʿnī ber-vech-i kemāl ifnā-yı vücūd eyle

Tā tu bāşī ez-heme der-pīş (5) hem

Tā sen cemīʿ erbāb-ı sülūkdan ilerüde olasın [Ü264b] . Zīrā iʿtibār ifnā-yı (6) vücūd iʿtibārı iledür ki ittiḥād-ı rūḥānīye sebebdür.

SUʾĀL-İ MURĠĪ DĪĠER[1681]

---

* *ser* ḳapaḳ maʿnāsınadur.

[1681] "Diğer Kuşun Sorusu"

2674

Dīgerī güfteş ki inṣāf u vefā

Bir murġ daḫı hüdhüde ḫiṭāb idüp didi (8) ki inṣāf ve vefā

Çün buved der-ḥażret-i ān pādişā

Ol pādişāhuñ (9) ḥużūrında nice olur yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ḥużūrında maḳbūl mıdur.[**]

2675

(10) Ḥaḳ teʿālā dād inṣāfem besī

Ḥaḳḳ teʿālā ḥażreti celle şānuhu bana çoḳ inṣāf (11) virdi.

Bī-vefāyī hem nekerdem bā-kesī

Bir kimseye hem vefāsızlıḳ eylemedüm . Zīrā (12) *ve evfū bi'l-ʿahd*[1682] maʿlūmumdur.

2676

Der-kesī çün cemʿ āyed īn ṣıfat

(13) Çünki bir kimsede bu ṣıfat cemʿ gele yaʿnī bir kimsede çünki inṣāf ve vefā (14) ola.

Rütbet-i ū çün buved der-maʿrifet

Maʿrifetde anuñ mertebesi (15) nice olur yaʿnī maʿrifetu'l-lāhdan benüm ḫiṣṣe ve naṣībüm ne ḳadr olur.[*]

CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD[1683]

2677

Güft inṣāfest sulṭān-ı ṣıfāt

Hüdhüd ol murġa cevāb (17) virüp didi ḫūb-ṣıfatlaruñ sulṭān ve güzīdesi inṣāfdur.

(18) Her ki munṣif şud berest ez-türrehāt

Her ki munṣif oldı türrehāt (19) ve laġv ü lāfdan ḳurtuldı.

2678

Ez-tu ger inṣāf āyed der-vücūd

[**] *pādişāh*dan murād ḥażret-i Ḥaḳ'dur.

[1682] "Verdiğiniz sözün de yerine getirin." İsrâ/34.

[*] *Rütbet* mertebe.

[1683] "Hüthütün Verdiği Cevap"

Eger senden (20) inṣāf vücūda gele yaʿnī ḳavl ü fiʿlüñ inṣāf üzere ola.

(21) Bih zi-ʿömrī ez-rükūʿ vü ez-sücūd

Bir ʿömrde vāḳiʿ olan rükūʿ ve sücūddan (22) evlādur. Murād inṣāf bisyār zamānda ẓuhūr bulan ṭāʿat ve ʿibādetden (23) evlā idügin işʿārdur.

2679

Ḫod fütüvvet nīst der-her dü cihān

Bihter ez- [S270b] (1) inṣāf dāden der-nihān

Zīrā her iki cihānda ḫod inṣāf (2) virmekden evlā fütüvvet ve mürüvvet yoḳdur. Ḥaḳḳ budur ki cihānda ṣāḥib- (3) inṣāfdan nīk-sīret yoḳdur zamānede ḫalḳ [Ü265a] inṣāfdan (4) bī-behre ve maḥrūmdur.

2680

Vān ki ū inṣāf bidhed āşikār

Ve ol kimse ki (5) āşikāre inṣāf virür.

Ez-riyā kem ḫālī üfted yād dār

Riyādan ḫālī (6) vāḳiʿ olmaz yād ṭut yaʿnī bunı ferāmūş eyleme. Bu hem-maʿnādur riyādan (7) az ḫālī vāḳiʿ olur yād ṭut pes ḥaḳīḳatde ṣāḥib-inṣāf (8) odur ki anuñ inṣāfı nihān ve sīret (9) iʿtibārı ile ola hemān ʿıyān ve ṣūret iʿtibārı ile olmaya . Zīrā her kimüñ nihānī inṣāfı var ẓāhirde hem (10) anuñ inṣāfı var idügi muḳarrerdür.*

2681

Nestedend inṣāf merdān (11) ez-kesī

Merdān-ı ṭarīḳat bir kimseden inṣāf almadılar.

Līk īşān (12) dādeend ez-ḫod besī

Līkin anlar kendülerinden çoḳ inṣāf virmişlerdür (13) yaʿnī merdān-ı ṭarīḳat kimseden inṣāf ṭaleb eylemediler ve inṣāf ḫuṣūṣında (14) daʿvādan berī oldılar.

ḤİKĀYET

2682

Aḥmed-i Ḥanbel imām-ı ʿaṣr būd

(15) Aḥmed-i Ḥanbel zamānuñ imām ve muḳtedāsı idi.

Şerḥ-i faẓl-ı ū birūn (16) ez-ḥaṣr būd

---

* *dār* emr-i ḫāżırdur.

Anuñ faẕlınuñ şerḥi ḥaṣr u nihāyetden bīrūn idi. (17) Dört meẕheb[1684] birisi Aḥmed-i Ḥanbelī'nüñ meẕhebidür.

2683

Çün zi-ʿilm ü fikr (18) kāfī āmedī

Çün ʿilm ü fikrden kāfī geleydi yaʿnī çünki ʿilm ü fikrden (19) fārıġ olaydı

Zūd pīş-i Bişr-i Ḥāfī āmedī

Fevrī Bişr-i (20) Ḥāfī'nüñ ḥużūrına gelürdi ve andan esrār u maʿārif-i rūḥānī (21) istimāʿ eylerdi. Bişr-i Ḥāfī ehlu'l-lāhdan ziyāde ʿālī-ḳadr bir kimsedür ki (22) dāʾimā ayaġı çıplaġ[1685] idi *Ḥāfī* dinmege sebeb budur. *fikr* mużāf olup (23) maʿnā böyle olmaḳ hem mümkindür çünki Aḥmed-i Ḥanbel ḥażreti kendüsine kifāyet idici [S270a] (1) ʿilm ü fikrden geleydi yaʿnī ferāġat ideydi.

2684

Ger kesī der-pīş-i Bişreş yāftī

Bir kimse (2) eger [Ü265b] anı Bişr-i Ḥāfī'nüñ ḥużūrında bulaydı*

Der-melāmet kerdeneş biştāftī

(3) Ol kimse Aḥmed-i Ḥanbel ḥażretini melāmet eylemekde şitāb eylerdi yaʿnī tevaḳḳufsız (4) melāmet eylerdi.

2685

Güftī āḫir tu imām-ı ʿālemī

Melāmet iden kimesne aña dirdi āḫir sen (5) ʿālem ḫalḳınuñ imām ve muḳtedāsısın

Ez-tu dānāter neḫīzed ādemī

Senden ʿālimrek (6) ādemī ẓāhir ve ḥāṣıl olmaz.

2686

Her ki mīgūyed suḫan mīneşnevī

Her kim ki saña söz (7) söyler anuñ sözini istimāʿ ve ḳabūl eylemezsin feżāʾilüñ ḥadden bīrūn (8) olduġı içün

Pīş-i īn ser-pā bürehne mīrevī

[1684] meẕheb: meẕheb ki vardur Ü.
[1685] çıplaġ: çıplaḳ Ü.
* *Bişr* bā'nuñ kesri ve sīn'üñ sükūnı iledür.

Bu ser-pā bürehnenüñ ḥużūrına (9) gidersin bundan ne ögrenürsin ve ne fāʾide görürsin.

2687

Aḥmed-i Ḥanbel çünīn (10) güftī ki men

Aḥmed-i Ḥanbel melāmet idenlere cevāb virüp böyle dirdi (11) ki ben

Gūy burdem der-eḥādīṯ ü sünen

Eḥādīṯ ve sünende gūy (12) iletdüm yaʿnī ʿālem ḫalḳına ġālib oldum.

2688

ʿİlm men zū bih bidānem nīk nīk

ʿİlm-i (13) ẓāhiri egerçi men[1686] andan ziyāde[1687] laṭīf bilürem

Ū Ḫüdā-rā bih zi-men dāned (14) ü līk

Velīkin Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā ḥażretini celle şānuhu o benden ḫūb (15) ve laṭīf bilür anuñ ḥużūr-ı şerīfine bu sebebden varuram.

2689

İy zi-bī-inṣāfī-i (16) ḫod bī-ḫaber

İy kendü inṣāfsızlıġuñdan bī-ḫaber olan ġāfil

Yek zamān (17) inṣāf-ı reh-bīnān niger

Bir zamān evliyā ve reh-bīnlerüñ inṣāfına naẓar eyle (18) ve anlardan inṣāf ögren.

ḤİKĀYET

2690

Hinduvān-rā pādişāhī būd (19) pīr

Hindūlaruñ bir pīr pādişāhı var idi.

Şud meger der-leşker-i Maḥmūd esīr

[S271b] (1) Meger ol pādişāh Sulṭān Maḥmūd'uñ leşkerinde esir oldı.

2691

Çün ber-i Maḥmūd (2) burdendeş sipāh

Çünki ʿasker anı Sulṭān Maḥmūd'uñ ḥużūrına iletdiler[1688].*

[1686] men: ben Ü.
[1687] ziyāde: ziyāde ve Ü.
[1688] iletdiler: iletdi Ü.

(3) Şud müsülmān ʿāḳıbet ān [Ü266a] pādişāh

ʿĀḳıbet ol pādişāh müsülmān oldı.

2692

(4) Hem nişān-ı āşināyī yāft ū

Ol pādişāh hem Ḫüdāy ʿazze ve celle ile āşinālıḳ (5) nişānını buldı.

Hem zi-dü ʿālem cüdāyī yāft ū

Ol pādişāh hem iki (6) ʿālemden cüdālıḳ buldı yaʿnī iki ʿālemi terk eyledi.

2693

Baʿd ez-ān der-ḫaymeʾī tenhā (7) nişest

Andan ṣoñra bir çāderde tenhā oturdı.

Dil ez-ū berḫāst ü (8) der-sevdā nişest

Göñli andan ḳalḳdı ve sevdāda oturdı yaʿnī ḳalbi ʿışḳ-ı (9) İlāhī'ye ġarḳ olup kendünüñ aḥvālinden fārıġ oldı.

2694

Rūz u şeb (10) der-girye vü der-sūz būd

Ol pādişāh rūz u şeb girye ve sūzda oldı.

Rūz (11) ez-şeb şeb beter ez-rūz būd

Anuñ rūzı şebden şebi rūzdan (12) beter oldı yaʿnī rūz u şeb ḥadden bīrūn girye ve fiġān eylerdi. *būd* bunda (13) idi maʿnāsına hem mümkindür.

2695

Çün besī şud nālehā-yı zār-ı ū

Çünki anuñ zār (14) nāleleri evvelkiden ziyāde oldı.

Şud ḫaber Maḥmūd-rā ez-kār-ı ū

Anuñ kār u ḥālinden (15) Sulṭān Maḥmūd'a ḫaber oldı.

2696

Ḫᵛānd Maḥmūdeş be-pīş-i ḫᵛīş der

Sulṭān (16) Maḥmūd anı kendünüñ ḥużūrına oḳudı.

Güft ṣad mülket dehem zān (17) bīşter

Andan yaʿnī mülküñden ziyāderek saña yüz mülk vireyüm.[**]

---

[*] *ber* bunda ʿind maʿnāsınadur.

[**] *mülket*de *tā* ḫiṭāb içündür.

2697

Tu şehī (18) nāle mekun ber-ḫ ̔īş ez-īn

Sen pādişāhsın bundan yaʿnī mülküñden ötürü (19) nāle ve fiġān eyleme kendüñ üzere.

Çend giryī nīz megrī bīş ez-īn

Niçe bir aġlarsın [S271a] (1) daḫı bundan ziyāde aġlama.*

2698

Ḫüsrev-i Hindūş güft iy pādişāh

Hindū pādişāh (2) çünki Sulṭān Maḥmūd'dan bu sözleri işitdi aña didi iy pādişah

Men nemīgiryem (3) zi-behr-i māl ü cāh

Ben māl ü mülk ü cāhdan ötürü aġlamazam

2699

[Ü266b] Zān hemī giryem ki (4) ferdā Ẕü'l-Celāl

Belki andan ötürü aġlaram ve fiġān eylerem . Zīrā[1689] yarın Ḫüdāy (5) ʿazze ve celle

Der-ḳıyāmet ger kuned ez-men suʾāl

Ḳıyāmetde eger benden suʾāl (6) eyleye

2700

Güyed iy bed-ʿahd merd-i bī-vefā

Diye iy vefāsız ʿahdsız merd

Kāşte ** **(7) bā-çün menī tuḫm-ı cefā**

Bir bencileyinle cefā toḫumını ekmişsin yaʿnī ben ki seni ḫalḳ (8) idüp sañа ḥadden bīrūn iḥsān eylemiş iken beni terk idüp āteşe (9) ṭapduñ diye ben aña ne cevāb vireyüm diyü girye ve fiġān eylerem.

2701

Tā neyāmed (10) pīş-i tu Maḥmūd bāz

Mādām ki Maḥmūd āşikāre senüñile ceng içün senüñ (11) ḥużūruña gelmedi

Bā-cihānī pür-süvār-ı ser-firāz

---

* *megrī* nehy-i ḥāżırdur.

1689 . Zμrâ: ki Ü.

** *kāşteʾī* taḳdīrindedür.

Bir cihān pür-dilāver süvāriyle (12) yaʿnī cihānuñ ḫadden bīrūn dilāver süvārile. *cihānī*de *yā* nisbet içün olup (13) maʿnā böyle olmaḳ hem mümkindür cihāna mensūb bisyār dilāverile.

2702

Tu nekerdī yād-ı men (14) īn çün buved

Sen beni yād eylemedüñ bu nice olur yaʿnī senüñ bendeligüñ (15) bu mıdur.

Bārī ez-ḫaṭṭ-ı vefā bīrūn buved

Bu ḥālet ḫod vefā ḥükminden bīrūn (16) olur yaʿnī senüñ bu ḥālüñ vefāsızlıḳdur.

2703

Gird mībāyist kerden leşkerī

(17) Behr-i tu[*] tu ḫod zi-behr-i dīgerī

Senden ötürü bir ʿasker cemʿ eylemek gerek idi (18) sen ḫod ġayrıdan ötürü misin ben ḫod seni baña ṭāʿat ve ʿibādet eyleyesin (19) diyü ḫalḳ eyledüm. Mışrāʿ-i ş̲ānīde bu maʿnā hem mümkindür çünki senüñ ḥālüñ budur [S272b] (1) pes sen ḫod ġayrıdan ötürüsin.[**]

2704

Bī-sipāhī yād nāmed ez-menet

Bir ʿaskersiz (2) benden saña yād gelmedi yaʿnī beni yād eylemedüñ.

Dūstet ḫ̬ānem begū yā düşmenet

Di (3) seni baña dost mı oḳuyayum yā seni düşmen mi oḳuyayum.

2705

Tābe-key ez-men vefā vez-tu cefā

(4) Ḳaçana degin benden vefā ve senden cefā yaʿnī ben saña her dem iḥsān idem sen (5) her dem benüm emrüme muḫālefet eyleyesin.

[Ü267a] Der-vefā-dārī çünīn nebved revā

(6) Vefā-dārlıḳda ḫod böyle ḥālet revā ve lāʾıḳ olmaz.

2706

Ger resed (7) ez-Ḥaḳ teʿālā īn ḫiṭāb

Ḥaḳḳ teālā ḥażretinden ḳıyāmetde bu bī-çāreye (8) eger bu ḫiṭāb irişe

---

[*] *behr-i tu* merhūndur.

[**] *gird kerden* cemʿ eylemek. *gird* kāf-ı Fārisīnüñ kesri ile cemʿ maʿnāsınadur.

Çün dehem īn bī-vefāyī-rā cevāb

Bu vefāsızlıġuñ (9) cevābını nice vireyüm.

2707

Çün kunem īn ḫaclet ü teşvīr-rā

Bu ḫaclet (10) ve ḫacāleti nice eyleyem ve çāre nedür.

Girye zānest iy cüvān īn pīr-rā

(11) Bu pīre girye ve fiġān iy cüvān andan ötürüdür.

2708

Ḥarf-i inṣāf u (12) vefā-dārī şinev

Bu Hind pādişāhından inṣāf ve vefā-dārlıġuñ (13) ḥarf u kelimātını işit.[*]

Ders-i dīvān-ı nikūkārī şinev

Nikūkārlıḳ dīvānınuñ (14) dersini işit. Mıṣrāᶜ-i evvelde bu maᶜnā hem-laṭīfdür inṣāf ve vefā ṣāḥiblerinüñ (15) evṣāfından inṣāf ve vefā kelimātını işit.

2709

Ger vefā-dārī tu ᶜazm-i rāh kun

(16) Eger sen vefā-dār iseñ ᶜışḳ ṭarīḳine ᶜazm ü teveccüh eyle.[**]

Verni binşīn dest (17) ez-īn kūtāh kun

Veger vefā-dār degül iseñ otur destüñi bundan kūtāh eyle ve (18) vefā-dārlıḳdan dem urma.

2710

Her çi bīrūn şud zi-fihrist-i vefā

(19) Zīrā her ne ki vefānuñ fihrist ü ḳānūnından ḫāric ve bīrūn oldı

[S272a] (1) Nīst der-bāb-ı cüvān-merdī revā

Fütüvvet ve cüvān-merdlik bābında revā ve maḳbūl degüldür.

ḤİKĀYET

2711

Ġāzīᵓī ez-kāfirī bes ser-firāz

Bir ġāzī ziyāde bahādur bir kāfirden

Ḫˇāst (3) mühlet tā ki bügẕāred[1690] namāz

---

[*] *şinev* emr-i ḥāżırdur.

[**] *vefā-dārī*de *yā* ḫiṭāb içündür.

Ceng iderken mühlet istedi tā ki namāzını edā eyleye.

2712

(4) Çün büşud ġāzī̆ namāz-ı ḫ̆īş kerd

Çünki ġāzī̆ gitdi kendünüñ (5) namāzını edā eyledi.*

Bāz āmed ceng her dem bī̆ş kerd

Ol ġāzī̆ girü geldi (6) ve ol kāfirle her dem cengi ziyāde eyledi.

2713

Būd kāfir-rā namāzī̆ ān-ı ḫ̆īş

(7) Kāfirüñ hem kendüsine mensūb bir namāzı var idi.

Mehl ḫ̆āst [Ü267b] ū nī̆z ü (8) bī̆rūn şud zi-pī̆ş

O daḫı ġāzīden mühlet istedi ve ġāzīnüñ ḥużūrından (9) ṭaşra gitdi.

2714

Kūşe-ī̆ bügzī̆d kāfir pākter

Namāzından ötürü ḳafir pākrek (10) bir kūşe iḫtiyār eyledi.

Pes nihād ū pī̆ş-i büt ber-ḫāk ser

Pes ol (11) kāfir bütüñ öñinde ki yanında idi başını ḫāk üzere ḳodı.

2715

Ġāziyeş çün (12) dī̆d ser ber-ḫāk-i rāh

Çünki ġāzī̆ anuñ başını ḫāk-i rāh üzere gördi.

(13) Güft nuṣret yāftem ī̆n cāygāh

Ġāzī̆ kendüsine didi bu maḥalde anuñ (14) helākine nuṣret ve furṣat buldum.

2716

Ḫ̆āst tā tī̆ġī̆ zened ber-vey nihān

(15) Ġāzī̆ istedi ki kāfir ġāfil iken aña nihānī̆ tī̆ġ ura.

Hātifī̆ş āvāz (16) dād ez-āsumān

Ol ḥālde bir hātif aña āsumāndan āvāz virdi (17) ve didi.**

2717

Kiy heme bed-ᶜahd ez-ser-tābe-pāy

Ki iy başdan ayaġa degin (18) bed-ᶜahd ve bī̆-vefā

[1690] bügẕāred: bügẕārī̆ Ü.

* *şud* bunda reft maᶜnāsınadur.

** *hātif* ol kimsedür ki āvāzı istimāᶜ olunup kendüsi görünmeye.

Ḫoş vefā vü ᶜahd mīārī be-cāy

Vefā ve ᶜahdı (19) ḫoş yirine getürürsin. Bu söz istihzā ve taᶜbīr bi'n-naḳīż iᶜtibārı iledür [S273b] (1) yaᶜnī ᶜahd u vefāyı niçün yirine getürmezsin.

2718

Ū nezed tīġet çü evvel dād mehl

O (2) çünki evvel mehl virdi saña tīġ urmadı.

Tu eger tīġet zenī cehlest cehl

(3) Sen eger aña tīġ urasın cehldür cehldür.

2719

İy *ve evfü'l-ᶜahd*-rā ber-ḫˇāndeʾī

(4) İy kimse sen Ḳur'ān-ı ᶜazīmde *ve evfü'l-ᶜahde* āyetini oḳumışsın *ve evfü'l-ᶜahde (5) inne'l-ᶜahde kāne mesʾūlā*.[1691]

Geşte kej ber-ᶜahd-i ḫod nā-māndeʾī

Kej ve[1692] bed-ᶜahd olmışsın (6) kendü ᶜahdüñ üzere ḳalmamışsın.

2720

Çün nikūyī kerd kāfir pīş ez-īn

(7) Çünki kāfir saña bundan evvel iḥsān eyledi yaᶜnī mühlet virdi ve saña tīġ urmadı.

(8) Nā-cüvān-merdī mekun tu bīş ez-īn

Sen min-baᶜd aña nā-cüvān-merdlik eyleme.*

2721

Ū (9) nikūyī kerd tu bed mīkunī

O kāfir iken saña luṭf eyledi [Ü268a] sen müʾmin iken aña bed ü żarar (10) eylersin yaᶜnī anı helāk eylemek istersin.**

Bā-kesī ān kun ki bā-ḫod mīkunī

Bir kimseye (11) anı eyle ki kendüñe eylersin.

2722

Būdet ez-kāfir vefā vü īminī

[1691] "Verdiğiniz sözü yerine getirin çünkü verilen söz mesuliyettir." İsrâ/34.

[1692] Kej ve: Egri Ü.

* *mekun* nehy-i ḥāżırdur.

** *tu* bir miḳdār çekilür.

Kāfirden saña vefā (12) ve īminlik oldı.

Kū vefā-dārī turā ger müʾminī

Eger sen müʾmin iseñ senüñ (13) vefā-dārlıġuñ ḳanı.

2723

İy müsülmān nā-müsellem āmedī

İy müsülmān nā-müsellem ve nā-maḳbūl (14) geldüñ yaʿnī müsellem ve maḳbūl degülsin.

Der-vefā ez-kāfirī kem āmedī

Zīrā vefāda (15) bir kāfirden nāḳıṣ geldüñ.

2724

Reft ġāzī zīn suḫan ez-cāy-ı ḫod

Ġāzī (16) hātifüñ bu sözleri sebebinden bī-ṣabr u bī-ḳarār olup müteḥayyir ve serāsīme (17) oldı.

Der-ʿaraḳ güm dīd ser-tā-pāy-ı ḫod

Kendünüñ vücūdını ʿaraḳuñ içinde (18) güm gördi yaʿnī ʿaraḳa ġarḳ oldı.

2725

Kāfireş çün dīd giryān āmede

Kāfir (19) çünki anı kendüsine giryān gelmiş gördi.

Tīġeş ender-dest ḫayrān āmede

[S273a] (1) Tīġ elinde ḫayrān gelmiş.

2726

Güft giryān ez-çiʾī bergüft rāst

Kāfir çünki ġāzīyi (2) giryān gördi aña ne sebebden giryānsın.[1693] Ġāzī hātifden istimāʿ eyledügi (3) sözleri setr eylemedi belki rāst ve tamām didi böyle diyü*

Kīn zamān kerdend (4) ez-men bāz-ḫˇāst

Ki bu zamān benden bāz-ḫˇāst eylediler yaʿnī ʿitāb eylediler.

2727

(5) Bī-vefā güftend ez-behr-i tuem

Senden ötürü baña bī-vefā didiler.

[1693] giryānsın: giryānsın didi Ü.

* *çiʾī*de olan hemze-i ḫiṭāb *giryān*a maṣrūfdur ki *yā* iʿtibār olunur.

Īn çünīn (6) giryān men ez-ḳahr-ı tuem

Ben senüñ ḳahruñdan böyle giryānam yaʿnī benüm giryān olduġuma (7) sebeb senden ötürü baña vāḳiʿ[1694] ḳahrdandur.

2728

Çün şinīd īn ḳıṣṣa kāfir āşikār

(8) Çünki kāfir bu ḳıṣṣayı āşikār işitdi.

Naʿraʾī zed baʿd ez-ān bigrīst zār

(9) Bir naʿra urdı andan ṣoñra zār ve bisyār aġladı.*

2729

Güft cabbārī ki (10) bā-maḥbūb-ı ḫ ̌īş

Pes ol kāfir didi ol Ḫüdā ki kendünüñ maḥbūbına (11) ki bunda murād ol [Ü268b] ġāzīdür

Ez-berāy-ı düşmen-i maʿyūb-ı ḫ ̌īş

Kendünüñ (12) maʿyūb düşmeninden ötürü ehl-i īmān Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ dostlarıdur. (13) Ehl-i küfr Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā ḥażretinüñ celle şānuhu düşmenleridür.

2730

Ez-vefā-dārī (14) kuned çendīn ʿitāb

Kerem ve vefā-dārlıġından bu ḳadar ʿitāb eyler

Çün kunem (15) men bī-vefāyī bī-ḥisāb

Pes ben niçün bī-ḥisāb ve bī-bihāyet vefāsızlıḳ (16) eyleyem.

2731

ʿArża kun İslām tā dīn āverem

Baña İslām ʿarż eyle tā dīn getürem yaʿnī (17) sencileyin ben hem ehl-i īmāndan olam.

Şirk sūzem şerʿ āyīn āverem

(18) Şirki yaḳam şerʿüñ āyīn ve levāzımını getürem yaʿnī küfri terk idüp müsülmān (19) olup ṭāʿat ve ʿibādete meşġūl olam.**

2732

[1694] vāḳiʿ: vāḳiʿ olan Ü.

* *naʿra* ḥayḳırmaḳ maʿnāsınadur.

** *āyīn* şerʿ takdīrindedür.

İy dirīġā ber-dilem bendī çünīn

[S274b] (1) İy dirīġā benüm göñlüm üzere buncılayın bir bend vardur.*

Bī-ḫaber men ez-ḫüdāvendī (2) çünīn

Bu sebebden ben buncılayın luṭf u keremi bī-pāyān bir ḫüdāvendden (3) bī-ḫaber ve ġāfilem. Bu iki beyt-i aḫīr ḥiṭāb-ı ʿām ṭarīḳi iledür.

2733

Bes ki bā-maṭlūb-ı (4) ḫod iy bī-ṭaleb

Bī-vefāyī kerdeʾī tu bī-edeb

İy ṭalebsiz ziyāde ki kendü (5) maṭlūbuña egerçi sen bī-edeb vefāsızlıḳ eylemişsin.

2734

Līk ṣabrem hest tā (6) ṭās-ı felek

Līkin benüm ṣabrum vardur tā ṭās meṣābesinde olan felek

(7) Cümle der-rūyet bügūyed yek-be-yek

Cümlesini bir bir senüñ yüzüñe dir. Murād budur ki dünyāda (8) Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ celle şānuhu ṭāʿat ve ʿibādetine meşġūl ve muḳayyed olmayup (9) rūz u şeb hevā ve hevese meşġūl olduñ baʿde'l-vefāt ol ḳabāḥatlerünī (10) yüzüñe ururlar. Lācerem ḫ̌ār u ḫacil olup dermānde ḳālursın. *maṭlūb*dan (11) murād Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā ḥażretidür ʿamme nevāluhu. *ṭās*dan murād ne idügi bu (12) ḥikāyetde beyān olunmışdur.

ḤİKĀYET

2735

Deh bürāder ḳaḥṭşān kerde [Ü269a] (13) nefūr

Ḥażret-i Yūsuf'uñ on bürāderi ki ḳaḥṭ anları vaṭanlarından ziyāde (14) nefret idici eylemiş idi yaʿnī ḳaḥṭ sebebinden vaṭanlarını terk eylemişler idi.

(15) Pīş-i Yūsuf āmedend ez-rāh-ı dūr

Iraḳ yoldan yaʿnī Kenʿān'dan ḥażret-i (16) Yūsuf'uñ ḥużūrına geldiler . Zīrā ḥażret-i Yūsuf ʿAzīz-i Mıṣr olup Mıṣr'da (17) ḥubūbāt üzere emīn idi.

2736

* *bendī*de *yā* vaḥdet içündür.

Ez-ser-i bī-çāregī güftend ḥāl

Bī-çārelik ve iḥtiyāç (18) cihetinden ḥāllerini didiler.

Çāreʾī mīḫˇāstend ez-teng-sāl

Teng-sālden (19) bir çāre ve dermān istediler.

2737

Rūy-ı Yūsuf būd der-burḳaᶜ nihān

Ḥażret-i [S274a] (1) Yūsuf'uñ yüzi burḳaᶜda nihān idi yaᶜnī yüzi üzere burḳaᶜ ve niḳāb var idi.*

(2) Pīş-i Yūsuf būd ṭāsī ān zamān

Ol zamān ḥażret-i Yūsuf'uñ öñinde (3) bir ṭās var idi.

2738

Dest zed ber-ṭās Yūsuf āşikār

(4) Ḥażret-i Yūsuf āşikārā elini ṭāsa urdı.

Ṭās ender-nāle āmed zār zār

(5) Ṭās zār zār nāleye geldi yaᶜnī ol ṭāsdan āvāz ve ṣadā ẓāhir oldı.

2739

(6) Güft ḥālī Yūsuf-ı ḥikmet-şinās

Ḥikmet-şinās Yūsuf fi'l-ḥāl didi

(7) Hīç mīdānīd īn āvāz-ı ṭās

Bu ṭāsuñ āvāzını hīç bilür misiz (8) yaᶜnī bürāderlerine didi bilür misiz ki bu ṭās lisān-ı ḥālile ne dir.

2740

(9) Deh bürāder berküşādend ān zamān

Pīş-i Yūsuf ez-ser-i ᶜaczī (10) zebān

On bürāder çünki ḥażret-i Yūsuf'dan ol sözi işitdiler (11) ol zamān ḥażret-i Yūsuf'uñ öñinde[1695] ḥużūrında ziyāde ᶜacz cihetinden (12) zebānlarını açdılar.

2741

Cümle güftend iy ᶜazīz-i Ḥaḳ-şinās

Cemīᶜīsi didiler (13) iy Ḥaḳ-şinās ᶜazīz**

---

* *burḳaᶜ* yüz perdesi maᶜnāsınadur.

[1695] öñinde: -Ü.

Kes çi dāned tā çi bāng āyed zi-ṭās

(14) Kimse ne bilür ki ṭāsdan ne bāng gelür [Ü269b] yaʿnī ṭās ne didügini hīç (15) bilmez.

2742

Yūsuf ānki güft men dānem dürüst

Pes Yūsuf peyġām-ber (16) ʿaleyhi's-selām ol vaḳt anlara ḫiṭāb idüp didi dürüst (17) ve taḥḳīḳ ben bilürem

Kū çi gūyed bā-şumā iy cümle süst

Ki ol ṭās (18) size ne dir iy kimseler ki cümleñüz süst ve denīsiz.*

2743

Güft mīgūyed (19) şumā-rā bīş ez-īn

Ḥażret-i Yūsuf ʿaleyhi's-selām bürāderlerine didi (20) bu ṭās lisān-ı ḫālile dir sizüñ bundan evvel

Yek bürāder būd (21) ḫüsneş pīş ez-īn

Bir bürāderüñüz var idi anuñ ḫüsni bundan ziyāde idi (22) yaʿnī sizden aḥsen idi.

2744

Nām Yūsuf dāşt kih būd ez-şumā

Nāmı (23) Yūsuf idi ve yaşda egerçi sizden kiçi idi.

Der-nikūyī gūy bürbūd ez-şumā

[S275b] (1) Līkin ḫüsn ü leṭāfetde sizden ṭopı ḳapdı yaʿnī size ġālib (2) oldı.

2745

Dest zed ber-ṭās ez-ser bāz der

Ḥażret-i Yūsuf ʿaleyhi's-selām (3) başdan yaʿnī tekrār yine elini ṭāsa urdı.

Güft mīgūyed bedīn āvāz der

(4) Bürāderlerine didi ṭās bu āvāzda dir. Mıṣrāʿ-i evvelde *der-zed* taḳdīrindedür (5) *ez-ser* tekrār ve *bāz* yine maʿnāsınadur. Mıṣrā-i s̱ānīdeki ki *der-īn āvāz* taḳdīrindedür ki *bedīn*de olan *bā* zāʾiddür bunuñ gibinüñ ḥadd ü ḥaṣrı yoḳdur.

2746

Cümle (6) efkendīd Yūsuf-rā be-çāh

** *Ḥaḳ-şināş* vaṣf-ı terkībīdür.

* *kū* ki ū'dan mürekkebdür.

Cemīʿüñüz ittifāḳ idüp Yūsuf'ı ḳuyuya atduñuz.

(7) Pes beyāverdīd gürgī bī-günāh

Pes günāhsız bir ḳurdı getürdüñüz (8) ve didiñüz ki Yūsuf'ı bu ḳurt yidi.*

2747

Pīrehen der-ḫūn keşīdīd ez-füsūn

(9) Ḥażret-i Yaʿḳūb sizüñ kiẕbüñüze inansın içün Yūsuf'uñ gönlegini (10) ḳana bulaşdurduñuz füsūn ve kiẕb cihetinden

Tā dil-i Yaʿḳūb ez-ān (11) ḫūn geşt ḫūn

Tā ḥażret-i Yaʿḳūb'uñ gönli ol ḫūn cihetinden ḫūn (12) oldı.**

2748

Dest zed der-ṭās yek-bārī diger

Ḥażret-i Yūsuf bir kerre daḫı (13) elini ṭāsa urdı.

Ṭās-rā āverd der-kārī diger

Ṭāsı bir ġayrı işe getürdi (14) yaʿnī ol ṭāsuñ āvāzı sebebi ile bir güne kelimāta şurūʿ eyledi ki murād (15) ne idügi bu beytden rūşendür.

2749

Güft mīgūyed peder-rā sūḫtīd

(16) Ḥażret-i Yūsuf didi bu ṭās dir ki ol Yūsuf'uñ firāḳı sebebi ile (17) pederüñüzi ġam ve ġuṣṣa āteşine yaḳduñuz.

Yūsuf-ı meh-rūy-rā büfrūḫtīd

(18) Māh-rūy Yūsuf'ı ṣatduñuz.

2750

Bā-bürāder key kuned īn kāfirān

Kāfirler bunı (19) bürāderlerine ḳaçan eylerler yaʿnī siz Yūsuf'a ol cefāyı ki eyledüñüz kāfirler bürāderlerine (20) eylemezler.

Şermtān bād ez-Ḫüdā iy ḥāżırān

İy ḥāżırlar bu zişt (21) ʿamelüñüz sebebi ile Ḫüdāy ʿazze ve celleden size şerm olsun.

2751

---

* *gürg* ḳurt.

** *geşt* bunda şud maʿnāsınadur.

Zān suḫan (22) ān ḳavm ḥayrān āmedend

Ol söz sebebinden ol ḳavm ḥayrān geldiler [S275a] (1) yaʿnī ḥayrān oldılar.

Āb geştend ez-pey-i nān āmedend

Ol ḳavm ki murād bürāderleridür (2) egerçi nān u zād içün geldiler līkin ziyāde ḫacāletden āb oldılar yaʿnī (3) ġarḳ-ı ʿaraḳ olup müteḥayyir ḳaldılar.*

2752

Gerçi Yūsuf-rā çünān büfrūḫtend

(4) Bürāderleri ḥażret-i Yūsuf'ı egerçi ancılayın ḥaḳāret ve ihānetile ṣatdılar.

(5) Ber-ḫod ān sāʿat cihān büfrūḫtend

Ol sāʿat kendüler üzere (6) cihānı yaḳdılar yaʿnī zişt evṣāfla ehl-i cihānuñ ḥużūrında mevṣūf (7) olup kiẕbile meşhūr oldılar. Ehl-i cihān taḳdīrinde olmaḳ ziyāde rūşen (8) ve ẓāhirdür.

2753

Çün be-çāh efkendeneş kerdend sāz

Bürāderleri çünki (9) anı çāha bıraḳmaġa rāy ve ittifāḳ eylediler.

Cümle der-çāh-ı belā māndend bāz

(10) Maʿnāda cemīʿīsi belā çāhında ḳaldılar . Zīrā Ḫudāy ʿazze ve cellenüñ emr-i şerīfine (11) muḫālif fiʿl irtikāb idüp pederlerine ʿāṣī oldılar ve ḳıyāmete degin (12) bu nāma giriftār ḳaldılar çünki durūġıla meşhūr oldıḳları rāst olduḳları (13) maḥalde ḥażret-i Yaʿḳūb ʿaleyhi's-selām anları taṣdīḳ eylemedi. Niteki bu maʿnā (14) bu āyet-i kerīmeden ẓāhirdür *ḳāle bel sevvelet lekum enfusukum emran fe-ṣabrun cemīl.*[1696]

2754

[Ü270b] (15) Kūr çeşmī bāşed ān kīn ḳıṣṣa ū

Ziyāde kūr çeşmdür ol kimse ki (16) bu ḳıṣṣayı

Bişneved zīn bernegīred ḥiṣṣe ū

İstimāʿ eyleye bundan (17) o ḥiṣṣe aḫẕ eylemeye . Zīrā bu ṭās ḳıṣṣası maʿnāda cemīʿmüz içündür bu sebebden (18) ki çün rūz-ı ḥaşr olup herkes nāme-i aʿmāli irişe görür ki dünyāda (19) her ne eyledi ise bī-ḳuṣūr ol nāmede meṣṭūrdur. Nitekim bu maʿnā bu āyet-i (20) kerīmeden rūşen ve ẓāhirdür *lā-yuġādiru ṣaġīreten velā-kebiraten*

* *geştend* bunda şudend maʿnāsınadur.

[1696] "Yakup dedi ki: "Hayır! Nefisleriniz sizi aldatıp böyle bir işe sürükledi. Artık bana düşen, güzel bir sabırdır." Yūsuf/18.

(21) illā-aḥṣāhā.[1697] Pes evlā budur ki nefs ü şeyṭāna ve şeyṭān-sīret muṣāḥibe (22) muḫālefet idüp maʿāṣīden ziyāde ictināb eyleyesin ve illā dūzaḫdan ḫalāṣ (23) olmazsın.

2755

Tu mekun çendīn der-ān ḳıṣṣa naẓar

Sen ol ḳıṣṣaya bu ḳadar naẓar eyleme [S276b] (1) yaʿnī ol ḳıṣṣa hemān ḥażret-i Yūsuf'uñ bürāderlerinüñ ḳıṣṣası degüldür.

Ḳıṣṣa-i tust (2) ān heme iy bī-ḫaber

Zīrā belki maʿnāda senüñ ḳıṣṣa ve ḥasb-i ḥālüñdür iy bī-ḫaber. (3) Bunda *tust* ḫiṭāb-ı ʿām ṭarīḳi iledür.

2756

Ān çi tu ez-bī-vefāyī kerdeʾī

(4) Ol nesneyi ki sen vefāsızlıḳdan eylemişsin

Ne be-nūr-ı āşināyī (5) kerdeʾī

Ol nesneyi āşinālıḳ nūrı ile eylemişsin. Lā-cerem senden emr-i (6) İlāhī'ye muḫālif ḥadden bīrūn ʿişyān ṣādır olmışdur. *

2757

Ger kesī (7) ʿömrī zened ber-ṭās dest

Farażā eger senüñ ḳabāḥatüñden ötürü (8) bir kimse bir ʿömr ṭāsa el ura

Kār-ı nā-şāyist-i tu zān bīş hest

(9) Hīç şekk yoḳdur ki senüñ nā-meşrūʿ ve nā-maʿḳūl fiʿlüñ niçe mertebe andan (10) ziyādedür.

2758

Bāş tā ez-ḫˇāb bīdāret kunend

Ṣabr eyle tā seni ḫˇāb-ı ġafletden (11) bīdār eyleyeler.

Der-nihād-ı ḫod giriftāret kunend

Seni kendü nihāduña giriftār (12) eyleyeler yaʿnī [Ü271a] bed-nihādlıḳ ve zişt-sīretden ḫalāṣ olmayup ḳalasın.

2759

(13) Bāş ferdā tā cefāhā-yı turā

[1697] "Eyvah bize! Bu nasıl bir kitaptır ki küçük, büyük hiçbir şey bırakmadan hepsini sayıp dökmüş!" Kehf/49.

* *kerdeʾī*de olan hemze ḫiṭāb içündür.

Ṣabr eyle tā yarın rūz-ı ḥaşrda senüñ cefālaruñı

(14) Kāfirīhā vü ḫaṭāhā-yı turā

Senüñ kāfirliklerüñi ve ḫaṭālaruñı

2760

Pīş-i (15) rūyet ʿarża dārend ān heme

Ol cemīʿīsini senüñ yüzüñde saña ʿarża (16) ṭutalar yaʿnī ʿarż eyleyeler.*

Yek-be-yek ber-tu şumārend ān heme

Ol cemīʿīsini (17) bir bir saña ʿadd ü beyān eyleyeler.

2761

Çün besī āvāz-ı ṭās āyed be-güş

Çünki (18) ṭāsuñ āvāzı senüñ ḳulaġuña ziyāde gele

Men nedānem tā bimāned ʿaḳl u (19) hūş

Ben bilmezem ʿaceb senüñ ʿaḳl u hūşuñ ḳalur mı yaʿnī kemāl-i ıżṭırāb (20) ve ḥayretden ʿaḳl u hūşuñ ḳalmaz.

2762

İy çü mūr-ı leng der-kār āmede

(21) İy kārda aḳsaḳ ḳarınca gibi żaʿīf gelmiş yaʿnī iy ʿamelde ziyāde żaʿīf (22) olmış kimse.

Der-bün-i ṭāsī giriftār āmede

Bir ṭāsuñ bün ü taḥtında giriftār (23) gelmiş kimse yaʿnī ṭās-ı felek altında giriftār ve maḥbūs ḳalmış kimse.

2763

Çend [S276a] (1) gird-i ṭās gerdī ser-nigūn

Ser-nigūn ṭāsuñ eṭrāfında niçe bir devr (2) eylersin

Der-güẕer kīn hest ṭaştī pür-zi-ḫūn

Bundan ferāġat eyle (3) . Zīrā bu ṭās-ı felek maʿnāda ḫūn[1698] memlū bir ṭaştdur yaʿnī bu ʿālemden ferāġat (4) idüp ṭāʿat ve ʿibādete meşġūl ol tā her iki cihānda rāḥat ve raḥmete (5) vuṣūl bulasın ve illā felekden bisyār zaḥmet ve nekbet görürsün[1699]. (6) *ser-*

---

* ʿ*arża*da *hā* zāʾiddür.

[1698] ḫūn: ḫūn ile Ü.

[1699] Bu kelime metinde گوررسون şeklinde yazılmıştır.

*nigūn ṭaşt*a maṣrūf olmaḳ ensebdür egerçi bu vechile maʿnā hem mümkindür ṭās-ı (7) feleküñ eṭrāfına niçeye dek başı aşaġa yaʿnī tedāriksiz devr eylersin.

2764

Ger miyān-ı (8) ṭās mānī mübtelā

Zīrā eger felek ṭāsınuñ derūnında mübtelā ve giriftār ḳalasın

Her dem āvāzī diger āyed turā

(9) Her dem saña bir güne āvāz gelür [Ü271b] sen ḫod ol āvāzlara (10) taḥammül eylemeyüp ḥayrān ve ser-gerdān olursın.

2765

Per berāver der-güẕer iy Ḥak-şinās

(11) Çünki aḥvāle muṭṭaliʿ olduñ pes iy Ḥaḳ-şinās riyāżet ve mücāhede ile rūḥānī (12) per ḥāṣıl idüp pervāz eyle, felekden güẕer eyle.*

Ver ne rüsvā gerdī (13) ez-āvāz-ı ṭās

Ve illā ṭāsuñ āvāzından rüsvāy olursın. Murād taʿalluḳ-ı mā-sivādan (14) ferāġat eylemeyen kimseye ḫacālet muḳarrer idügin işʿārdur.

SUʾĀL-İ MURĠĪ DĪGER[1700]

2766

(15) Dīgerī güfteş bedū kiy pīşvā

Bir murġ daḫı hüdhüde didi ki iy pīşvā

(16) Hest küstāḫī der-ān ḥażret revā

Ol ḥażretde küstāḫlıḳ revā mıdur.

2767

(17) Ger kesī küstāḫīʾī yābed ʿaẓīm

Farażā bir kimse eger ʿaẓīm küstāḫlıḳ bula yaʿnī andan (18) ʿaẓīm küstāḫlıḳ ṣādır ola**

Baʿd ez-ān ez-pes derāyed hīç bīm

Andan ṣoñra (19) ʿaḳabinden aña hīç ḫavf u bīm gelür mi yaʿnī aña bir nekbet irişür mi.

2768

---

* *per berāver*de *āver* emr-i ḥāżırdur.

[1700] "Diğer Kuşun Sorusu"

** *küstāḫīʾī*de hemze vaḥdet içündür.

Çün buved küstāḫī [S277b] (1) āncā bāz-gūy

Ol ḥażretde küstāḫlıḳ nice olur āşikāre di.

Dürr-i maʿnā berfişān u (2) rāz gūy

Maʿnā dürrini niṣār eyle ve rāz di.

CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD[1701]

2769

Güft (3) herkes-rā ki ehliyyet buved

Hüdhüd ol murġa cevāb virüp didi her kimüñ ki (4) ehliyyeti ola

Maḥrem-i rāz-ı ulūhiyyet buved

Ulūhiyyet rāzına maḥrem ola.

2770

Ger kuned (5) küstāḫīʾī ū-rā revāst

Ol kimse eger bir küstāḫlıḳ eyleye aña revādur.*

(6) Zān ki dāʾim rāz-dār-ı pādişāst

Zīrā ki ol kimse dāʾim pādişāhuñ rāz-dār (7) u maḥremidür.

2771

Līk merd-i rāz-dān ü rāz-dār

Līkin rāz-dān ve rāz-dār kimse

(8) Key kuned küstāḫīʾī küstāḫvār

Küstāḫ gibi ḳaçan küstāḫlıḳ eyler yaʿnī eylemez (9) meger ki ol ḥażretden icāzet ola. Nitekim [Ü272a] Bāyezīd-i Bisṭāmī ḥażretleri *sübḥānī (10) mā-aʿẓam şānī lā-ilāhe illā ene*[1702] didi ve bu beytler hem Meṣnevī-i Şerīf'dendür (11) ki Bāyezīd-i Bisṭāmī'nüñ ḥaḳḳındadur ki hīn-i istiġrāḳda dimişdür.*

Meṣnevī

Bā-mürīdān (12) ān faḳīr-i muḥteşem

Bāyezīd āmed ki nek Yezdān menem

Güft mestāne ʿıyān ān (13) ẕū-fünūn

Lā ilāh illā ene hā faʾbudūn

[1701] "Hüthütün Verdiği Cevap"

* *küstāḫīʾī*de hemze vaḥdet içündür.

[1702] "Ben kendimi tesbih ederim ki şanım yücedir. Benden başka ilah yoktur."

* *vār* edāt-ı teşbīhdür.

Ve bir dıraġt hem ḥażret-i Mūsā'ya (14) ḫiṭāb idüp bunuñ gibi kelimāt didi ki bu āyet-i kerīmeden ẓāhir ve rūşendür[1703] (15) *innī en'al-lāhu Rabbü'l-ᶜālemīn.*[1704] Bu kelimāt şerᶜ-i şerīf iᶜtibārı ile mücib-i küfrdür (16) ve aṣḥāb-ı şerīᶜat bu güne kelimāt söyleyenleri ikfār eylerler ammā aṣḥāb-ı ḥaḳīḳat (17) ḳatında bu ḥālet ittiḥād-ı rūḥānī ve ḳurb-ı cāvidānīnüñ vücūdına rūşen (18) ve ḳavī delīldür. Sırr-ı Eḥadiyyet'e ıṭṭılāᶜ bulmış Şeyḫ Manṣūr'uñ *ene'l-Ḥaḳḳ*[1705] (19) kelimātı hem bu ḳabīldendür.

2772

Merd-i üştürbān ki bāşed der-kenār

Merd-i üştürbān [S277a] (1) ki pādişāhdan kenārda ve dūr ola[**]

Key tüvāned būd şeh-rā rāz-dār

Şāhuñ (2) maḥrem ü rāz-dārı olmaġa ḳaçan ḳādir olur.

2773

Ger kuned küstāḫī-ī çün ehl-i rāz

(3) Maḥrem-i rāz olmayan kimse eger ehl-i rāz gibi bir küstāḫlıḳ eyleye

Māned ez-īmān u (4) ez-cān nīz bāz

Ol kimse īmānından ve cānından hem bāz u dūr ḳalur (5) yaᶜnī ḳatl olunup āḫirete īmānsız revān olur.

2774

Key tüvāned dāşt rindī (6) der-sipāh

Zehre-i küstāḫī-ī der-pīş-i şāh

ᶜAskerde bir levend pādişāhuñ (7) ḥużūrında bir küstāḫlıḳ zehresini ṭutmaġa ḳaçan ḳādir olur yaᶜnī olmaz.

2775

(8) Ger be-rāh āyed vuşaḳ-ı aᶜcemī

Eger aḥvālden bī-ḫaber bir vuşaḳ yola gele yaᶜnī bir küstāḫlıḳ (9) eyleye

Hest küstāḫī-ī ū ez-ḫurremī

[1703] ẓāhir ve rūşendür: ẓāhirdür Ü.
[1704] "Ben ālemlerin Rabbi olan Allah'ım." Kasas/30.
[1705] "Ben Allah'ım."
[**] *üştürbān* deveci.

Anuñ küstāḫlıġı ḫurremlikdendür yaʿnī küstāḫlıġı [Ü272b] (10) bī-edeblik cihetinden degüldür. Lā-cerem anuñ küstāḫlıġından ḥāżır olan kimselere ḫande (11) ve tebessüm ḥāṣıl olur.

2776

Ver buved şūrīde-i sevdā-yı ʿışḳ

Veger küstāḫlıḳ (12) eyleyen kimse ʿışḳ sevdāsınuñ mecnūn ve şūrīdesi ola.

Dest ber-ser-mānde (13) ez-ġavġāy-ı ʿışḳ

ʿIşḳuñ hücūm ve ġavġāsından vālih ve ḥayrān ola.

2777

(14) Cümle Rab dāned ne rib dāned ne rub

Ol ʿāşıḳ hemān cümle Rabb'i bilür ne rib (15) ne rub bilür.

Ger kuned küstāḫīʾī ez-farṭ-ı ḥub

Pes eger ʿışḳ u muḥabbetüñ farṭ-ı (16) hücūmı cihetinden bir küstāḫlıḳ eyleye. *Rabb rā*nuñ fetḥile murād Rabbü'l-ʿālemīndür. (17) *ribb rā*nuñ kesrile vezn içün getürülmişdür *Rabb* ve *rubb* münāsebeti ile. *rubb (18) rā*nuñ żammile her nesnenüñ lübbidür ki ḳaynaduḳdan ṣoñra ḳalur. ʿAvām beyninde[1706] hem meşhūrdur.

2778

(19) Ū çü dīvāne buved ez-şūr-ı ʿışḳ

Ol ʿāşıḳ ʿışḳuñ şūr u şiddeti sebebinden [S278b] (1) dīvāñe gibi olur.

Mīreved ber-rūy-ı āb ez-zūr-ı ʿışḳ

ʿIşḳuñ ḳuvvet ve hücūmından (2) āb u deryānuñ yüzi üzere gider yaʿnī ḫaṭarnāk ve hevlnāk maḥallere varur mest-i ʿışḳ (3) olduġı içün. Mışrāʿ-i evvelde bu hem-maʿnādur ol ʿāşıḳ ʿışḳuñ şūr u şiddetinden (4) çünki dīvāne olur.

2779

Ḫoş buved küstāḫī-i ū ḫoş buved

Anuñ küstāḫlıġı (5) laṭīfdür laṭīfdür.

Zān ki ān dīvāne çün āteş buved

Zīrā ol dīvāne (6) maʿnāda āteş gibidür ki hīç bir nesneden anuñ mübālāt ve ictināb yoḳdur.

2780

[1706] beyninde: mā-beyninde Ü.

(7) Der-reh-i āteş selāmet key buved

Āteşüñ yolında ḳaçan selāmet olur.

(8) Merd-i mecnūn-rā melāmet key buved

Mecnūn merde ḳaçan [Ü273a] melāmet olur yaʿnī (9) olmaz . Zīrā teklīfden berīdür.

2781

Çün turā dīvānegī āyed pedīd

Çünki ʿışḳ-ı (10) İlāhī sebebi ile saña dīvānelik ẓāhir gele yaʿnī müyesser ola.

Her çi tu gūyī zi-tu (11) bütvān şinīd

Her ne ki sen dirsin anı senden istimāʿ ve ḳabūl eylemek (12) mümkindür yaʿnī her kelām ki senden ṣādır olur maḳbūldür hergiz saña andan ötürü (13) ziyān ve noḳṣān ve ḫüsrān irişmez.

ḤİKĀYET

2782

Der-Ḫorāsān būd devlet (14) ber-mezīd

Ḫorāsān'da devlet ber-mezīd idi yaʿnī Ḫorāsān'uñ revnaḳ ve leṭāfeti (15) ziyāde oldı.

Zān ki peydā şud Ḫorāsān-rā ʿamīd

Zīrā ki Ḫorāsān'uñ (16) ʿamīdi peydā oldı.

2783

Ṣad ġulāmeş būd Türk-i māh-rūy

Anuñ yüz māh-rūy (17) maḥbūb ġulāmı var idi.

Serv-ḳāmet sīm-sāʿid müşk-mūy

Serv boylu (18) sīm-sāʿidlü siyāh ṣaçlu

2784

Her yekī der-gūş dürr-i şeb-fürūz

Her birinüñ (19) ḳulaġında şebi rūşen idici dürr var idi.

Şeb şude ez-ʿaks-i ān dür hemçü rūz

[S278a] (1) Ol dürrüñ pertevinden şeb rūz gibi rūşen olmış idi.

2785

Bā-külāh-ı şūşe vü (2) bā-ṭavḳ-ı zer

Külāh-ı şūşe ile ve altun ṭavḳıla*

Ser-be-ser sīmīn-ber ü zerrīn-kemer

(3) Cemīʿīsi sīmīn-sīnelü altun ḳuşaḳlu idi.

2786

Bā-kemerhā-yı muraṣṣaʿ der-miyān

(4) Bellerinde muraṣṣaʿ kemerler ile

Her yekī-rā nuḳre ḫınkī zīr-i rān

Her birinüñ uyluġı altında (5) bir nuḳre ḫınk var idi yaʿnī sīm ile müzeyyen at[1707] var idi.

2787

Her ki dīdī (6) rūy-ı ān yek leşkerī

Her kim ki ol bir leşkerüñ yüzini gördi

Dil bidādī (7) ḥālī vü cān [Ü273b] ber-serī

Fi'l-ḥāl ʿāşıḳ olurdı ve andan fażla hem cān (8) virürdi yaʿnī her kim ki ol dil-berleri göreydi fi'l-ḥāl ʿāşıḳ olup helāk (9) olurdı.

2788

Ez-ḳażā dīvāneʾī bes gursene

İttifāḳen nā-gāh ziyāde gursene (10) ve faḳīr bir dīvāne

Jinde pūşīde ser ü pā bürhene

Eski geymiş başı (11) ve ayaġı ʿüryān ve bürhene

2789

Dīd ān ḫayl-i ġulāmān-rā zi-dūr

Dīvāne ol (12) ġulāmlaruñ bölügini ıraḳdan gördi.**

Güft ez-ān-ı kīstend īn ḫayl-i ḥūr

(13) Didi bu ḥūr cemāʿati kimüñ tevābiʿ ve bendeleridür?

2790

Ḫˇāce-i şehrī (14) cevābeş dād rāst

---

* *külāh-ı şūşe* bir güne külāhdur.

[1707] at: esb Ü.

** *ḫayl* cemāʿat.

Ol şehre mensūb bir ḫˇāce çünki ol dīvānenüñ (15) suᵓālini istimāᶜ eyledi aña rāst ve ṣaḥīḥ cevāb virdi.

Kīn ġulāmān-ı (16) ᶜamīd-i şehr-i māst

Didi ki bu cemāᶜat bizüm şehrümüz ᶜamīdinüñ ġulāmlarıdur.

2791

(17) Çün şünūd īn ḳıṣṣa ān dīvāne zūd

Ol dīvāne çünki bu ḳıṣṣayı (18) işitdi fi'l-ḥāl

Ūftād ender-ser-i dīvāne dūd

Dīvānenüñ başına tütün (19) vāḳiᶜ oldı yaᶜnī ziyāde mużṭarib olup āh eyledi.

2792

Güft iy dārende-i ᶜarş-ı mecīd

(1) [S279b] Eyitdi iy ᶜarş-ı mecīdi ḥıfẓ idici yaᶜnī iy Ḫüdā ki sen *ẕu'l-ᶜarşi'l-mecīd*sin.[1708]

(2) Bende perverden beyāmūz ez-ᶜamīd

Bende beslemegi ᶜamīdden ögren.

2793

(3) Ger ez-ān dīvāneᵓī küstāḫ bāş

Eger ol dīvāneden iseñ yaᶜnī eger anuñ (4) gibi dīvāne iseñ küstāḫ ol.

Berg dārī lāzım-ı īn şāḫ bāş

(5) Çünki ḥużūr-ı Ḥaḳ'da maḳbūl olan küstāḫlıḳ ᶜöẕrini ṭutarsın (6) bu şāḫuñ lāzımı ol yaᶜnī küstāḫlıḳdan bāk ṭutma.*

2794

Ver nedārī berg-i (7) īn şāḫ-ı bülend

[Ü274a] Veger bu bülend şāḫuñ bergini ṭutmaz iseñ yaᶜnī (8) ḥużūr-ı Ḥaḳ'da eger bu ḥuṣūṣda ᶜöẕrüñ makbūl degül ise

Pes mekun (9) küstāḫī vü ber-ḫod meḫand

Pes küstāḫlıḳ eyleme ve kendüñi temesḫur ve bed-nām (10) eyleme.

2795

Ḫoş buved küstāḫī-i dīvānegān

[1708] "Arş'ın sahibidir, şanı yüce olandır." Burūc/15.

* *bāş* emr-i ḥāżırdur.

Dīvānelerüñ küstāḫlıġı ḫoş (11) ve laṭīfdür.

Ḫoş hemī sūzend çün pervānegān

Zīrā pervāneler şemᶜ (12) āteşine yandıḳları gibi anlar ᶜışḳ āteşine ḫoş ve bī-bāk yanarlar.

2796

Hīç netvānend (13) dīd īn ḳavm-i rāh

Çi bed u çi nīk cüz ān pādişāh

Bu ṭarīḳüñ ḳavmi yaᶜnī (14) mecānīn-i ᶜışḳ-ı İlāhī ol pādişāhdan ġayrı hīç bir nesneyi görmege (15) ḳādir olmazlar ol nesne gerekse bed ve gerekse nīk olsun. *pādişāh*dan (16) murād bunda ḥażret-i Ḥaḳ'dur ᶜazze ismuhu.

ḤİKĀYET

2797

Güft ān dīvāne-i ten bürhene

(17) Ol teni ᶜüryān dīvāne didi.

Der-miyān-ı rāh mīşud gursene

(18) Yoluñ ortasında aç giderdi.

2798

Būd sermāyī vü bārānī şigerf

(19) İttifāḳen ol zamānda ᶜaẓīm bir sermā ve bir bārān idi.

Ter şud ān [S279a] (1) ser-geşte ez-bārān u berf

Ol ser-geşte ki murād ol dīvānedür bārān ve berfden (2) ışlandı.*

2799

Nī nühüftī būdeş ü nī ḫāneʾī

Orada ol dīvāneye ne berf (3) ve bārāndan pinhān olacaḳ bir maḥall ve ne bir ḫāne var idi.

ᶜĀḳıbet mīreft (4) der-vīrāneʾī

Ol dīvāne ᶜāḳıbet bir vīrāneye gitdi.**

2800

Çün nihād (5) ez-rāh der-vīrāne gām

---

* *berf* ḳar.

** *vīrāneʾī*de hemze vaḥdet içündür.

Çünki dīvāne yoldan vīrānenüñ[1709] gām ḳodı yaʿnī (6) çünki vīrāneye dāḫil oldı.

Ber-sereş ḫışţī hemī āmed zi-bām

Ṭamdan anuñ (7) başı üzere bir kerpiç geldi. *gām* [Ü274b] kāf-ı Fārisī ile ḫaṭve maʿnāsınadur. Be-Türkī (8) adım.

2801

Ser şikesteş ḫūn revān şud hemçü cūy

Ol dīvānenüñ başı (9) yarıldı başından ḳan ırmaḳ gibi revān oldı.

Merd sūy-ı āsumān (10) bergerd rūy

Merd ki murād ol dīvānedür yüzini āsumān cānibine eyledi.

2802

(11) Güft tā key kūs-ı sulṭānī zeden

Ḳaçana degin sulṭānlıḳ kūsını çalmaḳ (12) yaʿnī sulṭānlıḳ eylemek

Zīn nikūter ḫışt netvānī zeden

Bundan eyürek (13) ḫışt urmaġa ḳādir degül misin. *ḫışt* bunda kerpiç maʿnāsınadur ḫiṭāb Ḫüdā'yadur.

ḤİKĀYET

2803

Būd der-Gārīz bī-ser-māyeʾī

Gārīz'de bir faḳīr var idi.*

ʿĀriyet (15) bisted ḫar ez-hem-sāyeʾī

Bir hem-sāyesinden bir ḫar ʿāriyet aldı tā ki anuñila (16) maṣlaḥatını göre.

2804

Reft sūy-ı āsiyā vü ḫoş büḫuft

Ol faḳīr ḫar ile (17) degirmen cānibine gitdi ve ḫara muḳayyed olmayup ḫoş ve fārıġu'l-bāl yatup (18) uyudı.

Çün büḫuft ān merd ḥālī ḫar bereft

Çünki ol merd yatup (19) uyudı ol ḫar fi'l-ḥāl oradan gitdi.

2805

Gürg ān ḫar-rā bidereīd ü büḫurd

[1709] vīrānenüñ: vīrāneye Ü.

* *Gārīz* ism-i şehrdür.

[S280b] (1) İttifāḳen ḳurt ol ḫarı yırtdı ve yidi.

Rūz-ı dīger būd tāvān ḫˇāst merd

Ol (2) günüñ irtesi oldı ḫar ṣāḥibi merd ol kimseden tāvān istedi yaʿnī andan (3) ḫaruñ bahāsını ṭaleb eyledi.

2806

Her dü ten mīāmedend[1710] ez-reh devān

Tābe-nezd-i mīr-i Gārīz (4) ān zamān

Her ikisi yoldan yilerek ol zamān emīr-i Gārīz'üñ ḥużūrına geldiler.

2807

(5) Ḳıṣṣa pīş-i mīr bergüftend rāst

Ol iki kimse ḳıṣṣayı emīrüñ öñinde (6) ṭoġrı didiler.

Zū büpürsīdend kīn tāvān kirāst

Andan suʾāl eylediler (7) didiler ki bu tāvān kimüñ [Ü275a] içündür yaʿnī ödek kime düşer.

2808

Mīr güftā her ki (8) gürg-i yek-tene

Mīr anlara cevāb virüp didi żabṭ u ḥıfẓsız ḳurdı

(9) Ser dehed der-deşt ü ṣaḥrā gursene

Deşt ü ṣaḥrāya aç ṣalıvirür.

2809

Bī-şek (10) īn tāvān ber-ū bāşed dürüst

Şeksiz bu tāvān dürüst ve taḥḳīḳ (11) anuñ üzerinde olur.

Her dü-rā tāvān ez-ū bāyist cüst

Her iki güne (12) tāvānı andan ṭaleb eylemek gerek. *tāvān* ödek.

2810

Ger buved ṣad ḫar (13) hemānā bīşter

Hemānā yüz ḫar belki andan ziyāderek ola*

Yek-be-yek-rā berderid ez-hem diger

(14) Kurt cemīʿīsini yırtup pāre pāre ide.

[1710] "mīāmedend" S nüshasında "āmedend" şeklinde yazılmıştır.

* *hemānā* farż eyle maʿnāsınadur.

2811

Gürg-rā ū āferīd iy kem ḫıred

(15) İy ᶜaḳlı nāḳış ḳurdı Ḥaḳḳ teᶜālā ḥażreti ḫalḳ eyledi.[**]

Zīn belā-yı nā-gehet (16) ū vā-ḫirīd

Seni bu nā-gehānī belādan Ḫüdāy ᶜazze ve celle ḫalāṣ eyler.

2812

Ber-zenān-ı (17) Mıṣr çün ḥālet bigeşt

Mıṣr'uñ zenleri üzere çünki ḥālet ẓāhir oldı (18) yaᶜnī anlara ceẕbe ve ḥālet irişdi.

Zān ki maḫlūḳī bedīşān bergüẕeşt

(19) Zīrā ki anlara bir maḫlūḳ güẕer [M291b] eyledi. *maḫlūḳ*dan [S280a] (1) murād ḥażret-i Yūsuf'dur ki ol[1711] zenler anı görüp mā-sivāyı terk idüp bī-ḫˇīş oldılar.

2813

(2) Çi ᶜaceb bāşed eger dīvāneᵓī

ᶜAceb o[1712] olmaz eger bir dīvāne

Ḥāletī yābed zi-devlet-ḫāneᵓī

Bir ḥālet (3) bula bir devlet-ḫāneden yaᶜnī cenāb-ı İlāhī'den

2814

Tā der-ān ḥālet şeved bī-ḫˇīş ū

Tā ol (4) ḥāletde ol dīvāne ᶜaḳldan dūr olup bī-ḫˇīş ola

Nengered hīç ez-pes ü (5) ez-pīş ū

Arddan ve öñden hīç bir nesneye naẓar eylemeye naẓar ve teveccühi hemān Ḫüdāy ᶜazze ve celleye ola.

2815

(6) Cümle zū gūyed bedū gūyed heme

Cemīᶜan andan diye ve aña diye yaᶜnī [Ü275b] kelimātı hemān Ḫüdāyī ola ve cemīᶜ (7) aḥvālini hemān Ḫüdāy ᶜazze ve celleye söyleye.

Cümle zū cūyed bedū cūyed heme

[**] İy nāḳış ᶜaḳllu bu hem-maᶜnādur. İy ᶜaḳlsız bu hem-maᶜnādur ki *kem nīst* maᶜnāsına olur istiᶜmāl ḥasebi ile.

[1711] Buradan itibaren M nüshası sona ermektedir.

[1712] o: -Ü.

Cemīʿan ne isterse (8) andan isteye anuñile isteye yaʿnī[1713] kimseden bir nesne istemeye. Ḫulāṣa-i kelām budur ki hemān (9) Ḫüdāy teʿālā ḥażretini isteye ve Ḫüdāy ʿazze ve celleden ġayrı bir kimseyi istemeye.

ḤİKĀYET

2816

Ḫāst (10) ender-Mıṣr ḳaḥṭī nā-gehān

Mıṣr'da nā-gehān bir ḳaḥṭ peydā oldı.

Ḫalḳ mīmurdend ü mīgüftend nān

(11) Ḫalḳ açlıḳdan ölürlerdi ve nān dirlerdi. *mīmurdendī* ve *mīgüftendī* taḳdīrindedür.

2817

(12) Cümle-i reh ḫalḳ ber-hem murde būd

Yoluñ cümlesinde ḫalḳ açlıḳdan biri biri üzere ölmiş (13) idi.

Nīm-zinde murde-rā mīḫurde būd

Henüz ölmeyüp diri olan ölmişi yimiş (14) idi.

2818

Ez-ḳażā dīvāneʾī çün ān dedīd

Nā-gehān çünki bir dīvāne anı gördi.

Ḫalḳ (15) mīmurdend ü nān nāmed pedīd

Ḫalḳ açlıḳdan öldiler ve nān ẓāhir gelmedi yaʿnī nān yoḳ.

2819

(16) Güft iy dārende-i dünyā vü dīn

Eyitdi iy dünyā ve dīni ḥıfẓ idici.

Çün nedārī (17) rızḳ kemter āferīn

Çünki rızḳ ṭutmazsın azrek ḫalḳ eyle.

2820

Her ki ū küstāḫ-ı īn dergeh şeved

(18) Her kim ki o bu dergāhuñ küstāḫı ola

ʿÖẕr ḫˇāhed bāz çün āgeh şeved

[1713] yaʿnī: yaʿnī bir Ü.

Çünki o (19) küstāḫlıġından ḫaber-dār ola yine anuñ ʿöẕrini diler.

2821

Ger kejī gūyed der-īn dergeh ne rāst

(20) Mecnūn-ı ʿışḳ olan kimse bu dergāhda eger bir kej ve ḫaṭā söz söyleye rāst ve ṣavāb (21) söylemeye

ʿÖẕr-i ān dāned be-şīrīnī beḫ ʿāst

Şīrīnlik ile anuñ ʿöẕrini dilemegi bilür yaʿnī [S281b] (1) vech-i aḥsen ile ol küstāḫlıġından iʿtiẕār idici olur. [Ü276a] Niteki bu maʿnā bu ḥikāyetden (2) rūşen ve ẓāhirdür.

ḤİKĀYET

2822

Būd ān dīvāne ḫūn ez-dil çekān

Ol dīvānenüñ (3) göñlinden ḳan ṭamlayıcı idi yaʿnī ḥadden bīrūn perīşān ve ġamgīn idi.

Zān ki (4) seng endāḫtendeş kūdekān

Zīrā ki kūdekler aña ṭaş atdılar yaʿnī urdılar.[1714]

2823

(5) Reft āḫir tābe-künc-i külḫenī

Eṭfālüñ elinden ḫalāṣ olmaḳ içün āḫir tā bir külḫān (6) bucaġına gitdi.

Dīd ender-künc-i külḫen revzenī

Ol dīvāne külḫānuñ bucaġında (7) bir revzen gördi.

2824

Şud ez-ān revzen tegergī āşikār

Ol revzenden bisyār (8) tegerg āşikāre[1715] oldı.

Ber-ser-i dīvāne āmed der-niṣār

Dīvānenüñ başı üzere (9) niṣāra geldi yaʿnī ol tegergler dīvānenüñ başı üzere ṣaçıldı. *tegerg* ṭolu (10) maʿnāsınadur ki ʿArab bered dir.

2825

Çün tegerg ez-seng mīneşnāḫt bāz

[1714] yaʿnī urdılar: -Ü.
[1715] āşikāre: āşikār Ü.

Çünki tegergi (11) sengden farḳ ve temyīz eylemedi.

Kerd bī-hūde zebān-ı ḫod dırāz

Kendünüñ zebānını (12) bī-hūde dırāz eyledi.

2826

Dād dīvāne besī düşnām-ı zişt

Kez-çi endāzīd ber-men (13) seng ü ḫışt

Didi ki neden benüm üzerüme ṭaş ve kerpiç atarsız. Dīvāne ẓann (14) eyledi ki anı atan eṭfāldür ol sebebden zişt düşnāmlar dirdi.

2827

Tīre (15) būd ān ḫāne üftādeş gümān

Ol ḫāne ki murād külḫāndur ol zamānda tīre (16) ve tārīḳ idi. Lā-cerem aña ẓann vāḳiᶜ oldı.*

Kīn meger hem kūdekānend īn zamān

(17) Pes kendüsine didi meger bu zamān hem eṭfāldür ki baña seng ü ḫışt atarlar.

2828

(18) Nā-geh ez-cāyī derī bükşād bād

Nā-gehān bād bir yirden bir ḳapu açdı yaᶜnī bir aralıḳ (19) ẓāhir oldı.

Rūşenī der-ḫāne-i külḫen fütād

Ol aralıḳdan külḫān [Ü276b] ḫānesine (20) aydıñlıḳ vāḳiᶜ oldı.**

2829

Bāz dānist ū tegerg āncā zi-seng

Dīvāne orada (21) ol aydıñlıḳ sebebiyle ṭoluyı ṭaşdan farḳ ve temyīz eyledi.

Dil-şudeş [S281a] (1) ez-dāden-i düşnām teng

Pes düşnām virdüginden anuñ göñli teng ve perīşān (2) oldı.

2830

Güft yā Rab tīre būd īn külḫenem

Pes Ḥaḳḳ teᶜālā ḥażretine celle şānuhu ḫiṭāb (3) idüp didi yā Rabbe'l-ᶜālemīn bu külḫenüm tīre ve tārīk idi bu sebebden ḫaṭā ve (4) ḳabāḥat eyledüm.

Sehv kerdem her çi güftem ān menem

---

* *gümān* ẓann maᶜnāsınadur.

** *fütād* fiᶜl-i māżīdür.

Sehv eyledüm her ne ki didüm (5) o benüm yaʿnī ol düşnāmlardan sen pāk ve berīsin ol düşnāmlar benüm ṣıfat (6) ve ḥālümdür. Bu külḫān baña tīre ve tārīk idi bu sebebden seng ü tegergi farḳ (7) eylemeyüp böyle nā-maʿḳūl sözler söyledüm. Bu hem-maʿnādur.

2831

Ger zened dīvāneʾī zīn güne lāf

(8) Bir dīvāne eger bunuñ gibiden lāf ura yaʿnī bī-hūde sözler söyleye

Tu medār ez-ser-keşī (9) bā-vey meṣāf

Sen ʿinād ve ser-keşligüñden anuñile ceng ü ḫuṣūmet ṭutma.*

2832

Ān ki (10) īncā mest ü lā-yaʿḳıl buved

Ol kimse ki bunda mest ü lā-yaʿḳıl ola[1716]

Bī-ḳarār u (11) bī-kes ü bī-dil buved

Ḳarārsız ve yār (u) muʿīnsiz ve ʿāşıḳ ve bī-dil ola.

2833

Mīgüẕāred ʿömr (12) der-nā-kāmīʾī

ʿÖmrin tamām murādsızlıḳda geçürür.

Her zamāneş tāze bī-ārāmīʾī

Her zamān (13) aña tāze bir ārāmsızlıḳ ola.

2834

Tu zebān ez-şīve-i ū dūr dār

Sen anuñ kār (14) u şīvesinden zebānuñı dūr dār yaʿnī aña ṭaʿne urma ve anuñ ḥaḳḳında nā-maʿḳūl (15) söz söyleme.

ʿĀşıḳ u dīvāne-rā maʿẕūr dār

ʿĀşıḳı ve dīvāneyi cemīʿ ḫuṣūṣda (16) maʿẕūr ṭut.

2835

Ger naẓar der-sırr-ı bī-nūrān kunī

Eger ehl-i küfrüñ sırr u ḥaḳīḳatine naẓar (17) eyleyesin

Cümle-rā [Ü277a] bī-şek zi-maʿẕūrān kunī

---

* *medār* nehy-i ḥāżırdur.
[1716] ola: -Ü.

Şeksiz cümlesini maᶜẕūrlardan (18) eylersin.

ḤİKĀYET

2836

Vāsıṭī mīreft ser-gerdān şude

Cünūn-ı ᶜışḳ cihetinden (19) Vāsıṭī ser-gerdān olmış gitdi.*

Vez-taḥayyür bī-ser ü sāmān şude

Ve kendüsine (20) vāḳiᶜ olan ḥayret-i memdūḥa sebebinden bī-ser ü sāmān olmış. *Vāsıṭī* ᶜışḳ-ı (21) İlāhī beyābānınuñ mecnūnlarındandur. *sāmān* bunda[1717] ᶜaḳl maᶜnāsınadur.

2837

Çeşm ber-gūr-ı [S282b] (1) Cuhūdāneş fütād

Nā-gāh anuñ çeşmi Cuhūdlaruñ ḳabri üzere vāḳiᶜ oldı.

Pes naẓar (2) zāncā be-pīşāneş fütād

Ṣoñra anuñ naẓarı pīşāna vāḳiᶜ oldı. *pīşān*dan murād (3) evliyā ve müᵓminīndür.

2838

Īn Cuhūdān güft maᶜẕūrend nīk

Pes didi bu Cuhūdlar (4) ziyāde maᶜẕūrlardur.

Īn benetvān bā-kesī güften velīk

Velīkin bu sözi bir (5) kimseye dimek mümkin degüldür . Zīrā bu söz ziyāde daḳīḳ ve ḫafī bir sırdur. Lā-cerem herkes ki (6) bunı istimāᶜ eyler be-her ḥāl inkār eyler.

2839

Īn suḫan ez-vey kes-i ḳāḍī şinīd

(7) İttifāḳen Vāsıṭī'den bu sözi ḳāḍīnuñ ādemīsi işitdi.

Ḫışm-gīn ū-rā ber-i (8) ḳāḍī keşīd

Anuñ bu sözine ġażabnāk olup anı[1718] ḳāḍīnuñ ḥużūrına çekdi.

2840

(9) Ḥarf-i ū çün der-ḫur-ı ḳāḍī nebūd

---

* *Vāsıṭī* bir şehrüñ ismidür. Aña lāḥıḳ olan *yā* nisbet içündür.

[1717] bunda: -Ü.

[1718] anı: anuñ Ü.

Anuñ sözi çünki ḳāḍīnuñ lāʾıḳı degül idi (10) . Zīrā ḳāḍī aṣḥāb-ı şerīʿatden idi. Lā-cerem esrār-ı ḥaḳīḳatden behresi olmaduġı (11) içün anuñ sözini ḳabūl eylemedi.

Kerd inkār u bedān rāżī nebūd

Anuñ sözine (12) inkār eyledi ve rāżī olmadı.

2841

Vāsıṭī güfteş ki īn ḳavm-i tebāḥ

Vāsıṭī ḳāḍīya (13) didi ki bu tebāh ve merdūd ḳavm

Ger neyend ez-ḥükm-i tū maʿẕūr-ı rāh

Egerçi senüñ (14) ḥükmüñden [Ü277b] rāhuñ maʿẕūrı degüllerdür

2842

Līk ez-ḥükm-i ḫüdāvend-i cihān

Līkin cihān ḫüdāvendinüñ ḥükminden

Cümle maʿẕūrān-ı rāhend īn zamān

Cemīʿīsi bu zamān bir yoluñ (15) maʿẕūrlarıdur. Ḥaḳḳ budur ki ṭarīḳ-i Ḥaḳ'dan dūr olan hem maʿẕūrān ve hem maḳhūrān[1719] (16) ve ʿaceb ḥāletdür ki Ḫüdāy ʿazze ve celleden anlara ne ẕerre ḳadar cebr ve ne ẕerre ḳadar (17) ẓulm vardur. Bu ḥālet ekṣer ḫalḳdan[1720] ḫafī bir sırr-ı daḳīḳdür.

SUʾĀL-İ MURĠĪ DĪGER EZ-HÜDHÜD[1721]

2843

(18) Dīgerī güfteş ki tā men zindeem

Bir murġ daḫı hüdhüde didi kim[1722] mādām ki ben (19) diriyem

ʿIşḳ-ı ū-rā lāʾıḳ u zībendeem

Ol Allāh'uñ ʿışḳ u muḥabbetine lāʾıḳ (20) ve yaraşıcıyam yaʿnī benüm murādum hemān anuñ ʿışḳ u muḥabbetidür.

2844

Ez-heme bübrīde vü binşesteem

(21) Cemīʿ nesneden kesilmişem ve ʿuzlet iḫtiyār idüp oturmışam

Lāf-ı ʿışḳeş mīzenem [S282a] (1) peyveste men

[1719] maḳhūrān: maḳhūrāndur Ü.
[1720] ḫalḳdan: -Ü.
[1721] "Diğer Kuşun Hüthüte Sorusu"
[1722] kim: ki Ü.

Ben dāʾimā[1723] anuñ ʿışḳı lāfını ururam yaʿnī mā-sivādan fārıġ olup (2) hemān anuñ ʿışḳına muḳayyed olmışam.

2845

Çün heme ḫalḳ-ı cihān-rā dīdeem

Çünki cihān (3) ḫalḳınuñ cemīʿsini görmişem

Der ki peyvendem ki bes bübrīdeem

Kime taʿalluḳ ve muḥabbet (4) eyleyem ki mā-sivādan ḥod ziyāde munḳaṭıʿ ve fārıġ olmışam.*

2846

Kār-ı men sevdā-yı (5) ʿışḳ-ı ū besest

Benüm kārum anuñ ʿışḳı sevdāsı kāfīdür.**

Vīn çünīn sevdā ne (6) kār-ı her kesest

Ve buncılayın kār ve sevdā herkesüñ kār u ḥāli degüldür.

2847

Kārem (7) āverdem be-cān der-ʿışḳ-ı yār

Yārüñ ʿışḳında kārumı cāna getürdüm yaʿnī yārüñ (8) ʿışḳı sebebi ile cānumdan ferāġat eyledüm.

Gūyiyā cānem nemīāyed be-kār

Gūyiyā benüm cānum [Ü278a] (9) işe yaramaz yaʿnī anuñ ʿışḳı beni bir ḥālete irişdürdi ki cānum baña nā-çīz görünür.

2848

(10) Vaḳt-i ān āmed ki ḫaṭ der-cān keşem

Anuñ vaḳti geldi kim[1724] cāna ḫaṭṭ çekem yaʿnī (11) cānumı cānāna niṯār eyleyem.

Cām-ı mey ber-ṭalʿat-i cānān keşem

Cānānuñ ṭalʿat ve cemāli (12) üzere şarāb cāmını çekem yaʿnī cānānuñ cemālini müşāhede eyleyem.

2849

[1723] Ben dāʾimā: -Ü.

* *bes* bunda ziyāde maʿnāsınadur.

** *ū*dan murād cenāb-ı İlāhī'dür.

[1724] kim: ki Ü.

Ez-cemāleş çeşm-i (13) cān rūşen kunem

Anuñ cemālinden cānuñ çeşmini rūşen eyleyem yanī çeşm-i cānile (14) cemāl-i şerīfini müşāhede eyleyem.

Bā-viṣāleş dest der-gerden kunem

Viṣāli sebebi ile (15) destümi anuñ gerdenine eyleyem yaʿnī küllī ḳurb u tamām-ı ittiḥād-ı rūḥānīye vuṣūl bulam.

CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD[1725]

2850

Güft netvān şud be-daʿvā vü be-lāf

Hem-nişīn sīmurġ-rā der[1726]**-kūh-ı Ḳāf**

(17) Hüdhüd çünki ol murġdan bu sözleri işitdi aña cevāb virüp didi daʿvā (18) ile ve lāfile kūh-ı Ḳāf'da sīmurġa hem-nişīn ve ḳarīn olmaḳ mümkin degüldür . Zīrā ḳīl ü (19) ḳāl bī-şekk sebeb-i ḳurb u viṣāl degüldür belki vesīle-i viṣāl ʿışḳ u muḥabbet-i (20) Ẕü'l-Celāl'dür. *sīmurġ*dan murād cenāb-ı İlāhī'dür.[1727*]

2851

Lāf-ı ʿışḳ-ı ū mezen der-her nefes

(21) Her nefesde ol Allāh'uñ ʿışḳı lāfını urma.

Kū negünced der-cuvāl-i hīç kes

Zīrā [S283b] (1) o hīç kimsenüñ cuvālına ṣıġmaz yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve celle hīç kimsenüñ zebūnı olmaz ve hīç (2) kimse ḥīle ve ḫudʿa ile anuñ ḳurb u viṣāline vuṣūl bulmaz.[**]

2852

Ger nesīm-i devletī āyed firāz

(3) Līkin cenāb-ı İlāhī'den eger bir devlet nesīmi saña yaḳın gele yaʿnī baḫşāyiş-i[1728] İlāhī'ye (4) maẓhar olasın

Perde endāzed zi-rūy-ı kār bāz

[1725] "Hüthütün Verdiği Cevap"
[1726] "der-" S nüshasında yoktur.
[1727] *Sīmurġ*dan murād cenāb-ı İlāhī'dür.: -Ü.
[*] *şud* bunda şuden maʿnāsınadur.
[**] *cuvāl* cīm-i ʿArabī ile ʿArabī'dür.
[1728] baḫşāyiş-i: -Ü.

Ol nesīm işüñ yüzinden perdeyi (5) girü ata [Ü278b] yaʿnī *ceẕbetun min-ceẕebāti'r-Raḥmāni tüvāzī ʿamele'ṣ-ṣeḳaleyni*[1729] ḥasebince çünki saña (6) bir ceẕbe ve bir nefḥa irişüp seni evṣāf-ı ẕemīme ve aḫlāḳ-ı reddiyyeden pāk idüp (7) ifnā-yı vücūddan behrevār[1730] eyleye.

2853

Pes turā ḫoş derkeşed der-rāh-ı ḫ ̌īş

Pes (8) Ḫüdāy ʿazze ve celle seni kendünüñ ṭarīḳ ü muḥabbetine ḫoş çeker.

Ferd binşāned be-ḫalvetgāh-ı (9) ḫ ̌īş

Seni kendünüñ ḫalvetgāhında ferd oturdur yaʿnī seni mā-sivā ḳaydından ḫalāṣ (10) idüp maḳbūlān-ı dergāhdan eyler.

2854

Ger buved īn cāygeh daʿvā turā

Eger bu cāygāhda ki (11) murād bu ʿālem-i fānīdür senün daʿvāñ ola yaʿnī ben Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ʿāşıḳıyam dir iseñ

(12) Maġz-ı ān daʿvā buved maʿnā turā

Ol daʿvānuñ maġzı senüñ maʿnāñ ola yaʿnī farażā (13) daʿvāda ṣādıḳ iseñ hem ol daʿvānuñ hīç daḫli yoḳdur.

2855

Dūst-dārī-i (14) tu āzārī buved

Zīrā senüñ dost-dārlıġuñ bir āzār ve cefā olur.

Dūstī-i (15) ū turā kārī buved

Anuñ dostluġı saña kārī ve ḳāniʿ[1731] olur . Zīrā çünki Ḫüdāy (16) ʿazze ve cellenüñ bir kimseye muḥabbeti olmaya hezār sāl cān u dilden ṭāʿat eylese ol (17) ṭāʿat anuñ ʿışḳ u muḥabbetine vesīle olmaz.*

ḤİKĀYET

2856

Çün bereft ez-dār-ı dünyā (18) Bāyezīd

[1729] "Rahmānī cezbelerden öyle bir cezbe vardır ki, bütün insanların ve cinlerin amellerine eşittir." bk. Ceylan; Tasavvufī Şiir Şerhleri, s. 152.

[1730] behrevār: behrever Ü.

[1731] ḳāniʿ: nāfiʿ Ü.

* *kārī*de *yā* nisbet içündür.

Çünki Bāyezīd-i Bisṭāmī ḥażretleri dār-ı dünyādan āḫirete gitdi.

Dīd der-ḫˇābeş (19) meger ān şeb mürīd

Ol gice meger bir mürīdi[1732] anı düşinde gördi.

2857

Pes suᵓāleş (20) kerd kiy şāyeste pīr

Pes mürīd aña suᵓāl eyledi didi ki iy maḳbūl ve saᶜādetmend pīr.

(21) Tu zi-Münker çün güẕeştī vez-Nekīr

Sen ḳabrde Münker'den ve Nekīr'den nice necāt bulduñ. [S283a] (1) *Münker* ve *Nekīr* iki melekdür ki mevtānuñ ḳubūrına suᵓāl içün gelürler. *Münker* [Ü279a] kāf[1733] feṭḥi (2) iledür baᶜżı kimse kāf[1734] kesre ile oḳur. Faḳīr aña münkirem.

2858

Güft çün kerdend ān dü nām-dār

(3) Bāyezīd-i Bisṭāmī ḥażretleri ḳaddesa'l-lāhu sırrahu'l-ᶜazīz ol mürīde cevāb virüp didi çünki (4) ol iki nām-dār ki murād Münker ve Nekīr'dür**

Ber-men-i miskīn suᵓāl ez-Kirdigār

Ḫüdāy ᶜazze ve celleden (5) ben miskīne suᵓāl eylediler.

2859

Güftem īşān-rā ki nebved zīn suᵓāl

Anlara didüm ki bu suᵓālden*

(6) Ne şumā-rā ne merā hergiz kemāl

Ne size ne baña hergiz kemāl ve tamām olmaz.

2860

Zān ki ger güyem Ḫüdāyem (7) üst u bes

Zīrā ki eger diyem benüm Ḫüdā'm ancaḳ odur.

Īn suḫan güften buved ez-men (8) heves

Bu sözi dimek benden heves olur.

2861

Līk zīncā ger be-sūy-ı Ẕü'l-Celāl

[1732] mürīdi: mürīd Ü.
[1733] kāf: kāfuñ Ü.
[1734] kāf: kāfuñ Ü.
** *kerdend* kelimesinüñ maᶜnāsı mışrāᶜ-ı s̱ānīnüñ maᶜnāsına ḳayd olundı.
* *nebved*iñ maᶜnāsı hem mışrāᶜ-ı s̱ānīnüñ maᶜnāsına ḳayd olundı.

(9) Līkin buradan eger Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ cānibine

Bāz-vā gerdīd ü zū pürsīd ḥāl

(10) Rücūʿ eyleyesiz ve ḥāli andan suʾāl eyleyesiz.

2862

Ger merā ū bende ḫˇāned īnst kār

Eger (11) Ḫüdāy ʿazze ve celle beni kendünüñ bendesi oḳıya yaʿnī Bāyezīd benüm ʿabdumdur[1735] diye iş budur yaʿnī (12) bana lāzım olan budur . Zīrā benüm murādum bunuñile ḥāṣıl olur.

Bendeʾī bāşem Ḫüdā-rā nām-dār

(13) Pes Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ nām-dār ve maḳbūl bir bendesi oluram.

2863

Ver merā ez-bendegān (14) neşmāred ū

Veger Ḫüdāy ʿazze ve celle beni bendelerinden ʿadd eylemeye.

Besteʾī bend-i ḫodem (15) bügẕāred ū

Ol Ḫüdā beni kendü bendüme bağlanmış ḳoya yaʿnī beni benüm ʿabdumdur dimeye.

2864

(16) Bā-kesī āsān çü peyvendeş nebūd

Çünki bir kimseye anuñ ittiṣāli āsān olmadı.

Men eger (17) ḫˇānem ḫüdāvendeş çi sūd

Pes ben eger anı ḫüdāvend oḳuyam ne fāʾide . Zμrâ benüm aña (18) Ḫüdāʾmdur didügümüñ fāʾidesi olmaz mādām ki o beni ʿabdumdur dimeye.

2865

Çün nebāşem (19) bende-i bendī-i ū

Çünki ben Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ṭāʿat ve ʿibādetine meşġūl ve muḳayyed (20) bendesi olmayam.

Çün zenem lāf-ı ḫüdāvendī-i ū

Anuñ ḫüdāvendliginüñ lāfını nice (21) urayum.

2866

Der-ḫüdāvendīş ser-efkendeem

[1735] ʿabdumdur: ʿabdum Ü.

Eger çi anuñ ḫüdāvendligine muʿterifem[1736] ve ṭāʿat[1737] [S284b] (1) ʿibādetine meşġūlem.

Līkin ū bāyed ki ḫ̆āned bendeem

Līkin o gerek ki beni bendesi (2) oḳıya . Zīrā iʿtibār buñadur.

2867

Ger zi-sūy-ı ū der-āyed ʿāşıḳī

Eger ʿāşıḳlıḳ anuñ cānibinden (3) gele

Tu be-ʿışḳ-ı ū be-ġāyet lāʾıḳī

Ol vaḳt sen anuñ ʿışḳına ġāyetle lāʾıḳsın.

2868

Līk (4) ʿışḳī kān zi-sūy-ı tu buved

Līkin bir ʿışḳ ki o senüñ cānibüñden ola

Dān ki (5) ān der-ḫurd-ı rūy-ı tu buved

Bil ki ol ʿışḳ senüñ yüzüñe lāʾıḳdur aña lāʾıḳ degüldür.

2869

(6) Ū eger bā-tu der-endāzed ḫoşī

Ammā eger Ḫüdāy ʿazze ve celle saña ḫoşluḳ ata yaʿnī saña (7) ʿışḳ u muḥabbet iḥsān eyleye

Tu tüvānī şud zi-şādī āteşī

Sen ziyāde sürüruñdan (8) āteş gibi pür-ḥarāret[1738] olmaġa ḳādir olursın yaʿnī çünki saña Ḥaḳḳ teʿālā ḥażreti (9) cānibinden ʿışḳ iḥsān oluna evṣāf-ı beşeriyyet pāk olup pür-cūş olursın.

2870

(10) Kār ān dāred ne īn iy bī-ḫaber

İy derūnī aḥvālden bī-ḫaber kārı o ṭutar bu (11) ṭutmaz yaʿnī ʿışḳ u muḥabbet Ḫüdāy ʿazze ve celle cānibindendür bende cānibinden degüldür. Lā-cerem (12) mādām ki Ḫüdāy ʿazze ve celle bir bendesine muḥabbet eyleye ol bende Ḫüdāy teʿālā ḥażretine

[1736] muʿterifem: muʿterif Ü.
[1737] ṭāʿat: ṭāʿat ve Ü.
[1738] pür-ḥarāret: bir-ḥarāret Ü.

ᶜazze (13) ismuhu bi'ż-żarūre muḥabbet eyler. Bu maᶜnā bu āyet-i kerīmeden ẓāhirdür *yuḥibbuhum ve yuḥibbūnehu.*[1739]

(14) Key ḫaber yābed ez-ū her bī-hüner

Yaᶜnī[1740] her bī-hüner andan ḳaçan ḫaber[1741] bulur. *Ān*dan murād Ḫüdāy (15) ᶜazze ve celledür. *Īn*den murād bendedür.

ḤİKĀYET

2871

Būd dervīşī zi-farṭ-ı ᶜışḳ zār

(16) ᶜIşḳuñ farṭ ve hücūmından zār ve ḥayrān [Ü280a] bir dervīş vardı.

Vez-muḥabbet hemçü (17) āteş bī-ḳarār

Ve muḥabbetden āteş gibi bī-ḳarār idi.

2872

Hem zi-tef-i ᶜışḳ cāneş sūḫte

(18) Hem ᶜışḳuñ tef ü ḥarāretinden anuñ cānı yanmış.[1742]

Hem zi-tāb-ı cān zebāneş sūḫte

(19) Hem cānınuñ tāb u ḥarāretinden anuñ zebānı yanmış yaᶜnī ḫalḳıla muṣāḥabet eylemekden (20) fārıġ idi.

2873

Āteş ez-cān der-dileş üftāde būd

Cānından anuñ kalbine āteş düşmiş (21) idi.

Müşkilī bes müşkileş üftāde būd

Aña ziyāde müşkil-ber-müşkil vāḳiᶜ olmışdı.

2874

[S284a] (1) Der-miyān-ı rāh mīşud bī-ḳarār

Yoluñ ortasında bī-ḳarār giderdi.

Mīgirīst (2) ü īn suḫan mīgüft zār

Aġlardı ve bu sözi zār u bisyār dirdi.

2875

[1739] "Allah onları sever onlar da Allah'ı sever" Māide/54.
[1740] Yaᶜnī: Ammā Ü.
[1741] ḫaber: -Ü.
[1742] yanmış: yanmış idi Ü.

Cān u dil (3) ez-āteş-i reşkem[1743] büsūẖt

Cān u dilüm eşk[1744] ve ġayret āteşinden yandı.

Çend giryem (4) çün heme eşkem büsūẖt

Niçeye dek girye eyleyem çünki cemī[ᶜ] pür-ḥarāret eşküm beni yaḳdı. (5) *eşk*üñ āteşe teşbīh olunması Ḫˇāce Ḥāfıẓ'uñ raḥmetu'l-lāhi teᶜālā[1745] ᶜaleyh bu beytinden (6) rūşendür.

Beyt

Sūz-ı dil bīn ki zi-bes āteş-i eşkem dil-i şemᶜ

Dūş ber-men (7) zi-ser-i mihr çü pervāne büsūẖt

Benüm cemī[ᶜ][1746] eşküm yandı yaᶜnī müncemid oldı maᶜnāsına. (8) *Çend giryem* māniᶜ-i ḳavī idügi rūşen-dillere ziyāde rūşendür.

2876

Hātifī güfteş (9) mezen zīn bīş lāf

Bir hātif aña didi iy dervīş çoḳ lāf urduñ (10) bundan artıḳ lāf urma.[*]

Ez-çi bā-ū der-fikendī ez-güzāf

Ne sebebden aña (11) bī-hūde göñül bıraḳduñ yaᶜnī ᶜāşıḳ olduñ. *ū*dan murād Ḫüdāy ᶜazze ve celledür.

2877

(12) Güft men key[1747] der-fikendem bā-yekī

Dervīş hātife cevāb virüp didi ben ḳaçan bir kimseye (13) göñül bıraḳdum yaᶜnī ben kendü irādetümile aña ᶜāşıḳ olmadum.

Ū der-efkendest [Ü280b] bā-men (14) bī-şekī

Hīç şeksiz baña muḥabbet ve taᶜallukı o bıraḳmışdur.

2878

Çün menī-rā key buved ān (15) maġz u pūst

Bir bencileyin[1748] ol maġz u post ḳaçan olur.

[1743] eşkem: reşkem Ü. "Gayret"e bakılarak anlam bakımından burada kıskançlık anlamına gelen "reşk" daha uygundur.
[1744] eşk: reşk Ü.
[1745] teᶜālā: -Ü.
[1746] cemīᶜ: -Ü.
[*] *mezen* nehy-i ḥāżırdur.
[1747] *key* S nüshasında yoktur.
[1748] bencileyin: bencileyine Ü.

Tā çü ūyī-rā tüvāned dāşt (16) dūst

Tā bir ancılayını dost ṭutmaġa ḳādir ola. *maġz*dan murād ʿaḳl u sīretdür. (17) *pūst*dan murād ẓāhir ve ṣūretdür. *ū*dan murād ḥażret-i Ḥaḳ'dur.

2879

Men çi kerdem (18) her çi kerd ū kerd ü bes

Ben ne eyledüm her ne ki eyledi hemān o eyledi.

Dil çü ḫūn (19) şud ḫūn-ı dil ū ḫurd u bes

Çünki göñül anuñ ʿışḳından ḫūn oldı ḫūnı (20) hemān o yidi yaʿnī çünki ḳalbe bir inḳıbāż ve ġam irişe tesliye ve sürūr yine andandur.*

2880

(21) Ū çü bā-tu der-fikend ü dād bār

Çünki Ḫüdāy ʿazze ve celle saña muḥabbetini bıraḳdı ve saña [S285b] (1) kendünüñ ḥużūrına bār u rāh virdi.

Tu mekun ez-ḫ ̌īş der-ser zīnhār

Zīnhār sen (2) anı ser ü derūnuñda kendüñden eyleme belki anı Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ luṭf u iḥsānından (3) bil.

2881

Tu ki bāşī tā der-ān kār-ı ʿaẓīm

Sen kim olasın tā ol ʿaẓīm işde

Yek nefes (4) bīrūn kunī pāy ez-gilīm

Bir nefes ayaġuñı gilīmden ṭaşra eyleyesin yaʿnī ḥaddüñden (5) tecāvüz idüp bī-edeblik eyleyesin.

2882

Bā-tu ū key ʿışḳ-bāzed iy ġulām

İy ġulām (6) o saña ḳaçan ʿāşıḳ olur.

ʿIşḳ ū bā-ṣunʿ-ı ḫod bāzed müdām

O müdām kendünüñ (7) ṣunʿına taʿaşşuḳ eyler.

2883

Tu neʾī hīç ü neʾī ber-hīç kār

Sen hīç nesne degülsin ve hīç (8) kār üzere degülsin.

---

* *ḫurd* fiʿl-i māżīdür.

Maḥv gerd ü ṣunᶜ bā-Ṣāniᶜ güẕār

Sen anuñ ᶜışḳı ile maḥv ol (9) ve ṣunᶜı Ṣāniᶜ'e ḳo. Hem ū ᶜāşıḳ hem ū maᶜşūḳ-ı ḫ̆īşest.

2884

Ger pedīd ārī tu (10) ḫod-rā der-miyān

Zīrā eger[1749] sen kendüñi [Ü281a] ortada ẓāhir getüresin yaᶜnī kendüñe (11) ẕerre ḳadar vücūd viresin

Hem zi-īmānet berāyī hem zi-cān

Hem īmānuñdan hem (12) cānuñdan dūr ve berī olursın yaᶜnī īmānsız olursın. Baᶜżı maḥalde terkīb (13) maᶜnāsına taᶜarruż olunmaduġına sebeb kitābuñ iḫtişārı içündür cehl ü ġafletden (14) degüldür.

ḤİKĀYET

2885

Yek şebī Maḥmūd dil pür-tāb şud

Bir gice Sulṭān Maḥmūd'uñ göñli (15) pür-ḥarāret ve pür-ıżṭırāb oldı.

Mīhmān-ı rind-i külḫen-tāb şud

Pes ol gice saᶜādet-ḫānesini (16) terk idüp külḫān ḳızdurıcı rindüñ mihmānı oldı.

2886

Rind ber-ḫākistereş (17) binşānd ḫoş

Rind[1750] Sulṭān Maḥmūd'ı ḫoş ve laṭīf kül üzere oturddı.

(18) Rīze der-külḫen hemī efşānd ḫoş

Külḫāna ḫoş rīze ṣaçdı yaᶜnī ol maḥall (19) rūşen olsun içün külḫānuñ içine yonḳa bıraḳdı.

2887

Ḫuşk nānī pīş-i ū āverd zūd

Sulṭān Maḥmūd'uñ öñine fevrī bir ḫuşk nān getürdi yaᶜnī hemān nān getürdi anuñ yanınca bir nesne getürmedi.

Dest bīrūn kerd şāh (20) u ḫurd zūd[1751]

[1749] eger: -Ü.
[1750] Rind: -Ü.
[1751] S nüshasında bu beytin mısraları karıştırılmıştır. Biz diğer nüshadan yardımla düzelttik.

Sulṭān Maḥmūd fi'l-ḥāl elini bīrūn ve dırāz eyledi ve ol nānı (21) yidi.

2888

Güft eger īn külḫenī imşeb zi-men

Şāh kendüsine didi eger bu gice bu [S285a] (1) külḫāncı benden

ᶜÖẕr ḫᵛāhed men sereş burrem zi-ten

Eyledügi ḫıdmet içün iᶜtiẕār (2) eyleye anuñ başını teninden keserem.

2889

ᶜĀḳıbet çün ᶜazm-i reften kerd şāh

ᶜĀḳıbet çünki (3) Şāh Maḥmūd oradan gitmege ᶜazm ü ḳaṣd eyledi.

Külḫenī güfteş ki dīdī cāygāh

(4) Külḫenī Sulṭān Maḥmūd'a didi ki bu ḥaḳīrüñ maḥall ü cāygāhını gördüñ.*

2890

Ḫurd u ḫuftem dīdī (5) vü eyvān-ı men

Benüm ḫurd u [Ü281b] ḫuftumı ve eyvānumı gördüñ yaᶜnī ṭaᶜāmum ve ḫᵛābgāhum (6) nice idügi ḫod saña rūşen oldı.

Āmedī nā-ḫᵛānde tu mihmān-ı men

Daᶜvet olunmamış (7) iken baña mihmān geldüñ.

2891

Ger diger bāz üftedet berḫīz zūd

Eger tekrār saña baña mihmān (8) olmaḳ fikri vāḳiᶜ olursa tevaḳḳufsız fevrī ḳalḳ.**

Pes ḳadem der-rāh nih ser nīz (9) zūd

Pes ḳademüñi serüñi daḫı fevrī yola ḳo yaᶜnī baña mihmān gel.

2892

Ver ser-i mā nebvedet (10) mībāş ḫoş

Veger saña bize mihmān olmaḳ hevāsı[1752] olmaya

Külḫenī gū rīzeʾī (11) mīpāş ḫoş

Di külḫeni külḫāna ḫoş bir rīze ṣaçsun yaᶜnī sen[1753] eger baña (12) mihmān olmayasın ben yine evvelki gibi ḥālüm üzere ḳarār eylerem ve ḫoş āsūde oluram.

---

* *külḫenī*de *yā* nisbet içündür.

** *berḫīz* emr-i ḥāżırdur.

[1752] hevāsı: hevesi Ü.

2893

(13) Men ne kemter ne füzūnter āyemet

Ben saña ne kemter ne füzūnter gelürem yaʿnī ben vücūd (14) daʿvāsından berī yem.

Kī stem tā der-ber-ā-ber āyemet

Ben kimem ki tā senüñ ber-ā-berüñe (15) gelem yaʿnī ben hīçem pes benden her noḳṣān ki ṣādır olur ḥükm-i ʿademdedür.

2894

Ḫoş şud (16) ez-güftār-ı ū şāh-ı cihān

Şāh-ı cihān anuñ güftārından ḫoş oldı.

(17) Heft bār dīgereş şud mīhmān

Aña tekrār yedi kerre mihmān oldı.

2895

Rūz āḫir (18) külḫenī-rā güft şāh

Āḫir günde yaʿnī yedinci kerre mihmān olduḳda Şāh Maḥmūd (19) külḫenīye didi.

Āḫir ez-şāh-ı cihān çīzī biḫ ̌āh

Āḫir şāh-ı cihāndan bir nesne isteye.

2896

(20) Güft eger ḥācet biḫ ̌āhed īn gedā

Külḫenī Sulṭān Maḥmūd'a didi bu gedā şāh-ı cihāndan (21) bir ḥācet ve murād isteye

Şāheş ān ḥācet bigerdened revā

Şāh anuñ ol ḥācetini [S286b] (1) revā ve ḥāṣıl eyler.

2897

Şāh güfteş ḥācetet bā-men bügūy

Şāh Maḥmūd aña didi (2) ḥācetüñi baña di.[1754]

Ḫüsrevī kun terk-i īn külḫen bügūy

[1753] sen: -Ü.
[1754] di: didi Ü.

Bu külḫeni[1755] [Ü282a] terk eyle pādişāhlıḳ[1756] (3) yaʿnī seni pādişāh idüp külḫāndan ḫalāṣ eyleyem.

2898

Güft ḥācetmend-i ānem men ki şāh

(4) Külḫenī Şāh Maḥmūd'a didi ben anuñ ḥācetmendiyem ki şāh

Hemçünīn mihmānem āyed (5) gāhgāh

Gāhgāh baña[1757] buncılayın mīhmān gele.

2899

Hüsrevī-i men liḳā-yı ū besest

Benüm ḫüsrevligüm (6) anuñ liḳā ve muṣāḥabeti kāfīdür.

Tāc-ı farḳam ḫāk-i pāy-i ū besest

Benüm farḳumuñ tācı (7) anuñ ḫāk-i pāyi kāfīdür.

2900

Şehriyār ez-dest-i tu bisyār best[1758]

Senüñ dest ü iḥsānuñdan (8) şehriyār bisyārdur yaʿnī sen bisyār kimseyi şehriyār eylemişsin.

Hīç külḫen-tāb-rā (9) īn kār hest

Ammā hīç bir külḫenīnüñ bu kārı var mıdur yaʿnī yoḳdur[1759] . Zīrā sen (10) baña yedi nevbet gelüp mihmān olduñ bu devlet benden ġayrı bir külḫen-tāba müyesser (11) olmadı bu ḥālet hemān baña maḫṣūṣdur.

2901

Bā-tu der-külḫen nişeste külḫenī

Külḫenī (12) senüñile külḫānda oturmış yaʿnī senüñile oturup muṣāḥabet eylemek evlādur.

(13) Bih ki bī-tu pādişāh-ı gülşenī

Andan ki sensiz bir gülşen pādişāhı evlā yaʿnī pādişāh (14) olup bir ḫūb gülşende ḳarār idüp ʿıyş u nūş eylemekden senüñile külḫānda (15) oturup muṣāḥabet eylemek evlādur.

[1755] kül«eni: külḫānı Ü.
[1756] pādişāhlıḳ: pādişāhlıḳ eyle Ü.
[1757] baña: -Ü.
[1758] best: hest Ü.
[1759] yaʿnī yoḳdur: -Ü.

2902

Çün ez-īn külḫen derāmed devletem

Çünki (16) devlet baña bu külḫāndan geldi.

Kāfirī bāşed ez-īncā rıḥletem

Baña bundan rıḥlet (17) ve ferāġat eylemek kāfirlikdür. *devlet*den murād Sulṭān Maḥmūd'uñ külḫāna gelüp (18) ol külḫenī ile muṣāḥabet eyledügidür.

2903

Bā-tu īncā ger viṣālī mīnehem

Senüñile (19) burada eger bir viṣāl ḳoyam yaʿnī eger senüñile baña bunda muṣāḥabet müyesser ola

(20) Ān be-mülk-i her dü ʿālem key dehem

Anı ḳaçan her iki ʿālemüñ mülkine virürem yaʿnī virmezem.

Mıṣrāʿ

[Ü282b] (21) *Yek-deme dīdār-ı dūst her dü cihāneş behāst*

2904

Bes buved īn külḫenem rūşen zi-tu

[S286a] (1) Bu külḫenüm ki senden rūşen ola yaʿnī sen[1760] külḫānuma gelüp baña mihmān olasın (2) baña kāfīdür.

Çīst bih ez-tu ki ḫˇāhem men zi-tu

Senden evlā ve laṭīf nedür ki (3) senden anı ṭaleb eyleyem. Bunda bir[1761] ḥiṣṣe budur ki cemīʿ mevcūdāt Ḫüdāy ʿazze ve celleye (4) nisbet hīç ve nā-çīzdür pes ʿāḳıla lāyıḳ olan[1762] budur ki Ḫüdāy ʿazze ve celleden yine (5) hemān kendüsini isteye bir ġayrı nesne istemeye.

2905

Merg-i cān bād īn dil-i pür-pīç-rā

(6) Bu pür-pīç ve denī göñlüme cān mergi olsun.

Ger güzīned ber-tu hergiz hīç-rā

Eger hergiz (7) hīçi senüñ üzerüñe iḫtiyār eyleye. *Hīç*den murād mevcūdātdur.

2906

[1760] sen: sen ki Ü.
[1761] bir: -Ü.
[1762] olan: -Ü.

Men ne şāhī ḫˇāhem (8) ü ne ḫüsrevī

Ben ne şāhlıḳ ve ne ḫüsrevlik isterem

Ān çi mīḫˇāhem men ez-tu hem tuyī

(9) Zīrā[1763] ol nesne ki ben anı senden isterem yine sensin yaʿnī senden seni isterem.

2907

(10) Şeh tu bes bāşī mekun şāhī merā

Şāh sen kāfīsin beni bir şāh eyleme yaʿnī baña (11) şāhlıḳ virme.

Mīhmān mīāy gehgāhī merā

Gāhgāhī baña mīhmān gel ki benüm senden (12) bundan ġayrı murādum yoḳdur. Ḥişṣe beyānına şurūʿ olundı.

2908

ʿIşḳ-ı ū bāyed turā kār (13) īn buved

İy ʿışḳ-ı İlāhī daʿvāsın iden kimse saña anuñ ʿışḳı gerek saña lāzım (14) olan kār budur.

Ān-ı tu ū-rā ġam u yār īn buved

Senüñ ānuñ anuñ ġamıdur ve saña (15) yār budur yaʿnī saña lāzım olan budur ki mā-sivādan ferāġat idüp hemān anuñ (16) ġam ve muḥabbetine muḳayyed olasın.

2909

Ger turā ʿışḳest ez-vey ḫˇāh nīz

Farażā eger senüñ (17) ʿışḳuñ var ise anuñıla ḳanāʿat eyleme Ḫüdāy ʿazze ve celleden yine ʿışḳ ṭaleb eyle.

(18) Dest ez-īn dāmen mekun kūtāh nīz

[Ü283a] Yine destüñi bu dāmenden kūtāh eyleme yaʿnī (19) ʿışḳ-ı İlāhī'nüñ dem-be-dem ziyāde olmasını cān u dilden ṭaleb eyle.

2910

ʿIşḳ-ı köhne (20) ʿışḳ-ı nev ḫˇāhed diger

Eski ʿışḳ girü yeñi ʿışḳ ister.

Genchā naḳdeş dü cev ḫˇāhed diger

[1763] Zīrā: Zīrā ki o Ü.

(21) Gencler anuñ naḳdi girü iki arpa ister yaʿnī ḥadden bīrūn māla mālik iken anuñile [S287b] (1) ḳanāʿat eylemeyüp yine bir şeyʾ-i ḳalīlüñ gelmesinden ẕevḳ eyler . Zīrā *fī-külli cedīdin leẕẕetun*[1764] (2) kelāmından bu maʿnā rūşendür.

2911

Dil bigīred zān-ı ḫˇīşeş bī-şekī

Hīç şeksiz anuñ (3) göñli kendünüñ ān u mā-melekinden teng ü münḳabıż olur.

Baḥr dāred ḳaṭre ḫˇāhed (4) ez-yekī

Kendüsi baḥr ṭutar[1765] bir kimseden ḳaṭre ister yaʿnī kendüsi bī-pāyān esbāb (5) ve sīm ü zere mālik iken ḳalbi anlardan nefret idüp ġayrıdan bir cüzvī nesne ṭaleb eyler. (6) İnsānuñ māhiyyeti bu ḥālet üzere mecbūldür. Ḥażret-i Mevlānā'nuñ ḳaddesa'l-lāhu (7) sırrahu'l-ʿazīz bu beytinüñ maʿnāsı hem bu iʿtibār üzeredür.

Beyt

İy bürāder bī-nihāyet (8) dergehīst

Ber-her āncā mīresī bi'l-lāh māīst

ḤİKĀYET

2912

Mīşud ān saḳḳā meger ābī (9) be-kef

Meger elinde bir āb[1766] ol saḳḳā gitdi.

Dīd saḳḳā-yı diger der-pīş-i ṣaf

Ṣafuñ (10) öñinde bir ġayrı saḳḳā gördi.

2913

Ḥāl-i īn yek āb der-kef ān zamān

Ol zamānda (11) bu bir saḳḳā keff ü destinde āb

Pīş-i ān yek reft ü ābī ḫˇāst ez-ān

(12) Fi'l-ḥāl ol bir saḳḳānuñ öñine gitdi ve andan āb istedi.

2914

Merd güfteş (13) iy zi-maʿnā bī-ḫaber

[1764] "Her yenide bir tat vardır."
[1765] ṭutar: ṭutar ve Ü.
[1766] elinde bir āb: āb elinde Ü.

Merd ki murād ṣafuñ öñinde olan saḳḳādur kendüsinden āb (14) ṭaleb iden saḳḳāya didi iy maʿnādan bī-ḫaber.ç

Çün tu hem zīn āb dārī (15) ḫoş buḫur

[Ü283b] Çünki sen hem bu ābdan[1767] ḫoş nūş eyle.

2915

Güft hīn ābem dih iy (16) biḫred merā

Āb ṭaleb iden saḳḳā ol saḳḳāya didi iy biḫred tīz baña āb vir.*

Zān ki (17) dil bigrift zāb-ı ḫod merā

Zīrā ki kendü ābumdan benüm göñlüm münḳabiż oldı.

2916

Būd Ādem-rā (18) dilī ez-köhne sīr

Ḥażret-i Ādem'üñ ʿaleyhi's-selām cennetde iken köhneden memlū (19) bir göñli vardı.

Ez-berāy-ı nev be-gendüm şud dilīr

Cedīd ḥālātdan[1768] ötürü bir[1769] buġday (20) yimege dilīr ve ḥarīṣ oldı.

2917

Köhnehā cümle be-yek gendüm fürūḫt

Cemīʿ köhneleri bir buġdaya (21) ṣatdı.

Her çi būdeş cümle der-gendüm büsūḫt

Anuñ her nesi ki var idi cemīʿsini [S287a] (1) gendümde yaḳdı yaʿnī gendüme fedā eyledi.

2918

ʿŪr şud derdī zi-dil ser berzedeş

Anuñ (2) göñlinden bir derd ẓāhir oldı. Lā-cerem cennetüñ ṣiyābından ferāġat idüp ʿüryān oldı.

(3) ʿIşḳ āmed ḥalḳa-ʾī berderzedeş

Pes ʿışḳ-ı İlāhī geldi anuñ ḳapusına bir ḥalḳa urdı (4) yaʿnī ḳapu ḳakdı.

[1767] ābdan: ābdan ṭutarsın Ü.

* *biḫred* eyü ve ʿāḳıl maʿnāsınadur.

[1768] ḥālātdan: ḥāletden Ü.

[1769] bir: -Ü.

2919

Der-furūġ-ı ʿışḳ çün nā-çīz şud

Ḥażret-i Ādem ʿaleyhi’s-selām çünki (5) ʿışḳ-ı İlāhī’nüñ furūġ ve şuʿlesinde maḥv u nā-çīz oldı.

Köhne vü nev reft ü ū hem (6) nīz şud

Anuñ köhne ve nevi gitdi ve o daḫı hem gitdi yaʿnī maḥv u nā-çīz oldı.

2920

(7) Çün nemāndeş hīç bā-hīçī bisāḫt

Çünki ʿışḳ-ı İlāhi sebebi ile anuñ hīç nesnesi (8) ḳalmadı hīçlik ile imtizāc ve ḳanāʿat eyledi.

Her çi būdeş cümle der-hīçī (9) bübāḫt

Anuñ her nesnesi ki var idi o cümlesini hīçlige fedā eyledi. Lā-cerem (10) Eḥadiyyet sırrınuñ maẓharı olup melāʾikeden mükerrem oldı.

2921

Dil zi-ḫod bigriften (11) ü murden besī

Kendünüñ vücūdından ferāġat eylemek ve mevt-i iḫtiyārīden [Ü284a] tamām (12) behrever olmaḳ ve ifnā-yı vücūddan vücūd bulmaḳ

Nīst kār-ı mā vü kār-ı herkesī

(13) Bizüm kār u ḥaddümüz ve her bir kimsenüñ kār u ḥaddi degüldür belki bu ḥālet fenā-bīşe (14) şīr-merdlerüñ kārıdur.

Beyt

Nāzenīn-rā ʿışḳ verzīden nezībed cān-ı men

(15) Şīr-i merdān-ı belā-keş pā der-īn ġavġā nehend

ʿÖZR ĀVERDEN-İ MURĠ-I DĪGER EZ-REFTEN BE-ḤAŻRET-İ SĪMURĠ[1770]

2922

Dīgerī güfteş ki pindārem ki men

Bir murġ daḫı hüdhüde ḫiṭāb idüp (17) didi ki ẓann eylerem ki ben[1771]

Kerdeem ḥāṣıl kemāl-i ḫ ̌īşten

[1770] “Diğer Kuşun Simurga Özür Getirmesi”
[1771] ben: men Ü.

Kendü kemālümi ḥāṣıl eylemişem (18) yaʿnī benüm mürşide iḥtiyācum yoḳdur.

2923

Hem kemāl-i ḫˇīş ḥāṣıl kerdeem

Hem kendü (19) kemālümi ḥāṣıl eylemişem ve müntehī olmışam

Hem riyāżethā-yı müşkil kerdeem

Hem müşkil (20) riyāżetler eylemişem. Lā-cerem min-baʿd riyāżete iḥtiyācum yoḳdur.

2924

Çün hem īncā (21) kār-ı men ḥāṣıl buved

Çünki benüm kārum hem burada ḥāṣıl olur.

Reftenem īn cāygeh [S288b] (1) müşkil buved

Pes buradan gitmek baña müşkil olur yaʿnī çünki sülūkda[1772] müntehī oldum (2) pes şimden ṣoñra kimseye irādet getürmek ve tebaʿiyyet eylemek baña lāzım degüldür.

2925

(3) Dīdeʾī kes-rā ki berḫīzed zi-genc

Kimseyi görmiş misin ki kendünüñ ḥużūrında olan (4) genc ü mālden ferāġat eyleye

Mīdeved der-kūh u der-ṣaḥrā be-renc

Genc ü mālden ötürü (5) ṭaġda ve ṣaḥrāda renc ü zaḥmetile yile.*

CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD[1773]

2926

Güft iy iblīs-ṭabʿ-ı pür-ġurūr

(6) Çünki hüdhüd ol murġdan bu kelimātı istimāʿ eyledi aña cevāb virüp didi (7) iy ġurūrla memlū iblīs-ṭabʿlu.

Der-menī güm vez-murād-ı ḫˇīş dūr

Kibr ü enāniyyetde güm (8) ü [Ü284b] maḥv ve kendünüñ murādından dūr u maḥrūm. *iblīs-ṭabʿ* şeyṭān-sīret maʿnāsınadur.

2927

(9) Der-ḫayāl-i ḫˇīş maġrūr āmedī

[1772] çünki sülūkda: sülūkda çünki Ü.

* *kūh* ṭaġ maʿnāsınadur kāf-ı ʿArabī iledür.

[1773] "Hüthütün Verdiği Cevap."

Kendü ḫayālüñe maġrūr geldüñ yaʿnī ḫayālüñ iʿtibārı (10) ile kendüñi kāmil ẓann eyledüñ.

Vez-feżā-yı maʿrifet dūr āmedī

Ve maʿrifetu'l-lāh (11) ṣaḥrāsından dūr geldüñ. Lā-cerem ḍalālete giriftār olduñ. Bu hem-maʿnādur kendü (12) ḫayālüñde kendüñe maġrūr geldüñ.

2928

Nefs ber-cān-ı tu destī yāfte

Nefs-i emmāre senüñ (13) cānuñ üzere ziyāde dest ü ġalebe bulmış yaʿnī senüñ rūḥuñ ẓālim ve kelb (14) nefsüñüñ maġlūbı olmış.

Dīv der-maġzet nişestī yāfte

Dīv senüñ maġzuñda (15) tamām nişest ü ḳarār bulmış yaʿnī senüñ ʿaḳluñ şeyṭānuñ zebūnı olmış bu (16) sebebden maġrūrsın.

2929

Tu be-pindārī giriftār āmedī

Sen iy maġrūr ziyāde kibr ü (17) pindāra giriftār geldüñ.

Pāy-tā-ser ʿayn-ı pindār āmedī

Bu sebebden pāy-tā-ser (18) pindāruñ ʿaynı geldüñ yaʿnī ḥadden bīrūn kibr ü pindāra giriftārsın.*

2930

Ger turā nūrīt (19) der-reh nār-ı tust**

Farażā eger senüñ bir nūruñ var ise de ol nūr maʿnāda (20) senüñ nāruñdur yaʿnī saña āteş gibidür.

Ger turā ẕevḳīst ān pindār-ı tust

(21) Farażā eger senüñ bir ẕevḳüñ var ise ol ẕevḳ maʿnāda senüñ pindāruñdur [S288a] (1) līkin sen anı rūḥānī ẕevḳ ẓann eylersin.

2931

Vecd ü faḳr-ı tu ḫayālī bīş nīst

Senüñ vecd (2) ü ḥālüñ ve faḳruñ bir ḫayālden ġayrı degüldür.

Her çi mīgūyī muḥālī bīş nīst

---

* *āmedī* fiʿl-i māżī-i muḫāṭabdur.
** *der-reh-i sülūk* taḳdīrindedür.

Sülūka müteᶜallıḳ (3) her ne dir iseñ saña nisbet bir muḥālden ġayrı degüldür.

2932

Ġarraᵓī īn rūşenī-i reh mebāş

(4) Yoluñ bu rūşenligine maġrūr olma . Zīrā bu ḥālet bir miḳdār riyāżetile ḥāṣıl olur.

Nefs-i (5) tu bā-tust cüz āgeh mebāş

Zīrā senüñ nefsüñ senüñiledür pes [Ü285a] āgāhdan ġayrı olma yaᶜnī nefsüñüñ (6) şerrinden īmin olup ġāfil olma.

2933

Bā-çünīn ḫaṣmī tu nī tīġī be-dest

Sen ki buncılayın bir ḳavī (7) düşmenilesin elüñde bir tīġ yoḳdur.

Key tüvānī yek zamān īmin nişest

Anuñ şerrinden (8) bir zamān īmin oturmaġa ḳaçan ḳādir olursın yaᶜnī sende mādām ki ᶜışḳ u muḥabbet (9) olmaya nesfüñe ġālib olmaġa ḳādir olmazsın ve andan emn bulmazsın.

2934

Ger turā nūrī (10) zi-nefs āmed pedīd

Eger saña nefsden bir nūr ẓāhir geldi ise

Zaḫm-ı kejdüm-rā kerefs āmed (11) pedīd

ᶜAḳrebüñ zaḫmına kerefs ẓāhir geldi mi yaᶜnī gelmedi mi. Murād budur ki ᶜaḳrebüñ zaḫmına (12) kerefs dermān olmaduġı gibi nefsden ḥāṣıl olan nūruñ sālike nefᶜi olmaz. *kerefs* (13) ᶜavām taḥrīf idüp kereviz dir.

2935

Tu bedān nūr-ı necis ġarrā mebāş

İy ġāfil sen ol (14) necis nūrı sebebi ile maġrūr olma. Bu hem-maᶜnādur sen iy ġāfil ol necisüñ[1774] yaᶜnī (15) nefsüñ nūrına maġrūr ve firīfte olma.*

Çün neᵓī ḫurşīd cüz der-reh mebāş

İy sālik (16) çünki āfitāb degülsin rehden ġayrıda olma yaᶜnī çünki müntehī degülsin riyāżet (17) ve mücāhededen fārıġ olma.**

[1774] necisüñ: necisüñ nūrı Ü.

* *mebāş* nehy-i ḥāżırdur.

2936

Ne zi-tārīkī-i reh nevmīd şev

Ne rāhuñ tārīkligi cihetinden (18) nevmīd ol yaʿnī sülūkda saña feṯḥ ü bāb ve feyż olmaduġı içün nevmīd olup (19) andan ferāġat eyleme.

Ne zi-nūreş hem-ber-i ḫurşīd şev

Ne anuñ nūrı cihetinden ḫurşīde (20) hem-ber ol yaʿnī nefsden bir miḳdār iṭāʿat sebebi ile ḥāṣıl olan nūr ve ḥālet sebebi (21) ile kendüñi irşādda kāmil ve müntehī olanlar zümresinden ẓann idüp anlara [S289b] (1) muʿārıż olma.

2937

Tā tu der-pindār-ı ḫ̌īşī* iy ʿazīz**

İy ʿazīz mādām ki sen kendü [Ü285b] pindāruñdasın (2) yaʿnī kendüñi kāmil ẓann idersin

Ḫ̌ānden ü rānden neyerzed yek peşīz

Senüñ ḳabūl (3) ve reddüñ bir peşīze degmez . Zīrā ṣāḥib-taṣarruf olmaġa liyāḳatüñ yoḳdur. Pes iy ʿazīz zinhār (4) fülān maḳbūl ve fülān merdūddur dime ve illā ḫaṭā eylersin.*

2938

Çün birūn āyī zi-pindār-ı (5) vücūd

Ammā çünki vücūduñ pindārından ṭaşra gelesin yaʿnī ifnā-yı vücūddan behrever (6) olasın

Ber-tu gerded devr-i pergār-ı vücūd

Ol zamānda vücūd pergārınuñ devri senüñ (7) üstüñde devr eyler yaʿnī ṣāḥib-taṣarruf olursın.**

2939

Ver turā pindār-ı hestī hest hīç

(8) Veger senüñ hīç vücūd pindārı var ise

Nebvedet cüz nīstī der-dest* hīç**

** *neʾ*de hemze ḫiṭāb içündür.

*** "ḫ̌īşī" S nüshasında "ḫ̌īş" şeklindedir fakat kelime, gerek anlam, gerek kelimenin Ü nüshasındaki yazımı ve gerekse Muhammed Rıza Şefii Kedkenî'nin eserindeki şekli, kelimenin bu şekilde yazılması gerektiğini göstermektedir.

* *peşīz* pul.

** *gerded* bunda olur maʿnāsına hem olur.

Senüñ (9) destüñde hīçden ġayrı olmaz . Zīrā vücūd sebebi ile hīç şeksiz Ḫüdāy ʿazze ve celleden (10) dūr olup esrār u maʿārif-i İlāhiyyeden maḥrūm ḳalursın.

2940

Ẕerreʾī ger ṭaʿm-ı hestī bāyedet

(11) Bu yolda eger saña bir ẕerre ḳadar vücūd leẕẕeti ola[1775]

Kāfirī vü büt-perestī bāşedet[1776]

Ol ẕerre ḳadar vücūd leẕẕeti saña[1777] kāfirlik ve büt-perestlik olur yaʿnī (12) bu yolda saña hergiz feyż ü rūḥānī ḥālet olmaz belki buʿd u ḫiẕlān ve ḫüsrān olur.

2941

(13) Ver pedīd āyī be-hestī yek nefes

Veger bir nefes kibr ü vücūdile ẓāhir gelesin yaʿnī eger bir nefes (14) kibr ü vücūd gösteresin

(15) Tīr bārān āyedet ez-pīş ü pes

Saña (16) pīş ü pesüñden tīr bārān gibi gelür. *bārān-ı tīr* taḳdīrinde olup maʿnā böyle olmaḳ mümkindür saña pīş ü pesüñden tīr bārānı gelür yaʿnī eṭrāfdan saña teʾdīb ve ʿitāb tīrleri (17) irişür.

2942

Tā tu hestī renc-i cān-rā ten binih

Mādām ki sen varsın cānuñ rencine rāżī (18) ol yaʿnī sen mādām ki vücūddan [Ü286a] ḫalāṣ olmayasın cenāb-ı İlāhī'den[1778] senüñ cānuña (19) renc ü belā irişür.*

Ṣad cefā-rā her zamān gerden binih

Her zamān yüz cefāya boyun ḳo (20) yaʿnī bisyār cefāya giriftār olursın ammā çünki vücūddan ḫalāṣ olasın cemīʿ cefālardan (21) necāt bulursın.

2943

Ger tu ḫod āyī be-hestī āşikār

Eger sen ḫod vücūdla āşikār gelesin [S289a] (1) yaʿnī ʿışḳ ṭarīḳinde eger vücūd gösteresin ve ḫod-bīnlik eyleyesin

---

*** *der-destet* taḳdīrindedür.

[1775] leẕẕeti: leẕẕeti ola Ü.

[1776] Bu mısra S nüshasında yoktur.

[1777] saña: Ol ẕerre ḳadar vücūd leẕẕeti saña Ü.

[1778] İlāhī'den: İlāhī Ü.

* *binih* emr-i ḥāżırdur.

Ṣad ḳafāt ez-pey (2) der-āred rūzigār

Rūzigār anuñ ʿaḳabinden saña yüz ḳafā getürür yaʿnī bisyār sille (3) urur. Murād cenāb-ı İlāhī'den aña bisyār teʾdīb ve ḫacālet irişür. *Ḳafā*dan murād bunda (4) ḳafāsına vāḳiʿ olan sille maʿnāsınadur Niteki Būstān'uñ bu beytinde vāḳiʿdür:

(5) Beyt

Ḳafāyī fürū küft bergerdeneş

Bibaḫşīd dervīş pīrāheneş

ḤİKĀYET

2944

Şeyḫ (6) Ebū Bekr-i Nişābūrī be-rāh

Şeyḫ ki murād Ebū Bekr Nişābūrī ḥażretidür

Bā-mürīdān şud (7) birūn ez-ḫāneḳāh

Ḫāneḳāhından ṭaşra mürīdlerile yola gitdi.

2945

Şeyḫ ber-ḫar der-peyeş (8) aṣḥābunā

Şeyḫ ḫar üzere idi bizüm aṣḥābumuz yaʿnī anuñ mürīdleri anuñ ardında

(9) Kerd ḫar nā-geh meger bādī rehā

Ḫar meger nā-gāh dübürinden[1779] ṣalıvirdi yaʿnī ḫar oṣurdı.

2946

(10) Şeyḫ-rā zān bād şud ḥālet pedīd

Ol bād sebebinden şeyḫe ḥālet ẓāhir oldı.

(11) Naʿra mīzed cāme ber-ḫod mīderīd

Lā-cerem şeyḫ cūş idüp bir naʿra urdı kendünüñ (12) üzerinde olan cāmesini yırtdı.

2947

Hem mürīdān hem kesī kān dīd ez-ū

Hem anuñ (13) mürīdleri hem ol kimse ki anı ol şeyḫden gördi.[1780]

Hīç kes fi'l-cümle nepsendīd ez-ū

[1779] dübürinden: dübürinden bir bād Ü.
[1780] gördi: görür Ü.

[Ü286b] (14) Muḥaṣṣal-ı kelām hīç kimse andan bu ḥāleti begenmedi . Zīrā bu ḥālete sebeb ne idügi anlara ẓāhir (15) olmadı.*

2948

Baʿd ez-ān kerd ān yekī ez-vey suʾāl

Andan ṣoñra bir kimse andan suʾāl eyledi.

(16) Güft īncā ber çi kerdī şeyḫ ḥāl**

Didi bunda iy şeyḫ āḫir ne üzere ḥāl eyledüñ (17) bunda ḫod ḥāle sebeb bir ḥālet yoḳdur. Mıṣrāʿ-i s̱ānīde bu maʿnā hem mümkindür ol (18) sāʾil didi şeyḫ bunda ne üzere ḥāl eyledi yaʿnī bu ḥāle sebeb ne oldı. Bu (19) vech üzere muḫāṭab ġāʾib menzilesine tenzīl olunmışdur.

2949

Güft çendānī ki mīkerdem (20) nigāh

Şeyḫ ol sāʾile cevāb virüp didi ol ḳadar ki naẓar eyledüm

Būd ez-aṣḥāb-ı (21) men bigrifte rāh

Benüm aṣḥābum[1781] ve mürīdlerümden yol ṭutulmış idi.

2950

Būd hem ez-pīş [S290b] (1) ü hem ez-pes mürīd

Hem öñümden ve hem ardumdan mürīd idi.

Güftem el-ḥaḳ kem neyem ez-Bāyezīd

(2) Bu ḥāletden baña ġurūr geldi pes didüm ki Bāyezīd-i Bisṭāmī'den kem ü nāḳıṣ degülem.

2951

(3) Hemçünīn kimrūz ḫoş ārāste

Buncılayın ki bugün ḫoş ve laṭīf ārāste

Bā-mürīdānem (4) zi-cā berḫāste*

Mürīdlerle cāy u ḫānḳāhdan ḳalḳmışam.

2952

Bī-şekī ferdā ḫoşī (5) der-ʿizz ü nāz

---

* *fi'l-cümle* muḥaṣṣal-ı kelām maʿnāsınadur.

** *iy şeyḫ* taḳdīrindedür.

[1781] aṣḥābum: aṣḥāb Ü.

* *berḫāsteem* taḳdīrindedür.

Hīç şeksiz yarın ʿizz ü nāzda ḫoşluġıla

Derrevem der-deşt-i maḥşer ser-firāz

(6) Maḥşer ṣaḥrāsında ser-firāz ve şād-mān giderem.

2953

Güft çün īn fikr kerdem ez-ḳażā

(7) Şeyḫ ol sāʾile didi çünki bunı fikr eyledüm

Kerd ḫar īn cāygeh bādī rehā

Ḳażādan (8) yaʿnī nā-gāh ḫar burada bir bād rehā eyledi yaʿnī ḫaruñ dübürinden bir bād ẓāhir oldı.

2954

(9) Yaʿnī ān kū mīzened zīn şīve lāf

Yaʿnī ol [Ü287a] kimse ki ol[1782] bu şīveden yaʿnī bu güne (10) lāf urur[1783]

Ḫar cevābeş mīdehed çend ez-güzāf

Ḫar aña cevāb virür dir ki güzāfdan (11) niçe bir yaʿnī niçeye dek bī-hūde lāf ursın.

2955

Zīn sebeb çün āteşem der-cān fütād

(12) Bu sebebden benüm cānuma çünki āteş vāḳiʿ oldı.

Cāy-ı ḥālem būd ḥālem zān fütād

Benüm (13) ḥālümüñ maḥalli idi ol sebebden baña ḥāl vāḳiʿ oldı. Mıṣrāʿ-i evvelde bu maʿnā hem (14) mümkindür bu sebebden ḫaruñ ol ḥāleti benüm cānuma āteş gibi vāḳiʿ oldı. Bu ḥālet (15) ḳābil-i ḫiṭāb olan kimseleredür. Ḳābil-i ḫiṭāb olmayan bed-baḫtlara ḫiṭāb-ı *aʿmelū* (16) *mā-şiʾtum*[1784]dur. Lā-cerem anuñ maṣīri saʿīrdür.

2956

Tā tu der-ʿucb u ġurūrī mānde'ī

Mādām ki (17) sen bir ʿucb u ġurūrda ḳalmışsın

Ez-ḥaḳīḳat dūr-ı dūrī mānde'ī

Ḥaḳīḳatden (18) ziyāde dūr ḳalmışsın.

2957

[1782] ol: o Ü.
[1783] urur: ura Ü.
[1784] "Dilediğinizi yapın." Fussilet/40.

ʿUcb ber-hem zen ġurūret-rā büsūz

İy ʿāḳıl çünki ʿucb (19) u ġurūruñ żarar-ı maḥż idügi saña rūşen ve ẓāhir oldı. Pes ʿucbı zīr ü zeber ve maḥv (20) eyle ve ġurūrı yaḳ ve münʿadim eyle.*

Ḥāżır ez-nefsī ḥużūret-rā büsūz

Nefs cihetinden (21) ḥāżırsın yaʿnī ḥużūruñ nefsānīdür pes ḥużūruñı yaḳ yaʿnī maḥv eyle . Zīrā saña[1785] nāfiʿ [S290a] (1) olan ḥużūr-ı rūḥānīdür nefsānī ḥużūr senüñ Ḫüdāy ʿazze ve celleden dūr olmaġuña (2) sebebdür.**

2958

İy bigeşte her dem ez-levnī diger

İy her dem bir ġayrı levnden mütebeddil olmış (3) kimse yaʿnī iy kimse ki telvīnden ḫalāṣ olmamışsın.

Der-bün-i her mūy Firʿavnī diger

(4) Senüñ her mūyuñ dibinde bir ġayrı[1786] Firʿavn vardur yaʿnī Firʿavn-ber-Firʿavn ammā sen (5) ṣad hezār Firʿavn'sın. Mışrāʿ-i şānīde bu maʿnā hem [Ü287b] mümkindür senüñ her mūyuñ dibinde (6) ġayrı Firʿavnluḳ vardur yaʿnī Firʿavn'uñ Firʿavnluġı bir mertebededür ammā senüñ Firʿavnluġuñ (7) ḥadden bīrūndur.

2959

Tā zi-tu yek ẕerre bāḳī māndeest

Mādām ki senden bir ẕerre (8) ḳadar bāḳī ḳalmışdur

Ṣad nişān ez-tu nifāḳī māndeest

Senden münāfıḳlıġa (9) yüz nişān ḳalmışdur . Zīrā vücūd cemīʿ ẕünūbdan[1787] ḳabīḥdür.

2960

Ez-menī ger īminī bāşed turā

(10) Eger kibr ü enāniyyetden saña īminlik ola

Bā-dü ʿālem düşmenī bāşed turā

İki ʿālemle (11) senüñ düşmenligüñ olur yaʿnī *ḫasire'd-dunyā ve'l-āḫira*[1788] āyetinüñ mażmūnına maẓhar olursın (12) . Zīrā kibr ü ʿucb herkese zişt ü nā-maʿḳūl

---

* *ber-hem zen* terk eylemekden muḳāribdür.
[1785] saña: -Ü.
** *büsūz* emr-i ḥāżırdur.
[1786] ġayrı: -Ü.
[1787] ẕünūbdan: ẕünūb Ü.

geldügi ziyāde ẓāhirdür ḥattā kibr ü ʿucb (13) ehline sende kibr ü ʿucb vardur diseñ beher ḥāl bī-ḥużūr olur.

2961

Ger tu rūzī (14) der-fenā-yı men şevī

Eger sen bir gün kibr ü menüñ fenāsında olasın yaʿnī kibr ü (15) enāniyyeti terk eyleyesin

Ger heme şeb der-şebī rūşen şevī

Eger cemīʿ şeb şebde (16) iseñ hem rūşen olursın . Zīrā çünki sen kibr ü ʿucbuñ ẓulmetinden ḫalāṣ olasın (17) ẓulmet-i şebden saña ziyān ve noḳṣān olmaz.*

2962

Men megū iy ez-menī der-ṣad belā

(18) İy benlik sebebinden yüz belāda olan kimse ben dime yaʿnī kibr ü ʿucbı terk eyle.

(19) Tā bā-iblīsī negerdī mübtelā

Tā iblīslige mübtelā olmayasın yaʿnī tā şeyṭān gibi (20) merdūd olmayasın.

ḤİKĀYET

2963

Ḥaḳ teʿālā güft bā-Mūsā be-rāz

Ḥaḳḳ teʿālā ḥażreti (21) ʿazze ismuhu ḥażret-i Mūsā'ya ʿaleyhi's-selām rāz ve ilhāmile didi.

Kāḫir ez-iblīs remzī [S291b] (1) cūy bāz

Ki āḫir[1789] iblīsden āşikāre bir remz ṭaleb eyle

2964

Çün bedīd iblīs-rā (2) Mūsā be-rāh

Çünki ḥażret-i Mūsā[1790] yolda şeyṭānı gördi.

[Ü288a] Geşt ez-iblīs (3) Mūsā remz-ḫāh

Mūsā peyġām-ber ʿaleyhi's-selām iblīsden remz ṭaleb idici oldı.

[1788] "O, dünyayı da kaybetmiştir, ahreti de." Hac/11.

* Eger ṣāfī şeb iseñ yaʿnī şeb gibi tīre-dil iseñ meni terk eyle şebde rūşen olursın yaʿnī senüñ nūruñ şebüñ ẓulmetini refʿ eyler.

[1789] Ki āḫir: Kāḫir Ü.

[1790] Mūsā: Mūsā ʿaleyhi's-selām Ü.

2965

(4) Güft dāʾim yād dār īn yek suḫan

Şeyṭān ḥażret-i Mūsā'ya[1791] didi dāʾim bu (5) bir sözi yād ṭut.

Men megū tā tu negerdī hemçü men

Ben dime tā ki sen hem[1792] (6) bencileyin olmayasın yaʿnī kibr ü enāniyyetden ferāġat eyle tā bencileyin merdūd olmayasın.*

2966

(7) Ger be-mūyī zindegī bāşed turā

Eger saña bir mūy ile dirlik ola yaʿnī ḥażret-i Ḥaḳ'dan (8) ġāyrı eger bir mūy miḳdārı bir nesneye senüñ meyl ü raġbetüñ ola

Kāfirī (9) ne bendegī bāşed turā

Sen kāfirsin. Senüñ ḥażret-i Ḥaḳḳ'a ʿazze ismuhu ʿubūdiyyet ve bendeligüñ (10) olmaz. Bu maʿnā hem mümkindür saña kāfirlik olur bendelik olmaz yaʿnī sen Ḫüdāy (11) ʿazze ve cellenüñ maḳbūl bendelerinden olmazsın. Baʿżı nüsaḫda mışrāʿ-i s̱ānī böyledür: (12) *Kāfirem ger bendegī bāşed turā.***

2967

Rāh-rā encām der-nā-kāmiyet

Rāh-ı ʿışḳuñ encāmı (13) murādsızlıḳdadur yaʿnī mādām ki dünyevī murādātuñı terk eylemeyesin rūḥānī murādātuña (14) vuṣūl bulmaġa ḳādir olmazsın.

Nām-ı nīk-i merd der-bed-nāmiyet

Merdüñ nām-ı (15) nīki bed-nāmlıḳdadur . Zīrā bir ʿāşıḳ mādām ki ḫalḳ ḳatında bed-nām olmaya ḥażret-i (16) Ḥaḳḳ'uñ ve maḳbūlān-ı dergāhuñ ḥużūrında nīk-nām olmaz . Zīrā ḫalḳuñ iltifātı (17) ve ʿadem-i iltifātı hīç meş̱ābesindedür.

2968

Zān ki ger bāşed der-īn rāh kām-rān

Zīrā ki (18) sālik bu yolda eger kām-rān ola

Ṣad bütī ser berzened der-yek zamān

[1791] Mūsā'ya: Mūsā'ya ʿaleyhi's-selām Ü.
[1792] hem: -Ü.
* *Men* kibr ü enāniyyetden ʿivażdur.
** Vech-i evvele göre *Kāfir*de *yā* ḫiṭāb içündür.

Bir zamānda (19) yaʿnī fi'l-ḥāl andan yüz büt ẓāhir olur. Murād fevrī bisyār ḥicāb peydā olur (20) dimekdür.

ḤİKĀYET

2969

Pāk-dīnī güft ān nīkūterest

Mübtedī-rā kū be-tārīkī (21) derest

Bir pāk-dīn didi sālik-i mübtedīye ki o ẓulmetdedür yaʿnī vücūd [S291a] (1) ḳaydından ḫalāṣ olmamışdur o laṭīf ve nāfiʿrekdür[1793] yaʿnī sālik-i mübtedīye (2) bu ḥālet evlādur ki murād bu beytüñ mā-baʿdında vāḳiʿ olan beytüñ mażmūnıdur ki (3) buña *ān* lafẓı ile işāret olunmışdur.*

2970

Tābe-küllī güm şeved der-baḥr-ı cūd

Tā bi'l-külliyye (4) cūd u kerem deryāsında güm ü maḥv ola**

Pes nemāned hīç bendeş der-vücūd

Çünki (5) ol ḥālet aña müyesser ola pes vücūdda aña hīç bend ü ḳayd ḳalmaz. Lā-cerem cemīʿ (6) mevāniʿden ḫalāṣ olup āsūde-ḥāl olur.

2971

Zān ki ger çīzī ez-ū ẓāhir şeved

(7) Zīrā ki eger sālik-i mübtedīden bir ḥālet ve kerāmet ẓāhir ola

Ġarra gerded ān (8) zamān kāfir şeved

Pes maġrūr olur ol zamānda kāfir olur ammā çünki cūd (9) u kerem deryāsında ki murād cenāb-ı Eḥadiyyet'dür bi'l-külliyye maḥv ola ol ġurūrdan (10) ḫalāṣ olur.***

2972

Ān çi der-tust ez-ḥased vez-ḫaşm-ı tu

Ol nesne ki ḥasedden (11) sende vardur ve senüñ ḫaşmuñdan

Çeşm-i merdān bīned ān ne çeşm-i tu**

[1793] nāfiʿrekdür: nāfiʿdür Ü.

* *Pāk-dīn*den murād velīdür.

** *güm şeved*den murād ifnāy-ı vücūddur.

*** Pes ol zamānda maġrūr olur kāfir olur. Bu hem-maʿnādur.

**** *çeşm-i tū nebīned* taḳdīrindedür.

Anı (12) evliyāu'l-lāhuñ çeşmi görür senüñ çeşmüñ görmez. Murād budur ki senüñ vücūduñda olan (13) aḫlāḳ-ı ẕemīmeye sen muṭṭaliᶜ olmaġa ḳādir olmazsın . Zīrā senüñ ᶜuyūbuñ saña (14) hüner görünür līkin evliyāu'l-lāh kemā yenbaġī muṭṭaliᶜ olur.

2973

Hest der-tu külḫenī (15) pür-ejdehā

Sende ejdehā ile memlū bir külḫān vardur.

Tu zi-ġaflet kerdeʾī īşān (16) rehā

Sen ġaflet ve ġurūruñdan anları rehā ve terk eylemişsin. Murād aḫlāḳ-ı (17) ẕemīmedür ki sen anlaruñ izālesine muḳayyed degülsin.

2974

Rūz u şeb der-perverişşān (18) mānde ʾī

Rūz u şeb anlaruñ perveriş ve terbiyetinde ḳalmışsın.

Fitne-i ḫˇāb [Ü289a] (19) u ḫurişşān mānde ʾī

Anlaruñ ḫˇāb u ḫurişinüñ meftūnı ḳalmışsın. Ḫulāṣa-i (20) kelām budur ki vücūduñda olan aḫlāḳ-ı ẕemīmenüñ izālesine saᶜy u ihtimām (21) eylemeyüp hemān ten-perverlige ve ḫˇāba meşġūl olmışsın.*

2975

Aṣl-ı tu ez-ḫāk ü [S292b] (1) ez-ḫūn şud tamām

Senüñ aṣl u vücūduñ ḫākden ve ḫūndan tamām ve mevcūd oldı.

(2) Vey ᶜaceb her dü zi-bī-ḳadrī ḥarām

Vey ᶜaceb ḥāldür ki her ikisi ḳadr ü iᶜtibārsızlıḳ (3) cihetinden ḥarāmdur.

2976

Çünki ū nezdīkter āmed be-tu

Çünki o saña yaḳınrek (4) geldi

Hem necis hem muḫtaṣar āmed be-tu

Saña hem necis hem muḫtaṣar geldi laṭīf ve şīrīn (5) ṭaᶜām gibi ki insān anı çünki ekl eyleye necis olup ṭahārete muḥtāc olur (6) ve libās gibi ki laṭīf ve zībā iken insān anı çünki bir zamān geydükden ṣoñra (7) eski olup muḫtaṣar ve ḫˇār[1794] olur.

2977

---

* *ḫuriş* ism-i maṣdardur. Yiyiş ve yiyesi ve ḥāżır yiyecek ve içecek. Niʾmetu'llah.

[1794] ḫˇār: ḫur Ü.

Her çi der-buᶜd-ı dilest ez-ḳurb-ı ḥis

Her nesne ki[1795] (8) ḳurbından göñlüñ buᶜdındadur

Hem ḥarām üfted bilā-şek hem necis

Ol nesne şeksiz (9) hem ḥarām hem necis vāḳiᶜ olur ḳan ve necāsetler ve bunlaruñ mānendi her ne ki vardur (10) ḫınzīruñ eti gibi ki hem ḥarāmdur ve hem[1796] necisdür.

2978

Ger pelīdī-i derūn mībīnīʾī

Eger sen (11) derūnuñuñ nā-pākligini göresin

Īn çünīn ġāfil kücā binşinīʾī

Ḳanda[1797] ġāfil (12) oturursın yaᶜnī eger vücūduñda olan aḫlāḳ-ı ẕemīmeyi müşāhede ideydüñ (13) anları vücūduñdan maḥv eylemege küllī saᶜy u ihtimām eylerdüñ.

ḤİKĀYET

2979

Der-ber-i (14) şeyḫī segī mīşud pelīd

Bir nā-pāk kelb[1798] bir şeyḫüñ ḳatına gitdi.

Şeyḫ ez-ān (15) seg hīç dāmen derneçīd

Şeyḫ ol kelbden dāmenini hīç dirmedi yaᶜnī (16) kelbüñ necāseti benüm cāmeme [Ü289b] bulaşmasın diyü hīç andan ihtirāz eylemedi. *seg-i (17) pelīd* necāsete bulaşmış kelb maᶜnāsınadur.

2980

Sāʾilī güft iy büzürg-i pāk-bāz

(18) Bir sāʾil şeyḫe didi iy pāk-bāz ulu

Çün nekerdī zīn seg āḫir iḥtirāz

Āḫir (19) bu kelbden niçün iḥtirāz eylemedüñ kelb ḫod necis-ālūde idi.

2981

Güft īn seg (20) ẓāhirī dāred pelīd

[1795] nesne ki: nesne ki ḥissüñ Ü.
[1796] hem: -Ü.
[1797] Ḳanda: Buncılayın ḳanda Ü.
[1798] S nüshasında “gelüp” yazılmıştır.

Şeyḫ ol sāʾile cevāb virüp didi[1799] ẓāhirī pelīd ṭutar (21) yaʿnī anuñ ẓāhiri pelīd ve nā-pākdur.[1800]

Hest ān der-bāṭın-ı men nābedīd[**]

Lākin [S292a] (1) o benüm derūnumda mestūr ve pinhāndur yaʿnī ol nā-pāklik anuñ ẓāhirindedür[1801] ve benüm (2) bāṭınumdadur.

2982

Ān çi ū-rā hest der-ẓāhir ʿıyān

Ol necāset ki ol kelbüñ (3) ẓāhirinde ʿıyāndur.[*]

Īn gedā-rā hest der-bāṭın nihān

Ol necāset belki andan (4) ziyāde bu gedānuñ bāṭınında nihāndur. Bīrūnī necāset ābile pāk olur derūnī (5) necāset riyāżet ve mücāhede āteşi ile pāk olur.

2983

Çün derūn-ı men çü bīrūn-ı (6) segest

Çünki benüm bāṭınum kelbüñ ẓāhiri gibi pelīd ve nā-pākdur.

Çün gurīzem çünki (7) bā-men hem-tekest

Andan niçün firār ve iḥtirāz eyleyem çünki ol kelb benümile tekdür[1802] (8) yaʿnī ikimüz daḫı nā-pāküz. *tek* ki yilmek maʿnāsınadur kelbe nisbet ḫūb vāḳiʿ olmışdur.

2984

(9) Ver pelīdī-i derūnet endekest

Veger farażā senüñ derūnuñuñ nā-pākligi endek (10) ise

Ṣad necis bīnī vü endek hem yekest

Lākin yüz necis ve andan az necis ki (11) görürsin maʿnāda birdür yaʿnī ḥaḳīḳatde birdür . Zīrā iʿtibār hemān nā-pākligedür bisyār (12) ve endek iʿtibārı yoḳdur ve murād ne idügi bu beytüñ maʿnāsından rūşendür.

2985

Gerçi (13) endek çīzet āyed bend-i rāh

Egerçi az nesne senüñ yoluña bend ü māniʿ gelür

[1799] didi: didi bu seg Ü.
[1800] pelīd ve nā-pākdur: nā-pāk ve pelīd Ü.
[**] *nābedīd* nābedīdet taḳdīrindedür.
[1801] ẓāhirindedür: -Ü.
[*] *ʿıyānest* taḳdīrindedür.
[1802] tekdür: hem-tekdür Ü.

Çi be-kūhī (14) bāz mānī çi be-kāh

[Ü290a] Ne farḳ bir kūhile ne farḳ bir[1803] kāhile girü ḳalursın yaʿnī çünki (15) cenāb-ı İlāhī'den dūr olursın hīç farḳ yoḳdur gerekse ṭaġ ḳadar günāhile gerekse bir (16) ṣaman ḳadar günāhile dūr ol pes[1804] hemān saʿy u ihtimām idüp buʿd u ḫiẕlāna (17) sebeb olan ḥāletden ḫalāṣ olasın ve bu ḥāletden ḫalāṣ olmaḳ sana ol (18) vaḳt müyesser olur ki cemīʿ ṣaġāʾiri[1805] kebāʾir[1806] farż idüp ḥadden bīrūn iḫtirāż (19) eyleyesin.

ḤİKĀYET

2986

ʿĀbidī būdest der-ʿahd-ı Kelīm

Ḥażret-i Mūsā zamānında (20) bir ʿābid olmışdur.

Der-ʿibādet rūz u şeb būdī muḳīm

Rūz u şeb ʿibādetde (21) muḳīm idi.

2987

Ẕerreʾī ẕevḳ-i güşāyiş mīneyāft

Ol ʿābid bir ẕerre ḳadar[1807] ẕevḳ ü güşāyiş [S293b] (1) bulmadı.

Zāfitāb-ı dil nümāyiş mīneyāft

Göñli āfitābından bir nümāyiş bulmadı (2) yaʿnī ṣāḥib-dil olup bir ẕevḳ ü ḥālete vuṣūl bulmadı.

2988

Dāşt rīşī (3) bes nikū ān nīk merd

Ol eyü kimse ziyāde ḫūb ṣaḳal ṭutardı.

Gāhgāhī (4) rīş-i ḫod-rā şāne kerd

Gāhgāhī ol ʿābid kendünüñ ṣaḳalını ṭarardı. (5) Baʿżı nüsaḫda *nikū* yirine *büzürg* vāḳiʿdür.*

2989

Merd-i ʿābid dīd Mūsā-rā zi-dūr

(6) Ol ʿābid merd ittifāḳen ḥażret-i Mūsā'yı ʿaleyhi's-selām ıraḳdan gördi.

[1803] bir: -Ü.
[1804] pes: -Ü.
[1805] Metinde "ṣaġāyiri" yazılmıştır.
[1806] Metinde "kebāyir" yazılmıştır.
[1807] ḳadar: -Ü.
* *rīş* bunda ṣaḳal maʿnāsınadur.

Pīş-i ū (7) şud kiy sipehsālār-ı Ṭūr

Anuñ öñine gitdi[1808] didi ki iy Ṭūr ṭaġınuñ (8) sipehsālārı yaʿnī iy Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ Kelīm'i.[**]

2990

Ez-berāy-ı Ḥaḳ ki ez-Ḥaḳ kun suʾāl

(9) Allāh teʿālā ḥażreti içün olsun ki Ḫüdāy ʿazze ve celleden suʾāl eyle.

Tā çirā ne ẕevḳ (10) dārem men ne ḥāl

ʿAceb[1809] ben niçün ne ẕevḳ ve ne ḥāl ṭutaram ḥālbuki rūz u şeb (11) ben ṭāʿatden ḫālī olmazam.

2991

[Ü290b] Çün Kelīm el-ḳıṣṣa şud ber-kūh-ı Ṭūr

Muḥaṣṣal-ı kelām çünki (12) ḥażret-i Mūsā ʿalā nebiyyinā ve ʿaleyhi's-selām münācāt içün Ṭūr ṭaġına gitdi.

Bāz pürsīd ān (13) suḫan Ḥaḳ güft dūr

Ol sözi yaʿnī ol ʿābide bir ẕevḳ ü ḥālet ḥāṣıl olmaduġını (14) Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā ḥażretinden āşikāre suʾāl eyledi Ḥaḳḳ teʿālā ḥażreti ʿazze ismuhu ḥażret-i (15) Mūsā'ya "dūr" yaʿnī anı benüm ḥużūrumda yād eyleme.

2992

Kū zi-dürr-i vaṣl-ı mā dervīş māND

(16) Zīrā ol ʿābid bizüm viṣālümüz dürrinden dervīş ve[1810] maḥrūm ḳaldı.

Dāʾimā meşġūl-i (17) rīş-i ḫ ̌īş māND

Zīrā dāʾimā kendünüñ ṣaḳalına meşġūl ḳaldı.

2993

Mūsā āmed ḳıṣṣa (18) bergüfteş ki çīst

Ḥażret-i Mūsā geldi ḳıṣṣa nedür[1811] aña didi yaʿnī ẕevḳ ü ḥāletden (19) behrever olmaduġına sebeb anuñ ṣaḳalı idügini iʿlām eyledi.

Rīş-i ḫod berkend (20) ü zārī mīgirīst

[1808] gitdi: gitdi ve Ü.

[**] *sipehsālār* ulu maʿnāsınadur.

[1809] ʿAceb: -Ü.

[1810] ve: -Ü.

[1811] nedür: ne idügin Ü.

Çünki[1812] ḥażret-i Mūsā'dan ḳıṣṣayı istimāᶜ eyledi ziyāde müteᵓellim (21) olup ṣaḳalını yoldı ve zārlıḳ ile aġladı.

2994

Cebraᵓīl[1813] āmed sūy-ı Mūsā revān

[S293a] (1) Ḥażret-i Cebraᵓil ᶜaleyhi's-selām fevrī ḥażret-i Mūsā'nuñ[1814] cānibine geldi.

Güft hem meşġūl-i (2) rīşet īn zamān

Ḥażret-i Mūsā'ya didi ol ᶜābid bu zamān hem ṣaḳalına meşġūldür.

2995

(3) Rīş eger ārāst ez-teşvīş būd

ᶜĀbid eger ṣaḳalını zīnet eyledi ve aña meşġūl (4) oldı ise ṣaḳalınuñ teşvīşi[1815] fikrinde idi.

Ver hemī berkend hem der-rīş būd

Veger (5) ṣaḳalını ḳopardı ise yine ṣaḳalında idi yaᶜnī[1816] ṣaḳalına meşġūl oldı.

2996

Yek nefes bī-ū (6) berāverden ḫaṭāst

Zīrā Ḫüdāy ᶜazze ve cellesiz bir nefesi yuḳaru getürmek ḫaṭādur.

(7) Çi be-kej zū bāz [Ü291a] mānden çi be-rāst

Ne farḳ ol Ḫüdā'dan kej ile girü ḳalmaḳ ne farḳ (8) rāstile girü ḳalmaḳ yaᶜnī çünki Ḫüdāy ᶜazze ve celleden dūr olursın ol dūrluḳ gerekse maᶜṣıyet (9) gerekse ṭāᶜat sebebi ile olsun maᶜnāda birdür.*

2997

İy zi-rīş-i ḫod (10) birūn nā-āmede

İy kendünüñ rīşinden ṭaşra gelmemiş yaᶜnī ṣaḳalınuñ ḳaydından (11) ḫalāṣ olmamış.

Ġarḳ īn deryā-yı ḫūn nā-āmede

Bu ḫūn deryāsına ġarḳ (12) gelmemiş yaᶜnī ᶜışḳ-ı İlāhī'ye vuṣūl bulmamış.

[1812] Çünki: ᶜĀbid çünki Ü.
[1813] Nüshalarda "Cebrāᵓīl" yazmaktadır fakat vezin gereği "Cebraᵓīl" yazılmalıdır.
[1814] Mūsā'nuñ: Mūsā Ü.
[1815] teşvīşi: teşvīş ve Ü.
[1816] yaᶜnī: yaᶜnī yine Ü.
* *kej* egri ki murād maᶜṣıyetdür. *rāst* ṭoġrı maᶜnāsınadur ki murād ṭāᶜatdur.

2998

Çün zi-rīş-i ḫod beperdāzī nuḫust

(13) Çünki evvel kendü rīşüñden fārıġ olasın

ʿAzm-i tu gerded der-īn deryā dürüst

(14) Pes andan ṣoñra senüñ bu deryāya ʿazm ü ḳaṣduñ dürüst ve revā[1817] olur. Murād (15) mā-sivādan ferāġat olunmadın ʿışḳ-ı İlāhī'den behrever olmaḳ muḥāl idügin[1818] (16) işʿārdur.

2999

Ver tu bā-īn rīş der-deryā şevī

Veger sen bu ṣaḳal ile deryānuñ (17) içine gidesin

Hem zi-rīş-i ḫ ̌īş nā-pervā şevī

Hem kendü rīşüñden nā-pervā olursın (18) yaʿnī rīşüñden bīzār olursın. Niteki bu maʿnā bu ḥikāyetden ẓāhirdür. Mışrāʿ-i (19) evvelde *şevī* olasın maʿnāsına hem mümkindür.[**]

ḤİKĀYET

3000

Dāşt rīşī bes (20) büzürg ān eblehī

Ol bir ebleh ziyāde büyük ṣaḳal ṭutardı.

Ġarḳa şud der-āb-ı (21) deryā nā-gehī

Deryānuñ ābında nā-gehān ġarḳ oldı yaʿnī ġarḳ olmaḳ mertebesine vardı.

3001

[S294b] (1) Dīdeş ez-ḫuşkī yekī merd-i sere

Laṭīf ve ʿāḳıl bir merd anı ḳaradan gördi.

(2) Güfteş ez-ser berfiken ān tūbre

Ol merd çaġırup aña didi[1819] başuñdan ol (3) tūbreyi bıraḳ ki tā[1820] ḫalāṣ olasın ol sere merd ol eblehüñ ṣaḳalını tūbre (4) ṣandı.[*]

[1817] ve revā: -Ü.
[1818] idügin: -Ü.
[**] *nā-pervā* bī-pāk mʿnāsınadur.
[1819] didi: didi ki Ü.
[1820] ki tā: tā ki Ü.
[*] *tūbre* ʿavām taḥrīf idüp torba dir.

3002

Güft nīst īn tūbre rīş-i menest

[Ü291b] Ol ebleh ol sere merde cevāb (5) virüp didi bu tūbre degüldür benüm ṣaḳalumdur.

Nīst īn rīşem ki teşvīş-i menest

(6) Bu rīş ki görürsin benüm rīşüm degüldür belki baña elem ve teşvīşdür. Bu hem-maʿnādur (7) belki benüm elem ve teşvīşümdür.

3003

Güft aḥsent īnt rīş ü īnt kār

Ol merd-i sere (8) çünki ol eblehden bu sözleri işitdi istihzā ṭarīḳi ile didi aḥsent (9) işte saña rīş ve işte kār yaʿnī bu güne ṣaḳala lāyıḳ olan budur ki ṣāḥibinüñ (10) ġarḳ u helākine sebeb ola.

Ten fürū dih kīnt ḫˇāhed küşt zār

Ḫulāṣa saʿy eyleme (11) belki epsem olup ġarḳa rıżā vir . Zīrā bu ṣaḳal seni zār u nā-çār ġarḳ u helāk (12) eyleyiserdür.[**]

3004

İy çü büz ez-rīş-i ḫod şermīt ne

İy kimse ki keçi gibi saña kendü ṣaḳaluñdan (13) utanmaḳ yoḳdur.

Büz giriftet rīş ü āzermīt ne

Senüñ rīşüñ egerçi keçinüñ (14) rīşinden ziyāde oldı velīkin senüñ ḥayā ve edebüñ yoḳdur.

3005

Tā turā nefsī vü (15) şeyṭānī buved

Mādām ki senüñ ol nefsüñ ve ol şeyṭānuñ olur yaʿnī mādām ki (16) sen nefsüñüñ ve saña ḳarīn olan şeyṭānuñ maġlūbı ve zebūnısın

Der-tu Firʿavnī vü (17) Hāmānī buved

Be-her ḥāl sende Firʿavnlıḳ ve Hāmānlıḳ olur yaʿnī ḍalālet (ve) ṭuġyāndan (18) pāk olmazsın.

3006

Peşm derkeş hemçü Mūsā kevn-rā

[**] *kīnt* ki īnet taḳdīrindedür.

Ḥażret-i Mūsā gibi ʿalā nebiyyinā (19) ve ʿaleyhi’s-selām cihānuñ peşm ü mūyini yol yaʿnī bi’l-külliyye dünyādan ferāġat eyle.

Rīş (20) gīr ān gāh īn Firʿavn-rā

Andan ṣoñra bu (21) Firʿavn’uñ ṣaḳalını ṭut ḥażret-i Mūsā Firʿavn’uñ ṣaḳalını ṭutduġı gibi. Murād budur mādām ki dünyāyı terk eylemeyesin nefsüñi [S294a] (1) zebūn eylemege ḳādir olmazsın. *kevn*den murād bu ʿālem-i kevn ü fesāddur.

3007

[Ü292a] Rīş-i īn (2) Firʿavn gīr ü saḫt dār

Bu Firʿavn’uñ ṣaḳalını ṭut ve muḥkem ṭut.

Ceng-i rīş-ā- (3) rīş kun merdānevār

Nefsüñile merdler gibi rīş-ā-rīş ceng eyle yaʿnī nefsüñüñ ṣaḳalını (4) elüñden ḳoma egerçi nefs hem senüñ ṣaḳaluñı ṭutarsa murād nefsüñile muḳābele ve muḳātele (5) eylemekden ḫālī olma dimekdür.*

3008

Pāy der-nih terk-i rīş-i ḫ ̌īş gīr

Ṭarīḳ-i ʿışḳa ḳadem ḳo (6) kendü ṣaḳaluñı terk eyle

Tā keyet zīn rīş reh der-pīş gīr

Saña ḳaçana degin bu (7) rīşden yaʿnī niçeye degin[1821] meşġūl ve muḳayyedsin ʿışḳ-ı İlāhī ṭarīḳini öñüñe ṭut.

3009

(8) Gerçi ez-rīşet becüz teşvīş nīst

Egerçi ṣaḳaluñdan saña elem ve teşvīşden (9) ġayrı yoḳdur.

Yek demet pervā-yı rīş-i ḫ ̌īş nīst

Līkin saña bir dem ṣaḳaluñuñ (10) pervāsı yoḳdur yaʿnī ṣaḳaluñ fikrinden ḫalāṣ olmaġa hergiz saʿy u iḳdāmuñ yoḳdur.

3010

(11) Der-reh-i dīn īn buved ferzāneʾī

Dīn yolında kāmil ferzāne bu kimsedür.

Kū nedāred (12) rīş-i ḫod-rā şāneʾī

---

* *vār* edāt-ı teşbīhdür.

[1821] degin: degin ṣaḳaluña Ü.

Ki ol kimse kendünüñ rīşine bir şāne ṭutmaya yaʿnī ṣaḳalına (13) muḳayyed olmaya.

3011

Ḫˇīş-rā ez-rīş-i ḫod āgeh kuned

Kendüsini kendünüñ ṣaḳalından āgāh (14) eyleye.

Rīş-i ḫod destān-ḫˇān-ı reh kuned

Kendünüñ ṣaḳalını rāhuñ ḫˇānı[1822] eyleye. (15) Ḫulāṣa-i kelām budur ki hergiz kendünüñ rīş ü ʿırż u vaḳārına hergiz meşġūl (16) olmaya belki erbāb-ı ʿışḳa ḥadden bīrūn tevāżuʿ idüp ziyāde taʿẓīm ve tevḳīr (17) eyleye.

3012

Ne becüz ḫūn-ābe ābī yābed ū

Ol kimse ne ḫūn-ābeden ġayrı bir āb bula yaʿnī (18) her dem çeşminden ḫūn-ābe revān ola.

Ne becüz ez-dil kebābī yābed ū

O ne gönlinden (19) ġayrı bir kebāb bula yaʿnī anuñ kebābı kendünüñ ʿışḳ-ı İlāhī āteşi ile biryān [Ü292b] (20) olmış gönlidür yaʿnī cemīʿ ārzūlardan maḥrūmdur.

3013

Ger buved gāzur nebīned āfitāb

(21) Farażā ol kimse eger[1823] bir çırpıcı ola āfitāb görmeye gāzura lāzım olan ḫod āfitābdur.

[S295b] (1) Ver buved dıhḳān nebīned rūy-ı āb

Veger farażā dıhḳān ve ehl-i zirāʿat ola (2) ābuñ nūrını[1824] görmeye. Murād budur ki dergāh-ı Eḥadiyyet'üñ maḳbūli olduġı içün (3) Ḥaḳḳ teʿālānuñ ġayreti anı ārzūsından maḥrūm eyler. Lā-cerem bu ʿālemde egerçi ḥırmāndan (4) ḫalāṣ olmaz[1825] līkin ol ʿālemde bī-pāyān iḥsāna vuṣūl bulurlar.

ḤİKĀYET

3014

(5) Ṣūfī-ī çün cāme şüstī gāhgāh

[1822] ḫˇānı: destān-ḫˇānı Ü.
[1823] eger: -Ü.
[1824] nūrını: yüzini Ü.
[1825] olmaz: olmazlar Ü.

Bir ṣūfī çünki gāhgāh cāmesini yurdı (6) yaʿnī çünki yumaġa kaṣd eyleyeydi

Mīġ kerdī cümle-i ʿālem siyāh

Seḥāb cümle-i (7) ʿālemi siyāḥ eylerdi yaʿnī havā bulutlanurdı.*

3015

Cāme çün pür-şūḫ şud (8) yek-bāregīş

Çünki anuñ cāmesi bi'l-külliyye kir oldı.

Gerçi būd ez-mīġ ṣad (9) bī-çāregīş

Egerçi aña seḥābdan yüz bī-çāreliḳ var idi yaʿnī mīġden ḫalāṣ olmaġa (10) bir çāre bilmezdi.

3016

Ez-pey-i ṣābūn sūy-ı baḳḳāl şud

Ṣūfī ṣābūn almaḳdan (11) ötürü baḳḳāl cānibine gitdi.

Mīġ peydā āmed ü ān ḥāl şud

Fevrī mīġ peydā (12) oldı ve ol ḥāl oldı yaʿnī ṣūfī cāmesini yumaġa ḳādir olmadı.

3017

Merd (13) güft iy mīġ çün geştī pedīd

Merd ki murād ṣūfīdür bī-ḥużūr olup didi (14) iy mīġ niçün āşikār olduñ.

Rev ki mevīzem hemī bāyed ḫarīd

Yüri . Zīrā (15) baña mevīz ṣatun almaḳ gerek yaʿnī ben mevīz ṣatun aluram ṣābūn ṣatun[1826] almazam (16) pes sen niçün ẓāhir olursın.

3018

Men ez-ū mevīz pinhān [Ü293a] mīḫarem

Ben andan (17) pinhān mevīz ṣatun aluram.**

Tu çi mīāyī ne üşnān mīḫarem

Sen ne gelürsin (18) ben üşnān ṣatun almazam. *Üşnān* çoġan didükleri otdur ki[1827] ṣābūnı (19) köpüklendürür.***

3019

---

* *Mīġ* bulut.

[1826] ṣatun: -Ü.

** *mevīz* ḳurı üzüm maʿnāsınadur.

[1827] ki: -Ü.

*** *üşnān* sulṭān vezni üzeredür.

Ez-tu çend üşnān fürū rīzem be-ḫāk

İy mīġ senüñ sebebüñden (20) niçeye degin üşnānı ḫāke dökem.

Dest ez-ṣābūn büşüstem ez-tu pāk

Senüñ (21) sebebüñden iy mīġ ṣābūndan pāk el yudum yaʿnī bi'l-külliyye andan ferāġat eyledüm.

[S295a] (1)

SUʾĀL-İ MURĠĪ DĪGER EZ-HÜDHÜD[1828]

3020

Dīgerī güfteş begū iy nāmver

Bir ġayrı murġ hüdhüde didi (2) iy nāmver di.[1829]

Tābe-çi dil-şād bāşem der-sefer

Seferde ʿaceb ne ile dil-şād (3) olayum yaʿnī çünki sülūkı iḫtiyār idüp riyāżet ve mücāhede eylerem pes bunuñ (4) muḳābelesinde ne ile ḳāniʿ ve mesrūr olayum.

3021

Ger bügūyī güm şeved āşüftenem

(5) Eger diyesin benüm elem ve perīşānlıġum güm ü münʿadim olur

Endekī rüşdī şeved (6) der-reftenem

Bu gitmekde baña azcuḳ bir rüşd ve baṣīret olur.

3022

Rüşd bāyed merd-rā (7) der-rāh-ı dūr

Sālike ḫod[1830] uzaḳ yolda rüşd ü baṣīret gerek.

Tā negerded (8) ez-reh ü reften nefūr

Sālik yoldan ve gitmekden ziyāde nefret ve iʿrāż (9) idici olmaya.

3023

Çün nedīdem men ḳabūl ü redd-i ġayb

Çünki ben ġaybuñ ḳabūl (10) ve reddini görmedüm yaʿnī çünki cenāb-ı Eḥadiyyet'den ben redd ü ḳabūlüñ ʿalāmetini (11) müşāhede eylemeyem.

Ḫalḳ-rā red mīkunem ez-ḫod be-ʿayb

[1828] "Diğer Kuşun Hüthüte Sorusu"
[1829] di: -Ü.
[1830] ḫod: -Ü.

Ḫalḳı ʿayb sebebi ile (12) kendümden redd eylerem yaʿnī bu ṭarīḳüñ nefʿi yoḳdur diyüp ḫalḳı sülūkdan menʿ (13) eylerem. Bu zamānda ekṣer ḫalḳuñ[1831] erbāb-ı sülūka raġbet ve iltifāt eylemedüklerine (14) sebeb budur ki erbāb-ı sülūkı kendüler gibi dünyā-perest [Ü293b] ve tābiʿ-i nefs ü hevā (15) ve maġlūb-ı ekl ü şurb görürler.

CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD[1832]

3024

Güft tā hestī bedū (16) dil-şād bāş

Hüdhüd çünki ol murġdan bu sözleri işitdi aña (17) cevāb virüp didi mādām ki varsın Ḫüdāy ʿazze ve celle ile dil-şād ve mesrūr ol.*

(18) Vez-heme nīk ü bedī āzād bāş

Ve cemīʿ nīk ü bede mensūb olandan[1833] (19) yaʿnī mā-sivādan āzād ve fārıġ ol.

3025

Çün bedū cānet tüvāned būd şād

(20) Zīrā çünki senüñ cānuñ anuñile şād ve mesrūr olmaġa ḳādir olur.

Cān-ı (21) pür-ġam-rā bedū kun zūd şād

Pes ġamile memlū olmış cānuñı fevrī anuñile şād [S296b] (1) ve mesrūr eyle.

3026

Zindegī-i günbed-i gerdān bedūst

Devr idici ḳubbenüñ yaʿnī (2) eflāküñ vücūd u ṣebātı anuñiledür.

Der-dü ʿālem şādī-i merdān bedūst

(3) İki ʿālemde enbiyā ve evliyānuñ sürūrı anuñiledür.

3027

Pes tu hem ez-şādī-i ū (4) zinde bāş

Pes sen hem anuñ sürūrı sebebinden zinde ol tā ki (5) zinde-diller zümresinden olasın.

Çün felek ez-şevḳ-i ū gerdende bāş

(6) Anuñ şevḳinden felek gibi devr ü raḳṣ idici ol.

3028

[1831] ḫalḳuñ: ḫalḳ Ü.
[1832] "Hüthütün Verdiği Cevap."
* *hestī*de *yā* ḫiṭāb içündür.
[1833] olandan: olan Ü.

Çīst zū bihter begū (7) iy hīç kes

İy hiç ve denī kimse di Ḫüdāy ᶜazze ve celleden bihter ve[1834] ḫūbter nedür.

(8) Tābedū dil-şād bāşī yek nefes

Tā bir nefes anuñile dil-şād ve mütesellī olasın. (9) Cemīᶜ mevcūdāt ḫod cenāb-ı Eḥadiyyet'e nisbet ḥükm-i ᶜademdedür ve hem z̲erre meş̲ābesinde (10) degüldür.

ḤİKĀYET

3029

Būd mecnūnī ᶜaceb der-kūhsār

Bir kūhsārda ᶜaceb (11) bir mecnūn vardı.

Bā-pelengān rūz u şeb kerde ḳarār

Rūz u şeb pelenglerle (12) ḳarār eylemiş idi.

3030

Gāhgāheş ḥāletī peydā şudī

Gāhgāh aña bir cūş (13) u ḥālet peydā olurdı.

Güm şudī der-ḫod kesī kāncā şudī

Ol mecnūnuñ (14) ḥāletinden kendüsinde güm ü maḥv olurdı bir kimse ki orada olaydı yaᶜnī (15) anuñ cūş u ḫurūşından ḥayrān ve bī-ᶜaḳl olurdı.

3031

Bīst rūz ān (16) ḥāleteş berdāştī

Ol mecnūn yigirmi gün ol ḥāleti ṭutardı.

Ḥālet-i (17) ū ḥāl-i dīger dāştī

Anuñ ḥāleti ᶜacīb[1835] ḥāl ṭutardı yaᶜnī ġayrılaruñ ḥāline (18) beñzemez idi.

3032

Bīst rūz ez-ṣubḥ-dem tā vaḳt-i şām

Ṣabāḥ vaḳtinden aḫşām (19) vaḳtine degin yigirmi gün

Raḳṣ mīkerdī vü mīgüftī müdām

Raḳṣ eylerdi ve müdām (20) dirdi

3033

Her dü tenhāyīm ü hīç enbūh nī

[1834] ve: -Ü.
[1835] ᶜacīb: ᶜaceb Ü.

Her ikimüz tenhāyuz ve bunda enbūh yoḳdur.

(21) İy heme şādī vü hīç endūh nī

İy cemīʿan sürürdur ve hīç ġuṣṣa yoḳdur yaʿnī iy[1836] [S296a] (1) Ḫüdā senüñ ʿışḳ u[1837] muḥabbetüñile cemīʿ ġamdan berī ve āzād olup ziyāde mesrūram.

3034

Key (2) bümīred her kirā bā-ūst dil

Ḳaçan ölür her kimüñ ki göñli anuñiledür yaʿnī Ḫüdāy ʿazze (3) ve celleye ʿāşıḳ olan kimseye ḥaḳīḳatde mevt ü fenā yoḳdur.

Beyt

Hergiz nemīred ān ki dileş (4) zinde şud be-ʿışḳ

Şebtest ber-cerīde-i ʿālem devām-ı mā

Dil bedū dih dūst (5) dāred dūst dil

Pes aña göñül vir . Zīrā dost göñli dost ṭutar . Zīrā (6) *dūst*-ı şānī ki murād Ḫüdāy ʿazze ve celledür hemān ḳalb-i selīm ister. Niteki bu maʿnā bu āyet-i (7) kerīmeden rūşendür *illā men eta'l-lāhe bi-ḳablin selīm*[1838] . Zīrā anuñ żātı tecelliyyātınuñ mücellāsı (8) ḳalb-i selīmdür ve hem mirʾāt-ı cemāl-i İlāhī'dür ve hem ʿarş-ı Raḥmān olan ḳalb ki bu ḥadīş-i şerīfde vāḳiʿdür: *Ḳalbü'l-müʾmini ʿarşu'r-Raḥmān*[1839] ḳalb-i selīmdür. Pes *müʾmin* (9) żikri bu [Ü294b] ḥadīş-i şerīfde *itteḳū firāsete'l-müʾmini fe-innehu yenẓuru (10) bi-nūri'l-lāh*[1840] żikr-i muṭlaḳ ve irāḍe-i muḳayyed ḳabīlindendür yaʿnī murād müʾmin-i kāmildür.*

3035

Ger be-şevḳ-i ū (11) dilet şud mübtelā

Eger senüñ göñlüñ Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ şevḳ u ʿışḳına mübtelā ve giriftār (12) oldı ise

Merg hergiz key buved ber-tu revā

[1836] iy: -Ü.
[1837] ʿışḳ u: ʿışḳuñ ve Ü.
[1838] "Allah'a arınmış bir kalp ile gelen başka." Şu'arā/89.
[1839] "Müminin kalbi Rahman'ın arşıdır."
[1840] "Müminin firasetinden kaçınınız, muhakkak ki o, Allah'ın nuruyla bakar."
* Evvelki *dūst* sevmek maʿnāsınadur.

Mevt hergiz saña ḳaçan revā ve lāʾıḳ olur (13) yaʿnī sen mevtden berī olursın egerçi[1841] ṣūret iʿtibārı ile mevt gibidür.

ḤİKĀYET

3036

ʿĀşıḳī der-vaḳt-i murden mīgirīst

Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ʿuşşāḳından (15) bir ʿāşıḳ-ı ṣūrī mevt vaḳtinde aġladı.[**]

Zū büpürsīdend ki īn girye zi-çīst

(16) Ol ḥālde ol ʿazīzden suʾāl eylediler didiler ki bu girye nedendür yaʿnī senüñ (17) bu ḥālde bu[1842] giryeñe sebeb nedür.

3037

Güft mīgiryem çü ebr-i nev-bahār

Ol ʿazīz anlara (18) cevāb virüp didi nev-bahār buludı gibi girye eylerem.

Zān ki īn dem mīneyārem murd (19) zār

Zīrā ki bu dem zār ölmege ḳādir degülem.

3038

Şāyedem ger nevḥa der-gīrem künūn

Baña (20) lāʾıḳdur eger bu dem nevḥa ve fiġān ṭutam.

Çün dilem bā-ūst çün mīrem künūn

(21) Çünki benüm göñlüm Ḫüdāy teʿālā ḥażreti iledür ʿamme nevāluhu. Pes ben şimdi niçe ölürem [S297b] (1) baña ḫod mevt yoḳdur.

3039

Hem-demī güfteş çü dil bā-ū buved

Bir dostı aña didi (2) çünki senüñ gönlüñ Ḫüdāy ʿazze ve celle iledür celle şānuhu.

Ger bümīrī murdenet nīkū buved

(3) Eger ölür iseñ mevt saña ḫūb ve laṭīf olur.

3040

Merd güftā her kirā dil bā-Ḫüdāst

[1841] egerçi: eger Ü.

[**] *ʿāşıḳ*da *yā* vaḥdet içündür.

[1842] bu: -Ü.

(4) Merd ki murād ol ʿāşıḳdur aña cevāb virüp didi her kimüñ ki göñli Ḫüdāy ʿazze ve celle (5) iledür

Key bümīred merg ber-vey key revāst

Ol kimse ḳaçan ölür mevt aña ḳaçan (6) revā ve lāʾıḳdur[1843] yaʿnī ol kimse [Ü295a] mevtden berīdür.

3041

Dil çü bā-ū der-viṣāl āmed hemī

(7) Çünki göñlüm anuñile viṣāle geldi.

Murden-i men pes muḥāl āmed hemī*

Pes benüm ölmem (8) muḥāl geldi yaʿnī baña mevt muḥāldür. Pes bu ḥālet hemān bu ʿālemden ol ʿāleme naḳl (9) ü rıḥletdür.

3042

Ger bedīn ser şād bāşī yek zamān

Eger bu hevesile bir zamān şād (10) ve mesrūr olasın**

Günc-i ān nebved ki güncī der-cihān

Saña anuñ günc ü semti[1844] olmaz (11) ki cihāna ṣıġasın yaʿnī çünki ʿışḳ-ı İlāhī'den behre-gīr olasın saña bir şevḳ ü ḥālet (12) ve vüsʿat-i ḳalb ḥāṣıl olur ki ẕevḳ ü sürūruñdan cihāna ṣıġmazsın. *Günc* ve *güncāyī* (13) kāf-ı Fārisīnüñ żammesiyledür.

3043

Her ki ez-hestī-i ū dil-şād geşt

Her kim[1845] anuñ (14) vücūdından dil-şād ve āgāh oldı

Maḥv ez-hestī şud u āzād geşt

Vücūddan (15) maḥv oldı ve āzād oldı. Murād ʿışḳ-ı İlāhī sebebi ile *küllü şeyʾin hālikün illā vechehu*[1846] (16) ḥasebince her kim ki mā-sivā ḥükm-i ʿademde idüginden ḫaber-dār oldı ol kimse Ḫüdāy (17) ʿazze ve cellenüñ vücūd-ı şerīfinden āgāh olur dimekdür. *ū*dan murād ḥażret-i Ḥaḳ'dur (18) ʿazze ismuhu.

3044

[1843] lāʾıḳdur: lāʾıḳ olur Ü.

* *hemī āmed* taḳdīrindedür.

** *ser* bunda heves maʿnāsınadur.

[1844] semti: vüsʿati Ü.

[1845] kim: kim ki Ü.

[1846] "O'nun zatından başka her şey yok olacaktır." Kasas/88.

Şādī-i cāvīd kun ez-dūst tu

Sen dostdan ebedī şādlıḳ eyle.

(19) Tā negüncī hemçü gül der-pūst tu

Tā gül gibi sen postuña sıġmayasın yaʿnī yaʿnī eger saña (20) meserret-i ʿışḳ-ı İlāhī müyesser ola saña ḥadden bīrūn sürūr ve ḥālet ḥāṣıl olur.

ḤİKĀYET

3045

(21) Ān ʿazīzī güft şud heftād sāl

Ol bir ʿazīz didi yetmiş yıl oldı

Tā zi-şādī [S297a] (1) mīkunem vez-nāz ḥāl

Tā sürūrdan ve nāzdan ḥāl-i ẕevḳ eylerem.

3046

Ki çünīn zībā (2) ḫüdāvendīm hest

Bu cihetden ki buncılayın [Ü295b] zībā ve laṭīf bir ḫüdāvendüm vardur.*

(3) Bā-ḫüdāvendīş peyvendīm hest

Anuñ ḫüdāvendligine bir taʿalluḳ ve ittiṣālüm vardur. Murād ʿışḳ (4) u muḥabbet sebebi ile Ḫüdāy ʿazze ve celle ile kendünüñ mā-beyninde olan ḳurb u ittiṣālden (5) ötürü ḫoş-ḥāl olduġın beyān ider.

3047

Çün tu meşġūlī be-cūyāyī-i ʿayb

Çünki (6) sen ṭāʿat ve ʿibādetden fārıġ olup ḫalḳuñ ʿaybını ṭaleb idicilige meşġūl ve (7) muḳayyedsin.

Key kunī şādī be-zībāyī-i ġayb

Ġaybuñ zībālıġı ile ḳaçan ḥal (8) ü şādlıḳ eylersin yaʿnī eylemezsin . Zīrā Ḫüdāy ʿazze ve celle ile hergiz āşinālıġuñ (9) yoḳdur. *Ġayb*dan murād Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā ḥażretidür celle şānuhu ki *lā-tudrikuhu'l-ebṣār*[1847] (10) ḥasebince çeşm-i ẓāhir anı görmekden maḥrūmdur.

3048

ʿAyb-cūyā iy be-çeşm-i ʿayb-bīn

---

* *ḫüdāvendīm*de *yā* vaḥdet içündür.

[1847] "Gözler O'nu idrak edemez." En'ām/103.

İy ḫalḳuñ (11) ʿaybını ṭaleb idici sen ʿayb görüci[1848] çeşmüñile

Key tüvānī būd hergiz ʿġayb-bīn

Ġayb-bīn (12) olmaġa hergiz ḳaçan ḳādir olursın yaʿnī Ḫüdā-bīn olmaġa hergiz ḳādir olmazsın.

3049

(13) Evvelā ez-ʿayb-ı ḫalḳ āzād bāş

Evvelā ṭāʿat ve ʿibādete meşġūl olup ḫalḳuñ (14) ʿaybından[1849] āzād ve fārıġ ol.

Pes be-ʿışḳ-ı ġayb-ı muṭlaḳ şād bāş

Baʿde ẕālik ġayb-ı (15) muṭlaḳuñ ʿışḳı ile şād ol . Zīrā mādām ki ʿayb-bīnsin Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ (16) müşāhedesinden maḥrūmsın. *Ġayb-ı muṭlaḳ*dan murād cenāb-ı Eḥadiyyet'dür *ṭūbā limen (17) şeġalet ʿuyūbuhu ʿan ʿuyūbi'n-nās.*[1850]

3050

Mūy bişkāfī be-ʿayb-ı dīgerān

Ġayrıların ʿaybından ḳıl yararsın (18) yaʿnī ḫurde-bīnlik eylersin.[*]

Ver büpürsem ʿayb-ı tu kūrī der-ān

Veger saña senüñ (19) ʿaybuñı suʾāl eyleyem andan körsin . Zīrā ziyāde cehl ü ġafletüñden hergiz kendüñe[1851] (20) nāẓır degülsin belki kendüñi ʿuyūbdan pāk bilürsin.

[Ü296a] Beyt

Her ān geh ki ʿaybet (21) bigūyend pīş

Hüner dānī ez-cāhilī ʿayb-ı ḫˇīş

3051

Ger be-ʿayb-ı ḫˇīşten meşġūlīʾī

[S298b] (1) Eger sen kendü ʿaybuña meşġūl ve muḳayyed olasuñ[1852]

Key çünīn maʿyūb u nā-maḳbūlīʾī

(2) Ḳaçan buncılayın maʿyūb ve nā-maḳbūl olurduñ. Baʿżı nüsaḫda bu beyt[1853] vāḳiʿdür:

[1848] görüci: görici Ü.
[1849] ʿaybından: ʿuyūbındanÜ.
[1850] "Ne mutlu o kişiye ki aybı kendisini, başkalarının aybıyla meşgul olmaktan alıkoyar."
[*] *bişkāfī* fiʿl-i mużāriʿ-i muḫāṭabdur.
[1851] kendüñe: kendü ʿaybuña Ü.
[1852] olasuñ: iseñ Ü.
[1853] beyt: beyt böyle Ü.

(3) Ger be-ᶜayb-ı ḫᵛīşten meşġūlīʾī

Gerçi bes maᶜyūbīʾī maḳbūlīʾī

Eger sen kendü ᶜaybuña (4) meşġūl olasın egerçi ziyāde maᶜyūbsın līkin maḳbūl olursın bu hüner sebebi ile.

ḤİKĀYET

3052

Būd mestī saḫt lā-yaᶜḳıl ḫarāb

Ziyāde lā-yaᶜḳıl ḫarāb bir mest var idi.

(6) Āb-ı kāreş burde küllī kār-ı āb

Ābuñ kārı anuñ kārınuñ leṭāfetini iletmiş idi (7) yaᶜnī nūş eyledügi şarābuñ keyfiyyeti anı ziyāde mest eylemiş idi. *āb*-ı s̱ānīden murād (8) şarābdur.

3053

Durd u[1854] **ṣāfī bes ki der-hem ḫurde būd**

Şarābdan durd u ṣāfī ziyāde ki (9) içmiş idi

Ez-ḫarābī pā vü ser güm kerde būd

Ḫarāblığından pā ve serini güm eylemiş idi (10) yaᶜnī ziyāde mest olduġından kendüsinden bī-ḫaber olmış idi.

3054

Hūşyārī-rā (11) girift ez-vey melāl

Bir hūşyārī andan melāl ṭutdı yaᶜnī bir hūşyār ol (12) mestüñ bu ḥālinden melūl oldı.

Pes nişānd ān mest-rā ender-cuvāl

Pes ol mesti cuvāluñ[1855] içinde oturtdı yaᶜnī bir (13) cuvāluñ içine ḳoydı.

3055

Bergirifteş tā bered bā-cāy-ı ḫᵛīş

(14) Ol hūşyār ol mesti cuvāl ile ḳaldurdı omuzına urdı tā kendünüñ yaᶜnī (15) mestüñ cāy u mekānına ilede.

Āmedeş mestī diger der-rāh pīş

İttifāḳen yolda (16) bir ġayrı mest anuñ öñine geldi yaᶜnī mülāḳāt vāḳiᶜ oldı.

[1854] u: -Ü.

[1855] cuvāluñ: cuvāl Ü.

3056

Mest-i dīger her zamān (17) bā-her kesī

Ol cuvālda olmayan ġayrı mest her zamānda [Ü296b] her bir kimseye

Mīşud u mīkerd (18) bed-mestī besī

Giderdi ve ziyāde bed-mestlik ve bī-edeblik eylerdi.

3057

Mest-i evvel ān ki (19) būd ender-cuvāl

Mest-i evvel o ki[1856] cuvālda idi.

Çün bedīd īn mest-rā bes tīre-ḥāl

(20) Bu mesti ziyāde tīre-ḥāl ve ḫarāb gördi

3058

Güft iy müdbir dü kem bāyist ḫurd

Cuvāl (21) içinde olan mest ol meste ḫiṭāb idüp didi iy bed-baḫt iki ḳadeḥ eksik [S298a] (1) nūş eylemek gerek idi yaʿnī iki ḳadeḥ eksik içmek gerek idüñ.

Tā çü men (2) mīrefteʾī āzād ü ferd

Tā bencileyin āzād ve ferd gideydüñ yaʿnī ben āzād ve ferd (3) giderem . Zīrā beni bir kimse[1857] götürmez ben kendüm giderem. Ol mest egerçi ol mestüñ (4) ḥaḳḳında bu gūne sözler söyledi līkin kendünüñ cuvāl içinde ve bir kimsenüñ (5) arḳasında olduġından ġāfil idi. Bu zamānda olan bed-baḫtlaruñ (6) ʿādetleridür ki kendü ʿayblarından ġāfil olup biri birinüñ ʿayblarına (7) nāẓır ve meşġūllerdür.

Beyt

Muḥtesib kevn bürehne der-bāzār

Ḳaḥbe-rā mīzend ki (8) rūy-pūş

3059

Ān-ı ū mīdīd ü ān-ı ḫ͡īş ne

Ol cuvālda olan mest (9) ol mestüñ ān u ʿaybını gördi ve kendünüñ ān u ʿaybını görmedi.

Hest (10) ḥāl-i mā heme zīn bīş ne

[1856] o ki: ki o Ü.
[1857] kimse: ferd Ü.

Cemīʿan bizüm ḥālümüz bundan ġayrı degüldür yaʿnī bizüm ḥālümüz (11) hem ol cuvālda olan mestüñ ḥāli gibidür ki kendü ʿayblarumuzı görmezüz (12) ġayrılaruñ ʿayblarını görürüz. Bu ḥālet sebeb-i şeḳāvetdür bunuñ ʿaksi sebeb-i saʿādetdür. (13) Mıṣrāʿ-i evvelde bu maʿnā hem-laṭīfdür. Ol cuvālda olan mest ol mestüñ (14) ān u ʿaybına naẓar eyledi ve kendünüñ ān u ʿaybına naẓar eylemedi. *Dīd ü*[1858] [Ü297a] *nedīd*üñ (15) bu maʿnāya istiʿmāli bisyārdur. *Bīş* bunuñ gibi maḥallerde ġayrı maʿnāsına (16) istiʿmāl olunur. *Ḥāl-i mā hem zīn bīş neest* taḳdīrindedür.[1859] *Hest* bunda *hā* ve*est*den (17) mürekkebdür ki *hā* zāʾidedür. Buña hest mürekkebi dirler.

3060

ʿAyb-bīn zānī ki tu ʿāşıḳ (18) neʾī

Ol sebebden ʿayb-bīnsin ki sen ʿāşıḳ degülsin.*

Lā-cerem īn (19) şīve-rā lāʾıḳ neʾī

Bu sebebden bir[1860] şīveye yaʿnī ʿışḳ-ı İlāhī'ye lāʾıḳ (20) degülsin. Murād ʿayb-bīn ʿışḳ-ı İlāhī'den maḥrūm idügin işʿārdur.

3061

Ger (21) zi-ʿışḳ endek eṣer mīdīdiyī

Ammā ʿışḳ-ı İlāhī'den eger endek ve cüzʾī[1861] eṣer göreydüñ

[S299b] (1) ʿAybhā cümle hüner mīdīdiyī

ʿAybları cemīʿan hüner görürdüñ.

Beyt

Ḥayreti çoḳdur hüner gerçi (2) velī ʿayb olmasun

Görmedüm ben kimse ʿaybın görmemek gibi hüner

ḤİKĀYET

3062

Būd merd-i (3) şīr-dil ḫaṣm-efkenī

Ziyāde bahādur dil-ber bir merd vardı.

Geşt sālī penç ʿāşıḳ berzenī

[1858] *Dīd ü: Dīd ü ān* Ü.
[1859] taḳdīrindedür: taḳdīrindedür ve Ü.
* *zān*īde olan *yā* ḫiṭāb içündür.
[1860] bir: bu Ü.
[1861] cüzʾī: cüzvī Ü.

(4) Ol merd bir beş yıl bir zene ʿāşıḳ oldı.

3063

Dāşt der-çeşm ān zen-i hemçün (5) nigār

Ol naḳş u nigār gibi zen çeşminde*

Yek ser-i mūyī sepīdī āşikār

Bir mūy (6) ucı ḳadar āşikāre bir sepīd ṭutardı yaʿnī anuñ çeşminde azacıḳ aḳ nesne ẓāhir (7) olmış idi.

3064

Zān sepīdī merd būdī bī-ḫaber

Ol zenüñ çeşminde olan (8) ol bir aḳ nesneden ol merd bī-ḫaber idi.

Gerçi bisyāreş derefkendī naẓar

Egerçi (9) ol merd ol zene bisyār naẓar atardı. *sepīdī*de olan *yā* maṣdariyye olmaḳ hem-laṭīfdür.

3065

(10) Merd-i ʿāşıḳ çün buved der-ʿışḳ zār

ʿĀşıḳ merd çünki ʿışḳda zār u bī-ḳarār ola

(11) Key ḫaber yābed zi-ʿayb-ı çeşm-i yār

Yār u nigārınuñ çeşminde olan [Ü297b] ʿaybdan ḳaçan ḫaber bulur (12) ve āgāh olur.

3066

Baʿd ez-ān kem geşt ʿışḳ ān merd-rā

Andan yaʿnī beş yıldan ṣoñra (13) ol merdüñ ʿışḳı nāḳıs oldı.

Dārūyī āmed pedīd ān derd-rā

Ol derde (14) bir devā ẓāhir geldi.

3067

ʿIşḳ-ı ān zen der-dileş noḳṣān girift

Lā-cerem ol merdüñ (15) gönlinde ol zenüñ ʿışḳ u muḥabbeti noḳṣān ṭutdı.

Kār-ı ū ber-ḫ ̌īşten āsān girift

(16) Pes ol merd ol zenüñ işini kendü üzere āsān ṭutdı yaʿnī ol merdden evvelki (17) ḥālet gitdi.

---

* *nigār* bunda naḳş maʿnāsınadur.

3068

Pes bedīd ān merd ʿayb-ı çeşm-i yār

Pes ol merd yārinüñ çeşminde olan (18) ʿaybını gördi.

Ān sepīdī güft key geşt āşikār

Ol merd zene ḫiṭāb idüp[1862] (19) senüñ çeşmüñde bu sepīdlik ḳaçan āşikār oldı. *Ān sepīdī* ol bir aḳ maʿnāsına (20) hem mümkindür.*

3069

Güft ān sāʿat ki geşt ʿışḳ-ı tu kem

Ol zen ʿāşıḳına cevāb virüp (21) didi ol sāʿat ki senüñ ʿışḳ u muḥabbetüñ nāḳıṣ oldı.

Çeşm-i men ʿayb ān zamān [S299a] (1) āverde hem

Benüm çeşmüm ʿaybı hem ol zamān getürdi yaʿnī ẓāhir oldı.

3070

Çün turā (2) der-ʿışḳ noḳṣān şud pedīd

Çünki senüñ ʿışḳuñda noḳṣān ẓāhir oldı.

ʿAyb (3) ender-çeşm-i men zān şud pedīd

Benüm çeşmümde ʿayb andan ẓāhir oldı yaʿnī benüm çeşmümde (4) olan ʿaybuñ ẓuhūrına sebeb senüñ ʿışḳunuñ noḳṣānıdur *el-ḥubbu yuʿmī ve yuṣimm.*[1863]

3071

(5) Kerdeʾī ez-vesvese pür-şūr dil

Vesveseden ḳalbüñi pür-şūr u şerr eylemişsin.

Hem (6) bübīn yek ʿayb-ı ḫod iy kūr-dil

İy kūr-dil hem kendüñüñ bir ʿaybuñı gör

3072

Çend cūyī (7) dīgerān-rā ʿayb bāz

Ġayrılaruñ[1864] ʿaybını āşikāre ṭaleb eylersin.

ʿAyb-ı ḫod yek reh becū (8) ez-ceyb bāz

[1862] idüp: idüp didi Ü.

* *geşt* fiʿl-i māżīdür.

[1863] "Sevgi kör ve sağır eder."

[1864] Ġayrılaruñ: Niçe bir ġayrılaruñ Ü.

Bir nevbet ceyb ü derūnuñdan kendü ʿaybuñı āşikāre ṭaleb [Ü298a] eyle. *ceyb* bunda (9) ḳoyun maʿnāsınadur. Niteki bu āyet-i kerīmede vāḳiʿdür: *Usluk yedeke fī-ceybike.*[1865]*

3073

(10) Tā çü ber-tu ʿayb-ı tu āyed girān

Tā çünki senüñ ʿaybuñ saña ṣaḳīl ve zişt gele

Nebvedet (11) pervā-yı ʿayb-ı dīgerān

Saña ġayrılaruñ ʿaybınuñ fikr ü pervāsı olmaya yaʿnī ġayrılaruñ ʿayblarına (12) meşġūl ve muḳayyed olmayasın.

ḤİKĀYET

3074

Muḥtesib ān mest-rā mīzed be-zūr

Muḥtesib (13) ol mesti zūrile yaʿnī muḥkem ururdı.

Mest güft iy muḥtesib güm kun tu şūr

Mest (14) muḥtesibe didi iy muḥtesib sen şūr u ġāvġā eyleme.

3075

Zān ki ez-nān-ı ḥarām īn cāygāh

(15) Zīrā ki ḥarām nāndan buraya

Mestī āverdī vü efkendī be-rāh

Mestligi getürdüñ (16) ve yola bıraḳduñ yaʿnī sen ki nān-ı ḥarāmdan mestsin anı görmezsin.

3076

Būdeʾī tu (17) mestter ez-men besī

Sen egerçi benden ziyāde mestrek olmışsın

Līk ān mestī (18) nemībīned kesī

Līkin ol mestligi bir kimse görmez.

3077

Der-cefā-yı men merev zīn bīş nīz

(19) Benüm cefāma daḫı bundan ziyāde gitme yaʿnī baña yeter cefā eyledüñ.

[1865] "Elini koynuna sok." Kasas/32.

* *becū* emr-i ḥāżırdur.

Dād bistān endekī (20) ez-ḫ̌īş nīz

Kendüñden daḫı birazacıḳ dād al yaʿnī kendü mestligüñe hem naẓar eyle.[**]

SUᵓĀL-İ MURĠĪ DĪGER EZ-HÜDHÜD[1866]

3078

Dīgerī güfteş ki iy serheng-i rāh

Bir murġ āḫir hüdhüde [S301b] (1) ḫiṭāb idüp didi ki iy ṭarīḳ-i Ḥaḳḳ'uñ serheng ü delīli.

Zū çi ḫ̌āhem çün resem (2) ān cāygāh

Ḫüdāy ʿazze ve celleden ne isteyem çünki oraya yaʿnī cenāb-ı Eḥadiyyet'e irişem.

3079

(3) Çün şeved ber-dil cihān rūşen ez-ū

Çünki cenāb-ı İlāhī'den cihān benüm gönlüm (4) üzere rūşen ola.

Mīnedānem tā çi ḫ̌āhem men ez-ū

Bilmezem tā ben [Ü298b] andan yaʿnī (5) Ḫüdāy ʿazze ve celleden ne ṭaleb eyleyem.

3080

Ez-nikūter çīz eger āgāhemī

Ḫub ve laṭīfter nesneden (6) eger āgāh ve ḫaber-dār olaydum

Çün resīdem men bedū ān ḫ̌āhemī

Çünki aña irişdüm (7) anı isterdüm yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve celleden anı isterdüm.

CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD[1867]

3081

Güft (8) iy cāhil neᵓī āgāh ez-ū

Hüdhüd ol murġa ḫūb cevāb virüp didi iy cāhil (9) andan yaʿnī iy[1868] Ḫüdāy ʿazze ve celleden āgāh degülsin.

Zū çi çīzī ḫ̌āhī (10) ū-rā[1869] **ḫ̌āh ez-ū**

[**] *bistān* emr-i ḫāżırdur.
[1866] "Diğer Kuşun Hüthüte Sorusu."
[1867] "Hüthütün Verdiği Cevap"
[1868] iy: -Ü.
[1869] S nüshasında müstensih hatasından kaynaklandığını düşündüğümüz "ū-rāh" yazılmıştır. Oysa beyitte "rāh" ile ilgili bir anlam yoktur.

Ol Ḫüdā'dan bir nesne ne istersin andan yine anı iste.

Beyt

(11) Ḫilāf-ı ṭarīḳat buved kevliyā

Temennā kunend ez-Ḫüdā cüz Ḫüdā

3082

Merd-rā der-ḫˇāst āgāhī̆ (12) bihest

Ṭaleb ve suʾālde merde āgāhlıḳ ḫūb ve laṭīfdür.

Ki zi-her çīzī̆ ki (13) mī̆ḫˇāhī̆ bihest

Ki her bir nesne ki istersin ḥażret-i Ḥaḳḳ ᶜazze ismuhu cemīᶜīsinden ḫūb (14) ve evlādur.

3083

Der-heme ᶜālem ger āgāhī̆ ez-ū

Eger Ḫüdāy ᶜazze ve celleden ḫaber-dār iseñ (15) dükeli ᶜālemde

Zū çi bih dānī̆ ki mī̆ḫˇāhī̆ ez-ū

Andan laṭīf ve şerīf ne bilürsüñ ki (16) andan anı isteyesin cemīᶜ mevcūdāt ḫod aña nisbet ẕerreden nā-çīzdür.

3084

Her ki (17) būyī̆ yāft ez-ḫāk-i dereş

Her kim ki anuñ ḫāk-i derinden bir būy buldı

Key (18) be-rüşvet bāz gerded ez-dereş

Anuñ ḳapusından rüşvetile ḳaçan rucūᶜ eyler yaᶜnī̆ eylemez (19) . Zīrā her kim ki ḳurb u üns-i İlāhī̆'den behrever oldı andan ferāġat idüp mā-sivāya (20) meyl ü raġbet eylemedi.

ḤİKĀYET

3085

Vaḳt-i murden Bū ᶜAlī̆-i Rūdbār

Ḥālet-i nezᶜde (21) Bū ᶜAlī̆-i Rūdbārī̆

Güft cānem ber-leb [Ü299a] āmed zintiẓār

İntiẓārdan cānum lebe geldi [S300a][1870] (1) didi.

[1870] S301b ile S300a bölümleri yazmada birbirlerinin yerine yazılmıştır.

3086

Āsumān-rā der heme bükşādeend

Āsumānuñ cemīᶜ ḳapularını açmışlardur.

Der-bihiştem (2) mesnedī binhādeend

Cennetde baña bir taḫt ḳomışlardur.

3087

Hemçü bülbül ḳudsiyān-ı (3) ḫoş-serā

Ḫoş-serā ḳudsīler ki murād melāʾikedür bülbül gibi

Bāng mīdārend kiy ᶜāşıḳ der-ā

(4) Bāng ṭutarlar ve dirler ki iy ᶜāşıḳ gel cennete dāḫil ol. Bu hem-maᶜnādur bülbül gibi (5) ḫoş-serā ḳudsīler

3088

Şükr mīkun bes be-şādī mīḫırām

Çoḳ şükr eyle (6) sürūr ile bu cānibe ṣalın.

Zān ki hergiz kes nedīdest īn maḳām

Zīrā ki bu maḳāmı (7) hergiz kimse görmemişdür.

3089

Gerçi īn inᶜām u īn tevfīḳ hest

Egerçi Ḫüdāy ᶜazze (8) ve celle cānibinden baña bu inᶜām ve bu tevfīḳ vardur.

Mīnedāred cānem ez-taḥḳīḳ dest

(9) Līkin benüm cānum bunlara meyl ü raġbet idüp taḥḳīḳden ferāġat eylemez. *Taḥḳīḳ*den (10) murād Ḫüdāy teᶜālā ḥażretidür celle şānuhu ki cinān ve ḥūr u ġılmān aña nisbet hīçdür.

3090

(11) Zān ki mīgūyed merā bā-īn çi kār

Zīrā ki benüm cānum dir benüm bu meẕkūr ile ne işüm (12) vardur.

Dādeʾī ᶜömr-i dırāzem intiẓār

Dīdāruñ içüñ baña ᶜömr-i dırāz intiẓār virmişsin.

3091

(13) Nīst bergem tā çü ehl-i şehvetī

Benüm hīç bir nesneye meyl ü raġbetüm yoḳdur tā (14) şehvete mensūb olan ḫalḳ gibi.

Ser-fürū ārem be-endek rüşvetī

Tā bir azacıḳ (15) rüşvete rıżā ve raġbet gösterem.

3092

ʿIşḳ-ı tu bā-cān-ı men der-hem sirişt

İy Ḫüdāy-ı (16) Rabbü'lʿālemīn senüñ ʿışḳuñ benüm cānum ile muḫammer ve muḫteliṭ oldı.*

Men ne dūzaḫ (17) dānem īncā ne bihişt

Ben burada ne dūzaḫ ne bihişt bilürem yaʿnī ben senüñ (18) ʿışḳuñ [Ü299b] sebebi ile bir ḥālete varmışam ki hemān seni bilürem.

3093

Ger be-sūzī hemçü ḫākister (19) merā

İy Ḫüdā eger beni ḫākister gibi yaḳasın yaʿnī beni eger yaḳup ḫākister (20) eyleyesin.

Der-neyābed cüz tu kes dīger merā

Senden ġayrı kimse beni tecessüs idüp (21) baña teraḥḥum eylemez ve derdüme dermān eylemez . Zīrā ben senden ġayrı bir kimseye āşinā [S302b] (1) degülem tā ki benüm ḥālümi tefaḥḥuṣ idüp baña merḥamet eyleye. Murād ʿāşıḳuñ Ḫüdāy (2) ʿazze ve celleden ġayrı muʿīn ve penāhı olmaduġın işʿārdur.

3094

Men turā dānem ne (3) dīn ne kāfirī

Ben ne dīn ne kāfirlik bilürem yaʿnī senüñ farṭ-ı ʿışḳuñ sebebi (4) ile istiġrāḳa vuṣūl bulup bu iki ḥālet ḳaydından berī olmışam.

Bügzerem (5) men zīn eger tu negzerī

Ben bundan ferāgat eylerem egerçi sen ferāġat eylemezsin (6) . Zīrā benüm teveccüh ve teḳayyüdüm hemān sañadur küfr ü dīnle teḳayyüdüm yoḳdur. Bu mertebe (7) ziyāde ʿālī mertebedür bu mertebeye biñ ʿāşıḳdan biri irişür . Zīrā bu kimse (8)

* *sirişt* fiʿl-i māżīdür.

egerçi bu sözleri dir lī̈kin lübb ü maġzına vuṣūl bulmışdur ve vücūdında (9) küfr ʿalāmetlerinden bir ʿalāmet yoḳdur.*

3095

Men turā ḫ̆āhem turā dānem turā

İy Ḫüdā (10) ben seni isterem seni isterem seni bilürem.

Hem tu cānem-rā vü hem cānem turā

Hem (11) sen cānum içündür . Zī̈rā cānuma bu ḥālet senüñ luṭf u keremüñdendür ve hem cānum (12) senüñ içündür . Zī̈rā cānumuñ senden ġayrıya ẕerre ḳadar meyl ü ʿalāḳası (13) yoḳdur. Mıṣrāʿ-i evvelde bu maʿnā hem mümkindür . Ben seni isterem seni bilürem seni (14) bilürem.

3096

Ḥācet-i men der-heme ʿālem tuyī̈

Cemī̈ʿ ʿālemde benüm ḥācetüm ve maṭlūbum (15) sensin.

Vī̈n cihānem vān cihānem hem tuyī̈

Ve bu cihānum ve ol cihānum hem sensin [Ü300a] (16) yaʿnī̈ ben her iki cihāndan berī̈ ve fārıġam . Zī̈rā benüm maṭlūbum hemān sensin.

3097

Ḥācet-i (17) ī̈n dil-şude mūyī̈ berār

Bu ʿāşıḳuñ bir mūy miḳdārı ḥācetini ḥāṣıl eyle.**

(18) Yek nefes bā-men be-hem hūyī̈ berār

Benümile bir nefes meʿābir-i hūy getür yaʿnī̈ baña cemālüñi (19) müşāhede itdür.

3098

Cān-ı men ger ser-keşed mūyī̈ zi-tu

Ol ḥālde benüm cānum eger (20) senden bir mūy ḳadar iʿrāż eyleye

Cān be-ber hāyī̈ zi-men hūyī̈ zi-tu

Cānumı benden (21) ilet benden bir hāy senden bir hūy. Ḫiṭāb Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā ḥażretinedür [S301a][1871] (1) ʿazze ismuhu ki ḥālet-i nezʿde tecellī ṭaleb eyler.

---

* Ben senden ferāġat eylemezem sen eger benden ferāġat eylerseñ de. Bu vech üzere evvelki fiʿl menfīdür ve s̱ānī müs̱betdür ve *zī̈n*den murād Bū ʿAlī̈'dür.

** *dil-şude* ʿāşıḳ maʿnāsınadur.

[1871] S300a'nın devamı olarak yazılmıştır bk. S300a.

ḤİKĀYET

3099

Ḥaḳ teᶜālā güft bā-Dāvūd-ı pāk

(2) Ḥaḳḳ teᶜālā ḥażreti ᶜazze ismuhu pāk Dāvūd'a didi yaᶜnī ḥażret-i Cebrāʾil ᶜaleyhi's-selām gelüp (3) didi.

Bendegānem-rā bügū iy müştī ḫāk

Bendelerüme di iy bir avuç ḫāk.

3100

Ger ne dūzaḫ (4) ne bihiştestī merā

Eger benüm ne dūzaḫum[1872] ne bihiştüm olaydı yaᶜnī dūzaḫ ve bihişt olmayaydı

(5) Bendegī kerden ne ziştestī merā

Baña ṭāᶜat ve bendelik eylemek zişt degüldi (6) . Zīrā bendelikden ötürü küllī riᶜāyet ve iḥsān eylerem.

3101

Ger nebūdī hīç nūr u hīç nār

(7) Eger sizden ötürü benüm hīç nūrum ki murād cennetdür ve hīç nārum ki murād dūzaḫdur (8) olmayaydı

Nīstī bā-men şumā-rā hīç kār

Benümile sizüñ hīç kār u ᶜalāḳañuz yoḳ mı idi. (9) Sizi ḫod ben ḫalḳ eyledüm ve rızḳ u murādātuñuzı hem ben virürem.

3102

Men çü istiḥḳāḳ-ı (10) ān dārem ᶜaẓīm

Ben çünki ol ᶜaẓīm istiḥḳāḳı ṭutaram.

Ki perestīdem (11) ne ez-ümmīd ü bīm

Ki baña ᶜibādet eyleyesiz recā ve ḫavf cihetinden degül belki muḥabbet [Ü300b] (12) cihetinden.

3103

Ger recā vü ḫavf ne der-pey budī

Eger baᶜde'l-mevt recā ve ḫavf (13) olmayaydı

Pes şumā-rā kār bā-men key budī

[1872] dūzaḫum: dūzaḫum ve Ü.

Pes sizüñ benümle ḳaçan kāruñuz olurdı (14) yaʿnī eger bihişt ve dūzaḫ olmayaydı siz baña hergiz ʿibādet eylemez idüñüz.

3104

(15) Mīsezed çün men ḫüdāvendem müdām

Çünki ben müdām ve bāḳī ḫüdāvendem.

Kez-miyān-ı (16) cān perestīdem tamām

Pes lāʾıḳdur ki baña tamām miyān-ı cān ve derūn-ı dilden (17) ʿibādet eyleyesiz.

3105

Bende-rā kū bāz keş ez-ġayr dest

Benüm bendeme yaʿnī baña (18) bendelik eylemek isteyen kimseye didi ġayrıdan elüñi girü çek yaʿnī mā-sivāyı (19) terk eyle.

Pes be-istiḥḳāḳ mā-rā mīperest

Pes bize istiḥḳāḳile ʿibādet (20) ve bendelik eyle yaʿnī ṭāʿat ve ʿibādetüñ hemān benüm içün olsun . Zīrā (21) kimse baña hergiz şerīk olmaġa imkān yoḳdur.

3106

Her çi ān cüz mā buved ber-hem fiken

[S300b] (1) Her ne ki o bizüm ġayrumuzdur biri biri üzere bıraḳ yaʿnī terk eyle.

Çün fikendī ber-hemeş (2) der-hem şiken

Çünki anı biri biri üzere bıraḳduñ biri birinüñ içinde ṣı yaʿnī (3) mā-sivāyı nesyen mensiyyān idüp hergiz ḫāṭıruña getürme.

3107

Çün şikestī pāk der-hem (4) sūz tu

Çünki mā-sivāyı ṣıduñ sen anı cemīʿan biri birinüñ içinde yaḳ yaʿnī andan bir (5) eṣer ḳoma.*

Cemʿ kun ḫākistereş yek rūz tu

Sen bir gün anuñ ḫākisterini cemʿ eyle.

3108

(6) Ān heme ḫākister ān geh berfişān

Andan ṣoñra ol cemīʿ ḫākisteri ṣaç yile vir.

(7) Tā şeved ez-bād-ı ġayret bī-nişān

* *sūz* emr-i ḫāżırdur.

Tā ġayret bādından bī-nişān ola. Murād ᶜāşıḳuñ (8) ḳalbinde mā-sivādan bir cüzvī nesnenüñ raġbet ve muḥabbeti ḳaldugına Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ (9) rıżā-yı şerīfi olmadugına tenbīhdür ve murād ifnā-yı vücūduñ ḥuṣūlidür.

3109

Çün çünīn (10) kerdī turā āyed füzūn

[Ü301a] Ān çi mīcūyī zi-ḫākister birūn

Çünki böyle eyledüñ ol (11) nesneyi ki istersin ḫākisterden bīrūn saña ziyāde gelür. Ḫulāṣa-i kelām budur ki (12) çünki ifnā-yı vücūdda ḳuṣūr ve noḳṣāndan berī olup müntehī olan[1873] be-her ḥāl (13) ittiḥād-ı rūḥānīden behrever olup tecelliyyāta maẓhār olursın.

3110

Ger turā meşġūl-i (14) ḫuld u ḥūr kerd

Ammā Ḫüdāy ᶜazze ve celle eger seni cennet ve ḥūra meşġūl eyledi (15) ise

Tu yaḳīn dān kū zi-ḫ ̌īşet dūr kerd

Sen yaḳīn ve muḥaḳḳaḳ bil ki o yaᶜnī Ḫüdāy (16) ᶜazze ve celle seni kendüsinden dūr eyledi.*

ḤİKĀYET

3111

Güft Eyāz-ı ḫ ̌āṣ-rā Maḥmūd (17) ḫ ̌ānd

Sulṭān Maḥmūd bir gün ḫāṣ Eyāz'ı kendünüñ ḥużūrına oḳudı.

(18) Tācidāreş kerd ü ber-taḫteş nişānd

Anı tācidārı eyledi ve anı kendünüñ (19) taḫtı üzere oturtdı yaᶜnī aña pādişāhlıḳ virdi.

3112

Güft şāhī dādemet (20) leşker turāst

Sulṭān Maḥmūd ḫāṣ Eyāz'a didi saña pādişāhlıḳ virdüm (21) leşker senüñdür.

Pādişāhī kun ki ḫayr u şer turāst

Pādişāhlıḳ eyle[1874] ḫayr u şerr [S302a] (1) senüñ içündür yaᶜnī ḥükm ü ḥükūmet saña müsellemdür.

[1873] olan: olasın Ü.

* *dān* emr-i ḥāżırdur.

3113

Ān hemī ḫˇāhem ki tu şāhī (2) kunī

Anı isterem ki sen şāhlıḳ eyleyesin.

Ḥalḳa der-gūş-ı meh ü māhī kunī

(3) Māh ve māhīnüñ ḳulaġına ḥalḳa eyleyesin yaʿnī cemīʿ ʿālem senüñ ḥalḳa begūş ve maḥḳūmuñ (4) ola.

3114

Her ki ān beşnūd ez-ḫayl ü sipāh

Ḫayl ü sipāhdan her kim ki anı işitdi

(5) Cümle-rā şud çeşm ez-ġayret siyāh

Cemīʿīsinüñ çeşmi ġayretden siyāh oldı yaʿnī (6) müteʾellim oldılar.

3115

Herkesī mīgüft şāhī bā-ġulām

Her bir kimse didi bir şāh ġulāmına

[Ü301b] (7) Der-cihān hergiz nekerd īn iḥtirām

Cihānda hergiz bu iḥtirām ve riʿāyeti eylemedi

3116

(8) Līk ān sāʿat Eyāz-ı hūşyār

Līkin ol sāʿat[1875] hūşyār Eyāz

Mīgirīst (9) ez-kār-ı sulṭān zār zār

Sulṭān Maḥmūd'uñ ol kār u riʿāyetinden zār zār (10) aġladı.

3117

Cümle güftendeş ki tu dīvāneʾī

Cümle anda ḥāżır olanlar aña didiler ki sen (11) dīvāne misin.

Mīnedānīm ez-ḫıred bīgāneʾī

Bilmezüz ʿaḳldan bīgāne misin yaʿnī (12) mest misin.

3118

Çün be-sulṭānī resīdī iy ġulām

İy ġulām çünki sulṭānlıġa (13) irişdüñ

[1874] eyle: eyle ki Ü.
[1875] sāʿat: sāʿatde Ü.

Çīst çendīn girye binşīn şād-kām

Bu ḳadar girye nedür şād-kām (14) ve kām-rān otur.

3119

Dād Eyāz ān ḳavm-rā ḥālī cevāb

Eyāz çünki anlardan (15) bu kelimātı istimāᶜ eyledi fi'l-ḥāl ol ḳavme cevāb virdi.

Güft bes (16) dūrīd ez-rāh-ı ṣavāb

Rāh-ı ṣavābdan ziyāde dūr u baᶜīdsiz yaᶜnī ṣavāb (17) ve ḫaṭādan bī-ḫabersiz*

3120

Nīstīd āgeh ki şāh-ı encümen

Āgāh degülsiz ki encümen ve ᶜālemüñ (18) şāhı

Dūr mīendāzedem ez-ḫ ̌īşten

Beni kendüsinden dūr atar yaᶜnī (19) beni kendüsinden dūr u cüdā eylemek ister.

3121

Mīdehed meşġūliyem tā men zi-şāh

(20) Pādişāh baña pādişāhlıḳ ile[1876] meşġūllüḳ virür tā ki ben şāhdan

Bāz mānem (21) dūr u meşġūl sipāh

Dūr ve sipāha meşġūl girü ḳalam.

3122

Ger be-ḥükm-i men kuned [S303b] (1) mülk-i cihān

Pādişāh farażā eger cihānuñ mülk ü salṭanatını benüm ḥükmümde eyleye

(2) Men nemānem ġāᵓib ez-vey yek zamān

Ben andan bir zamān ġāᵓib ḳalmazam yaᶜnī (3) salṭanatını terk eylerem ve pādişāhdan bir zamān dūr u cüdā olmazam.

3123

Her çi güyed (4) ān tüvānem kerd ü bes

Pādişāh her ne dirse ancaḳ anı eylemege ḳādirem yaᶜnī hergiz (5) anuñ bir[1877] emrine muḫālefet [Ü302a] eylemeyüp cān u dilden ḳabūl eylerem.

Līk ez-ū dūrī (6) necūyem yek nefes

Līkin bir nefes andan[1878] ıraḳlıḳ istemezem.

---

* *ṣavāb* maᶜḳūl maᶜnāsınadur.
[1876] ile: ilen Ü.
[1877] bir: bu Ü.

3124

Men çi ḫˇāhem kerd mülk (7) ü kār u bār

Ben mülk ü kār u bārı neylesem gerek yanī ben salṭanat ve umūr-ı salṭanatdan (8) bīzārem.

Milket-i men bes buved dīdār-ı yār

Benüm milket ve salṭanatum yārüñ dīdār (9) ve ḥużūrı yeter.

3125

Ger tu merd-i ṭālibī vü Ḥaḳ-şinās

Eger sen ḥażret-i Ḥaḳḳ'a ṭālib merd (10) iseñ ve Ḥaḳ-şinās iseñ

Bendegī kerden beyāmūz ez-Eyās

Bendelik (11) eylemegi Eyās'dan ögren . Zīrā ʿāşıḳ-ı ṣādıḳ oldur ki anuñ murādı hemān (12) maʿşūḳı olup mā-sivādan fārıġ ola.

3126

İy be-rūz u şeb muʿaṭṭal mānde

İy (13) rūz u şebde ṭāʿat ve ʿibādetden muʿaṭṭal ve ġāfil ḳalmış.

Hemçünān der-gām-ı evvel (14) mānde[1879]

Henüz evvelki adımda ḳalmış

3127

Her şebī ez-behr-i tu iy pür-füżūl

Her bir (15) gicede senden ötürü iy pür-füżūl yaʿnī iy ziyāde bī-edeb

Mīkunend (16) ervāḥ-ı cebbārī nüzūl

Cebbāra mensūb olan ervāḥ nüzūl eylerler. *Ervāḥ-ı (17) cebbārī*den murād Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā ḥażretine mensūb olan nefaḫāt ve ceẕebātdur (18) . Zīrā bunlarla ḥayāt-ı dil ḥāṣıl olur rūḥla ḥayāt-ı cismānī ḥāṣıl olduġı (19) gibi. *Ve nefaḫtu fīhi min-rūḥī*[1880] āyetinde olan rūḥ hem buña münāsib olan ḥālet (20) iʿtibārı iledür ve *ervāḥ-ı cebbārī* ile hem bu ḥadīṯ-i şerīfe işāret olunur *yunzilu (21) Rabbunā külle leyletin ile's-semā'i'd-dunyā* ilā āḫirih.

3128

Tu zi-cāy-i ḫod çü merd-i bī-edeb

[1878] bir nefes andan: andan bir nefes Ü.
[1879] S nüshasında "mānde" kelimesi yazılmamıştır.
[1880] "Ruhumdan üflediğim zaman" Sād/72.

[S303a] (1) Bernegīrī gām ne rūz u ne şeb

Sen edebsiz merd gibi ne rūz ve ne şeb kendü (2) yirüñden gām ü pāyüñi ḳaldurmazsın yaʿnī anuñ ḥuṣūli ve vuṣūli içün [Ü302b] hergiz (3) saʿy u ihtimām eylemezsin.

3129

Āmedend ervāḥ-ı ʿizzet pīş bāz

Ervāḥ-ı ʿizzet ki (4) murād ervāḥ-ı cebbārīdür bāz u mirāren senüñ ḥużūruña geldiler.

Tu be-pes reftī (5) vü kerdī iḫtirāz

Sen arduña gitdüñ ve iḫtirāz eyledüñ yaʿnī anlar senüñ ḥużūruña (6) geldiler sen anlardan iʿrāż ve iḫtirāz eyledüñ.

3130

İy dirīġā nīstī tu merd-i īn

(7) İy dirīġā sen bu rūḥānī ḥālātuñ merd ü lāʾıḳı degülsin.

Bā-ki betvān güft (8) āḫir derd-i īn

Āḫir bunuñ derdini kime dimek mümkindür yaʿnī bu ḥāletden ḥırmān (9) ḳīl ü ḳālden bīrūn bir derddür.*

3131

Tā bihişt ü dūzaḫet der-reh buved

Mādām ki (10) bihişt ve dūzaḫ senüñ yoluñda olur yaʿnī sen mādām ki bihişt ve dūzaḫ (11) fikrinden fārıġ ve berī olmayasın

Cān-ı tu zīn rāz key āgeh buved

Senüñ cānuñ (12) bu rāzdan ḳaçan āgāh olur yaʿnī āgāh olmaz . Zīrā bihişt ve dūzaḫ fikri buña (13) māniʿ-i ḳavīdür.

3132

Çün ez-īn her dü birūn āyī tamām

Līkin çünki bu her ikiden (14) tamām ṭaşra gelesin yaʿnī bihişt ve dūzaḫ fikrinden ḫalāṣ olasın.**

Ṣubḥ-ı (15) īn devlet birūn āyed zi-şām

---

* *güft* bunda güften maʿnāsınadur.
** *āyī* fiʿl-i mużāridür.

Bu devletüñ ṣubḥı şāmdan ṭaşra gelür yaʿnī (16) cenāb-ı ʿizzetüñ bir vechile maḳbūli olursın ki seni hergiz bir nesneye meşġūl (17) eylemez.

3133

Gülşen-i devlet ne īn aṣḥāb-rāst

Devlet gülşeni bu aṣḥāb (18) içün degüldür.

Zān ki ʿilliyyūn ẕü'l-elbāb-rāst

Zīrā ki ʿilliyyūn (19) ẕü'l-elbāb içündür. *Īn aṣḥāb*dan murād bihişt ve dūzaḫ ḳaydından (20) ḫalāṣ olmayan ṭāʾifedür. *Ẕevi'l-elbāb*dan murād yine aṣḥābdur. *Gülşen-i (21) devlet*den murād ittiḥād-ı rūḥānīdür ki bu ṭāʾife andan bī-behredür. Lā-cerem [Ü303a] [S304b] (1) anlaruñ behresi ʿilliyyūndur.

3134

Tu çü merdān rāh-ı īn ü ān be-dān

Sen merdān-ı (2) ʿışḳ gibi bunuñ ve anuñ yolını bil līkin

Der-güẕer ne dil ber-īn ne cān be-dān

(3) Güẕer ve ferāġat eyle ne bunuñ üzerine göñül ḳo ne aña cān ḳo yaʿnī ikisinden (4) daḫı iʿrāż eyle. Ḫulāṣa-i kelām budur ki merdān-ı ʿışḳ gibi cemīʿ nesneden (5) ferāġat idüp[1881] hemān cenāb-ı İlāhī'ye müteveccih ol.

3135

Çün zi-her dü (6) der-güẕeştī ferd tu

Çünki sen her ikisinden ferd geçdüñ.

Ger zenī bāşī (7) tu bāşī merd tu

Farażā eger sen zen olasın sen merd olursın.

ḤİKĀYET

3136

(8) Rābiʿa güftī ki iy dānā-yı rāz

Rābiʿa-i ʿAdeviyye ḥażretleri münācātında didi ki (9) iy dānā-yı rāz

Düşmenān-rā kār-ı dünyāyī be-sāz

Düşmenlerüñ içün (10) dünyāya mensūb olan kārı düz yaʿnī dünyāda anlaruñ murādlarını ḥāṣıl (11) eyle.

[1881] idüp: -Ü.

3137

Dūstān-rā āḫiret dih ber-devām

Dostlaruña devām üzere (12) āḫiret vir. *Düşmenān*dan murād ehl-i küfrdür. *Dūstān*dan murād ehl-i (13) īmāndur.

Zān ki men zīn her dü āzādem müdām

Zīrā ki ben bu ikisinden (14) bile müdām āzād ve fārıġam.

3138

Ger zi-dünyā vāḫiret müflis şevem

Eger dünyā (15) ve āḫiretden müflis ve maḥrūm olam

Kem ġamem ger yek demet mūnis şevem

Benüm bu (16) ḥuṣūṣda ġamum yoḳdur eger bir dem saña mūnis olam . Zīrā bir nefes Ḫüdāy (17) ʿazze ve celleye mūnis olmaḳ[1882] dünyā ve āḫiretden belki hezārān dünyā ve āḫiretden (18) evlādur.

3139

Bes buved īn müflisī ez-tu merā

Senüñ cihetüñden bu müflislik (19) baña besdür.

Zān ki dānem tu besī ez-tu merā

Zīrā ki bilürem senden (20) sen baña bes ve kāfīsin yaʿnī senden bir nesne istemezem . Zīrā sen baña yetersin [Ü303b] (21) *el-muflisu fī-emāni'l-lāh*[1883] da olan müflisden[1884] bu müflisdür ki maʿnāda ser-defter-i [S304a] (1) aġniyādur.

3140

Ger be-sūy-ı her dü ʿālem bingerem

Eger her iki ʿālem cānibine naẓar ve iltifāt (2) eyleyem

Yā becüz tu hīç ḫˇāhem kāfirem

Yāḫud senden ġayrı hīç nesne isteyem (3) kāfirem.

3141

Her kirā ū hest kül ū-rā buved

Ḫüdāy ʿazze ve celle her kimüñ içündür küll ü (4) cemīʿ mevcūdāt anuñ olur.

Heft deryā zīr-i pül ū-rā buved

[1882] olmaḳ: -Ü.
[1883] "Müflis Allah'ın güvencesindedir."
[1884] müflisden: müflisden murād Ü.

Yedi deryā (5) cisri altında olur yaʿnī heft[1885] deryā anuñ ḥükminde olur.

3142

Her çi būd u (6) her çi ḫˇāhed būd nīz

Zīrā her ne ki mevcūd oldı ve daḫı her ne ki mevcūd olsa (7) gerekdür

Miṯl dāred cüz ḫüdāvend-i ʿazīz

ʿAzīz ve bī-naẓīr ḫüdāvendden ġayrı (8) miṯl ṭutar yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ miṯl ü mānendi yoḳdur ve anuñ (9) ġayrısınuñ miṯl ü mānendi vardur.

3143

Her kirā cūyī cüz ū yābī naẓīr

Ḫüdāy ʿazze (10) ve celleden ġayrı her kimüñ miṯl ü naẓīrini istersin bulursın

Ūst (11) dāʾim bī-naẓīr ü nā-guzīr

Ol Ḫüdā dāʾim bī-naẓīr ve nā-guzīrdür yaʿnī ansız olmaġa (12) ve aña muḥtāc olmamaġa imkān yoḳdur . Zīrā cemīʿ ʿālem cemīʿ ḥuṣūṣda aña muḥtācdur.

(13) Beyt

Tuyī ki derd ü ġamet yār-ı nā-guzīr-i menest

Cefā vü her çi resed ez-tu (14) dil-peẕīr-i menest

ḪİKĀYET

3144

Ḫālıḳu'l-āfāḳ min-fevḳ-i'l-ḥicāb

Āfāḳ ve ʿālemüñ (15) Ḫālıḳ'ı ḥicābuñ fevḳinden

Kerd bā-Dāvūd peyġām-ber ḫiṭāb

Dāvūd peyġām-bere (16) ʿaleyhi's-selām ḫiṭāb eyledi yaʿnī bu ḫiṭāb ki ḥażret-i Ḫaḳ'dan ʿazze ismuhu vāḳiʿ (17) olmışdur vaḥy-i ḳalbi iʿtibārı ile.[1886]

3145

Güft her çīzī ki hest ender-cihān

(18) Ḫüdāy ʿazze ve celle didi her bir nesne ki cihānda vardur*

Ḫub u zişt ü (19) āşikārā vü nihān

[Ü304a] Ḫub u zişt ve ʿıyān ve nihān

[1885] heft: -Ü.
[1886] ile: iledür Ü.
* *çīz*de *yā* vaḥdet içündür.

3146

Cümle-rā yābī ʿivaż illā merā

(20) Cemīʿīsine ʿivaż bulursın illā baña

Ne ʿivaż yābī vü ne hemtā merā

Ne ʿivaż (21) bulursın ve baña ne hemtā bulursın yaʿnī bulmazsın . Zīrā cemīʿ mevcūdāt[1887] ben [S305b] (1) vücūda getürdüm ve cemīʿīsi baña kemāl-i iḥtiyācile muḥtācdur. Lā-cerem her kimse ki (2) cenāb-ı İlāhī'ye vuṣūl buldı ḥırmān ve ḫiẕlān andan dūrdur egerçi (3) bir ḥabbeye mālik degüldür ve herkes ki aña mūnis olmadı ol kimse ḥırmān (4) ve ḫiẕlāndan ḫalāṣ olmadı egerçi cemīʿ ʿālem anuñ maḥkūmıdur ve māl (5) ü metāʿ ve esbābı ḥadden bīrūndur.

3147

Çün ʿivaż nebved merā bī-men mebāş

(6) Her iki cihānda ḫod hergiz çünki baña ʿivaż olmaz pes bensiz olma

(7) Men besem cān-ı tu cān-ı ten mebāş

Ben senüñ cānuñ yeterem tenüñ cānı (8) olma . Zīrā ol cān fenā-peẕīrdür yaʿnī çünki senüñ ḥayātuñ benden (9) ola cāndan ḥāṣıl olan fānī ḥayāta[1888] hergiz iḥtiyācuñ olmaz.

3148

(10) Nā-guzīr-i tu menem īn ḥalḳa gīr

Senüñ nā-guzīr ve lāzımuñ benem pes iy baña (11) ṭālib olan bu ḥalḳayı ṭut yaʿnī mā-sivāyı terk idüp bābumuñ (12) mülāzımı ol.

Mıṣrāʿ[1889]

Ki sulṭān ez-īn der nedāred guzīr

Yek nefes ġāfil mebāş (13) ez-nā-guzīr

Saña cemīʿ ḫuṣūṣda nā-guzīr ve lāzım olandan bir nefes ġāfil (14) olma.

3149

Laḥẓaʾī bī-men beḳā-yı cān meḫˇāh

Bensiz bir laḥẓa cānuñuñ beḳā ve ḥayātını (15) isteme yaʿnī bensiz bir nefes ḥayāt ṭaleb eyleme.

[1887] cemīʿ mevcūdāt: mevcūdātı Ü.
[1888] ḥayāta: cāna Ü.
[1889] "Mıṣrāʿ" kelimesi S nüshasında yoktur.

Her çi cüz men pī̇şet āyed ān (16) meḫ̆āh

Benden ġayrı her ne ki senüñ ḥużūruña gelür anı isteme yaʿnī mā-sivāyı (17) terk eyle.

3150

İy ṭalebkār-ı cihān-dār āmede

İy cihān kārınuñ ṭaleb-dārı (18) gelmiş yaʿnī iy umūr-ı dünyeviyyeye [Ü304b] ṭālib olmış kimse.

Rūz u şeb (19) der-derd-i īn kār āmede

Rūz u şeb bu kāruñ derdine gelmiş yaʿnī (20) cān u dilden dünyāya ṭālib olmış.

3151

Üst der-her dü cihān (21) maḳṣūd-ı tu

Her iki cihānda senüñ maḳṣūduñ odur.

Hem zi-rūy-ı imtiḥān [S305a] (1) maʿbūd-ı tu

Ḫüdāy ʿazze ve celle imtiḥān yüzinden hem senüñ maʿbūduñdur. Bu maʿnā bu āyet-i (2) kerīmeden ẓāhirdür *li-yebluvekum eyyukum aḥsenu ʿamelā.*[1890] Baʿżı nüsaḫda *hem* yirine *ne* vāḳiʿdür (3) ki maʿnā böyle olur: Ol Ḫüdā ber-vech-i ḥaḳīḳat senüñ maʿbūduñdur, imtiḥān yüzinden (4) senüñ maʿbūduñ degüldür. Yaʿnī anı imtiḥān eylemek kimsenüñ ḥaddi degüldür.

3152

(5) Ber-tu nefrūşed cihān-ı pīç pīç

Denī ve fānī cihānı Ḫüdāy ʿazze ve celle saña ṣatmaz (6) yaʿnī cihāndan[1891] seni mükerrem ve muʿazzez eyledi[1892] ve cihānı saña müft ü rāyigān virür.*

(7) Der-cihān mefrūş tu ū-rā be-hīç

Pes iy inṣāf ve mürüvvetden bī-behre sen (8) cihānda anı hīçe ṣatma çünki cihānda bir nesneye meşġūl olup Ḫüdāy ʿazze ve (9) celleden ġāfil olasın taḥḳīḳ budur ki Ḫüdāy teʿālā ḥażretini ʿazze ismuhu (10) aña ṣatmış olursın. *Pīç pīç* ḳabīlü'l-eżdāddandur ki gāhī medḥ içün (11) istiʿmāl olunur. Niteki Būstān'uñ bu beytinde

Beyt

[1890] "O, hanginizin daha güzel amel yapacağını sınamak için..." Mülk/2.
[1891] cihāndan: cihānda Ü.
[1892] mükerrem ve muʿazzez eyledi: muʿazzez ve mükerrem Ü.
* *cihān* mużāfdur.

Nigeh kerd kiy dil-ber-i (12) pīç pīç

Zi-yaġma çi āverdeʾī güft hīç

ve gāhī ẕemm içün istiʿmāl olunur. (13) Niteki Būṣtān'uñ bu beytinde

Beyt

Nedīdem çünīn pīç-ber-pīç kes

Mekun hīç (14) raḥmet berīn hīç kes

3153

Büt buved her çān güzīnī tu ber-ū

Her ne ki sen (15) anı anuñ yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ üzerine iḫtiyār eyleyesin o bütdür (16) pes maʿnāda ṣanemi [Ü305a] Ṣamed'den taḳdīm ve tercīḥ eylemiş olursın el-ʿiyāẕübi'l-lāh (17) bu ḥāletden

Kāfirī ger cān güzīnī tu ber-ū

Kāfirsin sen eger cānuñı (18) anuñ üzerine taḳdīm ve iḫtiyār eyler iseñ . Zīrā cān aña nisbet (19) hīçden hīçdür.

Beyt

Ger metāʿı çoḳ olan irerse vaṣla dāmeni

ʿĀşıḳuñ (20) cāndur metāʿı innehu şeyʾun ḳalīl

ḤİKĀYET

3154

Yāftend ān büt ki nāmeş būd Lāt

(21) Leşker-i Maḥmūd ender-Sūmenāt

Ol ṣanem ki anuñ ismi Lāt idi. Sulṭān [S306b] (1) Maḥmūd'uñ ʿaskeri anı Sūmenāt'da buldılar. Ṣaḥīḥ budur ki Sūmenāt bir yirüñ (2) nāmıdur egerçi Hind'de bir kilisenüñ nāmıdur dirler.

3155

Hinduvān ez-behr-i büt (3) berḫāstend

Hindūlar ol ṣanemden ötürü ḳalḳdılar yaʿnī ittifāḳ idüp (4) geldiler.

Pes be-deh hem-seng zer mīḫ ̌āstend

Pes hindūlar ol ṣanemi (5) anuñ on aġırı miḳdārı altuna istediler.

3156

Hīç güne Şāh mīnefrūḫteş

(6) Şāh Maḥmūd hīç bir vechile ṣanemi anlara ṣatmadı.

Āteşī berkerd ü ḥālī sūḫteş

(7) Belki bir vāfir[1893] āteş peydā eyledi ve fi'l-ḥāl ol ṣanemi yaḳdı.

3157

Herkesī güfteş (8) nemībāyist sūḫt

Herbir kimse didi anı yaḳmamuz gerekmez idi.

Zer bih ez-büt (9) mībebāyisteş fürūḫt

Altun ṣanemden evlā idi anı ṣatmaḳ gerek idi.

3158

(10) Güft tersīdem ki der-rūz-ı şumār

Sulṭān Maḥmūd çünki anlardan bu kelimātı (11) işitdi didi ḫavf eyledüm ki ḳıyāmetde

Ber-ser-i ān cemᶜ güyed Kirdigār

(12) Ḫüdāy ᶜazze ve celle anda ḥāżır olan ḫalḳuñ ḥużūrında diye.

3159

Āẕer ü Maḥmūd-rā (13) dārīd güş

Āẕer'i ve Maḥmūd'ı ḥıfẓ u żabṭ eyleñüz

Zān ki hest ān (14) büt-tırāş īn büt-fürūş

Zīrā ki o yaᶜnī Āẕer ṣanem düzici idi bu yaᶜnī (15) Maḥmūd ṣanem ṣatıcı idi. *Güş* bunda [Ü305b] ḥıfẓ maᶜnāsınadur.

3160

Güft çün (16) Maḥmūd āteş berfürūḫt

Tevārīḫ ṣāḥibi didi çünki Maḥmūd Şāh āteş (17) şuᶜlelendürdi yaᶜnī çünki ol ṣanemi āteşe yaḳmaḳdan ötürü āteş ḥāżır (18) eyledi.

Ān büt-i āteş-perestān-rā büsūḫt

Āteş-perestlerüñ ol (19) ṣanemini yaḳdı.*

3161

Bīst men cevher beyāmed ez-miyānş

[1893] vāfir: -Ü.

* *āteş-perestān* vaṣf-ı terkībīdür.

Ol ṣanemüñ içinden (20) yigirmi baṭman[1894] cevher geldi yaʿnī ẓāhir oldı.[**]

Ḫˇāst şud ez-dest ḥālī (21) rāyigānş

Ol ḥālde ol ṣanem ve cevher elden müft ü rāyigān gideyazdı [S306a] (1) . Zīrā ol ṣanemüñ derūnından ẓāhir olan cevher ol ṣanemden ötürü (2) virecekleri altundan çoḳ ziyāde idi. *Menn* bunda batman maʿnāsınadur (3) ki nūn'uñ teşdīdi iledür līkin bunda vezn içün nūñ teşdīdsiz (4) oḳunur.

3162

Şāh güftā lāʾıḳ-ı Lāt īn buved

Şāh Maḥmūd çünki bu ḥāle vāḳıf (5) oldı didi Lāt'uñ lāʾıḳı budur.

Vez-Ḫüdāy-ı men mükāfāṭ īn buved

(6) Ve benüm Ḫüdā'mdan baña mükāfāt ve cezā budur. Bu beytde maʿnā bu vechile (7) hem mümkindür. Şāh Maḥmūd çünki anlardan bu kelimātı işitdi didi Lāt'a (8) lāʾıḳ olan budur ve baña Ḫüdā'dan lāʾıḳ[1895] budur. Ḥişşe beyānına şurūʿ (9) olundı.

3163

Bişken īn büthā ki dārī ser-be-ser

İy derūnuñda olan ṣanemlerden (10) bī-ḫaber olan kimse bu ṣanemleri ki ṭutarsın cemīʿan ṣı yaʿnī aḫlāḳ-ı ẕemīmeñi (11) aḫlāḳ-ı ḥamīdeye tebdīl eyle.

Tā çü büt der-pā neyüftī der-be-der

Tā ṣanem gibi (12) der-be-der olup ayaġa düşmeyesin yaʿnī ḫˇār[1896] u ḥaḳīr olmayasın.

3164

Nefs (13) çün büt-rā be-sūz ez-şevḳ-i dūst

Ṣanem gibi nā-pāk ve żarar-ı maḥż (14) olan nefsüñi yaḳ dostuñ şevḳinden yaʿnī anı nefsāniyyetden [Ü306a] ḫalāṣ (15) idüp ṭāʿat ve muḥabbet-i Ḥaḳḳ'ile nefīs ve laṭīf eyle.

Tā besī cevher birūn (16) rīzed zi-pūst

Tā anuñ postından ṭaşra bisyār cevher dökile yaʿnī (17) vāfir esrār u maʿārife vuṣūl bulasın. *Dūst*dan murād Ḫüdāy ʿazze ve celledür.

[1894] Bu kelime sadece burada "baṭman" şeklinde yazılmıştır.
[**] *Bīst* bunda yigirmi maʿnāsınadur.
[1895] lāʾıḳ: lāʾıḳ olan Ü.
[1896] ḫˇār: ḫur Ü.

3165

(18) Çün be-güş-ı cān şünūdestī elest

Çünki ʿālem-i ervāḥda elesti (19) cān ḳulaġıla istimāʿ eledüñ

Ez-*belā* güften mekun kūtāh dest

(20) Pes *belā* dimekden destüñi kūtāh eyleme[1897] yaʿnī çünki ʿālem-i ervāḥda (21) cenāb-ı İlāhī'den *elestü bi-Rabbikum* kelāmını istimāʿ idüp *belā* didüñ. Niteki [S307b] (1) bu maʿnā bu āyet-i kerīmeden[1898] maʿlūmdur *elestü bi-Rabbikum ḳālū belā*[1899] pes saña lāzım (2) olan budur ki bu[1900] ʿālem-i ḥissde *belā*nuñ Ḥaḳḳ ve ʿuhdesinden gelesin.

3166

(3) Besteʾī ʿahd-i elest ez-pīş tu

Sen evvelden yaʿnī ʿālem-i ervāḥda elest (4) ʿahdi[1901] bağlamışsın yaʿnī *belā* dimişsin.

Ez-*belā* ser dermekeş zīn bīş tu

(5) Pes min-baʿd sen *belā*dan iʿrāż eyleme yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ emr-i şerīfine (6) muḫālif bir fiʿl irtikāb eyleme.

3167

Çün bedū iḳrār āverdī nuḫust

Çünki (7) evvel aña iḳrār getürdüñ yaʿnī çünki ʿālem-i ervāḥda *belā* didüñ.

Key şeved (8) inkār-ı ān kerden dürüst

Pes anı inkār eylemek ḳaçan dürüst ve lāʾıḳ (9) olur.

3168

İy be-evvel dāde iḳrār-ı elest

İy evvelde eletse iḳrār virmiş kimse

(10) Pes be-āḫir kerde inkār-ı elest

Pes āḫirde eleste inkār eylemiş kimse. *Evvel*den (11) murād ʿālem-i ervāḥdur ve *āḫir*den murād bu ʿālem-i fānīdür.

[1897] Üç nüshada da bu kelime "eyle" şeklinde yazılmaktadır fakat anlam bakımından "eyleme" şeklinde yazılmalıdır. Nitekim bu şekilde yazılmıştır.
[1898] maʿnā bu āyet-i kerīmeden: maʿnā-yı kerīmeden Ü.
[1899] "(Allah) Ben sizin Rabbiniz değil miyim? demişti. Onlar da "Evet, şahit olduk (ki Rabbimizsin)." A'rāf/172.
[1900] budur ki bu: bu Ü.
[1901] ʿahdi: ʿahdini Ü.

3169

Çün der-evvel besteʾī (12) mīṯāḳ tu

Çünki sen evvelde ʿahd ü mīṯāḳ bağlamışsın.

Çün tüvānī şud (13) be-āḫir ʿāḳḳ tu

Āḫirde yaʿnī dünyāda [Ü306b] ʿāḳḳ ve ʿāṣī olmağa nice ḳādir olursın (14) yaʿnī ḳādir olmazsın . Zīrā be-her ḥāl ol ʿahdüñ ʿuhdesinden gelmek (15) lāzımdur ve illā rūz-ı ḥaşrde elbette ḫaclet ve ʿuḳūbet muḳarrerdür. *ʿĀḳḳ* ʿāṣī (16) maʿnāsınadur.

3170

Nā-guzīret[1902] ūst pes bā-ū be-sāz

Senüñ nā-guzīr ve lāzımuñ (17) odur pes cān u dilden aña ṭālib ve müteveccih ol.

Her çi peẕruftī vefā kun (18) kej mebāz

ʿĀlem-i ervāḥda her ne ki ḳabūl eyledüñ bu ʿālemde vefā eyle kej oynama (19) yaʿnī elestde olan ʿahde muḫālif efʿāl ve aḥvālden ictināb eyle.*

ḤİKĀYET

3171

(20) Güft çün Maḥmūd şemʿ-i ḫüsrevān

Reft ez-Ġaznīn be-ḥarb-i Hinduvān

Tevārīḫ (21) ṣāḥibi didi çünki pādişāḥlaruñ şemʿ ü aʿdali Sulṭān Maḥmūd Ġazvīn'den [S307a] (1) Hindū'laruñ ḥarb ü ḳıtāline gitdi.

3172

Hinduvān-rā leşker-i enbūh dīd

Sulṭān (2) Maḥmūd Hindū'laruñ bisyār ʿasākirini[1903] gördi.

Dil ez-ān enbūh pür-endūh dīd

(3) Ol enbūhdan göñlini pür-endūh gördi yaʿnī Hindū'laruñ ʿaskeri ziyāde (4) çoḳ olduġından ötürü ḫavf idüp ziyāde ġam-gīn oldı.

3173

Neẕr (5) kerd ān rūz şāh-ı dād-ger

[1902] Bu kelime S nüshasında "Tā gurīzet" şeklinde yazılmıştır fakat "kaçmak, firar etmek" anlamına gelen bu kelime yerine Ü nüshasındaki "nā-guzīret" kelimesinin gelmesi anlamca daha uygundur.

* *mebāz* nehy-i ḥāżırdur.

[1903] ʿasākirini: ʿaskerini Ü.

ᶜĀdil şāh ki murād Sulṭān Maḥmūd'dur ol (6) gün nẕr eyledi

Güft eger yābem ber-īn leşker ẓafer

Didi eger bu leşker üzere (7) ẓafer ve nuṣret bulam

3174

Her ġanīmet küftedem īn cāygāh

Her ġanīmet ki baña bu (8) maḥalde vāḳiᶜ ve ḥāṣıl olur.

Cümle bersānem be-dervīşān-ı rāh

Cemīᶜīsini (9) ṭarīḳ-i Ḥaḳḳ'uñ dervīşlerine irişdüreyüm. *Dervīşān-ı rāh*dan[1904] murād (10) erbāb-ı sülūk fuḳarāsıdur.

3175

ᶜĀḳıbet çün yāft nuṣret şehriyār

(11) Çün şehriyār ki murād Sulṭān Maḥmūd'dur ᶜāḳıbet nuṣret buldı [Ü307a] ve Hindū'laruñ (12) ᶜaskeri münhezim oldı.

Pes ġanīmet gird āmed bī-şumār

Pes bī-şumār ġanīmet (13) cemᶜ oldı.*

3176

Būd yek cüzvī ġanīmet ez-ḳıyās

Ol ġanīmetüñ bir cüzvi (14) ḳıyās cihetinden

Berter ez-ṣad ḫāṭır-ı ḥikmet-şinās

Yüz ḥikmet-şināsuñ (15) ḫāṭırından berter idi yaᶜnī anuñ ḥisābına ḳādir degüller idi.

3177

Çün zi-ḥad (16) bīrūn ġanīmet yāftend

Çünki Sulṭān Maḥmūd'uñ ᶜaskeri ḥadden bīrūn (17) ġanīmet buldılar.

Vān siyeh-rūyān hezīmet yāftend

Ve ol siyeh-rūlar (18) hezīmet buldılar yaᶜnī Hindū'lar münhezim oldılar.

3178

Şeh kesī-rā güft ḥālī (19) ez-kesān

[1904] *Dervīşān-ı rāh*dan*: Dervīşān*dan Ü.

* Ḥisābsız çoḳ ġanīmet cemᶜ oldı. Bu vechile *pes* bā-yı ᶜArabī iledür.

Şāh Maḥmūd fi'l-ḥāl kendüsine mensūb olan kimselerden bir kimseye (20) didi.**

Kīn ġanīmet-rā be-dervīşān resān

Ki bu ġanīmeti dervīşlere (21) irişdür.

3179

Zān ki bā-Ḥaḳ nez̲r kerdem ez-nuḫust

Zīrā ki evvelden bu ġanīmeti [S309b] (1) Ḥaḳḳ teᶜālā ḥażretine ᶜazze ismuhu yaᶜnī dervīşān-ı rāha nez̲r eyledüm.

Tā der-īn ᶜahd ü (2) vefā āyem dürüst

Tā bu ᶜahd ü vefāda dürüst gelem yaᶜnī ᶜahde vefā eyleyem.

3180

(3) Her kesī güftend çendīn māl ü zer

Çünki Sulṭān Maḥmūd'dan bu kelimātı (4) işitdiler her bir kimse didiler bu ḳadar māl ü zeri

Çün tüvān dāden (5) be-müşteī bī-ḫaber

Bir bölük bī-ḫabere virmek nice mümkindür yaᶜnī bu ḳadar mālı ol (6) ṭāᵓifeye virmek inṣāf ve maᶜḳūl degüldür. Aṣḥāb-ı devlet cemīᶜan ḫūb ve (7) laṭīfdür ḳabāḥat bed-baḫt muṣāḥiblerindedür hemān kendülerine olsun diyü (8) aṣḥāb-ı saᶜādeti ḫayrātdan menᶜ eylerler. Ḫuṣūṣan ᶜilm ü maᶜrifetile ārāste (9) ve aḫlāḳ-ı ḫamīde ile pīrāste ve ḥüsn-i ᶜādātile müzeyyen [Ü307b] ṣāḥib-saᶜādet (10) Ḥasan Aġa ḥażretleri ki Yeñiçeri Aġası'dur ve bu kitāb-ı laṭīf anuñ nām-ı (11) şerīfine şerḥ olunmışdur. Rūz u şeb duᶜām budur ki Ḫüdāy ᶜazze ve celle[1905] (12) Ḥabīb'i ḥürmetine anuñ dünyevī ve uḫrevī murādātını ḥāṣıl eylesün. (13) Āmīn yā Mucībe's-sāᵓilīn.

3181

Yā sipeh-rā dih ki kīne mīkeşend

Bu māl ve (14) zeri yā ᶜaskere vir. Zīrā anlar kīne çekerler yaᶜnī düşmenile ceng ü ḳıtāl (15) eylerler.

Yā bügū tā der-ḫazīne derkeşend

** *ḥālī* fiᵓl-ḥāl maᶜnāsınadur.

[1905] celle: celle anuñ Ü.

Yāḫud di ol māl ü zeri tā[1906] ḫazīneye (16) çekeler yaʿnī ḫazīneye ḳoyalar. *Keşend* çeksünler maʿnāsına[1907] hem-laṭīfdür ki (17) mużāriʿ ṣīġasında emr-i ġāʾib olur bu beytde vāḳiʿ olan *be-tersed* gibi.

(18) Beyt

Betersed ānki ber-üftādegān nebaḫşāyed

Ki ger zi-pā der-āyed keseş (19) negīred dest

3182

Şeh der-īn endīşe ser-gerdān be-mānd

Şāh Maḥmūd bu endīşede (20) ser-gerdān ḳaldı.

Der-miyān-ı īn ü ān ḥayrān be-mānd

Bunuñ ve anuñ (21) ortasında ḥayrān ve tereddüdde[1908] ḳaldı.

3183

Bu'l-Ḥüseynī būd bes ferzāneʾī

[S308a] (1) Bu'l-Ḥüseynī dirler ziyāde ferzāne ve ʿārif idi.*

Līk merdī bī-dil ü dīvāneʾī

(2) Līkin ṣūret iʿtibārı ile bī-dil ve dīvāne bir merd idi.

3184

Mīgüẕeşt ū (3) der-miyān-ı ān sipāh

İttifāḳen o ol ʿaskerüñ içine uġradı.

Çün (4) bedīd ez-dūr ū-rā pādişāh

Çünki pādişāh yaʿnī Sulṭān Maḥmūd anı (5) ıraḳdan gördi.

3185

Güft ān dīvāne-rā fermān kunem

Sulṭān Maḥmūd (6) didi ol dīvāneye fermān ve tefvīż eyleyem.

Zū büpürsem her çi güyed ān kunem

(7) Bu ḫuṣūṣda andan suʾāl eyleyem o her ne dirse anı eyleyem ve aña (8) tābiʿ olayum.

3186

[1906] tā: -Ü.

[1907] maʿnāsına: -Ü.

[1908] tereddüdde: müteredditd Ü.

* *bes* bunda ziyāde maʿnāsınadur.

Ū çü āzādest ez-şāh u sipāh

Zīrā o çünki (9) şāh ve sipāhdan [Ü308a] āzād ve fārıġdur.

Bī-ġaraż gūyed suḫan īn cāygāh

(10) Pes o bu maḥalde sözi ġarażsız söyler.

3187

Ḫᵛānd ān dīvāne-rā şāh-ı cihān

Pes şāh-ı (11) cihān fi'l-ḥāl anı kendünüñ ḥużūrına daᶜvet (12) eyledi.

Pes nihād ān ḳıṣṣa bā-ū der-miyān

Pes Sulṭān Maḥmūd ol (13) ḳıṣṣayı aña taḳrīr ve beyān eyledi.

3188

Bī-dilī dīvāne güft iy pādişāh

(14) Ol bī-dil dīvāne ki murād Bu'l-Ḥüseyinī'dür çünki Sulṭān Maḥmūd'uñ kelimātını (15) istimāᶜ eyledi didi iy pādişāh

Kāret āmed bā-dü cev īn cāygāh

(16) Bu maḥalde senüñ kār u maşlaḥatuñ iki ceve geldi yaᶜnī bu ḫuṣūṣda (17) saña lāzım olan kār u ḥālet ziyāde rūşen ve ẓāhirdür . Zīrā bu (18) ḫuṣūṣda iki ḥālet vardur ve murād ne idügi bu beytlerden rūşen (19) ve ẓāhirdür.*

3189

Ger neḫᵛāhī dāşt bā-ū kār nīz

Eger min-baᶜd anuñile kār ṭutmaḳ (20) istemez iseñ yaᶜnī eger min-baᶜd hīç bu[1909] ḫuṣūṣda Ḫüdāy ᶜazze ve celleye (21) celle şānuhu ve ᶜamme nevāluhu[1910] iḥtiyācuñ ve andan ḫavfuñ yoḳ ise ḥālbuki [S310b] (1) her anda aña hezār iḥtiyācuñ vardur.

Tu bedū cev zū meyendīş iy ᶜazīz

(2) Pes iy ᶜazīz sen andan iki arpa miḳdārı fikr ü ḫavf eyleme. Bu sözler tenbīh ve (3) tehdīd[1911] iᶜtibārı iledür. Ḫulāṣa-i kelām budur ki senüñ ḫod Ḫüdāy (4) teᶜālā ḥażretine ᶜazze ismuhu iḥtiyācuñ ḥadden bīrūndur. Pes zinhār neẕrüñi (5) yirine getür.

3190

---

* Senüñ kāruñ bu maḥalde iki cev iᶜtibārı ile geldi yaᶜnī bu māl iki cev miḳdārıdur. Bu maᶜnā baʾīddür.

[1909] bu: bir Ü.

[1910] ᶜamme nevāluhu: -Ü.

[1911] tenbīh ve tehdīd: tehdīd ve tenbīh Ü.

Ver diger bā-ūt ḫˇāhed būd kār

Veger tekrār senüñ anuñ (6) ile kāruñ olısar ise yaʿnī̇ aña iḥtiyācuñ var ise bu ḥālet ḫod (7) muḳarredür.

Pes mekun zī̇nhār dü cev kem şerm dār

Pes zinhār bunlardan (8) yaʿnī̇ bu cemʿ olmış māl ü zerden iki arpa [Ü308b] ḳadar nāḳış eyleme ve naḳż-ı ʿahd (9) eylemekde ḥażret-i Ḥaḳ'dan ʿazze şānuhu[1912] şerm ṭut bu ḫod ʿalāmet-i ī̇māndur.

3191

(10) Ḥaḳ çü nuṣret dād u kāret kerd rāst

Ḫüdāy ʿazze ve celle luṭf u (11) kereminden çünki saña nuṣret ve ẓafer virdi ve senüñ işüñi rāst (12) eyledi.

Ū bikerd ān-ı ḫod ān-ı tu kücāst

O ki murād Ḫüdāy ʿazze ve celledür (13) kendünüñ ān u lāʾıḳını eyledi pes senüñ ān u lāʾıḳuñ ḳandadur yaʿnī̇ (14) saña lāʾıḳ ve lāzım olan ne ise anı yirine getür.

3192

ʿĀḳıbet Maḥmūd kerd ān (15) zer niṣār

ʿĀḳıbet Sulṭān Maḥmūd ol māl ü zeri dervī̇şān-ı rāha (16) niṣār ve iḥsān eyledi.

ʿĀḳıbet Maḥmūd şud ān şehriyār

Ol şehriyār (17) ʿāḳıbet Maḥmūd oldı yaʿnī̇ Sulṭān Maḥmūd'uñ nāmı Maḥmūd olduġı (18) gibi ʿāḳıbeti hem Maḥmūd oldı.

SUʾĀL-İ MURĠ-I DĪGER EZ-ĀDĀB-I ḤAŻRET-İ SĪMURĠ[1913]

3193

Dī̇gerī̇ güft iy (19) be-ḥażret burde rāh

Bir murġ daḫı hüdhüde ḫiṭāb idüp didi iy ḥażrete (20) yol iletmiş ve vuṣūl bulmış.

Çi biżāʿat lāʾıḳest ān cāygāh

(21) Oraya ne biżāʿat lāʾıḳdur yaʿnī̇ cenāb-ı ʿizzete ne iletmek gerekdür ki [S309a] (1) anda bir ḳadr u iʿtibār bula. *Ḥażret*den murād cenāb-ı Eḥadiyyet'dür.

3194

[1912] ʿazze şānuhu: -Ü.

[1913] "Simurga Varmanın Edepleri Hakkında Diğer Kuşun Sorusu"

Ger bügūyī (2) çün bedīn sevdā derīm

Cenāb-ı ʿizzetde maḳbūl olan ne idügi[1914] eger āşikāre (3) diyesin çünki bu sevdādayuz

Ān çi rāyicter buved āncā berīm

Ol nesne ki (4) rāyicrek ve laṭīfrekdür[1915] oraya iledelüm. *Sevdā* bunda beyʿ ü şirā (5) maʿnāsınadur.

3195

Pīş-i şāhān tuḫfeʾī bāyed nefīs[1916]

Şāhlaruñ ḥużūrına (6) iletmege nefīs ve şerīf bir tuḫfe gerek.

Merdüm-i bī-(tuḥfe) nebved cüz ḫasīs

(7) Zīrā armaġansız kimse ḫasīsden ġayrı olmaz yaʿnī şerīf olmaz.

CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD[1917]

3196

Güft iy sāʾil eger fermān berī

Hüdhüd aña cevāb [Ü309a] virüp didi (9) eger fermān iledür iseñ

Ān çi āncā ān nebāşed ān berī

Ol nesne ki (10) orada o olmaz anı iledürsin.

3197

Her çi tu zīncā berī āncā buved

Zīrā (11) her nesne ki sen buradan iledesin ki ol nesne anda ola

Burden-i ān (12) ber-tu key zībā buved

Anı iletmek saña ḳaçan zībā ve şeref olur.

3198

ʿİlm hest (13) ān cāygeh esrār hest

Orada ʿilm vardur esrār vardur

Ṭāʿat-i (14) rūḥāniyān bisyār hest

Rūḥānīlerüñ bisyār ṭāʿati vardur. *Rūḥāniyān*dan (15) murād melāʾikedür.

3199

[1914] idügi: idügini Ü.
[1915] rāyicrek ve laṭīfrekdür: rāyicrekdür Ü.
[1916] nefīs: berīd Ü.
[1917] "Hüthütün Verdiği Cevap"

Sūz-i cān ü derd-i dil mīber besī

Oraya yaʿnī cenāb-ı (16) Eḥadiyyet'e çoḳ sūz-i cān ve derd-i dil ilet.

Zān ki zīn āncā nişān nedhed kesī

(17) Zīrā ki bundan orada bir kimse nişān virmez yaʿnī ol ʿālemde hergiz sūz (18) u derd olmaz . Zīrā sūz u derd benī Ādem'e maḫṣūṣdur.

Beyt

Ḳudsiyān-rā (19) ʿışḳ hest ü derd nīst

Derd-rā cüz ādemī der-ḫurd nīst

3200

(20) Ger berāyed ez-ser-i derdī yek āh

Bir derd ucından eger bir kimseden bir āh gele (21) yaʿnī bir derdmend eger derdile bir kerre āh eyleye

Mībered būy-ı ciger tā pīşgāh

[S308b] (1) Anuñ cigerinüñ rāyiḥasını tā ṣadra iledür yaʿnī āh cenāb-ı İlāhī'nüñ maḳbūli (2) olup anuñ ḳurb u vuṣūline sebeb olur.

3201

Cāygāh-ı ḫāṣ maġz-ı cān-ı (3) tust

Senüñ rūḥuñuñ maġzı ḫāṣ cāygāhdur yaʿnī ḳurb u tecellī ve rūḥānī (4) ḥālāt ve ʿışḳ u muḥabbet rūḥ iʿtibārı iledür ve *rūḥ*dan murād rūḥ-ı (5) insānīdür . Zīrā rūḥ-ı ḥayvānī nefs ü hevānuñ zebūnıdur.

Ḳışr-ı cānest (6) nefs-i nā-fermān-ı tust

Senüñ rūḥuñuñ ḳışrı senüñ fermānsız nefsüñdür (7) . Zīrā mādām [Ü309b] ki bir kimse rūḥ-ı ḥayvānīden ḫalāṣ olmaya nefsi anuñ zebūnı olup (8) anuñ fermānına muṭīʿ ve münḳād olmaz ve anuñ şerr ü şūrından necāt bulmaz.*

3202

(9) Āh eger ān cāy-ı ḫāṣ āyed pedīd

Āh zihī saʿādet eger ol cāy-ı ḫāṣ ẓāhir (10) gele ve āşikār ola

Merd-rā ḥālī ḫalāṣ āyed pedīd

* *Ḳışr* post maʿnāsınadur.

Merde fi'l-ḥāl ḫalāṣ (11) ẓāhir gelür yaʿnī çünki maġz-ı cāna vuṣūl müyesser ola nefs ü şeyṭān ve mā-sivādan (12) hīç şeksiz ḫalāṣ müyesser olup maḳbūlān-ı dergāhdan olur.

ḤİKĀYET

3203

(13) Çün Züleyḫā ḥaşmet ü iʿzāz dāşt

Çünki Züleyḫā ḥaşmet ve iʿzāz u nāz (14) ṭutardı . Zīrā ʿAzīz-i Mıṣr'uñ ḫatunı idi.

Reft ü Yūsuf-rā be-zindān (15) bāz dāşt

Gitdi ve ḥażret-i Yūsuf'ı ʿaleyhi's-selām zindānda ṭutdı yaʿnī (16) zindāna ḳodı.

3204

Bā-ġulāmī güft binşān īn demeş

Züleyḫā ġulāmlarından (17) bir ġulāmına didi bu dem anı yaʿnī Yūsuf ḥażretini oturt.

Pes be-zen pencāh (18) çūb-ı muḥkemeş

Pes aña muḥkem elli degnek ur.

3205

Ber-ten-i Yūsuf çünān bāz u (19) küşāy

Yūsuf'uñ cesedine ancılayın bāz ve aç yaʿnī aña degnegi ancılayın muḥkem (20) ur.[**]

Kīn dem āheş bişnevem ez-dūr cāy

Ki bu dem ıraḳ yirden[1918] anuñ (21) āhını istimāʿ eyleyem.

3206

Ān ġulām āmed besī kāreş nedād

Ol ġulām geldi [S310a] (1) aña çoḳ kār virmedi yaʿnī ḥażret-i Yūsuf'a bir degnek urmadı.

Rūy-ı Yūsuf (2) dīd ü dil bāreş nedād

Zīrā ġulām Yūsuf'uñ yüzini gördi ve göñli (3) anı sevdi[1919] dögmege icāzet virmedi yaʿnī anı dögmege rāżī olmadı.[*]

[**] *küşāy* emr-i ḥāżırdur.

[1918] ıraḳ yirden: ırakdan Ü.

3207

(4) Pūstīnī dīd merd-i nīk-baḫt

Nīk-baḫt merd ki murād ol ġulāmdur anda bir [Ü310a] (5) postīn gördi.

Dest-i ḫod ber-pūstīn bükşād saḫt

Kendünüñ (6) destini postīnüñ üzerine muḥkem açdı yaʿnī ol postīne mūhkem (7) degnekler urdı. *Pūstīn* kürk ve ġıybet maʿnāsına gelür bunda murād (8) evveldür.

3208

Merd her çūbī ki mīzed üstüvār

Merd yaʿnī ol ġulām her bir çūbı ki (9) ol postīne muḥkem urdı.

Nāleʾī mīkerd Yūsuf zār zār

Ḥażret-i (10) Yūsuf ʿaleyhi's-selām zār zār bir nāle ve fiġān eyledi Züleyḫā gerçekden dögülür (11) diyü ẓann eylesün içün.

3209

Çün (12) Züleyḫā bāng büşnūdī zi-dūr

Çünki Züleyḫā ıraḳdan ḥażret-i Yūsuf'uñ āvāzını ıraḳdan[1920] işitdi.

Güft āḫir (13) saḫtter zen iy ṣabūr

Züleyḫā ġulāma didi āḫir iy ṣabūr Yūsuf'a degnegi (14) muḥkemrek ur.

3210

Merd güft iy Yūsuf-ı ḫurşīd-fer

Merd ki murād ol (15) ġulāmdur çünki Züleyḫā'dan bu sözleri işitdi ḥażret-i Yūsuf'a didi (16) iy ḫurşīd revnaḳlu Yūsuf.

Ger Züleyḫā ber-tu endāzed naẓar

Eger Züleyḫā (17) saña naẓar ata yaʿnī senüñ cismüñe naẓar eyleye

3211

Çün nebīned ber-tu zaḫm-ı çūb hīç

(18) Çünki senüñ üzerüñde yaʿnī senüñ bedenüñde hīç çūbuñ zaḫm u eṯerini (19) görmeye

Bī-şek endāzed merā der-pīç pīç

Şeksiz beni ʿaẕāb ve ıżṭırāba atar.

[1919] sevdi: -Ü.

[*] *bār* bunda icāzet maʿnāsınadur.

[1920] ıraḳdan: -Ü.

3212

(20) Bürhene kun dūş u dil ber-cāy dār

Pes dūş tenüñi[1921] ʿüryān eyle ve göñlüñi (21) yirinde ṭut yaʿnī ḫavf eyleme

Baʿd ez-ān çūb-ı ḳavī-rā pāy dār

Andan ṣoñra [S311b] (1) muḥkem çūba ṣabr u taḥammül eyle.

3213

Gerçi zīn ḍarbet ziyānī bāşedet

Eger çi bu ḍarbetden[1922] (2) saña bir ziyān ve elem olur.

Līk çün bīned nişānī bāşedet

Līkin çün (3) Züleyḫā seni göre saña bir nişān olur. Lā-cerem ben ʿiḳāb [Ü310b] ve töhmetden ḫalāṣ (4) oluram.

3214

Ten bürehne kerd Yūsuf ān zamān

Ḥażret-i Yūsuf ʿaleyhi's-selām (5) ol zamān cismini ʿüryān eyledi.

Ġulġulī üftād zū der-āsumān

(6) Ol sebebden āsumānda melāʾikeye bir ġulġul düşdi.

3215

Merd ḥālī kerd (7) dest-i ḫod bülend

Merd ki murād ol ġulāmdur fi'l-ḥāl elini yuḳaru ḳaldurdı

(8) Saḫt çūbī zed ki ber-ḫākeş fikend

Aña muḥkem bir çūb urdı ki anı ḫāke (9) bıraḳdı.

3216

Çün Züleyḫā zū şünūd īn bār āh

Çünki Züleyḫā bu kerre ḥażret-i (10) Yūsuf'dan āh işitdi.

Güft kīn āhī buved ez-cāygāh

Züleyḫā didi (11) bu āh maḥallinden bir āhdur yaʿnī bu āh cāndan ve derūn-ı dildendür.

3217

Pīş ez-īn (12) āh ān heme nā-çīz būd

[1921] Pes dūş tenüñi: Dūş ve tenüñi Ü.
[1922] ḍarbetden: ḍarbdan Ü.

Bu āhdan evvel ol[1923] cümle āh nā-çīz ve bī-hūde idi.

(13) Āh-ı īn bārīn zi-cānī nīz būd

Bu kerre vāḳiᶜ olan āh şeksiz cāndan (14) idi.

3218

Ger buved der-ᶜālemī ṣad nevḥa-ger

Farażā bu ᶜālemde yüz nevḥa ve fiġān (15) idici ola

Āh-ı ṣāḥib-derd bāşed kār-ger

Ṣāḥib-derdüñ āhı müᵓessir (16) olur . Zīrā bunuñ āhı ber-vech-i taḥḳīḳdür ve dil ü cāndandur anlaruñ nevḥa (17) ve fiġānı taḳlīdīdür ve hemān gelūy ve dehāndandur. Zamān-ı cāhiliyyetde (18) ᶜArab ṭāᵓifesinüñ ᶜādeti idi ki muṣībetlerde ücret ile nevḥa-gerler (19) ṭutarlar idi. Lā-cerem gelüp anda[1924] nevḥa ve fiġān eylerler idi.

3219

Ver buved (20) der-ḥalḳaᵓī ṣad ġam-zede

Veger bir ḥalḳada yüz ġam-gīn ola

Ḥalḳa-rā bāşed (21) nigīn mātem-zede

Ol ḥalḳanuñ nigīni mātem-zede olur . Zīrā anuñ [S311a] (1) ġam ve elemi derūnīdür ve derd ü muṣībete giriftār odur bāḳīsi tebaᶜiyyet (2) iᶜtibārı iledür. *Ḥalḳa* mecmaᶜ ve cemāᶜat ve *nigīn* yüzük ḳaşı maᶜnāsınadur [Ü311a] ki (3) ḥalḳaya nisbet ḫūb vāḳiᶜ olmışdur.

3220

Tā negerdī merd-i ṣāḥib-derd tu

(4) Mādām ki sen ṣāḥib-derd merd olmayasın

Der-ṣaf-ı merdān negerdī (5) merd tu

Sen merdler ṣaffında merd olmazsın.

3221

Her ki derd-i ᶜışḳ dāred (6) sūz hem

Her kim ki derd-i ᶜışḳ hem sūz-ı ᶜışḳ ṭutar yaᶜnī her kim ki anda bu iki (7) ḥālet vardur

Şeb kücā yābed ḳarār u rūz hem

[1923] ol: -Ü.
[1924] anda: -Ü.

Ol kimse şebde ve rūzda (8) hem ḳanda ḳarār bulur yaʿnī bī-ḳarār olup sūz u güdāzda olur.

Beyt

Buved her derd-rā dermān ʿaceb derdīst bī-derdī

Ki nenhād ḫured (9) der-ḥaḳḳāy çarḫ dermāneş

ḤİKĀYET

3222

Ḫˇāce-ī-rā[1925] **yek ġulām-ı çüst būd**

(10) Bir ḫˇācenüñ ṭāʿat ve ʿibādetde çüst ü ḳavī bir ġulāmı var idi.

(11) Dest pāk ez-kār-ı dünyā şüst* **būd**

Ol ġulām dünyānuñ kār u (12) aḥvālinden (pāk) ve tamām elini yumış idi yaʿnī bi't-tamām ferāġat eylemiş idi.

3223

(13) Cümle-i şeb ān ġulām-ı pāk-bāz

Cümle-i şeb ol pāk-bāz ġulām

Tābe-vaḳt-i ṣubḥ (14) mīkerdī namāz

Ṣabāḥ vaḳtine degin namāz ḳılurdı.

3224

Ḫˇāce güfteş iy ġulām-ı (15) kār-kun

Ḫˇācesi aña didi iy ṭāʿat ve ʿibādet idici ġulām.**

(16) Şeb çü berḫīzī merā bīdār kun

Çünki gice ṭāʿat ve ʿibādet içün (17) ḳalḳasın beni bīdār eyle.

3225

Tā vuḍū sāzem kunem bā-tu namāz

Tā āb-dest (18) tedārik eyleyem senüñle namāz edā idem.

Ān ġulām ū-rā cevābī dād bāz

(19) Ol ġulām çünki ḫˇācesinden bu sözleri işitdi aña āşikārā (20) ve rūşen bir cevāb virdi.

[1925] "Ḫˇāce", Muhammed Rıza Şefīi Kedkenī nüshasında "Zengī" olarak belirtiliyor.

* *şüste*den muḫaffefdür kāfiye içün.

** *kun* emr-i ḥāżırdur.

3226

Güft ān kes-rā ki derd-i reh neḫāst

[S312b] (1) Ġulām aña didi ol kimseye ki ṭarīḳ-i ʿışḳuñ şevḳ u derdi ẓāhir ve müyesser (2) olmadı.

Ger keseş bī̆dār-ger nebved [Ü311b] revāst

Eger bir kimse anı ḫˇābdan (3) bī̆dār idici olmaya revādur . Zīrā mādām ki derd[1926] olmaya anuñ ḫˇābdan (4) bī̆dār olmasınuñ nefʿi olmaz.

3227

Ger turā derdīstī̆ bī̆dārīˀī̆

Eger (5) senüñ bir derdüñ olaydı ḫˇābdan be-her ḥāl bī̆dār[1927] olurduñ.

(6) Rūz u şeb der-kār ne bī̆-kārīˀī̆

Rūz u şeb ṭāʿat ve ʿibādetde (7) olurduñ ṭāʿat ve ʿibādetden fārıġ ve ġāfil olmazduñ.

3228

Çün kesī̆ (8) bāyed ki bī̆dāret kuned

Çün bir kimse gerek ki seni ḫˇābdan bī̆dār eyleye.

(9) Dī̆gerī̆ bāyed ki ū kāret kuned

Pes bir ġayrı kimse gerek ki o senüñ kāruñı (10) eyleye yaʿnī̆ senden ötürü namāz edā ide.[1928]

3229

Her kirā īn ḥasret ü (11) īn derd nīst

Her kimüñ bu ḥasreti ve bu derdi yoḳdur

Ḫāk (12) ber-farḳeş ki ān kes merd nīst

Ḫāk anuñ farḳ u seri üzere . Zīrā (13) ol kimse merdān ḥużūrında merd degüldür.

3230

Her ki bā-īn derd-i dil der-hem (14) sirişt

Her kim ki göñli bu derd ile muḫammer ve sirişte oldı

Maḥv-şud hem (15) dūzaḫ ū-rā hem bihişt

[1926] derd: -Ü.
[1927] bī̆dār: -Ü.
[1928] ide: eyleye Ü.

Hem dūzaḫ hem bihişt anuñ maḥvı oldı yaʿnī (16) istiġrāḳ sebebi ile dūzaḫ ve bihişt ḳaydından[1929] necāt buldı.

ḤİKĀYET

3231

Bū ʿAlī-i Ṭūsī ki pīr-i ʿahd būd

Bū ʿAlī-i Ṭūsī ki zamān ve (18) ʿahdinüñ pīr ü mürşidi[1930] idi.

Sālik-i vādī-i cidd ü cehd būd

(19) Cidd ü cehd vādīsinüñ sāliki idi.

3232

Ān ki ū īncā be-nāz u ʿiz resīd

(20) O yaʿnī Bū ʿAlī ki o bunda nāz ve ʿizze irişdi.*

Mīnedānem hīç kes (21) hergiz resīd

Bilmezem hīç kimse hergiz irişdi mi yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ [S312a] (1) ḥużūr-ı şerīfinde ḥadden bīrūn nāzenīn ve ʿazīz idi.

3233

Güft ferdā (2) ehl-i dūzaḫ zār zār

Bū ʿAlī-i Ṭūsī ḥażreti didi[1931] yarın yaʿnī āḫiretde (3) ehl-i dūzaḫ zār zār

[Ü312a] Ehl-i cennet-rā büpürsend āşikār

Cennet (4) ehline āşikārā suʾāl eyleyeler ve diyeler

3234

Kez-ḫoşīʾī cennet ü ẕevḳ-i (5) viṣāl

Ki cennetüñ leṭāfet ve ḫoşluġından ve viṣāl-i Ḥaḳḳ'un ẕevḳ (6) u ṣafāsından

Rāst bergūyīd bā-mā çīst ḥāl

Ḥālüñüz nedür bize (7) ṭoġrı diñüz.

3235

Ehl-i cennet cümle gūyend īn zamān

Ḫubī-i firdevs (8) berḫāst ez-miyān

[1929] ḳaydından: ḳaydından ḫalāṣ ve Ü.
[1930] pīr ü mürşidi: pīri ve mürşidi Ü.
* *ʿizz* ʿizzet maʿnāsınadur.
[1931] ḥażreti didi: didi ki Ü.

Ehl-i cennet cemīᶜan dirler bu zamān firdevsüñ (9) leṭāfet ve ḫūbluġı ortadan maḥv u refᶜ[1932] oldı.

3236

Zān ki mā-rā der-bihişt-i (10) bā-kemāl

Zīrā ki kemāl ü leṭāfet ile olan cennetde

Rūy bünmūd (11) āfitāb-ı ān cemāl

Ol cemālüñ āfitābı bize yüz gösterdi yaᶜnī (12) Ḫüdāy ᶜazze ve celle bize dīdār-ı şerīfini ᶜarż u āşikār eyledi.

3237

Çün cemāl-i (13) ū be-mā nezdīk şud

Çünki anuñ cemāli bize ḳarīb ve āşikār oldı.

(14) Heşt ḫuld ez-şerm-i ū tārīk şud

Lā-cerem sekiz cennet anuñ şerminden (15) tārīk ve bī-nūr oldı.

3238

Der-fürūġ-ı ān cemāl-i cān-fişān

Ol (16) rūḥ-baḫş cemālüñ fürūġ ve nūrında

Ḫuld-rā ne nām mānd ü ne nişān

Cennetüñ ne (17) nāmı ve ne nişānı ḳaldı yaᶜnī maḥv u münᶜadim oldı . Zīrā dīdār-ı Ḫüdā'ya (18) nisbet cinān ẕerreden kemterdür.

Mıṣrāᶜ

Yek deme dīdār-ı dost her dü cihāneş (19) behāst

3239

Çün bügüyend ehl-i cennet ḥāl-i ḫᵛīş

Çünki ehl-i cennet (20) ehl-i dūzaḫa kendülerinüñ ḥālini diyeler

Ehl-i dūzaḫ der-cevāb āyend (21) pīş

Ehl-i dūzaḫ anlaruñ ḥużūrında cevāba geleler ve diyeler

3240

Kīy şumā [S313b] (1) fārıġ zi-firdevs ü cinān

Ki iy ehl-i cennet ki siz[1933] müşāhede-i Cemāl-i İlāhī (2) sebebi ile firdevs ü cināndan fārıġsız.

[1932] maḥv u refᶜ: refᶜ ü maḥv Ü.

Her çi güftīd ān çünānest (3) īn çünān

Her ne ki siz didüñüz şeksiz ancılayındur ancılayın.

3241

Zān ki mā (4) kaṣḥāb-ı cāy-ı nā-ḫoşīm

Zīrā ki[1934] biz ki zişt ü nā-ḫoş cāyuñ aṣḥābıyuz (5) yaʿnī ehl-i dūzaḫ[1935]

Ez-ḳadem tā farḳ ġārḳ āteşīm

Ḳademümüzden farḳumuza degin (6) āteşe ġarḳuz

3242

Rūy çün bünmūd mā-rā āşikār

Ḥasret-i vā-māndegī ez-rūy-ı yār

(7) Çünki yārüñ yüzinden firāḳ ve cüdālıḳ ḥasreti bize āşikārā yüz gösterdi (8) yaʿnī çünki anuñ ḥasreti bizde ẓāhir oldı. *Yār*dan murād Ḫüdāy ʿazze ve celledür.

3243

(9) Çün şudīm āgeh ki mā üftādeīm

Çün āgāh olduḳ ki biz üftādeyüz (10) yaʿnī ḳurb u rıżāsından bī-behreyüz

Vez-çünān rūy-ı cüdā üftādeīm

(11) Ve ancılayın zībā-rūy ve vechden cüdā ve dūr düşmişüz.

3244

Zāteş-i ḥasret (12) dil-i nā-şād-ı mā

Lā-cerem ḥasret āteşi sebebinden bizüm ġam-gīn göñlümüz

Āteş-i (13) dūzaḫ be-burd ez-yād-ı mā

Dūzaḫuñ āteşini bizüm yād u fikrümüzden iletdi.

3245

(14) Her kücā kīn āteş āyed kār-ger

Zīrā her ḳanda ki bu āteş kār-ger gele yaʿnī (15) teʾsīr idici ola.

Zāteş-i dūzaḫ kücā māned eser

Dūzaḫuñ āteşinden (16) ḳanda eser ḳalur yaʿnī ḳalmaz . Zīrā bu āteşe nisbet dūzaḫuñ āteşi hīç (17) ve nā-çīzdür.

3246

[1933] ki siz: siz ki Ü.
[1934] ki: -Ü.
[1935] ehl-i dūzaḫ: ehl-i dūzaḫuz Ü.

Her kirā şud der-reheş ḥasret pedīd

Ol Ḫüdā'nuñ yolında (18) her kime ki ḥasret ve ḥayret ẓāhir oldı

Kem tüvāned būd ez-īn ġayret pedīd

(19) Bu ġayret cihetinden ẓāhir ve āşikār olmaġa ḳādir olmaz . Zīrā ḥasret ve ḥayret (20) anı maḥv ü münʿadim eyler.

3247

Ḥasret ü āh u cerāḥat bāyedet

Çünki ʿışḳ-ı (21) İlāhī'ye vuṣūl bulduñ pes saña ḥasret ve āh ve cerāḥat-ı dil gerek.*

[S313a] (1) Der-cerāḥat ẕevḳ ü rāḥat bāyedet

Cerāḥatda saña ẕevḳ ü rāḥat [Ü313a] gerek (2) yaʿnī bu ṭarīḳde her ne ḳadar ālām ve meṣāʾibe giriftār olasın anlardan (3) saña ẕevḳ ü rāḥat ve ṣafā irişe.

3248

Ger der-īn menzil tu mecrūḥ āmedī

(4) Bu menzilde eger sen mecrūḥ geldüñ ise yaʿnī ḥālāt-ı ʿışḳ sebebi ile (5) mecrūḥ-dil olup dünyevī sürūr u[1936] ẕevḳ ü rāḥatdan fārıġ olduñ.

(6) Maḥrem-i ḫalvetgeh-i rūḥ āmedī

ʿĪsā peyġām-ber ʿaleyhi's-selāmuñ ḫalvetgāhınuñ (7) maḥremi geldüñ[1937] yaʿnī ʿālī mertebeye vuṣūl bulursın. *Rūḥ*dan murād ḥażret-i (8) ʿĪsā olmaḳ ziyāde rūşendür.

3249

Ger tu mecrūḥī dem ez-ʿālem mezen

Sen eger (9) ʿışḳ-ı İlāhī'nüñ mecrūḥı iseñ ʿālemden dem urma yaʿnī mā-sivāyı (10) bi'l-külliyye ferāmūş eyle.

Dāġ mīnih ber-cerāḥat dem mezen

Cerāḥatüñ (11) üzere dāġ ḳo söyleme yaʿnī dem-be-dem derd-i ʿışḳı ziyāde eyle ve mütesellī ve (12) mesrūr ol.

ḤİKĀYET

3250

---

* *bāyedet*de *tā* ḫiṭāb içündür.

[1936] sürūr u: -Ü.

[1937] geldüñ: olduñ Ü.

Ez-nebī der-ḫˇāst merdī pür-niyāz

(13) Tā güzāred ber-muṣallāyeş namāz

Pür-niyāz bir merd yaʿnī bir ʿābid ḥażret-i Resūl'den (14) ṣalla'l-lāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem ṭaleb eyledi tā ḥażret-i Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu (15) teʿālā ʿaleyhi ve sellem seccādesi üzere namāz edā eyleye.

3251

Ḫˇāce destūrī (16) nedād ū-rā der-ān

Ḫˇāce ki murād ḥabīb-i Rabbü'l-ʿālemīndür ol ḥuṣūṣda (17) aña hīç icāzet virmedi.

Güft rīg ü ḫāk germest īn zamān

Didi (18) bu zamān rīg ve ḫāk ıssıdur.

3252

Rūy nih ber-ḫāk-i germ ü rīg-i kūy

(19) Yüzüñi ıssı ḫāk ve maḥallenüñ rīgi üzere ḳo yaʿnī namāzuñı bunlar üzere (20) edā eyle.

Zān ki her mecrūḥ-rā dāġest rūy

Zīrā ki her mecrūḥa (21) vech[1938] ü lāʾıḳ dāġdur. *Rūy*-ı sānī vech ü lāʾıḳ maʿnāsınadur.

3253

Çü tu [S314b] (1) mībīnī cerāḥat rūḥ-rā

Çünki sen rūḥuñuñ cerāḥatini [Ü313b] göresin yaʿnī (2) çünki rūḥuñ ālām-ı ʿışḳdan mecrūḥ ola. Mesrūr ol.

Dāġ nīkūter (3) buved mecrūḥ-rā

Zīrā mecrūḥa dāġ laṭīf ve nāfiʿrekdür . Zīrā her cerāḥat ki (4) ʿilāc-peẕīr olmaya aña dāġıla ʿilāc eylerler.

Beyt

Be-ṣavt-ı bülbül ü ḳumrī (5) eger ne-nūş mey

ʿİlāc-ı key kunemet āḫirü'd-devā el-key[*]

*Dāġ*dan murād dāġ-ı (6) ʿışḳdur ki cemīʿ derdlere dermāndur.

[1938] vech: -Ü.

[*] *ʿilāc* be-her ḥāl *key* lafẓına mużāfdur.

3254

Tā nesāzī dāġ-ı dil īn cāygāh

(7) Pes mādām ki gönlüñe dāġ eylemeyesin.

Key tüvān kerden be-sūy-ı ū nigāh

(8) Anuñ cānibine naẓar eylemek ḳaçan mümkindür yaʿnī mādām ki dāġ-ı ʿışḳıla (9) gönlüñi dāġ-dār eylemeyesin hīç bir vechile ḳurb-ı İlāhī'den behrever olmaġa (10) ḳādir olmazsın.

3255

Dāġ-ı dil āver ki der-meydān-ı derd

Gönül daġını getür (11) . Zīrā derd meydānında

Ehl-i dil ez-dāġ bişnāsend merd

Ehl-i dil merdi (12) dāġ ve ʿalāmetden bilürler. *Dāġ*dan murād ʿışḳ ve derd dāġıdur.

SUʾĀL-İ MURĠĪ DĪGER EZ-HÜDHÜD[1939]

3256

Dīgerī güfteş ki iy dānā-yı rāh

Bir murġ daḫı hüdhüde (14) ḫiṭāb idüp didi iy ṭarīḳ-i ʿışḳuñ dānā ve delīli.

Dīdehā bāşed (15) der-īn vādī siyāh

Bu vādīde çeşmler siyāh ve ḫīre olur.

3257

(16) Pür-siyāset mīnümāyed īn ṭarīḳ

Bu ṭarīḳ pür-siyāset ve ālām görünür.

(17) Beyt

Her şebnemī der-īn reh ṣad baḥr-ı āteşīnest

Derdā ki īn muʿammā şerḥ (18) ü beyān nedāred

Çend fersengest īn rāh iy refīḳ

İy refīḳ bu ṭarīḳ ne (19) ḳadar fersengdür anı bize beyān eyle.

Beyt

Īn rāh-rā nihāyet (20) ṣūret kücā tüvān best

Keş ṣad hezār menzil bīşest der-bidāyet

[1939] "Diğer Kuşun Hüthüte Sorusu"

CEVĀB DĀDEN-İ HÜDHÜD[1940]

3258

Güft mā-rā heft vādī der-rehest

Hüdhüd ol [S314a] (1) murġa cevāb virüp didi bizüm yolumuzda yedi vādī vardur.

Çün güẕeşti (2) heft vādī dergehest

Çünki yedi vādīyi geçdüñ dergāh-ı Eḥadiyyet'dür. (3) *Yedi vādī*den murād erbāb-ı sülūk ṭarīḳinde olan yedi ismüñ (4) āṯārı iʿtibārı ile olan merātibdür.

3259

Vā neyāmed der-cihān zīn [Ü314a] (5) rāḥ kes

Cihānda bu yoldan kimse girü gelmedi. Niteki Būstān'uñ bu (6) beytinden bu maʿnā rūşendür.

Beyt

Veger sālikī maḥrem-i rāz geşt

(7) Be-bendend ber-vey der-i bāz geşt

Nīst ez-ferseng-i ū āgāh kes

Anuñ (8) fersenginden kimse āgāh ve ḫaber-dār degüldür.

3260

Çün neyāmed bāz kes zīn rāh-ı dūr

(9) Çünki bu dūr ve dırāz yoldan girü bu ʿāleme kimse gelmedi.

Çün dehendet (10) āgehī iy nā-ṣabūr

İy nā-ṣabūr bu ṭarīḳden saña nice āgāhluḳ virirler.

3261

(11) Çün şudend īn cāygeh güm ser-be-ser

Çünki bu ṭarīḳüñ sālikleri bu (12) maḥalde cemīʿan güm ü maḥv oldılar.

Key ḫaber bāzet dehend iy bī-ḫaber

Pes iy bī-ḫaber (13) saña ḳaçan āşikāre ḫaber virürler.

Beyt

İy bürāder bī-nihāyet dergehīst

(14) Ber-her āncā mīresī bi'l-lāh māyist

[1940] "Hüthütün Verdiği Cevap"

DER-BEYĀN-I VĀDĪHĀST[1941]

3262

Hest vādī-i (15) ṭaleb zāġāz-ı kār

Āġāz-ı kārdan yaʿnī sülūkuñ evveli ṭaleb vādīsidür (16) . Zīrā evvelā lāzım olan ṭalebdür.

Vādī-i ʿışḳest ez-ān pes (17) bī-kenār

Andan ṣoñra bī-kenār ve bī-nihāyet ʿışḳ vādīsidür . Zīrā mādām ki (18) ʿışḳ-ı İlāhī'ye vuṣūl müyesser olmaya bu vādīleri ṭayy ü ḳaṭʿ idüp (19) menzil-i maḳṣūda vuṣūl müyesser olmaz.

3263

Pes seyüm vādī ez-ān-ı maʿrifet

(20) Ṣoñrā vādī-i sāliṣ maʿrifete mensūbdur yaʿnī maʿrifetu'l-lāhdur . Zīrā çünki (21) maʿrifetu'l-lāh olmaya murād ḥāṣıl olmaz.

Hest çārum vādī istiġnā ṣıfat

[S315b] (1) Vādī-i rābiʿ ṣıfat ve istiġnādur . Zīrā mādām ki sālik mā-sivādan (2) müstaġnī olmaya ol cānibden behrever olmaz.

3264

Hest pencüm vādī (3) ez-tevḥīd-i pāk

Vādi-i ḫāmis pāk tevḥīddendür[1942] . Zīrā sālik (4) mādām ki Eḥadiyyet'üñ [Ü314b] sırrına vuḳūf bulmaya tevḥīd-i ḥaḳīḳīye vuṣūl olmaḳ[1943] (5) ve andan behrever olmaḳ muḥāldür.

Pes şeşüm vādī-i ḥayret ṣaʿbnāk

(6) Ṣoñra ṣaʿbnāk ve ḫaṭarnāk ol vādīlerüñ sādisi vādī-i ḥayretdür. (7) Bunda *ḥayret*den murād ḥayret-i memdūḥadur ki murād mā-sivādan iʿrāż (8) idüp cenāb-ı Eḥadiyyet'e müteveccih olmaḳdur.

3265

Heftümīn vādī-i faḳrest ü fenā

(9) Ol vādilerüñ sābiʿi faḳr u fenā vādīsidür.

Baʿd ez-īn vādī (10) reviş nebved turā

[1941] "Vadiler Hakkındadır"
[1942] tevḥīddendür: tevḥīddür Ü.
[1943] olmaḳ: bulmaḳ Ü.

Bundan ṣoñra saña reviş olmaz yaʿnī revişe (11) iḥtiyācuñ olmaz līkin bir maḳām vardur ki andan öteye güẕer eylemege (12) (???) mecāl ve imkān olmaz . Zīrā ol maḥalde tecellī-i ẕātuñ nūrına (13) server-i kāʾinātdan ġayrı bir kimse taḥammül eylemege ḳādir olmaz. Bu maʿnā *ḫarra Mūsā (14) ṣaʿiḳan*[1944] āyetinden ziyāde ẓāhirdür.

3266

Derkeşiş üftī reviş güm gerdedet

(15) Ceẕbeye düşersin pes revişüñ güm ü maḥv olur yaʿnī reviş (16) ve riyāżāt-ı şāḳḳaya muḥtāc olmazsın . Zīrā müntehī ve kāmil olursın.

(17) Ger buved yek ḳaṭre ḳulzüm gerdedet

Farażā eger senüñ bir ḳaṭreñ ola ol (18) bir ḳaṭre anda ḳulzüm olur yaʿnī bir cüzvī ḥālet anda ẕātuñ feyż ü nūrı (19) sebebi ile küllī ḥālet olur.

DER-BEYĀN-I VĀDĪ-İ ṬALEB[1945]

3267

Çün fürū āyī be-vādī-i (20) ṭaleb

Çünki iy sālik ṭaleb vādīsine nüzūl eyleyesin yaʿnī (21) çünki ṭalebde olasın

Her zamānī pīşet āyed ṣad taʿab

Her bir zamānda [S315a] (1) senüñ öñüñe yüz taʿab ve zaḥmet gelür.*

3268

Ṣad belā der-her nefes īncā buved

(2) Bunda her[1946] nefesde yüz belā olur . Zīrā ṭālib-i Ḥaḳḳ iken mā-sivādan (3) bi'l-külliyye ferāġat eylemek lāzımdur ve illā buʿd u ḫiẕlāndan ġayrı bir nesne (4) ḥāṣıl olmaz.

Ṭūṭī-i gerdūn meges īncā buved

[Ü315a] Felegüñ ṭūṭīsi bunda (5) meges olur. Murād vādī-i ṭalebde ḥadden bīrūn ṣuʿūbet var idügin (6) beyāndur. *Ṭūṭī-i gerdūn*dan murād ḥażret-i Cebrāʾil'dür[1947] ʿaleyhi's-selām (7) ve bunuñ ẕikrinden murād vādī-i ṭaleb ziyāde ḫaṭarnāk ve maḥall-i helāk (8) idügin işʿārdur.

Mıṣrāʿ

[1944] "Musa da baygın düştü." A'rāf/143.
[1945] "Talep Vadisi Hakkında"
* *taʿab* zaḥmet ve meşaḳḳat maʿnāsınadur.
[1946] her: her bir Ü.
[1947] Cebrāʾil'dür: Cibrīl'dür Ü.

Āh ez-īn rāh ki der-vey ḫaṭarī nīst ki nīst

3269

(9) Cidd ü cehd īncāt bāyed sālhā

Bunda saña sālhā ve müddet-i medīde (10) cidd ü cehd eylemek gerek.*

Zān ki īncā ḳalb gerded ḥālhā

Zīrā ki burada (11) ḳalb ḥāllere mütebeddil olur yaʿnī aḫlāḳ-ı ẕemīme aḫlāḳ-ı ḥamīdeye tebdīl (12) olunur. Ziyāde ʿacīb[1948] ḥāletdür ki bu zamānda mürşid nāmında olan (13) nāḳışlar henüz aḥvāl-i ṭarīḳatden bī-ḫaber ve bī-behre iken meredesini (14) kāmil diyü ḫalīfe eyler ve bir cānibe irşāda gönderür. Āh bu vādī-i (15) ḍalāletden necāṭ bulmamış bed-baḫt[1949] ṭāʾife ki bisyār selīm ve (16) sāde-dilleri ṭarīḳ-i sedāddan dūr idüp ḍalālete mübtelā eylediler.

3270

Māl īncā (17) bāyedet endāḫten

Saña mālüñi bunda terk eylemeñ gerek tā ki ṭalebüñ (18) dürüst ola.

Mülk īncā yābedet der-bāḫten

Mülk ü salṭanatuñı bunda (19) fedā eylemeñ gerek İbrāhīm-i Edhem ḥażretleri gibi.

3271

Der-miyān-ı ḫūnt bāyed (20) āmeden

Saña ḳan içine gelmek gerek yaʿnī bisyār belāya ṣabr u taḥammül eylemek (21) lāzımdur.

Ez-heme bīrūnt yābed āmeden

Ve cemīʿ nesneden saña [S316b] (1) ṭaşra gelmek gerek yaʿnī saña lāzımdur ki mā-sivādan ferāġat eyleyesin.

3272

(2) Çün nemāned hīç maʿlūmet be-dest

Çünki senüñ destüñde hīç sīm ü (3) zerüñ ḳalmaya

Dil be-bāyed pāk kerd ez-her çi hest

---

* *īncāt*da *tā* ḫiṭāb içündür.
[1948] ʿacīb: ʿaceb Ü.
[1949] bed-baḫt: -Ü.

Ḳalbüñi pāk eylemek (4) gerek her nesneden ki vardur yaʿnī ḥubb-ı mā-sivādan ḳalbüñi pāḳ eylemek lāzımdur. (5) *Maʿlūm*dan murād bunda sīm ü zerdür ammā bu maʿnā [Ü315b] her bir kimsenüñ maʿlūmı (6) degüldür.

3273

Çün dil-i tu pāk gerded ez-ṣıfāt

Çünki senüñ ḳalbüñ (7) beşeriyyet ṣıfātından pāk ola.

Tāftīn gīred zi-ḥażret nūr-ı ẕāt

Ḥażret-i (8) Ḥaḳ'dan ʿazze ismuhu nūr-ı ẕāt müşteġil olmaġa şurūʿ eyler yaʿnī nūr-ı İlāhī senüñ (9) ḳalbüñde dıraḫşān olur zīhī saʿādet ol ṭālibe ki bu ḥālet aña (10) müyesser olur.

3274

Çün şeved ān der-dil-i tu āşikār

Çünki ol nūr senüñ (11) ḳalbüñde āşikār ve ẓāhir ola.

Der-dil-i tu yek ṭaleb gerded hezār

Anuñ (12) sebebi ile senüñ göñlüñde bir ṭaleb hezār olur.

3275

Ger şeved der-rāh-ı ū (13) āteş pedīd

Bu ḥāletden[1950] farażā eger anuñ yolında āteş ẓāhir ola

(14) Ver şeved ṣad vādī-i nā-ḫoş pedīd

Veger yüz nā-ḫoş ve havlnāk (15) vādī ẓāhir ola.

3276

Ḫˇīş-rā ez-şevḳ-i ū dīvānevār

Kendüsinüñ şevḳinden[1951] dīvāne gibi

Ber-ser-i āteş zened pervānevār

Āteşüñ başı (16) üzere[1952] pervāne gibi.

3277

Ser-ṭaleb gerded zi-müştāḳī-i ḫˇīş

(17) Kendünüñ iştiyāḳından ser ṭaleb idici olur.*

[1950] ḥāletden: ḥāletden ṣoñra Ü.
[1951] Kendüsinüñ şevḳinden: Kendüsini anuñ şevḳinden Ü.
[1952] üzere: üzere urur Ü.
* *Ser-ṭaleb* vaṣf-ı terkībīdür.

Cürᶜa-ʾī mīḫᵛāhed (18) ez-sāḳī-i ḫᵛīş

Kendünüñ sāḳīsinden bir cürᶜā ister.

3278

Cürᶜa-ʾī zān (19) bāde çün nūşeş şeved

Ol bādeden çünki aña bir cürᶜa nūş ola (20) yaᶜnī nūş eyleye

Her dü ᶜālem kül ferāmūşeş şeved

Her iki ᶜālem ol (21) cürᶜa sebebi ile aña cemīᶜan ferāmūş olur yaᶜnī mā-sivāyı bi'l-külliyye ferāmūş eyler.

3279

[S316a] (1) Ġarḳa-i deryā be-māned ḫuşk-leb

Ḳurb u müşāhede deryāsına ġarīḳ iken (2) teşne ḳalur yaᶜnī müşāhededen sīr-āb olmaz.*

Sırr-ı cānān mīkuned ez-cān ṭaleb

(3) Cānānuñ sırrını cānından ṭaleb eyler. *Cānān*dan murād cenāb-ı Eḥadiyyet'dür.

3280

Zārızū-yı (4) ān ki sır bişnāsed ū

O ol ārzū cihetinden ki esrārdan sırr [Ü316a] fehm eyleye

(5) Zejdehā-yı cān-sitān nehrāsed ū

O cān alıcı yaᶜnī helāk (6) idici ejderhādan ḫavf eylemez şeyṭān gibi ki ḥażret-i Ādem'üñ (7) ᶜaleyhi's-selām[1953] mescūd-ı melāʾike olmasınuñ sırrına vuḳūf bulmaḳdan ötürü ebedī laᶜneti (8) ḳabūl eyledi.

3281

Küfr ü laᶜnet ger be-hem pīş āyedeş

Ol maḳāmda farażā küfr ü (9) laᶜnet maᶜan eger anuñ öñine gele

Der-peẕīred tā derī bükşāyedeş

Ḳabūl (10) eyler tā aña bir feṭḥ-i bāb ola. Ḫulāṣa-i kelām budur ki çün sālik bu maḳāma (11) vuṣūl bulup ṭālib-i esrār ola anuñ hīç bir ḥāletden perhīz ve (12) mübālātı

---

* *ḫuşk-leb* teşne maᶜnāsınadur.

[1953] ᶜaleyhi's-selām: -Ü.

olmaz . Zīrā eger perhīz ve mübālātı olmaz . Zīrā eger perhīz ve mübālātı (13) ola esrārdan maḥrūm olur ve feṯḥ-i bāb müyesser olmaz.[1954]

3282

Çün dereş bekşād (14) çi küfr ü çi dīn

Çünki aña feṯḥ-i bāb oldı aña küfr ne ve dīn ne yaʿnī o (15) bir ḥālete irişür ki küfr ü dīn ḳaydından ḫalāṣ olur. Bu ḥālet mertebe-i (16) şerīʿatda muḥāldür . Zīrā bu ḥālet mertebe-i ḥaḳīḳat iʿtibārı iledür. (17) Keşret-i sevdā sebebi ile dīvāne olanlar ḫod küfr ü dīn mertebesinden (18) ḫalāṣ olmışlardur. *Dīvāne-rā ḳalem nīst*[1955] kelāmından murād olunan maʿnā (19) budur. ʿIşḳ-ı İlāhī dīvānelerinüñ cünūnı ḫod anlaruñ cünūnından ziyādedür. (20) Bu ṭāʾife egerçi küfr ü dīn ḳaydından ḫalāṣ olmışlardur līkin ʿışḳ-ı İlāhī (21) sebebi ile küfrden ve şirk-i celī ve şirk-i ḫafīden ḫalāṣ olup dīn ü īmānuñ [S317b] (1) lübb ü maġzına vuṣūl bulmışlardur.

Zān ki nebved zān sūy-ı der ān u īn

(2) Zīrā ki ol bāb cānibinden ān u īn olmaz yaʿnī çünki bir kimse Ḫüdāy (3) ʿazze ve cellenüñ dergāhına vuṣūl bulup muḳarrebīnden ola ol kimse küfr ü (4) dīn ḳaydından berī olup istiġrāḳa irişür. Bāyezīd-i Bisṭāmī (5) ḥażretleri gibi ki *Sübḥānī mā-aʿẓame şānī* [Ü316b] *lā-ilāhe illā ene*[1956] didi. Bu ḥālet (6) aṣḥāb-ı şerīʿat ḳatında egerçi küfrdür līkin erbāb-ı ḥaḳīḳat ḳatında lübb-i ṭāʿat (7) ve sırr-ı tevḥīd ü maʿrifetdür . Zīrā ol ḥālde kelām-ı İlāhī'ye maẓhar olmışdur (8) Mūsā peyġām-ber ḥażretinüñ dıraḫtı gibi ki kelām-ı İlāhī'ye maẓhar olup *ena'l-lāhu Rabbü'l- (9) ʿālemīn*[1957] didi. Mışrāʿ-i şānīde ki *der* vāḳiʿ olmışdur ḳapu maʿnāsınadur ki (10) murād dergāh-ı Eḥadiyyet'dür.

ḤİKĀYET

3283

ʿAmr Bū ʿOşmān-ı Mekkī der-Ḥarem

Āverīd (11) īn Genc-nāme der-ḳalem

[1954] . Zīrā eger perhīz ve mübālātı ola esrārdan maḥrūm olur ve feṯḥ-i bāb müyesser olmaz: ola esrārdan maḥrūm olur ve feṯḥ-i bāb müyesser olmaz Ü.

[1955] "Aklı olmayan sorumlu değildir."

[1956] "Ben kendimi tesbih ederim ki şanım yücedir. Benden başka ilah yoktur."

[1957] "Ben ālemlerin Rabbi olan Allah'ım." Kasas/30.

Bū ʿOs̱mān-ı Mekkī ki ismi ʿAmr'dur. Bu Genc-nāme'yi Ḥarem'de (12) ḳaleme getürdi. *Ḥarem*'den murād Ḥarem-i Kaʿbe'dür[1958] şerrefa'l-lāh. *Genc-nāme*'den murād bu beytlerüñ (13) mażmūnıdur.

3284

Güft çün Ḥaḳ der-demīd ān sırr-ı pāk

Bū ʿOs̱mān-ı Mekkī didi (14) çünki Ḥaḳḳ teʿālā ḥażreti ʿazze ismuhu ol pāk ve laṭīf sırrı

Der-ten-i Ādem ki (15) ābī būd u ḫāk

Ḥażret-i Ādem'üñ cesedine nefḫ eyledi ḥālbuki ḥażret-i (16) Ādem ʿaleyhi's-selām ṣāfī āb u ḫāk idi. Bu āyet-i kerīmeye işāretdür (17) *nefaḫtü fīhi min rūḥī.*[1959]*

3285

Ḫˇāst tā ḫayl-i melāʾik ser-be-ser

Ḫüdāy ʿazze ve celle (18) istedi tā melāʾik cemāʿati cemīʿan

Ne ḫaber yābend ez-cān ne eṣer

Cāndan (19) ne ḫaber ne eṣer bulalar yaʿnī hergiz rūḥdan ḫaber-dār olmayalar.

3286

Güft iy rūḥāniyān-ı (20) āsumān

Ḫüdāy ʿazze ve celle melāʾikeye ḫiṭāb idüp didi iy āsumānuñ (21) rūḥānīleri

Pīş-i Ādem secde ārīd īn zamān

Bu zamān Ādem'üñ öñinde [S317a] (1) secde getürüñüz yaʿnī Ādem'e secde eyleñüz.

3287

Ser nihādend ān heme ber-rūy-ı ḫāk

(2) Fi'l-ḥāl ol cemīʿ rūḥānīler Ādem'üñ öñinde ḫāküñ üzerinde[1960] baş ḳodılar (3) yaʿnī secde eylediler.

Lā-cerem yek ten ne-dīd ān sırr-ı pāk

Lā-cerem ol pāk [Ü317a] ve (4) laṭīf sırrı melāʾikeden bir kimse görmedi.

[1958] Ḥarem-i Kaʿbe'dür: Kaʿbe'dür Ü.

[1959] "İçine ruhumdan üflediğim zaman." Sād/72.

* Yarısı yazılmamış olmakla birlikte derkenarda şu ayet yazılıdır: *Ve iẕkulnā li'l-melāʾiketi's-cudū li-ādeme fe-secedū illā iblīs ebī ve's-tekbera ve kāne mine'l-kāfirīn.* (Hani meleklere, "Ādem için saygı ile eğilin" demiştik de iblis hariç bütün melekler hemen saygı ile eğilmişler, iblis (bundan) kaçınmış, büyüklük taslamış ve kafirlerden olmuştu.) Bakara/34.

[1960] ḫāküñ üzerinde: ḫāk üzerine Ü.

3288

Bāz iblīs āmed ü güft īn nefes

(5) İblīs āşikāre geldi ve didi bu nefes

Secdeʾī ez-men nebīned hīç kes

(6) Hīç kimse benden bir secde görmez yaʿnī ben buña hergiz secde eylemezem.

3289

Ger (7) biyendāzend ser ez-ten merā

Farażā eger benüm başumı cesedümden cüdā eyleyeler

(8) Nīst ġam çün hest īn gerden merā

Ġam degüldür çünki benüm bu gerden ve (9) kibrüm vardur yaʿnī bunuñ secdesinden ibāʾ itdügüm baña tefāḫür ve ʿuluvv[1961] yeter.

3290

(10) Men hemī dānem ki Ādem ḫāk nīst

Zīrā ben taḥḳīḳ bilürem ki Ādem ḫāk (11) degüldür.

Ser nehem tā sır bübīnem bāk nīst

Başumı fedā eylerem tā ol sırrı görem (12) bāk degüldür.

3291

Çün nebūd iblīs-rā ser ber-zemīn

Çünki iblīsüñ başı (13) yir üzere degül idi yaʿnī çünki secde eylemedi

Sır bedīd ū zān ki būd (14) ender-kemīn

İblīs ol sırrı gördi . Zīrā ki o kemīnde idi.

3292

Ḥaḳ teʿālā (15) güft iy cāsūs-ı rāh

Ḥaḳḳ teʿālā ḥażreti celle şānuhu ʿamme nevāluhu[1962] ḫiṭāb (16) idüp didi iy cāsūs-ı rāh

Tu be-sır düzdīdenī īn cāygāh

Sen bu maḥalde (17) sırr uġurlamaḳdasın yaʿnī sırr-ı nihāna vāḳıf olduñ.

3293

Genc çün dīdī ki (18) binhādem nihān

[1961] ʿuluvv: ʿuluvv-ḳadr Ü.

[1962] ʿamme nevāluhu: -Ü.

Çün genci ki nihān ḳodum gördüñ yaʿnī çünki ol nihān (19) genci gördüñ

Bekşemet tā vā negūyī der-cihān

Seni depelerem tā cihānda (20) āşikāre söylemeyesin ve fāş eylemeyesin.

3294

Zān ki ender-ḫufye pinhān ez-sipāh

(21) Zīrā ki ʿasākirden pinhān tenhāda[1963]

Her kücā gencī ki binhed pādişāh

Pādişāh [S318b] (1) her ḳanda bir genc ki ḳor yaʿnī yirüñ içinde defn ü pinhān eyler.

3295

Bī-şekī der-çeşm-i ān (2) kes kān nehed

Pādişāh ol kimsenüñ çeşm ü naẓarında ki ol genci ki ḫāküñ içine [Ü317b] (3) ḳor.

Bekşed ū-rā vü ḫaṭeş ber-cān nehed

Hīç şeksiz pādişāh anı depeler ve anuñ (4) cānı üzere ḫaṭṭ çeker yaʿnī anuñ cānını cesedinden cüdā eyler. Bunda *ḫaṭṭ çekmek* (5) ḳatl ü helāk eylemekden ʿibāretdür. *Bī-şekī*nün maʿnāsı mışrāʿ-i s̱ānīnüñ (6) maʿnāsına ḳayd olundı suhūlet-i maʿnā içün.

3296

Merd-i gencī genc dīdī āşikār

(7) Gencüñ merdisin genci āşikāre gördüñ.

Ser burīden bāyedet kerd iḫtiyār

(8) Saña başuñuñ kesilmesini iḫtiyār eylemeñ gerek yaʿnī senüñ başuñı kesmek (9) lāzım olmışdur.

3297

Ger neburrem ser zi-ten īn dem turā

Bu dem eger senüñ başuñı (10) tenüñden ḳaṭʿ u cüdā eylemeyem

Īn suḫan bāşed heme ʿālem turā

Bu söz senüñ cemīʿ (11) ʿālemüñ olur yaʿnī ḫalḳ-ı ʿālem mā-beyninde fāş ve meşhūr olur.

[1963] pinhān tenhāda: pinhānda Ü.

3298

Güft yā Rab (12) mehl dih īn bende-rā

Şeyṭān çünki Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teᶜālā ḥażretinden (13) bu sözleri işitdi eyitdi yā Rabb bu bendeñe mehl vir. Niteki bu maᶜnā (14) bu āyet-i kerīmeden rūşendür *ḳāle enẓirnī ilā-yevmi yubᶜaṯūn.*[1964*]

Çāreʾī kun īn (15) zi-kār efkende-rā

Āḫir[1965] bu kārdan bıraġılmışa ve dergāhdan merdūd olmışa (16) bir çāre eyle.

3299

Ḥaḳ teᶜālā güft mehlī ber-menet

Ḥaḳḳ teᶜālā ḥażreti celle şānuhu (17) ve ᶜamme nevāluhu iblīse ḫiṭāb idüp didi egerçi benüm saña bir mehlüm vardur yaᶜnī (18) saña mühlet virdüm.

Ṭavḳ-ı laᶜnet kerdem ender-gerdenet

Līkin senüñ gerdenüñe (19) laᶜnet ṭavḳını eyledüm. Bu hem-maᶜnādur līkin laᶜneti senüñ gerdenüñe ṭavḳ eyledüm. (20) Bu vech üzere *ṭavḳ* mużāf degüldür. Lācerem Ḫüdāy ᶜazze ve celle *inneke mine'l-munẓarīn*[1966] (21) diyüp merdūd-ı ebedā[1967] eyledi. Vech-i ṯānīye göre *laᶜnet-rā ṭavḳ kerdem ender-gerdenet* [S318a] (1) taḳdīrindedür.

3300

Nām-ı tu keẕẕāb ḫˇāhem zed raḳam

Senüñ ismüñi keẕẕāb yazışaram.

(2) Tā bemānī tā ḳıyāmet müttehem

Ḳıyāmete degin tā[1968] müttehem ḳalasın.

3301

Baᶜd ez-ān [Ü318a] iblīs (3) güft ān genc-i pāk

Çün merā rūşen şud ez-laᶜnet çi bāk

Andan ṣoñra (4) iblīs didi çünki ol pāk genc baña rūşen ve maᶜlūm oldı (5) laᶜnetden ne bāk.

[1964] "Şeytan dedi ki: (Öyle ise) bana insanların tekrar diriltilecekleri güne kadar süre ver." A'rāf/14.

[*] *dih* bunda emr-i ḫāżırdur.

[1965] Āḫir: -Ü.

[1966] "Sen süre verilenlerdensin." A'rāf/15.

[1967] merdūd-ı ebedā: merdūd Ü.

[1968] tā: -Ü.

3302

Laᶜnet ān-ı tust u raḥmet ān-ı tu

Laᶜnet senüñ ānuñdur (6) ve raḥmet senüñ ānuñdur yaᶜnī hem laᶜnet ve hem raḥmet sendendür ġayrıdan (7) degüldür.

Bende ān-ı tust ḳısmet ān-ı tu

Bende senüñ ānuñdur ve ḳısmet senüñ (8) ānuñdur yaᶜnī bendeñi sen ḫalḳ eyledüñ ve her ne ḥālet ki anda vardur sendendür (9) yaᶜnī saᶜādet ve şeḳāvet senüñ irādet-i şerifüñ iledür.

3303

Ger merā ḳısmest (10) laᶜnet bāk nīst

Egerçi benüm ḳısm u naṣībüm laᶜnetdür līkin bāk degüldür.

(11) Zehr hem bāşed heme tiryāk nīst

Zīrā zehr daḫı olur cemīᶜan tiryāk degüldür.

ḤİKĀYET

3304

Vaḳt-i murden būd Şiblī bī-ḳarār

Ölmek vaḳtinde Şiblī (13) bī-ḳarār oldı.

Çeşm-i ū pūşīde dil pür-intiẓār

Anuñ çeşmi pūşīde (14) gönli pür-intiẓār.

3305

Ber-miyān zünnār-ı ḥayret beste būd

Beline ḥayret zünnārını (15) baġlamış idi.

Ber-ser-i ḫākisterī binşeste būd

Bir miḳdār ḫākisterüñ başı üzere (16) oturmış idi.*

3306

Geh be-rāned[7] eşḳ ber-ḫākister ū

Gāhī o yaᶜnī Şiblī ḥażreti (17) ḳaddesa'l-lāhu sırrahu'l-ᶜazīz ḫākister üzere eşk sevḳ ü revān eylerdi yaᶜnī girye (18) eylerken gözinüñ yaşı ḫākister üzere revān olurdı.

Gāh ḫākister (19) fişāndī ber-ser ū

---

* *ḫākister* kül.

[7] be-rāned: be-rāndī Ü.

Gāhī o yaʿnī Şiblī ḥażreti ḳaddesa'l-lāhu sırrahu'l-ʿazīz (20) başınuñ üzerine ḫākister ṣaçardı.

3307

Sāʾilī güfteş çünin vaḳtī ki hest

(21) Bir sāʾil çünki Şiblī ḥażretinüñ bu ḥālini gördi aña didi buncılayın bir vaḳtde ki vardur [S319b] (1) yaʿnī ḥālet-i nezʿde

Dīdeʾī kes-rā ki ū zünnār best

Kimseyi görmiş (2) misin ki o beline zünnār [Ü318b] bağladı.

3308

Güft mīsūzem çi sāzem çün kunem

(3) Şiblī ḥażreti ḳaddesa'l-lāhu sırrahu'l-ʿazīz çünki ol sāʾilden bu sözleri (4) işitdi aña cevāb virüp didi reşk ü ḥased āteşine yanaram ne ḥālet (5) eyleyem nice ideyüm.

Çün zi-ġayret mīgüdāzem çün kunem

Çünki ġayretden erirem (6) nice eyleyem.

3309

Cān-ı men kez-her dü ʿālem çeşm dūḫt

Benüm cānum ki her iki ʿālemden (7) iġmāż-ı ʿayn eyledi.

Īn zamān ez-ġāyret-i iblīs sūḫt

Bu zamān (8) benüm cānum iblīsüñ ġayretinden yandı sebeb-i ġayret ne idügi bu beytden (9) ẓāhirdür.

3310

Çün ḫiṭāb-ı *laʿnetī* ū-rāst bes

Çün *laʿnetī* ḫiṭābı ancaḳ (10) anuñ içündür yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve celle iblīse laʿnet eyledükde muṭlaḳā laʿnet (11) dimedi belki benüm laʿnetüm didi. Niteki bu maʿnā *laʿnetī* kelimesinden rūşendür (12) *ve inne ʿaleyke laʿnetī ilā-yevmi'd-dīn.*[1969]

Īn iżāfet āyed efsūsem be-kes

Bu (13) iżāfet kimseye olmaḳ baña efsūs ve ḫayf gelür. ʿĀşıḳ-ı ṣādıḳ odur ki (14) maʿşūḳınuñ cefāsı aña ġayruñ vefāsından laṭīf ve şīrīnrek gele. (15) Lā-cerem maʿşūḳına ḫiṭāb idüp diye.

[1969] "Şüphesiz hesap gününe kadar lanet senin üzerinedir." Hicr/35.

Mışrāᶜ

Hem cefā-yı tu merā bih zūfārī digerān

3311

(16) Mānde Şiblī teşne vü tefte-ciger

Şiblī teşne ve ġuşk-leb ve tefte-ciger ve (17) pür-ḥarāret ḳalmış.

Ū be-dīger kes dehed çīzī diger

O ġayrı bir nesnesini ġayrı (18) kimseye virür yaᶜnī laᶜnetini iblīse ḥavāle eyler. *Ū*dan murād Ḫüdāy ᶜazze ve celledür. (19) Ḥişşe beyānına şurūᶜ olundı.

3312

Ger tefāvüt bāşedet ez-dest-i şāh

(20) Seng yā gevher neᵓī tu merd-i rāh

Eger şāhuñ elinden seng yā gevher saña (21) tefāvüt ola sen ṭarīḳ-i ᶜışḳuñ merdi degülsin.

3313

Ger ᶜazīz ez-gevherī [S319a] (1) vez-seng ġˇār

Veger gevher cihetinden ᶜazīz [Ü319a] iseñ ve seng cihetinden ġˇār iseñ (2) yaᶜnī pādişāhuñ gevher-i iḥsānından kendüñe ᶜizzet ve seng virdüginden (3) ihānet ẓann eyler iseñ

Pes nedāred şāh īncā hīç kār

Pes şāh (4) bu ġuṣūṣda ve bu maḥalde hīç kār u daḫl ṭutmaz yaᶜnī senüñ iltifāt ve (5) iᶜtibāruñ seng ü gevhere olur pādişāha olmaz emr ġod ber-ᶜaks (6) gerekdür.

3314

Seng ü gevher-rā ne düşmen şev ne dūst

Seng ü gevhere (7) ne düşmen ne dost ol yaᶜnī ne sengden nefret idici[1970] bī-ḳadr olduġı (8) içün ve ne gevhere muḥabbet eyle şerīf olduġı içün.

Īn naẓar kun tu ki (9) īn ez-dest-i ūst

Sen buña naẓar eyle* ki bu anuñ elindendür yaᶜnī naẓaruñ (10) hemān şāhuñ elinden olduġı iᶜtibārile olsun.

3315

[1970] idici: idici ol Ü.

* *bu naẓarı eyle* bu hem-maᶜnādur.

Ger turā sengī zened (11) maᶜşūḳ-ı mest

Eger senüñ mest maᶜşūḳuñ saña bir ṭaş ura evlādur.

(12) Bih ki ez-ġayrī güher ārī be-dest

Andan ki bir ġayrıdan gevher ele getüresin (13) . Zīrā maᶜşūḳuñ sengi ġayruñ gevherinden saña evlādur.

3316

Merd bāyed kez-ṭaleb (14) vez-intiẓār

Merd gerek ki ṭaleb cihetinden ve intiẓār cihetinden

Her zamān (15) cānī kuned der-reh niṯār

Cānānuñ müşāhede ve viṣāli yolında her zamān (16) bir cān niṯār eyleye yaᶜnī bir nefes ṭaleb ve intiẓārdan ḫālī olmaya.

3317

(17) Ne zamānī ez-ṭaleb sākin şeved

Ne bir zamān ṭalebden sākin ve fārıġ (18) ola

Ne demī āsūdeneş mümkin şeved

Ne bir dem aña āsāyiş ve rāḥat mümkin (19) ola.

3318

Ger fürū isted zamānī ez-ṭaleb

Farażā eger ṭalebden bir zamān (20) fārıġ ve āsūde ola

Müdbirī bāşed der-īn reh bī-edeb

Ol kimse bu (21) ṭarīḳde edebsiz bir bed-baḫt olur.*

ḤİKĀYET

3319

Dīd Mecnūn-rā ᶜazīzī derdnāk

[S320b] (1) Bir derd-nāḳ ᶜazīz Mecnūn'ı gördi.

Der-miyān-ı [Ü319b] reh-güẕer mībīḫt ḫāk

(2) Ḫalāᵓıḳuñ memerri olan yoluñ ortasında ḫāk elerdi.

3320

Güft iy (3) Mecnūn çi mīcūyī çünīn

Ol ᶜazīz aña didi iy Mecnūn ḫākde böyle ne ṭaleb (4) eylersin.

---

* Baᶜżı nüsaḫda *müdbirī* yirine *mürtedī* vāḳiᶜ olmışdur.

Güft Leylā-rā hemī cūyem yaḳīn

Mecnūn ol ᶜazīze cevāb (5) virüp didi yaḳīn ve taḥḳīḳ Leylā'yı isterem.

3321

Güft Leylā-rā kücā yābī (6) be-ḫāk

Ol ᶜazīz Mecnūn'a didi ḫākde Leylā'yı ḳanda bulursın.*

Key buved (7) der-ḫāk-i şāriᶜ dürr-i pāk

Ṭarīḳ-i ᶜāmuñ ḫākinde pāk dürr ḳaçan olur. (8) *Şāriᶜ* bunda ṭarīḳ-i ᶜām maᶜnāsınadur.

3322

Güft men mīcūyemeş her cā ki hest

(9) Mecnūn ol ᶜazīze cevāb virüp didi her cāy ü maḥall ki vardur ben anı (10) ṭaleb eylerem.

Bū ki cāyī nā-geheş ārem be-dest

Ola ki nā-gāh anı bir maḥalde (11) ele getürem. Murād bir an ṭalebden ferāġat eylemek revā degül idügin (12) işᶜārdur.

ḤİKĀYET

3323

Yūsuf-ı Hemdān imām-ı rūzigār

Rūzigār ve zamānuñ (13) imām ve mürşidi Yūsuf-ı Hemedān[1971] ḥażretleri ḳaddesa'l-lāhu sırrahu'l-ᶜazīz. *Hemedān* (14) bir şehrüñ ismidür līkin bunda vezn içün mīm sākin oḳunur.

(15) Ṣāḥib-esrār-ı nihān bīnā-yı kār

Bīnā-yı kār esrār-ı nihān ṣāhibi

3324

Güft (16) çendānī ki ez-bālā vü pest

Yūsuf-ı Hemedān[1972] ḥażreti ḳaddesa'l-lāhu sırrahu'l-ᶜazīz (17) didi ol ḳadar ki bālā ve pestden yaᶜnī zemīn ü āsumāndan

Dīdever (18) mībingered ez-her çi hest

---

* Baᶜżı nüsaḫda *be-ḫāk* yirine *zi-ḫāk* vāḳiᶜdür.

[1971] Hemedān: Hemedānī Ü.

[1972] Hemedān: Hemedānī Ü.

Ṣāḥib-naẓar naẓar eyler ve görür her nesneden ki vardur

3325

(19) Hest her yek ẕerre Yaʿḳūbī diger

Ẕerrātdan bir ẕerre bir ġayrı Yaʿḳūb'dur.

(20) Yūsuf-ı güm kerde-rā pürsed ḫaber

Żāyiʿ olmış Yūsuf'uñ ḫaberini suʾāl ve ṭaleb eyler. (21) *Her çi hest*den murād mevcūdātdur ki cemīʿan biri biri ile [Ü320a] küllī ittiḥād bulup [S320a] (1) tamām mütteḥid olmışlardı çünki bu ʿālem-i ḥissde vücūd-i ḫāricīye vuṣūl (2) bulup biri birinden cüdā oldılar. Lā-cerem ol ittiḥād-ı ezelī sebebi ile (3) cān u dilden biri birine ṭālib ve müştāḳlardur līkin bu sırdan herkes (4) ḫaber-dār degüldür.

3326

Derd bāyed der-reh-i ū vintiẓār

Pes çünki sen cān (5) u dilden ṭālib-i Ḥaḳḳ'sın saña derd ü intiẓār gerek.

Tā ez-īn her dü (6) berāyed rūzigār

Tā bu her ikiden rūzigar ve zamān mürūr eyleye pes (7) mādām ki sende derd ü intiẓār olmaya sen ṭalebden behre olmazsın. (8) *Her dü*den murād derd ü intiẓārdur.

3327

Ver der-īn her dü neyābī kār bāz

(9) Veger bu her ikide sen kāruñı bāz u küşāde bulmayasın yaʿnī eger derd ü (10) intiẓār sebebi ile saña ḥuṣūl-i murād ve feṯḥ-i bāb ve küşāyiş müyesser olmaya.

(11) Ser mekeş zinhār ez-īn esrār bāz

Zinhār bu esrārdan iʿrāż eyleme (12) belki ṯābit-ḳadem olup rūz u şeb ṭalebden ḫālī olma.*

3328

Der-ṭaleb (13) ṣabrī be-bāyed merd-rā

Ṭalebde merde ziyāde ṣabr gerek.

Ṣabr ḫod key (14) bāşed ehl-i derd-rā

Egerçi ḫod ehl-i derde ḳaçan ṣabr olur yaʿnī ehl-i derde (15) ṣabr eylemek mümkin degül iken yine be-her ḥāl ṣabr eylemek lāzımdur.

3329

---

* *mekeş* nehy-i ḥāżırdur.

Ṣabr kun ger (16) ḫˇāhī vü ger ne besī

Bisyār ṣabr eyle eger ṭālibsin veger ṭālib degülsin.

(17) Bū ki cāyī rāh yābī ez-kesī

Ola ki bir kimse sebebinden bir maḥalle yol (18) bulasın. Ḫulāṣa-i kelām budur ki her ḫuṣūṣda ṣabūr ol tā ki *men ṣabera (19) ẓafera*[1973] ḥasebince bir mürşid sebebi ile rūḥānī bir ᶜālī mertebeye vuṣūl bulasın.

3330

(20) Hemçü ān ṭıflī ki bāşed der-şikem

Ol bir ṭıfl gibi ki şikemde ola.

Ān çünān (21) der-ḫūn nişīn bā-ḫod be-hem

Kendüñile maᶜan ancılayın ḳan içinde [Ü320b] otur çeşmüñden [S321b] (1) revān olan ḫūn-āb sebebi ile. *Be-hem* ġamlu maᶜnāsına olmaḳ hem mümkindür ki (2) *hem* lafẓı ᶜArabī olup cemᶜi *hümūm* gelür.

3331

Ez-derūn-ı ḫod meşev bīrūn (3) demī

Bir dem kendü derūnuñdan ṭaşra gitme yaᶜnī ḳurb u viṣāl-i İlāhī'ye (4) sebeb olan aḥvāle meşġūl ol dünyevī umūra muḳayyed olma.

Nānt (5) ger bāyed hemī ḫur ḫūn hemī

Egerçi saña nān gerek līkin sen ᶜuşşāḳ (6) gibi ḫūn yi yaᶜnī ᶜavām gibi ten-perver olma belki ᶜuşşāḳ gibi riyāżet ve mücāhede (7) sebebi ile ḫūnīn-dil ve belā-keş ol tā ki saña rūḥānī bir ḥālet müyesser (8) ola.*

3332

Ḳūt-ı ān ṭıfl-ı şikem ḫūnest ü bes

Zīrā ol şikemde ḳarār (9) idici ṭıfluñ ḳūt ve ġıdāsı ancaḳ ḫūndur.

Īn heme sevdā zi-bīrūnest (10) ü bes

Bu cemīᶜ sevdā ve ārzū ve hevā ve heves ancaḳ ṭaşradandur (11) pes eger bīrūnī aḥvālden ḫalāṣ olmaḳ ister iseñ dünyādan (12) bi'l-külliyye ferāġat eyle.

3333

Ḫūn ḫur u der-ṣabr binşīn merdvār

[1973] "Kim sabrederse zafer onundur."

* Eger sana nān gerek ise ḳan yi nān yime. Bu maᶜnā hem mümkindür.

Ḫūn yi[1974] ve ṣabrda (13) merd gibi otur yaʿnī riyāżet ve mücāhededen ḫālī olmayup belāsına (14) ṣabr u taḥammül eyleye.

Tā berāyed kār-ı tu ez-rūzigār

Tā ki rūzigārdan senüñ[1975] (15) kār u kāmuñ ḥāṣıl ola.

ḤİKĀYET

3334

Şeyḫ-i Mihne būd der-ḳabżī[1976] ʿaẓīm

(16) Şeyḫ-i Mihne ḥażreti ḳaddesa'l-lāhu sırrahu'l-ʿazīz ʿaẓīm bir ḳabżda idi yanī (17) müşāhededen dūr olmaġıla küllī inḳıbāża giriftār oldı. Ḳabżdan (18) ḫalāṣ olup ḫoş-dil olduḳlarına basṭ dirler. *Ḳabż*dan murād ḥükemāya (19) nisbet olunan ḳabż degüldür ki anuñ muḳābili līnetdür.

Şud be-ṣaḥrā (20) çeşm pür-ḫūn dil dü nīm

İnḳıbāż refʿ olup basṭ ḥāṣıl olsun (21) içün ṣaḥrāya gitdi çeşmi pür-ḫūn göñli iki pāre yaʿnī ḳalbi [Ü321a] ḥadden [S321a] (1) ziyāde perīşān ve ġam-gīn*

3335

Dīd pīr-i rūstāyī-rā zi-dūr

Şeyḫ-i Mihne (2) ıraḳdan rūstāyī bir pīr gördi.

Gāv mīrāned vez-ū mīrīḫt nūr

Ol (3) pīr çīft[1977] sürerdi ve andan nūr dökilürdi.

3336

Şeyḫ sūy-ı ū şud u kerdeş (4) selām

Şeyḫ-i Mihne ol pīrüñ cānibine[1978] ve ḫużūrına gitdi ve aña selām (5) virdi.

Şerḥ dādeş ḥāl-i ḳabż-ı ḫod tamām

Aña kendü[1979] ḳabżınuñ ḥālini tamām şerḥ (6) virdi yaʿnī tamām şerḥ eyledi.[1980]

3337

[1974] Burada "yimek" يه şeklinde yazılmıştır.
[1975] senüñ: -Ü.
[1976] S nüshasında "ḳabż" yazılmıştır fakat Ü nüshasındaki "ḳabżī" şekli anlama daha uygundur.
* *Şud* bunda reft maʿnāsınadur.
[1977] Bütün metinde "cüft" şeklinde geçen bu kelime burada "çīft" şeklinde yazılmıştır.
[1978] cānibine: cānib Ü.
[1979] kendü: kendünüñ Ü.
[1980] "eyledi" kelimesine S nüshasında kararsız kalınmış hem "virdi" hem de "eyledi" yazılmıştır.

Pīr çün bişnīd güft iy Bū Saʿīd

Pīr (7) çünki andan bu sözleri işitdi aña didi iy Bū Saʿīd. Ebū Saʿīd Şeyḫ-i (8) Mihne'nüñ künyetidür.

Ez-fürūd-ı ferş tā ʿarş-ı mecīd

Taḫte'ş-şerādan ʿarş-ı (9) ʿaẓīme dek. *Mecīd* bunda ʿaẓīm maʿnāsınadur baʿżı maḥalde kerīm maʿnāsına (10) hem gelür.

3338

Ger kunend īn cümle pür erzen tamān

Bu cümleyi eger erzen ile tamām (11) memlū ve pür eyleyeler[1981]

Ne be-yek kerret be-ṣad kerret müdām

Bir kerre degül belki müdām yüz (12) kerre pür eyleyeler.

3339

Ver buved murġī ki çīned āşikār

Dāneʾī erzen pes ez-sāl-i hezār

(13) Veger bir murġ ola ki biñ yıldan ṣoñra ol erzenlerden āşikāre bir dāne (14) erzen dire yaʿnī yiye.

3340

Ger zi-baʿd-i ān ki çendīnī zamān

Ege andan ṣoñra ki bir (15) bu ḳadar zamān

Murġ ṣad bāre be-perdāzed cihān

Ol murġ cihānı yüz kerre ol erzenden ḫālī eyleye yaʿnī yüz kerre her biñ yılda bir erzen ḳūt ve (16) ġıdā eylemekle*

3341

Ez-dereş būyī neyābed cān henüz

Bu ḳadar bī-pāyān zamāndan (17) ṣoñra cān anuñ ḳapusından bir būy u üns bulmaya

Bū Saʿīdā zūd (18) bāşed ān henüz

İy Bū Saʿīd o henüz tīzdür ḥālbuki luṭf u kereminden (19) ʿibādını bāb-ı kereminden hergiz maḥrūm eylememişdür.[1982] Ḥişşe beyānına şurūʿ olundı.

[1981] *erzen* ṭarı.

* Cihānı ḫālī eyle ẕikr ü beyān olunan erzenlerden.

3342

(20) Ṭālibān-rā ṣabr mībāyed besī

[Ü321b] Ṭāliblere bisyār ṣabr gerek.

Ṭālib-i ṣābir neyüfted [S322b] (1) her kesī

Her bir kimse ṣābir ṭālib vāḳiᶜ olmaz yaᶜnī ṭālib egerçi ṣābir olmaḳ (2) müşkildür lī̈kin ᶜaceb ḥāletdür ki aña be-her ḥāl ṣabr eylemek lāzımdur.

3343

Tā ṭaleb (3) der-enderūn nāyed pedīd

Mādām ki enderūn ve dilde ṭaleb ẓāhir gelmeye yaᶜnī ẓāhir (4) olmaya

Müşk der-nāfe zi-ḫūn nāyed pedīd

Nāfede ḫūndan müşk ẓāhir (5) gelmez yaᶜnī ẓāhir olmaz[1983] yaᶜnī ḫūn iken müşk olmaz. Lā-cerem ḫūn tedrīcile (6) müşk olduġı gibi ṭālibüñ hem murādı ṣabrile ḥāṣıl olur.

3344

Her kirā nebved (7) ṭaleb murdār ūst

Bu ṭarīḳde her kimüñ ki ṭalebi olmaya o cīfe (8) ve murdārdur.

Zinde nebved ṣūret-i dīvār ūst

Ol kimse zinde degüldür (9) belki dīvār ṣūretidür yaᶜnī dīvārda olan ṣūret gibidür ḫavāṣṣ ḳatında.

(10) Beyt

Çün insān-rā nebāşed faẓl u iḥsān

Çi farḳ ez-ādemī (11) bā-naḳş-ı dīvār

3345

Her kirā nebved ṭaleb ḥayrān buved

Her kimüñ ki ṭalebi yoḳdur (12) ol kimse ḥayrāndur.

Ḥāşeli'l-lāh ṣūret-i bī-cān buved

Ḥāşeli'l-lāh[1984] ol (13) kimse ḥayrān degüldür belki cānsız ṣūretdür.

3346

Ger be-dest āyed turā genc ü güher

[1982] eylememişdür: eylemez Ü.
[1983] yaᶜnī ẓāhir olmaz: -Ü.
[1984] Bu kelime aynı zamanda bir Kur'an ayetidir: "Hāşā! Allah için." Yūsuf/31.

(14) Farażā eger senüñ destüñe genc ü gevher gele yaᶜnī murāduñ tamām ḥāṣıl ola

Der-ṭaleb (15) bāyed ki bāşī germter

Gerek ki ṭalebde evvelkiden germter ve ziyādeter olasın.

3347

(16) Vān ki ez-genc ü güher ḫursend şud

Ve ol kimse ki genc ü gevher cihetinden ḫursend ve (17) mesrūr oldı.*

Hem be-dān genc ü güher der-bend şud

Ol kimse hem ol genc (18) ü gevher sebebi ile bendde oldı yaᶜnī cenāb-ı Eḥadiyyet'üñ ḥużūr-ı şerīfinden (19) dūr oldı.

3348

Vān ki ū der-reh be-çīzī mānd bāz

Ve ol kimse ki ṭarīḳ-i Ḥaḳ'da (20) bir nesne sebebi ile Ḫüdāy ᶜazze ve celleden bāz u dūr ḳaldı.

Şud büteş ān (21) çīz gū bā-büt mesāz[1985]

Ol nesne aña büt oldı [Ü322a] aña di büt ile imtizāc [S322a] (1) eyleme yaᶜnī mā-sivādan her nesneye ki meyl ü raġbet eylersin ol nesne ṣanem gibi (2) seni Ḫüdāy ᶜazze ve celleden dūr u mehcūr eyler.*

3349

Çün tenük-maġz āmedī bī-dil (3) şudī

Çünki ḫafīfü'l-ᶜaḳl[1986] geldüñ bī-dil olduñ.

Ez-şarābī mest-i (4) lā-yaᶜḳıl şudī

Lā-cerem bir[1987] cüzʾī şarābdan lā-yaᶜḳıl mest olduñ. *Şarāb*dan (5) murād ceẕbe ve nefḫa olmaḳ ẓāhirdür.

3350

Nī meşev āḫir be-yek mey mest nīz

Āḫir min-baᶜd (6) bir şarābile yaᶜnī bir ceẕbe ile mest olma.

Mīṭaleb çün bī-nihāyet (7) hest nīz

---

* *ḫursend* ḳāniᶜ.

[1985] mesāz: memānd Ü.

* *mesāz* nehy-i ḥāżırdur.

[1986] ḫafīfü'l-ᶜaḳl: ḥaḳīḳatü'l-ᶜaḳl Ü.

[1987] bir: -Ü.

Her dem andan ziyāde ṭaleb eyle çünki andan ziyāde daḫı bisyār (8) vardur.[**]

Beyt

İy bürāder bī-nihāyet dergehīst

Ber-her āncā mīresī bi'l-lāh (9) māyist

ḤİKĀYET

3351

Yek şebī Maḥmūd mīşud bī-sipāh

Sulṭān Maḥmūd (10) bir gice ᶜaskersiz tenhā gitdi.

Ḫāk-bīzī dīd ser ber-ḫāk-i rāh

Bir (11) ḫāk-bīzi gördi başı ḫāk-i rāḥ üzere yaᶜnī başın[1988] ḫāk-i rāh üzere ḳoyup (12) yatmış. *Ḫāk-bīz* ol kimsedür ki ṭarīḳ-i ᶜāmda ḫāki cemᶜ idüp ġalbīr ile (13) eler zer ü sīmden baᶜżı nesneye vuṣūl bulmaḳ içün.

3352

Kerde bud her cāy (14) kūhī ḫāk pīş

Rüsūm-ı salṭanat ve fünūn-ı ḥükm ü ḥükūmetde rāst-rev (15) Sulṭān Maḥmūd gördi ol ḫāk-bīz her yirde öñinde ḫāki bir[1989] depe eylemiş (16) yaᶜnī ḫāki cā-be-cā depeler gibi eylemiş.[*]

Şāh çün ān dīd bāzū-bend-i ḫˇīş

(17) Şāh Maḥmūd çünki anı gördi kendünüñ bāzū-bendini

3353

Der-miyān-ı kūh-ı ḫāk-i ū (18) fikend

Anuñ kūh gibi ḫākinüñ içine bıraḳdı.

Pes be-rānd ān gāh çün bādī (19) semend

Pes andan ṣoñra semendini bir bād gibi sürdi.

3354

Pes diger şeb bāz āmed (20) şehriyār

Pes şehriyār irtesi gice girü geldi.

Dīd ū-rā hemçünān (21) meşġūl-i kār

[**] *ṭaleb* bunda emr-i ḥāżırdur.

[1988] başın: başını Ü.

[1989] bir: -Ü.

[*] *bud* būden'den muḫaffefdür.

[Ü322b] Ol ḫāk-bīzi gördi henüz evvelki gibi kārına meşġūl.

3355

[S323b] (1) Güfteş āḫir ān çi dūş ān yāftī

Sulṭān Maḥmūd aña didi ol nesne ki dün (2) gice anı bulduñ.

Deh ḫarāc-ı ʿālem āsān yāftī

ʿĀlemüñ on ḫarācını (3) āsān bulduñ yaʿnī ol ḫāk içinde bulduġuñ bāzū-bend ziyāde (4) ẕī-ḳıymetdür.

3356

Hemçünān īn ḫāk mībīzī tu bāz

Sen girü henüz evvelki gibi (5) bu ḫāki elersin.

Pādişāhī kun ki geştī ser-firāz

Min-baʿd pādişāhlıḳ (6) eyle . Zīrā ser-firāz ve ṣāḥib-ḳudret olduñ.

3357

Ḫāk-bīzeş güft īn zīn (7) yāftem

Ḫāk-bīz çünki Sulṭān Maḥmūd'dan bu kelimātı istimāʿ eyledi (8) aña didi bunı bundan buldum yaʿnī bu bāzū-bende ki vuṣūl buldum bu kārdan (9) buldum.*

Ān çünān gencī girān zīn yāftem

Ancılayın girān ve firāvān bir genci (10) bu kārdan buldum.

3358

Çün ez-īn der devletem şud āşikār

Çünki devlet (11) ve genc baña bu bāb u kārdan āşikār ve müyesser oldı.

Tā ki cān dārem (12) merā īnest kār

Tā ki cān ṭutaram benüm kārum budur yaʿnī mādām ki diriyem (13) ḫāk-bīzlikden ferāġat eylemezem. Ḥiṣṣe beyānına şurūʿ olundı.

3359

Merd-i īn (14) der bāş tā bekşāyedet

Bu bābuñ merd ü mülāzımı ol tā bu bāb saña (15) küşāde ola . Zīrā *men ḳaraʿa bāben ve lecce velece*[1990] ḥasebince be-her ḥāl ol bāb (16) meftūḥ olur.

Ser metāb ez-rāh tā benmāyedet

---

* *Ḫāk-bīz* vaṣf-ı terkībīdür.

[1990] "Bir kapıyı çalan ve çalmakta ısrar eden elbette içeri girer."

Bu yoldan iᶜrāż eyleme (17) tā saña görüne ve āşikār ola.

3360

Beste cüz dü çeşm-i tu peyveste nīst

(18) Senüñ iki çeşmüñden ġayrı dāᵓimā bağlanmış yoḳdur yaᶜnī senüñ iki çeşmüñ küşāde (19) degüldür belki dāᵓimā bestedür bu sebebden müşāhededen dürsın.

(20) Tu ṭaleb kun zān ki īn der beste nīst

Sen ṭaleb eyle . Zīrā ki bu bāb (21) bağlanmış degüldür.

Beyt

Mepindār ez-ān dergeh hergiz nebest

Ki maḥrūm gerded [S323a] (1) berāverde dest

Men ṭalebe [Ü323a] *şeyᵓen ve cedde vecede.*[1991]

ḤİKĀYET

3361

Bī-ḫodī mīgüft (2) der-pīş-i Ḫüdāy

Bir bī-ḫod[1992] ve müteḥayyir Ḫüdāy azze ve cellenüñ ḥużūr u tażarruᶜında (3) didi.

Kiy Ḫüdā āḫir derī ber-men küşāy

Ki iy Ḫüdā[1993] āḫir baña bir feṭḥ-i bāb eyle.

3362

(4) Rābiᶜa āncā meger binşeste būd

Rābiᶜa-i ᶜAdeviyye ḥażretleri meger orada (5) oturmış idi.

Güft iy ġāfil key īn der beste būd

Ol kimseye (6) ḫiṭāb idüp didi iy ġāfil bu bāb-ı raḥmet ḳaçan bağlanmış oldı (7) yaᶜnī Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ cūd u kerem ve iḥsānı bābı dāᵓim küşādedür.

(8) Beyt

Muḥālest eger ser berīn der nihī

[1991] "Kim bir şeyi ciddiyetle arıyorsa o, isteğine erişir."

[1992] Bu hikâye Feridüddin-i Attâr'ın *Tezkiretü'l-Evliyâ*'sında vardır. Attâr'ın bu beyitte "bî-hod" (kendinden geçmiş) dediği kişi, söz konusu eserde Sâlih-i Murrî olarak geçmekte ve menkıbe şu şekilde anlatılmaktadır: Sâlih-i Murrî (öl. H 172 M 788/89) sık sık birisi bir kapıyı durmadan çalarsa nihayet bu kapı ona açılır derdi. Yine bir kere bu sözü söylediği zaman orada hazır bulunan Râbia, "Daha ne zamanda kadar 'tekrar açılır' deyip duracaksın? Bu kapı ne zaman kapandı ki açılsın?" deyince Sâlih-i Murrî, "Acayip şey! Erkek cahil, ama âciz kadın âlim" demekten kendini alamadı. (Uludağ 2012: 106)

[1993] Ḫüdā: Ḫüdāy Ü.

Ki bāz āyedet dest-i ḥācet tehī

DER-BEYĀN-I VĀDĪ-İ ʿIŞḲ Kİ BĪ-PĀYĀNEST[1994]

3363

Baʿd ez-īn vādī-i ʿışḳ āyed pedīd

Andan (10) yaʿnī vādī-i ṭalebden ṣoñra ʿışḳ vādīsi āşikār gelür yaʿnī vādī-i (11) ṭalebden ṣoñra sālik-i āgāhuñ memerr ü güẕergāhı vādī-i ʿışḳdur.

(12) Ġarḳa şud āncā kesī kāncā resīd

Ġarīḳ oldı orada bir kimse ki (13) oraya irişdi yaʿnī ṣıfāt-ı beşeriyyetden ḫalāṣ olup ʿışḳ-ı İlāhī (14) deryāsına ġarḳ olur.

Mıṣrāʿ

Ġarīḳu'l-ʿışḳ fī-baḥri'l-vedādī

3364

Kes der-īn (15) vādī becüz āteş mebād

Kimse bu vādīde āteşden ġayrı olmasun (16) yaʿnī sālike lāzımdur ki bu vādīde anuñ şevḳ u sūz u güdāzı ḥadden (17) bīrūn olup vücūdından bī-ḫaber ola.*

Vān ki āteş nīst ʿışḳeş (18) ḫoş mebād

Ve ol kimse ki bu vādīde āteş degüldür yaʿnī āteş gibi (19) degüldür ʿışḳ-ı İlāhī aña ḫoş olmasun. Murād vādī-i ʿışḳda (20) āteş-miṯāl olmayan sālik sülūkda ḳavī olmaduġın işʿārdur.

3365

ʿĀşıḳ (21) ān bāşed ki çün āteş buved

Zīrā ʿāşıḳ odur ki āteş gibi ola.

[S324b] (1) Germ-rev sūzende vü ser-keş buved

Şevḳnāk ve pür-ḥarāret [Ü323b] ve sūzende ve ser-keş (2) ola yaʿnī āteş ʿışḳ sebebi ile kendünüñ vücūdını ve mā-sivāyı maḥv ü (3) münʿadim eyleye ve Ḫüdāy ʿazze ve celleden ġayrı bir kimseye ser-fürū eylemeyüp (4) iki ʿālemden müstaġnī ola.**

3366

ʿĀḳıbet-endīş nebved yek zamān

Bir zamān (5) ve bir nefes ʿāḳıbet-endīş olmaya.

[1994] "Sonsuz Olan Aşk Vadisi Hakkındadır"

* *mebād* nehy-i ḥāżırdur.

** *Germ-rev* vaṣf-ı terkībīdür.

Derkeşed ḫoş ḫoş der-āteş ṣad (6) cihān

Yüz cihānı ḫoş ḫoş ve bī-bāk āteşüñ derūnına çeke yaʿnī (7) mā-sivādan bi'l-külliyye iʿrāż idici ola.

3367

Laḥẓaʾī ne kāfirī dāned ne dīn

(8) ʿIşḳ-ı İlāhī'nüñ ġalebe ve hücūmı sebebi ile ne kāfirlik ne dīn bile (9) yaʿnī küfr ü īmān ḳaydından ḫalāṣ ola līkin bir nefes ṭāʿat ve ʿibādetden (10) ḫālī ve fārıġ olmaya.

Ẕerreʾī ne şek şināsed ne yaḳīn

Bir ẕerre ḳadar ne (11) şekk[1995] ne yaḳīn fehm eyleye. Bu mertebe ziyāde ʿālī mertebedür her sālik (12) bu mertebeye vuṣūl bulmaġa ḳādir degüldür.

3368

Nīk ü bed der-rāh-ı ū yeksān (13) buved

Anuñ yolında nīk ü bed yeksān ve ber-ā-ber ola.

Ḫod çü ʿışḳ (14) āmed ne īn ne ān buved

Çünki ʿışḳ geldi ol kimse ḫod ne bunı (15) ne anı bilür yaʿnī ʿāşıḳ nīk ü bed fikrinden fārıġdur.

3369

İy mübāḥī (16) īn suḫan ān-ı tu nīst

İy mübāḥī bu söz senüñ ān u vaṣfuñ[1996] (17) degüldür.

Mürtedī īn şevḳ der-cān-ı tu nīst

Sen bu ṭarīḳüñ mürtedisin (18) senüñ cānuñda bu şevḳ u sūz yoḳdur. Murād mübāḥī-meẕheb olanlar (19) dergāh-ı Eḥadiyyet'den merdūd idügin işʿārdur.

3370

Her çi dāred pāk (20) der-bāzed be-naḳd

Vādī-i ʿışḳda āteş-miṣāl olan ʿāşıḳ her neye ki (21) mālik ve ḳādirdür fi'l-ḥāl Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ yolında niṣār ve fedā eyler.

[S324a] (1) Vez-ḫayāl-i dūst mīnāzed be-naḳd

[1995] şekk: şekk ve Ü.
[1996] vaṣfuñ: ḥaḳḳuñ Ü.

Ve dostuñ ġayālinden naḳd u ḥālde (2) nāz u tefāḫür eyler . Zīrā müşāhede-i Cemāl-i cānāndan bu ʿālemde behrever (3) olmışdur. *Dūst*dan murād bunda ḥażret-i Ḥaḳ'dur ʿazze ismuhu. *Naḳd* ḥāżır (4) maʿnāsınadur.

3371

Dīgerān-rā vaʿde ger ferdā buved

Ġayrılara vaʿde egerçi ferdā (5) ve āḫiretde olur

Līkin ū-rā naḳd hem īncā buved

Līkin aña hem burada (6) naḳd olur yaʿnī ol vaʿde aña hem dünyāda müyesser olur.

3372

Tā nesūzed (7) ḫˇīş-rā yekbāregī

Mādām ki sālik kendüsini ʿışḳ-ı İlāhī āteşi (8) ile bi'l-külliyye yaḳmaya ve vücūdını tamām ifnā eylemeye

Key tüvāned rest (9) ez-ġam-ḫˇāregī

Ġam yiyicilikden ḫalāṣ olmaġa ḳaçan ḳādir olur ammā (10) çünki ifnā-yı vücūda vuṣūl buldı cemīʿ ġumūm u ālāmdan necāt (11) bulup āsūde-ḥāl olur.

3373

Tā birīşīm der-vücūd-ı ḫod nesūḫt

(12) Mādām ki sālik kendünüñ vücūdında ibrīşīmi yaḳmadı

Key tüvāned (13) der-müferriḥ-dil fürūḫt

Müferriḥde göñlini şuʿlelendürmege ve rūşen (14) ve nūrānī eylemege ḳaçan ḳādir olur yaʿnī sālik mādām ki vücūdında (15) olan ṣıfāt-ı beşeriyyetden ḫalāṣ olmaya rūşen-dillige ve rūḥānī (16) sürūra vuṣūl bulmaġa ḳādir olmaz. Pādişāhlar ve aṣḥāb-ı devletler (17) içün olan müferriḥ cevherden ve sāʾir eczādan ġayrı ibrīşīmi yaḳup (18) külini ḳorlar ki ḳalbe sürūr ve ḳuvvet virür.*

3374

Mīṭaped peyveste der-sūz (19) u güdāz

Vādī-i ʿışḳda olan sālik deryādan ṭaşra düşmiş (20) māhī gibi[1997]

Tābe-cāy-ı ḫod resed nā-gāh bāz

---

* *fürūḫt* bunda maṣdar-ı muraḫḫamdur.

[1997] Vādī-i ʿışḳda olan sālik deryādan ṭaşra düşmiş māhī gibi: Vādī-i ʿışḳda olan sālik dāʾim sūz u güdāzda ḥareket ve ıżṭırāb eyler pāy-beste murġ gibi yāḫud deryādan ṭaşra düşmiş māhī gibi Ü.

Tā nā-gāh yine kendünüñ cāy (21) u maḥalline irişe. Bu hem-maʿnādur irişe diyü.

3375

Māhī ez-deryā çü ber-ṣaḥrā[1998] füted

[S325b] (1) Çünki māhī deryādan ṣaḥrāya düşe

Mīṭaped tā bū ki der-deryā füted

(2) Ol māhī ṣaḥrāda ḥareket ve ıżṭırāb eyler ola ki yine deryāya düşe. (3) Hemçünān sālik hem cenāb-ı İlāhī'ye vuṣūl bulmaḳ içün rūz u şeb (4) saʿy u kūşiş idüp bir ān ṭāʿat ve ʿibādetden fārıġ olmaz.

3376

[Ü324b] (5) ʿIşḳ īncā āteşest ü ʿaḳl dūd

ʿIşḳ-ı İlāhī burada āteş gibidür ve ʿaḳl-ı (6) maʿāş tütün gibidür.

ʿIşḳ çün āmed gurīzed ʿaḳl zūd

Çünki ʿışḳ-ı (7) İlāhī geldi ʿaḳl fevrī firār eyler.

Beyt

Çü ʿışḳ āmed ez-ʿaḳl dīger megūy

(8) Ki derdest-i çevgān esīrest gūy

3377

ʿAḳl der-sevdā-yı ʿışḳ üstād (9) nīst

ʿAḳl ʿışḳuñ sevdāsında üstād degüldür yaʿnī ʿışḳ sevdāsına (10) ʿaḳluñ ʿilāc ve devāsı olmaz.

ʿIşḳ kār-ı ʿaḳl-ı māder-zād nīst

(11) ʿIşḳ māder-zād ʿaḳluñ kārı degüldür yaʿnī ʿışḳ ʿaḳl-ı maʿāşuñ zebūnı[1999] (12) ve maḥkūmı degüldür belki ʿaḳl-ı maʿāş ʿışḳuñ zebūnı ve maġlūbıdur.

3378

Ger zi-ġaybet (13) dīdeʾī baḫşend rāst

Eger saña ʿālem-i ġaybdan rāst ve ḥaḳḳ-bīn (14) dīde bağışlayalar*

Aṣl-ı ʿışḳ īncā bübīnī kez-kücāst

[1998] ber-ṣaḥrā: der-ṣaḥrā Ü.

[1999] zebūnı: zebūn Ü.

* *ġaybet*de *tā* ḫiṭāb içündür.

Görürsin ki ʿışḳuñ (15) aṣlı ḳandandur yaʿnī *yuḥibbuhum ve yuḥibbūnehu*[2000] ḥasebince ʿışḳ cenāb-ı İlāhī'den idügi (16) saña rūşen ve ẓāhir olur.

3379

Hest yek yek ẕerre ez-hestī-i ʿışḳ

(17) Cemīʿ ẕerrāt ʿışḳuñ vücūdından mevcūddur yaʿnī *küntü kenzen maḫfiyyen*[2001] ki (18) ḥadīṯ-i ḳudsīdür anuñ ḥasebince cemīʿ mevcūdātuñ vücūdına sebeb ʿışḳ (19) olmışdur ve bu ḥadīṯ-i ḳudsīden *levlāke levlāk lemā ḫalaḳtü'l-eflāk*[2002] (20) rūşendür ki cemīʿ mevcūdātuñ vücūdına ʿillet-i müstaḳille ḥażret-i Resūl (21) olmışdur ṣalla'l-lāhu teʿālā[2003] ʿaleyhi ve sellem.

Ser be-ber efkende ez-mestī-i ʿışḳ

[S325a] (1) ʿIşḳuñ mestligi sebebinden cemīʿ ẕerrāt başını sīnesine bıraḳmışdur (2) yaʿnī ḫāmūşlardur.[**]

3380

Ger turā ān çeşm-i ġaybī bāz şud

Eger senüñ ol (3) ġaybī çeşmüñ bāz u küşāde oldı ise[***]

Bā-tu ẕerrāt-ı cihān hem-rāz (4) şud

Cihānuñ ẕerrātı senüñile hem-rāz ve hem-zebān oldı yaʿnī cemīʿ ẕerrātuñ (5) lisān-ı ḥālile olan [Ü325a] esrār u kelimātını tamām istimāʿ idüp fehm (6) eylersin. *Çeşm-i ġaybī*den murād cenāb-ı İlāhī'den iḥsān olunan çeşm-i (7) bāṭındur.

3381

Ver be-çeşm-i ʿaḳl bükşāyī naẓar

Veger çeşm-i ʿaḳlile naẓaruñı açasın (8) yaʿnī eger bu çeşm-i ẓāhir ile naẓar eyleyesin

ʿIşḳ-rā hergiz nebīnī pā vü ser

(9) ʿIşḳuñ hergiz pā ve serini görmezsin yaʿnī ʿışḳuñ[2004] aṣl u ḥaḳīḳatine (10) muṭṭaliʿ olmazsın.

3382

[2000] "Allah onları sever onlar da Allah'ı sever." Māide/54.
[2001] "Ben gizli bir hazine idim."
[2002] "(Habibim!) Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım."
[2003] teʿālā: -Ü.
[**] *be-ber*de *ber* sīne maʿnāsınadur.
[***] *ġaybī*de *yā*-i āḫir nisbet içündür.
[2004] ʿışḳuñ: -Ü.

Merd-i kār-üftāde bāyed ʿışḳ-rā

ʿIşḳa kār-üftāde (11) ve aḥvāl-dīde merd gerek.

Merdüm-i āzāde bāyed ʿışḳ-rā

ʿIşḳa nefs (12) ü hevā ve mā-sivādan āzāde merdüm gerek.

Beyt

Nāzenīn-rā ʿışḳ verzīden (13) nezībed cān-ı men

Şīr-i merdān-ı belā-keş pā der-īn ġavġā nehend

3383

Tu (14) ne-kār-üftāde-ī ne-ʿāşıḳī

Sen ne kār-üftādesin ne ʿāşıḳsın.

Murde-ī (15) tu ʿışḳ-rā ne-lā-ıḳī

Sen murdesin ʿışḳa lāıḳ degülsin . Zīrā ʿışḳa (16) zinde-dil olan lāıḳdur.

3384

Zinde-dil bāyed der-īn reh ṣad hezār

Bu ʿışḳ-ı (17) İlāhī ṭarīḳinde ṣad hezār zinde-dil gerek.

Tā kuned der-her nefes ṣad cān niṯār

(18) Tā her nefesde ṣad cān niṯār eyleye.

ḤİKĀYET

3385

Ḫˇāce-ī ez-ḫānümān (19) āvāre şud

Bir ḫˇāce ḫānümānından āvāre ve dūr[2005] oldı.

(20) Vez-fıḳāʿī kūdekī bī-çāre şud

Ve ol ḫˇāce fıḳāʿī bir kūdeküñ ʿışḳı (21) cihetinden bī-çāre oldı yaʿnī fıḳāʿ-fürūş bir püsere ʿāşıḳ oldı. [S326b] (1) *Fıḳāʿ* bir güne ẓarfdur ki anuñile şerbet içilür. *Fıḳāʿī* fıḳāʿ düzüp (2) ṣatıcı maʿnāsınadur ki aña muttaṣıl olan *yā* nisbet içündür.

3386

Şud zi-farṭ-ı (3) ʿışḳ sevdāyī ez-ū

ʿIşḳuñ farṭ u ġalebesinden ol kūdek sebebinden (4) sevdāyī oldı.

Geşt ser-ġavġā vü rüsvāyī ez-ū

[2005] āvāre ve dūr: dūr ve āvāre Ü.

Ol püserüñ sebebinden (5) ser-ġavġā ve rüsvāyī oldı yaʿnī ol kūdeküñ ʿışḳı ġavġāsına (6) giriftār olup bed-nām oldı.

3387

[Ü325b] Her çi ū-rā būd esbāb u żıyāʿ

(7) Ol ḫˇācenüñ esbāb u żıyāʿı her ne ki var idi

Mīfürūḫt (8) u mīḫarīd ez-vey fıḳāʿ

Ṣatdı ve anuñ bahāsı ile ol kūdek[2006] (9) fıḳāʿ ṣatun aldı. *Żıyāʿ* metāʿlar maʿnāsınadur.

3388

Çün nemāndeş hīç (10) ü bes dervīş şud

Çünki ol ḫˇācenüñ hīç nesnesi ḳalmadı ve (11) ziyāde faḳīr oldı.

ʿIşḳ-ı ān bī-dil yekī ṣad bīş şud

Pes ol ʿāşıḳuñ (12) bir ʿışḳı yüzden ziyāde oldı.*

3389

Gerçi mīdādend nān ū-rā tamām

Egerçi (13) aña tamām ve vāfir nān virürlerdi

Gursene mībūd u sīr ez-cān müdām

(14) Līkin ol ḫˇāce müdām gursene ve cānından sīr idi yaʿnī egerçi nān (15) u ṭaʿām yimedüginden ḳarnı ziyāde aç idi līkin rāḥat ve ḥużūrı (16) olmaduġından ḥayāt u cānından bīzār olmış idi.

3390

Zān ki çendānī ki (17) nāneş mīresīd

Zīrā ki ol ḳadar ki aña nān irişürdi yaʿnī virürlerdi

(18) Cümle mīburd u fıḳāʿī mīḫırīd

Cümlesini iledürdi ve ol kūdekden (19) bir fıḳāʿ ṣatun alurdı.

3391

Dāʾimā binşeste būdī gursene

Ol bī-çāre (20) dāʾimā aç oturmış idi

Tā ḫured yek dem fıḳʿāīī ṣad tene

[2006] kūdek: kūdekden Ü.

* *bīş* ziyāde maʿnāsınadur.

Tā fıḳāᶜī (21) ṣad tene yiye yaᶜnī ol püser ṭoyınca yisün içün kendüsine virdükleri nānları [S326a] (1) cemīᶜan ol püsere virüp kendüsi aç otururdı. *Ṣad tene* egerçi yüz (2) kimse miḳdārı maᶜnāsınadur līkin murād olunan maᶜnā evvel beyān olunandur.*

3392

(3) Sāᵓilī güfteş ki iy üftāde-kār

Bir sāᵓil aña didi ki iy kār vāḳiᶜ olmış (4) yaᶜnī iy ᶜışḳa giriftār olmaġıla miḥnet-keşīde olmış ᶜāşıḳ.

ᶜIşḳ çi (5) būd sırr-ı īn kun āşikār

ᶜIşḳ nedür bunuñ sırrını āşikār [Ü326a] eyle.

3393

Güft ān (6) bāşed ki ṣad ᶜālem metāᶜ

Ol ᶜāşıḳ kendünüñ ḥāline münāsib cevāb (7) virüp didi ᶜışḳ odur ki yüz ᶜālemüñ metāᶜını

Cümle büfrūşed berāy-ı (8) yek fıḳāᶜ

Cemīᶜan bir fıḳāᶜ içün ṣata yaᶜnī maᶜşūḳı olduḳda anuñ (9) ᶜāşıḳı farażā yüz ᶜālemüñ metāᶜına mālik olsa cemīᶜīsini aña virüp (10) andan bir fıḳāᶜ alup niᶜme'l-bedel diye. Bu ᶜāşıḳuñ bu cevābına ṣad hezār (11) taḥsīn olsun ki ziyāde ḫūb cevābdur.

3394

Tā çünīn kārī neyüfted merd-rā

(12) Merde mādām ki buncılayın bir kār u ḥālet vāḳiᶜ olmaya

Ū çi dāned (13) ᶜışḳ-rā vü derd-rā

Ol merd ᶜışḳı ve derdi ne bilür yaᶜnī[2007] (bilmez)

ḤİKĀYET

3395

(14) Ehl-i Leylā nīz Mecnūn-rā demī

Leylā'nuñ ehl ü tevābiᶜi Mecnūn'a bir dem

(15) Der-ḳabīle reh nedādendī hemī

Ḳabīleye yol virmezlerdi.**

---

* *ṣad tene*de *hā* miḳdār içündür.

[2007] yaᶜnī: -Ü.

3396

Dāşt çūpānī (16) der-ān ṣaḥrā nişest

İttifāḳen ol ṣaḥrāda bir çūpān nişest ü (17) ḳarār[2008] ṭutardı. *Çūpān* bā-i Fārisī iledür.

Pūstī bisted ez-ū Mecnūn-ı (18) mest

Mest Mecnūn çūpāndan bir post aldı.

3397

Ser-nigūn şud (19) pūst ender-ser fikend

Başı aşaġa oldı postı başına bıraḳdı.

(20) Ḫ.ˇīşten-rā kerd hemçün gūsfend

Kendüsini gūsfend gibi eyledi tā (21) anı gören gūsfend ẓann eyleye.

3398

Ān şubān-rā güft behr-i Kirdigār

[S327b] (1) Der-miyān-ı gūsfendānem güẕār

Mecnūn çūpāna didi Allāh içün beni (2) gūsfendlerüñüñ içine ḳo.

3399

Sūy-ı Leylā rān gele men der-miyān

Sürüñi (3) Leylā'nuñ cānibine sür. Ben ol gūsfendlerüñ içinde

Tā biyābem būy-ı (4) Leylā yek zamān

Tā bir zamān Leylā'nuñ rāyiḥasını bulam yaʿnī istişmām (5) eyleyem.

3400

Tā nihān ez-dūst zīr-i pūst men

Tā dostdan nihān postuñ (6) altında ben

Behre gīrem sāʿatī ez-dūst men

Dostdan [Ü326b] bir sāʿat (7) behre ṭutam yaʿnī bir sāʿat Leylā'nuñ cemālini müşāhede idem.

3401

Ger turā yek dem (8) çünīn derdī budī

Senüñ eger bir dem buncılayın bir derdüñ olaydı

** Yol virmediler idi. Bu maʿnā hem-ḫūbdur.

[2008] nişest ü ḳarār: ḳarār ve nişest Ü.

(9) Der-bün-i her müy-ı tu merdī budī

Senüñ her[2009] müyuñ dibinde bir merd olurdı (10) yaʿnī sen ol derd sebebi ile merd-i merdān olurduñ.

3402

İy dirīġā derd-i (11) merdānet nebūd

İy dirīġā saña merdlerüñ derdi olmadı.

Rūzī-i merdān-ı (12) meydānet nebūd

Saña ʿışḳ u muḥabbet meydānı merdlerinüñ naṣībi olmadı (13) yaʿnī saña derd ü ʿışḳ naṣīb ve müyesser olmadı.*

3403

ʿĀḳıbet Mecnūn çü zīr-i (14) pūst şud

ʿĀḳıbet çünki Mecnūn postuñ altında oldı.

Der-gele (15) pinhān be-kūy-ı dūst şud

Süride pinhān olup dostuñ maḥallesine (16) gitdi. Mıṣrāʿ-i evvelde bu maʿnā hem-laṭīfdür ʿāḳıbet çünki Mecnūn (17) postuñ altına gitdi.

3404

Ḫoş ḫoşī berḫāst evvel cūş ez-ū

Ol (18) Mecnūn'dan ḫoş ḫoş cūş ẓāhir oldı yaʿnī Leylā'nuñ cemālini (19) müşāhede idüp ḥadden bīrūn ẕevḳ eyledi.

Pes be-āḫir geşt zāʾil (20) hūş ez-ū

Pes ʿāḳıbet Mecnūn'dan hūş zā'il oldı yaʿnī bī-hūş (21) oldı.

3405

Çün derāmed ʿışḳ āb ez-ser güẕeşt

Çünki ʿışḳ geldi [S327a] (1) āb anuñ başından geçti yaʿnī bī-hūş oldı.

Bergirifteş ān şubān (2) burdeş be-deşt

Ol çūpān anı ḳaldurdı anı ṣaḥrāya iletdi.

3406

Āb zed (3) ber-rūy-ı ān mest-i ḫarāb

Ol ḫarāb ve bī-ʿaḳl mestüñ yüzine ṣu (4) serpdi.

[2009] her: her bir Ü.

* *Rūzī* bunda naṣīb maʿnāsınadur.

Tā demī binşest ān āteş be-āb

Tā ki ol āteş (5) āb sebebi ile bir dem sākin oldı.

3407

Baʿd ez-ān rūzī diger Mecnūn-ı mest

(6) Andan ṣoñra bir gün daḫı mest Mecnūn

Kerd bā-ḳavmī be-ṣaḥrā der-nişest

(7) Bir ḳavmile ṣaḥrāda nişest ve muṣāḥabet eyledi.

3408

[Ü327a] Yek ten ez-ḳavmeş be-Mecnūn (8) güft bāz

Mecnūn'uñ ḳavm ve ḳabīlesinden bir kimse aña āşikāre didi.

(9) Bes bürehne mānde-ī iy ser-firāz

İy ser-firāz ziyāde ʿüryān ḳalmışsın.

3409

(10) Cāme-ī kān dūstter dārī vü bes

Bir cāme ki ancaḳ anı ziyāde seversin

(11) Ger bügūyī men beyārem īn nefes

Eger dir iseñ ben bu nefes saña getüreyüm.

3410

(12) Güft her cāme sezāy-ı dūst nīst

Mecnūn ol kimseye ʿāḳılāne (13) cevāp virüp didi her cāme dosta lāʾıḳ degüldür.

Hīç cāme (14) bihterem ez-pūst nīst

Baña postdan ḫūbrek ve laṭīfrek cāme yoḳdur.

3411

(15) Pūst(ī) ḫˇāhem men ez-ān güsfend

Ben güsfendüñ derisinden (16) (bir) post isterem.

Çeşm-i bed-rā nīz mīḫˇāhem sipend

Çeşm-i bed içün hem (17) sipend isterem yaʿnī çeşm-i bedüñ żararını defʿ eylemek içün yüzerlik (18) yaḳmaḳ isterem . Zīrā yüzerlik çeşm-i bedüñ żararını defʿ içün.[2010]

Beyt

[2010] içün: eyler Ü.

(19) Her ān kes-rā ki ber-ḥāṭır zi-ʿışḳ-ı dil-berī yādīst

Sipend gū ber-āteş (20) nih ki dārī kār u bārī ḫoş

3412

Aṭlas u eksūn-ı Mecnūn-pūstest

(21) Mecnūn'uñ aṭlas ve eksūnı postdur.*

Pūst ḫ̌āhed her ki Leylā-dūstest

[S328b] (1) Post ister her kim ki Leylā'ya muḥabbet ve taʿaşşuḳ idicidür.**

3413

Dīdeem der-pūst (2) rūy-ı dūst men

Ben dostuñ yüzini postda görmişem.

Key şināsem (3) cāmeʾī cüz pūst men

Pes ben postdan ġayrı ḳaçan bir cāme fehm ü ḳabūl (4) eylerem yaʿnī ḳabūl eylemezem . Zīrā ben postdan ġayrı bir cāmeyi fikr ü ḫāṭıruma (5) getürmezem.

3414

Dil ḫaber der-pūst yāft ez-dūstī

Zīrā göñül ol dostdan (6) postda ḫaber ve müşāhede buldı.

Çün nedārem maġz bārī pūstī

[Ü327b] (7) Çünki maġz u ʿaḳl ṭutmazam bārī anuñ teẕekkürine sebeb olur bir post (8) ṭutayum.

3415

ʿIşḳ bāyed kez-ḫodī bistānedet

ʿIşḳ gerek ki seni aḫlāḳ-ı (9) ẕemīme[2011] ve ḫodluḳdan ḫalāṣ eyleye.

Pes ṣıfāt-ı tu bedel gerdānedet

Pes (10) senüñ ṣıfātuñı tebdīl eyleye yaʿnī seni beşeriyyet ṣıfātından ḫalāṣ (11) idüp melekiyyet ṣıfātına irişdüre.

3416

Kemterīn çīzīt der-maḥv-ı ṣıfāt

(12) Senüñ ṣıfātuñ maḥv u münʿadim bülend[2012] ve ednā bir nesne

---

* *eksūn* bir nevʿ ḳumaşdur.

** *Leylā-dūst* Mecnūn-dūst gibi vaṣf-ı terkībīdür.

[2011] ẕemīme: ẕemīmeden Ü.

[2012] münʿadim bülend: tebdīlinde Ü.

Baḫşiş-i cānest (13) ü terk-i türrehāt

Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ yolında cānuñı niṯār eylemek (14) ve türrehāt ve bī-hūde kelimātı terk[2013] eylemekdür. *Baḫşiş-i cān*dan murād (15) ifnā-yı vücūddur ki murād ʿışḳ u muḥabbet sebebi ile rūḥı mā-sivā ḳaydından (16) ḫalāṣ eylemekdür. *Türrehāt*dan murād ol kelimātdur ki Ḫüdā'ya mensūb (17) olmayan kelimātdur.

3417

Pāy der-nih ger ser-efrāzī çünīn

Eger buncılayın (18) ser-firāz ve ʿālī himmet iseñ yaʿnī baḫşiş-i cāna ve terk-i türrehāta ḳādir[2014] (19) ʿışḳ-ı İlāhī meydānına pāy ḳo.

Zān ki bāzī nīst cān-bāzī çünīn

Zīrā ki (20) buncılayın cān-bāz[2015] bāzī ve āsān degüldür.

ḤİKĀYET

3418

Geşt ʿāşıḳ (21) ber-Eyāz ān müflisī

Ol bir müflis Eyāz'a ʿāşıḳ oldı.*

Īn suḫan şud [S328a] (1) fāş der-her meclisī

Bu söz her bir meclisde fāş oldı yaʿnī meşhūr-ı ʿālem (2) oldı.

3419

Çün süvāre geştī ender-rāh Eyās

Mīdevīdī ān gedāy-ı (3) Ḫaḳ-şinās

Çünki Eyāz süvār olaydı ol Ḫaḳ-şinās gedā anuñ (4) yolında yilerdi.

3420

Çün be-meydān āmedī ān müşk-mūy

Ol müşk-mūy[2016] (5) ki murād Eyās'dur çünki meydāna geleydi**

Hīç sūyī nengiristī (6) cüz be-gūy

[2013] terk: -Ü.
[2014] ḳādir: ḳādir iseñ Ü.
[2015] cān-bāz: cān-bāzlıḳ Ü.
* *Eyāz* ve *Eyās* luġatdur.
[2016] müşk-mūy: müşk-būy Ü.
** Baʿżı nüsaḫda *müşk-mūy* yirine *müşk-būy* vāḳiʿdür.

Ol gedā hīç bir cānibe baḳmazdı gūydan ġayrıya yaʿnī anuñ naẓarı (7) hemān Eyāz'uñ ṭopına idi. [Ü328a] Ḫulāṣa-i kelām budur ki Eyāz her bār ki çevgānile (8) ṭopını ururdı ol gedā hemān ol ṭopa naẓar eylerdi.

3421

Īn suḫan (9) güftend bā-Maḥmūd bāz

Bu sözi Sulṭān Maḥmūd'a āşikāre[2017] didiler.

Kān gedāyī (10) geşt ʿāşıḳ ber-Eyāz

Ki ol bir gedā Eyāz'a ʿāşıḳ oldı.[***]

3422

Rūz-ı dīger (11) çün be-meydān şud ġulām

İrtesi gün çünki ġulām meydāna gitdi.

Mīdevīd ān (12) rind-i der-ʿışḳī tamām

Ol ʿışḳda tamām ve ṣādıḳ rind ṭopuñ ardınca yildi. (13) *Ġulām*dan murād Eyāz'dur ki Sulṭān Maḥmūd'uñ ʿabdı ve maḥbūbıdur.

3423

ʿIşḳ (14) ber-gūy-ı Eyāz āverde būd

Eyāz'uñ ṭopına ʿāşıḳ olmış idi.

Gūyiyā (15) çün gūy çevgān ḫurde būd

Ol dervīş gūyiyā gūy gibi çevgān (16) yimiş idi.

3424

Kerd pinhān sūy-ı ū sulṭān nigāh

Sulṭān Maḥmūd nihānī (17) ol gedānuñ cānibine naẓar eyledi.

Dīd cāneş cev cev ü rūyeş çü kāh

(18) ʿIşḳuñ elem ve miḥnetinden cānı rīze rīze ve yüzi ṣaman gibi ṣarı[2018] olmış (19) gördi yaʿnī ol gedānuñ ʿāşıḳı idügi aña rūşen ve ẓāhir oldı.

3425

(20) Ḫˇāndeş Maḥmūd u güfteş iy gedā

Sulṭān Maḥmūd anı ḥużūrına daʿvet (21) eyledi ve aña didi iy gedā

Ḫˇāstī hem-kāsegī bā-pādişā

[2017] Sulṭān Maḥmūd'a āşikāre: āşikāre Sulṭān Maḥmūd'a Ü.

[***] *Kān* ki ān'dan mürekkebdür.

[2018] ṣarı: ṣaru Ü.

Pādişāhile [S329b] (1) hem-kāselik ve şirket istedüñ.

3426

Rind güfteş ger gedāyem ger neyem

Ol rind (2) Sulṭān Maḥmūd'a cevāb virüp didi eger gedāyam eger gedā degülem

ʿIşḳ-bāzī (3) der-zi-tu kemter neyem

ʿIşḳ-bāzlıḳda senden kemter degülem. *Der-ʿışḳ-bāzī* (4) taḳdīrindedür. Sulṭān Maḥmūd'uñ ḫūb-sīret ve luṭf u keremine hezār āferīn (5) olsun eger bu ḥālet eger (bu) zamānda vāḳiʿ olaydı fevrī ol dervīşi (6) ḳatl [Ü328b] eylerlerdi.[2019]

3427

ʿIşḳ u iflāsest ber-hem-sāyegī

ʿIşḳ ve iflās (7) hem-sāyeliḳ üzeredür yaʿnī ʿışk ve iflās biri birine ḳarīn ve muṣāḥibdür (8) . Zīrā ḥaḳīḳatde ʿāşıḳ ol kimsedür ki bir nesneye mālik degüldür. *İflās* (9) müflislik.

Hest īn ser-māye bī-ser-māyegī

Zīrā bu ser-māye ki murād ʿışḳdur (10) ser-māyesizliḳdür . Zīrā cān ki ḥadden bīrūn ʿazīzdür ʿāşıḳuñ cānı hem (11) anuñ degüldür belki maʿşūḳuñdur ki anda ʿāriyet iʿtibārı ile ṭurur (12) . Zīrā her bār ki maʿşūḳ andan cān ṭaleb eyler fevrī anuñ yolında fedā (13) eyler.

Mışrāʿ

Eger cān be-ḫˇāhed be-leb bernehed

3428

ʿIşḳ ez-iflās mīgīred nemek

(14) ʿIşk iflāsdan nemek ve leṭāfet ṭutar . Zīrā müflisüñ ḳudreti yoḳdur. (15) Lā-cerem maʿşūḳuñ viṣāline vuṣūl bulmayup dem-be-dem ʿışḳı ziyāde (16) olup ʿāşıḳlıḳda sābit-ḳadem olur.

ʿIşḳ müflis-rā sezed bī-hīç şek[2020]

(17) Pes hīç şeksiz ʿışḳ müflise lāʾıḳ olur.

3429

Tu cihān-dārī vü dil-efrūḫte

[2019] eylerlerdi: eylerdi Ü.
[2020] bī-hīç şek: nī hīç şek Ü.

(18) Sen pādişāhsın ve mesrūrsın.

ʿIşḳ-rā bāyed çü men dil-sūḫte

(19) ʿIşḳa bencileyin dil-sūḫte gerek . Zīrā ʿışḳa ʿışḳa lāzım olan ġam u elem ve derd ü (20) miḥnetdür. Niteki bu maʿnā bu beytden rūşendür.

Beyt

Şarāb-ı ʿāşıḳī tā (21) nūş kerdem

Be-āsāyiş büḫurdem dīger ābī

Mıṣrāʿ

Āh ez-īn rāh ki der-vey ḫaṭarī [S329a] (1) nīst ki nīst

3430

Sāz-ı vaṣlest īn çi tu dārī vü bes

İy pādişāh (2) bu nesneyi ki sen ṭutarsın ancaḳ viṣālüñ sāz u tertībidür.

Ṣabr kun (3) bā-derd-i hicrān yek nefes

ʿĀşıḳ-ı ṣādıḳ iseñ bir nefes firāḳ derdine ṣabr eyle.*

3431

(4) Vaṣl-rā çendīn çi sāzī kār u bār

Vaṣluñ bu ḳadar kār u bārını ne (5) düzersin yaʿnī viṣāl [Ü329a] esbābına ne muḳayyed olursın.

Hecr-rā ger merd-i (6) ʿışḳī pāyn dār

Eger merd-i ʿışḳ iseñ firāḳa ṣabr u taḥammül eyle.

3432

Şāh güfteş (7) iy zi-hestī bī-ḫaber

Şāh Maḥmūd çünki ol dervīşden bu sözleri (8) işitdi aña didi iy vücūdından bī-ḫaber.

Cümle çün ber-güy mīdārī naẓar

(9) Cümle hemān güya naẓar ṭutarsın yaʿnī naẓaruñ hemān ṭopadur.

3433

Güft (10) . Zīrā gū[2021] çü men ser-geşteest

---

* *kun* emr-i ḥāżırdur.

[2021] . Zīrā gū: gū . Zīrā Ü.

Ol dervīş Sulṭān Maḥmūd’a cevāb virüp (11) didi . Zīrā ṭop bencileyin ser-geştedür

Men çü ū vü ū çü men (12) āġışteest

Ben ancılayın ve[2022] o bencileyin āġışte ve mecrūḥdur ben Eyāz’uñ ʿışḳı (13) ḍarbından ser-geşte ve āġışteyem ve güy anuñ çevgānı ḍarbından ser-geşte (14) ve āġıştedür.

3434

Ḳadr-i men ū dāned ü men ān-ı ū

O yaʿnī güy benüm ḳadrümi (15) bilür ve ben anuñ[2023] ḳadrini bilürem yaʿnī bu iʿtibārile ṭopile benüm yanumda[2024] tamām münāsebet (16) vardur naẓarum dāʾim ṭopa olduġına sebeb budur.

Her dü yek güyīm (17) der-çevgān-ı ū

Her ikimiz anuñ çevgānında bir ṭopuz.

3435

Her dü der-ser-geşteg ī üftādeīm

(18) Her ikimüz ḫod ser-geştelige düşmişüz.

Bī-ser ü bī-ten be-cān istādeīm

(19) Sersiz ve tensiz cānile ṭurmışuz yaʿnī cānumuzı aña niṯār[2025] eylerüz.

3436

Ū ḫaber dāred (20) zi-men men hem ez-ū

O ki murād çevgāndur benden ḫaber ṭutar ve ben hem andan (21) ḫaber ṭutaram.

Bāz mīgüyīm müşt ī ġam ez-ū

Ol Eyāz’dan güyile bir miḳdār ġamı [S330b] (1) biri birimüze söylerüz. Baʿżı nüsḫada *müşt ī* yirine *müşnī* vāḳiʿ olmışdur ki (2) maʿnā böyle olur: Eyāz’dan ġamı güy ile müşnī dirüz. Yaʿnī ben güya söylerem, (3) güy daḫı baña söyler. Yaʿnī ṭop ile söyleşürüz. Pes benüm kelāmumı ol[2026] (4) istimāʿ eyler ve anuñ kelāmını [Ü329b] ben istimāʿ eylerem. Lā-cerem ortada (5) ḥasb-i ḥālümüz rūşen ve ẓāhir olur.

3437

[2022] ve: -Ü.
[2023] anuñ: anuñ ān u Ü.
[2024] yanumda: mā-beynümde Ü.
[2025] niṯār: fedā Ü.
[2026] ol: o Ü.

Devletīter āmed ez-men gūy-ı rāh

(6) Līkin rāh ve ḫākde ġalṭān ve ser-gerdān olan gūy benden devletlürek (7) geldi.

Kesb-i vey-rā naʿl būsed gāh gāh

Zīrā gāh gāh anuñ esbinüñ (8) naʿlini öper yaʿnī çevgānuñ ḍarbından gūy gāh gāh gelüp Eyāz'uñ atınuñ[2027] (9) naʿline ṭoḳunur maʿnāda anı būs eylemiş olur.

3438

Gerçi hemçün gūy bī-pā (10) vü serem

Ben egerçi gūy gibi bī-pā vü serem

Līk men ez-gūy miḥnet-keşterem

(11) Līkin ben gūydan miḥnet-keşrekem yaʿnī benüm miḥnetüm andan ziyāderekdür.

3439

(12) Gūy ber-ten zaḫm ez-çevgān ḫured

Zīrā gūy çevgāndan zaḫmı cesedi üzere yir.

(13) Vīn gedāy-ı dil-şude ber-cān ḫured

Ve ammā bu ʿāşıḳ gedā zaḫmı cānı üzere yir (14) yaʿnī zaḫm benüm cānuma irişür.

3440

Gūy egerçi zaḫm dāred bī-ḳıyās

(15) Gūy egerçi ḳıyāssız zaḫm ṭutar

Der-pey-i ū mīdeved āḫir Eyās

Līkin āḫir (16) Eyās anuñ ardınca yiler ve aña naẓar ve iltifāt eyler.

3441

Men egerçi zaḫm dārem (17) bīş ez-ū

Egerçi ben zaḫmı gūydan ziyāde ṭutaram yaʿnī egerçi benüm zaḫmum (18) ṭopdan ziyādedür

Der-peyem çün nīst ū men pīş ez-ū

Līkin çünki (19) Eyās benüm ḳafāmda degüldür ve beni ṭaleb eylemez pes zaḫm u zaḫmetde ben (20) andan pīş ü sābıḳam.

[2027] atınuñ: esbinüñ Ü.

3442

Güy geh geh der-ḥużūr üftādeest

Güy gāh gāh (21) anuñ ḥużūrına düşmiş ve aña yaḳın olmışdur.

Vīn gedā peyveste dūr üftādeest

[S330a] (1) Ve bu gedā Eyās'dan dūr düşmişdür.

3443

Āḫir ū-rā hem ḥużūrī mīresed

(2) Āḫir ol güya bir ḥużūr irişür.

Ez-mey-i vaṣleş sürūrī mīresed

Eyāz'uñ (3) vaṣlı şarābından bir sürūr irişür.

3444

Men nemīyārem zi-vaṣleş būy burd

[Ü330a] Ammā (4) ben anuñ vaṣlından būy iletmege ve behrever olmaġa ḳādir degülem.

Güy (5) vaṣlī yāft vez-men güy burd

Ammā güy Eyāz'dan bir vaṣl buldı (6) ve benden güy iletdi yaʿnī baña ġālib oldı.

3445

Şehriyāreş güft (7) iy dervīş-i men

Şehriyār andan çünki[2028] bu sözleri işitdi (8) aña didi iy benüm dervīşüm

Daʿvā-yı iflās[2029] kerdī pīş-i men

(9) Benüm ḥużūrumda iflās[2030] daʿvāsın eyledüñ

3446

Ger nemīgūyī durūġ (10) iy bī-nevā

İy bī-nevā eger bu daʿvāda yalan söylemez iseñ

Müflisī-i (11) ḫ ̌īş-rā dārī güvā

Kendü müflisligüñe şāhid ṭutarsın yaʿnī (12) ṣādıḳ olduġuña saña şāhid getürmek lāzımdur.

3447

[2028] andan çünki: çünki andan Ü.
[2029] iflās: iḫlās Ü.
[2030] iflās: iḫlās Ü.

Güft tā cānem (13) buved müflis neyem

Dervīş Sulṭān Maḥmūd'a cevāb virüp didi (14) mādām ki benüm cānum vardur yaʿnī mādām ki cānumı cānānuñ yolında niṯār (15) eyleyem müflis degülem.

Müddeʿīem ehl-i īn meclis neyem

Kez̲z̲ābam bu (16) meclisüñ ehl ü lāʾıḳı degülem.

3448

Mīkunem der-ʿışḳ-ı cānān cān fişān

(17) Çünki benden şāhid ṭaleb eyledüñ pes cānānuñ ʿışḳında (18) cānumı niṯār eyleyem.

Cān-fişānden hest müflis-rā nişān

Müflise nişān (19) cān niṯār eylemekdür.*

3449

Der-tu iy Maḥmūd kū maʿnā-yı ʿışḳ

İy Maḥmūd sende (20) maʿnā-yı ʿışḳ ḳanı.

Cān fişān vernī mekun daʿvā-yı ʿışḳ

Cān niṯār eyle (21) ve illā ʿışḳ daʿvāsın eyleme.

3450

Īn be-güft u būd cānīş der-cihān

Ol dervīş [S331b] (1) bunı didi ve ḥālbuki cihāndan anuñ bir cānı var idi ve andan ġayrı (2) bir nesneye mālik degül idi.

Dād cān ber-rūy-ı cānān nā-gehān

Nā-gehān (3) cānānuñ yüzi müşāhedesinde cān virdi.

3451

Çün bidād ān[2031] rind (4) cān ber-ḫāk-i rāh

Çünki ol rind ḫāk-i rāh üzere oturmış (5) iken cān virdi.

[Ü330b] Şud cihān Maḥmūd-rā ez-ġam siyāh

Ġamdan cihān (6) Sulṭān Maḥmūd'a siyāh oldı yaʿnī ziyāde ġam-gīn oldı.

3452

Ger be-nezdīk-i (7) tu cān-bāzīst ḫurd

---

* *fişān* emr-i ḫāżırudur.

[2031] Çün bidād ān: Çün bidāden Ü.

Egerçi senüñ ḳatuñda cān-bāzlıḳ ḫurd u sehldür

(8) Ender ā tā ḫod büb̄inī̄ dest-burd

ʿIşḳ yolına gel tā dest-burd göresin (9) yaʿnī̄ ʿuşşāḳuñ cān-fişānlıḳda olan cürʾet ve bahādurluġını ʿayne'l-yaḳīn (10) müşāhede eyleyesin. *Dest-burd* cürʾet ve bahādurluḳ maʿnāsınadur. (11) Niteki Ḫˇāce Ḥāfıẓ'uñ raḥmetu'l-lāhi ʿaleyh bu beytinde vāḳiʿdür:

Beyt

Merāmī̄ diger (12) bā-reh ez-dest burd

Be-men bāzū be-numūdemī̄ dest burd

3453

Ger turā güyend yek sāʿat (13) derāy

Eger[2032] cenāb-ı Eḥadiyyet'den saña icāzet olup bir sāʿat gel (14) diyeler.[*]

Tā tu zīn reh bişnevī̄ bāng-i derāy

Tā ki sen bu yoldan çañ (15) āvāzını[2033] işidesin.

3454

Ḫod çünān bī̄-pā vü ser gerdī̄ müdām

Ḫod ancılayın bī̄-pā (16) vü ser olursın.

Kān çi dārī̄ cümle derbāzī̄ tamām

Ki ol nesneye ki[2034] māliksin (17) cemīʿan tamām fedā ve niṯār eylersin.

3455

Çün der-üftī̄ tā ḫaber bāşed turā

Çünki ʿışḳuñ (18) maġlūbı olasın tā saña ḫaber olasın[2035] yaʿnī̄ sen bu ḥāletden ḫaber-dār (19) olınca

ʿAḳl u cān zīr ü zeber bāşed turā

Senüñ ʿaḳl u cānuñ zīr ü zeber ve (20) pāyimāl olur. Bu ḥikāyetden buña ḥışṣe ẓāhirdür.

ḤİKĀYET

3456

[2032] Eger: -Ü.

[*] *derāy* gel maʿnāsına hem işāret vardur.

[2033] āvāzını: āvāzı Ü.

[2034] ki: –Ü.

[2035] olasın: ola Ü.

Der-ᶜAcem üftād (21) merdī ez-ᶜArab

ᶜArab'dan bir merd ᶜAcem'e düşdi yaᶜnī ᶜArab ṭāᵓifesinden [S331a] (1) bir ᶜArab ᶜAcem memleketine gitdi.

Mānd ez-resm-i ᶜAcem ū der-ᶜaceb

Ol ᶜArab ᶜAcem'üñ (2) resm ü ᶜādetinden taᶜaccübde ḳaldı yaᶜnī taᶜaccüb eyledi. *ᶜAcebe ḳaldı* maᶜnāsına (3) hem-laṭīfdür.

3457

Der-naẓāre mīgüẕeşt ū bī-ḫaber

Ol ᶜArab (4) ol ḫalḳuñ aḥvāline naẓar eylemekde taᶜaccübinden müteḥayyir ve bī-ḫaber geçdi ve (5) seyr eyledi.

Der-ḳalenderyān fütādeş reh meger

Meger ittifāḳen anuñ yolı (6) ḳalenderler oldūġı maḥalle vāḳiᶜ oldı.

3458

Dīd müştī ḫalḳ-rā ne ser ne bün

(7) Ol ᶜArab ol maḥalde ne ser ne bün bir bölük ḫalḳı gördi yaᶜnī ser ü (8) pāları ᶜüryān ol ḳalenderleri gördi.

Her dü ᶜālem bāḫte der-yek suḫan

(9) Her iki ᶜālemi bir sözde terk ve fedā eylemiş yaᶜnī ḳalenderlik iḫtiyār (10) idüp dīn ü dünyādan ferāġat eylemiş ve uḫrevī aḥvālden (11) hem tamām fārıġ olmış.

Beyt

Ḳalenderān-ı ḥaḳīḳat be-nīm cev biḫarend

(12) Ḳabā-yı aṭlas-ı ān kes ki ez-hüner ᶜārīst

3459

Cümle kem-zen mühre-düzd ü (13) pāk-ber

Anlaruñ cemīᶜsi ḳumār-bāz ve denāᵓetinden boncuḳ uġurlayıcı (14) ve inṣāfsızlıġından bir maḥalde sīm ü zer ve esbāba furṣat bulsa (15) cemīᶜsini iledici*

Der-pelīdī her yek ez-yek pākter

Pelīdlikde her biri (16) ol birinden pākrek yaᶜnī anlaruñ içinde bir pāk yoḳ idi belki (17) cemīᶜīsi biri birinden nā-pāk idi. *Kem-zen* kumār-bāz maᶜnāsınadur.

3460

* *pāk-ber* cemīᶜīsini iledici maᶜnāsınadur.

(18) Her yekī-rā kūze-i durdī be-dest

Her birinüñ elinde durdle memlū bir kūze (19) var.[**]

Kūze-i durdī zede evvel nişest

Her birisi evvel nişestde bir durd (20) kūzesini nūş eylemiş.

3461

Çün bedīd ān ḳavm-rā meyleş fütād

ʿArab çünki (21) ol ḳavmi[2036] aña meyl vāḳiʿ oldı.

ʿAḳl u cān der-şāriʿ-i seyleş fütād

[S332b] (1) Ol ʿArab'uñ ʿaḳl u cānı seyl-i şāh rāhına düşdi yaʿnī seylüñ (2) güẕergāhında vāḳiʿ olan nesneyi seyl iletdügi gibi ol ḳavme (3) olan meyl anuñ ʿaḳl u cānını iletdi. *Şārīʿ* ṭarīḳ-i ʿām maʿnāsınadur ki (4) seylüñ memerri aña teşbīh olunmışdur.

3462

Çün ḳalenderyān çünāneş yāftend

(5) Çünki ḳalenderler[2037] anı ancılayın buldılar yaʿnī ol ʿArab'ı kendülerine māʾil gördiler.

(6) Āb burde ʿaḳl u cāneş yāftend

Anuñ ʿaḳl u cānını [Ü331b] āb iletmiş buldılar (7) yaʿnī ol ʿArab'ı bī-ʿaḳl u ḥayret-zede buldılar.

3463

Cümle güftendeş der ā iy (8) hīç kes

Cümlesi aña didiler içerü gel iy hīç kimse.

Enderūn şud bīş (9) ü kem īn būd u bes

Ol ʿArab çünki anlardan bu sözi işitdi (10) içerü gitdi anlaruñ aña sözi ḳalīl ü keşīr[2038] ancaḳ bu idi yaʿnī *ender ā iy (11) hīç kes*den ġayrı bir söz vāḳiʿ olmadı.[*]

3464

Kerd rindī mest ez-yek (12) durdiyeş

Fevrī bir rind ol ʿArab'ı bir durdīden mest eyledi.

(13) Maḥv geşt ez-ḫ̌īş ü güm şud merdiyeş

[**] *durd* Fārisī ve *durdī* anuñ muʿarrebidür.

[2036] ḳavmi: ḳavmi gördi Ü.

[2037] ḳalenderler: ḳalenderīler Ü.

[2038] ḳalīl ü keşīr: keşīr ü ḳalīl Ü.

[*] *īn būd* bu oldı hem-maʿnāsınadur.

Ol durdī sebebi ile ol (14) ʿArab kendüsinden maḥv oldı ve[2039] anuñ merdligi güm oldı yaʿnī (15) mest (ü) ḫarāb oldı. *Güm şud merdiye*şde ḳalenderlerden aña fiʿl-i şenīʿ (16) vāḳiʿ olduġına nevʿan işāretden ḫālī degüldür.

3465

Māl ü mülk ü sīm ü (17) zer būdeş besī

Ol ʿArab'uñ çoḳ māl ü esbābı ve sīm ü zeri (18) var idi.

Burd ez-ū der-yek nedeb ḥālī kesī

Fi'l-ḥāl bir kimse andan bir (19) nedebde ol cümle māl ü esbāb ve sīm ü zeri iletdi . Zīrā (20) andan ḳumār oynadı. *Nedeb*den murād ḳumār-bāzlar ve nerd-bāzlar iʿtibārı (21) iledür ki bir oyun maʿnāsına olur.

3466

Rindī āmed durdī-i efzūnş dād

[S332a] (1) Bir rind geldi aña ziyāde bir durdī virdi.

Ez-ḳalender-ḫāne ser bīrūnş dād

(2) Ḳalender-ḫāneden anuñ başını ṭaşra virdi yaʿnī anı oradan (3) ṭaşra eyledi.

3467

Merd mīşud hemçünān tā bā-ʿArab

Ol merd ʿArab (4) memleketine degin ancılayın gitdi.

ʿŪr u müflis teşne-cān u ḫuşk-leb

(5) ʿÜryān ve müflis ve pür-ḥarāret ve elem-zede ve nā-murād

3468

Ehl-i ū güftend bes (6) āşüfteʾī

Anuñ ehli ḥīn-i mülāḳātda aña didiler ziyāde āşüfte (7) ve perīşānsın

Kū zer ü sīmet meger tu ḫufteʾī

Senüñ zer ü sīmüñ (8) ḳanı meger sen uyumışsın ki mālüñi uġurladılar.

3469

Sīm ü zer reft āmed (9) āşüften turā

[Ü332a] Senüñ sīm ü zerüñ gitdi[2040] ol sebebden saña (10) cünün geldi.

Şūm būd īn der-ʿAcem reften turā

[2039] oldı ve: olup Ü.
[2040] gitdi: -Ü.

ᶜAcem'e bu gitmegüñ[2041] saña şom ve (11) żarar-ı maḥż oldı.

3470

Düzd rāhet zed kücā şud māl-i tu

Ḥarāmī senüñ (12) yoluñı urdı senüñ mālüñ ḳanda gitdi.

Şerḥ dih tā men bidānem (13) ḥāl-i tu

Şerḥ vir yaᶜnī şerḥ eyle tā ben senüñ ḥālüñi bilem.*

3471

Güft (14) mīreftem ḫırāmān der-rehī

Ol ᶜArab kendünüñ ehline cevāb virüp (15) didi bir yolda ḫırāmān gitdüm.

Ber-ḳalenderyān fütādem nā-gehī

Nā-gāh (16) ḳalenderlere mülāḳī oldum.

3472

Hīç dīger mīnedānem nīz men

Ben girü daḫı hīç (17) bilmezem.

Sīm ü zer reft ü şudem nā-çīz men

Sīm[2042] ü zer gitdi ben nā-çīz (18) oldum.

3473

Güft vaṣf-ı īn ḳalender kun merā

Anuñ ehli aña didi (19) bu ḳalenderi baña vaṣf u beyān eyle.

Güft vaṣf īnest ü bes (20) ḳāl ender ā

ᶜArab ehline didi anuñ vaṣfı ancaḳ budur ki ol[2043] ḳalender (21) baña içerü gel didi bundan ṣoñra bilmezem ki ḥālüm nice oldı. *ḳāl* fiᶜl-i māżī-i [S333b] (1) müfred-i müẕekker-i ġāᵓibdür. *ender ā*da *ā* emr-i ḥāżırdur. *ender* zāᵓiddür.

3474

Merd-i (2) Aᶜrābī fenāyī mānde būd

Merd-i Aᶜrābī mālından dūr olup faḳīr ve fenāyī (3) ḳalmış idi.

Vez-heme ḳāl ender āyī mānde būd

[2041] gitmegüñ: gitmeklik Ü.

* *dih* emr-i ḥāżırdur.

[2042] Sīm: -Ü.

[2043] ol: o Ü.

Ve cemīᶜ nesneden bir (4) *ḳāl ender āyī* sebebinden ḳalmış idi yaᶜnī ol ᶜArab'uñ beyān olunan (5) zişt ḥāle giriftār olmasına sebeb ol ḳalenderüñ bir kerre *ender ā* (6) dimesi oldı.*

3475

Pāy der-nih yā ser-i ḫod gīr tu

Sen ᶜışḳ meydānına pāy ḳo (7) yāḫud andan iᶜrāż idüp kendü serüñi ṭut yaᶜnī kendü hevā ve hevesüñ (8) üzere ol.

Ser biber(((yā ne be-cān bepeẕīr tu[2044]

Başuñı ilet yaᶜnī ᶜışḳ-ı İlāhī (9) hevesinden ferāġat eyle yā ferāġat eylemez iseñ sen anı cānile (10) ḳabūl eyle . Zīrā ᶜışḳ-ı İlāhī hevā ve hevesile ḥāṣıl olmaz be-her ḥāl [Ü332b] anda (11) ser ü cāndan ferāġat eylemek lāzımdur.

3476

Ger tu büpẕīrī be-cān esrār-ı ᶜışḳ

(12) ᶜIşḳ-ı İlāhī'nüñ esrārını eger sen cānile ḳabūl eylemeyesin[2045]

Cān-fişānī (13) cān kunī der-kār-ı ᶜışḳ

ᶜIşḳuñ kārında cān niṯār eylersin cān çekişürsin (14) . Zīrā bu ᶜışḳda bu ḥālet[2046] muḳarrerdür.

3477

Cān-fişānī vü bemānī bürhene

Cānuñı (15) niṯār eylersin ve ᶜüryān ḳalursın yaᶜnī ol ᶜArab gibi māl ü esbābdan (16) cüdā olup ᶜüryān ḳalursın.

Mānedet ḳāl ender āyī der-bune

Bir ḥālete (17) irişürsin ki senüñ bune ve fikrüñde hemān bir *ḳāl ender ā* ḳalur ᶜāşıḳa (18) cenāb-ı İlāhī'den *ender ā* sebeb-i ḳurb u viṣāl ve ser-māye-i müşāhede-i (19) cemāldür.*

Beyt

Çeşm-i men der-pey īn ḳāfile bes āb keşīd

---

* Bu beytde *būd* oldı maᶜnāsına fehm olur.

[2044] Bu mısra S nüshasında "Ser biber bāz be-cān bepeẕīr tu" şeklinde yazmaktadır fakat anlam bakımından mısra Ü nüshasındaki şekliyle yazılmalıdır.

[2045] eylemeyesin: eyleyesin Ü.

[2046] ḥālet: ḥālāt Ü.

* *bune* bunda muṭlaḳā maḥalden ᶜibaretdür.

Tābe-gūş-ı (20) dilem āvāz-ı derā bāz āmed

ḤİKĀYET

3478

Būd ʿālī himmetī ṣāḥib-kemāl

Ṣāḥib-kemāl (21) bir ʿālī himmet var idi.

Geşt ʿāşıḳ ber-yekī ṣāḥib-cemāl

[S333a] (1) Bir ṣāḥib-cemāle ʿāşıḳ oldı.

3479

Ez-ḳażā maʿşūḳ-ı ān dil-dāde merd

(2) İttifāḳen nā-gāh ol ʿāşıḳ merdüñ maʿşūḳı

Şud çü şāḫ-ı ḫeyzurān (3) bārīk ü zerd

Ḫeyzurānuñ budaġı gibi ince ve ṣarı oldı. *Ḫeyzurān* (4) ʿavām taḥrīf idüp *ḫižrān* dir.

3480

Rūz-ı rūşen ber-dileş tārīḳ şud

(5) Rūşen rūz ol maʿşūḳuñ göñline tārīk ve tīre oldı.

Mergeş (6) ez-dūr āmed ü nezdīk şud

Mevt ol maʿşūḳa ıraḳdan geldi ve yaḳın (7) oldı yaʿnī ziyāde elem ve żaʿfından ol maʿşūḳa mevt ḳarīb oldı.

3481

(8) Merd-i ʿāşıḳ-rā ḫaber dādend ez-ān

Ol ʿāşıḳ merdlerinden[2047] ḫaber virdiler.

(9) Kāredī der-dest ü mīāmed devān

Anuñ elinde bir bıçaḳ yilerek (10) geldi.

3482

Güft cānān-rā biḫˇāhem küşt zār

Cānānumı zār ve teraḥḥumsız (11) depelemek isterem.

Tābe-merg-i ḫod nemīred ān nigār

Tā ol nigār kendü (12) eceli ile ölmeye.

[2047] merdlerinden: merde andan Ü.

3483

Merdümān güftend tu şūrīdeʾī

Anda ḥāżır olan kimseler (13) aña dидiler sen dīvāne misin.

Tu der-īn küşten çi ḥikmet dīdeʾī

(14) Sen bu ḳatlde yaʿnī nigāruñı ḳatl eylemekde ne ḥikmet görmişsin ki (15) buña iḳdām idersin.[2048] Sen dīvānesin maʿnāsı hem mümkindür.

3484

Ḫūn merīz ü (16) dest ez-īn küşten bedār

Maʿşūḳuñuñ ḳanını dökme ve bu ḳatlden (17) ferāġat eyle.[*]

Kū ḫod īn sāʿat biḫˇāhed murd zār

Zīrā o ḫod bu sāʿat (18) zār ölse gerek.

3485

Çün nedāred murde küşten ḥāṣılī

Çünki murdeyi (19) ḳatl eylemek bir nefʿ ü ḥāṣıl ṭutmaz.

Ser neburred murde-rā cüz cāhilī

Pes (20) murdenüñ başını kesmek bir cāhilden ġayrı . Zīrā taḥṣīl-i ḥāṣıl lāzım gelür. (21) Bu ḥālet ḫod muḥāldür.

3486

Güft çün der-dest-i men şud küşte yār

Ol [S334b] (1) merd anlara cevāb virüp didi anuñ ḳatline ḳaṣd eyledügin[2049] ḥikmet budur ki (2) çün ol yār benüm elümde maḳtūl oldı.

Der-ḳıṣāṣ-ı ū küştendem zār zār

(3) Anuñ ḳıṣāṣında beni zār zār[2050] depelerler.

3487

Pes çü berḫīzed ḳıyāmet pīş-i cemʿ

(4) Der-ḳıṣāṣ-ı ū büsūzendem çü şemʿ

Pes çünki ḳıyāmet ẓāhir ola (5) anuñ ḳıṣāṣında ḫalḳuñ ḥużūrında beni şemʿ gibi yaḳalar.

[2048] idersin: eylersin Ü.

[*] *merīz* emr-i ḥāżırdur.

[2049] eyledügin: eyledügüme Ü.

[2050] zār: -Ü.

3488

Tā şevem (6) zū küşte imrūz ez-heves

Tā bugün heves cihetinden andan ötürü (7) depelenmiş olam.

Sūḫte ferdā ez-ū īnest ü bes

Yarın yaʿnī āḫiretde (8) andan ötürü yanmış olam anı ḳatl eylemekden murādum hemān budur (9) ve o şehādetden behrever olur. Bu[2051] mıṣrāʿ-i ṯānī baʿżı nüsaḫda (10) böyle vāḳiʿdür: *Sūḫte ferdā ez-ū īnem be-bes*. Yarın anuñ sebebinden (11) yanmış olam bu ḥālet her iki cihānda baña bu ḥālet[2052] tefāḫür ve şeref [Ü333a] kāfī degül mi yaʿnī (12) kāfīdür. Bu ʿāşıḳuñ bu dilīrligine ṣad hezār taḥsīn (13) olsun.

3489

Bes buved īncā vü āncā kām-ı men

Burada ve orada benüm murādum (14) besdür.

Sūḫte yā küşteʾī zū nām-ı men

Sūḫte yāḫud bir küşte ola (15) anuñ sebebinden benüm nāmum. *Īncā*dan murād dünyādur ki küşte aña göre.[2053] *Āncā*dan (16) murād āḫiretdür ki sūḫte aña göredür. Ḥişşe beyānına şurūʿ olundı.

3490

(17) ʿĀşıḳān cān-bāz-ı īn rāh āmedend

ʿĀşıḳlar bu yoluñ cān-bāz[2054] ve (18) cān-fişānı geldiler.

Vez-dü ʿālem dest-i kūtāh āmedend

Ve iki ʿālemden dest-i (19) kūtāh ve fārıġ geldiler.

3491

Zaḥmet-i cān ez-miyān berdāştened

Ḫüdāy (20) ʿazze ve cellenüñ ʿāşıḳları cān zaḥmetini ortadan ḳaldurdılar yaʿnī cāndan (21) fārıġ oldılar.

Dil be-küllī ez-cihān berdāştened

Bi'l-külliyye cihāndan ferāġat [S334a] (1) eylediler.

3492

[2051] Bu: -Ü.
[2052] bu ḥālet: -Ü.
[2053] göre: göredür Ü.
[2054] cān-bāz: cān-bāzı Ü.

Cān çü berḫāst ez-miyān bī-cān-ı ḫ̌īş

Çünki cān (2) ortadan refᶜ oldı.

Ḫalvetī kerdend bā-cānān-ı ḫ̌īş

Kendülerinüñ (3) cānānı ile bir ḫalvet eylediler kendülerinüñ cānınsız . Zīrā çünki cān (4) cānāna niṣār oldı hīç şeksiz viṣāl-i cānān müyesser olur.

ḪİKĀYET

3493

(5) Çün Ḫalīlu'llāh der-nezᶜ ūftād

Çünki İbrāhīm peyġām-ber ᶜaleyh'is-selām (6) ḥālet-i nezᶜe düşdi.

Cān be-ᶜAzrāʾil[2055] āsān mīnedād

Cānını ᶜAzrāʾil'e (7) āsān virmedi.

3494

Güft vā-pes rev begū bā-pādişāh

Ḥażret-i İbrāhīm (8) ᶜaleyhi's-selām ḥażret-i ᶜAzrāʾīl'e didi buradan git Ḫüdāy ᶜazze ve celleye (9) di.

Kez-Ḫalīl-i ḫ̌īş āḫir cān meḫ̌āh

Āḫir[2056] kendünüñ Ḫalīl'inden cān (10) ṭaleb eylemesün. Bir maḥalde iki emr-i ḥāżır cemᶜ olsa s̱ānī emr-i ġāʾib (11) maᶜnāsına olur istiᶜmāli ḥasebi ile.*

3495

Ḥaḳ teᶜālā güft eger hestī Ḫalīl

(12) Pes ḥażret-i Ḥaḳḳ celle şānuhu didi eger Ḫalīl iseñ

Ber-Ḫalīl-i ḫ̌īşten[2057] (13) kun cān sebīl

Kendü Ḫalīl'üñe cānuñı sebīl ve niṣār eyle.

3496

Cān hemī (14) bāyed sited ez-ū be-tīġ

Cānı ol kimseden tīġıla almaḳ gerek.

(15) Kez-Ḫalīl-i ḫ̌īş dāred cān dirīġ

[2055] be-ᶜAzrāᶜil: be-ᶜAzrāᶜīl Ü.

[2056] Āḫir: -Ü.

* *meḫ̌āh* nehy-i ḥāżırdur.

[2057] ḫ̌īşten: ḫ̌īş Ü.

Ki ol kimse kendünüñ Ḫalīl'inden (16) cānını dirīġ ṭuta.

Mıṣrāᶜ[2058]

Düşmen be-ez-kes ki ġayrı beray-ı dūst

3497

Ḥāżırī (17) güfteş ki iy şemᶜ-i cihān

Ḥażret-i İbrāhīm'üñ ḥużūr-ı şerīfinde (18) ḥāżır bir kimse ḥażret-i İbrāhīm'e didi iy cihānuñ şemᶜi

Ez-çi mīnedhī (19) be-ᶜAzrāʾīl cān

Ne sebebden ᶜAzrāʾīl'e cānuñı virmezsin.

3498

ᶜĀşıḳān (20) būdend cān-bāzān-ı rāh

Bu cihānda ḫˇāṣ u ᶜavām mā-beyninde meşhūrdur ki (21) ᶜāşıḳlar ḫod ṭarīḳ-i ᶜışḳuñ cān-bāzı oldılar.

Tu çirā mīdārī āḫir cān nigāh

[S335b] (1) Āḫir sen Ḫüdāy ᶜazze ve celleden cānuñı niçün ḥıfẓ u dirīġ ṭutarsın.

3499

(2) Güft men çün gūyem īn dem terk-i cān

İbrāhīm peyġām-ber ᶜaleyhi's-selām (3) aña cevāb virüp didi ben bu dem cānumı nice terk eyleyem

Pāy-i ᶜAzrāʾīl (4) āmed der-miyān

Ḫālbuki ḥażret-i ᶜAzrāʾīl'üñ ayaġı ortaya geldi. *Gūyem* (5) bunda kunem maᶜnāsınadur *terk* lafẓı ile istiᶜmāl olunduġı içün.

3500

(6) Ber-ser-i āteş derāmed Cebrāʾīl

Nemrūd beni mancınīḳ ile āteşe atduḳda (7) havāda āteşüñ başı üzere iken Cebraʾil ᶜaleyhi's-selām geldi.

Güft ez-men (8) ḥācetī ḫˇāh iy Ḫalīl

Baña didi iy Ḫalīl benden bir ḥācet iste (9) . Zīrā İbrāhīm peyġām-ber ᶜaleyhi's-selām havāda iken ḥażret-i Cebrāᶜil ᶜaleyhi's-selām (10) geldi ve didi benden bir

[2058] "Mıṣrāᶜ" kelimesi S nüshasında yok.

ḥācetüñ var mıdur didi ḥażret-i İbrāhīm (11) ʿaleyhi’s-selām cevāb virüp didi senden ḥācetüm yoḳdur.

3501

Men nekerdem (12) sūy-ı ū ān dem nigāh

Ben ol dem anuñ [Ü334b] cānibine nigāh ve naẓar eylemedüm.

(13) Zān ki bend-i rāhem āmed cüz İlāh

Zīrā ki Ḫüdāy ʿazze ve celleden ġayrı benüm (14) rāhuma bend ü māniʿ geldi. Bu hem-maʿnādur baña bend-i rāh geldi.

3502

Çün bepīçīdem (15) ser ez-Cibrīl men

Çünki ol vaḳt ben ʿarż-ı ḥācet eylemeyüp ḥażret-i (16) Cibrīl’den ʿaleyhi’s-selām iʿrāż eyledüm.

Key dehem cān-rā be-ʿAzrāʾīl men

(17) Pes bu dem ben ʿAzrāʾil’e cānumı ḳaçan virürem yaʿnī virmezem.

3503

Zān neyārem (18) kerd ḫoş ḫoş cān niṯār

Ol sebebden cānumı ḫoş ḫoş niṯār (19) eylemege ḳādir degülem.

Tā ḫiṭābeş bişnevem gūyed biyār

Tā Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ (20) ḫiṭābını işidem getür diye.

3504

Çün be-cān dāden resīd fermān merā

(21) Çünki baña Ḫüdāy ʿazze ve celleden cān virmege fermān irişe

Nīm cev [S335a] (1) erzed cihānī cān* merā

Ol vaḳt benüm bir cānum degül belki bir cihān yaʿnī ḥadden (2) bīrūn cān yarım arpaya deger yaʿnī hīçden hīçdür.

3505

Der-dü ʿālem key dehem (3) cān-rā be-kes

İki ʿālemde cānumı ḳaçan kimseye virürem

Cüz ki ū-rā ḥarf-i (4) men īnest ü bes

---

* *cān-ı cihān-ı* taḳdīrindedür.

Ki Ḫüdāy ᶜazze ve celleden ġayrıya yaᶜnī cānumı Ḥaḳḳ Sübḥāne (5) ve teᶜālā ḥażretine virürem benüm sözüm ancaḳ budur.

DER-BEYĀN-I VĀDĪ-İ SİVUM Kİ VĀDİ-İ MAᶜRİFETEST[2059]

3506

Baᶜd ez-ān benmāyedet pīş-i naẓar

Andan yaᶜnī vādī-i ᶜışḳdan (7) ṣoñra senüñ naẓaruñ öñinde

Maᶜrifet-rā vādī-i bī-pā vü ser

(8) Maᶜrifetüñ bī-pāyān vādīsi görinür çünki ol vādīyi ḳaṭᶜ (9) eyledüñ ᶜārifibi'l-lāh olursın.

3507

Hīç kes nebved ki ne īn cāygāh

(10) Muḫtelif gerded zi-bisyārī-i rāh

Hīç kimse olmaz ki bu maḥalde ẓāhir ve (11) āşikār olan ṭarīḳüñ keşreti cihetinden iḫtilāf ve tereddüd idici (12) olmaya el-ᶜiyāẕübi'l-lāh eger ol sālike mürşid-i kāmilüñ ᶜināyet ve delāleti (13) olmaya ol [Ü335a] sālik be-her ḥāl ḍalālete giriftār olur.

3508

Hīç-rā ez-vey ne (14) çün ān dīgerest

Vādī-i maᶜrifetde olan ṭarīḳlerden hīç (15) bir ṭarīḳ ol ġayrı ṭarīḳ gibi degüldür yaᶜnī anuñ ṭarīḳleri cemīᶜan biri (16) birine muḫālifdür.

Sālik-i ten sālik-i cān dīgerest

Zīrā sālik-i (17) ten sālik-i cān ġayrıdur yaᶜnī ten sāliki cān sāliki gibi degüldür (18) belki mā-beynlerinde farḳ-ı fāḥiş vardur.

3509

Bāz cān u ten zi-noḳṣān (19) u kemāl

Girü cān u ten noḳṣān[2060] kemāl cihetinden

Hest dāᵓim der-teraḳḳī (20) vü zevāl

Vādī-i maᶜrifetde dāᵓim teraḳḳī ve zevāldedür . Zīrā çünki sāliküñ (21) cismāniyyeti ġālib ola cān noḳṣān ve zevālde olup ten teraḳḳī ve kemālde olur ammā

[2059] "Üçüncü Vadi Olan Marifet Vadisi Hakkında"

[2060] noḳṣān: noḳṣān ve Ü.

çünki rūḥāniyyet ġālib ola rūḥ teraḳḳī ve kemālde [S336b] (1) olup ten noḳṣān ve zevālde olur.

3510

Lā-cerem her reh ki pīş āmed[2061] pedīd

(2) Lā-cerem vādī-i maᶜrifetde her reh ki sāliküñ naẓarı öñinde ẓāhir geldi ve (3) āşikār oldı

Her yekī ber-ḥadd-i ḫ̌īş āmed pedīd

Yollardan her bir yol (4) sāliküñ kendü ḥadd ü istiᶜdādı üzere ẓāhir geldi.

3511

Key tüvāned şud (5) ender īn rāh-ı celīl

ᶜAnkebūtī mübtelā hem-seng-i pīl

Bu celīl ve şerīf (6) yolda bir mübtelā ve żaᶜīf ᶜankebūd fīlüñ hem-seng ve muᶜādili olmaḳ (7) ḳaçan mümkindür yaᶜnī mümkin degüldür . Zīrā ᶜālī himmet ve ṣāḥib-ceẕbe olan (8) sāliklerüñ seyri dem-be-dem teraḳḳīdedür ve ceẕbe ve himmetden bī-behre (9) olan sāliküñ[2062] seyri ol sālikden dūnrekdür.*

3512

Seyr-i herkes (10) ber-kemāl-i ū buved

Herkesüñ seyri anuñ kemāli üzere olur.

Ḳurb-ı (11) herkes ḥasb-i ḥāl-i ū buved

Herkesüñ ḳurbı anuñ ḥasb-i ḥāli olur (12) yaᶜnī ol kimsenüñ ki sülūkda ṣāḥib-kemāldür anuñ seyri kemāl (13) üzere olup noḳṣāndan ḫalāṣ olur ve Ü335b] herkesüñ ḥasb-i ḥāli ḳurb-ı (14) İlāhī'den behresi olduġına münāsib olur.

3513

Ger beperred peşşeᵓī çendān ki (15) hest

Veger her[2063] sivri siñek pervāz eyleye ol ḳadar ki ḳuvveti vardur.

(16) Key kemāl-i ṣarṣareş āyed be-dest

[2061] āmed: āyed Ü.

[2062] sāliküñ: sāliklerüñ Ü.

* *hem-seng* miṣl ü muᶜādil maᶜnāsınadur.

[2063] her: bir Ü.

Bād-ı ṣarṣaruñ kemāl ü ḳudreti ḳaçan anuñ (17) eline gelür yaʿnī peşşe ve ṣarṣaruñ ḥareket ve sürʿati mā-beyninde farḳ-ı (18) fāḥiş olduġı gibi erbāb-ı sülūkuñ mā-beyninde hemçünān farḳ-ı fāḥiş (19) ve merātib vardur.

3514

Lā-cerem çün muḫtelif üftād seyr

Lā-cerem çünki (20) seyr muḫtelif ve mütefāvit vāḳiʿ oldı.

Hem-reviş hergiz (21) neyüfted hīç ṭayr

Hergiz ṭayr ve hem-reviş vāḳiʿ olmaz yaʿnī ṭuyūruñ ṭayarānında [S336a] (1) farḳ muḳarrer[2064] olduġı gibi hemçünān erbāb-ı sülūkuñ seyri mā-beyninde[2065] farḳ muḳarrerdür.

3515

(2) Maʿrifet zīncā tefāvüt yāftest

Maʿrifet buradan ve bu sebebden (3) tefāvüt bulmışdur.

Īn yekī miḥrāb u ān büt yāftest

Bu birisi (4) miḥrāb ve ol birisi ṣanem bulmışdur yaʿnī vādī-i maʿrifetde (5) ol sāliküñ baʿżısı cenāb-ı İlāhī'ye vuṣūl bulmışdur ve baʿżısı hidāyetden (6) dūr olup ḍalāletde ḳalmışdur.

3516

Çün betābed āfitāb-ı maʿrifet

(7) Çünki maʿrifetu'l-lāh āfitābı yaldıraya ve raḫşān ola.*

Ez-sipihr-i īn reh-i ʿālī ṣıfat

Bu (8) ʿālī ṣıfat rāhuñ feleginden

3517

Her yekī bīnā şeved (9) ber-ḳadr-i ḫ ̆īş

Her birisi kendünüñ ḳadri üzere bīnā olur.

(10) Bāz yābed der-ḥaḳīḳat ṣadr-ı ḫ ̆īş

Ḥaḳīḳatde kendünüñ ṣadrını (11) bulur.

3518

Sırr-ı ẕerrāteş heme rūşen şeved

[2064] muḳarrer: muḳarrer vāḳiʿ Ü.
[2065] mā-beyninde: -Ü.
* *maʿrifet*den murād maʿrifetu'l-lāhdur.

Cemīᶜ ẕerrātuñ sırr u ḥaḳīḳati (12) aña rūşen ve ẓāhir olur.

Külḫenī dünyā ber-ū gülşen şeved

Külḫenī[2066] gibi (13) olan dünyā aña gülşen gibi olur cemīᶜīsinde[2067] ṣunᶜ-ı İlāhī'nüñ (14) sırrını müşāhede eyledügi içün.

3519

Maġz bīned der-derūn [Ü336a] ne pūst ū

(15) Ol sālik derūnda olan maġza naẓar eyler posta naẓar eylemez (16) yaᶜnī anuñ naẓar u iltifātı ṣunᶜ-ı İlāhī'yedür maṣnūᶜa degüldür.[**]

Ḫod nebīned (17) ẕerreʾī cüz dūst ū

O ḫod dostsız bir ẕerreye naẓar eylemez yaᶜnī her (18) ẕerrede Ḫüdāy ᶜazze ve celleyi müşāhede eyler.

Beyt

Cihān mirʾāt-ı (19) ḥüsn-i şāhid-i māst

Feşāhid vechehy fī-külii ẕerrāt

*Dūst*dan (20) murād Ḫüdāy ᶜazze ve celledür.

3520

Her çi bīned rūy-ı ū bīned müdām

Her neye naẓar (21) eylerse müdām anuñ yüzini görür.

Ẕerre ẕerre kūy-ı ū bīned tamām

[S337b] (1) Cemīᶜ ẕerrātı anuñ kūyı görür yaᶜnī cemīᶜ ẕerrātı anuñ tecelliyyātınuñ (2) maḥalli görür.

3521

Ṣad hezār esrār ez-zīr-i niḳāb

Niḳāb altında[2068] ṣad hezār (3) esrār

Rūy mībenmāyedeş çün āfitāb

Ana āfitāb gibi yüz (4) gösterir yaᶜnī bisyār nihānī esrārda[2069] muṭṭaliᶜ olur.

3522

Kāmilī yābed der-ū cān-ı (5) şigerf

[2066] Kül«enī: Külḫān Ü.
[2067] cemīᶜīsinde: cemīᶜīsinden Ü.
[**] *bīned* bunda görür maᶜnāsınadur.
[2068] altında: altından Ü.
[2069] esrārda: esrāra Ü.

Bir kāmil gerek anda şigerf ve ᶜaẓīm cān ola.

Tā kuned ġavvāṣī-i (6) īn baḥr-ı jerf

Tā bu ᶜamīḳ ve bī-kerān deryānuñ ġavvāṣlıġını eyleye (7) yaᶜnī rūḥāniyyeti[2070] ḳavī kāmil gerekdür ki nihānī esrāra ıṭṭılāᶜ bulmaġa (8) ḳādir ola.

3523

Ger zi-esrāret şeved ẕevḳī bedīd

Eger saña esrārdan[2071] (9) bir ẕevḳ ẓāhir ola

Her zamānet nev şeved şevḳī bedīd

Her zamān saña (10) yeñi bir şevḳ ẓāhir olur.

3524

Teşnegī-i ber-kemāl īncā buved

Kemāl üzere (11) ve ḥadden bīrūn teşnelik bunda olur.

Ṣad hezārān ḫūn ḥelāl (12) īncā buved

Ṣad hezārān ḫūn bunda ḥelāl olur.

3525

Ger biyārī dest (13) tā ᶜarş-ı mecīd

Farażā eger tā ᶜarş-ı mecīde el getüresin yaᶜnī (14) aña irişesin

Dem mezen yek sāᶜat ez-*hel min mezīd*

*Hel min mezīd*den[2072] (15) bir sāᶜat dem urma yaᶜnī her mertebeye ki vuṣūl bulursın andan (16) ᶜālī mertebeye vuṣūl ṭaleb eyle.

3526

Ḫᵛīş-rā [Ü336b] der-baḥr-ı ᶜirfān ġarḳ kun

(17) Kendüñi ᶜirfān deryāsına ġarḳ eyle.

Verni bārī ḫāk-i reh ber-farḳ (18) kun

Vegernī mātem-zedeler ve muṣībet-resīdeler gibi farḳ u serüñ üzere (19) ḫāk eyle. Murād ne idügi mā-baᶜdında olan beytlerden rūşen ve (20) ẓāhirdür.

3527

Ger neᵓī iy ḫufte zehl-i tehniyet

[2070] rūḥāniyyeti: rūḥānī Ü.

[2071] saña esrārdan: esrārdan saña Ü.

[2072] "O gün cehenneme 'Doldun mu?' deriz. O da '**Daha var mı**?' der." Kāf/30.

İy ḫufte eger tehniyet ehlinden (21) degül iseñ yaʿnī viṣāl-i İlāhī'den behrever olan cemāʿatden degül iseñ

[S337a] (1) Pes çirā ḫod-rā nedārī taʿziyet

Pes niçün mātem-zedeler gibi kendüñ içüñ (2) taʿziyet ṭutmazsın saña ḫod lāzım olan budur ki rūz u şeb sūz u güdāz (3) ile tażarruʿ ve niyāzda olasın tā ki dergāh-ı Eḥadiyyet'den saña bir feṯḥ-i bāb (4) müyesser ola.

3528

Ger nedārī şādī-ī ez-vaṣl-ı yār

Eger yārüñ viṣālinden bir (5) sürūr ṭutmaz iseñ yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ viṣālinden behrever (6) degül iseñ

Ḫīz bārī mātem-i hicrān berār

Bārī ḳalḳ hicrān-ı İlāhī (7) mātemini yirine getür yaʿnī firāḳda olduġuñ içün giryān u nālān (8) ol. *Yār*dan murād cenāb-ı Eḥadiyyet'dür.

3529

Ger nemībīnī cemāl-i yār tu

Eger sen (9) yārüñ cemālini görmez iseñ

Ḫīz menşīn mīṭaleb esrār tu

Fārıġ (10) oturma ḳalḳ sen esrār ṭaleb eyle. *Yār*dan murād Ḫüdāy ʿazze ve celledür.

3530

(11) Ver nemīdārī ṭaleb tu şerm dār

Veger esrār ṭaleb ṭutmazsın[2073] şerm (12) ṭut.

Çün ḫarī tā çend bāşī bī-fisār

Niceye degin yularsız (13) bir ḫar gibi olursın . Zīrā herkes ki ṭalebden berīdür maʿnāda ḫar- (14) sīretdür. Bu hem-maʿnādur niçeye degin bir ḫar gibi yularsız olursın.*

ḤİKĀYET

3531

(15) Būd merdī seng şud der-kūh-ı Çin

Bir merd var idi Çin şehrinüñ (16) ṭaġında ṭaş oldı.

[2073] ṭutmazsan: ṭutmaz iseñ Ü.

* *fisār* yular maʿnāsınadur.

[Ü337a] Eşk mībārīd çeşmeş ber-zemīn

Anuñ (17) çeşmi[2074] yir üzere gözyaşını yaġdururdı.

3532

Ber-zemīn çün eşk (18) rīzed zār zār

Ol merd çeşminden çünki gözyaşını döker zār zār.

(19) Seng gerded eşk-i ān merd āşikār

Ol merdüñ eşki āşikāre (20) seng olur.

3533

Ger ez-ān sengī füted der-dest-i mīġ

Ol seng-i (21) merdden farażā eger seḥābuñ eline bir seng düşe[**]

Tā ḳıyāmet [S338b] (1) zū nebāred cüz dirīġ

Ol seḥābdan ḳıyāmete degin dirīġden ġayrı nesne (2) yaġmaz yaʿnī hemān dirīġ yaġar.

3534

Hest ʿilm ān merd-i pāk-i rāst-gūy

(3) Ol rāst-gūy pāk merd ʿilmdür yaʿnī ol merdden murād ʿilmdür.

(4) Ger be-Çin bāyed şuden ū-rā becūy

Eger Çin'e gitmek lāzım gelürse (5) ve müyesser olursa anı anda iste.

3535

Zān ki ʿilm ez-ġuṣṣa-i dūn (6) himmetān

Zīrā ki ʿilm dūn himmetlerüñ ġuṣṣasından seng oldı

Seng (7) şud tā key zi-kāfir niʿmetān

Ḳaçana degin kāfir niʿmetlerden

3536

Cümle tārīkest (8) īn miḥnet-serāy

Bu miḥnet-serāy ki murād bu ʿālem-i fānīdür cümle tārīḳ (9) ve ẓulmānīdür.

ʿİlm der-vey çün cevāhir reh-nümāy

Anda ʿilm cevāhir gibi (10) reh-nümāydur.

3537

[2074] çeşmi: gözi Ü.

[**] *mīġ* bulut.

Reh-ber-i cānet der-īn tārīḳ-cāy

Bu tārīk-cāyda ki (11) murād bu cihāndur senüñ cānuña reh-ber ve delīl

Cevher-i ʿilmest ü ʿilmet (12) cān-fezāy

ʿİlm cevheridür ve ʿilm saña ḥayāt-ı ziyāde idicidür.

3538

Tu der-īn (13) tārīḳī-i bī-pā vü ser

Sen bu pā vü sersiz ẓulmetde

Çün Sikender mānde-ī (14) bī-rāh-ber

Sen İskender gibi reh-ber ve delīlsiz ḳalmışsın yaʿnī bir mürşide (15) vuṣūl bulmaduġuñ içün dünyāya giriftār olup ḥażret-i Ḥaḳ'dan celle (16) şānuhu dūr ḳalursın.

3539

Ger tu bergīrī ez-īn gevher besī

Farażā bu gevherden (17) eger sen vāfir aḫẕ eyleyesin

Ḫ-ˇīş-rā bīnī peşīmānter kesī

Bu (18) ḫuṣūṣda kendüñi peşīmānrek bir kimse [Ü337b] bulursın . Zīrā gevherden murād (19) ʿilmdür bir kimse her ne ḳadar ki ʿilmi ziyāde taḥṣīl eyleye niçün bundan ziyāde (20) kesb ü taḥṣīl eylemedüm diyü ʿāḳıbet ziyāde peşīmān olur.

3540

Ver nebāşed (21) cevheret iy hīç kes

Veger senüñ hīç cevherüñ olmaya yaʿnī ʿilmden [S338a] (1) bī-behre olasın

Hem peşīmānī tu ḫ-ˇāhī būd u bes

Hem peşīmānlıġı (2) ancaḳ sen itseñ gerek yaʿnī ʿilmden bī-behre olduġuñ içün be-her ḥāl (3) peşīmān olursın.*

3541

Ger buved ver nebved īn gevher turā

Eger senüñ bu cevherüñ (4) ola veger olmaya

Her zamān bīnem peşīmānter turā

Seni her zamān[2075] peşīmānrek (5) görürem . Zīrā ʿilm bir cevherdür ki andan bī-behre ve maḥrūm olan elbette (6) peşīmān olur.

---

* *būd* bunda maṣdar-ı muraḫḫamdur.

[2075] Seni her zamān: Her zamān seni Ü.

ḤİKĀYET

İskender ẓulumātda ᶜasker ile giderken (7) anlaruñ ayaġı altında ḫurde ṭaş[2076] ṣadāsı geldi. İskender didi ki (8) anlaruñ ayaġı altında olan cevāhirdür. Ol ᶜaskerden İskender'e ḥiss-i (9) iᶜtiḳādı olan bir miḳdār aldı ve İskender'e ḥiss-i iᶜtiḳādı olmayanlar (10) almadılar çünki ẓulumātdan ḫalāṣ oldılar. Ol cevāhirden alanlar niçün (11) ziyāde almadıḳ diyü peşīmān oldılar ve ol almayan ṭāᵓife ḫod niçün almadıḳ (12) diyü ḥadden bīrūn peşīmān oldılar.

3542

Īn cihān u ān cihān (13) der-cān-ı tust

Bu cihān ve ol cihān senüñ cānuñ içindedür . Zīrā (14) insānuñ şeref ve kerāmeti iᶜtibāriledür. Lā-cerem insān rūhı (15) iᶜtibārı ile dünyevī ve uḫrevī cemīᶜ aḥvāle cāmiᶜdür ve istiᶜdādı (16) ḥasebi ile ḫod anuñ māhiyyeti ḥadden bīrūndur.

Ten zi-cān u cān (17) zi-ten pinhān-ı tust

Cesed cāndan ve cān cesedden senüñ pinhānuñdur.* (18) Ḫulāṣa-i kelām budur ki egerçi [Ü338a] ḳabiliyyet ḥasebi ile her iki cihān senüñ (19) rūḥuñda münderic ve mündemicdür līkin sen ol sırdan bī-behre (20) olduġuñ içün cānuñı cesedüñden ve cesedüñi cānuñdan farḳ eylemezsin.

3543

(21) Çün birūn reftī ez-īncā der-kemī

Çünki buradan ṭaşra gitdüñ [S339b] (1) ifnā-yı vücūdda yaᶜnī çünki ifnā-yı vücūd sebebi ile ṣıfāt-ı beşeriyyetden (2) ḫalāṣ olduñ.

Hest āncā cāy-ı ḫāṣ-ı ādemī

Ādemüñ orada[2077] (3) yiri vardur pes orada ḳarār eylersin.

3544

Ger resī zīncā be-cāy-ı ḫāṣ (4) bāz

Eger girü ol ḫāṣ maḥalle irişesin

Pey berī der-her nefes ṣad (5) güne rāz

Her nefesde yüz ṭürlü rāza vāṣıl olursın.

3545

[2076] ṭaş: ṭaşlar Ü.

* *Saña pinhāndur* bu hem-vechdür.

[2077] orada: orada ḫāṣ Ü.

Ver der-īn (6) reh bāz mānī vāy tu

Veger bu yolda cāy-ı ḫāṣdan bāz ve dūr ḳalasın (7) vāy saña

Güm şeved der-tu çi ser çi pāy-ı tu

Sende güm ü maḥv olur (8) ne serüñ ne pāyüñ yaʿnī rūḥānī ser ü pāyüñ maḥv ü münʿadim olup (9) rūḥānī seyrden ḳalursın.

3546

Şeb meḫusb u rūz der-hem mīmeḫur

(10) Gice uyuma ve rūzda hem ṭaʿām yime yaʿnī ṣāʾim ol.

Īn ṭaleb der-tu (11) bedīd āyed meger

Ola ki bu ṭaleb sende ẓāhir gele yaʿnī ẓāhir ola.

3547

(12) Mīṭaleb tu tā ṭaleb güm kerdedet

Sen ṭaleb eyle tā senüñ ṭalebüñ (13) güm ü maḥv ola yaʿnī ṭalebden ḫalāṣ olup bir şevḳ ve cezbeye vuṣūl (14) bulasın.

Ḫurd rūz u ḫˇāb-ı şeb güm kerdedet

Senüñ rūzda olan ekl ü şürbüñ ve şebde (15) olan ḫˇābuñ maḥv ü münʿadim ola.

(16) Beyt

Ḫˇāb u ḫuret zi-mertebe-i ʿışḳ dūr kerd

Ānki resī be-ʿışḳ ki (17) bī-ḫˇāb u ḫur şevī

ḤİKĀYET

3548

ʿĀşıḳī ez-farṭ-ı ʿışḳ āşüfte būd

(18) Bir ʿāşıḳ ʿışḳuñ farṭ ve ġalebesinden āşüfte ve dīvāne oldı.

Ber-ser-i (19) ḫākī be-zārī ḫufte būd

[Ü338b] Fiġān ve zārlıġıla[2078] bir ḫāküñ başı üzere yatup (20) uyumış idi. *Ḫāk*den murād bunda mezār olmaḳ hem mümkindür.

3549

Reft (21) maʿşūḳeş be-bālīneş firāz

Anuñ maʿşūḳı anuñ bālīnine yaḳın geldi.

[2078] zārlıġıla: zārīlıḳ ile Ü.

[S339a] (1) Dīd ū-rā ḫufte vez-ḫod refte bāz

Anı uyumış ve kendüsinden gitmiş (2) gördi.

3550

Ruḳᶜaʾī binveşte ḥasb-i lāʾıḳeş

Anuñ ḥāline münāsib ve lāʾıḳ (3) bir ruḳᶜa yazdı.

Best ān ber-āsitīn-i ᶜāşıḳeş[2079]

Anı kendü ᶜāşıḳınuñ (4) yeñine baġladı.

3551

ᶜĀşıḳeş ez-ḫˇāb çün bīdār şud

Anuñ ᶜāşıḳı (5) çünki ḫˇābdan bīdār oldı.

Ruḳᶜa-rā berḫˇānd ū ḫūn-bār şud

Ol (6) ᶜāşıḳ ruḳᶜayı ziyāde ġamından ḳan yaġdurıcı oldı yaᶜnī çeşminden (7) bisyār ḫūn revān oldı.

3552

Īn nüvişte būd kiy merd-i ḫamūş

(8) Maᶜşūḳı ol ruḳᶜa üzere bunı yazmış idi ki iy ḫāmūş merd (9) yaᶜnī iy ᶜışḳ daᶜvāsın idüp fiġān ve giryeden ferāġat idüp (10) ḫˇāba varmış kimse.

Ḫīz eger bāzārgānī sīm kūş

Eger bāzārgān (11) iseñ ḳalḳ ticāret ve beyᶜ ü şerāya muḳayyed olup sīm ü zerüñ (12) kesb ü taḥṣīline çalış.

3553

Ver tu merd-i zāhidī şeb zinde bāş

(13) Veger sen merd-i zāhid iseñ gice zinde ve bī-ḫˇāb ol.

Bendegī kun (14) tābe-rūz u zinde bāş

Rūz u ṣabāḥa degin bendelik ve ṭāᶜat ve (15) ᶜibādet eyle ve bende ol. *

3554

Ver tu hestī merd-i ᶜāşıḳ şerm dār

Veger sen (16) merd-i ᶜāşıḳ iseñ[2080] utan**

[2079] Bu mısra ve şerhi Ü nüshasında yoktur.

* *bāş* emr-i ḥāżırdur.

[2080] iseñ: -Ü.

** *dār* emr-i ḥāżırdur.

Ḫˇāb-rā bā-dīde-i ʿāşıḳ çi kār

(17) Zīrā ʿāşıḳuñ çeşmi ile ḫˇābuñ ne işi vardur . Zīrā ʿāşıḳ-ı ṣādıḳ (18) ḫˇābdan berī ve dūrdur.

3555

Merd-i ʿāşıḳ bād peymāyed be-rūz

ʿĀşıḳ merd (19) rūzda yıl ölçer yaʿnī cemīʿ nesneden ferāġat idüp ʿışḳıla teḳayyüd (20) eyler.

Şeb heme meh-tāb benmāyed be-sūz

Kendünüñ sūzı sebebi ile (21) şeb cemīʿan aña meh-tāb görünür. Lā-cerem ḫˇābı terk idüp bīdār olur. [S340b] (1) Baʿżı nüsaḫda mışrāʿ-i evvel böyle vāḳiʿdür: *Merd-i ʿāşıḳ dest bükşāyed (2) be-rūz.* Merd-i ʿāşıḳ rūzda cemīʿ [Ü339a] nesneden ferāġat idüp hemān duʿāya (3) meşġūl olur.

3556

Çün tu ne ānī ne īn iy bī-furūġ

Çünki sen[2081] osın (4) ne busın iy furūġsız yaʿnī iy ʿışḳ nūrından bī-behre

Rev mezen der-ʿışḳ-ı (5) mā lāf-ı durūġ

Yüri bizüm ʿışḳumuzda durūġ lāf urma.

3557

Ger beḫusbed (6) ʿāşıḳī cüz der-kefen

Bir ʿāşıḳ eger kefenden ve ḳabrden ġayrı yirde uyuya

ʿĀşıḳeş (7) ḫˇānem velī berḫˇīşten

Anı ʿāşıḳ oḳuram ammā kendüsine ʿāşıḳ oḳuram (8) yaʿnī o kendüsine ʿāşıḳdur anuñ ʿışḳdan behresi yoḳdur.

3558

Çün tu (9) der-ʿışḳ ez-ser-i cehl āmedī

Çünki ʿışḳa cehl cihetinden geldüñ yaʿnī ʿışḳdan (10) bī-ḫaber ve bī-behresin.

Ḫˇāb ḫoş bādet ki nā-ehl āmedī

Saña ḫˇāb (11) ḫoş olsun . Zīrā ʿışḳa nā-ehl geldüñ yaʿnī çünki ʿışḳdan behre (12) ve naṣībüñ yoḳdur pes ḥayvanāt gibi ḫˇāb u ḫurile muḳayyed ol.

[2081] sen: sen ne Ü.

ḤİKĀYET

3559

Pāsbānī būd ᶜāşıḳ geşt zār

Bir pāsbān var idi (14) zār u bī-ḳarār ᶜāşıḳ oldı.

Rūz u şeb bī-ḫˇāb būd u bī-ḳarār

(15) Rūz u şeb bī-ḫˇāb ve bī-ḳarār idi.

3560

Hem-demī bā-ᶜāşıḳ-ı bī-ḫˇāb (16) güft

Bir muṣāḥibi ol bī-ḫˇāb ᶜāşıḳa didi ki murād ol (17) pāsbāndur

Der-heme ᶜömret neḫˇāhī ḫˇāb u ḫuft

Cemīᶜ ᶜömrüñde (18) ḫˇāb ve ḫuft istemezsin yaᶜnī ne sebebden[2082] hīç uyumazsın.

3561

(19) Pāsbān-rā ḫˇāb key lāᵓıḳ buved

Ol ᶜāşıḳ didi pāsbāna (20) ḫˇāb ḳaçan lāᵓıḳ olur.

Ḫāṣa merd-i pāsbān ᶜāşıḳ buved

Ḫuṣūṣan (21) pāsbān merd-i ᶜāşıḳ ola aña hīç bir vechile ḫˇāb lāᵓıḳ degüldür.*

3562

[S340a] (1) Çün çünīn ser-bāzīᵓī ber-ser nişest

Çünki buncılayın bir ser-bāzlıḳ (2) baş üzere oturdı yaᶜnī çünki ᶜāşıḳ oldum.

Būd ān īn (3) hem ber-ān dīger nişest

[Ü339b] O var idi bu hem ol ġayruñ üzerine (4) oturdı yaᶜnī ᶜışḳıla pāsbānlıḳ cemᶜ oldı.

3563

Men çi güne ḫˇāb (5) yābem endekī

Pes ben nice birazacıḳ ḫˇāb bulayum.

Vām netvān kerd īn (6) ḫod ez-yekī

Ḥālbuki bunı ḫod bir kimseden vām eylemek mümkin degüldür (7) yaᶜnī ḫˇābı sīm ü zer gibi bir kimseden deyn ṭarīḳi ile almaḳ mümkin degüldür.

[2082] sebebden: sebeb Ü.

* *Ḫāṣṣa* ḫuṣūṣen maᶜnāsınadur.

3564

(8) Her şebem ʿışḳ imtiḥānī mīkuned

Her şeb ʿışḳ beni tamām imtiḥān eyler.

(9) Pāsbān-rā pāsbānī mīkuned

Pāsbāna pāsbānlıḳ eyler yaʿnī pāsbān (10) ġayra pāsbānlıḳ eyledügi gibi ʿışḳ ʿāşıḳa pāsbānlık eyler anuñ (11) ḫˇābına māniʿ olur.

3565

Gāh mīreftī vü çūpek mīzedī

Ol pāsbān (12) gāhī giderdi ve çūpek ururdı.

Geh zi-ġam ber-rūy u tārek mīzedī

(13) Gāhī ol pāsbān ki anuñ ḥasb-i ḥāli evvel ʿıyān ve beyān olundı (14) idi elem ve ġamından eli ile yüzini ve tārek ve serini ururdı. ʿAcemlerde (15) ʿādetdür ki pāsbānlaruñ ellerinde küçük ṭabl vardur (16) ḫˇāb gelmesün diyü[2083] anı çūpekile ṣabāḥa degin çalup ḥareket (17) eyler. *Tārek*den murād farḳ-ı serdür.

3566

Ger büḫuftī yek dem ān bī-ḫˇāb (18) u ḫur

Ol ḫˇāb ve ḫursız yaʿnī ol ḫˇāb ve ekl ü şurbdan fārıġ[2084] (19) pāsbān eger bir dem uyuyaydı yaʿnī uyumaḳ isteyeydi*

ʿIşḳ dīdeş (20) ān zamān ḫˇābī diger

Ol zamān anuñ ʿışḳı bir ġayrı ḫˇāb görürdi (21) yaʿnī ʿışḳ aña ḫˇāb gelmege māniʿ olurdı.

3567

Cümle-i şeb ḫalḳ-rā negẕāştī

[S341b] (1) Tā büḫuftendī fiġān berdāştī

Ol pāsbān kendüsi ḫˇābdan (2) berī olduġı gibi aḫşamdan ṣabāḥa degin fiġān ḳaldururdı ve feryād (3) eylerdi ḫalkı ḳomazdı tā uyuyalardı.

3568

Dūstī güfteş ki iy der-tef (4) ü tāb

Bir dostı pāsbāna didi ki iy ʿışḳuñ tāb u ḥarāretinde (5) olan kimse

---

[2083] diyü: içün Ü.
[2084] fārıġ: fārıġ olan Ü.
* *ḫur*dan murād bunda ekl ü şurbdur.

Cümle-i şeb nīstet yek laḥẓa ḫˇāb

[Ü340a] Aḫşamdan (6) ṣabāḥa degin saña bir laḥẓa ḫˇāb yoḳdur.

3569

Guft merd-i pāsbān-rā ḫˇāb (7) nīst

Ol pāsbān aña cevāb virüp didi pāsbān merde ḫod (8) ḫˇāb yoḳdur.

Rūy-i ʿāşıḳ-rā becüz eşk āb nīst

ʿĀşıḳuñ yüzine (9) ḫod eşkden ġayrı āb yoḳdur yaʿnī ʿāşıḳ hemīşe giryāndur.

3570

(10) Pāsbān-rā kār bī-ḫˇābī buved

Pāsbānuñ kārı bī-ḫˇāblıḳdur.

(11) ʿĀşıḳān-rā rūy bī-ābī buved

ʿĀşıḳlaruñ rūyı ābsızlıḳdur. Lā-cerem (12) bi'ż-żarūre ʿāşıḳuñ rūyine āb yirine eşk lāzımdur.

3571

Çün zi-cāy-ı ḫˇāb[2085] (13) āb āyed birūn

Çünki ḫˇāb maḥallinden āb ṭaşra gelür yaʿnī çünki (14) benüm çeşmümden her dem eşk revān olur.*

Key buved mümkin ki ḫˇāb (15) āyed birūn

Ḳaçan mümkindür aña[2086] andan ḫˇāb ṭaşra gele yaʿnī giryān (16) çeşmden ḫˇāb gurīzān olur.

3572

ʿĀşıḳī vü pāsbānī yār şud

Bende (17) ʿāşıḳlıḳ ve pāsbānlıḳ yār ve cemʿ oldı.

Ḫˇāb ez-çeşmem be-deryābār şud

(18) Lā-cerem benüm çeşmümden ḫˇāb deryā kenārına gitdi yaʿn benüm çeşmümden ḫˇāb (19) dūr oldı. *Deryābār* deryā kenārı (20) maʿnāsınadur cūybār ırmaḳ kenārı maʿnāsına olduġı gibi.

3573

Pāsbān-rā ʿāşıḳī naġz ūftād

[2085] "ḫˇāb" kelimesi S nüshasında yoktur.

* *cāy-ı ḫˇāb*dan murāḍ çeşmdür.

[2086] aña: ki Ü.

Pāsbāna (21) ʿāşıḳlıḳ ḫūb ve laṭīf vāḳiʿ oldı.

Kār-ı bī-ḫ̌ābīş der-maġz ūftād

[S341a] (1) Zīrā bī-ḫ̌āblıġuñ kārı pāsbānuñ maġz u ʿaḳl[2087] düşdi . Zīrā bī-ḫ̌āblıḳ (2) pāsbānlıġa lāzımdur. ʿIşḳ ve ḫ̌āb mā-beyninde ḫod münāfāt vardur[2088] (3) pes ʿışḳuñ bī-ḫ̌āblıḳ iʿtibārı ile pāsbāna küllī meded ve muʿāveneti (4) vardur.

3574

Her kirā bī-ḫ̌ābīʿī naġzeş fütād

Her kime ki bī-ḫ̌āblıḳ aña (5) ḫūb ve laṭīf ola yaʿnī her sālik ki bī-ḫ̌āblıḳ aña bi'ż-żarūre (6) lāzım gelmiş ola

Ḫ̌āb-rā hergiz ser-i maġzeş buved

Ḫ̌āba hergiz anuñ (7) maġz u ʿaḳlınuñ hevesi [Ü340b] olur mı yaʿnī olmaz.

3575

Mīmeḫusb iy merd eger cūyendeʾī

(8) Eger ṭālib-i Ḥaḳḳ iseñ iy merd uyuma uyuma.[2089]

Ḫ̌āb ḫoş bādet (9) eger gūyendeʾī

Ḫ̌āb saña ḫoş olsun eger ʿışḳdan bī-behre olup (10) hemān ʿışḳ kelimātını söyleyici ve ʿışḳ daʿvāsını[2090] ẓāhir idici iseñ

3576

(11) Pāsbānī kun besī der-kūy-ı dil

Göñül maḥallesinde çoḳ pāsbānlıḳ (12) eyle.

Zān ki düzdānend der-pehlū-yı dil

Zīrā ki göñlüñ yanında (13) düzdler vardur. Pes sen mādām ki pāsbānlıḳ eylemeyesin senüñ (14) göñlüñ ol düzdlerden ḫalāṣ olmaya ʿışḳ-ı İlāhī'den behrever olmaḳ (15) muḥāldür.

3577

Hest ez-düzdān-ı dil bigrifte rāh

Göñül düzdlerinden yol (16) ṭutulmışdur yaʿnī düzdān-ı dil cenāb-ı İlāhī'nüñ vuṣūline saña māniʿ-i (17) ḳavī olmışlardur.

[2087] ʿaḳl: ʿaḳlına Ü.
[2088] vardur: var Ü.
[2089] uyuma: -Ü.
[2090] daʿvāsını: daʿvāsın Ü.

Cevher-i dil dār ez-düzdān nigāh

Gönül cevherini (18) düzdlerden nigāh ṭut yaʿnī mā-sivādan ḫālī ve pāk eyle tā ki cemīʿ āfātdan (19) sālim[2091] ḳalb-i selīme vuṣūl bulasın.

3578

Çün turā īn pāsbānī şud ṣıfat

(20) Çünki bir[2092] pāsbānlıḳ senüñ ṣıfat ve ḥālüñ oldı.

ʿIşḳ zūd āyed (21) bedīd ü maʿrifet

ʿIşḳ u maʿrifet fevrī ẓāhir gelür yaʿnī çünki[2093] [S342b] (1) pāsbān-ı dil olduñ ʿışḳ u maʿrifetu'l-lāhdan tīz behrever olursın.

3579

(2) Merd-rā bī-şek der-īn deryā-yı ḫūn

Bu ḳan deryāsında merde şeksiz

(3) Maʿrifet āmed[2094] zi[2095]-bī-ḫˇābī birūn

Maʿrifetu'l-lāh bī-ḫˇāblıḳdan ṭaşra geldi (4) yaʿnī sāliküñ maʿrifetu'l-lāhdan behrever olmasına sebeb terk-i ḫˇābdur.

3580

(5) Her ki ū bī-ḫˇābī-i bisyār burd

Her kim ki o bisyār bī-ḫˇāblıḳ[2096] iletdi (6) yaʿnī çoḳ zamān ḫˇābı terk idüp bīdār oldı.

Çün be-ḥażret (7) şud dil-i bīdār burd

Çünki cenāb-ı İlāhī'ye gitdi bīdār gönül iletdi (8) yaʿnī *illā men eta'l-lāhe bi-ḳalbin selīm*[2097] āyetinüñ mā-ṣadaḳı olur.

3581

Çün zi-bī-ḫˇābīst (9) bīdārī-i dil

[Ü341a] Gönlüñ bīdārlıġı ḫod bī-ḫˇāblıḳdandur.

Ḫˇāb kem (10) kun der-vefā-dārī-i dil

[2091] sālim: sālim olup Ü.
[2092] bir: bu Ü.
[2093] çünki: -Ü.
[2094] "āmed" S nüshasında yoktur.
[2095] S nüshasında "ez-" yazılmıştır.
[2096] bī-ḫˇāblıḳ: ḫˇābsızlıḳ Ü.
[2097] "Allah'a arınmış bir kalp ile gelen başka." Şu'arā/89.

Gönlüñ vefā-dārlıġında ḫˇābı az eyle yaʿnī (11) çünki ḫˇābdan dūr vefā-dār[2098] zümresinden olursın.

3582

Çend gūyem (12) çün vücūdet ġarḳa māND

Sen ḥālāt-ı ʿışḳ u maʿrifetden behrever (13) olasın diyü niçe söyleyem[2099] çünki senüñ vücūduñ hevā ve hevese ġarḳa ḳaldı (14) ve benüm kelimātumdan saña bir fāʾide ḥāṣıl olmadı.

Ġarḳa-rā feryād netvāned (15) rehānd

Ġarḳa olmuşı feryād ve ḫalāṣ eylemege ḳādir olmaz yaʿnī egerçi (16) benüm laṭīf sözlerümi isitimāʿ eylersin līkin aña münāsib ʿamele (17) mübāşeret eylemezsin.

3583

ʿĀşıḳān reftend bā-pīşān heme

ʿĀşıḳlar cemīʿan (18) pīşānile gitdiler yaʿnī evliyā ki ṭarīḳ-i Ḥaḳ'da ḫalḳdan sābıḳlardur (19) ʿāşıḳlar anlarla ḳaṭʿ-ı menāzil idüp ḥażret-i Ḥaḳḳ'a vuṣūl buldılar.

(20) Der-muḥabbet mest ḫuftend ān heme

Ol cemīʾ ʿāşıḳlar muḥabbetde mest (21) yatdılar.

3584

Tu hemī zen şev ki ān merdān-ı merd

Sen zen ol yaʿnī [S342a] (1) zenler gibi bir[2100] dem ẕevḳ ü ṣafāya meşġūl ol ki ol[2101] merdān-ı merd

(2) Nūş kerdend ān çi mībāyist kerd

Nūş eylediler anı ki eylemek gerek (3) idi yaʿnī ṭarīḳ-i ʿışḳda lāzım olan aḥvāli bī-ḳuṣūr edā eylediler.

3585

(4) Her kirā şud şevḳ-i ʿışḳ-ı ū pedīd

Her kime ki Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ (5) ʿışḳ[2102] şevḳi ẓāhir oldı

Zūd yābed her dü ʿālem-rā kilīd

[2098] dūr vefā-dār: dūr olasın vefā-dārlar Ü.
[2099] niçe söyleyem: niçe bir söyleyeyüm Ü.
[2100] bir: hem Ü.
[2101] ol: -Ü.
[2102] ʿışḳ: ʿışḳı Ü.

Her iki (6) ʿālemüñ miftāḥını tīz bulur yaʿnī cemīʿ aḥvāl aña āsān olur (7) . Zīrā ʿışḳ-ı İlāhī cemīʿ müşkilātı ḥall ü rūşen idicidür.

3586

Ger zenī bāşed (8) şeved merd-i şigreft

Faraża eger[2103] ol kimse eger zen ola ʿışḳ-ı İlāhī (9) sebebi ile maḳbūl-i Ḥaḳḳ olup ʿuluvv-ḳadr ve ʿiẓam-şān ṣāḥibi ʿaẓīm (10) merd olur.

Ver buved merdī şeved deryā-yı jerf

Veger ol kimse bir (11) merd [Ü341b] ola ʿışḳ u bī-pāyān deryā olur yaʿnī küllī esrār u maʿārif-i (12) İlāhīyyeye vuṣūl bulup ʿaẓīmü'ş-şān.

ḤİKĀYET

3587

Bā-kesī ʿAbbāse (13) güft iy merd-i ʿışḳ

ʿAbbāse bir kimseye didi iy merd-i ʿışḳ

Ẕerre-ī (14) ber-her ki tābed derd-i ʿışḳ

Bir ẕerre ʿışḳ derdi her kimüñ üzerine ki[2104] (15) yıldıraya yaʿnī anda ẓāhir ola

3588

Ger buved merdī zenī zāyid ez-ū

Ol (16) kimse eger bir merd ola andan bir zen mütevellid olur.

Ver zenest ū (17) bes ki merd āyed ez-ū

Ve eger o zen ise ki andan ziyāde merd mütevellid (18) olur yaʿnī ol kimse ṣāḥib-taṣarruf olur.

3589

Zen nedīdī tu ki ez-Ādem (19) bezād

Sen ʿavratı görmedüñ mi ki ḥażret-i Ādem'den mütevellid oldı ki murād (20) Ḥavvā'dur ki ḥażret-i Ādem'üñ ṣol pehlūsınuñ bir üstüẖ̆ānından ẖalḳ (21) olunmışdur.

Merd neşnīdī ki ez-Meryem bezād

Merdi işitmedüñ mi ki [S343b] (1) Meryem'den mütevellid oldı. *Merd*den murād ḥażret-i ʿĪsā'dur ki merdsiz (2) ḥāṣıl olmışdur ve Ḥavvā hem zensiz ḥāṣıl olmışdur.

[2103] eger: –Ü.
[2104] ki: -Ü.

3590

Tā neyāyed[2105] her çi (3) mī̇bāyed[2106] tamām

Her ne ki gerek ve lāzımdur mādām ki tamām gelmeye yaʿnī̇ (4) mādām ki ṭāʿat ve ʿibādet ve ʿışḳ u muḥabbetde lāzım olan aḥvāl (5) bī̇-ḳuṣūr edā olunmaya.

Kār hergiz ber-tu nekşāyed tamām

Hergiz kār[2107] senüñ (6) üzerüñde tamām açılmaz ve saña ʿışḳ-ı İlāhī̇'den bir ḥālet müyesser olmaz.

3591

(7) Mülk-rā ī̇n dān u devlet ī̇n şumur

Mülk ü salṭanatda[2108] bunı (8) bil ve devlet ü saʿādet bunı ʿadd eyle. Murād ʿışḳ-ı İlāhī̇'dür ki cemī̇ʿ devlet (9) ü saʿādetüñ ser-māyesidür ve hem bāḳī̇dür.

Ẕerreʾī zī̇n ʿilm-i aṣl-ı (10) dī̇n şumur

Bu ʿilmüñ ki murād ʿilm-i ledündür bir ẕerresi[2109] dī̇nüñ aṣlı (11) ṣay . Zī̇rā bu ʿilm sebebi ile taḳlī̇dden ḫalāṣ müyesser olup taḥḳī̇ḳe (12) vuṣūl müteḥaḳḳıḳ[2110] olur.

3592

Çün beyāyed mülk ḥāṣıl āyedet

[Ü342a] Çünki saña (13) ʿışḳ-ı İlāhī̇ gele saña mülk ḥāṣıl gelür.

Ḥāṣıl āyed her çi der-dil[*] āyedet

(14) Her ne murād ki gönlüñdedür saña ḥāṣıl gelür.

3593

Ger şevī̇ ḳānīʿ be-mülk-i (15) ī̇n cihān

Eger bu cihānuñ mülk ü salṭanatı ile ḳanāʿat idici (16) olasın

Tā ebed żāyiʿ bemānī̇ cāvidān

Tā ebedī̇ cāvidān (17) żāyiʿ ḳalursın . Zī̇rā bu cihānuñ mülk ü salṭanatı fānī̇ ve nā-çī̇zdür.

3594

(18) Hest dāʾim salṭanat der-maʿrifet

[2105] S nüshasında "neyābed".
[2106] S nüshasında "mī̇yābed".
[2107] Hergiz kār: Kār hergiz Ü.
[2108] salṭanatda: salṭanat Ü.
[2109] ẕerresi: ẕerresini Ü.
[2110] müteḥaḳḳıḳ: muḥaḳḳaḳ Ü.
[*] *der-dilet* taḳdī̇rindedür.

Maʿnāda dāʾim salṭanat maʿrifetdedür (19) . Zīrā erbāb-ı maʿrifet ṣāḥib-taṣarrufdur.

Cehd kun tā der-tu āyed īn (20) ṣıfat

Cehd eyle tā bu ṣıfat saña gele yaʿnī maʿrifetu'l-lāhdan behrever (21) olasın.

3595

Her ki mest-i ʿālem-i ʿirfān buved

Her kim ki ʿālem-i ʿirfānuñ [S343a] (1) mesti ola

Ber-heme ḫalḳ-ı cihān sulṭān buved

Ol kimse cemīʿ ḫalḳ-ı cihān (2) üzere sulṭān olur . Zīrā ṣāḥib-i taṣarruf olup murādı üzere (3) ḥükm ü ḥükūmet eyler bir kimse muḫālefet eylemege ḳādir olmaz.

3596

Mülk-i ʿālem (4) pīş-i ū mülkī buved

ʿĀlemüñ mülk ü salṭanatı anuñ ḳatında bir burçaḳ[2111] (5) olur yaʿnī bir burçaḳ gibi ḫˇār ve ḥaḳīr olur.

Nüh felek der-baḥr-ı ū fülkī (6) buved

Ṭoḳuz felek anuñ deryāsında bir fülk olur yaʿnī anuñ (7) ʿuluvv-ḳadr ve ʿiẓam-şānına nisbet bir fülk meşābesinde olur . Zīrā o[2112] (8) bir dergāha istinād eylemişdür ki

Beyt

Ki ger āfitābest yek ẕerre (9) nīst

Veger heft deryāst yek ḳaṭre nīst

Mıṣrāʿ-i evvelde (10) *mülk*-i ṯānī burçaḳ maʿnāsınadur. *Fülk* sefīne maʿnāsınadur.

3597

Ger (11) bidānendī mülūk-ı rūzigār

Eger rūzigār ve cihānuñ pādişāhı[2113] bilelerdi

(12) Ḳıymet-i īn ʿilm ü baḥr-ı bī-kenār

Bu ʿilmüñ ve bu bī-kenār baḥruñ (13) ḳadr ü ḳıymet ü şerefini *lev ʿilme'l-mulūku mā-fīnā le-ḥārebūnā* [Ü342b] *bi's-suyūf.*

3598

[2111] burçaḳ olur yaʿnī bir burçaḳ gibi ḫˇār ve ḥaḳīr olur: burçaḳ gibi ḫˇār ve ḥaḳīr Ü.
[2112] o: ol Ü.
[2113] pādişāhı: pādişāhları Ü.

(14) Cümle der-mātem nişestendī zi-derd

Cümlesi derd ü ġamdan māteme otururlardı.

(15) Rūy-ı yek-dīger nedīdendī zi-derd

Derd ü elemlerinden anuñ[2114] (16) yüzine naẓar eylemezlerdi.

ḤİKĀYET

3599

Şud meger Maḥmūd der-vīrāneʾī

Sulṭān (17) Maḥmūd meger bir vīrāneye gitdi.

Dīd āncā bī-dil-i dīvāneʾī

Anda bir (18) dīvāne ᶜāşıḳ gördi.

3600

Ser-fürū burde be-endūhī ki dāşt

Başını (19) aşaġa iletmiş idi ol ġam sebebi ile ki ṭutardı.

Püşt zīr-i (20) bār-ı ān kūhī ki dāşt

Arḳası ol kūhuñ yüki altında ki (21) ṭutardı.

3601

Şāh-rā çün dīd güfteş dūr bāş

Ol dīvāne [S344b] (1) çünki şāhı gördi aña benden dūr ol didi.

Ver ne ber-cānet zenem ṣad (2) dūrbāş

Ve illā senüñ cānuña yüz çomaḳ ururam. *Dūr bāş*-ı ṣānī (3) çomaḳ ve bozdoġan maᶜnāsınadur.

3602

Tu neʾī şāhī ki bes dūn-himmetī

(4) İy Maḥmūd sen bir[2115] pādişāh degülsin belki dūn-himmetsin.

Der-Ḫüdāy-ı (5) ḫ̆īş kāfir niᶜmetī

Kendü Ḫüdā'ña kāfir niᶜmetsin yaᶜnī küfrān-ı niᶜmetsin (6) ki dūn-himmeti . Zīrā dūn-himmetsin maᶜnāsına hem-ḫūbdur.

3603

Güft Maḥmūdeş (7) merā kāfir megūy

[2114] anuñ: biri birinüñ Ü.
[2115] bir: -Ü.

Sulṭān Maḥmūd çünki ol dīvāneden bu sözleri (8) işitdi aña didi baña kāfir dime

Yek suḫan bā-men begū dīger megūy

(9) Baña bir söz di ġayrı dime yaʿnī baña Ḫüdāyī kelimātdan söyle nā-meşrūʿ (10) söz söyleme.

3604

Güft eger mīdānīʾī iy bī-ḫaber

Ol dīvāne Sulṭān (11) Maḥmūd'a didi[2116] iy bī-ḫaber eger bilür[2117] ise

Kez-ki dūr üftādeī iy bī-baṣar

(12) Ki kimden dūr u cüdā düşmişsin iy bī-baṣar. *Kī*den murād Ḫüdāy (13) ʿazze ve celledür.

3605

Nīstī ḫākister ü ḫāket tamām

Ḥażret-i Ḥaḳ'dan ʿazze ismuhu (14) dūr olduġuñ içün başuña ṣaçmaġa ḫākister ve [Ü343a] ḫāk tamām ve kāfī (15) degül idi.

Cümle āteş rīzī tu ber-ser müdām

Başuñ üzere cümle sen (16) āteş dökersin ammā bu ḥāletden ġāfil ve bī-ḫaber olduġuñ içün (17) ẕevḳ ü ṣafā ve sürürdasın.

DER-BEYĀN-I VĀDĪ-İ İSTİĠNĀ Kİ VĀDĪ-İ BĪ-PĀYĀNEST[2118]

3606

(18) Baʿd ez-ān vādī-i istiġnā buved

Andan yaʿnī vādī-i maʿrifetden (19) ṣoñra vādī-i istiġnādur.

Ne der-ū daʿvā vü ne maʿnā buved

Vādī-i (20) istiġnāda ne daʿvā ve ne maʿnā olur yaʿnī olmaz.

3607

Mīçehed (21) ez-bī-niyāzī ṣarṣarī

Anda istiġnā ve bī-niyāzlıḳdan anuñ gibi bir ṣarṣar eser

[S344a] (1) Mīzened ber-hem be-yek dem kişverī

Bir demde bir kişveri zīr ü zeber ve ḫarāb (2) eyler.

3608

[2116] didi: didi ki Ü.
[2117] bilür: bildüñ Ü.
[2118] "Sonsuz Vadi Olan İstiğna Vadisi Hakkındadır"

Heft deryā yek şemer īncā buved

Heft deryā bunda bir şemerdür.*

(3) Heft aḫter yek şerer īncā buved

Heft aḫter ki murād sabʿa-i seyyāredür.[2119]

3609

(4) Heşt cennet nīz īncā murdeest

Sekiz cennet daḫı[2120] murde ve münʿadimdür.

(5) Heft dūzaḫ hemçü yaḫ efsurdeest

Yedi dūzaḫ bunda buz gibi (6) ṭoñmışdur.

3610

Hest mūrī-rā hem īncā iy ʿaceb

Her nefes ṣad pīl (7) icrā bī-sebeb

Hem bunda iy ʿaceb her nefes bir mūra icrā ve nafaḳa yüz (8) fīldür sebebsiz yaʿnī buña sebeb yoḳdur maʿnāda buña sebeb hemān ṣıfat-ı (9) istiġnādur. Lā-cerem her ne eylerse *lā-yüsʾelu ʿammā yefʿalu*[2121] ḥasebince hergiz (10) suʾāl yoḳdur.

3611

Tā kelāġī-rā şeved pür-ḥavṣala

Tā bir kelāġuñ ḥavṣalası (11) pür ola yaʿnī bir kelāġ ġıdālansun içün*

Kes nemāned zinde der-yek ḳāfile

(12) Ḫüdāy ʿazze ve celle bir ḳāfilede bir kimseyi diri ḳomaz cemīʿīsini ḥarāmīlere (13) helāk itdi.[2122] Yezīd didikleri laʿīnüñ murādı ḥāṣıl olsun[2123] (14) içün ḥażret-i Ḫüseyn'e [Ü343b] ve etbāʿına ne ḥālāt-ı ʿacībe vāḳiʿ olduġı ḫod (15) ziyāde meşhūrdur ve ḥażret-i Yūsuf'uñ bir kāfire bende olması ve bunlaruñ (16) emṯāli[2124] ki cihānda vāḳiʿ olmışdur ḥadden bīrūndur.

3612

Ṣad hezārān (17) sebz-pūş ez-ġam büsūḫt

---

* *şemer* gölçük.
[2119] sabʿa-i seyyāredür: sabʿa-i seyyāredür bunda bir şererdür Ü.
[2120] daḫı: daḫı bunda Ü.
[2121] "O, yaptığından dolayı sorgulanamaz." Enbiyā/23.
* *ḥavṣala* ḳursaḳ.
[2122] itd: itdürür Ü.
[2123] olsun: -Ü.
[2124] emṯāli: emṯāli aḥvāl Ü.

Ṣad hezārān melek reşk ü ġamdan (18) yandı.

Tā ki Ādem-rā çerāġī berfürūẖt

Tā ki ḥażret-i Ādem'üñ ʿaleyhi's-selām (19) çerāġı şuʿlelendi yaʿnī ḥażret-i Ādem ẖalḳ olundı melāʾikenüñ (20) ḥażret-i Ādem ḥaḳḳında daẖl ü ṭaʿnı ve iblīs-i laʿīnüñ ḥasedi ẖod (21) āfitābdan ẓāhirrekdür.

3613

Ṣad hezārān cism ẖālī şud zi-rūḥ

[S345b] (1) Ṣad hezārān cism rūḥdan ẖālī oldı yaʿnī[2125] ḳavm-i Nūḥ helāk oldı.

(2) Tā der-ān ḥażret dürüger[2126] geşt Nūḥ

Tā ki ol ḥażrete[**] ki murād Ḫüdāy ʿazze ve celledür (3) Nūḥ peyġām-ber ʿaleyhi's-selām dülger oldı yaʿnī Nūḥ peyġām-bere ʿaleyhi's-selām (4) kāfirlerüñ cefāsından ẖalāṣ müyesser[2127] olmaḳ içün anuñ ḳavmi ṭūfānile (5) helāḳ oldılar.

3614

Ṣad hezārān peşşe der-leşker fütād

Bī-dīn Nemrūd'uñ (6) ʿaskerine ṣad hezārān belki bī-pāyān sivri siñek vāḳiʿ ve ḥavāle (7) oldı ve ol ʿasker ol peşşe ile helāk oldı.

Tā Berāhīm ez-miyān (8) bā-ser fütād

Tā İbrāhīm peyġām-ber ʿaleyhi's-selām anlaruñ arasından ẖalāṣ (9) olup kenāra çıḳdı.

3615

Ṣad hezārān ṭıfl ser bübrīde geşt

Ṣad hezārān (10) belki andan ziyāde ṭıfluñ başı kesilmiş oldı.

Tā Kelīmu'llāh ṣāḥib-dīde (11) geşt

Tā ki Mūsā peyġām-ber ʿaleyhi's-selām vücūd bulup[2128] ṣāḥib-dīde (12) oldı.

3616

Ṣad hezārān ẖalḳ der-zünnār şud

Ṣad hezārān belki andan ziyāde (13) ẖalḳ zünnārda oldı yaʿnī *el-Mesīḥubnu'l-lāh* [2129]diyüp kāfir oldılar.

[2125] yaʿnī: -Ü.
[2126] dürüger: dürüdger Ü.
[**] *ol ḥażretde* bu hem-maʿnādur.
[2127] müyesser: -Ü.
[2128] vücūd bulup: -Ü.

Şiʿr

(14) Teʿālā şānuhu ʿammā yaḳūlūn

Tenezzeh ātuhu ʿammā yuşīrūn

Tā ki ʿĪsā maḥrem-i [Ü344a] (15) esrār şud

Tā ki ʿĪsā peyġām-ber ʿaleyhi’s-selām maḥrem-i esrār oldı.

3617

Ṣad hezārān (16) cān u dil tārāc yāft

Ṣad hezārān belki andan ziyāde cān u dil (17) tārāc buldı yaʿnī helāk oldı.

Tā Muḥammed yek şebī miʿrāc yāft

(18) Tā ki ḥażret-i Resūl ṣalla’l-lāhu ʿaleyhi ve sellem bir gice miʿrāc buldı yanī aña (19) miʿrāc-ı şerīf müyesser oldı. *Ṣad hezārān* ki vāḳiʿ olmışdur ziyāde keşretden (20) ʿibāretdür.

3618

Ḳadr ne nev dāred īncā ne kühen

Bunda ne yeñi ḳadr ṭutar (21) ne eski ḳadr ṭutar yaʿnī bunda ikisi ber-ā-berdür.

Ḫˇāhī īncā hīç kun ḫˇāhī mekun

[S345a] (1) Bunda ister iseñ kendüñi hīç eyle ister iseñ hīç eyleme hīç bir (2) vechile saña zerre ḳadar menfaʿat ve iḥtiyāc yoḳdur.

3619

Ger cihānī dil-kebābī dīdeʾī

(3) Eger cihānda olan ḫalḳuñ göñlini ālām u şedāʾid āteşinden kebāb gibi (4) görmiş iseñ

Hemçünān dānī ki ḫˇābī dīdeʾī

Ancılayın bilesin ki (5) gūyā bir ḫˇāb görmişsin . Zīrā bu ḥālet Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ṣıfat-ı (6) istiġnāsına nisbet hīçdür.

3620

Ger der-īn deryā hezārān cān fütād

Bu (7) deryāya eger hezārān cān düşdi ise

Şebnemī der-baḥr-ı bī-pāyān (8) fütād

Gūyā bī-pāyān deryāya bir şebnem vāḳiʿ oldı.

[2129] “Mesih Allah’ın oğludur.” Tevbe/30.

3621

Ger fürū şud ṣad (9) hezārān ser be-ḫ̌āb

Eger ṣad hezārān ser ḫ̌āba gitdi ise

Ẕerre-ʾī (10) der-sāye-ʾī şud zāfitāb

Güyā bir ẕerre āfitābdan sāyeye gitdi.

3622

(11) Ger şeved eflāk ü encüm laḫt laḫt

Farażā eflāk ve encüm eger pāre pāre (12) ola yaʿnī zīr ü zeber olup münʿadim ola

Der-cihān kem gīr bergī (13) ez-dıraḫt

Cihānda olan dıraḫtlardan bir varaḳ eksik ṭut yaʿnī (14) güyā ki bir varaḳ eksik oldı. Kāf-ı Fārisīnüñ żammı ile *güm şeved* (15) yoḳ oldı maʿnāsına [Ü344b] olmaḳ hem mümkindür.

3623

Ger zi-māhī der-ʿadem şud tābe-māh

(16) Māhīden māha degin olan mevcūdāt eger ʿademe gitdi ise yaʿnī maʿdūm[2130] (17) oldı ise

Pāy-ı mūrī leng şud der-ḳaʿr-ı çāh

Güyā bir aḳsaḳ ḳarıncanuñ (18) ayaġı bir çāhuñ ḳaʿrına gitdi.

3624

Ger dü ʿālem şud heme yek-bār nīst

Eger (19) iki ʿālem cemīʿan bir uġurdan nīst ü münʿadim oldı ise

Der-zemīn (20) rīgī hemān engār nīst

Hemān ẓann eyle ki zemīnde bir dāne ḳum yoḳdur.

3625

(21) Ger nemānd ez-dīv vez-merdüm eşer

Eger cinnden ve insden eşer ḳalmadı ise [S346b] (1) yaʿnī cemīʿīsi maʿdūm oldı ise

Ez-ser-i yek ḳaṭre bārān der-güzer

(2) Bir ḳaṭre bārānuñ hevesinden ferāġat eyle.

[2130] maʿdūm: münʿadim Ü.

3626

Ger berīḫt īn cümle-i tenhā be-ḫāk

(3) Eger bu tenlerüñ cemīʿīsi bī-rūḥ olup ḫāke döküldi ve münʿadim (4) oldı ise

Mūr-ı ḥayrānī eger nebved çi bāk

Eger bir ḥayrān mūr olmaya (5) yaʿnī münʿadim ola ne bāk.

3627

Ger şud īncā cüzv ü kül cümle tebāh

Eger bu (6) ʿālemde mevcūd olan cüzv ü küll cemīʿan tebāh ve münʿadim oldı ise

(7) Güm şud ez-rūy-ı zemīn yek berg-i kāh

Güyā yiryüzinden bir ṣaman çūbı (8) eksik oldı. Bunda *güm* kāf-ı Fārisīnüñ żammesiyle olmaḳ mümkindür ki (9) maʿnā aña göre olur.

3628

Ger be-yek reh geşt īn nüh ṭaşt güm

Eger bu ṭoḳuz (10) ṭaşt ki ṭoḳuz felekdür bir uġurdan güm ü münʿadim oldı ise

(11) Ḳaṭreʾī ez-heft deryā geşt güm

Güyā yedi deryādan bir ḳaṭre güm ü münʿadim (12) oldı.

ḤİKĀYET

3629

Der-Ḫorāsān būd burnāyī çü māh

Ḫorāsān'da māh gibi (13) bir cüvān var idi yaʿnī ziyāde ḥüsn ṣāḥibi idi.

Ūftāde ān (14) māh Yūsufveş be-çāh

Ol māh-rūy ittifāḳen ḥażret-i Yūsuf gibi (15) çāhe düşdi.

3630

Ber-zeber üftād ḫāk ū-rā besī

[Ü345a] Çāh içinde (16) iken anuñ üzerine vāfir ḫāk düşdi.

ʿĀḳıbet zāncā berāverdeş (17) kesī

ʿĀḳıbet bir kimse ol cüvānı oradan ṭaşra çıḳardı.

3631

(18) Ḫāk ber-vey geşte būd u rūzigār

Ḫāk ve rūzigār anuñ üzere[2131] mütebeddil (19) olmış idi.

Bā-dü dem āverde būdeş kār u bār

Anuñ kār u bārını (20) iki nefese getürdi yaʿnī mevt muḳarrer olup ḥāli mükedder oldı.

3632

Ān (21) nikū-sīret Muḥammed nām būd

O nikū-sīret cüvānuñ nāmı Muḥammed idi.

[S346a] (1) Tābedān ʿālem ez-ū yek gām būd

Ol ḥālde ol cüvān[2132] ol (2) ʿāleme degin bir ḫaṭve idi yaʿnī mevt aña ziyāde ḳarīb olmış idi.

3633

(3) Çün peder dīdeş çünān güft iy püser

Çünki anuñ pederi anı (4) ancılayın gördi aña didi iy püser

İy çerāġ-ı çeşm ü iy cān-ı peder

(5) İy çeşmüñ çerāġı ve nūrı vey[2133] babanuñ cānı

3634

İy Muḥammed bā-peder (6) luṭfī bikun

Yek suḫan gū güft āḫir kū suḫan

İy Muḥammed bir[2134] luṭf eyle (7) babaña bir söz söyle pederine cevāb virüp didi āḫir[2135] ḳanı ki ben saña (8) diyem.

3635

Kū Muḥammed kū püser kū hīç kes

Ḳanı Muḥammed ḳanı püser ḳanı hīç kimse.

Īn (9) bügüft ü cān bidād īn būd u bes

Ol cüvān bunı didi ve cān (10) virdi anuñ kelāmı ancaḳ bu oldı bundan ġayrı bir söz söylemedi.

3636

(11) Der-niger iy sālik-i ṣāḥib-naẓar

[2131] üzere: üzerinde Ü.
[2132] cüvān: cüvān-merdden Ü.
[2133] çeşmüñ çerāġı ve nūrı vey: çeşmümüñ çerāġ ve nūrı iy Ü.
[2134] bir: -Ü.
[2135] āḫir: āḫir söz Ü.

İy ṣāḥib-naẓar sālik naẓar eyle.

Tā Muḥammed kū (12) vü Ādem der-niger

Tā Muḥammed ṣalla'l-lāhu teᶜālā[2136] ᶜaleyhi ve sellem ve Ādem ᶜaleyhi's-selām (13) ḳanı naẓar eyle yaᶜnī cemīᶜīsi ol ᶜāleme rıḥlet eylediler.

3637

Ādem āḫir kū vü (14) ẕürriyyāt kū

Āḫir ḥażret-i Ādem ḳanı ve anuñ ẕürriyyātı ḳanı.

Nām-ı cüzviyyāt (15) u külliyyāt kū

Cüzviyyāt ve külliyyātuñ nāmı ḳanı yaᶜnī[2137] maḥv u münᶜadim oldılar.

3638

(16) Kū zemīn kū kūh u deryā kū felek

Ḳanı zemīn ḳanı kūh ve deryā ḳanı felek.

[Ü345b] (17) Kū perī kū dīv ü merdüm kū melek

Ḳanı perī ve ḳanı dīv ve insān ḳanı (18) melek yaᶜnī *küllü şeyʾin hālikün illā vechehu*[2138] ḥasebince cemīᶜ mevcūdāt (19) ḥükm-i ᶜademdedür . Zīrā ḥaḳīḳatde mevcūd hemān odur ve vücūd hem (20) aña maḫṣūṣdur.

3639

Kū künūn ān ṣad hezārān ten zi-ḫāk

Şimdi (21) ḳanı ol ḫākden ḫalḳ olunmış ṣad hezārān ten ki ḫāk ve münᶜadim olmışdur.

[S347b] (1) Kū künūn ān ṣad hezārān cān-ı pāk

Şimdi ḳanı ol ṣad hezārān (2) pāk cān ki cesedlerinden cüdā olmışdur.

3640

Kū be-vaḳt-i cān bidāden pīç (3) pīç

Ḥālet-i nezᶜde ḳanı elem ve ıżṭırāb yaᶜnī ḳalmadı.

Kū kesī kū cān (4) u ten kū hīç hīç

Ḳanı bir kimse ḳanı cān u ten ḳanı hīç hīç yaᶜnī bunlardan (5) eṣer ẓāhir degüldür.

3641

[2136] teᶜālā: -Ü.

[2137] yaᶜnī: yaᶜnī cemīᶜan Ü.

[2138] "O'nun zatından başka her şey yok olacaktır." Kasas/88.

Her dü ᶜālem-rā vü ṣad çendān ki hest

Her iki ᶜālemi (6) ve yüz ol ḳadar ki vardur

Ger besāyī vü bebīzī ān ki hest

Eger ezesin (7) ve egeleyesin ve eleyesin anı ki vardur.

3642

Çün sarāy-ı pīç pīç āyed turā

(8) Çünki saña pīç pīç sarāyı gele yaᶜnī çünki bu ᶜālem-i fānīden saña rıhlet (9) vāḳiᶜ ola.

Ber-ser-i ġırbāl hīç āyed turā

Ġırbālüñ başı üzere saña (10) hīç gelür yaᶜnī mevcūdāt ve cemīᶜ aḥvālden hīç bir nesne ẓāhir (11) ve āşikār olmaz.

ḤİKĀYET

3643

Yūsuf-ı Hemdān ki çeşm-i rāh dāşt

(12) Hemedān şehrinden ẓuhūr bulmış Yūsuf ḥażreti ki rāh-ı ᶜışḳ çeşmini (13) ṭutardı yaᶜnī ᶜārif ve ṣāḥib-naẓar idi.

Sīne-i pāk u dil-i āgāh (14) dāşt

Pāk sīne ve āgāh göñül ṭutardı.

3644

Güft berşev bārhā (15) bālā-yı ᶜarş

Yūsuf-ı Hemedānī ḥażreti didi mirāren ᶜarşuñ üzerinde çıḳ.*

(16) Pes fürū şev baᶜd ez-ān der-taḥt-ı ferş

Pes andan ṣoñra ferşüñ altına (17) git yaᶜnī cemīᶜ mevcūdātı tekrār-be-tekrār[2139] müşāhede eyle.**

3645

Her çi būd u her çi (18) ḫ̬ᵛāhed [Ü346a] būd nīz

Her ne ki mevcūd oldı ve her ne ki daḫı mevcūd (19) olısardur

Çi bed ü çi nīk bel yek ẕerre çīz

---

* *şev* emr-i ḥāżırdur.

[2139] tekrār-be-tekrār: tekrār Ü.

** *şev* emr-i ḥāżırdur.

Bed ne ve nīk ne belki bir ẕerre (20) nesne yaʿnī mevcūd olan ve mevcūd olacaḳ nesne gerekse bed ve gerekse (21) nīk ve gerekse bir ẕerre olsun.

3646

Ḳaṭreīst īn cümle ez-deryā-yı būd

[S347a] (1) Bu ẕikr ü beyān olunan cemīʿan bir ḳaṭredür Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ vücūdı (2) deryāsından . Zīrā irādet-i şerīfi[2140] çünki taʿalluḳ eyleye bunlaruñ emṡāli (3) belki bunlardan aġreb ve elṭaf ṣad hezārān ʿālem vücūda getürmege ḳādirdür.

(4) Būd u nā-būdeş yekī īncā nümūd

Bu ẕikr ü beyān olunan eşyānuñ vücūd (5) ve ʿademi orada bir ve yeksān göründi . Zīrā mā-sivānuñ vücūd ve ʿademi anuñ (6) istiġnāsına nisbet ber-ā-berdür.

3647

Nīst īn vādī çünīn sehl iy selīm

(7) İy selīm bu vādī ve buncılayın sehl ü āsān degüldür ki sen ẓann eylersin (8) yaʿnī vādī-i istiġnā ziyāde[2141] müşkildür.

Sehl mīdānī tu ez-cehl iy selīm

(9) Egerçi iy selīm sen cehlüñden bu vādīyi sehl ü āsān bilürsin. *Selīm* ebleh (10) ve bön maʿnāsınadur.

3648

Ger şeved ṣad reh revān ḫūn-ı dilet

Ziyāde riyāżet (11) ve mücāhededen farażā eger yüz kerre senün ḫūn-ı dilüñ revān ola ve hezārān (12) cidd ü cehd ü ihtimām eyleyesin*

Hem neyüfted ḳaṭʿ cüz yek menzilet

Hem saña (13) bir menzilden ġayrı ḳaṭʿ vāḳiʿ olmaz yaʿnī hemān bir menzil ḳaṭʿ eylemege ḳādir (14) olursın. *Ḳaṭʿ* mużāf iʿtibār olunursa maʿnā böyle olmaḳ hem-laṭīfdür (15) hem saña bir menzilüñ ḳaṭʿından ġayrı mümkin olmaz.

3649

Ger cihānī rāh her dem (16) bisperī

Farażā eger her dem cihān ḫalḳı ḳadar yol ṭayy eyleyesin

Gām-ı evvel (17) bāşedet çün bingerī

[2140] şerīfi: şerīfini Ü.
[2141] ziyāde: -Ü.
* *ṣad reh* ṣad bār maʿnāsınadur.

Ol ḳadar yol ṭayy eyledügüñ senüñ evvel adımuñ olur (18) çünki imʿān-ı naẓar eyleyesin.

Beyt

Īn rāh-rā nihāyet ṣūret kücā (19) tüvān best

Kiş ṣad hezār menzil bīşest der-bidāyet

3650

Hīç sālik (20) rāh-rā [Ü346b] pāyān nedīd

Hīç bir sālik bu yoluñ pāyān ve nihāyetini görmedi (21) . Zīrā bu yol bī-pāyān ve bī-nihāyetdür.

Hīç kes īn rāh-rā dermān nedīd

[S348b] (1) Hīç kimse bu yoluñ dermānını görmedi yaʿnī bu yoluñ nihāyetine vuṣūl (2) bulmaḳdan ötürü hergiz[2142] bir kimse bir çāre eylemege ḳādir olmadı.

3651

Ger bāyistī (3) hemçü seng efsürdeʾī

Eger ṭaleb ve saʿy u ihtimāmdan ferāġat ve tevaḳḳuf (4) eyleyesin seng gibi müncemidsin

Gāh murdārī vü gāhī murdeʾī

Gāhī murdār (5) ve cīfesin ve gāhī murde ve bī-rūḥsın.

3652

Ver be-tek esbī vü dāʾim mīdevī

(6) Veger farażā tek ü pūyda esb iseñ yaʿnī esb gibi tek ü pūyuñ (7) ola ve dāʾim yilesin yaʿnī sülūkda ḥadden bīrūn ḳavī ve çāpük (8) olup her dem ṭayy-ı menāzil eyleseñ

Tā ebed bāng-ı derāyī neşnevī

(9) Tā ebedī bir derānuñ bāngını işitmezsin yaʿnī ḳurb-ı Yezdānī ve üns-i (10) Raḥmānīden behrever olmazsın mādām ki tevfīḳ-i İlāhī saña ḳarīn olmaya. (11) Baʿżı nüsaḫda *esbī* yirine *istī* vāḳiʿdür ki *īstīden*(den) muḫaffefdür ki (12) maʿnā böyle olur: Veger tek ü pūyda s̱ābit olasın ve dāʾim yilesin.*

3653

[2142] hergiz: -Ü.

* *derā* çañ ve içerü gel maʿnāsına mümkindür.

(13) Ne şuden revīst ü ne istādenet

Saña ne gitmege ve ne tevaḳḳuf eylemege (14) mecāl ve imkān vardur.

Ne turā murden bih ü ne zādenet

Ne saña (15) ölmek ve ne saña ṭoġmaḳ eyüdür yaʿnī insānuñ aḥvāli ziyāde müşkildür.

3654

(16) Müşkilā kārā ki üftāden çi sūd

İy ne müşkil ne düşvār kār ki saña (17) vāḳiʿ oldı ne fāʾide[**]

Kār çün üftād istāden çi sūd

Çünki (18) kār u vāḳiʿ oldı riyāżet ve mücāhededen iʿrāż idüp ṭurmaḳ ne (19) fāʾide yaʿnī çünki emāneti ḳabūl eyledüñ be-her ḥāl ṭāʿat ve ʿibādet eylemek (20) lāzımdur.

3655

Ser mezen ser mīzen iy merd-i ḫamūş

İy ḫāmūş merd [Ü347a] başuñı (21) ur başuñı urma.

Terk kun īn kār u hīn der-kār kūş

Bu işi [S348a] (1) terk eyle ve zinhār ṭāʿat ve ʿamele çalış. Ḫulāṣa-i kelām budur ki çün secde (2) idüp tażarruʿ ve niyāz eyleyesin anı kendüñden bilme belki Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ (3) ʿināyet ve tevfīḳinden bil.

3656

Hem be-terk-i kār kū hem kār kun

Hem kārı terk (4) eyle hem kār eyle.

Kār-ı ḫod endek kun u bisyār kun

Kendü kāruñı az eyle (5) ve çoḳ eyle. Murād endek ve bisyār bir ḫayr ʿamel ki senden ṣādır olur cemīʿīsini (6) kendüñden bilme Ḫüdāy ʿazze ve celleden bil.

3657

Tā eger kārī buved dermān-ı kār

Tā (7) eger bir kār kāruñ dermānı ola

Kār bāşed bā-tu der-pāyān-ı kār

[**] *Müşkilā kārā* iy ne ʿaceb müşkil kār maʿnāsınadur.

Pāyān-ı kārda (8) senüñile kār olur yaʿnī ʿāḳıbet saña lāzım olan kār u ʿameldür. *Bā-tu kā*ruñ (9) maʿnāsı saña kāruñ olmaḳ hem mümkindür.

3658

Ver nebāşed kār dermān-ı kesī

(10) Veger farażā kār u ʿamel bir kimseye dermān ve nāfiʿ olmaya

Bā-tu bī-kārān (11) buved āncā besī

Orada senüñile ʿamelsiz çoḳ olur yaʿnī sen kār u ʿameli (12) terk eyle.[2143] Eger kār u ʿamelden nefʿ ü fāʾide irişmez dir iseñ āḫiretde ḫod kār u (13) ʿamelden bī-behre bī-nihāyetdür nihāyeti sen hem anlardan olasın. İy ġāfil (14) zinhār ʿameli terk eyle[2144] ve illā hīç şeksiz āḫiretde şerm-ende ve ḫacil ve perīşān[2145] (15) olup ʿaẕāba giriftār olursın.

3659

Terk kun kārī ki ān kerdī nuḫust

(16) Terk eyle ol kārı ki anı evvel eyledüñ.*

Kerden ü nā-kerden īn bāşed (17) dürüst

Zīrā bunı eylemek ve eylememek dürüstdür. Ḫulāṣa-i kelām budur ki (18) sülūkdan evvel ʿādetüñ cārī olduġı aḥvālden ferāġat idüp (19) sülūka münāsib olan aḥvāle şurūʿ eyle . Zīrā bu ḥālet sebebi ile (20) evvelki mertebeden teraḳḳī idüp taḳlīdden ḫalāṣ olursın.

ḤİKĀYET

Ẕü'n-nūn-ı (21) Mıṣrī ḥażreti ḳaddesa'l-lāhu sırrahu'l-ʿazīz dimişdür ki rūḥānī üç sefer eyledüm. Evvelki [S349b] (1) seferden her ne ki āşikār eyledüm aṣḥāb-ı şerīʿat ve erbāb-ı ṭarīḳat cemīʿan (2) ḳabūl eylediler ve sefer-i s̱ānīden her ne ki getürdüm ehl-i şerʿ ḳabūl eylemeyüp (3) aṣḥāb-ı ṭarīḳat ḳabūl eylediler. Sefer-i s̱āliş̱den her ne ki ẓāhir eyledüm ne aṣḥāb-ı (4) şerīʿat ve ne erbāb-ı ṭarīḳat ḳabūl eylediler . Zīrā sefer-i s̱āliş̱de ḥāṣıl (5) olan esrār aṣḥāb-ı ḥaḳīḳatüñ esrār-ı ġavāmıżından idi. Bunuñ sebebi (6) budur ki evliyāu'l-lāhuñ merātibinde tefāvüt vardur enbiyānuñ merātibinde (7) tevāfüt olduġı gibi. Niteki bu maʿnā bu āyet-i kerīmeden ẓāhirdür *tilke'r- (8) rusulu faḍḍalnā baʿḍehum*

[2143] eyle: eyleme Ü.
[2144] eyle: eyleme Ü.
[2145] perīşān: peşīmān Ü.
* *kun* emr-i ḥāżırdur.

ʿalā baʿḍin.[2146] Lā-cerem her birisi kendünüñ ḥāl ve serinden (9) söyler. Pes anuñ ki mertebesi andan dūrdur[2147] aña inkār üzere olur.

3660

(10) Çün şināsı-ı kār-ı ḫod bütvān şināḫt

Çünki kendü kāruñuñ şināsını (11) fehm eylemeñ mümkindür yaʿnī çünki senden ṣādır olan ʿamel ve kāruñ (12) nīk ü bedini farḳ ve temyīz eylemege ḳādirsin ve ḳanḳı ʿamel ve kār laṭīf ve ḥasen ve (13) ḳanḳısı laṭīf ve ḥasendür senüñ maʿlūmuñdur.

Bū ki bütvānī şināḫt-ı kār (14) sāḫt

Ola ki kāruñ şināḫtını eylemege ḳādir olasın yaʿnī ʿilmüñe (15) münāsib ʿamel eyleyesin.[**]

3661

Bī-niyāzī bīn ü istiġnā[2148] niger

Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ (16) bī-niyāzlıġını gör ve istiġnāsına[2149] naẓar eyle.

Ḫᵛāh muṭrıb bāş u ḫᵛāhī (17) nevḥa-ger

İster iseñ muṭrıb ol ve ister iseñ nevḥa ve fiġān idici ol (18) . Zīrā ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ ʿadem-i iḥtiyācına ve istiġnāsına[2150] nisbet cemīʿ aḥvāl ḥükm-i (19) ʿademdedür ve hem ber-ā-berdür.

3662

Berḳ-i istiġnā[2151] çünān īncā furūḫt

Ḫüdāy (20) ʿazze ve cellenüñ istiġnāsı[2152] berḳi bunda ancılayın şuʿlelendi.

Kez-tef-i ū [Ü348a] ṣad (21) cihān ḥālī büsūḫt

Ki anuñ tef ü tābından yüz cihān fi'l-ḥāl yandı. [S349a] (1) Murād Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ʿadem-i iḥtiyāc ve bī-niyāzlıġını ve kemāl-i istiġnāsını (2) beyāndur.

3663

Ṣad cihān īncā fürū rīzed be-ḫāk

Bunda yüz cihān ḫāke (3) dökilür yaʿnī hīç ve nā-çīzdür.

[2146] "İşte peygamberler! Biz, onların bir kısmını bir kısmına üstün kıldık." Bakara/253.
[2147] dūrdur: dūndur Ü.
[**] *Bū ki* buved'den muḫaffefdür.
[2148] istiġnā: istiṯnā Ü.
[2149] istiġnasına: istiṯnāsına Ü.
[2150] istiġnāsına: istiṯnāsına Ü.
[2151] istiġnā: istiṯnā Ü.
[2152] istiġnāsı: istiṯnası Ü.

Ger cihān nebved der-īn vādī çi bāk

Bu vādīde (4) eger cihān olmaya ne bāk . Zīrā cihān bu vādīde ki murād vādī-i istiġnādur (5) hezār cihān ẕerre ḳadar ḳadr ṭutmaz.

ḤİKĀYET

3664

Dīde bāşī kān ḥakīm-i pür-ḫıred

(6) Görmiş olasın ki ol pür-ḫıred ḥakīm ki murād remmāldür

Taḫte-i reml āvered (7) der-pīş-i ḫod

Reml taḫtasını kendünüñ öñine getürür yaʿnī ol taḫtanuñ içine (8) bir miḳdār ḳum ḳoyup öñine ḳor. Reml itdürmek isteyenlerüñ[2153] ṭāliʿi ve murādını (9) görmek içün.

3665

Pes kuned ān taḫte pür-naḳş u nigār

Pes ol taḫtayı (10) pür-naḳş u nigār eyler yaʿnī elinde olan mīlile ol taḫtada olan ḳumda remle (11) müteʿallıḳ olan şekiller naḳş[2154] eyler.

Ṯābit ü seyyāre āred āşikār

Ol (12) taḫtada ṯābit ve seyyāre ẓāhir ve āşikār getürür. Ṯābit ṯevābitden bir kevkebdür ki (13) ṯevābit felek-i ṯāmindedür. Seyyāre sebʿa-i seyyāreden bir kevkebdür ve sebʿa-i seyyāreden her bir (14) seyyārenüñ menzili yedi eflākden birer felekdedür. Felek-i (15) evvelden felek-i sābiʿe degin sebʿa-i seyyārenüñ tertībi nice idügi bu (16) beytden ẓāhirdür.

Beyt

Ḳamerest ü ʿUṭarid ü Zühre

Şems ü Mirrīḫ ü Müşterī vü (17) Zuḫal

3666

Hem felek āred pedīd ü hem zemīn

Ol ḥakīm ol taḫtada hem āsumān (18) ve hem zemīn ẓuhūra getürür ve dir ki bu āsumānuñ ve bu zemīnüñ şeklidür.

(19) Geh ber-ān ḥükmī kuned gāhī ber-īn

[2153] isteyenlerüñ: -Ü.
[2154] naḳş: -Ü.

Ol ḥakīm gāhī anuñ üzere ve gāhī bunuñ (20) üzere ḥükm eyler yaʿnī remle mensūb olan aḥvāli reml ṣāḥibine[2155] beyān eyleyüp (21) ḥükm eyler.

3667

[Ü348b] Hem nücūm u hem burūc āred pedīd

Ol ḥakīm reml taḫtasınuñ [S350b] (1) ḳumı üzere hem kevākib ve hem burūc ẓuhūra getürür yaʿnī nücūm ve burūc şeklini (2) ẓāhir eyler.

Hem ufūl[2156] u hem ʿurūc āred pedīd

Hem ufūl ve hem ʿurūc ẓāhir (3) getürür yanī anda ufūl ve ʿurūc şeklini getürür. *Ufūl* batmaḳ ve *ʿurūc* yuḳaruya (4) gitmek maʿnāsınadur.

3668

Hem nuḫūst hem saʿādet berkeşed

Ol ḥakīm reml taḫtasınuñ (5) ḳumına hem nuḫūst hem saʿādet naḳş eyler yaʿnī ol taḫtanuñ rīgi üzere (6) eşkāl naḳş idüp ol eşkāl sebebi ile gāhī nuḫūsta ve gāhī saʿādete (7) ḥükm eyler.

Ḫāne-i mevt ü vilādet berkeşed

Mevt ve vilādet ḫānesini (8) çeker yaʿnī naḳş eyler. Pes bu ḫāne mevte ve bu ḫāne vilādete delālet eyler diyü ḥükm (9) eyler.

3669

Çün ḥisāb-ı saʿd kerd ü naḫs ez-ān

Çünki ol ḥakīm ol taḫtada (10) olan eşkālden saʿdı ve nuḫsı ḥisāb eyledi.

Kūşe-i taḫte bigīred baʿd (11) ez-ān

Andan ṣoñra ol reml taḫtasınuñ kūşesini ṭutar.

3670

Berfişāned (12) gūyī ān hergiz nebūd

Silker dirsin ki ol taḫtada hergiz ol eşkāl (13) olmadı. Bu ḥālet ziyāde ẓāhir ve meşhūrdur.

Ān heme naḳş u nişān (14) hergiz nebūd

Ol dükeli naḳş ve nişān hergiz olmadı.

3671

[2155] ṣāḥibine: ḥisābına Ü.

[2156] Bu kelime S nüshasına sehven “uḳūl” yazılmıştır.

Ṣūret-i īn (15) ʿālem-i pür-pīç pīç

Bu envāʿ-ı eşkāl ve ṣūretile memlū denī ʿālem

Hest hemçün (16) ṣūret-i ān taḫte hīç

Ol taḫtanuñ ṣūreti gibi hīçdür.

3672

Tu neyārī tāb-ı (17) īn genc-i güzīn

Sen iy ẓāhir-perest bu güzīn gence ṭāḳat getürmezsin (18) . Zīrā bu kelimāt sırr-ı tevḥīddür senüñ ḫod bundan behre ve naṣībüñ yoḳdur.

(19) Gird-i īn kem gerd ü der-küncī nişīn

Bunuñ eṭrāfını devr eyleme bir bucaḳda otur (20) yaʿnī bu mertebeden lāf urma.

3673

Cümle-i merdān zenān īncā şudend

Merdlerüñ (21) ṭarīḳatüñ[2157] cemīʿīsi bu vādīde zenler [Ü349a] oldılar . Zīrā bu vādīnüñ [S350a] (1) kemā yenbaġī ḥaḳḳından gelmege hergiz ḳādir olmadılar. Lā-cerem zenler gibi zebūn olup (2) merdlik daʿvāsından ferāġat eylediler.

Ez-dü ʿālem bī-nişān īncā şudend

(3) Bunda iki ʿālemden ve kendülerden[2158] bī-nişān oldılar.

3674

Çün nedārī ṭāḳat-ı īn (4) rāh tu

Çünki sen bu yola ṭāḳat ṭutmazsın ziyāde ḫaṭarnāk ve ṣaʿb (5) olduġından ötürü.

Ger heme kūhī nesencī kāh tu

Farażā eger cemīʿan kūh iseñ ṣaman (6) ṭardmazsın[2159] yaʿnī ṣaman ḳadar bir ḥālet eylemege ḳādir olmazsın.

ḤİKĀYET

3675

(7) Güft merdī-rā ki būd ez-ehl-i rāz

Tevārīḫ ṣāḥibi didi bir merde ki (8) ol merd ehl-i rāzdan idi

Perde şud ez-ʿālem-i esrār bāz

[2157] Merdlerin ṭarīḳatüñ: Merdān ṭarīḳinüñ Ü.
[2158] kendülerden: kendülerinden Ü.
[2159] tardmazsın: ṭartmazsın Ü.

ᶜĀlem-i esrārdan (9) perde ve ḥicāb refᶜ oldı yaᶜnī tevārīḫ ṣāḥibi bu ḥikāyeti beyān eyledügi kitābda (10) didi ehl-i rāzdan bir merd var idi nā-gehān ᶜālem-i İlāhī aña ᶜıyān oldı.

3676

(11) Hātifī der-ḥāl güft iy pīr-i zūd

Ol ḥālde fi'l-ḥāl bir hātif ol merde (12) didi iy pīr-i tīz

Her çi mīḫˇāhī biḫˇāh u gīr zūd

Her ne ister iseñ iste (13) ve fevrī ṭut yaᶜnī Ḫüdāy ᶜazze ve celleden her ne ister iseñ fi'l-ḥāl müyesser (14) olur.*

3677

Pīr güftā men bedīdem kenbiyā

Ol pīr hātife cevāb virüp didi (15) ben gördüm yaᶜnī benüm maᶜlūmumdur ki enbiyā[2160]

Mübtelā būdend dāᵓim der-belā

Dāᵓim belāya (16) mübtelā oldılar.**

3678

Her kücā rencī belāyī bīş būd

Her ḳanda ziyāde bir renc bir belā (17) var idi

Enbiyā-rā ān heme der-pīş būd

Ol cümle renc ü belā enbiyānuñ (18) ḥużūrında idi yaᶜnī enbiyāya irişürdi *eşeddü'n-nāsi belāen el-enbiyāᵓu ṯumme'l-evliyāᵓu (19) ṯumme'l-emṯelu fe'l-emṯel.*[2161]

3679

Enbiyā-rā çün belā āmed naṣīb

[Ü349b] Çünki (20) dünyāda enbiyānuñ naṣībi belā geldi ḫuṣūsen ḥażret-i Resūl'e ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem (21) vāḳiᶜ olan eẕā ve cefā hīç bir nebīye vāḳiᶜ olmamışdur. Niteki bu maᶜnā [S351b] (1) bu ḥadīṯ-i şerīfden rūşen ve ẓāhirdür *mā ūẕiye nebiyyi miṯle mā ūmā ūẕiytu.*[2162]

Key resed (2) rāḥet bedīn merd-i ġarīb

---

* *gīr* emr-i ḥāżırdur.

[2160] ki enbiyā: kenbiyā Ü.

** Dāᵓim belāya mübtelā idiler. Bu hem-maᶜnādur.

[2161] "İnsanlar arasında belaya en çok tutulanlar nebilerdir ve sonra derecesine göre diğerleri gelir."

[2162] "Kimseye nebilere olduğu kadar eziyet olunmadı."

Pes bu ġarīb merde ḳaçan rāḥat irişür yaʿnī bana (3) rāḥat ve ḥużūr niçe müyesser olur.

3680

Men ne ʿizzet ḫᵛāhem ü ne ḫᵛārīʾī

Ben ne (4) ʿizzet ve ne bir ḫᵛārlıḳ isterem.

Kāş der-ʿacz-i ḫodem büguzārīʾī

Kāşkī beni (5) kendü ʿaczümde ḳoyasın.

3681

Çün naṣīb-i mihterān derdest ü renc

Çünki (6) enbiyā ve evliyānuñ naṣībi derd ü rencdür.

Kihterān-rā key tüvāned būd genc

Kihterler (7) içün genc ü rāḥat olmaḳ ḳaçan mümkindür. *Mihterān*dan murād enbiyā ve evliyā (8) *kihterān*dan bāḳī ḫalḳdur.

3682

Enbiyā būdend ser-ġavġā-yı kār

Cihānda kāruñ (9) ser-ġavġāsı enbiyā oldılar yaʿnī enbiyā envāʿ-ı belāya giriftār oldılar.

Men nedārem (10) tāb dest ez-men bedār

Ben ol belālara ṭāḳat ṭutmazam benden ferāġat (11) eyle.

3683

Ger[2163] çi gūyem ez-miyān-ı cān çi sūd

Egerçi ben bu sözleri[2164] derūn-ı (12) cāndan tamām şevḳile söylerem tā saña teʾs̱īri olsun içün līkin ne fāʾide

(13) Tā turā kārī neyüfted zān çi sūd

Līkin mādām ki ol ḥālden saña bir kār (14) u ḥālet vāḳiʿ olmaya benüm ol sözlerümden saña ne fāʾide.

Beyt

Tā turâ ḥālī (15) nebāşed hemçü men

Ḥāl-i men bāşed turā efsāne pīş

[2163] Ger: Her Ü.
[2164] ben bu sözleri: bu sözleri ben Ü.

3684

Gerçi der-baḥr-ı ḫaṭar üftādeʾī

(16) Egerçi ḫavf u ḫaṭar deryāsına düşmişsin

Hemçü kefī ber-zeber üftādeʾī

(17) Līkin bir kef gibi ol deryānuñ üzerinde vāḳiᶜ olmışsın ol deryānuñ derūnına (18) henüz vuṣūl bulmamışsın yaᶜnī egerçi [Ü350a] erbāb-ı sülūkdansın līkin henüz (19) aḥvāl-i sülūkdan bī-ḫaber ve bī-behresin. Baᶜżı nüsaḫda mıṣrāʾ-i ṯānī[2165] böyle vāḳiᶜdür: (20) Līkin maḥalle çendān münāsebeti yoḳdur. *Hemçü kebkī bāl ü per üftādeʾī. Kef* zebed (21) maᶜnāsınadur. Be-Türkī köpük.

3685

Ez-neheng-i ḳaᶜr eger āgāhīʾī

Līkin ol deryānuñ [S351a] (1) ḳaᶜrında olan nehengden eger āgāh ve ḫaber-dār olayduñ

Key sülūk-i īn çünīn (2) key[2166] ḫˇāhīʾī

Buncılayın ṣaᶜb u ḫaṭarnāk ṭarīḳüñ sülūkını ḳaçan isterdüñ (3) yaᶜnī istemez idüñ.*

3686

Evvel ez-pindār mānī bī-ḳarār

Evvel pindārdan dūr olup (4) bī-ḳarār ḳalursın yaᶜnī sülūkda kendüñi bir ḳudret ve ḥālet ṣāḥibi ẓann iderken[2167] (5) saña ᶜacz ü ḳuṣūruñ ẓāhir olup bī-ḳarār ve müteḥayyir olursın.

Çün der-üftī (6) cān key[2168] ārī der-kenār

Çünki ol ḫaṭar deryāsına düşesin cānuñı andan (7) ḳaçan kenāra getürürsin yaᶜnī cānuñı andan ḫalāṣ eylemege ḳādir olmazsın.

(8) Mıṣrāᶜ

Her şebnemī der-īn reh ṣad baḥr-ı āteşīst

[2165] mıṣrā-i ṯānī: -Ü.

[2166] Üç nüshada da "reh" olarak yazılan bu kelime yine üç nüshanın derkenarlarında "key" olarak açıklanmış ve sibak ve siyakı açısından değerlendirilmiştir. Anlam olarak da "key" daha uygundur. Dolayısıyla bu şekilde yazmayı tercih ettik.

* *eger āgāhī* egerçi āgāh iseñ ve *key ḫˇāhī* ḳaçan istersin maᶜnāsınadur līkin sibāk u siyāḳdan ẓāhir olan ḥālet iᶜtibārı ile meşrūḥ olan maᶜnā-yı derūnī maḥalle ensebdür.

[2167] iderken: eylerken Ü.

[2168] "key" S nüshasında yoktur.

ḤİKĀYET

3687

Ān meges mī̇şud (9) zi-behr-i tūşeʾī̇

Ol siñek[2169] bir zād u tūşeden ötürü

Dī̇d kendū-yı (10) ʿasel der-kūşeʾī̇

İttifāḳen bir kūşede ʿasel ḳovanını gördi.[**]

3688

Şud zi-şevḳ-i (11) ān ʿasel dil-dādeʾī̇

Bī̇-çāre meges ol ʿaselüñ şevḳinden bir dil-dāde (12) oldı yaʿnī̇ cān u dilden[2170] aña ṭālib ve rāġıb oldı.

Der-ḫurūş (13) āmed ki kū āzādeʾī̇

Ol meges ḫurūşa geldi ve didi ki bir āzāde ve (14) nī̇k-sī̇ret ḳanı.

3689

Tā zi-men miskī̇n cevī̇ bistāned ū

Tā[2171] ol āzāde ben miskī̇nden (15) bir cev yaʿnī̇ bir cüzvī̇ nesne ala yaʿnī̇ aña vireyüm.

Der-derūn-ı kendūyem (16) binşāned ū

Ol āzāde beni ʿasel ḳovanınuñ içinde oturda yaʿnī̇ (17) anuñ içine ḳoya.

3690

Şāḫ-ı vaṣlem ger be-bar āyed çünī̇n

Benüm vaṣlum [Ü350b] şāḫı eger (18) buncılayın mī̇veye gele yaʿnī̇ eger ben kendū-yı ʿasele vuṣūl bulam

Bī̇ḫ nī̇kūter (19) buved der-engübī̇n

Ol şāḫuñ köki ʿaselde olmaḳ eyürek olur.

3691

(20) Kerd kāreş-rā kesī̇ bī̇rūn şevī̇

Bir kimse ol megesüñ kārına bī̇rūn (21) şevlik idi yaʿnī̇ ol megesüñ murādını ḥāṣıl eyledi

---

[2169] siñek: meges Ü.
[**] *kendū* ḳovan.
[2170] cān u dilden: cān u dilden ve dil Ü.
[2171] Tā: -Ü.

Der-derūn reh dādeş ü bisted cevī

[S352b] (1) ʿAsel ḳovanınuñ içine aña yol virdi ve andan bir cev aldı.

3692

Çün meges-rā (2) der-ʿasel üftād kār

Çünki megesüñ kārı ʿaselüñ içine düşdi yaʿnī (3) çünki ḳovanuñ içinde olan ʿasele vuṣūl buldı.

Pā vü desteş der-ʿasel (4) şud üstüvār

Ol megesüñ pā ve desti ʿaselde üstüvār ve muḳayyed oldı.

3693

(5) Der-ṭepīden süst şud peyvend-i ū

Ḥareket ve ıżṭırābda ol megesüñ (6) peyvend ve ḳuvveti süst oldı.

Vez-çeḫīden saḫter şud bend-i ū

Ve ʿaselden (7) ḫalāṣ olmaḳ içün ṣıçramasından[2172] ve saʿy u ihtimāmından anuñ bendi muḥkemrek (8) oldı . Zīrā ḥareket eyledikce ʿasele ziyāde yapışur.

3694

Der-ḫurūş āmed ki (9) mā-rā ḳahr geşt

Bī-çāre[2173] meges çünki ʿaselden ḫalāṣ olmaġa ḳādir olmadı (10) pes ḫurūş ve fiġāna geldi ve didi bu ḥālet bize ḳahr oldı.

Engübīnem telḫter (11) ez-zehr geşt

ʿAsel baña zehrden acırek oldı.

3695

Ger cevī dādem (12) dü cev eknūn dehem

ʿAsele vuṣūl bulmaḳ içün egerçi evvel bir cev virdüm (13) līkin şimdi iki cev vireyüm.

Bū ki ez-dermāndegī bīrūn çehem

Ola ki (14) dermāndelikden ṭaşra ṣaçrayam yaʿnī bundan ḫalāṣ olam. Ehl-i dünyānuñ (15) ḥāli hem böyledür ki rüşvetile ʿālī manṣıblar alurlar eger anlara ol

[2172] ṣıçramasından: ṣıçramaḳdan Ü.
[2173] Bī-çāre: -Ü.

ḥāletüñ (16) żararı ẓāhir olaydı ol manṣıbdan ġalāṣ olmaḳ içün iki evvelki (17) ḳadar māl virürdi.*

3696

Kes der-īn vādī demī fārıġ mebād

Bu vādīde kimse (18) bir dem fārıġ olmasun [Ü351a] . Zīrā bu vādīde ḥadden bīrūn saʿy u kūşiş (19) lāzımdur.

Merd-i īn vādī becüz bāliġ mebād

Bu vādīnüñ merdi bāliġden (20) ġayrı olmasun yaʿnī bu vādīnüñ sāliki kāmil olsun. *Bu vādī*den (21) murād vādī-i istiġnādur.

3697

Rūzigārīst iy dil-āşüfte-i kār

İy kār u [S352a] (1) ḥāli perīşān göñül çoḳ zamāndur

Pā vü destet der-ʿasel şud üstüvār

Senüñ (2) dest ü pāyüñ ġaflet ve hevā ʿaselinde üstüvār ve beste oldı.

3698

Pes be-bāzī (3) mīşumārī rūzigār

Pes rūzigāruñı bāzī ve hevese ṣarf eylersin.

(4) Pes be-ġaflet mīgüẕārī rūzigār

Pes rūzigāruñı ġafletile geçürürsin. Mıṣrāʿ-i (5) evvelde *kār* kāf-ı ʿArabī ile olup maʿnā böyle olmaḳ hem-laṭīfdür pes kār u (6) ṭāʿat günini lehv ü bāzīye ṣarf eylersin. *Kār*dan murād ʿameldür.

3699

ʿÖmr der-bī-ḥāṣılī (7) burdī be-ser

ʿÖmrüñi bī-ḥāṣıllıḳda başa iletdüñ yaʿnī ʿömrüñi hevā ve hevese (8) ṣarf eyledüñ.

Kū künūn taḥṣīl-rā ʿömrī diger

Şimdi taḥṣīl içün ḳanı bir ġayrı (9) ʿömr.

Beyt

Mekun ʿömr āyiʿ bā-füsūs u ḥayf

Ki furṣat-ı ʿazīzest ü el-vaḳt-i (10) seyf

3700

* *çehem* fiʿl-i mużāriʿ-i mütekellim-i vaḥdetdür.

Ḫīz īn vādī-i müşkil ḳaṭᶜ kun

Ḳalḳ bu müşkil vādīyi ḳaṭᶜ eyle.

(11) Bāz bur ez-cān u ez-dil ḳatᶜ kun

Cāndan münḳaṭıᶜ ol ve dilden ᶜalāḳayı (12) ḳaṭᶜ eyle yaᶜnī cān u dilüñden fārıġ ol. *Bāz burde bur bā*nuñ żammıyladur.

3701

Zān ki (13) tā bā-cān u bā-dil hem-berī

Zīrā mādām ki cān u dil ile hem-sīnesin (14) yaᶜnī mādām ki cān u dilüñe taᶜalluḳuñ vardur

Müşrikī vez-müşrikān ġāfilterī

(15) Müşriksin ve müşriklerden ġāfilreksin . Zīrā çünki ᶜışḳ u muḥabbet (16) daᶜvāsın eyledüñ pes vācibdür ki mā-sivādan ferāġat idüp vücūduñı (17) ᶜışḳ ṭarīḳinde cenāb-ı İlāhī'ye beẕl[2174] eyleyesin.

3702

Berfişān cān der-reh ü [Ü351b] (18) dil kun niṯār

Anuñ yolında cānuñı niṯār eyle ve gönlüñi niṯār eyle.

Ver ne zistiġnāt (19) gerdānend kār

Ve illā istiġnādan senüñ kāruñı döndürürler yaᶜnī dergāh-ı (20) Eḥadiyyet'den behrever olmazsın.

ḤİKĀYET

3703

Būd şeyḫī ḫırḳa-dār u nām-dār

(21) Ḫırḳa-dār ve nām-dār bir şeyḫ var idi.

Burd ez-vey duḫter-i segbān ḳarār

[S353b] (1) İttifāḳen segbānuñ duḫteri ol şeyḫden ḳarārı iletdi yaᶜnī aña (2) ᶜāşıḳ oldı.

3704

Şud çünān der-ᶜışḳ-ı ān dil-ber zebūn

Şeyḫ ol dil-berüñ (3) ᶜışḳında ancılayın zebūn oldı.

[2174] beẕl: mebẕūl Ü.

Kez-dileş mīzed çü deryā mevc ḫūn

(4) Ki anuñ göñlinden ḳan deryā gibi mevc urdı yaʿnī ziyāde ḫūnīn-dil oldı.

3705

(5) Ber-ümīd-i ān ki bīned rūy-ı ū

Ol ümīd üzere ki şeyḫ ol duḫterüñ yüzini (6) göre

Şeb büḫuftī bā-segān der-kūy-ı ū

Gice anuñ maḥallesinde kelb ile (7) yaturdı ve uyuyamazdı. *Neḫuftī* uyumazdı maʿnāsına hem-laṭīfdür.

3706

Māder-i duḫter (8) ez-ān āgāh şud

Ol duḫterüñ māderi ol ḥālden āgāh ve ḫaber-dār oldı.

(9) Güft şeyḫā çün dilet güm-rāh şud

Ol duḫterüñ māderi şeyḫe ḫiṭāb (10) idüp didi iy şeyḫ senüñ göñlün niçün güm-rāh oldı yaʿnī ne sebebden benüm (11) duḫterüme ʿāşıḳ olduñ.

3707

Ger binā der-aṣl dāred īn heves

Bu heves eger aṣlda (12) binā ṭutarsa yaʿnī eger sen bu ḫuṣūṣda ṣādıḳ iseñ

Pīşe-i mā hest segbānī (13) vü bes

Bizüm pīşe ve kārumuz ancaḳ segbānlıḳdur. *Heves*den murād bunda muḥabbet ve (14) ʿışḳ-ı şeyḫdür. *Pīşe* bā-i Fārisīnün kesriyle ṣanʿat maʿnāsınadur.

3708

Reng-i mā gīrī vü (15) segbānī kunī

Bizüm reng ü ʿādetümüzi ṭutarsın ve segbānlık eylersin.

Baʿd (16) sālī ʿaḳd u mihmānī kunī

Bir yıldan ṣoñra ʿaḳd ü mihmānlıḳ eylersin [Ü352a] yaʿnī bir yıldan (17) ṣoñra duḫterümi saña nikāh idüp vireyüm.

3709

Çün nebūd ān şeyḫ ender-ʿışḳ (18) süst

Çünki ol şeyḫ ol duḫterüñ ʿışḳında süst ve kezzāb (19) degül idi.

Ḫırḳa-rā efkend ü şud der-kār çüst

Ḫırḳasını üzerinden (20) bıraḳdı ve ol kār u ḫıdmetde çüst ü çāpük oldı.

3710

Bā-segī der-dest (21) der-bāzār şud

Bir gün elinde bir kelbile bāzāra gitdi yaʿnī bir kelbi yanınca yedüp [S353a] (1) bāzāra gitdi.

Ḳurb-ı sālī der-pey-i ān kār şud

Bir yıla ḳarīb ol kāruñ (2) pey ü ḥuṣūṣında olundı yaʿnī ḳavl ü ḳarār olunan ʿahdi yirine getürdi.

3711

(3) Ṣūfī-i dīger ki būdeş hem-nefes

Bir ṣūfī daḫı ki ol şeyḫüñ hem-demi (4) ve muṣāḥibi idi.

Çün çünān dīdeş bügüfteş hīç kes

Çünki anı (5) ancılayın gördi aña didi iy hīç kes.

3712

Müddet-i sī sāl būdī merd-i merd

(6) Otuz yıl miḳdārı zamānda şeyḫ-i kāmil olduñ.

Īn çirā kerdī vü hergiz (7) īn ki kerd

Bunı niçün eyledüñ ve bunı hergiz kim eyledi. Bī-çāre ṣūfī (8) ḥālāt-ı ʿışḳdan ve ʿışḳuñ ḥükm ü ḥükūmetinden ġāfil ve bī-ḫaber imiş.

Beyt

(9) Her kücā sulṭān-ı ʿışḳ āmed nemāned

Ḳuvvet-i bāzū taḳvā-rā maḥall

3713

Güft iy (10) ġāfil mekun ḳıṣṣa dırāz

Şeyḫ çünki ṣūfīden bu sözleri işitdi aña (11) cevāb virüp didi iy ġāfil ḳıṣṣayı dırāz eyleme yaʿnī ḫāmūş ol.

(12) Zān ki ger perde kunī zīn ḳıṣṣa bāz

Zīrā ki bu ḳıṣṣadan[2175] perdeyi keşf (13) eyleyesin.

3714

Ḥaḳ teʿālā dāned īn esrār-rā

Bu esrārı Ḥaḳḳ teʿālā ḥażreti (14) bilür.

[2175] ḳıṣṣadan: ḳıṣṣadan eger Ü.

Bā-tu gerdāned heme īn kār-rā

Pes bu kār u ḥāli cemīʿan saña döndürür (15) . Zīrā Ḫüdāy ʿazze ve celle muḥavvelü'l-aḥvāldür pes ḫavf eylemez misin ki seni bu ḥāle (16) giriftār eyleye.

3715

[Ü352b] Çün bübīned ṭaʿne-i peyvest-i tu

Ḫüdāy ʿazze ve celle çünki senüñ (17) baña muttaṣıl ṭaʿneñi göre.*

Seg nehed ez-dest-i men der-dest-i tu

Kelbi benüm (18) elümden alup senüñ elüñe ḳor yaʿnī beni bu ḥāletden ḫalāṣ idüp seni bir ḥāle[2176] mübtelā (19) eyler . Zīrā ṭaʿne ve melāmet eylemek Ḫaḳḳ teʿālā ḥażretinüñ celle şānuhu maḳbūli degüldür.

3716

Çend (20) gūyem kīn dilem ez-derd-i rāh

Ṭarīḳ-i sülūkuñ aḥvālinden niçe bir söyleyem ki benüm bu göñlüm (21) bu rāhuñ derdinden

Ḫūn şud u yek dem neyāmed merd-i rāh

Ḫūn oldı ve bir dem [S354b] (1) bu ṭarīḳüñ merd ü lāʾıḳı gelmedi. Bu beyt ve bu beytler ḥiṣṣe iʿtibāriledür.

3717

Men (2) be-bī-hūde şudem bisyār-gūy

Ben bī-hūde ve bī-fāʾide bisyār-gūy oldum.

(3) Vez-şumā yek ten neşud esrār cūy

Ve sizden bir kimse benden ʿışk esrārını ṭaleb (4) idici olmadı. Murād ṭālib-i ʿışḳ aḳall-i ḳalīl olduġın işʿārdur.

3718

Ger şumā esrār-dān-ı (5) reh şevīd

Eger siz ṭarīḳ-i ʿışḳuñ esrārını bilici olasız[2177]

Ān gehī ez-ḥarf-i men āgeh şevīd[2178]

Ol vaḳt benüm ḥarf ü kelimātumdan āgāh olursuñuz.

---

* *peyvest* bunda peyveste maʿnāsınadur ve andan muḫaffefdür.

[2176] bir ḥāle: bu ḥālete Ü.

[2177] Bu mısra S nüshasında yoktur.

[2178] Bu mısra S nüshasında yoktur.

3719

Ger bügüyem (6) bīş ez-īn zīn reh besī

Bu ṭarīḳden farażā eger çok bundan ziyāde söyleyem

(7) Cümle der-ḫˇābīd kū reh-rev kesī

Cümleñüz ġaflet ḫˇābındasız reh-ber[2179] ve ṭālib-i reh (8) bir kimse ḳanı yaʿnī yoḳdur.

ḤİKĀYET

3720

Ān mürīdī şeyḫ-rā güft ez-ḥużūr

Nükteʾī (9) bergūy şeyḫeş güft dūr

Ol bir mürīd kendünüñ şeyḫine didi ḥużūrdan (10) bir nükte di şeyḫ aña didi bu ārzūdan ferāġat idüp ḥużūrumdan dūr ol.

3721

(11) Ger şumā rūhā beşūyīd īn zamān

İy mürīdler eger siz bu zamān yüzlerüñüzi (12) yuyasız yaʿnī taʿalluḳ-ı māsivādan çünki sizde ẕerre ḳadar bir ḥālet ḳalmaya

Ān gehī (13) men nükte ārem der-miyān

[Ü353a] Ol vaḳt ḥużūrdan ben ortaya nükte getürürem (14) yaʿnī ḥużūruñ sırrını beyān ve ʿıyān eylerem.

3722

Der-necāset müşk-būyī vān çi (15) sūd

Necāset içinde müşk ḳoḳularsın andan ne fāʾide . Zīrā ol necāset müşküñ (16) rāyiḥasını maḥv u münʿadim eyler.

Pīş-i mestān nükte gūyī zān çi sūd

Mestlerüñ (17) ḥużūrında nükte söylersin andan ne fāʾide yaʿnī mest anı fehm eylemez ve andan (18) nükte-peẕīr olmaz . Zīrā ʿaḳlı başında degüldür. Pes iy ḥużūrdan sırr u nükte ṭaleb idenler (19) siz ki henüz evṣāf-ı beşeriyyet necāsetine müstaġraḳsız ve

[2179] reh-ber: reh-rev Ü.

ġaflet ve ġurūr şarābı[2180] (20) mestsüz sizüñ ḥużūruñuzda ḥużūr ve nükte beyān eylemek nice mümkindür.

DER-BEYĀN-I VĀDĪ-İ TEVḤĪD Kİ VĀDĪ-İ PENCÜMEST[2181]

3723

Baʿd ez-ān[2182] vādī-i tevḥīd āyedet

Andan yaʿnī [S354a] (1) vādī-i istiġnādan ṣoñra saña tevḥīd vādīsi gelür yaʿnī sülūkda vādī-i (2) istiġnādan ṣoñra tevḥīd vādīsine vuṣūl bulursın.

Menzil-i tefrīd ü tecrīd (3) āyedet

Ol vādī saña tefrīd ve tecrīd menzili gelür yaʿnī anlara ol vādīde (4) vuṣūl bulursın.

3724

Rūyhā çün zīn beyābān (5) berkunend

Cümle ser ez-yek girībān berkunend

Çünki sālikler bu beyābāndan yüzlerini refʿ eyleyeler cemīʿīsi bir (6) girībāndan baş ḳaldururlar . Zīrā vādī-i tevḥīdde keṯretden bir eṯer ḳalmaz (7) bu sebebden erbāb-ı ḥaḳīḳat ḳatında Ḫüdāy ʿazze ve celleden ġayrı mevcūd bir nesne yoḳdur (8) . Zīrā Eḥadiyyet sırrına muṭṭaliʿ olanlara nisbet mevcūd hemān Ḫüdāy ʿazze ve celledür bāḳī (9) her ne var ise ẓıll-ı zāʾil meṯābesindedür . Zīrā anlar ānen fe-ānen müteceddidlerdür. Bu (10) ḥadīṯ-i şerīf ki vardur ve ṣıḥḥatine ḫod ḳīl ü ḳāl yoḳdur *kāna'l-lāhu ve lem yekun maʿahu* [Ü353b] (11) *şeyʾun*[2183] evliyāu'l-lāh ḳatında el-ān kemā kāndur yaʿnī çünki evvel mevcūd hemān (12) Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā ḥażretidür celle şānuhu ve ʿamme nevāluhu pes aṣḥāb-ı ḥaḳīḳat ḳatında ḥaḳīḳat (13) yine mevcūd hemān Ḫüdāy ʿazze ve celledür ʿazze ismuhu. Bu maʿnā bu āyet-i kerīmeden rūşen ve (14) ẓāhirdür *küllü şeyʾin hālikün illā vechehu* [2184] ve sırr-ı tevḥīd ʿarṣasınuñ fārisi Muḥyi'd-dīn (15) ʿArabī ḥażretleri ḳaddesa'l-lāhu teʿālā[2185] sırrahu'l-ʿazīz ki sırr-ı vücūduñ ber-vech-i taḥḳīḳ (16) ḥaḳīḳatine vuṣūl bulduġı içün vaḥdet-i vücūda ḳāʾil olup dimişdür (17) *el-*

[2180] şarābı: şarābı ile Ü.
[2181] "Beşinci Vadi Olan Tevhit Vadisi Hakkındadır"
[2182] ez-ān: ez-īn Ü.
[2183] "Allah vardı ve onunla beraber başka bir varlık yoktu."
[2184] "O'nun zatından başka her şey yok olacaktır." Kasas/88.
[2185] teʿālā: -Ü.

aʿyānu'ş-şābitetun mā-şemmet rāyiḥaten mine'l-vücūdī[2186] ve Şeyḫ Saʿdī ḥażreti (18) ḳaddesa'l-lāhu teʿālā[2187] sırrahu'l-ʿazīz Būstān nām kitābında buyurmışdur*

Beyt

Deh ʿaḳl cüz (19) pīç-ber-pīç nīst

Ber-i ʿārifān cüz Ḫüdā hīç nīst

3725

Ger besī bīnī ʿaded ger endekī

(20) Eger ʿadedi ziyāde bisyār eger ziyāde endek görürsin

Ān yekī bāşed der-īn (21) reh der-yekī

Ol ʿaded bu yolda bir içinde birdür . Zīrā vādī-i tevḥīd keşret ve [S355b] (1) ʿadedden berīdür līkin sırr-ı tevḥīdden bī-behre olanlara bu sırdan behre ve naṣīb (2) yoḳdur ve anuñ tevḥīdi taḳlīd dāʾiresinden ḫalāṣ olmaz.

3726

Çün yekī bāşed (3) yekī der-yek müdām

Çünki bir müdām birde bir olur.

Ān yekī der-yek yekī bāşed (4) tamām

Ol bir birde tamām bir olur . Zīrā farażā ṣad hezār ʿaded olsa aṣḥāb-ı (5) tevḥīd ḳatında ol aʿdād defʿ olup hemān eḥad ḳalur līkin ol eḥad hem (6) aʿdāduñ evveli olan eḥad degüldür. Niteki *ḳul huva'l-lāhu eḥad*[2188]da olan eḥad aʿdāddan (7) degüldür.

3727

Nīst ān yek kān eḥad bāşed turā

Ol beyān olunan yek ol (8) yek degüldür ki o senüñ içün eḥad ola yaʿnī ol yek ol eḥad degüldür ki (9) sen fehm ü ẓann eylersin.

[354a] Zān yekī kender-ʿaded āyed turā

Ol birden degüldür ki (10) saña ʿadedde[2189] belki bir eḥaddur ki ʿadedden bīrūndur . Zīrā Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ vaṣfı (11) olan Eḥad Ḳadīm'dür ve aʿdāduñ evveli olan eḥad ḥādişdür ve aʿdād ḫod (12) meẓāhir iʿtibārı ile ẓuhūr bulmışdur.

3728

[2186] "Ayan-ı sabite dışında vücuttan herhangi bir koku koklamamıştır."

[2187] teʿālā: -Ü.

* *girībān* yaḳa maʿnāsınadur.

[2188] "De ki: 'O, Allah'tır, bir tektir." İhlās/1.

[2189] ʿadedde: ʿadedde gele Ü.

Çün birūnest īn zi-aᶜdād u Eḥad

(13) Çünki vaṣf u beyān olunan Eḥad aᶜdāddan ve aᶜdāduñ evveli olan eḥaddan (14) bīrūndur yaᶜnī anuñ ġayrıdur.

Ez-ezel ḳaṭᶜ-ı naẓar kun vez-ebed

Pes ezelden ve ebeden (15) ḳaṭᶜ-ı naẓar ile yaᶜnī ezel ve ebed iᶜtibārından ferāġat eyle.*

3729

Çün ezel güm geşt (16) ebed hem cāvidān

Çünki cāvidān ezel hem ebed güm ü maḥv oldı

Her dü-rā (17) key hīç mānd der-miyān

Pes ortada her ikisinüñ ḳaçan hīç eş̱eri ḳalur yaᶜnī (18) ḳalmaz belki iᶜtibār hemān ẕāta olur.

3730

Çün heme hīçī buved hīç īn heme

Çünki bu (19) cemīᶜan ṣāfī hīç-ber-hīçdür

Key buved der-aṣl cüz hīç īn heme

Bu cemīᶜ mevcūdāt (20) aṣlda hīçden ġayrı ḳaçan olur yaᶜnī hemān hīçdür.

ḤİKĀYET

3731

Güft ān dīvāne-rā (21) merdī ᶜazīz

Bir ᶜazīz merd ol dīvāneye didi.

Çīst īn ᶜālem begū īn ḫāne nīz

[S355a] (1) Di bu ᶜālem bu ḫāne daḫı nedür. *Ḫāne*den murād bu cihāndur.

3732

Güft hest īn (2) ḫāne-i pür-nām ü neng

Ol hūşyār mecnūn ol ᶜazīzden çünki bu suᵓāli (3) istimāᶜ eyledi aña cevāb virüp didi bu nām u nengile memlū ḫāne

Hemçü naḫlī (4) beste ez-ṣad güne reng

* *kun* emr-i ḫāżırdur.

Yüz güne rengden beste ve terkīb olunmış bir naḫl (5) gibidür. *Naḫl* egerçi ḫurmā aġacı maʿnāsınadur līkin bunda murād ol naḫldür ki (6) gün-ā-gün bal mümından ḥāṣıl olur ʿavām taḥrīf idüp naḳl dir. *Hest* (7) kelimesinüñ maʿnāsı mışrāʿ-i ṣānīnün maʿnāsına [Ü354b] ḳayd olunmışdur.*

3733

Ger be-dest ān (8) naḫl-rā māled yekī

Eger bir kimse ol naḫli eli ile ṣıḳup ova

Ān heme yek mūm (9) bāşed bī-şekī

Naḫlda olan ol gün-ā-gün nesneler hīç şeksiz ṣāfī (10) mūm olur anda olan ḥālāt mütebeddil olur.

3734

Çün heme mūmest ü dīger (11) nīz nīst

Çünki naḫl cemīʿan mūmdur ve ḥālbuki ol naḫl bir ġayrı nesne (12) daḫı degüldür.

Zān ki çendān reng cüz yek çīz nīst

Zīrā ki ol ḳadar reng (13) maʿnāda bir nesneden ġayrı degüldür . Zīrā ol cemīʿ reng ṣıḳılup bozulduḳda (14) cemīʿan bir reng olur.

3735

Çün yekī bāşed heme nebved düyī

Çünki cemīʿan birlik (15) olur ikilik olmaz ṣuver-i ʿaliyyede olduḳları gibi.

Hem menī berḫīzed īncā hem (16) tuyī

Pes bu ḥālet iʿtibārı ile bu maḥalde hem benlik hem senlik refʿ (17) olur . Zīrā vaḥdetde menī ve tuyī mümkin degüldür.

ḤİKĀYET

3736

Reft pīş-i Bū ʿAlī (18) ān pīr-zen

Ol pīr-zen Ebū[2190] ʿAlī'nüñ ḥużūrına gitdi.

Kāġıẕ-ı zer burd kīn (19) bistān zi-men

---

* *gūne* nevʿ maʿnāsınadur.

[2190] Ebū: Bū Ü.

Kāġıẕ-ı zer iletdi ve didi ki bunı benden al. *Kāġıẕ-ı zer*den (20) murād ol kāġıẕdur ki anuñ içine altun ḳoyup bir kimseye virürler. Niteki (21) Meşnevī-i Şerīf'de mesṭūrdur ve *kāġıẕ*dan murād zer-efşān kāġıẕ olmaḳ [S356b] (1) maḥalle enseb degüldür.

3737

Şeyḫ güftā ᶜahd dārem men ki nīz

Şeyḫ ol pīr-zene cevāb (2) virüp didi ki ben[2191] ᶜahd ṭutaram ki daḫı yaᶜnī hergiz

Cüz zi-Ḥaḳ nestānem ez-kes (3) hīç çīz

Ḫüdāy ᶜazze ve celleden ġayrı kimseden hīç nesne almayam.

3738

Pīr-zen der-ḥāl (4) güft iy Bū ᶜAlī

Pīr-zen çünki Bū ᶜAlī'den bu sözleri işitdi fi'l-ḥāl (5) didi iy Bū ᶜAlī

Ez-kücā āverdeī īn aḥvelī

Bu aḥvelligi ḳanda getürmişsin (6) yaᶜnī sen aṣḥāb-ı ṭarīḳatden iken sende bu [Ü355a] şaşılık nedür lāzım olan (7) ḫod bu degül midür ki ṣaḥrā-yı vücūdda mevcūd hemān Ḥaḳḳ teᶜālā ḥażreti olup bāḳī (8) eşyā maᶜdūm ola pes bu iᶜtibār ile kāġıẕ-ı zeri saña ben virmiş gibi (9) oluram belki Ḫüdāy ᶜazze ve celle virmiş olur.

3739

Merd-rā der-dīde īncā ġayr nīst

(10) Bu vādīde ki murād vādī-i tevḥīddür ṣāḥib-naẓar merdüñ çeşminde Ḫüdāy ᶜazze (11) ve celleden ġayrı yoḳdur.

Zān ki īncā Kaᶜbe nīst ü deyr nīst

Zīrā ki burada (12) Kaᶜbe yoḳdur ve deyr yoḳdur. *Īncā*dan murād vādī-i tevḥīddür ki[2192] bu mertebeye vuṣūl (13) bulan ṣāḥib-dilüñ naẓarında Ḫüdāyᶜ azze ve celleden ġayrı mevcūd bir nesne yoḳdur (14) . Zīrā bu ḥālet Eḥadiyyet mertebesidür Ḫüdāy ᶜazze ve celleden ġayrı bir şeyʾüñ vücūdı (15) melḥūẓ degüldür ve çünki vāḥidiyyet iᶜtibārı ile naẓar olunur mā-sivā vücūd (16) bulup Kaᶜbe ve deyr iᶜtibār olunup ḥükmleri cārī olur. Bu iᶜtibārāt ḥālāt-ı (17) ᶜışḳdan behrever olup müşāhede-i Cemāl-i İlāhī'den behre-gīr olan ṭāʾifeyedür (18) bu ṭāʾifeden ġayrı cemīᶜan ẓāhir-

[2191] ben: men Ü.
[2192] ki: -Ü.

bī̆ndür. Bu ṭāʾife Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ vücūd u (19) ẕāt-ı şerī̆finden bī̆-behrelerdür.[2193]

3740

Tu der-ī̆ncā merd-i ʿaḳd u ḥal neʾī̆

Sen burada (20) ʿaḳd ü ḥallüñ merd ü lāʾıḳı degülsin yaʿnī̆ sen ṣāḥib-taṣarruf degülsin.

Çend (21) bī̆nī̆ ġayr eger aḥvel neʾī̆

Eger şaşı degül iseñ Ḫüdāy ʿazze ve celleden ġayrıya ne naẓar [S356a] (1) eylersin yaʿnī̆ sen eger sırr-ı tevḥī̆dden behrever olsañ[2194] pes *leyse fi'd-dār ġayre deyyār*[2195] (2) diyüp mā-sivāya naẓar ve iltifātuñ olmayup cemī̆ʿī̆sini maʿdūm görürdüñ.

3741

(3) Hem ez-ū bişnev suḫanhā āşikār

Mevcūt hemān Ḫüdāy ʿazze ve celleyi bilüp sözleri (4) āşikāre hem andan istimāʿ eyle.

Hem bedū māned vücūdet pāyidār

[Ü355b] Hem senüñ (5) vücūduñ anuñile bāḳī̆ ve pāyidār ḳalur ḥayāt ve rūḥile bāḳī̆ ḳalmaz . Zī̆rā ḥayāṭ ve (6) rūḥ ve rūḥuñ ḥayātı ʿārıżī̆ bir ḥāletdür.

ḤİKĀYET

Evliyāu'l-lāhdan bir kimse (7) dimiş otuz yıldur ki benüm mükāleme ve müṣāḥabetüm Ḫüdāy ʿazze ve celle iledür. Ḫalḳ ẓann (8) eyler ki kendülerledür. Bunuñ sırrı aṣḥāb-ı dile ziyāde rūşendür.

3742

Merd-i sālik (9) çün be-ḥadd-ı dil resī̆d[2196]

Merd-i sālik çünki dilüñ ḥaddine irişdi yaʿnī̆ çünki (10) ṣāḥib-dil oldı.

Ender īn reh çün bedīn menzil resī̆d

Bu yolda çünki (11) bu menzile irişdi yaʿnī̆ çünki vādī̆-i tevḥī̆de vuṣūl bulup sırr-ı tevḥī̆dden (12) behrever oldı.

3743

[2193] bī̆-behrelerdür: bī̆-ḫaberlerdür Ü.
[2194] olsañ: iseñ Ü.
[2195] "Evde Allah'tan başka kimse yok."
[2196] Bu beyit ve şerhi Ü nüshasında yoktur.

Hem cüz ū kes-rā nebīned yek zamān

Hem bir zamān yaʿnī (13) hergiz Ḫüdāy ʿazze ve celleden ġayrı kimseyi gör(mez).

Hemçü ū kes-rā nedāned cāvidān

(14) Kimseyi ancılayın cāvidān bilmez yaʿnī ḥażret-i Ḥaḳ'dan ġayrı olan mevcūdātı (15) maʿdūm ve fānī bilür.

3744

Hem der-ū hem zū vü hem bā-ū buved

Hem anda hem andan (16) ve hem anuñile olur.

Hem birūn ez-her se īn nīkū buved

Hem her üçinden (17) ṭaşra bu nīkū ve ḫūbdur . Zīrā bu ḥālet mertebe-i istiġrāḳdan müyesser olur.

3745

(18) Her ki der-deryā-yı vaḥdet güm neşud

Her kim ki vaḥdet ve tevḥīd deryāsında ġarḳ (19) u güm olmadı.

Ger heme Ādem buved merdüm neşud

Eger ol kimse ḥażret-i Ādem (20) ola merdüm olmadı. Murād sırr u vaḥdetden bī-ḫaber ve bī-behre olan kimse ḳadr ü (21) şerefden dūr olduġın işʿārdur. *Ādem* ẕikri farażīdür.

3746

Her ki ez-ehl-i [S357b] (1) hüner vez-ehl-i ʿayb

Her kim ki ehl-i hünerdendür ve ehl-i ġaybdandur yaʿnī eger saʿīd (2) veger şaḳīdür.

Āfitābī dāred ender-ceyb ġayb

Ġayb u pinhān ceybde bir āfitāb (3) ṭutar. *Āfitāb*dan murād istiʿdād-ı rūḥānī ve ḥālet-i Sübḥānī'dür.

3747

[Ü356a] ʿĀḳıbet rūzī (4) buved kān āfitāb

ʿĀḳıbet bir gün olur ki ol āfitāb

Bā-ḫodeş gīred berendāzed (5) niḳāb

Niḳābı refʿ eyler anı kendüsi ṭutar ve anı rūşen eyler.

3748

Her ki ū (6) der-āfitāb-ı ḫod resīd

Her kim ki o kendünüñ āfitābına irişdi yaʿnī anda (7) ol istiʿdād ve ḥālet ẓāhir oldı.

Tu yaḳīn mīdān ki nīk ü bed (8) resīd

Sen yaḳīn ve taḥḳīḳ bil ki nīk ü bed müntehī oldı yaʿnī bir ḥālete (9) irişdi ki beşeriyyet evṣāfından ḫalāṣ oldı.

3749

Tā tu bāşī nīk ü bed īncā (10) buved

Zīrā mādām ki sen olursın bunda nīk ü bed olursın yaʿnī mādām ki (11) ittiḥād-ı rūḥānīye vuṣūl bulmayasın aḫlāḳ-ı ẕemīmeden ve nīk ü bed iʿtibārından (12) berī olmazsın.

Çün tu güm geştī heme sevdā buved

Līkin çünki sen maḥv u (13) fānī olduñ cemīʿan ol nīk ü bed sevdā ve muḥabbet olur.

3750

Ver tu mānī (14) der-vücūd-ı ḫˇīş bāz

Veger sen kendü vücūduñdan girü ḳalasın yaʿnī ifnā-yı vücūddan (15) behrever olmayasın.

Nīk ü bed bīnī besī vü reh dırāz

Bisyār nīk ü bed (16) görürsin ve üns ü ḳurb-ı Ḥaḳḳ yolunı dırāz ve baʿīd görürsin yaʿnī evṣāf-ı (17) beşeriyyetden ḫalāṣ olmazsın ve cenāb-ı İlāhī'ye vuṣūl bulmazsın.

3751

Tā ki (18) ez-hīçī pedīdār āmedī

Tā ki ʿadem ve hīçlikden ẓuhūra ve vücūda geldüñ.

(19) Der-girift-i ḫod giriftār āmedī

Kendü girift ḫuyuña giriftār geldüñ yaʿnī sen ki (20) ḫāk ve nuṭfeden ḫalḳ olunup vücūd bulduñ hergiz Ḫüdāy teʿālā ḥażretine celle (21) şānuhu lāʾıḳ bir ʿamel eylemedüñ belki kendü ḫuy ve ʿādetüñe giriftār olup ḳalduñ.

3752

[S357a] (1) Kāşkī eknūn çü evvel būdī-ī

Kāşkī şimdi evvelki gibi olayduñ.

Yaʿnī (2) ez-hestī muʿaṭṭal būdī-ī

Yaʿnī vücūduñdan muʿaṭṭal olayduñ yaʿnī ʿışḳ u (3) muḥabbet sebebi ile vücūduñdan [Ü356b] pāk ve berī olayduñ.

3753

Ez-ṣıfāt-ı bed be-küllī (4) pāk şev

Ḳabīḥ ṣıfāṭdan bi'l-külliyye pāk ve ʿārī ol.

Baʿd ez-ān bādī (5) be-kef bā-ḫāk şev

Andan ṣoñra dest ü kefüñde ṣāfī bād ḫākile ol yaʿnī (6) hergiz kendüñe kendüñe vücūd virme ve fiʿl ü ʿamelüñe iltifāt ve iʿtibār eyleme.

3754

Ez-kücā (7) dānī ki ender-ten turā

Sen ḳandan bilürsin ki senüñ cism ü vücūduñda

Çi (8) pelīdīhāst ü çi külḫen turā

Senüñ içün ne pelīdlüklerine külḫān vardur (9) yaʿnī bisyār nā-pāklik ve külḫān vardur.

3755

Mār u kejdüm bā-tu zīr-i perdeend

(10) Mār ve ʿaḳreb senüñile perde altındadur yaʿnī senüñ vücūduñda pinhān (11) olmış mār ve ʿaḳreb bisyārdur līkin senüñ andan ḫaberüñ yoḳdur.

Ḫufteend (12) ü ḫ ̌īşten güm kerdeend

Yatup uyumışlardur ve kendülerin pinhān (13) ve nihān eylemişlerdür. *Mār u kejdüm*den murād aḫlāk-ı ẕemīmedür ki senüñ vücūduñda (14) müntericdür ve sen andan ġāfil ve bī-ḫabersin.

3756

Ger ser-i mūyī ferā īşān kunī

Eger anları (15) bir ḳıl ucı ḳadar ʿālī eyleyesin ve ḳuvvet ve furṣat viresin

Her yekī-rā (16) hemçü ṣad şuʿbān kunī

Anlaruñ her birisini yüz ejderhā gibi eylersin yaʿnī (17) çünki vücūduñda olan aḫlāḳ-ı ẕemīmenüñ izālesine muḳayyed olmayup (18) belki ziyāde eyleyesin min-baʿd

anları vücūduñdan refᶜ eylemege ḳādir olmayup (19) Firᶜavn-sīret olursın. Bu zamānda olan aṣḥāb-ı devlet ve erbāb-ı ġınānuñ (20) ekṣeri bu sīret üzeredür. Ḥużūrında şerᶜ-i şerīfden söz söyleyenlere bī-ḥużūr (21) olur ḥiddet ve ġażab āşikār eyler ḫaberi yoḳdur ki bu ḥālāta sebeb vücūdında [S358b] (1) olan aḫlāḳ-ı ẕemīmedür.

3757

Her kesī-rā dūzaḫī pür-mār hest

Her bir kimsenüñ (2) mārıla memlū bir dūzaḫı vardur yaᶜnī herkesüñ vücūdında aḫlāḳ-ı ẕemīme vardur ki (3) anuñ mārıla memlū dūzaḫa dāḫil olmasına sebebdür.

Tā neperdāzī tu dūzaḫ kār [Ü357a] (4) hest

Pes mādām ki sen ol dūzaḫı mārdan ḫālī eylemeyesin saña kār (5) vardur yaᶜnī mādām ki sen vücūduñdan aḫlāḳ-ı ẕemīmeyi izāle eylemeyesin saña (6) dūzaḫdan ḫalāṣ müyesser olmaz.

Beyt

Be-dūzaḫ burd merd-rā ḫuy zişt

(7) Ki aḫlāḳ-ı nīk āmedest ez-bihişt

3758

Ger birūn āyī ez-īnhā pāk tu

Eger sen (8) dünyāda iken bunlardan pāk ve tamām ṭaşra gelesin yaᶜnī aḫlāḳ-ı ẕemīmeden (9) tamām ḫalāṣ olasın

Ḫoş be-ḫˇāb ender-şevī der-ḫāk tu

Pes baᶜde'l-mevt (10) sen ḳabrde ḫoş ḫˇāb ve rāḥatda olursın yaᶜnī Münker ve Nekīr'üñ elinden ḫalāṣ (11) olup āsūde-ḥāl olursın . Zīrā ᶜuḳūbetden ḫalāṣ olan kimseye (12) Münker ve Nekīr *nem kenevmeti'l-ᶜarūs* diyüp oradan gider.[2197] *Nem* emr-i ḥāżırdur *tenām*dan.

3759

(13) Ver ne zīr-i ḫāk çi kejdüm çi mār

Ve illā ḫāküñ altında ᶜaḳreb ne mār ne yaᶜnī (14) ḳabrde hem ᶜaḳreb hem mār

Mīgezendet saḫt tā rūz-ı şumār

Ḳıyāmete degin (15) seni muḥkem ısırurlar yaᶜnī eger aḫlāḳ-ı ẕemīmeden pāk olmayup vefāt eyleyesin (16) ḳabrde ᶜaẕāb u ᶜiḳābdan necāt bulmazsın.

[2197] gider: giderler Ü.

3760

Her kesī kū bī-ḫaber zīn pākīst

(17) Her bir kimse ki o[2198] pāklikden bī-ḫaber ve bī-behredür.

Her ki ḫ̌āhī gīr kirm-i ḫākīst

(18) Her kimi ister iseñ farż ile ol kimse ḫāke mensūb kirmdür yaʿnī ḫāküñ içinde (19) olan kirm meṣābesindedür ki ẕerre[2199] ḳadr ü şerefi yoḳdur ve nā-çīz ve nā-pākdur. (20) *Kirm* ḳurddur ki ḫāk içinde[2200] necāsetde ve baʿżı maḥalde olur.

3761

Tā key iy ʿAṭṭār (21) ez-īn ḥarf-i mecāz

İy ʿAṭṭār bu mecāz sözden ḳaçana degin yaʿnī bu ẓāhir kelimātı [S358a] (1) niçe bir söylersin.

Bā-ser-i esrār-ı tevḥīd āy bāz

Yine tevḥīdüñ esrārı cānibine gel (2) yaʿnī andan söyle.*

3762

Merd-i sālik çün resīd īn cāy-gāḥ

[Ü357b] Merd-i sālik çünki (3) bu maḥalle irişdi

Cāygāḥ u merd berḫīzed zi-rāh

Cāygāh ve merd yoldan ḳalḳar (4) yaʿnī refʿ olur . Zīrā vādī-i tevḥīdüñ muḳteżāsı budur.

3763

Güm şeved . Zīrā ki (5) peydā āyed ū

Ol sālik güm ü maḥv olur . Zīrā ki ẓāhir gelür yaʿnī anuñ fenā-yı[2201] (6) vücūdı beḳā-yı[2202] vücūda mütebeddil olur ve ḥaḳīḳatde vücūd bu vücūddur . Zīrā (7) bu vücūda hergiz fenādan ḫavf yoḳdur ki[2203] bu maʿnā meşāyiḫüñ bu kelāmından (8) ẓāhirdür.

Güng gerded zān ki gūyā āyed ū

[2198] o: o bu Ü.
[2199] ẕerre: ẕerre ḳadar Ü.
[2200] içinde: içinde ve Ü.
* *āy* emr-i ḫāżırdur.
[2201] fenā-yı: fenāyī Ü.
[2202] beḳāy-ı: beḳāyī Ü.
[2203] ki: Niteki Ü.

Ol sālik güng ü ḫāmūş olur (9) . Zīrā ki gūyā gelür yaʿnī anuñ cismānī nuṭḳı rūḥānī nuṭḳa[2204] mütebeddil olur.

3764

(10) Cüzv bāşed kül şeved ne kül ne cüzv

Ol sālik ki cüzv ola anda küll olur (11) belki ne küll ne cüzv olur.

Ṣūretī bāşed ne cism ü cān ne ʿużv

Ol sālik (12) vādī-i tevḥīdde tevḥīd-i İlāhī'nüñ sırr u esrārınuñ teʾsīri sebebi ile bir ḥālete (13) irişüp bir ṣūrete[2205] olur ne cism ü cān ne ʿużv yaʿnī rūḥāniyyet sebebi ile (14) beşeriyyetden ḫalāṣ olup melekiyyet mertebesine vuṣūl bulur egerçi bi-ḥasbi'ẓ-ẓāhir (15) cism ü ʿużvdur.

3765

Her çehār āyed birūn ez-her çehār

Ol vādīde her (16) çehār her çehārdan ṭaşra gelür yaʿnī ḫalāṣ ve berī olur.

Ṣad hezār āyed füzūn (17) ez-ṣad hezār

Ṣad hezār ṣad hezārdan füzūn ve ziyāde gelür. Ḫulāṣa-i kelām budur ki (18) çünki sālik vādī-i tevḥīde vuṣūl bulup sırr-ı tevḥīdden behrever olanuñ (19) çār ʿunṣurdan terkīb olunmış vücūdı bu vādī-i tevḥīdden evvel beyān olunan (20) çehār vādīden güẕer idüp anuñ cemīʿ ʿaḥvāli tamām mütebeddil olur. Bir *çehār*dan (21) murād çehār ʿunṣurdur ve bir *çehār*dan murād ṭaleb ve ʿışḳ u maʿrifet ve istiġnādur. [S359b] (1) *Ṣad hezār* ẕikri keşretden ʿibāretdür. Pes maʿnā böyle olur anda olan cemīʿ (2) ḥālātdan ziyāde anuñ vücūdında laṭīf ḥālāt ẓāhir olur . Zīrā çünki (3) bir kimse riyāżet [Ü358a] ve mücāhede sebebi ile ḥaḳīḳat mertebesine vuṣūl bulup müntehī (4) ola ol mertebeye vāṣıl olunca anuñ ẓāhiri ve bāṭını mütebeddil olur līkin ol (5) tebeddül ḫavāṣṣa rūşendür ve ehl-i ẓāhirden mestūr[2206] ve maḫfīdür.

3766

Der-debīristān-ı (6) īn sırr-ı ʿacīb

Bu ʿaceb sırr debīristānında

Ṣad hezārān ḫalḳ bīnī ḫuşk-leb

[2204] rūḥānī nuṭḳa: rūḥānīye Ü.
[2205] ṣūrete: ṣūret Ü.
[2206] mestūr: mestūrdur Ü.

(7) Ṣad hezārān ḫalḳı ʿaṭşān ve pür-ḥarāret görürsin . Zīrā ʿuşşāḳ bu ṭarīḳde (8) dem-be-dem *hel min-mezīd*[2207] diyüp bisyār ṭaleb gösterir. *Debīristān* mekteb.

3767

(9) ʿAḳl īncā kīst üftāde be-der

ʿAḳl bunda kimdür der ü bāba düşmişdür yaʿnī (10) ʿaḳl bu sırruñ ıṭṭılāʿına ḳādir degüldür.

Mānde ṭıflī kūr zi-māder-zād u ker

(11) Māder-zād kūr u ker ḳalmış bir ṭıfl gibidür. Lübb-i kelām budur ki māderinden kūr u ker (12) ṭoġan ṭıfl ne ḥālde ise ʿaḳl bu sırr ḫuṣūṣında ancılayındur. *kūr* maʿrūfdur. (13) *ker* kāf-ı ʿArabīnüñ fetḥi ile ṣaġır maʿnāsınadur.

3768

Ẕerreʾī ber-her ki zīn sır (14) tāftest

Bu sırdan her kimüñ ki üzerine bir ẕerre ḳadar yaldıramış ve vāḳiʿ (15) olmışdur

Ser zi-mülk-i her dü ʿālem tāftest

Ol kimse her iki ʿālemüñ mülk ü (16) salṭanatından baş çevirmişdür yaʿnī iʿrāż ve ferāġat eylemişdür.

3769

Ḫod çü (17) mūyī nīst īn kes der-miyān

Bu her iki ʿālemden iʿrāż ve ferāġat (18) eyleyen kimse ḫod miyān u vücūdda bir mūy gibi degüldür yaʿnī mūyda vücūd vardur (19) anda vücūddan eṣer yoḳdur.

Çün betābed ser be-hīçī ez-cihān

Hīçligile cihāndan (20) nice baş çevirür . Zīrā cihāndan iʿrāż eylemege ḫod vücūd lāzımdur ol sālik (21) çünki ifnā-yı vücūd sebebi ile vücūddan dūr olmışdur pes baş çevirmek [S359a] (1) ne vechile olur. Bu maʿnā [Ü358b] rūḥāniyyet iʿtibārı iledür ve bunuñ taḥḳīḳi ẓuhūr (2) bulmaġa bisyār kelimāt ister.

3770

Gerçi īn kes nīst kül hem īn kesest

İfnā-yı (3) vücūd ve ittiḥād-ı rūḥānī iʿtibārı[2208] egerçi bu kimse maʿdūmdur līkin ḥaḳīḳat iʿtibārı (4) ile küll hem bu kimsedür . Zīrā cemīʿ mevcūdāta anuñ vücūdı cāmiʿdür.

[2207] O gün cehenneme ‘Doldun mu?’ deriz. O da ‘**Daha var mı**?’ der.” Kāf/30.

Der-cihān-ı (5) ʿışḳ maḥrem īn kesest

Zīrā ʿışḳ cihānında tevḥīd sırrına maḥrem bu kimsedür. Bu (6) vaṣf olunan maḥrem-i rāz ẓāhirde ḳaṭre ve maʿnāda deryādur ve ṣūretde ẕerre (7) ve ḥaḳīḳatde āfitāb-ı raḫşāndur.

ḤİKĀYET

3771

Güft Loḳmān-ı Seraḫsī kiy İlāh

(8) Loḳmān-ı Seraḫsī ḥażreti ḳaddesa'l-lāhu teʿālā[2209] sırrahu'l-ʿazīz didi ki iy Allāh

Pīrem ü (9) ser-geşte vü güm kerde rāh

Pīrem ve ser-geşte ve müteḥayyirem ve yolı güm ü żāyiʿ eylemişem.

3772

(10) Bendeʾī kū pīr şud şādeş kunend

Bir bende ki ol pīr oldı anı şād (11) u mesrūr eylerler.

Pes ḫaṭaş bidhend ü āzādeş kunend

Pes aña ḫaṭṭ virürler ve anı (12) āzād eylerler. *Ḫaṭṭ*dan murād efendisinüñ ḫaṭṭıdur.

3773

Men künūn der-bendegīt (13) iy pādişāh

Ben şimdi senüñ ḳulluġuñda iy pādişāh

Hemçü berfī kerdeem (14) mūy-ı siyāh

Siyāh mūyumı ḳar gibi sefīd eylemişem.

3774

Bendeʾī bes ġam-keşem (15) şādīm baḫş

Ben ġam-keş bir bendeyem baña sürūr iḥsān eyle.*

Pīr geştem ḫaṭṭ-ı (16) āzādīm baḫş

Pīr oldum baña āzādlıḳ ḫaṭṭını iḥsān eyle yaʿnī beni ḳulluġuñdan (17) āzād idüp ḳalbümi mesrūr eyle.

[2208] iʿtibārı: iʿtibārile Ü.

[2209] teʿālā: -Ü.

* *baḫş* emr-i ḫāżırdur.

3775

Hātifī güft iy ḥaram-rā ḫāṣ-ı ḫāṣ

Ol (18) ḥālde bir hātif aña ḫiṭāb idüp didi iy ḥaramuñ ḫāṣü'l-ḫāṣı

Her ki (19) ū ez-bendegī ḫˇāhed ḫalāṣ

Her kim ki o bendelikden ḫalāṣ ister

3776

Maḥv gerded (20) ᶜaḳl u teklīfeş be-hem

Anuñ ᶜaḳl u teklīfi maᶜan maḥv olur yaᶜnī anuñ ᶜaḳlı refᶜ (21) olup teklīf andan sāḳıṭ olur.

Terk kun īn her dü-rā der-nih ḳadem

Bu her [S360b] (1) ikisini terk eyle pes bu ḫuṣūṣa ḳadem ḳo.

3777

Güft İlāhī men turā ḫˇāhem müdām

Çünki (2) Loḳmān-ı Seraḫsī ḥażreti hātifden bu kelimātı istimāᶜ eyledi pes didi iy benüm (3) Allāh'um müdām ben seni isterem.

ᶜAḳl u teklīfem nebāyed ve's-selām

Baña ᶜaḳl u teklīf (4) gerekmez ve's-selām.

3778

Pes zi-teklīf ü zi-ᶜaḳl āmed birūn

Pes fi'l-ḥāl teklīfden (5) ve ᶜaḳldan ṭaşra geldi.

Pāy-kūbān dest mīzed der-cünūn

Lā-cerem cünūnda (6) raḳṣ u semāᶜ idüp ellerini biri birine urdı.

3779

Güft eknūn men nedānem kīstem

(7) Didi şimdi ben bilmezem kimem.

Bende bārī nīstem pes çīstem

Ḥāṣıl-ı kelām bende degülem (8) pes neyem.

3780

Bendegī şud maḥv u āzādī nemānd

Bendelik maḥv oldı ve āzādlıḳ (9) ḳalmadı.

Ẕerreᶜī der-dil ġam u şādī nemānd

Gönlümde bir ẕerre ġam ve sürūr ḳalmadı.

3781

(10) Bī-ṣıfat geştem negeştem bī-ṣıfat

Ṣıfatsız oldum līkin bir iʿtibār ile ṣıfatsız (11) olmadum . Zīrā bu ḥālet hem bir ṣıfatdur.

ʿĀrifem ammā nedārem maʿrifet

Egerçi (12) ben ʿārifem ammā maʿrifet ṭutmazam . Zīrā ʿışḳ-ı İlāhī'nüñ mecnūnları erbāb-ı ʿirfāndandur (13) . Zīrā maḳbūlān-ı dergāh-ı Eḥadiyyet zümresindendür ammā ʿaḳldan dūr olduḳları (14) içün maʿrifetu'l-lāhdan bī-behrelerdür.

3782

Mīnedānem tu menī yā men tuyī

(15) Bilmezem sen ben misin yā ben sen misin.*

Maḥv geştem der-tu vü güm şud düyī

Ben sende güm ü maḥv (16) oldum ve ikilik güm ü maḥv oldı. Bu kelimāt Loḳmān-ı Seraḫsī ḥażretinüñ[2210] cānibindendür.

ḤİKĀYET

3783

Ez-ḳażā üftād maʿşūḳī der-āb

Ḥükm-i İlāhī ile bir maʿşūḳ āba (18) düşdi.

ʿĀşıḳeş ḫod-rā der-efkend ez-şitāb

Anuñ ʿāşıḳı çünki (19) anı gördi şitābdan yaʿnī tevaḳḳufsız fevrī kendüsini ol āba bıraḳdı.

3784

(20) Çün resīdend ān dü ten bā-yek-diger

Çünki ol iki kimse yaʿnī ʿāşıḳ ve maʿşūḳ (21) biri birine [Ü359b] irişdiler.

Ān yekī pürsīd ez-īn kiy bī-ḫaber

Ol birisi bundan [S360a] (1) yaʿnī maʿşūḳ ʿāşıḳından suʾāl eyledi ve didi ki iy bī-ḫaber. *Ān*dan murād (2) ʿāşıḳ ve *īn*den murād maʿşūḳdur.

3785

---

* *men*de *yā* ḫiṭāb içündür.

[2210] ḥażretinüñ: ḥażretlerinüñ Ü.

Ger men üftādem der-īn āb-ı revān

(3) Egerçi ḳażā ile ben bu āb-ı revāna düşdüm

Ez-çi efkendī tu ḫod-rā (4) der-miyān

Sen neden kendüñi ābuñ içine bıraḳduñ.

3786

Güft men ḫod-rā (5) der-āb endāḫtem

ʿĀşıḳ maʿşūḳına cevāb virüp didi ben kendümi āb-ı (6) revāna atdum.

Zān ki ḫod-rā ez-tu mīneşnāḫtem

Zīrā ki ben kendümi (7) senden farḳ ve temyīz eylemedüm.

3787

Rūzigārī şud ki tā men bī-şekī

(8) Būdeem tu tu menī her dü yekī

Bisyār zamān oldı ki hīç şeksiz (9) ben sen olmışam sen bensin her ikimüz birüz yaʿnī ʿışḳ sebebi ile mā-beynümüzde (10) ittiḥād-ı rūḥānī tamām külliyyet üzeredür.

3788

Tu menī yā men tuem çend ez-düyī

(11) Sen bensin yā ben senem ikilikden niceye dek

Yā tuem men yā tu men (12) yā men tuyī

Yā ben senem yā sen ben sensin. Murād ʿışḳda ittiḥād-ı rūḥānī (13) muḳarrer idügin işʿārdur.

3789

Çün tu men men tu bübāşem ber-devām

İy benüm (14) maʿşūḳum çünki devām üzere sen bensin ben senem.

Her dü ten bāşīm (15) yek ten ve's-selām

Pes bu iʿtibār ile her ikimüz ḥaḳīḳatde bir kimse oluruz (16) ve's-selām yaʿnī ẓāhirde egerçi mā-beynümüzde ten ikidür līkin ʿışḳ u muḥabbetden ḥāṣıl (17) olan ittiḥād sebebi ile ten birdür.

3790

Tā düyī ber-cāst der-şirket şitāft

(18) Mādām ki sāliküñ ḳatında ikilik yirindedür şirkete ivdi yaʿnī şirkden (19) ḫalāṣ olmadı . Zīrā bu ḥāletden ḫalāṣ olmayan sālik aṣḥāb-ı ḥaḳīḳat (20) ḳatında erbāb-ı şirkden ʿadd olunur.

Çün düyī berḫāst tevḥīdet bitāft

(21) Ammā çünki şirket refʿ oldı senüñ tevḥīdüñ raḫşān oldı yaʿnī sırr-ı [S361b] (1) tevḥīdden [Ü360a] behreversin.

3791

Tu der-ū güm kerd tevḥīd īn buved

Sen anda güm ü (2) maḥv ol erbāb-ı ḥaḳīḳat ḳatında tevḥīd budur yaʿnī çünki ʿışḳ-ı İlāhī sebebi (3) ile ifnā-yı vücūda vuṣūl bulasın hīç şeksiz tevḥīde vāṣıl olmışsın. (4) *Der-ū güm*den murād bu ḥāletdür. *der-ū*da olan *ū*dan murād Ḫüdāy ʿazze (5) ve celledür.*

Güm şuden güm kun ki tefrīd īn buved

Güm ü maḥv olmaġı güm ü maḥv eyle ki (6) aṣḥāb-ı ḥaḳīḳat ḳatında tefrīd budur yaʿnī çünki güm ü maḥv olmaḳ fikrinden ḫalāṣ (7) olduñ tefrīdden behrever olursın.

ḤİKĀYET

3792

Güft rūzī ferruḫ (8) u mesʿūd būd

Tevārīḫ ṣāḥibi didi mübārek ve mesʿūd bir gün idi.

(9) Rūz-ı ʿarż-ı leşker-i Maḥmūd būd

Sulṭān Maḥmūd'uñ raḥmetu'l-lāhi ʿaleyh leşkerinüñ (10) ʿarżı güni idi yaʿnī leşkerüñ ʿārıżı ol gün leşkeri Sulṭān Maḥmūd'a (11) ʿarż eyledi.

3793

Şud be-ṣaḥrā bī-ʿaded pīl ü sipāh

Ol gün bī-ʿaded fīl (12) ve ʿasker ṣaḥrāya gitdi.

Būd bālāyī ber-āncā reft şāh

Ol maḥalde bir ʿālī (13) maḳām var idi Şāh Maḥmūd oraya gitdi.

3794

Şud ber-i ū hem Eyāz u hem Ḥasan

* *kerd* bunda emr-i ḫāżırdur.

(14) Eyāz[2211] ve hem Ḥasan Sulṭān Maḥmūd'uñ ḳatına gitdi.

Her se mī̇kerdend ᶜarż (15) encümen

Her üçi ol ᶜālī̇ maḥalden encümen ve ᶜaskeri ᶜarż ve seyr eylediler.

3795

(16) Būd ṣaḥn-ı ᶜālem ez-ḫayl ü sipāh

Hemçü ez-mūr u meleḫ bigrifte rāh

Mūr ve (17) meleḫden yol ṭutulmış olduġı gibi ᶜālemüñ ṣaḥn u meydānı fī̇l ve ᶜaskerden (18) ṭutulmış idi. Murād mūr ve meleḫ ḥadden bī̇rūn olduġı gibi Sulṭān Maḥmūd'uñ (19) fī̇l ve ᶜaskeri ḥadden bī̇rūn idügi beyāndur.

3796

Çeşm-i ᶜālem ān çünān leşker nedī̇d

(20) Ḫalḳ-ı ᶜālemüñ çeşmi ancılayın leşker görmedi.

Bī̇ş ez-ān leşker kesī̇ dī̇ger nedī̇d

[Ü360b] (21) Ziyāde[2212] leşker hergiz bir kimse görmedi.

3797

Pes zebān bügşād şāh-ı nāmver

Pes [S361a] (1) nām-dār şāh ki murād Sulṭān Maḥmūd'dur raḥmetu'l-lāhi ᶜaleyh zebānını içdı yaᶜnī̇ söze (2) geldi.

Bā-Eyāz-ı ḫāṣ-ı ḫod güft iy püser

Kendünüñ ḫāṣ Eyāz'ına didi iy (3) püser.

3798

Hest çendī̇n pī̇l ü ᶜasker ān-ı men

Bu ḳadar bisyār ḫayl[2213] ve leşker benüm ānumdur (4) yaᶜnī̇ benüm[2214] ġayrı kimsenüñ degüldür.

Īn heme ān-ı tu tu sulṭān-ı men

Bu cemī̇ᶜ ve[2215] fī̇l (5) ve ᶜasker senüñdür sen benüm sulṭānumsın Sulṭān Maḥmūd'dan bu gūne kelimāt (6) ġāyet ḫūb vāḳiᶜ olmışdur . Zī̇rā Sulṭān Maḥmūd Eyāz'uñ ᶜāşıḳıdur ve ᶜāşıḳ (7) maᶜşūḳınuñ maḥkūm ve bendesidür ve cān u dilden emr ü

[2211] Eyāz: Hem Eyāz Ü.
[2212] Ziyāde: Andan ziyāde Ü.
[2213] ḫayl: fī̇l Ü.
[2214] benüm: benümdür Ü.
[2215] ve: -Ü.

fermānına muṭīʿdür (8) ʿışḳda bisyār bundan ʿacībrek bisyār ḥālāt vāḳiʿ olmışdur ve olur.[2216]

(9) Mıṣrāʿ

ʿIşḳ ez-īn bisyār kerdest ü kuned

3799

Gerçi güft īn lafẓ şāh-ı nām-dār

(10) Nām-dār şāh egerçi ol maḥalde ol sözi didi

Saḫt fārıġ būd Eyāz u (11) ber-ḳarār

Līkin Eyāz ol sözden ziyāde[2217] fārıġ ve ber-ḳarār idi.

3800

Şāh-rā (12) ḫıdmet nekerd ān cāygāh

Ol maḥalde ol sözden oturdı[2218] Şāh Maḥmūd'a (13) Eyāz taʿẓīm ve tekrīm eylemedi.

Ḫod negüft ū īn merā güftest şāh

Eyāz ḫod şāh (14) bunı baña dimişdür dimedi ve ẕerre ḳadar muḳayyed olmadı.

3801

Şud Ḥasan āşüfte vü güft (15) iy ġulām

Ḥasan-ı Meymendī ki Sulṭān Maḥmud'uñ Eyāz'uñ bu ḥālinden āşüfte ve (16) perīşān oldı ve Eyāz'a ḫiṭāb idüp iy ġulām didi

Mīkuned şāhīt (17) çendīn iḥtirām

ʿAẓīmü'ş-şān bir şāh saña bu ḳadar tekrīm ve iḥtirām eyler.

3802

Tu çünīn (18) istāde çün bī-ḥürmetī

Sen niçün böyle bī-ḥürmet ṭurmışsın.

Puşt (19) ḫam nedhī vü neknī ḫıdmetī

Pādişāhuñ ḥużūrında arḳañı iki ḳat eylemezsin (20) ve pādişāha bir taʿẓīm ve iḥtirām [Ü361a] eylemezsin. Bu mıṣrāʿ-i evvelde bu maʿnā laṭīf degüldür (21) sen bī-edeb ve bī-ḥürmet bir kimse gibi böyle[2219] ṭumışsın.

[2216] bisyār ḥālāt vāḳiʿ olmışdur ve olur: ḥālāt vāḳiʿ olmışdur Ü.
[2217] ziyāde: -Ü.
[2218] oturdı: -Ü.
[2219] böyle: -Ü.

3803

Tu çirā ḥurmet nemīdārī nigāh

[S362b] (1) Sen niçün ḥürmeti ḥıfẓ u nigāh ṭutmazsın yaʿnī pādişāha bu ḫuṣūṣda (2) niçün ḥürmet eylemezsin.

Ḥaḳ-şināsī nebved īn der-pīş-i şāh

Şāhuñ (3) ḥużūrında bu ḥālet Ḥaḳ-şināslıḳ olmaz pes sen küfrān-ı niʿmet olmışsın.

3804

(4) Çün Eyāz el-ḳıṣṣa büşnūd īn ḫitāb

Muḥaṣṣal-ı kelām çünki Eyāz Ḥasan-ı (5) Meymendī'den bu ḫiṭābı işitdi

Güft hest īn-rā muvāfıḳ dü cevāb

(6) Ḥasan-ı Meymendī'ye didi buña muvāfıḳ ve münāsib iki cevābdur.[2220]

3805

Yek cevāb (7) īnest kīn bī-rūy u rāḥ

Bir cevāb budur ki bu ḥaḳīr ve bu bī-edeb

Ger kuned (8) ḫıdmet be-pīş-i pādişāh

Eger pādişāhuñ ḫużūrında ḫıdmet ve taʿẓīm (9) eyleye.

3806

Yā be-ḫāk üfted be-ḫˇārī pīş-i ū

Yā ḫˇārlıḳ ile pādişāhuñ öñinde (10) ḫāke düşe ve yüzini ḫāk üzere ḳoya

Yā suḫan güyed be-zārī pīş-i ū

(11) Yā zārlıḳ ile anuñ ḥużūrında söz söyleye ve duʿā eyleye.

3807

Bīşter ez-şāh (12) u kemter āmeden

Muḥaṣṣal-ı kelām şāhdan ziyāderek ve şāhdan kemter gelmek

(13) Cümle bāşed der-ber-ā-ber āmeden

Cemīʿan bu ḥālāt şāhuñ ber-ā-berine gelmek olur.

3808

(14) Men kiyem tā ser bedīn kār āverem

[2220] cevābdur: cevāb vardur Ü.

Çünki ḥāl böyledür pes ben kimem tā bu kāra (15) ser ü raġbet getürem ve iḳdām eyleyem.

Der-miyān ḫod-rā pedīdār āverem

Kendümi (16) ortada ẓuhūra getürem.

3809

Bende ān-ı ū vü teşrīf ān-ı üst

Bende anuñ (17) ānıdur ve teşrīf anuñ ānıdur yaʿnī bu iki ḥālet anuñ cānibindendür.

Men kiyem fermān (18) heme fermān-ı üst

Ben kimem ki benden fermān ṣādır ola fermān cemīʿan ḫod (19) anuñ fermānıdur.

3810

Ān çi her rūz īn şeh-i fīrūz kerd

Ol kerem ve iḥsānı ki her gün [Ü361b] (20) ʿālem ḫalḳına bu muẓaffer ve saʿādetmend şāh eyledi.

Vīn kerem kū bā-Eyāz imrūz kerd

(21) Ve bu keremi ki o bugün Eyāz'a eyledi.

3811

Ger dü ʿālem ḫuṭbe-i ẕāteş kunend

Farażā [S362a] (1) eger iki ʿālem anı anuñ ẕātına ḫuṭbe eyleyeler yaʿnī anı andan ṣādır olan iḥsān ve (2) keremile ve laṭīf ḥālātile vaṣf u medḥ eyleyeler

Men nedānem tā mükāfāteş kunend

(3) Ben bilmezem ki tā anuñ mükāfātını eyleyeler yaʿnī anuñ mükāfātını eylemege ḳādir olmazlar (4) . Zīrā bu pādişāhuñ cihān ḫalḳına luṭf u keremi ve cūd u ʿadli ḥadden bīrūndur.

3812

(5) Men der-īn maʿrıż kücā āyem pedīd

Ben bu maḥalde ḳanda ẓāhir gelürem ve āşikār oluram.[2221]

Men ki bāşem yā çirā āyem pedīd

[2221] Bu mısra S nüshasında yoktur.

Ben kim olam yā niçün ẓāhir gelem. *maʿrıż* (6) meclis vezni üzere maḥall maʿnāsınadur ki bunda murād olunan budur. *maʿrıż* (7) mīmüñ kesri ve rānuñ fetḥi ile beyʿ ü şirāʾ vaḳtinde esīrlere geydürdükleri şevblerüñ (8) ismidür līkin gāhī istiʿāre ṭarīḳi ile maḥall maʿnāsına istiʿmāl idüp (9) maʿrıż zevāldedür dirler.

3813

Ne kunem ḫıdmet ne der-ber āyemeş

Aña bu iḥsāndan (10) ötürü ne ḫıdmet ve taʿẓīm eylerem ne tevāżuʿ ve meskenet idüp anuñ ḥużūrına (11) gelürem.

Kīstem tā der-ber-ā-ber āyemeş

Ben kimem tā anuñ ber-ā-ber ve muḳābelesine gelem.

3814

(12) Çün Ḥasan büşnūd īn ḳavl ez-Eyās

Çünki Ḥasan-ı Meymendī Eyāz'dan bu (13) ḳavl ü kelimātı istimāʿ eyledi

Güft aḥsenet iy Eyāz-ı Ḥaḳ-şinās

Aḥsenet (14) iy Ḥaḳ-şinās Eyāz didi.

3815

Dādem inṣāfet ki der-eyyām-ı şāh

Saña inṣāf (15) virdüm ve didüm ki şāhuñ eyyāmında

Lāʾıḳī her dem be-ṣad inʿām-ı şāh

Şāhuñ (16) her dem yüz inʿāmına lāʾıḳsın.*

3816

Pes Ḥasan güftā begū dīger cevāb

Çünki (17) Ḥasan-ı Meymendī Eyāz'dan bu sözleri işitdi pes Eyāz'a didi ol ġayrı (18) cevābı di.

Güft nīst ān pīş-i tu güften ṣavab

[Ü362a] Eyāz Ḥasan-ı Meymendī'ye (19) cevāb virüp didi ol cevābı senüñ ḥużūruñda dimek ṣavāb ve maʿḳūl (20) degüldür.

3817

Ger men ü şeh her dü bā-hem būdemī

Eger ben ve şāh her ikimüz biri birimüz ile (21) olayduḳ

---

* *Lāʾıḳī*de olan *yā* ḫiṭāb içündür.

Īn suḫan-rā saḫt maḥrem būdemī

Bu sözüñ ziyāde maḥremi olurdum [S363b] (1) yaʿnī bu sözüñ tamām maḥalli olurdı.

3818

Līk çün tu maḥrem-i ān nīstī

Līkin (2) iy Ḥasan çünki sen ol sözüñ maḥremi degülsin

Çün bügüyem çün tu (3) sulṭān nīstī

Ol sözi bunda niçe söyleyem çünki sen sulṭān degülsin. (4) Evvelki *çün* niçün maʿnāsına olmaḳ laṭīfdür.

3819

Pes Ḥasan-rā zūd (5) bifristād şāh

Şāh ki murād Sulṭān Maḥmūd'dur çünki Eyāz'dan bu sözleri (6) işitdi pes Ḥasan-ı Meymendī'yi tīz oradan gönderdi.

Şud Ḥasan (7) nīz ez-ḥisāb-ı ān sipāh

Ḥasan-ı Meymendī daḫı ol sipāhuñ ḥisābından oldı (8) pes hemān Sulṭān Maḥmūd ve Eyāz ḳaldı.

3820

Çün der-ān ḫalvet ne mā būd u ne men

(9) Çünki ol ḫalvetde ne mā ve ne menn vardur.

Ger Ḥasan mūyī buved nebved Ḥasan

(10) Farażā eger Ḥasan-ı Meymendī bir mūy yaʿnī bir mūy gibi ola anda Ḥasan olmaz yaʿnī (11) anda olmaġa imkān ve mecāl olmaz.

3821

Şāh güftā ḫalvet āmed rāz gūy

Çünki (12) Ḥasan-ı Meymendī gidüp hemān Şāh ve Eyāz ḳaldı pes Şāh Eyāz'a didi (13) ḫalvet geldi yaʿnī ḫalvet oldı rāz ve sırrı söyle.

Ān cevāb-ı ḫāṣ (14) bā-men bāz-gūy

Ol ḫāṣ cevābı baña āşikāre di.

3822

Güft her geh (15) kez-kemāl-i luṭf şāh

Eyāz cevāb virüp didi her gāh ki şāh kemāl-i luṭfından

(16) Mīkuned sūy-ı men-i miskīn nigāh

Ben miskīnüñ cānibine naẓar eyler.

3823

Der-fürūġ-ı (17) pertev-i ān yek naẓar

Ol bir naẓaruñ pertevinüñ furūġında

Maḥv mīgerded vücūdem (18) ser-be-ser

Benüm vücūdum başdan başa yaʿnī cemīʿan maḥv olur.

3824

Ez-ḥayā-yı āfitāb-ı (19) furr-i şāh

Şāhuñ furrı āfitābınuñ [Ü362b] ḥayāsından

Pāk bermīḫīzem ān sāʿat (20) zi-rāh

Ol sāʿat bi'l-külliyye yoldan ḳalḳaram yaʿnī tamām münʿadim oluram.

3825

Çün (21) nemīmānd zi-men nām-ı vücūd

Çünki benden vücūduñ nām u nişānı ḳalmadı.

Çün [S363a] (1) be-ḫıdmet pīşet üftem der-sücūd

Pes ḫıdmet ve taʿẓīmile senüñ öñüñde (2) secdeye nice düşerem yaʿnī secde eylerem secde eylemege ḫod vücūd lāzımdur.

3826

(3) Ger tu mībīnī kesī-rā ān zamān

Ol zamānda eger sen kimse görürseñ (4) yaʿnī egerçi ẓāhiren mevcūdem.

Men neyem ān hest hem şāh-ı cihān

O ben (5) degülem belki o hem şāh-ı cihāndur ki benüm ṣūretümde ẓāhir oldı.

3827

Tu eger yek luṭf (6) eger ṣad mīkunī

Sen eger baña bir luṭf eger yüz luṭf eyleyesin

Ez-ḫüdāvendī (7) tu bā-ḫod mīkunī

Ḫüdāvendiligüñde kendüñe eylersin . Zīrā ben maḥv u fānī olmışam.

3828

(8) Sāyeʾī kū güm şeved der-āfitāb

Bir sāye ki o āfitābda maḥv ola

(9) Zū key āyed ḫıdmetī der-hīç bāb

Hīç bir ḫuṣūṣda andan āfitāba bir ḫıdmet (10) gelmez.

3829

Hest Eyāzet sāyeʾī der-kūy-ı tu

İy pādişāh Eyāz senüñ kūyuñda bir sāyedür.

(11) Güm şude der-āfitāb-ı rūy-ı tu

Senüñ āfitāb gibi rūy u ẕātuñda güm ü maḥv olmışdur.

3830

(12) Çün şud ez-ḫod bende fānī ū nemānd

Çünki bende kendüsinden fānī (13) oldı yaʿnī çünki riyāżet ve mücāhede sebebi ile ifnā-yı vücūddan behre- (14) ver oldı pes ḥaḳīḳatde o ḳalmadı.

Her çi ḫˇāhī kun tu dānī ū nemānd

(15) Aña her ne isterseñ eylesin bilürsin o ḳalmadı yaʿnī vücūddan cüdā olup (16) fānī ve maḥv oldı.

DER-BEYĀN-I VĀDĪ-İ ḤAYRET Kİ VĀDĪ-İ ŞEŞÜMEST[2222]

3831

Baʿd ez-ān (17) vādī-i ḥayret āyedet

Andan yaʿnī vādī-i tevḥīdden ṣoñra saña vādī-i (18) ḥayret gelür.

Kār dāʾim derd ü ḥasret āyedet

Senüñ kāruñ anda dāʾimā derd ü (19) ḥasret gelür yaʿnī ol vādīde derd ü ḥasretden [Ü363a] ḫalāṣ olmazsın.

3832

(20) Her nefes īncā çü tīġī bāşedet

Bu vādī ki murād vādī-i ḥayretdür her (21) nefes saña bir tīġ gibi olur.

Her demī īncā dirīġī bāşedet

Her bir dem bunda [S364b] (1) saña bir dirīġ olur.

3833

Āh bāşed derd bāşed sūz hem

Bu vādīde āh (2) olur derd hem sūz olur.

Rūz şeb bāşed ne şeb ne rūz hem

[2222] "Altıncı Vadi Olan Hayret Vadisi Hakkındadır"

Rūz şeb (3) olur hem ne şeb ne rūz olur yaʿnī vādī-i ḥayretde saña bir ḥayret ḥāṣıl (4) olur ki ol ḥayret sebebi ile cemīʿ aḥvālden bī-ḫaber olursın.

3834

Ez bün-i her mūy-ı (5) ānkes ne be-tīġ

Mīçeked ḫūn mīnigāred iy dirīġ

Ol kimsenüñ her mūyı (6) dibinden ḳan ṭamlar ammā tīġ ile degül belki tīġsız ol ḳandan iy dirīġ (7) naḳş olur yaʿnī iy dirīġ yazılur.

3835

Āteşī bāşed fusurde merd-i īn

Bu vādīnüñ (8) merdi fusurde bir āteş olur.

Yā yaḫī bes sūḫte ez-derd-i īn

Yāḫud bu (9) vādī-i ḥayretüñ derdinden ziyāde sūḫte bir buz olur. Murād vādī-i ḥayretde (10) aḥvāl-i sālik münʿakis olduġın işʿārdur.

3836

Merd-i ḥayrān çün resed īn (11) cāygāh

Merd-i ḥayrān çünki bu maḥalle irişe

Der-taḥayyür mānde vü güm kerde rāh

(12) Taḥayyürde ḳalmış ve yolı güm eylemiş olduġı ḥālde yaʿnī çünki sālik bu ḥālete (13) vuṣūl bula.

3837

Her çi zed tevḥīd ber-cāneş raḳam

Tevḥīd her ne ki anuñ cānına (14) raḳam urdı yaʿnī tevḥīdden her ne ḥālet ki anuñ cānına irişdi.

Cümle (15) güm kerded ez-ū ū nīz hem

Cemīʿan andan güm ü maḥv olur o hem güm ü maḥv olur.

3838

(16) Ger bedū güyend mestī yā neʾī

Farażā eger diyeler mest misin yāḫud mest (17) degül misin.

Nīstī güyī ki hestī yā neʾī

Diyeler sen ki mevcūd mısın yāḫud mevcūd (18) degül misin.

3839

Der-miyānī yā birūnī ez-miyān

Ortada mısın yāḫud (19) ortadan ṭaşrada mısın.

Der-kenārī yā nihānī yā ʿıyān

Kenārda mısın (20) nihānī misin yā ʿıyān mısın.

3840

Fānīʾī yā bāḳīī [Ü363b] yā her düyī

Fānī misin yā bāḳī misin (21) yāḫud ikisi misin.

Yā neʾī her dü tuyī yā ne tuyī

Yāḫud ikisi [S364a] (1) degülsin sen sensin degülsin. Ḫulāṣa-i kelām budur ki farażā ol kimseye (2) hezār güne suʾāl eyleseñ cevābı mā-baʿdında vāḳiʿdür. *Fānīʾ*nüñ hemzesi (3) ḫiṭāb içündür.

3841

Güyed aṣlā mīnedānem çīz men

Ol ḥayret şarābını nūş (4) eylemiş ḥayrān suʾāl iden kimseye cevāb virüp dir ben aṣlā nesne bilmezem.

(5) Vān nedānem hem nedānem nīz men

Ve ben ol ne-dānemī daḫı hem bilmezem yaʿnī egerçi (6) benden ne-dānem ṣādır olur līkin anı daḫı bilmezem ve ḫaberüm daḫı yoḳdur.

3842

ʿĀşıḳam (7) ammā nedānem ber-kiyem

Eger çi ʿāşıḳam ammā bilmezem kime ʿāşıḳam.

Ne müsülmānem ne kāfir pes çiyem

(8) Ben ne müsülmānem ne kāfirem pes neyem. Ol ḥayret deryāsınuñ ġarīḳi olan (9) ḥayrān sāʾile bu vechile cevāb virür. Bu maʿnā mertebe-i şerīʿat iʿtibārı üzere (10) ḫaṭādur ammā ṭarīḳat iʿtibārı üzere tevḥīd-i ṣırfdur ve bu ḥayret ḥayret-i (11) memdūḥadur. Ḫayret iki ḳısımdur ḥayret-i memdūḥa ve ḥayret-i meẕmūmedür ḥayret-i (12) memdūḥa odur ki mā-sivādan iʿrāż idüp teveccühüñ hemān cenāb-ı İlāhī'ye.[2223] (13) Evvelā ḥayret-i meẕmūme odur ki cenāb-ı İlāhī'den iʿrāż-ı teveccühüñ mā-sivāya ola.

3843

[2223] İlāhī'ye: İlāhī'yedür Ü.

Līk ez-ʿışḳeş nedārem āgehī

Līkin anuñ ʿışḳından āgāhlıḳ (14) ṭutmazam.

Hem dilī pür-ʿışḳ dārem hem tehī

Hem ʿışḳile memlū hem ʿışḳdan ḫālī (15) bir göñül ṭutaram. Murād sālik vādī-i ḥayretde bir ġarīb ḥālete vuṣūl bulup (16) kendünüñ aḥvālinden bī-ḫaber olduġın işʿārdur.

ḤİKĀYET

3844

Ḫüsrevī kāfāḳ (17) der-fermānş būd

Bir pādişāh var idi ki āfāḳ ve ʿālem anuñ ḥükm ü fermānında (18) idi.

Duḫterī çün māh der-eyvānş būd

Eyvān ve ḫānesinde māh (19) gibi bir duḫteri var idi.

3845

[Ü364a] Ez-nikūyī būd ān reşk-i perī

Yūsuf u çāh-ı (20) zeneḫdān ber-serī

O perīnüñ reşki yaʿnī ol perīden ḫūb duḫter ḥüsn [S365b] (1) cihetinden gūyā Yūsuf idi ve anuñ zeneḫdānınuñ çāhı ki esbāb-ı ḥüsndendür (2) bir faẓla idi yaʿnī ḥüsnden ziyāde ol duḫtere ol ḥālet var idi. Bunda (3) *ber-ser* faẓla maʿnāsınadur.

3846

Ṭurre-i ū ṣad dil-i mecrūḥ dāşt

Ol duḫterüñ (4) ṭurresi yüz mecrūḥ göñül ṭutar idi yaʿnī anuñ ṭurresinüñ bisyār perīşān- (5) dil ʿāşıḳı var idi.

Her ser-i mūyeş regī bā-rūḥ dāşt

Anuñ her ser-i mūyı (6) ʿuşşāḳuñ rūḥına bir ṭamar ṭutar idi yaʿnī anuñ her ser-i mūyı ʿuşşāḳuñ rūḥlarında (7) ṭamarlar gibi idi. *Ṭurre* ẕikrinde ṣad ġāyet ḫūb vāḳiʿ olmışdır . Zīrā aṣḥāb-ı (8) ḥüsnüñ esbāb-ı ḥüsnini on ṭoḳuz bāb üzere beyān idüp mūyını yüz vaṣfile (9) tavṣīf eylemişlerdür.

3847

Māh-ı rūyeş miṣl-i firdevs āmede

Ol duḫterüñ māh gibi (10) yüzi firdevs gibi gelmiş idi.

Vān geh ān ebrūş der-Ḳavs āmede

Ve andan (11) ṣoñra anuñ ebrūsı Ḳavs burcına gelmiş idi yaʿnī ebrūsı ḳavs-miṣāl idi.

3848

(12) Çün zi-ḳavseş tīr perrān āmedī

Çünki ḳavs-miṣāl ebrūsından (13) tīr perrān gele.

Ḳābe ḳavseyneş ṣenā-ḫˇān āmedī

Ḳābe ḳavseyn aña (14) ṣenā-ḫˇān gelür idi ebrūlara nisbet ḳavseyn ġāyet ḫūb vāḳiʿ olmışdur. (15) Bu āyet-i kerīmeye işāret vardur *kābe ḳavseyni ev-ednā.*[2224] *Tīr* mużāf (16) olmamaḳ ensebdür.

3849

Nergis-i mesteş zi-müjgān ḫār-rā

Anuñ mest çeşmi (17) müjgāndan

Der-reh efkende besī hüşyār-rā

Bisyār hüşyāruñ yolına ḫār (18) bıraḳmışdı yaʿnī çoḳ kimse anuñ sebebi ile belāya giriftār olmış idi.

3850

(19) Rūy-ı ān ʿAẕrāveş ü ḫurşīd çihr

Ol ḫurşīd yüzlü ʿAẕrāveşüñ (20) yüzi

Hefde [Ü364b] ʿAẕrā burde ez-māh-ı sipihr

Felegüñ māhından on yedi ʿAẕrā (21) iletmiş idi yaʿnī ḥüsnde niçe mertebe māhdan ziyāde idi. *ʿAẕrā* bir maḥbūbenüñ [S365a] (1) ismidür ki anuñ ʿāşıḳınuñ ismi Vāmıḳ'dur eger *ʿaẕrā* bikr maʿnāsınadur ki (2) cemʿi ʿaẕārādur ve *vāmıḳ* muḥibb maʿnāsınadur ve Vāmıḳ u ʿAẕrā nāmı ile meşhūr bir kitāb (3) vardur ki anda bunlaruñ cemīʿ aḥvāli beyān olunmışdur.

3851

Der-dü yāḳūteş ki (4) cān-rā kūt būd

Anuñ iki yāḳūtında ki cāna ḳūt idi.

Dāʾimā Rūḥu'l-Ḳudüs (5) mebhūt būd

Dāʾimā Rūḥu'l-Ḳudüs mebhūt idi. *Dü yāḳūt*dan murād iki (6) lebdür.

[2224] "(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar, yahut daha az oldı." Necm/9.

3852

Çün beḫandīdī lebeş āb-ı ḥayāt

Çünki anuñ lebi ḫande ideydi

(7) Teşne murdī ez-lebeş cüstī zekāt

Āb-ı ḥayāt ṣusız ölürdi yine anuñ (8) lebinden zekāt ve ḥayāt isterdi.

3853

Her ki kerdī der-zeneḫdāneş nigāh

Her kim ki (9) anuñ zeneḫdānına naẓar eyleyeydi

Ūftādī ser-nigūn der-ḳaʿr-ı çāh

Ol kimse başı (10) aşaġa çāhuñ ḳaʿrına düşerdi yaʿni anuñ daḳınında olan çāha mübtelā olurdı.

3854

(11) Her ki ṣayd-ı rūy-ı çün māheş şudī

Her kim ki anuñ māh gibi ḫūb ve zībā yüzine (12) ṣayd u giriftār olaydı

Bī-resen ḥālī fürū çāheş şudī

Fi'l-ḥāl ol (13) kimse resensiz anuñ çāhına aşaġa giderdi yaʿnī aña mübtelā olurdı ziyāde olduġı (14) içün.

3855

Āmedī geh geh be-pīş pādişāh

Ez-pey-i ḫıdmet ġulāmī hemçü māh

Gāh gāh (15) pādişāhuñ ḥużūrına ḫıdmetden ötürü māḥ gibi ḫūb ve zībā bir ġulām gelürdi.

3856

(16) Çi ġulāmī ānki dādī ez-cemāl

Ḥadden ziyāde ḫūb bir ġulām idi o ki ḥüsn ü (17) cemāl cihetinden.

Mihr ü meh-rā hem muḥāḳ u hem zevāl

Mihr ü māha hem muḥāḳ ve hem (18) zevāl virürdi yaʿnī āfitāba zevāl ve māha muḥāḳ virürdi. Murād ol ġulām ḥüsn ü (19) cemālde mihr ü māhdan ḫūb [Ü365a] ve zībā idi dimekdür zevāl āfitāba göredür ki ziyāde (20) rūşendür. Muḥāḳ māha göredür ki murād māhuñ selḫidür.

3857

Der-basīṭ-i ᶜālemeş hemtā nebūd

(21) ᶜĀlemüñ basīṭ ve eṭrāfında ol ġulāmuñ küfv ü miṣli yoḳ idi.

Miṣl-i ū der-ḥüsn ser-ġavġā nebūd

[S366b] (1) Ḥüsnde anuñ miṣli ser-ġavġā yoḳ idi yaᶜnī ḥüsnde bī-naẓīr olduġı içün (2) keṣret-i ᶜuşşāḳ sebebi ile ziyāde ġavġāya sebeb olmış idi.

3858

Ṣad hezārān (3) ḫalḳ der-bāzār u kūy

Ṣad hezārān ḫalḳ bāzār ve kūyda

Ḫīre māndendī (4) der-ān ḫurşīd-rūy

Ol ḫurşīd-rūyda ḫīre ve müteḥayyir ḳalurlar idi.

3859

(5) Kerd rūzī ez-ḳażā duḫter nigāh

İttifāḳen ol duḫter bu ġulāma naẓar eyledi.

(6) Dīd rūy-ı ān ġulām-ı hemçü māh

Ol māh gibi ḫūb ġulāmuñ yüzini gördi.

3860

(7) Dil zi-desteş reft ü der-ḫūn ūftād

Ol duḫterüñ göñli elinden gitdi (8) ve ḫūna düşdi yaᶜnī ol ġulāma ᶜāşıḳ olup ḫūnīn-dil oldı.

ᶜAḳl-ı ū (9) ez-perde bīrūn ūftād

Anuñ ᶜaḳlı perdeden ṭaşra düşdi yaᶜnī anuñ ᶜaḳlı muḫtell olup fehm (10) ü idrākden ḳaldı.

3861

ᶜAḳl reft u ᶜışḳ ber-vey zūr yāft

ᶜAḳlı gitdi (11) ve ᶜışḳ anuñ üzere ḳuvvet ve ġalebe buldı.

Cān-ı şīrīneş be-telḫī şūr yāft

(12) Anuñ şīrīn cānı firāḳ acılıġından şūr u ıżṭırāb buldı.

3862

Müddetī bā-ḫ ̌īşten (13) endīşe kerd

Ol duḫter bir zamān kendüsi ile fikr eyledi.

ᶜĀḳıbet hem bī-ḳarārī (14) pīşe kerd

ʿĀḳıbet ol duḫter hem bī-ḳarārlıġı pīşe ve ʿādet eyledi yaʿnī bī-ṣabr u (15) bī-ḳarār oldı.

3863

Mīgüdāḫt ez-şevḳ u mīsūḫt ez-firāḳ

Şevḳ u işti yāḳ (16) cihetinden ol duḫter eridi ve firāḳ sebebinden yandı.

Der-güdāz u sūz-ı (17) dil pür-işti yāḳ

Gönli işti yāḳ ile memlū güdāz ve sūzda idi yaʿnī (18) erimekde yanmaḳda idi.

3864

[Ü365b] Būd ū-rā deh kenīzek muṭribe

Ol duḫterüñ on (19) muṭribe cāriyesi var idi.

Der-aġānī saḫt ʿālī mertebe

Aġānī ve terennümde (20) ḳatı ʿālī mertebe ve ziyāde üstād idiler.

3865

Cümle mūsīḳār-zen-i bülbül-serāy

(21) Ol cāriyeler cemīʿan mūsīḳār çalıcı bülbül gibi terennüm idici idi.

Laḥn-ı Dāvūdī-ī [S366a] (1) īşān cān-fezāy

Ol cāriyelerüñ ḥażret-i Dāvūd'a mensūb laḥn u ṣavtı (2) cān-fezāy ve ḥayāt-baḫş idi.

3866

Ḥāl-i ḫod der-ḥāl bā-īşān bügüft

Ol (3) duḫter fi'l-ḥāl kendünüñ ḥālini anlara didi.

Terk-i nām u neng ü terk-i cān (4) bügüft

Nām u nengi terk eyledi ve ḥayāt u cānını terk eyledi. *Güft*-ı s̱ānī kerd (5) maʿnāsınadur.

3867

Her kirā şud ʿışḳ-ı cānān āşikār

Ol duḫterden bu ḥālet (6) ʿaceb degüldür . Zīrā her kime ki cānānuñ ʿışḳı āşikār oldı.

Cān çünān (7) cāyī kücā āyed be-kār

Cān ancılayın bir maḥalde ḳanda kār u ʿamele gelür yaʿnī cān (8) ol maḥalde hīç ve nā-çīzdür.

3868

Güft eger ʿışḳam bügüyem ān ġulām

Duḫter ol cāriyelere (9) didi eger benüm ʿışḳumı ol ġulāma diyem

Der-ġalaṭ üfted ki nebved hem tamām

O ġulām (10) ġalaṭa düşer ve kibr ü istiġnā gösterür ki murād hem tamām ḥāṣıl olmaz.

3869

Ḥaşmetem-rā hem (11) ziyān dāred besī

Ḥaşmet ve ʿuluvv-ḳadruma hem çoḳ ziyān ṭutar.

Key ġulāmī-rā resed (12) çün men kesī

Bencileyin bir kimse bir ġulāma ḳaçan irişür nice lāʾıḳ olur . Zīrā ben (13) pādişāhuñ duḫteriyem ve o ḫod ġulāmıyam.

3870

Ver negüyem ḳıṣṣa-i ḫod āşikār

(14) Veger kendü ḳıṣṣamı āşikār dimeyem ve ḥālümi beyāñ eylemeyem

Der-pes-i perde bümīrem zār zār

Perde (15) ardında zār zār ölürem.

3871

Ṣad kitāb-ı ṣabr ber-ḫod ḫˇāndeem

Kendüme yüz (16) ṣabr kitābını oḳumışam yaʿnī ben kendüme ṣabr eyle diyü çoḳ naṣīḥat eylemişem.

(17) Çün kunem bī-ṣabrem ü dermāndeem

Līkin nice eyleyem ṣabrsızam ve dermānde [Ü366a] (18) ve bī-çāreyem.

3872

Ān hemī ḫˇāhem ki ān serv-i sehī

Anı isterem ki ol serv-i sehī ki murād (19) ol ġulāmdur.

Āyed īncā vü neyābed āgehī

Buraya gele ve bu ḥālden āgāhlıḳ bulmaya ve (20) ḫaber-dār olmaya

3873

Ger çünīn maḳṣūd-ı men ḥāṣıl şeved

Eger benüm maḳṣūdum böyle (21) ḥāṣıl ola

Kār-ı cān-ı men be-kām-ı dil şeved

Benüm cānumuñ kārı gönlümüñ murādı [S367b] (1) ile olur yaʿnī murādum tamām ḥāṣıl olur.

3874

Çün ḫoş-āvāz ān şinīdend īn (2) suḫan

Çünki ḫoş-āvāzlar ki murād ol duḫterüñ muṭribe cāriyeleridür ol (3) duḫterden bu sözi işitdiler

Cümle güftendeş ki dil nā-ḫoş mekun

Cümle ḫoş- (4) āvāzlar ol duḫtere didiler ki gönlüñi nā-ḫoş ve perīşān eyleme.

3875

Mā be-şeb (5) pīş-i tu ārīmeş nihān

Ḫalḳ u aġyārdan nihān bir şebde anı senüñ (6) ḥużūruña getürelüm.

Ān çünān kū-rā ḫaber nebved ez-ān

Ancılayın ki anuñ andan (7) ḫaberi olmaya.

3876

Yek kenīzek şud nihān pīş-i ġulām

Bir kenīzek nihān ve maḫfī ol (8) ġulāmuñ ḥużūrına gitdi.

Güft ḥālī tā meyeş āverd ü cām

Kenīzek (9) fi'l-ḥāl didi tā aña şarāb ve cām getürdi ol ġulām şarāb nūş eylemege (10) başladı. Bu hem-vechdür kenīzek didi fi'l-ḥāl tā aña şarāb ve cām getürdi.

3877

(11) Dārū-yı bī-hūşeyeş der-mey fikend

Ol kenīzek ol ġulāmuñ nūş eyledügi şarāba (12) bī-hūşluḳ dārūsını bıraḳdı yaʿnī ʿaḳl giderür dārū ḳodı.

Lā-cerem (13) bī-ḫ ̌īşeyeş der-vey fikend

Lā-cerem ol ġulāma bī-ḫ ̌īşliḳ bıraḳdı yaʿnī ol (14) ġulāmuñ ʿaḳlı gidüp bī-hūş oldı.

3878

Çün büḫurd ān mey ġulām ez-ḫ ̌īş şud

(15) Çünki ġulām ol şarābı nūş eyledi bī-ʿaḳl olup kendüsinden gitdi.

(16) Kār-ı ān zībā kenīzek pīş şud

Ol zībā kenīzeküñ kārı ileri yaʿnī (17) murādı ḥāṣıl oldı.

3879

Rūz tā şeb ān ġulām-ı sīm-ber

Ol gün giceye dek (18) ol sīm sīnelü ġulām

[Ü366b] Būd mest ü ez-dü ʿālem bī-ḫaber

Mest ve iki ʿālemden (19) bī-ḫaber oldı.

3880

Çün şeb āmed ān kenīzān āmedend

Çünki gice geldi ol (20) cāriyeler geldiler.

Pīş-i ū üftād u ḫīzān āmedend

Üftād ve ḫīzān yaʿnī (21) āheste āheste ol ġulāmuñ ḥużūrına geldiler.

3881

Pes nihādend ān zamān ber-bistereş

[S367a] (1) Pes cāriyeler ol zamān ol ġulāmı döşek üzere ḳodılar.

Der-nihān burdend (2) pīş-i duḫtereş

Pes ol ġulāmı nihān ve maḫfī duḫterüñ ḥużūrına iletdiler. (3) Baʿżı nüsaḫda *der-bistereş* vāḳiʿdür ki maʿnā böyle olur: Pes ol zamān anı döşegüñ (4) içine ḳodılar.

3882

Zūd ber-taḫt-ı zereş binşāndend

Ol ġulāmı ol cāriyeler fevrī (5) altun taḫt üzere oturtdılar.

Cevhereş ber-farḳ mīefşāndend

Anuñ farḳ u (6) seri üzere cevher niṯār eylediler.

3883

Nīm-şeb çün nīm-mestī ān ġulām

Ol ġulām (7) nıṣfu'l-leylde bir nīm mest gibi

Çeşm çün nergis küşād ez-hem tamām

Çeşmini (8) nergis gibi biri birinden tamām açdı. *Çeşm* mużāf olup maʿnā bu vechile olmaḳ (9) hem-laṭīfdür belki vech-i evvelden hem evlādur.

3884

Dīd ḳaṣrī hemçü firdevs ez-nigār

(10) Ol ġulām naḳş u nigār ve zīb ü zīnet ve ārāyiş cihetinden firdevs gibi (11) ḫūb ve zībā bir ḳasr gördi.

Taḫt-ı zerrīn ez-kenāreş tā kenār

Ol ḳaṣruñ (12) kenārdan kenāra degin altun taḫt idi.

3885

ʿAnberīn deh şemʿ mīefrūḫtend

(13) On ʿaberīn şemʿ şuʿlelendürdiler.

Hemçü hīzum ʿūd-ı ter mīsūḫtend

Ter ve ḫoş-būy (14) ʿūdı odun gibi yaḳdılar. *ʿAnberīn şemʿ*den murād ʿūd ve ʿanber ve ġayrı ḫoş-būy (15) eczādan terkīb olunmış baḫūrdur ki şemʿ gibi erirler. Bu güne baḫūr selāṭīn ve (16) aṣḥāb-ı devlet içündür.

3886

Berkeşīde ān bütān yek-ser semāʿ

Ol bütler cemīʿan (17) bir uġurdan semāʿ çekmiş yaʿnī ol muṭribeler cemīʿan terennüm ve ʿanāya meşrūʿ eylemişler.

(18) ʿAḳl cān-rā kerde [Ü367a] cān ten-rā vedāʿ

Ol terennüm ve ʿanānuñ ẕevḳ u leẕẕetinden ʿaḳl (19) cānı vedāʿ eylemiş cān cesedi vedāʿ eylemiş yaʿnī anı istimā idenlerüñ (20) ʿaḳl u cānı cisimlerinden cüdā olmış.

3887

Būd ān şeb ū miyān-ı cemʿ der

(21) Hemçü ḫurşīdī be-nūr-ı şemʿ der

Ol gice ol cemʿ ortasında şemʿüñ nūrında bir [S368b] (1) āfitāb gibi idi. *Ū*dan murād ġulām olmaḳ rūşen ve ensebdür.

3888

Der-miyān-ı (2) ān heme ḫoşī vü kām

Ol cümle ḫoşluḳ ve murād ve ẕevḳ ü ṣafā içinde

Güm şude (3) der-çehre-i duḫter ġulām

Ġulām duḫterüñ çehresinde güm ü maḥv olmış yaʿnī duḫterüñ (4) çehresine naẓar idüp ḥayrān ḳalmış idi.

3889

Mānde būd ū ḫīre ne ᶜaḳl u ne cān

(5) Ol ġulām ne ᶜaḳl u ne cān ol duḫterüñ çehresine naẓar idüp ḫīre ve ḥayrān ve müteḥayyir (6) ḳalmış idi.

Ne der-īn ᶜālem be-maᶜnā ne der-ān

Maᶜnāda ol ġulām ne bu ᶜālemde ne (7) ol ᶜālemde idi . Zīrā ḥayret sebebi ile bu ᶜālemden bī-ḫaber idi ve ol ᶜāleme ḫod (8) vuṣūl bulmamış idi.

3890

Sīne pür-ᶜışḳ u zebān lāl āmede

Ol ġulāmuñ ṣadr u ḳalbi (9) ᶜışḳıla memlū ve lisānı lāl gelmiş idi yaᶜnī egerçi anuñ ᶜışḳ u muḥabbeti bisyār idi līkin (10) nuṭḳ u güftāra mecāli olmayup ḫāmūş idi.

Cān-ı ū ez-ẕevḳ der-ḥāl āmede

(11) Ammā anuñ cānı ẕevḳden ḥāle gelmiş idi yaᶜnī ol duḫterüñ cemālinüñ müşāhedesi (12) sebebi ile anuñ rūḥına vecd ü ḥāl gelmiş idi.

3891

Çeşm ber-ruḫsāre-i dil-dār dāşt

(13) Ol ġulām çeşmini dil-dāruñ ruḫsārına ṭutar idi.

Gūş ber-āvāz-ı mūsīḳār (14) dāşt

Gūşını mūsīḳāruñ āvāzına ṭutar idi līkin muṣāḥabetden berī idi.

3892

(15) Hem meşāmeş būy-ı ᶜanber yāfte

Hem anuñ meşāmı ᶜaberüñ būyını bulmış yaᶜnī anuñ dimāġı (16) ᶜaberüñ rāyiḥasından muᶜaṭṭar olmış idi.

Hem dehāneş āteş-i ter yāfte

Hem anuñ (17) dehānı ter āteşi bulmış yaᶜnī şarāb nūş idüp anuñ keyfiyyeti irişmiş idi. *Āteş-i (18) ter*den murād şarābdur. Niteki ṣırçaya āb-ı ḫuşk dirler.

3893

Duḫtereş der-ḥāl [Ü367b] cām-ı mey (19) bidād

Ol ġulām çünki bir miḳdār kendüsine geldi ol duḫter fi'l-ḥāl aña cām-ı mey (20) virdi.

Nuḳl-i mey-rā būseʾī der-pey bidād

Nūş eyledügi şarābuñ nuḳli cām-ı (21) meyden ṣoñra ġulāma bir būse virdi. Nuḳl yirine būse şekerīn niᶜamü'l-bedeldür.

3894

Çeşm-i ū [S368a] (1) der-çehre-i cānān bimānd

Anuñ çeşmi cānānuñ çehresinde ḳaldı.

Der-ruḫ-ı duḫter (2) hemī ḥayrān be-mānd

Duḫterüñ ruḫında ḥayrān ḳaldı. *Cānān*dan murād duḫterdür.

3895

Çün (3) nemīāmed zebāneş kār-ger

Çünki anuñ zebānı kār-ger gelmedi yaᶜnī çünki nuṭḳ u (4) güftāra ḳādir olmadı.

Eşk mībārīd ü mīḫārīd ser

Eleminden eşk (5) yaġdurdı yaᶜnī girye eylerdi ve ḥayret-zede ve ġam-gīnler gibi başını ve eñsesini (6) ḳaşırdı.

3896

Her zamān ān duḫter-i hemçün nigār

Ol naḳş u nigār gibi zībā duḫter (7) her zamān

Eşk ber-rūyeş fişāndī ṣad hezār

Anuñ yüzi üzere ṣad hezār (8) yaᶜnī bisyār gözyaşını ṣaçardı.

3897

Geh lebeş-rā būse dādī çün şeker

Gāhī duḫter (9) ol ġulāmuñ şeker gibi şīrīn lebine būse virürdi yaᶜnī anuñ lebini öperdi.

Geh nemek (10) der-būse kerdī bī-ciger

Gāhī zaḫmet ve elemsiz būseye nemek eylerdi yaᶜnī murādı üzere (11) andan būse alurdı.

3898

Geh perīşān kerdī zülf-i ser-keşeş

Gāhī duḫter ol (12) ġulāmuñ ser-keş zülfini yüzünüñ üzerinde perīşān eylerdi.

Gāh güm şud der-dü (13) çeşmān[2225]-ı ḫoşeş

[2225] S nüshasında "çeşmān" yerine "cāy" yazmaktadır.

Gāhī duḫter ol ġulāmuñ iki laṭīf çeşminde güm ü maḥv olurdı yaʿnī (14) anuñ laṭīf çeşmlerine naẓar idüp ḥayrān ḳalmış idi.

3899

Vān ġulām-ı mest pīş-i (15) dil-nüvāz

Ve ol mest ġulām dil-nüvāz ve duḫterüñ ḥużūrında

Mānde ne bī-ḫod ne bā-ḫod (16) çeşm bāz

Ḳalmış çeşmi bāz u küşāde ne kendüsiz ne kendü ile

3900

Hem der-īn neẓẓāre (17) mībūd ān ġulām

Ol ġulām hem bu neẓẓārede idi.

Tā berāmed ṣubḥ ez-maşrıḳ (18) tamām

Tā maşrıḳdan tamām [Ü368a] ṣubḥ ẓāhir oldı. Baʿżı maḥalde terkīb maʿnāsına taʿarruż (19) olunmadı iḫtiṣārdan ötürü.

3901

Çün berāmed ṣubḥ u bād-ı ṣubḥ cest

Çünki ṣubḥ (20) ẓāhir oldı ve ṣubḥ yili esdi.

Ez-ḫarābī şud ġulām āncā zi-dest

Ġulām orada (21) mest ve bī-ʿaḳllıġından elinden gitdi yaʿnī bī-hūş oldı.

3902

Çün büḫuft āncā ġulām-ı ser-firāz

[S369b] (1) Çünki ol ser-firāz ve ʿālī-ḳadr ġulām mest olup orada yatdı.

Zūd burdendeş (2) be-cāy-ı ḫˇīş bāz

Ol cāriyeler ol ġulāmı girü tīz kendünüñ cāy u maḳāmına (3) iletdiler.

3903

Baʿd ez-ān çün ān ġulām-ı sīm-ber

Andan ṣoñra çünki ol sīm sīnelü (4) ġulām

Yāft āḫir endekī ez-ḫod ḫaber

Āḫir kendüsinden birazacıḳ ḫaber buldı yaʿnī (5) ʿaḳlı başına geldi.

3904

Şūr āverd ü nedānisteş çi būd

Şūr getürdi ve bilmedi ki (6) kendüsine ne oldı.

Būdenī çün būd ez-şūreş çi sūd

Çünki olacaḳ oldı (7) şūr u cünūndan aña ne fāʾide. Ḫulāṣa-i kelām budur ki ġulām çünki kendüsine geldi (8) duḫteri ve ol ḥālātı görmedi ziyāde meteʾellim olup dīvāne gibi oldı līkin (9) ol ḥālet aña hergiz müyesser olmayısardur.

3905

Gerçi hīç ābī nebūdeş der-ciger

Egerçi anuñ (10) cigerinde hīç bir ḳaṭre āb yoḳ idi yaʿnī ziyāde sūḫte-dil idi.

Āb-ı ū (11) bügẕāşt ez-bālā-yı ser

Līkin anuñ ābı başınuñ üzerinden geçdi yaʿnī çeşminden (12) bisyār gözyaşını revān eyledi.

3906

Dest der-zed cāme ber-ten kerd çāk

Ol (13) ġulām ziyāde ġam ve eleminden bī-iḫtiyār el urdı teni üzere olan cāmesini (14) çāk eyledi.

Mūy ez-ser kend ü ber-ser kerd ḫāk

Başından mūy ve kāküli ḳopdı (15) ve başı üzere ḫāk ṣaçdı

3907

[Ü368b] Ḳıṣṣa pürsīdend ez-ān şemʿ-i Ṭırāz

Ol şemʿ-i (16) Ṭırāz'dan yaʿnī ol ġulāmdan ḳıṣṣayı suʾāl eylediler yaʿnī bu şūr u eleme sebeb nedür (17) didiler.

Güft netvānem nümūd īn ḳıṣṣa bāz

Anlara cevāb virüp didi bu ḳıṣṣayı (18) āşikāre göstermege ḳādir degülem . Zīrā taḳrīr ü beyāndan bīrūndur.

3908

Ān çi men dīdem (19) ʿıyān mest ü ḫarāb

Ol nesneyi ki mest ü ḫarāb iken ben ʿıyān gördüm. (20) Bu hem-maʿnādur ol nesneyi ki ben mest ü ḫarāb ve ʿıyān gördüm.

Hīç kes hergiz (21) nebīned ān be-ḫˇāb

Hīç kimse anı düşinde görmez.

3909

Ān çi tenhā ber-men-i ḥayrān [S369a] (1) güẕeşt

Ol nesne ki hemān ben ḥayrāna vāḳiᶜ oldı.

(2) Ber-kesī hergiz nedānem kān güẕeşt

Bilmezem ki o hergiz bir kimseye vāḳiᶜ oldı.[2226]

3910

(3) Ān çi men dīdem neyārem güft bāz

Ol nesneyi ben gördüm āşikāre dimege ḳādir (4) degülem. Bu hem-maᶜnādur ol nesneyi ki ben āşikāre gördüm anı dimege ḳādir degülem.

(5) Zīn ᶜacāᵓibter neyüfted hīç rāz

Cihānda hīç bundan ᶜacāᵓibrek rāz vāḳiᶜ olmaz.

3911

(6) Herkesī güftend āḫir endekī

Anda ḥāżır olanlar cemīᶜan aña didiler āḫir birazacıḳ

(7) Bā-ḫod āy u bāz gū ez-ṣad yekī

Kendüñe gel ve ᶜaḳluñı cemᶜ eyle ve yüzden birini (8) di.

3912

Güft men dermāndeem çün mużṭarī

Ol ġulām anlara cevāb virüp (9) didi ben bu ḫuṣūṣda bir mużṭar gibi ᶜāciz ve ḥayrān ḳalmışam.

Kān heme men (10) dīdeem yā dīgerī

Ki ol cümle ᶜacāᵓibi ben mi görmişem yāḫud bir ġayrı kimse mi görmişdür.

3913

(11) Hīç neşnīdem çü bişnīdem heme

Hīç işitmedüm çünki cemīᶜsini ben işitdüm (12) . Zīrā çünki ol ḥālātdan ẓāhirde eşer yoḳdur gūyā ki işitmedüm.

Men nedīdem (13) gerçi men dīdem heme

Ben görmedüm egerçi cemīᶜīsini ben gördüm . Zīrā çünki (14) ḫāricde anuñ miślini āşikāre göstermege imkān yoḳdur pes bu iᶜtibār ile (15) görmemiş oluram.

3914

ᶜĀḳılī güfteş ki ḫᵛābī dīdeᵓī

[2226] oldı: oldı mı Ü.

[Ü369a] Bir ʿāḳıl çünki ol ġulāmdan (16) bu ʿaceb kelimātı istimāʿ eyledi aña didi bir düş görmişsin

Kīn çünīn dīvāne (17) vü şūrīdeʾī

Ki böyle dīvāne ve perīşānsın

3915

Güft men āgeh neyem pindārīʾī

(18) Ol ġulām ol ʿāḳıle cevāb virüp didi sen ṣanursın ki ben āgāh degülem

(19) Tā ki ḫˇābī būd yā bīdārīʾī

Tā ki bu ḥālet ḫˇābī idi yā bir bīdārlıḳ (20) mı idi yaʿnī bu ḥālet düşde olmayup bīdārlıḳda idügini bilürem . Zīrā (21) maḫmūrluḳ ve nūş eyledügüñ aġzında olan rāyiḥası ḫod ḳavī şāhiddür.

3916

[S370b] (1) Men nedānem kān be-mestī dīdeem

Ben bilmez miyem ol cemīʿ ḥālātı mestlikde mi (2) görmişem

Yā be-hüşyārī ṣıfat bişnīdeem

Yāḫud hüşyārlıḳda mı ṣıfat (3) ve ol ḥālātı işitmişem yaʿnī ol ḥālāt baña ḫˇāb vāḳiʿ olmaduġı baña (4) ziyāde ẓāhirdür.

3917

Zīn ʿacebter ḥāl nebūd der-cihān

Cihānda bundan ʿacebrek (5) ḥāl olmaz.

Ḥāletī ne āşikārā ne nihān

Ne āşikārā ne nihān bir ḥālet.

3918

Ne tüvānem (6) güft u ne ḫāmūş būd

Ne söylemege ve ne ḫāmūş olmaġa ḳādir.[2227]

Ne miyān-ı īn ü ān (7) medhūş būd

Ne bunuñ ve anuñ ortasında medhūş ve ḥayrān olmaġa ḳādirem.

3919

(8) Ne zamānī maḥv mīkerdem zi-cān

Ne bir zamān cāndan maḥv oluram yaʿnī . Zīrā ḥayātum cāniledür

[2227] ḳādir: ḳādirem Ü.

(9) Ne ez-ū yek ẕerre mī̇yābem nişān

Ne ol cāndan bir zamān nişān buluram yaʿnī̇ (10) bulmazam . Zī̇rā cān cemī̇ʿ mevcūdātdan aḫfādur.

3920

Dī̇deem ṣāḥib-cemālī̇ kez-kemāl

(11) Ḥāṣıl-ı kelām bir ṣāḥib-cemāl görmişem ki kemāl cihetinden

Hī̇ç kes nedhed nişān (12) der-hī̇ç ḥāl

Hī̇ç bir ḥālde hī̇ç bir kimse andan nişān virmez.

3921

Çī̇st pī̇ş-i (13) çehre-i ū āfitāb

Āfitāb anuñ yüzi öñinde nedür.

Ẕerre-ī̇ va'l-lāhu [Ü369b] aʿlem (14) bi'ṣ-ṣavāb

Bir ẕerredür va'l-lāhu aʿlem bi'ṣ-ṣavāb

3922

Çün nemī̇dānem çi gūyem bī̇ş (15) ez-ī̇n

Çünki bilmezem bundan ziyāde bilmezem[2228] ne diyem.

Gerçi ū-rā dī̇deem (16) men pī̇ş ez-ī̇n

Egerçi bundan evvel ben anı görmişem.[*]

3923

Men çü ū-rā dī̇de yā (17) nā-dī̇deem

Ben çünki anı görmişem yā görmemişem.

Der-miyān-ı ī̇n ü ān (18) şūrī̇deem

Bunuñ ve anuñ ortasında şūrī̇de ve ḥayrānem.

ḤİKĀYET

3924

Māderī̇ ber-ḫāk-i (19) duḫter mī̇girī̇st

Bir māder duḫterinüñ ḳabri üzere aġlardı.

Rāh-bī̇nī̇ sūy-ı (20) ān zen bingirī̇st

İttifāḳen bir ṣāḥib-dil orada ḥāżır olup (21) ol ʿavratuñ cānibine naẓar eyledi.

[2228] bilmezem: -Ü.

[*] Mıṣrāʿ-ı evvelde *bī̇ş*dür ki ziyāde maʿnāsınadur.

3925

Güft īn zen burd ez-merdān sebaḳ

[S370a] (1) Ol ṣāḥib-dil didi bu zen merdlerden sebaḳ iletdi yaʿnī bu zen anlardan (2) ziyāde oldı.

Zān ki çün mānīst mīdāned be-ḥaḳ

Zīrā ki ol ʿavrat bizcileyin (3) degüldür belki ol ʿavrat ḥaḳḳile yaʿnī yaḳīn ve taḥḳīḳ bilür.

3926

Kez-küdāmīn güm şude (4) māndest dūr

Ki ḳanḳı güm ü maḥv olmışdan dūr u cüdā ḳalmışdur.

Vez-ki üftādest (5) zīn sān nā-ṣabūr

Ve kimden böyle nā-ṣabūr vāḳiʿ olmışdur yaʿnī ol ʿavratuñ (6) girye ve fiġān idüp bī-ṣabr olduġına sebeb anuñ duḫteridür.

3927

Ferruḫ ū çün (7) ḥāl mīdāned ki çīst

Ol ʿavrat ferruḫ ve ferḫundedür çün bilür ki ḥāl nedür.

(8) Dāned ū tā ber-ki mībāyed girīst

O bilür ki kimüñ üzere aġlamaḳ ḳıṣṣası müşkil (9) geldi.*

3928

Müşkil āmed ḳıṣṣa-i īn ġam-zede[2229]

Līkin bu ġam-gīnüñ ḳıṣṣası müşkil geldi.

Rūz u şeb binşest çün mātem-zede

Rūz u şeb mātem-zede gibi oturmışam (10) bu sözler ol rāh-bīnüñdür ki kendünüñ ḥaḳḳında söyler.

3929

Nīst maʿlūmem zi-devr-i (11) rūzigār

Ammā rūzigāruñ devrinden benüm maʿlūmum degüldür.

Ber-ki mīgīrem çü (12) bārān zār zār

---

* *girīst* bunda girīsten maʿnāsınadur.

[2229] Bu mısra ve şerhi S nüshasında yoktur.

Bārān gibi zār zār kimüñ üzerine yaʿnī kimden [Ü370a] ötürü aġlayam (13) ammā ol ʿavratuñ maʿlūmı oldı.

3930

Ne men āgāhem çünīn ḥayrān şude

(14) Ben ḥayrān olmışam buncılayın āgāh degülem.

Kez-ki dūr üftādeem giryān şude

(15) Ki kimden dūr u cüdā düşmişem giryān olmışam. Baʿżı nüsaḫda mışrāʿ-i evvelde (16) *giryān* ve mışrāʿ-i şānīde *ḥayrān* vāḳiʿdür ki maʿnā aña göre olur.

3931

Īn zen (17) ez-çün men hezārān gūy burd

Bu ʿavrat hezār bencileyinden gūy (18) iletdi.

Zān ki bā-güm geşteʾī ḫod būy burd

Zīrā ki bu ʿavrat kendünüñ (19) żāyiʿ olmışına būy iletdi. *Gūy burd* ġalebe eyledi. *Būy burd* fehm eyledi maʿnāsınadur. (20) *Güm geşte*den murād ol zenüñ duḫteridür.

3932

Men neburdem būy u īn (21) ḥayret merā

Küşt ü ḫūn mīrīḫt der-ḥasret merā

Ben kendü güm olmışuma [S371b] (1) būy iletmedüm ve bu ḥayret beni depeledi ve ḥasretde benüm ḳanumı dökdi. Bunda (2) tenbīh vardur ki girye ve fiġān ve ġam ve elem hemān Ḫüdāy ʿazze ve celle içün (3) lāzımdur zirā ḥaḳīḳatde mevcūd hemān odur ve her kimse her nefesde[2230] (4) lāzım olan odur pes çünki bir kimse aña vuṣūl buldı ve anuñ ġayrısından (5) dūr u mehcūr oldı ise ġam degüldür veger el-iyāẕübi'l-lāḥ andan dūr u mehcūr (6) olasın küllī ḥasrete giriftār olursın ve ʿāḳıbet nā-kesü'r-reʾs ve (7) şermsār ḳalursın.

3933

Der-çünīn menzil ki dil şud nābedīd

Buncılayın menzilde (8) ki göñül güm ü nābedīd oldı.

Belki hem şud nīz menzil nābedīd

[2230] her kimse her nefesde: herkese Ü.

Belki hem menzil (9) daḫı nābedīd oldı. *Menzil*den murād vādī-i ḥayretdür ki sālik anda (10) bī-dil olup ḥayret-i memdūḥa sebebi ile mā-sivādan ġāfil ve bī-ḫaber[2231] (11) olur.

3934

Rīsmān-ı ʿaḳl-rā ser güm şudest

Bu menzilde ʿaḳl rīsmānınuñ (12) ucı güm ü żāyiʿ olmışdur yaʿnī ʿaḳluñ bunda hergiz vücūd ve ḥükm ü teʾsīri (13) yoḳdur.

Ḫāne-i pindār-rā der-güm şudest

Ẓann u kibr ü pindār ḫānesinüñ ḳapusı [Ü370b] (14) güm ü maḥv olmışdur yaʿnī bu vādīde kibr ü pindārdan eṣer ḳalmaz . Zīrā aña ḥayret ġālib (15) olup anı maḥv ü münʿadim eyler.

3935

Her ki ū īncā resed ser güm kuned

Her kim ki o buraya[2232] (16) irişür serini güm eyler yaʿnī ser ü vücūdından bī-ḫaber olur.

Çār ḥadd-ı ḫ̌īş-rā (17) der güm kuned

Kendü çār ḥaddinüñ ḳapusını yitürür yaʿnī vücūdından hergiz ḫaberi olmaz. (18) *Īncā*dan murād vādī-i ḥayretdür.

3936

Ger kesī īn cāygeh der yāftī

Bu maḥalde ki (19) murād vādī-i ḥayretdür eger bir kimse ḳapu bulaydı

Sırr-ı kül der-yek nefes (20) der-yāftī

Ol kimse bir nefesde küll ve cemīʿ sırrı fehm eylerdi yaʿnī aña cenāb-ı (21) İlāhī'den feṭḥ-i bāb olup küllī esrāra vuṣūl bulurdı. Evveli *der yāftī*de *der* ḳapu [S371a] (1) maʿnāsınadur.

ḤİKĀYET

3937

Ṣūfīʾī mīreft āvāzī şinīd

Bir ṣūfī giderdi (2) bir āvāz işitdi.

[2231] bī-ḫaber: bī-çāre Ü.
[2232] buraya: bu vādīye Ü.

Kān yekī mīgüft güm kerdem kilīd

Ki ol bir kimse miftāḥı (3) ẕāyiᶜ eyledüm didi.

3938

Ki kilīdī yāftest īn cāygāh

Ol kimse didi burada (4) bir miftāḥ kim bulmışdur

Zān ki der-bestest ü men ber-ḫāk-i rāh

(5) Zīrā ki ḫānemüñ ḳapusı beste ve kilīdlenmişdür ve ben ḫāk-i rāh üzere oturmışam.

3939

(6) Ger der-i men beste māned çün kunem

Eger miftāḥ bulunmayup benüm ḳapum beste (7) ve muḳayyed ḳala nice eyleyem.

Ġuṣṣa-i peyveste māned çün kunem

Muttaṣıl ġuṣṣa ḳalur (8) nice eyleyem.

3940

Ṣūfiyeş güftā ki güftet ḫaste bāş

Ol ẕikr olunan ṣūfī (9) çünki ol kimseden bu sözleri işitdi aña didi saña kim didi ki (10) miftāḥdan ötürü perīşān-dil ve mecrūh ol.

Der çü mīdānī berev gū beste (11) bāş

Çünki ḳapuyı bilürsin yüri ḳapu bağlanmış olsun di . Zīrā miftāḥ (12) ẕāyiᶜ olmaḳ emr-i sehldür.

3941

Ber-der-i beste çü binşīnī besī

Çünki ḳapunuñ (13) yanında çoḳ oturasın [Ü371a] feṯḥ-i bāb olsun diyü

Hīç şek nebved ki (14) bügşāyed kesī

Hīç şekk ü reyb yoḳdur ki be-her ḥāl ol ḳapuyı bir kimse açar.

3942

(15) Kār-ı tu sehlest düşvār ān-ı men

Senüñ kāruñ sehl ü āsāndur[2233] ammā benüm ān u kārum ṣaᶜb u düşvārdur.

(16) Kez-taḥayyür mībüsūzed cān-ı men

[2233] āsāndur: āsāndur ve Ü.

Zīrā taḥayyür (17) ve ḥayretden benüm cānum yanar . Zīrā miftāḥ żāyiᶜ iden kimseye çünki miftāḥ (18) müyesser ola feṯḥ-i bāb olup murādına vuṣūl bulur ammā benüm ḥālüm ziyāde (19) müşkildür . Zīrā ne miftāḥdan ve ne bābdan ve ne feṯḥ-i bābdan behreverem.

3943

(20) Nīst kārem-rā ne pāyī ne serī

Benüm kārumuñ ne bir pāyı ve ne bir seri vardur (21) yaᶜnī bu ḫuṣūṣda ben bī-ser ü pā olduġum gibi benüm kārum hem bī-ser ü pādur yaᶜnī feṯḥ-i [S372b] (1) bāb ve ḳurb u viṣālden bir eṣer ẓāhir degüldür.

Ne kilīdem-rā buved hergiz (2) derī

Ne benüm miftāḥumuñ hergiz bir deri olur yaᶜnī benüm murādum olan bābdan (3) bir ḥālet ẓāhir olmaz.

Beyt

Heyhāt ḳanı ḳanda olur vuṣlat-ı cānān

(4) Düşümde daḫı olmadı hīç bir gice mihmān

3944

Kāş īn ṣūfī besī biştāftī

(5) Kāşkī bu ṣūfī bisyār şitāb ve saᶜy u ihtimām ideydi

Beste yā (6) bükşāde der vā yāftī

Beste yāḫud küşāde bir ḳapu bulaydı . Zīrā çünki (7) bāb ẓāhir olaydı.

Mıṣrāᶜ

Ve men daḳḳa bābu'l-kerīm infetaḥ ḥasebince (8) be-her ḥāl baᶜde zamān feṯḥ-i bāb hem müyesser olur. Ḥiṣṣe beyānına şurūᶜ (9) olundı.

3945

Nīst merdüm-rā naṣībī cüz ḫayāl

Ḫalḳa ḫayālden ġayrı bir (10) naṣīb yoḳtur.

Mīnedāned hīç kes tā çīst ḥāl

Zīrā hīç kimse (11) bilmez ki ᶜaceb anuñ ḥāli nedür ammā ḫāṣṣ ve ḫāṣṣü'l-ḫāṣṣuñ ḫaberi vardur.

3946

(12) Her ki güyed çün kunem gū çün mekun

Her kim ki çün kunem dir sen aña di (13) çün mekun . Zīrā mādām ki Ḫüdāy ʿazze ve celleden tevfīḳ ü ʿināyet ve feṯḥ-i (14) bāb[2234] olmaya çün kunem'den saña ẕerre ḳadar [Ü371b] feyż ü fāʾide irişmez.

Tā künūn (15) çün kerdeʾī eknūn mekun

Şimdiye degin çün eylemişsin şimdi çün (16) eyleme belki andan ferāġat idüp cān u dilden cenāb-ı İlāhiyyeye[2235] müteveccih (17) olup tażarruʿ ve niyāza meşġūl ol. *Çün kunem* nice eyleyem ve *çün mekun* (18) nice eyleme maʿnāsınadur.*

3947

Her ki ū der-vādī-i ḥayret fütād

Her kim ki o (19) vādī-i ḥayrete düşdi

Her nefes der-ṣad cihān ḥasret fütād

Ol kimse[2236] (20) yüz cihān yaʿnī bī-pāyān ḥasrete düşdi.

3948

Ḥayret ü ser-geştegī tā key berem

(21) Ḳaçana degin ḥayret ve ser-geşte[2237]lik eyledüm yaʿnī ne vaḳte degin müteḥayyir ve ser-geşte [S372a] (1) olam.

Pey çü güm kerdend men çün pey kunem

Çünki izi güm ü nā-peydā eylediler (2) pes ben nice[2237] iz eyleyem yaʿnī çünki iz belürsizdür pes ben ne vechile anı (3) izleyem.

3949

Men nedānem kāşkī mīdānemī

Ben hīç nesne bilmezem kāşkī (4) bileydüm.

Key eger mīdānemī ḥayrānemī

Eger bileydüm ḳaçan ḥayrān olurdum . Zīrā ʿilm (5) ü maʿrifetde ḥayret olmaz.*

3950

Merd-rā īncā şikāyet şükr şud

[2234] "feṯḥ-i bāb" tamlaması bu eserin bazı yerlerinde "feṯḥ ü bāb" şeklinde yazılmıştır.
[2235] İlāhiyyeye: Evadiyyete Ü.
* *mekun* nehy-i ḥāżırdur.
[2236] kimse: kimse her nefesde Ü.
[2237] nice: ne vechile Ü.
* Baʿżı nüsaḫda *key* yirine *ki* vāḳiʿdür ki maʿnā böyle olur . Zıırâ eger bileydüm ḥayrān mı olurdum.

Burada (6) yaʿnī vādī-i ḥayretde şikāyet sālik merde şükr oldı . Zīrā ol (7) maḥalde kendüsinden bī-ḫaber olduġı içün mesrūr olup şükrden (8) ḫālī olmaz.

Küfr īmān geşt ü īmān küfr şud

Küfr īmān oldı ve (9) īmān küfr oldı. Ḫulāṣa-i kelām daḳīḳ ber-vech-i taḥḳīḳ budur ki sālik-i (10) ṣādıḳ çünki vādī-i ḥayrete ḳadem ḳoya bir ʿālī mertebeye vuṣūl bulur ki (11) anda küfr ü īmān dāʾiresinden bīrūn olur mecnūnlara ḫod bu ḥālet (12) muḳarrer idügi rūşendür. Bir kimse ki mā-sivādan bī-ḫaberdür andan bu ḥālet (13) ʿacīb degüldür. Bu ḥālet evliyāya maḫṣūṣdur . Zīrā enbiyā ṣāḥib-i daʿvetdür (14) anlardan buncılayın ḥālāt ṣādır olmaz . Zīrā lāzım gelür ki bu ḫuṣūṣda anlara (15) beyʿat eyleyeler ve hem maʿlūm olsun ki [Ü372a] bu ḥālet sebebi ile anlara küfr (16) lāzım gelmez. Niteki Bāyezīd-i Bisṭāmī ḫażretleri ḳaddesa'l-lāhu teʿālā[2238] sırrahu'l-ʿazīz *sübḥānī (17) mā-aʿẓam şānī lā-ilāhe illā ene*[2239] didi ḥālbuki bir kimse aña kāfir dimedi ve (18) evliyāu'l-lāhuñ mā-beyninde küllī ḳabūl bulup ḳuṭbu'l-ʿārifīn oldı. Bu (19) ḳadar tafṣīlden murād budur ki zinhār bu ṭāʾifenüñ ḥaḳḳında bed gümān olmayasın (20) ve nā-maʿḳūl sözler söylemeyesin ve anlardan ḫilāf-ı şerʿ-i şerīf bir ḥālet (21) ṣādır olmış ise de ṭaʿna urmayup sükūt eyleyesin bu ṭāʾifeyi ikfār [S373b] (1) eylemekden ziyāde ḥaẕer eyleyesin.

ḤİKĀYET

3951

Şeyḫ Naṣrābād-rā bigrift derd

(2) Şeyḫ Naṣrābād'ı derd ṭutdı yaʿnī anda derd-i ʿışḳ[2240] ẓāhir oldı.

Kerde (3) çil ḥac ber-tevekkül īnt merd

Ḥālbuki bu şeyḫ tevekkül üzere ḳırḳ (4) ḥacc eylemiş idi işte saña kāmil merd. Tevekkül üzere ḥacdan murād (5) ol ḥacdur ki anuñ ṣāḥibi Kaʿbe'nüñ ziyāretine gitdükde refīḳsiz (6) ve merkebsiz ve ḫarclıḳsız revān olur.

3952

Baʿd ez-ān mūy-ı sefīd ü ten (7) nizār

Andan ṣoñra mūy u rīşi sefīd ve teni nizār ve lāġar

[2238] teʿālā: -Ü.

[2239] "Ben kendimi tesbih ederim ki şanım yücedir. Benden başka ilah yoktur."

[2240] derd ü ʿışḳ: derd-i ʿışḳ Ü.

Bürhene dīdeş (8) kesī bā-yek izār

Bir kimse hemān anı[2241] bir izārile ʿüryān gördi.[2242]

3953

(9) Der-dileş tābī vü der-cāneş tefī

Anuñ ḳalbinde ziyāde tāb ve anuñ (10) cānında ziyāde tef ü derd

Beste zünnārī vü bükşāde kefī

Miyānına (11) bir zünnār baġlamış ve bir kef ü destini açmış.

3954

Āmede ne ez-ser-i (12) daʿvā vü lāf

Gird-i āteşgāh-ı gebrī der-ṭavāf

Daʿvā ve lāf (13) cihetinden degül belki sūz u derdile gebīre[2243] mensūb olan āteşgāhuñ (14) eṭrāfına ṭavāfa gelmiş yaʿnī āteş-perestler gibi ol āteşüñ vāḳiʿ (15) olduġı maḥallüñ eṭrāfını devr ü ṭavāf eyler. Bu şeyḫ ḫod zamānuñ[2244] (16) mürşid-i kāmili idi pes anuñ bu ḥāli iḫtiyār eyledüginde ehl-i (17) ẓāhirden maḫfī bir sırr var idüginde [Ü372b] hīç şekk ü reyb yoḳdur pes kimdür ki (18) buña kāfir dimege cürʾet eyleye.

3955

Güft şaḫṣī iy büzürg-i rūzigār

(19) Bir şaḫṣ çünki anı bu ḫilāf-ı ʿādet olan ḥālde gördi aña (20) didi iy rūzigāruñ büzürg ve şeyḫi.

Īn çi kār-ı tust āḫir şerm dār

(21) Bu ḥālet senüñ ne kār u lāʾıḳuñdur āḫir utan.

3956

Īn çünīn kār ez-ser-i [S373a] (1) ḫāmī buved

Zīrā buncılayın kār cehālet ve ḫāmlıḳ cihetinden olur sen ḫod (2) ḫām ve cāhil degülsin.

Ehl-i dil-rā ez-tu bed-nāmī buved

[2241] hemān anı: anı hemān Ü.
[2242] *izār* ṭon.
[2243] gebīre: gebre Ü.
[2244] zamānuñ: zamānınuñ Ü.

Senüñ sebebüñden (3) ehl-i dile bu ḥālet bed-nāmlıḳ olur . Zīrā sen ehl-i dilsin çünki senden (4) buncılayın bir ḳabīḥ ḥālet ṣādır ola pes bi'ż-żarūre anlaruñ bed-nāmlıġına (5) sebeb olursın.

3957

Kerde çendīn ḥacc u çendīn serverī

Bu zamāna degin (6) bu ḳadar ḥacc ve bu ḳadar serverlik eylemişsin yaʿnī bisyār ḥacc u ṭāʿat ve riyāżet ve mücāhede (7) eyledüñ.

Ḥāṣıl-ı ān cümle āmed kāfirī

Ol cümle ṭāʿat ve ʿibādetüñ (8) ḥāṣılı kāfirlik mi geldi. Bu hem-maʿnādur kāfirlik geldi.

3958

Īn küdāmīn (9) şeyḫ kerd īn rāh-ı kīst

Bunı ḳanḳı şeyḫ eyledi bu kimüñ ṭarīḳi (10) ve revīşi ve ʿādetidür.[2245]

Mīnedānī īn ki āteşgāh-ı kīst[2246]

3959

Şeyḫ güftā kār-ı men saḫt ūftād

Şeyḫ çünki (11) ol kimseden bu kelimātı işitdi aña cevāb virüp didi benüm kār u (12) ḥālüm saḫt ve müşkil vāḳiʿ oldı.

Āteşem der-ḫāne vü raḫt ūftād

Benüm (13) ḫāne ve esbābuma āteş vāḳiʿ oldı yaʿnī ḥayret ġalebe idüp müşāhededen (14) dūr olduġum içün bu ḥālet bende ẓuhūr eylemedi.

3960

Şud ez-īn āteş (15) merā ḫırmen be-bād

Bu dil ü cānuma vāḳiʿ olan āteş sebebinden benüm ḫırmenüm bāda (16) gitdi yaʿnī bende vücūddan eṣer ḳalmadı.

Dād küllī nām u neng-i men be-bād

(17) Bu āteş ki murād derūnī āteşdür benüm nām u nengümi bi'l-külliyye bāda virdi yaʿnī (18) bende ʿırż u vaḳārdan[2247] eṣer ḳomadı.

[2245] Bunı şeyḫüñ ḳanḳı eyledi. Bu hem-maʿnādur.

[2246] Bu beytin ikinci mısraı yoktur. Biz bunu Muhammed Rıza Şefii Kedkeni'nin tenkitli mentinindeki ilgili beytinden tamamladık. Bu mısradaki Abdülbaki Gölpınarlı'nın eserindeki anlamı verelim: "Bilmiyor musun, burası kimlerin âteşkedesi?" (Gölpınarlı 2011: 300)

3961

Geşteem kālīv-i kār-ı ḫ ̌īş men

(19) Ben kendü kār ü ḥālümüñ kālīv ve eblehi olmışam [Ü373a] yaʿnī hīç bir vechile bir tedārike (20) ḳādir degülem.

Mīnedānem ḥīleʾī zīn bīş men

Ben bundan ziyāde bir ḥīle (21) ve tedārik bilmezem. *Ḥīle* tedārik maʿnāsınadur.

3962

Çün der-āyed īn çünīn āteş be-cān

[S374b] (1) Çünki cāna buncılayın bir āteş gele yaʿnī vāḳiʿ ola

Key güẕāred nām u nengī yek (2) zamān

Biz zamān ḳaçan bir nām u neng ḳor yaʿnī nām u nengi fevrī refʿ eyler.

3963

(3) Tā giriftār-ı çünīn kār āmedem

Tā ki buncılayın kār u ḥāle giriftār geldüm.

Ez-kunişt (4) ü Kaʿbe bīzār āmedem

Kunişt ve Kaʿbe'den bīzār geldüm . Zīrā vādī-i ḥayretde (5) olan bunlardan ve bunlaruñ ġayrısından berīdür . Zīrā ḥayret sebebi (6) ile anuñ ḳalbi sāde levḥ meṣābesinde olur. *Kunişt* Yahūdīlerüñ (7) kilisesidür.

3964

Ẕerreʿī kez-ḥayretet āyed pedīd

Eger saña bir ẕerre ḥayret ẓāhir (8) gele yaʿnī ẕerre miḳdār[2248] ḥayrete eger vuṣūl bulasın

Hemçü men ṣad ḥasretet āyed (9) pedīd

Saña bencileyin yüz ḥasret ẓāhir gelür yaʿnī bisyār ḥasrete giriftār (10) olursın.

ḤİKĀYET

3965

Nev-mürīdī būd dil çün āfitāb

Gönli āfitāb (11) gibi rūşen bir nev-mürīd var idi.

[2247] ʿırż u vaḳārdan: ʿırż-ı vaḳārdan Ü.
[2248] miḳdār: miḳdārı Ü.

Dīd şeyḫ-i ḫᵛīş-rā yek şeb be-ḫᵛāb

(12) Bir gice kendünüñ şeyḫini düşinde gördi.

3966

Güft ez-ḥayret dilem (13) der-ḫūn nişest

Ol mürīd şeyḫüñ ḥużūrında didi benüm göñlüm ḥayret (14) sebebinden ḳana ġarḳ oldı.

Kār-ı tu bergūy kāncā çün şudest

Di[2249] ki (15) orada senüñ kār u ḥālüñ nice oldı.

3967

Der-firāḳet şemᶜ-i dil efrūḫtem

(16) Senüñ firāḳuñda göñül şemᶜini şuᶜlelendürdüm.

Tā tu reftī men zi-ḥayret sūḫtem

(17) Tā ki sen bu ᶜālemden gitdüñ ben ḥayretden yandum.

3968

Men zi-ḥayret geştem īncā (18) rāz-cūy

Ben ḥayretümden rāz isteyici oldum yaᶜnī senüñ[2250] ḥālüñden ḫaber-dār (19) olmaḳ içün saᶜy eyledüm.

Ḥāl-i tu çünest āncā bāz-gūy

İy benüm şeyḫüm (20) orada senüñ ḥālüñ [Ü373b] nicedür āşikāre di.

3969

Pīr güftā māndeem ḥayrān (21) u mest

Şeyḫi aña cevāb virüp didi ol ᶜālemde ben ḥayrān ve mest ḳalmışam.*

[S374a] (1) Dāʾimā gīrem be-dendān püşt-i dest

Dāʾimā ḥayretden dişümle destümüñ arḳasını (2) ṭutaram.

3970

Tā besī der-ḳaᶜr-ı īn zindān u çāh

Ez-şumā ḥayrānterīm īn cāygāh

[2249] Di: Didi Ü.
[2250] senüñ: -Ü.
* *Pīr*den murād anuñ şeyḫidür.

(3) Bu zindān ve çāhuñ ḳaʿrında biz sizden çoḳ ḥayrānreküz burada yaʿnī bu (4) ʿālemde size vāḳiʿ olan ḥayretden ol ʿālemde bize vāḳiʿ olan ḥayret (5) ziyāderekdür. *Zindān* ve *çāh*dan murād ḳabrdür. *Īn cāygāh*dan murād bu ʿālemdür.

3971

(6) Ẕerreʾī ez-ḥayret-i ʿuḳbā merā

ʿUḳbānuñ ḥayretinden bir ẕerre baña

Bīş ez-ṣad kūh (7) der-dünyā merā

Dünyāda baña yüz ṭaġdan ziyādedür yaʿnī bu dünyāda olan (8) bisyār ḥayretden āḫiretde olan ẕerre ḳadar ḥayret ḳavīdür.

DER-BEYĀN-I VĀDĪ-İ FAḲREST VE FENĀ Kİ VĀDĪ-İ HEFTÜMEST[2251]

3972

Baʿd ez-īn vādī-i (10) faḳrest ü fenā

Andan yaʿnī vādī-i ḥayretden ṣoñra faḳr u fenā vādīsidür.

(11) Key buved īncā suḫan güften revā

Burada söz söylemek ḳaçan revā ve lāʾıḳ (12) olur.

3973

ʿAyn-ı īn vādī ferāmūşī buved

Bu vādīnüñ ʿaynı ferāmūşluḳdur.

(13) Güngī vü kerrī vü bī-hūşī buved

Günglük ve kerrlik ve bī-hūşluḳdur. *Güng* dilsüz (14) ve *kerr* ṣaġır maʿnāsınadur.

3974

Ṣad hezārān sāye-rā cāvīd tu

Ṣad hezārān sāyeyi sen (15) cāvīd ve ebedī

Güm şude bīnī zi-yek ḫurşīd tu

Bir āfitābdan sen güm ü maḥv (16) olmış görürsin.

3975

Baḥr-ı küllī çün be-cünbiş kerd rāy

Deryā-yı ḥaḳīḳat çünki (17) cünbiş ve ẓuhūra rāy u ḳaṣd eyledi.

Nakşhā[2252] ber-baḥr key mānd be-cāy

[2251] "Yedinci Vadi Olan Fakr u Fenā Vadisi Hakkındadır"

Deryā üzere (18) olan naḳşlar ḳaçan yirinde ḳalur yaʿnī ḳalmaz . Zīrā cemīʿan maḥv u nā-peydā olur.

(19) Beyt

Çü sulṭān-ı ʿizzet ʿalem berkeşed

Cihān ser be-ceyb-i ʿadem derkeşed

[Ü374a] *Baḥr-ı küllī*den (20) murād deryā-yı ḥaḳīḳatdür.

3976

Her dü ʿālem naḳş-ı īn deryāst u bes

Her (21) iki ʿālem hemān bu deryānuñ naḳşıdur.

Her ki güyed nīst īn sevdāst u bes

[S375b] (1) Her kim anuñ naḳşı degüldür[2253] bu hemān sevdādur yaʿnī anuñ sözi bāṭıldur. (2) *Deryā*dan murād Ḫüdāy ʿazze ve celledür ki cemīʿ maṣnūʿāt anuñ ṣunʿı ile vücūd (3) ve ẓuhūr bulmışdur[2254] deryānuñ naḳşınuñ ṣebāt ve beḳāsı olmadıġı gibi her iki (4) ʿālem ki anuñ naḳşıdur maʿdūm meṣābesindedür. Şeyḫ ʿAṭṭār ḥażretleri Ḫüdāy (5) ʿazze ve celleyi deryāya ve maṣnūʿātı naḳşa teşbīh eylemekden murād[2255] beyān olunan (6) nükteyi işʿārdur.

3977

Her ki der-deryā-yı kül güm būde şud

Her kim ki deryā-yı külde (7) güm ü maḥv olmış oldı

Dāʾimā güm būdeʾī āsūde şud

Ol kimse dāʾimā bir güm ü (8) maḥv olmış āsūde oldı yaʿnī[2256] her kim ki ifnā-yı vücūd idüp Ḫüdāy (9) ʿazze ve celleye vuṣūl buldı taʿalluḳ-ı mā-sivā ve nefs ü şeyṭāndan ḫalāṣ olup (10) āsūde-ḥāl oldı.

3978

Dil der-īn deryā-yı pür-āsūdegī

Bu āsūdelik (11) ile pür-deryāda

Mīneyābed hīç cüz güm būdegī

Göñül güm ü maḥv olmaḳlıḳdan ġayrı (12) hīç nesne bulmaz.

[2252] S nüshasında “Naḳşhā” yerine anlamla ilgisi olmayan “netenhā” yazılmıştır.
[2253] degüldür: degüldür dir Ü.
[2254] bulmışdur: bulmışdur pes Ü.
[2255] murād: murādı Ü.
[2256] oldı yaʿnī: -Ü.

3979

Ger ez-īn güm būdegī bāzeş dehend

Eger bu güm ü maḥv olmaḳlıḳdan (13) anı ḫalāṣ eyleyeler

Ṣunᶜ-bīn gerded der-i rāzeş dehend

Ol kimse Ḫüdāy (14) ᶜazze ve cellenüñ ṣunᶜını görici olur pes aña rāzuñ ḳapusını açıvirürler[2257]. (15) Lā-cerem rāz-bīn olur.[*]

3980

Sālikān-ı puḫte vü merdān-ı merd

Puḫte sālikler (16) ve kāmiller[2258] merdler

Çün fürū reftend der-meydān-ı derd

Çünki derd meydānına (17) gitdiler yaᶜnī çünki derd ü ḥayrete giriftār oldılar.

3981

Güm şudend evvel ḳadem zān pes (18) çi sūd

Evvel ḳademde güm ü maḥv oldılar andan ṣoñra ne fāᵓide

Lā-cerem dīger (19) ḳadem kes-rā nebūd

Lā-cerem kimseye ġayrı ḳadem olmadı yaᶜnī cemīᶜīsi evvel ḳademde güm ü (20) maḥv oldılar [Ü374b] kimse bir ḳadem daḫı ilerü gitmege ḳādir olmadı.

3982

Çün heme der-gām-ı evvel güm (21) şudend

Çünki bu vādīnüñ sālikleri cemīᶜan evvel gām ve ḳademde güm ü maḥv oldılar.

[S375a] (1) Tu cemādī gīr eger merdüm şudend

Sen anları bir cemād farż eyle egerçi evvel merdüm[2259] (2) oldılar yaᶜnī egerçi evvel cemād degül idiler līkin güm ü maḥv olup cemād gibi (3) oldılar.

3983

ᶜŪd u hīzüm çün be-āteş der-şevend

ᶜŪd u hīzüm çünki āteşde olalar[**]

(4) Her dü der-yek cāy ḫākister şevend

Her ikisi yanup bir yirde kül olurlar.

[2257] açıvirürler: virürler Ü.

[*] *Ṣunᶜbīn* vaṣf-ı terkībīdür.

[2258] kāmiller: kāmil Ü.

[2259] merdüm: merd Ü.

[**] *ᶜūd*dan murād bunda ḫoş-būy dıraḫtdur.

3984

(5) Īn be-ṣūret her dü yeksān bāşedet

Bu her ikisi egerçi ṣūret ve (6) ẓāhirde saña yeksān olur

Der-ṣıfat farḳ-ı firāvān bāşedet

Līkin (7) ṣıfat ve sīretde saña çoḳ[2260] olur yaʿnī ṣūret iʿtibārı ile ʿūd u hīzümüñ (8) ḫākisteri ber-ā-berdür ammā sīret iʿtibārı ile mā-beynlerinde bisyār farḳ vardur.(9) Bu meşrūḥ olan beyt[2261] temṯīl ṭarīḳi ile ẕikr olunmışdur ve murād ne idügi (10) bu beytlerden rūşen ve ẓāhirdür.

3985

Ger pelīdī güm şeved der-baḥr-ı kül

Bir nā-pāk eger (11) deryā-yı külde güm ü münʿadim ola

Der-ṣıfāt-ı ḫod fürū-māned be-ẕül

Ol pelīd (12) kendünüñ ṣıfātında ḫˇārlıġıla ḳalur . Zīrā herkes ne ḥāl ve sīretile münʿadim (13) olursa be-her ḥāl yine ol ḥāl ve sīretile ḳalur egerçi güm ü maḥv olmaḳda pāk (14) ve pelīd ṣūretā ber-ā-berdür ʿūd ve hīzümüñ ḫākisteri ṣūretā ber-ā-ber olup (15) ṣıfat ve sīretde bisyār farḳ olduġı gibi.*

3986

Līk pākī ger der-īn deryā reved

(16) Līkin eger bir pāk bu deryāya gide ve anda güm ü maḥv ola

Ez-vücūd-ı ḫˇīş nā-peydā (17) reved

Ol pāk kendünüñ vücūdından nā-peydā ve münʿadim gider . Zīrā bu *deryā* ki (18) murād deryā-yı ḥaḳīḳatdür pāki ḳabūl idüp[2262] anı vücūd-ı beşeriyyetden ḫalāṣ (19) eyler. Ḫulāṣa-i kelām budur ki bir kāfir ḥadden bīrūn riyāżet ve mücāhede idüp [Ü375a] (20) Uyeyne el-Hilālī ḥasebince bisyār ṭāʿat ve ʿibādet eylese ve ḫayrātdan ḫālī (21) olmasa çünki anuñ aḥvāli ve iʿtiḳād u efʿāli Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ emr-i şerīfine [S376b] (1) muḫālifdür. Ol kāfir farażā ifnā-yı vücūddan behrever olsa ol aḫlāḳ-ı (2) ẕemīmeden ḫalāṣ olmayup ḥużūr-ı Ḥaḳ'da nā-kesü'r-reʾs ve ḫˇār u ḫacil ḳalur (3) aḫlāḳ-ı İlāhīyye ile müteḫallıḳ olduġı içün.

[2260] çoḳ: çoḳ farḳ Ü.
[2261] beyt: -Ü.
* *ẕüll* ḫārlıḳ.
[2262] idüp: -Ü.

3987

Īn çü ān u ān çü īn çün bāşed (4) īn

Bu ancılayın ve o buncılayın bu ḥālet nice olur yaʿnī pelīd pāk gibi (5) ve pāk pelīd gibi olmaz.

Ez-ḫayāl-i ʿaḳl bīrūn bāşed īn

Bu ḥālet ʿaḳluñ (6) ḫayāl u fikrinden bīrūndur . Zīrā bu ḥālet maʿḳūl degüldür.

ḤİKĀYET

3988

Yek (7) şebī Maʿşūḳ-ı Ṭūsī baḥr-ı rāz

Deryā-yı rāz ve Maʿşūḳ-ı Ṭūsī bir gice

Bā-mürīdeş (8) güft dāʾim mīgüdāz

Kendünüñ mürīdine didi dāʾim derd ü sūz āteşi ile (9) eri yaʿnī bir dem sūz u güdāzdan ḫālī olma. *Maʿşūḳ-ı Ṭūsī* evliyāu'l-lāhdan (10) ziyāde ʿaẓīmü'ş-şān bir kimsedür.*

3989

Tā çü ender-ʿışḳ bügdāzī tamām

Tā ʿışḳda (11) çünki tamām eriyesin.

Pes şevī ez-żaʿf çün mūyī müdām

Pes żaʿfdan (12) müdām bir mūy gibi olasın.

3990

Çün şeved şaḫṣ-ı tu çün mūyī nizār

Çünki senüñ (13) şaḫṣuñ bir mūy gibi nizār ve lāġār ola yaʿnī çünki ifnā-yı vücūd sebebi ile (14) aḫlāḳ-ı ẕemīmeden tamām[2263] pāk ve ʿārī olasın.

Cāygāhī bāşedet der-zülf-i (15) yār

Yārüñ zülfinde saña bir maḥall olur yaʿnī ittiḥād-ı rūḥānī ve ḳurb u üns-i (16) Sübḥānī müyesser ola. *Yār*den murād Ḫüdāy ʿazze ve celledür. *Zülf* ziyāde ḳurb u ittiḥādden (17) ʿibāretdür. Baʿżı nüsaḫda *bāşedet* yirine *sāzedet* vāḳiʿdür ki maʿnā böyle (18) olur: Yār zülfinde saña cāygāh düzer. Murād, saña küllī ḳurb u ittiḥād ḥāṣıl olur

* *sūz u güdāz* emr-i ḥāżırdur.
[2263] tamām: -Ü.

(19) dimekdür ve illā cenāb-ı Eḥadiyyet zülf ve cāygāhdan ve bunuñ [Ü375b] emṡāli aḥvālden (20) münezzehdür.

3991

Her ki çün mūyī şeved der-kūy-ı ū

Her kim ki anuñ kūyında bir mūy (21) gibi ola yaʿnī her kim ki ʿışḳ u muḥabbet sebebi ile aḫlāḳ-ı ẕemīme ve evṣāf-ı beşeriyyetden [S376a] (1) ʿārī olup ifnā-yı vücūdda tamām ʿālī mertebeye vuṣūl bula.

Bī-şekī mūyī (2) şeved der-mūy-ı ū

Hīç şeksiz ol kimse anuñ mūyinde bir mūy olur yaʿnī küllī (3) ḳurb u ittiḥāddan behrever olur. *Ū*dan murād cenāb-ı Eḥadiyyet'dür. *Zülf* ve (4) *kūy* ve *mūy* ẕikri Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ maḥbūba teşbīh olunduġı iʿtibāriledür.

3992

(5) Ger tu hestī rāh-bīn ü dīdever

İy ḳurb u viṣāl-i İlāhī'ye ṭālib olan (6) kimse eger sen rāh-bīn ve ṣāḥib-naẓar iseñ

Mūy-der-mūy īn çünīn ender-niger

(7) Mūy içinde mūya böyle naẓar eyle yaʿnī çünki sen küllī ḳurb u ittiḥād u[2264] rūḥānī (8) içün tamām istiʿdād ḥāṣıl eyleyesin be-her ḥāl murād ki vuṣūl bulursın.

3993

Ger ser-i (9) mūyī bimāned ez-ḫodīt

Eger senüñ ḫodluġuñdan bir ḳıl ucı ḳadar ḳala

Heft (10) dūzaḫ pür berāyed ez-bedīt

Yedi dūzaḫ senüñ ḳabāḥat ve nā-pāklügüñden pür (11) gelür yaʿnī memlū olur . Zīrā ḫavāṣdan ẕerre miḳdārı ḳabāḥat ve ḫaṭā ʿavāmuñ (12) ṣad hezār ḳabāḥat ve ḫaṭāsından ḳabīḥrekdür.

ḤİKĀYET

3994

ʿĀşıḳī der-vaḳt-i (13) murden mīgirīst

Bir ʿāşıḳ mevt vaḳtinde aġladı.

[2264] itiḥād u: ittiḥād-ı Ü.

Zū kesī pürsīd (14) kīn girye zi-çīst

Bir kimse ol ḥālde andan suʾāl eyledi ve didi ki bu (15) girye nedendür yaʿnī bu giryeye sebeb nedür.

3995

Güft mīgüyend ferdā Kirdigār

Ol (16) ʿāşıḳ ol kimseye cevāb virüp didi dirler ki yarın Ḫüdāy ʿazze ve celle

(17) Çün kuned teşrīf-i rüʾyet āşikār

Çünki rüʾyet teşrīfini āşikār eyleye (18) ve ehl-i cennet anuñ ḫūbrek dīdār-ı şerīfi ile ehl-i iʿtizālüñ körlügine (19) müşerref ola.

3996

Çil hezārān sāl bedīd ber-devām

Çil hezārān sāl devām (20) üzere

Ḫāṣegān-ı ḳurb-ı ḫod-rā bār-ı ʿām

[Ü376a] Ḫüdāy ʿazze ve celle kendünüñ ḳurbı (21) ḫāṣlarına ʿām icāzetini vire yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ḫāṣları ʿumūmen ẕikr olunan [S377b] (1) zamān-ı muʿayyen miḳdārı zamānda anuñ dīdār-ı şerīfi ile müşerref olısarlardur. (2) *Çil* ḳırḳ maʿnāsınadur ki çihil'den muḫaffefdür. *Bār* bunda icāzet maʿnāsınadur.

3997

(3) Yek zamān zāncā be-ḫod āyend bāz

Ol dīdār-ı şerīfden ḫavāṣ bir zamān (4) kendülerine gelürler.

Der-niyāz üftend ḫū kerde be-nāz

Ol nāz ve dīdāra muʿtād (5) olmış ḫalḳ ol zamānda niyāza düşeler yaʿnī niyāz ve tażarruʿa meşġūl olalar.

3998

(6) Zān hemī giryem ki bā-ḫ ̌īşem dehend

Ol sebebden aġlaram ki beni ol zamānda (7) kendüme virürler yaʿnī dīdār-ı şerīfden dūr olup kendüme gelürem.

(8) Yek nefes der-dīde-i ḫ ̌īşem nehend

Bir nefes beni kendü dīde ve ḥālümde ḳorlar (9) yaʿnī ol bir nefesde kendü ḥālüme meşġūl oluram bu ḥālet ḫod baña ʿayn-ı (10) ʿaẕābdur.

3999

Çün kunem ān yek nefes bā-ḫ̆īş men

Ben ol bir nefesi (11) kendümile nice eyleyem.

Mītüvānem küşten ez-īn ġam ḫ̆īşten

Bu ġam sebebinden (12) ben kendümi ḳatl[2265] helāḳ eylemege ḳādirem yaʿnī bu ġamdan kendümi helāk (13) eylesem ʿaceb degüldür . Zīrā bu ḥālet helākden[2266] ziyāde ve āsāndur.

Mıṣrāʿ

(14) Yekdeme dīdār-ı dūst her dü cihāneş behāst

4000

Bā-Ḫüdā bāşem çü (15) bī-ḫod bīneyem

Zīrā Ḫüdāy ʿazze ve celle ile oluram çünki beni kendümsiz görürsin.

(16) Tā ki bā-ḫod bīneyem* bed bīneyem[2267]

Mādām ki beni kendümile görürsin beni bed görürsin (17) . Zīrā ol zamānda evṣāf-ı beşeriyyetden ḫalāṣ olmazam.

4001

Ān zamān kez-ḫod (18) rehāyī bāşedem

Ol zamān ki baña ḫod ve vücūddan ḫalāṣ ola

(19) Bī-ḫodī ʿayn-ı Ḫüdāyī bāşedem

Bī-ḫodluḳ baña Ḫüdālıġuñ ʿaynı olur [Ü376b] (20) . Zīrā ol vaḳt benüm vücūdumdan ẕerre ḳadar eṣer ḳalmaz.

4002

Her ki ū reft ez-miyān (21) īnek fenā

Her kim ki o ortadan gitdi işte fenā bu ḥāletdür.

Çün fenā [S377a] (1) geşt ez-fenā īnek beḳā

Çünki fenādan fenā oldı işte beḳā yaʿnī ṣūfīlerüñ (2) kelimātındandur ki beḳā baʿde'l-fenā dirler ve bu beḳā ve fenā vücūd ẓāhiri iʿtibārı (3) ile degüldür. Mıṣrāʿ-i

---

[2265] ḳatl: ḳatl ü Ü.

[2266] helākden: helāk Ü.

* *bīneyem* bīnī merā taḳdīrindedür.

[2267] "بينم" şeklinde yazılan bu kelime normalde "bīnem" şeklinde okunmalıdır fakat vezin bu okuma şekliyle aksamaktadır. Ayrıca Muhammed Rıza Şefîi Kedkenî'nin eserinde de bu kelime "بينيم" şeklinde yazılmıştır. Dolayısıyla kelimeyi "bīneyem" olarak okumak vezne daha uygun olduğundan bu şekilde çevirdik.

s̱ānīde bu maʿnā hem mümkindür çün[2268] sālik fenā oldı (4) fenādan işte beḳādur[2269] yaʿnī fenādan ṣoñra beḳādur.

4003

Ger turā hest īn dil-i zīr ü (5) zeber

Eger senüñ bu derd ü fenā ile zīr ü zeber olmış göñlüñ var ise

(6) Ber-Ṣırāṭ u āteş-i sūzen güẕer

Ṣırāṭ üzere ve yaḳıcı āteş üzere geç . Zīrā (7) āteşüñ saña żararı olmaz belki āteş senden ḥaẕer eyler . Zīrā senüñ (8) nūruñ ol āteşi söndürür. Niteki bu maʿnā bu ḥadīs̱-i şerīfden ẓāhirdür (9) *cüz yā mü'mine fe-inne nūrike ḳad aṭfa'e nārī.*[2270] Baʿżı nüsaḫda *Ṣırāṭ*dan ṣoñra (10) vāv-ı ʿāṭıfe yoḳdur. Maʿnā aña göre olur.

4004

Ġam meḫur kāteş zi-revġan (11) der-çerāġ

Ġam yime ve dime ki āteş çerāġda revġandan

Dūde-ī peydā kuned çün (12) perr-i zāġ

Zāġuñ ḳanadı gibi siyāh bir tüten peydā ve ẓāhir eyler.

4005

Çün (13) ber-ān āteş kuned revġan güẕer

Zīrā çünki revġan ol āteş üzere güẕer (14) eyleye

Ez-vücūdeş revġanī āyed be-der

Ol revġanuñ vücūdından (15) revġanlık ṭaşra gelür yaʿnī ol revġan revġanlıkdan ḫalāṣ olur. Ḫulāṣa-i (16) kelām budur ki[2271] çün insān riyāżet ve mücāhede sebebi ile ifnā-yı vücūddan (17) behrever ola āteş-i dūzaḫdan min-baʿd aña żarar irişmez.

4006

Gerçi reh ber-āteş-i (18) sūzen kuned

Ol kimse egerçi[2272] sūzān üzere reh ü güẕer eyleye

Ḫ īşten-rā (19) ḳāleb-i Ḳur'ān kuned

Kendüsini Ḳur'ān-ı ʿaẓīmüñ ḳālebi eyler. Lā-cerem Ḳur'ān-ı ʿaẓīm (20) yanmaḳdan berī olduġı gibi [Ü377a] o hem āteşden āzāddur.*

[2268] çün: çünki Ü.
[2269] beḳādur: beḳā Ü.
[2270] "Cehennem 'Ey Müslüman hızlı geç, yoksa nurun ateşimi yok edecek."
[2271] ki: -Ü.
[2272] egerçi: egerçi āteş-i Ü.

4007

Ger tu mīḫˇāhī ki tu (21) īncā resī

Sen eger ister iseñ ki sen buraya irişesin

Tu bedīn menzil be-hīç [S378b] (1) ü lā resī

Sen bu menzile hīç ve lā ile irişürsin yaʿnī ifnā-yı vücūd sebebi (2) ile vuṣūl bulursın.

4008

Ḫˇīş-rā evvel zi-ḫod bī-ḫˇīş kun

Evvel kendüñi (3) ḫod ve vücūddan bī-ḫˇīş eyle yaʿnī aḫlāḳ-ı ẕemīme ve evṣāf-ı beşeriyyet[2273] (4) vücūddan kendüñi pāk eyle.

Pes Burāḳī ez-ʿadem der-pīş kun

Pes (5) ʿademden bir Burāḳ'ı öñüñe eyle yaʿnī maʿdūm ve fānī ol . Zīrā bu ḥālet saña (6) Burāḳ meṣābesindedür.

4009

Pes ser-i kem kāstī der-ber fiken

Pes kem kāstlık (7) ser ü hevesini egnüñe bıraḳ yaʿnī kendüñi tamām noḳṣānda ṭut.[**]

Ṭaylasān-ı (8) *lem yekun* ber-ser fiken

Lem yekun ṭaylasānını başuñ üzere bıraḳ yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve (9) celleden ġayrısını maʿdūm bil. Bu āyet-i kerīmeye işāretdür ki sūre-i Dehr'dedür (10) *hel etā ʿale'l-insāni ḥīnun mine'd-dehri lem yekun şeyʾen meẕkūrā.*[2274]

4010

Der-rikāb-ı (11) maḥv nih pāyī zi-hīç

Hīçden bir pāyı maḥv rikābına ḳo yaʿnī bu vādī-i faḳr u fenāda (12) maḥv u hīç ol . Zīrā bu faḳr u fenā vādīsinüñ levāzımıdur.

Raḫş-ı ḥayrānī berān (13) cāyī ki hīç

Ḥayrānlıḳ raḫşını sür ol maḥalle ki hīçdür yaʿnī ḥayrān ve hīç (14) ve nā-çīz ol.

4011

---

[*] *ḳāleb*de *lām* meftūḥdur.

[2273] beşeriyyet: beşeriyyet ve Ü.

[**] *fiken* emr-i ḥāżırdur.

[2274] "İnsan (henüz) anılır bir şey değilken (yaratılmamışken) üzerinden uzunca bir zaman geçti." İnsān (Dehr/1)

Cāmeʾī ez-nīstī der-pūş tu

Sen fenā ve nīstlikden (15) câme gey yaʿnī kendüñi mevcūd ẓann eyleme.

Kāseʾī pür ez-fenā kun nūş tu

(16) Sen fenādan pür bir kāse nūş eyle yaʿnī fikrüñde fenādan ġayrı bir nesne (17) olmasun.

4012

Ber-miyān-ı der-kemī zīr ü zeber

Bī-miyān berbend ez-lā-şeyʾ kemer

Noḳṣān ve (18) ḳuṣūrda zīr ü zeber miyānuña miyānsız lā-şeyʾden baġla yaʿnī nā-çīz ol (19) ve nā-çīzligüñ hem nā-çīz olsun.

4013

Ṭams kun çeşm ü zi-hem bükşāy zūd

(20) Gözlerüñi yum ve hem tīz aç yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ḥüsnine[2275] ve cemīʿ eşyā anuñ (21) maẓharı olduġı iʿtibārile naẓar idüp ārzū ve hevesile naẓar eyleme.

[S378a] (1) Baʿd ez-ān der-çeşm keş kuḥl-i nebūd

Andan ṣoñra çeşmüñe ʿadem sürmesini çek (2) yaʿnī senüñ naẓaruñ hemān Ḫüdāy ʿazze ve celleye olsun.

4014

Īn çünīn mīrev bedīn (3) āsūdegī

Buncılayın git bu āsūdelik ile

Tā resī der-ʿālem-i güm būdegī

(4) Tā güm ü maḥv olmaḳlıḳ ʿālemine irişesin yaʿnī bu revişile fenā-ender-fenāya ve sırr-ı tevḥīde vuṣūl (5) bulursın.

4015

Ger buved zīn ʿālemet mūyī eşer

Bu ʿālemden eger senüñ (6) bir mūy ḳadar eşer ü vücūduñ ola

Nīst zān ʿālem turā mūyī ḫaber

Ol ʿālemden (7) senüñ bir mūy ḳadar ḫaberüñ olmaz yaʿnī mādām ki sende vücūddan eşer ola (8) ʿālem-i İlāhī'den hergiz behrever olmazsın.

[2275] ḥüsnine: ṣunʿına Ü.

ḤİKĀYET

4016

Yek şebī pervānegān (9) cemᶜ āmedend

Pervāneler bir gice bir yire cemᶜ geldiler yaᶜnī cemᶜ oldılar.

Der-maẕīḳī (10) ṭālib-i şemᶜ āmedend

Bir teng maḥalde şemᶜe ṭālib geldiler yaᶜnī ṭālib (11) oldılar.

4017

Cümle mīgüftend mībāyed yekī

Anda ḥāżır olan pervāne cemīᶜan didiler (12) bizden bir pervāne gerek

Kū ḫaber āred zi-maṭlūb endekī

Ki ol pervāne (13) bizüm maṭlūbumuzdan birazacıḳ ḫaber getüre. *Maṭlūb*dan murād bunda şemᶜdür.

4018

(14) Şud yekī pervāne tā ḳaṣrī zi-dūr

Bir pervāne bir ḳaṣra degin gitdi.*

Der-feżā-yı (15) ḳaṣr yāfet ez-şemᶜ nūr

Iraḳdan ol ḳaṣruñ feżā ve derūnında şemᶜden (16) nūr buldı yaᶜnī şemᶜi görmeyüp ıraḳdan hemān şemᶜüñ nūrını gördi.

4019

(17) Bāz-geşt ü defter-i ḫod bāz kerd

Ol pervāne oradan girü döndi (18) ve kendünüñ defterini açdı yaᶜnī gördügini şerḥ eyledi.

Vaṣf-ı ū (19) ber-ḳadr-i fehm āġāz kerd

Şemᶜüñ vaṣfını fehmi miḳdārı beyān eylemege āġāz (20) ve şurūᶜ eyledi.

4020

Nāḳıdī kū dāşt der-mecmaᶜ mihī

Ol nāḳıd ki o anlaruñ (21) mecmaᶜında ululuḳ ṭutardı yaᶜnī ḥükm [Ü378a] ü ḥükūmet ve taṣarruf aña maḫṣūṣ idi.

[S379b] (1) Güft ū-rā nīst ez-şemᶜ āgehī

* Baᶜżī nüsaḫda *tā* yirine *bā* vāḳiᶜdür.

Didi ki ol pervānenüñ şemʿden ḫaber ve (2) āgāhlıġı yoḳdur. *Nāḳıd*dan murād bunda mümeyyiz ve mubaṣṣır maʿnāsınadur ki anlaruñ (3) büzürgidür egerçi ṣarrāf maʿnāsınadur.

4021

Şud yekī dīger güẕeşt ez-nūr dūr

(4) Bir pervāne daḫı gitdi şemʿüñ nūrından dūr geçdi yaʿnī şemʿüñ ḥużūrına varmadı.

(5) Ḫ ̔īşten ber-şemʿ zed ez-dūr dūr

Ziyāde ıraḳdan ol pervāne kendüsini (6) şemʿe urdı.

4022

Per zenān der-pertev-i maṭlūb şud

Ol pervāne maṭlūbınuñ (7) pertevinde per urıcı ve ḥareket idici oldı.

Şemʿ ġālib geşt ü ū maġlūb (8) şud

Pes şemʿ aña[2276] ġālib oldı ve o maġlūb oldı.

4023

Bāz-geşt ū (9) nīz ü müştī rāz güft

Ol pervāne daḫı oradan rücūʿ eyledi ve şemʿe (10) müteʿallıḳ bir miḳdār rāz didi.

Vez-viṣāl-i şemʿ şerḥī bāz güft

Ve şemʿüñ (11) viṣālinden āşikāre bir şerḥ didi.

4024

Nāḳıdeş güft īn nişān nīst iy (12) ʿazīz

Nāḳıd çünki ol pervāneden bu sözleri işitdi didi iy ʿazīz (13) bu sen didügüñ sözler şemʿüñ nişānı degüldür.

Hemçü ān yek key nişān (14) dārī tu nīz

Sen daḫı o bir pervāne gibi ḳaçan nişān ṭutarsın.

4025

Dīgerī (15) berḫāst u mīşud mest mest

Bir pervāne daḫı ol mecmaʿdan ḳalḳdı ve (16) mest mest gitdi.

Pāy-kūpān ber-ser-i āteş nişet

Raḳṣ iderek (17) āteşüñ başı üzere oturdı yaʿnī varup şemʿ üzere oturdı.

[2276] aña: -Ü.

4026

(18) Dest der-keş kerd bā-āteş be-hem

Ol pervāne āteşile bile elini[2277] ḳotuġında (19) eyledi yaʿnī āteşile mütteḥid[2278] oldı.*

Ḫ̲īş-rā güm kerd bā-ū ḫoş be-hem

Kendüsini (20) āteşile maʿan ḫoş ve güm ü maḥv eyledi.

4027

Çün girift āteş zi-ser-tā-pāy-ı ū

Çünki (21) şemʿüñ āteşi pervānenüñ vücūdını iḥāṭa eyledi.

Sürḫ̲ şud çün āteşī [S379a] (1) aʿżā-yı ū

Ol pervānenüñ aʿżāsı āteş gibi sürḫ̲ oldı.

4028

Nāḳıd-ı īşān [Ü378b] (2) çü dīd ū-rā zi-dūr

Anlaruñ nāḳıdı çünki ol pervāneyi ıraḳdan gördi.

(3) Şemʿ bā-ḫ̲od kerde hem-rengeş zi-nūr

Şemʿ anı nūrdan kendüsi ile hem-reng (4) eylemiş yaʿnī yanup āteş reng olmış.

4029

Güft īn pervāne der-kārest ü bes

(5) Dīdi ancaḳ bu pervāne kārdadur yaʿnī şemʿden hemān bu pervāne ḫ̲aber-dārdur

(6) Kes çi dāned ū ḫ̲aber-dārest ü bes

Kimse ne bilür şemʿüñ ḥaḳīḳatinden (7) hemān ol pervāne ḫ̲aber-dārdur[2279] . Zīrā vücūdını ifnā ve maḥv eyledi.

4030

Ān ki şud hem (8) bī-ḫ̲aber hem bī-e̲ser

Ol kimse ki hem bī-ḫ̲aber hem bī-e̲ser oldı.

Der-miyān-ı cemʿ ū (9) dāred ḫ̲aber

Cemʿ içinde ol kimse ḫ̲aber ṭutar.

[2277] elini: -Ü.
[2278] mütteḥid: yanumda Ü.
* *keş* bunda ḳoltuḳ maʿnāsınadur.
[2279] pervāne ḫ̲aber-dārdur: ḫ̲aber-dār Ü.

4031

Tā nekerdī bī-ḫaber ez-cism ü cān

Mādām ki (10) cism ü cānuñdan bī-ḫaber olmayasın

Key ḫaber yābī zi-cānān yek zamān

(11) Cānāndan ḳaçan bir zamān ḫaber bulursın. *Cānān*dan murād Ḫüdāy ᶜazze ve celledür.

4032

(12) Her ki ū mūyī nişānet bāz dād

Her kim ki o senüñ mūy ḳadar nişānuñ (13) virdi

Ṣad ḫaṭ ender-ḫūn-ı cānet bāz dād

Ol kimse senüñ cānuñuñ (14) ḫūn u helāküñe yüz ḫaṭṭ virdi yaᶜnī çünki ᶜışḳ-ı İlāhī daᶜvāsın eylersin (15) eger sende mūy miḳdārı vücūddan eṣer ola erbāb-ı ᶜışḳ ḳatında vācibü'l- (16) ḳatlsın[2280].

4033

Nīst maḥrem çün nefes īn cāygāh

Çünki nefes bunda maḥrem (17) degüldür yaᶜnī çünki bunda güft ü gūya mecāl yoḳdur.

Dernegünced hīç kes (18) īn cāygāh

Pes burada hīç kimse ṣıġmaz. Murād bu maḥalle mensūb olan (19) esrār hīç bir ṭarīḳ ile şerḥ ü beyān olunmaḳ mümkin degül idügin işᶜārdur.

ḤİKĀYET

4034

Ṣūfīᵓī mīreft çün bī-ḥāṣılī

Bir ṣūfī bir bī-ḥāṣıl gibi (21) giderdi.*

Zed [S380b] (1) ḳafāyī muḥkemeş sengīn-dilī

Bir bī-raḥm aña muḥkem bir ḳafā urdı. *Ḳafā*dan murād bunda ḳafāsına urılan silledür.

4035

Bā-dil-i pür-ḫūn ser ez-pes (2) kerd ū

[2280] ḳatlsın: ḳatl olur Ü.

* *bī-ḥāṣıl* bunda ġam-gīn maᶜnāsınadur.

Ol ṣūfī pür-ḫūn göñül ile başını ardından eyledi yaʿnī ardına (3) naẓar eyledi.

Güft ān kez-tu [Ü379a] ḳafāyī ḫured ū

Ol kimseye didi ol kimse ki (4) o senden bir ḳafā yidi.

4036

Ḳurb-ı sī sālest tā ū murd u reft

Otuz (5) yıla ḳarībdür tā öldi ve cihāndan gitdi yaʿnī ben murde olalı otuz (6) yıl miḳdārı zamān mürūr eylemişdür.

ʿĀlem-i hestī be-pāyān burd u reft

(7) Vücūd ʿālemini pāyāna iletdi ve gitdi yaʿnī ṣūfī aña ben murdeyem ve vücūddan (8) münʿadimem.

4037

Merd güfteş iy heme daʿvā ne kār

Ḳafā uran merd çünki ṣūfīden (9) ol kelimātı işitdi aña didi iy cemīʿan kār ʿamel[2281] yoḳ yaʿnī *mūtū ḳable (10) en temūtū*[2282] ḥasebince murdelikden lāf ursun ḥālbuki bundan (11) bī-behresin.

Murde key güyed suḫan şermī bedār

Murde ḳaçan söz söyler aḳrabādan[2283] (12) böyle daʿvādan ferāġat eyle.

4038

Tā ki tu dem mīzenī hem-dem neʾī

Mādām kim[2284] (13) sen daʿvā ve vücūddan dem ursın hem-dem degülsin.

Tā ki mūyī māndeʾī (14) maḥrem neʾī

Mādām ki bir mūy miḳdārı ḳalmışsın sırr-ı tevḥīd ve esrār-ı ʿışḳa (15) maḥrem degülsin.*

4039

Ger buved mūyī iżāfet der-miyān

Eger ortada bir mūy (16) iżāfeti ola yaʿnī eger vücūduñdan bir mūy ḳadar ḳalmış ola

Hest ṣad ʿālem (17) mesāfet der-miyān

[2281] kār ʿamel: daʿvā-yı kār u ʿamel Ü.
[2282] "Ölmeden önce ölünüz."
[2283] aḳrabādan: utan Ü.
[2284] kim: ki Ü.
* *neʾī*de hemze ḫiṭāb içündür.

Senüñile cenāb-ı Eḥadiyyet mā-beyninde yüz ʿālem yaʿnī ḥadden (18) bīrūn mesāfe ve buʿd vardur.

4040

Ger tu ḫᵛāhī tābedān menzil resī

Eger sen (19) ister iseñ ki tā ol menzile irişesin

Tā ki mūyī mānde>ī müşkil resī

(20) Mādām ki bir mūy ḳalmışsın müşkil irişürsin yaʿnī mādām ki aḫlāḳ-ı ẕemīmeden (21) tamām pāk olmayasın mümkin degüldür ki ol menzile vuṣūl bulasın.

4041

Her çi dārī [S380a] (1) āteşī-rā berfürūz

Sīm ü zer ve esbābdan her ne ki ṭutarsın yaʿnī (2) mā-meleküñi bir āteş şuʿlelendür.

Tā izār-ı pāy ber-āteş büsūz

Pāyüñüñ (3) izārına degin yaʿnī izāruñı daḫı āteşe yaḳ. [Ü379b] Murād Ḫüdāy ʿazze ve celleden ġayrı (4) bir nesneye ẕerre ḳadar taʿalluḳ eyleme dimekdür.

4042

Çün nemāned hīç mendīş (5) ez-kefen

Çünki senüñ hīç[2285] nesneñ ḳalmadı kefenden fikr eyleme yaʿnī (6) kefenüm yoḳdur diyüp ġam-gīn olma.

Bürhene ḫod-rā be-deryā derfiken

Kendüñi (7) deryāya kefensiz ʿüryān bıraḳ.

4043

Çün heme raḫt-ı tu ḫākister şeved

Çünki (8) senüñ cemīʿ esbābuñ yanup ḫākister ola.

Ẕerre>ī pindār-ı tu kemter şeved

(9) Anuñ sebebi ile senüñ kibr ü pindāruñ ẕerre ḳadar nāḳışrak olur.

4044

(10) Ver çü ʿĪsā ez-tu yek sūzen bimānd

Veger ḥażret-i ʿĪsā gibi senden (11) bir sūzen ḳaldı ise*

[2285] senüñ hīç: hīç senüñ Ü.

* *sūzen* igne.

Der-rehet mīdān ki ṣad reh-zen bimānd

(12) Bil ki senüñ yoluñda yüz reh-zen ḳaldı . Zīrā ḥażret-i ʿĪsā ʿaleyhi’s-selām (13) āsumāna refʿ olunduḳda tevekkülde ḳuṣūruñ vardur diyü Ḫüdāy ʿazze ve celle (14) anı felek-i rābiʿde ḳodı eger ol sūzen olmayaydı ʿarş altına vuṣūl (15) bulurdı. Senüñ hem bir sūzen miḳdārı bir nesneñ ola dergāh-ı Eḥadiyyet’e (16) vuṣūl bulmaġa māniʿ-i ḳavīdür.

4045

Ger çü ʿĪsā raḫt der-kūy efkened

Farażā (17) sālik eger esbābını kūy-ı cānāna bıraġa yaʿnī cenāb-ı İlāhī’ye vuṣūl bula

(18) Sūzeneş hem baḫye ber-rūy efkened

Sūzen hem anuñ yüzine baḫye bıraġur (19) yaʿnī anuñ sebebi ile ḳadri nāḳıṣ olup ʿaybı ẓāhir olur.

4046

Çün ḥicāb (20) āmed vücūd ān cāygāh

Çünki ol maḥalde vücūd ḳurb u viṣāle ḥicāb (21) u māniʿ geldi.

Rāst nāyed māl ü mülk ü ʿizz ü cāh

Pes māl ü mülk ve ʿizz ü cāh [S381b] (1) rāst gelmez yaʿnī bunlar ziyāde māniʿdür cenāb-ı İlāhī’nüñ vuṣūline.

4047

Her çi (2) dārī yek yek ez-ḫod bāz kun

Çünki esbābuñ Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ (3) ḳurb u viṣāline māniʿ-i ḳavīdür pes her neye mālik iseñ bir bir anı kendüñden [Ü380a] (4) bāz u cüdā eyle.

Pes be-ḫod der-ḫalvetī āġāz kun

Pes bir ḫalvetde kendüñe (5) şurūʿ eyle yaʿnī bir ḫalvetde sākin olup ṭāʿat ve ʿibādete meşġūl (6) ol.

4048

Çün derūnet cemʿ şud der-bī-ḫodī

Çünki bī-ḫodluḳda senüñ (7) derūn-ı ḫāṭıruñ[2286] oldı çünki ḫalvetde saña cemʿiyyet-i ḫāṭır müyesser oldı.

[2286] derūn-ı ḫāṭıruñ: derūnuñ ve ḫāṭıruñ cemʿ Ü.

(8) Tu birūn āyī zi-nīkī vü bedī

Sen nīklik[2287] ve bedlikden ṭaşra gelürsin. (9) Bu hem-maʿnādur sen nīk ü bede[2288] mensūb olandan ṭaşra gelürsin yaʿnī (10) cemīʿ aḥvālden ḫalāṣ olursın farażā saña zındīḳ ve fāsıḳ yā ṣıddīḳ (11) ve ṣāliḥ diseler hergiz ne bī-ḥużūr ve ne mesrūr olursın ve dirsin.

Mıṣrāʿ

Fārigˇ (12) ü āzādeyem birdür yanumda medḥ ü ẕemm

4049

Çün nemāned nīk ü bed ʿāşıḳ şevī

(13) Çünki nīk ü bed iʿtibārı ḳalmaya ʿāşıḳ olursın.

Pes ḳafā-yı ʿışḳ-rā (14) lāʾıḳ şevī

Pes ol vaḳt ʿışḳuñ cefā ve ḳafāsına lāʾıḳ olursın.

ḤİKĀYET

4050

Būd şāhī māhveş ḫurşīd-fer

Āfitāb revnaḳlu (16) ḥüsnde māh gibi bir pādişāh var idi.

Dāşt çün Yūsuf yekī zībā püser

(17) Ol pādişāh ḥüsnde Yūsuf peyġām-ber gibi ʿaleyhi’s-selām bir püser ṭutardı.

4051

(18) Kes be-ḥüsn-i ū püser hergiz nedāşt

Cihānda kimse ol püserin ḥüsni ile hergiz (19) püser ṭutmadı yaʿnī hergiz kimsenüñ ancılayın ḫūb ve zībā püseri olmadı ol (20) püserüñ ḥüsninde. Bu hem-maʿnādur.

Hīç ḫalḳ ān ḥaşmet ü ān ʿiz nedāşt

Ḫalḳ-ı ʿālem (21) hīç ol ḥaşmeti ve ol ʿizzeti ṭutmadı yaʿnī anuñ ḥüsni ziyāde olduġı gibi [S381a] (1) ḥaşmet ve ʿizzeti[2289] ziyāde idi.

4052

Ḫāk-i ū būdend dil-bendān heme

[2287] nīklik: nīk Ü.
[2288] nīk ü bede: nīke ve bede Ü.
[2289] ʿizzeti: ʿizzeti hem Ü.

Cemīᶜ mahbūblar (2) anuñ ḫāki idiler yaᶜnī yolında ḫāk gibi pest ü ḫˇār oldılar.

Bende-i (3) rūyeş ḫüdāvendān heme

Cemīᶜ aṣḥāb-ı devlet ve ḫüdāvendler anuñ yüzinüñ (4) bendesi idiler yaᶜnī cemīᶜīsi aña ᶜāşıḳ olup [Ü380b] anuñ bendesi gibi olmış (5) idiler.

4053

Ger be-şeb ez-perde peydā āmedī

Farażā ol püser şebde perdeden (6) peydā geleydi yaᶜnī ṣaḥrāya gideydi

Āfitābī nev be-ṣaḥrā āmedī

Gūyā ṣaḥrāya (7) bir yeñi āfitāb gelürdi yaᶜnī bu āfitābdan ġayrı gūyā bir āfitāb ṭulūᶜ (8) eylerdi.

4054

Rūy-ı ū-rā vaṣf kerden rūy nīst

Ol püserüñ (9) rūyini vaṣf eylemege rūy[2290] imkān yoḳdur.*

Zān ki vaṣf-ı rūy-ı ū yek (10) mūy nīst

Zīrā ki anuñ yüzinüñ[2291] bir mūy degüldür yaᶜnī anuñ yüzini (11) vaṣf eylemek sehl ü āsān degüldür belki ziyāde müşkil ve emr-i *ᶜusr*[2292]dur anuñ (12) yüzinüñ ḥüsn ü leṭāfeti zāʾidü'l-vaṣf olduġı içün.

4055

Ger resen kerdī (13) ez-ān zülf-i siyāh

Ol püser eger kendünüñ siyāh zülfinden resen eyleyeydi

(14) Ṣad hezārān dil fürū reftī be-çāh

Ol resen anuñ zülfinden olduġından (15) ötürü ṣad hezārān dil çāha irdi[2293] ve hergiz çāhdan ḫalāṣ olmaḳ (16) fikrini eylemezdi. *Resen* ip maᶜnāsınadur.

4056

Zülf-i ᶜālem-sūz-ı ān şemᶜ-i Ṭırāz

(17) Ol şemᶜ-i Ṭırāz'uñ ᶜālem-sūz zülfi

Kār kerdī ber-heme ᶜālem dırāz

[2290] rūy: rūy u Ü.

* *rūy*-ı s̱ānī imkān maᶜnāsınadur.

[2291] yüzinüñ: yüzinüñ vaṣfı Ü.

[2292] "Şüphesiz **güçlük**le beraber bir kolaylık vardır." İnşirāh/5.

[2293] irdi: inerdi Ü.

Cemīᶜ ᶜālem (18) üzere işi dırāz eylerdi yaᶜnī hergiz bir kimse ol püserden bir vechile mütemettiᶜ (19) olmayup ḫalḳ-ı ᶜālem anuñ sebebinden ḥasrete giriftār ḳalmışlar idi. *Şemᶜ-i Ṭırāz*dan (20) murād ol püserdür ve *şemᶜ*e nisbet *sūz* ḫūb vāḳiᶜolmışdur.

4057

Vaṣf-ı şest-i (21) zülf-i ān ṣāḥib-cemāl

Ol ṣāḥib-cemālüñ şest gibi zülfinüñ vaṣfı

[S382b] (1) Hīç netvān güft der-pencāh sāl

Elli yılda dimek hīç mümkin degüldür. (2) *Şest* unda aġ ve olta maᶜnāsınadur ve *şest*[2294] ki baᶜżı maḥalde altmış (3) maᶜnāsına gelür. Ṣaḥīḥ budur ki s̱ānī sīn-i mühmele iledür. Niᶜmetu'llāh nām luġatde[2295] (4) mesṭūrdur. Bu beytde vāḳiᶜ olan *şest* hem buña delālet eyler (5) . Zīrā eger bu ḥālet iᶜtibār[2296] olunmazsa bu beytüñ mıṣrāᶜ-i s̱ānīsinde olan (6) *pencāh* lafẓı ḥaşv olur.

4058

[Ü381a] Çeşm-i çün nergis eger ber-hem zedī

Ol püser (7) nergis gibi çeşmini eger yumaydı ve açaydı

Āteşī der-cümle-i ᶜālem zedī

(8) ᶜĀlemüñ cümlesine āteş ururdı.

4059

Ḫande-i ū çün şeker kerdī niṣār

(9) Anuñ ḫande ve tebessümi çünki şeker niṣār eyleyeydi yaᶜnī çünki şīrīn (10) ḫandeler āşikār eyleyeydi

Ṣad hezārān gül şüküftī bī-bahār

Bahārsız (11) ṣad hezārān gül açılurdı yaᶜnī anuñ yüzinde envāᶜ-ı leṭāfet ẓāhir (12) olurdı.

4060

Ez-dehāneş ḫod neşud maᶜlūm hīç

Anuñ dehānından ḫod (13) hīç maᶜlūm ve ẓāhir olmadı.

Zān ki netvān güft ez-maᶜdūm hīç

[2294] *şest*: -Ü.
[2295] luġatde: kitābda Ü.
[2296] iᶜtibār: -Ü.

(14) Zīrā maʿdūmdan hīç nesne söylemek mümkin degüldür. Şuʿarāʾ maḥbūblaruñ dehānını (15) hīçe teşbīh eylerler. Niteki Dīvān-ı Ḥāfıẓ'da vāḳiʿdür:

Mıṣrāʿ

Hīçest ān (16) dehān u nebīnem ez-ū nişān ve ʿademe teşbīh eylerler. Niteki bu mıṣrāʿda (17) vāḳiʿdür:

Mıṣrāʿ

Ḫalḳī dehān tengeş der-reh-güẕer-i ʿadem nişiste

4061

Çün zi-zīr-i (18) perde bīrūn āmedī

Ol püser çünki perdenüñ ardından ṭaşra geleydi

(19) Her ser-i mūyeş be-ṣad ḫūn āmedī

Ol püserüñ her bir mūyi[2297] yüz kimsenüñ (20) ḫūn u helākine gelürdi yaʿnī o ẓāhir olduḳda çoḳ kimse helāk (21) olurdı. *Mūy*da *ṣad* ẕikrinüñ sebebi ne idügi yine bu ḥikāyetde beyān [S382a] (1) olunmışdur.

4062

Fitne-i cān ü cihān būd ān püser

Muḥaṣṣal-ı kelām ol püser cān u cihānuñ (2) fitnesi yaʿnī ehl-i cihān cān u dilden anuñ ʿāşıḳı ve meftūnı idiler.

Her çi (3) gūyem bīş ez-ān būd ān püser

Ḥüsn ü leṭāfetde her ne ki direm ol püser (4) andan ziyāde idi.

4063

Çün birūn rāndī sūy-i meydān feres

Ol püser (5) çünki feresi meydān cānibine süreydi[2298]. Bu hem-maʿnādur ol püser çünki (6) meydān cānibine feres süreydi[2299].

Bürhene būdīş tīg ez-pīş ü pes

(7) Anuñ öñinden ve ardından tīġ ʿüryān [Ü381b] idi yaʿnī ol pādişāhuñ (8) bendeleri ellerinde ʿüryān tīġ ṭutup ol püserüñ öñinde ve ardında (9) giderlerdi.

4064

Her ki sūy-i ān püser kerdī nigāh

[2297] Ol püserüñ her bir mūyi: Ol püser her ser Ü.
[2298] süreydi: sürdi Ü.
[2299] süreydi: sürdi Ü.

Her kim ki ḫalḳda ol püserüñ (10) cānibine naẓar eyleyeydi

Bergiriftendīş der-sāᶜat zi-rāh

Fevrī anı yoldan (11) ḳaldururlardı ve anı helāk eylerlerdi. Bu maᶜnā bu beytüñ mā-baᶜdında (12) vāḳiᶜ olan beytlerden[2300] bu beytden ẓāhirdür.

Beyt

Çārşān ez (13) pīş ü ez-pes mīşuden

Her zamān der-ḫūn ṣad kes mīşudend

4065

(14) Būd dervīşī gedāᵓī bī-ḫaber

Aḥvālden bī-ḫaber faḳīr bir dervīş var idi.

(15) Bī-ser ü bün şud zi-ᶜışḳ-ı ān püser

Nā-gāḥ ol püserüñ ᶜışḳından ḫarāb ve (16) dīvāne oldı.

4066

Ḳısm ez-ū cüz ᶜacz ü āşüften nedāşt

Ol dervīş (17) ol püserden ᶜacz ü perīşānlıḳdan ġayrı ṭutmadı yaᶜnī ol püserden hīç (18) bir vechile temettuᶜ bulmadı.*

Cānş mīşud zehre-i güften nedāşt

Anuñ (19) cānı gitdi ve kendünüñ ḥālini bir kimseye dimege zehre ve ḳudret ṭutmadı yaᶜnī (20) anuñ ᶜışḳundan helāk olmaġa ḳarīb oldı ve rāzı[2301] ᶜıyān eylemege ḳādir (21) olmadı.

4067

Rūz u şeb der-kūy-ı ū binşeste būd

Ol dervīş rūz u şeb [S383b] (1) ol püserüñ maḥallesinde oturmış idi.

Çeşm ez-ḫalḳ-ı cihān berbeste (2) būd

Cihān ḫalḳından iġmāż-ı ᶜayn ve iᶜrāż eylemiş idi.

4068

Mīgirīst (3) ü mīneyāft ü mīnegüft

Ol dervīş girye eylerdi ve kendüsine muṣāḥib (4) kimse bulmazdı ve kimseye söylemezdi.

[2300] Diğer nüsḫada olmayan sadece S nüshasında olan bu kelime gereksiz yere konmuş olabilir.

* *ḳısm* naṣīb.

[2301] rāzı: rāzını Ü.

Mīgüdāḫt ü mīneḫurd u mīneḫuft

(5) Ol püserüñ ʿışḳı āteşi ile erirdi ve hīç ṭaʿām yimezdi ve yatup (6) uyumazdı.

4069

Hīç kes maḥrem nebūdeş der-cihān

Cihānda kimse aña maḥrem olmadı.

(7) Hemçünān mīmurd ez-ġam der-nihān

Hemçünān ġam cihetinden nihānda öldi (8) yaʿnī murde meṣābesinde idi.

4070

Rūz u şeb rūy-i çü zer eşk-i çü sīm

(9) Rūz u şeb altun gibi ṣaru yüzi[2302] ile gümüş gibi gözyaşı ile

Muntaẓır (10) binşeste būdī [Ü382a] dil dü nīm

Ḳalbi ġamdan dü nīm ve pāre pāre ol püserüñ (11) ṭaşra çıḳmasına munṭaẓır idi.

4071

Zinde zān būdī gedāy-ı nā-ṣābūr

Ziyāde (12) ṣabrsız gedā ol sebebden zinde idi.

Kān püser geh gāh bügẕeştī zi-dūr

(13) Ki ol püser gāh gāh ıraḳdan geçerdi. *Kān* ki ān'dan mürekkebdür ki (14) . Zīrā maʿnāsına olmaḳ hem mümkindür.

4072

Şāh-zād ez-dūr çün peydā şudī

(15) Çünki şāh-zāde ıraḳdan peydā ve ẓāhir olaydı

Cümle-i bāzār pür-ġavġā (16) şudī

Cümle-i bāzār pür-ġavġā olurdı. Lā-cerem bu sebebden ol dervīş (17) şāh-zādenüñ ṭaşra çıḳduġından ḫaber-dār olup şāh-zādeyi ıraḳdan (18) görürdi.

4073

Der-cihān berḫāstī ṣad rüstḫīz

Ol püserüñ ṭaşra çıḳduġı (19) zamānda yüz ḳıyāmet yaʿnī ḥadden bīrūn ġavġā ẓāhir olurdı.

Ḫalḳ yek-ser (20) āmedendī der-gurīz

[2302] yüzi: yüz Ü.

Ḫalḳ ḳatl ü helāk ḫavfından gurīze gelürlerdi yaʿnī (21) şāh-zādenüñ güẕergāhından firār eylerlerdi . Zīrā ol maḥalde hīç kimseye [S383a] (1) rıfḳ u raḥm olmaz idi.

4074

Çāvuşān ez-pīş ü ez-pes mīşudend

Çāvuşlar (2) ol püserüñ öñinden ve ardından giderlerdi.

Her zamān der-ḫūn-ı ṣad kes (3) mīşudend

Her zamān yüz kimsenüñ ḫūn u helākinde olurlardı yaʿnī bisyār (4) kimseyi helāk eylerlerdi.

4075

Bāng-i berdā berd reftī tābe-māh

Berdā berdüñ (5) bāng ü ṣadāsı tā māha giderdi.

Ḳurb-ı yek ferseng mīreftī sipāh

(6) Bir fersenge ḳarīb yiri ʿasker ṭutardı yaʿnī ol zamānda bisyār ʿasker (7) ḥāżır olurdı. *Ferseng* Fārisī ve fersaḫ anuñ muʿarrebidür ki on iki biñ (8) adım maʿnāsınadur. *Berd* ṣavul[2303] maʿnāsınadur *berdā berd* ṣavuluñ ve tīz oluñ (9) maʿnāsınadur.

4076

Çün şunūdī bāng-ı çāvuş ān gedā

Ol gedā çünki (10) çāvuşlaruñ bāng u ṣadāsını işideydi

Ser bigeştī vü der-üftādī zi-pā

(11) Ol dervīşüñ başı[2304] dönerdi ve ayaḳdan düşerdi [Ü382b] yaʿnī bī-ʿaḳl olurdı.

4077

(12) Ġaşy āverdī vü ender-ḫūn şudī

Bī-hūş olurdı ve ḳanına ġarḳ (13) olurdı ziyāde ḳan aġladuġından.*

Vez-vücūd-ı ḫ̆īşten bīrūn şudī

(14) Ve kendünüñ vücūdından ṭaşra giderdi yaʿnī bī-ḫaber olurdı.

4078

Çeşm bāyistī (15) der-ān dem ṣad hezār

[2303] ṣavul: ṣavuluñ Ü.
[2304] başı: -Ü.
* *Ġaşy* bunda bī-hūş olmaḳ maʿnāsınadur.

Ol demde ṣad hezār çeşm gerek idi.

Tā ber-ū ḫūn (16) mīgirīstī zār zār

Tā anuñ üzere zār zār ḳan aġlayaydı yaʿnī ol (17) dervīşüñ ḥāli ol demde ancılayın ḫarāb olmış idi ki farażā anuñ (18) ol ḥālinden anuñ üzere vāfir kimse ḳan aġlasa maḥall ü lāʾıḳ idi.

4079

(19) Gāh çün nīlī şudī ān nā-tüvān

Ol nā-tüvān gāhī yüzi gögerürdi.

(20) Gāh çün ez-zīr-i ū geştī revān

Gāhī anuñ altından ḳan revān olurdı (21) bisyār ḳan aġladuġından ötürü.

4080

Gāh büfsürdī zi-āheş eşk-i ū

[S384b] (1) Gāhī ol dervīşüñ eşki anuñ āhınuñ ḥarāretinden müncemid olurdı.

Gāh (2) eşkeş ḫūn şudī ez-reşk-i ū

Gāhī anuñ reşkinden anuñ (3) eşki ḳan olurdı.

4081

Nīm-küşte nīm-murde nīm-cān

Ol dervīş (4) nīm-zinde nīm-murde nīm-cān idi yaʿnī ol dervīş bir ḥālde idi ki (5) ḥayāt ve memātınuñ farḳı yoḳ idi.

Der-tehī-destī nebūdeş nīm-nān

(6) Faḳr u iḥtiyācda bir mertebede idi ki anuñ yarım etmegi yoḳ idi.

4082

Īn çünīn (7) kes-rā çünīn üftādeest

Buncılayın ḥāli ḫarāb kimseye buncılayın (8) müşkil ḥāl vāḳiʿ olmışdur.

Ān çünān şeh-zāde key āyed be-dest

Ancılayın (9) ʿaẓīmü'ş-şān şeh-zādenüñ eline ḳaçan gelür ve anuñ viṣāline nice vuṣūl (10) bulur.

4083

Nīm-ẕerre sāye būd ān bī-ḫaber

Ol aḥvālden bī-ḫaber ve ġāfil (11) gedā maʿnāda nīm-ẕerrenüñ sāyesi idi[2305] ziyāde nā-çīz idi.

Ḫˇāst (12) tā ḫurşīd der-gīred be-ber

İstedi ki [Ü383a] āfitābı sīnesinde ṭuta (13) yaʿnī āfitābuñ viṣāline ṭālib oldı. Bu ḥālet ḫod ḫilāf-ı ʿādet ve (14) maḥāldür.*

4084

Mīşud ān şeh-zāde rūzī bā-sipāh

Bir gün[2306] şeh-zāde (15) ʿaskerile giderdi.

Ān gedā yek naʿra zed ān cāygāh

Ol gedā sūz (16) u şevḳinden orada bir naʿra urdı.

4085

Zū berāmed naʿra vü bī-ḫˇīş şud

(17) Ol gedādan bir naʿra geldi ve fi'l-ḥāl ol maḥalde bī-ḫˇīş oldı.

Güft (18) cānem sūḫt u ʿaḳl ez-pīş şud

Benüm cānum yandı ve ʿaḳlum ḫod evvelden (19) gitdi.

4086

Çend ḫˇāhem sūḫt cān-ı ḫˇīş ez-īn

Bu derdden kendü cānumı (20) niçeye dek yaḳsam gerek.

Nīst ṣabr u ṭāḳat-ı men bīş ez-īn

Bundan (21) ziyāde benüm ṣabr u ṭāḳatüm yoḳdur.

4087

Īn suḫan mīgüft ān ser-geşte ferd

Ol ferd ü [S384a] (1) bī-yār ser-geşte bu sözleri didi.

Her zamān ber-seng mīzed ser zi-derd

(2) Derd ü eleminden başını ṭaşa urdı.

4088

Çün be-güft īn geşt zāʾil ʿaḳl (3) ez-ū

Ol dervīş bunı didi ve ʿaḳlı andan zāʾil oldı.**

[2305] idi: idi yaʿnī Ü.

* *be-ber*de *ber* sīne maʿnāsınadur.

[2306] gün: gün ol Ü.

** Baʿżı nüsaḫda *ʿaḳl* yirine *hūş* vāḳiʿdür.

Pes revān (4) şud ḫūn zi-çeşm ü gūş-ı ū

Pes anuñ çeşm ü gūşından ḳan revān oldı.

4089

(5) Çāvuşī der-ḥāl ez-ū āgāh şud

Bir çāvuş fi'l-ḥāl andan yaʿnī ol (6) gedānuñ şeh-zādeye ʿāşıḳ olduġından āgāh ve ḫaber-dār oldı.

ʿAzm-i (7) ġamzeş kerd ü pīş-i şāh şud

Ol çāvuş ol gedāyı ġamz eylemege ʿazm eyledi (8) ve şāhuñ ḥużūrına gitdi.

4090

Güft ber-şeh-zādeet iy şehriyār

Ol (9) çāvuş pādişāha didi iy şehriyār senüñ şeh-zādeñe

ʿIşḳ āverdest (10) rind-i bī-ḳarār

Bī-ḳarār bir rind ʿışḳ getürmişdür yaʿnī ʿāşıḳ olmışdur.

4091

(11) Şāh ez-ġayret çünān medhūş şud

Şāh çünki çāvuşdan (12) bu sözleri işitdi ġayretinden ancılayın medhūş oldı.

Kez-tef-i dil (13) maġz-ı ū pür-cūş şud

Ki ḳalbinüñ ḥarāretinden anuñ maġz u ʿaḳlı pür-cūş (14) oldı yaʿnī ḥadden bīrūn [Ü383b] ġażabnāk oldı. *Maġz* ʿaḳl maʿnāsına (15) istiʿmāl olunması şāyiʿ ve ḥadden bīrūndur.

4092

Güft berḫīzīd ü ber-dāreş (16) kunīd

Pādişāh anda ḥāżır olanlara didi ḳalḳınuz ve anı ber-dār eyleñüz.

(17) Pāy-beste ser nigūnsāreş kunīd

Pāy-beste anı nigūnsār eyleñüz yaʿnī anı[2307] (18) ayaġından başı aşaġa aşuñuz.

4093

Der-zamān reftend ḫayl-i pādişāh

Pādişāhdan (19) çünki bunı işitdiler fevrī pādişāhuñ ʿaskeri gitdiler.

Ḥalḳaʾī kerdend (20) gird-i ān gedā

Ol gedānuñ eṭrāfını iḥāṭa eylediler.

[2307] anı: -Ü.

4094

Pes be-sūy-ı dār burdendeş (21) keşān

Pes ol gedāyı çekerek dāruñ cānibine iletdiler.

Ber-ser-i ū ḫalḳ [S385b] (1) geşte ḫūn-fişān

Ḫalḳ ziyāde teraḥḥum andan[2308] anuñ başı üzere giryeden (2) ḫūn ṣaçıcı olmış.

4095

Ne zi-derdeş hīç kes āgāh būd

Ne anuñ derdinden (3) hīç kimsenüñ āgāhı var idi

Ne kesī āncā şefāᶜat-ḫᵛāh būd

Ne orada (4) şefāᶜat-ḫᵛāh bir kimse var idi.

4096

Çün be-zīr-i dār āverdeş vezīr

Çünki (5) vezīr ṣalb eylemek içün ol gedāyı dāruñ altına getürdi.

Zāteş-i (6) ḥasret berāmed zū nefīr

Anuñ vücūdında olan ḥasret āteşi sebebinden (7) ol gedādan nefīr geldi yaᶜnī şeh-zādenüñ dīdārından maḥrūm[2309] olmaḳ (8) ḥasretinden ol maḥalde nāle ve fiġān eyledi.

4097

Güft mehlem dih zi-behr-i Kirdigār

(9) Vezīr didi Allāh içün baña mehl vir.

Tā kunem yek secde bārī zīr-i dār

(10) Tā bārī dāruñ altında bir secde eyleyem.

4098

Mehl dādeş ān vezīr-i ḫışmnāk

(11) Ol ġażabnāk vezīr çünki ol gedādan bu sözi işitdi aña (12) mehl virdi.

Tā nihād ū rūy-rā ber-rūy-ı ḫāk

Tā ol gedā yüzini ḫāküñ (13) yüzi üzere ḳodı.

4099

Pes miyān-ı secde mīgüft iy İlāh

[2308] teraḥḥum andan: teraḥḥumlarından Ü.
[2309] maḥrūm: maḥv Ü.

Pes ol gedā (14) secde içinde didi iy Allāh[2310]

Çün biḫˇāhed küşt şāhem bī-günāh

(15) Çünki pādişāh beni günāhsız [Ü384a] helāk eylemek ister.

4100

Pīş ez-ān kez-cān (16) berāyem bī-ḫaber

Andan evvel ki cāndan bī-ḫaber gelem yaʿnī cān virmezden evvel

(17) Rūzīm gerdān cemāl-i ān püser

Ol püserüñ cemāl ü dīdārını baña naṣīb (18) ve müyesser eyle.

4101

Tābübīnem rūy-ı ū yek-bār nīz

Tā anuñ bir kerre daḫı anuñ (19) cemālini görem.

Cān kunem ber-rūy-ı ū īs̱ār nīz

Tā cānumı daḫı anuñ yüzi (20) şevḳine īs̱ār ve nīs̱ār eyleyem.

4102

Çün bübīnem rūy-ı ān şeh-zād-ı ḫˇīş

Çünki (21) ol kendü şeh-zādenüñ yüzini görem.

Ṣad hezārān cān tüvānem dād pīş

[S385a] (1) Anuñ ḥużūrında ṣad hezārān cān virmege ḳādirem.

4103

Pādişāhā bende (2) ḥācet-ḫˇāh tust

İy pādişāh bende senüñ ḥācet-ḫˇāhuñdur yaʿnī iy Ḫüdā (3) bu ḥaḳīr bende senden ḥācetini ṭaleb idicidür.

ʿĀşıḳest ü küştenīī rāh-ı (4) tust

ʿĀşıkdur ve senüñ ṭarīḳüñüñ maḳbūlidür . Zīrā

Mışrāʿ

Men māte mine'l- (5) ʿışḳı feḳad māte şehīden[2311] ḥasebince şehīd-i ʿışḳdur.

4104

Hestem ez-cān bende-i (6) īn der henüz

Cān u dilden henüz bu bābuñ bendesiyem

[2310] Allāh: İlāh Ü.

[2311] "Kim aşkını gizleyerek ölürse şehit olarak ölür."

Ger şudem ʿāşıḳ neyem (7) kāfir henüz

Egerçi ʿāşıḳ oldum līkin henüz kāfir degülem müʾminem.

4105

Çün tu (8) ḥācet mīberārī ṣad hezār

İy Ḫüdā çünki sen ḥācet-i bendelerüñ (9) ṣad hezār ḥācetini ḥāṣıl eylersin.

Ḥācetem-rā kun revā kārem berār

Pes benüm (10) ḥācetümi revā eyle ve benüm kār u murādumı ḥāṣıl eyle.

4106

Çün bügüft īn (11) ḥācet ān maẓlūm-ı rāh

Ol maẓlūm-ı rāh çünki bu ḥāceti didi

(12) Tīr-i ū āmed hemī ber-cāygāh

Anuñ tīri cāygāh ve hedefe geldi yaʿnī (13) duʿāsı maḳbūl olup murādı ḥāṣıl oldı.

4107

Īn suḫan büşnūd (14) ez-ū pinhān vezīr

Vezīr andan pinhān bu sözi işitdi yaʿnī çünki (15) vezīr andan bu sözleri istimāʿ eyledi

Derd kerdeş dil zi-derd-i (16) ān faḳīr

[Ü384b] Ol faḳīrüñ sūz u derdinden anuñ göñli derd eyledi yaʿnī (17) ol dervīşüñ ol āh u fiġānı vezīrüñ ḳalbine ziyāde teʾs̱īr eyledi.

4108

(18) Reft pīş-i pādişāh u mīgirīst

Pes oradan fevrī pādişāhuñ (19) ḥużūrına gitdi ve aġladı.

Ḥāl-i ān dil-dāde bergüfteş ki çīst

(20) Ol ʿāşıḳuñ ḥālini pādişāha didi ki nedür.

4109

Zārī-i ū der-münācāteş (21) bügüft

Ol dervīşüñ münācātda olan zārlıġını pādişāha didi.

[S386b] (1) Der-miyān-ı secde ḥācāteş bügüft

Secde içinde anuñ ḥācetlerini (2) pādişāha didi.

4110

Şāh-rā derdī ez-ū der-dil fütād

Şāhuñ göñline (3) andan bir derd ü sūz düşdi.

Ḫoş şud u ber-ᶜafv kerden dil nihād

(4) Ġażabı defᶜ idüp ḫoş oldı ve anuñ günāhını ᶜafv eylemege rāżī (5) oldı yaᶜnī ᶜafv eyledi.*

4111

Şāh ḥālī güft ān şeh-zāde-rā

Şāh çünki (6) vezīrden ol sözleri işitdi fi'l-ḥāl ol şeh-zādeye didi.

(7) Ser megerdān ān zi-pā-üftāde-rā

Ol ḥaḳīr ᶜāşıḳuñdan iᶜrāż eyleme.

4112

(8) Īn zamān berḫīz ü zīr-i dār şev

Bu zamān ḳalḳ ve dāruñ altına git.

(9) Pīş-i ān ser-geşteᵓī ġam-ḫˇār şev

Ol ġam-ḫˇār ve ġam-gīn ᶜāşıḳuñ ḥużūrına (10) git.

4113

Mestmend-i ḫˇīş-rā āvāz dih

Kendü mestmend ve derdmendüñe (11) āvāz vir.

Bī-dil-i tust ū dil-i ū bāz dih

Ol dervīş senüñ ᶜāşıḳuñdur (12) anuñ göñlini ele al ve aña tesliyet vir.

4114

Luṭf kun bā-ū ki ḳahr-ı tu keşīd

(13) Aña luṭf eyle . Zīrā o senüñ ḳahruñı çekdi.

Nūş kun bā-ū ki zehr-i (14) tu çeşīd

Anuñile ᶜıyş u nūş eyle . Zīrā o senüñ zehrüñi ṭatdı.

4115

(15) Ez-reheş bergīr ü sūy-ı gülşen ār

Anı rāhdan refᶜ eyle ve gülşen cānibine (16) getür.

Çün beyāyī bā-ḫodeş pīş-i men ār

Çünki bu cānibe gelesin ol (17) dervīşi kendüñile benüm ḥużūruma getür.

4116

* *nihād* fiᶜl-i māżīdür.

Reft [Ü385a] ān şeh-zāde-i Yūsuf-cemāl

(18) Pes ol Yūsuf ḥüsnlü şeh-zāde gitdi

Tā nişīned bā-gedāyī der-viṣāl

(19) Tā bir gedā ile viṣālde otura ve muṣāḥabet idüp anı ġam u elemden (20) ḫalāṣ eyleye.

4117

Reft ān ḫurşīd-rūy-ı āteşīn

Ol āteşīn ḫurşīd (21) yüzlü gitdi yaʿnī ol ziyāde ṣāḥib-ḥüsn şeh-zāde gitdi.

Tā şeved bā-yār-ı [S386a] (1) ḫod ḫalvet-nişīn

Tā kendünüñ yār ü ʿāşıḳı ile ḫalvet-nişīn ola.

4118

Reft (2) ān deryā-yı pür-gevher ḫoşī

Ol pür-gevher deryā ḫoşluġıla gitdi.

Tā kuned (3) bā-ḳaṭre dest enderkeşī

Tā bir ḳaṭreye mülāḳāt idüp anuñile müncemid[2312] ola. (4) *keş* kāf-ı ʿArabīnüñ fetḥi ile bunda ḳoltuḳ maʿnāsınadur ki terkīb maʿnāsı (5) budur tā bir ḳaṭre ile ḳoltuḳlanmaġa el eyleye yaʿnī biri biri ile ḳocuşalar. (6) *Deryā-yı pür-gevher*den murād ol şeh-zādedür līkin bunda işāret vardur ki (7) Ḫüdāy ʿazze ve celle ḫākden[2313] ḫalḳ olunmış insāna hezār bār tecellī idüp (8) ʿarż-ı cemāl eyler.

4119

Ez-ḫoşī īn cāygeh ber-ser zenīd

Bu maḥallüñ luṭf u (9) ḫoşluġından şevḳ u ẕevḳ idüp ziyāde sürüruñuzdan ḳalġıñuz.

Pāy (10) der-kūpīd ü destī berzenīd

Raḳṣ u semāʿ eyleñüz ve ellerüñüzi biri (11) birine urup raḳṣ eyleñüz . Zīrā bu maḥalde Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ḥadden (12) bīrūn luṭf u iḥsānına işāret-i pür-beşāret[2314] vardur. Niteki ol beytüñ (13) maʿnāsında beyān olunmışdur. *Ḫoşī* mużāf iʿtibār olunmayup maʿnā bu (14) vechile olmaḳ hem-laṭīfdür. Bu beytlerüñ maʿnāsında

[2312] müncemid: mütteḥid Ü.
[2313] ʿazze ve celle ḫākden: ʿazze ve celleden Ü.
[2314] pür-beşāret: -Ü.

vāḳiᶜ olan (15) nihānī işāret-i pür-beşāretüñ ḫoşluġından bu maḥalde şevḳ u ẕevḳ (16) idüp raḳṣ u semāᶜ eyleñüz.

4120

Āḫir ān şeh-zāde zīr-i dār şud

Āḫir ol (17) şeh-zāde dāruñ altına gitdi.

Çün ḳıyāmet fitneʾī bīdār şud

Şeh-zādenüñ (18) anda gelmesi ile bir ᶜaẓīm [Ü385b] fitne ve ġavġā peydā ve ẓāhir oldı.

4121

Ān gedā-rā der-helāk (19) üftāde dīd

Ol gedāyı şeh-zāde helāke düşmiş gördi . Zīrā murde (20) gibi idi.

Ser-nigūn ber-rūy ḫāk üftāde dīd

Anı ḫāküñ üstinde (21) yüzi üzere ser-nigūn düşmiş gördi.

4122

Ḫāk ez-ḫūn-ı dü çeşmeş gil şude

[S387b] (1) Anuñ iki çeşminüñ ḳanından ḫāk gil olmış.

ᶜĀlemī pür-ḥasreteş ḥāṣıl şude

(2) Aña bir ᶜālem ṭolusı yaᶜnī ḥadden ziyāde ḥasret ḥāṣıl olmış.

4123

Maḥv geşte (3) güm şude nā-çīz hem

Ol gedā maḥv olmış güm ü münᶜadim olmış hem nā-çīz olmış.

(4) Zīn beter çibved diger ān nīz hem

Bundan beter girü ne ola daḫı olmış yaᶜnī[2315] (5) aḥvāli bu beyān olunandan hem ziyāde idi.

4124

Çün çünīn dīd ān be-ḫūn (6) üftāde-rā

Şeh-zāde çünki böyle gördi ol ḳan içine düşmiş gedāyı.

(7) Āb der-çeşm āmed ān şeh-zāde-rā

Ol şeh-zādenüñ çeşmine āb geldi (8) yaᶜnī aña merḥamet eyledüginden girye eyledi.

[2315] yaᶜnī: yaᶜnī anuñ Ü.

4125

Ḫˇāst tā pinhān kuned eşk (9) ez-sipāh

Şeh-zāde istedi ki çeşminden revān olan gözyaşını (10) yanında olan ʿaskerden[2316] pinhāñ eyleye.

Bernemīāmed meger bā-eşk şāh

(11) Şāh ki murād ol şeh-zādedür yuḳaru gelmedi meger eşkile geldi yaʿnī eşk-i (12) çeşmi aña ġālib olup āşikār oldı egerçi anı pinhān ve nihān eylemege (13) iḳdām eyledi.*

4126

Eşk-i çün bārān revān kerd ān zamān

Pes şeh-zāde (14) iḫtiyārsız çeşminden ol zamān gözyaşını revān eyledi.

Kerd ḥāṣıl (15) ṣad cihān derd ān zamān

Şeh-zāde ol zamān yüz cihān derdini (16) ḥāṣıl eyledi yaʿnī aña ḥadden ziyāde derd ḥāṣıl oldı ol gedāyı (17) ol ḥālde gödüginden.

4127

Her ki ū der-ʿışḳ ṣādıḳ āmedest

Her kim ki (18) o ʿışḳda ṣādıḳ gelmişdür

Ber-sereş maʿşūḳ ʿāşıḳ [Ü386a] āmedest

Anuñ (19) ser ü viṣāline maʿşūḳ ʿāşıḳ gelmişdür yaʿnī herkes ki ʿışḳda ṣādıḳdur (20) anuñ maʿşūḳı aña cān u dilden ʿāşıḳdur.

Beyt

ʿĀşıḳān her çend müştāḳ-ı (21) cemāl dil-berend

Dil-berān ber-ʿāşıḳān ez-ʿāşıḳān ʿāşıḳterend

4128

Ger be-ṣıdḳī [S387a] (1) ʿışḳ pīş āyed turā

Eger ṣıdḳıla iseñ elbette ʿışḳ senüñ ḥużūruña gelür (2) yaʿnī ʿışḳa vuṣūl bulursın.

ʿĀşıḳet maʿşūḳ-ı ḫˇīş āyed turā

Kendü (3) maʿşūḳuñ saña ʿāşıḳ gelür yaʿnī ʿāşıḳ olur.

4129

[2316] ʿaskerden: ʿaskerinden Ü.

* *eşk* mużāf degüldür.

ᶜĀḳıbet şeh-zāde-i (4) ḫurşīdveş

Ḫurşīdveş şeh-zāde ᶜāḳıbet

Ez-ser-i luṭf ān gedā-rā (5) ḫˇānd ḫoş

Ol gedāyı luṭf ucından ḫoş ve laṭīf oḳudı.

4130

Ān gedā (6) āvāz-ı ū neşnīde būd

Ol gedā ol zamāna degin anuñ āvāzını işitmemiş (7) idi.

Līk bisyārī zi-dūreş dīde būd

Līkin ıraḳdan anı ziyāde (8) çoḳ görmişler idi.

4131

Çün hemī berdāşt ser ez-ḫāk-i rāh

Ol gedā çünki (9) ḫāk-i rāhdan başını ḳaldurdı.

Der-ber-ā-ber dīd rūy-ı pādişāh

Pādişāhuñ (10) yüzini ber-ā-berinde gördi[2317] yaᶜnī şeh-zādeyi ḳarşusında gördi.

4132

Āteş-i (11) sūzende bā-deryā-yı āb

Gerçi mīsūzed nedārī hīç tāb

Yaḳıcı āteş (12) egerçi ġayrı yaḳar līkin deryā-yı āba hīç tāb u ṭāḳat ṭutmaz . Zīrā deryā-yı (13) āb āteşi maḥv u münᶜadim eyler.*

4133

Būd ān dervīş-i bī-dil āteşī

Ol ᶜāşıḳ (14) dervīş ᶜışḳı sebebi ile ḥaḳīḳatde bir āteş idi.

Ḳurbetī üftād (15) bā-deryāveşī

Aña bir deryāveşe ḳurbet vāḳiᶜ oldı. Lā-cerem (16) āteş-miṯāl gedāyı maḥv ü münᶜadim eyledi. Niteki bu maᶜnā bu beytlerden rūşen ve ẓāhirdür.

4134

(17) Cān be-leb āverd ü güft iy şehriyār

Pes ol gedā cānını lebine getürdi ve (18) şeh-zādeye ḫiṭāb idüp didi iy şehriyār

Çün çünīnem mītüvānī küşt zār

[2317] gördi: görür Ü.

* *tāb* bunda ṭāḳat ve ḥarāret maᶜnāsına olmaḳ cāᵓizdür.

(19) Çünki beni [Ü386b] buncılayın zār u teraḥḥumsız depelemege ḳādirsin.

4135

Ḥācetᶜī īn leşker-i gürbüz (20) nebūd

Bu gürbüz ve ḳavī ᶜaskere ḥācet yoḳ idi.

Īn bügüft ü gūyiyā hergiz (21) nebūd

Bunı didi ve gūyiyā hergiz olmadı yaᶜnī yoḳ idi.

4136

Naᶜraᵓī zed cān bübaḫşīd ü be-murd

[S388b] (1) Ol gedā şeh-zādenüñ ḥużūrında bir naᶜra urdı cānını cānāna niṯār eyledi (2) ve öldi.

Beyt

ᶜAceb ez-küşte nebāşed bedr-i ḫayme-i dūst

ᶜAceb ān-ı zinde ki (3) çün cān bedr āverd selīm

Hemçü şemᶜī bāz ḫandīd ü be-murd

Bir şemᶜ gibi āşikāre (4) ḫande eyledi ve sövündi.

4137

Çün viṣāl-i dil-bereş maᶜlūm geşt

Çünki (5) dil-berinüñ viṣāli[2318] aña maᶜlūm ve müyesser oldı.

Fānī-i muṭlaḳ şud u maᶜdūm (6) geşt

Ol gedā fānī-i muṭlaḳ ve maᶜdūm oldı.

4138

Sālikān dānend (7) der-miyān-ı derd

Sālikler bilürler ki derd meydānında

Tā fenā-yı ᶜışḳ (8) bā-merdān çi kerd

ᶜIşḳ-ı İlāhī'nüñ fenāsı merdān-ı ᶜışḳa ne eyledi yaᶜnī ᶜışḳ-ı (9) İlāhī sebebi ile anlaruñ vücūdı maᶜdūm ve fānī-i muṭlaḳ oldı.

4139

İy (10) vücūdet bā-ᶜadem āmīḫte

İy senüñ vücūduñ ᶜademile ḳarışmış kimse.

Leẕẕet-i tu bā-elem āmīḫte

[2318] viṣāli: -Ü.

Senüñ lezzet ü zevḳüñ elem ve derdile ḳarışmış kimse.

4140

(11) Tā nekerdī müddetī zīr ü zeber

Mādām ki riyāżet ve mücāhede ile bir müddet (12) zīr ü zeber ve fānī olmayasın

Key tüvānī yāft zāsāyiş ḫaber

Āsāyiş (13) ve rāḥatdan ḫaber bulmaġa ḳaçan ḳādir olursın yaʿnī mādām ki ifnā-yı (14) vücūddan behrever olmayasın nefs ü şeyṭānuñ mekr ü şerrinden ḫalāṣ olmazsın.

4141

(15) Dest bükşāde çü berḳī ceste-ī

Destüñi açmış olduġuñ ḥālde (16) bir berḳ gibi ṣıçramışsın.

Vez-ḫalāşe pīş berḳī beste-ī

Ve ḫalāşeden (17) ḥużūruñda bir berḳ bağlamış ve ẓāhir eylemişsin yaʿnī bir miḳdār riyāżet ve mücāhede (18) sebebi ile beḳā ve ṣebātsız [Ü387a] bir ḥāle vuṣūl bulmışsın. *Ḫalāşe* çörçöb.

4142

(19) Īn ne kār-ı tust merdāne derāy

Bu ḥālet senüñ kār u ḥaddüñ degüldür (20) meydān-ı ʿışḳa merdāne gel.

ʿAḳl-rā mīsūz u dīvāne derāy

ʿAḳluñı yaḳ (21) ve dīvāne gel yaʿnī mā-sivānuñ ḳuyūdına muḳayyed olan ʿaḳl-ı maʿāşdan ve anuñ [S388a] (1) ḥükm ü ḳaydından bīgāne ve fārıġ gel.

4143

Ger biḫ-ʷāhī kerd tu īn kīmyā

Eger sen bu (2) kīmyāyı eylemek ister iseñ

Yek nefes bārī be-neẓẓāre derā

Bārī bir nefes (3) evliyāu'l-lāhuñ aḥvālini naẓar ve müşāhede eylemege gel şāyed ki bu ḥālet (4) sebebi ile bir ḥāle vuṣūl bulasın.

Beyt

Der-semāʿ iy vez-ser ḫırḳa bīned ez-ū (5) be-raḳṣ

Ver ne der-güşe rev ü ḫırḳa-i mā ber-ser gīr

4144

Çend endīşī çü men (6) bī-ḫ-ʷīş şev

ʿIşḳ ḫuṣūṣında niçe bir fikr eylersin bencileyin bī-ḫ̆īş ve (7) bī-vücūd ol.

Yek zamān der-ḫ̆īş nīk-endīş şev

Bir zamān kendüñe (8) nīk-endīş ve ḫayr-ḫ̆āh ol.*

4145

Tā dem-i āḫir be-devīşī resī

Tā āḫir (9) demde devīşlige irişesin.

Der-kemāl-i ẕevḳ-i bī-ḫ̆īşī resī

Bī-ḫ̆īşliġüñ (10) kemāl-i ẕevḳine irişesin . Zīrā saña lāzım olan uḫrevī ḥālet budur[2319].

4146

(11) Men ki ne men māndeem ne ġayr-ı men

Ben ki ne ben ḳalmışam ne benüm ġayrum ḳalmışdur (12) yaʿnī ben kendü vücūdumdan ve mā-sivādan fārıġam.

Berterest ez-ʿaḳl şerr ü (13) ḫayr-ı men

Benüm şerr ü ḫayrum ʿaḳldan bīrūn ve berterdür . Zīrā bu *şerr ü ḫayr*dan (14) murād ehl-i ẓāhir ḳatında iʿtibār olunan şerr ü ḫayr degüldür belki bu *şerr ü* (15) *ḫayr*dan murād aṣḥāb-ı ḥaḳīḳat ḳatında iʿtibār olunan şerr ü ḫayrdur ve *ʿaḳl*dan (16) murād ʿaḳl-ı maʿāşdur ki umūr-ı dünyeviyyenüñ ḫādimidür.

4147

Güm şudem der-ḫ̆īşten (17) yek-bāregī

Bi'l-külliyye kendümde güm ü maḥv oldum.

Çāre-i men nīst cüz bī-çāregī

(18) Baña çāre ve dermān bī-çārelikden ġayrı degüldür. Bu [Ü387b] hem-vechdür bī-çārelikden (19) ġayrı baña çāre ve dermān yoḳdur.

4148

Āfitāb-ı faḳr çün ber-men bitāft

Faḳr āfitābı (20) çünki benüm üzerümde yılduradı[2320] yaʿnī çünki *el-faḳru faḫrī*[2321]nüñ sırr u ḥaḳīḳatinden (21) behre buldum.

---

* *şev* emr-i ḫāżırdur.

[2319] ḫālet budur: ḫāletdür Ü.

[2320] yılduradı: yılduraydı Ü.

[2321] "Fakirlik övüncümdür."

Her dü ʿālem kem zi-yek erzen biyāft

Her iki ʿālem[2322] bir erzenden [S389b] (1) kem buldum yaʿnī her iki ʿālemüñ[2323] benüm ḳatumda bir erzen ḳadar ḳadr ü iʿtibārı yoḳdur. (2) *Biyāftem* iken vezn ü ḳāfiye[2324] içün mīm ḫaẕf olunmışdur. Niteki Mevlānā (3) Cāmī'nüñ Ney Risālesi'nde bu beytde *remīdem* iken mīm ḫaẕf olunup (4) *remīd* ḳaldı.

Beyt

Āremīdem Ḥaḳ bā-ū vez-ḫod remīdem

Āndehem bīrūn ki (5) Ḥaḳ der-men demīd

4149

Men çü dīdem pertev-i ān āfitāb

Çünki ben ol āfitābuñ (6) pertev ü şuʿāʿını gördüm

Men nemāndem bāz şud ābī be-āb

Ben maḥv oldum (7) ḳalmadum gūyiyā bir ḳaṭre āb o cūy u deryāya gitdi yaʿnī cūy u deryāya (8) irişen bir ḳaṭre ābdan hergiz vücūd ve nişān ḳalmaduġı gibi benden hem bir eṯer ve (9) vücūd ḳalmadı.

4150

Her çi gāhī burdem ü geh bāḫtem

Bundan evvel her neyi ki gāhī (10) iletdüm ve ḥıfẓ eyledüm ve gāhī ḥażret-i Ḥaḳḳ içün fedā ve iḥsān eyledüm

(11) Cümle der-āb-ı siyāh endāḫtem

Bu dem[2325] cemīʿīsini āb u[2326] siyāha atdum yaʿnī (12) māl ü mülk ve vücūd u evṣāf-ı beşeriyyetden ki[2327] henüz bir miḳdār ḳalmış idi (13) çünki faḳr u fenā vādīsine vuṣūl buldum cemīʿīsinden bi'l-külliyye ḫalāṣ (14) olup āsūde-ḥāl oldum.

4151

Maḥv geştem güm şudem hīçem nemānd

Maḥv ü münʿadim oldum (15) güm ü fānī oldum benüm vücūddan hīç bir nesnem ḳalmadı.

[2322] ʿālem: ʿālemi Ü.
[2323] ʿālemüñ: ʿālemüñ ḳadri ü.
[2324] ü ḳāfiye: -Ü.
[2325] Bu dem: -Ü.
[2326] āb u: āb-ı Ü.
[2327] ki: -Ü.

Sāye māndem ẕerreʾī hīçem (16) nemānd

Sāye ḳaldum benüm ẕerre ḳadar hīç ü eṣerüm ḳalmadı.

4152

Ḳaṭre būdem güm şudem der-baḥr-ı (17) rāz

Evvel ḳaṭre idüm şimdi rāz deryāsında güm ü maḥv oldum.

Mīneyābem īn zamān (18) ān ḳaṭre bāz

Bu zamān ol ḳaṭreyi [Ü388a] girü bulmazam yaʿnī ol ḳaṭreden bir eṣer ẓāhir (19) degüldür. *Baḥr-ı rāz*dan murād bunda cenāb-ı Eḥadiyyet'dür.

4153

Gerçi güm geşten ne kār-ı (20) herkesīst

Egerçi rāz deryāsında güm ü maḥv olmaḳ her bir kimsenüñ kār u ḥaddi (21) degüldür.

Der-fenā güm geşteʾī çün men besīst

Līkin fenāda bencileyin güm ü [S389a] (1) maḥv olmış ziyāde çoḳdur. Erbāb-ı ḥaḳīḳat cemīʿan bu laṭīf ḥāle vuṣūl bulmışlardur.

4154

(2) Kīst der-ʿālem zi-māhī tābe-māh

Māhīden māha degin ʿālemde kimdür

Kū neẖˇāhed (3) geşt güm īn cāygāh

Ki ol kimse burada güm ü maḥv olmaḳ istemez yaʿnī cemīʿ (4) mevcūdāt cān u dilden buña ṭālibdür līkin bu ḥālet Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ (5) ʿināyet ü tevfīḳi ile müyesser olur . Zīrā bunda güm olmaḳdan murād küllī ḳurb u (6) ittiḥāddur.*

ḤİKĀYET

4155

Pāk-dīnī kerd ez-Süfyān[2328] suʾāl

Bir ṣāliḥ Süfyān-ı (7) Ṣevrī'den suʾāl eyledi.

Güft reh çün ẖīzed ez-mā tā viṣāl

Ol (8) pāk-dīn didi[2329] viṣāle degin ṭarīḳ niçe ẓāhir ve sebeb olur[2330].

---

* *Kū* ki ū'dan mürekkebdür.

2328 *Mantıku't-Tayr*'ın diğer bazı nüshalarında bu beyitte Süfyān-ı Sevrī yerine, Nūrī/Ebu'l-Hasan-ı Nūrī (öl. 907/908) geçmektedir.

4156

Güft mā-rā heft (9) deryā der-rehest

Süfyān-ı Ṣevrī ḥażretleri aña cevāb virüp didi (10) bizüm yolumuzda yedi deryā vardur.

Mībebāyed reft rāh-i dūr dūst

(11) Ol ziyāde dūr yola gitmek gerek yaʿnī bu heft deryāyı ṭayy idüp andan (12) ṣoñra maḳṣūda irmek mesāfe-i baʿīdedür.*

4157

Çün kunī īn heft deryā (13) bāz pes

Çünki bu yedi deryāyı arduña eyleyesin yaʿnī çünki güẕer eyleyesin

(14) Māhī-ī ceẕbet kuned der-yek nefes

Bir māhī seni bir nefesde ceẕb eyler.

4158

(15) Māhī-ī kez-sīne çün dem berkeşed

Ammā ol māhī ancılayın[2331] māhīdür ki çün (16) sīnesinden dem çeke

Evvelīn ü āḫirīn-rā derkeşed

Evvelīn ü āḫirīni (17) ceẕb ü belʿ eyler. Bu *māhī*den murād fenādur. Bu māhīden mevcūdātdan (18) bir ferd ḫalāṣ olmaz.

4159

Hest ḥūtī ne sereş peydā ne pāy

Ol māhī bir māhīdür ki (19) ne anuñ seri peydā ne pāyi peydādur.

Der-miyān-ı baḥr-ı istiġnāst cāy

Anuñ cāyı (20) istiġnā deryāsınuñ içindedür.

4160

Çün nehengāsā dü ʿālem derkeşed

Çünki (21) neheng gibi iki ʿālemi ceẕb ü belʿ eyler.

Ḫalḳ-rā küllī be-yek dem derkeşed

Ḫalḳı cemīʿan [S390b] (1) bir demde ceẕb ü belʿ eyler.

[2329] didi: didi bizden Ü.
[2330] sebeb olur: sebebdür Ü.
* *rāh-ı dūr dūst* ziyāde mesāfe-i baʿīdeden ʿibāretdür.
[2331] ancılayın: ancılayın bir Ü.

BĀZ MĀNDEN-İ MURĠĀN EZ-RĀH MEGER MURĠĪ ÇEND MAᶜẒŪR[2332]

4161

(2) Zīn suḫan murġān-ı vādī ser-be-ser

Bu söz sebebinden vādīnüñ murġları (3) cemīᶜan

Ser-nigūn geştend der-ḫūn-ı ciger

Ciger ḳanında ser-nigūn ve ġarḳ oldılar.

4162

Cümle (4) dānistend kān müşkil kemān

Cümlesi bildiler ki ol ḳavī ve muḥkem yay

Nīst (5) ber-bāzū-yı müştī nā-tüvān

Bir bölük nā-tüvān ve żaᶜīfüñ bāzūsı üzere degüldür (6) yaᶜnī cenāb-ı Eḥadiyyet'e herkes vuṣūl bulmaġa ḳādir olmaz.

4163

Zīn suḫan şud cān-ı (7) īşān bī-ḳarār

Bu sözden anlaruñ cānı bī-ḳarār oldı.

Hem der-ān menzil (8) besī murdend zār

Hem ol menzilde bisyār murġ zār öldiler.

4164

Vān diger murġān (9) heme ez-cāygāh

Ve ol helāk olmayan ġayrı murġlar cemīᶜan ol menzilden*

Ser (10) nihādend ez-ser-i ḥayret be-rāh

Rāh-ı murāda ḥayret ucından baş ḳodılar yaᶜnī (11) dergāh-ı Eḥadiyyet'e müteveccih oldılar.

4165

Sālhā reftend der-şīb ü firāz

Ol murġlar (12) niçe yıllar nişīb ve firāzda gitdiler.

Ṣarf şud der-rāhşān ᶜömr-i dırāz

(13) Yolda anlaruñ dırāz ᶜömri ṣarf oldı yaᶜnī yolda bisyār zamān eglendiler.

4166

[2332] "Özür Bildiren Bir Kısım Kuşun Yolda Kalması"

* *cāygāh* maḥall.

(14) Ān çi īşān-rā der-īn reh ruḫ nümūd

Bu yolda ol nesne ki anlara yüz gösterdi (15) yaʿnī bu yolda ol ʿacāʾibāt ve müşkilātı ki anlar müşāhede eylediler.

Key tüvāned (16) şerḥ-i ān pāsuḫ nümūd

Kelimātile anuñ şerḥini göstermek ḳaçan mümkindür yaʿnī (17) anı ḳīl ü ḳālile şerḥ [Ü389a] ü beyān eylemek mümkin degüldür . Zīrā anlar cemīʿan ḥāldür. (18) *Men lem yeẕuḳ lem yaʿrif.*[2333]

4167

Ger tu hem rūzī fürū āyī be-rāh

Sen hem eger bir gün (19) bu yola nüzūl eyleyesin yaʿnī eger erbāb-ı sülūkdan olasın

ʿAḳbe-i ān reh (20) kunī yek yek nigāh

Ol yoluñ ʿaḳbesine naẓar eyleyesin ve göresin

4168

Bāz (21) dānī ān çi īşān kerdeend

Āşikāre ve taḥḳīḳ bilürsin ol nesneyi ki anlar [S390a] (1) eylemişlerdür

Rūşenet gerded ki çün ḫūn ḫurdeend

Ol zamānda saña (2) rūşen ve ẓāhir olur ki anlar niçe ḫūn yimişlerdür[2334] yaʿnī ne ḳadar zaḫmet ve elem (3) çekmişler ve ne ḳadar derd ü miḫnet görmişlerdür.

4169

Āḫirü'l-emr ez-miyān-ı ān sipāh

(4) ʿĀḳıbet ol sipāhuñ içinden

Kem kesī reh burd tā ān pīşgāh

Ziyāde (5) az kimse tā ol ṣadra yol iletdi. Murād erbāb-ı sülūkdan aḳall-i ḳalīl (6) cenāb-ı İlāhī'ye vuṣūl bulduġın işʿārdur.*

4170

Zān heme murġ endekī āncā resīd

(7) Ol cemīʿ murġdan ziyāde azı oraya irişdi yaʿnī vāṣılīnden oldı.

(8) Ez-hezārān kes yekī āncā resīd

[2333] "Tatmayan bilmez."

[2334] yimişlerdür: yimişler Ü.

* *pīşgāh*dan murād dergāh-ı Evadiyyetdür.

Niçe biñ kimseden biri oraya irişdi. (9) *Āncā*dan murād dergāh-ı Eḥadiyyet'dür.

4171

Bāz baᶜżī ber-ser-i kūh-ı bülend

Girü baᶜżısı bülend (10) ṭaġuñ başı üzere

Teşne cān dādend der-germ ü gezend

Germ ü güzendde (11) yaᶜnī ıssıda ve ṣovuḳda ve bunuñ emṣāli ḫuṣūṣda ṣusız cān virdiler.

4172

(12) Bāz baᶜżī-rā zi-tef-i āfitāb

Girü baᶜżısınuñ āfitābuñ ḥarāretinden

(13) Geşt perhā sūḫte-dilhā kebāb

Ḳanadları sūḫte göñülleri kebāb (14) oldı.

4173

Bāz baᶜżī-rā peleng ü şīr-i rāh

Girü baᶜżısını ol yoluñ (15) ḳaplanı ve arslanı

Kerd der-yek dem be-rüsvāyī tebāh

Bir demde rüsvāylıḳ (16) ile tebāh ve ḫarāb eyledi yaᶜnī helāk eyledi.

4174

Bāz baᶜżī nīz ġāᵓib māndend

(17) Girü baᶜżısı ġāᵓib ḳaldılar.

Der-kef-i ẕātü'l-meḫālib [Ü389b] māndend

Baᶜżısı (18) sibāᶜuñ niçesinde ḳaldılar yaᶜnī anları[2335] sibāᶜ helāk eyledi. *Meḫālib* (19) cemᶜ-i miḫlebdür ki sebuᶜuñ pençesi (20) maᶜnāsınadur. *Ẕātü'l-meḫālib* sibāᶜ maᶜnāsınadur ki miḫlebler ṣāḥibi maᶜnāsınadur.

4175

Bāz baᶜżī der-beyābān ḫuşk-leb

(21) Girü ol murġlaruñ baᶜżısı beyābānda ḫuşk-leb

Teşne der-germā bümurdend ez-taᶜab

[S391b] (1) Taᶜabdan ıssıda ṣusız öldüler.

4176

[2335] anları: -Ü.

Bāz baᶜżī zārızū-yı dāneʾī

Girü baᶜżısı (2) bir dānenüñ ārzū ve meylinden yaᶜnī bir cüzvī nesneye raġbet ve meyl eyledükleri (3) içün

Ḫīş-rā küştend çün dīvāneʾī

Bir dīvāne gibi kendülerini (4) öldürdiler.

4177

Bāz baᶜżī saḫt rencūr āmedend

Girü[2336] murġlaruñ baᶜżısı ziyāde rencūr (5) geldiler yaᶜnī muḥkem ḫaste oldılar.*

Bāz pes māndend ü maᶜẕūr āmedend

Ḳatı ardda (6) ḳaldılar ve maᶜẕūr geldiler yaᶜnī ᶜöẕr iẓhār eylediler.

4178

Bāz baᶜżī der-ᶜacāʾibhā-yı (7) rāh

Girü baᶜżısı ol yoluñ ᶜacāyiblerinde[2337]

Bāz istādend hem (8) ber-cāygāh

Hem[2338] ol maḥalde ḳarār idüp ṭurdılar.

4179

Bāz baᶜżī der-temāşā (9) vü ṭarab

Girü baᶜżısı temāşā ve ṭarab ve şevḳ u ẕevḳ ḥużūra

Ten fürū dādend (10) fārıġ ez-ṭaleb

Muḳayyed ve rāżī oldılar ṭalebden fārıġ olup. (11) *Murġān*dan murād erbāb-ı sülūkdur ki dergāh-ı Eḥadiyyet'e vuṣūl bulmaġa (12) her birisine bir nesne māniᶜ oldı . Zīrā Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ egerçi luṭf u (13) keremi bī-pāyāndur līkin ṣıfat u[2339] istiġnāsı hem ber-vech-i kemāl ve bī-kerāndur.

4180

(14) ᶜĀḳıbet ez-ṣad hezārān tā yekī

ᶜĀḳıbet niçe yüz biñden bire degin

(15) Bīş nersīdend āncā endekī

[2336] Girü: Ol Ü.

* *rencūr* marīż.

[2337] ᶜacāyiblerinde: ᶜacāʾiblerinde Ü.

[2338] Hem: -Ü.

[2339] ṣıfat u: ṣıfat-ı Ü.

Azdan ziyāde oraya irişdiler yaʿnī dergāh-ı (16) Eḥadiyyet'e ziyāde irmege[2340] irişdi.

RESĪDEN-İ SĪ TEN EZ-MURĠĀN BE-DERGĀH-I ḤAŻRET-İ ʿİZZET[2341]

4181

ʿĀlemī pür-murġ mīburdend rāh

Bütün ʿālem ṭolusı murġ yol iletdiler (18) yaʿnī gerçi bisyār sālik sülūk idüp riyāżet ve mücāhededen ḫālī (19) olmadılar.

Bīş nersīdend sī ān cāygāh

Līkin oraya otuzdan ġayrı (20) irişmedi yaʿnī aḳall-i ḳalīl irişdi. *Ān cāygāh*dan murād cenāb-ı Eḥadiyyet'dür.

4182

(21) Sī ten bī-bāl ü per rencūr u süst

Ḫaste ve żaʿīf bāl ü persiz [S391a] (1) otuz ten.

Dil-şikeste cān şude ten nā-dürüst

Ḳalbi şınmış cānı (2) gitmiş teni mecrūḥ*

4183

Ḥażretī dīdend bī-vaṣf u ṣıfat

Ol vuṣūl (3) bulanlar vaṣf u ṣıfatsız bir ḥażret gördiler.

Berter ez-idrāk-i ʿaḳl u (4) maʿrifet

ʿAḳluñ idrākinden ve maʿrifetden ʿālīrek yaʿnī ẕāt-ı pāki (5) bunlarla maʿlūm olmaz.

4184

Berḳ-i istiġnā çü mīefrūḫtī

Çünki istiġnāsı (6) berḳi şuʿleleneydi

Ṣad cihān der-yek zamān mīsūḫtī

Fevrī yüz (7) cihānı yaḳardı. Bu hem-maʿnādur fevrī yüz cihān yanardı.

4185

Ṣad hezārān (8) āfitāb-ı muʿteber

Ṣad hezārān muʿteber āfitāb

[2340] irmege: az kimse Ü.

[2341] "Hazretin (Simurgun) Dergahına Kuşlardan Otuz Kuşun Ulaşması"

* *şude* bunda refte maʿnāsınadur.

Ṣad hezārān māh u encüm (9) bīşter

Ṣad hezārān māh u encümden ziyāderek

4186

Cemᶜ mīdīdend ḥayrān āmede

(10) Ol murġlar cümlesini anda ḥayrān gelmiş gördiler yaᶜnī nāb[2342] bī-pāyān māh u (11) encüm ḥayrān olmışlar.

Hemçü ẕerre pāy-kūpān āmede

Ol bī-pāyān āfitāb (12) ve māh u encüm ẕerre gibi raḳṣ u semāᶜa gelmiş.

4187

Cümle güftend iy ᶜaceb çün (13) āfitāb

Ol dergāha vuṣūl bulan sālikler cemīᶜan didiler çünki (14) āfitāb

Ẕerre-ī maḥvest pīş-i īn cenāb

Bu dergāhuñ[2343] ḳātında (15) maḥv u münᶜadim bir ẕerredür.

4188

Key pedīd āyīm mā īn cāygāh

Burada biz ḳaçan ẓāhir (16) gelürüz ve nice maᶜlūm ve āşikār oluruz.

İy dirīġā renc burd-i mā be-rāh

İy (17) dirīġā bizüm yolda renc ü zaḫmet ve elem iletdügümüze

4189

Dil be-kül ez-ḫ ̌īşten (18) berdāştīm

Çünki bu dergāhuñ ᶜaẓamet ve istiġnāsı [Ü390b] bu vechiledür (19) pes biz kendümüzden bi'l-külliyye ümīdi ḳaṭᶜ u refᶜ eyledük.

Nīst zān (20) destī ki mā pindāştīm

Zīrā bu dergāh anuñ gibiden degüldür ki biz ẓann (21) eyledük.

4190

Hest īncā ṣad melek yek ẕerre ḫāk

Yüz ferişte bunda [S392b] (1) bir ẕerre ḫākdür.

Mā eger bāşīm veger ne zān çi bāk

[2342] nāb: -Ü.

[2343] dergāhuñ: dergāh Ü.

Pes[2344] biz eger olavüz (2) veger olmayavüz andan ne bāk . Zīrā biz vücūddan bī-behreyüz.

4191

Ān heme (3) murġān çü bī-dil māndend

Ol cemīᶜ murġlar bī-dil ve bī-ᶜaḳl gibi ḳaldılar.

(4) Hemçü murġ nīm-bismil māndend

Tamām boġazlanmamış murġ gibi ḳaldılar.

4192

Maḥv mībūdend ü (5) güm nā-çīz hem

Ol murġlar orada maḥv ü güm hem nā-çīz oldılar.

Tā berāmed rūzigārī (6) nīz hem

Ol ḥāl üzere tā bir zamān hem mürūr eyledi.

BĀZ PÜRSĪDEN ÇĀVUŞ-I ḤAŻRET-İ ᶜİZZET ĀN MURĠĀN-RĀ[2345]

4193

Āḫir ez-pīşān-ı ᶜālī dergehī

ᶜĀḳıbet ol (8) ᶜālī dergāhuñ muḳarreblerinden

Çāvuş-ı ḥażret derāmed nā-gehī

Nā-gehān (9) ol ḥażretüñ çāvuşı geldi. *Çāvuş*dan murād Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ ṣıfat-ı (10) istiġnāsıdur ki ol murġlaruñ ḥālini tefaḳḳud eyler.

4194

Dīd sī murġ-ı ḫarif-rā mānde (11) bāz

Ol çāvuş anda ḫarif ve zebūn ḳalmış otuz murġ gördi.*

(12) Bāl ü per ne cān şude ten der-güdāz

Anlaruñ bāl ü peri yoḳ cānları (13) gitmiş tenleri erimekde yaᶜnī anları ziyāde żaᶜīf ve zebūn ve ᶜāciz (14) gördi.

4195

Pāy-tā-ser der-taḥayyür mānde

Pāy-tā-ser anlar taḥayyürde ḳalmış yaᶜnī (15) ziyāde müteḥayyirler

---

[2344] Pes: -Ü.

[2345] "O Kuşları Hazretin (Simurg) Çavuşunun Sorgulaması"

* *ḫarif* bunamış.

Ne ten-i şān mānde ne per mānde

Anlaruñ ne teni ḳalmış ne (16) bāl ü peri ḳalmış.

4196

Güft hān iy ḳavm ez-şehr-i kiīd

Çāvuş-ı ḥażret (17) anlara didi āgāh oluñuz iy ḳavm kimüñ şehrindensiz.

Der-çünīn menzilgeh (18) ez-behr-i çiīd

Buncılayın ʿālīʾ menzilde neden ötürüsiz yaʿnīʾ buraya gelmekden (19) maḳṣūduñuz nedür ve neye muntaẓırsız.

4197

Çīst iy bī-ḥāṣılān nām-ı şumā

İy (20) bī-ḥāṣıllar sizüñ nāmıñuz nedür.

Yā kücā būdest ārām-ı şumā

[Ü391a] Yā sizüñ ārām u ḳarāruñuz (21) ḳanda olmışdur. Bu aḥvālden murād Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ṣıfat-ı istiġnāsından [S392a] (1) bir ẕerre ḳadar istiġnāsını beyān ider.[2346]

4198

Yā şumā-rā kes çi güyed der-cihān

Yā (2) cihānda kimse size[2347] dir yaʿnīʾ cihānda ne ḥāl ile meşhūrsız.

Yā çi kār āyīd müştīʾ (3) nā-tüvān

Yā ne işe yararsuñuz iy bir bölük nā-tüvān.*

CEVĀB DĀDEN-İ MURĠĀN VE ĀGĀH GERDŪN-I ÇĀVUŞ ĪŞĀN-RĀ EZ-ʿAẒAMET-İ ĀN PĀDİŞĀH-I MUṬLAḲ[2348]

4199

Cümle güftend āmedīm īn cāygāh

Çünki (5) murġlar ol çāvuşdan bu sözleri işitdiler cemīʿīsi cevāb virüp didiler (6) buraya geldük.

Tā şeved sīmurġ mā-rā pādişāh

Tā sīmurġ bizüm pādişāhumuz (7) ola.

[2346] beyān ider: beyāndur Ü.

[2347] size: size ne Ü.

* *müştīʾ* bir bölük maʿnāsınadur.

[2348] "Çavuşun Padişahın (Simurg) Azametinden Kuşları Haberdar Etmesi ve Kuşların Verdiği Cevap"

4200

Mā heme ser-geştegān-ı dergehīm

Biz cemīʿan bu dergāh-ı ʿālīnüñ muḥibb ü (8) ser-geşteleriyüz.

Bī-dilān u bī-ḳarārān-ı rehīm

Yoluñ ʿāşıḳları ve (9) bī-ḳarārlarıyuz.

4201

Müddetī şud tā der-īn rāh āmedīm

Bir müddet oldı tā bu yola (10) geldük yaʿnī biz bu ṭarīḳe sālik olalı çoḳ zamān oldı.

Ez-hezārān (11) sī be-dergāh āmedīm

Niçe biñ murġdan hemān biz otuz murġ dergāha geldük.

4202

(12) Ber-ümīdī āmedīm ez-rāh-ı dūr

Iraḳ yoldan bu dergāha ol ümīd ile (13) geldük.

Tā buved mā-rā der-īn ḥażret ḥużūr

Tā bu ḥażretde bize ḳurb u (14) ḥużūr ola.

4203

Key pesended renc-i mā īn pādişāh

Bu pādişāh bize renc (15) ü elemi ḳaçan begenür ve revā görür.

Āḫir ez-luṭfī kuned ber-mā nigāh

Āḫir ziyāde luṭfından (16) bize bir naẓar eyler.

4204

Güft ān çāvūş kiy ser-geştegān

Çāvuş-ı ḥażret (17) çünki anlardan bu sözleri işitdi anlara didi ki iy ser-geşteler

(18) Hemçü gül der-ḫūn-ı dil āġıştegān

Gül gibi ḫūn-ı dile ālūde olmışlar yaʿnī (19) ḫūn-ı dilüñüz cismüñüzi ālūde eylemiş.

4205

Ger şumā bāşīd ü ger ne der-cihān

Cihānda [Ü391b] (20) eger siz ola veger olmayasız

Üst muṭlaḳ pādişāh-ı cāvidān

Muṭlaḳ (21) cāvidān ve ebedī pādişāh odur. *Ū*dan murād Ḫüdāy ʿazze ve celledür ki Ġanī ʿani'l-ʿālemīndür.

4206

[S393b] (1) Ṣad hezārān ʿālem-i pür ez-sipāh

ʿAskerden[2349] memlū ṣad hezārān ʿālem[2350]

Hest (2) mūrī ber-der-i īn pādişāh

Bu pādişāhuñ ḳapusında bir mūrdur yaʿnī hemān (3) bir mūr meş̱ābesindedür.

4207

Ez-şumā āḫir çi ḫīzed cüz zeḥīr

Çāvuş anlara didi (4) āḫir sizden zeḥīrden ġayrı ne ḥāṣıl olur yaʿnī sizden bu ḥażrete lāʾıḳ ne (5) ʿamel ẓuhūr bulur.

Bāz pes gerdīd iy müştī ḥaḳīr

İy bir bölük ḥaḳīr buradan (6) girü arduñuza dönüñüz.

4208

Zīn suḫan her yek çünān nevmīd şud

Bu sözden (7) her birisi ancılayın nevmīd oldı.

Kān zamān çün murde-i cāvīd şud

Ki (8) ol zamān her birisi cāvīd murde gibi oldı yanī anlara ḥayātdan (9) bir eş̱er ḳalmadı.

4209

Cümle güftend īn muʿaẓẓam pādişāh

Pes cemīʿīsi didiler bu (10) muʿaẓẓam pādişāh

Ger dehed mā-rā be-ḫˇārī ser-be-rāh

Eger bizi buradan ḫˇārlıġıla (11) göndere

4210

Zū kesī-rā ḫˇārīʾī hergiz buved

Andan hergiz bir kimseye bir ḫˇārlıḳ (12) olur mı yaʿnī olmaz.*

Ver buved zū ḫˇārīʾī ān ʿiz buved

[2349] ʿAskerden: ʿAsker Ü.

[2350] ʿālem: -Ü.

* *ḫˇārīʾī*de hemze vaḥdet içündür.

Veger farażā ẓāhiren andan (13) bir ḫ̬ārlıḳ ola ḥaḳīḳatde ol ḫ̬ārlıḳ ʿizzetdür . Zīrā andan her ne vāḳiʿ (14) olursa cemīʿan ḫ̬ūb ve laṭīfdür.*

Mıṣrāʿ

Küllü şeyʾin mineʾl-melīḥi melīḥ[2351]

ḤİKĀYET

4211

(15) Güft Mecnūn ger heme rūy-ı zemīn

Mecnūn didi eger yiryüzinüñ cemīʿ ḫalḳı

(16) Her zamān ber-men kunendī āferīn

Her zamān baña āferīn ve taḥsīn eyleyelerdi.

4212

(17) Men neḫ̬āhem āferīn-i hīç kes

Ben hīç kimsenüñ āferīn ve medḥini istemezem.

(18) Medḥ-i men düşnām-ı Leylā bād ü bes

Benüm medḥüm ancaḳ Leylā'nuñ düşnāmı ġayruñ (19) yüz medḥinden ḫ̬oşrekdür.

4213

Ḫ̬oşter ez-ṣad [Ü392a] medḥ yek düşnām-ı ū

Anuñ bir düşnāmı ġayruñ (20) yüz medḥinden ḫ̬oşrekdür.[2352]

Bihter ez-mülk-i dü ʿālem nām-ı ū

Anuñ nāmı baña (21) iki ʿālemüñ mülk ü salṭanatından evlādur.

4214

Meẕheb-i ḫ̬od bā-tu güftem iy ʿazīz

(22) İy ʿazīz kendü meẕhebümi saña didüm.

Ger buved ḫ̬ārī çi ḫ̬āhed būd nīz

Farażā eger [S393a] (1) ḫ̬ārlıḳ daḫı ola ne olsa gerekdür. Bu hem-vechdür farażā eger ḫ̬ārlıḳ ola daḫı (2) ne olısardur.

4215

---

* *ḫ̬ārīʾde* hemze vaḥdet içündür.

2351 "Güzelden gelen her şey güzeldir."

2352 Bu mısra ve şerhi S nüshasında yoktur.

Güft berḳ-i ġayret āyed āşikār

Ol çāvuş anlara didi āşikāre (3) ġayret berḳi gelür.

Pes berāred ez-heme cānhā demār

Pes ol berḳ cemīᶜ cānlardan (4) demār getürür yaᶜnī cemīᶜ cānları yaḳup helāk eyler.

4216

Çün büsūzed (5) cān be-ṣad zārī çi sūd

Çünki cān yüz[2353] zārlıġıla yanar andan ne fāᵓide.

(6) Vān gehī ez-ᶜizzet ü ḫˇārī çi sūd

Ve andan ṣoñra ᶜizzet ve ḫˇārlıḳdan (7) ne fāᵓide.

4217

Bāz güftend ān gürūh-ı sūḫte

Ol derd ü ġam āteşine yanmış (8) cemāᶜat girü çāvuşa didiler.

Cān-ı mā vü āteş-i efrūḫte

Bizüm cānumuz (9) ve şuᶜlelenmiş āteş[2354] yaᶜnī bundan hem iḥtirāzumuz yoḳdur.

4218

Key şeved pervāne (10) ez-āteş nefūr

Pervāne āteşden ḳaçan nefret idici olur[2355] yaᶜnī pervāne āteşden (11) nefret eylemez.*

Zān ki ū-rā hest der-āteş ḥużūr

Zīrā ki āteşde aña ḥużūr (12) vardur . Zīrā maᶜşūḳı ile mütteḥid olup kendünüñ vücūdından ḫalāṣ (13) olur.

4219

Gerçi mā-rā dest nedhed vaṣl-ı yār

Bize egerçi yārüñ viṣāli (14) müyesser olmaz.[2356]

Sūḫten mā-rā dehed dest īnt kār

[2353] S nüshasında anlama uygun olan “yüz” yerine anlamla ilgisi bulunmayan “bu” yazılmıştır.
[2354] āteş: -Ü.
[2355] olur: olurdı Ü.
* *nefūr* mübālaġa-i vāfirdür.
[2356] Bize egerçi yārüñ viṣāli müyesser olmaz: Egerçi yārüñ vaṣlı bize el vir(mez) yaᶜnī yārüñ viṣāli müyesser olmaz Ü.

Ammā yanmaḳ bize (15) müyesser olur iş budur yaʿnī egerçi ol müyesser olmaz līkin bu müyesser olur.

4220

(16) Ger resīden sūy-ı ān dil-ḫˇāh nīst

Egerçi ol dil-dāruñ cānibine (17) irişmek yoḳdur

Ḫāk būsīden cüz īncā rāh nīst

Bunda ḫāk (18) öpmekden ġayrı ṭarīḳ yoḳdur yaʿnī bize [Ü392b] lāzım olan budur ki biz kendü ḳuṣūrumuza (19) iʿtirāf idüp viṣāl ṭalebinden ferāġat eylemek gerek.

4221

Ṣad hezārān (20) cān-ı çün mā bī-ḳarār

Ṣad hezārān bizcileyin bī-ḳarāruñ cānı

Her nefes bādā (21) bedīn ḥażret niṯār

Her nefes bu ḥażrete niṯār olsun.

[S394b] (1)

SUᵓĀL KERDEN-İ MURĠĀN BĀ-PERVĀNE VE CEVĀB DĀDEN-İ PERVĀNE BĪŞĀN[2357]

4222

Cümle-i perrendegān-ı rūzigār

Rūzigāruñ (2) cemīʿ murġları

Ḳıṣṣa-i pervāne kerdend āşikār

Pervānenüñ ḳıṣṣasını (3) āşikār eylediler.

4223

Cümle bā-pervāne güftend iy żaʿīf

Cemīʿ murġlar pervāneye didiler (4) iy żaʿīf

Tābe-key der-bāzī īn cān-ı şerīf

Bu şerīf ve ʿazīz cānuñı (5) ḳaçana degin şemʿe fedā eylersin.

4224

Çün neḫˇāhed būd ez-şemʿet viṣāl

Çünki (6) saña şemʿden viṣāl olmayısardur.

Cān medih ber-cehl tā key īn muḥāl

[2357] "Kuşların Pervaneye Soru Sorması ve Pervanenin Onlara Verdiği Cevap"

Cehlile (7) cānuñı virme bu muḥāl ḳaçana degin.

4225

Zīn suḫan pervāne şud mest ü ḫarāb

(8) Bu sözden pervāne mest ü ḫarāb oldı.

Dād ḥālī bā-heme murġān cevāb

(9) Fi'l-ḥāl cemīᶜ murġlara cevāb virdi.

4226

Güft īnem bes ki men bī-dil müdām

(10) Pervāne didi[2358] bu ḥālet baña yetmez mi ki ben ᶜāşıḳ müdām

Ger bedū nersem der-ū (11) birsem be-kām

Egerçi aña irişmezem ama murādumıla aña irişürem yaᶜnī şemᶜüñ nūrı (12) içinde maḥv oluram.

Beyt

Kemāl ᶜāşıkī pervāne dāred

Ki hīç ez-sūḫten (13) pervāne dāred

ḲURBET YĀFTEN-İ MURĠĀN BE-ḤAŻRET-İ SĪMURĠ[2359]

4227

Çün heme der-ᶜışḳ-ı ū (14) merd āmedend

Çünki anlar sīmurġuñ ᶜışḳında merd ü ṣādıḳ geldiler.

Pāy-tā-ser (15) ġarḳa-i derd āmedend

Cemīᶜ vücūdları derde ġarḳ geldiler.

4228

Gerçi (16) istiġnā birūn zendāze būd

Egerçi istiġnā endāze ve ḥadden (17) bīrūn idi.

Luṭf-ı ū-rā nīz rūy-i tāze būd

Līkin anuñ luṭfınuñ (18) tāze yüzi daḫı var idi . Zīrā Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ [Ü393a] ṣıfat-ı istiġnāsı (19) ber-vech-i kemāl olduġı gibi anuñ luṭf u keremi hem ber-vech-i kemāl idügi (20) muḳarrerdür.

4229

[2358] didi: didi ki Ü.
[2359] "Kuşların Simurga Yaklaşması"

Ṣāḥib-i luṭf āmed ü der berküşād

Luṭf ṣāḥibi geldi ve anlara (21) ḳapuyı açdı.

Her nefes ṣad perde-i dīger küşād

Her nefes anlara bir birinüñ [S394a] (1) ġayrı yüz perde açdı yaʿnī envāʿ-ı luṭflar eyledi. *Ṣāḥib*den murād bunda (2) Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ luṭf u keremidür.

4230

Şud cihānī bī-ḥicābī āşikār

Hīç (3) ḥicābsız bir cihān āşikār oldı.

Pes zi-nūri'n-nūr der-peyvest kār

(4) Pes kār nūri'n-nūrdan muttaṣıl oldı yaʿnī tecellī-i ẕāt nūrına ġarḳ oldı (5) . Zīrā çünki bir kimse ittiḥād-ı rūḥānīden behrever oldı ol kimse her dem (6) tecelliyyātdan behrever olur.

4231

Cümle-rā der-mesned-i ḳurbet nişānd

Ṣāḥib- (7) luṭf anlaruñ cemīʿīsini ḳurbet mesnedinde oturtdı.

Ber-serīr-i ḳurbet-i (8) ʿizzet nişānd

ʿİzzet ḳurbetinüñ taḫtı üzere oturtdı.

4232

Ruḳʿaī (9) binhād pīş-i ān heme

Ol cümle murġlaruñ öñinde ṣāḥib-luṭf (10) bir ruḳʿa ḳodı.

Güft berḫᵛānīd tā pāyān heme

Ṣāḥib-luṭf anlara didi bu (11) ruḳʿada olan ḫaṭṭı evvelinden āḫirine degin cemīʿan oḳuñuz.

4233

Ruḳʿa-i ān (12) ḳavm ez-rāh-ı miṣāl

Ol ḳavmüñ ruḳʿası meṣel yolından degül belki miṣāl yolından degül belki miṣāl (13) yolından

Mīşeved maʿlūm ez-īn şūrīde-ḥāl

Bu şūrīde-ḥālden maʿlūm (14) olur. *Şūrīde-ḥāl* perīşān-ḥāl maʿnāsınadur ki murād Yūsuf (15) peyġām-berüñ bürāderlerinüñ aña eyledikleri cefā ve sitemdür.

ḤİKĀYET

4234

(16) Yūsufī kencüm sipendeş sūḫtend

Ol Yūsuf peyġām-ber ʿaleyhi's-selām ki (17) kevākib aña sipend yaḳdılar aña çeşm-i bedden bir āfet irişmesün içün (18) . Zīrā anuñ ḥüsni ḥadden bīrūn idi.

Deh bürāder çün verā büfrūḫtend

(19) On ḳarındaşı çünki anı ṣatdılar.

4235

Mālik-i Zuʿreş çü zīşān mīḫarīd

(20) Zuʿroġlı Mālik ḥażret-i Yūsuf'ı çünki anlardan [Ü393b] ṣatun aldı.

Ḫaṭṭ zīşān (21) ḫˇāst kerzen mīḫarīd

Mālik ḥażret-i Yūsuf'uñ bürāderlerinden ḫaṭṭ [S395b] (1) ve teẕkire istedi . Zīrā anı ucuz ṣatun aldı *veşerevhu bi-ṯemmin baḫsin (2) derāhime maʿdūde.*[2360]*

4236

Ḫaṭ sited zān ḳavm hem ber-cāygāh

Mālik ol ḳavmden (3) ḫaṭṭ ve teẕkire aldı hem ol maḥalde

Pes girift ān deh bürāder-rā güvāh

(4) Pes Mālik ḥażret-i Yūsuf'ūn ol on bürāderlerini şāhid ṭutdı.

4237

Çün (5) ʿAzīz-i Mıṣr Yūsuf-rā ḫarīd

Çünki ʿAzīz-i Mıṣr Mālik'den ḥażret-i Yūsuf'ı (6) ṣatun aldı.

Ān ḫaṭṭ-ı pür-ġadr Yūsuf-rā resīd

Ol ġadr u ḫıyānetile (7) memlū ḫaṭ ḥażret-i Yūsuf'a irişdi.

4238

ʿĀḳıbet çün geşt Yūsuf pādişāh

(8) Çünki ʿāḳıbet ḥażret-i Yūsuf ʿaleyhi's-selām ʿAzīz-i Mıṣr ve pādişāh oldı.

(9) Deh bürāder āmedend ān cāygāh

On bürāder ḳūt içün oraya yaʿnī Mıṣr'a (10) geldiler.

4239

[2360] "Onu ucuz bir fiyata, birkaç dirheme sattılar." Yūsuf/20.

* *kerzen* ki erzen taḳdīrindedür. *erzān* ucuz maʿnāsınadur.

Rūy-ı Yūsuf bāz mīneşnāḫtend

Bürāderleri ḥażret-i Yūsuf'uñ (11) yüzini farḳ u temyīz eylemediler . Zīrā yüzi üzere niḳāb var idi.

Ḫˇīş-rā (12) der-pīş-i ū endāḫtend

Kendülerini anuñ öñine atdılar yaʿnī anuñ ḥużūrına (13) vardılar.

4240

Ḫˇīşten-rā çāre-i cān ḫˇāstend

Kendülerinüñ cānına çāre (14) istediler . Zīrā ḳaḥṭdan bisyār kimse helāk olmış idiler pes anlar ḥażret-i (15) Yūsuf'a azıḳ içün geldiler.

Āb-ı ḫod burdend tā nān ḫˇāstend

Anlar kendülerinüñ (16) ḥürmet ve ʿırż u vaḳārlarını iletdiler tā ki ḥażret-i Yūsuf'dan nān ve ḳūt ṭaleb (17) eylediler. Murād ne idügi bu beytlerden ẓāhirdür.

4241

Yūsuf-ı ṣıddīḳ güft iy (18) merdümān

Yūsuf-ı ṣıddīḳ anlara didi iy ḳavm

Men ḫaṭī dārem be-ʿİbrī īn (19) zamān

Ben bu zamān ʿİbrī ḫaṭṭ ile bir ḫaṭṭ ṭutaram.

4242

Mīnedāned ḫˇānd der-ʿālem (20) kesī

ʿĀlemde bir kimse bu ḫaṭṭı oḳumaḳ bilmez ve ḳādir degüldür.

Ger şumā ḫˇānīd [Ü394a] nān (21) baḫşem besī

Eger siz oḳursuñuz vāfir nān ve niʿmet bağışlayam. *Īn zamān* [S395a] (1) mā-baʿdında vāḳiʿ olan beyte ṣarf olunmaḳ mümkindür ki maʿnā aña göre olur.

4243

(2) Cümle ʿİbrī-ḫˇān budend ü iḫtiyār

Ḥażret-i Yūsuf'uñ bürāderleri cemīʿan ʿİbrī-ḫˇān (3) ve üstād idiler.

Şādumān güftend şāhā ḫaṭ biyār

Şādumān olup (4) didiler iy şāh ḫaṭṭı getür oḳuyalum bu beyt ki ẕikr olunur ḥişşeye işāretdür.

4244

(5) Kūr-dil bād ān ki īn ḥāl ez-ḥużūr

Kūr-dil olsun ol kimse ki bu (6) ḥāli ḥużūrdan yaʿnī hemīn bu dem bu ḳavmüñ ḥikāyetinden

Ḳıṣṣa-i ḫod (7) neşneved çend ez-ġurūr

Kendünüñ ḳıṣṣasını istimāʿ ve fehm eylemeye ġurūrdan (8) niçeye dek yaʿnī ġaflet ve ġurūrı terk idüp bundan ḥiṣṣe-dār ol. (9) Ḫulāṣa-i kelām budur ki cihānda kişi her ne ʿamel irtikāb eylerse kirāmen (10) kātibīn anı seyyiʾātı defterine ketb eyler pes ʿāḳıl ol kimsedür ki dünyāda (11) ol ʿameli irtikāb eylemeye ki ʿuḳbāda sebeb-i ḫacālet ve ʿuḳūbet ola.

4245

(12) Ḫaṭṭ-ı īşān Yūsuf īşān-rā bedār

Yūsuf peyġām-ber ʿaleyhi's-selām anlaruñ (13) ḫaṭṭını anlara virdi.

Lerze ber-endām-ı īşān ūftād

Ol ḫaṭṭı gördüklerinden (14) anlaruñ endāmına lerze düşdi yaʿnī ḫavf u ḫacāletden ditrediler.

4246

(15) Ne ḫaṭī zān ḫaṭ tüvānistend ḫˇānd

Ol ḫaṭṭdan ne bir luṭf oḳumaġa (16) ḳādir oldılar

Ne ḥadīs̱ī nīz dānistenderānd

Ne bir söz söylemegi daḫı bildiler (17) yaʿnī bir söz söylemege hem ḳādir oldılar.

4247

Cümle der-ġam ez-teʾess̱üf māndend

Cemīʿīsi (18) teʾessüfden ġamda ḳaldılar.

Mübtelā-yı kār-ı Yūsuf māndend

Ḥażret-i Yūsuf'uñ (19) kārına mübtelā ḳaldılar.

4248

Beste şud ḥālī zebān-ı ān heme

Ol cemīʿīsinüñ (20) zebānı fi'l-ḥāl baġlanmış oldı yaʿnī nuṭḳa ḳādir olmadılar.

Saḫt şud der-ḥāl (21) cān-ı ān heme

Fevrī anlaruñ cānı [Ü394b] saḫt u mükedder oldı.

4249

Güft Yūsuf gūyiyā [S396b] (1) bī-huş şudīd

Yūsuf peyġām-ber ʿaleyhi’s-selām çünki anlaruñ bu ḥālini gördi (2) anlara gūyiyā bī-hūş oldugın didi.

Vaḳt-i ḫaṭ ḫˇānden çirā ḫāmuş şudīd

(3) Ḫaṭṭ oḳumaḳ vaḳtinde niçün ḫāmūş olduñuz.

4250

Cümle güftendeş ki mā-rā (4) ten zeden

Bürāderleri çünki ḥażret-i Yūsuf’dan bu kelimātı işitdiler (5) cevāb virüp didiler ki bize ḫāmūş olmaḳ evlādur.

Bih ez-īn ḫaṭ ḫˇānden (6) ü kerden zeden

Bu ḫaṭṭı oḳumaḳdan ve oḳumaġa iḳdām eylemekden yine (7) muġlaruñ ḥikāyetine rücūʿ olundı.

4251

Çün nigeh kerdend ān sī murġ-ı zār

(8) Der-ḫaṭ-ı ān ruḳʿa-i pür-iʿtibār

Ol otuz zār u ʿāciz murġ çünki ol (9) iʿtibār ve ʿibretle memlū ruḳʿaya naẓar eylediler.

4252

Her çi īşān kerde būdend (10) ān heme

Her ne ki anlar cemīʿan eylemiş idiler.

Būd kerde naḳş tā pāyān heme

(11) Ol ruḳʿada evvelinden āḫirine degin cemīʿan naḳş eylenmiş idi yaʿnī yazılmış (12) idi.

4253

Ān heme ḫod būd saḫt īn būd līk

Gerçi ol cemīʿ ʿamel (13) ol ruḳʿada mesṭūr idi līkin saḫt ü müşkil bu idi.

Kān esīrān (14) çün nigeh kerdend nīk

Ki ol esīrler çünki ol ruḳʿada olan ḫaṭṭa (15) imʿān-ı naẓar eylediler.

4254

Refte būdend ü ṭarīḳī sāḫte

Ol ruḳᶜada mesṭūr (16) idi ki ol esīrler gitmiş idiler ve bir ṭarīḳ ve ḥīle düzmiş idiler.

Yūsuf-ı (17) ḫod-rā be-çāh endāḫte

Kendülerinüñ Yūsuf'ını çāha atmış idiler Yūsuf (18) peyġām-ber ᶜaleyhi's-selāmuñ bürāderleri ḥażret-i Yūsuf'ı çāha atduḳları gibi.

4255

(19) Yūsuf-ḫod-rā be-ḫᵛārī sūḫte

Kendülerinüñ Yūsuf'ını ḫᵛārlıḳ ile yaḳmış (20) idiler.

Vān geh ū-rā ber-serī büfrūḫte

Ve andan ṣoñra yaᶜnī yaḳdurduḳlarından ġayrı (21) anı ṣatmış [Ü395a] atdılar. Ḥażret-i Yūsuf'uñ bürāderleri ḥażret-i Yūsuf'a envāᶜ-ı cefālar [S396a] (1) idüp anı ṣoñra ṣatduḳları gibi.*

4256

Mīnedānī tu gedāyī hīç kes

Egerçi (2) senüñ ḫaberüñ yoḳdur līkin iy denī gedā sen bilmezsin.

Mīfürūşī Yūsufet (3) der-her nefes

Her nefesde Yūsuf'uñı ṣatarsın. Bunda *Yūsuf*'dan murād Ḫüdāy (4) ᶜazze ve celledür ve çāha atmaḳdan ve ḫᵛārlıḳ ile yaḳmaḳdan ve ṣatmaḳdan murād aña (5) her taᶜẓīm eylemek ve emr-i şerīfine muḫālefet idüp andan ġayrıya meyl ü muḥabbet (6) eylemek ve andan bi'l-külliyye ġāfil olmaḳdur yine bu kitābda mesṭūrdur ki (7) bir ᶜābid var idi ki dört yüz yıl ᶜibādet idüp mā-sivādan bi'l-külliyye (8) fārıġ olmış idi meger ḥavlīsinde bir dıraḫt var imiş ki ḫoş-nevā (9) bir murġ anuñ üzerinde yuva yapmış idi ve gāh gāh terennüm eylerdi ᶜābid meger (10) anuñ ṣadāsından ḥaẓẓ idüp ḫoş-ḥāl olurdı Ḫüdāy ᶜazze ve celleden (11) ol zamānuñ peyġām-berine vaḥy geldi ki ol ᶜābide di bu ḳadar zamān (12) baña ṭāᶜat ve ᶜibādet idüp ᶜāḳıbet beni bir murġa ṣatdı. Ol (13) ḥikāyetüñ evveli budur.

Beyt

ᶜĀbidī kez-Ḥaḳ saᶜādet dāşt ū

(14) Çār ṣad sāle ᶜibāret dāşt ū

Ve bu beyt bu ḥikāyetdedür.

---

* *ber-serī* fażla ve ziyāde maᶜnāsınadur.

(15) Beyt

Sālhā ez-şevḳ-i men mī̇sūḫtī̇

Tābe-murġī̇ āḫirem büfrūḫtī̇

ve Gülistān'uñ (16) ḥikmet bābında mesṭūrdur.

ḤİKMET

Dī̇n be-dünyā furūşān ḫarend

Yūsuf- (17) rā büfrūşend tā çi ḫarend

Dī̇ni dünyāya ṣatıcılar[2361] Yūsuf'ı (18) ṣatarlar ᶜaceb ne ṣatun alurlar yaᶜnī̇ ehl-i dünyā ki Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ (19) ṭāᶜat ve ᶜibādetinden iᶜrāż idüp andan ġāfil ve fārıġlar ᶜaceb (20) Ḫüdāy ᶜazze ve celleden laṭī̇f var mıdur ki cān u dilden aña firī̇fte olalar (21) ḥālbuki cemī̇ᶜ mevcūdāt aña nisbet hī̇ç ve nā-çī̇zdür bu beytler [Ü395b] ve bunuñ [S397b] (1) emṡāli beytler be-her ḥāl teᵓvī̇l olunur . Zī̇rā ehl-i ḥāle rūşen ve ẓāhirdür ki (2) aṣḥāb-ı ḥaḳī̇ḳatüñ ekṡer kelimātı teᵓvī̇l olunur ve bu āyet-i kerī̇menüñ (3) teᵓvī̇l olunması lāzım idügi ziyāde rūşen ve ẓāhirdür *yuḫādiᶜūna'l-lāhu (4) ve huve ḫādiᶜuhum.*[2362] *Ve yemkurūne ve yemkuru'l-lāhu va'l-lāhu ḫayru'l-mākirī̇n.*[2363]

4257

Yūsufet çün (5) pādişeh ḫᵛāhed şuden

Senüñ Yūsuf'uñ çünki pādişāh olısardur (6) yaᶜnī̇ *māliki yevmi'd-dī̇n*[2364] ḥasebince çünki rūz-ı ḥaşrda cemī̇ᶜ ḥākimlerden (7) ḥükm ü ḥükūmet refᶜ olup aḥkemü'l-ḥākimī̇n mūcibince aña müsellem olısardur.

(8) Pī̇şvā-yı pī̇şgeh ḫᵛāhed şuden

Ṣadruñ ṣad-nişī̇ni olısardur . Zī̇rā (9) ḥükm ü ḥükūmetden ol zamānda kimseye ẕerre ḳadar naṣī̇b yoḳdur.*

4258

Tu be-āḫir hem gedā (10) hem gursene

Sen āḫir āḫiretde hem gedā ve muḥtāc hem gursene

Pī̇ş-i ū (11) ḫᵛāhī̇ şuden ten bürhene

[2361] ṣatıcılar: ṣatıcılar ḫarlardur Ü.

[2362] "Allah'ı aldatmaya çalışırlar. Allah da onların bu çabalarını başlarına geçirir." Nisā/142.

[2363] "Onlar tuzak kuruyorlar. Allah da tuzak kuruyordu. Allah tuzak kuranların en hayırlısıdır." Enfāl/30.

[2364] "Din gününün sahibi" Fātiha/4.

* *pī̇şgeh* ṣadr maᶜnāsınadur.

Anuñ ḥużūrına ʿüryān gitseñ gerek pes ol (12) zamānda iy ʿaceb senüñ ḥālüñ nice olur. Ẓāhir budur ki bu āyet-i kerīmenüñ (13) maʿnāsından ḫaber-dārsın *laḳad ciʾtumūnā kemā ḫalaḳnākum evvel merratin.*[2365]

4259

Çün ez-ū (14) kār-ı tu berḫˇāhed fürūḫt

Çünki senüñ kāruñ andan rūşen ve laṭīf (15) olısar ve revnaḳ ve kemāl bulısardur yaʿnī çünki müyesserü'l-murādāt odur ve cemīʿ (16) murāduñuñ ḥuṣūli andandur.

Ez-çi ū-rā rāygān ḫˇāhī fürūḫt

(17) Ne sebebden anı müft ṣatmaḳ istersin . Zīrā çünki Ḫüdāy ʿazze ve celleyi (18) terk idüp mā-sivāya meyl ü raġbet eylemeyesin anı rāygān ṣatmış (19) olursın . Zīrā mā-sivā ḥaḳīḳatde hīç ve maʿdūmdur.

4260

Cān-ı ān murġān (20) zi-teşvīr ü ḥayā

Çünki bunı işitdiler ol murġlaruñ cānı ḫacālet ve ḥayādan

(21) Şud fenā-yı maḥż u ten şud tūtiyā

Fenā-yı maḥż oldı ve tenleri sürme ve maḥv oldı.

4261

[S397a] (1) Çün [Ü396a] şudend ez-küll-i kül pāk ān heme

Çünki ol cemīʿ murġlar küll-i küldür (2) yaʿnī çünki vücūd ve aḫlāḳ-ı ẕemīme ve evṣāf-ı beşeriyyetden bi'l-külliyye (3) pāk oldılar.

Yāftend ez-nūr-ı ḥażret cān heme

Pes cemīʿīsini Ḫüdāy ʿazze (4) ve cellenüñ nūrından cān buldılar.

4262

Bāz ez-ser bende-i nev-cān şudend

(5) Çünki ol nūrdan anlar behrever oldılar yeñiden nev-cān bende oldılar.

(6) Bāz ez-nevʿī diger ḥayrān şudend

O bir nevʿden ḥayrān oldılar yā Rabbe'l-ʿizzet (7) ḥaret-i Ḫabīb'üñ Muḥammed Muṣṭafā ṣalla'l-lāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem (8) mübārek nūr u cemāli ḥaḳḳiçün olsun ki bu żʿīf ve bī-çāre Şemʿī'yi (9) bu nūruñ pervānesi eyle āmīn yā mucībe'd-daʿvāt ve yā müyesserü'l-murādāt.

[2365] "Andolsun, sizi ilk önce yarattığımız gibi bize geldiniz." Kehf/48.

4263

(10) Kerde vü nā-kerdeī dīrīneşān

Anlaruñ dīrīne ve ḳadīm kerde ve nā-kerdesi (11) yaʿnī anlaruñ cemīʿ aḥvāli

Pāk geşt ü maḥv şud ez-sīneşān

(12) Anlaruñ ḳalb ve ṣadrından pāk oldı ve maḥv oldı ṣuver-i ʿaliyyede ne ḥāletde (13) idiseler ol ḥālde ol ḥāle vuṣūl buldılar.

4264

Āfitāb-ı ḳurbet (14) ez-pīşān bitāft

Pīşān ve dergāh-ı Eḥadiyyet'den ḳurbet āfitābı (15) raḫşān oldı.

Cümle-rā ez-pertev-i ān cān bitāft

Anuñ pertev ü şuʿāʿından (16) cemīʿīsinüñ cānı raḫşānī ve nūrānī oldı.

4265

Hem zi-ʿaks-i rūy-ı sīmurġ-ı (17) cihān

Hem sīmurġ cihānuñ yüzinüñ ʿaks ü pertevinden

Çehre-i sīmurġ (18) dīdend ān zamān

Ol zamān sīmurġuñ yüzini gördiler. Murād budur ki (19) ol sī murġ nūr-ı ẕātīye ġarḳ oldılar kendülerinde cemāl-i İlāhī'yi müşāhede (20) eylediler bir vechile ki kendülerinden bi'l-külliyye maḥv olmış

4266

Çün nigeh kerdend ān (21) sī murġ zūd

Çünki ol sī murġ tīz naẓar eylediler.

Bī-şek ān sīmurġ īn [S398b] (1) sīmurġ būd

Şeksiz ol sī murġ ki cenāb-ı Eḥadiyyet'e vuṣūl buldılar bu (2) sīmurġ idi. Murād budur ki vücūd-ı ḥaḳīḳatde hīç şeksiz hemān Ḫüdāy [Ü396b] ʿazze ve celleye (3) maḫṣūṣ idügin işʿārdur.

4267

Der-teḥayyür cümle ser-gerdān şudend

Ol sī murġ (4) çünki bu sırrı müşāhede eylediler cümlesi taḥayyürde ser-gerdān (5) oldılar.

Mīnedānistend īn yā ān şudend

Bilmediler bu yā o oldılar.

4268

Ḫ ̌īş- (6) rā dīdend sī murġ-ı tamām

Ol otuz murġ kendülerini tamām sī murġ gördiler.

(7) Būd ḫod sīmurġ sī murġ müdām

Sī murġ ḫod müdām sīmurġ idi.

4269

Çün (8) sūy-ı sīmurġ kerdendī nigāh

Çünki anlar sīmurġ cānibine naẓar eylerlerdi.

(9) Būd ān sīmurġ ḫod īn cāygāh

Ol sīmurġ ḫod burada idi.

4270

Ver be-sūy-ı (10) ḫ ̌īş kerdendī naẓar

Veger anlar kendülerinüñ cānibine naẓar eyleyeler idi.

(11) Būd īn sīmurġ īşān ān diger

Bu sīmurġ idi anlar ol ġayr (12) idi yaʿnī bu naẓar iʿtibarile sīmurġ ve ol sī murġ mā-beyninde farḳ (13) ve tefāvüt var idi.

4271

Ver naẓar der-her dü kerdendī be-hem

Veger anlar her (14) ikisi maʿan naẓar eyleyeler idi.

Her dü yek sīmurġ būdī bīş ü kem

Keşīr ü (15) ḳalīl her ikisi bir sīmurġ idi yaʿnī sīmurġ ve sī murġ mā-beyninde farḳ (16) ẓāhir degül idi.

4272

Būd īn yek ān u ān yek būd īn

Bu bir o idi (17) ve o bir bu idi yaʿnī farḳ ve imtiyāz yoḳ idi.

Der-heme ʿālem kesī neşnūd īn

(18) Cemīʿ ʿālem bir kimse bu ʿacīb sırrı ve bu ġarīb ḥāleti işitmedi bu ẕikr (19) olunan kelimāt aṣḥāb-ı ḥaḳīḳatüñ ıṣṭılāḥātı ḥasebincedür ve bu maḥall-i (20) mezāyālıḳ iḳdāmdandur. Lā-cerem bu maḥallerüñ maʿnāsı bu miḳdār ile iktifā (21) olundı . Zīrā bu maḥallerde eger bundan ziyāde şerḥ olunmaḳ iḳdām [S398a] (1) ve ihtimām olunup bu maḥalle münāsib sırr-ı tevḥīd ve mezāyā ve maʿārif (2) beyān olunsa ẓāhiren şerʿ-i

şerīf(e) muḫālif görünür ve ehl-i ẓāhirüñ (3) ʿādeti hemān inkārdur bu esrārı fehm eylemege fehm-i dürüst lāzımdur. (4) Niteki ḥażret-i Mevlānā ḳaddesa'l-lāhu sırrahu'l-ʿazīz [Ü397a] Meşnevī-i Şerīf'de buyurmışdur.

(5) Beyt

Ān çi mīgūyem be-ḳadr-i fehm-i tust

Murdem ender-ḥasret-i fehm-i dürüst

(6) Ḫuṣūṣan bu zamānda ki inṣāf ve mürüvvet ḳalmayup ḥased ve taʿaṣṣub ve (7) ġaraż ʿālemi iḥāṭa eylemişdür.

4273

Ān heme ġarḳ-ı taḥayyür māndend

Ol cemīʿ murġlar (8) taḥayyürde ġarḳ ḳaldılar.

Bī-ḫod īşān der-tefekkür māndend

Anlar bī-ḫod ve (9) bī-ʿaḳl tefekkürde ḳaldılar.

SUʾĀL-İ MURĠĀN EZ-ḤAŻRET-İ SĪMURĠ[2366]

4274

Çün nedānistend (10) hīç ez-hīç ḥāl

Çünki murġlar hīç bir ḥālden hīç ḥāl bilmediler yaʿnī (11) çünki ol sırra vuḳūf bulmadılar.

Bī-zebān kerdend ez-ḥażret (12) suʾāl

Ol ḥażretden murġlar bī-zebān suʾāl eylediler.

4275

Keşf-i īn (13) sırr-ı ḳavī der-ḫˇāstend

Bu ḳavī ve daḳīḳ sırruñ keşf ü ẓuhūrını (14) ṭaleb eylediler.

Ḥall-i māyī vü tuyī der-ḫˇāstend

Bizligüñ ve senligüñ (15) ḥall ü keşfini ṭaleb eylediler yaʿnī ḥikmet nedür ki gāhī ittiḥād ve gāhī (16) anuñ ḫilāfı ẓāhir ve ʿıyān olur diyü murġlar Ḫüdāy ʿazze ve celleden bī-lisān (17) suʾāl eylediler.

BĪ-ZEBĀN CEVĀB ĀMEDEN EZ-ḤAŻRET-İ SĪMURĠ[2367]

4276

[2366] "Kuşların Simurga Sorusu"

[2367] "Simurgdan İlham Yoluyla Cevap Gelmesi"

Bī-zebān (18) āmed ez-ān ḥażret cevāb

Ol ḥażretden anlara bī-zebān cevāb (19) geldi yaʿnī ilhām-ı Rabbānī ile cevāb virildi böyle diyü

Kāyinest (20) īn ḥażret-i çün āfitāb

Ki bu āfitāb gibi ḥażret (21) āyinedür yaʿnī āyine-miṣāldür āfitāb ẕikri miṣāl [S399b] (1) iʿtibārı ile degüldür . Zīrā hezārān hezārān āfitāb ol ḥażrete nisbet (2) ẕerreden kemterdür bu ve bunuñ mānendi temṯīlāt maʿnāda rūşen olup (3) fehmi āsān olsun içündür ve gāhī ol ḥażreti deryāya nisbet eylerler (4) ḥālbuki buña hezārān hezārān deryā-yı bī-kerān anuñ ẕāt-ı pākine nisbet (5) ḳaṭreden kemterdür.

4277

Her ki āyed ḫ ̌īşten bīned der-ū

[Ü397b] Her kim ki ol ḥażrete (6) gele anda kendüsini görür.

Cān u ten hem cān u ten bīned der-ū

Cān u ten (7) anda hem cān u ten görür yaʿnī her ne ki anuñ muḳābelesine gelür andan (8) hemān yine o görünür. Niteki āyinenüñ ḥāli böyledür.

4278

Çün şumā sī murġ (9) īncā āmedīd

Çünki siz otuz murġ buraya geldüñüz.

Sī der-īn āyīne (10) peydā āmedīd

Lā-cerem bu āyinede otuz peydā geldüñüz yaʿnī maʿkes (11) olduñuz.

4279

Ger çihil pencāh u şaṣt āyīd bāz

Girü farażā eger ḳırḳ (12) elli ve altmış gelesiz.

Perde cüz ez-ḫ ̌īş bükşāyīd bāz

Girü kendüñüzden (13) ġayrıdan perde açmazsız yaʿnī bu āyīnede ẓāhir ve āşikār olan hemān (14) bunlardur.

4280

Gerçi bisyārī be-ser gerdīdeīd

Eger başuñuz ile ziyāde çoḳ (15) devr eylemişsiz yaʿnī egerçi bisyār riyāżet ve mücāhede eylemişsiz

Ḫ ̱īş-rā bīnīd ü ḫod-rā dīdeīd[2368]

Kendüñüzi görürsiz ve kendüñüzi görmişsiz.

4281

(16) Hīç kes-rā dīde ber-mā key resed

Zīrā hīç kimsenüñ çeşmi bize ḳaçan (17) irişür yaʿnī hīç kimse beni müşāhede eylemege ḳādir olmaz. Niteki bu maʿnā (18) bu āyet-i kerīmeden rūşendür *lā-turikuhu'l-ebṣāru ve huve yudriku'l-ebṣār.*[2369] (19) Ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem şeb-i miʿrācda bu çeşm-i ẓāhirile (20) müşāhede eyledi. Niteki Şeyḫ Niẓāmī ḳaddesa'l-lāhu sırrahu'l-ʿazīz Maḫzen-i Esrār (21) nām kitābında getürmişdür ki bu beytler andadur ki miʿrāc-ı şerīf vaṣfındadur.

[S399a] (1) Meṯnevī

Muṭlaḳ ez-āncā ki pesendīde nīst

Dīd Ḫüdā-rā vü Ḫüdā dīd nīst

(2) Dīd Muḥammed ne be-çeşmī diger

Belki bedīn çeşm-i ser ān çeşm-i ser[2370]

Çeşm-i mūrī ber-Ṯüreyyā (3) key resed

Bir müruñ çeşmi Ṯüreyyā'ya ḳaçan irişür yaʿnī irişmez ve bu ḥālet (4) muḥāl idügi ziyāde rūşendür. *Ṯüreyyā* Ülker maʿnāsınadur.

4282

Dīdeī (5) mūrī [Ü398a] ki sindān bergirift

Görmiş misin bir mūr ki sindānı (6) ḳaldurdı yaʿnī görmiş misin . Zīrā bu ḥālet muḥāl idügi ziyāde ẓāhirdür.

(7) Peşşeī pīlī be-dendān bergirift

Görmiş misin bir sivri siñek (8) bir fīli dişi ile ḳaldurdı bu ḥālet ḫod muḥāldür. Murād çeşm-i ẓāhir ile (9) Ḫüdāy ʿazze ve celleyi müşāhede eylemek ziyāde muḥāl idügin işʿārdur. *Sindān* (10) örs maʿnāsınadur

4283

[2368] Bu mısra ve şerhi S nüshasında yoktur.

[2369] "Gözler O'nu idrak edemez ama O, gözleri idrak eder. O, gizli şeyleri bilendir." En'ām/103.

[2370] "Mutlaka kimse oraya (miraca) varamadı, O'nu görmedi/ Hz. Muhammed ise başka gözle değil, baş gözüyle gördü, baş gözüyle."

Her çi dānistī vü dīdī ān nebūd

Her ne ki bildüñ (11) ve gördüñ ol ḥażret o degül idi.

Vān çi güftī vü şinīdī ān nebūd

(12) Ve ol nesneyi ki sen ol ḥażretden ötürü ġayra didüñ (13) ve ol nesneyi ki ol ḥażretden ötürü ġayrıdan işitdüñ (14) ol ḥażret-i teᶜālā şānuhu o degül idi *Sübḥāne Rabbike Rabbi'l-ᶜizzeti ᶜammā (15) yaṣifūn.*[2371]

Beyt

Teᶜālā şānuhu ᶜammā yaḳūlūn

Tenezze ẕātuhu ᶜammā yuşīrūn

4284

(16) Īn heme vādī ki der-pes kerdeīd

Bu vādīyi ki arduñuza eylemişsiz (17) yaᶜnī bu beyāñ olunan vādīlerden güẕer ve ᶜubūr eyledüñüz.

Vīn heme merdī (18) ki herkes kerdeīd

Ve bu cemīᶜ riyāżāt ve merdligi ki cemīᶜüñüz eylemişsiz.

4285

(19) Cümle der-efᶜāl-i māyī refteīd

Cümleñüz cemīᶜan bize mensūb olan efᶜālde (20) gitmişsiz.

Vādī-i evṣāf-ı mā-rā geşteīd

Bizüm evṣāfumuz vādīsini (21) geşt ü seyr eylemişsiz bizüm ẕāt-i pākümüzden henüz ẕerre ḳadar behre-gīr [S400b] (1) olmamışsız ḥālbuki efᶜāl ve ṣıfātumuzuñ künh ü ḥaḳīḳatinden ḫaber-dār degülsiz.

(2) Beyt

Ne zi-evc-i ẕāteş pered murġ-ı vehm

Ne der-ẕeyl-i vasfeş resed (3) dest-i fehm

4286

Çün şumā sī murġ ḥayrān māndeīd

Çünki siz sī murġ (4) ḥayrān ḳalmışsız.

Bī-dil ü bī-ṣabr u bī-cān māndeīd

[2371] "Senin Rabbin, kudret ve şeref sahibi olan Rab, onların nitelendirdiği şeylerden uzaktır, yücedir." Saffāt/180.

Dilsiz ve ṣabrsız (5) ve cānsız ḳalmışsız.

4287

Mā be-sīmurġī besī evlāterīm

Pes sīmurġluġa (6) biz ziyāde evlāreküz.

Zān ki sīmurġ-ı [Ü398b] ḥaḳīḳī gevherīm

Zīrā ki biz ẕāt-ı ḥaḳīḳī (7) sīmurġuz. Ḫulāṣa-i kelām budur ki sizüñ sīmurġluġuñuz terkīb iʿtibārı (8) iledür bu ḥālet ḫod ʿārıżī bir nesnedür sizden biriñüz münʿadim olsa (9) sizden sīmurġluḳ refʿ olur . Zīrā ol vaḳt sī murġ degülsiz.*

4288

(10) Maḥv-ı mā gerdīd der-ṣad ʿizz ü nāz

Yüz ʿizz ü nāzda bizüm maḥvumuẓ oldıñuz.

Tābe-mā (11) der-ḫ ̌īş-rā yābīd bāz

Tā kendüñüzi bizde āşikāre bulasız. *der-mā* taḳdīrindedür.

4289

(12) Maḥv-ı ū geştend āḫir ber-devām

Āḫir devām üzere anuñ maḥvı oldılar.

(13) Sāye der-ḫurşīd güm şud ve's-selām

Gūyiyā sāye āfitābda maḥv u güm (14) oldı ve's-selām. *ū*dan murād ḫażret-i Ḥaḳ'dur ʿazze ismuhu.

4290

Tā ki mīreftend (15) mīgüftem suḫan

Çün resīdend ü ne ser mānd ü ne bün

Tā ki gitdiler söz söyledüm (16) yaʿnī beyān eyledüm anlar ol ḥażrete niçe irişdiler ve anlardan niçe ne ser ve ne ten (17) ḳaldı yaʿnī anlar bir mertebeye vuṣūl buldılar ki anlardan bir eṣer ḳalmadı.

4291

Lā-cerem (18) īncā suḫan kūtāh şud

Lā-cerem faḳr u fenāya müteʿallıḳ olan söz bunda kūtāh (19) ve tamām oldı.

Reh-ber ü reh-rev nemānd u rāh şud

---

* *gevher* bunda ẕāt maʿnāsınadur.

Reh-ber ve mürşid ve reh-rev (20) ve mürīd ḳalmadı ve yol gitdi yaʿnī bunlar hem refʿ oldı.

ḤİKĀYET

4292

Güft (21) çün şud āteşī efrūḫte

Tevārīḫ ṣāḥibi didi çünki bir vāfir āteş [S400a] (1) şuʿlelendi.

Güft ān Ḥallāc küllī sūḫte

Ol Ḥallāc-ı Manṣūr ol āteşde tamām yanmış (2) oldı.

4293

ʿĀşıḳī āmed meger çūbī be-dest

Meger elinde bir çūb var bir ʿāşıḳ geldi.

(3) Ber-ser-i ān müşt ḫākister nişest

Ol bir avuç ḫākisterüñ başı üzere oturdı.

4294

(4) Pes zebān bükşād hemçün āteşī

Pes ol ʿāşıḳ bir āteş gibi zebān açdı (5) yaʿnī orada sūznāk sözler söyledi.

Bāz mīşūrīde ḫākister ḫoşī

Girü luṭf u (6) ḫoşluġıla ḫākisteri elinde olan çūpile ḳarışdurdı.

4295

[Ü399a] Vān gehī mīgüft bergūyīd (7) rāst

Ve andan ṣoñra anda ḥāżır olanlara ḫiṭāb idüp didi ṭoġrı (8) diñüz.

Kān ki ū mīzed ene'l-Ḥaḳ ū kücāst

Ki ol kimse ki o ene'l-Ḥaḳḳ urdı (9) yaʿnī ene'l-Ḥaḳḳ didi o ḳandadur. Ḫulāṣa-i kelām budur ki ḥaḳīḳatde vücūd Ḫüdāy (10) ʿazze ve celleye maḫṣūṣdur ve mevcūd hemān odur. Mā-sivānuñ vücūdı sāye gibidür (11) ve naḳḳāşuñ naḳşı meṯābesindedür ki rūḥ ve ḥayāṭ ve ḥareket ve fehm ü ʿaḳldan (12) berīdür. Her kim ki vücūd daʿvāsın idüp kendüsini mevcūd ẓann eyler aṣḥāb-ı (13) ḥaḳīḳat ḳatında ol kimse müşrikdür ve şekk ü reyb[2372] Ḫüdāy ʿazze ve celleden ġāfil (14) ve bī-ḫaberdür . Zīrā mevcūdāt ḥükm-i

[2372] reyb: reybsiz Ü

ᶜademde idügi bu āyet-i kerīmenüñ maᶜnāsından (15) ziyāde rūşen[2373] ẓāhirdür *küllü şeyᵓin hālikün illā vechehu* [2374] ve Şeyḫ-i Ekber ḥażretleri ḳaddesa'l-lāhu (16) sırrahu'l-ᶜazīz vaḥdet-i vücūda bu sebebden rāżī olup didi *el-aᶜyānu ṯābitetun (17) mā şemmet rāyiḥaten mine'l-vucūdi.*[2375]

4296

Vān çi güftī vān çi bişnīdī hemī

Ol nesneyi ki[2376] (18) didüñ ve ol nesneyi ki ġayrıdan işitdüñ

Vān çi dānistī vü mīdīdī hemī

Ve ol nesneyi ki bildüñ (19) ve ol nesneyi ki gördüñ her ne ise.

4297

Vīn heme cüz evvel-i (20) efsāne nīst

Bu cemīᶜ ẕikr olunan efsāne ve ḥikāyetüñ evvelinden ġayrı [S401b] (1) degüldür yaᶜnī efsānenüñ vücūdı ber-vech-i yaḳīn ḥükm-i ᶜademde olup müteḥaḳḳiḳü'l-vücūd (2) olmaduġı gibi mā-sivānuñ vücūdı hem ancılayındur.

Maḥv şev çün cān-ı īn vīrāne nīst

(3) Çünki bu vīrānenüñ rūḥ u aṣlı yoḳdur pes sen ḥayāt-ı bāḳīye vuṣūl bulmaḳ içün (4) küllī saᶜy u ihtimām eyle.

4298

Aṣl bāyed aṣl-ı müstaġnī vü pāk

Aṣl gerek . Zīrā aṣl müstaġnī ve pākdür.

(5) Ger buved ferᶜ ü eger ne zān çi bāk

Zīrā ger ferᶜ ola veger olmaya andan ne bāk . Zīrā aṣl (6) hīç bir vechile [Ü399b] ferᶜe muḥtāc degüldür ammā ferᶜ cemīᶜ ḫuṣūṣda aṣla muḥtācdur. *Aṣl*dan (7) murād Ḫüdāy ᶜazze ve celledür. *ferᶜ*den murād mā-sivādur.

4299

Hest ḫurşīd-i ḥaḳīḳī ber-devām

(8) Āfitāb-ı ḥaḳīḳī devām üzeredür.

Gū ne ẕerremān ne sāye ve's-selām

[2373] rūşen: rūşen ve Ü.
[2374] "O'nun zatından başka her şey yok olacaktır." Kasas/88.
[2375] "Ayān-ı sābite dışında vücuttan başka bir koku koklamamıştır."
[2376] nesneyi ki: nesneyi ki ġayra Ü.

Di ne ẕerre ne sāye (9) ḳalsun ve’s-selām. *ḫurşīd-i ḥaḳīḳī*den murād Ḫüdāy ᶜazze ve celledür. *ẕerre* ve *sāye*den (10) murād mā-sivādur.

DER-BEYĀN-I BAᶜD EZ-FENĀ[2377]

4300

Çün berāmed ṣad hezārān ḳarn bī̇ş

(11) Çünki ṣad hezārān ḳarndan ziyāde geldi yaᶜnī̇ güẕer eyledi.

Ḳarnhā-yı bī̇-zamān (12) ne pes ne pī̇ş

Ol ḳarnlar ne pes ne pī̇ş zamānsız ḳarnlardur yaᶜnī̇ evvel (13) ḳarnlar zamān ve pes ve pī̇şden ᶜārī̇ ve berī̇dür.

4301

Baᶜd ez-ān murġān-ı nānī̇-rā be-nāz

(14) Andan ṣoñra nānı murġlara nāzile

Bī̇-fenāyī̇ kül be-ḫod dādend bāz

Hī̇ç bir fenāsız kendülerine (15) küll virdiler yaᶜnī̇ anlar cemī̇ᶜ fenādan ḫalāṣ olup ṣāḥib-küll oldılar ve fenāsız (16) beḳāya vuṣūl buldılar.[2378]

4302

Çün heme bī̇-ḫ ̌ī̇ş bā-ḫ ̌ī̇ş āmedend

Çünki ol murġlar (17) kendüsiz kendülerine geldiler.

Der-beḳā baᶜd ez-fenā pī̇ş āmedend

Fenādan ṣoñra beḳāya ilerü (18) geldiler.

4303

Nī̇st hergiz ger nevest ü ger kühen

Zān beḳā vü zī̇n fenā güften suḫan

Eger cüvān (19) veger pī̇rdür yaᶜnī̇ eger mürī̇ddür veger mürşiddür ol beḳādan ve bu fenādan hergiz (20) söz söylemek yoḳdur yaᶜnī̇ hī̇ç kimse bu ḫuṣūṣda söz söylemege ḳādir degüldür.

4304

[S401a] (1) Hemçünān kān ẕāt-ı dūrest ez-naẓar

Ancılayın ki ol ẕāt naẓardan dūr (2) u nihāndur.

[2377] DER-BEYĀN-I BAᶜD EZ-FENĀ: DER-BEYĀN-I BEḲĀ-YI BAᶜD EZ-FENĀ Ü.
“Fenādan Sonraki Hakkında”

[2378] Bu beytin mısraları S nüshasında birbirine karıştırılmıştır.

Şerḥ-i ū dūrest ez-vaṣf u ḫaber

Ol ẕātuñ şerḥi hem vaṣf u ḫaberden (3) dūr u baʿīddür. Murād budur ki ẕikr olunan beḳā ve fenāyı ber-vech-i taḥḳīḳ beyān eylemek (4) ḥadden bīrūn müşkildür ve ʿalā hāẕā'l-ḳıyās ẕāt-ı Bārī'den [Ü400a] ḫaber virmek ve anı (5) şerḥ ü beyān eylemek hezār bār ḥadden bīrūndur ve muḥāl idügi ḫod ẓāhirdür.

4305

Līk (6) ez-rāh-ı miṣāl aṣḥābuna

Līkin miṣāl yolından bizüm aṣḥābumuz ki erbāb-ı ḥaḳīḳatdür.

(7) Şerḥ cüstend ez-beḳā baʿd ez-fenā

Fenādan ṣoñra ḥāṣıl olan beḳādan şerḥ ṭaleb eylediler (8) yaʿnī temṣīl ṭarīḳi ile beḳā-yı baʿde'l-fenāyı şerḥ ü beyān eylemek istediler. Bu ḥālet taṣavvuf (9) risālelerinde meṣṭūrdur.

4306

Ān kücā īncā tüvān perdāḫten

Anı[2379] bunda şerḥ ü beyān (10) eylemek ḳanda mümkindür.

Nev-kitābī bāyed ān-rā sāḫten

Anuñ içün yeñi yaʿnī bu kitābdan (11) ġayrı bir kitāb taṣnīf eylemek gerek.

4307

Zān ki esrār-ı beḳā baʿde'l-fenā

Zīrā ki (12) beḳā-yı baʿde'l-fenānuñ esrārını

Ān şināsed kū buved ān-rā sezā

Ol kimse fehm eyler ki evvel (13) kimse evvel beḳāya lāʾıḳ ola yaʿnī esrār-ı Sübḥānīden ḫaber-dār olup ol beḳāya vuṣūl (14) bulmış ola.

4308

Tā tu hestī der-vücūd u der-ʿadem

Mādām ki sen vücūdda ve ʿademdesin (15) yaʿnī mādām ki vücūd ve ʿadem fikrinden ḫalāṣ olmayasın

Key tüvānī zed der-īn (16) menzil ḳadem

Bu menzile ḳadem ḳomaġa ve vuṣūl bulmaġa ḳaçan ḳādir olursın yaʿnī ḳādir (17) olmazsın.

[2379] Anı: -Ü.

4309

Çün ne īn mānd ne ān der-reh turā

Ammā çünki senüñ yoluñda ne bu ne (18) o ḳala yaʿnī çünki ʿadem ve vücūd ḳaydından saña ḫalāṣ müyesser ola.

Ān beḳā (19) rūşen şeved ānki turā

Ol beḳā saña ol vaḳt rūşen ve maʿlūm olur.

4310

(20) Menzil-i dūrest ez-cān rāh kun

Bu beyān olunan menzil dūr u baʿīd menzildür (21) cāndan yol eyle yaʿnī bu yolda cānuñı niṣār eyle.

Cān çü rāhet küşt ʿazm ān gāh kun

[S402b] (1) Çünki rāh-ı ʿışḳ senüñ cānuñı helāk eyledi ol vaḳt ʿazm eyle yaʿnī çünki (2) cānuñı terk ve niṣār eyledüñ menzil-i maḳṣūda [Ü400b] vuṣūl bulursın. Mışrāʿ-i ṣānīde (3) bu maʿnā hem mümkindür çünki senüñ rāhuñ cān oldı yaʿnī çünki cānuñdan ferāġat (4) eyledüñ andan ṣoñra menzil-i maḳṣūda ʿazm eyle.

4311

Tā tu zīn menzil bedān menzil resī

(5) Tā sen bu menzilden ol menzile irişesin yaʿnī vuṣūl bulunca.

Cān-fişānī der-reh (6) ü bī-dil resī

ʿIşḳ yolında cānuñı niṣār eylersin ve menzile bī-dil irişürsin. Murād (7) budur mādām ki cānuñı terk idüp bī-dil olmayasın menzil-i maḳṣūda vuṣūl (8) bulmazsın.

4312

Kār mībīnem besī der-reh turā

Bu yolda senüñ içün çoḳ kār u ḥāl görürem.

(9) Ḫˇāb çün mīāyed iy ebleh turā

Pes iy ebleh saña ḫˇāb niçe gelür līkin ḫˇāb gelse ʿaceb degüldür (10) . Zīrā sen ol kārdan ġāfilsin.

4313

Derniger tā evvel ü āḫir çi būd

Naẓar eyle tā evvel ü āḫir (11) ne oldı.

Ger be-āḫir-dānī īn āḫir çi būd

Eger āḫir-dānlıḳla iseñ āḫir bu ne idi yaʿnī (12) eger ʿāḳıbet-bīn ve āḫiret-dān iseñ āḫir uḫrevī aḥvālden bu ḳadar ġāfil olup (13) ṭāʿat ve ʿibādetden fārıġ olmaġa sebeb nedür. *be-āḫir dānī*de *bā* zāʾid olup (14) eger āḫir-dān iseñ maʿnāsına olmaḳ hem-laṭīfdür.

4314

Nuṭfeʾī perverde der-ṣad ʿizz ü nāz

(15) Ḥażret-i Ḥaḳḳ ʿazze ismuhu bir nuṭfeyi yüz ʿizz ü nāzda[2380] beslemiş ve envāʿ-ı terbiyetler eylemiş.

(16) Tā şude ū ʿāḳıl ü hem kār-sāz

Tā ol nuṭfe ʿāḳıl ve hem kār-sāz ve kār-dān (17) olmış.

4315

Kerde ū-rā vāḳıf-ı esrār-ı ḫ̬ʷīş[2381]

Ol nuṭfeyi Ḫüdāy ʿazze ve celle kendünüñ esrārına (18) vāḳıf eylemiş.

Dāde ū-rā maʿrifet der-kār-ı ḫ̬ʷīş

Aña kendünüñ kār ve ṣunʿına maʿrifet (19) ve dāniş virmiş.

4316

Baʿd ez-āneş merg kerde maḥv-ı kül

Andan ṣoñra mevt anı bi'l-külliyye maḥv u münʿadim (20) eyler.

Zān heme ʿizzet derefkende be-ẕ̲ül

ʿĀḳıbet ol cemīʿ ʿizzetden anı cüdā idüp (21) ẕ̲üll ü ḫaḳārete bıraḳmış.

4317

Bāz gerdānīde ū-rā ḫ̬āk-ı rāh

Yine onı [Ü401a] ḫ̬āk-ı rāh eylemiş.

[S402a] (1) Bāz fānī kerde ū-rā çend gāh

Yine anı bisyār zamān fānī eylemiş.

4318

Pes miyān-ı īn (2) fenā ṣad gūne rāz

Pes bu fenā içinde Ḫüdāy ʿazze ve celle aña yüz dürlü rāz

Güfte (3) bā-ū līk bī-ū güfte bāz

[2380] nāzda: nāz ile Ü.
[2381] ḫ̬ʷīş: Ḥaḳ Ü.

Dimiş līkin āşikāre ānsız dimiş yaʿnī ol kimse rāz-ı İlāhī'ye (4) ol vaḳt lāʾıḳ ve maḥrem olur ki tamām fenāya vuṣūl bulmış ola.[2382]

4319

Baʿd ezān[2383] ū-rā (5) beḳāyī dāde kül

Andan ṣoñra aña ḥażret-i Ḥaḳḳ celle şānuhu küllī beḳā virmiş.

(6) ʿAyn-ı ʿizzet kerde ber-vey ʿayn-ı ẕül

ʿAyn-ı ẕülli aña ʿayn-ı ʿizzet eylemiş yaʿnī anuñ ẕüllini ziyāde (7) ʿizzete tebdīl eylemiş.

4320

Tu çi dānī tā çi dārī pīş tu

Sen ne bilürsin tā sen pīş (8) ü vücūduñda ne ṭutarsın yaʿnī sen bisyār esrār-ı Sübḥānīye vuṣūl bulmışsın.

(9) Bā-ḫod āy āḫir fürū-endīş tu

Kendüñe gel āḫir ziyāde fikr eyle tā ki *küntü kenzen maḥfiyyen*[2384] (10) gencinüñ maḫzeni idügüñ saña rūşen ola.

4321

Tā negerded cān-ı tu merdūd-ı şāh

Mādām ki senüñ (11) cānuñ şāhuñ merdūdı olmaya

Key şeved maḳbūl-i şāh ān cāygāh

Orada ḳaçan şāhuñ (12) maḳbūli olursın yaʿnī mādām ki Ḫüdāy ʿazze ve celleden bu yolda bisyār cefāya[2385] giriftār olmayasın (13) Ḥażret-i Ḥaḳḳ'ūñ ʿazze ismuhu ḥużūr-ı şerīfinde ḳurb u ḳabūl bulmazsın.

4322

Tā neyābī der-fenā kem kāstī

(14) Mādām ki fenāda ziyāde noḳṣān bulmayasın

Der-beḳā hergiz nebīnī rāstī

Beḳāda hergiz (15) ṣebāt ve rāstlıḳ görmezsin.

4323

[2382] ola: -Ü.
[2383] ez-ān: ez-īn Ü.
[2384] "Ben gizli bir hazine idim, bilinmeyi istedim, halkı yarattım."
[2385] cefāya: -Ü.

Evvel endāzed be-ḫˇārī der-rehet

Ḫüdāy ᶜazze (16) ve celle evvel seni ḫˇārlıġla yola atar. Murād sülūkuñ evveliyyātında vāḳiᶜ olan riyāżet (17) ve mücāhededür.

Bāz bergīred be-ᶜizzet ān gehet

Andan ṣoñra ᶜizzetle seni girü yuḳaru ṭutar. (18) Murād vuṣūl-i ila'l-lāhdan ṣoñra riyāżet-i şāḳḳanuñ refᶜ olunmasıdur.

4324

Nīst (19) şev tā hestiyet ez-pey resed

Nīst ve fānī ol tā anuñ ᶜaḳabinden saña [Ü401b] vücūd ve beḳā (20) irişe.

Tā tu hestī hest der-tu key resed

Zīrā mādām ki mevcūdsın saña vücūd (21) ve beḳā ḳaçan irişür.

4325

Tā negerdī maḥv u ḫˇārī-rā fenā

Mādām ki ḫˇārlıġuñ maḥv u fenāsı [S403b] (1) olmayasın yaᶜnī mādām ki ḫˇārlıḳda maḥv u fānī olup ᶜizzetden tamām iᶜrāż (2) eyleyesin.[2386]

Key resed iṣbātet ez-ᶜizz ü beḳā

ᶜİzzet ve beḳādan saña ḳaçan iṣbāt ve ṣebāt (3) irişür yaᶜnī ᶜizzet ve beḳāya vuṣūl bulmazsın.

ḤİKĀYET

4326

Pādişāhī būd ᶜālem ān-ı ū

(4) ᶜĀlem anuñ ān u mülki bir pādişāh var idi.

Heft kişver cümle der-fermān-ı ū

Yedi (5) iḳlīm cemīᶜan anuñ ḥükm ü fermānında idi.

4327

Būd der-fermān-dihī İskenderī

Ḥükm (6) ü ḥükūmetde gūyiyā bir İskender idi.

Ḳāf tā Ḳāf-ı cihāneş leşkerī

Cihānuñ (7) Ḳāf'dan Ḳāf'a degin ādemīsi anuñ leşkeri ve ḫademi idi.

[2386] eyleyesin: eylemeyesin Ü.

4328

Dāşt ān ḫüsrev yekī (8) ʿādil vezīr

Ol pādişāh bir ʿādil vezīr ṭutardı.

Der-büzürgī ḫurde-dān u ḫurde- (9) gīr

Riyāset ve rāy u tedbīrde ḫurde-dān ve ḫurde-gīr idi.

4329

Yek püser dāşt ān vezīr-i (10) pür-hüner

Ol pür-hüner vezīr bir püser ṭutardı yaʿnī anuñ bir püseri var idi.

(11) Ḥüsn-i ʿālem vaḳf-ı rūyeş ser-be-ser

ʿĀlemüñ ḥüsni başdan başa anuñ yüzinüñ vaḳfı idi (12) yaʿnī anuñ ḥüsni cemīʿ ʿālemüñ ḥüsninden ziyāde idi. Bu hem-maʿnādur anuñ yüzüne vaḳf (13) idi.

4330

Kes be-zībāyī-i ū hergiz nedīd

Cihānda anuñ zībālığı ile kimse hergiz (14) görünmedi yaʿnī cihānda hergiz bir kimse ancılayın zībā püser görmedi.

Hīç zībā nīz (15) çendān ʿiz nedīd

Hīç bir zībā püser daḫı ol ḳadar ʿizzet görmedi.

4331

Ez-nikū-rūyī (16) ki būd ān dil-fürūz

Ol dil-fürūz nikū-rūyluḳ sebebinden ki idi yaʿnī ziyāde (17) nikū-rūy ve zībā olduġı içün.

[Ü402a] Hīç netvānest bīrūn şud be-rūz

Rūzda (18) ḫānesinden ṭaşra gitmege hīç ḳādir olmazdı.

4332

Ger be-rūz ez-perde peydā āmedī

(19) Ol püser eger[2387] rūzda peydā geleydi yaʿnī ḫānesinden ṭaşra geleydi

Ṣad ḳıyāmet (20) āşikārā āmedī

Ol püserüñ ḥüsni sebebinden yüz ḳıyāmet āşikārā gelürdi (21) yaʿnī ziyāde fitne ve ġavġā ẓāhir olurdı.

4333

[2387] eger: -Ü.

Berneḫīzed der-cihān-ı ḫurremī

Ḫurremlik [S403a] (1) ve leṭāfet cihānında

Tā buved mahbūbter zū ādemī

Mādām ki ḫurremlik cihānı ola (2) andan maḥbūbrek ādemī ẓāhir ve peydā olmaz yaʿnī ḥüsn ü leṭāfetde ol püserden ḫūb (3) ve zībārek maḥbūb ẓuhūr bulmaz. *Berneḫīzed* gelmesinüñ maʿnāsı mışrāʿ-i şānīnüñ maʿnāsına (4) ḳayd olundı.

4334

Çehreʾī dāşt ān püser çün āfitāb

Ol püser āfitāb gibi (5) çehre ṭutardı yaʿnī anuñ yüzi āfitāb gibi münevver idi.

Ṭurreʾī hem-reng ü būy-ı (6) müşk-i nāb

Ṣāfī müşk gibi siyāh ḫoş-būy bir ṭurre ṭutar yaʿnī müşk- (7) reng ve müşk-būy bir ṭurresi var idi.

4335

Sāyebān-ı āfitābeş müşk būd

Anuñ (8) āfitābınuñ sāyebānı müşk idi.

Āb-ı ḥayvān bī-lebeş leb ḫuşk būd

Āb-ı ḥayāt (9) anuñ lebinsiz ḫuşk-leb ve teşne idi. *Āfitāb*dan murād anuñ yüzidür ve *müşk*den murād (10) anuñ şeb-reng ve ḫoş-bū zülfidür.

4336

Der-miyān-ı āfitāb-ı dil-sitānş

Ol püserüñ (11) dil-sitān ve tābān āfitābınuñ ortasında

Būd hemçün ẕerreʾī şekl-i dehānş

(12) Anuñ dehānınuñ şekli bir ẕerre gibi idi. *āfitāb*dan murād ol püserüñ rūy-ı raḫşānıdur (13) *dil-sitān*uñ maʿnāsı böyle olmaḳ baʿīddür ol *dil-sitān*uñ.

4337

Ẕerre-i ū fitne-i (14) merdüm şude

Ol püserüñ ẕerresi yaʿnī ẕerre-miṣāl dehānı ḫalḳa fitne olmış (15) yaʿnī ḫalḳ anuñ meftūnı olmış idi.

Sī sitāre der-derūneş güm şude

Ol (16) ẕerrenüñ derūnında otuz sitāre [Ü402b] güm ü pinhān olmış idi. *Ẕerre*den (17) murād ol püserüñ dehānıdur. *Sī sitāre*den murād anuñ dişleridür. *Sī* otuz (18) ve *sitāre* yıldız maʿnāsınadur.

4338

Çün sitāre reh nümāyed der-cihān

Çünki sitāre (19) ẓulumātda ḫalḳa yol gösterür. Bu āyet-i kerīmeye işāretdür ki sūre-i (20) Enʿām'dadur *ve huve'l-leẕī ceʿale lekumu'n-nücūme li-tehtedū bihā fī-ẓulumāti'b-berri (21) ve'l-baḥri.*[2388]

Sī derūn-ı ẕerre-ī çün şud nihān

Pes otuz sitāre bir ẕerrenüñ içinde [S404b] (1) niçün[2389] nihān oldı. *Sī*den murād anuñ dişleridür. *Çün şud nihān* nice nihān (2) oldı maʿnāsına baʿīddür.

4339

Zülf-i ū ez-püştī-i ū ser-firāz

Ol püserüñ zülfi (3) anuñ muʿāveneti sebebinden ser-firāz ve ʿālī-ḳadr idi.

Der-ser-efrāzī be-püşt (4) üftāde bāz

Muʿīni sebebi ile girü ser-efrāzlıġa düşmiş yaʿnī anuñ zülfinüñ ser-efrāzlıġı (5) kendüsinden degüldür belki ol püserüñ muʿāvenetindendür. *Püştī* bunda (6) muʿāvenet ve *püşt-muʿīn* maʿnāsınadur. *Püşt* bunda arḳa maʿnāsına olup (7) maʿnā böyle olmaḳ hem mümkindür ol zülf ser-firāzlıḳda arḳası ile düşmiş (8) yaʿnī arḳası üzere yatmış.

4340

Her şiken der-ṭurre-i ān sīm-ten

Ol sīm-tenüñ ṭurresinde (9) her büklüm

Ṣad cihān cān-rā be-yek dem ṣaf şiken

Bir demde yüz cihān cānuñ (10) ṣaffını ṣıcı idi yaʿnī bisyār cān anuñ her şikenine giriftār ve esīr olmış idi.

4341

(11) Zülf-i ū ber-ruḫ besī menṣūbe dāşt

Anuñ zülfi ruḫı üzere çoḳ menṣūbe ṭutar[2390] (12) yaʿnī ʿuşşāḳı firīfte eylemek içün anuñ zülfi ruḫsārı üzere bisyār (13) ṣanʿat ve żarāfet ve luʿb u bāzī eylerdi.

[2388] "O, sayelerinde, kara ve denizin karanlıklarında yolunuzu bulasınız diye sizin için yıldızları yaratandır." En'ām/97.
[2389] niçün: nice Ü.

Der-ser-i her mūy ṣad uᶜcūbe dāşt

(14) Her bir mūy başında yüz uᶜcūbe ṭutardı yaᶜnī anuñ her bir mūyinden ᶜacīb ḥālāt (15) ẓāhir olurdı. Menşūbe nerd ü şaṭrancda vāḳiᶜ baᶜżı rengīn luᶜb [Ü403a] maᶜnāsınadur. (16) Niteki ᶜIşḳ-nāme nām kitābda ki ḫalḳ mā-beyninde Mihr ü Müşterī nāmı ile meşhūrdur[2391] (17) vāḳiᶜ olmışdur.

Beyt

Be-çendīn baᶜiyye üstād u server

Besī menşūbehā-yı ṭurfe ez-ber

(18) Uᶜcūbe uᶜcūbe maᶜnāsınadur.

4342

Būd ber-şekl-i kemāneş ebrūyī

Anuñ ol ebrūsı kemān şekli üzere (19) idi yaᶜnī ḳavs gibi idi.

Kes kücā dāşt kemān-rā bāzūyī

Ol kemān içün (20) kimse cihānda ḳanda bir bāzū ṭutdı yaᶜnī ol kemān kimsenüñ bāzūsına münāsib degül idi.

4343

(21) Nergis-i efsūn-gereş der-dil-berī

Ol püserüñ efsūn-ger ve sāḥir çeşmi dil-berlikde

Kerde [S404a] (1) ez-her yek müje ṣad sāḥirī

Her bir kirpüginden yüz sāḥirlik eylemiş idi.

4344

(2) Laᶜl-i ū ser-çeşme-i āb-ı ḥayāt

Ol püserüñ lebi āb-ı ḥayātuñ menbaᶜ ve ser-çeşmesi (3) idi.

Çün şeker şirīn ü ser-sebz ez-nebāt

Şeker gibi şīrīn ve nebātdan (4) ser-sebz ve laṭīf idi.

4345

Ḫaṭṭ-ı sebzeş sürḫ-rūyī-i cemāl

Anuñ sebz (5) ü tāze ḫaṭṭı ḥüsn ü cemālüñ sürḫ-rūyluġı idi yaᶜnī ḥüsn ü cemāle ol ḫaṭṭdan (6) küllī revnaḳ ve leṭāfet[2392] ḥāṣıl olmış idi.

[2390] ṭutar: ṭutardı Ü.
[2391] meşhūrdur: meşhūr Ü.
[2392] leṭāfet: -Ü.

Ṭūṭī-i ser-çeşme-i ḥadd-ı kemāl

Kemāl (7) ḥaddi ser-çeşmesinüñ ṭūṭīsi idi.

4346

Güfteş ez-dendān-ı ū bī-ḫurdegīst

Anuñ (8) dendānından söylemek diḳḳatsizliḳdür yaʿnī anuñ dendānını vaṣf u beyān eylemek (9) münāsib degüldür . Zīrā anuñ vaṣfı kemā yenbaġī mümkin degüldür.

Kān güher ez-ʿizzet-i ḫod (10) perdegīst

Zīrā ol güher kendünüñ ʿizzeti cihetinden perdelī[2393] ve mestūrdur. *Güher*den (11) murād anuñ dişleridür. *Perdegī* olması dehānı içinde lebleri ile mestūr olduġıdur. (12) *Ḫurdegī* ġāyet ḫūb vāḳiʿ olmışdur . Zīrā dişüñ ḫurde olması laṭīf ve esbāb-ı (13) ḥüsndendür.

4347

Müşk-i ḫāleş noḳṭa-i cīm-i cemāl

Ol püserüñ müşk gibi siyāh ḫāli (14) cemāl cīminüñ noḳṭası idi yanī anuñ cemāline tamām revnaḳ ve leṭāfet[2394] virmiş (15) idi.

Māżī vü müstaḳbel ez-vey kerde ḥāl

Māżī ve müstaḳbel ol ḥāl sebebinden[2395] (16) olmış idi yaʿnī ṣāḥib-naẓar çünki anuñ āfitāb-miṣāl yüzinde olan noḳṭa (17) ṣıfat ḥāline naẓar eyleye aḥvāl-i māżī ve aḥvāl-i müstaḳbel aña fi'l-ḥāl rūşen ve maʿlūm (18) olur. *Noḳṭa-i cīm-i cemāl*den murād cemāl lafẓında olan cīmüñ noḳṭāsıdur.

4348

(19) Şerḥ zībāyī-i ān zībā püser

Ger dehem ʿömrī kücā āyed be-ser

Farażā eger bir ʿömr ol (20) zībā püserüñ zībālıġınuñ şerḥini virem yaʿnī eger anı şerḥ eyleyem ḳanda başa gelür (21) yaʿnī ġāyet[2396]-peẕīr olmaz.

4349

Şāh ez-ū el-ḳıṣṣa mest-i mest şud

Muḥaṣṣal-ı kelām şāh [S405b] (1) andan ziyāde mest oldı.

[2393] perdeli: perdegī Ü.
[2394] leṭāfet: -Ü.
[2395] sebebinden: sebebinden ḥāl Ü.
[2396] ġāyet: nihāyet Ü.

Vez-belā-yı ʿışḳ-ı ū ez-dest şud

Ve ol püserüñ (2) ʿışḳı belāsından pādişāh bī-ṣabr u bī-iḫtiyār oldı.

4350

Gerçi şāhī saḫt ʿālī-ḳadr būd

(3) Ol pādişāh egerçi ziyāde ʿālī-ḳadr bir pādişāh idi.

Çün hilālī ez-ġam-ı ān bedr (4) būd

Līkin ol bedrüñ ʿışḳ u ġamı sebebinden bir hilāl gibi lāġar ve naḥīf oldı. (5) *Bedr*den murād ol püserdür.

4351

Şud çünān müstaġraḳ-ı ʿışḳ-ı püser

Pādişāh ol (6) püserüñ ʿışḳınuñ ancılayın müstaġraḳ ve zebūnı oldı.

Kez-vücūd-ı ḫod nemīāmed be-ser

Ki (7) kendünüñ vücūdından başa gelmedi yaʿnī kendüsini yitürdi.

4352

Ger nebūdī laḥẓaʾī der-pīş-i ū

(8) Ol[2397] farażā eger bir laḥẓa ol pādişāhuñ ḥużūrında olmayaydı.

Cūy-ı ḫūn rāndī dil-i bī-ḫ ̌īş-i ū

(9) Ol pādişāhuñ bī-ṣabr u bī-iḫtiyār göñli çeşminden ḳan ırmaġı revān eylerdi.

4353

(10) Ne ḳarāreş būd bī-ū yek nefes

Ol püsersiz ol pādişāhuñ ne bir nefes ḳarārı var (11) idi.

Ne zamānī ṣabr būdeş zīn heves

Ne bu hevesden aña bir zamān[2398] olurdı (12) yaʿnī ol püserüñ ʿışḳından bir zamān ṣabr eylemege ḳādir degül idi . Zīrā ʿışḳda (13) ṣabr olmaz.

Beyt

Mekun bā-menī nā-şekībā ʿatīb

Ki der-ʿışḳ ṣūret benended (14) şekībā

4354

[Ü404a] Rūz u şeb bī-ū neyāsūdī demī

[2397] Ol: Ol püser Ü.

[2398] zamān: zamān ṣabr Ü.

Pādişāh ol püsersiz (15) rūz u şeb bir nefes diñlenmezdi.

Mūniseş būdī be-rūz u şeb hemī

Rūz u şebde (16) anuñ mūnisi idi.

4355

Tā şebeş binşāndī rūz-ı dırāz

Pādişāḥ ol püseri uzun (17) günde giceye degin ḥużūrında oturdurdı.

Rāz mīgüftī bedān meh-çehre bāz

(18) Ol ay yüzlü püsere āşikāre rāz dirdi.

4356

Çün şeb-i tārīk geştī āşikār

(19) Çünki leyl-i muẓlim āşikāre olaydı yaʿnī çünki şeb olaydı

Şāh-rā ne ḫˇāb būdī ne ḳarār

(20) Şāha ne[2399] ḫˇāb ne ḳarār olurdı.

4357

Ān püser der-ḫˇāb reftī pīş-i şāh

Ol (21) püser şāhuñ ḥużūrında ḫˇāba giderdi yaʿnī yatup[2400] uyurdı.

[S405a] (1) Şāh mīkerdī be-rūy-ı ū nigāh

Şāh ṣabāḥa degin ol püserüñ yüzine naẓar eylerdi.

4358

(2) Der-fürūġ-ı nūr-ı şemʿ-i dil-sitān

Dil-sitānuñ şemʿi nūrınuñ şuʿlesinden

Cümle-i şeb mīneḫuftī (3) yek zamān

Cümle-i şeb yaʿnī ṣabāḥa degin bir zamān uyumazdı. *Dil-sitān*dan (4) murād ol püserdür. *Şemʿ*den murād anuñ ḫūb ve zībā yüzidür.

4359

Şeh bedān meh-rūy (5) mīnigrīstī

Şāh ol ay yüzlü püsere naẓar eylerdi.

Her şebī ṣad güne ḫūn bigrīstī

[2399] ne: -Ü.
[2400] yatup: yatur Ü.

(6) Her bir şebde yüz ṭürlü ḳan aġlardı egerçi pādişāh ol püserüñ viṣāline (7) ber-vech-i kemāl[2401] bulmış idi lī̇kin pādişāhdan ṣādır olan[2402] ḥālāt-ı (8) ʿışḳuñ muḳteżāsıdur.

Şiʿr

Bülbülī̇ berg-i gülī̇ ḫoş-reng[2403] der-minḳār dāşt

(9) Vender-ān berg ü nevā ḫoş nālehā-yı zār dāşt

Güftemeş der-ʿayn-ı vaṣl-ı (10) ī̇n nāle vü feryād çī̇st

Güft mā-rā şī̇ve-i maʿşūḳ der-ī̇n kār dāşt

4360

(11) Gāh gül ber-rūy-ı ū efşāndī̇

Pādişāh gāhī̇ ol püserüñ[2404] yüzi üzere (12) gül ṣaçardı.

Gāh gerd ez-mūy-ı ū efşāndī̇

Gāhī̇ ol püserüñ mūy u (13) zülfinden ġubār [Ü404b] silkerdi ancılayın ʿazī̇z püserüñ mūy u zülfinde ġubār (14) ḳanda olur lī̇kin bī̇-çāre ʿāşıḳ bunuñ gibi ḫuṣūṣ içün ṣad hezār bahāne-i (15) ġayr-ı lāzım peydā eyler.

4361

Geh zi-derd-i ʿışḳ çün bārān zi-mī̇ġ

Ber-ruḫ-ı ḫod eşk rāndī̇ (16) bī̇-dirī̇ġ

Gāhī̇ pādişāh ʿışḳ derdinden kendünüñ yüzi üzere (17) seḥābdan bārān gibi çeşminden gözyaşını revān eylerdi.

4362

(18) Gāh bā-ān māh çeşnī̇ sāḫtī̇

Gāhī̇[2405] pādişāh ol māhla bir çeşn düzerdi (19) yaʾnī̇ mey meclisini peydā eylerdi

Gāh ber-rūyeş ḳadeḥ perdāḫtī̇

Gāhī̇ ol püserüñ (20) yüzi şevḳine şarāb nūş eylerdi. *Çeşn* beyrām ve bezm maʿnāsınadur ammā bunda (21) şānī̇ murāddur. Niteki Bustān'uñ bu beytinden bu maʿnā rūşendür.

[2401] kemāl: kemāl vuṣūl Ü.
[2402] ṣādır olan: -Ü.
[2403] ḫoş-reng: ḫoş-būy Ü.
[2404] ol püserüñ: anuñ Ü.
[2405] Gāhī̇: Gāh Ü.

[S406b] (1)

Beyt

Şinīdem ki çeşnī mülūkāne sāḫt

Çü çeng ender-ān bezm ḫalḳī nevāḫt

4363

(2) Yek nefes ez-pīş-i ḫod negẕāşteş

Ol püseri bir nefes kendünüñ ḥużūrından (3) ḳomazdı.

Tā ki būdī lāzım-ı ḫod dāşteş[2406]

Tā ki ol püser oldı pādişāh (4) anı kendüsine lāzım ve ḳarīn ṭutdı yaʿnī mādām ki pādişāh ve ol püser ḥayātda (5) idiler pādişāh ol püseri kendüsinden cüdā eylemedi.

4364

Key tüvānist ān püser lāzım nişest

(6) Ol püser pādişāhuñ ḥużūrında egerçi lāzım ve dāʾim oturmaġa ḳaçan ḳādir olurdı.

(7) Līk būd ez-bīm-i ḫüsrev pāy-best[2407]

Līkin pādişāhuñ ḫavfından ol püser pāy-best (8) idi yaʿnī anuñ ḥużūrından gitmege ḳādir olmayup dāʾim anuñ ḥużūrında ḥāżır idi.

4365

(9) Ger bereftī yek dem ez-pīrāmeneş

Ol püser eger bir dem ol pādişāhuñ pīrāmen (10) ve ḥużūrından gideydi

Şeh ser-efkendī zi-ġayret ez-teneş

Şāh ġayretinden anuñ (11) başını cesedinden bıraġurdı yaʿnī ol püserüñ başını keserdi.

4366

Ḫˇāstī (12) hem māder-i ū hem peder

Ol püserüñ [Ü405a] hem māderi hem pederi isterdi.

Tā demī (13) bīnend rūy-ı ān püser

Tā bir nefes ol püserüñ yüzini göreler.

4367

[2406] dāşteş: dāştī Ü.

[2407] pāy-best : pāy-bend Ü.

Līk şān zehre nebūd (14) ez-bīm-i şāh

Līkin şāhuñ ḫavfından[2408] anlaruñ zehresi olmadı ki anı bir nefes görmege[2409] (15) içün şāhdan icāzet ṭaleb eyleyeler.

Tā ber-īn ḳıṣṣa berāmed dīr gāh

(16) Tā bu ḳıṣṣa ve bu ḥāl üzere çoḳ zamān geldi yaʿnī mürūr eyledi.

4368

Būd der-hem-sāyegī-i (17) şehriyār

Pādişāhuñ ḳoñşuluġında

Duḫterī ḫurşīd-ruḫ hemçün nigār

(18) Naḳş u nigār gibi ḫurşīd yüzli bir duḫter var idi.

4369

Ān püser şud ʿāşıḳ-ı dīdār-ı (19) ū

Ḳażā-yı İlāhī ile ol püser[2410] duḫterüñ dīdār u cemāline ʿāşıḳ oldı.

(20) Hemçü āteş germ şud der-kār-ı ū

Ol duḫterüñ kār ve ḫuṣūṣında ol püser āteş gibi (21) germ ve pür-ḥarāret oldı yaʿnī ʿışḳı müştedd olup viṣāline cān u dilden [S406a] (1) ṭālib oldı.

4370

Yek şebī bā-ū nişestī sāz kerd

Ol püser bir gice ol duḫterle (2) oturmaḳlıġı[2411] sāz u tedārik eyledi.

Meclisī çün rūy-ı ḫod āġāz kerd

Ol (3) püser kendünüñ yüzi gibi laṭīf[2412] meclise āġāz ve şurūʿ eyledi.

4371

Ez-nihānī şāh bā-ū der-nişest

(4) Şāhdan nihānī ol duḫterle oturdı.

Būd ān şeb ez-ḳażā ān şāh mest

(5) Ḳażādan ittifāḳen ol gice ol şāh mest idi.[2413]

4372

[2408] ḫavfından: -Ü.
[2409] görmege: görmek Ü.
[2410] püser: püser ol Ü.
[2411] oturmaḳlıġı: oturmaḳlıḳ Ü.
[2412] laṭīf: laṭīf bir Ü.
[2413] idi: itdi Ü.

Nīm-şeb çün nīm-mestī pādişāh

(6) Nıṣfu'l-leylde[2414] bir nīm-mest gibi

Deşneʾī der-kef becest ez-cāygāh

Elinde bir deşne (7) cāygāhından ṣıçradı.

4373

Ān püser-rā cüst her sūyī neyāft

Ol püseri her cānibde (8) istedi bulmadı.

ʿĀḳıbet āncā ki būd āncā bitāft

ʿĀḳıbet orada ki ol püser (9) idi oraya ivdi yaʿnī sürʿat ve şitābla oraya gitdi.

4374

Duḫterī bā-ān püser binşeste dīd

(10) [Ü405b] Pādişā[2415] orada bir duḫteri ol püserle oturmış gördi.

Her dü-rā bā-hem dil-i (11) peyveste dīd

Her ikisinüñ biri birine peyveste gönli[2416] gördi yaʿnī ikisinüñ (12) biri birine eyledükleri taʿalluḳ ve muḥabbetlerini gördi.

4375

Çün bedīd ān ḥāl şāh-ı (13) nāmver

Nāmver şāh çünki ol ḥāli gördi.

Āteş-i ġayret fütādeş (14) der-ciger

Anuñ cigerine ġayret āteşi düşdi.

4376

Mest ü ʿāşıḳ Vān gehī sulṭān serī

(15) Mest ü ʿāşıḳ ve andan ṣoñra sulṭān faẓla ola yaʿnī mest ü ʿāşıḳ olduġından (16) ziyāde hem sulṭān ola.

Çün buved maʿşūḳ-ı ū bā-dīgerī

Anuñ maʿşūḳı bir (17) ġayrile nice olur.

4377

Şāh bā-ḫod güft bā-çün men şehī

[2414] Nıṣfu'l-leylde: Pādişāh nıṣfu'l-leylde Ü.
[2415] Pādişā: Pādişāh Ü.
[2416] gönli: gönlini Ü.

Şāh çünki ol püseri (18) bu ḥālde gördi kendüsine didi bencileyin bu[2417] şāhile yaʿnī bencileyin bir şāh (19) aña ʿāşıḳ iken

Çün guzīned dīgerī īnt eblehī

Bir ġayrı nice iḫtiyār eyler (20) işte saña eblehlik yaʿnī bu ḥālet ziyāde eblehlikdür ancılayın ki ehl-i dünyā dünyāyı (21) iḫtiyār idüp Ḫüdāy ʿazze ve celleden iʿrāż eyler. *Çün* bunda niçün maʿnāsına [S407b] (1) hem-laṭīfdür.

4378

Ān çi men kerdem be-cāy-ı ū besī

Ol nesneyi ki[2418] anuñ ḥaḳḳında çoḳ (2) eyledüm yaʿnī ol ḳadar pī-pāyān iḥsān ki ben aña eyledüm.

Hīç kes hergiz nekerd ān (3) bā-kesī

Hīç kimse hergiz anı bir kimseye eylemedi.

4379

Der-mükāfāt-ı men ū īn mīkuned

(4) O benüm mükāfātumda bunı eyler.

Gū bikun el-ḥaḳ ki şīrīn mīkuned

Eylesün di el-ḥaḳḳ (5) ki şīrīn eyler bu kelimāt istihzādur ki taʿbīr bi'n-naḳīż iʿtibārı iledür.

4380

(6) Hem kilīd-i genchā der-dest-i tu

Hem ḫazāʾin ve genclerüñ miftāḥı anuñ elindedür.

(7) Hem ser-efrāzān-ı ʿālem pest-i ū

ʿĀlemüñ ʿālī-ḳadrları anuñ pestidür yaʿnī anuñ (8) ḳadri cemīʿīsinden ʿālīdür.

4381

Hem merā hem-rāz u hem hem-dem müdām

Hem dāʾim baña (9) hem-rāz ve hem hem-dem

Hem merā hem-derd ü hem-merhem müdām

Hem baña hem-derd ve hem (10) baña [Ü406a] merhemdür.

4382

[2417] bu: bir Ü.
[2418] ki: ki ben Ü.

Der-nişīned bā-gedāyī der-nihān

Nihān ve ḫalvetde bir gedā (11) ile oturur ve anuñla ʿıyş u ʿişret eyler.

Zū beperdāzem hem īn sāʿat (12) cihān

Hem bu sāʿat cihānı andan ḫālī eyleyem yaʿnī anı helāk eyleyem. Baʿżı (13) nüsaḫda bu altı beyt ḫiṭāb ṭarīḳi ile vāḳiʿ olmışdur pes bu iʿtibārla (14) beyt-i evvelde *ḫod* yirine *zī*[2419] ve *guzīned* yirine *güzīdī*dür ve beyt-i ṣānīde (15) *ū* yirine *tu*dur ve beyt-i ṣāliṣde *ū* yirine *tu* ve *mīkuned* yirine *mīkunī* ve *gū* (16) yirine *rev*dür ve beyt-i rābiʿde *ū* yirine *tu*dur beyt-i ḫāmisde *hem-rāzī (17) hem-demī hem-derdī merhemī* taḳdīrindedür beyt-i sādisde *der-nişīned* yirine (18) *der-nişīnī* ve *zū beperdāzem* yirine *ez-tu perdāzem* vāḳiʿdür.

4383

Īn bügüft u emr kerd (19) ān şehriyār

Pādişāh bunı didi ve emr eyledi.

Tā bibestend ān püser-rā (20) üstüvār

Tā ol püseri muḥkem baġladılar.

4384

Sīm-i ḫām-ı ū miyān-ı ḫāk-i rāh

(21) Ol püserüñ sīm-i ḫām gibi sefīd bedeni yoluñ ḫāki içinde

Geşt hemçün nīl-i [S407a] (1) ḫām ez-çūb-ı şāh

Şāhuñ köteginden ḫām ve ṣāfī çūb gibi siyāh oldı.

4385

(2) Baʿd ez-ān şeh güft tā dāreş zenend

Andan ṣoñra şāh didi tā anı dāra uralar.

(3) Der-miyān-ı ṣuffe-i bāreş zenend

Anı bār ve ḫānesinüñ ṣuffesi ortasında uralar yaʿnī (4) ol püseri orada ber-dār eyleyeler.

4386

Güft evvel pūst-ı ū ez-ser keşīd

Pādişāh (5) ol püsere siyāset idenlere didi evvel anuñ postını başından çıḳaruñuz.

[2419] zī: vey Ü.

(6) Ser-nigūn ān geh be-dāreş berkeşīd

Andan ṣoñra anı başı aşaġa dāra çeküñüz (7) yaʿnī başa aşaġa ber-dār eyleñüz pādişāhuñ ol püsere bu siyāseti ki eyler maḥall-i (8) taʿaccüb degüldür . Zīrā ʿāşıḳ maʿşūḳını aġyārile gördükde helāk mertebesine irişür (9) bu ḥālet fürḳatdan [Ü406b] süznākdur.

Beyt

Ṣanurdum āteş-i fürḳatden özge bir belā (10) yoḳdur

Seni aġyārile gördüm ışındum nār-ı hicrāne

4387

Tā kesī kū geşt ehl-i pādişāh

(11) Tā bir kimse ki o pādişāhuñ ehl ü hem-demi oldı.

Yek demī āḫir be-kes nekned nigāh

(12) Āḫir bir nefes kimseye naẓar eylemeye.

4388

Der-rubūdend ān püser-rā zār u ḫˇār

Ol püseri anda ḥāżır (13) olan ḫıdmetkārlar zār u ḫˇār ḳapdılar.

Tā der-āvīzend ser-mesteş zi-dār

Tā anı dārdan (14) mest aṣdılar.

4389

Şud vezīr āgāh ez-ḥāl-i püser

Vezīr püserinüñ ḥālinden ḫaber-dār oldı.

(15) Ḫāk ber-ser güft iy cān-ı peder

Başına ḫāk ṣaçdı ve didi iy babanuñ canı

4390

(16) Īn çi ḫiẕlān būd kāmed der-rehet

Bu ne ḫiẕlān idi ki senüñ yoluña geldi.

(17) Çi ḳażā būd īn ki düşmen şud şehet

Bu ne ḳażā idi ki şāh saña düşmen (18) oldı.

4391

Būd āncā deh ġulām-ı pādişāh

Pādişāhuñ orada on ġulāmı var idi.

(19) Ḳaṣd kerde tā kunend ū-rā tebāh

Ol on ġulām ḳaṣd eylemişler tā ol püseri (20) tebāh ve helāk eyleyeler.

4392

Ān vezīr āmed dilī pür-derd ü dāġ

Ol vezīr (21) oraya geldi derd ü dāġıla memlū bir göñül ile.

Her yekī-rā dād dürr-i şeb-çerāġ

[S408b] (1) Ol on ġulāmuñ[2420] her birisine vezīr şeb-çerāġ dürr virdi.

4393

Güft imşeb hest (2) mest ān[2421] pādişāh

Bu gice ol pādişāh mestdür didi.

Vīn püser-rā nīst (3) çendānī günāh

Ve bu püserüñ hem ol ḳadar günāhı yoḳdur ki ḳatle ve bu ḳadar siyāsete (4) müsteḥaḳḳ ola.

4394

Çün şeved hüşyār şāh-ı nām-dār

Nām-dār şāh çünki mestlik refᶜ (5) olup hüşyār ola

Hem peşīmān gerded ü hem bī-ḳarār

Hem peşīmān ve hem[2422] bī-ḳarār (6) olur.

4395

Her ki ū-rā küşte bāşed bī-şekī

Her kim ki ol püseri ḳatl eylemiş ola

Şāh (7) ez-ṣad zinde negẕāred yekī

Hīç şeksiz şāh yüzden [Ü407a] birini diri ḳomaz. (8) *bī-şekī*nüñ maᶜnāsı mıṣrāᶜ-i s̱ānīnüñ maᶜnāsına ḳayd olundı.

4396

Ān ġulāmān cümle güftend (9) īn nefes

Ol ġulāmlar çünki vezīrden bu sözleri işitdiler cemīᶜīsi didiler (10) bu dem

Ger beyāyed şeh nebīned hīç kes

Şāh buraya gele bunda ber-dār olmış (11) hīç kimse görmeye.

[2420] ġulāmuñ: oġlanuñ Ü.
[2421] ān: īn Ü.
[2422] hem: -Ü.

4397

Der-zamān ez-mā berīzed cūy-ı ḫūn

Fevrī bizden ḳan ırmaġını (12) revān eyler yaʿnī bizi ḳatl ü helāḳ eyler.

Pes kuned ber-dār mā-rā ser-nigūn

Pes ol (13) püserüñ yirine bizi baş[2423] aşaġa ber-dār eyler.

4398

Ḫūnīʾī āverd ez-zindān vezīr

Vezīr (14) çünki ol ġulāmīden[2424] bu kelimātı işitdi zindāndan ḳatli vācib bir ḫūnī (15) getürdi.

Bāz kerdeş pūst ez-ten hemçü sīr

Ṣarımsaḳ gibi anuñ postını (16) teninden ṣoydı.

4399

Ser-nigūsāreş zi-dār āveng kerd

Dārdan anı baş[2425] (17) aşaġa aṣdı.

Ḫāk ez-ḫūneş gil ü gül-reng kerd

Ḫāki anuñ ḳanından gil (18) ve gül-reng eyledi. Evvelkisi *gil*dür ki balçıḳ maʿnāsınadur ve s̱ānī *gül*dür ki meşhūrdur. (19) Ḫulāṣa-i kelām budur ki ol ḫūnīnüñ cesedinden bisyār ḳan revān olduġından (20) ol maḥall balçıḳ gibi ve gül gibi sürḫ oldı.

4400

Vān püser-rā kerd der-perde nihān

(21) Ve ol püseri vezīr perde ve ḫalvetde nihān eyledi.

Tā çi zāʾid ez-pes-i perde-i cihān

[S408a] (1) Tā cihān perdesinüñ ardından ne ṭoġar[2426] yaʿnī ne ẓāhir olur diyü muntaẓır oldılar.

4401

Şāh çün hüşyār şud rūz-ı diger

İrtesi gün çünki şāh mestlikden ḫalāṣ olup hüşyār oldı.

[2423] baş: başı Ü.
[2424] ġulāmīden: ġulāmlardan Ü.
[2425] baş: başı Ü.
[2426] Buradan "Her yekī-rā dād fāḫir ḫilʿatī" mısraına kadarki bölüm (yani yaklaşık 5 beyit) S nüshasında 408b yüzünün derkenarına yazılmıştır. Dolayısıyla bu aradaki bölüme S nüshasında satır numarası verilememiş, değişikliğin olduğu yerden itibaren satır numarası verilmeye devam edilmiştir.

Hemçünān mīsūḫt ez-çeşmeş ciger

Henüz ġażabdan anuñ cigeri yanardı.

4402

Ān ġulāmān-rā biḫˇānd ān pādişāh

Ol pādişāh ol ġulāmları ḥużūrına daᶜvet eyledi.

Güft bā-ān seg çi kerdīd ez-cefā

Ol kelbe cefādan ne eyledüñüz didi.

4403

Cümle güftendeş ki kerdīm [Ü407b] üstüvār

Der-miyān-ı ṣuffe-i bāreş be-dār

Ol ġulāmlar cemīᶜan ol pādişāha didiler ol püseri bār u ḫānenüñ ṣuffesinüñ ortasında dāra muḥkem bend eyledük.

4404

Pūsteş kerdīm ser-tā-ser birūn

Anuñ postını başdan başa çıḳarduḳ.

Ber-ser-i dārest eknūn ser-nigūn

El-ān ser-i dārda ser-nigūndur. Bu hem-maᶜnādur el-ān ser-nigūn dāruñ başı üzeredür.

4405

Şāh çün bişnīd ān pāsuḫ tamām

Şāh çünki ol ġulāmlardan ol pāsuḫ ve kelimātı tamām işitdi.

Şād geşt ez-pāsuḫ-ı ān deh ġulām

Ol on ġulāmuñ pāsuḫ ve cevābından şād oldı.

4406

Her yekī-rā dād fāḫir ḫilᶜatī

Ol on ġulāmuñ her birine (2) fāḫir ve z̲ī-ḳıymet bir ḫilᶜat virdi.

Yāft her yek manṣıbī vü rifᶜatī

Her birisi (3) bir manṣıb ve bir rifᶜat buldı.

4407

Şāh güftā hemçünān tā dīr gāh

Şāh ol ġulāmlara (4) didi çoḳ zamāna degin

Ḫ̬ār bügẕārīd ber-dāreş tebāh

Anı dār üzere tebāh (5) ve ḫarāb-ḫ̬ār ḳoñuz.

4408

Tā zi-kār-ı īn pelīd-i nābe-kār

Tā bu nābe-kār pelīdüñ kār u siyāsetinden

(6) ʿİbretī gīrend ḫalḳ-ı rūzigār

Tā rūzigāruñ ḫalḳı bir ʿibret ṭutalar.

4409

Çün şünūd (7) īn ḳıṣṣa ḫalḳ-ı şehr-i ū

Çünki anuñ şehrinüñ ḫalḳı bu ḳıṣṣayı işitdi.

(8) Cümle-rā dil derd kerd ez-behr-i ū

Cemīʿsinüñ göñli andan ötürü derd eyledi (9) yaʿnī ziyāde ġam-gīn ve bī-ḥużūr oldılar.

4410

Der-neẓāre āmedend āncā besī

(10) Ol maḥalle eger çi çoḳ kimse neẓẓāre ve naẓar eylemege geldiler.

Bāz mīnişnāḫ̬teş (11) hergiz kesī

Līkin bir kimse hergiz anı farḳ ve temyīz eylemedi.

4411

Pūstī dīdend ḫalḳān (12) ġarḳ-ı ḫ̬ūn

Ḫ̬alāʾıḳ dārda ḳana ġarḳ bir post gördiler.

Pūst ez-vey (13) berkeşīde ser-nigūn

Andan başı aşaġa postı çekilmiş.

4412

Ez-kih ü mih her ki (14) dīdeş ān çünān

Vażīʿ ve şerīfden her kim ki anı ancılayın gördi

Hemçü (15) bārān ḫ̬ūn giristī der-nihān

[Ü408a] Nihān ve ḫalvetinde bārān gibi çoḳ ḳan (16) aġlardı.

4413

Baʿd-ı rūzī çend bī-dil-dār-ı ḫ̬īş

Birḳaç günden ṣoñra (17) kendü dil-dārınsız

Şeh peşīmān geşt saḫt ez-kār-ı ḫ ̔īş

Pādişāh (18) kendünüñ işinden ḳatı peşīmān oldı.

4414

Ḫışm-ı ū kem geşt ü ʿışḳeş zūr kerd

(19) Anuñ ġażabı maḥv u münʿadim oldı ve püserüñ ʿışḳı aña zūr ve hücūm[2427] eyledi.

(20) ʿIşḳ şāh-ı şīr-dil-rā mūr kerd

Ol püserüñ ʿışḳı şīr-dil ve ġażabnāk şāhı (21) mūr gibi eyledi.

4415

Pādişāhī bā-çünān Yūsufveşī

Bir pādişāh ancılayın [S409b] (1) bir Yūsuf gibi dil-berle

Rūz u şeb binşeste der-ḫalvet ḫoşī

Rūz u şeb (2) ḫalvetde ẕevḳ ü sürūr ve ḫoşluḳ ile oturmış idi.

4416

Būde dāʾim (3) ez-şarāb-ı vaṣl mest

Ol püserüñ viṣāli şarābından dāʾim mest idi.

(4) Der-ḫumār-ı hecr çün dāned nişest

Hecr ü firāḳ ḫumārında oturmaġa nice ḳādir (5) olur yaʿnī ḳādir olmaz.

4417

ʿĀḳıbet ṭāḳat nemāndeş yek nefes

ʿĀḳıbet anuñ (6) bir nefes ṣabr u ṭāḳati ḳalmadı.

Kār-ı ū peyveste zārī būd u bes

Anuñ işi (7) dāʾim ancaḳ fiġān idi.

4418

Cān-ı ū mīsūḫt ez-derd-i firāḳ

Anuñ göñli (8) firāḳdan yandı.

Geşt bī-ṣabr u ḳarār ez-iştiyāḳ

İştiyāḳ cihetinden[2428] (9) bī-ḳarār oldı.

4419

[2427] hücūm: -Ü.
[2428] cihetinden: cihetinden bī-ṣabr u Ü.

Der-peşīmānī furū şud pādişāh

Pādişāḥ ḥadden bīrū (10) peşīmān oldı.

Dīde pür-ḫūn kerd ü ser ber-ḫāk-i rāh

Çeşmini pür-ḫūn ve başını (11) yoluñ ḫāki üzere eyledi.

4420

Cāme nīlī kerd ü der ber-ḫod bibest

Mātem-zedeler gibi (12) cāmesini gök eyledi ve ḳapuyı kendü üzerine baġladı.

Der-miyān-ı ḫūn u (13) ḫākister nişest

Ḫūn ve ḫākister içinde oturdı. *Nīl* çivit (14) ve *ḫākister* kül maʿnāsınadur. [Ü408b]

4421

Ne ṭaʿāmī ḫurd zān pes ne şarāb

Andan (15) ṣoñra pādişāh ne ṭaʿām yidi ne şarāb ve āb içdi.

Der-remīd ez-çeşm-i (16) ḫūn-efşānş ḫˇāb

Anuñ ḳan niṣār idici çeşminden ḫˇāb firār eyledi (17) yaʿnī ḫˇābdan dūr oldı.

4422

Çün derāmed şeb birūn şud şehriyār

Çünki (18) gice geldi pādişāh ḫānesinden ṭaşra gitdi.

Kerd ez-aġyār ḫālī zīr-i dār

(19) Dāruñ altını aġyārdan ḫālī eyledi.

4423

Reft tenhā zīr-i dār-ı ān püser

Ol püserüñ (20) dārınuñ altına tenhā gitdi.

Yād mīāverd kār-ı ān püser

Ol püserüñ kārını teẕekkür eyledi.

4424

(21) Çün zi-yek yek kār-ı ū yād āmedeş

Çünki ol püserüñ cemīʿ kārından [S409a] (1) pādişāhuñ yād u ḫāṭırına geldi.

Ez-bün-i her mūy feryād āmedeş

Ol pādişāhuñ (2) her mūyı dibinden feryād geldi yaʿnī ḥadden bīrūn feryād eyledi.

4425

Ber-dil-i ū derd (3) bī-endāze şud

Anuñ göñli üzere derd ü ġam ḥadden bīrūn oldı.

Her zamāneş (4) mātem-i nev tāze şud

Her zamān aña[2429] yeñi mātem tāze oldı yaʿnī hergiz mātemden (5) ḫālī olmadı.

4426

Ber-ser-i ān murde mīnālīd zār

Ol maḳtūlüñ başı üzere (6) vāfir iñlerdi.

Ḫūn-ı ū der-rūy mīmālīd zār

Anuñ ḳanını yüzüne zār ve bisyār (7) sürerdi.

4427

Ḫˇīş-rā ber-ḫāk mīefkend ū

Ol pādişāh kendüsini ḫāk (8) üzere bıraḳdı.

Püşt-i dest-i ḫod be-dendān kend ū

O kendü elinüñ arḳasını (9) dişi ile ḳopardı.

4428

Ger şumār-ı eşk-i ū kerdī kesī

Bir kimse eger anuñ eşkini şumār ve (10) ḥisāb eyleyeydi

Bīşter būdī zi-ṣad bārān besī

Yüz bārāndan çoḳ (11) ziyāderek idi.

4429

Cümle-i şeb būd tenhā tābe-rūz

Cümle şeb rūz u ṣabāḥa degin (12) ol pādişāh tenhā

Hemçü şemʿī der-miyān-ı eşk ü sūz

Yanıcı bir şemʿ gibi (13) eşk ü sūz içinde idi.

4430

Çün nesīm-i ṣubḥ geştī āşikār

[Ü409a] Çünki ṣubḥuñ (14) nesīmi āşikār olaydı

Bā-viṣāḳ-ı ḫˇīş reftī şehriyār

Şehriyār kendünüñ (15) ḫānesine giderdi.

[2429] aña: aña bir Ü.

4431

Der-miyān-ı ḫāk ü ḫākister şudī

Ḫāk ve ḫākister içinde (16) olurdı.

Der-muṣībet her zamān bedter şudī

Muṣībetde her zamān (17) bedter yaʿnī ziyāderek olurdı.

4432

Çün berāmed çil şebān-rūz-ı tamām

Çünki (18) bu ḥāl üzere ḳırḳ gün ḳırḳ gice geldi.

Hemçü mūyī şud şeh-i ʿālī- (19) maḳām

ʿĀlī maḳām şāh bir mūy gibi oldı.

4433

Der furū bestī be-zīr-i dār-ı ū

(20) Pādişāh ḳapuyı baġladı ve dāruñ altında

Geşt ez-tīmār ū bīmār-ı ū

(21) O yaʿnī pādişāh ol püserüñ ġamından ḫaste oldı.

4434

Kes nedāşt ān zehre tā çil rūz u şeb

[S410b] (1) Ḳırḳ gün ve ḳırḳ giceye dek kimse ol zehreyi ṭutmadı.

Tā küşāyed (2) der-suḫan bā-şāh leb

Tā sözde şāha lebini aça.

4435

Ez-pes-i çil şeb ne nān (3) ḫurd u ne āb

Ḳırḳ giceden ṣoñraki ol ḳırḳ gicede ne nān ve ṭaʿām yidi (4) ve ne ṣu içdi.

Ān püser-rā dīd yek sāʿat be-ḫˇāb

Pādişāh ol püseri (5) bir sāʿat düşinde gördi.

4436

Rūy-ı hemçün māh-ı ū der-eşk ġarḳ

Ol püserüñ (6) māh gibi ḫūb yüzi gözyaşından ġarḳ yaʿnī ol[2430] püseri giryān gördi.

(7) Ez-ḳadem der-ḫūn nişeste tābe-farḳ

[2430] ol: -Ü.

Ayaġından başına degin ḳan içinde ġarḳ

4437

(8) Şāh güfteş iy laṭīf-i cān-fezāy

Şāh rüʾyāsında çünki ol püseri (9) gördi aña didi[2431] cān-fezā ve ḥayāt-baḫş laṭīf

Ez-çi ġarḳ-ı ḫūn şudī ez-ser (10) be-pāy

Ne sebebden başdan ayaġa ḳana ġarḳ olduñ.

4438

Güft der-ḫūn (11) zāşināyī-i tuem

Ol püser pādişāha cevāb virüp didi senüñ āşināluġuñ (12) cihetinden ḫūn içindeyem.

Vīn çünīn ez-bī-vefāyī-i tuem

Ve senüñ (13) vefāsızlıġundan böyleyem.

4439

Bāz kerdī pūst ez-men bī-günāh

Günāh ve cürmsiz benden (14) postumı bāz eyledüñ yaʿnī [Ü409b] postumı ṣoyduñ.

Īn vefā-dārī būd iy pādişāh

(15) İy pādişāh bu vefā-dārlıḳ mıdur.

4440

Yār bā-yār-ı ḫod āḫir īn kuned

Āḫir (16) yār kendünüñ yārına bunı eyler mi.

Kāfirem ger hīç kāfir īn kuned

Kāfirem eger hīç (17) kāfir bunı eylerse yaʿnī bunı kāfir daḫı eylemez

4441

Men çi kerdem tā tu ber-dārem kunī

(18) Ben ne eyledüm tā ki sen beni ber-dār eyleyesin.

Ser burī vü ser nigūnsārem kunī

Benüm başumı (19) kesesin ve beni baş[2432] aşaġa eyleyesin.

4442

[2431] didi: didi iy Ü.
[2432] baş: başı Ü.

Rūy eknūn mī̇bigerdānem zi-tu

Şimdi (20) senden yüz mi döndürürem.

Der-ḳıyāmet dād bistānem zi-tu

Ḳıyāmetde (21) senden dād mı aluram.

4443

Çün şeved dī̇vān-ı dādī̇ āşikār

Çünki ol ʿadl [S410a] (1) dī̇vānı āşikār ola yaʿnī̇ çünki rūz-ı ḥaşr ẓāhir ola.

Dād-ı men ez-tu (2) sitāned Kirdigār

Ḫüdāy ʿazze ve celle benüm dādumı senden alur.

4444

Şāh çün büşnūd (3) ez-ān māh ī̇n cevāb

Şāh çünki ol māhdan bu cevāb[2433] ve kelimātı işitdi.

(4) Der-zamān bercest dil pür-ḫūn zi-ḫˇāb

Göñli pür-ḫūn fi'l-ḥāl ḫˇābdan (5) ṣıçradı.

4445

Şūr ġālib geşt ber-cān ü dileşt

Anuñ cān u dili üzere şūr ve cünūn (6) ġālib oldı.

Her zamānī̇ saḫtter şud müşkileş

Her bir zamānda anuñ müşkili saḫt (7) ve ziyāderek oldı.

4446

Geşt bes dī̇vāne vü ez-dest şud

Pādişāh ziyāde (8) dī̇vāne oldı ve elden gitdi.

Żaʿf der-peyvest ü ġam peyvest şud

Aña (9) żaʿf ulaşdı ve ġam muttaṣıl oldı.

4447

Ḫāne-i dī̇vānegī̇ der bāz kerd

Dī̇vānelik (10) ḫanesinüñ ḳapusını açdı yaʿnī̇ aña cünūn ġalebe eyledi.

Nevḥa-i bes zār zār (11) āġāz kerd

Ziyāde zār zār nevḥa ve fiġāna āġāz eyledi.

4448

[2433] cevāb: cevābı Ü.

Güft iy cān u dil-i (12) bī-ḥāṣılem

Pādişāh ol püsere ġāʾibāne[2434] ḫiṭāb idüp didi iy benüm (13) bī-ḥāṣıl cān u dilüm.

Çün şud [Ü410a] ez-teşvīr-i tu cān u dilem

Senüñ ḫacāletüñden (14) benüm cān u dilüm ḫūn oldı.

4449

İy besī ser-geşte-i men āmede

İy çoḳ benüm ser-geşte (15) ve ḥayrānum gelmiş yaʿnī benüm çoḳ cevr ü cefām sebebi ile ziyāde ser-geşte ve rencīde olmış.

(16) Pes be-zārī küşte-i men āmede

Benüm bisyār zārī ve fiġānla maḳtūlüm gelmiş yaʿnī (17) iy püser ki seni bisyār derd ü fiġānla helāk eylemişem.

4450

Hemçü men hergiz şikest-i (18) ḫod ki kerd

Bencileyin hergiz kim kendüsini şikest ve mecrūḥ eyledi

Vān çi men kerdem (19) be-dest-i ḫod ki kerd

Ve ol nesneyi ki ben kendü elümle kendüme eyledüm kim eyledi.

4451

(20) Tu mekun bed gerçi men bed kerdeem

İy püser sen bed eyleme egerçi ben bed eylemişem yaʿnī (21) egerçi saña ẓulm eyledüm ammā sen ḳıyāmetde benden ḥużūr-ı Ḥaḳ'da şikāyet eyleme.

[S411b] (1) Zān ki[2435] īn bed cümle bā-ḫod kerdeem

Zīrā ki ḥaḳīḳatde bu cümle bed ve ḳabāḥati (2) kendüme eylemişem.

4452

Mīsezed ger men be-ḫūn āġışteem

Eger ben ḳana bulaşmış isem lāʾıḳdur.

(3) Tā çirā maʿşūḳ-ı ḫod-rā küşteem

Tā niçün kendü maʿşūḳumı depelemişem.

4453

Der-niger (4) āḫir kücāyī iy püser

[2434] ġāʾibāne: ġāʾiben Ü.
[2435] ki: çi Ü.

İy püser āḫir benüm ḥālüme naẓar eyle ḳandasın.

Ḫaṭ mekeş ber-āşināyī iy (5) püser

İy püser āşinālıġa ḫaṭṭ çekme yaʿnī āşinālıġı terk eyleme.

4454

Men çünīn ḥayrān u (6) ġamnāk ez-tuem

Ben senüñ sebebüñden böyle ḥayrān ve ġamnāk.[2436]

Ḫāk ber-ser ber-ser-i (7) ḫāk ez-tuem

Senüñ sebebüñden ḫāküñ başı üzere benüm başum üzere ḫāk (8) yaʿnī senüñ derdüñden ḫāk üzere oturup başum üzere ḫāk ṣaçaram.

4455

(9) Ez-kücā cūyem turā iy cān-ı men

İy benüm cānum seni ḳandan ṭaleb eyleyem.

Raḥmetī kun ber-dil-i (10) ḥayrān-ı men

Benüm ḥayrān gönlüme bir teraḥḥum eyle.

4456

Ger cefā dīdī tu ez-men bī-vefā

(11) Ben bī-vefādan egerçi sen cefā gördüñ

Tu vefā-dārī mekun bā-men cefā[2437]

Līkin (12) sen vefā-dārsın baña cefā eyleme.

4457

Ez-tenet ger rīḫtem ḫūn bī-ḫaber

[Ü410b] Senüñ cismünden (13) egerçi ġaflet ve ḫaṭā ile ḳanuñı dökdüm.

Ḫūn-ı cānem çend rīzī iy püser

İy püser (14) niçeye dek sen benüm cānumuñ ḳanını dökersin.

4458

Mest būdem kīn ḫaṭā ber-men bereft

(15) Mest idüm ki[2438] bu ḫaṭā benden ṣādır oldı.

Ḫod çi būd īn kez-ḳażā ber-men bereft

[2436] ġamnāk: ġamnākem Ü.
[2437] Bu mısra Ü nüshasında yoktur.
[2438] ki: -Ü.

(16) Bu ḫod ne idi yaʿnī bu ḥālet ḥaḳīḳatde mestlik sebebi ile olmadı belki (17) bu ḥālet benden ḳażādan vāḳiʿ oldı.

4459

Ger tu pīş ez-men berefti nā-gehān

Egerçi (18) sen nā-gehān bu cihāndan benden evvel gitdüñ.

Bī-tu men key zinde mānem der-cihān

(19) Līkin sensiz cihānda ḳaçan diri ḳaluram.

4460

Bī-tu yek dem çün ser-i ḫ̌īşem nemānd

(20) Sensiz çünki baña bir dem kendü fikr ü hevesüm ḳalmadı.

Zindegānī yek dü dem bīşem nemānd

(21) Benüm zindegānī ve ḥayātum bir iki nefesden ziyāde ḳalmadı.

4461

Cān be-leb āverdī bī-tu şehriyār

[S411a] (1) Sensiz şehriyār cānını lebine getürdi.

Tā kuned der-ḫūn-bahā-yı tu niṣār

Tā senüñ (2) ḫūn-bahāña niṣār eyleye.

4462

Mīnetersem men zi-merg-i ḫ̌īşten

Ben kendü mevtümden ḫavf (3) eylemezem ve ġam yimezem.

Līk tersem ez-cefā-yı ḫ̌īş men

Līkin ben[2439] cefāmdan ḫavf (4) eylerem.

4463

Ger şeved cāvīd cānem ʿöẕr-ḫ̌āh

Bu cefā ve ḫaṭā sebebinden eger benüm cānum senden[2440] (5) ʿöẕr-ḫ̌āh ola.

Mīneyāred ḫ̌āst ʿöẕr-i īn günāh

Bu günāhuñ ʿöẕrini dilemege ḳādir (6) olmaz.

4464

Kāşkī ḥalḳem burīdendī be-tīġ

[2439] ben: ben kendü Ü.
[2440] senden: senden ebedī Ü.

Kāşkī şimşīr ile benüm boġazumı keselerdi.

(7) Kez-dilem güm geştī īn derd ü dirīġ

Ki[2441] derd ü dirīġ benüm ḳalbümden maḥv olaydı.

4465

(8) Ḫālıḳā cānem der-īn ḥayret büsūḫt

İy Ḫüdā bu ḥayretde benüm cānum yandı.

(9) Pāy-tā-farḳ-ı men ez-ḥasret büsūḫt

Benüm cemīʿ vücūdum ḥasretden yandı.

4466

(10) Men nedārem ṭāḳat u tāb-ı firāḳ

Ben firāḳa ṭāḳat ve tāb ṭutmazam. *Tāb* bunda (11) ṭāḳat maʿnāsınadur.

Çend sūzed [Ü411a] cān-ı men der-işţiyāḳ

Benüm cānum işţiyāḳda niçeye dek (12) yanar.

4467

Cān-ı men bistān be-fażl iy dād-ger

Fażl u iḥsānuñla benüm cānumı al iy Ḫüdā.

(13) Zān ki men ṭāḳat nedārem ḫod diger

Men ḫod girü hergiz ṭāḳat ṭutmazam.

4468

Hemçünīn (14) mīgüft tā ḫāmūş şud

Pādişāh buncılayın bisyār sözler söyledi tā ḫāmūş (15) oldı.

Der-miyān-ı ḫˇāmuşī bī-hūş şud

Ḫāmūşluḳ içinde bī-hūş oldı.

4469

(16) ʿĀḳıbet peyk-i ʿināyet der-resīd

ʿĀḳıbet ʿināyet peyki irişdi yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ (17) ʿināyetine maẓhar oldı.

Şükr mā baʿd-i şikāyet der-resīd

Şikāyetden ṣoñra (18) şükr irişdi.

4470

[2441] Ki: Ki bu Ü.

Çün zi-ḥad bügẕeşt derd-i pādişāh

Būd pinhān ān vezīr (19) ān cāygāh

Ol vezīr ol maḥalde pinhān idi. Lā-cerem pādişāhuñ aḥvāline (20) tamām muṭṭaliᶜ ve vāḳıf oldı.

4471

Şud biyārest ān püser-rā der-zamān

Pes vezīr (21) oradan saᶜādet-ḫānesine gitdi ol püseri fevrī tezyīn eyledi.

Pes firistādeş ber-i şāh-ı cihān

[S412b] (1) Pes vezīr ol püseri şāh-ı cihānuñ ḳatına gönderdi.

4472

Āmed ez-perde (2) birūn çün meh zi-mīġ

Māh seḥābdan ṭaşra geldügi gibi ol püser perdeden (3) ṭaşra geldi.

Pīş-i ḫüsrev reft bā-kirbās ü tīġ

Kefen ve tīġıla pādişāhuñ (4) öñine gitdi.

4473

Der-zemīn üftād pīş-i şehriyār

Şehriyāruñ öñinde yir üzere düşdi.

(5) Hemçü bārān eşk mībārīd zār

Bārān gibi zār u[2442] bisyār gözyaşını (6) yaġdurdı.

4474

Çün bedīd ān māh-rā şāh-ı cihān

Şāh-ı cihān çünki ol māhı (7) gördi.

Mīnedānem tā çi güyem baᶜd ez-ān

Bilmezem andan ṣoñra tā ne diyem.

4475

Şāh (8) ber-ḫāk ü püser der-ḫūn fütād

Şāh ol ḥālde ḫāk üzere düşdi ziyāde (9) sürūrından ve püser ḫod ziyāde ḫavf u ḫacāletden ḫūn içine düşdi [Ü411b] (10) yaᶜnī çeşminden ḫūn revān oldı.

Kes çi dāned kīn ᶜacāᵓib çün fütād

[2442] zār u: -Ü.

(11) Kimse ne bilür ki bu ʿacāʾib nice ve niçün vāḳiʿ oldı. *Kes çi dāned en-nādiru ke'l-maʿdūm*[2443] (12) iʿtibārı üzeredür . Zīrā bu ḫuṣūṣa ʿālem bisyārdur.

4476

Her çi gūyem baʿd ez-īn (13) nā-güftenīst

Bundan ṣoñra her ne ki diyem nā-güftenīdür yaʿnī min-baʿd her ne ki söylemek (14) isteyem ol sözi söylememek vācib ve lāzımdur.

Dür çü der-ḳaʿrest hem nā-süftenīst

(15) Zīrā çünki dürr deryānuñ ḳaʿrındadur hem ol dürr delinmek mümkin degüldür. Ḫulāṣa-i (16) kelām budur ki deryānuñ ḳaʿrından ṭaşra çıḳmayan dürr (17) delinmek muḥāl olduġı (17) gibi bu maḥalle mensūb olan sırr-ı tevḥīdi beyān eylemek[2444] muḥāl meṣābesindedür . Zīrā (18) ġaybü'l-ġayb sırrıdur.

4477

Şāh çün yāft ez-firāḳ-ı ū ḫalāṣ

Şāh çünki ol (19) püserüñ firāḳından ḫalāṣ buldı.

Her dü ḫoş reftend bā-eyvān-ı ḫāṣ

Her ikisi (20) ḫoş ve mesrūr ḫāṣ eyvāna gitdiler.

4478

Baʿd ez-īn kes vāḳıf-ı esrār nīst

Bundan (21) ṣoñra vāḳiʿ olan esrāra kimse vāḳıf degüldür.

Zān ki īncā mevẓiʿ-i aġyār nīst

[S412a] (1) Zīrā ki bura aġyāruñ maḥalli degüldür . Zīrā derūn ḫānede anlaruñ mā-beyninde vuḳūʿ (2) bulan esrār ve aḥvālinden[2445] kimse ḫaber-dār ve vāḳıf degüldür. Nitekim bu beytle bu maʿnāya (3) işāret olunur.

4479

Ān çi īn yek güft ü ān dīger şenīd

Ol nesneyi ki bu birisi (4) didi ve ol birisi işitdi.

Kūr dīd īn ḥāl ü gūş-ı ker şenīd

Bu ḥāli kūr (5) gördü ṣaġıruñ ḳulaġı işitdi yaʿnī anlaruñ mā-beyninde vāḳiʿ olan aḥvālden (6) hergiz kimse ḫaber-dār degüldür.

[2443] "Kim ne bilir, nadir yok gibidir."
[2444] beyān eylemek: -Ü.
[2445] aḥvālinden: aḥvālden Ü.

4480

Men keyem bārī ki şerḥ-i ān dehem

Bārī ben (7) kimem ki tā anuñ şerḥini virem yaʿnī keşf ü ʿıyān eyleyem.

Ver dehem ān şerḥ-i (8) ḫaṭ ber-cān nehem

Veger anuñ şerḥini virem cānum üzere ḫaṭṭ çekerem yaʿnī Manṣūr (9) gibi kendümi helāk eylerem [Ü412a] . Zīrā sırr[2446] ifşā eylemege icāzet yoḳdur.

4481

Nā-resīde (10) çün dehem men şerḥ-i ān

Ben ol esrāra irişmemiş ve vuṣūl bulmamış (11) iken anuñ şerḥini nice vireyüm ve ne vechile beyān eyleyem.

Ten zenem çün māndeem (12) der-ṭarḥ-ı ān

Çünki anuñ ṭarḥ u şerḥinde ʿāciz ḳaldum ḫāmūş oluram.

4482

(13) Ger icāzet bāşed ez-pīşān merā

Līkin ḥaḳīḳat mesnedinüñ ṣadr-nişīnlerinden (14) eger baña icāzet ola

Zūd fermāyend şerḥ-i ān merā

Anuñ şerḥini baña tīz (15) buyururlar ber-vech-i icmāl murād olunan maʿnā budur ki ifnā-yı vücūd idüp (16) fenā-ender-fenādan behrever olan ol kimse ber-vech-i kemāl ḳurb-ı Sübḥān ve (17) ittiḥād-ı rūḥānīye vuṣūl bulup *küntü semʿehu ve başarahu*[2447] ḥadīs̱-i şerīfinüñ (18) maẓharı olur. Bu ḥadīs̱-i şerīf ki bir miḳdār z̤ikr olunmışdur ḥadīs̱-i.[2448]

4483

(19) Çün ser-i yek mūy nīst īn cāygāh

Çünki bu maḥalde bir ḳıl ucı[2449] (20) yoḳdur yaʿnī çünki bunda ol derūnī esrārdan bir ser-i mūy ḳadar (21) ẓāhir ve āşikār degüldür.

Cüz ḫamūşī rūy nīst īn cāygāh

[2446] sırr: esrār Ü.

[2447] Hadisin tamamı şöyledir: "Lā-yezālu ʿabdī yeteḳarrebu ileyye bi'n-nevāfili ḥaṭṭā uḥibbehu ve iẕā aḥbebtuhu küntü semʿehu ve başarahu ve lisānehu ve yedehu bi-yesmeʿu ve bi-yubṣiru ve bi-yenṭıḳu ve bi-yebṭışu" "Kulum bana öyle bir şeyle yaklaşmaya çalışır ki o, farz kıldığım şeylerle yaklaşmasından, bence, daha sevimlidir. Kulum bana devamlı olarak nāfilelerle yaklaşmaya gayret eder; tā ki ben onu severim. Sevince de, artık ben onun işittiği kulağı, gördüğü gözü, tuttuğu eli ve yürüdüğü ayağı olurum." (Buhārī, *Sahīh*, VII/190.) bk. Yardım; *Mesnevī Hadisleri*, s. 106-107.

[2448] ḥadīs̱-i: ḥadīs̱-i ḳutsīdür Ü.

[2449] ucı yoḳdur: ucı ḳadar Ü.

Bu maḥalde [S413b] (1) ḫāmūşluḳdan ġayrıya imkān ve mecāl yoḳdur.

4484

Nīst mümkin ān ki yābed yek (2) zamān

Mümkin degüldür o ki bir zamān

Cüz ḫamūşī cevher-i tīġ-ı zebān

Zebān tīġı (3) ḫāmūşluḳdan ġayrı cevher bula yaʿnī egerçi tīġuñ yüzinde gevher vardur (4) tīġ-ı zebān hem egerçi gevheri vardur ki andan esrār u maʿārif ve nihān ẓuhūr (5) bulur līkin bu maḥalde tīġ-ı zebān bu maḥalle mensūb olan esrār gevherinden (6) bī-behredür. Murād[2450] esrār-ı zebānla beyān ve ʿıyān olunmaġa imkān yoḳ (7) idügin beyāndur.

4485

Gerçi sūsen deh zebān bīş āmedest

Sūsen egerçi deh (8) zebān belki ondan ziyāde gelmişdür yaʿnī egerçi sūsenüñ zebānı ondan ziyādedür.[2451]

(9) ʿĀşıḳ-ı ḫāmūşī-i [Ü412b] ḫˇīş āmedest

Līkin kendünüñ ḫāmūşluġına ʿāşıḳ gelmişdür yaʿnī (10) *men ṣamete necā*[2452] ḥasebince zebān-āverlikden ferāġat idüp ḫāmūşluġı iḫtiyāra (11) gelmişdür.

4486

Īn zamān bārī suḫan kerdem tamām

Bu zamān ḳīl ü ḳāli bi't-tamām (12) terk eyledüm.

Kār bāyed çend gūyem ve's-selām

Zīrā kār u ʿamel gerek pes niçe bir söyleyem.[2453]

ḪĀTİME-İ KİTĀB[2454]

4487

Kerdī iy ʿAṭṭār ber-ʿālem niṯār

Nāfe-i esrār her dem ṣad hezār

(14) İy ʿAṭṭār ʿālem ḫalḳı üzere her dem ṣad hezār esrār nāfesini niṯār eyledüñ yaʿnī esrār-ı (15) tevḥīdden bisyār ʿıyān eyledüñ.

[2450] Murād: Murād bu Ü.
[2451] ziyādedür: ziyāde idi Ü.
[2452] "Susan kurtulur."
[2453] söyleyem: söyleyem ve's-selām Ü.
[2454] "Kitabın Sonu"

4488

Ez-tu pür-ʿıṭrest āfāḳ-ı cihān

Cihānuñ (16) āfāḳ ve iḳlīmi senden pür-ʿıṭrdur yaʿnī ḫalḳ-ı ʿālem senüñ laṭīf kelimātuñdan (17) müntefiʿ olmışdur.

Vez-tu pür-şūrend ʿuşşāḳ-ı cihān

Ve cihānuñ ʿuşşāḳı senden (18) pür-şūrlardur yaʿnī ʿuşşāḳ senüñ ẕevḳ ü ḥālet virici sözlerüñden sūz (19) u güdāzdadur ve mestlerdür.

4489

Geh dem-i ʿışḳ-ı ʿale'l-ıṭlāḳ zen

Gāhī ıṭlāḳ (20) üzere olan ʿışḳuñ demini ur yaʿnī gāhī muṭlaḳ ʿışḳuñ ḥālātını beyān eyle.

(21) Geh nevā-i perde-i ʿuşşāḳ zen

Ur[2455] yaʿnī gāhī ʿuşşāḳuñ aḥvālini beyān eyle. [S413a] (1) *Nevā* ve *perde-i ʿuşşāḳ* ḫūb vāḳiʿ olmışdur . Zīrā *perde-i ʿuşşāḳ* maḳāmātdan (2) bir maḳāmuñ ismidür. *Perde* bunda maḳām maʿnāsınadur. *Nevā* bunda maḳām (3) maʿnāsına degüldür egerçi baʿżı maḥalde maḳām maʿnāsına hem gelür.

4490

Şiʿr-i tu ʿuşşāḳ- (4) rā ser-māye dād

Senüñ ḥayāt-baḫş şiʿrüñ ʿuşşāḳa ser-māye virdi yaʿnī (5) ʿuşşāḳ bu kitābdan çoḳ esrār ve sūz u güdāz ḥāṣıl

ʿĀşıḳān-rā dāʾim (6) ez-ser māye dād

Bu kitāb ʿāşıḳlara dāʾim başdan yaʿnī nev-be-nev māye virdi.

4491

(7) Ḫatm şud [Ü413a] ber-tu çü ber-ḫurşīd nūr

Manṭıḳu't-Ṭayr u Maḳāmātu't-Ṭuyūr

(8) Ḫurşīd üzere nūr ḫatm ü müsellem olduġı gibi Manṭıḳu't-Ṭayr ve Ṭuyūruñ Maḳāmātı (9) senüñ üzere ḫatm oldı yaʿnī saña müsellem oldı.

4492

Īn maḳāmāt-ı reh-i ḥayrānīset

[2455] Ur: Gāhī ʿuşşāḳ perdesinüñ nevāsını ur Ü.

(10) Bu kitābda vāḳiᶜ olan ᶜışḳ ve sırr-ı tevḥīd kelimātı ḥayrānlıḳ ṭarīḳ ve resminüñ (11) maḳāmātıdur.

Yā meger dīvān-ı ser-gerdānīset

Yā meger ḥayret ve ser-gerdānlıġuñ dīvānıdur (12) . Zμrâ her kim ki bu kitābda olan esrār-ı ᶜışḳa vuṣūl bula be-her ḥāl ol (13) kimseye ḥayret ve ser-geştelik irişür.

4493

Ez-ser-i derdī bedīn defter der-āy

(14) Bu deftere ziyāde derd ucından gel yaᶜnī bu kitāba sūz u güdāzla naẓar ve iltifāt eyle.

Cān siper (15) sāz ü der-īn meydān der-āy

Cānuñı siper eyle ve bu meydāne gel yaᶜnī eger bu kitāb (16) sebebi ile aḥvāl-i ᶜışḳdan behrever olup ṭarīḳ-i ᶜışḳa sālik olmaḳ ister (17) iseñ cāndan[2456] ferāġat idüp andan ṣoñra ṭālib-ı ᶜışḳ ol.

4494

Der-çünīn meydān (18) ki şud cān nābedīd

Buncılayın meydānda ki cān nābedīd ve bī-iᶜtibār oldı.

(19) Belki hem şud nīz meydān nābedīd

Belki meydān daḫı hem nābedīd oldı . Zīrā ᶜışḳuñ (20) muḳteżāsı mā-sivānuñ inᶜidāmıdur.

4495

Ger neyāyī ez-ser-i derdī der-ū

Eger ᶜışḳ (21) meydānına derd ü sūz ucından gelmeyesin

Rūy nenmāyed turā gerdī der-ū

[S414b] (1) Anda saña bir gubār yüz göstermez yaᶜnī ᶜışḳ-ı İlāhī'den ẕerre ḳadar hergiz behrever (2) olmazsın.

4496

Düldül-i derd-i tu çün şud gām-zen

Çünki derdüñ (3) düldüli gām-zen ve pūyān ola.

Ger zenī gāmī heme ber-kām zen

[2456] cāndan: u dilden Ü.

Eger bir gām ve (4) ḫaṭve urur isen cemīʿīsini kām ve murād üzere[2457] yaʿnī çünki derdle [Ü413b] ṭālib-i (5) ʿışḳ olduñ cemīʿ murādātdan iʿrāż eyle. *Gām-ı* evvel ve *gām-ı* ṯānī kāf-ı (6) Fārisīyledür ki ḫaṭve maʿnāsınadur. Be-Türkī adım ve ṯāliṯ kāf-ı ʿArabī iledür (7) ki murād maʿnāsınadur.

4497

Tā negerded nā-murādī ḳūt-ı tu

Mādām ki senüñ ḳūt (8) ve ġıdāñ nā-murādlıḳ olmaya yaʿnī mādām ki murādātuñı terk eylemeyesin.

Key şeved zinde- (9) dil-i mebhūt-ı tu

Senüñ mebhūt ve murde-dilüñ ḳaçan zinde olur.

4498

Derd ḥāṣıl (10) kun ki dermān derd-i tust

Derd ḥāṣıl eyle . Zīrā saña dermān senüñ derdüñdür.

(11) Der-dü ʿālem dārū-yı cān derd-i tust

Her iki ʿālemde senüñ cānuñuñ dārū (12) ve dermānı senüñ derdüñdür.

Beyt

ʿĀşıḳ ki şud ki yār be-ḥāleş naẓar nekerd

(13) İy ḫˇāce derd nīst veger ne ṭabīb hest

4499

Der-kitāb-ı men mekun iy (14) merd-i rāh

Ez-ser-i kibr ü ser-i şiʿrī nigāh

İy merd-i rāh benüm kitābuma kibr ucından (15) ve hemān şiʿr ucından naẓar eyleme yaʿnī bu kitābda olan hemān ṣāfī (16) şiʿrdür dime.

4500

Ez-ser-i derdī nigeh kun defterem

Belki benüm kütābuma ziyāde derd (17) ucından naẓar eyle.

Tā zi-ṣad yek derd dārī bāverem

Tā benüm yüz derdümden (18) bir derde bāver ve iʿtiḳād ṭutasın[2458] yaʿnī tā benüm bisyār derdümden (19) saña aḳall-i ḳalīle[2459] rūşen ola.

[2457] üzere: üzere ur Ü.
[2458] ṭutasın: ṭutarsın Ü.
[2459] ḳalīle: ḳalīli Ü.

4501

Güy-ı devlet ān bered tā pīşgāh

(20) Tā ṣadra devlet ṭopını ol kimse iledür yaʿnī cenāb-ı Eḥadiyyet'e ol kimse vuṣūl (21) bulur.

Kez-ser-i derdī kuned der-īn nigāh

Ki bu kitāba ziyāde derd ucından [S414a] (1) naẓar eyleye.

4502

Der-güẕer ez-zāhidī vü sādegī

Zāhidlikden ve bönlükden (2) geç.

Derd bāyed derd ü kār-üftādegī

Zīrā[2460] ṭarīḳ-i ʿışḳda derd gerek ve kār- (3) üftādelik gerek. *Kār-üftāde*den murād riyāżet ve mücāhede ṣāḥibi (4) olup aḥvāl-i ṭarīḳatden ḫaber-dār ve behrever olan sālikdür.

(5) Beyt

Daiʿ't-tekāsul taġnem feḳad cerā meẕel

Ki zād-rā her Vān çüstiyet (6) ve çālākī

4503

[Ü414a] Merd bāyed teşne vü bī-ḫurd u ḫˇāb

Ṭarīḳ-i ʿışḳda merd (7) teşne ve ḫurd u ḫˇābsız gerek yaʿnī ten-perverlikden ferāġat eylemek (8) gerek.

Teşne-i kū tā ebed nersed be-āb

Ammā ol bir[2461] teşne gerek ki o tā ebedī (9) āba irişmeye yaʿnī ḥarāret-i ʿışḳa giriftār iken dem-be-dem anuñ ḥarāreti ziyāde olup (10) *hel min mezīd*[2462] diye. Mışrāʿ-i ṣānīnüñ maʿnāsı bu vechile olmaḳ hem-laṭīfdür (11) bir teşne ḳanı tā ebedī[2463] irişmeye yaʿnī dāʾimā cūş u ḫurūşda olup (12) hīç bir ḥāletden aña teskīn ve tesliyet gelmeye.

4504

Her ki zīn şīve suḫan derdī (13) neyāft

[2460] Zīrā: Ziyāde Ü.
[2461] bir: -Ü.
[2462] "O gün cehenneme 'Doldun mu?' deriz. O da '**Daha var mı**?' der." Kāf/30.
[2463] ebedī: ebedī āba Ü.

Her kim ki bu güne sūznāk sözden bir derd bulmadı yaʿnī benüm bu (14) sözlerümden aña bir şevḳ u ḥālet ve bir sūz u güdāz irişmedi

(15) Ez-ṭarīḳ-i ʿāşıḳān gerdī neyāft

Ol kimse ʿāşıḳlaruñ ṭarīḳinden bir ġubār (16) bulmadı yaʿnī ʿışḳdan hīç behre ve naṣīb bulmadı.

4505

Her ki īn berḫᵛānd merd-i (17) kār şud

Her kim ki bu kitābı oḳudı merd-i kār oldı yaʿnī ʿışḳuñ aḥvāl (18) ve esrār[2464] olup ṣāḥib-baṣīret oldı ve ʿışḳ-ı İlāhī'den behre buldı.

Vān ki (19) ū der-yāft ber-ḫur-dār şud

Ve ol kimse ki[2465] bu kitābuñ içinde olan (20) esrār u maʿārifi fehm eyledi ve andan behrever oldı ol kimse ṭarīḳ-i (21) ʿışḳda ber-ḫur-dār oldı.

4506

Ehl-i ṣūret ġarḳ-ı güftār-ı menend

[S415b] (1) Ehl-i ẓāhir benüm güftāruma ġarḳ ve ṭāliblerdür . Zīrā bu kitābdan anlara (2) bisyār fevāʾid ḥāṣıl olur.

(3) Ehl-i maʿnā merd-i esrār-ı menend

Ehl-i maʿnā benüm esrārumuñ merdleridür . Zīrā (4) esrāra aṣḥāb-ı ḥaḳīḳat vuṣūl bulur.

4507

Īn kitāb ārāyişest eyyām-rā

(5) Bu kitāb eyyāmuñ ārāyiş ve zīnetidür.

[Ü414b] Ḫāṣ-rā dāde naṣīb ü ʿām-rā

Bu kitāb (6) ḫāṣa[2466] u ʿāma naṣīb virmişdür . Zīrā bu kitābda ḫavāṣ ve ʿavām (7) behrever olurlar.

4508

Ger çü yaḫ efsurdeʾī dīd īn kitāb

Farażā eger yaḫ gibi (8) müncemid bir kimse bu kitābı gördi ise

Ḫoş birūn āmed çü āteş (9) ez-ḥicāb

[2464] esrār: esrārından ḫaber-dār Ü.
[2465] ki: -Ü.
[2466] ḫāṣa: ḫāṣ Ü.

Āteş gibi ḥicābdan ḫoş ṭaşra geldi yaʿnī çünki bir (10) efsurde-dil benüm kitābumı muṭālaʿa eyleye bu kitābda olan esrār (11) u maʿārif sebebi ile efsurde-dillikden ḫalāṣ olup āteşīn- (12) ṭabʿ olur.

4509

Naẓm-ı men ḫāṣiyyetī dāred ʿacīb

Benüm naẓmum ʿacīb bir ḫāṣiyyet (13) ṭutar.

Zān ki her dem bīşter baḫşed naṣīb

Zīrā ki her dem ziyāderek naṣīb (14) baġışlar muṭālaʿa iden kimseye . Zīrā muṭālaʿa eyleyen kimse tāze-be-tāze intifāʿa (15) vuṣūl bulur.

4510

Ger besī ḫ ̌ānden müyesser āyedet

Bu kitābı eger[2467] çoḳ oḳumaḳ (16) saña müyesser gele.

Bī-şekī her bār ḫoşter āyedet

Hīç şeksiz her bār saña (17) ḫoşrek gelür . Zīrā her defʿada bir maʿnā-yı āḫire muṭṭaliʿ olursın.

4511

(18) Zīn ʿarūs-ı ḫānegī der-ṣadr-ı nāz

Nāz ṣadrında ḳarār idici bu ḫānegī ve (19) nāzenīn ʿarūsdan

Cüz be-tedrīcī neyüfted perde bāz

Bir tedrīcden ġayrı (20) ile perde girü düşmez yaʿnī bu kitābda olan esrār u maʿārife fevrī (21) vuṣūl müyesser olmaz. *ʿArūs* bunda gelin maʿnāsınadur.

4512

Tā ḳıyāmet nīz çün men bī-ḫodī

[S415a] (1) Hem ḳıyāmete degin bencileyin bir bī-ḫod ve maḥv-ı muṭlaḳ

Der-suḫan nenhed ḳalem ber-kāġıẕī

(2) Sözde bir kāġıẕ üzere ḳalem ḳomaz yaʿnī ʿışḳuñ ziyade fenāsından (3) behrever bencileyin bir āşıḳ ẓāhir olup böyle sūz-baḫş bir kitāb (4) söylemez.

4513

Hestem ez-baḥr-ı ḥaḳīḳat dür-fişān

[2467] eger: -Ü.

Ben deryā-yı ḥaḳīḳatden dürr (5) niṯār idiciyem yaʿnī sırr-ı tevḥīd ve esrār u maʿārif-i İlāhīyye beyān idiciyem.

Ḫatm şud (6) ber-men suḫan īnek nişān

[Ü415a] Bu güne söz baña ḫatm ü müsellem oldı *nişān* işte bu kitābdur (7) ki daʿvāsında ṣādıḳ idügine ḳavī ve rūşen delīldür. *Baḥr-ı ḥaḳīḳat*den murād (8) Ḫüdāy ʿazze ve celledür.

4514

Ger ṯenā-yı ḫ ̌īşten güyem besī

Farażā eger ben kendüme çoḳ medḥ ü ṯenā diyem

(9) Key pesended īn ṯenā ez-men kesī

Bu ṯenāyı bir kimse benden ḳaçan begenür yaʿnī begenmez . Zīrā (10) kişi kendüsini medḥ eylemek ʿuḳalā[2468] maḳbūli degüldür.

4515

Līk ḫod munṣif bidāned ḳadr-i men

(11) Līkin muṣnif olan kimse benüm ḳadrümi bilür.

Zān ki pinhān nīst nūr-ı bedr-i men

(12) Zīrā ki benüm bedrümüñ nūrı pinhān degüldür belki aẓharu mine'ş-şems[2469] idügi rūşendür (13) . Zīrā bu kitāb ḥadden bīrūn laṭīf ve şerīf bir kitābdur.

4516

Ḥāl-i ḫod (14) ser-beste güftem endekī

Kendü ḥālümi birazacıḳ ser-beste ve mestūr didüm.

Ḫod suḫan-dān (15) dād bedehed bī-şekī

Hīç şeksiz ḫod suḫan-dān anuñ dād u ḥaḳḳını virür (16) yaʿnī bu ḫuṣūṣda medḥ eyler.

4517

Ān çi men ber-farḳ-ı ḫalḳ efşāndeem

Ol nesneyi ki (17) esrār u maʿārifdürler andan ben ḫalḳuñ başı üzere niṯār eylemişem.

Ger nemāned (18) tā ḳıyāmet māndeem

[2468] ʿuḳalā: ʿuḳalānuñ Ü.

[2469] "Güneşten daha açık."

Egerçi ṣūret iʿtibārı ile cihānda ḳalmaz[2470] ol (19) ʿāleme rıḥlet eylerem līkin bu kitābum sebebi ile ḳıyāmete degin ḳalmışam . Zīrā bu kitāb benüm ḫayrile (20) yād u teẕekkürüme sebebdür. Niteki bu maʿnā bu beytden ẓāhirdür.

4518

Der-zebān-ı ḫalḳ tā rūz-ı şumār

(1) [S416b] Yād kerdem bes buved īn yādigār

Ḳıyāmete degin ḫalḳuñ dilinde benüm yād u teẕekkürüme (2) bu yādigār kāfīdür . Zīrā bu kitāb sebebi ile Şeyḫ ʿAṭṭār ḥażreti ḳaddesa'l-lāhu sırrahu'l-ʿazīz (3) cihānda teẕekkür ve yād olunur. *Yādigār*dan murād[2471] bu kitāb-ı şerīfdür.

4519

Ger berīzed ez-hem (4) īn nüh dāʾire

Farażā eger bu ṭoḳuz dāʾire yaʿnī nüh felek bir birinden cüdā olup (5) zemīn üzere dökile

[Ü415b] Güm negerded noḳṭaʾī zīn teẕkire

Bu teẕkireden bir noḳṭa güm ü (6) münʿadim olmaz. *Teẕkire*den murād bu kitābdur.

4520

Ger kesī-rā reh-nümāyed īn kitāb

Bu kitāb (7) eger bir kimseye yol göstere

Pes berendāzed zi-pīş-i ū ḥicāb

Pes anuñ öñinden ḥicābı refʿ (8) eyler yaʿnī her kim ki bu kitābda vāḳiʿ olan esrār u maʿārifden behrever ola ḳurb (9) u viṣāl-i İlāhī'ye vuṣūl bulur.

4521

Çün be-āsāyiş resed zīn yādigār

Çünki (10) bu yādigār sebebinden rūḥānī āsāyiş ve ẕevḳ ü ṣafāya irişe.

Der-duʿā güyende- (11) rā gū yād dār

Aña di duʿāsından bu kitābı söyleyiciyi yād ṭutsun yaʿnī duʿāsından (12) beni hem ḫayrile yād eylesün.

4522

[2470] ḳalmaz: ḳalmazam Ü.
[2471] murād: -Ü.

Gül-fişānī kerdeem zīn būstān

Bu būstāndan gül niṯār idicilik (13) eylemişem yaʿnī ʿālem-i ġayb būstānından ḥalḳa esrār u maʿārif güllerini niṯār eylemişem.

(14) Yād dārīdem be-ḫayr iy dūstān

İy dostlar beni ḫayrile yād ṭutuñuz ve teẕekkür eyleñüz.

4523

(15) Her yekī ḫod-rā der-ān nevʿī ki būd

Ehl-i cihāndan her birisi ol nevʿ ü ḥālde (16) ki idi yaʿnī her bir kimse kendünüñ hüner ve ḥāline münāsib

Kerd laḫtī cilve vü bügẕeşt (17) zūd

Bir miḳdār ve bir zamān cilve eyledi ve tīz geçdi.

Beyt

Devr-i Mecnūn (18) güẕeşt ü nevbet-i māst

Her kesī hīç rūz nevbet-i ūst

4524

Lā-cerem men nīz (19) hemçün reftegān

Lā-cerem ben hem cihāndan benden evvel rıḥlet idüp[2472] (20) gitmiş kimseler gibi

Cilve dādem murġ-ı cān ber-ḫuftegān

Cān murġına cilve [S416a] (1) virdüm ḫufteler üzere yaʿnī ehl-i ẓāhire ḥayāt-baḫş esrār u maʿārif beyān (2) idüp rūḥānī ḥālāt āşikār eyledüm.

4525

Zīn suḫan ger ḫufteʾī ʿömr-i dırāz

Yek nefes (3) bīdār-dil gerded be-rāz

Bir ḫufte eger ʿömr-i dırāzda bu sözden yaʿnī bu kitābda olan (4) ḥayāt-baḫş kelimāt sebebi ile rāz [Ü416a] u niyāzda bir nefes bīdār-dil ola yaʿnī mā-sivādan (5) iʿrāż idüp cān u dilden cenāb-ı Eḥadiyyet'e müteveccih olup rūz u şeb (6) ṭāʿat ve ʿibādetden ḫālī olmaya.

4526

Bī-şekī dāʿim berāyed kār-ı men

[2472] idüp: -Ü.

Hīç şeksiz benüm kārum (7) dāʾim ẓāhir olur.

Munḳaṭıʿ gerded ġam u tīmār-ı men

Ol ḥālet sebebi ile benüm ġam u tīmārum (8) munḳaṭıʿ ve münʿadim olur . Zīrā bu kitābı bī-hūde teʾlīf eylemiş oluram (9) . Zīrā bu kitābuñ teʾlīfinden murād nām u şöhret degüldür belki hemān ḫalḳa (10) nefʿ ü naṣīḥatdür. *Tīmār* hem ġam maʿnāsınadur.

4527

Bes ki ḫod-rā çün çerāġī sūḫtem

Ziyāde (11) ki kendümi bir çerāġ gibi yaḳdum.

Tā cihānī-rā çü şemʿ efrūḫtem

Tā bu cihānı şemʿ gibi (12) rūşen eyledüm yaʿnī şemʿüñ nūr u żiyāsı sebebi ile muẓlim ve tārīk olan (13) maḥall rūşen olduġı gibi benüm kelimātumdan cihān ḫalḳına küllī laṭīf ḥālet (14) ve rūşen-dillik irişdi līkin bu kitābuñ teʾlīfinde bisyār zaḫmet çekdüm.

4528

Hemçü mişkātī şud ez-dūdem dimāġ

Rūḥānī dūddan benüm dimāġum bir mişkāt (15) gibi oldı yaʿnī benüm dimāġumda kudūretden bir eṯer ḳalmadı.

Şemʿ-i ḫuldem tā key (16) ez-dūd-ı çerāġ

Ben cennet şemʿiyem çerāġuñ tüninden ḳaçana degin yaʿnī dūd-ı çerāġdan (17) ḫalāṣ olmışam. Şeyḫ ʿAṭṭār ḥażretleri şemʿ-i cennet olduġı gibi inşāʾl-lāh (18) bu ḥaḳīr Şemʿu'llāh Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ faẓl u ʿināyeti ile sūz u güdāzdan (19) ḫalāṣ olup bihiştüñ Şemʾi olam.[2473]

4529

Rūz ḫurdem reft ü şeb ḫˇābem nemānd

Rūzda ekl ü (20) şürbüm gitdi ve şebde ḫˇābum ḳalmadı yaʿnī rūzda ṣāʾim ve şebde ḳāʾimem.

[S417b] (1) Ber-ciger cüz ḫūn-ı dil ābem nemānd

Cigerüm üzere ḫūn-ı dilden ġayrı ābum ḳalmadı (2) yaʿnī ʿışḳ sebebi ile sūḫte-dil oldum.

4530

[2473] olam: ola ōÜ.

Bā-dilem güftem ki iy bisyār gūy

Gönlüme didüm (3) ki iy çoḳ söyleyici

Çend gūyī ten zen ü esrār cūy

Niçe bir söylersin ḫāmūş (4) ol [Ü416b] ve esrār ṭaleb eyle . Zīrā efʿalüñ ḳavl üzere şerefi bisyārdur.

4531

Güft ġarḳ-ı (5) āteşem ʿaybem mekun

Gönlüm baña cevāb virüp didi ben ʿışḳ āteşine ġarḳam (6) bisyār gūyluḳdan ötürü beni taʿyīb eyleme.

Mībüsūzem ger nemīgūyem suḫan

(7) Eger söz söylemeyem yanaram . Zīrā hīç şeḳḳ ü reyb yoḳdur ki söz söylemek ile derūnda (8) olan sūz u ḥarāret noḳṣān-peẕīr olur.

4532

Baḥr-ı cānem mīzened ṣad güne cūş

(9) Benüm deryā-miṣāli cānum yüz güne cūş[2474] urur ve dem-be-dem ḥurūş.[2475]

Çün tüvānem (10) būd yek sāʿat ḫamūş

Bir sāʿat ḫāmūş olmaġa nice ḳādir oluram cesed[2476] (11) cāna tābiʿdür ve anuñ maḥkūmıdur.

4533

Ber-kesī faḫrī nemīārem bedīn

Bunuñ ile bir kimse (12) üzere faḫr getürmezem ve tefāḫür eylemezem.

Ḫ-īş-rā meşġūl mīdārem bedīn

(13) Bunuñla kendümi meşġūl ṭutaram . Zīrā bu kitābuñ teʾlīfi tefāḫür ṭarīḳi ile degüldür (14) belki hemān intifāʿ içündür.

4534

Gerçi ez-dil nīst ḫālī derd-i īn

Egerçi göñülden (15) ḫālī degüldür bunuñ derdi yaʿnī egerçi suḫan-gūyluġa meyl ü raġbetüm vardur.

(16) Çend gūyem çün neyem men merd-i īn

[2474] cūş: cūş u ḫurūş Ü.
[2475] ve dem-be-dem ḥurūş: -Ü.
[2476] cesed: cesed ḫod Ü.

Niçeye degin söyleyem çünki ben (17) bunuñ merdi degülem yaʿnī çünki bunuñ ḥaḳḳından gelmege ḳudretüm yoḳdur.

4535

Īn heme efsāne (18) vü bī-hūdegīst

Bu ḳīl ü ḳāl ve teʾlīf kitāb cemīʿan efsāne ve bī-hūdelikdür.

(19) Kār-ı merdān ez-menī pālūdegīst

Zīrā merdān-ı ʿışḳuñ kār u ʿādeti (20) kibr ü enāniyyetden pālūdelikdür yaʿnī ṣāf ve pāk olmaḳlıḳdur.

4536

Dil ki ū (21) meşġūl-i īn bī-hūde şud

Göñül ki o bu bī-hūdeye meşġūl ol.[2477]

[S417a] (1) Zū çi āyed çün suḫan fersūde şud

Andan yaʿnī göñülden[2478] ne ḥālet gelür çünki (2) söz fersūde ve perīşān oldı. *Çün* bunda teşbīh içün olmaḳ hem mümkindür (3) ki maʿnā aña göre olur.

4537

Mībebāyed terk-i cān zinhār kerd

Cānı terk [Ü417a] eylemek (4) zinhār eylemek gerek yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ yolında cānı niṯār idüp (5) nefsüñ şerrinden ḫalāṣ olmaḳ içün ḥażret-i Ḥaḳ'dan ʿazze ismuhu ʿiṣmet (6) ve emān ṭaleb eylemek gerek.

Zīn heme bī-hūde istiġfār kerd

Bu cemīʿ bī-hūdeden (7) istiġfār eylemek gerek.

4538

Çend ḫˇāhed baḥr-ı cān der-cūş būd

Cānum deryāsı (8) niçeye dek cūşda olmaḳ ister.

Cān fişānden bāyed ü ḫāmūş būd

(9) Bu yolda cān niṯār eylemek ve ḫāmūş olmaḳ gerek.

ḤİKĀYET

4539

Çün be-nezʿ üftād (10) ān dānā-yı dīn

[2477] ol: oldı Ü.
[2478] yaʿnī göñülden: -Ü.

Çünki ol dānā-yı dīn ḥālet-i nezʿe düşdi.

Güft (11) eger dānistemī men pīş ez-īn

Didi eger bundan evvel bileydüm

4540

Kīn şinev bergüft (12) çün dāred şeref

Ki bu istimāʿ ve ʿamel ḳavl üzere nice şeref ṭutar . Zīrā ġayrılaruñ (13) kelāmını istimāʿ idüp aña münāsib ʿamel eylemek ḳīl ü ḳāle her dem muḳayyed olup kitāb (14) teʾlīfine meşġūl olmaḳdan evlādur.

Der-suḫan key kerdemī ʿömrem telef

ʿÖmrümi (15) sözde ḳaçan telef eylerdüm.

4541

Ger suḫan ez-nīkūyī çün zer buved

Farażā söz eger (16) ḥüsn ü leṭāfet cihetinden altun gibi ola

Ān suḫan nā-güfte nīkūter buved

Ol (17) söz söylenmemiş ḫūb ve laṭīfrek olur.

Beyt

Dil zi-pür güft bümīred (18) der-beden

Gerçi güftāreş buved dürr-i ʿaden

4542

Kār āmed ḥişşe-i merdān-ı merd

(19) Meydān-ı ʿışḳda s̱ābit-ḳadem olan merdān-ı merdüñ ḥişşesi ʿamel geldi.

(20) Ḥişşe-i mā güft āmed īnt derd

Bizüm ḥişşemüz ḳavl geldi bu ḥālet ʿaẓīm (21) derddür.

4543

Ger çü merdān derd-i dīn būdī turā

Eger merdān-ı ʿışḳ gibi saña dīn [S418b] (1) derdi olaydı

Īn ki mīgūyem yaḳīn būdī turā

Bunı ki direm saña yaḳīn (2) olurdı ve cān u dilden benüm sözlerümi ḳabūl idüp aña münāsib ʿamel (3) eylerdüñ.

4544

[Ü417b] Zāşināyī çün dilet bīgāneīst

Ammā çünki aḥvāl-i ʿışḳdan (4) senüñ göñlüñ ziyāde ecnebī ve bī-naṣībdür.

Her çi mīgüyem turā efsāneīst

Pes ben (5) her ne ki direm saña ṣāfī bir ḳıṣṣa ve efsānedür andan ḥişşe-pezīr olmazsın.

4545

(6) Tu beḫusb ez-nāz hemçün ser-keşī

Sen bir ser-keş ve ṣāḥib-devlet gibi nāz cihetinden (7) yatup uyu

Tā menet efsāne mīgüyem ḫoşī

Tā ben saña ḫoşluġıla ḳıṣṣa ve ḥikāyet (8) diyem. Bu söz istihzā ṭarīḳi iledür.

4546

Ḫoş ḫoşet ʿAṭṭār eger efsāne güft

(9) ʿAṭṭār eger saña ḫoş ḫoş ḳıṣṣa ve ḥikāyet didi ise

Ḫˇāb ḫoşter āyedet tu ḫoş (10) büḫuft

Ol fesāne[2479] sebebi ile ḫˇāb saña ḫoş ve lezīzrek gelür sen laṭīf yatup (11) uyu.

4547

Bes ki mā der-rīg revġan rīḫtīm

Ziyāde ki biz rīge revġan dökdük yaʿnī (12) kelimātumuzdan kimse ḥişşe-pezīr[2480] olmadı.

Bes güher kez-ḥalḳ-ı ḫuk āvīḫtīm

Çok güher ki (13) ḫınzīruñ boġazına aşduk . Zīrā laṭīf kelimāt ki maḥallinde[2481] olmaya[2482] ḫınzīruñ boynına (14) gevher aşmaḳ gibidür.

4548

Bes ki īn ḫˇān-rā fürū ārāstīm

Ziyāde ki bu ḫˇānı (15) envāʿ-ı niʿmetle tamām zīnet eyledük yaʿnī bu kitābuñ derūnına bisyār esrār u maʿārif (16) derc eyledük.

Bes kez-īn ḫˇān gursene berḫāstīm

Çoḳ ki bu ḫˇāndan gursene (17) ḳalḳduḳ yaʿnī biz kendü kelimātumuzdan nefʿ-pezīr olmaduḳ.

[2479] fesāne: efsāne Ü.
[2480] ḥişşe-pezīr: ḳıṣṣa-pezīr Ü.
[2481] maḥallinde: maḥallinde vāḳiʿ Ü.
[2482] olmaya: oldı Ü.

4549

Bes ki güftem nefs-rā fermān (18) neburd

Nefsüme ziyāde ki naṣīḥat didüm ve esrār u maᶜārifden söyledüm fermān (19) iletmedüm.

Bes ki dārū kerdemeş dermān neburd

Ziyāde ki nefsüme ᶜilāc eyledüm dermān (20) iletmedi yaᶜnī her ne ḳadar ki anuñ ıṣlāḥına saᶜy ü ihtimām eyledüm hergiz mümkin (21) ve müyesser olmadı.

Beyt

Nefs ejderhāst ū key murdeest

Zānki ān bī-āletī [S418a] (1) efsürdeest

4550

[Ü418a] (1) Çün neḫˇāhed āmed ez-men hīç kār

Çünki benden hīç kār gelmeyiserdür.

(2) Şüstem ez-ḫod dest ü reftem bā-kenār

Kendümden el yudum ve kenāra gitdüm yaᶜnī saᶜy (3) ü ihtimāmdan ferāġat idüp Ḫüdāy ᶜazze ve celleye tevekkül idüp kendü ḥālüme (4) meşġūl oldum.

4551

Ceẕbe-i Ḥaḳ bāyed ez-pīşān beḫˇāst

Velāyet ḳaṣrınuñ ṣāḥib- (5) ṣadrlarından Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ ceẕbesini ṭaleb eylemek gerek.

Kīn be-dest-i men (6) neḫˇāhed geşt rāst

Zīrā bu ḥālet benüm dest ü saᶜyümile rāst ve müyesser olmayısardur (7) yaᶜnī nefs zebūn olup ṭāᶜat ve ᶜibādete ḳıyām göstermez mādām ki ceẕbe-i (8) Ḥaḳḳ müyesser olmaya.

4552

Nefs çün her laḥẓa ferbihter şeved

Çünki nefs her laḥẓa ferbih (9) ve ḳavīrek olur.

Nīst rūy-ı ānki ū bihter şeved

Aña imkān yoḳdur ki (10) ol eyürek nefs ola.

4553

Hīç neşnūd ū kez-ān ferbih neşud

Nefs hīç bir nesne istimāᶜ (11) eylemedi ki andan ferbih ve ḳavī olmadı.

Īn heme büşnūd u yek dem bih neşud

Bu esrār (12) u maᶜārif ve neṣāyiḥ ki bu kitābdadur cemīᶜīsini işitdi ve bir nefes eyü olmadı.

4554

(13) Tā nemīrem men be-ṣad zārī vü zār

Mādām ki ben yüz zārīġıla ve zār ölmeyem

(14) Ū negīred pend yā Rab zīnhār

O ki murād[2483] nefsdür pend ṭutmaz ve ṣalāḥ-peẕīr olmaz (15) yā Rabb zīnhār yaᶜnī nefs elinden emān ṭaleb eylerem iy Ḫüdāy ᶜazze ve celle sen iḥsān idüp beni andan (16) ḫalāṣ eyle.

ḤİKĀYET

4555

Çün bümurd İskender ender-rāh-ı dīn

Çünki İskender-i Ẕü'l-ḳarneyn ḥaḳḳ dīn (17) yolında öldi yaᶜnī çünki ölmek muḳarrer oldı.

Resṭaṭalis güft iy şāh-ı dīn

(18) Resṭaṭalis ki anuñ üstādı idi aña didi iy şāh-ı dīn

4556

Tā ki būdī pend (19) mīdādī müdām

Mādām ki ḥayātda idüñ müdām ḫalḳa pend virürdüñ

Ḫalḳ-rā īn (20) pend-i imrūzī tamām

Ḫalḳa bugünlük tamām ve kāfīdür . Zīrā hīç mevtden eşedd [S419b] (1) ve aḳvā pend yoḳdur.

4557

Zāᵓid āmed pend-i ḥāl ez-pend-i ḳāl

Pend-i ḥāl pend-i ḳālden zāᵓid ve müᵓessir geldi.

(2) Kīn heme naḳṣest ü ān cümle kemāl

[2483] murād: -Ü.

Zīrā bu ki murād pend-i ḳāldür naḳṣ ve ġayr-ı müʾesṣirdür ve ol ki (3) murād pend-i ḥāldür cümle kemāl ve teʾsīrdür.

4558

Pend gīr iy dil ki girdāb-ı belāst

İy dil pend (4) dut[2484] . Zīrā ki güẕergāhda belā girdābı vardur. Bu hem-vechdür pend ṭut iy dil . Zīrā (5) bu ʿālem belā girdābıdur eger pend ṭutar iseñ ḫalāṣ olursuñ.

Zinde-dil şev zān ki (6) merget der-ḳafāst

Zinde-dil olsa[2485] . Zīrā ki mevt ve ecell ḳafāñdadur bir nefes (7) emān virmez.

4559

Men zebān u nuṭḳ-ı murġān ser-be-ser

Ben cemīʿ murġlaruñ zebān ve nuṭḳını

Bā-tu güftem (8) fehm kun iy bī-ḫaber

Saña didüm iy bī-ḫaber fehm eyle. *Murġān*dan murād erbāb-ı sülūkdur. Anlaruñ *nuṭḳ u (9) zebān*ından murād anlaruñ ışṭılāḥātı ve mā-beynlerinde vāḳiʿ olan esrār u maʿārifdür.

4560

(10) Der-miyān-ı ʿāşıḳān murġān derend

ʿĀşıḳlaruñ arasında murġlar vardur.

(11) Kez-ḳafes pīş ez-ecel mīberperend

Ki ecelden evvel ḳafesden pervāz eylerler yaʿnī *mūtū (12) ḳabl en-temūtū*[2486] ḥasebince mevtden evvel fenā-ender-fenāya vuṣūl bulurlar. *Murġān*dan murād (13) bunda evliyāu'l-lāhuñ ʿālī-ḳadr ve bülend-pervāzlarıdur.

4561

Cümle-rā şerḥ ü beyān-ı dīgerest

(14) Cemīʿīsinüñ bir birine muġāyir şerḥ ü beyānı vardur.

Zān ki murġān-rā zebān-ı dīgerest

(15) Zīrā ki murġlaruñ bir ġayrı zebānı vardur . Zīrā ehl-i ẓāhir ve ehl-i bāṭın mā-beyninde bisyār (16) farḳ vardur.

4562

[2484] dut: ṭut Ü.
[2485] olsa: ol Ü.
[2486] "Ölmeden önce ölün."

Pīş-i sīmurġ ān kesī iksīr sāḫt

[Ü419a] Ol kimse sīmurġuñ ḥużūrında iksīr (17) düzdi yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ maḳbūli ve muḳarrebi oldı.

Kū zebān-ı (18) īn heme murġān şināḫt

Ki o cemīʿ murġlaruñ lisān ve esrārını fehm (19) ü idrāk eyledi ve anlarla hem-ḥāl ve hem-sīret oldı.

4563

Key şināsī devlet-i (20) rūḥāniyān

Sen rūḥānīlerüñ devlet ü ʿizzetini ḳaçan fehm eylersin yaʿnī [S419a] (1) fehm eylemege ḳādir degülsin . Zīrā sen hemān bu fānī devleti bilürsin.

(2) Der-miyān-ı ḥikmet-i Yunaniyān

Yunanīlerüñ ḥikmeti içinde yaʿnī mādām ki (3) sen bu ḥikmetden ḫalāṣ olmayasın ol devletden ḫaber-dār olmazsın. (4) Niteki buña işāret olunur.

4564

Tā ez-ān ḥikmet negerdī ferd tu

Mādām ki (5) sen ol ḥikmetden ferd ü pāk olmayasın

Key şevī der-ḥikmet-i dīn merd tu

(6) Dīn ḥikmetinde sen ḳaçan merd ü ḳavī olursın. Baʿżı nüsaḫda *dīn* yirine *Ḥaḳḳ* (7) vāḳiʿdür.

4565

Her ki nām-ı ān bered der-rāh-ı ʿışḳ

ʿIşḳ yolında her kim ki anuñ nāmını (8) yād u tezekkür eyler

Nīst der-dīvān-ı dīn āgāh-ı ʿışḳ

Dīn dīvānında ʿışḳuñ āgāhı degüldür (9) yaʿnī ʿışḳdan bī-ḫaber ve bī-behredür. *Ān*dan murād ḥikmet-i Yunanīdür (10) ki sebeb-i buʿd u ḫizlāndur.

4566

Kāf-ı küfr īncā be-Ḥaḳḳı'l-maʿrife

Küfrüñ kāf'ını (11) burada yaʿnī ʿışḳda maʿrifetu'l-lāh ḥaḳḳiçün

Dūster dārem zi-fā-yı felsefe

Felsefenüñ (12) fā'sından dostrek ṭutaram . Zīrā küfr kelime-i tevḥīdle refᶜ olur ammā (13) felsefiyyāt refᶜ olmaḳ ziyāde müşkildür. Murād *küfr* ü *felsefe* lafẓında olan (14) fā'dur.

4567

Zān ki ger perde şeved ez-küfr bāz

Zīrā ki küfrden eger perde[2487] refᶜ ü bāz ola.

Tu tüvānī (15) kerd ez-küfr iḥtirāz

Sen küfrden iḥtirāz eylemege ḳādir olursın . Zīrā baᶜde'l- (16) īmān küfr ehl-i īmāna zişt ve ḳabīḥ görünür [Ü419b] ḳatl ü ᶜaẕābı ḳabūl eyler küfri (17) ḳabūl eylemez.

4568

Līk ān ᶜilm-i cedel çün reh zened

Līkin ol baḥṣ ü cedel ᶜilmi (18) çünki yol urur.

Bīşter ber-merdüm-i āgeh zened

Ekṣer āgāh merdüm üzere urur . Zīrā (19) bu ᶜilm sebebi ile Ḫüdāy ᶜazze ve celleden dūr olanlar ṣāḥib-ᶜilmlerdür.

4569

(20) Ger ez-ān ḥikmet dilī efrūḫtī

Ol ḥikmetden eger göñlüñi şuᶜlelendüreydüñ (21) ve nūrānī eyleyeydüñ

Key çünīn fārūḳ ber-hem sūḫtī

Buncılayın fārūḳı [S420b] (1) ḳaçan yaḳarduñ yaᶜnī ᶜışḳ-ı İlāhī ve dīn-i mübīnden ḳaçan fārıġ olurduñ. (2) *Ez-ān ḥikmet*den murād ḥikmet-i Raḥmān.[2488]

4570

Şemᶜ-i dīn çün ḥikmet-i Yunan (3) büsūḫt

Dīn şemᶜi çünki Yunan'uñ ḥikmetini yaḳdı yaᶜnī çünki dīn-i mübīne (4) nisbet ḥikmet-i Yunan hīç ve nā-çīzdür.

Şemᶜ-i dil zān ᶜilm bernetvān fürūḫt

(5) Göñül şemᶜini ol ᶜilmden şuᶜlelendürmek ve rūşen eylemek mümkin degüldür . Zīrā (6) şemᶜ-i dīn rūşen olıcaḳ şemᶜ-i dil şemᶜ-i dīnden rūşen olur ol ᶜilmden (7) rūşen olmaz.

[2487] perde: -Ü.

[2488] Raḥmān: rūḥānīdür Ü.

4571

Ḥikmet-i Yeṯrib besest iy merd-i dīn

İy merd-i dīn saña Yeṯrib (8) ḥikmeti kāfīdür yaʿnī ḥażret-i Resūl'den ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem ẓuhūr bulan ḥikmet-i Sübḥānī (9) kāfīdür.

Ḫāk ber-Yunan fişān ez-derd-i dīn

Dīnüñ derdinden Yunan (10) üzere ḫāk ṣaç yaʿnī Yunan'a ve Yunanīlerüñ ḥikmetine iʿtibār ve iltifāt eyleme.

(11) Beyt

Be-Yeṯrib kun ṭaleb ser-çeşme-i ḥikmet ki lud ġarḳa

Zi-mevc-i ġayret Eflāṭūn (12) Yunanī vü Yunaneş

Yeṯrib Medīne-i Münevvere'dür ki server-i kāʾināt ʿaleyhi efḍalü'ṣ-ṣalavāt (13) anda medfūndur.

4572

Tābe-key gūyī tu iy ʿAṭṭār ḥarf

İy ʿAṭṭār sen ʿaceb ḳaçana degin (14) söz söylersin.

Nīstī tu merd-i īn kār-ı şigerf

Sen[2489] muʿaẓẓam ve müşkil kāruñ (15) merdi degülsin . Zīrā ʿışḳ ḳīl ü ḳāl istemez belki derd ü ḥāl ister sen (16) ḫod ḳīl ü ḳālden ferāgat eylemezsin.

4573

[Ü420a] Ez-vücūd-ı ḫ̌īş bīrūn āy pāk

(17) Kendü vücūduñdan bi'l-külliyye ṭaşra gel yaʿnī aḫlāḳ-ı ẕemīmeden bi't-tamām pāk ol.

(18) Ḫāk şev ez-nīstī ber-rūy-ı ḫāk

Fenā ve nīstlik cihetinden ḫāküñ[2490] yüzi (19) üzere ḫāk ol.

Beyt

Bürāder çü ʿāḳıbet ḫākest

Ḫāk şev pīş ez-ānki (20) ḫāk şevī

4574

Tā tu hestī pāyimāl-i her ḫasī

[2489] Sen: Sen bu Ü.
[2490] ḫāküñ: ḫāk Ü.

Zīrā mādām ki sen varsın yaʿnī mādām ki (21) mā-sivādan ferāġat idüp ifnā-yı vücūddan behrever olduñ umūr-ı [S420a] (1) dünyeviyyeden ötürü her bir ḫas ve denīnüñ pāyimāl ve zebūnısın.

Nīstī tu (2) tāc-ı farḳ-ı her kesī

Bu ḥāletde her bir kimsenüñ başınuñ tācı degülsin (3) yaʿnī herkesüñ ḥużūrında ʿazīz ve şerīf olmazsın.

4575

Tu fenā şev tā heme murġān-ı rāh

(4) Sen fānī ol tā ṭarīḳ-i ʿışḳuñ cemīʿ murġları ki murād ʿuşşāḳdur

(5) Reh dehendet der-beḳā tā pīşgāh

Beḳādan ṣadra degin saña yol vireler.

4576

Güfte-i (6) tu reh-ber-i tu bes buved

Senüñ kelimātuñ saña reh-ber ve delīl yeter.

Kīn suḫan ḫod reh-ber-i (7) herkes buved

Zīrā bu kelimāt ḫod herkese reh-ber ve delīl olur.

4577

Ger neyem murġān-ı reh-rā (8) hīç kes

Ben egerçi ṭarīḳ-i ʿışḳ murġlarınuñ hīç kimsesi degülem yaʿnī ʿuşşāḳ gibi egerçi[2491] (9) ʿālī-ḳadr ve bülend-maḳām degülem.

Ẕikr-i īşān kerdem īnem faḫr bes

Līkin bu kitābda (10) anları ẕikr eyledüm ve bu ḥālet baña faḫr ü şeref yeter.

4578

Āḫirem zān kārvān gerdī resed

(11) Ol kārvāndan āḫir baña bir ġubār irişür.

Ḳısm-ı men zān reftegān derdī resed

(12) Ol āḫirete gitmişlerden baña bir derd irişür. Murād *men eḥabbe şeyʾen ekṯere ẕikruh*[2492] (13) ḥasebince her kim ki Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ dostlarına cān u dilden muḥabbet idüp (14) her dem anları yād idüp evṣāf-ı ḥamīdelerini söylese ol

[2491] egerçi: -Ü.
[2492] "Bir şeyi seven kimse onu çokça anar."

kimseye be-her ḥāl (15) anlaruñ cānibinden bir ceẕbe [Ü420b] ve ḥālet ve ʿışḳ u muḥabbet irişür.

ḤİKĀYET

4579

(16) Ṣūfī-rā güft ān pīr-i kühen

Ol kühen pīr bir ṣūfīye didi.

Çend (17) ez-merdān-ı Ḥaḳ güyī suẖan

Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ dostlarından yaʿnī anlaruñ evṣāfından (18) niçe bir söz söylersin.

4580

Güft ẖoş āyed zebān-rā ber-devām

Ṣūfī ol kimseye cevāb virüp (19) didi zebānına devām üzere ẖoş ve laṭīf gelür.

Ān çi mīgüyend ez-merdān müdām

Ol (20) nesne ki Ḥaḳḳ teʿālā ḥażretinüñ dostlarından müdām söylerler. Lā-cerem ben hem anlara tebaʿiyyet idüp her dem (21) anlaruñ evṣāfını söylerem. Şeyẖ[2493] ʿAṭṭār ḥażreti ḳaddesa'l-lāhu sırrahu'l-ʿazīz yine kendü cānibinden söylemege şurūʿ eyledi.

4581

Ger neyem zīşān ez-īşān güfteem

Eger anlardan degül isem bārī anlardan söylemişem ve anlaruñ aḥvālini beyān eylemişem.

Ḫoş dilem kīn ḳıṣṣā ez-cān güfteem

Ḫoş-dil ve mesrūram . Zīrā bu ḳıṣṣayı cāndan diyem ṭaraf-ı lisāndan[2494] dimemişem.

4582

Ger nedārem ez-şeker cüz nām behr

Eger ben şekerden nāmdan ġayrı behr ü naṣīb ṭutmaz isem

Īn besī bihter ki ender-kām zehr

[2493] S nüshasında buradan 420a'nın sonuna kadar derkenar olarak yazılmıştır. Dolayısıyla satır numarası verilememiştir.
[2494] lisāndan: lisān Ü.

Bu ḥālet çoḳ eyürekdür andan ki ṭamaḳda zehr ola yaʿnī kām ve dehānda zehr olmaḳdan şeker nāmı olmaḳ evlādur pes ʿavāmı yād eylemekden ḫavāṣṣı yād eylemek evlādur egerçi anlardan degülem . Zīrā *ẕikru'l-ʿayşi nıṣfu'l-ʿayşi.*[2495]

4583

Cümle-i dīvān-ı men dīvānegīst

Benüm dīvānumuñ cümlesi dīvānelikdür yaʿnī benüm dīvānumda olan kelimātdan behrever olan kimse ʿışḳ u fenāya vuṣūl bulur.

ʿAḳl-rā bā-īn suḫan bīgānegīst

ʿAḳluñ bu sözle bīgāneligi vardur yaʿnī ʿaḳl-ı maʿāş ṣāḥibleri bu kelimātı istimāʿ idüp murād ne idügini fehm eylemege ḳādir degüllerdür.

4584

Cān negerded pāk ez-bīgānegī

[Ü421a] Cān bīgānelikden (1) [S421b] pāk ve ḫalāṣ olmaz.

Tā neyābed būy-ı īn dīvānegī

Mādām ki cān bu cünūnuñ (2) rāyiḥasını bulmaya yaʿnī mādām ki cünūn-ı ʿışḳdan behrever olmaya esrār-ı İlāhī'yi fehm eylemege (3) imkān olmaz

4585

Men nedānem çend güyem iy ʿaceb

Ben bilmem iy ʿaceb niçeye dek söylerem.

Çend güm nā-kerde (4) cüyem iy ʿaceb

Żāyiʿ eylenmemiş nesneyi iy ʿaceb nice bir ṭaleb eyleyem.

4586

Ez-ḥamāḳat terk-i devlet güfteem

(5) Ḥamāḳatdan ʿamel ve sükūt devletini terk eylemişem.

Ders-i bī-kārān-ı ġaflet güfteem

Ġaflete giriftār (6) ʿamelsizlerüñ dersini dimişem . Zīrā anlar bu kitābdan behrever olur ṭāʿat ve ʿibādete meşġūl (7) olmazlar. Evvelki *güfteem* kerdeem maʿnāsınadur *terk* lafẓı ile istiʿmāl olunduġı içün.

4587

Ger merā güyend (8) iy güm kerde rāh

[2495] "Zevk ü safayı anmak gönlünce yaşamanın yarısıdır."

Eger baña diyeler iy ṭarīḳ-i ṣavābı yitürmiş kimse

Hem be-ḫod ʿöẕr-i günāh-ı ḫod biḫᵛāh

(9) Hem kendü günāhuñ ʿöẕrini kendüñ ile iste yaʿnī günāhlaruñ içün kendüñ iʿtiẕār eyle.

4588

(10) Mīnedānem tā şeved īn kār rāst

Bilmezem iy ʿaceb bu kār rāst olur mı.

Tā tüvānem (11) ʿöẕr-i īn ṣad ʿömr ḫᵛāst

Tā yüz ʿömr bunuñ ʿöẕrini dilemege ḳādir olam yaʿnī eger ḥadden (12) ziyāde zamānda günāhumdan ötürü iʿtiẕār eylesem ol ʿöẕr yirin bulmaz.

4589

Ger demī der-rāh-ı (13) ū ber-kāremī

Eger Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ yolında bir dem ʿamel üzere olaydum

Key çünīn müstaġraḳ-ı (14) eşʿāremī

Eşʿāra ḳaçan böyle meşġūl ve müstaġraḳ olurdum. Şeyḫ ʿAṭṭār ḥażretlerinüñ bu kelimātı (15) *ḥażmā*-yı[2496] li-nefsihi ṭarīḳi üzeredür.

4590

Ger merā der-rāḥ-ı ū būdī maḳām

Eger anuñ yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ (16) yolında baña maḳām olaydı

Şīn-i şiʿrem şīn-i şer geştī müdām

Şiʿrüñ şīn'i baña müdām şerrüñ (17) şīn'i olurdı yaʿnī şiʿr baña ʿayn-ı şerr görünüp andan ferāġat eylerdüm. Ṣūfīlerüñ (18) ıṣṭılāḥātındandur ḥāl ve maḳām. Ṣūfīlerde ṣāḥib-ḥāl [Ü421b] çoḳdur ammā ṣāḥib-maḳām azdur. (19) Bu beytde[2497] vāḳiʿ olan maḳāmdan murād bu maḳāmdur.

4591

Şiʿr güften ḥüccet-i bī-ḥāṣılīst

(20) Şiʿr dimek ḥāṣılsızlıġuñ ḥüccetidür yaʿnī egerçi şiʿr dimek bī-fāʾide ve bī-hūde bir ḥāletdür.[2498]

[2496] "Kim de inanmış salih ameller işlerse o, ne zulme uğramaktan korkar, **ne yoksun bırakılmaktan.**" Tā Hā/112.

[2497] beyt: beyte Ü.

[2498] yaʿnī egerçi şiʿr dimek bī-fāʾide ve bī-hūde bir ḥāletdür: -Ü.

(21) **Ḫ ̃işten vā-dīd kerden cāhilīst**

Kişi kendüsini meşhūr eylemek ve āşikār eylemek egerçi cāhillikdür.

4592

Çün nedīdem der-cihān maḥrem [S421a] (1) kesī

Līkin cihānda çünki maḥrem bir kimse görmedüm ki esrārumı aña fāş ve āşikār[2499] eyleyem.

(2) Hem be-şiᶜr-i ḫod fürū güftem besī

Hem anı nihānī kendü şiᶜrümde vāfir söyledüm yaᶜnī şiᶜrümde derc ü (3) pinhān eyledüm.

4593

Ger tu merd-i rāz-dānī bāz-cūy

Eger sen rāz[2500] merd iseñ ol esrārı benüm (4) şiᶜrümden ṭaleb eyle.

Ḫūn-fişān ü ḫūn-girī vü rāz-cūy

Çeşmüñden ḳan niṯār eyle ve ḳan (5) aġla ve rāz ṭeleb eyle yaᶜnī rāz ṭaleb eyler iseñ bu vechile ṭaleb eyle.

4594

Zān ki men ḫūn-ı sirişk efşāndeem

(6) Zīrā ki ben ḳanlu gözyaşı niṯār eylemişem.

Tā çünīn ḫūn-rīz ḥarfī rāndeem

Tā bu (7) bencileyin ḳan dökici bir söz dimişem yaᶜnī benüm bu sözlerümüñ sırrına vuṣūl bulan (8) be-her ḥāl ḳan aġlar.

4595

Ger meşām ārī be-baḥr-ı jerf-i men

Eger benüm jerf baḥrüme meşām getüresin (9) yaᶜnī eger benüm eşᶜārumı ḳokulayasın

Bişnevī tu būy-ı ḫūn ez-ḥarf-i men

Benüm ḥarf u kelimātumdan (10) ḳanuñ rāyiḥasını istişmām eylersin bu ḫiṭābāt ḫavāṣṣadur . Zīrā aᶜvām ḳābil-i ḫiṭāb degüldür.

4596

[2499] ve āşikār:- Ü.
[2500] rāz: rāz-dān Ü.

(11) Her ki şud ez-zehr-i bidᶜat derdmend

Her kim ki bidᶜat zehrinden derdmend ve rencūr oldı

(12) Bes buved tiryākeş īn ḥarf-i bülend

Bu bülend ḥarf u kelimāt aña tiryāk kāfīdür. Ḫulāṣa-i kelām (13) budur ki erbāb-ı sülūkdan bidᶜate giriftār olan sālik çünki benüm kitābumı tamām oḳuya (14) bidᶜatden ḫalāṣ olur. *Bidᶜat* ḫod ḍalāletdür ᶜaceb ḥāletdür. [Ü422a] Bu zamānda her bidᶜat ki ẓāhir (15) olur ḫalḳ-ı cihān bu bidᶜatdür diyü andan iᶜrāż eylemezler belki cān u dilden aña bir vechile (16) raġbet eylerler ki ferāᵓiż ve sünene ol ḳadar raġbet eylemezler. Bidᶜat ḫod sebeb-i ḍalālet idügi (17) ḫod muḳarrerdür. Niteki Şeyḫ ᶜAṭṭār ḥażreti ḳaddesa'l-lāhu sırrahu'l-ᶜazīz bidᶜati zehre teşbih eylemişdür.

4597

(18) Gerçi ᶜaṭṭāram men ü tiryāk dih

Egerçi ben ᶜaṭṭāram ve ġayrıya tiryāk viriciyem

Sūḫte (19) dārem ciger ḫūn pāk dih

Cigerüm yanmışdur baña cemīᶜan ḳan vir.

4598

Hest ḫalḳ-ı bī-nemek (20) bes bī-ḫaber

Melāḥat ve ḥāletsiz ḫalḳ esrār-ı Sübḥānī ve maᶜārif-i Ṣamedānī'den ziyāde (21) ġāfil ve bī-ḫāberdür.

Lā-cerem zān mīḫurem tenhā ciger

Ol sebebden lā-cerem yalıñuz[2501] cigerümüñ [S422b] (1) ḳanını yirem yaᶜnī ḫalvetümde riyāżet ve mücāhedeye meşġūl olup hergiz kimseye iḥtiyāc ᶜarż eylemezem.

4599

(2) Çün zi-nān-ı ḫuşk gīrem sofra pīş

Çünki ḫuşk nāndan öñümde sofra ṭutam (3) yaᶜnī çünki ḳatḳısuz hemān ṣāfī etmek yimek isteyem.

Ter kunem ez-şūrbā-yı çeşm-i ḫˇīş

(4) Anı kendü çeşmüm şūrbāsından ter eylemişem yaᶜnī ol nānı gözüm yaş ile ter idüp yirem.

4600

[2501] yalıñuz: -Ü.

(5) Ez-dilem ān sofra-rā biryān kunem

ʿIşḳ āteşi ile kebāb olmış göñlümden ol sofraya (6) biryān eylerem.

Geh gehī Cebrāʾīl-rā mihmān kunem

Gāh gāhī anuñile ḥażret-i Cebrāʾil'i ʿaleyhi's-selām ḳonuḳlaram (7) . Zīrā bu beyān olunan niʿmet rūḥānī niʿmetdür ki ḥażret-i Cebrāʾil'e lāʾıḳdur.

4601

Çün merā Rūḥu'l-Ḳudüs hem- (8) sāyeest

Çünki ḥażret-i Cebrāʾil ʿaleyhi's-selām benüm hem-sāye ve mihmānumdur.

Key tüvānem nān-ı (9) her müdbir şikest

Her bed-baḫt ve denīnüñ nān u ṭaʿāmını yimege ḳaçan ḳādir oluram.

4602

(10) Men neḫˇāhem nān-ı her nā-ḫoş meniş

[Ü422b] Ben her bed-sīret ve zişt-ḫuyuñ nānını istemezem.

(11) Bes buved īn nānem ü īn nān-ḫuriş

Baña bu nān ve bu nān-ḫuriş yeter. *Nān* ve *nān- (12) ḫuriş*den murād ne idügi bu maḥalle ḳarīb ẕikr olunmışdur.

4603

Şud ġınāʾu'l-ḳalb (13) cān-efzāy-ı men

Ġınāʾ-ı ḳalb baña rūḥ ve ḥayāt ziyāde idici oldı.

Şud ḥaḳīḳat kenzi *lā-yefnā*-yı[2502] men

(14) Ḥaḳīḳat benüm fenā-peẕīr olmaz bāḳī gencümdür. *Ḥaḳīḳat*den murād bunda vuṣūl-i ila'l-lāhdur.

4604

(15) Her tüvānger kīn çünīn gencīş hest

Her ġanī ki anuñ buncılayın bir genc ü mālı vardur.

Key şeved (16) der-minnet-i her sifle pest

Ol ġanī her sifle ve denīnüñ ḳatında[2503] ḳaçan pest ve zebūn olur.

4605

(17) Şükr Īzed-rā ki der-bārī neyem

[2502] Hadis-i kutsinin tamamı şöyledir: "el-ḳanāʿatu **kenzun lā-yefnā**" (Kanaat, bitmez tükenmez bir hazinedir.) bk. Yardım; *Mesnevī Hadisleri*, s.66.

[2503] ḳātında: minnetinde Ü.

Ḫüdāy teᶜālā ḥażretine celle ẕikruhu şükr olsun bir ḳayd u bārda (18) degülem yaᶜnī umūr-ı dünyeviyyeden hīç bir nesneye teḳayyüdüm yoḳdur.

Beste-i her nā-sezāvārī neyem

Her nā-sezāvār (19) ve nā-maᶜḳūle muḳayyed ve mültefit degülem.

4606

Men zi-kes ber-dil kücā bendī nehem

Ben kimseden (20) göñlüm üzere ḳanda bir bend ḳoram yaᶜnī hīç kimsenüñ ḳayd u fikrinde degülem.

Nām-ı her dūnī (21) ḫüdāvendī nehem

Her bir dūn ve denīnüñ nāmını bir ḫüdāvendī[2504] ḳoram yaᶜnī ḫüdāvendümi [S422a] (1) direm.

4607

Ne ṭaᶜām-ı hīç ẓālim ḫurdeem

Ne hīç bir ẓālimüñ ṭaᶜāmını yimişem

Ne kitābī-rā taḫallüṣ (2) kerdeem

Ne kitāblarumdan bir kitāba taḫallüṣ eylemişem yaᶜnī maḫlaṣ yazmamışam.

4608

Himmet-i ᶜālīm memdūḥam (3) besest

Himmet-i ᶜālī benüm memdūḥum kāfīdür.

Ḳūt-ı cismem ḳuvvet-i rūḥam besest

Benüm cismümüñ (4) ḳuvvet ve ġıdāsı rūḥumuñ ḳuvveti kāfīdür . Zīrā lāzım olan rūḥdur cism degüldür.

4609

(5) Pīş-i ḫod burdend pīşiyān merā

Pīşīnler beni kendülerinüñ ḥużūrına iletdiler.

Tābe-key zīn (6) ḫˇīşten-bīnān merā

Bu kendülerini göricilerden bu ḥālet baña ḳaçana dek ben ḫod [Ü423a] (7) bunlardan fārıġam. *Pīşīnān*dan murād bunda aṣḥāb-ı cāh u celāl olmaḳ ziyāde rūşendür.

4610

(8) Tā zi-kār-ı ḫalḳ āzād āmedem

[2504] ḫüdāvendī: ḫüdāvend Ü.

Tā ki ḫalḳuñ kār u fikrinden āzād geldüm ve fārıġ oldum.

(9) Der-miyān-ı ṣad belā şād āmedem

Yüz belānuñ içinde şād geldüm yaʿnī mesrūr oldum (10) . Zīrā cemīʿ buʿd u ḫiẕlān ve ālām u ġumūma sebeb ḫalḳuñ iḫtilāṭ ve muṣāḥib ve muḳārenetidür.

4611

(11) Fārıġam zīn zümre-i bed-ḫˇāh nīk

Bu bed-ḫˇāh cemāʿatden ziyāde fārıġ ve iʿrāż idiciyem.

(12) Ḫˇāh nāmem bed kunend ü ḫˇāh nīk

İsterlerse nāmumı[2505] bed ve isterlerse nīk eylesünler yaʿnī gerekse (13) fāsıḳ gerekse ṣāliḥ disünler.

4612

Men çünān der-kār-ı ḫod dermāndeem

Ben (14) kendü kār u ḥālümde ancılayın dermānde ve ḫayrān ḳalmışam.

Kez-heme āfāḳ dest (15) efşāndeem

Ki cemīʿ ʿālemden ferāġat ve iʿrāż eylemişem.

4613

Ger dirīġ ü derd-i men (16) bişnūdī-ī

Eger benüm dirīġ ü derdümi istimāʿ ideydüñ

Tu besī ḫayrānter ez-men (17) būdī-ī

Sen çok benden[2506] ḫayrānrek olurduñ.

4614

Cism ü cān reft ü zi-cān (18) ü cism-i men

Benüm cism ü cānum gitdi ve benüm cān u cismümden

Nīst cüz derd ü dirīġī (19) ḳısm-ı men

Bir derd ü dirīġden ġayrı benüm naṣībüm yoḳdur. Murād fenā-ender-fenāya vuṣūl (20) bulup ʿışḳ-ı İlāhī sebebi ile rūz u şeb sūz u güdāzda ve āh u fiġānda olduġı.[2507]

ḤİKĀYET

[2505] nāmumı: benüm Ü.
[2506] çok benden: benden çoḳ Ü.
[2507] olduġı: olduġın işʿārdur Ü.

4615

Rāh-bīnī vaḳt-i pīç-ā-pīç merg

Bir rāh-bīn mevtüñ ālām ve şedāʾidinde [S423b] (1) yaʿnī ḥālet-i nezʿde

Güft çün rāh-rā nedārem hīç berg

Eyitdi ki çünki āḫiret (2) yolı içün hīç zād u berg ṭutmazam yaʿnī hīç ʿilmüm yoḳdur.

4616

Ez-ḫuy-ı ḫaclet kefī (3) gil kerdeem

Ḫacālet ʿırḳından bir avuç gil eylemişem.

Pes ez-ū ḫıştī be-ḥāṣıl kerdeem

Ve ol (4) balçıḳdan [Ü423b] bir kerpiç ḥāṣıl eylemişem.

4617

Şīşeʾī pür-eşk dārem nīz men

Ben gözyaşı ile memlū (5) bir şīşe ṭutaram.

Jendeʾī berçīdeem behr-i kefen

Kefenden ötürü bir eski cāme tedārik (6) ve ḥāżır eylemişem.

4618

Evvelem ez-eşk çün ġaslī dihīd

Evvel çünki ol şīşe[2508] içinde olan (7) eşkden beni pāk yuyasız.

Āḫirem ān ḫışt zīr-i ser nihīd

Āḫir ol kerpici benüm (8) başum altına ḳoyasız.

4619

Vān kefen der-āb-ı çeşm āġışteem

Ve ol kefeni gözyaşı (9) içinde ışlatmışam.

İy dirīġā ser-be-ser binvişteem

Ol kefende başdan başa iy (10) dirīġā yazmışam.

4620

Ān kefen çün der-tenem pūşīd pāk

Ol kefeni çünki tenüm üzere (11) tamām örtesiz.

Zūd teslīmem kunīd ān geh be-ḫāk

[2508] şīşe: -Ü.

Andan ṣoñra beni ḫāke tīz teslīm (12) eyleyesiz. *Kunīd* fiʿl-i mużāriʿ muḫāṭab-ı cemʿ olmaḳ ensebdür emr-i ḥāżır-ı cemʿ olmaḳdan.

4621

(13) Çün çünīn kerdīd tā maḥşer zi-mīġ

Çünki böyle eyledüñüz bulutdan ḳıyāmete (14) degin

Ber-ser-i ḫākem nebāred cüz dirīġ

Benüm ḳabrümüñ başı yaʿnī ḳabrüm üzere dirīġden (15) ġayrı yaġmaz yaʿnī hemān dirīġ yaġar.

4622

Dānī īn çendīn dirīġā behr-i çīst

(16) Bilür misin bu ḳadar dirīġā neden ötürüdür

Peşşeʾī bā-bād netvānist zīst

Bir süri (17) siñek bādla dirilmege ve muṣāḥabete ḳādir olmadı. Bundan murād ne idügi bu beytde (18) şerḥ ü beyān olunur.

4623

Sāye ez-ḫurşīd mīcūyed viṣāl

Sāye āfitābdan viṣāl ister ammā (19) bulmaz.

Mīneyābed īnt sevdā-yı muḥāl

İşte saña muḥāl sevdā . Zīrā sāyenüñ (20) ḫod āfitāba ḳarīn ve ḳarīb olması muḥāldür. Ḫulāṣa-i kelām budur ki peşşenüñ (21) bādla muḳārenet ve muṣāḥabeti ve sāyenüñ āfitāb ile muḫāleṭet[2509] ve muṣāḥabeti[2510] vechile ʿādetā [S423a] (1) muḫāl olduġı gibi peşşe ve sāye meṣābesinde olan insān hem cemāl-i İlāhī [Ü424a] (2) müşāhedesinde bu üslūb üzeredür ki muḥāldür egerçi āḫiretde müyesser olısardur Muʿtezilīnüñ körlügine.

4624

(3) Gerçi hest bes muḥālī āşikār

Bu ḥālet egerçi ziyāde āşikār ve ẓāhir bir muḥāldür.

(4) Cüz muḥāl-endīş ū-rā nīst kār

[2509] muḫāleṭet: muḫāṭab Ü.
[2510] muṣāḥabeti: muṣāḥabeti her Ü.

Lī̇kin ziyāde ḥırṣ u ṭamaᶜından anuñ kār u fikri (5) muḥāl fikr idicilikden ġayrı degüldür.

4625

Her ū binhed der-ī̇n endī̇şe ser

Her kim (6) o bu fikre baş ḳor yaᶜnī̇ fikri hemān bu ḥālet-i ḫūbdur.

Ū ez-ī̇n bihter çi (7) endī̇şed diger

Ol kimse bundan ḫūb ve laṭī̇frek girü ne fikr eyler ḥālbuki her iki (8) cihānda bundan laṭī̇frek bir fikr yoḳdur viṣāl ü müşāhede-i Cemāl müyesser olmasa (9) *ẕikru'l-ᶜayşi nıṣfu'l-ᶜayşi*[2511] ḫod muḳarrerdür.

4626

Saḫter bī̇nem be-her dem müşkilem

Her dem (10) müşkilümi ṣaᶜbrek ve saḫtrek görürem.

Çün beperdāzem ez-ī̇n müşkil dilem

Gönlümi bu (11) müşkilden nice ḫālī̇ eyleyem. Murād dem-be-dem müşāhede-i Cemāl'e iştiyāḳ ve ḥırṣı ziyāde (12) olduġın işᶜārdur.

4627

Kī̇st çün men ferd ü tenhā mānde

Bencileyin ferd (13) ü tenhā ḳalmış kimdür.

Ḫuşk-leb ġarḳāb-ı deryā mānde

Deryānuñ ġarḳāb (14) ve girdābında ḫuşk-leb ve teşne ḳalmışam.

4628

Ne merā hem-rāh u hem-dem hī̇ç kes

Ne baña (15) hī̇ç kimse hem-rāh ve hem-demdür

Ne merā hem-derd ü maḥrem hī̇ç kes

Ne hī̇ç kimse baña (16) hem-derd ü maḥremdür.

4629

Ne zi-himmet meyl-i memdūḥī̇ merā

ᶜUluvv-himmet sebebinden (17) baña memdūḥluḳ meyli vardur yaᶜnī̇ kimsenüñ memdūḥı olduġuma meyl ü raġbetüm (18) yoḳdur.

Ne zi-ẓulmet ḫalvet-i rūḥī̇ merā

[2511] "Zevk ü safayı anmak gönlünce yaşamanın yarısıdır."

Ne baña ẓulmetden bir rūḥ ḫalveti vardur (19) yaʿnī ʿuzletde olan ẓulmetden rūḥuma bir elem ve inḳıbāż gelmez.

4630

Ne dil-i kes (20) ne ser-i ḫod nīz hem

Ne baña kimsenüñ [Ü424b] ḫāṭırı ne kendü hevesüm daḫı hem vardur.

Ne ser-i nīk (21) ü ser-i bed nīz hem

Ne baña nīk hevesi ve ne bed hevesi daḫı hem vardur yaʿnī nīk [S424b] (1) ü bedden fārıġam.

4631

Ne hevā-yı loḳma-i sulṭān merā

Ne baña sulṭānuñ loḳma ve ṭaʿāmınuñ (2) meyl ü hevāsı vardur

Ne ḳafā vü sīlī-i derbān merā

Ne baña derbānuñ ḳafā ve sīlī hevesi (3) vardur.

4632

Ne be-tenhāyī ṣabūrī yek demem

Ne tenhālıḳda bir dem baña ṣabūrluḳ vardur

(4) Ne dilem ez-ḫalḳ dūrī yek demem

Ne göñlüme ḫalḳdan bir dem ıraḳlıḳ vardur (5) yaʿnī her dem anlara ḫayr duʿā eylerem.

4633

Hest cümle ḥāl-i men zīr ü zeber

Benüm cümle ḥālüm zīr (6) ü zeber ve mükedderdür.

Ān çünān kān pīr dād ez-ḫod ḫaber

Ancılayın ki ol pīr kendüsinden (7) ḫaber virdi.

ḤİKĀYET

4634

Pāk-dīnī güft sī sāl-i tamām

Bir velī didi tamām otuz yıl

(8) ʿÖmr bī-ḫod mīgüẕārem ber-devām

Devām üzere ʿömrümi bī-ḫod geçürürem yaʿnī hergiz (9) kendümden ḫaberüm yoḳdur.

4635

Hemçü İsmāʿīl der-ḫod nābedīd

İsmāʿīl peyġām-ber (10) ʿaleyhi's-selām gibi kendümde nābedīd yaʿnī kendümden bī-ḫaberem.

Ān zamān kū-rā peder ser (11) mīburīd

Ol zamānda ki pederi anuñ başını kesmek istedi yaʿnī İbrāhīm peyġām-ber (12) ʿaleyhi's-selām anı boġazlamaḳ istedi yaʿnī ol zamānda İsmāʿīl peyġām-ber ʿaleyhi's-selām (13) kendüsinden bī-ḫod ve bī-ḫaber olduġı gibi ben devām üzere bī-ḫod ve bī-ḫaberem.

4636

(14) Çün buved ān kes ki ū ʿömrī güẕāşt

Nice olur ol kimse ki o bir ʿömri

Hemçü (15) ān yek dem ki İsmāʿīl dāşt

Ol bir dem gibi geçürdi ki ḥażret-i İsmāʿīl ṭutdı (16) yaʿnī bir kimse ki anuñ cemīʿ ʿömri İsmāʿīl peyġām-ber ʿaleyhi's-selāmuñ ol bir demi gibi ola (17) ol kimsenüñ ḥāli nice olur. *Güẕāşt* bunda geçürdi maʿnāsına şerḥ olundı (18) ve geçdi maʿnāsına hem mümkindür.

4637

Kes çi [Ü425a] dāned tā der-īn ḥabs[2512]**-i taʿab**

Kimse ne bilür bu taʿab (19) ve müşkil ḥabsda ki murād rūḥ-ı nūrānīnüñ cesed-i ẓulmānīye giriftār olduġıdur.

(20) ʿÖmr-rā çün mīgüẕārem rūz u şeb

Rūz u şeb ʿömri nice geçürürem.

4638

(21) Gāh mīsūzem çü şemʿ ez-intiẓār

Gāhī intiẓār cihetinden şemʿ gibi yanaram

[S424a] (1) Gāh mīgiryem çü ebr-i nev-bahār

Gāhī nev-bahār ebri gibi bisyār girye eylerem.

[2512] ḥabs: nefs Ü.

4639

Der-furūġ-ı şemᶜ (2) mībīnī ḫoşī

Sen egerçi şemᶜüñ furūġ ve şuᶜlesinde egerçi ḫoşluḳ görürsin

(3) Mīnebīnī der-ser-i ū āteşī

Līkin anuñ ser ü derūnında olan ol āteşi görmezsin.

4640

Ān ki (4) ez-bīrūn kuned der-men nigāh

Ol kimse ki ẓāhirümden baña naẓar eyler.

Key bered hergiz derūn-ı sīne rāh

(5) Ol kimse hergiz benüm ṣadr u ḳalbümüñ derūnında ḳaçan yol iledür yaᶜnī benüm ḳalbümde olan (6) sūz u ḥarāreti fehm eylemege ḳādir olmaz.

4641

Der-ḫam-ı çevgān çü gūyī hīç cāy

Çevgānuñ (7) ḫamında olan bir ṭop gibi

Mīnedānem pāy ez-ser ser zi-pāy

Hīç bir maḥalde pāyumı (8) serümden[2513] pāyumdan bilmezem. Lā-cerem gūy ser-gerdān olduġı ben ḥayrānem.

4642

Ez-vücūd-ı (9) ḫod nekerdem hīç sūd

Kendü vücūdumdan hīç fāʾide eylemedüm.

Kān çi kerdem Vān çi güftem hīç būd

(10) Ve ol nesne ki eyledüm ve ol nesne ki didüm hīç oldı.

4643

İy dirīġā nīst ez-kes (11) yāriyem

İy dirīġā baña kimseden muᶜāvenet yoḳdur.

ᶜÖmr żāyiᶜ geşt der-bī-kāriyem

(12) Benüm ᶜömrüm ᶜamelsizliḳde żāyiᶜ oldı.

4644

Çün tüvānistem nedānistem çi sūd

Çünki ḳādir (13) idüm bilmedüm ne fāʾide

[2513] serümden: serümden serümi Ü.

Çün bidānistem tüvānistem nebūd

Çünki bildüm ᶜamele ḳudretüm (14) olmadı . Zīrā ol ḥālde ᶜömr āḫire irişdi.

4645

Īn zamān cüz ᶜacz ü cüz bī-çāregī

(15) Mīnedānem çāreʾī yek-bāregī

Bu zamān [Ü425b] bi'l-külliyye ᶜaczden ġayrı ve bī-çārelikden ġayrı (16) bir çāre bilmezem.

ḤİKĀYET

4646

Çün beşud Şiblī ez-īn cāy-ı ḫarāb

Çünki Şiblī ḥażreti (17) ḳaddesa'l-lāhu sırrahu'l-ᶜazīz bu ḫarāb maḥalden yaᶜnī dünyādan āḫirete gitdi.

Yek şebī dīdeş cüvān- (18) merdī be-ḫˇāb

Bir gice cüvān-merd anı düşinde gördi.

4647

Güft Ḥaḳ bā-tu çi (19) kerd iy nīk-baḫt

Ol cüvān-merd Şiblī ḥażretine didi iy nīk-baḫt Ḫüdāy ᶜazze ve celle (20) saña ne eyledi.

Güft çün şud der-ḥisābem kār saḫt

Şiblī ḥażreti aña cevāb (21) virüp didi çünki ḥisābda benüm işüm saḫt ve müşkil oldı.

4648

[S425b] (1) Çün merā ber-ḫˇīşten düşmen bedīd

Ḫüdāy ᶜazze ve celle çünki beni (2) kendüme düşmen gördi yaᶜnī dünyāda iken ṭāᶜat ve ᶜibādete saᶜy u ihtimām eylemedüm.

(3) ᶜAcz ü nevmīdī vü żaᶜf-ı men bedīd

Benüm ᶜacz ü nevmīdligümi ve żaᶜfumı gördi.

4649

(4) Raḥmeteş āmed ber-ān bī-çāregīm

Benüm ol bī-çāreligüm üzere aña raḥmet geldi (5) yaʿnī bī-çāreligümden ötürü baña raḥmet eyledi.

Pes bübaḫşūd ez-kerem yek-bāregīm

(6) Pes kereminden ḥisābdan ferāġat idüp bi'l-külliyye baña teraḥḥum eyledi.

4650

Ḫālıḳā (7) bī-çāre-i rāhem turā

İy Ḫālıḳ senüñ yoluñuñ bī-çāresiyem.

Hemçü mūr-i leng der-çāhem turā

(8) Senüñ çāhuñda aḳsaḳ ḳarınca gibiyem yaʿnī hīç bir nesneye ḳādir degülem

4651

Men nemīdānem (9) ki men ehl-i çiem

Ben bilmezem ki ben neye[2514] lāʾıḳam.

Yā kücāyem yā küdāmem yā kiem

Yā ḳanda (10) yā ḳanḳıyam.

4652

Bī-ḫodī bī-devletī bī-ḥāṣılī

Bir bī-ḫodem bir bī-devletem bir bī-ḥāṣılam

(11) Bī-ḳarārī bī-nevāyī bī-dilī

Bir bī-ḳarārem bir bī-nevāyem bir-bī-dilem. Murād ʿışḳ-ı (12) İlāhī sebebi ile fenā-ender-fenāya vuṣūl bulduġın işʿārdur.

4653

ʿÖmr der-ḫūn-ı ciger büg̱zāşte

(13) ʿÖmrümi ḫūn-ı cigerde ḳomışam yaʿnī bisyār zamān ḫūnīn-dil olmışam.

Behreʾī (14) ez-ʿömr nāberdāşte

ʿÖmrden bir behre ve rāḥat [Ü426a] ḥāṣıl eylememişem.

4654

Her çi kerdem cümle (15) tāvān āmede

Her ne ki eyledüm cemīʿan ziyān ve noḳṣān gelmişdür.

Cān be-leb ʿömrem (16) be-pāyān āmede

[2514] neye: nite Ü.

Cānum lebe ʿömrüm pāyāna gelmişdür. *Tāvān* ġarāmet maʿnāsınadur (17) ki ödek ve cināyet ve cürm maʿnāsına istiʿmāl olunur.

4655

Dīn zi-destem refte dünyā güm (18) şude

Dīn elümden gitmiş dünyā güm ü żāyiʿ olmış

Ṣūretem nā-mānde maʿnā güm şude

Benüm[2515] (19) ṣūret ve ẓāhirüm ḳalmamış maʿnā ve ḥaḳīḳat güm ü maḥv olmış bu kelimāt *hażmā*-yı[2516] li-nefsihi (20) iʿtibāriledür. Niteki Gülistān'da maḥalle münāsib bu beyt vāḳiʿ olmışdur.

Beyt

(21) *ʿĀṣiyān ez-günāh tevbe kunend*

ʿĀrifān ez-ʿibādet istiġfār

4656

[S425a] (1) Men ne kāfir ne müsülmān māndeem

Ben ne kāfir ne müsülmān ḳalmışam yaʿnī istiġrāḳ (2) sebebi ile bunlaruñ ḳayd u fikrinden fārıġam.

Der-miyān-ı her dü ḥayrān māndeem

Her (3) ikisinüñ ortasında ḥayrān ḳalmışam yaʿnī ḥayret-i memdūḥaya vuṣūl bulmışam.

4657

Ne (4) müsülmānem ne kāfir çün kunem

Ben ne müsülmānem ne kāfirem niçe eyleyem yaʿnī ʿışḳ-ı İlāhī (5) sebebi ile bunlaruñ ḳaydından ḫalāṣ olup küfr ü īmāndan bīrūn ziyāde ʿālī (6) mertebeye vuṣūl bulmışam.

Mānde ser-gerdān ü mużṭar çün kunem

Ḥayret (7) sebebi ile ser-gerdān ve mużṭarr ḳalmışam niçe eyleyem.

4658

Der-derī tengem giriftār āmede

Bir teng (8) bābda giriftār gelmişem yaʿnī müteḥayyirem.

[2515] Benüm: -Ü.

[2516] "Kim de inanmış salih ameller işlerse o, ne zulme uğramaktan korkar, **ne yoksun bırakılmaktan.**" Tā Hā/112.

Rūy der-dīvār-ı pindār āmede

Yüzüm pindār (9) dīvārına gelmişdür yaʿnī yaḳīnden bī-behre olup ẓann ü gümānda ḳalmışam.

4659

(10) Ber-men-i bī-çāre īn der berküşāy

Yā müfettiḥu'l-ebvāb ben bī-çāreye bu ḳapuyı aç.

(11) Vīn zi-rāh üftāde-rā rāhī nümāy

Veyā delīlü'l-müteḥayyirīn bu yoldan düşmişe (12) bir yol göster.

4660

Bende-rā ger nīst [Ü426b] zād-ı rāh hīç

Bendenüñ eger hīç yol azuġı (13) yoḳ ise

Mīneyāsāyed zi-eşk ü āh hīç

Ol bende eşk ü āhdan hīç diñlenmez (14) yaʿnī girye ve āhdan ḫālī olmazam.

4661

Hem tüvānī sūḫt ez-āheş günāh

İy Ḫüdāy (15) ʿazze ve celle hem anuñ āhından anuñ günāhını yaḳmaġa ḳādirsin yaʿnī āhı sebebi ile anuñ (16) günāhını ʿafv eylemek ister iseñ ʿafv eylersin.

Hem zi-eşkeş şüst dīvān-ı siyāh

(17) Hem anuñ eşkinden anuñ siyāh dīvānını yumaġa ḳādirsin yaʿnī anuñ giryesi sebebi ile (18) anuñ cemīʿ seyyiʾātını mahv eylemek ister iseñ maḥv eylersin . Zīrā fāʿil-i muḫtārsın.

4662

(19) Her ki deryāhā-yı eşkeş ḥāṣılest

Her kim ki aña eşk deryāları ḥāṣıldur

(20) Gū beyā kū der-ḫur-ı īn menzilest

Aña di bu dergāha gelsün . Zīrā ol (21) kimse bu menzile lāʾıḳdur yaʿnī anuñ günāhları be-her ḥāl ʿafv olunur . Zīrā Ḫüdāy [S426b] (1) ʿazze ve cellenüñ ḫavf u rıżāsı içün[2517] keṯret baña[2518] saʿādet-i dü cihānī (2) ve vesīle-i ḳurb u rıżā-yı Sübḥānī idügi muḳarrerdür.

[2517] içün: içün olan Ü.
[2518] baña: baña sebeb-i Ü.

4663

Vān ki ū-rā dīde-i ḫūn-bār (3) nīst

Ve ol kimse ki anuñ ḥun-bār çeşmi yoḳdur yaʿnī keşret-i bükādan bī-behredür.

(4) Gū berev kū-rā ber-i mā kār nīst

Aña bizüm ḥużūrumuzdan gitsün di . Zīrā (5) anuñ bizüm ḥużūrumuzda işi yoḳdur . Zīrā bizüm ḥālümüzden bī-behre olduġı (6) içün bize ḳarīb[2519] olmaġa liyāḳatı yoḳdur.

ḤİKĀYET

4664

Der-rehī mīreft pīrī (7) rāh-ber

Rāh-ber bir pīr bir yolda gitdi.

Dīd ez-rūḥāniyān ḳavmī meger

Bir maḥalde meger (8) melāʾikeden bir ḳavm gördi.

4665

Būd naḳdī saḫt rāʾic der-miyān

Anlaruñ ortasında (9) ziyāde rāʾic ve maḳbūl bir naḳd var idi.

Mīrubūdend ez-hem ān rūḥāniyān

(10) Ol [Ü427a] melāʾike ol naḳdi biri birinden ḳaparlardı. *Rāʾic* revāclu maʿnāsınadur.

4666

(11) Pīr kerd ān ḳavm-rā ḥālī suʾāl

Çünki pīr ol ḥāli gördi fi'l-ḥāl (12) ol ḳavme suʾāl eyledi.

Güft çīst īn[2520] naḳd berġūyīd ḥāl

Ol pīr ol ḳavme (13) didi bu naḳd nedür bu ḥāl nedür diñüz.

4667

Murġ-ı rūḥānīş güft iy pīr-i rāh

Bir melek (14) aña cevāb virüp didi iy pīr-i rāh

Derdmendī mīgüẕeşt īn cāygāh

(15) Bir derdmend bu maḥalle uġradı.

[2519] ḳarīb: ḳurb u ḳarīn Ü.
[2520] īn: ān Ü.

4668

Ber-keşīd āhī zi-dil pāk ü bereft

Ol derdmend (16) bu maḥalde ḳalbinden pāk ve sūznāk bir āh çekdi ve gitdi.

Rīḫt eşk-i (17) germ ber-ḫāk ü bereft

Ḫāk üzere germ ve bisyār gözyaşını dökdi ve gitdi.

4669

(18) Mā künūn ān eşk-i germ ü āh-ı serd

Biz şimdi ol germ gözyaşını ve ol serd (19) ve sūznāk āhı

Mīberīm ez-yek-diger ez-rāh-ı derd

Derd ü şevḳ ṭarīḳinden (20) birini[2521] biri birimizden iledürüz yaʿnī biri birimüzden ḳaparuz.

4670

Yā Rab eşk (21) ü āh-ı bisyārīm hest

Yā Rabb ziyāde bisyār eşk ü āhum vardur.

Ger nedārem hīç [S426a] (1) īn bārīm hest

Ṭāʿat ve ʿibādetden egerçi hīç ṭutmaz isem bārī benüm (2) bu vardur yaʿnī eşk-i germ ve āh-ı serdüm bisyārdur.

4671

Çün revācī dāred īncā (3) eşk ü āh

Çünki eşk ü āh bunda bir ḳadr ü revāc ṭutar.

Bende dāred īn (4) metāʿ īn cāygāh

Bende bu maḥalde bu metāʿı ṭutar yaʿnī bende eşk ü āh (5) vardur.[2522]

4672

Pāk kun ez-āh ṣaḥn-ı cān-ı men

Benüm cānumuñ ṣaḥn u meydānını āhum sebebinden pāk (6) eyle[2523] benüm rūḥumı cemīʿ levṣ ü ālāyişden ḫalāṣ eyle.

Pes beşūy ez-eşk-i men dīvān-ı men

(7) Pes benüm eşkümden benüm dīvānumı yu yaʿnī eşküm sebebi ile benüm seyyiʾātumı maḥv eyle.

[2521] birini: anı Ü.
[2522] vardur: -Ü.
[2523] eyle: eyle yaʿnī āhum sebebi ile Ü.

4673

Mīrevem (8) güm-rāh u reh nāyāfte

Güm-āh ve yol bulmamış giderem.

Dil çü dīvān cüz siyeh (9) nāyāfte

Göñül dīvān gibi siyāhdan ġayrı bulmamış yaʿnī dīvān siyāh olduġı (10) gibi siyāh mürekkeble yazılmış elfāẓdan ḳalem ḥubb-ı dünyā ve keṯret-i ʿiṣyān sebebi ile siyāhdur.

4674

(11) Reh-nümāyem bāş ü dīvānem beşūy

İy Ḫüdāy-ı bī-naẓīr baña reh-nümāy ol (12) ve dīvānumı yu yaʿnī günāhlarumı ʿafv eyle.

Vez-dü ʿālem taḫte-i cānem beşūy

Ve iki (13) ʿālemden cānum taḫtasını yu yaʿnī cānumı iki ʿālemüñ fikr ü taʿalluḳından ḫalāṣ (14) eyle.

4675

Bī-nihāyet derd-i dil dārem zi-tu

İy Ḫüdāy ʿazze ve celle sebebinden nihāyetsiz (15) göñül derdini ṭutaram.

Cān eger dārem ḫacil dārem zi-tu

Egerçi cān ṭutaram (16) līkin senden ḫacil ṭutaram.

4676

ʿÖmr der-endūh-ı tu burdem be-ser

ʿÖmrümi senüñ endūh ve ġamuñda (17) başa iletdüm.

Kāşkī būdīm ṣad ʿömr-i diger

Kāşkī benüm yine yüz ʿömrüm olaydı

4677

(18) Tā der-endūhet be-ser mīburdemī

Tā ol cemīʿ ʿömrümi senüñ endūh ve ġamuñda başa (19) iledeydüm

Her zamān derdī diger mīburdemī

Her zamān bir ġayrı derd ḥāṣıl (20) ideydüm

4678

Māndeem ez-dest-i ḫod der-ṣad zeḥīr

Kendü destümden yüz zeḥīr (21) ve belāda ḳalmışam.

Dest-i men iy dest-gīr-i men bigīr

İy benüm dest-gīrüm benüm destümi [S427b] (1) ṭut.

ḤİKĀYET

4679

Bū Saʿīd-i Mihne bā-merdān-ı rāh

Bū Saʿīd-i Mihne merdan-ı (2) rāhla

Būd rūzī der-miyān-ı ḫāneḳāh

Bir gün ḫāneḳāhuñ ortasında idi.

4680

(3) Mestī āmed eşk-rīzān bī-ḳarār

Bī-ḳarār eşk-rīzān yaʿnī girye idici (4) bir mest geldi.

Tā der-i ān ḫāneḳāh āşüftevār

Tā ol ḫāneḳāhuñ ḳapusına (5) dīvāne gibi geldi.

4681

Perde ez-nā-sāzgārī bāz kerd

Nā-sāzgārlıḳdan perdeyi (6) açdı yaʿnī [Ü428a] nā-sāzgārlıġa ve bī-edeblige başladı.

Girye vü bed-mestīʾī āġāz kerd

(7) Giryeye ve bed-mestlige başladı.

4682

Şeyḫ ū-rā dīd āmed der-bereş

Şeyḫ ol (8) mesti gördi anuñ ḳatına geldi.

Īstād ez-rūy-ı şefḳat ber-sereş

Şefḳat (9) yüzinden anuñ başı üzere ṭurdı.

4683

Güft hān iy mest īncā kem sitīz

(10) Didi iy mest āgāh ol burada sitīz ve ġavġā eyleme.

Ez-çi mīnālī (11) be-men dih dest ḫīz

Neden nāle ve fiġān eylersin destüñi baña vir ḳalḳ.

4684

(12) Mest güft iy Ḥaḳ teᶜālā yār-ı tu

Mest çünki şeyḫden bu sözleri (13) işitdi aña cevāb virüp didi iy şeyḫ Ḥaḳḳ teᶜālā ḥażreti ᶜazze ismuhu senüñ (14) yār u muᶜīnüñ olsun.

Nīst şeyḫā dest-gīrī kār-ı tu

İy şeyḫ dest-gīrlik (15) senüñ kār u ḥaddüñ degüldür.

4685

Ger zi-herkes dest-gīrī āmedī

Eger her kimseden dest-gīrlik (16) geleydi

Mūr der-ṣadr-ı emīrī āmedī

Mūr emīrlik ṣadrına gelürdi (17) yaᶜnī mūr emīr olurdı.

4686

Tu ser-i ḫod gīr ü mīrev merdvār

İy şeyḫ sen kendü (18) tedārik ve tedbīrüñ eyle ve merd gibi git.

Ser-fürū-refte merā bā-ū güẕār

Beni (19) baş[2524] aşaġa gitmiş aña ḳo . Zīrā dest-gīr hemān odur ve dest-gīrlik aña lāʾıḳdur.

4687

(20) Dest-gīrī nīst kār-ı tu berev

İy şeyḫ dest-gīrlik senüñ kār u ḥaddüñ degüldür (21) yaᶜnī bir[2525] ḥāl üzere ḳoyup kendü işüñe git.

Nīstem men der-şumār-ı [S427a] (1) tu berev

Ben senüñ şumāruñda degülem yüri yaᶜnī ben fāsıḳam sencileyin ṣāliḥ degülem (2) çünki mā-beynümüzde cinsiyyet yoḳdur pes beni terk idüp kendü ᶜālemüñde (3) ol.

4688

Şeyḫ der-ḫāk ūftād ez-derd-i ū

Şeyḫ çünki ol mestden bu (4) sūznāk ve laṭīf kelimātı istimāᶜ eyledi anuñ derdinden ḥayret-zede olup (5) ḫāk üzere düşdi.

[Ü428b] Sürḫ geşt ez-eşk rūy-ı zerd-i ū

[2524] baş: başı Ü.
[2525] yaᶜnī bir: beni bu Ü.

Anuñ ṣaru yüzi (6) eşk ü ḫūndan sürḫ oldı yaʿnī çeşminden ḫūn revān oldı. Ḥiṣṣe (7) beyānına şurūʿ olundı.

4689

İy heme tu nā-güzīr-i men tu bāş

İy Ḫüdāy ʿazze ve celle cemīʿan (8) benüm güzīrüm sen ol yaʿnī kendüñden ġayrı her ne ise cemīʿīsinden beni[2526] müstaġnī idüp (9) benden anları dūr u cüdā eyle.

Ūftādem dest-gīr-i men tu bāş

Düşdüm (10) yaʿnī cemīʿ ḥuṣūṣda bī-çāre ve fürū-mānde oldum sen benüm dest-gīrüm ol. (11) *Nā-güzīr* lāzım olan nesne maʿnāsınadur. Niteki Mevlānā Cāmī'nüñ bu beytinden (12) bu maʿnā ẓāhirdür.

Beyt

Tuyī ki derd ü ġamet yār-ı nā-güzīr-i menest

(13) Cefā vü her çi resed ez-tu dil-peẕīr-i menest

4690

Māndeem der-çāh u zindān pāy- (14) best

Çāh u zindānda pāy-best ve giriftār ḳalmışam.

Der-çünīn çāhem (15) ki gīred cüz tu dest

Buncılayın çāh-ı ḥabsde senden ġayrı benüm destümi (16) kim ṭutar ve bāña kim muʿīn olur ḥālbuki senden ġayrı ḫod dest-gīr ve muʿīn (17) yoḳdur iy Ḫüdāy ʿazze ve celle çünki dest-gīr sensin bu Şemʿī-i ḥaḳīrüñ hem dest-gīri (18) ol.

4691

Hem ten-i zindāniyem ālūde şud

Hem benüm zindānī cismüm maʿṣıyet levs̱ine (19) ālūde oldı.

Hem dil-i miḫnet-keşem fersūde şud

Hem benüm miḫnet çekici (20) göñlüm fersūde ve zebūn oldı.

4692

Gerçi bes ālūde der-reh āmedem

Gerçi bu yolda (21) ziyāde ālūde ve mülevves̱ geldüm.

ʿAfv kun kez-ḥabs ü ez-çāh āmedem

[2526] beni: -Ü.

Lākin [S428b] (1) ʿafv eyle . Zīrā ḥabsden ve çāh u zindāndan geldüm ḥabs ve çāhdan ḫalāṣ (2) olan kimse ol ḥālde ḫod ālūde olmaḳ muḳarrerdür.

ḤİKĀYET

4693

(3) Ān ʿazīzī güft ferdā Ẕü'l-Celāl

Ol bir ʿazīz didi yarın ki murād (4) āḫiretdür Ḫüdāy ʿazze ve celle

[Ü429a] Ger kuned der-deşt-i ḥaşr ez-men suʾāl

Ḥaşr u ḳıyāmet (5) ṣaḥrāsında eger benden suʾāl eyleye ve diye

4694

Kiy fürū mānde çi āverdī zi-rāh

Ki iy (6) ʿāciz yoldan yaʿnī ol ʿālemden benüm ḥużūruma ṭāʿat ve ʿibādet ve ʿışḳ (7) u muḥabbetden ne getürdüñ.

Gūyem ez-zindān çi ārend iy İlāh

Ḫüdāy teʿālā (8) ḥażretine celle ẕikruhu cevāb virüp direm iy Ḫüdāy ʿazze ve celle zindāndan ne (9) getürürler . Zīrā *ed-dunyā sicnu'l-mevt*[2527] ḥasebince ḥaḳīḳatde ben zindāndan gelürem (10) pes benden nesne ṭaleb olunmamaḳ gerekdür.

Ḳıṭʿa

Diyem cenāb-ı ḥażrete yevme's-suʾāl eger

(11) Luṭfile şefḳatile ḳulından cevāb ala

Dünyā evine geldük oturduḳ (12) bir iki gün

Lāʾıḳ mıdur kerīme ḳonuḳdan ḥisāb ala

4695

Ġarḳ-ı idbāram zi-zindān āmede

[2528](13) gelmişem.

Pā vü ser güm kerde ḫayrān āmede

Pā vü seri güm eylemiş ḫayrān gelmişem (14) yaʿnī kendümi yitürmiş[2529] ve müteḥayyir gelmişem.

4696

[2527] Hadisi aslı ve tamamı şöyledir: *"ed-dunyā sicnu'l-muʾmini ve cennetu'l-kāfiri"* (Dünya müminin zindanı, kafirin cennetidir.) bk. İsmet Özel, *40 Hadis*, Marmara FM Kitaplığı, İstanbul, 2004, s. 23.
[2528] gelmişem: Ġarḳ-ı idbāram zindāndan gelmişem Ü.
[2529] yitürmiş: yitürmişem Ü.

Bād der-kef ḫāk-i dergāh-ı tuem

Keff (15) ü destümde bād senüñ dergāhuñuñ ḫākiyem yaʿnī egerçi ʿamelden bī-behreyem līkin (16) senüñ ḳapuñdan ġayrı bilmezem ve kimseye varmazam.

Bende-i zindānī-i rāh-ı tuem

(17) Senüñ yoluñuñ zindānı bendesiyem.

4697

Rūy-ı ān dārem ki nefrūşī merā

Anı ümīd (18) ṭutaram ki beni ṣatmayasın yaʿnī beni terk eylemeyesin.

Ḫilʿatī ez-faż̧l der-pūşī merā

(19) Faż̧l u iḥsānuñdan bāña bir ḫilʿat giyüresin.

4698

Zīn heme ālūdegī pākem (20) berī

Bu cemīʿ ālūdelikden beni ḥużūruña pāk iledesin.

Der-müsülmānī fürū (21) ḫākem berī

Beni müsülmānlıḳda ḫāke iledesin yaʿnī beni İslām'dan [S428a] (1) cüdā eylemeyüp rūḥumı ḳabż eylemeyesin.

4699

Çün nihān gerded tenem der-ḫāk (2) ü ḫışt

[Ü429b] Çünki baʿde'l-mevt ḳabrde benüm cismüm ḫāk ve ḫışt içinde nihān ola (3) yaʿnī çünki beni ʿādet üzere tamām defn eyleyeler.

Bügẕerī ez-her çi kerdem ḫūb (4) u zişt

Ḫub ve zişt her neden ki eyledüm geçesin yaʿnī cemīʿīsini ʿafv eyleyesin.

4700

Āferīden (5) rāygānem çün revāst

İy Ḫüdāy ʿazze ve celle çünki beni müft ḫalḳ eylemek revādur.

(6) Rāygānem ger beyāmurzī sezāst[2530]

Eger beni müft yarlıġayasın lāʾıḳdur.

ḤİKĀYET

4701

[2530] S nüshasında bu beyit karıştırılmıştır ve büyük bölümü yoktur.

(7) Çün Niẓāmü'l-Mülk der-nezᶜ ūftād

Çün ki[2531] Niẓāmü'l-Mülk ḥālet-i nezᶜe düşdi.

(8) Güft İlāhī mīrevem der-dest bād

Didi iy benüm Allāh'um destümde bād[2532] ṭāᶜat (9) ve ᶜibādetden tehī-dest senüñ ḥużūruña giderem.

4702

Ḫālıḳā yā Rab be-Ḥaḳḳ-ı ān ki men

İy (10) maḫlūḳātuñ Ḫālıḳ'ı iy benüm Rabb'üm anuñ ḥaḳḳıçün ki ben[2533]

Her kirā dīdem ki güft ez-tu suḫan

(11) Her kimi gördüm ki senden söz söyledi yaᶜnī seni yād ve ẕikr eyledi.

4703

Der-heme nevᶜī (12) ḫarīdāreş şudem

Cemīᶜ nevᶜ ü ḥuṣūṣda aña ḫarīdār ve ṭālib oldum.

Yārī-i (13) ū kerdem ü yāreş şudem

Aña muᶜāvenet eyledüm ve aña yār ve muᶜīn oldum.

4704

Men ḫarīdārī-i (14) tu āmūḫtem

Ben senüñ ḫarīdārlıġuñı taᶜallüm ve ᶜādet eyledüm.

Hergizet rūzī (15) be-kes nefrūḫtem

Bir gün hergiz seni kimseye ṣatmadum yaᶜnī senüñ cānibüñi ḥimāyet (16) idüp senüñ dostuña ki[2534] muᶜāvenet idüp cān u dilden anlara muᶜīn (17) oldum.

4705

Der-dem-i āḫir ḫarīdārīm kun

Āḫir nefesde baña ḫarīdārlıḳ eyle yaᶜnī beni (18) ḳabūl eyle.

Yār-ı bī-yārān tuyī yārīm kun

Yārsızlaruñ yāri ve muᶜīni sensin (19) baña muᶜāvenet ve yārlıḳ eyle.

4706

Yā Rab ān dem yāriyem kun yek nefes

[2531] ki: -Ü.
[2532] bād: bād yaᶜnī Ü.
[2533] ben: men Ü.
[2534] dostuña ki: dostlaruña Ü.

Yā Rabbī ol (20) demde baña bir nefes muᶜāvenet ve yārlıḳ eyle.

Kān demem cüz tu neḫˇāhed būd kes

(21) [Ü430a] Zīrā ol demde baña senden ġayrı kes ve muᶜīn olmasa gerek.

4707

Dīde pür-ḫūn (22) dūstān-ı pāk-i men

Benüm çeşmleri pür-ḫūn pāk ve ṣādıḳ dostlarum.

[S429b] (1) Çün beyefşānend dest ez-ḫāk-i men

Çünki beni defn eylemekden ferāġat (2) eyleyeler.

4708

Tu merā destī dih ān sāᶜat dürüst

Sen ol[2535] sāᶜatde baña (3) dürüst ve taḥḳīḳ bir dest vir yaᶜnī baña ᶜināyet eyle.

Tā bigīrem (4) dāmen-i fażl-ı tu çüst

Tā senüñ fażl u iḥsānuñ dāmeni çüst ü muḥkem ṭutam.

ḤİKĀYET

4709

Çün Süleymān kerd bā-çendīn kemāl

Çünki Süleymān peyġām-ber (6) ᶜaleyhi’s-selām bu ḳadar kemālle

Pīş-i mūr-ı leng ez-ᶜacz īn suᵓāl

Bir aḳsaḳ (7) mūruñ ḥużūrında ᶜaczinden bu suᵓāli eyledi.

4710

Güft bergū iy zi-men āġışteter

(8) Mūra didi di iy benden āġışte ve mecrūḥ.[2536]

Tā küdāmīn gil be-ġam bisrişteter

(9) Tā ḳanḳı gil ġamile yoġrulmışrek yaᶜnī[2537] ḫışdur ki andan ḥāṣıl olan ġam (10) cemīᶜ ġamdan ziyāderekdür.

4711

Dād ān sāᶜat cevābeş mūr-ı leng

Ol mūr-ı leng (11) ol sāᶜat aña cevāb virdi.

[2535] ol: -Ü.
[2536] mecrūḥ: mecrūḥrek Ü.
[2537] yaᶜnī: yaᶜnī ḳanḳı Ü.

Güft ḫışt-ı vā-pesīn der-gūr-ı teng

Ol (12) mūr didi teng ḳabrde āḫirüñi kerpiçdür ki ziyāde ġamla yoġrulmışdur.

4712

(13) Vā-pesīn ḫışt̄ ki peyvended be-ḫāk

Zīrā ol āḫirüñe ḫışt ki ḫāke muttaṣıl olur.

(14) Munḳaṭıᶜ gerded ümīd ez-kāᵓināt

Kāᵓinātdan anuñ ümīdi munḳaṭıᶜ olur . Zīrā (15) andan ṣoñra defn tamām olup anda ḥāżır olan kimseler oradan rücūᶜ eylerler.

4713

(16) Çün be-ḫāk ārem men-i ser-geşte-rūy

Men ḥayrān çünki yüzümi ḫāke getürdüm yaᶜnī (17) çünki ḳabrde yüzümi ḫāk üzere ḳoyam.

Hīç bā-rūyem meyār ez-hīç rūy

Hīç (18) bir vechden benüm [Ü430b] ḫaṭālarumı hīç yüzüme getürme yaᶜnī yüzüme urma.

4714

Rūy ān (19) dārem kez-īn çendīn günāh

Ümīd anı ṭutaram ki bu ḳadar günāhdan

(20) Hīç bā-rūyem neyārī iy İlāh

İy İlāh hīç benüm[2538] yüzüme getürmeyesin yaᶜnī cemīᶜ günāhlarumı (21) ᶜafv eyleyesin.

4715

Tu Kerīm-i uṭlaḳī iy Kirdigār

İy Ḫüdāy ᶜazze ve celle sen Kerīm-i [S429a] (1) muṭlaḳsın ve keremüñe ḫod nihāyet ve ġāyet yoḳdur.

Der-güẕer ez-her çi reft ü (2) der-güẕer

Her neden ki vāḳiᶜ oldı cürm ü ᶜiṣyāndan[2539] ᶜafv eyle.

ḪİKĀYET

4716

[2538] benüm: -Ü.
[2539] ᶜiṣyāndan: ᶜiṣyāndan ve Ü.

(3) Bū Saʿīd-i Mihne der-ḥammām būd

Bū Saʿīd-i Mihne ḥażretleri ḥammāmda idi.

Ḳāʾimeş üftād merdī (4) ġām būd

Dellāklarda ġām ve aḥvālden bī-ġaber bir merd var idi aña dellāk (5) vāḳiʿ oldı şeyḫe o yapışdı. *Ḳāʾim* bunda dellāḳ maʿnāsınadur.

4717

Şūḫ-ı şeyḫ (6) āverd tā bāzū-yı ū

Şeyḫüñ şūḫını tā bāzūsına getürdi.

(7) Cemʿ kerd ān cümle pīş-i rūy-ı ū

Dellāk kīse sürerken ol cümle şūḫı şeyḫüñ (8) yüzi öñine getürdi. Bu ḥikāyet āḫirinde vāḳiʿ olan *ḳāʾim*den ġayrı *ḳāʾim* (9) dellāk ve *şūḫ*dan ġayrı şūḫ denes maʿnāsınadur. Be-Türkī kir.

4718

Şeyḫ-rā güftā begū iy (10) pāk-cān

Dellāk şeyḫe kīse sürerken didi iy pāk-cān di.

Ki cüvān-merdī çi (11) bāşed der-cihān

Ki cihānda cüvān-merdliḳ nedür. *Cüvān-merd*likden murād fütüvvet (12) ve mürüvvetdür.

4719

Şeyḫ güftā şūḫ pinhān kerdenest

Şeyḫ aña cevāb virüp (13) didi cüvān-merdlik iy kişi şūḫ ve ʿaybı pinhān eylemekdür.

Pīş-i çeşm-i ḫalḳ (14) nā-āverdenest

Ḫalḳuñ çeşmi öñine getürmemekdür. Murād cüvān-merdlik ve[2540] ḫalḳuñ (15) ʿuyūb ve ḳabāʾiḥ ve sebeb-i ḫacālet olan ḥālātı setr ü [Ü431a] pinhān eylemekden (16) ʿibāret idügin işʿārdur.

4720

Īn cevābī būd ber-bālā-yı ū

Şeyḫ (17) ḥażretinüñ bu kelimātı fi'l-ḥāl anuñ suʾāline bir cevāb oldı ve kendüsinden ṣādır olan (18) ol ḥālet ḳābāḥat idügine dellāk ıṭṭılāʿ buldı.

[2540] ve: -Ü.

Ḳāʾimeş üftād ender-pāy-ı ū

(19) Pes şeyḫüñ dellākı ol cevābdan murād ne idügini fehm eyledi ve tevāżuᶜ idüp (20) şeyḫüñ ayaġına düşdi.

4721

Çün be-nā-dānī-i ḫ ̌īş iḳrār kerd

Çünki ol (21) dellāk kendünüñ ḳabāḥat ve nā-dānlıġına iḳrār eyledi.

Şeyḫ ḫoş şud ḳāʾim [S430b] (1) istiġfār kerd

Şeyḫ ḫoş-dil oldı ḳāʾim istiġfār eyledi.

4722

Ḫālıḳā (2) perverdigārā münᶜimā

İy Ḫālıḳ-ı maḫlūḳāt iy Rabbü'l-ᶜālemīn iy cemīᶜ mevcūdāta (3) inᶜām idici.

Pādişāhā kār-sāzā mükrimā

İy pādişāh iy ḫalḳuñ (4) meṣāliḥini düzici ve murādātını ḥāṣıl idici iy kerem ve luṭfından ḫalḳa (5) ikrām ve inᶜām idici.

4723

Çün cüvān-merdī-i ḫalḳ-ı ᶜālemī

Çünki bu cemīᶜ ᶜālem ḫalḳınuñ (6) cūd u cüvān-merdligi

Hest ez-deryā-yı faẓlet şebnemī

Senüñ faẓl u cūduñ (7) deryāsından bir şebnemdür yaᶜnī bir şebnem gibidür.

4724

Şūḫī vü bī-şermī-i mā dergüẕār

(8) Bizüm küstāḫlıġumuzı ve edebsizligümüzi ᶜafv eyle.

Şūḫ mā-rā pīş-i (9) çeşm-i mā meyār

Bizüm şūḫ ve ᶜayb u günāhumuzı bizüm çeşmümüz öñine (10) getürme yaᶜnī yüzümüze urma. *Şūḫī* bunda küstāḫlıḳ ve edebsizliḳ (11) ve *şūḫ* bunda ᶜayb ve ḳabāḥat maᶜnāsınadur.

4725

Ḳāʾim-i muṭlaḳ tuyī ammā be-ẕāt

(12) İy Ḫüdāy ᶜazze ve celle ḳāʾim-i muṭlaḳ[2541] ammā ẕāt-ı pāküñile ḳāʾimsin bir şeyʾ-i (13) āḫirile ḳāʾim degülsin . Zīrā cemīᶜ mevcūdāt senüñ [Ü431b] vücūduñile ḳāʾimdür.

Beyt

Zīr-i nişīn ᶜalemet kāʾināt

Mā be-tu ḳāʾim çü tu be-ẕāt

(14) Vez-cüvān-merdī neyāyī der-ṣıfāt

Ve cūd u kerem ve cüvān-merdligüñden (15) vaṣf u ṣıfāta gelmezsin yaᶜnī senüñ luṭf u cūd u keremüñ ve ᶜafv u raḥmet (16) ve maġfiretüñ ve her dem bendelerüñüñ ᶜuyūb u ḳabāḥatini ifşā ve āşikār eylemeyüp (17) belki luṭf u keremüñden yüzlerine urmayup setr ü pinhān eyledügüñ bir mertebede (18) vaṣf u beyāndan bīrūndur ki hīç bir vechile şerḥ ü beyān olunmaġa (19) imkān yoḳdur.

Temme şerḥu senedi'l-kitābi'ş-şerīf bi-ᶜavni'l-lāhi'l-luṭf. (20) Bu kitāb-ı şerīf Şemᶜī Efendi'nüñ ḥamden ve muṣalliyen evvelen ve āḫiren ??? eżᶜaf ḥāṭṭı ile olan ???[2542]

1128[2543]

[2541] muṭlaḳ: muṭlaḳ sensin Ü.

[2542] Ḳad vaḳaᶜa'l-ferāġ min-tenmīḳ hāẕihi'l-kitābi'ş-şerīf bi-ᶜavni'l-lāhi'l-Meliki'l-laṭīfi min yed-i eżᶜafu ᶜibādu'l-lāhi İsḥaḳ bin Aḥmed ᶜan ??? fī-evāʾili şehre Ramażāni'l-mübāreki min-şuhūri sene sebᶜa ve elif (H 1007/ H 1598)

[2543] M. 1715-16

BÖLÜM V

SONUÇ

İslâm kültür dairesinde Arapça, Farsça ve Türkçe binlerce şerh eseri kaleme alınmıştır. Bu eserlerin büyük kısmı dini ve tasavvufi niteliktedir. Doğal olarak bunları şerh edenler yani şârihler de ilim ve kültür taşıyıcılarıdır. Her türlü ilimden bahsetmeyi gerektiren daha doğrusu ilmi hayatın her veçhesini yoklamayı gerektiren şerh, anıldığı üzere başta dini tasavvufi eserleri anlamlandırmayı amaçlar. Buradan hareketle kütüphanelerin tozlu raflarında açılıp Türk kültürüne sunulmayı bekleyen daha nice eser vardır.

Biz bu anlayışla Şem'î Şem'ullah'ın *Şerh-i Mantıku't-Tayr* isimli eserini çalıştık. Araştırmalarımız sonucunda gördük ki gerek Anadolu'da gerekse diğer bölgelerde böyle değerli bir eserin şerhi yok. Söz konusu eserle ilgili olarak sadece tercüme ve genişletilmiş hikâyeler vardır. Bunun sebebi bir muammadır fakat şunu kesin olarak söyleyebiliriz ki Şem'î'nin, içinde barındırdığı bütün kültür öğeleriyle vücuda getirdiği bu eser, dil ve edebiyat açısından büyük önem arz etmektedir.

Şem'î'nin 15 eserinden 11'i şerhtir ve bu şerhlerin tamamı Farsça eserlere yaptığı şerhlerden oluşmaktadır. Bu onun incelediğimiz eserinde Farsçayı ön plana

çıkarmak istediğini gösterir. Metnin tamamı okunduğunda gerek cümle olarak gerekse dil bilgisi olarak bir Farsça öğretmek kaygısı güdülmüştür. Tabii bunun yanında Osmanlı Türkçesi de öğretilmiştir. Denebilir ki Şem'î, bir dilci hassasiyetiyle hem devrinde hem de sonraki devirlerde rağbet görecek olan bu eserinde hem Türk kültürünün hem Arap kültürünün hem de Fars kültünün kesiştiği bir nokta bulmuştur. Esasen şerhlerin genelinde bu vardır. İçinde herkesi ilgilendiren, âlemşümul bilgilerin olduğu; sadece ilmi, fenni değil, diğer taraftan tasavvufun da söz konusu edildiği bir edebi eserlerdir şerhler.

Şem'î'nin bu eserinden önce şerhler kaleme almış olduğunu söylemiştik. Bu şerhler, *Şerh-i Mantıku't-Tayr* için kültürel bir zemin oluşturmuş, diğer şerhlerde olan bazı bilgileri de bu eserine almıştır. Söz konusu eserindeki kurgu ve yapı daha çok *Şerh-i Mesnevî'*de görülür. Kendisinin Sünni bir Müslüman kimliğiyle kaleme aldığı eserlerinde Mevlânâ'ya olan hürmeti tamdır.

Şem'î, bütün eserlerinde olduğu gibi şerh adabına uygun hareket etmiş, şerhe sebep olan kişi veya kişileri haddinden fazla denilebilecek seviyede övmüştür.

Şem'î, şerh edebiyatı içerisinde 11 şerhi hayatına sığdırmasıyla bu edebiyat içerisinde önemli bir yere sahip olmuştur. Attâr'ın ibn-i Arabi'nin vahdet-i vücut öğretisiyle yoğurduğu bu eseri, Şem'î'nin kaleminde Anadolu insanına tanıtılmış oldu. Biz bunları birleştirerek metin kısmından önce *Metnin Kuruluşunda İzlenen Yöntem* başlığı altında verilen ilmi metotlar ışığında eseri işledik.

Biz burada gördük ki şerhler anlam açısından olduğu kadar dil bilgisi açısından da önemli bir yere sahiptir. Şem'î'nin kullandığı onlarca dil bilgisi terimi; derkenarlardaki etimolojik bilgiler, cümleleri kuruşunda gösterdiği titizlik, günümüzde kullanılmayan ve arkaik dediğimiz kelimeleri kullanması, yabancı kelimeleri açıklama gayreti, yabancı kelimelerin ses yapısı ve diğer unsurlar tam bir şerhin nasıl yapılması gerektiği konusunda bize bilgi verir.

Şârih, şerh tekniği açısından oldukça önemli olan hem kendi hem de kendi devrindeki veya önceki şairlere göndermeler yapma geleneğini kanaatimizce çok iyi bir biçimde yerine getirmiş, güvenilir bir nüsha tespit ederek eserinde onlarca şair ve eser adlarını zikretmiştir. Bu sayede devrin okuyucusunun kaynaklara ulaşmada yaşayacağı muhtemel zorlukları da engellemiştir. En çok göndermeyi Mevlâna, Hâfız ve Sa'di'ye yapmıştır.

Sonuç olarak incelemeye ve metnini ortaya koymaya çalıştığımız eser günümüze kadar gelmiş en önemli şerhlerden biri konumundadır. Buna şerhin Türk edebiyatındaki

ilk ve tek şerh olmasını ekleyelim. Neden Şem'î'den başkasının bu eseri şerh etmeye yönelmediğini bilmiyoruz. Şarihler tarafından *Mesnevî*'ye örnek ve kaynak olmuş bu eser üzerinde, tercümeler yönünde bir tercih yapılmıştır. Anadolu sahasında –hepsi tam şerh olmasa da-onlarca *Mantıku't-Tayr* tercümeleri vücuda getirilmiştir.

Biz bu müstakil eserin metnini ortaya koyarak gördük ki, bu eser gerek dil, gerek sosyolojik gerekse tarihi açıdan daha çok araştırmaya muhtaç bir eserdir. Bu tür çalışmaların kültür, edebiyat ve dilimize katkıda bulunacağı şüphesizdir.

ŞEM'Î VE ESERLERİ ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALARIN LİSTESİ

Akat, Davut (1999). *Şem'î Şerh-i Baharistan (Giriş-Metin)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi, SBE, TDEAD, Bursa.

Akkoyun, Şükrü (1999). *Şem'î Saâdetnâme (Giriş-Metin)*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi, SBE, TDEAD, Bursa.

Dağlar, Abdülkadir (2009). *Şem'î Şem'ullâh Şerh-i Mesnevî (C I) (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük).* Yayınlanmamış doktora tezi, Erciyes Üniversitesi, SBE, TDEAD, Kayseri.

Dündar, Seyhan (1998). *Şem'î Şem'ullah'ın Şerh-i Gülistan'ı*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, SBE, TDEAD, İzmir.

J.T.P.DE, Bruıjn (1996), *Shem'î*, The Encycopedıa of Islam (Nev Edition), Leiden, IX, s. 414-415.

Karavelioğlu, Murat A. (2004). *Klasik Türk Edebiyatında Şem'i Mahlaslı Şairler ve Prizrenli Şem'i. TDED, C 32, 65-80.*

Keyik, Elif (2001). *XVI. Yüzyıl Sanatçılarından Şem'î'nin Şerh-i Pendnâmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, SBE, TDEAD, İzmir.

Özkırımlı, Atilla (1984). *Şem'î, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, C IV.* İstanbul, s. 1071.

Öztürk, Şeyda (2011). *Şem'î Efendi ve Mesnevî Şerhi*. İstanbul: İsam Yayınları.

Öztürk, Şeyda (2009), *Şem'î Efendi ve Şerh-i Mesnevî'si*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Genç Akademisyenler İlahiyat Araştırmaları Sempozyumu, 1-2 Mayıs, İstanbul, s. 319-341.

Şem'î (1986). Büyük Türk Klasikleri Ansiklopedisi, İstanbul, C IV, s. 50-51

Şem'î (1988). Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, İstanbul, C VIII, s. 129

ÜNVER, İsmail (1985). *Şem'î Şem'ullah, Türk Dili, XLIX (yıl 34) sayı 397*, Ankara.

ÜNVER, İsmail (1981). *Şem'î Mustafa, Türk Ansiklopedisi, C XXX.* MEB Yayınları, Ankara, s. 249.

KAYNAKLAR

Akalın, Berrin (2009). *Attâr, Hayatı, Eserleri ve Eserleriyle İlgili Çalışmalar, International Journal of Central Asian Studies,Volume 13, s. 18-36.*

Akalın, Berrin Uyar (2001). *Za'îfî, Gülşen-i Si-Murg (İnceleme-Metin).* Hacettepe Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış doktora tezi, TDEAD, Ankara.

Akarsu, Kamil (1993). *Rumelili Za'îfî Hayatı, Sanatı, Eserleri ve Divanından Seçmeler*. İstanbul: MEB.

Akat, Davut (1999). *Şem'î Şerh-i Baharistan (Giriş-Metin).* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi, SBE, TDEAD, Bursa.

Akkoyun, Şükrü (1999). *Şem'î Saâdetnâme (Giriş-Metin),* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi, SBE, TDEAD, Bursa.

Aksoy, Hasan (1998). *Derviş Şemseddin, Kuşların Münazarası, Deh Murg*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Vakfı.

Aksoy, Hasan (1990). *Şemseddin Sivasî Gülşen-âbâd*. İstanbul: İslâm Medeniyeti Vakfı.

Arslan, Mustafa (2009). Türk Edebiyatında Mihr ü Müşterî Mesnevileri ve Mîrî'nin Mihr ü Müşterî'si. *Turkısh Studies, Volume 4/7 Fall, 113-132.*

Bağdatlı İsmâil Paşa (1951-1955). *Hediyyetü'l Ârifîn Esmâü'l-Müellifîn ve Âsârü'l-Musânnifîn* (Kilisli Muallim Rifat- İbnülemin Mahmud Kemâl). İstanbul: Tahran.

Behzad, Sara (2013). *Şem'î Şem'ullah'ın Şerh-i Mahzenü'l-Esrârı (İnceleme-Metin),* Gazi Üniversitesi, SBE, TDEBD, (Danışman Prof. dr. İsmail Hakkı Aksoyak), Ankara. (Devam ediyor.)

Bilgin, Azmi (2001). *Eski Türk Edebiyatında Şerh-Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Şöleni (11-13 Nisan 2001), Bildiriler*. Kayseri, C I, s.169-173.

Bursalı Mehmet Tahir (1333). *Osmanlı Müellifleri, I-III*. İstanbul: Matbaa-i Âmire.

Canpolat, Mustafa (1995). *Alî Şîr Nevayî Lisâtü't-Tayr*. Ankara: TDK Yayınları.

Ceylan, Ömür (2000). *Tasavvufî Şiir Şerhleri.* İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Cunbur, Müjgân (1957). *Gülşehrî ve Mantıku't-Tayr'ı.* Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, DTCF, Ankara.

Çıpan, Mustafa (1985). *Muğlalı İbrahim Şahidi Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Eserleri, Divan ve Gülşen-i Vahdet (Tenkitli Metin).* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi,

Gazi Üniversitesi, SBE, Ankara.

Dağlar, Abdülkadir (2009). *Şem'î Şem'ullâh Şerh-i Mesnevî (C I) (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük)*. Yayınlanmamış doktora tezi, Erciyes Üniversitesi, SBE, TDEAD, Kayseri.

Demirel, Şener (2007). *Mevlânâ'nın Mesnevî'sinin Türkçe Şerhleri Üzerine Bir Literatür Çalışması. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Eski Türk Edebiyatı Özel Sayısı, Cilt 5, Sayı, 10, GÜZ.*

Derdiyok, Çetin (1994). Hoca Dehhani'nin Kasidesine Tematik Bir Bakış. *Yedi İklim Dergisi, 1994, s.59-63.*

Dilberipur, A. (1995). *Türkçe-Farsça Ortak Kelimeler Sözlüğü*. Ankara.

Dilçin, Cem (1993). Mantıku't-Tayr'ın Manzum Çevirileri Üzerine Bir Karşılaştırma. *Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi, Numara 369, s. 35-52.*

Doerfer, Gerhard (1963-1975), *Turkische und Nongolische Elemente im Neupersischen I-IV*, Wiesbaden, C III.

Dündar, Seyhan (1998). *Şem'î Şem'ullah'ın Şerh-i Gülistan'ı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, SBE, TDEAD, İzmir.

Ershadi Fard, A. (?). *Farhang-i Vajgan-i Turki der-Zeban u Edebiyyat-i Farisi* (Turkish Lexicon in Persian Literature), Erdebil.

Feridüddin-i Attâr (2012). *Evliya Tezkireleri*, (haz. Süleyman Uludağ), İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.

Furûher, Nusretullah (1995-Yaz). *Mantıku't-Tayr'da Ayet ve Hadisler 1, Nâme-i Âşinâ, Yıl: 1, Sayı 2, s. 25-38.*

Furûher, Nusretullah (1995-Güz). *Mantıku't-Tayr'da Ayet ve Hadisler 2, Nâme-i Âşinâ, Yıl: 1, Sayı 3, s. 31-43.*

Gölpınarlı, Abdülbaki (1944). *Mantık al-Tayr*. Ankara: MEB Doğu Klasikleri Dizisi.

Gölpınarlı, Abdülbaki (2011). *Feridüddin Attâr Mantık al-Tayr*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Gölpınarlı, Abdülbaki (1972). *Mahmud-ı Şebüsteri, Gülşen-i Râz Şerhi*. İstanbul: MEB Yayınları.

Güleç, İsmail (2008). *Türk Edebiyatında Mesnevî Tercüme ve Şerhleri*. İstanbul: Pan Yayıncılık.

Gündüz, Ali (1937). *Gülşennâme, Mantıku't-Tayr Karşılaştırması.* İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, TDEAD, Bitirme tezi, 31 s., İstanbul.

Gündüz, Kezban (2006). *Ravzatü't-Tevhid Adlı Mesnevinin İncelenmesi ve Tenkidli Metni*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, SBE, TDEAD, Konya.

Gürkan, Hasan-Yücer, Hür Mahmut (2009). *Emir Efendi, Kethüdâzâde Mehmet Ârif Efendi, Osmanlı Hayatından Kesitler*. İstanbul: İnsan Yayınları.

Hüseyin Bey (2006). *Mahmûd-ı Şebusterî Şerh-i Gülşen-i Râz*. (haz.: Cengiz Gündoğdu), İstanbul: Ataç Yayınları.

Isbahânî (1405). *Hilyetü'l-Evliyâ*. C 5, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-'Arabî (Eser görülmemiştir.)

Kaplan, Mahmut (2003). *Deh-Murg-ı Şemsî (İnceleme-Metin-Sözlük)*. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Yüksek Öğrenim Vakfı Yayınları.

Karaağaç, Günay (2004). *V. Lefke Edebiyat Buluşması Türkçenin Dünya Dillerine Etkisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Karadüz, Sıddık (2000). *Derviş Şemsî'nin Deh Murg'unun Karşılaştırmalı Metni ve Benzeri Eserlerle Genel Bir Mukayesesi*. Yayınlanmamaış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, SBE, TDEAD, Erzurum.

Karavelioğlu, Murat A. (2004). *Klasik Türk Edebiyatında Şem'i Mahlaslı Şairler ve Prizrenli Şem'i. TDED, C 32, 65-80.*

Kartal, Ahmet (2008). *Şiraz'dan İstanbul'a Türk-Fars Kültür Coğrafyası Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Kriter Yayınları.

Kartal, Ahmet (2001). *Sa'dî-i Şîrâzî'nin Gülistan İsimli Eserinin Türkçe Tercümeleri, Bilig Dergisi, 16/Kış, 99-124.*

Kartal, Ahmet (2004). *Attâr'ın Mantıku't-Tayr'ı İle Gülşehrî'nin Mantıku't-Tayr'ının Mukayesesi. I. Kırşehir Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu-Bildiriler, 297-329, Kırşehir.*

Kartal, Ahmet (1999). *Osmanlı Medeniyetini Besleyen Kültür Merkezleri (XI. Asırdan XVI. Asrın Sonuna Kadar Türk Edebiyatı İle Fars Edebiyatının Münasebetleri)*. Yayınlanmamaış yüksek lisans tezi, SBE, TDEBD, Gazi Üniversitesi.

Kavruk, Hasan (1998). *Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler*. İstanbul: MEB Yayınları.

Kaya, İ. Güven (1997). *Derviş Şemsi and his Mesnevi Deh Murg, Textual Analysis, Critical Edition and Facsimile (Derviş Şemsi ve Deh Murg Mesnevisi, İnceleme, Tenkitli Metin ve Tıpkıbasım)*. The Department of Near Eastern Languages&Civilizations Harvard University.

Kedkenî, Muhammed Rıza Şefii (1389). *Attâr-ı Nişaburî Mantıku't-Tayr*. Tahran: Sühan Yayınları.

Kedkenî, Muhammed Rıza Şefii (1358). *Muhtarname*, Tahran.

Keyik, Elif (2001). *XVI. Yüzyıl Sanatçılarından Şem'î'nin Şerh-i Pendnâmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, SBE, TDEAD, İzmir.

Koçin, Abdülhakim (1991). *Za'îfî ve Bostân-ı Nesâyih'i (İnceleme-Tenkitli Metin)*, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, SBE, TDEAD, Ankara.

Kortantamer, Tunca (1994). *Teori Zemininde Metin Şerhi Meselesi, TDEAD VIII.*. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir, s. 1-10.

Köprülü, M. Fuad (1942). Yeni Farisîde Türk Unsurları, *Türkiyat Mecmuas., C 7, s. 1-16. İstanbul.*

Külekçi, Numan (1996). *Şâhidî İbrahim Dede Gülşen-i Vahdet*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Kut, Günay (1985). *Gülşehrî, Büyük Türk Klasikleri C I, s. 273-274*. İstanbul: Ötüken.

Kut, Günay (1986). *Mantıku't-Tayr*, *TDEA, C VI, s. 142-143*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Levend, Agâh Sırrı (1957). *Gülşehrî-Mantıku't-Tayr (Tıpkıbasım),* Ankara: TTKB.

Mahmud-ı Şebüsteri (2011). *Gülşen-i Râz*. (terc. Cengiz Gündoğdu), İstanbul: İlk Harf Yayınları.

Massignon, Louis (1955). *HALLAJ Diwan, (terc. ve takdim), Cahiers du Sud*. Paris. (Eser görülmemiştir.)

Mazıoğlu, Hasibe (1973). *Mesnevi'nin Türkçe Manzum Tercüme ve Şerhleri. Mevlânâ'nın 700. Ölüm Yıldönümü Dolayısile Uluslararası Mevlâna Semineri, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.*

Mengi, Mine (2010). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi-Edebiyat Tarihi-Metinler*. 16. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları.

Merhan, Aziz (2003). *Die 'Vogelgespräche' Gülşehris und die Anfänge der türkischen Literatur, [Gülşehrinin Mantıkuttayrı ve Anadoluda Türk Edebiyatının Başlangıcı]*. Pontus Verlag, Göttingen.

Molla Câmi (2011). *Nefahâtu'l-Üns Min Hadarâti'l-Kudüs-Evliya Menkıbeleri*. (çev. Abdulkadir Akçiçek), İstanbul: Huzur Yayınevi.

Nev'îzâde Atâî (1989). *Hadâyiku'l-Hakāyik fi Tekmileti'ş-Şakāyik*. (haz.

Abdülkâdir Özcan), İstanbul: Çağrı Yayınları.

Topal, Ahmet (2007). *Mesnevî'nin Türkçe Manzum Tercüme ve Şerhleri. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, sayı 32, 2007, s. 41-50.*

Ocak, Tulga (1997). Labial Hı'nın Çeviriyazıda Yazımı Sorunu. *Çağdaş Türk Edebiyatında Eleştirel Bir Bakış, Nevin Önberk Armağanı, 167-172.*

Okçu, Naci (2011). *Şeyh Gâlib Divanı*. İstanbul: TDVY.

Onay, Ahmet Talât (2007). *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü (hz. Cemal Kurnaz)*. Ankara: Birleşik Yayınları.

Örs, Derya ve diğerleri (2004). *İslam Felsefesinde Sembolik Hikayeler İbn Sina-Sühreverdi-A. Gazzali-N. Razi*. İstanbul: İnsan Yayınları.

Özel, İsmet (2004). *40 Hadis*. İstanbul: Marmara FM Kitaplığı.

Özkırımlı, Atilla (1984). *Şem'î, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, C IV.* İstanbul, s. 1071.

Öztürk, Şeyda (2011). *Şem'î Efendi ve Mesnevî Şerhi*. İstanbul: İsam Yayınları.

Öztürk, Şeyda (2009). *Şem'î Efendi ve Şerh-i Mesnevî'si, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Genç Akademisyenler İlahiyat Araştırmaları Sempozyumu, 1-2 Mayıs*. İstanbul, s. 319-341.

Özuygun, Ali Rıza (1993). *Za'îfî Pir Mehmed ve Gülşen-i Si-murg (Tenkitli Metin ve İnceleme*. Atatürk Üniversitesi, SBE, Yüksek lisans tezi, TDEAD, Erzurum.

Özyıldırım, Ali Emre (1999). *Hamdullah Hamdî ve Divanı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Pakalın, Mehmet Zeki (1983). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, (I-II-III)*. İstanbul: MEB.

Pala, İskender (2010). *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.

Ritter, Helmuth (1993). *Attâr, İslâm Ansiklopedisi*. C 2, İstanbul.

Sahih Ahmed Dede (2003). *Mecmuatü't-Tevârîhi'l-Mevleviyye (Mevlevîlerin Tarihi)*. (haz. Cem Zorlu), İstanbul: İnsan Yayınları.

Sak, Vesile Albayrak (2009). *Kadıoğlu Şeyh Mehmed ve İnşirahu's-Sadr Mesnevisi (İnceleme-Metin),* Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, SBE, TDEAD, Konya.

Saraç, M. A. Yekta (2007). *Şerhler, Türk Edebiyatı Tarihi.* Kültür Bakanlığı Yayınları, C II, s. 121-132.

Sevgi, H. Ahmet (2003). *Mantıku't-Tayr, İslam Ansiklopedisi, TDVY, C XXVIII, Ankara, s. 29-30.*

Shir, Al Sayyid ‘Addi (1980). *Mucemu’l-Elfazu’l-Farisiyyetu’l-Muarrebiye* (A Dictionary of Persian Loan-Words in the Arabic Laguages), Beyrut.

Şahinoğlu, M. Nazif (1991). *Feridüddin Attâr, TDVİA*. C 4, İstanbul.

Şem’î Efendi. *Şerh-i Mesnevî. IV,* Süleymâniye Ktp. Dâru’l-Mesnevî Bölümü nr.204.

Şem’î Efendi. *Şerh-i Mantıku’t-Tayr,* Süleymaniye Kütüphanesi Nüshası, *Carullah, 01716*

Şem’î Efendi. *Şerh-i Mantıku’t-Tayr,* İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, *T 6329.*

Şem’î Efendi. *Şerh-i Mantıku’t-Tayr,* Millet Kütüphanesi, *Ali Emiri 1185.*

Şentürk, Ahmet Atillâ-Kartal, Ahmet (2008). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Şeyh Gâlib (2002). *Hüsn ü Aşk*. (terc. Muhammed Nur Doğan), İstanbul: Ötüken Yayınları.

Şimşek, Tacettin (1993). *Fedâyî Dede Mantık-ı Esrâr (Tenkitli Metin-İnceleme)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, SBE, TDEAD, Erzurum.

Devletşah (1990). *Tezkire-i Devletşah*. MEB Yayınları, İstanbul. KKK

Tatçı, Mustafa (1991). *Yunus Emre Divanı.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Tokatlı, Ümit (1996). *Pîr Mehmed b. Evrenos b. Nureddin Za’îfî, Kitâb-ı Bostân-ı Nesâyih*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.

Tokmak, A. Naci (2001). *Telaffuzlu Türkçe-Farsça Ortak Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: Simurg Yayınları.

Tulum, Mertol (2011). *Osmanlı Türkçesine Giriş*. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayını.

Uludağ, Süleyman (2012). *Evliya Tezkireleri*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Ünver, İsmail (2008). *Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler. Turkısh Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 3/6 Fall 2008, 1-46.*

Ünver, İsmail (1985). *Şem’î Şem’ullah, Türk Dili, XLIX (yıl 34) sayı 397*, Ankara.

Ünver, İsmail (1981). *Şem’î Mustafa, Türk Ansiklopedisi, C XXX.* MEB Yayınları, Ankara, s. 249.

Ünver, İsmail (1986). *Mesnevî, Türk Dili-Türk Şiiri Özel Sayısı.* TDK Yayınları, Ankara, s. 430-563.

Yavuz, Kemal (2007). *Gülşehrî’nin Mantıku’t-Tayr’ı (Gülşen-nâme) (Metin ve*

Günümüz Türkçesine Aktarma). C.2, Ankara: Kırşehir Valiliği Yayınları.

Yavuz, Kemal (2004). *Çeşitli Yönleri İle Mantıku't-Tayr ve Garib-nâme Mesnevileri, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, TDED, C XXXI, İstanbul, s. 345-356.*

Yılmaz, Ozan (2007). *Klâsik Şerh Edebiyatı Literatürü, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt 5, Sayı 9*. (Eski Türk Edebiyatı Tarihi I), s. 271-304.

ÖZEL ADLAR SÖZLÜĞÜ VE DİZİNİ[2544]

Abbâse (öl. 1154): Künyesi Ebû Muhammed Abbâs Muhammed-i Assârî'dir. Önemli bir âlim ve vaizdir. Nişabur'daki Mutarrız mescidinin yanması üzerine vefat etmişti. (S198b-15; S206a-10; S342a-12, 13)

Abbâsoğulları: Evlâd-ı Abbâs olarak da bilinir. (S9b-2)

Abdurrahmân-ı Câmî (1414-1492): Künyesi Nureddin Abdurrahmân b. Nizâmeddîn Ahmed b. Muhammed el-Câmî'dir. Nakşibendî tarikatına mensup, İranlı âlim ve şair. Câmî, Mevlânâ Câmî, Molla Câmî, isimleriyle de anılır. Horasan'ın Câm şehrinde 1414'te dünyaya gelmiştir. İlk eğitimini babasından aldı sonra Herat'ta Nizamiye Medresesi'nde devam etmiş ve astronomi ve matematiği iyi derecede öğrenmiştir. Hatta Herat'ta Ali Kuşçu, astronomi ile ilgili kendisine sorduğu sorulara dikkat çekici cevaplar verdiğinden, Ali Kuşçu tarafından takdir edilmiştir. Semerkant'ta bulundu. Herat'ta Hüseyin Baykara'nın kendisi için yaptırdığı medresede Arap dili ve edebiyatı, hadis ve tefsir dersleri verdi. Hüseyin Baykara ve Ali Şir Nevâî, onun cenazesinde bulundular. Ali Şir Nevâî, Câmî'nin hayatına dair *Hamsetu'l-Metahayyirîn* isimli mesnevisini yazmıştır. II. Mehmet'in oğlu II. Bayezit ile mektuplaşarak Osmanlı devlet ricali ile ilişkide bulunmuştur. Süheylî ile yakın dostluk kurdu. Nakşî tarikatına mensuptur. anzum ve mensur olmak üzere 40'ın üzerinde eseri vardır. Eserleri daha çok tasavvuf, edebiyat ve dini ilimler alanındadır. Eserleri *Sisiletu'z-Zeheb, Selâmân ü Absâl, Tuhfetu'l-Ahrâr, Subhatu'l-Ebrâr, Yûsuf u Züleyhâ, Leylâ vü Mecnûn, Hırednâme-i İskenderî*'dir. Bub mesneviler *Heft Evreng* adıyla bilinir. (S6b-2; S9b-15; S11b-15, 16; S87a-6; S216b-10, 11; S389b-2, 3; S427a-11)[2545]

Âdem: Hz. Âdem peygamber. İlk insan ve ilk peygamberdir. Hz. Havva ile birlikte cennette yenmemesi gereken bir yemeği yedikleri için dünyaya gönderildiği Kuran-ı Kerim (Bakara/30-38) tarafından bildirilen kişidir. (S2a-8; S4a-19; S7b-17; S10a-8; S13a-11; S23b-20; S23a-4, 6, 7, 11, 12; S23a-20; S24b-13, 17, 19, 21; S24a-9, 10; S28b-1; S39b-14, 15; S79a-12, 13; S80b-5, 6; S100a-18, 20, 21; S101b-4, 6, 8; S101a-2; S197b-12, 19; S287b-17, 18; S287a-4; S309a-18; S316a-6; S317b-14, 15, 16, 21; S317a-1, 2, 10; S342a-18, 19, 20; S344a-18, 19, 20; S346a-12, 13, 14; S356a-19,

[2544] Bu sözlük ve dizin sadece *Şerh-i Mantıku't-Tayr* metnindeki özel adları içerir.

[2545] Parantez içindeki ifade: Süleymaniye Kütüphanesi nüshası+nüshanın varak numarası+varağın a/b yüzü+yüzün satır numarası.

21)

Ahî Ferec-i Zencânî (öl. 1064): Şeyh Ebu'l-Abbâs Nihavendî'nin müridîdir. Kabri İran'ın Zencan şehrindedir. (S11b-2)

Ahmed b. Hanbel (780-855): Künyesi Ebû Abdillah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî'dir. Hanbelî mezhebinin imamı, muhaddis ve fakihtir. İmam- Şâfiî'den fıkıh öğrenmiştir. Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizi onun öğrencilerindendir. (S270a-3, 9, 10; S270b-14, 15, 17, 23)

Ahmed-i Yesevî (11. yy): Orta Asya Türklerinin dinî-tasavvufî hayatında büyük tesirler oluşturan mutasavvıf ve şairdir. Yeseviyye tarikatının kurucusudur. Batı Türkistan'da, Sayram kasabasında doğdu. Yûsuf-ı Hemedânî'ye (bk. **Yûsuf-ı Hemedânî**) intisap etmiştir. 1160 yılında irşat postuna oturur. Postu Abdülhâlık-ı Gücdüvânî'ye bırakarak Yesi'ye döner. Ahmed-i Yesevî çevresinde toplananlara şeriat hükümlerini, tarikatın adabını, İslam'ın esaslarını, anlaşılır bir dille ve hece vezninde hikmet adı verilen manzumelerle irşat etti. Hikmetlerini, insanların anlayacağı şekilde, İslam dininin hükümleriyle, tasavvufla yoğurup basitleştirerek anlattı. İlk halifesi Mansur Ata'dır. En önemli eseri Dîvân-ı Hikmet'tir. (S262a-1)

Âişe (614-678): Hz. Âişe. Künyesi Ümmü'l-müminîn Âişe bint Ebî Bekr es-Sıddîk el-Kureşiye'dir. Hz. Ebû Bekir'in kızı ve Hz. Peygamber'in hanımıdır. (S46b-10, 13, 15, 18; S68b-10; S68a-2; S72b-7, 8, 9, 15, 21)

Ali: Hz. Ali. Hz. Peygamber'in amcası Ebû Tâlib'in oğludur. Kureyş kabilesinin Haşimî konula mensuptur. Haydâr-ı Kerrâr, Şîr-i Hak, Şâh-ı Merdân, Ebû Turâb isimleriyle de anılır. İlim konusunda herkese örnek oluşturacak seviyededir. (S44b-20; S53b-6, 7, 16, 17, 18; S58a-12, 15, 16, 20, 21; S59b-3, 15, 21; S58a-4, 9, 11, 14, 16; S60b-5; S60a-4; S66b-1, 2, 3, 4, 5, 7, 12, 14, 16, 17; S66a-1, 2, 3, 4, 5, 8, 14, 15, 16, 17, 19, 20; S67b-1, 10, 11, 13, 18; S67a-1, 4, 5, 6, 7, 12, 15, 18; S68b-2, 7, 9, 15; S68a-2, 4, 5, 11, 12, 16, 17, 18, 19; S69a-9, 10, 16, 19; S70b-9; S70b-9; S70a-3; S73b-14, 15, 19, 20)

Amr ve Zeyd: Arapçada örnek verilirken kullanılan mevhum kişilerdir. Osmanlı geleneğinde şeyhülislamlar fetva isteyenin adını açıktan kullanmaz ve onun yerine Amr, Zeyd veya kadın ise Hind şeklinde takma adlar kullanırdı. (S216a-2, 4)

Amr: (bk. **Ebû Osmân-ı Mekkî**)

Amr b. el-Âs (öl.664) : Künyesi Ebû Abdillah Amr b. el-Âs b. Vâil es-Sehmî el-Kureşî'dir. Ünlü sahabi, Mısıf fatihi ve develet adamıdır. Habeşistan hükümdarı Necaşi ile dostluk kurdu. Necaşi'ye sığınan müslmanların Mekke'ye iadesi için uğraştı.

Mekke'nin fethinden önce (629) Müslüman oldu. Hz. Ömer zamanında Filistin'i ve Mısır'ı fethetti. Bu sebepten Mısır Fâtihi unvanını aldı. (S56b-5, 8, 9, 14, 15)

Aristoteles (MÖ 384-422): İslam felsefesi üzerinde önemli etkileri olan İlkçağ Yunan filozofudur. (S418a-17, 18)

Âsaf b. Berayhâ: İslami kaynaklarda Hz. Süleyman'ın kâtibi ve veziri olarak kaydedilen kişidir. Kuran-ı Kerim'de Neml/38-40'da geçen Hz. Süleyman ve Belkıs'ın tahtını göz açıp kapayıncaya kadar getirme bahsinde kendisinde kitaptan ilim bulunan zat olarak bahsedilen kişinin, müfessirlerce Âsaf b. Berayhâ olabileceği ileri sürülmüştür. (S2b-13)

Ashâb-ı Kehf: Bir mağarada yıllarca uyuduktan sonra tekrar uyandıkları Kuran-ı Kerim'de bildirilen arkadaş grubudur. Allah'a inanan yedi genç imparator Dakyanus'un (M 3. yy) işkencesinden kaçmak için Anchilus denilen bir dağın yakınlarındaki mağaraya sığınır ve orada uzun bir süre uyurlar. Yanlarında Kıtmir denen bir köpek de vardır. Kuran-ı Kerim'de (Kehf/18-22) yedi kişi oldukları bilgisinin sadece Allah tarafından bilinebileceğine dikkat çekilmiştir. (S10a-19; S11b-19)

Aşere-i Mübeşşere: Hz. Peygamber tarafından cennete girecekleri daha hayattayken kendilerine müjdelenen on sahabî. Bu kişiler Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Talha b. Ubeydullah, Zübeyir b. Avvâm, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebû Vakkâs, Ebû Ubeyde b. Cerrâh ve Sa'îd b. Zeyd'dir. (S251a-15)

Atîk: (bk. **Ebû Bekir**)

Âzer: Hz. İbrahim'in babasının adıdır. Putperest bir inanca sahiptir. Hz. İbrahim, babasına putlara tapmaması gerektiğini söylemiş fakat babası bunu reddetmiştir. (S306b-12, 13, 14)

Azîz-i Mısır: (bk. **Yûsuf ile Züleyhâ**)

Azrâil: İnsanların canını almakla görevli melek. Dört büyük melekten biridir. (S225a-10, 11, 12; S334a-6, 8, 19; S335b-3, 4, 16, 17)

Bağdat: Irak'ın başşehridir. (S194b-20; S194a-1, 2; S200b-18; S200a-1; S239a-12, 13)

Basra: Güney Irak'ta Hz. Ömer tarafından inşa edilen şehirdir. (S220b-16, 17)

Bâyezîd-i Bistâmî (777-848): Künyesi Ebû Yezîd Tayfûr b. İsâ b. Surûşân'dır. İlk büyük mutasavvıflardandır. Tasavvuf tarihinde sekr, fena, melâmet, tevhit, marifet, muhabbet, miraç, şathiye gibi konuları işlemesiyle tanınır. Kendisini takip edenlere Tayfûrî, tuttuğu yola da Tayfûriyye veya Betâmiyye denir. (S173a-9, 19; S174b-6; S258a-2, 19; S259b-1, 2, 4; S277b-9, 11, 12; S283b-18; S283a-3, 11; S290b-1, 2;

S317b-4; S372a-16)

Bel'am b. Bâûrâ: Tevrat ve İslami kaynaklarda, önceleri iyi bir mümin iken daha sonra Hz. Musa ve kavmi aleyhine hile düzenlediği için cezalandırıldığı rivayet edilen kişidir. Çoğu müfessirce bu özelliği ile Kuran-ı Kerim'deki A'râf/175-176'da anlatılan kişinin, Bel'am olduğu savunulmuştur. (S11a-1)

Belkıs: Kuran'da tevhit dinini kabul ettiği bildirilen Sebe melikesidir. Kuran'da (Neml/20-44) geniş bir şekilde yer almaktadır. (S74a-7; S77a-9; S84a-15; S85a-9, 11, 12)

Benî Âdem: (bk. **Âdem**)

Betül: Hz. Peygamber'in kızı ve Hz. Ali'nin hanımı olan Fatımatü'z-Zehra'nın lakabıdır. (S58a-20, 21; S59b-2)

Beytullah: (bk. **Kâbe**)

Bilâl-i Habeşî (öl. 641): Hz. Bilâl. Künyesi Ebû Abdullah Bilâl b. Rebâh'tır. Hz. Peygamber'in ilk müezzini olan siyahî sahabedir. Önceleri müşriklerin önde gelenlerinden Ümeyye b. Halef'in kölesi iken sonra Hz. Ebubekir vasıtasıyla Müslüman olmuştur. Yaygın olan rivayete göre Hz. Peygamber'in vefatından sonra ezan okumamıştır. (S46b-3, 4, 7; S47b-2, 3, 9; S69b-1, 4)

Bişr-i Hâfî (767/69-841): Künyesi Ebû Nasr Bişr b. Hâris b. Abdurrahman b. Atâ b. Hilâl el-Hâfî el-Mervezî'dir. İlk devir sufilerindendir. Önceleri tasavvufla ilgilenmiş daha sonra hadis alanında kendisini göstermiştir. (S270b19, 21; S270a-2)

Bostan: İranlı şair Sa'dî (1213-18 ?/1292)'nin 1257'de tamamlanmış İran'ın Fars bölgesindeki Salgurlular'dan Ebu Bekir b. Sa'd b. Zengî'ye ithaf edilmiş eseri. Yaklaşık 5000 beyittir. Çeşitli kaynaklardan derlediği hikâyeler, şahit olduğu olaylar ve duyduğu rivayetlerden oluşturduğu eserinde daha çok kahramanlık hikâyelerini anlatır. Adalet, ihsan, aşk, tevazu, rıza, kanaat, terbiye, şükür, tövbe, münacat, şeklinde 10 bölümden oluşur. Eser Türk edebiyatında da ilgi görmüş ve şerhleri yapılmıştır. Türk edebiyatında bilinen ilk tercümesi Hoca Mesut tarafından *Ferhengnâme-i Sa'dî* (755/1354) adıyla yapılmıştır. (S21a-2; S46a-11; S65b-15; S119a-13; S120b-20; S289a-4; S305a-11; S314a-5; S354a-18)

Bukrat: (bk. **Hipokrat**)

Burak: Hz. Peygamber'in miraç gecesindeki binitinin adıdır. (S378b-4, 5, 6)

Cebrâil: Hz. Peygamber'e Allah tarafından vahiy getirmekle görevli meleğin adıdır. Dört büyük melektendir. Cibril, Ruhu'l-Kudüs, Rûhu'l-Emîn olarak da bilinir. (S46a-9; S118b-2; S118a-4; S193b-22; S335b-6; S422b-6; S28b-16; S29b-8; S45b-5, 9;

S46a-9; S118b-3; S118a-4, 17; S174a-12; S192a-19, 20; S193b-1, 7; S193a-1; S293b-21; S301a-2; S315a-6; S422b-6, 7, 8; S365a-4, 5; S44a-20; S45b-3; S99a-4, 5; S335b-15, 16)

Cem: Pîşdâdî sülalesinin dördüncü hükümdarıdır. Tıp ilmine ilk ilgi gösteren, ilk hamamı yaptıran, oku ve yayı ilk kullanan, şarabı ve kadehi icat eden ve insanlara bilmediklerini öğreten üstün vasıflı biri olarak bilinir. İran'ın Fars bölgesinde yaşadığına, Tufan'ın onun zamanında gerçekleştiğine inanılır. Cemşasp adıyle da bilinen Cem'e, güzel yüzlü oluşu sebebiyle Pehlevice ışık ve nur anlamına gelen Şîd lakabı verilmiş ve Cemşîd olarak da anılmıştır. (S108b-20, 21; S108a-1)

Cuhûd: (bk. **Yahudi**)

Cüneyd-i Bağdadî (öl. 909): Künyesi Ebu'l-Kâsım Cüneyd b. Muhammed el-Hazzâz el-Kavârirî'dir. İlk devir sufilerindendir ve Bağdatlıdır. Tasavvuf terimlerini, usulünü ve esaslarını tespit etmiştir. Tasavvufu Her şeyden alakayı kesip Allah'la olmak ve Allah'ın sendeki seni öldürüp kendisiyle diriltmesi şeklinde tanımlamıştır. (S216a-4, 5; S239a-11, 12, 18, 19; S240b-4; S251a-17, 18; S252b-5)

Çehâr Yâr-ı Güzin: Hz. Peygamberden sonra halifelik görevini üstlenen Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali için kullanılan bir tabirdir. Bu dönem 632 ile 661 yıllarını kapsar. Bu Hulefâ-yı Râşidîn olarak da bilinir. (S60b-11)

Çin: Doğu Asya'daki en büyük ülkedir. (S337a-15; S338b-4; S54b-3, 7, 10, 11, 14; S90b-1, 6; S90a-5, 6, 11, 12; S91b-4, 5, 9; S99b-19; S136b-13, 14, 15; S337a-15)

Dârâ: İran'a hükmeden Ahameniş kralıdır. İskender ile savaşmış, yenilmiş ve hükümdarlığını ilan etmiştir. Kızı Rûşenek'i İskender'e eş olarak vermiştir. (S2a-14)

Dâvûd: Hz. Dâvûd. İsrailoğlullarına gönderilen ve kendisine Zebur verilen peygamberdir. Dâvûd İbranice'de çok sevilen kişi anlamına gelir. (S29b-5; S78a-15, 16, 18; S79b-3, 4, 12, 13, 18, 21; S92a-3, 7; S301a-1, 2; S304a-15; S366b-21; S366a-1)

Dıhye-i Kelbî: (bk. **İbn-i Dıhye-i Kelbî**)

Dîvân-ı Alî Şerhi: (bk. **Şerh-i Dîvân-ı Alî**)

Dîvân-ı Hâfız: Hâfız-ı Şîrâzî tarafından yazılmıştır. Bu esere Lisânü'l-Gayb veya Tercümânü'l-esrâr adları da verilir. Üç kaside, 288 gazel vardır. Fal kitabı olarak da kullanılır. Falını öğrenmek isteyen kişi, divanı eline alıp bir tür tekerlemeye benzeyen, Ey Hâfız-ı Şîrâzî/Ber-mâ nazar endâzî/Men tâlib-i yek fâlem/Tû kâşif-i her râzî (Ey Hâfız-ı Şîrâzî!/ Bana bir nazar et/ Ben bir fal bakmak istiyorum/ Sen her sırrı keşfedensin) cümlelerini söyledikten sonra açtığı divanın sağ veya sol sayfasını falı

olarak kabul eder ve o sayfadaki gazelden kendi davranışlarıyla ilgili sonuçlar çıkarır. (S382b-15)

Dîvân-ı Şâhî: Emîr Şâhî'nin (öl. 1426) kaleme aldığı Farsça divanıdır. Eser Şem'î Şem'ullah tarafından 1574 yılında şerh edilmiştir. (S95b-11)

Ebû Alî-i Fârmedî (1010/11-1084): Künyesi Alî Fazl b. Muhammed el-Fârmedî'dir. Nakşibendî silsilesinin önemli sufilerindendir. Tûs yakınlarındaki Fârmed köyünde doğdu. Bu sebepten kendisine Ebû Alî-i Tûsî de denir. Devrinin önemli âlim ve üstatlarından dersler gördü. Nizâmü'l-Mülk'den destek gördü. (S312b-17; S312a-2)

Ebû Alî Rûdbârî (öl. 933): Aslen İranlıdır. Mısır'da ikamet etmiş Bağdatlı sufilerdendir. Cüneyd-i Bağdâdî'nin arkadaşlarındandır. (S300b-20, 21)

Ebû Bekir (573 ?- 634): İlk İslam halifesidir. Hayırsever olduğu, yüzü ve ahlakı güzel olduğu ve ayıplanacak tarafının olmadığı için kendisine Atîk lakabı verilmiştir fakat daha çok Hz. Peygamber tarafından kendisine verilen Sıddîk lakabıyla bilinir. İlk Müslüman olduğu yönünde rivayetler vardır. Hz. Peygamber ile birlikte, Hicret esnasında müşrikler tarafından takip edildiğini anlayınca bir Sevr mağarasına sığınmıştır. Bu sebepte, Türk ve İran edebiyatlarında Yâr-ı Gâr yani mağara arkadaşı olarak yer edinmiştir. (S7b-19; S53b-6, 10, 19; S53a-3, 4, 5, 11, 12, 18; S54b-21; S54a-9, 11; S60b-4, 12, 13; S60a-5; S61b-20; S61a-12; S62b-6, 7, 18; S62a-1, 9, 12, 17; S63b-1; S64a-16; S65a-9, 11, 12; S66a-6, 7, 9, 10, 12, 13, 14, 15; S68b-4, 5; S68a-3; S69a-10, 14; S70b-3, 4, 6, 9; S70a-3; S72b-16; S73b-10, 11; S289a-6)

Ebû Bekr et-Tamestânî (öl.951): Künyesi Ebû Bekr et-Tamestânî el-Fârisî'dir. Nîşâbûr'da vefat ettiği için Ebû Bekr-i Nişâbûrî de denmektedir. Ebû Bekr et-Tamestânî Feridüddin-i Attâr'ın *Tezkiretü'l-Evliyâ* isimli eserine bir hata sonucu Ebû Bekr es-Saydalânî olarak kaydedilmiştir. İlk dönem sufilerindendir. İran'ın Tamestân şehrinde doğdu. Ebû Bekr ei-Şiblî'nin derslerinde bulundu. Tasavvufi kavramlara yeni yorumlar getirmiş. Allah'a giden yolların insan sayısı ile doğru orantılı olduğunu ifade etmiştir. Tevhit kavramını tevhit, tevhit eden ve tevhit edilen olarak üçe ayırmıştır. Sohbeti eğitimin esası kabul etmiştir.Nîşâbûr'da ölmüştür. (S289a-6)

Ebû Bekr-i Şiblî (861-946): Künyesi Ebû Bekr Dülef b. Cahder eş-Şiblî'dir. İlk sufilerdendir. Bağdat'ta yaşamıştır. İyi bir öğrenim gördüğü, Abbâsîler'den Muvaffak'ın veliahtlığı sırasında onun arkadaşlarından olduğu ve daha sonra hâcibliğini yaptığı bilinmektedir. Valilik görevini bırakıp tasavvufa yönelmiştir. Cüneyd-i Bağdâdî'nin yanında yetişmiştir. Ebû Bekr et-Tamestânî (bk. **Ebû Bekr et-Tamestânî**)

ile çağdaştır. (S183a-14; S200b-19; S200a-12; S234b-5; S318a-12, 16, 19, 21; S319b-3, 16; S424a-16, 19, 20)

Ebû Cehil (570-624): Künyesi Ebu'l-Hakem Amr b. Hişâm b. Mugîre el-Kureşî el-Mahzûmî'dir. İslam'ın azılı düşmanlarındandır. Ticari nüfuzu ve serveti fazladır. (S55b-10)

Ebu'l-Feth Sultan Muhammed Han: (bk. **Sultan III. Murad**)

Ebû Osmân-ı Mekkî (öl. 910): Künyesi Ebû Abdillah Amr b. Osmân b. Küreb el-Mekkî'dir. Üstâdu's-Sûfiyye unvanıyla tanınan ilk devir sufilerindendir. Aslen Yemenlidir. Amr adıyla da tanınır. Daha çok Mekke'de oturduğundan bu sıfatı almıştır. Bazı sözlerinden dolayı Mekke'den kovulur ve Cidde'de kadı olur. Hallâc-ı Mansur'un hocasıdır. Bağdat'ta vefat etmiştir. (S317b-10, 11, 13)

Ebû Saîd Ebu'l-Hayr (öl. 1049): Şeyh-i Mihne olarak da bilinir. Türkmenistan'ın Habran eyaletinin Mihne kasabasındandır. Bu sebepten Şeyh-i Mihne olarak da anılır. İranlı şair Feridüddin-i Attâr'ın manevi silsilesi bu zata ulaşmaktadır. (S251b-13; S251a-4; S321b-15, 16; S321a-1, 4, 8; S427b-1; S429a-3)

Ebû Yahyâ Dînâr-ı Basrî (öl. 748'den önce): Mâlik-i Dînâr. Künyesi Ebû Yahyâ Mâlik b. Dînâr el-Basrî'dir. Mâlik b. Dinâr olarak da bilinir. Basra'da doğdu ve öldü. Meşhur zahitlerdendir. Çoğalttığı Kuran-ı Kerim'lerden elde ettiği gelir ile geçimini sağlamıştır. Tasavvufta Hasan-ı Basrî'yi takip etmiş ve daha çok hüzün, sadakat, zikir, züht, marifet gibi konulara yönelmiştir. (S212b-1, 3, 7, 8)

Efrîdûn: (bk. **Ferîdûn**)

Etiyopya: Eski adı Habeşistan'dır. Buradaki halka Habeşî ya da Etiyopyalı denir. Doğu Afrika'da bir ülkedir. Dünyanın en eski bölgelerindendir. Hakkında bir çok efsane vardır. Hz. Peygamber ve diğer Müslümanlara Mekke'de baskı artınca onlar da Habeşistan'a, Necaşi'nin yanına sığındılar. (S35b-2, 3, 6)

Eyâz: Bilgin, edebiyatçı ve şairleri koruyup kollayan Gazneli Sultan Mahmud'un genç ve çok sevdiği, yanından ayırmadığı bir Türk kölesinin adıdır. Ayâz, Sultan Mahmud'un vefatından sonra Nîşâbûr'a giderek Gazneli Mesud'un hizmetine girmiştir. (S127a-6, 10, 15, 16, 17, 19; S128b-2, 11, 13, 18; S128a-7, 8; S129b-17; S129a-2, 4; S300b-16, 17, 20; S302a-8, 14; S328b-21; S328a-3, 5, 7, 10, 13, 14; S329a-12, 21; S330b-2, 8; S330a-2, 5; S361b-13, 14; S361a-2, 10, 11, 13, 15, 16; S362b-4, 20, 21; S362a-12, 13, 14, 17, 18; S363b-5, 8, 12, 15; S363a-10)

Eyyûb: Kuran-ı Kerim'de adı geçen peygamberlerden biridir. Vücudundaki yaralara tahammül ederek sabır timsali olmuş ve bu özelliğiyle edebiyatımızda ismi bu

yönüyle anılır olmuştur. Hastalığını üç ile 18 yıl arasında çektiğini söyleyenler vardır. (S28a-12, 13)

Fârûk: (bk. **Ömer**)

Fâtımatü'z-Zehrâ (605-632): Künyesi Ümmü'l-Haseneyn Fâtıma bint Muhammed ez-Zehrâ'dır. Hz. Peygamber'in kızıdır. Ümmü ebîhâ olarak da bilinir. Hz. Ali'nin eşidir. (S59b-2)

Ferîdûn: Cemşîd'den sonra tahta geçen, Pîşdâdî sülalesinin altıncı hükümdarı olan Ferîdûn, İran'ın en büyük mitolojik kahramanlarındandır. 500 yıl hükümdarlık yapmıştır. Efrîdûn, Ferîdûn-ı Ferrûh adlarıyla da bilinir. Adilliği, astronomi ve tıp bilimiyle uğraşması, filleri binek ve savaş aracı olarak kullanması, iyilikseverliği, öğütleri ve hazineleri ile ünlüdür. (S108b-20, 21)

Firavun: Eski Mısır krallarının unvanıdır. Eski Mısır inancına göre Firavunlar hem kral hem de Tanrı idi. (S7a-11; S29b-2, 3; S30a-7; S75a-8, 9, 10; S212a-19; S265b-16, 17, 18; S265a-2; S290a-3, 4, 5, 6; S294b-16, 17, 20, 21; S294a-2; S357a-19)

Firdevs: Cennet bahçesi. (S99a-12, 13; S101b-1, 2; S225a-1, 2)

Gârîz: Horasan'da Bâherz vilayetine bağlı bir köydür. (S279a-14; S280b-3, 4)

Gazvîn: Afganistan'da tarihî bir şehirdir. Kaynaklarda, Gazne, Gaznek, Gazvîn, Gaznîn olarak çeşitli şekillerde geçmektedir. Gazne'nin şehir olarak gelişmesinde Sultan Mahmûd'un (bk. **Mahmûd-ı Gaznevî**) rolü büyüktür. İran'dan Afganlara kadar çeşitli kavimler tarafından yönetilmiştir. (S307b-21)

Gencnâme: Ebû Osmân-ı Mekkî'nin (bk. **Ebû Osmân-ı Mekkî**) tasavvufî konuda gizli bilgileri ihtiva eden eseridir. Mekkî, eserini Kâbe'de yazmıştır. Ayrıca bu eserde İblis, İlâhî sırra aşina bir ârif olarak gösterilmektedir. Hallâc-ı Mansur'un bu kitabı halka ifşa etmesinin, asılmasına sebep olduğu ileri sürülmektedir. Bir başka rivayet de Mekkî'nin bir gün Hallâc'ın Kur'ân'a nazire yazdığını görünce ona beddua etmesidir. (S317b-11, 12)

Gülistan: İranlı şair Şeyh Sa'dî-i Şirâzî (1213-18 ?/1292)'nin eseridir. 656/1258'de kaleme alınan eser, *Bostân* gibi Salgurlular'dan Ebu Bekir b. Sa'd b. Zengî'ye ithaf edilmiştir. Eser, padişahın hal ve hareketlerini, dervişlerin ahlakını, kanaatin yüceliğini, susmanın faydalarını, aşk ve gençliği, güçsüzlük ve ihtiyarlığı, terbiyeyi ve sohbet adabını konu alan sekiz bölümden oluşmaktadır. Hikâye ve nüktelerle süslenen eser, Türk edebiyatında da akis bulmuştur. İlk defa Seyf-i Sarâyî tarafından 793/1391'de Kıpçak Türkçesi'ne çevrilmiştir. (S13b-11; S98a-21; S396a-15; S425b-20)

Habeş: (bk. **Etiyopya**)

Habeşî: (bk. **Etiyopya**)

Hâce Hâfız: (bk. **Hâfız-ı Şîrâzî**)

Hacerü'l-Esved: Kâbe'nin güneydoğu köşesinde tavafın başlangıç noktasını belirlemek amacıyla yerleştirilen taş. (S43a-10)

Hâfız-ı Şîrâzî (1317/26-1389/90**):** Künyesi Hâce Şemseddin Muhammed'dir. Hâce Hâfız olarak da bilinir. Hüdâ-yı Şiir yani şiirin efendisi olarak bilinir. Şiirleri rindane ve liriktir. Ailesiyle birlikte Isfahan'dan Şîrâz'a yerleşti. Kuran hâfızı oldu. İran'ın Yezd şehrinden başka yere gitmedi. Gençlik yıllarında şiire yöneldi. Şiirleri akıcı, tekellüfsüz ve vecizdir. Gazelleriyle ün salmıştır. Hâcû-yı Kirmânî, Selmân-ı Sâvecî, Ömer Hayyâm'dan etkilenmiştir. (S131b-6; S155b-13; S240b-14; S256a-8, 9; S284a-5; S331b-11)

Hakîm et-Tirmizî (9. yy-932): Künyesi Ebû Abdillah Muhammed b. Alî b. Hasen et-Tirmizî'dir. Velilik konusundaki görüşleriyle tanınan sufi. Tasavvuf, ahlak, kelam, hadis, tefsir, mezhepler tarihi ve dil ilimleri gibi çok çeşitli konularda eserler vücuda getirmiştir. Tasavvufu hikmet anlayışı içinde değerlendirdi ve akıl ile nakli bağdaştırmaya çalıştı. Dolayısıyla ona göre tasavvuf sadece manevi haller değil, aynı zamanda ilmî gerçekliktir. Tirmiz'de öldü. (S258a-1, 2, 3)

Halîl: (bk. **İbrahim**)

Halîlullah: (bk. (**İbrahim**)

Hallâc-ı Mansûr (858-922): Künyesi Ebu'l-Mugis el-Hüseyn b. Mansûr el-Beyzavî'dir. Tasavvufun gelişmesine önemli katkılarda bulunan meşhur mutasavvıftır. Cüneyd-i Bağdâdî'nin sohbetlerinde bulundu. Sultânü'l-Melâmetiyyîn ve Hallâc-ı Esrâr olarak da bilinir. İran'ın Fars eyaletindeki Beyzâ'nın kuzeydoğusundaki Tûr'da doğdu. Sözlerinin halk ve ulema tarafından anlaşılamaması ve Ene'l-Hak demesi üzerine idam edildi. Divan edebiyatında telmih unsuru olarak çokça kullanılmıştır. (S133a-13, 16, 19; S238a-9, 10, 19; S240b-13; S277b-18; S400a-1; S412a-8)

Hâmân: Hz. Musa dönemindeki Firavun'un baş yardımcısıdır. Kuran-ı Kerim'de (Kasas/6, 8, 38; Ankebût/39; Gâfir/24, 36) kendilerine Allah'ın birliği ve tekliği konusunda deliller gönderildiği halde bunlara inanmayanlar olarak bildirilmiştir. (S294b-17)

Hannâne: Hz. Peygamber'in camide minber yapılmadan önce insanlara vaz ettiği yerde arkasını yasladığı hurma ağacına verilen isimdir. (S48b-9, 10)

Harakânî (963 ?-1033): Şeyh Harakânî. Künyesi Ebu'l-Hasen Alî b. Ahmed el-

Harakânî'dir. Şathiyeleriyle tanınan mutasavvıf. Nakşibendiye silsilesinde önemli yeri vardır. Hemedânî (bk. **Hemedânî**), Necmeddin-i Dâye, Feridüddin-i Attâr, Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî üzerinde büyük tesirleri vardır. (S186a-15; S187a-2; S260b-1, 2; S262a-21, 22)

Hasan-ı Meymendî (972-1032): Gazneli vezirdir. Künyesi Ebu'l-Kâsım Şemsü'l-küfât Ahmed b. Hasen el-Meymendî'dir. Gazneli Sultan Mahmûd'un sütkardeşidir. Sultan Mahmûd'un yanında bulunmuştur. Dîvân-ı İnşâ ve Dîvân-ı Resâil'in başına getirilmiş sonra müstevfî-i memâlik ve Dîvân-ı Arz reisi olmuştur. Ardından Sultan Mahmûd ile kendisinin arası bozulmuş ve bütün görevlerinden azledilerek tutuklanmıştır. Sultan Mahmûd'dan bir zaman sonra tahta geçen I. Mesûd, ciddiyeti ve çalışkanlığı ile tanınan Meymendî'yi vezir tayin etti. (S361b-13, 14; S361a-14, 15; S362b-4, 5, 6; S362a-12, 16, 17, 18; S363b-2, 4, 6, 7, 9, 10, 12)

Hayder: (bk. **Ali**)

Hayder-i Kerrâr: (bk. **Ali**)

Hayrü'l-Bilâd: (bk. **Mekke**)

Hıta: Memleket, diyar. Özel anlamda Çin'in kuzey bölgesine verilen addır. Genellikle Hoten (bk. **Hoten**) ile birlikte kullanılır. (S7a-5; S54b-7)

Hızır: Âb-ı hayâtı içerek ölümsüzlüğe kavuştuğuna inanılan kişidir. İskender'in (bk. **İskender**) Hindistan fethinden sonra tanıştığı yaşlı birisinin doğunun ilginç bilgilerini anlattığı, onun da hayat suyunu bulmak için Hızır'la birlikte karanlıklar ülkesine seyahat ettiği, Hızır'ın bu suyu bulup içerek sonsuz hayata kavuştuğu ama İskender'in bu sudan içmediği söylenir. (S43b-4; S97a-16, 18, 19; S98b-2)

Hicaz: Arabistan yarımadasında Kızıldeniz'in doğu sahili boyunca uzanan ve Haremeyn ile mikat yerlerini içine alan coğrafî bölgedir. (S166a-5, 6)

Hindistan: Güney Asya'daki en büyük ülkedir. (S242b-11, 12)

Hipokrat (MÖ 460 ?-375 ?): İslami kaynaklarda Bukrat olarak da geçmektedir. Tıbbın babası kabul edilen İlkçağ'ın en ünlü hekimidir. Kos (İstanköy) Adası'nda doğmuştur. Heraklides'in öğrencisidir. Kendi zamanına kadar sürdürülen geleneksel tabiatüstü tedavi yöntemini bırakmış, akli verilere dayanan tezler öne sürmüştür. Bu durum, Yunan hekimliği ve hatta dünya tıp ilmi bakımından bir ilk olmuştur denebilir. Bu sebepten 15. yüzyılda Fransa'da uygulamaya başlanan, İslam dünyasında el-Eymân veya el-Ahd olarak bilinen, hekimin hayatını insanlık hizmetine adaması, kendini yetiştirenlere karşı evlât bağlılığı duyması, bizzat istese bile hiçbir hastayı öldürmemesi, ana karnındaki çocuğa kasten zarar vermemesi, hastanın sırrını kimseye açıklamaması,

hayatını ahlâk ve namus kuralları çerçevesinde geçirmesi gibi yeminleri ifade eden Hipokrat Yemini de tıp fakültelerinin mezuniyet törenlerinde söylenmektedir. (S246a-17, 18, 22)

Hira: Hz. Peygamber'e ilk vahyin geldiği mağaranın bulunduğu dağ. Mekke'nin kuzeydoğusunda Kâbe'ye yaklaşık 5 km. uzaklıktadır. Hz. Peygamber oraya sık sık gidip inzivaya çekilirdi. Kûh-ı Hira olarak da geçmektedir. (S47a-22)

Horasan: Kuzeydoğu İran'da bir eyalettir. Tarihte İran'ın kuzeydoğusunda yer alan çok geniş bir coğrafî bölgenin adı idi fakat günümüzde bölgenin toprakları üç parçaya ayrılmış olup Merv, Nesâ ve Serahs yöresi Türkmenistan; Belh ve Herat yöresi Afganistan; kalan kısmı da İran sınırları içinde bulunmaktadır. Hindistan ve İran'a yayılan Hint-Avrupa kökenli Ârî ırkın ortaya çıktığı yer Horasan'dır. Hunlar'a ve Göktürkler'e bağlı çeşitli Türk boyları, Araplar ve Cengiz istilâsından sonra Moğollar da Horasan'a yerleşen unsurlar arasındadır. (S278b-13, 14, 15; S346b-12)

Hoten: Doğu Türkistan'ın güneyinde tarihî bir şehir ve bölgedir. Divan edebiyatında misk-i Hoten, âhû-yı Hoten tamlamalarıyla çokça kullanılır. Hoten bölgesinde sürüler halinde yaşayan bir tür âhû bulunur ki yılda bir defa göbeğinde biriken donmuş pıhtı halindeki nâfeyi düşürür. Kara renkli bu nâfe, kozmetik sanayinde de kullanılan miskin ham maddesi olup âhuların Hoten bölgesindeki lâle ve sümbülleri otladıkları için bu güzel kokuyu meydana getirdiklerine inanılır. (S7a-5; S54b-7)

Huzeyfe b. Yemân (öl. 656): Hz. Peygamber'in sırdaşı olan sahabîdir. Künyesi Ebû Abdillah Huzeyfe b. Huseyl b. Câbir el-Absî'dir. Babasıyla birlikte Bedir Savaşı'ndan önce Müslüman oldu. Hz. Peygamber'in zekat işleriyle ilgili yazıcısıydı. Hz. Peygamber hiçbir sahabîye vermediği bilgileri Huzeyfe'ye vermiş ve onu bir sır arkadaşı yapmıştır. (S63a-12)

Hümeyrâ: (bk. **Âişe**)

İbn-i Dıhye-i Kelbî (1150-1235): Künyesi Ebu'l-Hattâb Mecdüddin Ömer b. el-Hasen b. Ali b. Muhammed b. Ferh el-Kelbî el-Belensî ed-Dânî olan Dıhye el-Kelbî, Endülüslü muhaddis, tarihçi ve ediptir. Bazı Doğulu âlimler, kendisinin uydurma hadis söylediği ve hadis imamlarına dil uzattığı konusunda onu suçlarlar. (S45b-5, 6, 7)

İbn-i Mülcem (öl. 661): Künyesi Abdurrahman b. Amr b. Mülcem el-Murâdî el-Himyerî el-Kindî'dir. Hz. Ali'yi öldüren kişidir. Önceleri Hz. Ali'nin yanında bulundu, Hakem Vakası'ndan sonra Haricilerle birlikte oldu. (S66b-1, 7)

İbrahim: Hz. İbrahim peygamber. Kuran-ı Kerim'de adı geçen peygamberlerdendir. Halilullah olarak da bilinir. Kendisine kitap olarak 20 sahife

gönderilmiştir. Oğlu Hz. İsmail'i kurban edecekken kendisine bir koç gönderilen peygamberdir. Hz. Peygamber'in dedelerindendir. O'ndan sonra peygamberlerin en üstünüdür. Oğlu Hz. İsmail ile Kâbe'yi tekrar inşa etti. Hz. İsmail ve Hz. İshak peygamberlerin babalarıdır. Babası bir müşrik olan Âzer'dir (bk. **Âzer**). Başşehri Babil olan Geldânîler'e peygamber olarak gönderilmiştir. Oradakiler Hz. İbrahim'e inanmadılar ve hükümdarları olan Nemrûd tarafından ateşe atıldı ama ateş onu yakmadı. (S7a-7, 8, 9, 17; S20a-20; S28b-9, 10, 15, 18; S76b-17, 19; S76a-5, 8, 9; S115a-22; S201a-9; S266a-23; S334a-5, 7, 9, 11, 12, 13, 15, 17, 18; S335b-2, 8, 9, 10; S345b-8; S424b-11)

İbrahim b. Edhem (öl. 778 ?): Künyesi Ebû İshak İbrahim b. Edhem b. Mansûr'dur. Horasan'ın Belh şehrinde doğmuş zahit, sufi ve muhaddis âlimidir. (S267b-1, 15, 19, 22; S315a-19)

İbrî Hat: İbrânîlerin (Yahudi) kullandıkları yazı çeşididir. (S395b-18, 19; S395a-2, 3)

İncil: Hıristiyanlarca kutsal kabul edilen ve Hz. İsa'ya gönderilen kutsal kitaptır. (S43a-7, 8)

İrem: Cennete benzetilerek yapılan bahçedir. Efsanelerde, masallarda ve edebiyatta adı geçen, mutluluk simgesi olan şehir veya bahçedir. (S224b-9)

İsâ: Hz. İsâ peygamber. Doğumu, Miladi takvimin başlangıcı kabul edilen ve İsrailoğullarına gönderilen peygamberdir. Bebekken konuşmuş ve peygamber olduğunu bildirmiştir. Kendisine İncil (bk. **İncil**) gönderilmiştir. (S9b-17; S29a-4, 5; S43b-3; S47b-18; S47a-1, 2, 4; S58a-1; S78b-18, 19, 21; S78a-1, 3; S135a-14; S137b-19, 20; S245a-15, 16, 20, 21; S246b-2, 7, 8; S313a-6, 8; S343b-1; S345b-13, 14, 15; S380a-10, 12, 16)

İskender: Peygamberliği veya veliliğine ait farklı görüşler bulunan İskender, İskender-i Zülkarneyn, İskender-i Rûmî olarak da bilinir. Makedonya kralı II. Filip'in oğludur. Zülkarneyn, sahip anlamındaki zû ile boynuz anlamındaki karnın ikili çokluğu karneynden oluşur. İskender'in Hindistan fethinden sonra tanıştığı yaşlı birisinin doğunun ilginç bilgilerini anlattığı, onun da hayat suyunu bulmak için Hızır'la birlikte karanlıklar ülkesine seyahat ettiği, Hızır'ın bu suyu bulup içerek sonsuz hayata kavuştuğu ama İskender'in bu sudan içmediği söylenir. Kuran-ı Kerim'de yeryüzünde Allah tarafından güçlü kılındığı, kendisine verilen imkanlarla doğuya ve batıya kadar ilerlediği, Ye'cüc ve Me'cüc kavimlerine karşı demir ve bakırdan bir set yaptığı anlatılır (Kehf/83-97). Kimi onun Hz. İbrahim zamanında, kimi Ferîdûn zamanında, kimi

Aristoteles ile aynı çağda yaşamış olduğunu söylerler. Kimileri de İskender ile Zülkarneyn'in farklı kişiler olduğu kanısındadır. (S4a-7; S35b-5; S126a-13, 14, 16, 19; S127b-1, 3, 4, 5, 6, 7; S338b-14; S338a-6, 7, 8, 9; S403b-5, 6; S418a-16)

İskender-i Rûmî: (bk. **İskender**)

İsmâil: Hz. İsmâil peygamber. Hz. İbrahim'in (bk. **İbrahim**) oğludur. Annesinin adı Hacer'dir. Babası tarafından Allah'a kurban edilecekken Allah tarafından gönderilen bir koç ile canı bağışlanmıştır. Hz. İsmail, babasına olan sadakatı ile de tanınmaktadır. (S28b-13, 19; S424b-9, 12, 15, 16)

Kâbe: Mekke'de Harem-i Şerif'in içinde bulunan Müslümanlarca kutsal sayılan binadır. Beytullah, Beytü'l-Harem, Kâbetullah olarak da bilinir. Hz. İbrahim tarafından tekrar inşa edilmiştir. (S43b-11; S44a-11, 12, 13; S53b-8; S58a-6, 7, 10; S130a-15; S132b-14; S134b-5, 6; S134a-13, 14; S135a-5; S143b-2, 3, 4, 7, 8; S151a-15, 16; S152a-5, 13; S154b-21; S154a-1; S155a-8, 18, 19; S156b-14; S157b-15, 18; S157a-1, 2, 9, 10, 19, 20, 21; S158b-2; S160b-14, 18; S166a-2; S189a-11, 12, 13, 14, 16, 17; S190b-14; S317b-10, 11, 12; S356b-11, 12, 16; S373b-5; S374b-4)

Kâbe-i Muazzama: (bk. **Kâbe**)

Kâbe-i Mükerreme: (bk. **Kâbe**)

Kafdağı: Klasik kozmos anlayışlarında arzı çevrelediği kabul edilen efsanevi dağdır. Kûh-ı Ahdar olarak da bilinir. Attâr'ın *Mantıku't-Tayr* isimli eserinde Hüthüt'ün ve beraberindeki kuşların, Simurg'u bulmak için aştığı dağdır. Eskiler bu dağa Elburz dağı derlerdi. Mitolojide Anka ve Simurg'un ülkeleri olarak anılır. (S86b-12; S86a-14; S172b-11, 12; S191b-7, 8; S282a-16, 18)

Kârûn: Zenginliğiyle tanınan, Hz. Musa ve Harun'un şahsında Allah'ın emirlerine karşı çıktığı için cezalandırılan kişi. Bir rivayete göre Kārûn, Mısır'da Firavun'un hazinedarı idi ve öylesine büyük bir servet yapmıştı ki hazinelerinin anahtarlarını ancak 300 katır taşıyabiliyordu. Bu servetin verdiği gurur onun felâketine sebep olmuştu. Sonunda kendisi ve evi, yerin dibine geçirilmiş, bu âkıbetten ne kendini kurtarabilmiş ne de onu kurtaracak bir topluluk çıkmıştır. Kur'an-ı Kerim'de (Kasas/76-82) Kārûn Hz. Mûsâ'nın kavminden ve hazinelerinin anahtarlarını ancak güçlü bir topluluğun taşıyabildiği, zenginliğiyle mağrur bir kişi olarak takdim edilir. (S195b-10, 12, 13, 16; S213b-2, 3, 4)

Kelîm: (bk. **Mûsâ**)

Kelîmullah: (bk. **Mûsâ**)

Kenan: Şimdiki Filistin topraklarında yaşayan Hz. Yakup'un memleketidir.

(S9b-11, 15; S266b-23; S274b-15; S266a-1)

Kerbelâ: Irak'ta Bağdat'ın 100 km. güneybatısında bulunan ve Hz. Peygamber'in torunlarından Hz. Hüseyin'in susuz bırakılarak öldürüldüğü bölgedir. (S248a-14)

Kevser: Cennette tatlı bir su. (S2a-13; S58a-16, 17; S114a-19; S115b-1)

Kudüs-i Şerîf: (bk. **Mescid-i Aksâ**)

Kumbar: Rivayete göre Hz. Süleyman'ın Kuran-ı Kerim'de kıssası anlatılan (Neml/18-19) cinlerden, kuşlardan ve insanlardan topladığı orduyla düzenlediği seferi sırasında karınca vadisinde Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin, Süleyman ve ordusu farkına varmadan sizi ezmesinler diyen karıncanın ismidir. (S9b-17)

Lât: Cahiliye devri müşrik Araplarının Kâbe'de bulunan ve ilah olarak kabul ettikleri üç büyük puttan biridir. (S305a-20, 21; S306a-4, 5, 7)

Leylâ: Leylâ ve Mecnûn hikâyesinin kadın kahramanıdır. Edebiyatta genellikle leyl yani gece ile tevriyeli olarak kullanılır. (S320b-4, 5, 6; S426a-14; S427b-2, 3, 4, 7, 18; S327a-21; S328b-1; S393b-18)

Lokmân-ı Serahsî: Sufilerdendir. Sürekli cezbe halinde olduğundan kendisine Lokmân-ı Mecnûn da denir. Bektaşi Velayetnamesi'ndeki Şeyh Lokmân-ı Perende'nin bu zat olma ihtimali vardır. (S359a-7; S360b-2, 16)

Mahmûd-ı Gâzî: (bk. **Mahmûd-ı Gaznevî**)

Mahmûd-ı Gaznevî (971-1030): Künyesi Ebu'l-Kâsım Yemînü'd-devle ve emînü'l-mille Kehfü'l-İslâm Nizamüddin Gâzî Mahmûd b. Sebük Tegin'dir. Kendisine Mahmûd-ı Zâbulî de denir. Gazneli devletinin hükümdarıdır. Seyfüddevle lakabını almıştır. Hindistan'a 17 sefer düzenledi. Bu seferlerden biri olan Somnat seferi ile İslam dünyasının kahramanı olarak görüldü. Bilgin, edebiyatçı ve özellikle şairleri koruyup gözlemesiyle ve başyardımcısı Ayâz (bk. **Ayâz**)'a olan yakınlığı ile tanınır. (S109a-2, 5, 6, 8, 9; S110b-15, 17; S110a-10, 11, 13; S127a-13, 15, 16; S128b-10, 20; S128a-9, 11; S177a-6, 7, 9, 10, 18, 21; S178b-10, 16, 17, 21; S178a-5, 10, 17, 19, 20; S179b-5, 8, 9, 11, 16; S180a-18, 19; S181b-4, 7, 8; S181a-3, 11, 12, 16; S182b-4, 5, 7; S182a-4, 5, 8; S183b-9; S270a-19; S271b-1, 2, 14, 15, 16; S271a-2, 10; S285b-14, 17, 19, 20; S285a-3, 4, 18, 20; S286b-1, 4, 17; S300b-16, 17, 20; S302a-9; S305a-21; S306b-1, 5, 6, 10, 12, 13, 15, 16; S306a-4, 7; S307b-20, 21; S307a-2, 5, 11, 16, 19; S309b-3, 19; S308a-4, 5, 12, 14; S310b-14, 15, 16, 17, 18; S322a-9, 15, 16, 17; S323b-1, 7, 9, 13, 16, 20; S329b-2, 4; S329a-7, 10; S330a-13, 19; S331b-5, 6; S343a-16, 17; S344b-4, 6, 7, 10, 11; S361b-9, 10, 13, 14, 18; S361a-1, 5, 6, 12; S363b-5, 8)

Mahzenü'l-Esrâr: Şeyh Nizâmî-i Gencevî (1141-1214 ?) tarafından, *Hamse*'sinin içinde olan *Mahzenu'l-Esrâr*, 1174/76'da Mengücekliler'den Erzincan hâkimi Fahreddin Behram Şah adına yazılan, müfteilün müfteilün fâilün kalıbında, yaklaşık 2400 beyitten oluşan bir mesnevidir. Gazneli Senaî'nin *Hadîkatu'l-Hakîka* isimli tasavvufî mesnevisinden ilham almış ve eserini makale adını verdiği 20 bölüme ayırmıştır. Eseri Türkçeye ilk çeviren 16. yy. edibi Haydar Hârizmî'dir. (S399b-20)

Makâmâtu't-Tuyûr: (bk. **Mantıku't-Tayr**)

Mâlik-i Zu'r: Kardeşlerinin Hz. Yûsuf'u sattığı kişi. (S28a-8, 10; S394a-19, 20, 21; S395b-2, 4, 5)

Mansûr: (bk. **Hallâc-ı Mansûr**)

Mantıku't-Tayr: İranlı şair Feridüddin-i Attâr tarafından H 20 Recep 583/ M 25 Eylül 1187'de kaleme alınan tasavvufi eserdir. Eser, kuşların manevi yolculuğunu anlatır. *Mantıku't-Tayr*, Vahdet-i Vücud inancını yansıtmaktadır. Kuşlar sâlik, hüthüt mürşid, Simurg Tanrı'nın zuhurudur. Aslında bu zuhur kuşların ta kendileridir. Attâr bu yolculuğu hikâyeler şeklinde anlatır. Bu hikâyelerin büyük kısmı *Tezkiretü'l-Evliyâ* isimli eserinde, bir kısmı da seyahat ettiği sıralarda sufilerden, dervişlerden duyduğu, sohbetinde bulunduğu kişilerden derlediği hikâyelerdir. (S3b-16; S74a-3; S413a-7, 8)

Ma'şûk-ı Tûsî (öl. 11. yy): Horasan'ın Tûs şehrinde yaşayan ilk Türkmen sufilerindendir. Muhammed-i Ma'şûk olarak da bilinir. Kendisi de meczup olan Tûsî, diğer meczuplardan farklı olarak güzel giyinirdi. (S376b-7, 9)

Mecnûn: Leylâ (bk. **Leylâ**) ve Mecnûn hikâyesinin erkek kahramanıdır. (S319a-21; S320b-1, 3, 4, 6, 9; S426a-14, 17, 18; S427b-1, 13, 14, 16, 18, 20; S327a-5, 6, 7, 8, 12, 20, 21; S393b-15; S416b-17)

Medine: Mekke'nin kuzeyinde yer alan bir şehirdir. Eski adı Yesrib'di. Hz. Peygamber 622 yılındaki hicretini Mekke'den buraya yapmıştır. Medine-i Münevvere de denmektedir. (S8b-19; S53a-1; S420b-7, 11, 12)

Medine-i Münevvere: (bk. **Medine**)

Mehdî-i Tâbût: (bk. **Mûsâ**)

Mekke: Suudi Arabistan'da, Hicaz bölgesinde ve Kızıldeniz'in doğusunda yer alır. Müslümanlarca kutsal sayılan Kâbe (bk. **Kâbe**) buradadır. Hz. Peygamber'in doğduğu şehirdir. Mekke-i Mükerreme de denmektedir. Kuran-ı Kerim'de (En'âm/92) şehirlerin anası olarak anılmaktadır. (S8b-19; S44a-5, 9, 10, 17, 18; S53b-21; S58b-21; S58a-1)

Meryem: Hz. İsa'nın annesidir. Hz. Davûd peygamberin soyundan gelen İmran adlı bir zatın kızıdır. Hz. İsa'yı babasız bir şekilde dünyaya getirme macerası Kuran-ı Kerimde (Âl-i İmrân/45-63) ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. (S342a-21; S343b-1)

Mescid-i Aksâ: Müslümanların ilk kıblesi, en kutsal sayılan üç mescitten biridir. İslam âlimlerinin çoğu, Kuran-ı Kerim'de anılan ve çevresinin mübarek kılındığı belirtilen yerin (İsrâ/1) Beytülmakdis olduğu konusunda ittifak halindedir. Bu ikisinin farklı yerler olduğunu öne sürenler de vardır. Arapça aksâ uzak anlamındadır ve mabedin Mekke'ye uzaklığından dolayı bu ad verilmiştir. (S40a-19; S43b-12)

Mesih: (bk. **İsâ**)

Mesnevî: Mevlânâ Celâleddin-i Rumî (1207-1273)'nin altı cilt ve mesnevi nazım şekliyle yazılmış yaklaşık 26000 beyitlik tasavvufî eseridir. Mevlânâ'nın ilk halifesi Hüsameddin Çelebi müritleri irşat için Senâî'nin *Hadîkatü'l-Hakîka*'sı ve Feridüddin-i Attâr'ın *Mantıku't-Tayr*'ı gibi aynı vezinde yani aruzun Remel bahrinin fâilâtün fâilâtün fâilün kalıbında hakikat sırlarını ve vahdet-i vücudu anlatan bir eser kaleme almasını istemiş, o da ilk 18 beytini kendisi, diğer yerleri Hüsameddin Çelebi'ye yazdırmak suretiyle eserini tamamlamıştır. Mesnevi-i Manevi olarak da bilinir. (S17a-1; S48b-15; S269b-19; S277b-10; S355a-21; S398a-4)

Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî (1207-1273): 1207'de Horasan'ın Belh şehrinde doğdu. Mevleviyye tarikatının kurucusu, âlim ve şairdir. *Dîvân-ı Kebîr, Mesnevî, Fihi mâ fih, Mecâlis-i Seb'a, Mektûbât* isminde eserleri vardır. (S79a-7; S133a-18; S269b-22; S287b-6; S398a-4)

Mısır: Mısır ülkesi. Hz. Musa İsrailoğullarını Firavun'un zulmünden bu ülkeden uzaklaştırmıştır. Nil ırmağı bu ülkededir. Hz. Yûsuf Mısır ülkesinin uzun bir maceradan sonra kralı olmuştur. (S9b-10; S56b-2, 6, 7; S80a-3, 4, 6; S203b-12, 18; S266b-14; S274b-16; S280b-17; S280a-10; S395b-9)

Mihr ü Müşterî: İran kaynaklı Mihr ü Müşteri mesnevilerinin ilkini Assâr-ı Tebrizî (öl. 784/1382) kaleme almıştır. Eser 778/1377 yılında yazılmış ve Celayir sultanı Sultan Şeyh Üveys'e sunulmuştur. Eserin asıl adı *Işknâme*'dir. Mefâîlün mefâîlün feûlün vezninde kaleme alınan eser 5120 beyittir. Eser Türk edebiyatında da yankı bulmuştur. (S149b-3; S161b-16; S349a-16; S404b-16)

Minâ: Hz. İbrahim'in, oğlu Hz. İsmail'i Allah'a kurban etmek için götürdüğü yer. (S28b-16)

Molla Câmî: (bk. **Câmî**)

Muâviye b. Yezîd (663-684): Künyesi Ebû Leylâ Muâviye b. Yezîd b. Muâviye b. Ebî Süfyân el-Ümevî'dir. Ebû Leylâ olarak da anılır. Emevî halifesidir. Muâviye'nin ömrü ve hilâfeti çok kısa sürdü. Kaynaklarda onun tahta çıktığı sırada on yedi-yirmi üç arasındaki bir yaşta olduğuna dair farklı rivayetler bulunmakta ve halifelik süresi de yirmi gün ile dört ay arasında gösterilmektedir. (S58a-16; S68b-17)

Muhyiddin İbnü'l-Arabî (1165-1240): Künyesi Muhyiddin Muhammed b. Alî b. Muhammed el-Arabî et-Tâî el-Hâtimî'dir. Şeyh-i Ekber adıyla da anılır. İslam ve tasavvuf düşünce tarihinde büyük etkileri bulunan sufi müellif. (S15a-4; S354a-14; S400a-15)

Murtazâ: (bk. **Ali**)

Mûsâ: Hz. Mûsâ peygamber. Musevi dininin peygamberidir. (S7a-11, 13, 17; S11a-2, 16, 19; S28a-21; S29b-1, 3; S30a-5, 6; S46a-14, 15, 16, 17, 20; S47b-3, 4, 13, 17; S58a-13; S75b-8, 9, 18, 19; S75a-4, 19; S78a-3, 4; S123b-10; S195b-12, 13, 20, 21; S195a-2; S265b-23; S277b-13; S290a-20, 21; S291b-2, 3, 4; S292a-19; S293b-5, 6, 8, 11, 12, 15, 17, 18, 20, 21; S293a-1, 2; S294b-18, 21; S315b-13; S317b-8; S345b-10, 11)

Mûsâ-yı İmrân: (bk. **Mûsâ**)

Mu'tezîle: İtikadi meselelerin yorumunda akla ve iradeye öncelik veren kelam mezhebidir. Mu'tezile adının ilk defa ne zaman ve kimler için kullanıldığı konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Mu'tezîlenin görüşleri Allah'ın alîm, kadîr ve hay gibi sıfatları olmakla birlikte O'na zâtından bağımsız ilim, kudret ve hayat gibi kadîm sıfatların, şer, zulüm gibi hikmet ve adaletle bağdaşmayan fiillerin nisbet edilemeyeceği, kulun iradî fiillerinin Allah'ın değil insanın eylemi olduğu, büyük günah işleyenin küfürle iman arasında bir yerde bulunduğu, Cemel ve Sıffîn savaşlarına katılan taraflardan hangisinin hatalı olduğunun bilinemeyeceği olarak özetlenebilir. Dolayısıyla bir kelâm ekolü olarak ortaya çıkan Mu'tezile, İslâm dininin aslî hükümlerinin temellendirilmesi, sistematik hale getirilmesi, izah ve ispat edilmesi, karşı fikirlerin cevaplandırılması gibi konularla meşgul olmuştur. İtikadî alanı sistematik bir şekilde ifade eden ilk mezhep Mu'tezile'dir. Başlangıçtan itibaren Mu'tezile kelâmcıları İslâm dininin temel ilkelerini usûl-i hamse başlığı altında ele almışlardır. Bunlar tevhit, adl, vad ve vaîd, menzile beyne'l-menzileteyn, emir bi'l-ma'rûf nehiy ani'l-münker olarak sayılabilir. (S423a-2)

Münker: Mezarda insanları sorguya çekecek iki melekten biri. (S358b-10, 12; S283b-21; S283a-1, 4)

Müşterî: Müşterî yıldızı. Mars, Jüpiter, Hürmüz, Erendiz, Sakıt da denir. Altıncı felekte bir gezegendir. Gezegenlerin en büyüğüdür. Çıplak gözle görülebilen tek gezegendir. Parlaklığı nedeniyle yüz, Müşterî'ye benzetilir. (S2a-12;)

Nasrâbâdî (öl. 978): Künyesi Ebu'l-Kâsım İbrahim b. Muhammed b. Ahmed b. Mahmeveyh en-Nasrâbâdî'dir. İlk devir sufilerinden, muhaddistir. Nişabur'un Nasrâbâd mahallesinde doğmuştur. Ebû Bekir Şiblî'nin mürididir. Hallâc-ı Mansûr'un takipçisidir. (S373b-1, 2)

Nasrânî: İslami kaynaklarda Hıristiyanları ifade etmek için kullanılan bir kelimedir. (S11b-7)

Nefahâtü'l-Üns: Câmî (bk. **Câmî**) tarafından Ali Şir Nevâî'nin isteği üzerine 883/1478'de Farsça olarak kaleme alınmıştır. Eser aslında Muhammed b. Hüseyin es-Sülemî'nin ilk sufi tabakat kitaplarından olan *Tabakâtü's-sûfiyye*'sine dayanır. Hâce Abdulah-ı Herevî eseri Farsça olarak tercüme etmiştir ve Câmî de bu eseri sadeleştirerek ve kendi devrine kadar yetişen sufilerin hal tercümelerini de ekleyerek oluşturmuştur. Bazı tasavvufî kavramların da açıklandığı esere Feridüddin-i Attâr'ın *Tezkiretü'l-Evliyâ*'sı, Kuşeyrî'nin *er-Risâle*'si gibi eserler kaynaklık etmiştir. Hal tercümeleri Sülemî'de 103, Herevî'de 120 ve nihayet *Nefahâtü'l-Üns*'de 600'ü bulmuştur. Türk edebiyatında da Ali Şir Nevâî 170 kadar hal tercümesi ekleyerek yaklaşık 770 hal tercümesiyle 901/1495'te Çağatay Türkçesi'ne çevirmiştir. Lâmiî Çelebi de 927/1521'de *Fütûhu'l-Mücâhidîn* (*Tercüme-i Nefahât*) adıyla Anadolu Türkçesi'ne çevirmiştir. (S11b-16; S87a-6)

Nemrûd: Bâbil ülkesinin kurucusu sayılan ve Bâbil Kulesi'ni yaptıran kral olup Hz. İbrahim'i ateşe attırmasıyla ünlüdür. (S7a-7; S8b-11; S28b-11; S76b-17, 18, 19, 20; S76a-2, 3, 6, 7, 13; S190a-17, 20, 21; S212a-19; S213b-1; S335b-6; S345b-5)

Nekir: İnsanları mezarda sorguya çekecek olan iki melekten (bk. **Münker**) biridir. (S282b-21; S283a-1, 4; S358b-10, 12)

Ney Risâlesi: Câmî'nin (bk. **Câmî**) bir risalesidir. (S389b)

Nil: Mısır'ın hayat kaynağı olan ve Afrika'nın kuzeydoğusunda yer alan nehirdir. Kaynağından itibaren döküldüğü Akdeniz'e kadar 6648 km. ile dünyanın en uzun nehridir. Nil nehri dokuz ülkeden geçer: Burundi, Ruanda, Tanzanya, Uganda, Kenya, Zaire, Etiyopya, Sudan ve Mısır. (S7a-12, 16; S29b-4; S55a-21; S56b-3, 4, 6, 11, 15, 16, 17)

Nimetullah: (bk. **Nimetullah b. Mübârek**)

Nimetullah b. Mübârek:1550'de Sofyalı Nimetullah b. Ahmed b. Mübârek (öl. 1561/62) tarafından kaleme alınan eser Farsça-Türkçe mensur bir sözlüktür. Farsça bir girişle başlayan eser fiillerin, dil bilgisinin ve isimlerin anlatıldığı üç bölümden oluşur. (S382b-3)

Nîşâbûr: İran'da tarihi bir şehirdir. Merv, Herat ve Belh ile birlikte Horasan (bk. **Horasan**) bölgesinin en önemli dört şehrinden biridir. Feridüddin-i Attâr burada doğmuştur. (S186a-15, 16; S187b-4, 5)

Nizamü'l-Mülk (1018-1092): Künyesi Ebû Alî Kıvâmüddin Hasen b. Alî b. İshâk et-Tûsî'dir. Büyük Selçuklu Devleti'nin tanınmış devlet adamlarındandır. İyi bir eğitim gördü. Fıkıh ve edebiyatla ilgilendi. Dandanakan savaşından (1040) bir süre sonra Selçukluların hizmetine girdi. Bağdat'a giderken öldürüldü. (S428a-7)

Nûh: Hz. Nûh peygamber. Büyük peygamberler arasında sayılan, kendisine inanmayan kavmi tûfan ile helâk edilen peygamber. (S11a-19; S28b-5, 6; S345b-1, 2, 3)

Osman (öl. 656): Hz. Osman. Künyesi Ebû Abdillâh (Ebû Amr) Zü'n-nûreyn Osmân b. Affân b. Ebi'l-Âs b. Ümeyye el-Kureşî el-Ümevî'dir. Üçüncü halifedir. Hz. Peygamber'in iki kızını da aldığından kendisine Zünnûreyn lakabı verilmiştir. (S57b-14; S57a-4, 5, 7, 9, 13, 16, 17, 18, 20; S58a-8, 9)

Ömer: Hz. Ömer. İslam'ın ikinci halifesidir. Doğruyu yanlıştan ayıran anlamındaki Fârûk lakabıyla anılır. (S53b-11; S54a-7, 8; S55b-5, 7, 9, 13, 15, 16, 18, 20, 21; S55a-7, 9, 12, 13; S56b-5, 9, 10, 19, 20; S56a-4, 14, 17; S57b-2, 8, 10, 11; S60b-4, 13; S60a-5; S61b-20; S61a-13, 16, 19, 21; S62b-2, 13, 14; S63b-6, 7, 8; S63a-12, 13, 17; S64b-2, 5, 7, 19; S64a-3, 12, 17; S65b-9, 18, 20, 21; S65a-1, 4, 8, 17; S70a-3; S73b- 12, 13)

Pîr-i Türkistân: (bk. **Ahmed-i Yesevî**)

Râbiatü'l-Adeviyye (714/718-801 ?): Hicrî ikinci asrın başlarında yaşamış meşhur Basralı kadın sufidir. Adeviye sıfatıyla tanınır. Hacca gitmiş ve Hacdan sonra Basra'ya yerleşen Râbia kendisine yapılan evlenme tekliflerini reddetmiştir. (S70a10, 16, 20; S71b-3, 7; S189a-10, 12, 14, 16; S190b-6, 7; S220b-17, 18; S220a-7, 8; S304b-8; S323a-4)

Râfızî: Başlangıçta Zeyd b. Ali'den ayrılan ilk İmâmîler'e, daha sonra bütün Şiî fırkaları ile Şiî unsurları taşıyan bazı bâtınî gruplarına verilen isimdir. Bu terim, ileride Alevî yahut Bektaşî diye anılacak olan ve yaygın İslâmî anlayıştan uzak kalan muhtelif derviş zümreleri, Şîa'ya mensup olan Acemler, Kalenderîler, özellikle Safevî Devleti'nin kurulması esnasında ve sonraki dönemlerde Anadolu'da ve İran'da bulunan

Osmanlı muhalifi kızılbaş zümreler için kullanılmıştır. (S61b-3; S61a-14; S62a-5; S69a-1; S64a-9, 16; S66a-17; S67a-3, 16; S69b-19; S71a-1; S74b-3)

Ramazan: Müslümanlarca oruç tutmanın farz olduğu hicrî yılın dokuzuncu ayıdır. (S3b-19)

Revâfız: (bk. **Râfızî**)

Rûhu'l-Emîn: (bk. **Cebrâil**)

Rûhu'l-Kudüs: (bk. **Cebrâil**)

Rûm: Roma. Eskiden Doğu Roma İmparatorluğu Anadolu'yu da içine aldığı için Anadolu'ya Rûm, Anadolululara da Rûmî denilirdi. (S134a-13, 14; S135b-21; S135a-1, 6, 7; S136b-9, 12, 13, 14; S155b-15; S157b-19, 20; S157a-20; S158b-8; S158a-2; S161b-19, 21; S161a-21; S164b-12; S165a-8; S166a-5; S193b-20, 21; S193a-1)

Rûmî: (bk. **Rûm**)

Sa'dî-i Şirâzî (1213-18 ?/1292): İranlı büyük şair. Şiraz'da doğan şair ilk eğitimini babasından aldı ve sonra Bağdat'ta Nizamiye Medresesi'nde ders gördü ve tekrar Şiraz'a dödü. İbnu'l-Cevzî ve Şehabeddin-i Suhreverdî'den etkilendi. Son yıllarında münzevi bir hayat yaşadı. Gazel şairi olarak bilinen Sa'dî eserlerinde, o dönemin şairlerinin aksine, bilinen terkip ve tamlamaları kullandı. Sehl-i mümteniyi çokça kullanan şair, şiirlerinde Türkçe kelimelere de yer verdi. Çokça kullandığı atasözleri ve veciz sözler, günümüze kadar kullanılagelmiştir. *Külliyât* adı altında toplanan manzum ve mensur eserleri şunlardır: (Manzum olanlar) *Bostan, Kasâyid-i Arabî, Kasâyid-i Farsî, Merâsî, Mülemma'ât ve Müsellesât, Tercî'ât, Tayyibât, Bedâyi', Havâtim, Gazeliyyât-ı Kadîm, Sahâbiyye, Hubsiyyât, Rubâ'iyyât, Müfredât*. (Mensur olanlar) *Gülistân, Takrîr-i Dîbâce, Nasîhatu'l-mulûk, Risâle-i Akl u Işk, Risâle-i Enkiyânû, Mecâlis-i Pencgâne, Risâle-i selâse*. (S119a-13; S120b-20; S177b-17, 18; S354a-17)

Sâlih: Hz. Sâlih peygamber. Kuran-ı Kerim'de Semûd kavmine gönderildiği bildirilen peygamber. Hz. Salih Semûd kavmine apaçık bir mucize olsun ve tevhit inancına yönelsinler diye dişi bir deve getirdi fakat kesmemelerini istedi. Oradaki müşrikler deveyi kestiler ve üç gün içerisinde büyük bir sarsıntı ve gürültü ile helak oldular. Kuran-ı Kerim'de (A'râf/78; Fussilet/17; Kamer/31) bu kıssa anlatılır. (S12b-6; S77b-17; S77a-2)

Sâlih-i Murrî (öl. 788/89): Basralı sufidir. Hadis ve fıkıh âlimlerindendir. (S323a-1, 2, 5)

Sâmirî: Hz. Mûsâ Tûr'a çıktığında İsrâiloğulları'nı altından yaptığı buzağıya tapmaya sevkeden kişi. (S116b-2; S12b-10)

Sebe': MÖ 10. yüzyılda Yemen'de hüküm süren devlet. Adını devletin kurucusu olarak bilinen Sebe' b. Yeşcüb b. Ya'rub b. Kahtân'dan alır. Tarih ve tefsir kaynaklarında Hz. Süleyman'ın onunla evlendiği veya Hemdân melikiyle evlendirip görevinde bıraktığına dair rivayetler yer alır. Adını bu toplumdan alan Sebe' sûresinde ise (Sebe'/15-21) maddî refaha sahip güçlü Sebe toplumunun bunca nimete rağmen şeytana uyup Allah'a kulluktan yüz çevirdiği ve bu sebeple büyük bir sel felâketiyle (Arîm seli) cezalandırıldığı, verimli arazilerinin çorak topraklara, türlü nimetlerin mahrumiyetlere dönüştüğü belirtilmektedir. (S10b-10, 12; S85a-14)

Sencer: (bk. **Sultan Sencer**)

Sıddîk: (bk. **Ebû Bekir**)

Sıddîk-ı Ekber: (bk. **Ebû Bekir**)

Sırât: Sözlükte yol anlamına gelen bu kavram cehennem üzerinden cennete uzandığı ve sadece müminlerin geçeceği söylenen köprüdür. Kuran-ı Kerim'e göre (Meryem/71) iyi veya kötü herkes cehenneme girecek fakat Allah iyileri cezalandırmayıp cehennemden kurtaracaktır.

Sidretü'l-Müntehâ: Hz. Peygamber'in Miraç gecesi yanında ilahî sırlara mazhar olduğu ağaç. Kelimenin anlamı Arabistan kirazıdır. (S45b-3; S79a-15, 16, 19; S192a-19, 20)

Sultan Mahmûd: (bk. **Mahmûd-ı Gaznevî**)

Sultan Mesûd (öl. 1041): Gazneli hükümdarı Sultan Mahmud (971-1030)'un oğludur. I. Mesut olarak bilinir. Selçuklularla 1040'ta yaptığı Dandanakan Savaşı'nı kaybettikten sonra yerine sürekli çekiştiği kardeşi Gazneli Muhammed geçer. (S110a-10, 11)

Sultan Murad: (bk. **Sultan III. Murad**)

Sultan Murad Han: (bk. **Sultan III. Murad**)

Sultan III. Murad (1546-1595): Osmanlı Devleti padişahlarından Sultan III. Murad'dır. Sultan II. Selim'in oğludur. 1574 yılında padişah olmuştur. Muradî mahlasıyla şiirler yazmıştır. (S4b-14, 18)

Sultan Sencer (1086-1157): Künyesi Ebu'l-Hâris es-Sultânü'l-a'zam Muizzü'd-dünyâ ve'd-dîn Ahmed Sencer b. Melikşâh es-Selcûkî'dir. Son büyük Selçuklu hükümdarıdır. (S268b-7, 8, 11; S268a-4)

Sûmenât: Hindistan'da bir şehirdir. Puthanesi ve kiliseleriyle meşhurdur. Gazneli Sultan Mahmûd tarafından 1025 yılında fethedilmiştir. (S305a-21; S306b-1)

Süfyân b. Uyeyne (725/26-814): Künyesi Ebû Muhammed Süfyân b. Uyeyne b. Meymûn el-Hilâlî'dir. Tebeü't-tâbiîn neslinden hadis âlimi ve hafız. Kûfe'de doğdu. 7000'den çok hadis rivayet etmiştir. Zâhid ve fakir bir âlimdir. Hiç evlenmemiştir. Bir gözünün görmediği ve 70-80 defa hacı olduğu zikredilmektedir. (S375a-20)

Süfyân-ı Sevrî (715-778): Künyesi Ebû Abdullah Süfyân b. Saîd b. Mesrûk es-Sevrî el-Kûfî'dir. Kendi adıyla anılan fıkıh mezhebinin imamı, müfessir, muhaddis ve zahittir. (S389a-6, 7, 9)

Süleyman: Hz. Süleyman. Hz. Davud'un oğludur. Babası gibi hem peygamber hem de sultandır. Kudüs'teki Mescid-i Aksâ (bk. **Mescid-i Aksâ**)'yı sanatlı olarak tekrar inşa ettirdi. 40 sene adaletle hüküm sürdü. Mahlûkatın dilinden anlardı. Yemen'deki Sebe (bk. **Sebe**) sultanı Belkıs (bk. **Belkıs**)'la evlendi. Veziri olan Âsâf, çok akıllı ve hakîm biriydi. (S2b-12; S4b-17; S8a-10, 13, 14; S9b-5; S10b-10, 11, 12; S11a-4, 5, 6, 7, 8, 9, 10; S29b-10, 11, 13, 14; S74a-3, 4, 7, 8, 9, 17, 21; S75b-2, 3, 5; S77a-9; S84a-15, 17; S85b-16, 17, 21; S85a-6, 8, 10, 12; S86b-12, 13; S106a-10, 11, 12, 14, 17, 20, 21; S107b-6, 7, 8, 12, 14, 16; S107a-13, 16; S120a-18, 19, 21; S170a-7; 175b-3; S176a-12, 15, 16; S177b-20; S177a-1, 2, 3; S227a-18; S429b-5)

Şâh Mahmûd: (bk. **Mahmûd-ı Gaznevî**)

Şâh-ı Merdân: (bk. **Ali**)

Şeddâd: (bk. **Kârûn**)

Şem'î: (bk. **Şem'î Şem'ullah**)

Şem'î Şem'ullah (?-1602'den sonra): Kanuni, III. Murat, II. Selim ve III. Mehmet dönemlerinde yaşamış Mevlevî tarikatının mensup, mutasavvıf, âlim bir şârihtir. Şem'î Şem'ullah, Prizrenli Şem'î ile karıştırılmış ve bazı biyografik eserlerde Prizrenli Şem'î hakkındaki bilgiler Şem'î Şem'ullah'a isnat edilmiştir. İyi bir Farsça hocasıdır. Şem'î'ye şöhretini kazandıran eser *Şerh-i Mesnevî*'dir. 15 eseri vardır: *Şerh-i Mantıku't-Tayr, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, Şerh-i Gülistan, Şerh-i Baharsitan, Tuhfetü'l-Âşıkîn, Şerh-i Bostan, Şerh-i Mesnevi, Şerh-i Dîvân-ı Şâhî, Şerh-i Tuhfetü'l-Ahrâr, Şerh-i Subhatü'l-Ebrâr, Şerh-i Pend-i Attâr (Saâdetnâme), Şerh-i Mahzen-i Esrâr, Terceme-i Akâid-i Lâmiyye alâ mezheb-i Mâturidiyye, Terceme-i Kaside-i Nûniyye, Terceme-i Şurûtu's-salât'*tır. Görüleceği üzere bunlardan 11 tanesi şerhtir. (S2a-3; S3b-19; S50a-4; S56a-7; S74b-12; S169b-5; S194a-17; S269a-19; S397a-8; S427a-17; S430b-20)

Şerh-i Dîvân-ı Alî: (S5b-10)

Şeyh-i Ekber: (bk. **Muhyiddin İbnü'l-Arabî**)

Şeyh Gûrî: Feridüddin-i Attâr'ın çocukluk veya gençlik dönemlerinde ve Sultan Sencer zamanında yaşamış bir sufidir. Hakkında bilgi bu kadarla sınırlıdır. (S268b-4, 5)

Şeyh Mansûr: (bk. **Hallâc-ı Mansûr**)

Şeyh San'â: (bk. **Şeyh San'ân**)

Şeyh San'ân: Şeyh Abdurrezzak olarak da bilinir. Tarihi şahsiyetinin var olup olmadığı meçhul olan bu zatın meşhur *Şeyh San'ân* hikâyesinin de gerçekten yaşanıp yaşanmadığı tartışmalıdır. Meşhur hikâyeye ilk defa Feridüddin-i Attâr'ın *Mantıku't-Tayr* isimli eserinde rastlanmaktadır. (S133a-20, 21; S134a-3, 12, 17; S140b-19)

Şîr: (bk. **Ali**)

Şîr-i Hak: (bk. **Ali**)

Tatar: Moğol ve Türk topluluklarına verilen genel ad. (S54b-4, 8; S144b-15)

Tevrât: Yahudilerin kutsal kitabına verilen ad. Hz. Mûsâ'ya Sînâ'da vahyedilmiş kitap. (S43a-7)

Tevrît: (bk. **Tevrât**)

Tırâz: Fars şiirinde güzelleriyle meşhur olan Türkistan'da bir şehirdir. (S369b-15, 16; S381a-16, 17, 19)

Tûr: Hz. Mûsâ'ya Tevrat'ın gönderildiği dağın adıdır. Tûr, dağ anlamındadır ve Kuran-ı Kerim'de Sînâ ile birlikte Tûrisînâ veya Tûrisînîn (Mü'minûn/20; Tîn/2) olarak kullanılmaktadır. (S75b-21; S75a-10, 12, 15; S293b-7, 11, 12)

Türkî: Türk ırkına ait, Türkçe. (S3b-18; S56a-7; S74b-11; S81b-15; S88b-18; S88a-2; S106a-16; S120b-9; S136a-6; S144b-10, 12, 14, 15; S240b-17; S242a-1; S249b-21; S269b-20; S278b-16; S279a-7; S351b-21; S414b-6; S429a-9)

Türkistan: Orta Asya'nın büyük kısmı için kullanılan tarihî bir terim. İran'ın Horasan bölgesinden başlayarak Kuzey Afganistan dahil Pamir ve Hindukuş-Kunlun (Karanlık) dağlarının kuzey eteklerinden Çin'in Tun-huang bölgesine kadar uzanan, oradan Mançurya'nın batısına ulaşan, Moğolistan'la birlikte Güney Sibirya'nın tamamını içine alan, batıda Ural dağları ile Volga ırmağının Hazar denizine ulaştığı noktaya kadar devam eden geniş bir alanı kaplar. Bu alanın tarihî kaynaklardaki adı XIX. yüzyıl ortalarına kadar Türkistan'dır. Türkistan adını ilk defa eski İranlılar'ın, daha sonra Araplar'ın Orta Asya'da Türkler'in yaşadığı bölgeleri tanımlamak için kullandıkları bilinmektedir. (S262a-1)

Uyeyne el-Hilâlî: (bk. **Süfyân b. Uyeyne**)

Üveys-i Karanî: (bk. **Veysel Karanî**)

Vâdî-i Makdis: (bk. **Tuvâ**)

Vâsıtî: (bk. **Vâsıtî el-Ferganî**)

Vâsıtî el-Ferganî (öl. 932): Künyesi Ebû Bekr Muhammed b. Mûsâ el-Vâsıtî el-Ferganî'dir. İlk sufilerdendir. Aslen Horasan'ın Fergana bölgesindendir. Cüneyd-i Bağdâdî'nin derslerinde bulunmuştur. (S281a-18, 19, 20; S282b-7, 12)

Veysel Karanî (öl. 657): Künyesi Ebû Amr Üveys b. Âmir b. Cez' b. Mâlik el-Karanî'dir. Tâbiîn neslinden Yemenli zahittir. Yemen'deki Murâd kabilesinin Karan aşiretine mensuptur. Annesinden izin alarak Hz. Peygamber'i görmeye gitmiş fakat evinde bulamayınca, annesine söz verdiği için Hz. Peygamber'i göremeden Yemen'e geri dönmüştür. Yemen'de deve çobanlığı yaparak, hurma çekirdekleri toplayıp satarak geçimini sağladığı rivayet edilir. Zâhidâne hayatı dolayısıyla Veysel Karanî tasavvuf ehli tarafından örnek bir şahsiyet kabul edilmiş, Hz. Peygamber'i zâhiren görmemekle birlikte mânen kendisinden feyiz aldığı ileri sürülmüştür. Bu sebeple ileriki asırlarda Hz. Peygamber'i, Veysel Karanî'yi veya herhangi bir şeyhi görmeden rüya gibi mânevî bir yolla onlardan eğitim alan kişilere Üveysî denmiş, bu şekilde eğitim almaya Üveysîlik adı verilmiştir. (S65b-9, 10, 19, 20; S65a-1)

Yahudi: Hz. Mûsâ'nın dinine mensup kimse. (S29b-17; S29a-6; S69b-3; S282b-1, 3; S374b-6)

Yakup: Hz. Yakup. Hz. İbrahim'in torunu ve Hz. İshâk 'ın oğlu olan peygamber. İsrailoğulları'nın atasıdır. Hz. Eyyûb onun yeğeni olur. 12 oğulu vardır. İçlerinden Yûsuf ve Bünyamin aynı anneden doğmuşlardır. Kuran-ı Kerim ve Tevrat'ta ismi çokça zikredilir. (S28b-20, 21; S117a-10, 17, 19; S118b-3, 9, 16, 19, 23; S118a-2, 5, 13, 14, 17; S275b-9, 10, 11; S275a-13; S320b-19)

Yesrib: (bk. **Medine**)

Yunan: Güneydoğu Avrupa'da bir ülke olan Yunanistan'da yaşayan halkın adıdır. (S419a-2, 9; S420b-2, 3, 4, 9, 10, 12)

Yûsuf-ı Sânî: (bk. **Osman**)

Yûsuf-ı Hemedânî (1048/49-1140): Künyesi Ebû Ya'kûb Yûsuf b. Eyyûb el-Hemedânî'dir. Horasanlı sufi müelliftir. Nizâmiye Medresesi'nde vaazlar verdi. Mezarı Türkmenistan'ın Merv şehrindedir. (S320b-12, 13, 16; S347b-12, 15)

Yûnus: Hz. Yûnus peygamber. Denize atıldığında onu büyük bir balık yutmuş, Hz. Yûnus balığın karnında üç gün boyunca kalmış ve sonunda balık onu karaya kusmuştur. (S28a-16, 17, 19; S81a-3, 4, 7)

Yûsuf ile Züleyhâ: Hz. Yûsuf, İsrailoğulları peygamberlerinden olup, Yakup peygamberin oğludur. Güzelliğiyle ün kazanmıştır. Mısır hükümdarı Firavun'un karısı Züleyhâ'nın gayrı meşru teklifine sırt çevirerek iffetini korumuştur. Yûsuf ile Züleyhâ, Hz. Yûsuf peygamberin Züleyhâ ile olan kıssası etrafında yazılan edebî eserlerin ortak adıdır. Bu mesnevinin konusu Tevrat, İncil'den alınmıştır. Kuran-ı Kerim'de ise bu konu için müstakil bir sure vardır (Yûsuf/3-102). Çok rağbet gören ve Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında çokça kaleme alınan bir mesnevidir. (S308b-13'ten S311b-14'e kadar; S137a-4)

Yûsuf-ı Mısrî: (bk. **Yûsuf ile Züleyhâ**)

Yûsuf-ı Sıddîk: (bk. **Yûsuf ile Züleyhâ**)

Zebûr: Kuran-ı Kerim'de Hz. Davûd'a indirildiği bildirilen kutsal kitap. (S78a-18; S92a-4, 5, 7)

Zekeriyyâ: Hz. Zekeriyyâ. Kuran-ı Kerim'de adı geçen ve İsrailoğulları'na gönderilen peygamber. Hz. Yahyâ'nın babasıdır. (S29b-15, 18)

Züleyhâ: (bk. **Yûsuf ile Züleyhâ**)

Zünûn-ı Mısrî (772-859 ?): Künyesi Zünûn Ebu'l-Feyz Sevbân b. İbrahim el-Mısrî el-İhmîmî'dir. İlk dönem sufilerindendir. (S348a-20, 21)

DİL BİLGİSİ VE EDEBİYAT TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ

aded: sayı.

end nā-maᶜlūm olan ᶜadede istiᶜmāl olunur.

bâ-i Arabî: Arapça *bâ* harfi.

Bī̇ş bā-i ᶜArabī̇ ile ziyāde maᶜnāsına.

bâ-i Fârisî: Farsça *bâ* harfi.

çūpān bā-i Fārisī̇ iledür.

bâb-ı if'âl: mezidünfih mastarlardan if'âl bâbının mefulü.

mühdāt ifᶜāl bābından ism-i mefᶜūldür.

bâb-ı tef'îl: mezidünfih mastarlardandır ve geçişsiz fiilleri geçişli hale getirir.

Kellimī̇ bāb-ı tefᶜīlden.

cahd-ı mutlak: iki tane olumsuz (kesinlik bildiren) geçmiş zaman kipi.

nengerī̇st caḥd-ı muṭlaḳdur.

berneyāmed caḥd-ı muṭlaḳdur.

cem': çokluk.

S̱iyāb cemᶜ-i s̱evbdür.

*dehend*üñ fāᶜili ḥażret-i Ḥaḳ'dur ᶜazze ismuhu ve ṣī̇ġa-i cemᶜ taᶜẓī̇m içündür.

cem'-i gâ'ib: üçüncü çokluk şahıs.

nişānend fiᶜl-i mużāriᶜ-i cemᶜ-i ġāᵓibdür.

cem'-i muhâtab: ikinci çokluk şahıs.

şevī̇d fiᶜl-i mużāriᶜ-i cemᶜ-i muḫātabdur.

cem'-i müzekker: müfredinin şeklini bozmadan sonuna *în, ûn* getirilerek yapılan çokluk.

Sülūnī̇ emr-i ḫāżırdur ki müfredi *sel*dür.

elif-i meftûh: üstün ile harekelenmiş *a,* e okutan elif harfi. (bk. **meftûh**)

edat-ı teşbih: benzetme edatı.

-vār edāt-ı teşbī̇hdür.

emr-i gâ'ib: üçüncü erkek şahsın olumlu emri.

Bir maḥalde iki emr-i ḫāżır cemᶜ olsa s̱ānī̇ emr-i ġāᵓib maᶜnāsına istiᶜmāl olunur *gū bizen* gibi.

Keşend çeksünler maᶜnāsına hem-laṭī̇fdür ki mużāriᶜ ṣī̇ġasında emr-i ġāᵓib olur

bu beytde vāḳiᶜ olan *betersed* gibi.

emr-i hâzır: ikinci şahsın olumlu emri.

kun emr-i ḥāżırdur.

fetha: (bk. **meftûh**)

fiil-i mâzî: geniş zaman.

Āmed egerçi fiᶜl-i māżīdür.

fiil-i mâzî-i gâ'ib: üçüncü şahsın geçmiş zamanı.

kerd fiᶜl-i māżī-i ġāᵓibdür.

fiil-i mâzî-i mechûl: edilgen geçmiş zaman.

nümūd bunda fiᶜl-i māżī-i mechūldür.

fiil-i muzâri': geniş zaman çekiminde olan fiil.

nişānend fiᶜl-i mużāriᶜ-i cemᶜ-i ġāᵓibdür.

fiil-i muzâri'-i gâ'ib: üçüncü şahsın geniş zamanı.

Demed ki fiᶜl-i mużāriᶜ-i ġāᵓibdür.

fiil-i muzâri-i muhâtab: ikinci şahsın geniş zaman çekimi.

berī fiᶜl-i mużāriᶜ-i muḫātabdur.

fiil-i nefy: olumsuz fiil.

nemānī fiᶜl-i nefydür.

harf-i illet-i müteharrik: harekeli illet harfleri, Arapça'daki *elif, vâv, yâ* harflerinin harekeli şekli.

Mühdāt ifᶜāl bābından ism-i mefᶜūldür ki nāḳıżdur aṣlı *mühdeyetün*dür. *Yā* ḥarf-i müteḥarrik.

hazf: yazıda bir ya da birden fazla harfi yazmamak.

beter bed-ter iken dāl ḥaẕf olunmışdur.

hemze-i hitâb: seslenme görevini üstlenen hemze.

neᵓīde hemze ḫitāb içündür.

büfrūḫteᵓī taḳdīrindedür yaᶜnī hemze-i ḫitāb muḳarrerdür.

hemze-i izâfet: tamlama yapan hemze.

ser-geşteᵓīde hemze iżāfet içündür.

hemze-i vahdet: teklik ifade eden hemze.

Ṣuḳbaᶜīde hemze vaḥdet içündür.

hest mürekkebi: *hâ* ile *est*in birleşmesiyle oluşan *hest* kelimesine verilen isim.

Hest bunda *hā* ve*est*den mürekkebdür ki *hā* zāʾidedür. Buña hest mürekkebi dirler.

îhâm: iki anlamı olan bir kelimenin kastedilen anlamının diğer anlam ile gizlenmesidir.

Çin bunda şehr maʿnāsınadur ve büklüm maʿnāsı īhām iʿtibārı iledür.

irâde-i müşebbehe: müşebbehün bihin zikredilip müşebbehin kastedilmesi.

*Laʿl*den murād leb ve *nergis*den murād çeşmdür ki müşebbehün bih ve irāde-i müşebbehe ḳabīlindendür

ism-i fâil: etken çatılı fiilden yapılan sıfat fiil.

dāʿī ism-i fāʿildür.

ism-i işâret: işaret zamiri, sıfatı.

elleẕī ism-i işāretdür.

ism-i mastar: mastar eki almadan mastar anlamını veren isimler.

Ārāmiş ism-i masdardur.

ism-i mef'ûl: edilgen çatılı sıfat fiil.

mühdāt efʿāl bābından ism-i mefʿūldür.

istiâre: bir kelimeye aralarında benzerlik alakası dolayısıyla temel anlamının dışında yeni bir anlam vermektir.

maʿrıż mīmüñ kesri ve rānuñ fetḥi ile beyʿ ü şirāʾ vaḳtinde esīrlere geydürdükleri s̱evblerüñ ismidür līkin gāhī istiʿāre ṭarīḳi ile maḥall maʿnāsına istiʿmāl idüp maʿrıż zevāldedür dirler.

istifhâm-ı inkârî: olumsuz soru.

*Buved*de istifhām-ı inkārī maʿnāsı vardur.

kâfiye: en az iki mısra sonundaki ses tekrarıdır.

Bihterān bāşed ki çün murġān zed*em*

Dūr mībāşīm ez-hem ve's-sel*ām*

Ve's-selām kelāmı hemān ḳāfiye içündür.

kâf-ı Arabî: Arapça *k* okutturan kef harfi.

kerde kāf-ı ʿArabī iledür.

kâf-ı Fârisî: Farsça *g* okutturan kef harfi.

gerdūn kāf-ı Fārisīnüñ fethiyledür.

kinâye: bir sözü hakiki/temel anlamının da kastedilmiş olması mümkün olmakla

birlikte, hakiki/temel anlamı dışında kullanmaktır. Kelimenin bir açıdan temel, bir açıdan mecaz olmasıdır.

Nıṣfu'l-leylde Çin üzere cilve-ger geçdi .. *nīm-şeb*den murād Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ irādet-i ezeliyyesinüñ ẓuhūrı zamānından kināyetdür.

lafız: kelime, söz.

Bügüyem bunda *eyleyem* maᶜnāsınadur *terk* lafẓı ile istiᶜmāl olunur.

leff ü neşr-i gayr-ı müretteb: *Leff ü neşr*, anlatımda önce birtakım unsurların söylenilmesi, daha sonra bunların her biriyle ilgili başka unsurların dile getirilmesidir. Bunların ilki *leff*, ikincisi *neşr*dir. *leff ü neşr-i gayr-ı müretteb* ise söylenilen ilk kelime veya hükümler ile bunlara karşılık gelen unsurlar arasında aynı sıranın olmadığı leff ü neşrdir.

İy *leb* ü *zülfet ziyān* u *sūd*-ı men

***Rūy kūyet maḳṣad* u *maḳṣūd*-ı men**

*Ziyān zülf*e ve *sūd leb*e göredür ve *maḳṣad kūy*a ve *maḳṣūd rūy*a göredür leff ü neşr-i ġayr-ı müretteb iᶜtibārı ile.

mecaz: mecaz, bir ilgi veya benzetme sonucu gerçek anlamından başka anlamda kullanılan söz.

Bu cümle başı anuñ ṭaştı içinde keser. Murād ḫalḳ-ı ᶜālemüñ ᶜömri bunlaruñ seyr ü devr ü ḥareketi sebebi ile fenā-peẕīr olduġın işᶜārdur līkin bu ḥālet ḥaḳīḳat iᶜtibārile degüldür belki mecāzdur.

mechûl: edilgen çatı.

bürīden bunda mechūldür.

meftûh: üstün ile harekelenen *a, e* okutan harf.

Faẓūlī*de fā* meftūḥdur.

meftūḥ elife ḳalb olunup *mühdatün* oldı.

meksûr: kesre ile harekelenen *ı, i* okutan *y* harfi.

*Dıḥye*de *dāl* meksūrdur.

merhûn: bir beyitteki anlamın, bir sonraki beyitte tamamlanması.

behr-i tu merhūndur.

muarreb: birtakım değişikliğe uğrayıp Arapçalaşan kelime.

Ferseng Fārisī ve *fersaḫ* anuñ muᶜarrebidür.

muhaffef: hafifletilmiş, uygun hece veya eki atılmış.

Çil ḳırḳ maᶜnāsınadur ki *çihil*den muḫaffefdür.

Kubbār kāf'uñ żammı ve bā'nuñ teşdīdi ile müfreddür ki ulu maᶜnāsınadur līkin bunda bā'nuñ taḫfīfi ile oḳunur żarūret-i şiᶜr içün.

muzaf: tamlanan.

*mūy ser*de *mūy* mużāf degüldür.

mübâlağa: olumlu veya olumsuz bir durumu nitelemede aşırılığa kaçmaktır.

Ol duḫter ḥażret-i ᶜĪsā gibi sözinde cān ṭutardı yaᶜnī anuñ muṣāḥabetinden murdelere ḥayāt irişürdi. Bu söz mübālaġa ṭarīḳi iledür.

şināsā ṣīġa-i mübālaġadur.

müfred-i müennes-i hâzır: ikinci teklik şahsın emri (dişi).

Kellimī bāb-ı tefᶜīlden emr-i ḥāżır ve müfred-i müᵓenneṣ-i ḥāżırdur.

mütekellim-i ma'al gayr: birinci çokluk şahıs.

*Eriḫnā*da mütekellim-i maᶜal-ġayr

mütekellim-i vahde: birinci teklik şahıs.

*kellimīnī*de mütekellim-i vaḥde żamīri vāḳiᶜ olmışdur.

çehem fiᶜl-i mużāriᶜ-i mütekellim-i vaḥdedür.

müfred-i müzekker-i gâ'ib: üçüncü teklik şahıs (dişi).

ḳāl fiᶜl-i māżī-i müfred-i müzekker-i gāᵓibdür.

müşebbehün bih: kendisine benzetilen, teşbihin taraflarındandır.

*Laᶜl*den murā leb ve *nergis*den murād çeşmdür ki müşebbehün bih ve irāde-i müşebbehe ḳabīlindendür.

müte'addî: geçişli fiil.

Mıṣrāᶜ-ı evvelde *rīḫt* müteᶜaddīdür.

nazm: sözü ölçülü ve ahenkli söylemek, şiir.

Benüm naẓmum ᶜacīb bir ḫāṣiyyet ṭutar . Zīrā ki her dem ziyāderek naṣīb bağışlar muṭālaᶜa iden kimseye, . Zīrā muṭālaᶜa eyleyen kimse tāze-be-tāze intifāᶜa vuṣūl bulur.

nefs-i mütekellim: birinci şahıs.

*fikret*de *tā* nefs-i kelimedendür.

nefy: olumsuzluk.

nemānī fiᶜl-i nefydür.

nehy-i hâzır: ikinci şahsın olumsuz emri.

medār nehy-i ḥāżırdur.

râ-i mühmele: noktasız *râ* harfi.

ḫarīf ḫā-i muᶜcemenüñ fetḥi ve rā-i mühmelenüñ kesri ile bunamış maᶜnāsınadur.

sâkin: yanında ünlü harf bulunmayan, üzerinde sükûn işareti bulunan ünsüz harf.

Vezn içün *ḫūneş*de *nūn* hem sākindür.

sîga-i cem': çokluk ifade eden kip. (bk. **cem')**

sîga-i mübâlağa: mübâlağa kipi. (bk. **mübâlağa**)

tahfif: ses düşürerek sözü kısaltmak. (bk. **muhaffef**)

te'kid: pekiştirme.

heme şeb teᵓkīd içündür

teşbih: aralarında bir veya birden fazla nitelikte benzerlik bulunan iki varlığın birini diğerine benzetmektir.

Gerdūn bunda felek maᶜnāsınadur ki murġa teşbīh olunmışdur.

teşdid: şedde, bir harfi çift okutan işaret.

Menn bunda batman maᶜnāsınadur ki nūn'uñ teşdīdi iledür.

vasf-ı terkîbî: Farsçada iki kelimeden oluşan sıfat.

Ḫūşe-çīn vaṣf-ı terkībīdür.

vâv-ı âtıfe: bağlama edatı olan *vâv*, *ve*.

Baᶜżı nüsaḫda *vez keff ü dūdī* vāḳiᶜdür ki vāv-ı ᶜāṭıfe iledür.

vezin: hecelerin sayısı veya niteliğini esas alan ölçü.

Ḫacel ḫalel vezni üzere cehālet maᶜnāsınadur.

yâ-i nisbet: nispet î'si.

kārīde *yā* nisbet içündür.

yâ-i vahdet: teklik ifade eden yâ harfi.

*kāfī*de olan *yā* vaḥdet içündür.

zâide: ekleme (dişi).

Hest bunda *hā* ve*est*den mürekkebdür ki *hā* zāᵓidedür. Buña hest mürekkebi dirler.

zâl-i mu'ceme: noktalı olan *zâl* ض harfi.

*Nemrūd nūn*uñ fetḥi iledür. Fārisīde *nūn*uñ żemmi ve żāl-i muᶜceme anuñ muᶜarrebidür.

zamme: ötre, yuvarlak ünlüleri *o, ö, u, ü* okutturan hareke.

Günc ve *güncāyī* kāf-ı Fārisīnüñ żammesiyledür.

TASAVVUFÎ KAVRAMLAR SÖZLÜĞÜ [2546]

āb-ı ḥayāt: āb-ı zindegānī ki āb-ı ḥayāt maʿnāsınadur andan murād ʿilm-i ledün ser-çeşmesinden ẓāhir olan āb-ı ḥayātdur ki sebeb-i beḳā-yı ebedīdür.

āfāḳ: āfāḳdan murād ḫalḳ-ı ʿālemdür egerçi ki ufḳuñ cemʿidür ki gögüñ kenārı maʿnāsınadur.

āhen: āhenden murād nefsdür.

āfitāb: āfitābdan murād istiʿdād-ı rūḥānī ve ḥālet-i Sübḥānī'dür.

āḫir: āḫirden murād bu ʿālem-i fānīdür.

ʿaḳabe: ʿaḳabe yoḳuş maʿnāsınadur murād kūh hem bisyār mertebe cemāl-i İlāhī müşāhedesinden dūr idügin beyāndur.

ʿaḳl: a) ʿaḳldan murād ʿaḳl-ı maʿāşdur ki umūr-ı dünyeviyyenüñ ḫādimidür. b) sāmān bunda ʿaḳl maʿnāsınadur.

ʿalem: a) ʿalemden murād bunda ol nūruñ pertevidür. b) ʿālemden murād kūh-ı Ḳāf'dur.

ʿanḳā: ʿanḳā ki sīmurġ maʿnāsınadur murād cenāb-ı İlāhī'dür.

ʿaṣā: ʿaṣādan murād ḥażret-i Mūsāʿnuñ ʿaṣāsıdur ki ṣunʿ-ı İlāhī ile ejderhā olup aña muʿcize virilmişdür.

āşiyān: āşiyāndan murād ẕāt ve vücūd.

aṣl: aṣldan murād Ḫüdāy ʿazze ve celledür.

āteş: āteşden murād nūrdur.

ʿavrat: sen ʿavratı görmedüñ mi ki ḥażret-i Ādem'den mütevellid oldı ki murād Ḫavvā'dur ki ḥażret-i Ādem'üñ ṣol pehlūsınuñ bir üstüḫˇānından ḫalḳ olunmışdur.

āyine: āyineden murād ḳalb-i insāndur.

bād: bāddan murād nefesdür.

bāġ-ı heşt: bāġ-ı heşt der'den murād cennetdür.

baḥr-ı küllī: baḥr-ı küllīden murād deryā-yı ḥaḳīḳatdür.

baḥr-ı rāz: baḥr-ı rāzdan murād bunda cenāb-ı Eḥadiyyet'dür.

baḫşiş-i cān: baḫşiş-i cāndan murād ifnā-yı vücūddur ki murād ʿışḳ u muḥabbet

[2546] Sözlük, metindeki belli başlı ve Şem'î'nin, "murâd budur" şeklinde vurguladığı tasavvufî kavramlardan oluşmaktadır. Açıklamalar metinden olduğu gibi alınmış olup kavramların sadece tasavvufî anlamları verilmiştir. Birden çok anlama gelen kavramların açıklamaları "a)" "b)" şeklinde ayrılmıştır.

sebebi ile rūḥı mā-sivā ḳaydından ḫalāṣ eylemekdür.

bālā ve pest: bālādan murād ʿālem-i ʿulvī pest'den murād ʿālem-i süflīdür. Bu iki ʿālem maḥsūs olduġı iʿtibārladur mevcūddur.

bāz: bāzdan murād ol sālikdür ki henüz ḥiddet ve ġażabdan ʿārī olmamışdur.

berg: berg bunda egerçi muḥabbet ve ṣad berg bisyār muḥabbet maʿnāsınadur līkin ṣad berg bir şükūfenüñ ismidür bunda īhām ṭarīḳiyle aña işāretdür. Bī-bergī muḥabbetsizliḳ maʿnāsınadur.

būy: būydan murād bunda ʿışḳ u muḥabbet ve nefḫa ve maʿrifetdür ki bu maʿrifetden behrever olana ʿārif dirler.

cānān: a) cānāndan murād ḥażret-i Resūl'dür ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem ki cānān-ı ezelüñ cānānıdur. b) cānāndan murād Ḫüdāy ʿazze ve celledür çün anuñ ʿışḳ u muḥabbeti nūrı ile ḳalbüñi münevver ve rūşen eyleyesin hīç şeksiz anuñ hezār bār āfitābdan enver cemālini müşāhede eylemege ḳādir olursın.

cevher: cevherden murād vücūd-ı Bārī'dür. Cevher ẕikri vücūd-ı Bārī ile Ḳāʾim ve Bāḳī olduġı iʿtibāriledür.

ciger: cigerden murād balıḳ cigeridür ki şeyʾ-i ḥaḳīrdür. Dünyāda ʿışḳ u muḥabbet ve rāzdan behrever olmaduḳları içün . Zīrā ehl-i cennete evvel balıḳ cigerini yidürmek riʿāyet içün degüldür.

çār-çūb: çār-çūb egerçi çer-çīve didikleridür līkin bunda murād ṭabʿdur ve ʿanāṣır-ı erbaʿaya hem işāretdür.

çāker: çākerden murād ḥażret-i Bilāl'dür raḍıya'l-lāhu ʿanh ki naʿlīni ile ʿarş-ı ʿaẓīm üzere çıḳdı.

çāvuş: çāvuşdan murād Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ ṣıfat-ı istiġnāsıdur ki ol murġlaruñ ḥālini tefaḳḳud eyler.

çehār: çehārdan murād çehār ʿunṣurdur.

çer-çīve: (bk. **çār-çūb**)

çeşm: çeşmden murād kevākibdür.

Çin: Çin egerçi ism-i şehrdür līkin bunda murād bu ʿālem-i ḥüsndür ki Ḫüdāy ʿazze ve cellenüñ tecellīsi sebebi ile vücūd ve ẓuhūr bulmışdur

dāġ: dāġdan murād ʿışḳ ve derd dāġıdur.

dām: dām bunda ṭuzaḳ maʿnāsınadur ki murād tendür.

dānā-yı rāz: dānā-yı rāzdan murād Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teᶜālā ḥażretidür celle şānuhu.

dāne: dāneden murād cüzvī ᶜışḳ u muḥabbetdür.

der: der vāḳiᶜ olmışdur ḳapu maᶜnāsınadur ki murād dergāh-ı Eḥadiyyet'dür.

derd: derdden murād bunda ᶜışḳ u muḥabbetdür. Her kim ki bu ᶜışḳ u muḥabbetden bī-behredür anuñ ḳalbi ve rūḥı murdedür.

dergeh: dergehden murād dergāh-ı Eḥadiyyet'dür.

dervīşān-ı rāh: dervīşān-ı rāhdan murād erbāb-ı sülūk fuḳarāsıdur.

deryā: a) deryādan murād Ḫüdāy ᶜazze ve celledür. b) deryā ki murād deryā-yı ḥaḳīḳatdür pāki ḳabūl idüp anı vücūd-ı beşeriyyetden ḫalāṣ eyler.

deryā-yı ḥased: deryā-yı ḥased ki murād şeyṭān-ı laᶜīndür.

deryā-yı ḥaḳīḳat: deryā-yı ḥaḳīḳatden murād Ḥaḳḳ teᶜālā ḥażretidür ᶜazze ismuhu.

dürrāc: dürrācdan murād sālikdür egerçi keklik-miṯāl bir ḳuşdur.

dil: dil ki ḳalb maᶜnāsınadur andan murād ᶜışḳ-ı İlāhī'dür.

dīv: a) dīvden murād ṣaḫr-ı cinnīdür ki Süleymān peyġām-ber ᶜaleyhi's-selām ḫelāda iken salṭanat ḫātemini ol yaᶜnī laᶜīn ḥīle ile cāriyenüñ elinden alup fevrī ḥażret-i Süleymān'uñ ṣūret ve şekline girüp bir zamān Süleymānvār ḥükm ü ḥükūmetde oldı. b) dīvden murād nefs-i emmāredür.

dīvān: dīvāndan murād bunda defter-i aᶜmāldür.

diyet: diyetden murād bunda Ḫüdāy teᶜālānuñ ᶜazze ismuhu dīdār-ı şerīfidür.

dost: dostdan murād Ḫüdāy ᶜazze ve celledür.

dost-kāmī: dost-kāmīden murād bunda şarābı ṭolu ṭolu nūş eylemekdür egerçi luġatde mesṭūrdur ki maᶜşūḳ ve maḥbūbla teḳadduḥ eylemek maᶜnāsınadur.

dü yāḳūt: dü yāḳūtdan murād iki lebdür.

encüm: ḥażret-i Şeyḫ ᶜAṭṭār encümi mühreye teşbīh eylemişdür.

ervāḥ-ı cabbārī: ervāḥ-ı cabbārīden murād Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teᶜālā ḥażretine mensūb olan nefaḫāt ve ceẕebātdur . Zīrā bunlarla ḥayāt-ı dil ḥāṣıl olur rūḥla ḥayāt-ı cismānī ḥāṣıl olduġı gibi.

esrār: esrārdan murād şeb-i miᶜrācda ḥażret-i Resūl'e ṣalla'l-lāhu ᶜaleyhi ve sellem iḥsān olunan esrārdandur ki andan bir miḳdārını ḥażret-i ᶜAlī'ye didi çünki

ḥażret-i ᶜAlī'nüñ ḥıfẓ u setr eylemege ṣabr u ṭāḳati ḳalmadı bi'ż-żarūrī anı bir çāha söyledi.

evlād-ı ᶜAbbās hilᶜati: murād siyāh renkdür.

evvel: evvelden murād ᶜālem-i ervāḥdur.

fāğte: fāğte ügeyik didükleri ḳuşdur ki bunda murād sālikdür.

faḳr: a) faḳrdan murād bunda reng ü taᶜalluḳ-ı mā-sivādan āzād olup ḳalbi Beytu'l-lāh olmaḳdan ᶜibāretdür. / faḳrdan murād faḳr-ı iğtiyārīdür ki ifnā-yı vücūddan ᶜibāretdür.

ferᶜ: ferᶜden murād mā-sivādur.

ġayb: ġaybdan murād cenāb-ı İlāhī'dür ki cān anuñ vuṣūline māniᶜdür. /ġaybdan murād Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teᶜālā ḥażretidür celle şānuhu. / ġayb-ı muṭlaḳdan murād cenāb-ı Eḥadiyyet'dür

gerdūn: gerdūn bunda felek maᶜnāsınadur ki murġa teşbīh olunmışdur.

gil: gilden murād Ādem peyġām-ber ᶜaleyhi's-selāmuñ cism-i laṭīfidür.

ğāk: ğākden murād hem tendür.

ḥaḳīḳat: ḥaḳīḳatden murād bunda vuṣūl-i ila'l-lāhdur.

ğākiyān: ğākiyāndan maḳṣūd insāndur.

ğāne: ğāneden murād bu cihāndur.

ğayl: ğayl ki ᶜasker maᶜnāsınadur murād aṣḥābdur.

ğayrü'l-bilād: ğayrü'l-bilāddan murād Mekke olmaḳ rūşendür . Zīrā peyġam-berlik içün vaḥy anda iken gelmişdür.

ḥażret: ḥażretden murād ḥażarāt-ı ğams olmaḳ rūşendür.

heft ağter: heft ağter ki murād sabᶜa-i seyyāredür.

heft ṣaḫn: heft ṣaḫndan murād heft āsumāndur.

hindū-ṣıfat: hindū-ṣıfatdan murād zülfdür.

hīç: hīçden murād mevcūdātdur.

ḥulūlī: ḥulūlīden murād ifnā-yı vücūd ve maḥv-ı muṭlaḳ degüldür bu beyān olunandan ġayrı bir ḥāletdür dir ol kimse bed-baḫt ve fużūldür ve anuñ cemīᶜ kelimātı fużūlāne ve bī-edebānedür anuñ sözlerinden iᶜrāż ve iḥtirāz eylemek lāzımdur.

ğūn: ğūndan murād vücūd ve cismāniyyetdür.

ğurşīd-i ḥaḳīḳī: ğurşīd-i ḥaḳīḳīden murād Ğüdāy ᶜazze ve celledür.

hüdhüd: hüdhüdden murād mürşid-i kāmildür ki ṭarīḳat ve ḥaḳīḳat menāzilinde olan vādīlerüñ delīl ve reh-beridür ki mürīd ansız hīç bir ṭarīḳ ile ol vādīlerden güẕer ve ʿubūr eylemege ḳādir degüldür.

iḳṭāʿ: iḳṭāʿ zeʿāmet maʿnāsınadur yaʿnī Ḫüdāy ʿazze ve celle ḥadden bīrūn bir ʿaẓīm pādişāhdur ki cemīʿ mevcūdāt anuñ ʿaẓīm-şānına nisbet bir zeʿāmet meṣābesindedür.

ʿirfān: ʿirfāndan murād maʿrifetu'l-lāhdur ki andan behrever olan kimseye ʿārif bi'l-lāh dirler.

kār-üftāde: kār-üftādeden murād riyāżet ve mücāhede ṣāḥibi olup aḥvāl-i ṭarīḳatden ḫaber-dār ve behrever olan sālikdür.

ḳaṣr: ḳaṣrdan murād vücūd-ı insāndur.

kebk: kebk keklik maʿnāsınadur ki murād sālikdür.

kevn: kevnden murād bu ʿālem-i kevn ü fesāddur.

kihterān: kihterāndan bāḳī ḫalḳdur.

kitāb: Murād Ḳur'ān-ı ʿĀẓīm'dür ki kütüb-i āsumānīnüñ aʿlāsıdur.

kūh: kūhdan murād ṣaḫradur ki ḥażret-i Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem fermān-ı şerīfi ile oldı havāda muʿallaḳ ṭurdı ve kūh-ı Ḥirā ṭaġına işāret vardur ki ḥażret-i Resūl ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem anuñ üzerinde iken ḥareket eyledi sākin ol didi fevrī sākin oldı.

kumrī: murād sālikdür.

kūy: kūy maḥalle maʿnāsınadur ki murād cenāb-ı İlāhī'dür.

küll: küllden murād ḥażret-i Bārī olmaḳ iʿtibārı üzere murād Ḫüdāy ʿazze ve celle ile anuñ mā-beyninde olan ittiḥād-ı rūḥānī ber-vech-i kemāl idügin işʿār ve beyāndur.

lā ve illā: sırr-ı tevḥīd; Murād vücūd-ı Bārī'den bī-ḫaber olan kimse Vācibü'l-Vücūd'uñ vücūdından ve mümkinātuñ vücūdından bī-ḫaber olup tevḥīd-i Bārī'nüñ sırrından bī-behre idügin işʿārdur.

maġz: maġzdan murād ʿaḳl u sīretdür

māhī: a) nefs māhīye teşbīh olundı . Zīrā *fe'l-teḳamehu'l-ḥūt*[2547] ḥasebince māhī nefs seni yuṭup helāk eyler ḥażret-i Yūnus'ı yutduġı gibi. b) māhīden murād fenādur.

[2547] "Böylece Yûnus kendini kınayıp dururken balık onu yuttu." Sâffât/142.

maᶜnā: maᶜnādan murād ḥażret-i Ḥaḳ'dur ᶜamme nevāluhu.

mār: mārdan murād nefsdür.

mār u kejdüm: mār u kejdümden murād aḫlāk-ı ẕemīmedür ki senüñ vücūduñda mündericdür ve sen andan ġāfil ve bī-ḫabersin

mār-ı heft ser: mār-ı heft ser'den murād nefsdür ki ejderhādur.

maṭlūb: maṭlūbdan murād Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teᶜālā ḥażretidür ᶜamme nevāluhu.

meknūnāt-ı ġayb: meknūnāt-ı ġaybdan murād esrār-ı Raḥmānī'dür.

merd: merdden murād bunda ol kimsedür ki mā-sivāyı terk idüp ifnā-yı vücūd sebebi ile vücūdından eṯer ḳalmamışdur.

metāᶜ: metāᶜ ki murād faḳr u dervīşlikdür.

mihterān: mihterāndan murād enbiyā ve evliyā.

murġ: a) murġdan murād maṣnūᶜātdur. b) murġdan ki murād müriddür.

murġ-ı zerrīn: murġ-ı zerrīn ṣarı aṣma didükleri ḳuşdur ve bunda murād sālikdür.

mūsīçe: a) mūsīçeden murād bunda ügeyik didükleri ḳuş olmaḳ rūşen egerçi mezgeldek didükleri ḳuş maᶜnāsına gelür. b) mūsīçe bunda mūsīcek maᶜnāsınadur ki murād sālikdür ve erbāb-ı sülūkı envāᶜ-ı ṭuyūra teşbīh eyledügin anlaruñ mā-beynlerinde vāḳiᶜ olan merātib iᶜtibārı iledür.

mühre-i encüm: mühre-i encüm ẓāhirdür murād Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ ṣanāyiᶜ-i ġarībesini işᶜārdur.

nāḳa: a) nāḳadan murād nāḳa-yı Ṣāliḥ peyġām-berdür ki ḳavmi andan muᶜcize ṭaleb eylediklerinde ẓuhūr bulmışdur līkin baᶜde zamān ḳavmi anı siñirleyüp helāk eylediler. b) Nāḳa ẕikri Ṣāliḥ peyġam-ber münāsebeti iledür ve illā murād rūḥānī ḥāletden bir ḳavī ḥāletdür.

Nemrūd: Nemrūd'dan murād nefs-i emmāredür ki anuñ şerrinden ḫalāṣ olan dergāh-ı Eḥadiyyet'üñ maḳbūlarından olur.

nergis: nergisden murād zerrīn ḳadeḥdür.

Nigāristān-ı Çin: Nigāristān-ı Çin 'den murād bu ᶜālemdür ki nuḳūş-ı maṣnuᶜātla memlū ve pürdür.

nīm-şeb: nīm-şebden murād Ḫüdāy ᶜazze ve cellenüñ irādet-i ezeliyyesinüñ ẓuhūrı zamānından kināyetdür.

nūn: Şeyḫ ᶜAṭṭār ḥażretleri ḳuddise sırrahu nefsi gāhī ẕü'n-nūna ve gāhī nūna

teşbīh eyledi. Nūn māhī maʿnāsınadur.

pādişāh: pādişāhdan murād Ḫüdāy ʿazze ve celledür.

pāk-dīn: pāk-dīnden murād ṣāliḥdür.

peder: ḥażret-i Ādem'dür.

penç: penç ile ḥevās-ı ḫamseye işāretdür.

per: per'den murād ʿilm-i Sübḥānī'dür ve naḳş-ı per'den murād ol ʿilmüñ āṯārıdur ki ḫalḳ-ı cihān anuñ sebebi ile ẕāt-ı Bārī'nüñ vücūdına ʿilm ḥāṣıl olup herkes nevʿle fehm ü idrāk idüp aña münāsib ṭāʿat ve ʿibādete muḳayyed oldı. Lā-cerem herkesüñ ki ʿilm ü dirāyeti ṣunʿ iʿtibārı ile oldı ol kimse hidāyete vuṣūl buldı ve ol kimsenüñ ki naẓīri hemān maṣnūʿa oldı ol kimse ḍalāletde ḳaldı.

peykān: peykāndan murād ġonçedür ve ḫūndan murād anuñ derūnında olan sürḫ varaḳlardur.

pīşān: pīşāndan murād evliyā ve müʾminīndür.

pīşivāyān: pīşivāyāndan murād bunda enbiyā ve mürselīndür.

post: postdan murād ẓāhir ve ṣūretdür.

Rūḥu'llāh: Rūḥu'llāh 'dan murād ḥażret-i ʿĪsā peyġām-berdür ʿaleyhi's-selām.

rāh: rāhdan murād ṭarīḳ-i sülūkdur ki dūr u dırāz ḫaṭarnākdur.

rūḥ: rūḥdan murād ḥażret-i ʿĪsā olmaḳ ziyāde rūşendür.

rūḥāniyān: rūḥāniyāndan murād melāʾikedür

rūy: rūy ki bunda ümīd maʿnāsınadur.

ṣadr-ı ʿālem: ṣadr-ı ʿālemden murād ḥażret-i Resūl'dür ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem.

ṣadr-ı kibār: ṣadr-ı kibārdan murād Seyyidü'l-Enbiyā ve'l-Mürselīn'dür.

sāye: sāyeden murād ṣunʿ. Ayrıca (bk. **zerre ve sāye**)

sāye-i pāk/sāye-i sīmurġ: sāye-i pākdan murād enbiyā ve evliyādur ki manẓūr ʿayn-ı ʿināyet-i ezelī olup ʿālī mertebe vuṣūl bulmışlardur.

seg: segden murād Aṣḥāb-ı Kehf'üñ kelbidür.

seng: a) seng ʿırż u vaḳār maʿnāsınadur. b) sengden murād salṭanat ḫāteminüñ ḳaşı olan gevherdür.

ser: sevdā ve heves maʿnāsınadur.

sīmurġ: Ḥażret-i Şeyḫ-i büzürgvār çünki Ḥaḳḳ Sübḥāne ve teʿālā ḥażretini ʿazze

ismuhu sīmurġa teşbīh eyledi. Bu iʿtibārla ki egerçi ʿālemde sīmurġuñ nāmı dünyāda fāş ve ḫalḳ-ı ʿālem mā-beyninde meşhūrdur līkin bir kimse anı görmemişdür. Niteki Ḫüdāy ʿazze ve celle cihānda cemīʿ mevcūdātdan fāş ve meşhūrdur līkin ḥażret-i Resūl'den ġayrı ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem kimse anı çeşm-i ẓāhirle görmemişdür.

sipāh: sipāhdan murād ḫalāʿıḳdur.

ṣulṭān: ṣulṭāndan murād cenāb-ı Eḥadiyyet'dür.

sūr: sūr bunda dügün maʿnāsınadur ki andan murād ceẕbe ve nefḥadur.

Süleymān: Süleymān 'dan murād ḥażret-i Ḥaḳ'dur.

sülün: (bk. **teẕerv**)

şādırvān: a) şādırvāndan murād bunda muḳārenet ve muṣāḥebetdür egerçi luġatde otaġ maʿnāsınadur. b) şādırvāndan murād ḥażret-i Süleymān'uñ bād ile revān olan taḫtıdur ki anda bisyār ḫāneler binā olunmış ve cemīʿ levāzım ḳonmışdur egerçi luġatde birḳaç maʿnā içün mesṭūrdur.

şāh: şāhdan murād Ḥaḳḳ teʿālā ḥażretidür ʿazze ismuhu.

şarāb: şarābdan murād ceẕbe ve nefḫa olmaḳ ẓāhirdür.

şebnem: şebnemden murād bunda lüʾlüʾye teşbīh olunmışdur . Zīrā ki güherden murād lüʾlüʾdür ki ẕikr-i muṭlaḳ ve irāde-i muḳayyed ḳabīlindendür.

şemʿ: şemʿden murād ḥażret-i Resūl'üñ ṣalla'l-lāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem cemāl-i şerīfidür.

şerr ü ḫayr: şerr ü ḫayrdan murād ehl-i ẓāhir ḳatında iʿtibār olunan şerr ü ḫayr degüldür belki bu şerr ü ḫayrdan murād aṣḥāb-ı ḥaḳīḳat ḳatında iʿtibār olunan şerr ü ḫayrdur.

şeş: cihāt-ı sitte.

ṭās: ṭāsdan murād budur ki Mıṣr'da Yūsuf peyġām-ber ʿaleyhi's-selām ḥużūr-ı şerīflerinde ḥāżır bir ṭās sebebi ile bürāderlerine Kenʿān'dan anuñ ḥużūrına gelüp buġday ṭaleb eylediler. Bisyār cefālar idüp ḥadden ziyāde ḫacil ve rüsvāy eyledi.

ṭāġūt: erbāb-ı ḥaḳīḳat ḳatında ṭāġūtdan murād mā-sivādur.

teẕerv: teẕerv süglün maʿnāsınadur ki murād sālikdür.

ṭılsım: ṭılsımdan murād cihāndur ki anuñ ḥubbı ve taʿlluḳı cāna ʿaẓīm ḳayddur.

ṭūṭī-i gerdūn: ṭūṭī-i gerdūndan murād ḥażret-i Cebrāʾil'dür ʿaleyhi's-selām.

ṭuyūr: erbāb-ı sülūkı ṭuyūra teşbīh eylemişdür.

türrehāt: türrehātdan murād ol kelimātdur ki Ḫüdā'ya mensūb olmayan kelimātdur.

yār: yārdan murād Ḫüdāy ᶜazze ve celledür.

yedi vādī: yedi vādīden murād erbāb-ı sülūk ṭarīḳinde olan yedi ismüñ āṯārı iᶜtibārı ile olan merātibdür.

ẕerre ve sāye: ẕerre ve sāyeden murād mā-sivādur.

zerrīn ḥoḳḳa: zerrīn ḥoḳḳadan murād āfitābdur.

ẓulmet: ẓulmetden murād ẓulmet-i vücūddur ki ḳurb u viṣāle māniᶜ-i ḳavīdür.

ẕü'n-nūn: ẕü'n-nūn ki māhī ṣāḥibi maᶜnāsınadur bu iᶜtibārla ki māhī ṣayd idicidür. Bunda murād nefsdür.